LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :–: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ՇԱԲԱԹ 1 ՅՈՒԼԻՍ 1933

1 Juillet 1933

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

9ՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2228

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔ

ՎԵՐՍՏԻՆ ՅԱՒԵԼՈՒԱԾ

Կարելի էր, տակաւին, օրերով քրքրել Երուանդ պէյ Աղաթօնի ...չակաւոր յիմարապատումը, որուն խմբագրութեան, սրբա... ...ութեան եւ տպագրութեան պատիւն ալ կը պատկանի «գիշերնե... մինչեւ ժամը 12» աշխատող Մալէզեանին։

Կարելի էր ուժգնօրէն թօթվել սա միւս ծերուկին, Բարեգոր... ...կանի «անկաշառ» հիմնադիրներէն Մկրտիչ Անդրանիկեանի օ... ...քէն, բացատրութիւն պահանջելով իր այնքան վայրենի եւ չնա... ...ն բանսարկութեան համար.

— «Ուրեմն ի՞նչպէս իրաւունք չտալ անոնց որ կ'ըսեն թէ «Թուրքէն եւս ...յուն ամենէն մեծ թշնամին Դաշնակցութիւնն է» կամ «Դաշնակցութիւնը ...ուրքէն կաշառուած է»։ (էջ 30)։

Բայց, զզուե՜լի են, զզուե՜լի այս բոլորը։

Մեր ուժէն վեր է ըմբռնել այս անյատակ անբարոյականու...թիւնը։

Կ'ուզէինք որ Բարեգործականի Վարչական Խորհուրդին ան...դամները, անոր հին ու նոր վարիչները, հիմնադիրներէն կամ ...նպաստաւոր բարեկամներէն մէկն ու մէկը հրապարակաւ յայտա...րէր թէ կը մերժէ կամ կը ստանձնէ պատասխանատուութիւնը ...յս գարշելի խուժանավարութեան։

Եւ այդ՝ ոչ թէ գոհացում տալու համար մեզի, այլ փրկելու ...ատիւը Հ. Բ. Ը. Միութեան, որուն փառքին համար այս աղտին ...ջ թաթխուած են երեք պատասխանատու մարդիկ,— Երուանդ ...էյ Աղաթօն, Մկրտիչ Անդրանիկեան եւ Վահան Մալէզեան։ Ա...ռջին երկուքը՝ իբրեւ «հիմնադիր վարիչներ», երրորդը՝ իբրեւ ...արիչ-պատուիրակ։

Այդ յայտարարութիւնը անհրաժեշտ է մանաւանդ անոր հա...մար որ, այս թրքաբարոյ հրատարակութեան հեղինակները կը յա...ւակնին բարոյականի դաս տալ հանրութեան, եւ երիտասարդու...թեան օրինակ ներկայացնել Մալէզեաններն ու Անդրանիկեաննե...րը։

×

Մենք այսօր կ'ուզէինք ուշադրութեան յանձնել ուրիշ խնդիր ...մը։

Կ'ուզէինք ապացուցանել թէ՝ ոչ թէ Դաշնակցութիւնը կամ ...րիչներ են որ կը ձգտին քանդել Բարեգործականը, այլ վեր...ջինն է որ, տարիներէ ի վեր, ձախաւեր խաղեր կը փորձէ, քան...դելու համար մանաւանդ Դաշնակցութիւնը։

Հիմա ժամանակ չունինք պրպտելու հին հաւաքածուները։

Բայց, յետին բարեմիտն ալ գիտէ որ՝ Բարեգործականի հիմ...նադիրներն ու վարիչները «ի յառաջագունէ» թշնամի են Դաշնակ...ցութեան, եւ կ'օգտուին բոլոր պատեհութիւններէն, ուղղակի կամ ...անուղղակի վնասելու համար անոր։

Անոնք առաջին օրէն եւ մինչեւ այսօր՝ իրենց հովանաւորու...թեան տակ առած են այն թերթերը որ պայքար կը մղեն Դաշնակ...ցութեան դէմ։

Քանի մը տարի առաջ էր որ, մենք երեւան հանեցինք անոնց ...ղտնի նպաստը՝ ռամկավար թերթերուն։ Աւելի կամ պակաս ...փով։

Ամբաստանեալները խոստովանեցան իրողութիւնը, պատս...անելով լպրծուն բանաձեւի մը տակ,— փոխան պրոպագանտի ...ծանուցման...

Այդ բանաձեւը թոյլ կուտայ այսօր ալ կլորիկ «պախշիշ»ներ ...չխելու եւ քաջալերական նամակներ ուղղելու։ Կը բաւէ որ՝ ...րդիկ դիրք բռնեն Դաշնակցութեան դէմ։

Վահան Մալէզեանը մէկ հատիկ մասնագէտ է այս ճիւղին ...էջ, իսկ պէյ-էֆէնտիներու ձեռքը միշտ բաց՝ այսպիսի պարա...ներու մէջ։

Եւ մարդիկը հետեւողական են այս ճամբուն վրայ։ Ցետին ...ղթակայանին մէջ, դաշնակցական ուսուցչի մը չուքն իսկ ամպ ...իջեցնէ Բարեգործականի գոյնզգոյն գործիչներուն գլխուն։ Իսկ ...արեկամ» թերթերը պարբերաբար կը քաշեն ահազանգին չուա...ն։

Անշուշտ այդ է պատճառը որ, Մ. Անդրանիկեանն ալ կը ձաղ... Միութեան նոր վարիչներուն «անխտրական» ուղղութիւնը, եւ ... պահանջէ «անաչառ մաքրագործում կատարելով Հաստատու...թեան մէջ», այսուհետեւ ընտրել «իրենց պաշտօնեաները միմիայն ...ութեան անդամներէն կամ համակիրներէն»։ (էջ 31)։

Այո, մենք նոր փաստերու պէտք չունինք, համոզուելու հա...մար թէ՝ Բարեգործականի հին ու նոր վարիչներուն գործունէու...թեան մաս կը կազմէ հակադաշնակցական պայքարը, բանիւ եւ ...րծով, հրապարակաւ թէ գաղտագողի, անձնուիրաբար թէ «փո...ան ընկալագրի»։

Կովկասի փոխարքան իսկ Դաշնակցութեան դէմ օժանդակ մը ...ռած էր Բարեգործականին մէջ, Օսմ. Սահմանադրութեան շրջա...ն, երբ Տօքթ. Տաղաւարեանը Թիֆլիս գնաց իբրեւ պատուիրակ։ ...որհրդային մամուլը ժամանակին հրատարակեց այդ գաղտնի ...եղեկագիրը, զոր արտատպեցինք մենք ալ)։

Այս կանխորոշ, հակադաշնակցական կիրքն է որ թոյլ չի տար ...բռնելու Դաշնակցութեան քննադատական խօսքին իմաստը, եւ ... մղէ բռչայական լեզուագարութեանց։

...ուպրի պէս Բարեգործականի վարիչներուն սրտին կպած ...յդ նենգամտութիւնն է որ ըսել եւ գրել կուտայ թէ «նախանձ»ը ... «անօթութիւն»ն են պատճառը՝ Վ. Մալէզեանի ընդվզեցուցիչ ...աշկին, ակներեւ մախումներու եւ այլանդակ բարքերու դէմ ...ղուած պայքարին։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՖՐԱՆՍԱ ԵՒ ԹՈՒՐՔԻԱ ՀԱՄԱՁԱՅՆԱԾ ԵՆ

ՍՈՒՐԻՈՅ ՍԱՀՄԱՆԱՄԵՐՁ ՀԱՅԵՐԸ ՀԵՌԱՑՆԵԼՈՒ

« Ժուռնալ տէ Տէպա » երէկ, ուրբաթ հրատարակեց թղթակցութիւն մը, ֆրանքօ-թուրք վերջին համաձայնութեանց մասին։ Գրողն է՝ Էնկիւրիի իր թղթակիցը։ Վաղուան յետաձգելով թղթակցութեան ամբողջական թարգմանութիւնը, խորին վրդովումով կ'արտատպենք հետեւեալ տողերը.

— Թուրքիոյ եւ Ֆրանսայի միջեւ ծագած անհամաձայնութիւնները վերջացան, շնորհիւ Ֆրանսայի անխոնջ զիջողութեան։ Կնքուեցան պայմանագիրներ որոնք հաշուեյարդարի կ'ենթարկեն անցեալը։ Պայմանագիրներէն մէկը կը վերաբերի Թուրքիոյ նախաքէմալական պարտքերուն։ Երկրորդը կը ճշդէ թէ ինչպէս պիտի բանի Պաղտատի ճախկին երկաթուղիին ճիւղը որ կ'անցնի ֆրանքօ-սուրիական սահմանէն. երրորդը կը կարգադրէ Սուրիոյ թուրք հպատակներուն եւ Թուրքիոյ սուրիական հպատակներուն ստացուածքներու խնդիրը։

ԱՍԿԷ ԶԱՏ, ԳՈՅԱՑԱԾ Է ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՈՐ ԿԸ ՏՐԱՄԱԴՐԷ ԱՒԵԼԻ ԴԷՊԻ ՀԱՐԱՒ ՔՇԵԼ ԱՅՆ ՀԱՅԵՐԸ ՈՐ ՀԱՍՏԱՏՈՒԱԾ ԵՆ ԹՐՔԱԿԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԳԼՈՒԽԻՆ ԵՐԿԱՅՆՔԸ, ԴԷՊԻ ՍՈՒՐԻԱ ԳԱՂԹԷՆ ՑԵՏՈՅ, ԵՐԲ ՄԵՆՔ ԴԱՍԱԼԻՔ ԵՂԱՆՔ ԿԻԼԻԿԻԱՅԷՆ։

Պոլսէն Հայ բժիշկ մը եկաւ ու անցաւ

ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ ՊԱՐԱԳԱՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Իրազեկ մը կը հաղորդէ մեզի.—

Պոլսոյ թերթերը գրեցին թէ Փարիզ եկած է իրենց «յարգելի բարեկամը», Տօքթ. Անտրէ Վահրամ։ Այս առթիւ, հրատարակեցին գովասանական տողեր, պատմելով որ Տօքթ. Անտրէ Վահրամ զբաղած է բժշկական ուսումնասիրութիւններով, թէ ան « հեռու կը գտնուի ներկայիս ազգ. կեանքէն եւ բոլորովին նուիրուած է իր արուեստին »։

Պատմութիւնը, այս ձեւին մէջ, տխուր զաւեշտ մըն է եւ կը յիշեցնէ հին առածը.— « գող, սիրտը դող »։

Տօքթ. Անտրէ Վահրամ Փարիզէն առաջ հանդիպած է Վիէննա, աչքէ անցնելով թերթերու հաւաքածոները, ստուգելու համար թէ ո՛վ ինչ գրած է գինադադարի ընթացքին... Իսկ Փարիզ գալն ու երթալը մէկ եղաւ։ Իբրեւ բժիշկ, Տօքթէօրը ոչ իսկ հանդիպեցաւ Փարիզի բժշկական Միութեան, եւ մէկ-երկու մտերիմներ տեսնելով անցաւ գնաց։

Այս այն մարդն է որ, երկու տարի առաջ ալ, իբրեւ առենապետ Բերայի Թաղ. Խորհուրդին, եւ կոնակը տուած նոյն թաղի Խալքի նախագահին, կը սպառնար խզել Պատրիարքարանի հետ եղած կապերը։

Թերթերը արդէն գրեցին թէ ի՛նչ նոր փորձանք կը պատրաստուի Պատրիարքարաններու գլխուն։ Մի զարմանաք, եթէ օր մը պատմութիւնը Փափա Էֆթիմի պատմուճան հագցնէ այս թեթեւսոլիկ բժիշկին, այս նոյն գործին առթիւ։

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԸ

Ծանր տագնապի մը մատնուած է

—o—o—

ՖՐԱՆՍԱ ՃԱԿԱՏ ԿԸ ՅԱՐԴԱՐԷ, ԱՆԳԼԻԱ ՎԱՐԱՆՈՏ

Համաշխարհային տնտեսական խորհրդաժողովին երրորդ շաբաթը կը լըրանայ ծանր տագնապով մը։

Այն օրէն ի վեր որ Մ. Նահանգները մերժեցին դրամները կայուն վիճակի մը վերածելու առաջարկը, չատեր յուսահատութեան մատնուած էին։ Իսկ երկու օրէ ի վեր աւելի մռայլ է կացութիւնը։

Առջի օր, Լոնտոնի թերթերը կը գրէին թէ Ֆրանսա, իբրեւ ներկայացուցիչը ոսկեվճարի դրութեան հաւատարիմ մնացած պետութեանց, վերջնագիր տուած է խորհրդաժողովին, սպառնալով քաշուիլ ութ օրէն, եթէ վճռական քայլ մը չառնուի գլխաւոր դրամները կայուն վիճակի մը վերածելու համար։

Փարիզի թերթերը կը գրեն թէ՝ այս լուրը իբրեւ պատմութիւն սխալ է, բայց իբրեւ հոգեբանական արտայայտութիւն՝ ճիշդ է։

Ոսկեվճարի դրութեան կապուած պետութիւնները ոչ միայն չեշտած են թէ պիտի պաշտպանեն իրենց դրամները, այլեւ պաշտօն յանձնած են Ֆրանսայի ելմտական նախարարութեան որ հասկցնէ Պ. Մաքտօնըլտի թէ չպիտի հանդուրժեն սակարանական խաղերու շարունակութեան։ Եւ Ֆրանսայի առաջին պատուիրակը բացատրած է խորհրդաժողովի նախագահին, թէ Ֆրանսա վճռապէս կ'ուզէ որ ժողովը վերջ տայ խարխափումներուն եւ լուծէ դրամներու ամրացման խնդիրը։

Ամբողջ ուրբաթ օրը անցաւ այս խնդիրներու քննութեամբ եւ մասնաւոր բանակցութիւններով։ Իտալական պատուիրակն ալ ուժ տուաւ Ֆրանսայի պատուիրակին, խոստովանելով թէ խորհրդաժողովը չի կրնար բարւոք ելքի մը յանգիլ, ցորչափ գլխաւոր պատուիրակութիւնները իրենց դիրքը ճշդած չեն դրամական ղեկավարութեան մասին։ (Կայուն վիճակի մը վերածել գլխաւոր դրամները, գոնէ առժամապէս)։

Այս առթիւ, հետզհետէ կը չեշտուի Անգլիոյ վարանոտ ընթացքը։ Եւ քանի որ Ամերիկան ալ ժխտական դիրք բռնած է, դրամներու եւեւէջը կը շարունակուի, խոր մտահոգութիւն պատճառելով։

Ուրբաթ օր, Լոնտոնի սակարանին մէջ, տոլարը որ բացուած էր 4·38ի (մէկ սթերլինը), իջաւ 4·21ի, յետոյ բարձրացաւ 4·25ի եւ փակուեցաւ 4·31ով։

Ֆրանսական պատուիրակութիւնը առաջարկեց որ Անգլիան ալ ստորագրէ յայտարարութիւն մը, դրամներու առժամեայ ամրացման մասին։ Անգլիա կը վարանի, չվշտացնելու համար Մ. Նահանգները, որոնք արդէն ջղագրգռուած են։ Մինչեւ իսկ լուր կայ թէ փրոֆ. Մօլի, նախագահ Րուզվէլթի լիազօրը, կը պատրաստուի վերադառնալու։

Ամերիկեան պատուիրակութիւնը հեռագիր մը ուղղած է Ուաշինկթըն, նոր հրահանգներ պահանջելով։ Միւս կողմէ, իրազեկներ կը պնդեն թէ Պ. Մաքտօնըլտ անձամբ դիմած է նախագահ Րուզվէլթի, խնդրելով որ դիւրացնէ ժողովին աշխատանքները։ Անգլիոյ վարչապետը այս առթիւ բացատրած է թէ տոլարին յարափոփոխ ընթացքը ծանրապէս կը վնասէ միջազգային վաճառականութեան եւ կը սպառնայ անելի մը մատնել խորհրդաժողովը։

Հաւանական է որ վերջին պահուն առանձին յայտարարութիւն մը հրատարակեն Ֆրանսա, Իտալիա, Պելժիա, Հոլանտա եւ Զուիցերիա, որոնք հաւատարիմ են ոսկեվճարի դրութեան։

Զինաթափութեան Ժողովը յետաձգուեցաւ

—•—

« ԱՌԱՋԻՆ ԿԱՐԳԻ ՅՈՒՂԱՐԿԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆ ՄԸ »

Զինաթափութեան խորհրդաժողովին ընդհ. յանձնաժողովը հինգշաբթի օր վերջնապէս ընդունեց Պ. Հէնտըրսընի առաջարկը եւ հոկտ. 16ին յետաձգեց ժողովը։ Բանաձեւը քուէարկուեցաւ միաձայնութեամբ, բացի Գերմանիայէն, որ բողոքեց մինչեւ վերջը, եւ Հունգարիայէն, որ ձեռնպահ մնաց։

Գերմանական պատուիրակը գիտել տուաւ թէ իր երկրին հանրային կարծիքը խորապէս պիտի ազդուի այս յետաձգումէն, թէ զինաթափ եղած պետութիւնները 14 տարիէ ի վեր կը սպասեն որ յարգուի ընդհանուր զինաթափութեան յանձնառութիւնը եւ վերահաստատուի ազգային ապահովութիւնը։ Իր կարծիքով, ժողովին այս յետաձգումը առաջին կարգի յուղարկաւորութիւն մըն է խորհրդաժողովին համար։ Շեշտեց թէ այս յետաձգումը ծանր հետեւանքներ պիտի ունենայ։

— « Պարոններ, ժողովուրդները, որ անհամբերութեամբ կը սպասեն զինաթափութեան խորհրդաժողովին արդիւնքին, երբեք չպիտի հասկնան թէ ինչու անհրաժեշտ է այսքան երկար յետաձգում մը, որպէսզի պետութիւնները համաձայնութեան մը յանգին։ Այն կառավարութիւնները որ կը վաւերացնեն յետաձգման առաջարկը, ծանր պատասխանատուութիւն մը կը ստանձնեն։ Ամէն պարագայի մէջ, Գերմանիան իր կարելին ըրաւ, որպէսզի յաջող ելքի մը յանգի խորհրդաժողովը »։

Այս առարկութիւններուն պատասխանեց մասնաւորապէս Ֆրանսական պատուիրակը, միեւնոյն առեն գիտել տալով թէ յետաձգման ժամանակաշրջանին մասնաւոր բանակցութիւնները կրնան փրկել ամբողջ գործը։ Բայց Պ. Հէնտըրսըն պնդեց թէ ինք առանձին բանակցութիւններ պիտի կատարէ, ճամբան հարթելու համար։

Անգլեւռուս բանակցութիւններ

Խ. Միութեան արտաքին գործավարը նոր տեսակցութիւն մը ունեցաւ Անգլիոյ արտաքին նախարարին հետ, երկու երկիրներու առեւտրական յարաբերութեանց վերահաստատման մասին։

Թերթերը կը գրեն թէ՝ Պ. Լիթվինով տրամադրութիւն յայտնած է բանտէն արձակելու երկու անգլիացի ճարտարագէտները, եթէ Անգլիա վերցնէ արտածումներու դէմ հաստատած արգելքը։ Անգլիա չընդունիր այս պայմանը, պահանջելով որ նախ եւ առաջ եւ անմիջապէս ազատ արձակուին երկու բանտարկեալները։ Այնուհետեւ միայն կարելի է ձեռնարկել առեւտրական բանակցութեանց։

Կը կարծուի թէ կարելի պիտի ըլլայ այս դժուարութիւնները հարթել նոր տեսակցութիւններով։

Աւստրիոյ պայքարը Գերմանիոյ դէմ

—•—

20,000 ՀՈԳԻՆՈՑ ՑՈՅՑ ՄԸ

Հինգշաբթի օր, վիթխարի ցոյց մը տեղի ունեցաւ Ինսպրուքի մէջ, մասնակցութեամբ 20,000 հայրենասէրներու, նախկին պատերազմիկներու, կաթոլիկ եւ ուսանողական ընկերակցութեանց եւն.։ Ծերունի վեթերաններ հագած էին 1809ի պատմական համազգեստները։ Միթինկին կը նախագահէր վարչապետ Տոլֆուս, որ կրակոտ ճառ մը խօսեցաւ, փառաբանելով հայրենիքի գաղափարը։ Ցիշեց կառավարութեան կատարած աշխատանքները, շեշտեց թէ Գերմանիոյ նացիներուն բացած պայքարը ուղղակի կը սպառնայ Աւստրիոյ բարօրութեան եւ եղբայրական...

— Կառավարութիւնը երկար սպասեց որ խելքի գան իր հակառակորդները, բայց անոնք իր համբերութիւնը տկարութեան վերագրեցին։ Մենք ստիպուեցանք արգիլել նացիներու գործունէութիւնը եւ կը կարծենք թէ այդ բաւական է խաղաղեցնելու երկիրը։ Գալով խռովարարներուն, եթէ մահափորձերը շարունակուին, սարսափելի պիտի ըլլայ զսպումը։ Մենք մեզ կը համարենք նախախնամութենէն նշանակուած վարիչներ, ազգային փրկութեան մեծ առաքելութիւն մը կատարելու համար։ Մենք պատրաստ ենք տալու մեր արեան վերջին կաթիլը, պաշտպանելու համար հայրենիքը։ Աւստրիան արթնցած է։ Աստուած իրեն հետ։

Խռովութիւններ՝ Ռումանիոյ մէջ

Ռումանական կառավարութիւնը առենէ մը ի վեր կը զբաղի « երկաթեայ պահակ » կոչուած կազմակերպութեան մը ծայրայեղութիւններով։ Այս կազմակերպութիւնը վերջերս արիւնալի դէպքեր ստեղծեց Թրանսիլվանիոյ եւ Պուքովինայի մէջ։

Նախարարական խորհուրդը առջի օր նիստ գումարելով, որոշեց ամենախիստ միջոցներ ձեռք առնել թէ այս կազմակերպութեան եւ թէ հակահրէական խումբերուն դէմ, որոնք հիթլէրական կեդրոններ հաստատած են ամբողջ երկրին եւ մանաւանդ Պեսարապիոյ մէջ։

Ջրանցք մը՝ Սպիտակ ծովէն Պալթիկ

Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ վերջացած են Սպիտակ ծով – Պալթիկ ջրանցքին աշխատանքները, որ սկսած էին, 1931 նոյեմբերին։ Այս ջրանցքին շինութիւնը կը կատարուէր ընդ. հովանեաւ Չեկային, որ աշխատանքի պարտադրած էր բազմաթիւ դատապարտեալներ, մանաւանդ իրենց ստացուածքներէն զրկուած եւ դէպի ծայրագոյն հիւսիս աքսորուած կուլակներ։

Սինեմայէն սորվեցաւ, ինքզինքը կախեց

Եղերական դէպք մը կը հաղորդեն Լիլի շրջանէն։ Տասնըմէկ տարեկան աշակերտ մը, Ալֆոնս Տիմոն, շարունակ յանդիմանութիւն կը լսէր իր վարժապետէն, իբրեւ անառակ։ Տղան, որ չէր հանդուրժեր ոչ յանդիմանութեան եւ ոչ ալ պատիժներու, միշտ կ'ըսէր իր ընկերներուն.

— Եթէ վարժապետը հանդիստ չձգէ զիս, պիտի կախեմ ինքզինքս։

Առջի օր, Ալֆոնս նորէն կը խանգարէր դասարանը։ Ուսուցիչը բարկանալով, դուրս հանեց։ Քիչ յետոյ, ուրիշ դասարանի մը աշակերտները սոսկումով

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏ ԵՒ "ՄՈԿԱՑ ՄԻՐԶԷ"

ՑՄԵՌ ԳԻՇԵՐ ՄԸ, ՄԻՆՉ Կ'ԵՐԳԷՐ ԶԱՏԻԿ ԲԻԾԱՆ···

Յունիս 10ին Թաւրիզում Աւր. Հայոց Թեմական Դպրոցի լայն բակում տեղի ունեցաւ յատուկ եւ շատ խնամով պատրաստուած երգահանդէս-երեկոյ մը, նուիրուած հայ երգի աստղ Հանճարեղ Կոմիտաս վարդապետին:

Նախաձեռնողները՝ ամիսներու մեղուաջան աշխատանքէ յետոյ՝ ուզեցին Հայկ. գեղարուեստի մէկ ճիւղի, հայ երգի բարձր ճաշակը եւ վայելքը, եւրոպական չափանիշով: Ներկայ հասարակութեան բոլոր խաւերը հաճոյքով վայելեցին գեղարուեստական այդ անմոռաց երեկոն:

Ափսո՜ս, վայելքի այդ պահը անխառն չէր, երբ մտքերու առջեւ կը պատկերանար Հանճարեղ Կոմիտասը, իր այսօրուան վիճակով:

Կոմիտասը խելագա՜ր, Կոմիտասը հոգեկան հիւանդութեան ճանկերու մէջ գետնուած, թերեւս անյոյս եւ անբուժելի:

Մեծ կսկիծ է տեսնել, զգալ որ հայկական Մեծ Եղեռնի զոհը դեռ այսօր կ'ապրի, բայց չի խօսիր մեր հոգուն. կը շնչէ՝ սակայն չի ներշնչեր մեր մտքին ··· 18 տարիներ եւ այսօր կ'ապրի իբրեւ կենդանի էակ մը, Փարիզի մէկ յիմարանոցին մէջ:

Ափսո՜ս, հազար ափսոս մեր Կոմիտասը ···

Ահա այդ երեկոն, երբ Թաւրիզի լուսնկայով օծուն երկնքի տակ կը հնչէին «Լօ, Լօ»ն, «Քելէր, ցոլէր» եւ միւս կոմիտասեան հրաշունչ եղանակները,— առանձնութեան մէջ վերյիշեցի Կոմիտասը, իբրեւ ուսուցանող երաժիշտ Գէորգեան Հոգեւոր Ճեմարանի: Հոն բախտ ունեցած եմ լսելու զինքը: Վայելած եմ անոր կազմած ու ղեկավարած քառաձայն խումբի բոլոր ներշնչումն ու գեղեցկութիւնը, որոնք յետագային յորդեցին, ուռճացան եւ անձրեւեցին Հայաստան աշխարհի բոլոր անկիւնները: Մասիսներէն թէ՛ հարաւ, թէ հիւսիս, մինչեւ Պոլիս ու հայ գաղթաշխարհը:

Յիշեցի այն պահը, երբ Մեծ վարդապետը իր բարակիկ, սօսի հասակով կանգնած Ճեմարանի հանդիսասրահի ամպիոնին վրայ, կը յայտնագործէր Մոկաց Միրզէն, երգերու գեղեցկագոյնը:

Այդ օրը, իբրեւ գիտարար մը, երգի ու եղանակի արուեստագէտ մը, յափշտակութեան բոպէներ կ'ապրէի, երբ առաջին անգամ, մշակուած կ'երգէր «Հազա՜ր ափսոս»ը ···

Պատմեմ դէպքը, որ տեղի ունեցաւ 1900 կամ 1901ին (ստոյգ տարեթիւը չեմ յիշեր): Սակայն փոքրիկ փակագիծ մը ատկէ առաջ:

×

Կոմիտասը Գերմանիոյ մէջ իր ուսանողութեան շրջանը բոլորելէ յետոյ, վերադարձաւ Ս. Էջմիածին եւ ստանձնեց Գէորգեան ճեմարանի երաժշտութեան դասատուութիւնը, իբրեւ պատրաստուած մասնագէտ: Մինչ այդ, այս ճիւղը կ'աւանդէր Էջմիածնի լուսարարապետ, Վաղարշապատցի Ղեւոնդ վարդապետը (յետագային եպիսկոպոս), որու աշակերտը եղած էր ինք Կոմիտասը, ճեմարանին մէջ: Ղեւոնդ վրդ.ը երաժշտութիւնը կ'աւանդէր հայկական ձայնանիշով, որուն հմուտ եւ վարժ էր: Ուսուցման նիւթը կը կազմէին, բացառաբար, հայ եկեղեցու երգերը, մեղեդիներն ու շարականները, իրենց ութը ձայներով: Այս բոլորը ձայնագրած էին Հայկ. ձայնանիշերով Հանգուցեալ Գէորգ Դ. կաթողիկոսի օրով: Այդ նպատակով Պոլսէն հրաւիրուած էր յատուկ երաժիշտ – ձայնագրագէտ: Այս տարական ճեմարանին մէջ մէկ նպատակով կ'աւանդուէր կարծես,— գոհացնել Ս. Էջմիածնի մայր տաճարի եւ առ հասարակ Հայ. եկեղեցւոյ երգեցողութեան պահանջը: Աշխարհիկ, ժողովրդական, ազգային ու եւրոպական երգն ու երաժշտութիւն գրեթէ տեղ չունէին Ղեւոնդ վարդապետի դասաւանդման մէջ: Այսպէս մեր երգեցողութեան դասերու նիւթերն էին հոգեւոր մեղեդիներ, շարականներ, պատարագի երգեր: Ուրիշ ոչ մէկ երգ հոգեւորէն դուրս:

Սակայն երբ Կոմիտաս Հայր Սուրբը (աշակերտները զինք այդպէս կը կոչէին) ստանձնեց դասաւանդումը, հիմնովին փոխուեցան թէ այդ առարկայի ծրագիրը եւ թէ մեթոտը: Հարկաւ եկեղ. երգերն ու շարականները անտես չառնուեցան: Եւրոպական նօթան գործածութեան մէջ մտաւ, ազգային – ժողովրդական երգերն ու եւրոպական եղանակները դասաւանդման եւ երգիչ խումբերու զբաղման առարկաներն եղան: Երաժշտութիւնը իր գիտական մօքով կ'աւանդուէր, անոր զուգընթաց կ'երթար հայ երաժշտութեան պատմութիւնը: Արեւմտեան – եւրոպական եւ արեւելեան – ասիական երաժշտութեանց տարբերութիւնը բացատրած ատեն, վարդապետը հայ երաժշտութեան առանձնայատուկ կողմը երեւան կը բերէր դասերու ընթացքին:

Էջմիածնի Մայր Տաճարը կը թնդար Կոմիտասի քառաձայն խումբով, զոր կը ղեկավարէր ինք անձամբ, թէ տօն օրերուն եւ թէ իւրաքանչիւր կիրակի: Պատարագէն վերջը՝ «Գոհանամք զքէն Տէր»ը ինք Կոմիտասը կ'երգէր, եւ շատ յաճախ կը փոխարինէր Խրիմեանի սիրած մէկ ուրիշ հոգեւոր երգով — Նարեկացիի «Հաւիկ մի պայծառ տեսի ··· աննմանից աննման ···»ով: Երբ այս մեղեդին Կոմիտասի կուրծքէն դուրս կը թռէր, «պայծառ եւ աննմանից աննման» բառերը իրենց մելանուշ թրթռացով ամբողջ տաճարը կը լեցնէին եւ ապա դանդաղօրէն կը մարէին, կը մարէի՛ն երկարաշունչ, մինչեւ խորին լռութիւն: Զգայնութեան ամենադիւթիչ հոսանքով կ'ելեկտրականանային բոլորը: Յաճախ կը նկատէինք որ Խրիմեան կաթողիկոսական գահի առջեւ, յոտնկայս ունկնդիր, յուզումէն վեղարի տակ ծածկուած աչքերը կը թարթէր: Իսկ լուսարարապետ Ղեւոնդ վարդապետը չէր կրնար զսպել հոսող կայլակները, որոնք կը գլորէին իր ալեխառն մօրուքին վրայ: Հպարտ էր ան Կոմիտասին համար:

×

Կոմիտասը ինքը Էջմիածնի մէջ յայտնութիւն մըն էր եւ օրուան փառքը՝ յարաճուն հմայքով:

Եթէ «Հաւիկ մի պայծառ տեսի»ն Էջմիածնի Մայր Տաճարը կը թնդացնէր եւ սիրտերը կը յուզէր, ապա անոր ստեղծագործութիւնը՝ «Մոկաց Միրզէ»ն սէգ Սիփանայ «Լօ, Լօ»ի հետ Ճեմարանի հանդիսասրահը կը դղրդացնէր, ինչպէս Եղերովի եւ Սիփանայ սարերու մէջ արձագանգող ոգիներու համերգը մը:

«Հազա՜ր ափսո՜ս Մոկաց Միրզէն» ··· մարեցաւ այս երգը Կոմիտասի շրթներուն վրայ այնպէս, ինչպէս այդ երգը ստեղծող Հայու կանչը Մոկաց ձորերուն ու հովիտներուն մէջ, ալ չի հնչեր ներկայիս, հազա՜ր ափսոս:

«Մոկաց Միրզէն» Կոմիտասը յայտնագործեց պատահաբար, շնորհիւ իր բնածին հետաքրքրութեան եւ արտակարգ լսողութեան:

Այդ երգը Կոմիտասին տուաւ Վասպուրականի Մոկաց աշխարհի զաւակ մը, Զատիկ անունով ծերուկ մը: Ճեմարանցիները զայն կը կանչէին Զատիկ բիծա: Առ հասարակ բոլոր ծառայողները բիծա մակդիրը ունէին: Այդպէս էր նաեւ Զատիկ բիծան, հասակով կարճ, մարմնով պստլիկ, դէմքով զուարթ: Ան կը ծառայէր Ճեմարանին մէջ: Մոկէն եկած էր սեւ փող վաստկելու···

Իմ աշակերտութեան շրջանին, ինչպէս կը պատմեն՝ անկէ ալ առաջ, Ճեմարանի շէնքի, ննջարանի եւ հիւանդանոցի ծառայողները մեծ մասամբ Մոկացիներ էին: Անոնք ճանչցուած էին հաւատարիմ, ուղղամիտ, մաքրասէր եւ բարեխիղճ ծառայողներ: Տեսակ մը սովորութիւն եղած էր, երբ ծառաներէն մէկը երկար բացակայելէն յետոյ դառնար Մոկս, իր ընտանիքին քով, հեռացողին տեղը կ'անցնէր ուրիշ Մոկացի մը անպատճառ: Այս այսպէս էր այն ժամանակ: Աշակերտութիւնը անվերապահ համակրանք ունէր դէպի Մոկացի աշխատողները: Այսպէս Զատիկ բիծան յաջորդած էր ննջարանի գիշերապահներէն Թովմաս բիծային, որ գացած էր Մոկս, մէկ տարիէն վերադառնալու համար:

Ճեմարանի ծառայողները ունէին յատուկ յարկաբաժին մը, ուր իբրեւ պանդուխտներ կ'ապրէին: Աշնան եւ ձմրան երկար գիշերներուն, երբ աշակերտութիւնը մինչեւ գիշերուան 10ը կը պարապէր սերտողութեամբ, բոլոր ծառաները կը հաւաքուէին ծառայանոցին մէջ, ժամանցի: Գիշերային այս հաւաքոյթներուն, անոնք զուարթ եւ կենսուրախ ժամեր կ'անցընէին, այսպէս կամ հէքեաթներ կը պատմէին, կամ հայրենի խաղեր կը սարքէին, ժողովրդական ու քրտական երգեր կ'երգէին: Յաճախ աշակերտներէն ոմանք ծառաներու ժամանցին ներկայ ըլլալ կը սիրէին, լսելու եւ տեսնելու Մոկացիներու ինքնուրոյն խաղերը, երգերը, մանաւանդ պարերը:

Ահա այսպիսի ձմեռնային ժամանցի մը գիշերուան պահուն, Կոմիտաս վարդապետը վանքի բաժինէն կուգայ անցնելու Ճեմարան: Բակէն անցած ատեն, ուշադրութեան կ'առնէ ծառայանոցէն լսուած երգի ձայները, հետաքրքրութեամբ նախ կանգնած կը լսէ, ապա կամաց կը մօտիկնայ ծառաներու սենեակի լուսամուտին: Աւելի պարզ եւ հասկնալի կը լսէ Զատիկ բիծայի մէջընդմէջ պատմութիւնը, ապա երգ մը: Զատիկին պատմութիւնը վարդապետին խոր ուշադրութիւնը կը գրաւէ իր երգի հետ միասին: Գիշերուան մութին եւ ցուրտին համակ ուշադրութիւն դարձած, կը լսէ գեղջուկ Մոկացու պատմութիւնը երգախառն, Մոկսի գաւառաբարբառով, զոր հասկնալ բաւականին դժուար է. իսկ մեզմէ շատ շատերուս համար անհաճոյ: Սակայն մասնագէտ Կոմիտասը ինքզինքը կը գտնէ ժողովրդական արժէքաւոր գոհարի մը առջեւ,— գեղեցիկ փշրանք մը հայ ժողովուրդի ստեղծագործ հոգու: Վարդապետը երկար չսպասեր դուրսը, թերեւս ցուրտէն նեղուելով, դուռը կը բանայ եւ ներս կը մտնէ: Բոլորը իսկոյն կը լռեն ու ոտքի կ'ելլեն, սպասելով հաւանական դիտողութեան, գիշերային աղմկոտ ժամանցին համար:

Սակայն, ո՜վ զարմանք ··· Կոմիտասը զուարթ դէմքով կը յանձնարարէ որ նստին եւ շարունակեն իրենց գաւառային ուրախ ժամանցը, աւելցնելով որ ինքը հաճոյքով կը փափաքի լսել նորէն Զատիկի թէ պատմութիւնը եւ թէ երգը, իր հարազատ եղանակով: Հոս արդէն մեր Զատիկը նորէն կը պատմէ ամբողջը եւ կ'երգէ երգը, որ յետագային Կոմիտասի մկրտութեամբ կոչուեցաւ «Մոկաց Միրզէ»:

Երգին թէ նիւթը, թէ եղանակը անգիր ժողովրդական բանահիւսութեան մէջ նորութիւն էին: Եղանակն ալ նիւթի ոգուն համաձայն գեղարուեստական կառուցուածք ունի:

— Գեղարուեստական յայտնութիւն մըն է, կը մտածէ Կոմիտասը, նիւթը Պ. Մանուկ Աբեղեանին, իսկ եղանակն ալ ինծի:

Ու կը կարգադրէ որ Զատիկ բիծան յաջորդ օրը իր քով երթայ:

Միւս օրը, Զատիկ բիծան վարդապետին առանձնասենեակին մէջ կ'երգէ, Կոմիտասը կը ձայնագրէ հարազատօրէն, ապա երաժշտագէտի հմտութեամբ կը մշակէ եղանակը իր հարազատութեամբ եւ իմաստով: Աբեղեանի հետ կ'առնեն նաեւ Զատիկ բիծայի կարճ կենսագրականը:

ՀԱՅԿ ԿՈՍՈՅԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ՝ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԿԵԱՆՔԷՆ

(քաղուած՝ կարմիր երգիծաթերթերէ)

ԿԱՂԱՊԱՐ

Բջիջին քարտուղարը, ընկեր Չիչիքով, կը չափչփէր սենեակը, կը պըռստէր յօնքերը, ու դանդաղօրէն տուն կուտար իր մեքենագիր աղջկան.

— «Ան – կու–սակ–ցա–կան զանգուածները ···» մինչ մեքենագրուհին մատները, առանց սպասելու նախադասութեան միւս բառերուն, թըփ – թըփ ուրախ ու արագ կերպով.— «··· գործի մէջ կը ···

— «Ընդհանրապէս» ··· կը շարունակէր Չիչիկով, պրկելով իր յիշողութիւնը ու յիշելով գործածական նախադասութիւնը, իսկ մեքենագրուհին, իր ձախ ձեռքով անփութօրէն շտկելով իր մազերը, իր աջ ձեռքովը կը թըփթըփացնէր.— «··· ժողովները կ'անցնին շատ խանդավառ»:

Քարտուղարը դեռ արտասանած իսկ չէր «Զեկուցարերին ···» բառը, մինչ թուղթին վրայ արդէն իսկ կը գրուէր «··· կը տրուին գրաւոր ու բերանացի հարցումներ»:

Սենեակ մտաւ գործակատարը.

— Ընկեր քարտուղար, հեռախօսէն կ'ուզեն ձեզ:

Մեքենագրուհին մինակ մնալով, բոպէ մը իսկ չմտածած շարունակեց մեքենագրել.

«Պլեներական շարժումը վերջերս զգալապէս ընդլայնած է: Կոմսոմոլներու միջեւ կանոնաւոր աշխատանք կը տարուի: Ընդհանրապէս եւ առ հասարակ Ֆորզը կը յառաջդիմէ» ···

Եւ երբ Չիչիկով ներս մտաւ, մեքենագրուհին հանդարտօրէն ըսաւ անոր.

— Ձեր տեղեկագիրը պատրաստ է, ընկե՛ր:

— Ի՞նչպէս թէ պատրաստ է: Չէ՞ որ ընդհատեցի «զեկուցարերին» բառին վրայ:

— Այո՛, բայց ես առանց ձեզի, գրեցի մնացեալը:

— Ի՞նչպէս կ'ըլլայ: Ի՞նչպէս կըցաք գրել, քանի որ ես տուն չտուի ձեզի:

— Ընկեր Չիչիկով, հանդարտօրէն պատասխանեց մեքենագրուհին, ես երկու տարիէ ի վեր է որ կը գրեմ ձեր տեղեկագիրները: Միթէ՞ զիս այդքան յիմար կը կարծէք որ չկարենամ յիշել առանձին մանր մունր բաներ: Թերեւս միայն տողակէտներ մոռցած եմ հոս – հոն, բայց ըստ էութեան՝ ամէն ինչ ճիշդ է ու կանոնաւոր:

Քարտուղարը առաւ թուղթը, ուշադրօրէն կարդաց ու ըսաւ.

— Ճիշդ է: Միայն մէկ քանի տողակէտներ իրենց տեղերը դրուած չեն:

ՔԱՌԱՐՇԱՒ ՕՐԱԿԱՐԳ

Ժողովներու օրակարգերը կը խճողուին ու արգելք կ'ըլլան ու առիթ չեն տար ցաւոտ հարցերու լուծման:

«Փրավտա»

Ընկերնե՛ր, ժողովը բացուած կը յայտարարեմ: Բջիջին կողմէ կ'առաջարկեմ հետեւեալ օրակարգը.—

1.– Արտադրողական խնդրի շուրջ խորհրդակցութիւն:

2.– Բնակարանային կառուցման խնդիր:

3.– Մշակութային աշխատանքներու խնդիր:

4.– Համագործակցականներ:

5.– Սմեթանքինօ գիւղի գիւղապետութեան խնդիր:

6.– Անցնիլ դէպի ···

7.– Զավկոմի առաջիկայ ընտրութիւններու խնդիր:

9.– Դարմանատուներու մէջ տեղերու բաշխում:

10.– Մոպրի բջիջներու կազմակերպում:

11.– Անգրագիտութեան վերացում:

12.– Սեղանատուներու կառուցում:

13.— Խորհրդաժողովի պատգամաւորներու ընտրութիւն:

14.– Զանազաններ:

Այս է բոլորը: Առարկող չկա՞յ: Միաձայնութեամբ ընդունուած է: Առաջին խնդրի մասին խօսքը ընկեր Ֆիլէինն է:

— Նկատի ունենալով խճողուած օրակարգը, ես կարճ պիտի խօսիմ: Փորձը ցոյց կուտայ որ արտադրողական խորհրդակցութեան գործը ունի ··· — մի հնչեցնէք զանգը, կարճ պիտի խօսիմ··· Որով, համաձայն կուսակցութեան եւ սովխոզմնութեան ղեկավարական ցուցմունքներուն, ես ժողովին կ'առաջարկեմ քուէարկել ցանկութիւն մը՝ այն իմաստով որ արտադրողական նիստերը թող ··· — մի՛ հնչեցնէք զանգը ··· գիտե՛մ ··· գէ՛հ, լա՛ւ ··· վերջացուցի:

— Խնդրեմ, պահենք կարգը: Ո՞վ խօսք կ'ուզէ զեկուցման մասին: Ընկեր Հիմկին,, խօսքը ձերն է:

— Ընկերներ, ես կ'ենթադրեմ որ արտադրողական ···

— Նիւթի՛ մասին: Աւելի՛ ամփոփ: Դո՞ւք ինչ ունիք ըսելիք, ընկեր Ֆիլէ ···

— Ո՛չ, ··· ես ըսել կ'ուզէի միայն թէ ···

— Ընկերներ, ինծի կը թուի որ հարցը բաւական պարզուած է: Ընկեր Հիմկին, այլեւս խօսք չունի՞ք: Ո՞վ կը փափաքի խօսիլ: Դո՞ւք: Խնդրե՛մ:

— Ընկերներ, ինծի կը թուի որ արտադրողական ···

— Բաւակա՛ն է: Ըսիք ըսելիքնիդ: Ո՞վ համաձայն է ընկեր Ֆիլէի եզրակացութեան: Բացարձակ մեծամասնութիւն: Ընկեր քարտուղա՛ր — արձանագրեցէք: Կ'անցնինք յաջորդ խնդրին: Զեկուցում «բնակարանային կառուցման» մասին:

— Ես կարճ պիտի խօսիմ: Բնակարանային կառուցումը շատ անհրաժեշտ է բնակարանային պահանջի տեսակէտէն, որ ···

— Ո՞վ կ'ուզէ խօսիլ: Խնդրե՛մ:

— Իրապէս, պէտք ···

— Խնդիրը պարզ է: Ո՞վ համաձայն է առաջարկուած եզրակացութեան: Մեծամասնութիւնը: Ընկեր քարտուղա՛ր, արձանագրեցէք: Երրորդ խնդիր — Համագործակցականը: Ընկեր Զավհոտէնքօն:

— Սպառողական համագործակցականը փորձաքարն է···

— Պա՛րզ է: Փորձաքարի առթիւ ··· Ո՞վ: խնդրե՛մ:

— Փաստ, փաստ ···

— Ո՞վ համաձայն է: Արձանագրեցէ՛ք ···: Չորրորդ խնդիր:

— Պետի ծանր գործը ···

— Արձանագրեցէ՛ք: Պա՛րզ է: Յաջորդը:

— Սեղանատուներու կառուցումը:

— Կը կառուցուին: Արձանագրեցէ՛ք: Շրջանային խորհրդաժողովի պատգամաւորի ընտրութիւն: Մեծամասնութեամբ: Արձանագրեցէ՛ք: — Զանազաններ: Մեծամասնութեամբ: Արձանագրեցէ՛ք: Ժողովը փակուած կը յայտարարեմ: Արձանագրեցէ՛ք ···

. . . .

— Ուֆ՛ֆֆ: Ես ձեզի ըսի, ընկեր Պութավչին, պէտք էր աւելի շատ հարցեր դնել օրակարգին մէջ: Ի՞նչ պէտք է ընել հիմա ··· Հէ՛ ··· տղաքը հաւաքուեցան ու մենք չօգտագործեցինք ժամանակը:

ՆԵՓ

— Ընկե՛ր, դուք ի զուր է որ այդքան յոռետեսօրէն կը նայիք Հնգամեակին: Հնգամեակը ուրախ գործ է: Երբ ան իրականանայ, մեզմէ ամէնմէկը պիտի ունենայ իր օդանաւը:

— Ընկեր քաղաքացի, դուն շատ ծիծաղելի ես: Ի՞նչ պէտք ունինք օդանաւերու:

— Ի՞նչպէս թէ՝ ի՞նչ: Երեւակայեցէք որ Մոսկուայի մէջ յանկարծ զրոյց կը շրջի թէ՝ Օդեսայի մէջ կտրօնով շաքար պիտի բաշխեն: Լաւ, ի՞նչ կրնան ընել առանց օդանաւի: Իսկ երբ օդանաւ ունենաս, պիտի նստիս, պիտի սաւառնիս, արագօրէն Օդեսա պիտի երթաս, ու առաջին պիտի մտնես պոչին մէջ՝ արտադրութեանց խանութին առջեւ:

ՀՆԳԱՄԵԱԿ

Մոսկուայի մէջ, Կարմիր Հրապարակին վրայ, պահակները կը ձերբակալեն մարդ մը, որ մերկ կը պտտէր:

Պահակատունը իրեն հարց կուտան թէ՝ ինչո՞ւ փողոց է ելած այդ երեւոյթով: Ու մերկ մարդը կը պատասխանէ.—

— Մենք յառաջադէմ մարդիկ ենք:

— Ի՞նչ կ'ըլլայ յառաջադէմ ըլլալով:

— Ի՞նչպէս թէ ի՞նչ կ'ըլլայ: Միթէ չէ՞ք լսած որ մեր շրջանին մէջ մենք Հնգամեակը երկու տարիով գըլած՝ անցած ենք ···:

ՄԵՐ ԳԱՂՈՒԹԻ ԿԵԱՆՔԷՆ

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆ, (Յառաջ).— Սէնթ Էթիէն՝ Լուար նահանգին գլխաւոր քաղաքն է:

Լիոնէն յետոյ՝ Ֆրանսայի ճարտարարուեստի առաջնակարգ կեդրոնը կը համարուի: Հարուստ է քարածուխի հանքերով, ատոր համար Սեւ քաղաք ալ կը կոչուի: Ունի հեծելանիւի, զէնքի, մետաքսի, թաւիշի, մետաղի գործարաններ, հանքարանական վարժարան եւ թանգարան:

Հռոմէացիներ ու Գալլիացիներ ժամանակին այս շրջանը Forez եւ բնակիչները Forezien կը կոչէին, իսկ գլխաւոր քաղաքը ներկայի Montbrisonն է:

Սէնթ Էթիէն մօտաւորապէս 200,000 բնակիչ ունի, որ Stéphanois կը կոչուին: Չգիտենք Ֆրանսացինե՞րը սուրբերը շատ կը սիրեն, թէ այս վերջինները՝ զիրենք. որովհետեւ համարեա ամէն տեղի, գիւղի եւ քաղաքի անունը սուրբով սկսեր են:

Սուրբ Ստեփաննոսի (St. Etienne) հովանաւորութեան տակ ալ կը գտնուին հայ բեկորներ: Մինչդեռ մենք սուրբերէն բարիք չտեսանք, իսկ վընա՞սը ···

Ներկայիս մեր երեխաներն ալ տեղացիներու հետ, Stéphanois (Ստեփաննոսցի) կը կոչուին ···

Ամէն գիտակից Հայու ջերմ փափաքն է, որ իր սիրասուն եւ սեւաչեայ արմենիկներն երկար չշահագործեն «Ստեփաննոսցի» ածականը: Հապա՞, «երբոր բացուին դռներն յուսոյ եւ մեր երկրէն փախ տայ ձըմեռ», անոնք ազատ Հայաստանի ազատ քաղաքացիներ կոչուին:

Ուրեմն, մինչեւ գարնան գալը ամէնուն սրբազան ուխտն ու նպատակը պէտք է ըլլայ՝ նոյն իսկ անկարելին կարելի ընել, իր երեխաները Հայու հոգիով ու սրտով դաստիարակել եւ կրթել:

Թանգարան.. Թէեւ փոքր բայց կոկիկ եւ գեղեցիկ թանգարան մը ունի Սէնթ Էթիէն: Շատ ճոխ եւ հետաքրքրական է զէնքերու բաժինը: Նախապատմական շրջանէն մինչեւ մեր օրերուն գործածուած զէնքերէն նըմոյշներ կան հոն: Զանազան ազգերու հին դրամներ ալ կան նոյն բաժնի մէջ, մէկ քանի հատ ալ հայկական դրամ:

Բայց թանգարանի ամէնէն հետաքրքրական բաժինը հանքի մասն է: Իսկապէս իրական հանքի բնանկար մը: Հանքագործներն արդէն կ'ըսեն.

— Կ'ուզէ՞ք հանքը տեսնել եւ մեր աշխատանքի մասին գաղափար կազմել, գացէք թանգարանը, որով հանքը իջած կ'ըլլաք:

Սենեակի մը մէջ ցուցադրուա
հանքային զանազան հանածոներ
րեր եւ ածուխներ: Ածուխի
կտորներու վրայ դրոշմուած կը
նուին տերեւներ եւ ճիւղեր, որ
հասկցուի թէ դարերու շրջանին
պէս անտառները հողի տակ ածու
են: Այցելողը սենեակէն անց
կը մտնէ մութ փապուղի մը որ
կան հանքն է: Մթութեան մէջ հ
կանթեղներ կը տեսնուին, որ
ելարանն է, ուրկէ բանուորները
կ'իջնեն: Քիչ մըն ալ յառաջա
մեքենաներու պիտի հանդիպի եւ
ւորներու պզտիկ արձաններու,
ռաջ կողովներով ածուխը
դուրս կը հանէին, իսկ ներկայ
քենաներով կը հանեն: Խուցի մ
կը տեսնուի բանուոր մը, որ կռնա
վրայ պառկած քլունկով ածու
փորէ, քովն ալ ուրիշ մը՝ թ
ծուխ կը լեցնէ պզտիկ վագոն
մէջ: Իրենց քովի պզտիկ լամբ
սով կը տեսնուի որ երկուքն ալ
են, մինակ տափատ հագեր են:
խուցի մը մէջ փլուզում է
հեր, փայտերը կոտրուեր են եւ
ւորները հողի տակ մնացեր են
ուրիշ խուցի մէջ բանուոր մը
բռնուած քթին բերնին վրայ
շնչահեղձ: Հանքէն դուրս ելլե
մօտ ձի մը կայ որ հանքի մէջ
եւ ածուխ փոխադրելու կը գո
ուի: Կ'ըսեն թէ հանքերու մէջ
տարիներով դուրս չեն հաներ:

Մարդ երբ թանգարանի հանք
նէն դուրս կ'ելլէ, կը կարծէ թէ
թէի դժոխքէն փախած է: Ճի
հանքային կեանքը խիստ ար
եւ սարսափելի է:

Հետաքրքրական է մետաք
հիւսուածեղէնի մասը: Հոն
դրուած են շերամի բազմաթի
սակներ, ձուեր, խոզակներ, մ
սի պատրաստութեան եղանակ
հիւսուածեղէնի բազմաթիւ մ
ներ, ճախարակէն սկսած: Հե
քրական են նաեւ արձաններու,
ներու եւ թռչուններու կմախք
ժինները:

Դիտմամբ հանքի մասին երկա
սեցայ, որպէսզի մեր հայրենակ
ը հետաքրքրուին եւ այցելեն:
ղութիս մեծամասնութիւնը, որ
տարիէ ի վեր այստեղ է, դեռ
մը իսկ չէ այցելած թանգարան

Հայ գաղութը.— Մարսէյլի եւ
րիզի նման այստեղ հին գաղութ
ունեցեր: Բոլորն ալ նորեկներ են
մալական հալածանքէ փախչողներ
1922ին, առաջին անգամ Սէնթ Է
եկեր են: Առաջին տարիները բ
կան թիւով Հայեր են եղեր այս
ունեցեր են զանազան միութիւնն
կազմակերպութիւններ, նաեւ ամէ
րակի ժամ ու պատարագ: Նոյն
կ'ըսեն թէ առաջ աւելի աշ
կեանք եւ խանդավառութիւն կ
քան ներկայիս:

Սէնթ Էթիէնի մէջ ներկայիս
400–450 Հայ կայ: Գրեթէ բոլոր
բանուորներ են: Տնտեսական
պի պատճառաւ՝ շատեր անգոր
եւ պետութենէն ստացուած
նպաստով կ'ապրին ու տուն կը
կան բաւական թիւով արհեստ
ներ՝ դերձակներ, կօշկակ
սափրիչ, եւն.: Շատեր ալ «
ճի»ութիւն կ'ընեն: Տնտեսական
նակը բոլորին ալ ազդած է: Ու
հայկական երկու նպարավաճառ
նոց, իսկ չկայ ճաշարան եւ ս
րան: Հանքագործները միայ
բողջ շաբաթը կ'աշխատին եւ
կաններու կրճատում չունին: Հ
ներն ընդհանրապէս գործարան
աշխատիր: Գրեթէ ամէն ըն
կարի մեքենայ ունի տան մէջ եւ
նոց ու ֆօնֆէկսիոն կը կարեն
ալ կ'օգտուին:

Անցեալ ձմեռ ազգային նախա
կեանք եւ խանդավառութիւն կա
ղութին մէջ, ամէն շաբաթ հ
ներկայացում եւ բանախօսու
անպակաս էր:

Ներկայիս, կարծես թէ, քա
ման շրջան է որ կ'ապրինք:
գործունէութիւն եւ խանդավ
թիւն: Մէկ խօսքով ամէնքն ա
ղունջի նման իրենց պատեանն
ուեր:

Կուսակցական կեանք.— Իրակ
մէջ կուսակցութիւններէն միայն
Դաշնակցութիւնն է, որ կը գո
բաւական թիւով անդամ ունի:
բեմն երբեմն ալ հանդէս – ներ
ցում կը սարքէ եւ բանախօսութ
կուտայ: Դաշնակցութիւնն ա
ունի «Դուրեան» գրադարան
շաբաթուան երեք օրը բաց է
թեան համար: Նաեւ ունի «
թատերասիրաց խումբը: Հնչակ
Ռամկավար միայն խօսքով կը
ուին: Իրականին մէջ այստեղ

...եան եւ մէկ ամկամար կայ։ ...խութիւններ.— Բացի Քղիի հայ...ակցական Միութենէն, ուրիշ հայ...ակցական չկայ։

Պէտք է խոստովանիլ որ Քղեցիներու հայրենակցականը մեծ հետաքրքրութիւն արթնցուց իր շուրջը եւ քա...ութիւն ...լէքիս հայ գաղութի համակրանքը ...այելեց։ Մեծ թիւով քայլեր առաւ, ...այց հիմա սկսեր է կաղալ։ Չար լե...ուները կ'ըսեն թէ սեւ կատու է ան...եր։

Ցանկալի է մեզ կրկին տեսնել Քղեցիներու ներկայացումը եւ չար լեզուներու պապանձումը։

Զարժել յիշել Հօկը որ հազիւ 8–10 ...անդամ ունի եւ որեւէ արժէք չի ներկայացներ։ Ներգաղթի խնդիրն ալ ...ըրն ինկաւ, մարդիկ այլ եւս խայծ ...ներին որ ձուկ որսան։

...Անհամբեր նոր խայծերու կը սպասենք։

Ֆրանսահայ Կ. Խաչի գործունէութիւնը բաւական ուշագրաւ եւ խիստ ...ելի է։

Ցանկալի է որ համեստափայլ տիկիններն աւելի մեծ թիւով գործի ...ին, իսկ գաղութիս պարտականութիւնն է քաջալերել։ Կ. Խաչը հոս ...նկապարտէզ մը ունի, ուր հայ երեխաները Ա.Բ.Գ. կը սորվին, հայերէն կ'երգեն, կը խօսին, եւ կը ճանաչ...։

Կ. Խաչն կրկին իր կարողութեան ...ով կ'օժանդակէ հայ թշուառներուն եւ կ'այցելէ հիւանդանոցները։

...առաջ կը կարծէինք թէ ազգային ...ութիւնն էր որ մանկապարտէզը կը ...հէ։ Սխալեր ենք։

...նցեալները բարեկամիս հարցուցի, ...նի որ մատուռ կայ, քահանայ չի..., շօշափելի գործ չէ տեսնուած, ...մանկապարտէզն ալ Կ. Խաչը կը ...հէ, կրնա՞ս ինծի ըսել թէ Ազգային Միութիւնն ի՞նչ կ'ընէ։

— Ազգային Միութիւնը կը գործէ ...գործ ըլլայ, երբ չըլլայ, կարի...ենայի նման անկիւնը կը քաշուի, ...տասխանեց։

...արեգործականը հոն 5–6 անդամով ...եւ ճիւղ մը ունի բայց գործունէութիւն չունի։

...երջերս առիթ ունեցանք լսելու Պ. ...ալեանի բանախօսութիւնը, որ ...ոյ երեք քառորդ ժամ տեւեց։ Մէկ ...քառորդով պատմեց Բարեգործականի ...ցեալը, մէկ քառորդով հիւսեց Պօ... Նուպարի գովքը, մէկ քառորդով ...հրաշապատումը ըրաւ Բարեգործականի գործունէութեան Հայաստանի մէջ, աւելցնելով թէ Հօկի հետ ...ակցութիւն պիտի կատարուի, ...գաղթի համար։ Դժբախտաբար, ոչ ...նորութիւն եւ հետաքրքրական ...չիմացանք այս բանախօսութենէ։ Տաղտկալի եւ քնաբեր պատմութիւն ...կան քարոզ էր եւ ո՛չ թէ ազգային ...չի բանախօսութիւն։

...րբ դուրս կ'ելլէինք, բանախօսութեան եկողները իրարու կը պատմէին ...նց տպաւորութիւնները։

...ճապարանքով գրի առի քանի մը ...։

— Պ. Զօպանեանը չտեսած չատ կը ...էի, բայց եկայ, տասյ հիա...թուեցայ։

— Ծօ, հի՞չ նոր բան մը չըսաւ, ...ամանը քնաբեր հէքեաթ էր։

— Պէ սխալ..., մարդու բամբը նա ...էր նա ալ պէշ էր։ Ըսանք ըսաւ, ...ու եղաւ, նա ալ քէպապ, միայն թէ իր գլուխը չատ դովեց, ես ատոր չի հաւնեցայ։ Եանի, «Ես գնացի, ես ըրեցի, ես խօսեցի» ըսելովն ի՞նչ կ'ուզէր։

— Ես այս մարդու աչքերէն վախցայ... Այս Հօկերն ինչու իրենց օրանի օրոց կապով եկեր էին։ Չէ՞ որ երկուքի ջուրը մէկ առուով չերթար։

— Ախպար, անոնք իրար լաւ գիտեն, անոնք կը գլուրտին ալ, կը լլուրտին ալ, որովհետեւ երկուքն ալ մէկ թթխմորով շաղուած են։ Ծօ, չլսեցի՞ք որ միասինհանդամակութիւն պիտի ընեն, ալ ի՞նչ Հօկը սանկ է, նանկ է, ըսեցէք Աստուած բարի վայելում տայ, մէկ թաղով մէկ պսակով ծերանան։ Որովհետեւ գլորաւ, պտուկը դտաւ խուփը։

ՋԻՒԱՆԻ

Հայ աշակերտներու յաջողութիւնները

ՊԷՅՐՈՒԹ, (ցառաջ).— Անցեալ շաբաթ տեղի ունեցան պետական երաժշտանոցի տարեվերջի նուագածութեան մրցումները՝ դպրոցի սրահին մէջ։ Մրցման մասնակցող աշակերտութեան թիւը եւ կարողութիւնը այս տարի զգալի յառաջդիմութիւն մը ցոյց կուտայ։ Ակնեբեւ է որ, երաժշտական գիտութեանց համար հետզհետէ աւելի մեծ հետաքրքրութիւն ցոյց կուտայ Պէյրութի ժողովուրդը, եւ ուրախալի է, որ մանաւանդ ազգային երաժշտանոցը այս տարի աւելի յառաջդիմած եւ կարող տարրեր ունի իր բոլոր ճիւղերուն մէջ։

Պ. Վաթիս Սապրա՝ պետական երաժշտանոցի տնօրէնը, խսկապէս արժանի է շնորհաւորութեան, իր անխոնջ գործունէութեան եւ իր երաժշտական հմտութեան համար։ Ան ոչ մէկ ջանք չի խնայեր Լիբանանի մէջ երաժշտութիւնը զարգացնելու համար։

Հայեր մեծ թիւով կը հետեւին երաժշտանոցի զանազան դասընթացքներուն եւ իրենց ճիւղերուն մէջ կը գրաւեն ուշագրաւ դիրք մը։ Պ. Վաթիս Սապրա, որ միաժամանակ հեղինակն է Լիբանանի ազգային քայլերգին, մեծ գովեստով կը խօսի հայ աշակերտներու՝ նուագի մարզին մէջ ունեցած տաղանդին մասին։

Երաժշտանոցի անցեալ տարուան առաջին մրցանակը շահողը եղած էր՝ Օր. Անահիտ Պէհնեանը։ Այս տարի երկրորդ մրցանակներ կը շահին՝ Տիկ Մ. Գէորգեան եւ Օր. Ֆինքէլշթայն (13 տարեկան)։

Երիտասարդ երաժշտանոցը այս տարի շրջանաւարտ չունի, սակայն կը յուսանք որ գալ տարի իր անդրանիկ շրջանաւարտները կուտայ։

Երաժշտանոցի տարեվերջի հանդէսը տեղի ունեցաւ յունիս 16ին, ուր նուագեցին բազմաթիւ հայ եւ օտար աշակերտներ։

ՀԱՅ ՏՂԱՅ

ՍՏԱՑԱՆՔ

14 (քերթուած)։ Գրեց՝ Նիկողոս Սարաֆեան։ Շքեղ տպագրութեամբ։ Գին՝ 6 ֆրանք։ Հասցէ.— N. Sarafian, 20 Avenue du Petit Parc, Vincennes (Seine).

ԹՈՒՐՔԻԱ

«Թուրքիա ծուռ է»

«Ճումհուրիէթ»ի մէջ կը կարդանք.

Պէյքոզ բնակող ընթերցող մը, Տիւրրին Աճմէտ պէյ մեզ գրած իր մէկ նամակին մէջ կ'ըսէ.— «Փաշապահչէ նաւահանգիստին մէջ, երկար ատենէ ի վեր, խարիսխ նետած եւ թրքական դրօշ կրող «Թուրքիա» անուն առագաստանաւի մէկ կողմը ծռած ըլլալով չոգենաւով անոր քովէն անցնող ճամբորդներուն միջեւ տեղեկ արտայայտութեանց պատճառ կ'ըլլայ։ Շոգենաւերուն մէջ գտնուող անկիրթներու՝ «Թուրքիան ծուռ է», «Թուրքիան կ'ընկղմի», եւ կամ «Թուրքիան քանի մը օրէն պիտի ընկղմի» խօսքերը բարձրաձայն կը կրկնեն եւ մեր ազգային զգացումները կը վիրաւորեն որով, բնական ու իրաւացի ջղայնութիւն մը կը ծնի մեր մէջ եւ երբեմն ցաւալի դէպքերու առիթ կուտան։ Նաւուն անունը «Թուրքիա» ըլլալուն պատճառաւ, չատ փափաքելի է որ առիթ մը չըլլայ Թուրքերուն ծանր թուող խօսքերու կրկնումին։ Արդ, նաւին կամ անունը փոխելու է, կամ թէ զայն մէջտեղէն վերցնելու է»։

Մեր ընթերցողը երկրէն մինչեւ երկինք իրաւունք ունի։ Անպատկառութիւն է «Թուրքիա» կոչուող նաւու մը վիճակը հեգնել։ Բայց, ատոր առիթ տալն ալ բացայայտ թերացում մըն է։ «Թուրքիա» կոչուած այդ նաւը պիտի ծախուի՞, պիտի քանդուի՞, ինչ որ պիտի ըլլայ՝ թող ըլլայ։ Բայց այդ մեծ անունը թող վերցուի՛ նաւուն վրայէն։ Այդ փտած տաշտին պատճառաւ, առիթ տալու չէ անոնց որոնք Թուրքին եւ Թուրքիոյ հանդէպ յարգանքի մէջ կը թերանան։

Քարիւղ կը փնտռեն

Գրած էինք թէ Թուրքիոյ մէջ քարիւղի հորեր գտնելու նպատակով աշխատանքներ կը տարուին։ Ամերիկայէն հրաւիրուած մասնագէտ մը, Թուրք երկրաչափներու հետ, արդէն իսկ մեկնած է հարաւային սահմանները,— Մարտին եւ Սղերդ, որովհետեւ առաւելապէս հոն է որ քարիւղ գտնելու յոյսեր կան։

Հակառակ անոր որ այժմ քարիւղի արտադրութիւնը չատ առատ է, ենկիւրի կ'ուզէ երկրէն ներս ունենալ այդ նիւթը, թէ խաղաղութեան եւ թէ պատերազմի շրջաններուն համար։

Այս հարցը չատ կը զբաղեցնէ այժմ կառավարական շրջանակները։ Թերթերը եւ կըրբաղին,քարիւղիհանքերու երկրաչափ Քէմալ Լոքման պէյ գիրք մը հրատարակեց՝ «Թուրքիոյ քարիւղները» խորագրով։ Ասիկա Թուրքերէն առաջին հրատարակութիւնն է այդ ուղղութեամբ։

Հեղինակը կը խօսի աշխարհի արտադրութեան եւ սպառման քանակներու մասին։ Կուտայ, նաեւ, Թուրքիոյ ներածած քարիւղի քանակը — 1923էն մինչեւ 1932ի վերջաւորութեան 827,700 թօն՝ 71,200,000 ոսկիի արժէքով։ Այս քարիւղները կը ներածուին Ռուսիայէն եւ Ռումանիայէն։

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»ը

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Եօզկատցիներու դաշտահանդէսը

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Եօզկատի Հայր. Միութեան դաշտահանդէսը տեղի ունեցաւ կիրակի օրը։ Հակառակ օդին անյարմարութեան, 250է աւելի հայրենակիցներ փութացած էին պահ մը գոնէ մոռնալու իրենց բազմապիսի հոգերը։ Հայրենակից Պ. Ց. Պապաեկիլեանի բացման խօսքէն յետոյ բացուեցաւ հանդէսը «Մեր Հայրենիք»ով, մասնակցութեամբ «Օրօր» նուագախումբին, որ ունկնդրուեցաւ յոտնկայս։ Յետոյ բեմ հրաւիրուեցաւ Ա. Արապեան, որ բացատրելով միութեան օգտակարութիւնը, չեշտեց թէ հակառակ իրենց թրքախօսութեան, Եօզկատի մայրերն ալ տուած են հարազատ զաւակներ ազգին փրկութեան, ինչպէս տեսանք 1914ին, երբ մեր 300 կտրիճները դիմեցին ինքնապաշտպանութեան, Ագատաղի մէջ։ «Հայրենակիցներ, այսօր այս օտար ափերուն վրայ ունինք բոլորովին տարբեր վըտանգ մը, մեր նորահաս սերունդին ձուլումը։ Անհրաժեշտ է համախմբուիլ Միութեան շուրջ եւ ուժ տալ Հայեցի դաստիարակութեան։ Այս ձեւով է որ կրնանք փրկել այլասերումէ»։

Յետոյ տեղի ունեցան հայրենաշունչ արտասանութիւններ եւ երգեր։ Միութեան անդամներուն կողմէ բեմադրուեցաւ «Թորոս Ծառայ» կատակերգութիւնը։ Յետոյ սկսան եւրոպական պարերը, տեւելով մինչեւ երեկոյեան ժամը 8։ Ագդանշանի մը վրայ երկսեռ բազմութիւնը հաւաքուելով միաձայն սկսան երգել «Բամ Փորոտան»ը։ Մթնոլորտը այնքան տաքցած էր որ չէին ուզեր իրարմէ բաժնուիլ։ Այդ միջոցին Պ. Դանիէլեան ձեռքն ունենալով հայկական եռագոյնը, խառնուեցաւ խումբին եւ բազմութիւնը սկսաւ քալել դէպի հանրակառքի կայարանը, երգելով մինչեւ քաղաքին կեդրոնը եւ հանրակառքին վրայ պարզելով հայկական եռագոյնը։ Ուրացող հայախօսներ, օրինակ առէք Թրքախօս Եօզկատցիներէն։

Ա. Ճինկէօզեան

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԸ ՆԵՂՆ Է

Փարիզի Աղքատախնամ ընկերութիւնս սրտագին կոչ կ'ուղղէ քաղաքիս հայ հասարակութեան, խնդրելով անոր օժանդակութիւնը իր դժուարին գործին մէջ։

Ներկայ տնտեսական տագնապը որ մեծապէս նուազեցուցած է ընկերութեանս հասոյթները, աւելցուցած է նաեւ թշուառութիւնը գաղութիս չքաւոր դասակարգին մէջ։ Այսօր անհաշուելի է թիւը մեր հայրենակիցներուն որոնք զուրկ ապրուստի որ եւ է կարելիութենէ, ուրիշ միջոց չունին եթէ ոչ դիմել ազգային օժանդակութեան։

Ամէն հայրենակից որ դոյզն չափով մը կ'աջակցի մեզ, մեծ դեր մը կատարած կ'ըլլայ իրեւօգնութեան գեղեցիկ գործին մէջ։ Մեծ զոհողութիւններ չեն որ կը սպասենք, այլ փոքր բայց բազմապատկուած օգնութիւններն են որ ամէնէն աւելի կրնան ապահովել մեր գործին յաջողութիւնը։

Ապահով ենք թէ գաղութիս հայութիւնը, գիտակից իր եղբայրական եւ մարդասիրական պարտականութեան, պիտի չզլանայ իր օժանդակութիւնը մեր կազմակերպութեան եւ բարեսցակամ ընդունելութիւն մը պիտի վերապահէ մեր դիմումներուն, նոյնիսկ պիտի ուզէ ինքնաբերաբար անդամագրուիլ ընկերութեանս կամ ուղարկել իր սրտաբուխ նուէրը։

Ի դիմաց վարչութեան ատենապետ՝ Ա. Զաքրեան, ատենադպիր՝ Ս. Կանոնեան, գանձապետ՝ Յ. Որբերեան։

ՄԱՄՈՒԼ

ՀԱՅ ԳՐՈՂԻՆ ԻՐԱՒՈՒՆՔԸ

Սելանիկի «Հորիզոն»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (18 յունիս).

— «Փարիզի մէջ կայ «Հայ Գրողներու Ընկերակցութիւն» մը, որուն շուրջ բոլորուած են մեր առաջաւոր մտաւորականները։ Ընկերակցութիւնը, վերջերս ճանչցուած է նաեւ ֆրանսական օրէնքով, փաստական գոյութենէն վերջ ստանալով նաեւ իրաւական գոյութեան իրաւունք։ Մեզի ղրկուած ծրագիր – կանոնագրին մէջ կը կարդանք, որ Ընկերակցութեան նպատակն է ի միջի այլոց «իրաւական բարոյական, եւ, իր ունեցած դրամական միջոցներով, նիւթական օժանդակութիւն ընծայել իր անդամներուն, պաշտպանել իր անդամներուն հեղինակի իրաւունքը, սահմանել գրական մրցանակներ, կապ պահել օտար գաղութներու հայկական նման մարմիններու եւ հայ գրողներու հետ, մղում տալ իր անդամներու գրական ստեղծագործութեանց», եւն.։ Եւ Ընկերակցութիւնը, աչքին առջեւ ունենալով իր ծրագիր – կանոնագիրը եւ մտնելով ֆրանսական օրէնքի թեւարկութեան տակ, պիտի ջանայ իրականացնել իր առաջադրութիւնները եւ պիտի պայքարի մանաւորապէս հայ գրողին ի վնաս գործուած բազմատեսակ իրաւազրկումներու եւ չահագործումներու դէմ։

«Մանաւորապէս» կ'ըսենք ու կը չեշտենք այս վերջին պարագան, որովհետեւ իրապէս, հայ գրողին իրաւազրկումը եւ անոր մտքի արտադրութեանց շուրջ կատարուող շուկայիկ շահագործումները, մեր իրականութեան մէջ ստեղծած են ուղղակի ընդվզեցուցիչ կացութիւն մը։ Եւ, «Հայ Գրողներու Ընկերակցութեան» առաջադրութիւններէն գլխաւորը պիտի ըլլայ գլուխ վերցնել այդ կարգի անխիղճ չահագիտութեանց դէմ եւ կարելի բոլոր միջոցները ի գործ դնել՝ յարգանք պարտադրելու համար հայ գրողի իրաւունքներուն հանդէպ։

Ընկ.ցութեան լրջագոյն մտահոգութիւններէն մին այս եղած ըլլալը երեւան կուգայ եւ այն զեկոյցով, զոր վարչութիւնը հրատարակեց վերջերս մամուլին մէջ։ Բողոք մըն է այդ զեկոյցը եւ ազդարարութիւն մը միանգամայն, որ «Հ. Գ. Ընկերակցութիւն»ը, այսուհետեւ չպիտի թոյլատրէ հայ գրողի իրաւունքին սանձարձակ չահագործումը եւ ի հարկին պիտի դիմէ օրինական միջոցներու, անսաստող չահագէտներուն դէմ։

Ընկերակցութիւնը, սակայն, մեր կարծիքով չահագէտները անխնայ հետապնդելու իր արդար նախանձախնդրութիւնը քիչ մը չափազանցութեան կը տանի, երբ միեւնոյն սպառնալիքը կ'ուղղէ նաեւ մամուլին, նկատելով, որ «յօդուածներ կ'արտատպուին թերթէ թերթ, առանց գրողին կարծիքն ստանալու» եւ ազդարարելով, որ «Հ. Գ. Ընկերակցութեան անդամի մը գրութիւնը, նոյն իսկ թերթի մէջ երեւցած յօդուածի ձեւով, կարելի չէ արտատպել, առանց հեղինակին գրաւոր արտօնութեան»։

Մամուլը, հանրային մտածողութեան, տեսակէտներու թեր ու դէմ կարծիքներու գլխաւոր ցոլարանն է։ Մամուլը՝ ազգային, գրական, գեղարուեստական ընկերային կամ հասարակագիտական արժէքներու ամէնէն մատչելի ցուցահանդէսն է։ Ընթերցողը, մամուլի միջոցով է որ կ'իմանայ ընդհանրապէս այդ արժէքներու մասին եւ անոր էջերէն կը լսէ զաղափարներու բախման արձագանգները։ Ներելի չէ չահագիտական նկատումներ վերագրել խմբագրի մը, երբ ան, հանրային կարծիքը այս կամ այն ուղղութեամբ չահագրգռող հարցերու շուրջ գրուած յօդուածներ կ'արտատպէ իր թերթին մէջ։ Արտատպումները կ'ըլլան մերթ զանազան խնդիրներ համադամօրէն եւ իրենց բոլոր երեսներով ընթերցողներուն ծանօթացնելու համար, մերթ կ'ըլլան վիճաբանական կարգով ու մերթ՝ ազգային այս կամ այն արժէքը ժողովուրդի լայն խաւերուն ճանչցնելու նպատակով։ Արգիլել որ այս բոլորը տեղի չունենան,— սխալ տրամաբանութիւն է։ Իսկ պահանջել, որ որեւէ արտատպումէ առաջ գրողին հաւանութիւնը առնուի՝ առնուազն անգործնական է։

ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԼՐԱՏՈՒ

Հայ արուեստագէտի մը յաջողութիւնը

Ծանօթ դերասան Հ. Բագրատունիի մասին Coemodia թերթին մէջ (12 յունիս) առաջնորդող յօդուածով մըԱլեքսանդր Փէքքէր հետեւեալ գնահատական տողերը կը նուիրէ.

— «Պ. Հ. Բագրատունի, այս սքանչելի ողբերգուն, որ Քոմէտի – Ֆրանսէզի մէջ չարունակեց աւանդութիւնը Փօլ Մունէի, որուն աշակերտն եղաւ Քոնսէրվաթուարի մէջ, չարժանկարի մէջ գրաւած իր դերակչիռ դիրքով հաստատեց թէ չարժանկարային եւ թատերական արուեստները այնքան հակադիր չեն, որքան կը կարծեն ոմանք։

Նոյն թերթը իր 28 յունիսի թիւով կը գրէ.

— «Կ'իմանանք որ սքանչելի ողբերգու Հ. Բագրատունի չուտով Une Fois Dans la Vie չարժանկարին մէջ պիտի խաղայ փրոֆէսոր Քատիսթրոյի դերը, չատ հետաքրքրական տիպար մը։ Յետոյ պիտի մասնակցի Լա ռօզ Բուժի, զոր Ժան տը Մարկընա պիտի ներկայացնէ ի հաշիւ Europa – Filmsի։

Այս առթիւ յայտնենք նաեւ, որ Ciné – Journal (20 յունիս) կը հրատարակէ իր կողքին վրայ, առաջին էջ մեծադիր, հայ դերասանին՝ Բագրատունիի նկարը, Քանիի դերին մէջ։

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով։

«ՅԱՌԱՋ»ի ԹԵՐԹՕՆԸ (13)

ԲԱԼԱՀՈՎԻՏ

ԻՄ ՏԵՍԱԾՆԵՐՍ՝ ՀԱՅԱՋԻՆՋ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ

...որովհետեւ ականատես եղայ այն...ի սարսափներու, որոնց յիշա...ն իսկ փուշ – փուշ կ'ընէ մազերս, ...քան տարիներ յետոյ։

...քօվս տեսայ թէ ինչպէս, Թուրք ...քուրտ հօտաղները կ'երթային ...ւաններէն դեռատի աղջիկներ ...ւորէին ու կը բերէին վայրագօրէն ...կէին։ Յետոյ կը չղթէին մէկզմէ։ ...վայն դահիճները առով չէին դոհա...։

...մէն բան աւերելու, քանդելու, ...նացնելու մարմաջը ունի բարբարոս ...րդը։ Կը լլկեն, կը կողոպտեն, կը ...ուհասեն անխնայ։

...լաւի զոհերու աղեկտուր ճիչերը ...ճներու բռնութեան տակ։ Մին...որ կը դադրէին ձայները, մասա...ու ականջներս ուժով ...կը գո...որ չլսէի ...

Այսքան չարիք թէ մոռնանք մեր որդիք,
Թող ողջ աշխարհ Հայուն կարդայ նախատինք։

Եւ այնուհետեւ պատկերնե՛ր, պատկերնե՛ր

Դաշտին մէջ, ալրիւրի ճամբուն վրայ Թուրքի տարազով դէմքեր կը նշմարուին։ Տխուր են, սրտաբեկ եւ յուսահատ։ Իրենց աչքերուն խորը լճացած արտօսր կայ։

Ո՞վքեր են ասոնք։

Այս դէմքերը տարբեր են Թուրքէն։ Հատ – հատ հօտաղներ կան եւ հերկողներ որոնք ոչ երդ ունին, ոչ ժըպիտ։ Անոնց բերանը խուփ է։ Ընկճուած են վիշտին ծանրութեան տակ։

Այն պողոտաներուն վրայ ուր երէկ ուղտի կարաւանները բեռնաւոր՝ կ'անցնէին, դէպի Միջագետք, Հնդկաստան եւ Պարսկաստան, այդ նոյն ճամբաներէն ամիսներով անցան տարբեր կարաւաններ։ Հայ ցեղին ջանջուածը։ Երիտասարդ, ծեր, կին եւ երախայ։ Այս անգամ ոչ թէ զանգի սուր զրնգոցն էր որ կը լսուէր, այլ մորակներու եւ սուրերու չաչիւնն ու չառաչիւնը։

Տեղ մը աղիքները թափուած մէկը սողալով կը քշուի քովի դիակին կողմը, աղիքները պարանի պէս եռեւէն քաշելով կը հասնի դիակին։ Ո՞վ գիտէ, իր եղբօրը կամ զաւկին անշնչացած դիակն է որ դահիճներու անխնայ սուրով ինկած էր։ Կը սկսի ականներով բզքտել դիակը անօթութենէն։ Տեղ մը վիրաւոր մը ծարաւէն՝ նախած ճահճէն ումպ մը ջուր խմելու համար եղունգներով կը ճանկռտէ գետինը, հասնելու համար արեւէն եռացած տղմուտ ջուրին։ Խո՛ւլ, խո՛ւլ մըմունջներ, լաց ու կոծ, վիրաւորներու հանդիւնը ...։

Սակայն ցեղին բնաջնջումը եղերերգելու համար մէկը պէտք էր։ Նահատակ մայրերու եւ քոյրերու պատիւը փառաբանելու համար մէկը պէտք էր։ Անթաղ մեռելներուն կաթիլ մը արցունք ցօղելու համար մէկը պէտք էր, եւ զոհերուն օրհասական հանդիւնաչխարհին արձագանգելու համար մէկը պէտք էր։

Ասոնք էին հրաշքով ազատուածները։ Մենք ապրեցանք որպէսզի իւրաքանչիւրը իր տուրքը վճարէ անդարձ մեկնող մեր սիրելիներուն։ Ո՞վ կըրնայ որ մեր պարտքը ճանչնանք։ Ոչ ոք։ Մենք երկինքի չանթերով բըռնուեցանք։

1915ը իր դրոշմը դրաւ մեր ճակտին։ Հայուն համար այդ թուականը ճակատագրական կը մնայ։ Ճակատագրին հեղինակը ինքը Թուրք ցեղն է։

Ո՞ւր գացին կարաւաններու անծայրածիր շարքերը։

Հարցուցէք ամէն մէկ քարի, թուփի։ Անոնք կը պատասխանեն ձեզ։

Որո՞նք են մեծ վկաները արհաւիրքին։

Երկինքի մոլորակները, արեւը, լուսինը եւ աստղերը։ Իսկ ո՞վ է դատախազը քաւմնելի անմարդարութեան եւ ճիւաղային բարբարոսութեան։

Պատմութիւնը անողոք եւ անաչառ։

Կան մակարոյծներ որոնք անխղճօրէն չարիքին պատասխանատուութիւնը կը վերագրեն ամէն անոնց որ իրենց կեանքը սպառ դրին հայրենիքի ազատագրութեան գործին։ Շատ է ասոնց թիւը։

Արդարութիւն, ո՞ւր ես ...։

×

Գիւղին առըրտը, մեր ջաղացքի կողքին մարդկային թշուառ զանգուած մը կը խլրտէր։ Կիներէ բաղկացեալ փոքրիկ խումբ մը կարծես պարկերու պէս իրարու վրայ լեցուած էր։ Հեռուէն դիտող մը պիտի կարծէր թէ սեւ մացառ մըն է բուսած ճամբուն վրայ։ Սակայն այդ մացառը կը չարժէր, կ'երերար տեղին վրայ։

«Ղօնախ»ին դարպասին առջեւ համեռուած ձիեր կը խրխնջէին, կը վրնջէին։ Քիչ վերջը ներսէն զինեալ ոստիկան – ժանտարմաներ ելան ցատկեցին ձիերուն վրայ։ Անոնք պէկերուն հետ չարժումներով քրքիջներով կը խօսէին։ Հեծեալ ժանտարմաները ձեռքերով թշուառ զանգուածի մասին բաներ մը կը խօսէին։

Մեր գիւղին մէջ մնացած կիներն էին, ծերեր, անկարներ, գեղեցկութեան չնորհքէն զրկուածները (որովհետեւ գեղեցիկները արդէն յափշտակուած էին ...)։ Ասոնք հաւաքուած էին երթալ միանալու իրենց սեռակիցներուն որոնք գացին Տէր – էլ – Զօրի անապատները, եւ Տիգրանակերտի տափաստանները, եւ ա՛լ չվերադարձան։

Ծծկուած էի ինքս իմ մէջ, չունչս բռնուած էր։ Բուռ մըն էի եղած։ Որպէս թէ պահուած էի։ Խորթ մայրս, ազգականներս պատրաստուած էին մեկնելու, իսկ ես վշտիս եւ երկիւղիս մեծութենէն գամուած էի ջաղացքին եռեւ փտած ուռենիի մը խոռոչին մէջ։ Քովս, ճիչդ ուռիին եռեւ, առուին վրայ կանացի աղեկտուր ճիչ մը լսեցի։ Ան երդուած գովական երդ մը կ'երգէր մեռելի մը վրայ, հին հին դարերու եղերամայրերուն պէս, որոնք մարդուն հոգին կը քաղեն։ Աչքերս վերցուցի եւ տեսայ որ Պաղտօենց Կարապետին մանկամարդ կինն է, Շուշանը։

Երկու տարեկան արու զաւակը բռնած էր հոտ, ջուրին խորունկ տեղը խեղդելու համար։ Որովհետեւ երեք փոքրիկներով կարաւանին հետ չպիտի կրնայ քալել։

Եթէ ձգէ ու հեռանայ ... ո՛հ, ի՞նչ, միթէ կարելի՞ է, մա՛յր է, մա՛յր։ Աչքը եռեւն կը մնայ։

Ի՞նչպէս պիտի կարենամ գրել այդ զարհուրանքը։ Ես ալ մեղսակից եղայ այդ սիրունիկ անմեղ հրեշտակին մահուան ...

Փոքր էի, այն ատեն ոչինչ կը զգայի։ Մայրը երախային երկու թաթիկները եւ ոտքերը բռնած, կռնակի վրայ ջուրին մէջ կը խօթէր։

ՄԻՍԱՔ ԽՐԱԼԵԱՆ

(Շարունակելի)

տեսան սանդուղին բազրիքէն կախուած տղայ մը: Ալֆոնսն էր: Սենէմայէն մէջ տեսած ըլլալով օրինակը, Թաշկինակը վզին փաթթած եւ բազրիքէն կախուած էր … Մահը վայրկենական եղած էր:

ՊԷՅՐՈՒԹԸ ԱԶԱՏ ՆԱՒԱՀԱՆԳԻՍՏ

Սուրիոյ մարզպանութեան կողմէ գումարուած տնտեսական համագումարը վերջացուց իր աշխատանքները:

Այս ժողովին ուսումնասիրուեցաւ ազատ նաւահանգիստի ծրագիրը եւ երկար վիճաբանութիւններէ վերջ, ընդունուեցաւ Պէյրութը ազատ նաւահանգիստ դարձնելու ծրագիրը: Նաւահանգիստը աւելի պիտի ընդարձակուի եւ պիտի կառուցուին առանձին մթերանոցներ դրացի երկիրներու համար, որոնք վարձքով պիտի տրուին:

ՔԻՒՐՏ ՀԱՃՕ ԱՂԱ ՊԷՅՐՈՒԹԻ ՄԷՋ

Քիւրտ աշիրէթապետ Հաճօ աղա, որ ապստամբներու պետն էր, անցեալ շաբթու տեսակցութիւններ ունեցաւ Սուրիոյ մարզպանութեան բարձրաստիճան պաշտօնեաններուն հետ:

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ՊԷՅՐՈՒԹԻ ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆԷՆ

Պէյրութի Ազգային Առաջնորդարանը մամուլին յանձնած է հետեւեալ յայտարարութիւնը.—

Ա.— Առաջնորդարանը տեղեկանալով տեղական թերթերու մէջ երեւցած այն սատայօղ լուրին, թէ Յունիս 18ի կիրակին Հայերը՝ հանրապետութեան Վսեմ. Նախագահին Անթիլիասի տօնակատարութենէն վերադարձին Նահրի մօտերը կառքը կեցուցած են եւ ոստիկանութիւնը ստիպուած է միջամտել եւ ճամբայ բանալ, անմիջապէս բողոք ներկայացուց ոստիկանութեան եւ ուրախ ենք յայտարարելու որ, Պ. Ոստիկանապետը խնդրոյն տեղեկանալով հաճեցաւ փութով եւ թերթերու միջոցաւ հերքել այդ լուրը:

Բ.— Պէյրութի քաղաքապետութիւնը որոշած էր անմիջապէս փլցնել էշրէֆիէ թաղը Քէլէկեան որբանոցի շէնքին կից Հայերու այն տուները, որոնք առանց արտօնութեան եւ արգիլուած տեղ մը շինուած էին: Առաջնորդարանի կողմէն քաղաքապետութեան ներկայացուած խնդրանքին վրայ, կարելի եղաւ երեք ամիս յետաձգման արտօնութիւն ստանալ:

ԵՐԵԿՈՅԹ

կազմակերպուած՝ Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

Այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Հայ Ակումբին մէջ

Սիրողներու կողմէ կը ներկայացուի՝ ԿՈՐՍՈՒԱԾ ՏՂԱՆ

եւ «ԲԱՌՆԱԲԱՍԻ ԱՄՈՒՍՆՈՒԹԻՒՆԸ» (զաւեշտ)

Մուտք՝ 3 ֆրանք:

ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ Է

ՊԱՆԵԷՕ – ՔԱՇԱՆԻ «ՅԱՌԱՋԴԻՄԱՍԻՐԱՑ» ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ Է՝ ՅՈՒԼԻՍ 16ԻՆ:

ԱՄԱՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍ

Տիկ. Վահանդն Նալբանդեանի ղեկավարութեան յանձնուած Սէնթ – Անթուանի Սամիկոնեան Ազգ. Մանկապարտէզ – Նախակրթարանի ամավերջի մրցանակաբաշխութեան հանդէսը տեղի պիտի ունենայ 9 Յուլիս կիրակի ժամը 2.30ին, Սալ Շարի մէջ:

Մարսէյլի մէջ առաջին անգամ ըլլալով պիտի ներկայացուին դպրոցական մանկական թատերգութիւն, օփերէթ, հայերէն եւ ֆրանսերէն լեզուներով, ինչպէս նաեւ միւզէք, փէէռի միւզիքալ: Բոլոր երգերն ու պարերը դաշնակի ընկերակցութեամբ:

Քանի մը օրէն լոյս կը տեսնէ

Մեր աշխատակից Կ. ՄԵՀԵԱՆԻ ՆԱՅԻՐԵԱՆ ՀԷՔԵԱԹԸ

«ԱՍՈՒՐ — ՆԱԶԻՐ — ԱԲԱԼ»

Յ.

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՓԱՐԻԶԻ ԿՈՄԻՏԷՆ արտապողարար ժողովի կը հրաւիրէ ՀՐԱԶԴԱՆ եւ ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ խումբերու ընկերները յառաջիկայ Երեքշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին, 32, Ավընիւ տէ Կօպլէնի սրճարանի վերնայարկը: Խիստ կարեւոր օրակարգ:

Ներկայ կ'ըլլայ ԿՈՄԻՏԷԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉԸ:

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան կոմիտէի դասախօսական ժողովը այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ: Կը խօսի ընկեր ԱՇՈՏ ԱՐԾՐՈՒՆԻ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Պուլվար Օտտօի Վռամեան ենթակոմիտէէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ Հրայր, Մուրատ, կայծակ եւ գայլ վաճան խումբերը վաղը Կիրակի իրիկուն ժամը 5ին սովորական հաւաքատեղին: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. Պատանեկան Միութեան ընդհ. ժողովը վաղը Կիրակի առաւօտ ժամը 10ին Ընթերցարանին մէջ, 49, րիւ Նասիոնալ: Ներկայանալ անդամատետրով:

ՏԷՍԻՆԻ ԿՈՄԻՏԷԻ ընդհ. ժողովը վաղը Կիրակի կէս օրէ յետոյ ժամը 2ին, Հ. Յ. Դ. Տան-Ժողովատեղին: Կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Իշխան ենթակոմիտէի հերթական ժողովը այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին: Շրջաբերականի ընթերցում եւ ընթացիկ հարցեր: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ՍԷՆ Թ'ԷԹԻԷՆԻ «Անտոք» կոմիտէի ընդհ. անդամական ժողովը այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին «Դուրեան» Գրադարանը: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Կը խօսի ընկ. Տիգրան Չէքեան: Պարտաւորիչ ներկայութիւն: Ներկայանալ անդամատետրով:

Ընկերական ճաշկերոյթ Մայիս 28ի առթիւ

Կազմակերպուած՝ ՍԱՐՍԷԼԻ Հ. Յ. Դ. ՀՐԱՅՐ ԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ

ՎԱՂԸ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2.30ին

Ընկ. Մ. ՊՕՂՈՍԵԱՆի բնակարանին մէջ, 14, rue Beauséjour

Ներկայ կ'ըլլան ընկ. Գ. ԲԱԼԱՅԵԱՆ եւ ընկ. Վ. ՓԱՍՏՐՄԱՃԵԱՆ

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած՝ ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ կողմէ

9 ՅՈՒԼԻՍ ԿԻՐԱԿԻ ԱՌԱՒՕՏԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԻՐԻԿՈՒՆ ՄԷՕՏՕՆԻ ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ, ՊԱՂ ԱՂԲԻՒՐԻՆ ՄՕՏ

Կը խօսի՝ ՕՐ. Ֆ. ՇԱՀԼԱՄԵԱՆ

գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցի ԵՓՐԱՏ նուագախումբը: խմբերգ, մեներգ, հայկական եւ ռուսական պարեր: Արտասանութիւն:

Ճոխ պիւֆէ մատչելի գիներով:

Հաղորդ. միջոց.— Էնվալիտէն առնել շոգեկառք եւ իջնել Մէօտօն: Փորթ Վէրսայլէն առնել հանրակառք թիւ 23 կամ 32 եւ իջնել Ֆէրմ տը Մուլինօ: Անձրեւի պարագային կը յետաձգուի յառաջիկայ Կիրակիին:

Հայ Արիները ցոյց պիտի տան ճանապարհը:

ԲԱՑՈՒԱԾ Է

Պանեէօ – Քաշանի ԼՍԱՐԱՆ – ԸՆԹԵՐՑԱՐԱՆԸ

Տեղւոյս մանկապարտէզի սրահին մէջ

վարիչ՝ Գ. ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

43, Rue Madame Curie. Bagneux

երեկոյեան ժամը 8էն 10 ամէն օր, կիրակի ժամը 3էն 6.30

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Իշխան ենթակոմիտէն իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ եռանդուն եւ գործօն ընկեր Ա. ԱՐԶՈՒՄԱՆԵԱՆի զաւակի մահուան առթիւ իր ընտանիքին եւ պարագաներուն:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ Անկէնի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը այսօր, Շաբ. երեկոյ ժամը 8.30ին, Hôtel de la Paixի մէջ: Օրակարգ՝ գեկոյց պատգամաւորներու: Ընտրութիւն նոր վարչութեան:

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ Նիսի մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը վաղը Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին, Տիկ. Ասլանեանի բնակարանը: Օրակարգ՝ ընտրութիւններ: Անդամներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Բացակաները ընկատ. կ'առնուին:

Զ. Ե. Ո. Միութեան Լիոնի մասնաճիւղի Վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր անդամները, վաղը, Կիրակի երեկոյ ժամը ճիշդ 8ին նախորդ ժողովատեղին, Ռիւ Մոնսէյի եւ Տիւկէքլէնի անկիւնի սրճարանի ներքնասրահը: Ներկայանալ անդամատետրով: Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Խիստ կարեւոր օրակարգ եւ հրահանգներ Կեդրոնէն:

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՄԱՐՍԷՅԼ, ԳՈՐԾ.— 905 ֆր.:

ՍԷՆ Թ'ՕՊԱՆ, Զավ.— 70:

ԼԱՆՍԷՅ, ԳՈՐԾ.— 140:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Թիթեղագործ (թէնէքճի) Գէորգ Թաշճեան (այժմ Աղապապեան) կը փնտռէ իր զաւակները Հայկաշոտ, Արմենակ, Արամ եւ Տիգրան, իրենց մօր անունը Իւղաբեր Տէրտէրեան (Սեբաստիոյ Պարուրի Արտէն Թաղէն), մեծ մօր անունը՝ Եղիսաբէթ: Լուր առնուած է թէ Չինադաղարին… բեր Ուրֆալի Հարան գիւղը … նուէր:

Իրենց մասին լուր ունեցողնե… խնդրուի մացնել՝ Tuilerie … Valbert près le Héricourt Haute… France.

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

խոհարար… ծովեզերեա… պարանքիս մէջ աշխատելու… մար: Դիմել՝ ճաշարան Ֆլօր… Mr. le Prince, Փարիզ, Օտէօն:

Le Gérant : H. STEPH…

Imprimerie A. DER (AGOP…

17, Rue Damesme :-: PARIS

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (6)

ԱՀԱԲԵԿԻՉԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ

Ա. ԳԼՈՒԽ

ՊԼԵՀՎԷԻ ՄԱՀԱՓՈՐՁԸ

Դիտել տուի թէ չէի կրնար մեկնիլ առաջուան նոյն պայմաններով, թէ պատասխանատու էի երկու ընկերներու մասին, որոնք կը գործէին Պետերբուրգի մէջ, մէկը կուսակցութեան մարդոցմէ ոչ ոք կը ճանչնար, թէ այս անգամ ալ կրնայի չհանդիպիլ Ազեւի եւ այն ատեն կացութիւնս, առանց դրամի, առանց ծածկախօսի, առանց ժամադրավայր ունենալու, աւելի գէշ կ'ըլլար քան այն, որուն ենթարկուեցայ անգամ մը Պետերբուրգի մէջ:

Գոծ մօտիկ բռաւ առանց ընդմիջելու եւ ըսաւ.

— Ես քեզի կուտամ հասցէները եւ ծածկախօսը, կը նշանակեմ նաեւ ժամադրավայրը: Երբ չգտնես Ազեւը, կրնաս միջոցը գտնել շարունակելու գործը: Բայց այսօր իսկ ճամբայ ելիր եւ շուտով Ռուսիա մտիր:

Այդ պահուն էր որ իմացայ Գոծէն թէ Բլինով Ռուսիա չէր մեկնած, թէ Մարտական Մարմինին անդամներն էին, ինծմէ եւ իմ երկու ընկերներս անկախ, Պոկոտիլով եւ երկու նախկին ուսանողներ Մոսկուայի համալսարանէն,— Մաքսիմիլիէն Շուայցէր եւ Իգոր Սազոնով: Ուժանակ եւ Ֆիւլմինաթ տը մէրքիւր առած, Շուայցէր եւ Պոկոտիլով կը սպասէին Ազեւի ժամանումին, մէկը Ռիկայի, միւսը Մոսկուայի մէջ: Իսկ Սազոնով կը մնար Տվեր, ուր կառք վարել կը սորվէր, որովհետեւ կառապան պիտի արձանագրուէր Պետերբուրգի մէջ: Անձնապէս ոչ Շուայցէրը կը ճանչնայի, ոչ ալ Սազոնովը: Բայց այդ վայրկեանին կատարելապէս համոզում գոյացուցի, որ այդքան քիչ ուժերով անկարելի էր հետապնդել եւ սպաննել Պլեհվէն, մանաւանդ անոր համար, որ Շուայցէրը եւ Պոկոտիլովը հակողութեան չպիտի մասնակցէին: Այդպէս ալ ըսի Գոծին եւ առաջարկեցի հետս տանիլ Կալեայեւը, ինչպէս բանուորը որ հետս միասին ժընեւ եկաւ Ռուսիայէն:

Գոծ մտածեց պահ մը:

— Կալեայեւը կը ճանչնամ, ըսաւ, լաւ կ'աշխատի: Լաւ, միասին տար: Միւսը չենք ճանչնար: Քիչ մը թող սպասէ: Ժընեւի մէջ կը տեսնենք, կը քննենք զինքը ու կը ճանչնանք: Կը ղրկենք յետոյ, եթէ պէտք ունենանք:

Գացի ըսի Կալեայեւի թէ կրնար հետս միասին Ռուսիա անցնիլ: Զափազանց ուրախացաւ: Անմիջապէս պատրաստութիւն տեսաւ, եւ նոյն օրն իսկ մեկնեցանք Ժընեւէն դէպի Պերլին: Կալեայեւ ունէր ռուս Հրեայի անցագիր մը, իսկ ես Անգլիացիի անցագիր: Պերլինի մէջ հարկ եղաւ վիզա առնել ռուսական հիւպատոսէն: Մեր ամբողջ ճամբորդութեան ընթացքին, Ժընեւէն Պերլին, Կալեայեւ կը թրվռար իր երջանկութենէն: Առանց ինծմէ տեղեկութիւն պահանջելու կացութեան մասին, մանրամասն ինծի կը նկարագրէր իր ծրագիրները, բացատրելով թէ, իր կարծիքով, ինչպէս յարմար էր եւ դիւրին սպաննել Պլեհվէն: Երբ, մեր խօսակցութեան ընթացքին, անգամ մը ըսի որ թերեւս իրեն հարկ ըլլար շրջուն վաճառորդ դառնալ, սկսաւ խնդալ ճաթելու աստիճան:

— Ի՞նչ, կ'երեւակայես որ սիկարի ողորմելի վաճառո՞րդ մը կ'ըլլամ:

Դիտեցի մտաւորականի իր տժգոյն դէմքը նուրբ գիծերով, իր խոշոր աչքերը տխրունակ, իր նիհար ձեռքերը, որ բանուորի ձեռքերու չէին նմաներ երբեք: Չէի կրնար, այդ օրը, կարծել թէ ոչ ոք պիտի կրնար մրցիլ իր հետ շրջուն վաճառորդի իր դժուար դերին մէջ:

Պերլինի մէջ բաժնուեցանք իրարմէ: Կալեայեւ մեկնեցաւ Այդկունէն, իսկ ես Ալեքսանդրովօ: Իրար գտանք միայն Մոսկուայի մէջ:

Մոսկուայի մէջ քանի մը օր անցուցինք սպասելով Ազեւի: Կալեայեւ եւ ես կը բնակէինք տարբեր պանդոկներու մէջ: Իրարու կը հանդիպէինք իրիկունները միայն:

Ազեւ Մոսկուա հասաւ յունուարի վերջերը: Երբ զիս տեսաւ, ըսաւ.

— Ի՞նչպէս համարձակեցար հեռանալ Պետերբուրգէն:

Պատասխանեցի թէ հեռացայ Պետերբուրգէն նախ անոր համար, որ որ եւ է լուր չէի ստացած իրմէ, երկրորդ որովհետեւ ոստիկանութիւնը երեւան հանած էր անցագրիս կեղծիքը:

Յօնքերը պռստելով ըսաւ.

— Այսուհանդերձ նորէն իրաւունք չունէիք հեռանալու Պետերբուրգէն:

— Իսկ դուք, յարեցի, իրաւունք ունէի՞ք արտասահման մնալ աւելի քան մէկ ամիս, ինծի խօսք տալէ յետոյ թէ պիտի հասնէիք երեք օրէն:

Լռեց պահ մը, յետոյ.

— Գործը բերաւ որ արտասահման մնամ:

— Կարեւորն այն չէ թէ ինչու արտասահման մնացիք, այլ այն որ մեզ լքեցիք Պետերբուրգի մէջ:

Նորէն լռեց:

— Ձեր պարտականութիւնն էր, յարեց, սպասել ինծի եւ հսկել Պլեհվէի շուրջ: Հսկեցի՞ք:

Պատմեցի ինչ տեղեկութիւն որ քաղեր էինք:

— Բաւական չէ այդ, վերադարձէք Պետերբուրգ:

Պատասխանեցի թէ ատոր համար է որ վերադարձած եմ արտասա… Աւելցուցի նաեւ թէ Կալեայ… միասին է եկած եւ ուրիշ ը… բանուոր մը, կը սպասէ Ժը…

Որոշուեցաւ որ Կալեայեւ փ… գտնէ այն երկու ընկերները՝ նախապէս հետս միասին … էին Պետերբուրգի մէջ եւ որ … ռապան պիտի արձանագրուէ… տեղ: Գալով ինծի, Ազեւ պ… նութիւն տուաւ երթալ տեսն… տիլովը, որ կը բնակէր Մ… մէջ եւ Շուայցէրը, որ հրա… սպասէր Ռիկայի մէջ: Նոյնպ… ուեցաւ Ժընեւէն կանչել նոր … եւ զայն Նիժնի – Նովգորոդ … թէ յօժարի: Մեր այս տեսակ… նէն յետոյ, Ազեւ …ուսակցակ… ծով, մեկնեցաւ Մոսկուայէն… նացի:

Պոկոտիլով կը բնակէր փ… Պանդոկը, Տվերսկայա փողոց…

Նամակ մը գրեցի իրեն, … որ իրիկունը զիս գայ տեսնել … մէջ (քաղաքէն դուրս նշան… շարան մը):

(Շարունակելի)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԿԻՐԱԿԻ 2 ՅՈՒԼԻՍ 1933

2 Juillet 1933

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

9ՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2229

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԲՈԼՈՐԸ ԿԱՐԳՈՎ ԿԸ ԴԱՐՊԱՍԵՆ ԹՈՒՐՔԻՈՅ

— • —

... Անհաւասիկ Ֆրանսան ալ, մեծերէն վերջինը որ առկախ հարցեր ունէր Թուրքիոյ հետ, ցնծութեամբ կ'աւետէ անոնց լուծումը:

Քանի մը բացատրութիւններէ զատ, ամբողջ փարիզեան մամուլը նուիրուած է գովասանական փոխասացութեան մը, Թէվֆիք Րիւշտի պէյի այցելութեան առթիւ:

Բոլորն ալ մէկ բերան կը տարփողեն գոյացած համաձայնութիւնը, ֆրանքօ-թուրք բարեկամութիւնը, Ֆրանսայի ծառայութիւնները՝ Օսմ. կայսրութեան եւ քէմալականութեան:

Եւ բոլորն ալ կը սպասեն նորանոր առաւելութիւններ, քաղաքական եւ տնտեսական գետնի վրայ:

Այս տողերը գրուած ատեն, միայն «Տէմպ»ն է որ երեւան կը հանէ մեզի համար վրդովիչ գաղտնիք մը,— Սուրիոյ սահմանամերձ շրջաններուն մէջ տեղաւորուած հայ գաղթականներու տեղափոխման համաձայնութիւնը: (Տես երէկուան «Յառաջ»ը):

Առ այժմ, ուրիշ որ եւ է թերթի մէջ մենք չտեսանք որ եւ է ակնարկ՝ այդ մասին:

Եւ «Տէմպ»ի թղթակիցը հաղորդելով լուրը, սրտցաւ տողեր ալ գրի կ'առնէ, որոնք խղճահարութենէ աւելի՝ տխուր հեգնութեան մը տպաւորութիւնը կը գործեն:

Այսպէս, կը կարդանք այդ մանուածապատ եւ ճապաղ թղթակցութեան մէջ.

— «Հայերու նոր տեղափոխումը թրքական սահմանէն անդին՝ կրնայ ցաւագին ըլլալ մեր արժանապատուութեան համար: Արեւելքի քրիստոնեաները, մեր միակ յանձնորդները, մեր երեսին պիտի զարնեն այդ կարգադրութիւնը ժողովուրդի մը դէմ զոր մենք վտանգեցինք, իր աջակցութիւնը խնդրելով մեծ պատերազմի ամբողջ տեւողութեան ընթացքին. միւս կողմէ, իսլամները, ո՛ւր որ ալ գտնուին, այդ բանը պիտի վերագրեն Թուրքիոյ հանդէպ մեր ունեցած վախին: Բայց կան զոհողութիւններ՝ զորս պէտք է կատարել:

«... Յայտնի է թէ Էնկիւրին որքան կը մտատանջուի Անատոլուի սահմանակից այլացեղ ժողովուրդներու բնակութենէն: Ճիշդ է, Սուրիոյ Քիւրտերը երբեք «մահու եւ կենաց խնդիր չեն դրած Թուրքիոյ համար», ինչպէս կ'ըսէր Թէվֆիք Րիւշտի պէյ 1925ին, խորհելով Իրաքի եւ Պարսկաստանի քրտական մեծ օջախի մասին: Բայց Սուրիոյ փոքրամասնութիւնը անձկութիւն կը պատճառէ, երբեւ հետեւանք այն աջակցութեան զոր Կիլիկիոյ Հայերը, այսօր համախմբուած Հալէպի հիւսիսակողմը, կ'ընծայեն քրտական ազգային պահանջներուն: Հայերը խսկապէս միջնաւանջ մը կը մնան Էնկիւրիի համար: Թուրք մամուլը ամէն օր լեցուն է՝ Թուրքիոյ դէմ կատարուած արարքներով զորս կը վերագրեն երկու աշխարհներու ափերն ապաստանած Հայերուն: Այս կը նշանակէ թէ Թուրքերը ինչպէս կը հսկեն քրտական շարժման վրայ: Անոնց նեղութիւնը կ'աւելնայ, երբ կը գործադրեն այն միջոցները որ ձեռք առնուած են խեղդելու համար փերազանցապէս ազատ եւ իր ծագումով հպարտ ցեղի մը պահանջները: Մենք վէճի չպիտի ենթարկենք այս կէտի մասին հետապնդուած քաղաքականութիւնը: Ինչ որ պիտի մաղթէինք, այն է որ Ֆրանսա հետեւի Անգլիոյ օրինակին՝ Իրաքի մէջ եւ օգտակար համարէ ազատիլ այն անարդար մեղադրանքներէն որ իրեն դէմ ուղղուած են մինչեւ այսօր, անորակելի եղանակով մը եւ որ պիտի ուղղուին ապագային, Թուրքիոյ թշնամիներուն իբրեւ թէ ընծայած շնորհներուն համար: Սուրիական իշխանութեանց կ'իյնայ նորէն հիւրընկալել անոնք որ զոհուեցան անձնուէր մնալով մեր դատին՝ Կիլիկիոյ մէջ»:

Մնացեալը՝ հասարակ առեւտրական հաշիւ է:

«Անցեալը հաշուեյարդարի ենթարկուած է»: Կը մնայ վայելել պտուղը, մոռնալո՛վ Ուրֆայի, Մարաշի, Հաճընի արիւնհեղութիւններն ալ, որ կատարուեցան ի պատիւ ֆրանսական դրօշին: Մինչեւ իսկ անպատուելով Ֆրանսայի զինուորները ...

Ահա այսպէս, Ֆրանսան ալ հարթեց Թուրքիոյ հետ եղած վէճերը, դայն քաշեց իր մեկուսացումէն եւ բարձրացուց, կապեց միջազգային սեղաններու, տեղաւորեց Ազգերու Դաշնակցութեան դահլիճին մէջ:

Պարապ տեղը չէր որ, այդ ընդունելութեան առթիւ — երբ Թուրքիան պաշտօնապէս կ'ընդունուէր Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ — ողջոյնի առաջին աղաղակը արձակեց Պ. Փօլ Պօնքուր, երբեմն ընկերվարական, այժմ արտաքին գործերու նախարար:

Կը նշանակէ թէ՝ բոլորը կարգով դարպասելով քէմալական Թուրքիոյ — ինչպէս երբեմն սուլթանական Եըլտըզին — Թուրքիան այսօր հասցուցած են ապահով կացութեան մը: Անշուշտ արտաքին ճակատի վրայ:

Շնորհիւ այդ կացութեան, քէմալականութիւնը կրնայ ափ-փոփոխ տնօրինել ներքին գործերը, հալածելով, տեղահանելով ու կոտորելով Քիւրտերը, ոչնչացնելով փոքրամասնութեանց վերջին բեկորները, փութացնելով անոնց թրքացումը, եւ դրամ ճարելով՝ երկրին վերաշինութեան համար:

Անշուշտ այս բոլորը չեն փրկեր Թուրքիան, ինչպէս չփրկեցին Մեծ Պատերազմէն առաջ, եւ աւելի առաջ,— երբ Թուրքիոյ երիվարը կ'արածէր Վիէննայի դուռներուն առջեւ:

Բայց, այս բոլորը պէտք է աչքի առջեւ ունենալ միշտ, ըմբռնելու, սթափելու, որոճալու եւ շիտակ ճամբան գտնելու համար:

Եւրոպան անունով կը ճանչնայինք երէկ:

Այսօր ինկած ենք անոր պողոտաներուն վրայ, եւ կը ճանչնանք, պէ՛տք է ճանչնանք մի՛ս – ոսկորով,— իր գիշատիչ ժանիքներով եւ չարախինդ Շայլօքի քրքիջով: Այնպէս ինչպէս որ է:

Միեւնոյն ատեն, պէտք է անկարելին կարելի դարձնենք, իրականացնելու համար այն ինչ որ կը կոչենք միացեալ ճակատ:

Ի՛նչ եղերական պատկեր է այս,— բոլորը, մեծ թէ փոքր ուժեր քով քովի կուգան զանազան բանաձեւերով: Միայն մենք ենք որ մէկ օրէն միւսը աւելի կը խորացնենք անջրպետը, ամէնէն կենսական հարցերու առթիւ ...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԹԷՎՖԻՔ ՐԻՒՇՏԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

— • —

ԱՄԲՈՂՋ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՄԱՄՈՒԼԸ ԿԸ ՓԱՌԱԲԱՆԷ ՖՐԱՆՔԵՒԹՈՒՐՔ ԲԱՐԵԿԱՄՈՒԹԻՒՆԸ

Առջի օր օդանաւով Լոնտոնէն Փարիզ եկաւ Թէվֆիք Րիւշտի պէյ, Թուրքիոյ արտաքին գործավարը:

Այս առթիւ, ֆրանսական մամուլը մէկ բերան կը փառաբանէ ֆրանքեւթուրք բարեկամութիւնը, մէկ – մէկ յիշելով կնքուած համաձայնութիւնները:

Ինչպէս կ'երեւայ, արտաքին նախարարութիւնն է ներշնչած այս ոգեւորութիւնը:

Պուրժէի օդակայանին մէջ, թուրք գործավարը ընդունուեցաւ Էնկիւրիի ֆրանսական դեսպանին, ինչպէս եւ Փարիզի թրքական հիւպատոսին եւ զինուորական կցորդին կողմէ: Գործավարը իրիկուան դէմ այցելեց արտաքին գործերու պաշտօնատունը, ընկերակցութեամբ Փարիզի դեսպան Սուատ պէյի եւ ընդունուեցաւ նախարար Պ. Փօլ Պօնքուրի կողմէ: Երկու նախարարները երկարօրէն խօսեցան Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ վերաբերեալ բոլոր խնդիրներու եւ մօտաւոր Արեւելքի խաղաղութեան կազմակերպութեան մասին: Թէվֆիք Րիւշտի պէյ գոհունակութիւնը յայտնեց Պ. Փօլ Պօնքուրի, որ յաջողեցուցած էր ֆրանքեւթուրք բարեկամութեան դաշնագրին վաւերացումը:

⁂ Թերթերը կը գրեն թէ՝ տասը տարիէ ի վեր փշոտ խնդիրներ առկախ կը մնային Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ միջեւ, մասնաւորապէս Սուրիոյ սահմանագծի խնդիրը, որ առաջնակարգ նշանակութիւն ունէր: Սահմանագիծը կը տարածուի աւելի քան հազար քիլոմեթր երկայնութեան մը վրայ. հետեւաբար անհրաժեշտ էր հարցը քննել անկեղծ գործակցութեան մը ոգիով:

1929ին էր որ, Լօզանի դաշնագրին ստորագրութենէն վեց տարի յետոյ, կարելի եղաւ հաստատել վերջնական սահմանագիծը: Բանակցութիւնները կը վարէր Պ. Տը Ժուվնէլ, Սուրիոյ մարզպանը, որ Էնկիւրի գնաց յատկապէս: 1929ին, Էնկիւրիի Ֆրանսական դեսպան Կոմս տը Շամպրէօն յաջողեցաւ երկու երկիրներուն ընդունիլ տալ սահմանագիծ մը որ կ'երկարէր Միջերկրականէն մինչեւ Տիգրիս:

Ուրիշ ոչ նուազ կարեւոր խնդիրներ ալ քննուեցան ուղղակի բանակցութիւններով: Այսպէս առեւտրական դաշնագիր մը՝ 1929ին, իրաւարարութեան դաշնագիր մը, 1930ին, Սուրիոյ թրքական եւ Թուրքիոյ սուրիական կալուածներու խնդիրը՝ 1932ին, սահմանամերձ երկաթուղիի խնդիրը՝ նոյն թուականին: Այս առթիւ կազմուեցաւ թրքական ընկերութիւն մը՝ ֆրանսական դրամագլուխով եւ ֆրանսացի տնօրէնով մը: Վերջապէս, 1933 ապրիլի համաձայնութեամբ կարգադրուեցաւ Օսմ. պարտքերու խնդիրը: Այս բոլոր համաձայնութիւններէն յետոյ էր որ կարելի եղաւ, քանի մը շաբաթ առաջ, վաւերացնել ֆրանքեւթուրք բարեկամութեան դաշնագիրը:

« Մաթէն » այս առթիւ գրելով կուտայ թէ՝ շնորհիւ Ֆրանսայի դիւանագիտական աշխատանքին, մեծապէս փոխուեցաւ մեկուսացման եւ չէզոքութեան այն քաղաքականութիւնը որուն կը հետեւէին Թուրքիոյ վարիչները եւ որուն ուժ կուտար խորհրդային իշխանութիւնը: Ֆրանսական ազդեցութիւնը Թուրքերը բերաւ կապեց եւրոպական պետութեանց սեղանին եւ անոնք սկսան մասնակցիլ միջազգային խորհրդակցութեանց:

Այժմ կը սպասուի որ աւելի զարգանան, ամրապնդուին ֆրանքեւթուրք յարաբերութիւնները: 1929ին առեւտրական պայմանագիր մը կնքուած էր, որ առանձնաշնորհեալ դիրք կուտար Ֆրանսայի, 153 ապրանքներու մասին: Տնտեսական տագնապը սաստկանալով, այդ պայմանագիրը չեղեալ համարուեցաւ անցեալ փետրուարին, թէեւ պայմանաժամը կը լրանայ օգոստոսին: Այժմ որ Թէվֆիք Րիւշտի Փարիզ եկած է, ամէնէն առաջ այս խնդիրը պիտի քննուի, նոր դաշնագիր մը կնքելու համար:

Այս առթիւ « Ժուռնալ » կ'ըսէ թէ միայն այս չպիտի ըլլայ խօսակցութեանց նիւթը: « Ֆրանսան հզօր եւ բարոյական մեծ շահեր ունի Թուրքիոյ մէջ, այնտեղ կը պահէ բազմաթիւ ձեռնարկներ որոնք կը նպաստեն իր մշակոյթին ծաւալման: Վերջապէս, անցեալ տարիէն ի վեր անդամ ըլլալով Ազգերու Դաշնակցութեան, Թուրքիան այսօր միջազգային համագումարներուն մէջ կը կատարէ դեր մը որուն կարեւորութիւնը կարելի չէ անտեսել: Ուրեմն, շատ խնդիրներ կան արժանի՝ ուշադրութեան եւ քննութեան: Պ. տը Շամպրէօն, Էնկիւրիի ֆրանսական դեսպանը, որ մերձեցման ամէնէն օգտակար հեղինակներէն մէկը եղաւ, այնքան մեծ կարեւորութիւն կուտայ Թէվֆիք Րիւշտիի այցելութեան որ, ինքն ալ յարմար դատեց անմիջապէս Փարիզ գալ »:

« Փըթի Փառիզիէն » կրկնելով միեւնոյն բաները, « Ֆրանքեւթուրք բարեկամութեան բարեդէպ վերածնութիւնը» խորագրին տակ, կը շեշտէ մասնաւորապէս.

— « Մեր դիւանագիտութիւնը իր աջակցութիւնը ընծայեց այն բանակցութեանց որ յանգեցան նախ թուրքեւյոյն համաձայնութեան (1930), յետոյ Թուրքիոյ մուտքին՝ Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ: Էնկիւրիի մէջ մեր աշխատանքին առանձնայատուկ գիծը եղաւ օգտուիլ այն սերտ յարաբերութիւններէն որ կը միացնեն Թուրքիան եւ խորհրդային իշխանութիւնը եւ որ անսպասելի հետեւանքն էին ռուսական յեղափոխութեան: Ֆրանսան, որ այնքան երկար ատեն աշխատած է պաշտպանել օսմ. կայսրութիւնը ցարերու փառասիրական տենչերուն դէմ, ուրախութիւն միայն կը զգայ տեսնելով երկու դրացի երկիրներուն համաձայնութիւնը, մանաւանդ որ Մ. Քէմալի Թուրքիան իննն իր վրայ առած է համայնավարական քարոզութեան մը վտանգներուն դէմ պաշտպանուելու հոգը»:

Ծերակոյտն ալ վաւերացուց

ՎԱՐՁՔԵՐՈՒ 100ԻՆ 15 ՅԱՒԵԼՄԱՆ ՅԵՏԱՁԳՈՒՄԸ

— • —

Ծերակոյտը առջի օր իր կարգին քննութեան ենթարկելով բնակարաններու վարձքերու 100ին 15 յաւելման յետաձգումը, որ քուէարկուած էր երեսփ. ժողովին կողմէ, վաւերացուց օրինագիծը, հակառակ իր օրէնսդիր յանձնաժողովին եզրակացութեանց:

Ուրեմն, մէկ տարի, 1933 յուլիս 15էն 1934 յուլիս 15, չպիտի գործադրուի 1929ի օրէնքին այն տրամադրութիւնը որ 100ին 15 յաւելում կը նշանակէր, 1914ի վարձքերուն վրայ:

ՕԳՆՈՒԹԻՒՆ ԼԵՀԱՍՏԱՆԷՆ

— • —

... ԽՄԲԱԳԻՐ «ՅԱՌԱՋ»Ի

ՎԱՐՇԱՒԱ (Լեհաստան), 28 յունիս.

— Տեղս խնջոյքի մը առթիւ փոքրիկ հանգանակութեան մը ձեռնարկելով, իբրեւ եղբայրական աջակցութիւն Պէյրութի հրկիզեալներուն, հաւաքեցինք 1050 (հազար յիսուն) ֆրանսական ֆրանք զոր ներփակ ձեզի կը ղրկենք: Մասնակցողներն են.— Պ. Պ. Սարգիս Փանոսեան Պոլսեցի, 57 ֆր. ֆր., Վահան Պզտիկեան Ատանացի, 57, Իւսիւֆ Բէրվէրի Գանձակեցի, 57, Գրիգոր Տանտուրեան Թիֆլիզեցի 28, Մի ոմն Պոլսեցի 57, Սարգիս Յարութիւնեան Թելաւեցի 28, Վաղինակ Վարդանեան Նոր Պայազիտցի 28, Մի ոմն Թաւրիզեցի 140, Գաբրիէլ Մարտիրոսեան Նոր Ջուղայեցի 598, գումար 1050:

ԳԱԲՐԻԷԼ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ

ԵՂԲԱՅՐԱԿԱՆ ԱՋԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՊԷՅՐՈՒԹԻ ՀՐԿԻԶԵԱԼՆԵՐՈՒՆ

— • —

36ՐԴ ՑԱՆԿ

Վարշաւայի հանգանակութիւնը	1050
Մայիս 28ի գումարը	9263
ԸՆԴՀ. ԳՈՒՄԱՐ	10313

Թուրքերը նորէն մտահոգ են

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՍԱՀՄԱՆԻ ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Ատանայի Ենի Կիւն թերթը հետեւեալը արտատպած է Հալէպի Վահտէթ թերթէն.—

« Թուրքիոյ Արեւելեան նահանգներու քրտական ըմբոստութիւններէն գիտենք որ, օտար մեքենայութիւնները « Հօյպուն » անունով կազմակերպութիւն մը ստեղծեցին եւ փորձեցին օգտուիլ անկէ: Դարձեալ օտար մեքենայութիւնները աշխատեցան ազգային համագումանք մը տալ այդ շարժման: Հրդեհը մարեցաւ եւ յանցաւորները խստիւ պատժուեցան: Բայց ձեռնարկին իրական հեղինակները վտանգէ զերծ մնացին եւ հիմա նոր դաւ մը կը պատրաստեն: Հետեւաբար զգոյշ ըլլալու է եւ առաքինութիւններով օժտուած սա քիւրտ ազգը տեղեակ պահելու է լարուած մեքենայութեանց »:

— Իրապէս կարեւոր է այս գրութիւնը որ կ'իմացնէ թէ նոր դաւ մը կը պատրաստուի մեր արեւելեան սահմաններուն վրայ: Առանձնապէս ուշագրաւ դէպք մըն է նաեւ այն պարագան, որ այս գրութիւնը կը հրատարակուի մինչեւ հիմա Թուրքիոյ թշնամի թերթի մը՝ Վահտէթի մէջ:

Հինգ պետութիւններ եւ Անգլիա կուսակից՝

ՈՍԿԵՎՃԱՐԻ ՎԵՐԱՀԱՍՏԱՏՄԱՆ

—o—o—

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՆԵՐԸ ԿԸ ՍՊԱՍԵՆ ՌՈՒԶՎԷԼԹԻ ՊԱՏԱՍԽԱՆԻՆ

Առջի օր, նոր փոփոխութեան մը յառաջ եկաւ Լոնտոնի տնտեսական խորհրդաժողովին մէջ: Հինգ պետութիւններ,— Ֆրանսա, Իտալիա, Հոլանտա, Զուիցերիա եւ Պելժիա, որոնք հաւատարիմ կը մնան ոսկեվճարի դրութեան, յայտարարութիւն մը հրատարակեցին եւ ներկայացուցին Անգլիոյ վարչապետին: Այս վերջինը երկար խորհելով եւ խորհրդակցելով, յանձն առաւ բանակցիլ ամերիկեան պատուիրակութեան հետ: Քիչ յետոյ, Փրոֆ. Մօլի, նախագահ Ռուզվէլթի ներկայացուցիչը, հեռախօսով ամերիկեան դեսպանատուն կանչեց Պանք տը Ֆրանսի դեր – տնօրէնը եւ Իտալիոյ ելմտական նախարարը, մինչ Ֆրանսայի եւ միւս պետութեանց պատուիրակները առանձին կը խորհրդակցէին: Ժամը 11.30ին վերադարձան ամերիկեան դեսպանատուն հրաւիրուած պատուիրակները եւ յայտնեցին թէ ամերիկեան պատուիրակութիւնն ալ հաւանած է հինգ պետութեանց եւ Անգլիոյ կողմէ մշակուած բանաձեւին: Այս լուրին վրայ, Անգլիոյ, Իտալիոյ եւ Ֆրանսայի ելմտական նախարարները գացին ամերիկեան դեսպանատուն, ուր ընդունուեցան փրոֆ. Մօլիի եւ ամերիկեան բոլոր մասնագէտներուն կողմէ: Նախագահ Ռուզվէլթի բաները յայտարարեց թէ բոլորովին համաձայն է մշակուած պայմանագրին, եւ կը մնայ միայն ստանալ Պ. Ռուզվէլթի հաւանութիւնը: Յետոյ ամերիկեան պատուիրակները անցան հեռախօսին եւ հեռագրին գլուխը, խօսելու համար նախագահ Ռուզվէլթի եւ արտաքին նախարարութեան հետ: Բոլորը կը սպասէին աչք – ականջ կտրած, Ֆրանսայի ելմտական նախարարը, որ Փարիզ պիտի դառ, քանի մը ժամ յետաձգեց իր մեկնումը:

Եւ ահա, փրոֆ. Մօլի յայտնեց թէ դժբախտաբար կարելի չէ եղած հաղորդակցիլ նախագահին հետ ... Թէեւ ինք լաւատես է:

Մինչ այս մինչ այն, Լոնտոն կը հասնէր հեռագիր մը, որուն համաձայն Պ. Ռուզվէլթ, առանց լուր ունենալու կնքուած պայմանագրէն, յայտարարած է թէ դրամներու ամրացման խնդիրը սեղանաւորական հարց է եւ կապ չունի խորհրդաժողովին հետ ...

⁂ Մշակուած բանաձեւը կը բաղկանայ հինգ կարճ յօդուածներէ: Առաջին յօդուածով, ոսկեվճարին հաւատարիմ մնացած պետութիւնները կ'ըսեն թէ վճռած են պահել իրենց դրամներուն ներկայ սակը, համաձայն իրենց ազգային օրէնքներուն: Երկրորդ եւ երրորդ յօդուածները կը վերաբերին ստերլինի կապուած երկիրներուն եւ Մ. Նահանգներուն են.: Բանաձեւը կը շեշտէ,— Անհրաժեշտ է պահպանել ոսկեվճարի դրութիւնը բոլոր այն երկիրներուն մէջ որոնց դրամը կապուած է ոսկիին: Բոլոր այն երկիրները որ լքած են ոսկեվճարը, պիտի վերահաստատեն զայն, եթէ կարելի է: Իւրաքանչիւր երկիր ազատ է կատարեալ անկախութեամբ որոշելու ամրացման սակը եւ ժամանակը:

Նորէն ալ ու սարսափ Պուլկարիոյ մէջ

Սոֆիայէն կը հեռագրեն յունիս 30 թուականով.— Սոֆիայի մէջ եղածին պէս, ոստիկանական լայն գործողութիւն մը կատարուեցաւ երէկ Քազանլըքի մէջ, աջակցութեամբ ոստիկ. զինուորներու եւ պահակազօրքին: Աւելի քան 150 կասկածելիներ ձերբակալուեցան: Խուզարկութեանց ընթացքին բռնուեցան 100 հրացան, 10 ռումբ եւ մեծաքանակ ռազմանիւթ:

Առաւօտ կանուխ երկու ռումբեր գտնուեցան երկաթուղիի գծին վրայ, Սոֆիայի մօտ, ճիշդ այն պահուն երբ բանւորական շոգեկառք մը պիտի անցնէր: Ոստիկանութիւնը անվտանգ վերցուց ռումբերը:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼՈՆՏՈՆԷՆ

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՈՂԲԵՐԳՈՒԹԻՒՆ

ՏԱԳՆԱՊԸ ԵՒ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԸ

Վաթսուն եւ վեց հայրենիքներու հարիւր վաթսունը ութը պատուիրակները երեք շաբաթէ ի վեր ժողովի նստած են Լոնտոնի նորակառոյց Երկրաբանական Թանգարանին լուսացնցուղ սրահներուն մէջ, դարման փնտռելու համար տնտեսականհամատարած տագնապին :

Հրաւիրուած պետութիւններէն բացակայ է միայն Փանամայի փոքրիկ հանրապետութիւնը, որ հաւանաբար չէ ուզած ժամավաճառ ըլլալ :

Օրուան մեծերէն զատ, այնտեղ են նաեւ Աֆղանիստանն ու Ալպանիան, Էսթոնիան ու Լաթվիան, ինչպէս նաեւ Հարաւ. Ամերիկայի մանրադիտական հանրապետութիւններն ու շարք մը ուրիշ երկիրներ, որոնք վճռական ոչ մէկ դեր կրնան կատարել միջազգային այս նորագոյն կատակերգութեան մէջ :

Փանամայէն յետոյ բացակայ է նոյնպէս Հայ Ժողովուրդը, որովհետեւ իր «բարեկամները» չուզեցին որ անկախ հայրենիք մը ունենար ան : Եթէ աշխարհը խիղճ ունենար ու քիչ մըն ալ բարոյական, ի հարկէ տարբեր կ'ըլլային մեր պայմանները օրուան այս ժամուն ու մեր պատուիրակը կ'երթար խորհրդաժողովին, առնուազն ներկայացնելու համար գումարը այն անհաշուելի կորուստներուն որոնց ենթարկուեցանք ընդհանուր տագնապէն շա՜տ առաջ : Մի՛ զարմանաք եթէ խորհրդային Ռուսիոյ պատուիրակութեան մէջ հայ մեքենագիր մը անգամ չկայ ...

Խորհրդաժողովը դրական ոչ մէկ արդիւնք չէ տուած տակաւին : Պատճառը շատ պարզ է : Հարիւր վաթսունը ութը պատուիրակները տօնակատարութեան մէջ են, «Հանդերձ ընտանեօք» : Կատարեալ հարսնիք : ճաշեր, ծափեր, պնուապետական ընդունելութիւններ, խնջոյք, պարահանդէս, արքայական թէյասեղան, իշխանավայել ինքնաշարժներ, մեծափարթամ պանդոկներ եւ այս բոլոր վայելքները ապահովելու համար մէկուկէս միլիոն ստերլին : Այսպէս կը սկսին միջազգային խորհրդաժողովները ու այսպէս ալ կը վերջանան, ընդհանրապէս : Եթէ որոշ եզրակացութիւններու իսկ չյանգին, կը բացատրէ ծանօթ լրագրող մը, պատուիրակներու մտերմական շփումը տեսակ մը երաշխիք կրնայ համարուիլ համաշխարհային խաղաղութեան տեսակէտէն : Կը տեսնէք ուրեմն որ խաղաղութիւնը միայն մետաքսի թելով մը կապուած է ժողովուրդներուն ...

Վէրսայլի անփառունակ դաշնագրէն յետոյ քառասուներորդ միջազգային ժողովն է այս մէկը, դիտել կուտայ երեկոյեան թերթի մը աշխատակիցը, յիշելով միայն կարեւորները : Ընդհանուր թիւը հարիւրն ալ կ'անցնի, եթէ հաշուենք մեծ պետութիւններու բացառիկ ժողովները Լոնտոնի, Փարիզի կամ Ուաշինկթընի մէջ : Սակայն իբրեւ տնտեսական խնդիրներու յատուկ մարմին, ներկայ խորհրդաժողովը երկրորդն է, առաջինը գումարուած ըլլալով Ճենովայի մէջ, 1922ին :

×

Ներկայ խորհրդաժողովը սարքուած է լուծելու համար տնտեսագիտական բարդ խնդիրներ որոնք անհասկնալի են ոչ միայն փողոցէն անցնող մարդոց, այլեւ հարիւր վաթսունը ութը պատուիրակներէն շատերուն : Հրաշքի պէս բան մը պիտի ըլլայ, եթէ օրուան երեւելիները համաձայնին իրենց մէջ եւ յաջողին մեղմացնել չարիքը որ կը սպառնայ ամէնուն :

Լաւատես չեն ոչ Լոնտոնի, ոչ ալ Փարիզի մէջ, իսկ Ամերիկացիները կը պնդեն թէ «տնտեսական տագնապը կը լուծուի միայն ազգային սահմաններէն ներս» : Այսինքն ամէն ժողովուրդ պէտք է իր գլխուն ճարը նայի : Սըխալ չէ թերեւս այս տեսակէտը, եթէ նկատի առնենք որ օրակարգի վրայ դրուողհարցերը լուծելու համարպետութիւնները ստիպուած պիտի ըլլան փոխադարձ զիջումներ ընելու. իսկ այդ տրամադրութիւնը յուսահատօրէն կը պակսի մեծերուն քով : Դրամներու ամրացման խնդիրը, որ այնքան դիւրին կ'երեւար, առաջին ապացոյցը տուաւ այդ մասին :

Տնտեսական մրցակցութիւնը այնքան զօրաւոր է հիմա, տագնապի այս օրերուն որ, պետութիւնները խանութպանի սակարկութեան սկսած են խորհրդաժողովէն ներս : Ամերիկա կ'աշխատի աժանցնել տոլարը, օտար հրապարակները իւրացնելու համար : Անգլիա ամէն միջոցի կը դիմէ, ոսկեվճարի վերահաստատումէն խուսափելու եւ ստերլինին արժէքը եղածին պէս պահելու համար : Իսկ Ֆրանսա իր առեւտրական շահերուն տեսակէտէն անպատեհ կը գտնէ երկու գլխաւոր մրցակիցներուն փորձերը :

Դրամներու ամրացման խնդրին հետ զուգընթաց, խորհրդաժողովը օրակարգի վրայ ունի մաքսատուրքերը կրճատելու կամ ճարտարարուեստական նիւթերու գիները բարձրացնելու խնդիրները : Կան նոյնպէս բազմաթիւ մանր մունր հարցեր որոնք ուղղակի կապ ունին աշխարհի ներկայ տնտեսական եւ ելմտական տագնապին հետ :

Այսօրուան ձեռնարկին ամբողջ տարողութիւնը ըմբռնելու համար, կ'արժէ ընդհանուր ակնարկ մը նետել ներկայ տնտեսական կացութեան վրայ :

Ի՞նչպէս սկսաւ տագնապը :

×

Պատերազմը յեղաշրջեց աշխարհի տնտեսական կարգուսարքը եւ խանգարեց արդիւնաբերական ու առեւտրական կազմակերպութիւնը բոլոր ժողովուրդներուն : Այդ յեղաշրջումին բնական հետեւանքը պիտի ըլլար անշուշտ համատարած աղքատութիւն մը Եւրոպայէն մինչեւ Ամերիկա : Պատահեցաւ բոլորովին հակառակը, գոնէ որոշ ժամանակի մը համար : Առատութեան եւ հարստութեան նոր շրջան մը սկսաւ զինադադարէն անմիջապէս յետոյ : Տնտեսական վերանորոգման շրջան մը, որ տեւեց մինչեւ 1924 :

Երբ սպառող բազմութիւնները հեռացան շուկայէն, միջազգային առեւտուրն ու ճարտարարուեստը մտան նոր շրջան մը, սկսաւ անկումը բոլոր ճակատներուն վրայ : Արդիւնաբերութիւնը նուազեցաւ, գիները ինկան, գործազուրկներու թիւը աճեցաւ ամէն երկրի մէջ եւ կանգ առաւ արդիւնաբերութիւնը : Սակայն 1924էն մինչեւ 1929 բարեշրջում մը յառաջ եկաւ համաշխարհային տնտեսական կեանքին մէջ :

Դրամներու ամրացումը այդ շրջանին մեծ չափով նպաստեց ճարտարարուեստի եւ առեւտուրի զարգացման : Նոր զարկ ստացաւ արդիւնաբերութիւնը թէ Եւրոպայի եւ թէ Ամերիկայի մէջ : Վերակազմուեցաւ տնտեսական մեքենան բոլոր երկիրներուն : Իսկ այս նոր պայմաններէն առաջ եկած լաւատեսութիւնը ի հարկէ կարեւոր դեր մը ունեցաւ :

Ճիշդ է, սակայն, որ նոյնիսկ այդ հինգ տարիներու ընթացքին կարգ մը կարեւոր երկիրներ տնտեսական տագնապներ ունեցան : Օրինակ Անգլիան որ պատերազմէն առաջ մենատէրն էր աշխարհի բոլոր շուկաներուն, կորսնցուց իր արտածումներուն գրեթէ կէսը, շնորհիւ այն մրցակցութեան որուն լծուեցան Ճափոնը, Իտալիան, Գերմանիան, Ֆրանսան եւ ուրիշ երկրորդական պետութիւններ : Ոսկեվճարի վերահաստատումը 1925ին սաստկացուց տագնապը, իսկ գործազուրկներու համրանքը անհամեմատօրէն աճեցաւ : Բարձր էին օրավարձերը, հետեւաբար սուղ՝ արդիւնաբերուած ապրանքները : Անկարելի էր մրցիլ օտար հրապարակներու վրայ, մանաւանդ որ օտար ժողովուրդները հետզհետէ կը բարձրացնէին իրենց մաքսային սակացոյցը :

Այնպէս որ, ներկայ ընդհանուր տագնապին առաջին ազդանշանը տեսնուեցաւ Անգլիոյ մէջ :

Ամերիկան էր երկրորդ վիթխարի երկիրը որ զգաց տնտեսական տագնապը : Ճարտարարուեստի զարգացման համապատասխան սպառում չկար երկրին մէջ : 1929ի արժեթուղթերու անկումը, ստեղծեց ընդհանուր երկիւղ մը ոչ միայն Միացեալ Նահանգներէն ներս, այլ եւ Եւրոպայի մէջ :

Ուրեմն, ժողովուրդներու մրցակցութիւնը, դրամներու յարաբերական արժէքը, բարձր մաքսատուրքերը, անգործութիւնը եւ աշխատաւոր բազմութիւններու ծախսելու անկարողութիւնը յառաջ բերին համատարած տնտեսական տագնապ մը :

Ահաւասիկ կարգ մը թուանշաններ որ շահեկան են այս տեսակէտէն :

Համաձայն Ազգերու Դաշնակցութեան վիճակագրութեանց, մինչեւ 1929 թուականը ուտեստներու եւ հում նիւթերու արտադրութիւնը աճած է հետեւեալ կերպով — 1913էն 1925 հարիւրին 17 համեմատութեամբ : 1925էն 1929 հարիւրին 28 : Մինչդեռ ժողովուրդներու աճումը եղած է այսպէս . — Առաջին շրջանին հարիւրին 6, երկրորդ շրջանին հարիւրին 4 :

Միացեալ Նահանգներու մէջ արտադրութիւնները աւելցած են հարիւրին 26 համեմատութիւնով 1913–1925ին, իսկ ժողովուրդին աճումը հարիւրին 19 :

Եւրոպայի ընդհանուր արտադրութիւնները բարձրացած են հարիւրին 2 կամ 3 տոկոսով, իսկ բնակչութեան թիւը հազիւ հարիւրին մէկ (1913–25) : 1925էն յետոյ արտադրութեանց յաւելումը հարիւրին 19, բնակչութեան աճումը հարիւրին 3 :

Այս թուանշանները կը վերաբերին միայն հում նիւթերու եւ ուտեստեղէնի արտադրութեանց : Համեմատութիւնները շատ աւելի բարձր են արդիւնաբերուած ապրանքներու համար : Այսպէս . — Անգլիա հարիւրին 13, Ամերիկա հարիւրին 14, Ֆրանսա հարիւրին 30, Շուէտ հարիւրին 27, Քանատա հարիւրին 54, Գերմանիա հարիւրին 22 եւ Լեհաստան հարիւրին 58 :

Արտադրութեան աճումին հետ նկատի պէտք է ունենալ նաեւ իւրաքանչիւր բանուորի արտադրական կարողութեան զարգացումը, որ միակ հետեւանքն է մեքենաներու յառաջդիմութեան : Անգլիացի բանուորը 1924—1929 շրջանին նախորդ տարիներու իր արհեստակիցէն հարիւրին 11 աւելի ապրանք պատրաստած է, կատարելագործուած մեքենային շնորհիւ : Ամերիկայի մէջ հարիւրին 50՝ բաղդատմամբ 1900ի շրջանին : Ռուսաստանի մէջ ընդհանուր արտադրութեանց աճման համեմատութիւնն է հարիւրին 388 (1928—1929) : Թէեւ խորհրդային դրախտը չի կրնար օրինակ ծառայել, որովհետեւ այնտեղ ապրանքի մը իրական արժէքը եւ վաճառման գինը իրարու հետ յարաբերութիւն չունին երբեք :

Պէտք է նոյնպէս նկատի առնենք բնակչութիւններու բաշխումը զանազան ցամաքամասերու վրայ : Աշխարհի երկու միլիառ բնակիչներուն հազիւ մէկ քառորդը կը գտնուի քաղաքակիրթ Եւրոպայի եւ մէկ ութերորդը հիւսիսային եւ հարաւային Ամերիկաներուն մէջ : Ընդհանուր թիւին կէսէն աւելին կը բնակի Ասիա :

Հնդկաստան, Չինաստան, Ռուսիա եւ Ճափոն միասին կը հաշուեն մէկ միլիառ մարդ : Այդ հսկայ թիւին դէմ կայ միայն 374 միլիոն Եւրոպայի մէջ եւ 122 միլիոն Միացեալ Նահանգներու մէջ :

Ասիան սպառումի աղբիւր չէ այլեւս արեւմտեան երկիրներուն համար : Իսկ այս վերջիններուն ճարտարարուեստի արտադրութիւնը իրենց պէտքերէն շատ աւելի բարձր է :

Ցոյց տուինք միայն տագնապին առաջին պատճառը : Պիտի խօսինք միւսներուն մասին :

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏ ԵՒ «ՄՈԿԱՑ ՄԻՐԶԷ»

ՁՄԵՌ ԳԻՇԵՐ ՄԸ, ՄԻՆՉ Կ'ԵՐԳԷՐ ՋԱՏԻԿ ԲԻԾԱՆ...

(Բ. եւ վերջին մաս)

Այս յայտնութենէն քանի մը օր յետոյ, դէպքը ծանօթ էր բոլորին եւ Կոմիտաս ինքը մեծ հրճուանքով զեկուցած էր ուսուցիչներուշրջանակին : Ջատիկ բիծան, խեղճ ծերուկը հանգիստ չունէր աշակերտներուս ձեռքէն : Ճաշէն յետոյ վրան կը թափէին եւ կը պահանջէին«Մոկաց Միրզէ»ներգել ... մինչեւ որ հերթապահ վերակացուն պէտք տեսաւ արգիլել, յորդորելով որ սպասեն, շուտով Հայր Սուրբը հրապարակաւ պիտի երգէ :

Չուշացաւ այդ օրը :

Շաբաթ իրիկուն մը, Ճեմարանի հանդիսարանի մէջ տեղի պիտի ունենար արտակարգ հանդէս մը : Բոլորս ալ գիտէինք որ Կոմիտաս պիտի ներկայացնէ իր երեւան հանած նոր երգը :

Հանդէսին ներկայ էին վանքի Միաբաններէն շատերը, ամբողջ ուսուցչական խումբը, Վաղարշապատէն հիւրեր եւ ապա Ճեմարանի ամբողջ աշակերտութիւնը : Հանդիսարանը քիչ անգամ տեսած էր նորութեան ծարաւի ներկաներ, ինչպէս այս անգամ :

Երեսուն երեք տարի է անցեր այդ օրէն, սակայն այսօրուան պէս կը յիշեմ այդ գեղեցիկ օրը : Կոմիտաս ամպիոնին վրայ է . բարակ երկար հասակով սեւ վերարկուի մէջ : Միշտ կէսէն ալ պակաս խուզուած մօրուքով, որու մազերը յաճախ բթամատի եւ միջամատի եղունգով կ'ոլորէր կամ կը պրկէր : Լայն ու փայլուն ճակատը միախառնուած էր գանկի հերաթափ մասին հետ : Արտակարգ արտաշարժութիւն էր, ջղուտ, պիրկ
Իսկ իր խօսուն ու մեծ աչքերը համակ կրակ ու փայլ, որոնք իրենց կոպիճներուն մէջէն կեանք ու եռանդ կը սփռէին դէպի ներկաները : Ամէնքս սեւեռուն զայն կը դիտէինք :

Նախ ներկայացուց երգին բովանդակութիւնը .— Մոկաց աշխարհն է դարձեալ, որ տուաւ մեզ Սասունցի Դաւիթն ու Մհերի պատմութիւնը, այս անգամ ալ կուտայ հրաշակերտ մը, «Մոկաց Միրզէ»ն : Երգողն է ահա այս փոքր մարդը, (ցոյց տուաւ իր մօտ կանգնած Ջատիկ բիծան, որ նոր զգեստներ էր հագած) :

Այստեղ Կոմիտաս իր հզօր ձայնով երգեց առաջին անգամ «Մոկաց Միրզէ»ն եւ մենք ճշմարիտ յափշտակութեամբ ունկնդրեցինք : Անզուսպ պահանջի վրայ երկրորդ անգամ երգեց եւ լռեց :

Հանդէսը վերջացաւ . տպաւորութիւնը աննման :

Կոմիտաս հպարտ էր իր յայտնագործութեան համար :

×

Վերջին անգամ Կոմիտասին հանդիպեցայ 1909 սեպտ.ի սկիզբին Ս. Էջմիածնում : Ճեմարանէն հեռանալէն 7 տարի վերջ :

Այդ թուականի յուլիսին Աղթամարի Թեմական Քաղաքական Ժողովի յանձնարարութեամբ ուղեւորուեցայ Թիֆլիս, դպրոցի ուսումնական գործերու համար :

Թիֆլիսի մէջ հազիւ աշխատանքներս աւարտած, կը շտապէի վերադառնալ Վան – Աղթամար : Հոն ինծի ընկերացաւ Վանի Վարժապետանոցի նոր տեսուչ Պ. Ց. Գույումճեանը, որ Պոլսէն եկած էր Կովկասի վրայով, անցնելու Վան իր պաշտօնին : Վերադարձի կառախումբին մէջ երկուքս որոշեցինք անպատճառ Ս. Էջմիածին հանդիպիլ : Կ'երեւի ան մասնաւոր յանձնարարութիւն ունէր նորընտիր կաթողիկոս Իզմիրլեանը տեսնելու. ես ալ բնականօրէն սրտովին կ'ուզէի անգամ մըն ալ տեսնել Ճեմարանը, Էջմիածինը, Իզմիրլեանը : Մանաւանդ այցելել Վասպուրականի Արծուի դամբարանը, Էջմիածնի բակին մէջ :

Կարսուն կայարանէն կառք նստանք, հասանք Ս. Էջմիածին, բարձրացանք Վեհարանը : Տեսայ Իզմիրլեան կաթողիկոսը ընդունարանի այն բազմոցի վրայ, ուր բազմիցս տեսած էի Հայոց Հայրիկը, թիկն ընկած գիրքով :

Ընդունելութենէն յետոյ Պ. Գույումճեանը մնաց Վեհարան, իր ծանօթ պոլսեցի դիւանապետ վարդապետին հետ խօսակցելու :

Ես մինակ դուրս ելայ շրջելու : Վեհարանէն ուղիղ յառաջացայ վանքի զանգակատան հարաւակողմը հանգչող կաթողիկոսներու դամբարաններու կողմը : Այնտեղ էր Խրիմեանի շիրիմը, մարմարեայ նոր տապանաքարով : Կարդացի «Նուազող վշտաց հայրենեաց Հայոց» տողը . յուզուած յիշեցի մօտիկ անցեալը, ապա խոհերով եւ յուշերով տարուած, անցայ Ճեմարանի բակը, պտտեցայ շէնքի ներսը, երբեմն կանգ առի աշակերտութեանս անցուցած դասարաններու առջեւ : Ջերմ կարօտով շրջեցայ սիրելի հաստատութեան բոլոր մասերը : Ապա քանի մը րոպէ հանգստացայ Թրքահայերու մարդի մեծ սօսի ծառին տակը : Հազար ու մէկ յուշերուս եւ ապրումներուս ծփանքները թեւ առած հոգիս ու սիրտս կ'ալեկոծէին ...

Երբ մտախոհ կը վերադառնայի անցնելով Միաբանութեան շէնքին առջեւէն, տեսայ Կոմիտաս Հայր Սուրբը, որ ման կուգար մայթին վրայ : Եօթ տարի յետոյ առաջին ծանօթ դէմքը որ տեսայ ան էր, Կոմիտասը : Մօտեցայ, յարգանքով բարեւեցի : Ինձ համար անսպասելի կերպով խոկոյն ճանչցաւ զիս, յիշեց անունս եւ ազգանունս :

— Ա՛յ տղայ, Հայկակ, էդ ո՞րտեղից, ի՞նչ գործ ունիս, Վանի՞ց կը գաս, ըսաւ եւ առանց պատասխանի սպասելու ձեռքէս բռնած հրաւիրեց իր սենեակը :

Ես երկարօրէն պատմեցի իրեն Վանի եւ Աղթամարի իմ կեանքի մասին : Մասնաւոր հետաքրքրութեամբ կը հարցնէր Օսմ. Սահմանադրութեան յառաջ բերած նոր պայմաններու մասին : Հայ, Թուրք եւ քիւրտ ժողովուրդներու յարաբերութեանց խնդիրը շատ կը հետաքրքրէր զինքը : Կըրցածիս չափ կը բաւարարէի իր հետաքրքրութիւնը : Պատմեցի Աղթամարի ամբողջ թեմին մէջ սկսուած ժողովրդական շարժումը եւ զարթօնքը յատկապէս Սահմանադրութեան առաջին ամիսներէն սկսած : Ըսի թէ ի՛նչ հեռապատկերներ կը ծրագրուին մօտիկ ապագային համար ու այդ նպատակով ահա այցելեցի Թիֆլիս եւ այժմ կը վերադառնամ կրկին դէպի Աղթամար :

Ան ուշադիր կը լսէր ու գոհունակութեան ժպիտ մը կը ծաւալէր իրհամակրելի դէմքին : Չմոռցայ յիշել «ժողովրդական» «Վո՜ւյ Ալէքսան» երգի մասին, զոր կ'երգէր հանգուցեալ Իշխանը — Լեռնապարի գործիչը — իր այնքան զօրեղ եւ հուժկու ձայնով : Երգեցի,ինչպէս շատ յաճախ երգածեմ իմ այդ իր սիրած «Վո՜ւյ Ալէքսան»ը : Ան գրեց երգը . իսկ եղանակի համար աւելցուց թէ քրդականը խառն կ'երեւի հայկականին հետ :

Կոմիտաս ի վերջոյ յայտնեց որ նպատակ ունի Սահմանադրութեան այս շրջանին այցելել Պոլիս : Այնտեղէն ալ լայն ծրագիր մը ունի անպատճառ շրջելու Թրքահայաստան, մանաւանդ Տարօն ու Վասպուրական, թէ՛ Մայր Հայրենիքը տեսնելու փափաքով, եւ թէ ժողովրդական երաժշտութեան գանձերը որոնելու, պրպտելու ու կորուստէ փրկելու առաջադրութեամբ :

Իսկապէս որ գեղեցիկ եւ հոյակապ ծրագիր մըն էր : Վարդապետը երաժշտական ապագայ մեծ աշխատանքի համար կը ծրագրէր դիմել դէպի հայ ժողովուրդի ակն ու ակունքը :

— Կը սպասենք այդ գեղեցիկ մտքի իրագործման . կը յուսամ կրկին տեսնել քեզ Աղթամարի մէջ, ուր քեզ պիտի ուղեկցիմ քու սիրած ու երգած Նարեկացու աղօթավայրն ու վանքը . անկէ ալ Առտէր : Հոն ծովի ծփուն ջուրերու ափին, նոր կ'երգես հիասքանչ «Հաւիկ մի պայծառ» եւ «Ծով ծիծաղախիտ ծաւալանայր» երգերը մեր սրբազան ու հրաշունչ : Եթէ անգամ մը եկար, ալ չպիտի ուզես հեշտութեամբ բաժնուիլ, կը վախնամ դառնաս դահակալ Աղթամարայ Տանն, ըսի կատակով, որ զուարթ ծիծաղ առթեց վարդապետին :

— Մնաս բարով, Հայր Սուրբ, կը սպասեմ այդ օրուան :

— Ցտեսութիւն եւ ոչ մնաս բարով, ըսաւ ան, պիտի գամ, անպատճառ տեսնելու ձեր Աղթամարը ...

Մենք բաժնուեցանք :

Յետագայ տարիներուն արդէն անցած էր Պոլիս : Մամուլի մէջ կը կարդայինք անոր մասին, Պոլսոյ մէջ կազմակերպած մեծ համերգի մասին : Ու կը սպասուէր որ գեղեցիկ օր մը յայտնուէր Վասպուրականի մէջ, ինչպէս եղաւ իր վերջին խօսքը ինծի :

Սակայն հազար ափսո՜ս, ճակատագիրը խորտակեց բոլորը : Պայթեցաւ պատերազմը աւերիչ : 1915ի արիւնի եւ աւերի մրրիկը արեւմտահայութիւնը քշեց դէպի Գողգոթա : Անոր հետ անբաժան Կոմիտասը կրեց հարուածներէն դառնագոյնը, քամեց լեղի բաժակը եւ անոր զգայուն հոգին խախտեցաւ, փուլ եկաւ, ի տես մարդախոշոշ գազանի աւերածութեան, արեան ճապաղիքին :

Փլա՜ւ սրբազան հոգու խորանը Կոմիտասի եւ ծածկեց հանճարը իր մոխիրներուն մէջ :

Դեռ կը մնայ հանճարի աւերակ անօթը, կը մնայ եւ գուցէ հանգչի անյոյս :

Որքա՜ն նմանութիւն երկու ճակատագիրներու, որոնց կրած հարուածը ծնունդ է քաղաքակրթութեան դահիճ համարուած ջոլիրին, որ ներկայիս Թուրք անունով կը բնորոշուի :

Ի՜նչ զարմանալի նոյնութիւն «Մոկաց Միրզէ»ի ճակատագրին Ուշտունեաց երկնքի տակ :(Ճզլըքէի Կոլօտ փաշի ձեռքով թունաւորուած է Մոկաց իշխանը) :

Հազա՜ր ափսո՛ս Մոկաց Միրզէն
Ջկէր քո նման հընգի տիւնիէն :

Նոյն ոճրապարտ ձեռքը, հայկական Գողգոթայի ճամբին փշրեց այն աստուածային անօթը, որ կոչուած էր պարարգրելու հուրը գեղեցիկ արուեստի, ծառայելու մարդկութեան եւ իր ցեղին :

Ոճրածինը փշրեց Կոմիտասը բիւրեղ :

— Ափսո՜ս, հազար ափսոս մեր Կոմիտասը :

Քո նման չկէր հընգի տիւնիէն :
Քո նման չկէր հընգի տիւնիէն :

ՀԱՅԿ ԿՈՍՈՅԵԱՆ

Խորամանկ արջը

(Հնդկական ճէքեաթ)

Անտենօք, արջ մը ծովու մը եզեր
կը քալէր . ծովուն մէջ տեսաւ ա
գնդիկներ ու փոսիկներ՝ խեցգետնի
րու կողմէ փորուած : «Ծովուն
ի՞նչի կը ծառայեն այս էակներ
մտածեց ան — է՜հ, ցամաքի
ըլլալու էին ... Հո՛ս, պիտի պառ
հոս ու մեռած պիտի ձեւանամ» :

Ու բերաւ փտած ծառ մը,
բաժնեց մասերու, ծածկեց անոն
աչքերը, քիթն ու բերանը, եւ կռ
վրայ անշարժ պառկեցաւ : Շատ
ցաւ, քիչ անցաւ՝ եւ ահա խեցգե
մը անցաւ իր քովէն : Տեսաւ արջ
ուզեց փախչիլ : Բայց, որովհետ
ջը չշարժուեցաւ, խեցգետինը
փափաքեցաւ ճշդել թէ մեռա՞ծ է ար
ու աւելի մօտեցաւ ... Կամթեց ո
բայց արջը չշարժուեցաւ . կամ
փորը — կրկին մնաց անշարժ :
արջին կռնակին վրայ ու կամթեց
թը : Արջը շատ ցաւ զգաց, բայց
րունակեց մնալ անշարժ : Այն ա
խեցգետինը վազեց դէպի ծով, խ
իրենց թագաւորութեան, ու հեռ
պոռաց .

— Է՜յ, մեռած է, տարիէ մը ի
մեռած ըլլալու է : Կեցի՛ր, ամէ
առաջ ես երթամ մեր պետին քով,
տածեց, ու մտաւ վերջինին պալա
եւ սկսաւ նոյն ուժգնութեամբ
ալ .— «Անցեալ տարուընէ ի վեր
ռած է ...» :

— Նստէ հոս, պատուո՛յ տեղ
պատմէ ինչ որ տեսար, ընդհա
զայն խեցգետիններու պետը :

Բայց, խեցգետինը, խանդավա
ռուած, կը մրմռար — «Անցեալ տա
րուընէ ի վեր, կ'ըսեմ ձեզի ...» :

— Սպասէ՛, բարեկա՛մ,— տաք
լաւ պետը, առաւ ծիրանեգոյն
մուճան մը, դրաւ խեցգետինին
ու ըսաւ — արժանի՛ ես ասոր,
պատմէ մնացեալը :

— Անցեալ տարուընէ ի վեր,
եալ տարուընէ ի վեր ... :

— Սպասէ՛, սիրելի՛ս,— ըսաւ
կրկին, ելաւ տաքի, բերաւ աղջիկը
տալով խեցգետինին — ահա՛ կի
շարունակեց, սիրելի փեսաս,
պատմէ պատմութիւնդ ամբողջով

— Անպատճառ անցեալ տարուը
վեր մեռած է ան, որ այնքան
կը հետապնդէր ու կը փճացնէր
Ան այլ եւս մեռեալ է եւ ծածկուա
փայտերով :

Այն ատեն, խեցգետիններու պ
կրկին խօսքը ուղղեց լրաբերին .

— Բայց, ի՞նչու հոս ես տակա
շուտով գնա գիւղ, եւ լուրը հաղո
բոլորին :

Խեցգետինը անմիջապէս գնաց
բարեկամներուն քով, դեռ հեռու
պոռալով .— «Ի՞նչ էք կեցեր, մեռ
է, շատո՜նց պէտք է մեռած ըլլայ
յաւիտենական թշնամին, որ կե
մեր ընկերներէն շատերը ... :
կլնե՛ր, սանտրեցէք ձեր մազերը
ղեկարցէք : Երգելու եւ զուարճան
կարգը այժմ մերն է :

Ու բոլորը արագօրէն պատրա
ստուեցան եւ գացին եզերք, ուր կը
նուէր արջը :

Եւ սկսան անոր շուրջ պարել՝
գելով՝ «Ան մեռած է անցեալ տա
րուընէ ի վեր, ու ան այլ եւս չի
ներ, չի կրնար մեզ խածնել, ու
մեռած պառկած է» :

Ու պարեցին երկար եւ երգեցի
րենց հին թշնամիին շուրջը : Պետի
րիտասարդ փեսան կը վարէր
պարը, ու իր քով շքեղօրէն հագ
կը պարէր իր գեղեցիկ կինը :
ուզեց բոլորին ցոյց տալ իր ք
թիւնը ու կամթեց արջին աչքը,
արջը թարթեց ու խեցգետինը
րեց . առաւ կինը եւ սկսաւ ամէնքին
տեւը պարել՝ միւսներուն պոռալով
«Հէ՜յ, ան թարթեց աչքը, ես տե
թարթեց, թարթեց, ո՜ղջ է» : Բայ
րովհետեւ բոլորը կ'երգէին բար
ձայն, ոչ ոք լսեց իր ըսածը, ու ամ
քը կարծեցին թէ ան կ'ուզէր իր
ուոր հարսին հետ ... տուն վեր
դառնալ : Ու շարունակեցին պարել :

Ցանկարծ, սակայն, արջը շփեց
քերը, եւ ցատկեց պոռալով .—
չո՞ւ զիս քունէս կ'արթնցնէք» : Ու
լորը շշմեցան իրենց սարսափէն :
երբ ուշարբերեցան եւ ուզեցին փախ
արջը կտրեց անոնց ճամբան ու
մը րոպէի մէջ բոլորը լափեց :

Ու միայն երիտասարդ փեսան ու
հարսը չունեցան իրենց ընկերներ
ճակատագիրը :

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնն գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ մեկանով :

ՌՈՒՍԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՍԱԿԵԱ-ՄՈՒՆԻ

Լեռների վերայ, կիրճերում խաւար,
Ուր մռնչում էր փոթորիկն աշնան,
Գնում էր անտառով ամբոխը թափառ
Դէպի Գանգէսը, երկրից հեռաստան:
Ցնցոտիներում, նրանց նիհար մարմին
Կապուտակել էր անձրեւից, քամուց.
Արդէն երկու օր նրանք չունէին
Ոչ ապաստարան, ոչ էլ կրակայրոց:
Ծառերի միջեւ անձրեւոտ մթում,
Երեւաց այնտեղ նամբին ինչ որ բան.
Այդ մի տաճար էր ... Ուր խորաններում
Պատսպարուելու ներսամուտ եղան:
Նրանց առաջին վեհապանծ գահին
Սակեա – Մունին էր բազմած քարահատ.
Նրա ծիրանական փայլում էր թագին,
Մի մեծագունի չքնաղ ադամանդ:
Մէկն աղքատներից ասաց — «Եղբայրնե՛ր,
Մեզ տեսնող չըկայ ... Գիշեր է խաւար ...
Շատ հաց եւ արծաթ, հագնելու շորեր
Կը տան թանկագին գոհարի համար:
Բուդդային պէտք չէ. վառ վառ կը ցոլան
Նրա արքայի երկնի զօրութեանց
Ադամանդների կոյտեր փայլական»:
Տուած էր նշան, արդէն սողալով
Գողերը կամաց մթում մօտեցան,
Բայց երբ հազիւ հազ դողդոջ ձեռքերով,
Նրանք կամեցան դպչել սրբութեան,—
Հուրն ու փոթորիկ, կայծակի նայթիւն,
Որն անապատից արձագանգ տըւաւ,
Նրանց յետ ու յետ շպրտեց հեռուն ...
Եւ սարսափումից ողջը քարացաւ ...
Լոկ մէկը նրանցից անդորր, վեհապէս,
Ամբոխից ելաւ համբձակօրէն
Ասաց Աստուծուն.— «Դու անարդար ես.
Կամ քուրմերըդ մեզ սըտարանել են
Որ ողորմած ես եւ հեզ ու խոնարհ,
Որ ամոքում ես վշտերը սիրով
Եւ ինչպէս արեգ ցրում ես խաւար:
Ո՛չ, դու ինչպէս քարը լիքն ես վըրէժով
Մեր դէմ, որ փոշում փռուած ենք քո մօտ,
Թէպէտ քեզ նրման հոգի ենք անմահ:
Ի՞նչ քաջութիւն է թափել հուր, որոտ
Այս ուժասպառած ամբոխի վերայ:
Օ՜, ամօթ, ամօթ, երկնից թագաւոր,
Վեր թըռար յանկարծ հզօ՛ր, ահա՛լի,
Որ աղքատներից խըլես հացը չոր:
Արքայ արքայի՛ց, ամպերից փայլի՛,
Զա՛րկ դու խելառիս քո հրրոյ նետեր ...
Դէմըդ կանգնած եմ հաւասարակից,
Եւ բարձրացուցած իմ գլուխս վեր,
Գոչում եմ առջեւն երկնի եւ երկնից,
Դու անարդա՛ր ես, Տէր Ամենակալ»:
Էլ նա չը խօսեց ... Եւ հրաշք կատարուեց.
Որպէս զի կարնան գոհարն ստանալ
Բուդդայի անդրին խոնարհեց, հակեց
Զարդարուած գլուխը մինչեւ ի գետին,
Հնազանդ, խաղաղ ծունրը արկանած
Աղքատաց առջեւ Տէրը աշխարհին,
Աստուած, Հզօր Աստուած — փոշումն էր ընկած:

Թարգմ. Ս. ԿՐԱՍԻԼՆԻԿԵԱՆ — Դ. ՄԵՐԵԺԿՈՎՍԿԻ

26 ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՆԵՐ Կ'ԵՐԴՆՈՒՆ ՀԱՒԱՏԱՐԻՄ ՄՆԱԼ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԵՌԱԳՈՅՆԻՆ

Յունիս 1ին, Հ. Յ. Դ. Թրոյ – Ուոթըրվլիթի կոմիտէի նախաձեռնութեամբ տեղի ունեցած է կարեւոր հաւաքոյթ մը: Ներկայ եղած է մեծ բազմութիւն մը: Խօսած է ընկեր Նժդեհ, որ մասնաւորապէս շեշտած է Հայ երկսեռ երիտասարդութեան պարտաւորութեանց մասին:

Ընկ. Նժդեհի ջերմ կոչին արձագանգ տալով 26 երկսեռ նորահաս երիտասարդներ հանդիսաւոր երդում կատարած են մինչեւ իրենց կեանքին վերջը հաւատարիմ գտնուելու հայկական եռագոյնին:

Թրոյ – Ուոթըրվլիթի Հ. Յ. Դ.եան զոյգ կոմիտէներու կողքին, կ'աւելնայ այսպէս նոր միութիւն մըն ալ՝ որ իր կարեւոր օժանդակութիւնը պիտի բերէ Հ. Յ. Դ. նպատակներուն:

ՄՂՁԱՒԱՆՋ

Ինձ կը թուի միշտ լըսել ներաշխարհի՛ս մէջ անհուն
Խօլ փոթորկում մ'անսահման եւ կայծակումն ամեհի.
Ճիչեր՝ որոնք կը պրկեն թեւերն հոգւոյս աղածրի՝
Կամշոտ եւ լերկ կողերուն խաւարապատ ժայռերուն:

Ու ես կը զգամ սրտիս դէմ պայքար մ'անվերջ եւ հըզօր,
Խըրամ կըտուցը արծուին երակներուս յանդիման ...
Օձեր՝ որոնք կը տենչան մերկ մարմիններ կուսական՝
Լըզել յոգնած շրթներով գաղջ մեղկութեամբ մ'ահաւոր:

Անեզրութիւն եւ գոչի՛ւն, եւ տառապա՛նք անպարփակ,
Կըքեր՝ կարմիր պատմուճան իրենց թիկնեղ ուսերուն՝
Զիս կը ստիպեն որ ծըռիմ ցափ իգութեան մը սիրոյն:

Ու միշտ հեռուն, լայնանիստ հորիզոնն է միայնակ,
Ուր արեւն է շղթայած քինոտ աստուած մը ուժգին՝
Թշուառօրէն թանձրացող երկնի անծիր խաւարին ...:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ ՍՐԱՊԵԱՆ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ՔՐՏԱԿԱՆ ԳԻՐՆ ՈՒ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Հին ժամանակները Քիւրտերը չունէին սեփական գիր, հետեւաբար չունեցան հրատարակութիւններ: Բայց սխալ է կարծել թէ Քիւրտերը չունին գրողներ եւ քիւրտերէն լեզուով գրքեր:

Քիւրտ յայտնի հեղինակ Մոլլա Ահմադէ Ջզերին, որ կ'ապրէր Ջզերի մէջ, գրած է 13րդ դարուն, Դիւան անունով բանաստեղծութիւններու հաւաքածոյ մը: Իր գրածները ցոյց կուտան, որ յարաբերութիւն ունէր արաբ եւ պարսիկ գրողներու հետ, կը տիրապետէր արաբերէնէի եւ պարսկերէնի:

Գերմանացի հեղինակ մը, Հարթման, գտնելով Մոլլա Ահմէդի ձեռագիրը, կ'արտատպէ վիմատպութեամբ: Այդ գրքին մէկ օրինակը կը գտնուի Հայաստանի պետական մատենադարանին մէջ: Հայաստանի պատմաբանական կաճառը կ'աշխատի զայն տպագրել լատինական տառերով: Այդ գրքէն զատ, Մոլլա Ահմէդ գրած է նաեւ ուրիշ գիրքեր, որոնց ձեռագիրները կորսուած են:

Ուրիշ ծանօթ քիւրտ գրող մը, Ահմադէ էլ Խանի, ունի Մամէ ու Զինէ ընտիր պոէմա մը, որու մասին երկար գրուած է «Ցառաջ»ի մէջ, Շարիփնամէ, քրտական պատմութիւն, բժշկարան, Նուպար եւ ուրիշ գործեր: Ապրած է 16րդ դարուն, Պայազիտի շրջանին մէջ ուր եւ մեռած է:

Իսմայիլ Պայազիտի ապրած է Ահմադէ էլ Խանիէն ետքը, ունի քիւրտերէն բառարան եւ ուրիշ ձեռագիրներ: Քիւրտ գրող Նիլի եւս ունի քիւրտերէն քանի մը գործեր: Ֆաղկիէ Տայրան (Մոկացի) մեծ բանաստեղծ մըն է, որ ապրած է 15րդ դարուն: Շէրաֆֆէտտին Պիթլիսի (1592), որ գրած է Փարսերէն լեզուով քրտական պատմութիւն մը, քիւրտ լեզուն կը բաժնէ հետեւեալ բարբառներու,— լուրի, գալհորի, գուրանի, զազա եւ կուրմանջի: Շէրաֆֆէտտին այս մասին կուտայ նաեւ հետեւեալ բացատրութիւնները.— Լուրերը կ'ապրին Պարսկաստանի մէջ, իրենց լեզուն եւ սովորութիւնները նման են Պարսիկներու լեզուին ու սովորութեանց: Գալհորիներն ալ կ'ապրին Պարսկաստանի մէջ, անոնց լեզուն սկսած է բաւական տարբերիլ քիւրտերէնէն: Զազաները կ'ապրին Տերսիմի եւ Երզնկայի մէջ, անոնց լեզուն հին քիւրտերէնն է: Կուրմանջիներն ու Գուրանները կ'ապրին Թուրքիոյ եւ Իրանի մէջ (Սուուջբուլաղ):

Թէեւ իրարմէ տարբեր, բայց այս բարբառները շատ մօտիկ են իրարու:

16րդ դարու 40ական թուականներուն, Շէհրիզօրի, Սըերդի, Ղարզանի մէջ կը տպուին քիւրտերէն կրօնական դասագիրքեր արաբական տառերով: Սակայն արաբական տառերը դժուար կը կարդացուէին, քիւրտերէն լեզուին անհամապատասխան, միւս կողմէ քաղաքական պայմաններն ալ կը դժուարցնէին այդ գիրքերուն յաջողութիւնը:

Ասկից 160 տարի առաջ միսիոնարական Հերցոն կը կազմէ քիւրտերէն լեզուի քերականութիւն մը լատինական տառերով:

19րդ դարու 50ական թուականներուն ճանապարհորդ Ռիզ, Պերիզէն եւ Դիւէլ կը գրեն զանազան գործեր քիւրտերէն լեզուով եւ կը ձեւակերպեն քիւրտերէն լեզուի քերականութեան կանոնները:

1857ին Լեխ կը հրատարակէ քանի մը գործեր կուրմանջի, բուրանի, զազա բարբառներու մասին, ինչպէս նաեւ քիւրտերէն համառօտ բառարան մը:

1864ին լեզուագէտ Ֆրիտրիխս կը հրատարակէ քիւրտերէն բառերու հաւաքածոյ մը: 1870ին ամերիկացի միսիոնար Ռէան կը հրատարակէ Հէքքեարիի բարբառով քիւրտերէն քերականութիւն մը: Փրոֆ. Սոցին, համբորդելով Սուրիա եւ Պաղեստին, գրած է քիւրտերէն բազմաթիւ գործեր: Տիարպէքիրի հայ եպիսկոպոսը Բչերիկի քրտախօս Հայերուն համար կը հրատարակէ քիւրտերէն աւետարաններ հայկական տառերով:

Քրտական լեզուին մեծ ծառայութիւն մատուցած է Ա. Ժաբան (Էրզրումի ռուս հիւպատոսը), որ ռուսական ակադեմիային ներկայացուցած է ստուար բառարան մը քիւրտերէնէ ֆրանսերէն: Փրոֆ. Եուստին, հաւաքելով Ժաբայի նիւթերը, կազմեց քիւրտերէն – ֆրանսերէն քերականութիւն մը:

Այս ուղղութեամբ մեծ աշխատանք կատարած է նաեւ փրոֆ. Խաչատրեան ինչպէս նաեւ Եղիազարեան եւ Սուֆի:

1903ին Պոլսոյ մէջ կը հիմնուի Քիւրտիստանի Միութիւնը: Ապտիւլրահման Պէտրխան կը հրատարակէ Քիւրտի ձայն ամսագիրը, արաբական տառերով: Օսմանեան կառավարութիւնը արգիլեց եւ Պէտրխան փախաւ Զուիցերիա: Երկու թիւ ալ հրատարակեց այնտեղ:

1900ին Միտհատ Պէտրխան Գահիրէի մէջ կը հրատարակէ Քիւրտիստան ամսագիրը, արաբական տառերով: Քանի մը թիւ յետոյ կը դադրի: 1932ին Դամասկոսի մէջ լոյս կը տեսնէ Հավար քիւրտերէն թերթը լատինական տառերով:

Կովկասի մէջ, խորհրդայնացումէն յետոյ քրտագէտ Լազօ ձեռնարկեց քրտական գիր ու դասագիրք պատրաստելու: Լազօ քիւրտերէն այբուբենը կազմեց հայերէն տառերով: Անյաջող փորձ մըն էր այդ, եւ դէմ քրտական լեզուի հնչաբանութեան: Լազօի չինած այբուբենը համարուեցաւ ազգայնական գործ: Թէեւ այդ այբուբենով լոյս տեսած էր Շամս դասագիրք մը եւ Աշտարակի մէջ կը կազմակերպուէին մանկավարժական դասընթացքներ, բայց Լազոյի այբուբենը վերցուեցաւ հրապարակէն: Մաւեանի օրով, Մարգուլովի նախաձեռնութեամբ, կազմուեցաւ քրտական այբուբեն մը լատինական տառերով: Ներկայիս այդ գրերով կը հրատարակուի Երեւանի Ռիաթ-ազա թերթը, ինչպէս նաեւ դասագիրքեր ու գրքոյկներ: Հայաստանի պետական Հրատարակչական Ընկերութիւնը ունի քրտական հատուած մը, որ կը հրատարակէ քիւրտերէն լեզուով գրականութիւն: Մինչեւ այժմ հրատարակուած են 30էն աւելի գիրքեր: Անդրկովկասեան քրտական ուսուցչանոցն ալ ուսուցիչ կը պատրաստէ: Լէնինկրատի մէջ կ'ուսանին 40 քիւրտ ուսանողներ: Կը ձայնագրուին քիւրտերէն ժողովրդական երգեր, մշակուելէ յետոյ երաժիշտներու կողմէ: Հայաստանի պատմագրական կաճառին կից գոյութիւն ունի քրտական հատուած մը, որ կը մշակէ քիւրտերէն ուղղագրութիւնը, կը հաւաքէ քիւրտ ժողովրդական բանահիւսութիւնը: Բագուի մէջ եւս՝ տեղի կ'ունենան քիւրտերէն հրատարակութիւններ: Գոյութիւն ունի քիւրտ գրողներու խմբակցութիւն մը:

ԱՐՈՒԵՍՏԸ ԴՊՐՈՑԻՆ ՄԷՋ

Վերջերս Ավինեոնի մէջ, ֆրանսացի ուսուցիչներու ընկերութիւնը գումարեց իր տարեկան համագումարը: Օրակարգին մէջ կային կարեւոր հարցեր, ինչպէս հետեւեալը.— արուեստը դպրոցին մէջ:

Այս առթիւ տեղի ունեցան թերուդէմ վիճաբանութիւններ:

Շատեր կը կարծեն թէ արուեստը զբօսանք մըն է: Ճիշդ այդ կարծիքը կը մատնէ սովորութիւնը, որ դասացուցակներու պատրաստութեան առեն դասէ մը վերջ երգ կամ գծագրութիւն կ'աւանդուի:

Որովհետեւ կը կարծեն թէ ինչպէս զբօսանքը «կը բանայ» ղնդերներն ու ջիղերը, այնպէս ալ արուեստը «կը բանայ» միտքը: Այս ըմբռնումով, արուեստը կը դրուի ընդմիջումի մը ստորինանին վրայ:

Արդի մանկավարժութիւնը կը մերժէ այս տեսակէտը:

Ուսումը, կ'ըսեն նորերը, օգտակարէն զատ կը հետապնդէ նաեւ այլ նըպատակներ: Եթէ ճիշդ է որ ուսումը կը նախապատրաստէ կեանքին, պէտք չէ մոռնալ նաեւ որ «մարդը չապրիր միայն հացով»: Արդարեւ արուեստը պահանջ մըն է, զոր մարդ կը զգայ այնքան՝ որքան ֆիզիքական որ եւ է պահանջ:

Արդի մանկավարժութիւնը (pédagogie), զոր ոմանք կը սիրեն անուանել հոգեվարժութիւն (psychogogie) այն գիտութիւնն է, որ կ'աշխատի պատանին կրթել համաձայն հոգւոյն պահանջներուն: Մանկավարժը, ուրեմն, պատանի մը չէ որ պիտի կրթէ, այլ հոգի ու նկարագիր պիտի պատրաստէ, երեւան հանելով լաւագոյն հոգիներու եւ նկարագիրներու թաքուն եւ գեղեցիկ գիծերը: Արդ, ամէն պատանի որ հոգի ունի, ծածկուած արուեստագէտ մըն անպայման: Պէտք է «բանալ» զայն, թոյլ տալ որ աճին ու ծաղկին անոր հոգեկան կարողութիւնները:

Մարդկային կեանքին մէջ երկու գլխաւոր եւ հաւասարապէս կարեւոր պահեր կան, որ կը կոչուին աշխատանք եւ զբօսանք: Եւ բարեկեցութիւնը, որուն համար կ'աշխատին մարդիկ, հանդրուան մըն է միայն, որ անհատը կը պատրաստէ գերագոյն նպատակի մը: Արդարեւ ընկերութիւնները տնտեսական բարգաւաճում կ'երեւակայեն, պարզապէս պայմաններ ստեղծելու համար մտային կարողութիւններու ծաղկման:

Բայց արուեստը դպրոցական պարզ նիւթ մը չէ, այլ դիրք (attitude) մըն է: Արուեստը մեր զբաղումներուն մէջ կը դնէ անշահախնդիր կիրք մը, խոյանք մը: Այսպէս երբ բանուորը կ'աշխատի արուեստագէտի հոգիով, իր գործին մէջ կը դնէ բան մը որ գոհացում կը պատճառէ իրեն, առարկան կը լեցնէ զգացումով մը, երախտագիտութեան արտայայտութեամբ մը իր ստեղծիչին:

Ահա թէ ինչո՛ւ ճշմարիտ մանկավարժը կամ հոգեվարժը, դպրոցէն սկսեալ, պէտք է աշխատի վառել երեւակայութիւնը եւ արուեստին բոցերը, ինչպէս կ'եզրակացնէին Ավինեոնի մէջ, կարգ մը ուսուցիչներ:

ՕՐ. ՄԱՐԻ ԳԱՍԳԱՍԵԱՆ (Մարաշցի)
եւ
ԸՆԿ. ԱՐՏԱՇԷՍ ՎԱՆՈՒԵԱՆ (Բալուցի)
Նշանուած
24/6/1933 Մարսէյլ (Պօմոն)

ՏԷՐ ԵՒ ՏԻԿԻՆ ԱՐԱՄ ՏԷՏԷԵԱՆ կը ծանուցանեն ծնունդը իրենց անդրանիկ զաւակին՝
ԺԻՐԱՅՐ – ՎԱՐՈՒԺԱՆԻ
Ծովիլ 13 Յունիս 1933

Սուրիական հարցը

Արաբական թերթերը կը գրեն թէ ֆրանսական կառավարութիւնը որոշած է սուրիական եւ Լիբանանեան խնդիրներուն վերջնական լուծումը եւ մարզպանութեան ղրկած է որոշ հրահանգներ: Կը կարծուի որ մարզպանը Ֆրանսա չմեկնած պիտի լուծէ այս խնդիրները:

Այս առթիւ կ'ըսուի թէ ֆրանսական կառավարութիւնն որոշած է պատուանշան տալ հանրապետութեան նախագահ Պ. Տէպպասի:

«ՑԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (14)

ԲԱԼԱՀՈՎԻՏ

ԻՄ ՏԵՍԱԾՆԵՐՍ՝ ՀԱՅԱՋԻՆՋ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ

Երախան կը տանջուէր, կը գալարուէր, կը ցնցուէր: Մայրը մահուան լորը կ'երգէր: Երբ զիս տեսաւ, կանչեց.—

— Սանո՛ւկ, (մօրը կողմէ սանուկ էինք), եկուր քիչ մը դուն բռնէ որ սեղդուի, սիրտս չի դիմանար:

Երբ ես երախան բռնած էի, արդէն դիախեղդ էր եղած, բայց ձեռքերուս մէջ կը գալարուէր, ջուրին երեսը կ'ելլէր եւ աւելի կը տանջուէր: Քիչ մը երախան խաղաղեցաւ ջուրին մէջ, կարծեցի թէ այլ եւս մեռած է: Կանչեցի մայրը որ քիչ անդին կուլար: Վերցուցինք մեր զոհը ... Քիչ մը առաջ խորունկցուցինք որ թաղենք, տեսանք որ դեռ ողջ է եւ կը գալարուի: Մայրը նորէն տուաւ ինծի որ տանիմ քիչ մըն ալ սպասեմ որպէս մեռնի:

Մեռա՛ւ, մեռա՛ւ, ... խեղդեցինք այդ լուսածին հրեշտակը ...

Քանի գիտակցութիւնս հասունցաւ, այնքան զգացի ահաւոր ուրուականը այդ երախային որ զիս կը հալածէր, կը տանջէր: Երբե՛ք, երբե՛ք չկրցայ ջնջել մաքէս այդ քստմնելի ուրուապատկերը: Անոր հոգին կը հալածէ զիս մինչեւ այսօր: Ի՞նչպէս ազատիմ այդ մղձաւանջէն, ո՞ւր երթամ, ո՞ւր փախչիմ:

Ես ոճրագո՞րծ եմ ուրեմն, ... ինչո՞վ պիտի կրնամ հատուցանել տուրքը ...

Մայրը գնաց կարաւանին հետ, միւս երկու փոքրիկներով: Անոնք գացին միացան — զոհուած երախային: Իսկ ես դժբախտս կամ ու կ'ապրիմ:

Ի՞նչեր չտեսանք երեք ամսուայ ընթացքին, որքան կարաւաններու անցնիլը դիտեցինք ցամքած ու փուռը ինկած աչքերով: Դաշտի հօտաղներ էինք սրբապղծուած արտաքինով: Այդ պիղծ հագուստը կարծես մեր մարմինը կ'այրէր: Ով որ որբացած է եւ Թուրքի ճիրաններուն յանձնուած, ան միայն կրնայ է զգածուիլ երբ կը գրենք ճշմարտութիւնը առանց չափազանցութեան: Քանի դեռ մեր սրտերուն վէրքը թարմ է եւ խոր, չենք կրնար յուզումով եւ սարսուռով չի համակուիլ, կարդալով մօտակայ անցեալ տխուր եղեռնը:

Երբ Քիւրտին տունը մտայ ծառայութեան՝ առաջին օրէն սկսաւ խաչակրութիւնս: Թունաւոր լեզու կը գործածէին Հայու հասցէին, այնքան ատելութեամբ լեցուած էին որ, կ'ուզէին նահատակուածները կրկին յարութիւն առնեն, որպէսզի կոտորելու, ջնջելու սպաննելու հաճոյքը վայելեն:

Բայց թշուառ որբ մը կար իրենց տրամադրութեան տակ: Ասիկա կը բաւէր իրենց թոյնը թափելու վրան: Օրական երկու լաւաշ հաց եւ քիչ մըն ալ թթուած թանէ թթու թօրախ էր սնունդս, այս էր դաշտի պաշարս:

Ամառ էր, երկինքէն բուռ բուռ կրակ կը մաղուէր եւ ես բոպիկ ոտքով փշալից խողաններուն մէջ կը վազվզէի ղուզուններուս ետեւ: Անվարժէի, կեանքի դառնութիւնը չէի ճաշակած մեր տունը: Ուստի խիստ դժուար էր ինծի: Կուլայի մինչեւ իրիկուն, աչքերս ուռած էին, ոտքերս փուշերով ծածկուած, ուռած էին: Դժուարաւ կը քալէի:

Երբ գուարը կէսօրուան շոգին Եփրատի եզերքը մակաղելու կըտանէինք, տաք աւազներու մէջ կ'այրէինոտքերս, չէին դիմանար: Արագ արագ մէկ ոտքս կը վերցնէի, միւսը կը դնէի, մինչեւ որ ջուրին եզերքը կը հասնէինք:

Հոտ ոտքերս թումբէն կախ՝ զով ջուրին մէջ կը խոկայի լռելեայն, աչքերս սեւեռուն Եփրատի խաղաղ եւ հոսանուտ ջուրին, կը խորհէի թէ տխեղերքի մէջ ամէն ինչ իր կատաղութեան նոպան ունի:

Կը զարմանայի թէ ի՞նչպէս ամեհի գազանի նման այդ խենդ ու խելառ Եփրատը անդորր եւ լուռ ու մտածկոտ փոքր առուի նման խոխոջալով ու գլգլալով կը հեռանար: Նայուածքս կը հետեւէր պզտիկ ալիքներուն որ հիւանդ մարդու ելեւէջող փորի նման կը թաւալէին իրարու վրայ ու կը հեռանային: Աչքերս յուղարկաւորի նըման կը հետեւէին ալիքներուն, մինչեւ որ կորսուէր երկրորդ մը, երրորդ մը, չորրորդ մը, մինչեւ վերջ ...:

Տանջանքս մեծ էր քիւրտ աղայիս ձեռքէն: Կը խորհէի որ այսպէս ապրիլը մահէն աւելի դառն է: Երանի կուտայի նահատակներուն որոնք յաւիտենականութեան գոգը գացին ու հիմա ազատուած էին նորանոր տանջանքներէ: Իսկ մե՞նք, կենդանի նահատակներ էինք, ի՞նչ կ'արժէր ապրիլ այսպէս զրկանքներով եւ դառնութիւններով:

Օր մը խոզան արտի մը մէջ տաւարը կ'արածեցնէի: Նստած էի մելամաղձոտ ու կը մտածէի ... ես ալ չէի գիտեր թէ ի՞նչու համար կը մտածէի:

Յանկարծ երեւցաւ դեւ աղաս, հեւալով մօտեցաւ եւ սկսաւ ապտակել: Չէի կրնար փախչիլ, Փշոտ էր արտը եւ ոտքերս ուռած էին: Հարուածներուն տակ գետին փռուեցայ: Այս անգամ աքացիով սկսաւ տըրորել: Զարկաւ անխղճօրէն, աղաչանքներս օգուտ չըրին: Կը յանդիմանէր կատաղած.

— Խընզըր կեավուր, այսպէս չոր խողաններուն մէ՞ջ կ'արածեն տաւարը: Ես գիտեմ որ կովերուն կաթը երթալով կը նուազի:

Քանի քանի անգամներ այսպէս ոտքերուն տակ քաշկռտուած եմ քմահաճօրէն: Գալարուելս է տեսած եւ հրճուած է: Դրացիները արգահատելով վիճակիս, կ'ըսէին.—

— Մասօ մեղք է, խեղճ է, որբ է, վերջապէս հացերնին ես կերած, մեծ օջախի մը զաւակ է, ինչո՞ւ այդպէս կ'ընես:

Գազանը այս խօսքերէն չէր սխրժեր եւ չէր ուզեր որ իր գործերուն միջամտեն, մանաւանդ որ խիղճը արթնցնելու խօսքեր էին: Եւ ինքը խղճի ներկայութենէն դժգոհ էր: Անհանգիստ կ'ըլլար:

Եթէ կեանքի մէջ դիպուած մը պատահի, մարդիկ անոր հրաշք անունը կուտան կամ բախտ կը կոչեն:

Այդ օր որ ես աղայէն կը խոշտանգուէի, ոտքերուն տակ քաշկռտուելով: Հաղարաւորներու արիւնը ծըծող եւ կեանքեր շիջեցնող Հաջիմ պէկը քաղաքէն վերադառնալով, տեսաւ այս տեսարանը: Ձիուն սանձը թող տալով դէպի մեզ քշեց ձին:

— Ինչո՞ւ կը ծեծես այս տղան:

— Պէկ ոտքդ պագնեմ, շատ վատ տղայ է, մինչեւ այսօր չկրցայ համոզել որ իսլամ ըլլայ: Ընդհակառակն միշտ մեր կրօնքին դէմ կը խօսի: Կը հայհոյէ ... Ցամառ է, Թուրքերէն չուզեր սորվիլ: Դիտած եմ որ երբ Հայ տղաքները իրարու մօտ կուգան, զաղանի հայերէն կը խօսին:

ՄԻՍԱՔ ԽՐԱԼԵԱՆ

(Շարունակելի)

ՏԱՐԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ
կազմակերպուած ՊԱՆԵԷՕ — ՔԱՇԱՆԻ
«ՅԱՌԱՋԴԻՄԱՍԻՐԱՑ» ՄԻՈՒԹԵԱՆ կողմէ
Ի ՆՊԱՍՏ ՏԵՂԻՈՅՆ ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶԻՆ
ԱՅՍՕՐ ԿԻՐԱԿԻ, ԱՌԱՒՕՏԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԻՐԻԿՈՒՆ
Պ. ԿԱՐՊԻՍ ԿԱՐԻՆԵԱՆԻ ՀՈՎԱՍՈՒՆ ՊԱՐՏԷԶԻՆ ՄԷՋ
Sentier des Bas-Longchamps
Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին ծանօթ արուեստագէտներ։ Դպրոցի աշակերտները կը պարեն մասնաւոր տարազով Ballet, կովկասեան եւ հայկական պարեր: Թառ եւ նուագախումբ եւ *ՇՈՂԳԱՄ*ի ներկայացում, *ՆԱՊԱՍՏԱԿԻ* խաղը եւ ուրիշ անակնկալներ։
Մ Ո Ւ Տ Ք Ը՝ 2·50 ՖՐԱՆՔ
Հաղորդ. միջոցներ.— Porte d'Orléansէն *առնել* 88 *թիւ հանրակառքը եւ իջնել* Bagneux:
Անձրեւի պարագային կը յետաձգուի յաջորդ Կիրակիին։

Դաշտապարահանդէս
կազմակերպուած ԿՈՄԻՏԱՍ ԵՐԿՍԵՌ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ ԿՈՂՄԷ
9 *ՅՈՒԼԻՍ ԿԻՐԱԿԻ ԱՌԱՒՕՏԵԱՆ ԺԱՄԸ* 9*էն ՄԻՆՉԵՒ ԻՐԻԿՈՒԱՆ ԺԱՄԸ* 9
Robinsonի **Au Grand Arbre** *պարտէզին մէջ։*
Խմբերգ, մեներգ, արտասանութիւն, Թատերական ներկայացում, նուագ եւլն.: Եւրոպական պարեր: Մասնաւոր նուագախումբ, ճոխ եւ դիւրամատչելի պիւֆէ: փափաքողները կրնան ճաշը միասին բերել:
Տախքերու մասնակցութեան համար 3 ֆրանք։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Տիկ. Կ. ԽԱՉԻ Նիսի մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը յաջորդ Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, Տիկ. Ասլանեանի բնակարանը։ Օրակարգ՝ ընտրութիւններ։ Անդամներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։ Բայականերընկատի կ'առնուին։

Զ. Ե. Ո. Միութեան Լիոնի մասնաճիւղի Վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր անդամները, այսօր Կիրակի երեկոյ ժամը ճիշտ 8ին նախորդ ժողովատեղին, Ռիւ Մոնսէյի եւ Տիւկէքլէնի անկիւնի սրճարանի ներքնասրահը: Ներկայանալ անդամատետրով։ Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Խիստ կարեւոր օրակարգ եւ հրահանգներ կեդրոնէն։

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (7)

ԱՀԱԲԵԿԻՉԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ

Ա. ԳԼՈՒԽ

ՊԼԵՀՎԷԻ ՄԱՀԱՓՈՐՁԸ

Իրիկունը, փոխանակ ժրնեւէն եկած յայտնի գաղթականի մը, տեսայ Պոկոտիլովը իբրեւ ռուս հարուստ պարիճ մը, ամգոյն դէմքով, գանդուր ոսկեգոյն մօրուքով մը շրջանակուած: Նոյնիսկ քորը (էքզէմա), որ ունէր, աննշմարելի դարձած էր: Այդ իրիկունն էր, որ տեղեկութիւն տուաւ իր կեանքին մասին:

— Կ'ուզէի սպաննել Բոսոպեւովը: Բայց Կարպովիչ ինծի արգիլեց: Այն ատեն ըսի իրեն թէ չէի կրնար երկար սպասել այլեւս, թէ առաջին մահափորձը, որ որոշուէր, ինծի կը պատկանէր: Եւ համաձայնեցանք որ ես պիտի սպաննէի Օբոլենսկին (նահանգային կառավարիչ մը): Առաւ մըն ալ ինծի լուր տուին թէ այդ մահափորձը յանձնուած է Կաչուրայի: Բանուոր մը ըլլալով Կաչուրա, անոր տրուած էր նախընտրութիւնը: Եւ ահա մահափորձի պատրաստութիւնը Պլեհվէի դէմ: Ալ այս մահափորձը ոչ ոքի կը ձգեմ, գիտցած ըլլաք: Առաջին ասմրը ես պէտք է նետեմ: Ալ շատ սպասեցի, շատ համբերեցի: Իմ գործս չէ սպասելը:

Ու կը ջղայնանար: Եւ յուզումէն իր ճակտին վրայ կը պտղէին արեան կաթիլներ,— իր քորն էր որ կ'արիւնոտէր եւ երեւան կ'ելլէր: Գինի կը խմէր, բայց չէր գինովնար, սակայն քանի կը խօսէր, այնքան աւելի ջղայնութեան կը մատնուէր:

— Հաւատք ունիմ, կ'ըսէր, բացարձակ հաւատք ունիմ մեր յաջողութեան վրայ: Վալանտինը (Ազեւ) կը ճանչնա՞ս: Այո՛, պիտի սպաննենք Պլեհվէն: Միայն թէ, ա՛խ, միայն թէ տաժանելի է սպասումը: Քանի՛ քանի՛ օրեր անցուցի այսպէս Մոսկուայի մէջ, ուժանակը պահելով չարունակ: Անկարելի է ապրիլ այսպէս, սպասման մէջ: Ալ չեմ կրնար սպասել:

Իր այս բոլոր պատմութիւններուն ի պատասխան, իրեն հաղորդեցի Ազեւի հրամանը, — ուժանակը առած, մեկնիլ Զեգեվոլդ (Պալթիկ ծովուն վրայ հանքային ջուրերու կայան մը), եւ այնտեղ սպասել հրահանգի:

Յաջորդ օրն իսկ մեկնեցաւ: Ես ալ: Գացի փնտռելու Շուայցէրը, Ռիկայի մէջ, ուր պէտք էր գիս գտնէր Կալիաեւ, տեղեկութիւն տալու համար ինծի Պետերբուրգի մէջ կատարած իր փնտռտուքին մասին:

Ռիկայի մէջ չգտայ Շուայցէրը: Իսկ գալով Կալիաեւի, ան եկաւ ու ըսաւ ինծի թէ գտած էր մեր երկու ընկերները Պետերբուրգի մէջ, թէ կը յօժարէին շարունակել գործը, սակայն, իր կարծիքով, իրապէս միայն X.ն էր, որ կ'ուզէր շարունակել: K. կը վարանէր եւ իր համաձայնութիւնը յայտնեց X.ի ճնշման տակ: Կալիաեւ ճիշդ գըտնահատած էր, K. չմասնակցեցաւ Պլեհվէի մահափորձին: Ընդհակառակն, X. Կալիաեւի հետ տեսակցութենէն ետքը, Պետերբուրգի մէջ հաստատուեցաւ իբրեւ կառապան:

Փետրուարի սկիզբը Պետերբուրգ վերադարձայ: Ազեւ ինծի հաղորդեց թէ Շուայցէր եւ Սազոնով եւս Պետերբուրգ կը գտնուէին, թէ ընկեր X. կը ճանչնար Սազոնովը, թէ չուտով ես ալ կը ծանօթանայի: Եւ ինծի առաջարկեց, գիշեր մը, երթալ Առեւտրական Սենեակին կողմէ սարքուած դիմակաւոր պարահանդէսին, ուր գիս պիտի ծանօթացնէր Շուայցէրի հետ: Դաւադրական նկատումով էր, որ Ազեւ ինծի ժամադրութիւն տուաւ դիմակաւոր պարահանդէսին մէջ: Ան միշտ կը պահանջէր յարգել Մարտական Մարմնին բոլոր դաւադրական ձեւերը եւ օրէնքները: Կը պահանջէր, որ ժամադրութիւնները կարելի եղածին չափ քիչ ըլլային, տեղի չունենային անհատական բնակարաններու մէջ, այլ միայն փողոցին կամ աւելի հանրային հաստատութիւններու մէջ, — ճաշարան, կապելա, լոգարան, Թատրոն: Կը պահանջէր որ նման ժամադրութիւններու մէջ ամէն նախազգուշութիւն ձեռք առնուած ըլլային: Կ'արգիլէր ամէն տեսակ Թղթակցութիւն ու յարաբերութիւն Մարտական Մարմնին անդամներուն եւ անոնց ընտանիքներուն ու բարեկամներուն միջեւ: Վերջապէս կը պահանջէր որ Մարտական Մարմնին անդամներուն հագուստի եւ ապրուստի եղանակները որ եւ է կասկած չարթնցնէին:

Որոշեալ գիշերը, դիմակաւոր պարահանդէս գացի: Տեսայ որ Ազեւ պարասրահ մտաւ եւ սեղմեց ձեռքը յաղթակազմ երիտասարդի մը, որ 25 տարեկան կ'երեւէր, միջահասակ, լաւ հագուած: Շուայցէրն էր, որ Պետերբուրգ կը բնակէր անգլիական անցագրով մը։

Իր առաջին իսկ խօսքերով, Շուայցէր ինքնավստահ եւ ուժեղ մարդու մը տպաւորութիւնը կը թողուր: Իր մէջ չէիք նշմարեր այն խանդավառ խոյանքը, որ յատկանշական գիծն էր Պոկոտիլովի եւ Կալիաեւի, բայց խօսելու եւ լսելու իր եղանակով, ինքզինք արտայայտելու մասին ցոյց տըւած փութկոտութեան պակասով, իր բարեխառնող հանդարտութեամբ, ձեւի կը ներշնչէր կուռ վստահութիւն մը: Այս առաջին հանդիպման, շատ քիչ խօսեցաւ եւ միայն գործին մասին:

Քանի մը օր յետոյ, առաջին անգամ ըլլալով տեսայ Սազոնովը: Որոշուած էր որ Սազոնով եւ X. երկուքը կառապան դարձած, ինծի պիտի ...էին Պրոսպեկտի անկիւնը, Սա... վի կառքը կանգ պիտի առնէր ... կառքին ետեւ, այնպէս որ ես կըրնայի ճանչնալ կառքին վարիչը: ...ուէն տեսայ X.ը, որ նստեր էր կառքին գլուխը: Գեղեցիկ կառք էր, ձին ալ պատուական, սարքը բոլորովին նոր: Ինք ըսես, իր ...րուն պեխերով եւ ծուռ դրուած ...խարկով, Պետերբուրգի հար... կառապանի (լիշաց) մը կը նմա... Ետեւը կը տեսնուէր սովորական ...ռապան մը (վագնկա), որ գո... վարդագոյն երեսներ ունէր, պա... եւ կրակոտ շագանակագոյն աչ... լուսաւորուած: Կառքին գլուխը ...լու ձեւը, ծակծկած եւ աղտո... կառապանի կապուտակ հագո... պատռտած գլխարկը այնքան սով...կան կը Թուէին, որ պահ մը վար... ցայ եւ ինքնիրենս հարցուցի ար... իրապէս այս գիւղացի՞ն է Արքա... զոնովի յեղափոխական անունը... րուն մասին ինծի խօսեցաւ Ազեւ...

(Շարունակելի)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 4 ՅՈՒԼԻՍ 1933

4 Juillet 1933

9րդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2230

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՅՍ ՄԷԿՆ ԱԼ ՄՆԱՑ ԲԱԽՏԻՆ

Երկու խմբագրականներով (Յունիս 13 եւ 16), ուշադրութեան յանձնեցինք Թրքական նոր դաւը փոքրամասնութեանց դէմ:

Օրինագիծ մը, որ արդէն յանձնուած է Ազգ. Մեծ Ժողովին, կ'ուզէ ջնջել Պոլսոյ Պատրիարքարաններն ու բարունակետանը:

Երեւութապէս՝ օրինագիծը կը ձգտի բաժնել աշխարհական եւ կրօնական գործերը: Իսկ իրականին մէջ՝ նպատակն է ջնջել փոքրամասնութեանց վերջին իրաւունքները, գրաւել անոնց սեփականութիւնները եւ փութացնել թրքացումը:

Օրինագիծը չէ հրատարակուած տակաւին, բայց ինչ որ իրրեւ հաղորդեցին թուրք թերթերը, բաւական է ամէնէն բարեւոր հաղորդեցին կանչելու:

Այս առթիւ, կը թելադրէինք մեր վերջին խմբագրականով.

— «Կ'ուզէինք նորէն պաղարիւն մնալ եւ հաւատալ թէ՝ պիտի գտնուին մի մարդիկ — առանց դաւանանքի խտրութեան — ծով ծովի գալու եւ ելք մը գտնելու համար:

Զուինք որեւէ միամտութիւն: Այս հարցն ալ, ինչպէս «լեզու» գոյքերու ... եւ ուրիշ այնքան հոգեր, կապ ունի հայեւթուրք յարաբերութեանց հետ: Կարճ խօսքով՝ Հայկական Դատին հետ:

Բայց, կ'արժէ կրել խորհրդակցութեան մը յոգնութիւնը:

Եթէ ո՛չ եւ է օգուտ ալ չունենայ այդ խորհրդակցութիւնը, գոնէ առիթ ընծայած պիտի ըլլայ դէմ դիմաց խօսելու շարք մը հարցերու մասին, որոնք պատասխանատուութեան կը կանչեն ե՛ւ քաղաքական կուսակցութիւնները, ե՛ւ Ն. իշխանութիւնը, ինչպէս ամբողջ հայ ժողովուրդը:

Կը սպասենք իրաւասու ձայներու պատասխանին» : («Յառաջ», 16 յունիս):

Մենք ըսինք, մենք լսեցինք:

Ճիշդ է, Ազգ. Մեծ Ժողովը արձակուրդի մէջ է այժմ, եւ օրինագիծը մեքենաբար յետաձգուած՝ մինչեւ աշուն:

Բայց, այս պարագան ոչինչ կը փոխէ կացութենէն:

Դեռ օրէնքը չելած, միջամտութիւնները իրարու կը յաջորդեն: Սկսելով ... Ազգապատկանեալներէն:

Յետոյ, եթէ յետաձգումը ժամանակ շահիլ կուտայ, ապա պէտք է օգտուինք այդ պատեհութենէն:

Դժբախտաբար մենք չենք տեսներ ո՛ր եւ է նախանշան՝ այս իմ այն ուղղութեամբ գործելու:

Ընդհակառակն, աչքի կը զարնէ համատարած թմրութիւն մը՝ մէն ճակատի վրայ:

Թէլֆիք Րիւշտինները կուգան ու կ'երթան, նոր համաձայնութիւններ կը կնքուին, հիներ կը նորոգուին, Սուրիոյ սահմաններուն վրայ հաստատուած գաղթականները տեղափոխելու որոշումներ կը տրուին ...

Այս բոլորը ո՛ր եւ է կապ չունին մեզի հետ:

Բոլորս ալ զբաղած ենք բարձր քաղաքականութեամբ, — Տնտեսական խորհրդաժողով, Հիթլէրականութիւն, Ծայր-Արեւելք, պատերա՞զմ թէ խաղաղութիւն:

Այնպիսի վիճակի մը հասեր ենք որ, յաճախ կը հարցնենք ինքնիս մեզի.

— Ո՞ր հայցէին ուղղուած են այս խօսքերը:

Իսկապէս, ունի՞նք որ եւ է կեդրոնական հայցէ:

Գոյնզգոյն հայցէներ կան հրապարակի վրայ, մէկը միւսէն անկախ, մէկը միւսէն անկապ: Եւ մենք ի զո՜ւր խնդիրներ կը յուզենք, ուշադրութիւն հրաւիրելու միամտութեամբ:

Մեռաքսէ թել մը կար երէկ, ազգային այս կամ այն օրկաններուն միջեւ:

Առոր ալ հետքը չէ մնացած այսօր, եւ հարցերը կը մշակուին, պատասխաններ կը տրուին ու կ'առնուին թերթերու միջոցաւ: Միայն եւ միայն սովորութիւնը յարգած ըլլալու համար:

Կրնայի՞ք ուրիշ կերպ լուսաբանել համատարած թմրութիւնը:

Կրնայի՞ք պարզել գաղտնիքը այս անանուն կացութեան, — ժողովուրդ մը՝ անտէր ու անճար, եւ վարիչ օրկաններ՝ ամէն մէկը իր գլխուն:

Ունինք, նորէն, երեւելի եւ աներեւոյթ ուժեր, որ կը խօսին անուն ազգի:

Եւ սակայն, ունի՞նք ճակատ, գոնէ սեւ օրուան հոգերը միասին տանելու համար:

Ըսինք եւ ըսին, թէ յառաջիկայ տասը տարիները բախտորոշ պիտի ըլլան մեր ժողովուրդի կեանքին համար: Մանաւանդ ... աղթաշխարհին համար:

Տասնամեակի առաջին տարին է ահա, եւ մենք իրարու հասնելէն անգամ անկիւն մը նետած, մոռցած ենք:

Թերեւս պիտի յիշենք, երբ աղէտ մը պատահի: Իսկ մինչեւ այդ, — «Ինծի՞ ի՛նչ, եղբայր»:

Եւ այս՝ ճիշդ այն շրջանին երբ ամբողջ աշխարհը կ'եփի լարուած աշխատանքի մը տենդին մէջ, երբ յաղթական թէ պարտեալ, մեծ ու փոքր ժողովուրդներ եւ պետութիւններ կը բազմապատկեն «արբազան եսասիրութեան» թռիչքները:

Կա՛մ այն է որ մենք արդէն հասած ենք երանաւէտ հանգստութեան մը կատարը: Եւ կամ, յուսահատած՝ ամէն բանէ, ջուրին տուած ենք մեր հաւաքական գոյութիւնն ալ:

Պոլսոյ փոքրամասնութեանց սպառնացող վտանգը օրուան հարցերէն մէկն է միայն:

Դեռ ինչե՜ր կան որ կ'արծարծուին թերթով, կամ կը մնան չորս պատի մէջ:

Ո՞ւր է մեր ճակատը: Ոչ թէ սպառազէնը, կարմիրը կամ պողպատեան, այլ գոնէ բարոյականը:

Ո՞ւր պիտի յանգի այս անփառունակ նահանջը, որ «կամքէ անկախ» ըլլալու չքմեղանքն ալ չունի:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՆԱԽԱԳԱՀ ՌՈՒԶՎԷԼԹ ՆՈՐԷՆ ՄԵՐԺԵՑ

Զատուած եւ մտահոգութիւն Լոնտոնի մէջ

ԱՄԵՐԻԿԱ Կ'ՈՒԶԷ ԱՌԱՆՁԻՆ ԳՈՐԾԵԼ ԱՄԷՆ ԲԱՆԻ ՄԷՋ

Մինչեւ շաբաթ իրիկուն լաւատեսութեամբ եւ անհամբեր սպասելէ յետոյ, տնտեսական խորհրդաժողովին պատուիրակները վերջին պահուն նորէն յուսախաբ եղան:

Ինչպէս գրած էինք, ոսկեվճարի դրութեան հաւատարիմ մնացած հինգ պետութիւնները բանաձեւ մը պատրաստեր էին, որուն հաւանութիւն յայտնեցին նաեւ Անգլիա եւ խորհրդաժողովին Ամերիկեան պատուիրակութիւնը:

Արդ, շաբաթ իրիկուն Մ. Նահանգներու արտաքին նախարարը, որ միեւնոյն ատեն ամերիկեան պատուիրակութեան նախագահն է, հետեւեալ զեկոյցը հրատարակեց.—

«Նախագահ Րուզվէլթ հաղորդած է արտաքին նախարարին թէ կը մերժէ ներկայացուած հաւաքական առաջարկը, իր ներկայ ձեւին մէջ: Արտաքին նախարարը երկուշաբթի օր յայտարարութիւն մը պիտի ընէ, մանրամասնօրէն պարզելով ամերիկեան քաղաքականութիւնը այս մասին»:

Թէեւ «իր ներկայ ձեւին մէջ» խօսքը կրնայ ենթադրել տալ թէ Պ. Րուզվէլթ բարեփոխումներ պիտի առաջարկէ, բայց իրազեկներ կ'ըսեն թէ այս երկրորդ մերժումը վերջնական է եւ թէ Ամերիկա չպիտի հաւանի որ նոյնիսկ առժամապէս կայուն վիճակի մը վերածուին գլխաւոր դրամները:

Կացութիւնը այնքան բարդացած է որ, կարծողներ կան թէ ոսկեվճարի կուսակից պետութիւնները՝ պիտի ձգեն երթան եւ կամ ժողովը պիտի յետաձգուի: Այս չարիքը կանխելու համար, Անգլիա միջին ճամբաներ կը փնտռէ: Այսպէս առաջարկ մը կայ որ կեդրոնական դրամատուները եւ ելմտական նախարարութիւնները հաւաքական գործողութիւն մը կատարեն, որպէսզի դրամները ծայրայեղ ելեւէջներու չմատնուին խորհրդաժողովի ընթացքին:

Այս առթիւ, Անգլիոյ ելմտական նախարարը յայտարարեց.

— Ես չեմ հաւատար որ կարելի ըլլայ յանգիլ դրամներու ընդհանուր ամբացման մը: Բայց բոլոր շահակից պետութիւնները պէտք է գոնէ վերջ տան շահադիտութեան որ կ'աւելցնէ դժուարութիւնները, նպաստելով սակերու բարձրացման կամ անկման:

ԱՄԵՐԻԿԱ ԻՆՉՈ՞Ի ԿԸ ՄԵՐԺԷ

Ուաշինկթընէն կը հեռագրեն թէ նախագահ Րուզվէլթ ստիպուած էր մերժել նոր առաջարկը, որովհետեւ խորհրդարանին մեծամասնութիւնը կուսակից է թղթադրամի յաւելման, ուրիշ խօսքով՝ տոլարին անկման, որպէսզի նախանիւթերու գիները բարձրանան եթէ ոչ 1920–23ի, գոնէ, 1926ի մակարդակին: Ընդհանրապէս կ'ընդունուի որ տոլարը կանգ առնէ 70 սէնթի վրայ, բայց վստահութիւն կը գտնեն աճապարել:

Այնպէս որ, նախագահ Րուզվէլթ որոշած է որ եւ է գիջում չընել դրամներու ամբացման հարցին մէջ: Մ. Նահանգներու կառավարութիւնը կը կարծէ թէ տոլարը շատ սուղ է տակաւին եւ անհրաժեշտ կը գտնէ նոր անկում մը, ներքին վերականգնումին համար:

Միւս կողմէ, նկատելի է որ Մ. Նահանգներու ելմտական տարեշրջանը փակուեցաւ 1788 միլիոն տոլար բացով, որուն վրայ պէտք է աւելցնել ելմտական վերականգնումին դրասենեակին հաշիւը, 1277 միլիոն, ինչ որ աւելի քան երեք միլիառ տոլարի կը բարձրացնէ հանրային պարտքը: Նոր ելմտացոյցը հաւասարակշռուած է թուղթի վրայ, եւ հաւանաբար քանի մը միլիառ եւս պիտի աւելցնէ հանրային պարտքին վրայ:

*** Նիւ Եորքի սակարանական շրջանակներուն մէջ կատարեալ գոհունակութեամբ կ'ողջունեն նախանիւթերու գիներուն բարձրացումը եւ բոլորովին համաձայն են նախագահ Րուզվէլթի բռնած ժխտական դիրքին, վտանգաւոր գտնելով դրամներու ամբացումը: Անոնց կարծիքով, Դաշնակցային Դրամատունը կրնայ պարբերաբար կանխել դրամներու անկարգ ելեւէջները, շնորհիւ 65 միլիոն տոլարի պահեստի գումարի մը: Թէեւ շատեր կասկածելի կը համարեն այս գումարին գոյութիւնը:

ԱՄԵՐԻԿԱ ՊԻՏԻ ՍՊԱՌԱԶԻՆՈՒԻ

Ուաշինկթընի քաղաքական շրջանակներուն մէջ կը հաստատեն թէ՝ ամերիկեան քաղաքականութիւնը կը խտանայ հետեւեալ երեք կէտերուն մէջ,—

1. Համոզուած ըլլալով որ զինաթափութեան խորհրդաժողովը պիտի ձախողի, Մ. Նահանգները որոշած են ձգել իրենց սպասողական վիճակը եւ զօրացնել իրենց ազգային պաշտպանութիւնը: Այս առաջադրութեամբ, շուտով պիտի կազմեն եռամեայ ծրագիր մը, 32 մարտանաւերու եւ 200 օդանաւերու շինութեան համար:

Միեւնոյն ատեն պիտի կազմակերպեն չորս առաջնակարգ նաւակայաններ, երկուքը Ատլանտեանի եւ երկուքը Խաղաղականի վրայ:

2. Նկատելով որ Եւրոպան պէտք եղածին պէս չպատասխանեց իրենց խորհրդակցական դաշինքին, ի պաշտպանութիւն խաղաղութեան, Մ. Նահանգները որոշած են ազդարարել Եւրոպայի թէ եթէ չուզէ լսել «բանականութեան ձայնը», Ամերիկան պիտի ձգէ որ ինքն իր մէջ հալի:

3. Տնտեսական բանակցութեանց մէջ, Մ. Նահանգները ամէն բանէ առաջ նկատի պիտի ունենան «ամերիկեան ժողովուրդին բարօրութիւնը»: Եւ այս՝ ոչ միայն դրամական եւ մաքսային խնդիրներու մէջ, այլ եւ պատերազմական պարտքերու մասին, մերժելով որ եւ է զիջում որ կրնայ ծանրացնել ամերիկացի հարկատուին բեռը:

Անգլիա եւ Ռուսիա համաձայնեցան

ԵՐԿՈՒ ՃԱՐՏԱՐԱԳԷՏՆԵՐԸ ԲԱՆՏԷՆ ԱՐՁԱԿՈՒԵԼՈՎ, ԼՈՆՏՈՆ ԴԱՐՁԱՆ

Անգլիոյ արտաքին նախարարին եւ Պ. Լիթվինովի միջեւ կատարուած բանակցութիւնները յաջող ելքի մը յանգեցան: Շաբաթ օր, Լոնտոնի եւ Մոսկուայի մէջ միաժամանակ հրատարակուեցաւ հետեւեալ տեղեկութիւնը.—

Յուլիս 1ին, բրիտանական կառավարութիւնը ջնջեց անցեալ ապրիլին խորհրդային ապրանքներու ներածման դէմ հաստատուած արգելքը. Խ. Միութեան արտաքին առեւտուրի գործավարութիւնն ալ իր կարգին չեղեալ հռչակեց փոխադարձաբար ձեռք առնուած միջոցները: Միեւնոյն օրը, իր երեկուան նիստին մէջ, Կեդր. Գործադիր Կոմիտէի նախագահութիւնը ներում շնորհեց ճարտարագէտներ Մաքտօնըլտի եւ Թօրնթընի, որոնք դատապարտուած էին Խորհրդային Գերագոյն Ատեանին կողմէ, եւ բանտարկութիւնը վերածեց արտաքսման: Համաձայն այս որոշումին, երկու ճարտարագէտները ազատ արձակուեցան, 48 ժամէն խորհրդային հողերէն հեռանալու յանձնառութեամբ: Բրիտանական կառավարութեան առաջարկով, յուլիս 3ին պիտի վերսկսին առեւտրական դաշնագրի բանակցութիւնները, որ ընդհատուած էին անցեալ մարտին:

*** Երկու ճարտարագէտները Լոնտոն հասած են արդէն: Երկուքն ալ զարմանքի մատնուեցան, երբ բանտին մէջ կարդացուեցաւ ներման գիրը, ի ներկայութեան Մոսկուայի բրիտանական գործակատարին, որ իր կառքով դեսպանատուն տարաւ զիրենք: Մոսկուայէն մեկնումը տեղի ունեցաւ առանց միջադէպի, որովհետեւ բրիտանական դեսպանատան պաշտօնեաներէն եւ օտար թղթակիցներէն զատ մարդ չէր գիտեր լուրը:

Ֆրանքօ-թուրք բարեկամութիւնը

«Փարի - Սուար»ի քրոնիկագիրն ալ իր կարգին փառաբանելով Ֆրանքօ-Թուրք համաձայնութիւնը, կը գրէ.—

«Պէտք է ըսել որ այս քաղաքականութիւնը երկար ատենէ ի վեր կը խանգարուէր խորհրդային ազդեցութեամբ: Բայց, Փարիզի եւ Մոսկուայի մերձեցումէն ի վեր, այլ եւս չկար բան մը որ արգելք հանդիսանար յարաբերութեանց վերանորոգման: Ժամանակին, Ֆրանսա կը պաշտպանէր Պոլիսը՝ ռուսական փառատենչ ձգտումներուն դէմ: Այսօր այլ եւս անհետացած է այդ յետին միտքը: Կատարեալ վստահութեամբ եւ հասարակաց նպատակով մըն է որ կը զարգանան Ֆրանքօ-Թուրք եւ խորհրդային յարաբերութիւնները: Ուրեմն, Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ բարեկամութեան վերածնութիւնը ուղղակի հետեւանքն է Մոսկուայի հետ կնքուած ոչ-յարձակման դաշինքին: Այդ բարեկամութիւնը համաձայն է նաեւ ֆրանսական քաղաքականութեան ուղեգծին, ոչ միայն 16րդ դարու աւանդական գծին, այլ եւ յետ պատերազմեան ուղղութեան»:

Թուրքիա եւս կը կազմէ ուրիշ համաձայնութեան մը

Զինաթափութեան խորհրդաժողովին մէջ, Պ. Փօլիթիս, Փարիզի յունական դեսպանը բանաձեւ մը կազմած էր, ճշդելով «նախայարձակ» բառին սահմանները: Այս բանաձեւը մերժուած էր Անգլիոյ կողմէ եւ առկախ կը մնար: Բայց արեւելեան Եւրոպայի պետութիւնները գրաւոր համաձայնութեամբ մը վաւերացուցին զայն: Այս համաձայնութիւնը միաժամանակ ստորագրեցին Խ. Միութիւնը, Լեհաստան, Թուրքիա, Էսթոնիա, Լիթուանիա եւ Ֆինլանտա: Թէվֆիք Րիւշտի պէյ Փարիզ գտնուած միջոցին, այս մասին երկար տեսակցութիւն մը ունեցած էր Ֆրանսայի արտաքին նախարարին հետ, եւ գործը յաջող ելքի մը յանգեցաւ:

Փարիզի մէջ մեծ կարեւորութիւն կուտան այս համաձայնութեան, զայն կենսական համարելով արեւելեան Եւրոպայի խաղաղութեան ամրապնդման համար:

25 իտալական օդանաւեր կը կտրեն Ատլանտեանը

Իտալական կառավարութիւնը ամիսներէ ի վեր ծրագիր մը կազմած էր, 25 ջրօդանաւերով կտրելու համար Ատլանտեանը (Իտալիայէն Շիքակօ): Ամէն բան կազմ եւ պատրաստ էր եւ յունիսին ճամբայ պիտի ելլէր օդային տորմիղը, բայց յետաձգուեցաւ, օդին անյարմարութեան պատճառաւ:

Վերջապէս, արշաւախումբը ճամբայ ելաւ շաբաթ առտու Օրպէթէլլոյի կայանէն, հրամանատարութեամբ զօրավար Պալպոյի: Առջեւէն կ'երթար հրամանատարին օդանաւը, որուն կը հետեւէին սեւ, կարմիր, ճերմակ և կանանչ տորմիղիկները, ընդամէնը 24 գործօն եւ մէկ պահեստի օդանաւ: Վարիչները բոլորն ալ երիտասարդ օդանաւորդներ են: Մինչեւ Հոլանտայի ծովափը օդանաւերը իրարմէ չէին հեռացած եւ կարգը չէր խանգարուած: Բայց յանկարծ Զիւիտէրզէի վրայ, օդանաւերէն մէկը ծովն ինկաւ: Հինգ ուղեւորներէն մէկը մեռաւ, միւսները վերադարձան: Զօր. Պալպօ հրամայեց շարունակել ճամբան, յայտարարելով.

— Կարելի չէ ճուաղեղ չինել առանց հաւկիթ կոտրելու:

Եօթը ժամուան թռիչքէ մը յետոյ, օդային տորմիղը հասաւ Ամսթէրտամ, ուր խուռն բազմութիւն մը դիմաւորեց Իտալացիները:

Տորմիղը կիրակի առտու ժամը 7.15ին Ամսթերտամէն ճամբայ ելաւ դէպի Լընտընտէրի (Իրլանտա), ուր հասաւ ժամը 1.10ին, կտրելով հազար քիլոմեթր ճամբայ: Ընդունելութեան կը մասնակցէր նաեւ քաղաքապետը: Շընորհաւորական անհամար հեռագիրներ հասած էին օդանաւերուն ժամանումէն առաջ: Ամբողջ քաղաքը դրօշազարդուած էր:

Արշաւը պիտի շարունակուի հանգրուան առ հանգրուան:

Այսօր կ'անցնին Ատլանտեանը:

Կացութիւնը Պուլկարիոյ մէջ

Սօֆիայէն կը հեռագրեն թէ վերջին խուզարկութիւններու հետեւանքով, ձերբակալուած են Մակեդոնական Կազմակերպութեան կարգ մը անդամները, ինչպէս եւ համայնավարներ, բայց բուն վարիչները փախած էին քանի մը ժամ առաջ: Հաստատուած է որ թէ Մակեդոնական Կազմակերպութեան երկու թեւերը եւ թէ համայնավարները լրտեսական ցանց մը ունին եւ ժամը ժամին կ'իմանան ոստիկանութեան կարգադրութիւնները:

Ապահովութեան նոր Տեսուչը որոշած է կարելի եղածին չափ մաքրագործել իր իսկ պաշտօնատունը, որպէսզի կարենայ վերահաստատել ապահովութիւնը:

Ոստիկանութիւնը յաջողած է երեւան հանել համայնավարական գաղտնի կազմակերպութիւն մը, որ կապ ունէր Մոսկուայի հետ եւ կը գործէր Խասքովայի նահանգին մէջ: Ձերբակալուած են կազմակերպութեան 60 անդամները, որոնց կարգին եւ Սթանիմաքայի քաղաքապետը:

ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԵԳԻՊՏՈՍԻ ՄԷՋ

Գահիրէի մէջ ձերբակալուեցան 15 կասկածելի մարդիկ, որոնք հեղինակները կը համարուին վերջերս կազմակերպուած մահափորձերուն: Կալանաւորներուն մէջ կը գտնուի մէկ ազգականը Տօքթ. Շէֆիք Մանսուրի, որ մահապատժի ենթարկուեցաւ, իբրեւ մեղսակից անգլիացի հրամանատար Լի Սթէքի սպանութեան:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՍՈՒՐՀԱՆԴԱԿ

ԱՆԱՐԻՒՆ ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Գրեց՝ Ա. ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ

Վերջին քանի մը ամիսներու ընթացքին տեղի ունեցաւ անարիւն յեղափոխութիւն մը՝ Միացեալ Նահանգներուն մէջ:

Առանց գունաւոր շապիկներու կազմակերպութեան (սեւ, մոխրագոյն, կարմիր) այս մեծ հանրապետութիւնը կրցաւ ինքզինքը գտնել՝ առանց հրացաններու, թնդանօթներու եւ զանգուածային սպանութիւններու, հիմնուելով միայն քուէի վրայ:

Ժողովուրդը, որու անունով շատ մը ոճիրներ գործուած են անցեալի մէջ եւ ներկայիս ալ կը շարունակուին, բնազդօրէն խուժեց դէպի քուէատուփը եւ քանի մը անուններ գրելով ընտրեց ղեկավար քանի մը տասնեակ անհատներ, ուղարկեց Ուաշինկթըն եւ սպասեց դրական աշխատանքի: Այդ ընտրուած անհատներու գլուխը կը գտնուէր նախագահ Բուզվէլթը՝ եռանդուն, գաղափարական, լայնամիտ եւ, որ կարեւորն է, վճռական:

Մօտաւորապէս չորս ամիս առաջ էր որ նոր կառավարութիւնն անցաւ պաշտօնի: Իրեն յանձնուած էր 18 միլիոն անգործներու եւ անօթիներու բանակ մը, իբրեւ ժառանգութիւն: Շուրջ 5000 դրամատուներ փակուած էին՝ միլիառ տոլարներ եւ միլիոնաւոր ընտանիքներ ենթարկելով վտանգի: Հասարակութեան վստահութիւնը կորսուած էր դէպի պետական եւ հանրային հաստատութիւնները: Դրամատուներուն մէջ պահուած դրամները տուն կը փոխադրուէին իբրեւ ամէնէն ապահով վայրը եւ այս մեծ հանրապետութիւնը կը գտնուէր արիւնալից յեղափոխութեան մը նախօրեակին:

Շատերը կ'երազէին Մուսոլինի մը կամ Հիթլէր մը, քաոսային այսկացութենէն ելք մը գտնելու համար:

Կարմիրներն աջ ու ձախ ցոյցեր կը կազմակերպէին՝ աւելի պղտորելով ջուրերը, Մոսկուայի ուսկիներուն առատ ձուկ հասցնելու համար: Աւազակախումբերու գործունէութիւնը, գլխաւոր քաղաքներուն մէջ, կ'ընդարձակուէր եւ երկրի արդիւնաբերութիւնը կը գտնուէր անոնց «պաշտպանութեան» տակ:

Ժողովրդապետութիւնը վտանգի մէջ էր:

Եւ ժողովրդական քուէն — շուրջ 40 միլիոն, եկաւ իր պատմական վճիռը տալու բոլորը յուզող հարցին.— դէպի ֆաշի՞զմ թէ դէմոկրատիա:

Եւ տեղի ունեցաւ անսպասելին:

Ծանօթանալու համար «Յառաջ»ի ընթերցողներուն պատմական այս յեղաշրջումը, մենք համառօտակի եւ ընդհանուր գծերով կը ներկայացնենք այն օրէնքները որոնք քուէարկուեցան Ամերիկեան Քոնկրէսին կողմէն, որոնք թէ՛ ըստ էութեան եւ թէ ըստ ձեւի պետական յեղաշրջումի հանգամանք ունին:

ԴՐԱՄԱՏՈՒՆԵՐԸ.— Ինչպէս յայտնի է, բոլորին դրամատուները կը հանդիսանան ժամանակակից տնտեսութեան, արդիւնաբերութեան եւ պետականութեան գլխաւոր ջիղը՝ նոյն իսկ համայնավար Ռուսաստանի մէջ: Հոն կ'ամրապուին պետութեան, տեղական կառավարութիւններու, տնտեսական եւ այլ հաստատութիւններու, ինչպէս եւ ժողովրդական լայն զանգուածներու դրամները:

Ամերիկայի մէջ դրամատուներու դերն աւելի խոշոր է քան ուրիշ որեւէ երկրի մէջ:

Պանքաներն ամէն ինչ են եւ անոնց անկումը առաջին եւ զօրեղ նշանն է տնտեսական հաւասարակշռութեան խախտումին: Պատերազմէն վերջ ամերիկեան պանքաներու արժէքն աւելի բարձրացաւ, մանաւանդ օտար պետութիւններուն եւ առեւտրական հաստատութիւններուն հսկայական գումարներ փոխատուութիւն ընելու գործին մէջ:

Այս հաստատութիւնները, սակայն, կը գտնուէին պետութեան շատ թոյլ հսկողութեան տակ: Անհատ դրամատէրերը կը վայելէին անսահման ազատութիւն՝ ժողովուրդի դրամներու հետ ըստ հաճոյս խաղալու: Դրամատան վարիչները կը սառնային առասպելական ամսաթոշակներ, կը մասնակցէին նշնաւոր Ուօլ Սթրիթի բոլոր գործառնութիւններուն՝ իրենց վստահած դրամներով բաժնեթուղթեր գնելով, խոշոր գումարներ փոխ կուտային երկաթուղային ընկերութիւններուն, մանաւանդ սեփականատէրերու՝ տուներ եւ կալուածներ ունեցող, առանց մշակուած ծրագրի եւ պետութեան հաւանութեան:

Եւ երբ 1929ի տնտեսական ճգնաժամը իր ժանիքները ցոյց տուաւ, այդ դրամատուները (թիւով 5000) անկարող էին գոհացնելու իրենց իսկ յաճախորդները:

Միլիոնաւոր աշխատաւորներ, որոնց մէջ նաեւ տասնեակ հազար Հայեր, կորսնցուցին իրենց խնայողութեամբ ձեռք բերած գումարները:

Եւ բնական էր որ Բուզվէլթի լախտի առաջին հարուածը իջաւ դրամատէրերու գլխին: Անոր հրահանգով փակուեցան բոլոր պանքաները՝ թիւով 20–25,000: Ամբողջ շաբաթ մը չէին կրնար դրամ քաշել դրամատուներէ: Մէկ շաբաթէն վերջ բացուեցան միայն այն դրամատուները որոնք վստահելի են, ապահով հիմերու վրայ դրուած եւ ի վիճակի՝ գոհացնելու իրենց յաճախորդները: Միւս դրամատուներն առնուեցան հսկողութեան եւ քննութեան տակ: Նոր մուծուած գումարներու ապահովութեան համար հրահանգներ տրուեցան եւ կառավարութիւնը խոստացաւ փակուած դրամատուներու համր կարգադրութիւն մը ընել՝ ապահովելու համար աշխատաւոր բազմութեանց կորսուած գումարները: Եւ այդ կարգադրութիւնը չուշացաւ: Կառավարութեան նիւթական օժանդակութեամբ եւ անմիջական հսկողութեան տակ պիտի վերաբացուին փակուած դրամատուները եւ այսպիսով պահանջատէրերը պիտի բաւարարուին:

Այս հարուածը շատ անակնկալ էր խոշոր դրամատուներու համար, բայց անհրաժեշտ՝ ժողովրդական լայն խաւերու վստահութիւնը գտնելու համար: Նոր կառավարութիւնը չբաւականացաւ այդ ժամանակաւոր միջոցներով:

Գլաս — Սթիգըլ օրէնքով կառավարութեան սահմանները ընդարձակուած են: Առեւտրական դրամատուներն իրաւունք չունին իրենց վստահուած գումարները գործածելու շահադիտական նպատակներու համար: Պանքաները պիտի ապահովագրեն իրենց յանձնուած գումարները: Այսպիսով կառավարութեան հսկողութեան պիտի ենթարկուին բոլոր դրամատուները՝ մօտաւորապէս 35 միլիառ տոլար դրամագլխով:

Զուգընթաց այդ բոլորին, առաջ տարուեցան քանի մը յայտնի դատավարութիւններ, ինչպէս Մորկան նշանաւոր Տան: Պատասխանատուութեան կանչուեցան քանի մը յայտնի դրամատէրեր: Եւ այս բոլորը, հաւանօրէն, մէկ եւ միակ նպատակի մը համար — վստահութիւն ներշնչել ժողովրդական լայն խաւերուն թէ իրենց համբերող եւ աշխատող կառավարութիւն մը կայ, որու գլխաւոր նպատակն է ժողովուրդի մեծամասնութեան շահը:

ԵՐԿԱԹՈՒՂԻՆԵՐԸ.— Հաղորդակցութեան այս հաստատութիւնը կենսական կապ ունի ամերիկեան ժողովուրդի հարստութեան եւ խնայողութեան հետ: Նախ — մեծ քաղաքները ամենօրեայ եւ արագ հաղորդակցութեան պէտքը ունին՝ հարաւային նահանգներէն կենսանիւթերու փոխադրութեան համար: Բաւական է յիշել որ ամառուան չորս ամիսներու ընթացքին 10,000 վակոններ կը տրամադրուին միայն Քալիֆոռնիոյ պտուղ արտադրող երկրագործներուն՝ իրենց ապրանքներուն տեղափոխութեան համար: Եթէ Ն. Եորք քաղաքի հետ հաղորդակցութիւն չպահուի 10 օր, այդ մեծ քաղաքին ժողովուրդը սովամահ կ'ըլլայ ապրանքներու պակասութենէն: Երկրորդ — Ամերիկեան դրամատուները միլիառներ դրած են երկաթուղային ընկերութիւններու մէջ եւ այդ դրամներն անոնք գանձած են հասարակ ժողովուրդէն: Այդ դրամներու ապահովութեան համար կառավարութիւնը պատաւոր է մտածել, մանաւանդ որ 1920էն ի վեր, աննկարագրելի մրցակցութիւն տեղի կ'ունենար երկաթուղային ընկերութիւններու միջեւ, եւ իբրեւ արդիւնք այդ մրցումին ընկերութիւնները կը վնասէին, պանքաներու փոխ տուած դրամները վտանգի տակ էին եւ քանի մը միլիոն երկաթուղային բանուորներու աշխատավարձի անկումը կ'ազդէր երկրի տնտեսական վիճակի վրայ:

Այս կրկնակ նկատումներով, նախագահ Բուզվէլթը օրէնք մը յղեց Քոնկրէսին՝ պետական հսկողութեան ենթարկելու բոլոր երկաթուղիները, միացնելու երկրորդական գիծերը, նախորոշելու գիներու եւ աշխատավարձերու չափը եւ վերացնելու վնասակար մրցումը — եւ այդ բոլորը պետական վերահսկիչի մը անմիջական ղեկավարութեան տակ:

Դրամատուներու եւ երկաթուղիներու մասին քուէարկուած այս երկու օրինագիծերը վերջ կուտան անհատներու սանձարձակ ազատութեան՝ դրամ շահելու իրենց գիտցած ձեւով եւ դժբախտութեան ենթարկելու ժողովուրդի անգիտակ մեծամասնութիւնը: Պետութիւնը, ընտրուած ժողովուրդի քուէով եւ ժողովուրդի համար, հրապարակ կը նետուի իր հսկողութեան տակ առնելու հանրային այդ հաստատութիւնները:

Այս միայն մէկ մասն է սկսուած Անարիւն Յեղափոխութեան:

ՀԱՅ ԿՂԵՐԸ ՄԱՅԻՍ 28Ի ՀԱՆԴԷՊ

Հիմա որ հայրենիքի մեծագոյն տօնին՝ Մայիս 28ի տօնակատարութիւնները վերջացան, կարգը եկաւ խորհրդածութիւններու:

Այս տարի Աղեքսանդրայէն բարեկամ մը ինծի անակնկալ նուէրով մը պատուեց Մայիս 28ի օրը: Զքնաղ նուէր մը: Ցիսնամեայ կեանքիս ընթացքին ինծի եղած նուէրներուն մեծագոյնը, լաւագոյնը եւ գեղեցկագոյնը:

Հայկական աւեծուի եռագոյնով զարդարուած եւ եռագոյն գիծերով շրջանակուած վշտապատում գրքոյկ մը: Անունն է «Գոհաբանական մաղթանք վասն հանրապետութեան ազգիս Հայոց, կատարեալ յեկեղեցիս Հայոց Վիճակին Եգիպտոսի»: 1920, տպարան Ոսկետառ, Գահիրէ: Հեղինակութիւն Թորգոմ Արքեպիսկոպոսգուշակեանի: Եգիպտոսի նախկին առաջնորդը հայկական դրօշակին ձողին գագաթը զարդարած է հայկական խաչով մը՝ կարծես հայկական Գողգոթան հայկական յարութեամբ մը խորհրդանշելու համար:

Թղթատենք.—

«Զի պահպանեսցէ Հանրապետութիւն Ազգիս մերոյ եւ պայծառացուսցէ զեկեղեցի իւր սուրբ.

«Զի յաւելցէ զիմաստութիւն եւ զկարողութիւն գլխաւորաց Ազգիս եւ ամենայն վարատակաւորաց, իշխանութիւն Հայրենեաց մերոյ.

«Զի տացէ օգնականութիւն ամենայն զօրավարաց մերոյ եւ զօրաց եւ զինուորեալ մանկանց, որք եւ էին զանձինս իւրեանց պատարագ կամաւոր ի սեղան փրկութեան ազգի մերոյ, լինել ընդդիմակաց հակառակամարտիցն ի պատերազմի.

«Զի եւս տաւել արասցէ եւ ի մեզ յորդորումն սիրոյ եւ ի գործս բարեաց»:

Ուրիշ տեղ մը.—

«Տէր Աստուած մեր, պահեա՛ զհանրապետութիւն Ազգիս Հայոց եւ օգնեա՛ ամենայն նախարարաց մերոյ եւ զօրավարաց եւ զօրաց եւ զինուորեալ մանկանց, պահելով ի խաղաղութեան»:

«Փառք քեզ, Հայր Ամենակալ, որ պարգեւեցեր մեզ զօրս այս տեսանել բարեաւ եւ խաղաղութեամբ»:

Հրաշալիերտ աղօթքի մի քանի մասեր.—

«Օրհնեա Տէր եւ զդրօշս զայս, զի որպէս ի նախնումս աղեղն եօթներփեան եղեւ յամպս ի վերայ լերինն Արարատայ, յետ ջրոց եւ հեղեղաց, եղեւ նշանակ ուխտի քո յաւիտենական ընդ մարդիկ, նոյն եւ սա, յետ այնքանոյ հեղեղաց արեան մերոյ, եղիցի նշանակ անեղծանելի ուխտին մերոյ ընդ քեզ»:

«Օրհնեա՛, Տէր, եւ զաշխարհ մեր եւ զերկիր Հայրենի, զի յորում զառաջինն հաստատեցեր զտեղի դրախտին երանութեան եւ զոր ապա զդարս բազումս ձեռք անօրինացն արարին վայրս աւերակաց, քաւահոլով վտակացըն պարարտութեամբ վերստին ծաղկազարդեալ պայծառասցի ի վայելումն ամենայն բարութեանց երկնաւորաց եւ երկրաւորաց.

«Օրհնեա՛, Տէ՛ր, զամենայն բան բարի որ ի նմին եւ զկոչումն իւր զլխովին, զանուն ՀԱՅԱՍՏԱՆ»:

«ՀԱՅԱՍՏԱՆդ անուն ցանկալի, ձայն զօրավական եւ փարելի, երկնաւոր երգոյն նուագաց արժանի, յորում ամենայն յուշք անցելոյն եւ յուշք ապառնեացն պահին, զոր ոչ կարացին հանել քերել ի շրթանց մերոց մանաւանդ թէեւ ի սրտից բունք աշխարհիս եւ գիպուածք ժամանակաց հնչեսցէ՛ այժմ ծագաց ի ծագս երկրի, եւ որք ի հեռաստանեայ սահմանս աշխարհի սփռեալ կան նժդեհութեամբ ամենայն հայկազունք, ի լուր նորա որպէս ամպս թռուցեալս ձագախառն երամովին եկեսցեն առ նա, զի փրկութիւն Տեառն եհաս մեզ»:

«Այսօր է զոր արար Տէր, եկայք ցնծասցուք եւ ուրախ եղերուք ի նմա»:

Ահա կարգ մը հաճելի արտայրութիւններ Թորգոմ Արքեպիսկոպոսի գոհաբանական զողարիկ մաղթանքէն: Եգիպտոսի նախկին առաջնորդը մինչեւ իր Եգիպտոսէն մեկնումը այս մաղթանքը ամէն տարի կանոնաւորաբար կատարել տուաւ Գահիրէի եւ Աղեքսանդրիոյ եկեղեցիներուն մէջ: Երկու տարի առաջ, իր նախագահութեամբ, Աղեքսանդրիոյ եկեղեցին մէջ կատարուած մաղթանքին ներկայ ըլլալով տպաւորութիւններս գրած էի Ամերիկայի «Հայրենիք»ին մէջ: Եգիպտոսէն իր մեկնումէն ետքը, նոյն մաղթանքը կը շարունակուի, բայց ոչ նախորդ շքեղութեամբ:

Զինչ հայրենասիրութիւն կը բուրէ սոյն գոհաբանական մաղթանքէն: Հետաքրքրական էր ինծ գիտնալ թէ այժմ Երուսաղէմի պատրիարքութեան շրջանի բոլոր եկեղեցիներու մէջ սոյն մաղթանքը կը կատարուի՞: Ասիթը չունեցայ վերջերս թղթատելու «Սիոն»ի էջերը:

Փափաքելի էր որ, ոչ միայն Երուսաղէմի Պատրիարքութեան շրջանի եկեղեցիներուն, այլեւ Սուրիոյ, Պարսկաստանի, Միջագետքի, Եւրոպայի եւ Ամերիկայի բոլոր եկեղեցիներուն մէջ պարտադիր ըլլար այդ գոհաբանական մաղթանքին կատարումը, որ արդէն նուիրագործուած է հոգելոյս Գէորգ կաթողիկոսի հրամանագրով:

Ցաւալի է ըսել թէ՝ հայ հոգեւորական դասակարգը իր ստուար մեծամասնութեամբ ժխտական դիրք բռնած է Մայիս 28ի հայ մեծագոյն տօնին: Բացառութիւն մը միայն: Այս տարի Հալէպի առաջնորդ Արտաւազդ եպիսկոպոս նախագահեց Մայիս 28ի տօնակատարութեանց: Ուրիշ ոչինչ:

Ալ առկէ ետքը հայ ժողովուրդը հայ հոգեւորականի արժէքը կը կշռէ անոր հայրենասիրութեան չափովը:

Հայրենասէր մաքուր առաջնորդներու, հոգեւորական թէ աշխարհական, կարօտը կը քաշէ հայ ժողովուրդը:

Հայ ժողովուրդը պաշտամունք ունի «անձինք նուիրեալք»ներու, այսինքն Խրիմեաններու ոգիով եւ շունչով ծընած ու սնած անձնուէր հոգեւորականներու:

ՍԵՊՈՒՀ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

Պետական թոշակ

ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ ԱՌԱՋՆՈՐԴԻՆ

Պուլկարահայ առժամեայ Թեմական Խորհուրդին դիմումին վրայ, կառավարութիւնը որոշեց ամսական 2000 լէվա թոշակ վճարել Հայոց Առաջնորդին:

Օտար մամուլը Պ. Փօլ Պօնքուրի …

Չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 6ին … տաքին նախարարութեան չէնքին … տեղի ունեցաւ օտար թղթակիցներու յատկացուած սրահին վերաբաց… նորոգուած եւ զարդարուած:

Հրաւիրուած էին օտար մ… ընկերակցութիւններուն Փարիզի … մնի անդամները, փարիզեան … բաթերթերու տնօրէնները, ա… նախարարութեան դիւանագ… մամուլի տեսչութեան ամբողջ … կազմը, եւն.:

Սրահը նեղ եկաւ հրաւիրեալ…, որոնք փութացած էին, եւ … համակրական արտայայտութ… րուն մէջ էր որ նախ մուտք … նախկին վարչապետ Պ. Էռիօ, … լով իւրաքանչիւրին ձեռքը մ… պէս:

Քիչ յետոյ կը յայտնուէր ա… նախարար Պ. Փ. Պօնքուր:

Պ. տը Վալֆօռի գլխաւոր… մամուլի տեսչութեան կողմէն հ… րական զգացումներու խօսքեր… ջնեց օտար մամուլի ներկայ… ցիչները, ծանրանալով անոնց կ… րած դերի մասին ազգերու … հասկացողութեան եւ համեր… թեան մէջ:

Պ. Պօնքուր հաւաստիքներ … իր բարեացակամութեան մասին … օտար մամուլը, անհրաժեշտ գ… անոր աջակցութիւնը՝ իր առա… դժուարին դերին իրագործման … մար:

Պ. Պօնքուրի ատենման վր… Էռիօ իրեն յատուկ անսեթեւեթ… րիմ շեշտերով խօսեցաւ իր «ըն… միշտ մանաւոր համակրանք վ… րուն», օտար թղթակիցներուն, … են նախկին վարչապետին կողմ… մէն պարագայի մէջ:

Խմբական լուսանկարումներէ… հրաւիրեալները առաջնորդո… պալատին պաշտօնական սրահ… ուր պատրաստուած էր ճոխ … մը:

Ընկերական ու ժպտուն շրջ… մը մէջ՝ երկու պետական անձ… րութիւնները շրջապատուեցան … րէս, վերանորոգելով անցեալ հ… պումներու յուշերը:

Հայ մամուլը կը ներկայ… «Յառաջ»ի աշխատակիցը:

ՀՐ. ԱԼԵՄ…

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՆԱԽԿԻՆ ԿԱՄԱՒՈՐՆԵՐԸ

Ֆրանսական բանակի նախկին կամաւորներու Միութեան ընդհ… ժողովը տեղի ունեցած է յունի… ընտրելով իր նոր վարչական … հուրդը, որ 29 յունիսին կազմ… դիւանը հետեւեալ կերպով.— … Մարմարեան՝ նախագահ, Մ. … նուկեան՝ փոխ–նախագահ, Յ. … րաեան՝ խորհրդական, Ա. Ճ… եան՝ գանձապահ, Ա. Ճերմա… քարտուղար, Հ. Սէմէրճեան՝ փ… քարտուղար:

Նախկին վարչ. ժողովին կազմ… Մ. Մանուկեան՝ նախագահ, … ճեան՝ փոխ–նախագահ, Ա… գանձապահ, Ս. Ճերմակեան՝ … գանձապահ, Վարպետեան՝ ք… ղար, Սարաֆեան՝ փոխ–ք… ղար, Կ. Ժամկոչեան՝ դրօշակ…

Հասցէ.— S. Djermaghian, … Puget, Paris (18e)

ՀԱՅ ՆԿԱՐԻՉԸ ԵՒ ՍԱՓԱՒԻ ԱՐՈՒԵՍՏԸ

Ա.

ԽՄԲ.— Նկարիչ Ս. Խաչատրեան, ինչպէս 1930ին, անցեալ տարի ալ Սպահան գնաց, ուսումնասիրելու եւ վերարտադրելու համար Սափավի արուեստին հրաշալիքները: 1930ի գործերը ցուցադրուեցան Փարիզի եւ Ամերիկայի մէջ: Իսկ նոր գործերը այս տարի նկարիչը իր ցուցադրեց Թէհրանի մէջ, արժանանալով ջերմ գնահատութեան եւ պարսկական պատուանշանի մը:

Այս առթիւ, մեր աշխատակիցը մեզ ղրկած է հետեւեալ ընդարձակ ուսումնասիրութիւնը:

Խաչատրեանի վրձինը լաթ ու պաստառի վրայ ի յայտ բերած է հայրենի տեսարաններ, ազգային եւ կենցաղական երեւոյթներ, տիպարներ, տարազներ եւ մանաւանդ Հայաստանի բնութիւնը՝ այնքան հարազատ եւ գեղեցիկ պատկերացումներով: Խաչատրեանը կրցած է իր նկարներուն տալ այնպիսի գոյներ եւ ճիշդ ու հարազատ արտայայտութիւններ, որ մարդու սիրտը կը լեցուի քաղցր յուզումներով եւ հոգին թեւեր առած կը սլանայ դէպի Աշխարհ Հայաստանը, գիտելու համար Հայոց լեռնապսակ Արարատ — Մասիսը՝ մէջ Արարատեան լայնածաւալ դաշտին, ուր Մայր Արաքսը «հին հին դարուց յիշատակ»ներով աղցուն օձապտոյտ եւ հանդիսաւոր ընթացք մը ունի:

Ահա եւ Արագած — Ալագեազը, որուն վրայ կախ է ընկած երկինքն Հայոց Լուսաւորչի կանթեղը: Քառագագաթ եւ ձիւնազարդ Արագածի գարունը, ծիլն ու ծաղիկը, հողն ու քարը, ջուրն ու կանաչը, կեանք առեր են Խաչատրեանի վրձինով: Կարծես թէ այդ պաստառը նոյն ինքն կենդանի Ալագեազն է աչքիդ առջեւ ու դուն կ'ուզես «Ալագեազի մանի»ները երգել: Հայկական պարն ու սրբավայրերու ուխտագնացութեան տեսարանները այնքան գեղեցիկ եւ հարազատօրէն ի յայտ եկած են որ, պահ մը կը մոռնաս դէպի այն աշխարհը, Հայոց Աշխարհը, ուր երբեմն կեանքը չէնշող էր եւ ուրախ: Հայ գեղջուկ տիպարն ու տարազները, գիւղն ու բնութիւնը Խաչատրեանի նկարչական ստեղծագործութեան մէջ կարեւոր տեղ մը կը գրաւեն:

Արուեստագէտի մը համար եռանդն ու ոգեւորութիւնը կենսական անհրաժեշտութիւն են: Եթէ այսպէս է, ապա ուրեմն Խաչատրեանը ամէն բանէ առաջ իր ստեղծագործութիւններուն մէջ կը դնէ անսահման եռանդ, մանկան մը ոգեւորութիւնը եւ ապա բարեխղճութիւնը:

Նկարիչը նաեւ բանաստեղծ ըլլալու է՝ ապրելու եւ ապրեցնելու համար: Խաչատրեանը բանաստեղծի մը նման զգացում կ'ունենայ երբ իր վրձինը հայրենի տեսարանները կը յայտնագործէ: Կը զգաս որ այդ նկարիչը խորքին յուզում եւ ապրումներ ունեցած է Արարատն ու Արագածը, Սեւանն ու Հայկական պարը նկարելու ժամանակ: Եւ որքա՜ն անկեղծութիւն ու ներշնչում կուտան մեզ իր նկարները, որոնք հայրենի տեսարաններն ու ազգային տիպարները, դէմքերը կը պատկերացնեն մեր տեսողութեան առջեւ:

Յաւերժական ձիւնով ծածկուած վեհափառ Արարատը՝ աշնան, սեպտեմբերի սկզբին սքանչելի տեսք կ'ունենայ, մանաւանդ արեւածագին: Օդը պարզ ու պայծառ է, արեւի ծիրանեգոյն շողերը կ'իյնան սիգապանծ կատարներուն վրայ, երկինքը կապոյտ է, ամպի ծուէններն անգամ չեն երեւար: Նկարիչը Արարատի այս բոլէի տեսարանն է ահա որ կը փնտռէ՝ իր վրձինի շնորհքը ի յայտ բերելու համար: Սքանչելի է Արարատը բանաստեղծն ու նկարիչը ներշնչելու, անոնց գրչին ու վրձինին, սրտին ու մտքերուն, զգացումներուն եւ ապրումներուն եռանդ ու եւ ստեղծագործութիւն տալու համար: Եթէ Ա. Ահարոնեանը հիանալիօրէն կը նկարագրէ Արարատն ու Այրարատեան դաշտը եւ Աւ. Իսահակեանը իրաւամբ Արագածի աննման երգիչն է, ապա ուրեմն մեր տաղանդաւոր նկարիչներէն՝ Գէորգ Բաշինջաղեան, Արշակ Ֆէթվաճեան, Սարգիս Խաչատրեան եւ ուրիշներ՝ իւրաքանչիւրը կրցած է իր արուեստագէտ — նկարչի տաղանդի եւ խառնուածքի համաձայն՝ պատկերացնել Արարատ — Մասիսը, տալով անոր հոյակապ պատկերը՝ բնութեան, արեւի եւ երկնքի հարազատ գոյներու եւ ցոլացումներու տակ:

Շատ անմոռաց տպաւորութիւն ունիմ նկարիչ Ս. Խաչատրեանի մասին: Աշուն էր, 1917ի սեպտեմբերի սկիզբը, երբ Խաչատրեանը Էջմիածին եկաւ՝ Արարատը նկարելու համար: Ճեմարանէն խումբ մը ուսանողներս ընկերացանք իրեն եւ գացինք մինչեւ Արաքսի ափը, Մարգարա գիւղին մօտ: Զինքը մինակ ձգեցինք իր վրձիններին եւ ապրումներուն հետ ու մենք գացինք Մայր Արաքսի «ալեաց մէջ»՝ «հին հին դարուց յիշատակ»ները փնտռելու: Վերջացուց իր աշխատանքը. գոհ եւ ուրախ էր, անհունապէս երջանիկ, կը խօսէր, կը պատմէր, կը սորվեցնէր, կը բացատրէր, կը հիանար հայրենիքի սքանչելի տեսարաններով, կը հիացնէր մեզ իր ապրումներով, որոնք մեր առջեւ կը պարզէին հայրենասէր արուեստագէտի մը սիրտն ու հոգին: Այն ատեն դեռ շատ երիտասարդ էր, 31 տարեկան, սակայն եւ այնպէս Կովկասի գեղարուեստական շրջանակներուն մէջ դրուած էր իր արժանի տեղը եւ ամէնուրեք կը վայելէր յարգանք եւ համակրանք:

Իր պարզ, անուշ եւ մատչելի… ւորութեամբ, արուեստագէտ… տրեանը ժողովրդականութիւն… յլէր նաեւ Թրքահայաստանէն… կաս տարագրուած հայութեան…

Կը շրջէր ամէն կողմ եւ կը… գաղթականներ ու տարագիրներ… պարները, քաջ գիտնալով որ… հորիզոններուն տակ անոնք… կորստեան եւ անհետացման պ… թարկուէին: Եւ յիրաւի այս… թեամբ նկարիչներ՝ վաստակ… չակ Ֆէթվաճեանը եւ Սարգիս… տրեանը շատ անգնահատելի… տանք կատարեցին: Ուրիշ ա… պիտի խօսիմ նաեւ Արշակ Ֆէ… եանի մասին, որուն հետ մ… յարկարաժնի մէջ (Էջմիածին)… ժամանակ ապրելու բախտ ուն… մօտիկէն ծանօթացայ անոր կ… նկարչական աշխատանքներուն… ստեղծագործութեանց: Աշխատա… րը, որոնք Ֆէթվաճեանն ի յ… րու 1918–1919 թուականներու… յաստանի մէջ, ամբողջովին կը… կայացնեն հայ արուեստի եւ… մէկ մէկ հրաշալիքներ: Սակայ… բոլորի մասին, ինչպէս ըսի ուր… թիւ մը:

ՀԱՅԿ ԱՃԷՄԵ…

ԹՈՒՐՔԻԱ

«Չայրենք, բայց...»

Թուրք բերթ մը կը գրէ.—

Հիթլէր ազգայնականութիւնը նուա-
[...]ցնող գիրքերը կ'այրէ: Vu պարբերա-
[...]անը առկէ հեղինակի բաժին մը հա-
[...]եր է.— «Որո՞նք եւ ո՞ր գործերը
[...]այրէք» վերտառութեամբ հարցա-
[...]ան մը դրեր է: Այսօրուան գրողնե-
[...]էն անտարակոյս ամէնէն զարգացա-
[...], փէյեամի Սաֆա, դարձեալ կա-
[...]ակի ու հեղինակի համար կրկներ էր
[...]այդ հարցումը՝ «Ճումհուրիէթ»ին
[...]էջ հարցարան մը դնելով: Ու ահա
[...]ոքի չարժումներուն դէմ հաստակ
[...]ուցնողները կրկին ոտքի են,— գիր-
[...]ը կարելի՞ է այրել, ի՞նչ իրաւունքով
[...]նթերցողները միշտ արեւմուտքի քա-
[...]աքակրթութեան վնասակար հոսանք-
[...]երուն կը մղենք, առանց մտածումի
[...]ը ընթացք տալը վայրենութիւն է
[...]ւեմն ... Պէտք է բսել որ գիրքը չեն
[...]յրեր բնականաբար, պիտի չայրենք,
[...]ո՞յց ...

Բայց մենք դեռ մէկ սերունդ յեղա-
[...]ոխութեան փոխանցման շրջանին մէջ
[...]պրելիք ազգ մըն ենք: Խոստովանե-
[...]ու ենք որ Գերմանիոյ նման հիմ-
[...]ուած սեփական մշակոյթ, ընկերային
[...]ազմակերպութիւն, հասուն գիտա-
[...]ան մակարդակ չունինք: Թերեւս դէ-
[...]ի հոն կ'երթանք: Բայց, մեր մտա-
[...]որականութիւնը ժողովուրդին 5 առ
[...]արիւրը կը կազմէ, իսկ անոր գրքերը
[...]րենց չունեցը կ'առնեն մայթերու փե-
[...]եղակներուն քով, ու ոմանք ալ աւե-
[...] բարեղէպ ու օգտակար ճակատա-
[...]րով մը Բէսէ Թուղթին կը վերած-
[...]ւին: Այս պայմաններուն մէջ, մեր՝
[...]չ թէ գիրքերը, այլ գրողները կ'այ-
[...]ին: Մենք ստիպուած ենք պայքարիլ
[...] թէ այրելիք այլ չգրուելիք գրքերու
[...]էմ: Թուրքիոյ մէջ գիրքը ոչ թէ գի-
[...]ութեան, այլ ժամանցի համար կը
[...]արդացուի: Մե՞ղք որ մտաւորական-
[...]երու կողմէ ուղիղ ճամբան դրուելիք
[...]նթերցողի այս տկար կողմը՝ կը չա-
[...]ագործուի: Գիտութեան, բարքերու,
[...]անդութեանց տեղ իբրեւ ամէնէն
[...]րծնական ու հետաքրքրական նիւթ՝
[...]ջասեննական ու մահճակալի գրակա-
[...]ութիւն կը մշակուի:

«Գեղեցիկ» կոչուած մեր վէպերուն
[...]էջ նրբահոգի, զարգացած կամ աղ-
[...]ու սիրուհի մը կամ մայր մը չէ որ
[...] գտնենք, այլ անպատճառ կ'ուզենք
[...]ոց, լեցուն զիստերով, այր մը խա-
[...]ելու ընդունակ գեղանի կին մը: Մենք
[...]ողմնակից ենք բնութենէն եւ ընկե-
[...]ութենէն կրթիչ արձագանգներու:
[...]այց, պարզապէս գիրք քշելու հա-
[...]ար այդ «ճիճի» տեսարաններով ամ-
[...]ողջ գրականութիւն մը Բերայի եւե-
[...]ի փողոցներուն վերածել, մեր ման-
[...]երուն ու աղջիկներուն հոգիները այդ
[...]ղոիչ բովէն անցնել՝ ահաւոր ոճիր
[...]ն է:

Աշխարհի ամենափառաւոր յաղթա-
[...]ակը չահեցանք, պատմութեան մէջ
[...]ամենակարդ յեղափոխութիւնը ը-
[...]րինք, կատարելութեան տեսութեան
[...]ատած յեղափոխութիւնը գլուխ հա-
[...]եցինք, բայց դեռ Եւրոպէք Գալսր-
[...]ըմի «ջոքոնա»յին ոտքերէն, Մօն-
[...]արթրի «սիւրթիւկ»ներէն չենք կը-
[...]ար բաժնուիլ:

Լաւ, չայրենք, եղբայր, բայց ի՞նչ
[...]ենք, նաև՞նք լա՞նք:

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Փիէր Լոթի

Ուշացած այս բամանթիքը, Փիէր Լոթի, խաղահար պատանեկութիւն մը անցուց, կ'ըսէր վերջերս Էրնէսթ Սէյիէր, դաստիարակութեան մը ընթացքին:

Աւարտելէ յետոյ Նաւային վարժարանը, Թափառելու կ'ելլէ ովկիաններու վրայ եւ կախարդիչ կղզիներու մէջ: Պահ մը կը սիրահարի Տաքար բնակող տժգոյն բայց գեղանի Ֆրանսուհիի մը: Ահա այդ սէրն էր, որ զինք մղեց, Ֆրանսա վերադարձին, Գեներուելու մարմնակրթութեան: Գեղեցիկ չէր Լոթի, եւ հաճելի ըլլալու համար Տաքարի գեղուհիին՝ յօժար էր տալու աշխարհի մէջ ինչ որ ունէր, որպէսզի գեղեցիկ ըլլար, ինչպէս կ'ըսէր յաճախ: Եւ կրավէլի սարահարթին վրայ, ամէն օր, կը մարզէր իր զինդերները, իսկ իրիկունները, խումբ մը լաճերու հետ, հնավաճառներու պէս ծպտուած, գլխները իրենց քըթին քաշած, կը զուարճանային Վէնսէնի անտառին մէջ: Տարի մը յետոյ, դեռ Պոլիս չմեկնած, Թուլոնի մէջ, կը խառնուի շրջիկ Թատերախումբի մը, եւ հոպիտ դեր կը խաղայ: Յաջողութիւն կը գտնէ, կրկէսին հանդիսատեսները նարինջ ու ծաղիկ կը նետեն իր մարզուած սրունքներուն եւ խեղկատակ պարերուն: Կը զինովնայ պահ մը այդ յաջողութեամբ: Բայց չուտով իր մէջ կը ծնի ունայնութեան զգացում մը: «Բանի չեմ հաւատար, ոչ ալ մարդու, հաւատք չմնաց հոգւոյս մէջ, ոչ ալ յոյս», կը մրմնջէր տխրադին: Եւ 27 տարեկան այս երիտասարդը, որ «աշխարհի վրայ ինչ որ ունէր կուտար գեղեցկութեան համար», արդէն «պատրաստ է տալու իր կեանքը, որպէս զի ունենար Քրիստոսի հաւատացողներուն լուսաւոր պարզերը»:

Մինչեւ ողնածուծը սկեպտիկ, Լոթի մատնուած է հոգեկան տառապանքներու, անձկութիւն մը կը զգայ, բայց չի կրնար բացատրել: Կը փախնայ գիշերէն, որովհետեւ գիշերը կէս-մեռել մը կը յիշեցնէ իրեն եւ առաւօտները կ'արթննայ «տարօրինակ արթնութեամբ մը», զողահար: Ի՞նչպէս գտնել հոգիի խաղաղութիւնը: Ի վերջոյ փառքը կուգայ գգալելու իր խռովքները, հոգւոյն փոթորիկը, բայց որքա՜ն կարճ կը տեւէ այդ:

ԱՐՁԱԳԱՆԳ ՓԱՐԻԶԻ

Ելեկտրակառքերը կը վերցուին

Ուշադիր դիտող մը կը տեսնէ որ Փարիզի մէջ հետզհետէ կը վերցուին ելեկտրակառքերու (թրամվէյ) գիծերը եւ հաղորդակցութիւնը կ'ապահովուի ներկայիս, բազմաթիւ փողոցներու մէջ, հանրակառքերով (օթօպիւս):

Փարիզի հանրակառքերու եւ ելեկտրակառքերու ընկերութեան վարիչը, Մարիժ, Ֆրանսական թերթի մը խմբագրին հետ տեսակցութեան մը ընթացքին կը յայտնէ թէ չուտով ամբողջ Փարիզի մէջ պիտի գործեն ոչ թէ ելեկտրակառքերը, այլ հանրակառքերը:

Կ'ապրինք արագութեան դարուն մէջ: Ելեկտրակառքը, որ չոգեկառքի պէս կը հետեւի երկաթէ գիծերուն, տեսնուեցաւ որ կը խճողէ փողոցները եւ չի կրնար պահանջուած արագութեամբ փոխադրել քաղաքին բնակչութիւնը: Ընդհակառակն, հանրակառքը, որ մեծ ինքնաշարժ մըն է պարզապէս, թէ արագ կը սուրայ եւ թէ չի խճողեր փողոցները, որովհետեւ կրնայ օգտուիլ փողոցին լայնքէն, որքան ալ նեղ ըլլայ:

Այս հարցը շատոնց օրակարգի վրայ դրուած էր, բայց շատերը կը պնդէին թէ ելեկտրակառքին սպասարկութիւնը աւելի աժան է քան հանրակառքին սպասարկութիւնը, տրուած ըլլալով գոյութիւնը ելեկտրական գործարաններու, որոնք ելեկտրական առատ եւ աժան ուժ կը հայթայթեն, ընդհակառակն, կ'ըսէին անոնք, հանրակառքը չարունակ ձգախէժ անիւ կը մաշեցնէ: Բայց վերջին փորձերը հաստատեցին, որ Փարիզի փողոցներուն սալարկման նոր ձեւով ձգախէժ անիւները դժուար կը մաշին: Իւրաքանչիւր անիւ 50,000 քիլօմեթր ճամբորդելու չափ տոկունութիւն ունի, ընդհակառակն երկաթէ գիծեր տեղաւորելը աւելի սուղ կ'արժէ:

Այսպէս չուտով ելեկտրակառքերը պիտի անհետանան Փարիզի փողոցներէն, եւ գեղեցիկ, հանգստաւէտ եւ արագընթաց մեծ ինքնաշարժներ, նոր հանրակառքեր, պիտի սպասարկեն մայրաքաղաքի բնակչութեան փոխադրութեան:

Թիֆլիսի Մխիթարեան վարժարանի տարեվերջի հանդէսը

— :-: —

ԹԻՖԼԻՍ, 27 յունիս (Յառաջ).— Կիրակի, 25 յունիս, կէսօրէ վերջ, Ֆրանս. քոլէժի համդիսասրահին մէջ տեղի ունեցաւ վիէննական Մխիթարեան վարժարանի ամավերջի հանդէսը: Ընդարձակ սրահը ծայրէ ծայր լեցուն էր: Ներկայ էին նաեւ Ֆրանսական հիւպատոսը, Ֆրանս. վարժարանի տնօրէնը եւ պետական քննիչը:

Հանդէսը սկսաւ «Ծուփ Մարիցայով», Հ. Տ. Քօսեանի ղեկավարութեամբ: Աշակերտներ՝ հայերէն, Ֆրանսերէն, պուլկարերէն եւ գերմաներէն լեզուներով արտասանութիւններ ըրին: Երգիչ Պ. Մ. Փափազեան ունեցաւ երգի բաժին մը, իսկ փաքրիկն Յ. Գ. Կարապետեան եղանակ մը նուագեց ջութակի վրայ: Երգչախումբը երգեց նաեւ՝ «Տալորիկ»ը եւ «Ալագեազ»ը:

Հ. Ս. Եղիայեան կարդաց դպրոցին տարեկան տեղեկագիրը, որուն համաձայն վարժարանը այս տարի եւս ունեցած է նոյն թիւով աշակերտ (150—160): Պետական քննիչներու ներկայութեան կատարուած քննութիւններըշատ լաւ արդիւնք տուած են: Յետոյ, բաշխուեցան վկայականներ ու մրցանակներ:

Բանախօսեց վարժարանի տնօրէնը՝ Հ. Հ. Ոսկեան՝ «Կորստի ճամբու» մասին: Իր բանախօսութիւնը, օրինակներով ու պատկերներով համեմատուած, թելադրանք մըն էր ծնողներուն անխաթար պահելու հայ ընտանեկան բոյնը ու զուրգուրալու սերունդի բարոյականին եւ առողջութեանը վրայ:

Հ. Ոսկեան յայտարարեց նաեւ թէ յառաջիկայ տարուընէ սկսեալ Մխիթարեան վարժարանի նախակրթարանի բաժինը երկսեռ պիտի ըլլայ:

Յետոյ ներկայացուեցան՝ հետաքրքրական խաղերգ մը որ ծոյլ եւ աշխատասէր աղոց ցուցադրումն էր, եւ «Սպիտակ տափաստ»ը, ու հանդէսը փակուեցաւ պալէթով մը:

ՄԱՄՈՒԼ

Հող չունեցողներուն հող

— • —

«Յուսաբեր» խմբագրականի մը մէջ վերլուծելով այն յուշագիրը որով Տնտեսական խորհրդաժողովին գերմանական յուշագիրը հաշիւ կը պահանջէր հող չունեցող ազգերուն համար, հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ (21 յունիս).

— «Գերման յուշագիրը խիստ հետաքրքրական է, վասնզի երկու կարեւոր սկզբունքային խնդիր կը շօշափէ:

Կարելի՞ է ընդունիլ, որ կարգ մը ազգեր կամ բնաւ երկիր չունենան, կամ ունենան այնքան քիչ, որ զուրկ ըլլան իրենց կեանքն ու աճումը ապահովելու կարելիութենէ. եւ այդ այն ատեն, երբ ուրիշ ազգեր կը տիրեն այնպիսի ընդարձակ հողային տարածութեանց, որոնք կը գերազանցեն իրենց պէտքերը:

Ու յետոյ, կարելի՞ է հանդուրժել որ երկրի մը կառավարութիւն, որպիսին է խորհրդային իշխանութիւնը օգտուի միջազգային յարաբերութեանց դիւրութիւններէն ու բարիքներէն եւ միեւնոյն ատեն դաւէ ամբողջ աշխարհին դէմ, քայքայելով ժողովուրդներու տնտեսութիւնն ու մշակոյթը, վրդովելով անոնց խաղաղութիւնը եւ ստեղծելով անյաղթահարելի միջազգային տագնապներ:

Այս է իմաստը Հուկենպերկի յարուցած խնդիրներուն. եւ ըստ այնմ ալ կը տրուի պատասխանը, ու կ'առաջարկուին գործնական միջոցները: Ոչ կարելի չէ ընդունիլ ազգերու հողազրկութիւնը, ինչպէս նաեւ այն, որ ուրիշներ պէտք եղածէն աւելի ունենան: Այսպէս, Ռուսիոյ Ասիոյ մէջ 16 միլիոն քառակուսի քիլօմէթրէ աւելի երկիր ունի, ուր ընդամէնը 28 միլիոն մարդ կ'ապրի ըսել է՝ ոչ իսկ երկու հոգի մէկ քառակուսի քիլօմէթրի վրայ: Մէկ ու քառորդ միլիոն տարածութիւն ունեցող Թուրքաստական երկրին մէջ, ըստ եւրոպական աղբիւրներու, կ'ապրի 10–11 միլիոն մարդ, այսինքն՝ 8–9 հոգի մէկ քառակուսի քիլօմէթրի վրայ: Մինչ Գերմանիոյ մէջ, 471000 քառ. քիլօմէթրի վրայ սեղմուած է 65 միլիոն մարդ, չուրջ 140 հոգի մէկ քառ. քիլօմէթրի վրայ: Աւելի նպաստաւոր պայմաններու չէ Իտալիա կամ նոյն իսկ Ֆրանսա. բայց անոնք գոնէ գաղութներ ունին, ուր կրնան բնակեցնել իրենց ժողովուրդներուն յաւելումը:

Իսկ Հայաստա՞ն, իսկ հայ ժողովո՞ւրդը, որմէ ահագին մաս մը ստանդական գոյութեան պարհուրանքին մատնուած է, մինչ իր երկիրը, դարերու աշխատանքով իր շէնցուցած հայրենիքը օտարներէ բռնագրաւուած ամայացուած ու բարեկներու եւ բուերու լքուած է:

Անշուշտ, յուզում պիտի յարուցանէր Հուկենպէրկի առաջարկը: Չէ՞ որ ան հրապարակ կը հանէ խնդիրներ, որոնց լուծումը կը պահանջէ անվերապահ այլասիրութիւն եւ վճռականութիւն. առաքինութիւններ, որոնցմով հազիւ թէ կրնան պարծենալ «չրջանակները»:

Սանասարեանի դատը

Յունիս 24ին Պոլսոյ Իրաւական Բ. Ատեանին առջեւ շարունակուեցաւ Սանասարեան խանին դատավարութիւնը:

Նախորդ նիստին, Պատրիարքարանի փաստաբանները յայտնած էին թէ ընդարձակ յիշատակագրով մը պիտի փաստեն թէ դատարանը պէտք չէ համակերպի Վճռաբեկին որոշման, այլ պնդելու է իր նախորդ որոշման վրայ:

Այս անգամ, Նէճաթի պէյ (պատրիարքարան) ըսաւ թէ երկու խնդիրներու քննութիւնը աւարտած չէ եւ հետեւաբար առաջիկայ նիստին պիտի ներկայացնեն յիշատակագիրը: Կուսակալութեան փաստաբանները առարկեցին թէ դատը հինգ տարիէ ի վեր կը շարունակուի, «գիմացի կողմին անտեղի ձգձգումներուն պատճառաւ»:

Վերջին անգամ ըլլալով, դատարանը նոր պայմանաժամ մը տուաւ: Յառաջիկայ դատավարութիւնը պիտի կատարուի յուլիս 17ին:

Այդ նիստին, դատարանը պիտի ճշդէ թէ համակերպելո՞ւ է Վճռաբեկին որոշման, թէ պնդելու է նախորդ վճռին վրայ, որուն համաձայն խանը Պատրիարքարանին կը պատկանի:

Եթէ դատարանը համակերպելու որոշում տայ, այն ատեն պիտի քննուի սա կէտը թէ Սանասարեան կտակը ներկայիս կը գործադրուի՞ թէ ոչ:

ՍԵԼԱՆԻԿԻ ՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԸ

Սելանիկի հայ գաղութի թիւը ներկայիս 5000 հոգի կը հաշուուի. մօտ 1500 հոգի Հայաստան մեկնած են անցեալ տարի: Դեռ խան երկու հազար հոգի, որ տեղաւորուած չեն ու յառաջիկային մաս կազմելու են ներգաղթին:

Աթէնքի հետ բաղդատմամբ, Սելանիկի տնտեսական վիճակը ծանր է ու անգործութիւն կայ: Բնականաբար առաջին հերթին գործէ պիտի հանուին օտարականները, հոս ալ ամէնէն շատ տուժողը կ'ըլլայ հայ աշխատաւորը: Պէտք է խոստովանիլ որ հին Յունաստանի բնակիչները, բուն Հելլէնները, չափազանց լաւ տրամադրուած են դէպի Հայերը:

ԹԷՆԻՍԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ Ե. ՄՐՑԱՀԱՆԴԷՍԸ

Տեղի կ'ունենայ յառաջիկայ յուլիս 9 եւ 16ին Անիէռի մէջ, 22 Rue des Bas, «Թէնիս Վոլթէր»ի գեղեցիկ խաղավայրերուն վրայ, կազմակերպութեամբ Հ. Մ. Ը. Մ.ի: Մասնակցելու համար դիմել Կազմակերպիչ Յանձնախումբի գանձապահ Պ. Ժ. Ֆրէնկեանի 56 Rue Lafayette, Paris.

Ոչ թէ ընդհ. ներում, այլ տեղափոխում դատապարտեալներու

Առջի օր արձանագրած էինք զրոյց մը, որուն համաձայն խորհրդային իշխանութիւնը ընդհ. ներում պիտի հռչակէ, արձակելով 100,000 բանտարկեալներ եւ աքսորականներ:

«Թայմզ»ի թղթակիցը կը հեռագրէ թէ՝ այս զրոյցը անկասկած հետեւանք է թիւրիմացութեան մը, որ ծագած է դատական գործավար Կրիլէնկոյի մէկ յայտարարութենէն: Գործավարը վերջերս կը յայտարարէ ժողովի մը մէջ.

— «Ընկերնե՛ր, դժուարին կացութեան մը մէջ կը գտնուինք: Մեր բանտերը լեփ – լեցուն են, ինչ որ կը խանգարէ մեր ծրագիրները եւ ամէն բնական աշխատանք: Կը ջանանք նօսրացնել բանտերը:

Այս առթիւ, աւելցուցած է թէ գործավարներու խորհուրդը հրամայած է նօսրացնել բանտերը, վերաբաշխելով եւ վերակազմելով բանտարկեալ բանակատեղիներն ու գաղութները (դատապարտեալներ), մանաւորապէս Վոլկայի աւազանին, Սեւ Հողերու եւ Կովկասի մէջ: Բանտարկեալներու արձակման խօսք չըրաւ:

Իբրեւ մաս Մոսկուայի նօսրացման ծրագրին, կառավարութիւնը Մոսկուայի թիւ մէկ Աշխատանքի Գաղութին (թիւրան) բոլոր դատապարտեալները ղրկած է Ուրալի, Կարելիայի եւ ուրիշ հեռաւոր շրջաններու բանակատեղիները:

Խորհրդային մամուլը այս առթիւ կը գրէ թէ՝ Սպիտակ ծով – Պալթիկ ջրանցքը ամբողջովին չինուեցաւ նախաձեռնութեամբ Չեկային, «ընկերային տեսակէտով վտանգաւոր հազարաւոր բանտարկեալներու կողմէ, որ կը բաղկանային կուլակներէ, քաղքենի փրոֆէսօրներէ, գողերէ, ահաբեկիչներէ, խափանարար ճարտարագէտներէ, լրտեսներէ, չահագէտներէ, աւազակներէ, դրամանենգներէ եւ արեւելեան պէյերէ, որոնք դատապարտուած էն երեքէն տասը տարի բանտարկութեան»:

«ՏՂԱԴ ԱՌԵՒԱՆԳԱԾ ԵՄ, ՊԱՐՏՔԴ ՎՃԱՐԷ ՈՐ ՎԵՐԱԴԱՐՁՆԵՄ»

Պոլսէն կը հեռագրեն թէ Անատոլուի Նէճիպ գիւղին մէջ պահանջատէր մը առեւանգած եւ իբրեւ պատանդ վար դրած է իր պարտապաններէն մէկուն տղան, սպառնալով որ պարտքը վճարէ:

Ոստիկան զինուորները անմիջապէս լուր առնելով, ձերբակալած են մարդը: Տղան վերադարձուած է իր ծնողքին:

ՊԷՅՐՈՒԹԻ ՑՆՑՈՒՀԻՆԵՐԸ որոշած են դադրեցնել ամէն ... գործառնութիւն, բողոքելով տուրքերու ծանրութեան դէմ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (15)

ԲԱԼԱՀՈՎԻՏ

—•—

ԻՄ ՏԵՍԱԾՆԵՐՍ՝ ՀԱՅԱՋԻՆՋ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ

— Ծո՛ն քեզի, այս թիզ մը տղան
[...]՞նչ գիտէ խոլամութիւնը, ի՞նչ գիտէ
[...]քրիստոնէութիւնը: Մի՞թէ դուն լա՞ւ
[...]իւսիւլման ես, խընդըր, օրական քա-
[...]ի՞ անգամ նամազ կ'ընես, ես գիտեմ
[...]ր ոչ ծոմ կը բռնես, ոչ խոլամութեան
[...]էսերը կը կատարես:

Այսպէս ըսելով ձին վրան քչեց, քա-
[...]քի մը ճիպոտ թիկունքին իջեցուց եւ
[...]նձի պատուիրեց որ իրիկունը ուղ-
[...]ակի «Ղօնախ» երթամ: Երբ գրի
[...] կ'առնեմ այս պարագան, միտքս կու-
[...]այ Շապէնհաուրի խօսքը.

— «Ինչպէս արօտատեղին ոչխար-
[...]երու հօտը կ'արածի ուրախ զուարթ
[...] անդին կեցած մսավաճառը ակ-
[...]արկով ոչխարներու ճակատագիրը
[...] վճռէ եւ անոնք չեն հասկնար ինչ
[...]ը կատարուի, նոյնն է նաեւ մարդոց
[...]ակատագիրը»:

Արդարեւ, ինչպէս կ'ըլլար որ Հա-
[...]երու դահիճ պէկը, հայրս իր ձեռ-
[...]ով սպաննող պէկը կարեկցէր ինծի

եւ քիւրտ աղաս յանդիմանէր:

Պարզապէս, զիս ազատելով դժոխքէն, ուրիշ դժոխքի մը համար:

×

Ազատուած էի փիզիքական տանջանքէն, այս անգամ ենթարկուեցայ հոգեկան եւ բարոյական տանջանքներու:

Պէկին «Ղօնախ»ը որեւէ գործ ընելու անկարող էի: Անորոշ վիճակի մէջ էի տակաւին: Ի՞նչ էինք մենք: Ոչինչ: Ստուեր մը միայն, պատառ մը չոր հաց եթէ կարենայինք ձեռք ձգել, վռնտուած եւ քասոտ շան պէս, անկից լաւը չպիտի ըլլար. հարիւր շուներու սեղանէն մի՞թէ հաց, կերակուր կ'աւելնա՞ր որ կուշտ փորով ուտէինք ...
Պէկին «Ղօնախ»ը կը վխտային հազարաւորներ, ոմանք ոճրագործներ էին որ փախած եկած էին պէկին պաշտպանութեանը ապաւինելու, ոմանք ընտանեկան պատիւ բռնաբարած էին եւ վրէժխնդրութենէ ազատուելու համար հոն էին ապաստանած: Ոմանք գողութիւնով հալածուած՝ իրենց չունեցը հոն առած էին: Ինչ որ էր Սուլթան Համիտներու դերը Եըլտըզի պիլծ եւ արիւնոտ սեմէն ներս, նոյնն էր պէկերու «Ղօնախ»ին սեմէն ներս: Համիտի աշակերտներն էին պէկերը: Հայերու ամբողջ հարստութիւնը հոն հաւաքուած էր: Ագաներ, էֆէնտիներ, ծոյլեր, պնակալէզներ, շան պէս տիրոջ առջեւ քծնողներ, կատարեալ աւազակային որջ մը:

Անոնց առջեւէն պիտի խլէի պատառ մը չոր հաց կամ գդալ մը անծուր կերակուր: Երեք անգամ երեք չարք սեղանի կը նստէին արեւելեան խոշոր «սինի»ին չուրջը: Շատ անգամ անօթի կը մնայի: Լուռ էի, հոգիս կը կսկծար, չուրջս մերիմ դէմքեր չէի կային: Քանի մը հայ տղաքներ կային ինձմէ մեծ: Բոլորին անունները փոխեր էին: Կը կարծէի որ այդ տղաքներուն հոգին ալ փոխուած էր իրենց տարազին եւ անունին պէս: Ուստի, ինծի օտարներ կը թուէին:

Կ'ուզէի փախչիլ հեռուները, ամայի ձորի մը մէջ, եւ լալ բնութեան ազատ ծոցին մէջ, մխ–մինակ, մինչեւ որ հոգիս խաղաղէր: Լացը ո՜րքան լաւ է, եթէ մարդ կարենայ լալ ... Սրտի մաղձը լալով միայն կրնայ դուրս թափիլ: Արցունքը կը լուայ խռոված հոգին:

Կամաց կամաց տար ալ ընտելացայ եւ համակերպեցայ: Որոշ գործ մըչունենալով, սուրհանդակի պէս ներս դուրս կը ղրկուէի: Տարիքս կը ներէր ինծի որ հարէմէն ներս մտնէի: Մանկլաւիկի պաշտօն: Պէտք եղած առարկայ մը տանիլ–բերել էր գործը, կամ «Տիկին»էն խօսք մը հասցնել հարէմին, եւն.:

Թուրք կիներ աղամարդոց չէին երեւար, եթէ տասնեւհինգէն վեր է տարիքը:

Երբ առաջին անգամ մուտք գործեցի հարէմէն ներս, անմիջապէս նշմարեցի մոայլ եւ թախծոտ դէմքեր, որ լուռ իրենց գործերը կը կատարէին: Բոլորը ինծի կը նայէին արտասուալից աչքերով:

Եւ ես այդ թշուառներուն հոգին կարդացի իրենց աչքերուն խորը: Ու սարսռացի: Հայ կիներու եւ մանկամարդ աղջիկներուն խեղճուկ նայուածքները զգետնեցին զիս: Գանկս փոթորկեցաւ: Ես ինձ ամօթապարտ կը զգայի, կը կարծէի թէ նայուածքով ինծի ըսել կ'ուզէին.

— Անամօթ, դուն հայ տղայ չես, չե՞ս տեսներ որ մենք հոս քու աչքիդ առջեւ կը ըկուինք, կը տառապինք, ամէն մէկս ցաւ մը, վիշտ մը ունինք, որ բաժնելու էիք դուք հայ տղաքներդ: Ձեր ներկայութեան մեր պատիւը կը ըղծուէր ...

Ամէն անկիւնէ նայուածքներ զիս կը հալածեն: Ո՞ւր փախչիմ, ո՞ւր երթամ: Մի՞թէ յանցաւոր եմ ողջ մնալուս, ինչո՞ւ զիս ալ չսպաննեցին վաշերը: Ինծի պէս քանի՛ քանի՛ հայ մանուկներու, պատանիներու գանկերը ջախջախուած են սա վարը, Խանտակին ձորը: Ինչո՞ւ զիս կը մեղադրեն հայ մայրերս ու քոյրերս: Մի՞թէ ես աղամարդ եմ ...: Ոչ: Քանի՞ տարեկան եմ: Տա՞սը: Շատ շատ դէպքերին տեղը երկուք թող դրուի: Բայց ի՞նչ պիտի կրնայի ընել:

Այստեղ ես ինձ նայեցայ որ իրօք փոքր եմ, հոս քիչ մը չունչ առի: Ես յանցաւոր չեմ որ իրենք բռնաբարուած են, կարաւաններէն առեւանգուած, պէկերու, աղաներու, բոլոր թուրք ցեղին քմահաճոյքին համար վար դրուած կը տառապին: Փոքր ըլլալուս համար մխիթարուեցայ ըսելով թէ թող բարի ըլլան, թող արդար ըլլան հայ մայրերը եւ քոյրերը իրենց դատաստանին մէջ: Ես իմ կամքովս ալ չեմ եկած իրենց առջեւ:

Պէկին երկու մանկամարդ քոյրերը արծաթ ծխծաղով չատրուանին կողմէ ուղղուեցան փափուքով: Փափուքին յաջորդեցին անվերջ քրքիջներ: Իրենց մազերուն հիւսքերը մէջքէն վար ձգած, ոսկի եւ արծաթ զարդերով զարդարուած, անոնք խրոխտաբար ընկողմանեցան թանձր թաւիշէ օթոցներուն մէջ, յատակը արեւելեան զարգերով զարդարուած:

Մէկ ինծի կը նայէին, մէկ հայ աղջիկներու խմբակին եւ կը հռհռային:

Հասկցայ ... հասկցայ որ կը ծաղրէին մեզ: Ցեղային ատելութեան քրքիջով, ծաղրով, կ'ուզէին սպաննել մեր խոցուած հոգիները:

Ի՞նչպէս պէտք էր տանիլ այսքան ծանր վիշտ:

ՄԻՍԱՔ ԽՐԱԼԵԱՆ

(Շարունակելի)

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

Վիթխարի ցոյց մը Գերմանիոյ մէջ

7500 ԱՂԱԽՆԻՆԵՐ ԿԸ ԹՌՉՆԵՆ

Կիրակի օր, հսկայական ցոյց մը կազմակերպեցին նախկին պատերազմիկները, Փոցտամի մէջ։ Ներկայ էին 120,000 հոգի։

Քառասուն հազար վեթերաններ, որոնք մասնակցած են 1866ի, 1870–71ի եւ 1914ի պատերազմներուն, ինչպէս եւ բազմաթիւ Նացիներ, պողպատեայ սաղաւարտակիրներ անցք մը կատարեցին զօր. Հորնի առջեւ, անոր ներկայացնելով Գերմանիայէն խլուած երկիրներու 80 դրօշակներ։ Զօրավարը մեծ ճառ մը խօսեցաւ, շեշտելով թէ ցոյցը նուիրուած է Փրուսիացի զինուորին, առանց որու Գերմանիան եւ Փրուսիան գոյութիւն չպիտի ունենային։ Աւելցուց թէ նախկին պատերազմիկներու դաշնակցութեան նպատակն է պահպանել զինուորական հին ոգին։ Զօրավարը Գերմանիոյ ազգային վերածնութեան եւ յեղափոխութեան հրաշքը վերագրեց Հինտէնպուրկի եւ երիտասարդ Գերմանիոյ առաջնորդին՝ Հիթլէրի։

Ցետոյ, եօթը հազար հինգ հարիւր աղաւնիներ արձակուեցան, որպէս զի նախկին պատերազմիկներուն ողջոյնը տանին Հաննոսեան գաւառներու իրենց եղբայրներուն։

⁂ Այսօր – վաղը նոր հրամանագիր մը կը հրատարակուի, որուն համաձայն պիտի լուծուին Կեդրոնի կաթոլիկ կուսակցութիւնը։ Գաղտնի ոստիկանութիւնը փակած է այդ կուսակցութեան կապուած բոլոր ընկերակցութեանց հաւաքատեղիները, գրաւելով անոնց գոյքերը։ Կառավարութիւնը կ՚ըսէ թէ այս ընկերակցութիւնները իրենց գործունէութեամբ կը խանգարէին պետութեան աշխատանքը։

Այս առթիւ, Վատիկանի պաշտօնաթերթը, որ մինչեւ հիմա գգոյշ դիրք մը բռնած էր, կը գրէ թէ տասնեակ հազարաւոր մարդիկ ձերբակալուած են, առանց նկատի առնելու անոնց դիրքը եւ մատուցած ծառայութիւնները։

Իտալական թերթերն ալ դիտել կու տան թէ հիթլէրական շարժումը բողոքականութիւն կը հոտի, թէեւ Հիթլէր ինք հանդիսաւորապէս յայտարարեց թէ կաթոլիկ է եւ կը մնայ։

Միւս կողմէ, բողոքականներն ալ մտահոգութեան մատնուած են, եւ նախագահ Հինտէնպուրկ հարկադրուեցաւ նամակ մը ուղղել վարչապետ Հիթլէրի, նոր բարեացակամ ուշադրութեան յանձնելով եղած տրտունջները։

⁂ Հիթլէր նոր ճառ մը խօսելով շեշտեց.

— «Մեր յեղափոխութեան գործնական նպատակն է վերահաստատել կարգ – կանոնը երկրին մէջ, իբրեւ նախապայման ուժ ցուցնելու արտաքին աշխարհին առջեւ։ Յեղափոխութեան մը էական նպատակը իշխանութիւնը գրաւել չէ, այլ մարդիկ կազմել։ Յեղափոխութիւն մը կը յաղթէ այն պայմանով որ իր ոգին դրոշմէ ոչ միայն իր աշակերտներուն մէջ, այլ եւ իր շրջանին վրայ։ Քաղքենի դասուն քաղաքական վարիչները կազմուած էին զուտ տնտեսական ըմբռնումներով, անհրաժեշտ է անոնց տեղ դնել նոր ընտրանի մը, հաւընտիր՝ ցեղով եւ արիւնով»։

Այրի Տիկին Հայկանուշ Փափազեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկ. Մ. Փափազեան, Տէր եւ Տիկին Վ. Փափազեան (Փարիզ), Տէր եւ Տիկին Մ. Ք. Թէրզեան, Այրի Տիկին Մէրկէլեան (Փարիզ), Այրի Տիկ. Ն. Աղամեան (Երեւան), Այրի Տիկ. Շ. Փափուճեան (Նիս), Այրի Տիկ. Ն. Պէրպէրեան (Նիս), Տէր Վ. Քահ. Փափազեան (Վանս), Տէր եւ Տիկին Փափազեան (Պոլիս), Տէր եւ Տիկին Ս. Փափազեան (Հօմս), Տէր եւ Տիկ. Մ. Պէրպէրեան (Ամերիկա), Տէր եւ Տիկին Մ. Վարդանեան (Երեւան), Տէր եւ Տիկ. Փ. Շինկիտեան (Մարսէյլ), Տէր եւ Տիկին Յ. Փափուճեան (Մարսէյլ), Այրի Տիկ. Ե. եւ որդիք, Նազաշեան (Նիս), Պ. Ա. Գարակէօզեան (Պոլիս), Այրի Տիկ. Պաղտասարեան եւ զաւակունք (Փարիզ), Տէր եւ Տիկ. Ա. Զաքարեան (Վիէն), Տէր եւ Տիկ. Ա. Մկրեան եւ որդիք (Աթէնք – Վոլօ) սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց սիրելի ամուսնոյն, հօր, հօրեղբօր, եղբօր, աներհօր եւ ազգականին՝

ԱՐՄԵՆԱԿ ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ

դառնաղէտ մահը որ տեղի ունեցաւ 28 յունիս, չորեքշաբթի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, յետ երկարատեւ հիւանդութեան։

Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ՝ 29 յունիս հինգշաբթի եւ մարմինը ամփոփուեցաւ Վիէնի գերեզմանատան մէջ։

Վիէն (Իզէր) Ֆրանսա, 30 Յունիս 1933

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

Քէօլէեան, Աւագեան, Փափազեան, Զաքարեան ընտանիքները շնորհակալութիւն կը յայտնեն ամէն անոնց՝ որոնք անձամբ կամ գրաւոր ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց սիրելի որդւոյն, եղբօր, թոռան, քեռորդւոյն եւ զարմիկին՝

ՌՈՊԷՐ ՔԷՕԼԷԵԱՆԻ

(Ցուկէս տարեկան)

կսկծալի մահուան առթիւ։

Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ 30 Յունիս Ուրբաթ օր եւ մարմինը ամփոփուեցաւ Guillotièreի գերեզմանատունը։

Լիոն, 1 յուլիս 933

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Թիթեղագործ (Թէնէքճի) Գէորգ Թաշճեան (այժմ Աղապապեան) կը փնտռէ իր զաւակները Հայկաշոտ, Արմենակ, Արամ եւ Տիգրան, իրենց մօր անունը Իսզաբէր Տէրտէրեան (Սեբաստիոյ Պարուրի Արտէն թաղէն), մեծ մօր անունը՝ Եղիսաբէթ։ Լուր առնուած է թէ Զինադադարէն Իսզաբէր Ուրֆայի Հարան գիւղը կը գտնուէր։

Իրենց մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել՝ Tuilerie de Saint Valbert près de Héricourt (Haute Saône), France.

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (8)

ԱՀԱԲԵԿԻՉԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ

Ա. ԳԼՈՒԽ

ՊԼԵՀՎԷԻ ՄԱՀԱՓՈՐՁԸ

X. անմշմար ժպտեցաւ ինծի, գլխով թեթեւ բարեւ մը տալով։ Կարմիր երեսով կառապանը գլխ չէր հեռացներ իր աչքերէն եւ թեթեւ մը կը ժպտէր, ինք ալ։ Մօտեցայ եւ որոշուած ծածկախօսով ըսի.

— Կառապան, Զնամէնկա տար զիս։

— Բայց պարին, այստեղ Զնամէնկա փողոց չկայ, տանիկ փողոց մը կայ Մոսկուայի մէջ, ըսաւ Սազոնով, իր աչքերուն մէջէն ժպտելով։

Մեկնեցանք դէպի Գալէրի կամուրջը։ Տկարաշունչ ձին շատ դժուար կը քաշէր կառքը։ Ճամբան, Սազոնով. եւս կը դառնար նստած տեղէն եւ ուրախ զուարթ շեշտով մը ինծի կը պատմէր կառապանի իր կեանքին զանազան դրուագները։ Իր դէմքը, երիտասարդութեան լիութեան մէջ, իր խօսքերը, հանդարտ եւ ինքնավստահ, խաղաղութեան եւ գոհունակութեան տպաւորութիւն մը կը ձգէին։ Երբ բաժնուեցայ իրմէ, երբ իր կառքը անհետացաւ փողոցին անկիւնը, փափաքըն ունեցայ վերստին տեսնելու իր ժպտուն երեսը, վերստին լսելու իր զուարթ եւ ինքնավստահ խօսքերը։

Շուտով Ազեւ մեկնեցաւ, ինչպէս յայտարարեց, կարգադրելու կուսակցական կարգ մը գործեր։ Պնդելով կը բնակէր Սեդլեվոյի մէջ։ Կալիայեւ կը սպասէր Նիժնի – Նովգորոդի մէջ այն ընկերոջ, որ պիտի հասնէր ժընեւէն, (իբրեւ անուն՝ տանք Ն.)։ Շուայցէր ուժանակի պահպանութիւն կ՚ընէր Լիբաւի մէջ։ Պետերբուրգի մէջ կը մնային ուրեմն միայն Սազոնովը, Բ. եւ ես։ Մեր ուժերը բաւական չէին չարունակելու համար հսկողութիւնը Պլեհվէի վրայ, ճիշդ ինչպէս նոյեմբեր ամսուն, երբ Պետերբուրգի մէջ Ազեւի կը սպասէինք։

Այսուհանդերձ, փետրուարի մէջ եւ մարտի սկիզբը, Սազոնով եւ Բ. յաջողեցան քանի մը անգամ տեսնել Պլեհվէն, եւ, ինչ որ կարեւոր է, հաստատել թէ նախարարը կանոնաւորաբար ամէն շաբաթ, կէսօրին, տեղեկագիր ներկայացնելու կ՚երթար ցարին մօտ, որ այդ օրերուն կը բնակէր Ձմեռնային Պալատը։ Ինծի կը թուէր թէ քիչ ուժերով կատարուած հսկողութիւնը չպիտի կրնար մեզի հայթայթել աւելի կարեւոր տեղեկութիւն։ Այդ պատճառով, երբ Պետերբուրգ վերադարձաւ Ազեւ, պնդեցի որ անմիջապէս ձեռնարկենք մահափորձին պատրաստութեան։ Ազեւ ինծի դիտել կու տար թէ մեր քաղած տեղեկութիւնները շատ քիչ էին, թէ Պլեհվէի ուղեգիծը տակաւին որոշապէս հաստատուած չէր, հետեւաբար դիւրին պիտի ըլլար սխալիլ։ Իսկ ես յամառօրէն կը պնդէի թէ կարելի է մահափորձը կատարել Ֆոնտանկա փողոցին մէջ։ Պլեհվէի բնակարանին իսկ առջեւ, ուր սխալելու հաւանականութիւն չկար եւ, այսպէս, ճիշդ ուղեգիծը գտնելու պէտք չէր մնար։ Եւ սակայն Ազեւ չէր ուզեր համաձայնիլ։ Նման պարագաներու մէջ կատարուած մահափորձ մը վտանգաւոր կը թուէր իրեն, որովհետեւ Պլեհվէի բնակարանին շուրջը մեծ թիւ մը կը կազմէին պահակները։ Այնպէս որ, ձախողութեան պարագային, մահափորձին կրկնութիւնը հարկ պիտի ըլլար երկար ժամանակով յետաձգելու, նոյնիսկ եթէ յարմար առիթները չպակսէին։

Այն ատեն Ազեւէն խնդրեցի որ Սազոնովի եւ Բ.ի կարծիքն ալ առնէ։ Ազեւ նստաւ Սազոնովի կառքին մէջ, իսկ ես Բ.ի կառքին մէջ եւ հեռացանք քաղաքէն, դաշտի մը մէջ խորհուրդի նստանք։ Բ. կը պահանջէր անմիջապէս կատարել մահափորձը։ Կ՚ըսէր թէ քանի մեզի ծանօթ են նախարարին հետեւորդները եւ կառքը, այլեւս հարկ չէր մնար երկար սպասելու, որովհետեւ երբեք չպիտի կարենայինք գիտնալ աւելի քան ինչ որ գիտէինք։ Իսկ գալով նախարարին ուղեգիծը ճշդելու հարցին, աւելորդ կը համարէր, քանի որ կարելի էր մահափորձը կատարել Պլեհվէի բնակարանին առջեւ։

Սազոնով աւելի խոհեմ ու վերապահ արտայայտուեցաւ։ Դիտել տուաւ, որ երեք երեսի չէր տեսած Պլեհվէն, ուրեմն լաւ չէր ճանչնար, նոյնիսկ կրնար սխալիլ կառքը ճշդելու ատեն եւս։ Տեղի տուաւ եւ համաձայնեցաւ միայն այն ատեն, երբ Բ. առաջարկեց ստանձնել Պլեհվէի կառքը ցոյց տալու գործը։

Ազեւ մտիկ կ՚ընէր բոլորովին լուռ, ինչպէս իր սովորութիւնն էր։ Երբ վերջացուցինք, դանդաղօրէն, շուրջեւ խօսելու իրեն յատուկ ձեւով մը, քանի մը դիտողութիւններ ըրաւ։ Նախ մեզ կը հրաւիրէր համբերող եւ զգոյշ ըլլալու։ Ցետոյ կը պնդէր նորէն թէ ձախողութիւն մը կրնար կորուստի մատնել ամէն բան։ Իբրեւ պատասխան իր դիտողութիւններուն, աւելի ես պնդեցի իմ առարկութիւններուս վրայ։ Այս անգամ ինծի ուժ տուաւ, ոչ միայն Բ. այլեւ Սազոնով։ Ի վերջոյ Ազեւ, քիչ մը մտածելէ յետոյ, ըսաւ.

— Լաւ, քանի որ այդքան կը պնդէք, փորձենք բախտը։

Ազեւ նորէն մեկնեցաւ Պետերբուրգէն։ Իսկ ես Լիբաւ գացի, տեսնելու Շուայցէրը, յետոյ Նիժնի – Նովգորոդ, տեսնելու Կալիայեւը։ 31 մարտին ամէնքս հաւաքուած էինք Պետերբուրգի մէջ, նոյնիսկ ժընեւէն հասած ընկերը։ Միայն Ազեւն էր կուսակցական գործով գաւառ կը նար տակաւին։

Ահա մահափորձի մեր ծրագիրը ձեւը.—

Ամէն հինգշաբթի, կէսօրուան Պլեհվէ կը մեկնէր իր բնակարանէն կ՚երթար, անցնելով Ֆոնտանկա ղոցէն, դէպի Նեվա, եւ կահեղ դետափէն ուղղակի Պալատ։ Ետ վերադառնար նոյն ճամբով կամ տէլէյմոնովսկայա փողոցով, անցնելով ներքին նախարարութեան բորդ մեծ դրան մօտէն, երթալով դէպի գլխաւոր դուռը, որ Ֆոնտանկա փողոցին վրայ կը գտնուէր։ Կ՚առաջարկուէր մահափորձը կատարել բուն վրայ։ Պնդելով, երկու ռմբակիր, պիտի մօտենար եւ կառառաջին յարձակումը։ Պլեհվէն է դիմաւորէր Ֆոնտանկայի փողոցին մէջ։ Իսկ Ն., նոյնպէս երկու ռմբակիր, պէտք էր գտնուէր Նեվա փողոցին մօտ։

(Շարունակելի)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԼԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 5 ՅՈՒԼԻՍ 1933

5 Juillet 1933

9ՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2231

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

"ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՎԱՆՔ,,

Ուշագրաւ ծրագիր մը մէջտեղ դրած է «Երկունք»ը, Զ. Ո. Միութեան պաշտօնաթերթը, որ իր չորրորդ տարին թեւակոխեց այս օրերս:

Միութեան նախագահը մեր թերթին մէջ ալ պարզեց այդ ծրագիրը, հրապարակային քննութեան ենթարկելով զայն: (Յառաջ, 30 յունիս, Շ. Նարդունի):

Սպասելով որ մասնագէտներ կամ սրտցաւ մարդիկ իրենց տեսակէտները յայտնեն այս մասին, ծրագիրը մանրելու եւ գործնական ձեւի մը վերածելու համար, երկու խօսք ալ մեր կողմէ:

Ուրեմն, Զ. Ո. Մ.ը կ'ուզէ հաստատել ագարակ մը: «Տնտեսական վանք մը, որ իր ցանկապատերէն ներս պիտի արդիւնաբերէ ու պիտի քրտինքով եւ բազմութիւն մը պիտի կշտացնէ տառիլ, ու պիտի քարոզէ, պիտի պատրաստէ ... Մինչեւ ... Ո՞վ կրնայ գուշակել պատմութեան խաղերը»:

Կը նշանակէ թէ՝ արտասահմանի մէջ տուն — տեղ ըլլալու խնդիր չկայ:

Ընդհակառակն: Եթէ սխալ չենք հասկնար, ծրագրուած «Գիւղատնտեսական Միաբանութիւնը» պիտի ջանայ հակազդել այդ հրաշումին, նոր տարր մը կազմակերպելով այս փոխանցման շրջանին մէջ: Եւ, առաւելապէս վաղուան համար:

«Գիւղատնտեսական Միաբանութիւնը» պիտի ըլլայ շարժուն բերկան մը, եւ ոչ թէ անշարժ կալուած, ինչպէս առեւտրական ձեռնարկը, որ դատապարտուած է կապուելու իր միջավայրին եւ անոր ընծայած պատեհութիւններուն:

«Տնտեսական վանք»ը, ամէն բանէ առաջ, պիտի դառնայ Ճարդարան մը, ոչ միայն հողին սէրը արթնցնելու, հողագործութեան գիտելիքները տարածելու, այլ եւ «միաբան»ներուն ձեռքն ու միտքը զարգացնելու համար:

Անշուշտ, ամէն բանէ առաջ ապահովելով մշակներուն ապրուստը: Այլեւ ստեղծելով ամուր կուան մը՝ անոնց հաւաքական, ազգային գոյութեան համար:

Ո՞վ պիտի կրնար արանջել, եթէ Մակեդոնիոյ լեռներն ինկած անտէր տղաքը ունենային իրենց ագարակը, իրենց «Գիւղատնտեսական Միաբանութիւնը», 25–30 կամ 50 «վանական»ներով:

Մանաւանդ որ, ահա տասը տարիէ ի վեր կռչկոռ կապած են հողին հետ, թէեւ այդ հողը ոչ իսկ պատառ մը հաց կը ճարէ իրենց:

Կամ ո՞վ պիտի չուրախանար, եթէ այդ միեւնոյն տղաքը եւ իրենց բախտակիցները իրենց Ալթամարն ունենային Լիբանանի կամ Միջագետքի մէջ, ուր այնքան հողեր կան խոպան եւ անտէր:

Այդպիսի հաստատութեան մը միեւնոյն ատեն պիտի նպաստէր իւրաքանչիւր երկրի տնտեսական զարգացման:

Այստեղ, Ֆրանսայի մէջ իսկ, ուր կատարելութեան հասած են հողագործական գիտելիքները, տեսականն ու գործնականը, հատ հատ Հայեր կան որ հրաշքներ կը գործեն, ինչպէս պարբերաբար կ'աւետեն մեր թղթակիցները:

Ուրեմն, արեւելեան երկիրներու մէջ, կատարեալ օրհնութիւն մը պիտի ըլլան հողագործական վանքերը կամ գաղութները, թէ ձեռնարկուներուն եւ թէ շրջապատին համար:

Իսկ Հայաստանը գանգատելու պատճառ չունի, որովհետեւ «լիւրան եկ եւ իւրքն գնա ոչ ընկալան»:

Ձենք ուզեր կրկին բանալ հին վէրք մը, յիշեցնելով թէ Երեւանը եւ իր բարեկամները կատարեալ ողբերգութեան մը վերածեցին որբերու ներգաղթը:

Միայն Մակեդոնիոյ 6–700ը համբանք մըն էր մեր հայրենիքին ե՛ւ տնտեսութեան ե՛ւ բանակին համար:

Բայց, Երեւանը չունեցաւ չիտակ ճամբան գտնելու իմաստութիւնը, եւ հազարաւոր «չափահաս»ներ այսօր կը ծխրին օտար երկնքի տակ եւ օտար հողի վրայ, օտարին համար:

Մնաց որ, եթէ դուռները լայն բացուած ըլլային, նորէն հազարաւորներ պիտի մնան պանդուխտ, այս կամ այն պատճառով:

Հետեւաբար, միշտ ալ պիտի ունենանք արմատախիլ համբանքներ, որոնք պարտաւոր են մտածել իրենց ինքնապաշտպանութեան, եւ վաղուան համար:

Ո՞րքան իրագործելի է Զ. Ո. Միութեան ծրագիրը:

Ձենք ուզեր կանխահաս կարծիքներ յայտնել, առանց լսելու ե՛ւ Միութեան ե՛ւ ձեռնհասներու, իրազեկներու կարծիքները:

Կ'ուզենք յիշեցնել միայն հին առածը, — «Կամենալը կարենալ է»: Կամ, ինչպէս պիտի ըսէր Անգլիացին, — ո՛ւր որ կամք մը կայ, ճամբան ալ կը գտնուի:

Արդ, այս տղաքը — Զ. Ո. Մ. — ունին վճռական կամք եւ ուրիշ թանկագին յատկութիւն մը, — աշխատանքի սէր եւ ընդունակութիւն: Նոյն իսկ պատրաստ են դրամական զոհողութեան, ինչպէս հաստատուած է բազմաթիւ առիթներով:

Մնացեալը կախում ունի «յարգոյ հասարակութեան» գիտակցութենէն եւ բարի կամքէն:

Այդ հասարակութիւնը կանգ չէ առած որ եւ է զոհողութեան առջեւ, որբանոցներ, հիւանդանոցներ, Ազգասախնամներ եւ Բարեգործականներ հաստատելու համար:

Ասպրիլեան սաները կ'ըսեն.

— Մենք ողորմութիւն չենք ուզեր: Մենք ճիտը ծուռ թշուառներ չենք, այլ հազար փորձութենէ անցած, կեանքի հնոցին մէջ շաղուած, գիտակից եւ ընդունակ տարրեր: Եւ ահա կ'ուզենք հիմնական գործի մը կապել ոչ միայն մեր նմանները, — այնքան որքան կը ներեն մեր ուժերը — այլ եւ գործնական սերունդ մը պատրաստել վաղուան համար: Տրամադրեցէք ձեր բաժինը, հինգ հարիւր ֆրանքի տարեվճար մը:

Ո՞վ պիտի կրնար խուսափիլ, միջոց ունենալով հանդերձ ...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՄԵՐԻԿԱ ՈՉ ՄԻԱՅՆ ԿԸ ՄԵՐԺԷ, ԱՅԼ ԵՒ ԴԱՍ ԿՈՒՏԱՅ ԵՒՐՈՊԱՅԻ

Ոսկեվճարի կուսակից պետութիւնները նոր յայտարարութիւն մը հրատարակեցին

Մ. Նահանգներու արտաքին նախարարը երկուշաբթի օր Լոնտոնի տնտեսական խորհրդաժողովին առջեւ կարդաց նախագահ Ռուզվելթի ժխտական պատասխանը, ընդհանուր զարմանք պատճառելով: Յայտարարեց թէ այդ գեկոյցը կը հաղորդէ իբրեւ արտաքին նախարար, ոչ թէ իբրեւ նախագահ ամերիկեան պատուիրակութեան, որովհետեւ այս վերջինը երբեք իրաւասութիւն ունեցած չէ զբաղելու այդ հարցով, որ կը պատկանի միայն ելմտական նախարարութեան: Ահա զեկոյցին գլխաւոր մասերը.

— « Իմ կարծիքով, համաշխարհային ողբերգութեան մը հաւասար աղէտ մը պիտի ըլլայ, եթէ սեղանաւորական աւելի իրական եւ տեւական ամրացում մը եւ բոլոր ազգերուն համար աւելի մեծ բարօրութիւն մը ապահովելու համար հրաւիրուած մեծ խորհրդաժողովը, այդ ուղղութեամբ ո՛ր եւ է լուրջ փորձ կատարելէ առաջ, շեղի այդ աշխատանքէն, կատարելով բոլորովին առժամեայ փորձ մը որ կապ ունի միայն քանի մը ազգերու դրամական փոխանակութեանց հետ: Այդպիսի գործ մը, այդպիսի շեղում մը կը նշանակէ չըմբռնել համեմատութիւնները եւ մոռնալ այն լայն նպատակները որոնց համար հրաւիրուած է խորհրդաժողովը: Աշխարհը չի կրնար աւելի երկար օրօրուիլ այն պատրանքով թէ հարկ է առժամեայ եւ հաւանաբար արհեստական ամրացում մը փորձել, միայն քանի մը մեծ երկիրներու շահուն համար: Երկրի մը տնտեսական ներքին հաւասարակշռութիւնը բարօրութեան աւելի մեծ ազդակ մըն է, քան իր դրամին արժէքը, կամ, ուրիշ խօսքով, ուրիշ երկիրներու դրամին արժէքը: Այս պատճառով է որ, կառավարութեան մը ծախքերուն կրճատումը, անոր եկամուտներուն հաւասարակշռութիւնը եւ իր պարտքերուն վճարման ճշդապահութիւնը այնքան մեծ չափով կը նպաստեն ապագայ ամրացման: Հետեւաբար, շատ հինցած կուռքերուն տեղ եւ այսպէս կոչուած միջազգային սեղանաւորներու գործունէութեան փոխարէն, պէտք է ձգտիլ առողջացնելու ազգային դրամները, անոնց տալու համար գնողական կարողութիւն մը որ զգալապէս չփոխուի բաղդատմամբ անհրաժեշտ նիւթերու արտադրութեան եւ արդի քաղաքակրթութեան պահանջներուն: Թոյլ տուէք բաց սիրտ ըլլալու եւ ըսելու ձեզի թէ Մ. Նահանգները կը փնտռեն տոլար մը որ, մէկ սերունդ ալ անցնելով, ունենայ գնելու նոյն կարողութիւնը եւ նոյն արժէքը՝ պարտքերու վճարման համար, քան այն զոր կ'ուզենք ապահովել մօտաւոր ապագայի մը մէջ: Այս նպատակը աւելի մեծ արժէք ունի միւս ազգերու բարիքին համար, քան հաստատումը որոշ սակի մը, ֆրանքին կամ ստեռլինին դիմաց, մէկ – երկու ամսուան համար: Մեր ընդհանուր նպատակն է տեւական ամրացումը իւրաքանչիւր երկրի ազգային դրամին: Ոսկին, կամ ոսկին եւ արծաթը կրնան կատարելապէս մնալ իբրեւ մետաղեայ պահեստ մը, բայց ժամանակը չէ ցրուել – վատնելու բոլոր պահեստները: Երբ աշխարհը մշակէ համախորհուրդ քաղաքականութիւն մը երկիրներու մեծամասնութեան համար, որպէսզի գոյութիւն հանուին հաւասարակշռուած ելմտացոյցներ եւ ազգերը կարենան ապրիլ համաձայն իրենց միջոցներուն, այն ատեն կրնանք զբաղիլ աշխարհի ոսկիները եւ արծաթին լաւագոյն բաշխման գործով եւ անոնց դերով՝ իբրեւ պահեստ ազգային դրամներու: Համաշխարհային վաճառականութեան վերահաստատումը կարեւոր ազդակ մըն է, թէ իբրեւ միջոց եւ թէ իբրեւ արդիւնք: Այստեղ ալ, բուն պատասխանը առժամեայ սակերու հաստատումը չէ: Աւելի լաւ կ'ըլլայ որ ջանանք թեթեւցնել հաստատուած արգելքները, դիւրացնելու համար փոխանակութիւնը արտադրութեանց զորս կարգ մը երկիրներ ունին եւ ուրիշներ չունին: Խորհրդաժողովը հրաւիրուած է մեղմացնելու եւ թերեւս բուժելու համար տնտեսական հիմնական չարիքներ: Պէտք չէ շեղի այդ նիգէն »:

Ինչպէս ըսինք, այս յայտարարութիւնը դառն տպաւորութիւն գործեց, եւ բերնէ բերան սկսան շրջիլ ժողովի յետաձգման զրոյցները:

Այս բոլորին մէջ ամէնէն անել վիճակը Անգլիան ունի: Ոչ ոսկեվճարի կուսակիցներուն հետ է, ոչ ալ Ամերիկայի, եւ կ'աշխատի ոչ միայն ժողովը, այլեւ ինքզինքը փրկել միջին ճամբաներով:

Նախագահ Ռուզվելթի յայտարարութեան բովանդակութենէն աւելի, ոգին է որ խոր դժգոհութիւն պատճառեց:

Ձեկոյցին ընթերցումէն անմիջապէս վերջ, ոսկեվճարի կուսակից պետութիւնները ժողով գումարելով, յայտարարութիւն մը հրատարակեցին որ կ'ըսէ.—

« Ստորագրեալ պետութիւնները, համոզուած ըլլալով որ իրենց դրամին պահպանումը կենսական է աշխարհի տնտեսական եւ սեղանաւորական վերակազմութեան, վարկի վերահաստատման եւ կատարուած ընկերային յառաջդիմութեանց ապահովութեան համար, կը հաստատեն իրենց բացորոշ կամքը՝ պահպանելու ոսկեվճարի ազատ գործառնութիւնը իրենց երկիրներուն մէջ, ներկայ սակով եւ համաձայն գոյութիւն ունեցող դրամական օրէնքներու: Այս առաջադրութեամբ, կը խնդրեն իրենց կեդրոնական դրամատուններէն՝ սերտ յարաբերութեան մէջ մնալ, առաւելագոյն չափով ընթացք տալու համար այս յայտարարութեան »:

Մանր տպաւորութիւն ամէն կողմ

ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՆԵՐԸ ՍԿՍԱՆ ՁԱՆՁՐԱՆԱԼ

Ջղագրգիռ վիճակի մը մատնուած են խորհրդաժողովին պատուիրակները: Երկուշաբթի օր, Ֆրանսայի ներկայացուցիչները աւելորդ գտան մասնակցիլ այն յանձնախումբին որ պաշտօն ունի ծրագիր մը կազմելու, դրամներու ամրացման համար: Իտալացիներն ալ իրենց կարգին մերժեցին մասնակցիլ ուրիշ յանձնախումբի մը: Նոյնքան անել վիճակի մը մատնուած են ամերիկեան պատուիրակները, որոնք երեք շաբթուան ընթացքին երկրորդ անգամ է որ ժխտական եւ բիրտ պատասխան մը կը ստանան նախագահ Ռուզվելթէն:

Լոնտոնի մէջ խստօրէն կը քննադատեն Պ. Ռուզվելթի յայտարարութիւնը, դիտել տալով թէ նախագահը նախապէս լռելեայն ընդունած էր խորհրդաժողովին օրակարգը, այնպէս ինչպէս կազմուած է մասնագէտներու կողմէ, եւ հիմա բրտօրէն կը մերժէ զայն եւ խորհրդաժողովին ձեռնհասութենէն վեր կը

ՕԺԱՆ ԿԱՐՈՅԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

ԽՄԲ.— Երէկ Թաւրիզէն ստացանք 425 ֆր. փրանքի չէք մը, որ հանգանակուած է նախաձեռնութեամբ Վասպուրականի Հայր. Միութեան: Կ'արձանագրենք այդ գումարը, մանրամասնութիւնները յետաձգելով վաղուան:

×

Ողբացեալ ընկերոջ ձեռագիրներուն հրատարակութեան համար կը նուիրեն.—

Վասպուրականի Հայր. Միութեան չէքը (Թաւրիզէն)	425
Յունիս 30ի գումարը	1900
ԸՆԴՀ. ԳՈՒՄԱՐ	2325

համարէ դրամներու ամրացման խնդիրը: Յայտարարութեան յարձակողական ոճը թէեւ մասնաւորապէս ուղղուած է Ֆրանսայի դէմ, բայց նոյնքան դառնութիւն կը պատճառէ Անգլիացիներուն, որոնք չեն ծածկեր թէ Ամերիկան կ'ուզէ դրամական պատերազմ հռչակել Եւրոպայի դէմ: Լոնտոնի սակարական շրջանակներուն մէջ խորապէս մտահոգ են Ամերիկայի բռնած դիրքին առեւտրական հետեւանքներէն, թէեւ, Անգլիոյ գործարանատէրները վախ չունին ամերիկեան մրցակցութենէն՝ կարգ մը ապրանքներու մասին: Ամերիկան աւելի շատ ապրանք կը ներածէ Անգլիա քան այս վերջինը՝ Ամերիկա:

Երկուշաբթի օր, Լոնտոնի սակարանին մէջ տոլարը իջաւ մինչեւ 4.80ի, ինչ որ աննախընթաց է: Լոնտոնի մէջ կը կարծեն թէ շուտով մէկ ստեռլինը հինգ տոլար պիտի արժէ:

Նախագահին յայտարարութիւնը Ամերիկայի մէջ ալ մեծ զարմանք պատճառեց, կրկին ձգելով տոլարը:

Օրուան մեծագոյն դէպքն է

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԴԱՇԻՆՔԸ

Քաղաքական շրջանակներու մէջ մեծ գոհունակութեամբ ողջունուեցաւ արեւելեան Եւրոպայի պետութեանց միջեւ կնքուած նոր դաշինքը, որուն կը մասնակցին Խ. Միութիւնը, Լեհաստան, Ռումանիա, Էսթոնիա, Լեթոնիա, Թուրքիա, Պարսկաստան եւ Աֆղանիստան: Ընկերվարական « Փոփիւլէռ »ն անգամ « Ապրի՛ս, Լիթվինով » կ'աղաղակէ այս առթիւ:

Դաշինքը կնքուեցաւ Լոնտոնի մէջ: Ահաւասիկ բովանդակութիւնը.—

« Ուզելով ամրապնդել իրենց երկիրներուն միջեւ հաստատուած խաղաղութիւնը,

Նկատելով որ Պրիան – Քէլլոկ դաշինքը, զոր ստորագրած են, կ'արգիլէ որ եւ է նախայարձակում,

Անհրաժեշտ գտնելով, ընդհանուր ապահովութեան համար, կարելի եղածին չափ ճշգրտօրէն սահմանել նախայարձակումը, որպէսզի որ եւ է պատրուակ չգտնուի արդարացման համար,

Հաստատելով որ բոլոր պետութիւնները հաւասարապէս իրաւունք ունին անկախութեան, ապահովութեան, իրենց հողին պաշտպանութեան եւ իրենց հաստատութեանց ազատ զարգացման,

Ուզելով բոլոր ժողովուրդներուն ապահովել իրենց հողին անձեռնմխելիութիւնը, ընդհանուր խաղաղութեան համար, օգտակար գտնելով ճշգրիտ կանոններ գործադրել իրենց երկիրներուն մէջ, նախայարձակումի մասին, եւ սպասելով որ այդ կանոնները դառնան տիեզերական,

Ստորագրեալ պետութիւնները, այս նպատակներով, որոշած են կնքել հետեւեալ պայմանագիրը.—

Յօդ. Ա.— Պայմանագիր կողմերէն իւրաքանչիւրը յանձն կ'առնէ իր փոխադարձ յարաբերութեանց մէջ ներկայ պայմանագրին գործադրութեան օրէն սկսեալ, « նախայարձակում » բառին սահմանումը ընդունիլ այնպէս ինչպէս բացատրուած է 1933 մայիս 24ին, զինաթափութեան խորհրդաժողովի համապատասխան յանձնախումբին տեղեկագրով (տեղեկագիր Փոլիթիս), որ կազմուեցաւ խորհրդային պատուիրակութեան առաջարկով:

ՅՕԴ. Բ.— Հետեւաբար, միջազգային վէճի մը ատեն, նախայարձակ պիտի համարուի այն պետութիւնը, որ, առաջին անգամ գործած կ'ըլլայ հետեւեալ արարքներէն մէկը.—

1. Պատերազմ հրատարակել ուրիշ պետութեան մը դէմ:

2. Իր զինեալ ուժերով արշաւել ուրիշ պետութեան մը հողին վրայ, առանց նոյն իսկ պատերազմ հրատարակելու:

3. Իր ցամաքային, ծովային եւ օդային ուժերով յարձակիլ ուրիշ պետութեան մը հողին, մարտանաւերուն կամ օդանաւերուն վրայ, առանց նոյն իսկ պատերազմ հրատարակելու:

4. Ծովային պաշարման ենթարկել ուրիշ պետութեան մըն ծովեզերքները կամ նաւահանգիստները:

5. Աջակցութիւն ընծայել զինեալ հրոսախումբերու որոնք, իր երկրին վրայ կազմուելով, կ'արշաւեն ուրիշ պետութեան մը հողը, կամ, հակառակ արշաւանքի ենթարկուած պետութեան պահանջին, իր երկրին մէջ կարելի բոլոր միջոցները ձեռք չառնել, այդ հրոսախումբերը ամէն աջակցութենէ կամ պաշտպանութենէ զրկելու համար:

Յօդ. Գ.— Ո՛ր եւ է քաղաքական, զինուորական, տնտեսական կամ ուրիշ նկատում չպիտի կրնայ չքմեղանք ծառայել Բ. յօդուածով նախատեսուած նախայարձակման:

*** Փարիզեան թերթերը դիտել կուտան թէ՝ այս պայմանագրով լռելեայն կարգադրուած կ'ըլլայ Պեսարապիոյ խնդիրը, որ կռուախնձոր մըն է Ռումանիոյ եւ Խորհ. Միութեան միջեւ:

Այս պայմանագրէն յետոյ, շուտով պիտի ստորագրուի ոչ –յարձակման դաշինք մը՝ Ռուսիոյ եւ Փոքր Համաձայնութեան պետութեանց միջեւ: Դաշինք մըն ալ պիտի կնքուի Թուրքիոյ եւ իր դրացիներուն՝ Յունաստանի, Ռումանիոյ, Եուկոսլաւիոյ եւ Ռուսիոյ միջեւ:

Ինչպէս կ'երեւայ, Խ. Միութիւնը նկատի ունենալով որ հիթլէրական Գերմանիան աչք ունի արեւելեան Եւրոպայի վրայ — ինչպէս կը հասկցուէր Հիւկէնպէրկի յուշագրէն — կ'ուզէ մերձեցում հաստատել սլաւական երկիրներու եւ Փոքր Համաձայնութեան պետութեանց հետ. (Ռումանիա, Եուկոսլավիա, Չեխօսլովակիա):

ՎԵՆԻԶԵԼՈՍԻ դէմ սարքուած մահափորձին հեղինակները գտնելու համար, յունական կառավարութիւնը 300,000 տրախմի (500 ստեռլին) պարգեւ սահմանեց:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՍՈՒՐՀԱՆԴԱԿ

ԱՆԱՐԻՒՆ ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Գրեց՝ Ա. ՄԻՔԱՅԵԼԵԱՆ

Անցնինք միւս տնօրինութեանց:

ԱՐԴԻՒՆԱԲԵՐՈՒԹԵԱՆ ԿԱՐԳԱԽՈՐՈՒՄ.— Դրամատուներու եւ երկաթուղիներու խնդրի կարգադրութեամբ անկարելի է 6 միլիոն անգործ աշխատաւորներու (18 միլիոն շունչ պահող) գործ հայթայթել:

Անգործութեան գլխաւոր պատճառներէն մէկը կատարելագործուած մեքենաներու մրցումն է՝ մարդկային ուժին դէմ, ինչպէս եւ սպանիչ մրցակցութիւնը արդիւնաբերութեան զանազան եւ միեւնոյն ճիւղին պատկանող ընկերութիւններու միջեւ:

Նոր մեքենաներու շնորհիւ աւելի մեծ թիւով եւ համեմատաբար աժան ապրանքներ կ'արտադրուին, որու հետեւանքը կ'ըլլայ գիներու անկում: Գիներու անկումը իրեն հետ կը քաշէ աշխատավարձի անկումը: Եւ որովհետեւ ժամանակակից դրամատիրական տնտեսութեան մէջ արդիւնաբերութեան բոլոր ճիւղերը ներքնապէս զօդուած են իրարու հետ, գիներու անկումը կը դառնայ համատարած: Կատարելագործուած մեքենաներու շնորհիւ միլիոնաւոր աշխատաւորներ դուրս կը նետուին գործարաններէն, որով կը դառնան ծանր բեռ մը՝ պետական մարմիններու վրայ: Այս երկու երեւոյթները կը զարգացնեն աննկարագրելի մրցում մը՝ գործարանատէրերու միջեւ, որոնք բոլոր անհնարելի միջոցները կը համարեն ինքնապաշտպանութիւն եւ կը դիմեն իրենց եւ հանրային շահերը վտանգող քայլերու: Հաշուի եղած է որ եթէ կօշիկի գործարանները փակուին քանի մը տարիով, Ամերիկայի 130 միլիոն մարդիկ բաւական կօշիկներ կ'ունենան գործածելու, բայց միլիոնաւոր բանուորներ փողոց կը նետուին, բոլշեւիկներուն առատ նիւթ մատակարարելով: Այդ պատճառով ալ, Րուզվէլթի կառավարութիւնն իր անմիջական ուշադրութեան առարկայ դարձուց երկրի արդիւնաբերութիւնը:

Րուզվէլթի նպատակներն էին.— Ա. անգործ բանուորներուն գործ հայթայթել, Բ. կրճատել աշխատանքի ժամերը, Գ. վճարել տանելի աշխատավարձ բանուորներուն՝ կրճատուած շաբթուան համար, Դ. արգիլել վտանգաւոր մրցումը, Ե. չափաւորել ապրանքներու գերարտադրութիւնը եւ, վերջապէս, Զ. սանձ դնել վաշխառուական դրամատիրութեան չափէն աւելի շատ ապահովելուն:

Այդ նպատակներուն հասնելու համար, Րուզվէլթը Քօնկրէսին յղեց Արդիւնաբերութեան Վերանորոգման Օրէնքը, որով պետական հսկողութեան տակ կ'առնէ բոլոր ճիւղի եւ տեսակի արդիւնաբերութիւնը: Կառավարութեան իրաւունք տրուած է արդիւնաբերողները քով–քովի բերել եւ մշակել ներքին կանոնագիր մը՝ որ պարտադիր՝ բոլոր անդամներու համար, կը ճշդորոշէ արդիւնաբերութեան չափը եւ ապրանքներու քանակը: Անսահման քանակութեամբ ապրանքներ արտադրելու մարմաջին վերջ պիտի տրուի:

Ներքին եւ արտաքին շուկայի պահանջներուն համապատասխան արտադրութիւն պիտի ըլլայ եւ ոչ թէ աւելի, որպէսզի աւելորդ եւ վտանգաւոր մրցումին վերջ տրուի: Բնականօրէն այս քայլը պիտի նուազեցնէ արդիւնաբերողներու շահը եւ բանուորներու թիւը:

Այդ պատճառով՝ ալ, աշխատանքի ժամերը պիտի կրճատուին — օրական վեց ժամ, որով աւելի բանուորներու պէտքը պիտի զգացուի: Անոր հետ միաժամանակ, պիտի սահմանափակուի գործատէրերու շահը: Այս ծրագրով կը յուսայ մօտաւորապէս երկու միլիոն անգործներու աշխատանք ճարել:

Հակառակ այն իրողութեան որ այս օրէնքով արտադրուած ապրանքներու քանակը պիտի նուազի, գործատէրերն աւելորդ ծախքեր պիտի ունենան՝ նոր բանուորներ ընդունելու առեն եւ դրամատէրներու անհատական ազատութիւնը պիտի սահմանափակուի, աշխատաւորներու օրավարձը չպիտի իջնէ, որովհետեւ անոնց գնողական կարողութենէն կախուած է երկրի առեւտուրը եւ տնտեսական վերելքը:

ԳԻՒՂԱՏՆՏԵՍՈՒԹԵԱՆ ԲԱՐԵԿԱՐԳՈՒՄ.— Արդիւնաբերութեան զուգընթաց կ'երթայ երկրի մը երկրագործութիւնը: Առանց ցորենի, պտուղներու, բամպակի, ծխախոտի եւայլն մարդկային որ եւ է կեանք աներեւակայելի է: Երկրագործը կ'արտադրէ կենսանիւթեր, առանց որոնց մարդկութիւնը սովամահ կ'ըլլար:

Այս երկրին մէջ, ինչպէս նաեւ այլուր, երկրագործական ապրանքներու գինը իջած էր՝ բոլոր շուկաներուն մէջ: Գիւղացիներն անկարող էին վաճառել իրենց ապրանքները, դրամ շահիլ եւ հողերու վրայ ունեցած պարտքերը վճարել: Եւ դրամատիրական այս երկրի պարտատէրերը՝ Արեւելքի վաշխառուներու պէս, կռթնելով օրէնքի եւ ոստիկանական ուժի վրայ՝ կը գրաւէին գիւղացիներու կալուածները, տուները, անասունները:

Եւ քանի մը նահանգներու մէջ տեղի ունեցան կազմակերպուած ըմբոստութիւններ՝ կառավարական պաշտօնեաներու, ինչպէս նաեւ դատարաններու վճիռներուն դէմ:

Մօտաւորապէս վեց միլիոն երկրագործներ կան այս երկրի մէջ, առանց հաշուելու ընտանիքներու անդամներու թիւը: Անոնք կ'արտադրեն կաթ, անասուններ (մսացու), բուրդ, բամբակ, ցորեն, գարի, պտուղներ, կանաչեղէններ եւն.: Եւ այդ ապրանքներու մէկ մասը՝ շուկայի մէջ գին չբերելուն համար, կը փտէին, կրակի կը տրուէին, եւ կամ պարտքի տեղ կը տարուէին:

Եւ ահա նոր եւ արմատական օրէնք մը,— իրաւունք տալ կառավարութեան հսկողութեան ենթարկելու երկրագործական ապրանքներու արտադրութիւնը, անոնց քանակը եւ գինը, ինչպէս նաեւ շուկան՝ գծելով թէ որքան ապրանք պիտի արտահանուի այս եւ այլ երկիրներու շուկայի համար:

Միաժամանակ պիտի արգիլուէին գիւղացիներու հողերու եւ տուներու գրաւումը, յետաձգելով անոնց վրայ եղած պարտքերու վճարումը: Այդ նպատակին հասնելու համար, կառավարութիւնը կը կազմէ ընկերութիւն մը, ինքն ալ որոշ դրամագլուխ դնելով, որպէսզի հնարաւորութիւն ըլլայ պարտատէրերուն ալ գոհացում տալու:

Եւ այսպիսով կառավարութեան հսկողութեան եւ ղեկավարութեան տակ առնուած են վեց միլիոն երկրագործներ՝ մօտաւորապէս երկու միլիառ արտավար (էյքր) հողային տարածութեամբ եւ 10 միլիառ տոլարի արտադրութիւն ունեցող շրջաններով:

Այս դժուարին աշխատանքը ի կատար ածելու համար, երկրագործական բազմաթիւ ընկերութիւններ պիտի բերեն իրենց մասնակցութիւնը՝ իրենց ներկայացուցիչներու միջոցաւ: Արտադրութեան բոլոր ճիւղերուն մէջ ալ պիտի ըլլայ համագործակցութիւն կառավարութեան հսկողութեան տակ:

Առայժմ չի վերջանար, սակայն, Րուզվէլթի կառավարութեան քառամսեայ գործունէութիւնը:

Թղթակցութիւն մը եւս, լրացնելու համար պատկերը:

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

«ՀՆՉԱԿԵԱՆ ՖԷՏԱՅԻՆԵՐԸ»

ԽՄԲ.— «Միլլիէթ», առենէ մը ի վեր կը հրատարակէ պատմական թերթօն մը եւս, «Միլլիեթ»ի Յուշերէն զատ:

Յուշագիր մըն է այս ալ, որ կը պատմէ Պոլսոյ Յունաց եւ Հայոց Պատրիարքարաններուն հետ կապուած դէպքերը:

Թարգմանաբար կուտանք վերջին մասերը.—

Հայոց պատրիարքը, Մաղաքիա արքեպ. Օրմանեան, խոր զարգացման տէր, բազմաթիւ լեզուներու քաջահմուտ, միջազգային քաղաքականութեան ծանօթ անձնաւորութիւն մըն էր:

Նախապէս կաթոլիկ է եղած, յետոյ բողոքական, օրթոտոքս, նոյն իսկ իրբեւ յիսուսեան քահանայագործած, ի վերջոյ բուն հայկական կրօնքի ընդունելով պատրիարքական աթոռ բարձրացած պատկառելի բարձր անձնաւորութիւն մըն էր:

Օրմանեան զգուշաւոր եւ վարչագիտական ձեւով քաղաքականութիւն կը վարէր, նոյնպէս թէ փադիշահին եւ թէ հայկական խռովարարական կոմիտէներուն հետ լաւ վարուիլ գիտէր, մէկուն կամ միւսին շահերուն յարմարելով՝ կ'ապրէր անվնաս:

Հնչակեան կոմիտէն 1904–1905 թուականներուն իր գործունէութիւնը սաստկացնելով, դարձեալ սկսաւ ոճրային իր աշխատանքները: Այս պատճառով, պատրիարքին դիրքը փափուկ դարձաւ, նոյն իսկ դժուարացաւ մէկ կողմէ հանդէպ փադիշահին, միւս կողմէ հանդէպ կոմիտէին:

Կոմիտէն սկսեր էր նեղել պատրիարքը: Այսպէս, Պոլսոյ եւ Անատոլուի Հայերէն պահանջուած մասնաւոր տուրքին համար կ'ուզէին, որ պատրիարքը ցոյց տար իր ազդեցութիւնը եւ օժանդակութիւնը, եկեղեցիներու բեմէն խրախուսէր եւ քաջալերէր ժողովուրդը, հրահանգներ տար հոգեւոր պետերուն: Ու կը սպասէին նաեւ որ այս կամ այն քաղաքին մէջ ձերբակալուած ու բանտարկուած Հայերուն ի նպաստ ազդու բարեխօսութիւններ կատարէր Օսմ. կառավարութեան եօթար դեսպաններուն մօտ: Պատրիարքը թէեւ ազգային հանգանակութեան համար կարելի միջոցներով աշխատեցաւ, բայց չուզեց արձակ համարձակ դրամ հաւաքելու երթալ, այս պատճառով կոմիտէն ամբաստանեց թէ պատրիարքը կաշառուած է Սուլթան Համիտէն: Նոյնիսկ կոմիտէն, արտասահմանի մէջ հրատարակած իր թերթերով, պատրիարքին դէմ յօդուածներ տպեց:

Օրմանեան, հաստատելու համար իր հաւատարմութիւնը հանդէպ Սուլթան Համիտին, այդ յօդուածներն ու սպառնագիրները կը տանէր ցոյց տալու փադիշահին, որ, բնականաբար, կ'ուրախանար:

Օր մըն ալ կոմիտէն նամակով մը կը տեղեկացնէր պատրիարքին թէ այլ եւս ժողովուրդը վստահութիւն չունի իր վրայ, հետեւաբար պէտք է հրաժարի, հակառակ պարագային պիտի գործադրուի անհրաժեշտ պատիժը:

Պատրիարքը այս նամակն ալ ներկայացուց սուլթանին, յայտնելով թէ որքան ծանր կացութեան մը մէջ կը գտնուի:

Սուլթանը, իր քարտուղարներէն Ասըմ պէյի միջոցաւ, կանչեց զիս եւ հրամայեց իր հրահանգները բերանացի հաղորդել Օրմանեան պատրիարքին, որուն մօտ գացի, ուղղակի Բերա, Աղա Ճամիին ետեւը, Սաքըզ Աղաճի իր բնակարանը:

Պատրիարքը կը ճանչնայի առաջուընէ: Երբ բնակարանը գացի, նախ տեսայ քարտուղարը, Ռոպէր, որուն ըսի թէ եկած եմ տեսնելու պատրիարքը:

Լուր տուին: Օրմանեան զիս ընդունեց իր աշխատասենեակին մէջ: Յայտնեցի թէ սուլթանին կողմէ հրահանգներ բերած եմ: Պատրիարքը նշան ըրաւ քարտուղարին, որ դուրս ելաւ սենեակէն եւ առանձին ձգեց մեզ:

Բարեւները հաղորդելէ յետոյ, ըստացած հրահանգներուս ուղղութեամբ այսպէս յայտարարեցի.

— Սուլթանը կ'ըսէ թէ կոմիտէճիներուն ղրկած նամակը կարեւորութենէ զուրկ է: Իրենց սպառնալիքը պարզ շանթաժ մըն է դրամ հաւաքելու համար: Կառավարութիւնը անհրաժեշտ կարգադրութիւնները ըրած է արդէն կոմիտէճիներուն մասին, ամէն զգուշական միջոց ձեռք առնուած է, հետեւաբար մտահոգուելու տեղի չկայ: Թէեւ խռովարարները իրենց արտասահմանի հրատարակութիւններով կ'աշխատին սուլթանին ու ժողովուրդին վստահութենէն զրկել պատրիարքը, փադիշահին մտերմական վերաբերումին մասին սխալ բացատրութիւններ տալով, միւս կողմէ զրոյցներ կը հանեն իբրեւ թէ պատրիարքին կողմէ օտար դեսպաններուն մօտ դիմումներ կատարուած են, բայց այս ամէնը մէկ նպատակ ունի,— խանգարել երկու կողմերու բարի յարաբերութիւնները: Բայց պէտք չէ ականջ դնել նման բաներու:

Պատրիարքը, լուռ եւ յարգալից, մտիկ կ'ընէր ինծի:

— Ձեր սրբազնութիւնը, ըսի, պէտք է շարունակէ իր պաշտօնը, ինչպէս կը փափաքի սուլթանը:

Օրմանեան սուլթանին անկեղծ խօսքերուն համար իր շնորհակալութիւնները յայտնելով ըսաւ.

— Գլխուս վրայ տեղ ունի Վեհափառին հրամանը: Քանի սուլթանը գլխուս վրայ է, ես հաստատ կը մնամ իմ պարտականութեանս մէջ: Իբրեւ քաջ հովիւ, վտանգներէ չեմ վախնար: Անձնապէս վախ չունիմ: Իմ միակ փափաքս է ծառայել համայնքիս, միշտ սուլթանին կամքի սահմաններուն մէջ: Անոր համար ալ, ինչպէս անցեալները անձամբ իրեն հաղորդեցի, կ'ուզեմ գոհ թողուլ համայնքս, որեւէ տրտունջի տեղի չտալ:

Օրինակի համար, Եափ Քուլէի հիւանդանոցին կից որբանոց մը կ'ուզենք շինել: Հողը Էվգաֆին պատկանելուն պատճառով, Էվգաֆը արգելք կ'ըլլայ շինութեան: Գացի Շէյխ–Իւլ–Իսլամ Էֆէնտիին մօտ:

Շէյխ–Իւլ–Իսլամը ըսաւ թէ Վագըֆի հողերուն վրայ շէնքեր շինելը արգիլուած չէ, եթէ վաքըֆի հողերուն վրայ շէնք շինելը արգիլուած ըլլար, ամբողջ Պոլսոյ մէջ մէկ շէնք շինել անկարելի պիտի ըլլար: Էվգաֆին ըրածը անարդար կը համարեմ, ըսաւ: Այսուհանդերձ պատրիարքարանը այդ կողմերը ուրիշ հողեր ալ գտաւ: Եւ խնդրեց որ արտօնութիւն տրուի որբանոցը շինել այդ հողերուն վրայ: Էվգաֆը այդ ալ արգիլեց: Ձեր ծառային դիրքը ալ աւելի դժուարացաւ: Համայնքիս առջեւ բերանս բանալու խօսք մը չունիմ այլեւս:

Ուրիշ խնդիր մըն ալ այն, որ սուլթանը ջնջած էր տուրքերէն մնացած հին պարտքերը: Ելմտական եւ Ներքին նախարարութեանց կողմէ Անատոլուի կուսակալներուն հրահանգ ղրկուած էր այս մասին: Ձեր ծառան ալ իր կարգին առաջնորդարաններուն միջոցով Անատոլուի ծանօթ շրջաններու աղքատ համայնքին հաղորդեց սուլթանական շնորհը: Բայց 20 օր եղաւ բազմաթիւ գիւղերէ եւ քաղաքներէ հասած հեռագիրները կը հաստատեն, որ խստիւ կը պահանջուին հին տուրքերը: (Այս ըսելով, իր պայուսակէն դուրս հանեց 10–15 հեռագիրներ եւ ցոյց տուաւ): Չեմ կրնար երեւակայել եւ ընդունիլ, որ սուլթանին հրամանները չեն գործադրուիր: Ստիպուեցայ դատական եւ կրօնից նախարարութիւններուն դիմել, խնդրելով որ սուլթանին հրամանը գործադրուի եւ այդ մասին հրահանգ տրուի կուսակալութեանց:

Ահա այս եւ նման գրգանքներու պատճառով, համայնքս դժգոհ է եւ կը տրտնջայ ինծի դէմ, եւ առիթներէն կ'օգտուին կոմիտէճիները:

Գալով ազգային փրկութեան տուրքին, զոր կոմիտէճիները կը հաւաքեն ասկից կամ անկից, Հնչակեաններն ու Դրօշակեանները առաջին առթիւ յաջողած են պարզամիտներէ եւ կարգ մը հարուստներէ դրամ փրցնել, սակայն հաւաքուած այդ դրամները Եւրոպայի զանազան գրասատուններուն մէջ վատնուած ըլլալը հաստատելէ յետոյ, այլ եւս ոչ ոք ուզած է դրամ տալ: Այս պատճառով կոմիտէճիները վերջերս սկսած են սպառնալ եւ ոճրային փորձեր կատարել: Բայց ոչ պատրիարքարանը, ոչ ալ ուրիշ ոեւէ մարդ կարեւորութիւն կուտայ հիմա:

Այս յայտարարութիւնները նօթագրելէ յետոյ, բաժնուեցայ Օրմանեան պատրիարքէն եւ ուղղակի պալատ գացի, տեղեկագիրս պատրաստեցի եւ Ասըմ պէյի միջոցաւ սուլթանին ղրկեցի:

ՎԱՂԸ.— Ի՞ՆՉՊԷՍ ՍՊԱՆՆՈՒԵՑԱՒ ԱԲԻԿ ՈՒՆՃԵԱՆ

Ո՞Վ Է ՊԱՏՃԱՌԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՈՒՂՂԱԳՐՈՒԹԵ…

Պ. Արշակ Չօպանեան Կոչնակ… հետեւեալը կը պատմէ նոր … գրութեան ծագման մասին.

Թոյլ տուէք որ նախ պատմ… ի՞նչ ձեւով ծնած է այդ փոր… ինչպէս որ իմացայ անոր հա… հօրմէն, Մանուկ Աբեղեանէն: … եան իմ վաղեմի բարեկամներէն … է. 1908ին Էջմիածին Կոմիտա… դպրեվանքին հետ՝ զինք յաճախ … ու իրեն հետ լաւագոյն յարաբ… թիւններ ունեցեր եմ. Խորապ… գնահատեմ իր բանասիրական մեծ… ժէք գործերը: Ինծի համար … կնալի բան մըն էր թէ ի՞նչպէս … քաջ հայկաբանը, այդ լուրջ բա… րը այդպիսի վիժուկի մը ծնունդ … ցեր էր տալ: Այս ձեւով ալ հա… ուղղեցի անոր՝ վերջին անգամ … ւան գտնուած միջոցիս իրեն … այցելութեանս ընթացքին: Ա… ինչ եղաւ իր պատասխանը. … Հայաստանի նորահաստատ կա… րութիւնը, տեսնելով որ համա… կուսակցութեան յաղթանակէն … ռուսական ուղղագրութեան մէջ … մը բարեփոխութիւններ կատար… էին, ինծի դիմեց առաջարկել… մեր ուղղագրութեան մէջ հարկ… բարեփոխմանց մասին տեղեկագ… պատրաստեմ: Ես պատրաստեցի … տեղեկագիրը, ուր կը ներկայա… բարեփոխման երեք ծրագիր. … մեղմ, երկրորդը՝ քիչ մը աւել… մատական, երրորդը՝ բոլորովի… մատական: Կը կարծէի թէ ն… առաջարկած առաջին ձեւն … փորձէին եւ անոր ամէն տեղ ըն… ուելէն յետոյ պիտի անցնէին … րորդ ձեւին, ու աւելի ուշ, … եաքը՝ երրորդ ձեւին: Բայց կառ… րութիւնը ընդունեց երրորդը, … նածայրայեղ ձեւը եւ անոր … Հայաստանի մէջ կիրարկումը … վարտակով պարտադրեց»:

Աբեղեան, ինչպէս ըսի իրեն, … էր գուշակէր որ յեղափոխական … ռավարութիւն մը բնականաբա… ներկայացուցած երեք ծրագիր… ամէնէն ծայրայեղը պիտի նախ… րէր, ու եթէ չէր ուզած յայտար… — ինչ որ լաւագոյնը պիտի ըլլա… թէ հայ ուղղագրութեան մէջ փո… խութիւններ մտցնելու հարկ … գոնէ իր մեղմ անուանած ձեւը … առաջարկած ըլլալու էր: Ռուս… ուղղագրութեան մէջ մտցուած փո… խութիւնները — ինչպէս իմացայ … ռուսագէտ բարեկամներէ — քան… բառերու մէջ ու վերջը դրուած … լորդ տառերու ջնջման մէջ կը … նան միայն, եւ այդ ջնջումը … բազմէն իսկ առաջ ռուս շատ մե… բագէտներ արդէն ցանկալի կը … տեն եղեր:

Աբեղեանի նորահնար ուղղա… թիւնը այնքան քիչ համոզիչ … պուրիչ է, որ նոյն իսկ այն ատե… հայ խորհրդային կառավարութ… ասիկա գիտեմ շատ ստոյգ աղբ… մէկ ձայնի մեծամասնութեամբ … քուէարկած էր անոր ընդգրկու… անդամներուն կէսը հակառակ … արկած էր, եւ որոշումը անց… շնորհիւ այն ատենուան կառավ… թեան մաս կազմող եւ Հայերէն … ցող ռուս–հրեայ անդամի մը ձայնին:

ՀԱՅ ՆԿԱՐԻՉԸ ԵՒ ՍԱՖԱՒԻ ԱՐՈՒԵՍՏԸ

Բ.

Սարգիս Խաչատրեանը այս վերջին տասնամեակին մէջ Եւրոպայի եւ Ամերիկայի գեղարուեստական աշխարհին՝ ուշադրութեան եւ գնահատութեան արժանացաւ իր նկարներուն ցուցահանդէսներով: Խաչատրեանի տաղանդն ու վրձինը մանաւանդ 1931–1932 թուականներուն մեծ շարժում առեղծեցին Եւրոպայի եւ Ամերիկայի մէջ, երբ ցուցադրուեցան Սպահանի Շահ Աբբասի պալատներէն արտանկարած որմանկարները, որոնք Պարսից Սաֆաւեան շրջանի նկարչական արուեստի գլուխ գործոցները կը կազմեն:

Պարսից այս համբաւաւոր Աբքայից Աբքան, Շահ Աբբասը ոչ միայն խելօք, խորագէտ, ժողովրդականութեան արժանացած եւ սիրուած թագաւոր մըն էր, այլեւ արուեստից եւ վաճառականութեան հովանաւոր ու պաշտպան մը, որուն շնորհիւ մանաւանդ Նոր Ջուղայի հայ գաղութը լաւագոյն շրջան մը ունեցաւ: Շահ Աբբասը համբաւ հանած է պատմութեան մէջ իբր շինարար եւ արուեստասէր թագաւոր: Անոր անունով մինչեւ այժմ դեռ կը մնան այն նշանաւոր կարաւանատուն – իջեւանները, որոնց թիւը, ըստ ժողովրդական աւանդութեան կը հասնի ինըհարիւր ինսունեւինի (տօքիզ եւիւզ տօքսան տօքիւզ): Կարեւոր կեդրոններուն մէջ ան շինել տուաւ պետութեան եւ ժողովուրդին համար մզկիթներ, շուկաներ եւն.: Սակայն Շահ Աբբասը հոյակապ շէնքերով ու պալատներով զարդարեց մանաւանդ իր մայրաքաղաքը՝ Իսֆահան կամ Շօշը, որ մինչեւ այժմ ալ կը պահէ Աբքայից Աբքայի սքանչելի յուշարձանները — պալատներ, մզկիթներ, շուկան, հրապարակ եւն.:

Աբքայական մզկիթները իրենց ճարտարապետական ոճով մանաւանդ արտաքին գեղեցիկ ու ակնախտիղ զարդարանքներով հիացում կը պատճառեն ականատեսներուն: Այս մզկիթներուն գմբէթները եւ պատերը դուրսէն զարդարուած են թանկագին յախճապակիներով (քաշի):

Գալով արքայական պալատներուն, անոնց ամբողջ հմայքը եւ խորհրդաւորութիւնը, ներքին կեանքի գաղտնիքներու, պալատական հաճոյքներու, զուարթ, կանացի եւ սիրային արկածներու, վեհապետական քմահաճոյքներու, վայելչասիրութեան, հեշտանքի եւն. ամէն տիպի ու տեսակի կենցաղի մէկ մէկ խորախորհուրդ գաղտնարաններ են, իրենց լաբիւրինթոսային կառուցուածքով, որուն մէջ անծանօթ մը դիւրութեամբ կրնայ շփոթուիլ եւ անելի մատնուիլ:

Շահ Աբբասի գլխաւոր պալատներէն մէկը, որ կը գտնուի Սպահանի ամենամեծ հրապարակին (Շահի մէյտան) հարաւակողմը, արտաքնապէս թէեւ մեծ է եւ անպաճոյճ, սակայն ականատեսին վրայ հմայող տպաւորութիւն չի թողուր: Անոր հմայքի գաղտնիքը ներսն է: Երբ 1931ի ամառը, երեք ամսով Սպահան – Նոր Ջուղա գացեր էի, խումբ մը բարեկամներու հետ առիթ ունեցայ պտտելու այդ պալատը եւ ամէն կողմ մանրամասնօրէն դիտեցի:

Ոլորապտոյտ սանդուխներով միշտ կը բարձրանանք եւ յարկէ յարկ, բաժանմունքէ բաժանմունք կը շրջինք: Մեր առջեւ կը բացուին երբեմն լայն ու երկար եւ միջակ լոյսով ողողուած դիւանատուներ, դահլիճներ, երբեմն եռանկիւնի, քառանկիւնի եւ կիսալոյս սենեակներ, կ'անցնինք նրբանցքներէ, նեղ ու մանուածապատ մուտքերէ եւ միշտ նորանոր սենեակներ կամ մենարաններ կը մտնենք: Ահա գաղտնարաններ որ առանձնութեան, վայելքի, հեշտագին կեանքի, կանացի հրապոյրներու, զուարթ սիրային արկածներու երբեմնի ժամադրավայրեր եղած են:

Սակայն Ալա Կափուի հրապոյրը իր պալատական անցեալ կեանքի եւ ներկայ անփառունակ շէնքի մէջ չպիտի փնտռենք: Անոր ամբողջ փառքն ու հրապոյրը պէտք է փնտռել իր նկարչական զարդարանքներուն եւ մանաւանդ սքանչելի որմանկարներուն մէջ, որոնք երեք հարիւր տարի առաջ ստեղծագործուեր են եւ մինչեւ այժմ, կը պահեն իրենց հմայքը եւ մանաւանդ գեղարուեստական արժէքը:

Այն՝ ինչ որ արեւմտեան եւ արեւելեան վրձինները հրաշակերտեցին Շահ Աբբաս Մեծի ցանկութեամբ ու ճաշակով, անոր հրամանով ու քմահաճոյքով, այդ բոլորը սակայն ոչ միայն չկրցան ըմբռնել ու գնահատել խորամիտ եւ արուեստասէր Շահ Աբբասի յաջորդները, այլ եւ անոնք ի վիճակի չեղան եղածը գոնէ անաղարտ եւ անվնաս պահպանելու: Ժամանակի եւ պատմութեան արհաւիրքից հարուածներուն տակ Ալա Կափի (բարձրագոյն դուռ, արքայական պալատ) արքունիքը իր գեղարուեստական փառքերէն եւ շատ թանկագին արժէքներէն զրկուեցաւ եւ այնքան անուշադրութեան ու մոռացման ենթարկուեցաւ, որ, դարձաւ մուրացիկներու կամ կարաւաններու գիշերային իջեւան – ապաստարան: Թռչունները պալատին մէջ բոյն շինելու ճեղքեր կը փնտռէին եւ անտէրութեան ուրուականը կը թեւածէր անոր յարկերուն մէջ, ուր երբեմն հասարակ մահկանացուները երկիւղածութեամբ ու սարսափով ելեւմուտ կ'ընէին: Աւերիչ ու քանդիչ ձեռքերը ծանր հարուածներ տուին մանաւանդ պալատի որմանկարներուն: Ուղտապանն ու իշապանը իրենց գիշերային հանգիստը պալատի վարի յարկերուն մէջ գտնելէ յետոյ, թէյի ջուրն ու կերակուրը կ'եփէին պատերուն տակ, որոնց վրայ հիանալի որմանկարներ կային: Մուխը կը սեւցնէր նկարները եւ տաղանդաւոր նկարիչներու ստեղծագործութիւնները կը ծածկուէին ծուխ ու մուխի թանձր մուրով: Եւ դեռ ո՞ր մէկը յիշենք այն աւեր… որոնք մարդկային տգիտութենէ… գռեհիկ ըմբռնումներէն ծնունդ… են՝ պալատական որմանկարները… չցնելու դարչելի մրցումին մէ…

ՀԱՅԿ ԱՃԷՄԵԱՆ

ՄԱՀ ՓՐՈՖ. ԿԱԼԱՃԻՔԵԱՆԻ

Շիքակոյի մէջ մեռած է ամեր… հայ գիտուն մը, փրոֆ. Աղեք… Կալաճիքեան:

Ծնած Ռումէլի Հիսար, … Կալաճիքեան երկրագործական … թութիւնը կը ստանայ Ռօպէրթ … ճի մէջ: Յետոյ կ'անցնի Նիւ Եօր… յաջողութեամբ աւարտէ յետոյ … մալսարանի գիտական ընթացքը … համալսարանին մէջ դասախօս … կարգուի բնագիտութեան: Անկէ … տոյ կ'երթայ Փիլիպպեան կղզ… եւ չափագիտութիւն կը դասա… Մանիլայի համալսարանին մէջ:

Ընդհ. պատերազմին Պոլիս կ… եւ բնագիտութեան դասախօս կը … դուի Ռօպէրթ Քօլէճի: Յետոյ … րիկա կը վերադառնայ եւ երեք … բնագիտութեան դասախօս կ'ը…

Եօթը տարիէ ի վեր կ'աշխատէ… Քօլըմպիայի համալսարանին մէ… քակոյի համալսարանի աստղա… կան ճիւղին մէջ:

Կրէտա Կարպօ ու Ռուբէն Մամուլեան

Հօլիւուտէն կը գրեն «Մշակ»ի ·—

Հօլիւուտի շարժապատկերի աշխարհին մէջ օրուան խօսակցութեան նիւթն է սինէմայի խորհրդաւոր համաշխարհային մեծագոյն աստղ Կրէտա Կարպօն ու մեր հռչակաւոր հայ երիտասարդ բեմադրիչ՝ Ռուբէն Մամուլեանը :

Լոս Անճէլըսի եւ Հոլիւուտի ամերիկեան թերթերու այդ առթիւ գրած զուարթ լուրերէն կը հաղորդեմ հետեւեալը ·

Կրէտա Կարպօն ութը ամիս բացակայ ըլլալով,— գացած էր իր հայրենիքը Շուէտ,— վերադարձաւ Հօլիւուտ եւ պէտք է շարունակէ աշխատիլ իր հին «Մէթրօկօլտուին-Մէյըր» ընկերութեան հետ :

Կարպօն, ըստ պայմանագրի, բեմադրիչ ընտրելու իրաւունքը իրեն վերապահած ըլլալով, պահանջեց «M·G·M·» սթուտիոյէն, որ իր առաջիկայ պատկերին համար իբր բեմադրիչ Ռուբէն Մամուլեանը հրաւիրուի :

Եւ Կարպօն — շարժանկարի այս խորհրդաւոր թագուհին, որ աւելի անմատչելի է ու խորհրդաւոր, քան իրական թագուհի — Մամուլեանի հետ ծանօթանալու համար անակնկալ եւ անսպասելի ամէնքի համար, առաջինը ինքը եղաւ, որ այցելութեան գնաց Մամուլեանին, իրեն առանձնակը — Փարամաունթ Սթուտիոյի մէջ :

Այդ քայլը առաջին անգամն էր, որ Կարպօն, այցելելով ուրիշ օտար սթուտիօ, ի բաց առնել իր աշխատած «M·G·M·»ը :

Մամուլեանը, Կարպոյի խնդրանքին համաձայն, սթուտիոյի մասնաւոր ցուցասրահին մէջ, ցոյց տուաւ ա- [illegible]

[illegible] կարիչներէն :

Աստղի եւ բեմադրիչի փոխադարձ [illegible]ութիւնը շարունակուեցաւ ճա- [illegible] ընթացքին մասնաւոր ճաշարահին մէջ – հեռու հետաքրքիր աչքերէ :

Հաւատի աղբիւրէ կ'իմանանք, որ մեր տաղանդաւոր հայրենակիցը համաձայնած է ղեկավարել Կրէտա Կարպոյի առաջիկայ պատկերը՝ «Քուին Քրիսթինա», քաղուած տասնեւէթե- [illegible] դարու շուէտական պատմութե- [illegible] :

Հանգանակութիւն ներգաղթի մասին

ԽՄԲ·— Մեզի ղրկուած կոչէ մը կ'իմանանք թէ Փարիզի մէջ կազմըւած է կեդր· Մարմին մը՝ ներգաղթի ֆոնտի համար : Այդ կոչին մէջ կը կարդանք ·—

— «Համաձայն պաշտօնական յայտարարութեանց՝ գործը, աշխատանքը չէ որ կը պակսի Խ· Հայաստանի մէջ, այլ՝ բնակարանը : Տնտեսական հաջող աշխատաւորներու պէտքը զգալի է ժողովրդական տնտեսութեան հետզհետէ զարգացող այլ եւ այլ ճիւղերուն մէջ :

Եթէ անցեալ տարի հինգ կարաւան ներով 8000է աւելի աշխատաւորներ կրցան ներգաղթել, տակաւին եղաւ չըներհի այն հանգամանքին որ կառավարութիւնը բաց ի այդ կարաւաններուն տեղաւորման խոշոր ծախքերէն, իր պիտաճէին կարեւոր գումարներ յատկացուց նաեւ բնակարաններու կառուցման համար :

Յայտնի է արդէն որ Խորհ· Հայաստանի ազգաբնակչութեան աճման բերումով բնակարաններու մեծ պակաս կը զգացուի : Հետեւաբար, ներգաղթի ծրագրի աւելի լայն չափով եւ արագ կերպով իրականացման համար անհրաժեշտ է նորանոր բազմաթիւ բընակարաններու շինութիւնը :

Խ· Հայաստանի բարեկամ կազմակերպութիւններն ու անհատները սկսած են գիտակցիլ իրենց վրայ ինկած պարտականութեան : Կարգ մը շրջաններու մէջ Հօկի եւ Բարեգործականի մասնաճիւղեր արդէն լծուած են գործի, ներգաղթի ֆոնտի գոյացման համար :

Այս երկու կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչներէն բաղկացած նորակազմ Ներգաղթի Կեդր· Մարմինը, պաշտօնապէս բացուած յայտարարելով ՆԵՐԳԱՂԹԻ ՖՈՆՏԻ ՄԵԾ ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ, կոչ կ'ուղղէ ամէնքին՝ բերելու իրենց սրտաբուխ եւ փութկոտ աջակցութիւնը :

Ճիշդ է, տնտեսական ներկայ պայմանները այնքան նպաստաւոր չեն : Եւ, սակայն, այս գործը կենսական է : Խորհ· Հայաստանի բարգաւաճումը եւ արտասահմանի հայ աշխատաւորներու ներգաղթի միջոցով փրկութիւնը ցանկացող ամէն մէկ Հայ անշուշտ պարտականութիւն պիտի սեպէ իր բոլոր կարելին ընել : Ամենահամեստ նուէրներն ալ սիրով կ'ընդունուին» :

Ծանօթ ·— Դրամական առաքումներ կատարել գանձապահի հասցէով՝ Mr. L· Gumuchguerdan, 11, Square Alboni, PARIS (16e) :

ՀԱՅ ՈՐԲՈՒՀԻ ՄԸ ԱՆՁՆԱՍՊԱՆ

Հայ որբուհի մը, Ալիս Ցակոբեան, անձնասպան եղաւ Պէյրութի մէջ, ժայռերու վրայէն ծով նետուելով :

Այս տարաբախտ որբուհիի կեանքը, մանաւանդ վերջին օրերը, համակ ողբերգութիւն մը կը դառնայ, լեցուն սրտաճմլիկ դրուագներով : Ալիս, հայ ընտանիքի մը մօտ սպասուհի, քանի մը ամիս առաջ կը վռնտուի անկէ, սակայն խենթի պէս կը սիրէ այդ ընտանիքի երիտասարդ զաւակը եւ կը յուսայ օր մը ամուսնանալ անոր հետ :

Վերջերս, յուսահատած կ'ուզէ վերջ տալ իր կեանքին : Բազմաթիւ փորձեր կ'ընէ, սակայն կ'արգիլուի : Ի վերջոյ կը յանձնուի ոստիկանութեան երկրորդ անգամ ըլլալով, ուրկէ կիրակի գիշերը կը փախչի, օգտուելով պահակ ոստիկանի քնացած վիճակէն :

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՍԵԲԱՍՏԱՑԻՆԵՐԸ ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

ՏԵՍԻՆ·— 1929ին Տէսինի մէջ կազմուեցաւ Սեբաստիոյ Հնգ. Ուսումնասիրաց անունով եւ 4 անդամներով միութիւն մը, ունենալով իր առժամեայ վարչութիւնը։ Ամէն անդամ սիրայօժար մասնակցեցաւ 3—10—50 ֆրանքով եւ մէկ-երկու տոլարներով։ Միութեան նպատակն է օգնել իր դժբախտ եւ անկարող հայրենակիցներուն, նիւթապէս եւ բարոյապէս, կրթել երիտասարդները եւն.։ 1930 մարտ 5ին կարգադրեց Ուլաշ գիւղէն երիտասարդի թուղթերը, իբրեւ ճամբու ծախք վճարելով 150 ֆրանք։ 1930 մարտ 23ին կարգադրեց ուրիշ հայրենակցի մը գործը (թոգատցի), 225 ֆր. վճարելով։ 1930 դեկտեմբեր 28ին 600 ֆր. ղրկեց Պոլիս, երկու անտէր կիներու։ 1930 նոյեմբեր 15ին Կրընոպլէն Զարաի գիւղէն հայրենակից մը հիւանդի բժշկութեան համար վճարուեցաւ 75 ֆրանք։ 1931 փետրուար 20ին դարձեալ Կրընոպլէն հիւանդ հայրենակից մը հիւանդանոց փոխադրելու համար 30 ֆր.։ 1931 յուլիս 28ին սեբաստացի կարօտ կնոջ մը (Լիոնէն) 200 ֆր., 1931 Օգոստոս 20ին Լիոնի հիւանդանոցին մէջ մեռած հայրենակցի մը թաղման համար 205 ֆրանք. 1932 փետր.18ին Տէսինէն Լիոնի մէկ հիւանդանոցին մէջ մեռած հայրենակիցի մը թաղման 350 ֆր.։ Գործադրկութեան առթիւ, 1932 մարտ 15ի ընդհ. ժողովը միաձայնութեամբ որոշեց օգնել հայրենակիցներուն անձի համեմատութեամբ, Ա. 200, Բ. 150, Գ. 75, Դ. 75, Ե. 200։ Վարդեվառ Գուլաքսըզեանի 700 ֆրանք։ Համագումար 3285 ֆր. յատկացուած է դժբախտ հայրենակիցներու։

Վերջինը որ Լիոնի հիւանդանոցին մէկ անկիւնը ինկած որբ մըն է, այսօր իր ոտքն ալ կորսնցուցած է։ Միութեան ընդհ. ժողովը այդ որբ երիտասարդին սահմանած է օգնել մինչեւ ապաքինումը։

Ահա մեր գործը՝ Տէսինի նման փոքր գաղութի մը մէջ։ Իսկ ի՞նչ կը բանին Փարիզի, Մարսէյլի, Վալանսի, Սէնթ Էթիէնի, Սէն Շամոնի, Վիէնի, Կրընոպլի հայրենակիցները... Չե՞ն տեսներ մեր դժբախտ, չքաւոր կամ հիւանդ հայրենակիցներուն վիճակը։ Մթափեցէք, հայրենակիցներ, ձեռք ձեռքի տալով օգնենք։ Տէսինի մէջ ալ կան հարիւրէն աւելի հայրենակիցներ, ինչո՞ւ չեն միանար մեզի։ Ո՞ւր մնաց այն կանոնագիրը որ իրարու կը կապէ բոլոր հայրենակիցները եւ յիշեցնէ անոնց պարտականութիւնները։

Մինաս Պարտաքճեան

ՖՐԱՆՍԵՐԷՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

ՏԵՍԻՆ, 30 յունիս (Յառաջ) ·— S· L·S·A·ի գործարանի գպրոցի հայ աշակերտուհիներու կողմէն եւ կազմակերպութեամբ Հ· Մալոյեան վարդապետին, յունիս 24ի շաբաթ երեկոյեան Ֆրանսացիներուն, իսկ 25ի կիրակի ցերեկը Հայերուն համար տրուեցաւ ներկայացում մը, որուն մասնաւոր հրաւէրով մը իր սիրայօժար մասնակցութիւնը բերած էր «Կոմիտաս» երգչախումբը, ղեկավարութեամբ ընկ· Ա· Մելքոնեանի :

Հանդէսը բացուեցաւ Cavalleria Rusticanaով, զոր միանմարար նուագեցին Տիկ· Dumonglat (դաշնակ) եւ ընկ· Ա· Մելքոնեան (ջութակ) : Ներկայացումը, «L'Arménienne» երեք արար, որ տեղի ունեցաւ ֆրանսերէն լեզուով, անցաւ շատ յաջող : Մեր մատղաշ օրիորդները բոլորն ալ խաղացին ընիկ Ֆրանսացիներու նման, արժանանալով ստարներու եւ գործարանի պաշտօնէութեան գնահատանքին :

Դադարներուն «Կոմիտաս» երգչախումբը յաջողապէս երգեց «Կալի հոռովել» (Սիւնի),«Դիլբար ջան»(Գ·Ղազարեան), «Հիասթափում» եւ «Բաղհան»(Ա·Գ·Մելքոնեանի), ինչպէս նաեւ «Այ զիմ զիմ» երգերը, որոնք շատ լաւ տպաւորութիւն ձգեցին Ֆրանսացիներուն վրայ : Մեներգեց նաեւ Տեսինի սիրուած երգչուհին՝ Օր· Հերա Գըմըլեան, «Բուն եղիր բալաս» (Բ· Կանաչեանի) եւ «Հայրենի գարուն»ը (Վ· Սրուանձտեանցի), խլելով բուռն ծափեր :

Հանդէսի ընթացքին, ինչպէս եւ վերջաւորութեան գործարանի պատասխանատու պաշտօնեաները եւ տնօրէնութիւնը ներկայանալով ընկ·Ա· Մելքոնեանին, յայտնեցին իրենց լաւագոյն տպաւորութիւնները խումբի կազմի, հայ գեղջուկ երգերու եւ իրենց բանուորուհիներու երաժշտական թաքուն տաղանդներու մասին : Շնորհաւորեցին զինքը իբրեւ ղեկավար :

Իսկապէս ամէն քաջալերութեան արժանի է մեր ընկ· Ա· Մելքոնեանը, որ իր անձնական զոհողութեամբ եւ կամքի տոկունութեամբ, ամէն նեղութիւն յանձն առած է երեք տարիէ ի վեր, մէջտեղ բերելով «Կոմիտաս»ի նման տիպար երգչախումբ մը :

Պատի՛ւ «Կոմիտաս» երգչախումբին եւ իր աշխատասէր ղեկավարին :

Վեհունի

ԿԻԼԻԿԻՈՅ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԸ ԿԻՊՐՈՍ Կ'ԵՐԹԱՅ

Անցեալ շաբթու Պէյքաս շոգենաւով Կիպրոս մեկնեցաւ Կիլիկիոյ ծերունազարդ Հայրապետը, ամրան երեք ամիսները անցնելու համար Ս· Մակարի մէջ :

Շոգենաւը, ի պատիւ Ն· Օծութեան ֆրանսական դրօշ պարզեց :

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՍԵՒ ԽԷՉՕ

Համատանէն կը գրեն ·—

Ապրիլ 22ին սեւ հողին յանձնեցինք Սեւ Խէչօն, որ ծնած է Պաշքալէ : Արհեստով դարբին էր : Բայց իր ամբողջ կեանքը նուիրած է ազգային դարբնոցին : Առաջին անգամ մասնակցած է Խանասորի արշաւանքին, ապա անցած է Բագու եւ մասնակցած հայ-թաթարական ընդհարումներուն : 1907-1910 հաստատուած է Կարմիր Վանքը, յատուկ գործով : Կամաւորական շարժման ժամանակ Անդրանիկի բանակին մէջ էր եւ մասնակցած է կռիւներուն : Առանձնապէս աչքի է ինկած Խալիլ փաշայի դէմ մղած կռիւներուն մէջ :

Իսկ վերջին շրջանին մասնակցած է Սալմաստի կռիւներուն, իր կողքին ունենալով իր միակ զաւակը, պատանի Գրիգորը : Մեռաւ 70 տարեկան հասակին մէջ, Թոքերու բորբոքումէն : Այդ հասակին մէջ ալ պահած էր իր կորովն ու աշխոյժը, եւ մինչեւ վերջ մերժեց սեւէ դարման ընդունիլ,վստահ թէ պիտի ապրի եւ նորէնվերադառնայ իր սեւր հայրենիքը շինելու : Թաղուեցաւ հանգուցեալ Ֆրանգեանի կողքին :

ՄԱՄՈՒԼ

Նորէն դրօշակի խնդիր

«Հայրենիք» դառնութեամբ կը նըկատէ խմբագրականի մը մէջ, (16 Յունիս) ·

—«Մեր հարեւան Ռամկավար թերթը կեղծ վրդովմունքով կը հարցնէ.— «Բայց ինչո՞ւ (Դաշնակցականները) հայ ժողովուրդը կը բռնադատեն, որպէսզի ան ալ թանգարանի մը մէջ պահուելու արժանի այս դրօշակը պարզէ» :

Սակայն, Ռամկավար խմբագիրները շատ լաւ գիտեն, թէ հայ ժողովուրդը իր ճնշող մեծամասնութեամբ երբեք ոեւէ մէկուն կողմէ բռնադատուելու պէտք չունի՝ իր ազգային դրօշակը պարզելու համար :

Արդարեւ, մեր բոլոր գաղութներու մէջ, ուր մեր եռագոյնին շուրջը ցարդ վէճ է ծագած Ռամկավարներու կամ Հօկճիներու շնորհիւ, ժողովուրդի մեծամասնութիւնը միշտ ալ այս կամ այն եղանակով պաշտպանած է մեր եռագոյնը : Վերջին թարմ օրինակը տուաւ Շիքակօ, ուր կատարուած ժողովրդական քուէարկութիւնը յայտնաբերեց ջախջախիչ մեծամասնութիւն մը ի նպաստ հայ ազգային դրօշակին :

Եթէ Ռամկավար խմբագիրները անկեղծ են, երբ «Պայքար»ի մէջ կ'ըսեն Դաշնակցականներուն՝ «Թող հրամեն եւ ունենանք դրօշակի խնդիր», այդ պարագային չպէտք է վախնան վէճը ժողովրդական քուէարկութեան ենթարկելու : Եթէ անոնք իրապէս համոզուած են, թէ հայ ժողովուրդի մեծամասնութիւնը իրենց հետ միասին հակառակ է հայկական եռագոյնին, այդ պարագային ուրախութեամբ պիտի համաձայնին մեզի հետ բանավէճի փոխարէն՝ հարցը լուծելու ժողովրդական քուէարկութեամբ :

Այդ առաջարկը կ'ընենք ոչ թէ անոր համար, որ կը խորհինք թէ ժողովրդական քուէարկութիւնը լաւագոյն եղանակն է ազգային դրօշակի նման խնդիրներ լուծելու համար, այլ այն պատճառով, որ կ'ուզենք ցոյց տալ, որ հայ ժողովուրդը դրօշակի խնդրին մէջ բռնադատել փորձողները ոչ թէ Դաշնակցութիւնն է, այլ Ռամկավարներն ու Հօկճիները :

Ամէնուն ծանօթ պատմական իրողութիւն մըն է, որ հայկական եռագոյնը Դաշնակցութեան կուսակցական դրօշակը չէ, հետեւաբար ան չի կրնար ըլլալ «իր կուսակցութեան իշխանութեան խորհրդանշանը», ինչպէս որ կը պնդէ մեր հարեւան ռամկավար թերթը : Առիկա ճիշդ չէ նաեւ այն տեսակէտով, որ Հայաստանի Հանրապետութեան օրով իշխանութեան գլուխ եղած են ոչ միայն Դաշնակցութիւնը, այլ եւ ժողովրդական կուսակցութիւնը, Սոցիալիստ – յեղափոխականները եւ չէզոքները :

Արդ ինչպէ՞ս կ'ըլլայ որ, բոլշեւիկներու կարմիր դրօշակը Ռամկավար խմբագիրներուն աչքին կը դառնայ ազգային դրօշակ մը, մինչդեռ մեր եռագոյնը կը ներկայացուի իբրեւ զուտ կուսակցական դրօշակ մը :

Մեր հարեւան Ռամկավար թերթը ցաւ կը յայտնէ, որ հայ ազգային եռագոյնին շուրջը ծագած վէճին պատճառով Հայերս զրկուեցանք մեր ուրոյն մասնակցութիւնը բերելէ Շիքակոյի ցուցահանդէսին, եւ կը մեղադրէ Դաշնակցականները թէ «ինչո՞ւ ազգային շահուն համար չհրաժարեցան դրօշակի խնդիր յարուցանելէ» :

Նախ՝ կը հարցնենք ·— Եթէ Դաշնակցականները հրաժարէին ազգային եռագոյնը պարզելէն, Շիքակոյի Հայերը ի՞նչ դրօշակ պէտք է պարզէին, արդեօ՞ք բոլշեւիկներու կամ խորհրդային կառավարութեան կարմիր դրօշակը, որ պաշտօնապէս ճանչցուած իսկ չէ այս երկրին մէջ :

Ապա՝ կը հարցնենք ·— Ինչո՞ւ երկու չափ ու կշիռ · եթէ Դաշնակցականները ազգային շահուն համար պարտաւոր էին հրաժարելու դրօշակի խնդիր յարուցանելէ, մի՞թէ Ռամկավարներն ալ նոյն պարտականութիւնը չունէին» :

Նոր Արաբկիր

Նոր Արաբկիրի մասին Ամերիկայի Հայրենակցականը հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդէ ·—

Ոչ միայն գործարանները ելեկտրականացած են, այլեւ քաղաքը լոյսի մէջ ողողուած : Արհեստի գործերը շատ յաջող կ'ընթանան : Բացի ծերերէն եւ մանուկներէն անգործ մարդ չկայ Նոր Արաբկիրի մէջ եւ աշխատող ձեռքերու ալ շատ կարիք կայ, հայրենակցականի կիսաւարտ շէնքերը երկու յարկի վրայ շինելու համար : Նախնական աշխատանքները սկսած են, պիտի շինուին Հայրենակցականի եկամուտներովը : 1932ին Նոր Արաբկիրի մէջ 12 անհատական տուներ շինուած են եւ 1933ին 15 անհատական տուներ շինուելու յոյսը կայ, որովհետեւ շինուածանիւթը որոշ չափով ապահովուած է :

Հին Արաբկիրէն մինչեւ հիմա գաղթող չէ եղած : Այս տարի յուսալի է թէ նոր ընտանիքներ գան անկէ :

Նոր Արաբկիրի Թաղ· խորհուրդը շինել տուած է նոր դպրոց մը, փոքրիկներուն դաստիարակութեան համար :

Ընկ· ՊԱՐԳԵՒ ԽԱՉԻԿԵԱՆ,

եւ

Օր· ՊԱՏԱՍԽԱՆ ԱՆԹՈՅԵԱՆ

Ամուսնացած

Վիէն 24 Յունիս 1933 Վալանս

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով :

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (16)

ԲԱԼԱՀՈՎԻՏ

ԻՄ ՏԵՍԱԾՆԵՐՍ՝ ՀԱՅԱՋԻՆՋ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ

Հանրմներէն մէկը գոչեց գիս ցոյց տալով ·

— Սօֆիա՛, այս ալ կեավուր տղայ [illegible], պզտիկ է տար համար պատրաստ է [illegible] գալու : Երկու տարի վերջը ալ [illegible] թողուր որ հոս գայ : Գիտես որ [illegible] չարաճճի է, խորամանկ եւ չան [illegible]կոտ ··· խայթ կեավուր է ամմա, [illegible] ամուսնանա՞ս հետը, հա՞, կ'ուզե՞ս, [illegible] կը սիրե՞ս, ձեր ազգէն է : Վրայի ըր[illegible]քրքրտուած հագուստին, արեւէն խանձած դէմքին, աղտոտ ու բոպիկ ոտքերուն մի նայիր ··· Մի նայիր թէ [illegible]իկունքին վրայ պատռտուած է շապիկը, մարմինը կ'երեւի, քիչ մը խոտ կը զետեղեն, ծակը կը գոցուի ··· :

Լախտի հարուած մը իջեցուցին գլխուս : Կարծեցի թէ եռացած ջուր լեցուցին գլխուս եւ մինչեւ ոտքերս իջաւ : Փչրուեցայ : Հոգիս խարտակուեցաւ :

Իմ մանուկ փառասիրութիւնս էր [illegible]ր կը նախատէին, կը ծաղրէին, հայ աղջիկներու եւ կիներու ներկայութեան որոնք անծանօթներ էին : Չէի գիտեր թէ որ աշխարհէն էին : Տղամարդու արեան բիծերու խորտիկը զգացի մանուկ երակներուս մէջ : Ցեղային հպարտութիւնս ոտնահարուած էր :

Աչքերս պղտորեցան, արցունքները լճացած՝ ալ չէին տեսներ : Կ'ուզէի որ խուլ ըլլայի, չլսելու մանկամարդ հանրմներու նախատալից խօսքերը :

Ո՞վքեր էին այս գեղեցիկ հայ աղջիկները եւ երիտասարդ կիները,ո՞ւսկից էին բերուած : Ինչո՞ւ գիս այս թշուառ վիճակիս մէջ տեսնէին : Ձայն մը կուգար հոգւոյս խորէն : Ձայն մը ըմբոստ եւ արի : Բիչ կը մնար կատաղի գազանի նման յարձակէի, բզքտէի, նախատինքին փոխան նախատէի, վըրէժս լուծէի, պոռալով իրենց երեսին ·

— Լկտիներ, բոզեր, լիրբեր, դուք վաւաշոտներ որ միայն անզօրմանուկի մը առջեւ կը յոխորտաք ···

Կ'ուզէի շանթ մը ըլլալ եւ շանթահարել·

— Եւ դուք աւազակներ, ջարդարարներ, կողոպտիչներ, այս մերկութիւնս, այս թշուառութիւնս, այլանդակութիւն որո՞ւ կը վերագրէք : Ո՞վ է պատասխանատուն ···

Ցուզումէս կը դողայի, լացը կը ճանկռտէր կոկորդս :

— Է՛յ, խըմիլը տղայ, փի՛ճ, ինչո՞ւ կուլաս, քեզ կը կարգենք նազ կ'ընես : Սօֆիան չե՞ս ուզեր, ուրիշ մը կուտանք,— Խանէ, Այիշէ, Էմինէ ···

Որո՞նք էին այդ Էմինէները, Խանէները, Այիշէները :— Հայ Շողակաթներ, Սիրարփիներ եւ Տիգրանուհիներ որոնց հոգիներէն ներս աշխարհն էր փուլ եկած : Ամէն մէկին վիշտը ովկիանոսէն ալ խոր էր :

Անոնք կը շարունակեն խօսիլ եւ ծաղրել գեւերու պէս : Իսկ գերի հայ աղջիկները լուռ էին, գլխիկոր կը խոկային : Անշուշտ մէկը իր եղբօրը յօշոտուած մարմինը կը պատկերացնէր, միւսը՝ իր միակ զաւկին աչքին առջեւ քարին զարնուելով ջախջախուիլը, եւն · :Իսկ գեղեցիկ Սօֆիա՞ն ···

Ան Տրապիզոնցի հարուստ գերդաստանի մը զաւակն էր : Ժամանակ մը Կովկաս են ապրած : Սօֆիան այնտեղ ստացած է իր ուսումը : Ցեղոյ վերադարձած է հայրենի երկիրը, ուր նըշանուած է եղեր համաքաղաքացի Զաւէն անունով երիտասարդի մը հետ : Զաւէնը ընդհանուր պատերազմին թուրք բանակին մէջ ծառայած է իբրեւ սպայ : Երբ Հայերը կը գինաթափուին, ան կ'անցնի Թիֆլիս եւ հոն կը մնայ ժամանակ մը : Իր ծնողքը նամակ կը գրեն որ դառնայ Տրապիզոն, որպէսզի հարսանիքի պատրաստութիւն տեսնեն : Զաւէնը կը վերադառնայ, հազիւ երկու ամիս կ'անցնի, կը տեղահանուին : Իսկ Սօֆիան ընտանիքին հետ ամենավերջին կարաւանով կ'աքսորուի :

Իր իսկական անունը Շողակաթ էր : Սօֆիա իր թրքացած անունն էր, որ ինքը ընտրած էր երբ ուզած են իր անունը փոխել : Մօրը եւ մեծ քրոջը հետ մինչեւ Բալու ողջ առողջ կը հասնին : Գիշերը Բալուի պատմական կամուրջին վրայ կը լեցնեն դժբախտ հայ կարաւանը որ ութ հարիւր հոգիէն աւելի էր,— բոլորը ծերեր, կիներ եւ մանուկներ : Սուինաւոր ոստիկանները կը փակեն կամուրջին երկու դուռները, իսկ նախօրօք ծրագրուած եւ պատրաստուած «պաշը – պօզուք» խուժան մը որ կարաւանին կըսպասէր, կ'արձակուի կարաւանին մէջ : Եւ կը սկսի կոտորածը : Կը կոտորեն անխնայ տապարով զէնք մը պայթեցնելու, քար»ով, կացինով, տապարով, ինչ տեգ»ով կացինով, տապարով, ինչ տեսակ մահու գործիք որ կայ կը գործածուի : Ոմանք կամուրջէն ջուրը կը նետուին, աւելի վայրագութեամբ չի սպաննուելու համար : Մայրեր իրենց գրկի երախաները ջուրը կը նետեն եւ իրենք ալ միասին հոկայ բարձրութենէն գահավէժ Եփրատին անդունդը կը գլորուին : Խուժանը ժանտարմաներու աջակցութեամբ կ'արգիլէ ջուրը նետուիլ, որպէսզի իրենք տանջանքներով սպաննեն : Գեղանի հարսներ եւ աղջիկներ կ'առեւանգուին, կը տարուին քիչ անդին եւ կը լլկուին : Լլկելէ վերջ վատերը վայրագօրէն կը յօշոտեն եւ դիակները ջուրը կը նետեն :

Շողակաթին (Սօֆիա) քոյրը, Սիրարփին ալ կը քաշեն տանելու : Մօր եւ քրոջ թեւէն կախուած՝ չուզեր երթալ : Աղաչանք պաղատանք օգուտ չըներ : Ձէնքի բունով այնպէս ուժգին հարուած կ'իջեցնեն որ, ուշաթափ կ'իյնայ : Ոտքերէն բռնած քաշկռտելով գիշերանց կը տանին չատերու պէս, ու ալ չեն վերադարձներ :

Նոյն գիշերը կարաւանը նօսրացած ճամբայ կ'ելլէ : Ամէն մէկը իր սրտին հատորը, եղբայրը կամ քոյրը, ամուսինը կամ հայրը զոհ տուած, վիրաւոր սրտով կը շարունակեն մահուան ճանապարհը :

Շողակաթը եւ մայրը չէին գիտեր թէ ի՛նչ եղաւ Սիրարփին, ո՞ւր եղաւ վատերուն թէ ոչ խնայեցին իր գեղեցկութեան, որպէսզի յագեցնեն իրենց գազանային կիրքը :

Արեւածագին, կարաւանը կը հասնի մեր գիւղին տարբառը որ Բալուէն երեք ժամ հեռաւորութիւն ունի :

Մեր գիւղի Թուրքերը եւ Քիւրտերը գացած էին թշուառ կարաւանին անցքը դիտելու եւ որս ձեռք ձգելու : Հաշիմ պէկին ձիապարմանը (սէյիս) կը տեսնէ գեղեցիկ Շողակաթը (որ յետոյ Սօֆիա եղաւ), կը հիանայ գեղեցկութեան վրայ, կը մտածէ որ եթէ պէկին նուէր տանելու ըլլամ, լաւ պիտի ըլլայ : Ժանտարմաները ծանօթ էին մեր պէկին, որովհետեւ երբ սպանդանոցէն կը վերադառնային, գիշերները յաճախ հոն կ'իջեւանէին :

ՄԻՍԱՔ ԽՐԱՃԵԱՆ

(Շարունակելի)

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ՏԱՄԸ ՄԻԼԻԱՌ ՖՐ.ի փոխառութեան երկրորդ բաժինը, երկու միլիառ, հրապարակ հանուեցաւ յուլիս 4ին, հարիւրին 4 եւ կէսով տոկոսով եւ վճարելի տասը տարիէն: Հազար ֆրանքի փոխարէն պիտի վճարուի 1100 ֆրանք, 1943ին: Հազար ֆրանքին տարեկան տոկոսը, 45 ֆրանք, պիտի վճարուի վեցամսեայ կտրօններով, իւրաքանչիւր տարուան յունուար 1ին եւ յուլիս 1ին:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՇՐՋԱՆԻ (հեծելանիւով) վեցերորդ հանգրուանը, Էվիան – Էքս Լէ Պէն – շահեցաւ իտալացի Կուէռռա, որ շահած էր առաջին հանգրուանն ալ: Յաղթականը արժանացաւ փառաւոր ընդունելութեան մը: Հակառակ տաժանելի վերելքին, 15 հեծելանուորդներ կը հետեւէին իր հետքերուն:

ԸՆԴՀ. ՆԵՐՄԱՆ օրէնքը քուէարկուեցաւ վերջնապէս: Պիտի օգտուին զինուորականները, երկաթուղիներու եւ պետութեան այն պաշտօնեաները որ պաշտօնանկ եղած էին, ինչպէս եւ կարծիքի յանցանքով դատապարտուածները:

Խ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ մեծ քանակութեամբ բամպակ պիտի գնէ Մ. Նահանգներէն, հարիւրին 30ը կանխիկ, մնացեալը մէկ տարուան մուրհակներով եւ հարիւրին 5 տոկոսով: Ապրանքներուն մեծագոյն մասը պիտի զրկուի այս ամսու:

Այս առեւտուրը կարգադրուեցաւ Լոնտոնի մէջ, երկու երկիրներու պատուիրակներուն միջեւ, ինչ որ աւելի կարեւոր է քան բուն խորհրդաժողովը:

ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ ԹԱԳԱՒՈՐԸ քիչ մնաց որ սպաննուէր զինուորի մը կողմէ: Թագաւորը այցելութեան գացած էր Թրանսիլվանիոյ մէկ զինարանը, վարչապետին հետ, երբ զինուոր մը սկսաւ կրակ ընել նոր տեսակ գնդացիրով մը: Առաջին գնդակները արձակուած էին, Թագաւորէն մէկ մէթր հեռու, երբ սպայ մը խոյանալով գնդացիրը անդին դարձուց: Զինուորը ձերբակալուեցաւ, բայց եղածը արկած էր, ոչ թէ սպանութեան փորձ:

Այրի Տիկին Նեկտար Քիւթնէրեան, Այրի Տիկին Եղիսաբեթ Այտընեան, Տէր եւ Տիկին Զարմայր Քիւթնէրեան եւ զաւակունք եւ պարագաները սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց սիրելի ամուսնոյն, փեսին եւ ազգականին՝

ՍԱՐԳԻՍ ՔԻՒԹՆԷՐԵԱՆԻ

դառնաղէտ մահը որ տեղի ունեցաւ 29 յունիս շաբաթ օր: Յուղարկաւորութիւնը տեղի կ'ունենայ, այսօր չորեքշաբթի առաւօտ ժամը 9ին, 2, Rue Rossel, au Kremlin–Bicêtre:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Լիոնի Կոմիտէն իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ եռանդուն եւ գործօն ընկեր Ա. ԱՐՉՈՒՄԱՆԵԱՆի դառնաղէտ մահուան առթիւ իր ընտանիքին եւ պարագաներուն:

×

Հ. Յ. Դ. Սէն Լուի (Մարսէյլ) Ականունի խումբը իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ Ա. ԱՐՉՈՒՄԱՆԵԱՆի դառնաղէտ մահուան առթիւ իր ընտանիքին եւ պարագաներուն:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Թիթեղագործ (Թէնէքէճի) Գէորգ Թաշճեան (այժմ Աղապապեան) կը փնտռէ իր զաւակները Հայկաշոտ, Արմենակ, Արամ եւ Տիգրան, իրենց մօր անունը Իսկուհի Տէրտէրեան (Սեբաստիոյ Պարուբի Արտէն Թաղէն), մեծ մօր անունը՝ Եղիսաբէթ: Լուր առնուած է թէ Զինադադարին Իտալա-

բեր Ուրֆայի Հարան գիւղը կը գտնուէր:

Իրենց մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել՝ Tuilerie de Saint Valbert près de Héricourt (Haute Saône), France.

— Կը փնտռուի Էնկիւրիի Սթանոզ գիւղէն Կղեմէս Սինանեան, որ վերջին անգամ զինք տեսած է իր հայրենակիցներէն Ռուբէն Թէլլալեան, Ատանայի Կեաւուր Տաղի մէջ: Փնտռողն է իր մայրը՝ Եղիսաբեթ, քոյրերը՝ Նունիկ, Հոփսի եւ եղբայրը՝ Ռուբէն Սինանեան: Հասցէ 18bis Avenue du Bas Meudon, Issy-les-Moulineaux. Seine: *Կը խնդրուի սուրիահայ թերթերէն արտատպել: Լուր տուողին 500 ֆրանք նուէր:*

— Կը փնտռուին Յակոբ եւ Գէորգ Կարապետեանները, որոնք կը գտնուէին Փարիզ: Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել Պ. Կ. Մութաֆեանի, 74, rue de Rome. Marseille:

ԱԶԴ

Խղճի եւ օրէնքի առջեւ պատասխանատու չմնալու համար, կինս՝ Վերժին (ծն. հնդց. Իլիաս Եազըճը) (չէքէրճի) ի Պէյրութ՝ որ մէկ ու կէս տարի առաջ՝ առանց իմ եւ ծնողացս գիտութեան իր ընտանեկան սուրբ յարկէն խոյս կուտայ նախ երկու ամիս Մարսէյլ, ապա Պէյրութ կը մեկնի իր ծնողաց մօտ:

Այս պատճառով կը ներեմ իր ցոյց տըւած վերաբերմունքը եւ կը հրաւիրեմ զինքը եռամսեայ պայմանաժամու մէջ վերադառնալ Փարիզ: Հակառակ պարագային ազատ կացուցած պիտի ըլլայ զիս չէզոքել նկատել մեր ամուսնութիւնը:

Տիգրան Եազմաճեան

Յուլիս 3

Յ.

Հ. Դ.

Փարիզ եւ շրջակայքներ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅի Զաւարեան Կոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 8.30ին Ակումբին մէջ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ՇԱՎԻԼԻ Արղութեան Կոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին ծանօթ հաւաքատեղին: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻ ԱՌԹԻՒ

Կազմակերպուած ՇԱՎԻԼԻ ԱՐՂՈՒԹԵԱՆ ԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ

30 *ՅՈՒԼԻՍ ԿԻՐԱԿԻ ՕՐ*

կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ թուականը:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած՝ *ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ* կողմէ

9 *ՅՈՒԼԻՍ ԿԻՐԱԿԻ ԱՌԱՒՕՏԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԻՐԻԿՈՒՆ ՄԷՕՏՕՆԻ ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ, ՊԱՂ ԱՂԲԻՒՐԻՆ ՄՕՏ*

Կը խօսի՝ Տիկին ՇԱՀԼԱՄԵԱՆ

գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցի *ԵՓՐԱՏ* նուագախումբը: խմբերգ, մեներգ, հայկական եւ ռուսական պարեր: Արտասանութիւն:

Ճոխ պիւֆէ մատչելի գիներով:

Հաղորդ. միջոց. — *Էնվալիտէն առնել շոգեկառք եւ իջնել Մէօտօն: Փորթ Վէրսայլէն առնել հանրակառք թիւ 23 կամ 32 եւ իջնել Ֆէրմ տը Մուլինօ: Անձրեւի պարագային կը յետաձգուի յաջորդ Կիրակիին:*

Հայ Արիները ցոյց պիտի տան ճանապարհը:

Դաշտապարահանդէս

կազմակերպուած ԿՈՄԻՏԱՍ ԵՐԿՍԵՌ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ ԿՈՂՄԷ

9 *ՅՈՒԼԻՍ ԿԻՐԱԿԻ ԱՌԱՒՕՏԵԱՆ ԺԱՄԸ* 9*էն ՄԻՆՉԵՒ ԻՐԻԿՈՒԱՆ ԺԱՄԸ* 9

Robinsonի **Au Grand Arbre** *պարտէզին մէջ:*

խմբերգ, մեներգ, արտասանութիւն, թատերական ներկայացում, նուագ եւյլն.: եւրոպական պարեր: Մասնաւոր նուագախումբ, ճոխ եւ դիւրամատչելի պիւֆէ: փափաքողները կրնան ճաշը միասին բերել:

Ծախքերու մասնակցութեան համար 3 ֆրանք:

Դաշտահանդէս

Կազմակերպուած՝ ՓԱՐԻԶԻ ՍԱՆՈՅ ԶՈՐԻ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Այս Կիրակի առտուան ժամը 9էն մինչեւ իրիկուան ժամը 8 Արժանթէօյլի անտառին մէջ

Մանրամասնութիւնները յաջորդ թիւով:

ՑԵՐԵԿՈՅԹ

Կազմակերպուած՝ ՀԱՅ ԱՐԵՆՈՒՇՆԵՐՈՒ ԿՈՂՄԷ

Այս Կիրակի, կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին, 14, rue de Trévise, *մէթրօ՝* Cadet

Մուտք՝ 5 *եւ* 10 *ֆրանք:*

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)   17, Rue Damesme :-: PARIS

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (9)

ԱՀԱԲԵԿԻՉԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ

Ա. ԳԼՈՒԽ

—••—

ՊԼԵՀՎԷԻ ՄԱՀԱՓՈՐՁԸ

Սազոնով, իր ռումբը կառքին առջեւի մասին մէջ պահած, պէտք է կանգ առնէր նախարարութեան շէնքին մուտքին առջեւ մէկ կողմը, երեսը Նեւային: Նոյն տեղը բայց ճամբուն միւս կողմը պէտք է կենար Ք., որ իր գլուխը պիտի բանար, երբ մօտենար Պլեհվէի կառքը, նշան տալու համար Սազոնովի: Վերջապէս, քիչ մը աւելի հեռու, Ցեպնոյ կամուրջին վրայ պէտք է կանգնէր Կալիայեւ, կարենալ տեսնելու պայմանով Պոկոտիլովն ու Սազոնովը: Պարտականութիւն պիտի ունենար նշան տալու, երբ Պլեհվէ վերադարձին մտնէր քովնտի փողոց մը:

Այս կարգադրութիւնները գոհացուցիչ չէին անշուշտ:

Անկախ անկից որ ամբողջ գործողութիւնը տեղի պիտի ունենար Պլեհվէի բնակարանին դռներուն իսկ առջեւ, ուր, քաղաքագօրքէն, հետեւակ ու ձիաւոր ոստիկաններէն զատ, կը վխտային ամէն կողմ, փողոցներուն անկիւնը, Օխրանային լրտեսները, զինուորութեան արժանի էր որ Պոկոտիլովի ուշադրութիւնը պիտի գրաւէր մէկ կողմէ կառքը, որուն պիտի սպասէր, իսկ միւս կողմէ Կալիայեւը: Դարձեալ Սազոնովի ուշադրութիւնը պիտի գրաւէր մէկ կողմէ Պլեհվէ, միւս կողմէ Ք. եւ Կալիայեւ: Անկից զատ, գործողութեան կը մասնակցէին, հետեւաբար վտանգի կ'ենթարկուէին երկու անձեր, որոնք գրեթէ անմիջական օգուտ չունէին մահափորձին,— Ք. եւ Կալիայեւ: Այս կարգադրութեան թերութիւնները կը ծագէին հսկողութեան անբաւականութեններէն:

Պլեհվէի ուղեծին անորոշութիւնը,— կրնար ըլլալ, որ քովնտի փողոց մը մտնէր,— մեզ կը ստիպէր անչարժութեան մատնել Կալիայեւը: Միւս կողմէ, նկատելով որ Սազոնով չէր ճանչնար նախարարին կառքը, հարկ կ'ըլլար Ք. ալ մացնել գործին մէջ: Այս անպատեհութեան պատճառով էր գլխաւորաբար, որ Ազեւ չէր ուզեր սկըսիլ մահափորձը, որ իր կարծիքով կանխահաս էր: Մարտ 16ին տեսակցութիւն մը ունեցայ, վերջին մանրամասնութիւններուն համար, Պոկոտիլովի եւ Շուայցէրի հետ: Այդ տեսակցութիւնը տեղի ունեցաւ Ալեքսանդր Նեւսկիի գերեզմանին մէջ, Զայկովսկի շիրիմին մօտ: Սառնօրէն, հանդարտօրէն, Շուայցէր կը քննէր մեր յատակագծին մինչեւ իսկ ամենափոքր կէտերը: Իր վրայ դրուած էր ծանր գործ մը,— գիշերը պատրաստել 5 ռումբ եւ բաժնել, յաջորդ առտու, ռմբաձիգներուն: Պոկոտիլով գրգռուած կը թուէր, ինչպէս միշտ: Մեծ եռանդով կը հաստատէր յաջողութեան մասին իր վստահութիւնը: Դարձեալ վստահ կերպով կ'ըսէր թէ

իրեն պիտի վիճակէր Պլեհվէն սպաննելու պատիւը, ոչ թէ Ն.ի կամ Սազոնովի: Նոյնիսկ կը պնդէր որ, Ն. այն պահուն երբ նետելու ըլլար իր առաջին ռումբը, փոխանակ փախելու քովնտի փողոցով մը, փութար իր մօտ: Պոկոտիլով կ'ապահովցնէր թէ պիտի կրնար իր ռումբերով պաշտպանել թէ Ն. եւ թէ ինքզինք:

Ցանկարծ, մինչ մենք կը խօսակցէինք, մեզի մօտիկ շիրմուղիին մէջէն ցուեցաւ քաղաքագօրքի սպայ մը, ընկերակցութեամբ խումբ մը ոստիկան – զինուորներու: Շիրիմներու խաչերուն մէջէն երեւցան նաեւ սուրեր եւ ուսանիշեր: Նոյն պահուն Պոկոտիլով հանեց իր ատրճանակը եւ մեծ ու արագ քայլերով նետուեցաւ ոստիկաններուն առջեւ: Շուայցէր հանդարտութեամբ կը սպասէր շիրիմին առջեւ, ձեռքը դրած իր գրպանին մէջ, ուր ատրճանակ մը կը պահէր: Մեծ դժուարութեամբ կրցի բռնել Պոկոտիլովը: Ետին դարձաւ եւ մրմնջելով.

— Դուք հեռացէք Պաւլիին հետ: Ես այս մարդիկը այստեղ կը պահեմ քանի մը վայրկեան:

Ոստիկանները կը մօտենային, զառ քովնտի շիրմուղիէն: Բռնեցի Պոկոտիլովի թեւէն:

— Ի՞նչ կ'ընէք: Պահեցէք ատրճանակը:

Ուզեց պատասխանել, բայց, այդ պահուն, ոստիկանները դարձան եւ անցան քովի շիրմուղին եւ կամաց կամաց անհետացան: Յայտնի էր, որ մեզի համար չէին եկած:

Մարտ 17էն 18ի գիշերը անցուցի Պոկոտիլովի հետ: Ու լուսցուցինք Վառիէթէ թատրոնին մէջ, յետոյ գացինք պտըտելու Կղզիներու Պարտէզին մէջ: Կը քալէր գրգռուած, ճակատին վրայ արեան կաթիլներ, տժգոյն, բիբերը բացուած: Կ'ըսէր.

— Մեծ հաւատք ունիմ աշաբեկչութեան վրայ: Իմ կարծիքովս, ամբողջ յեղափոխութիւնը կը կայանայ ահաբեկութեան մէջ: Մենք հիմա շատ քիչ ենք: Բայց բազմաթիւ պիտի ըլլանք: Ահա վաղը չկամ ես, բայց երջանիկ եմ ատոր համար, հպարտ եմ: Վաղը Պլեհվէ սպաննուած պիտի ըլլայ:

Առտուն, ժամը 8ին, իրարմէ բաժնուեցանք իրար գտնելու պայմանով ժամը 2ին: Այդ ժամուն Շուայցէր ռումբերը պէտք է յանձնած ըլլար ռմբաձիգներուն: Պէտք է գացած որոշեալ տեղ մը, Սազոնովի մօտ: Պոկոտիլով պիտի նստէր կառքին մէջ եւ երթար մինչեւ Տրոիցկի կամուրջը: Այնտեղէն պիտի մտնէր իր հետ տանելով ռումբը: Իր կառք պիտի նստէր յետոյ Ն., որ պիտի սպասէր կամուրջին վրայ: Ն. իր ռումբը առնելէ յետոյ պիտի նէր Շուայցէրի հետ, որ կառքը պիտի թողուր վերջին ռումբը, Սազոնովի համար: Խառնուածքով կը բական, Ն. կարծիք չէր յայտներ նաւ: Լիիկ մտիկ ըրաւ ծրագրի բոլոր մանրամասնութիւնը եւ ժամուն գտնուեցաւ որոշեալ տեղ:

Տեսայ Սազոնովի կառքը, մէջ նստած էր Շուայցէր, կանգ Պոկոտիլովի մօտ եւ այս վերջին նստաւ կառքին մէջ: Գացի փնտռել Կալիայեւը: Գտայ զայն չափազանց յուզուած.

— Ռումբ չունին ինծի: Ինչո՞ւ ունին Ն.ի եւ ոչ ինծի:

(Շարունակելի)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 6 ՅՈՒԼԻՍ 1933

6 Juillet 1933

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

9ՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2232

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՕՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՐՁԱՆԳՆԵՐ ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ՃԱԿԱՏԻՆ ՎՐԱՅ

Այս անգամ բաւական ուշ, մէկ ամիս յետոյ ստացանք «Պրոմեթէ»ի վերջին թիւը (Յունիս):

Ինչպէս նախորդ ամիսներուն, այս թիւն ալ կը յորդի Կովկասեան Համադաշնակցութեան ծրագրին յատկացուած նիւթերով:

Եւ, լաւատես, խանդավառ շունչ մը կը փչէ առաջին էջէն մինչեւ վերջինը:

Վրաստանի, Ազրպէյճանի եւ Տաղստանի անկախութեան տարեդարձին առնակատարութիւնն ալ, այս տարի, սերտօրէն կապուած է այդ ծրագրին, Համադաշնակցութեան դաշինքին հետ:

Այսպէս, Փարիզի մէջ կատարուած միացեալ հանդէսին բոլոր ճառախօսները մասնաւոր խանդավառութեամբ խօսած են Համադաշնակցութեան մասին, զայն ներկայացնելով իբրեւ կատարուած իրողութիւն մը:

Ահա Միր Եագուպը, որ խօսելով Ազրպէյճանի կողմէ, կը յայտարարէ.

— «Եթէ, 1920ին, Կովկասեան Հանրապետութիւնները բաժնուած էին իրենց տենչերով եւ ձգտումներով, այսօր այդպէս չէ: Այժմ Կովկասի ժողովուրդները միացած են: Անոնց իրաւասու ներկայացուցիչները միաձայն են տեղծելու համար դաշնակցային պետութիւն մը, ազատագրուած՝ ռուսական քաղաքական եւ տնտեսական որեւէ տիրապետութենէ: Այս գաղափարին յաջողութիւնը մեծ մասով կախում ունի Եւրոպայի բանելիք դիրքէն: Անոր համար կարելի չէ՞ տեսնել ազատ եւ անկախ Կովկաս մը, ամբողջովին ներթակայ՝ միջազգային կարգ ու սարքին: Եթէ Պալթեան պետութիւնները անջատուեցան Ռուսաստանէն, համաձայն ազգերու ինքնորոշման իրաւունքին, եթէ եւրոպական պզտիկ ազգեր այժմ կը վայելեն քաղաքական անկախութեան բարիքները, ինչո՞ւ համար Ուկրայնան, Թուրքեստանը, Թաթարիստանը եւ մանաւանդ Կովկասը պիտի հեծեն Մոսկուայի լուծին տակ, այսպէս ստեղծելով խռովութեանց յաւիտենական վառարաններ: Սահմանակից պետութեանց, օրինակ Թուրքիոյ եւ Պարսկաստանի համար, Կովկասի անկախութիւնը պիտի ըլլայ բարիք մը որուն բարերարական արդիւնքները դժուար է հաշուել»:

Նոյն ոգեւորութեամբ արտայայտուած են միւս ճառախօսներն ալ, շեշտելով Կովկասի բոլոր ժողովուրդներուն միացման եւ համերաշխ Մոսկուայի դէմ միացեալ ճակատ կազմելու անհրաժեշտութիւնը»:

Պ. Չոքայեւ, Թուրքեստանի ներկայացուցիչը, արդէն կատարուած իրողութիւն մը հռչակած է կովկասեան ճակատին միացումը, իսկ Պ. Կվազավա, որ կը նախագահէր հանդէսին, փակման խօսքը արտասանած է ի դիմաց «Պրոմեթէի Ակումբին»:

Երկու յատկանշական խօսք ալ՝ այդ ճառէն:

Պ. Կվազավա Կովկասի ամբողջ պատմութիւնը կը բաժնէ երեք շրջանի,— Առաջին՝ արաբական արշաւանք, հարաւէն. երկրորդ՝ մոնկոլեան արշաւանք, արեւելքէն. երրորդ՝ ռուսական արշաւանք, հիւսիսէն:

— «Բարեբախտաբար, աշխարհի ընդհանուր հոլովոյթը մեզի յոյս կը ներշնչէ թէ միշտ այսպէս չպիտի ըլլայ ապագային: Պարսկաստան եւ Թուրքիա անդամ են Ազգերու Դաշնակցութեան: Իրաւունք ալ ունին անոնք: Կը նշանակէ թէ այս բոլոր պետութիւնները հանդիսաւոր յանձնառութիւն ստանձնած են բոլոր աշխարհի առջեւ, հանգիստ մնալու եւ բարեխղճօրէն յարգելու իրենց դրացիներուն սահմանները: Ուրեմն այժմէն, պէտք է փարատած համարել արշաւանքի ո՛ր եւ է վտանգ՝ հարաւէն կամ արեւելքէն: Բայց նոյնը չենք կրնար ըսել հիւսիսի համար: Այդ կողմը միշտ բաց է: Ի՞նչ ընել: Ի՞նչպէս թումբ կանգնել մոսկովեան կոհակներուն առջեւ: Ի՞նչպէս անանցանելի պատնէշ մը կազմել այդ գրոհներուն դէմ որ կը սպառնան բնաջնջել մեզ: Ա՛յս է ամբողջ խնդիրը»:

Հատկնալի է եզրակացութիւնը,— այդ «անանցանելի պատնէշը» պիտի ըլլայ՝ «միացեալ ճակատը այն ազգերուն որ կը հեծեն Մոսկուայի լուծին տակ»:

Յաջորդ էջերուն մէջ, փռուած է կոչ մը, յանուն «Կովկասի Անկախութեան Կոմիտէին», եւ ուղղուած՝ «Կովկասի բոլոր ժողովուրդներուն»:

Կոչը խմբագրուած է բարձրասլաց սաւառնումներով եւ համակովկասեան նշանախօսքերով:

Այն աստիճան որ, կարծես բան մը պիտի պատահի այսօր — վաղը.

— «Քաղաքացինե՛ր Կովկասի, կը մօտենայ ազատութեան ժամը. այն իշխանութիւնը որ կը հարստահարէ մեզ, հասած է պատմութեան սահմանած անդունդին ափը: Խտացնե՛նք մեր շարքերը: Առանց խաբուելու գրգռումներէ, մեր գործօն ուժերը պահենք վճռական ժամուն համար: Չմոռնանք որ միայն ամբողջ Կովկասի ուժերուն միացումով կրնանք վերստանալ մեր ազատութիւնը: Միութիւն ուժերու, յանուն Կովկասեան Հանրապետութեանց Համադաշնակցութեան,— ահա մեր նշանախօսքը, պայքարի նշանախօսքը, ազդանշանը:

«Յառա՜ջ, սիրելի ռազմիկներ Կովկասի … Յիշեցէք թէ մենք մինակ չենք մեր պայքարին մէջ: Մեր շարքերուն մէջ, մեզի հետ կը պայքարին Ռուսիոյ կողմէ գերութեան մատնուած բոլոր ժողովուրդները, բոլոր անոնք որ համախմբուած են «Պրոմեթէ»ի շուրջը,— Ուկրայնա, Թուրքեստան, եւն.:

Վճռական պահուն, կարմիր աշխարհակալութիւնը որ ահա կը կորսուի իր թափած արեան յորձանքին մէջ, չպիտի կրնայ դիմադրել մեր միլիոնաւոր եղբայրներու ճիգին. եղբայրներ՝ սերտօրէն միացած ազատութեան եւ անկախութեան պայքարին մէջ:

Քաղաքացինե՛ր Կովկասի, կազմակերպուեցէ՛ք: Յեղափոխական ուժեր կազմեցէք, եւ ձեր հզօր բռունցքով, իբրեւ լախտ մը, զգացուցէք զայն, երբ ժամը հասնի, թշնամի ճակատին զգայուն կէտին վրայ: Գիտցէք որ այս է միակ արժանաւոր գործը՝ ի պատիւ մեր «Մայիս»ի 15րդ տարեդարձին»:

Կ'ընդհատենք այստեղ եւ վաղը կ'ամբողջացնենք պատկերը, կցելով մեր խօսքը:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԸ ԿԸ ԹԱՂՈՒԻ...

Բացի Ամերիկայէն, բոլորն ալ համաձայն են յետաձգելու անպայման ժամանակով

ՎԵՐՋՆԱԿԱՆ ՈՐՈՇՈՒՄԸ ՊԻՏԻ ՏՐՈՒԻ ԱՅՍՕՐ

Իբրեւ հետեւանք նախագահ Ռուզվէլթի լախտի հարուածին, համաշխարհային տնտեսական խորհրդաժողովը իր վերջին օրերը կ'ապրի: Բոլոր պատուիրակներն ալ յուսահատած են տիրող քաշքշուքէն եւ կ'ուզեն փակել ժողովը կամ յետաձգել անպայման ժամանակով:

Այս առաջարկը պաշտօնապէս դրուեցաւ խորհրդաժողովի վարիչ մարմնին մէջ, հոլանտական պատուիրակին կողմէ, որուն ձայնակցեցաւ նոյն իսկ Պ. Մաքտօնըլտ: Կը նշանակէ թէ՝ Անգլիոյ վարչապետը ինքն ալ յուսահատած է, թէեւ գլխաւոր կազմակերպիչն էր խորհրդաժողովին եւ ամէնէն հաւատացեալը:

Երեքշաբթի առտու ժամը 10.30ին, Պ. Մաքտօնըլտ խորհրդակցութեան հրաւիրեց վարիչ մարմնին անդամները, իւրաքանչիւրին կարծիքը առնելով զատ — զատ: Ամերիկեան պատուիրակը յայտարարեց թէ ինք չպիտի մասնակցի վիճաբանութեանց: Միւս բոլոր պատուիրակները միաձայնութեամբ յայտարարեցին թէ նախագահ Ռուզվէլթի վերջին պատասխանը հակառակ ըլլալով ամերիկեան պատուիրակութեան բռնած դիրքին, անխուսափելի է ժողովին յետաձգումը: Այս առթիւ, բոլորն ալ ընդունեցան թէ կարելի է շարունակել մէկ երկու մասնաւոր խնդիրներու քննութիւնը (ցորենի, փայտի խնդիր եւն.): Բայց, բուն խորհրդաժողովին ուրիշ բան չի մնար եթէ ոչ կարճ կապել եւ սպասել աւելի նպաստաւոր պայմանները:

Այսպէս, հինգ մեծ պատուիրակութեանց նախագահները Պ. Մաքտօնըլտի ձգեցին յառաջիկային նորէն կազմակերպել ժողովը, «երբ պարագաները նպաստաւոր ըլլան»:

Այս մասին վերջնական որոշումպիտի տար խորհրդաժողովին ընդհանուր դիւանը, իրիկուան ժամը 6ին եւ քարտուղարները սկսան խմբագրել համապատասխան բանաձեւերը: Յանկարծ, ամերիկեան պատուիրակութիւնը խնդրեց յետաձգել իրիկուան ժողովը, յայտնելով թէ ըսելիք ունին: Պ. Մաքտօնըլտ աշխատանքները յետաձգել տալով, տեսակցեցաւ նախագահ Ռուզվէլթի խորհրդականներէն մէկուն հետ, որ յայտարարեց թէ ամերիկեան պատուիրակութիւնը յետաձգման պատճառ չի նկատեր նախագահ Ռուզվէլթի պատասխանը եւ կը խնդրէ ժամանակ տալ, անոր հետ խորհրդակցելու համար: Պ. Մաքտօնըլտ պատասխանեց թէ դիւանը պիտի գումարուի որոշեալ ժամուն:

Եւ այդպէս ալ եղաւ: Անգլիոյ վարչապետը ժողովը բացաւ բանախօսութեամբ մը, որով առաջարկեց յետաձգել խորհրդաժողովը: Մ. Մաքտօնըլտ իր իսկ սարքած գործին մահավճիռն էր որ կը ստորագրէր: Ամերիկայէն զատ, միայն Քանատայի ներկայացուցիչը հակառակ էր յետաձգման: Ամերիկեան պատուիրակը, արտաքին նախարար Պ. Հըլ առաջարկեց շարունակել ժողովը եւ սպասել նախագահ Ռուզվէլթի պատասխանին, հինգշաբթի օրուան ձգելով ժողովը:

Ներկաները հաւանեցան, հետեւաբար վերջնական որոշումը պիտի տրուի այսօր, հինգշաբթի:

Մեծ մտահոգութիւն Անգլիոյ մէջ

Բոլոր երկիրներուն մէջ ալ, դառն տպաւորութիւն գործած է նախագահ Ռուզվէլթի վերջին պատասխանը, որ պայթեցաւ ռումբի մը պէս, անդամալուծելով խորհրդաժողովը:

Լոնտոնի մէջ այժմէն մտահոգութեան մատնուած են մասնաւորապէս ստերլինի ճակատագրի մասին, քանի որ Ամերիկա պիտի շարունակէ ձգել տոլարը:

Երեքշաբթի օր, մէկ ստերլինը կ'արժէր 4.50 տոլար, մինչդեռ անցեալ տարի միջինը 3.50 էր: Երբ երկու դրամներուն հիմն ալ ոսկեդրամն էր, մէկ ստերլինը կ'արժէր 4.87 տոլար: Արդ, եթէ նախագահ Ռուզվէլթ տոլարին գինը կոտրէ մինչեւ հարիւրին 50 համեմատութեամբ, օգտուելով իրեն տրուած լիազօրութենէն, ստերլին — տոլարի սակը պիտի ըլլայ 6.75, ինչ որ ծանրակշիռ կացութիւն մը պիտի ստեղծէ: Արդէն ներկայ սակն ալ, որ կը մօտենայ 1922ի եւ 1924ի համեմատութեան, տանելի կը համարուի միայն իբրեւ առժամեայ չարիք: Այնպէս որ, Անգլիա խորապէս մտահոգ է, իր վաճառականութեան ապագայի մասին: Լոնտոնի մէջ կ'ըմբռնեն թէ Ամերիկան դրամական պատերազմ հրատարակած է աշխարհի դէմ:

Հիթլէր տէր տիրական Գերմանիոյ

ԲՈԼՈՐ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԼՈՒԾՈՒԵՑԱՆ

Պ. Պրիւնինկ, Գերմանիոյ նախկին վարչապետը, իբրեւ վարիչ կեդրոնի կուսակցութեան, յուլիս 5ին յայտարարութիւն մը հրատարակեց, ծանուցանելով թէ կուսակցութիւնը լուծուած է ինքնաբերաբար: Իբրեւ արդիւնք նացիներուն հետ կատարուած բանակցութեանց, հիթլէրական կուսակցութեան շարքերուն մէջ պիտի ընդունուին այն կաթոլիկ երեսփոխանները որոնք արատաւորուած չեն անցեալ մեղքերով:

Ժողովրդական կուսակցութիւնն ալ (Շթրէզէմանի խումբ) որոշեց անմիջապէս լուծուիլ: Այս որոշումը պարզապէս կը նուիրագործէ կատարուած իրողութիւն մը, որովհետեւ կուսակցութեան շարքերը շատոնց նօսրացած էին: Միեւնոյն ընթացքը պիտի բռնուի այս կուսակցութեան երեսփոխաններուն հանդէպ:

Հիթլէրի կողմէ ստորագրուած հրամանագիր մը կ'ըսէ թէ՝ այսուհետեւ Պողպատեայ Սաղաւարտակիրներու ամբողջ ընկերակցութիւնը պիտի դրուի հիթլէրական մարտական խումբերու հրամանատարութեան տակ:

ՉՈՐՍ ՀՐԵԱՆԵՐ ԽԵՂԴՈՒԱԾ

Պեսարապիոյ դաշտերուն մէջ գտնուեցան չորս դիակներ, երկուքը՝ այր՝ երկուքը՝ մանկամարդ աղջիկներ: Կը կարծուի թէ խեղդուած են անծանօթներու կողմէ: Չորսն ալ հրեայ ըլլալով, ոստիկանութիւնը կը կասկածի քաղաքական ոճիրէ մը:

«Նոր յեղափոխութիւն չպիտի ըլլայ»

Նացիներու պաշտօնաթերթը խոշոր գլխագիրներով, ամբողջ առաջին էջին վրայ տպած է այս խորագիրը, եւ անոր տակը՝ Հիթլէրի վերջին ճառը: Գերմանիոյ «Առաջնորդ»ը կը յայտարարէ այդ ճառին մէջ.

— «Ես վճռած եմ անողորմաբար ջախել անկարգութեան որ եւ է փորձ: Իմ բոլոր ուժովս պիտի դիմադրեմ յեղափոխական նոր յորձանքի մը, որովհետեւ ան իր ետեւէն պիտի բերէ ճշմարիտ քաոս մը: Պէտք է ամրապնդել ազգային յեղափոխութեան ահագին յաջողութիւնը, ազգային — ընկերվարական գաղափարներ ներշնչելով բազմութիւններուն: Ո՛վ որ կ'ըմբոստանայ պետութեան կանոնաւոր իշխանութեան դէմ, օձիքը ձեռք պիտի տայ, ինչ դիրք ալ ունենայ»:

Գերմանիա եւ Վատիկան

Ինչ որ Պիզմարք չյաջողեցաւ ընել, Հիթլէր գլուխ կը հանէ:

Վերջին լուրերու համաձայն, յաջողութեամբ պսակուած են Գերմանիոյ եւ Վատիկանի միջեւ կատարուած բանակցութիւնները, եւ շուտով պիտի ստորագրուի պայմանագիրը (քոնքորտա): Բանակցութիւնները կը վարէ Գերմանիոյ փոխ — վարչապետը, Ֆոն Փափէն, որ մէկ օր յետաձգեց իր մեկնումը: Գերմանիա յաջողած է համոզել Վատիկանը որ, կաթոլիկ ընկերակցութիւնները չխառնուին քաղաքական գործերու: Ինչ որ Մուսոլինիի Իտալիան չահեցաւ երկար պայքարներէ յետոյ, Հիթլէրի Գերմանիան ձեռք ձգեց առանց յոգնութեան: Կաթոլիկ ընկերակցութիւնները պիտի զբաղին միայն հոգիներու փրկութեամբ. ինչ որ կը նշանակէ թէ անոնց ուժէն պիտի օգտուի հիթլէրականութիւնը: Կաթոլիկ հոգեւորականները արդէն սկսած են ողբալ.— «Կաթոլիկութիւնը ամէն բան կորսնցուց Գերմանիոյ մէջ, բացի կեանքէն»:

Արդարեւ, կնքուած համաձայնութեամբ Հիթլէր կաթոլիկութիւնը կը զրկէ իր բոլոր հեղինակութենէն եւ ազդեցութենէն, բաժնելով երիտասարդութիւնն ալ: Պապը ստիպուած է տեղի տալ, նկատելով որ հիթլէրականութիւնն ալ միատարր եւ ուժեղ կազմակերպութիւն մըն է, ինչպէս Փաշականութիւնը:

Նոր ձերբակալութիւններ Պուլկարիոյ մէջ

Պուլկարական ոստիկանութիւնը, որ երկու ամիսէ ի վեր կը հետապնդէր համայնավարական կազմակերպութիւն մը, յաջողեցաւ երեւան հանել անոր բոլոր անդամները: Գլխաւոր կազմակերպիչներէն մէկը Սիմէոնովկրատի քաղաքապետն էր, որուն տունը իբրեւ հաւաքատեղի կը ծառայէր: Ոստիկանութիւնը ձեռք անցուց բոլոր թուղթերը եւ ծածկագիրները: Առաջին առթիւ ձերբակալուեցան 70 հոգի:

Հետապնդումները կը շարունակուին:

Անգլօ-ռուս յարաբերութիւնները

Խորհրդային բոլոր թերթերը միաբերան կը փառաբանեն անգլօ-ռուս առեւտրական յարաբերութեանց վերահաստատումը՝ իբրեւ մեծ յաղթանակ մը Մոսկուայի համար: Կ'ըսեն թէ բրիտանական կառավարութիւնը ստիպուեցաւ վերցնել ռուսական ապրանքներուն դէմ հաստատած արգելքը, տեղի տալով բանուորներու եւ գործարանատէրներու ճնշումին: Անգլիան չյաջողեցաւ իր ետեւէն քաշել միւս պետութիւնները, հակախորհրդային խաչակրութեան մը համար, շնորհիւ խորհրդային իշխանութեան խրոխտ եւ անդրդուելի դիրքին:

«Իզվեստիա» այս առթիւ յիշելով երկու անգլիացի ճարտարագէտներուն արձակումը, կ'ըսէ թէ խորհրդային արդարութիւնը չուզեր վրէժ լուծել, այլ պարզապէս կը ձգտի պաշտպանել իր շահերուն վնասող արարքները: Հետեւաբար, բան մը փոխած չըլլար, բանտարկութիւնը վերածելով արտաքսման:

Երանի թէ նոյն մեթոտը գործադրէին խորհրդային կալանաւորներուն համար ալ,— գիտել կուտայ քաղքենի թերթ մը …

⁂ Խարքովի մէջ դատի քաշուեցան 50 հոգի, որոնք ամբաստանուած են իբրեւ խափանարար եւ զեղծարար:

Պուլկարիոյ թուրք թերթերը կը հետապնդուին

Ֆիլիպէէն կը գրեն «Վագըթ»ի, յունիս 28 թուականով.— Եսքի Տէրէ հրատարակուող «Պիրլիք» թերթին խմբագրապետը հօս բերուելով բանտարկուեցաւ, որովհետեւ գրած էր թէ Քէօքլէմէզլէր գիւղին մէջ ոստիկան մը բռնաբարած է Թուրք կիներուն պատիւը:

Խմբագրապետէն 4000 լէվայի երաշխաւորութիւն մը պահանջուեցաւ: Գաւառակին հարուստ իսլամները անմիջապէս իրենց մէջ հաւաքեցին այս գումարը, որպէսզի խմբագրապետը ազատ արձակուի: Բայց ոստիկանական տնօրէնը տէրերուն ետ դարձուց այդ դրամը, ըսելով թէ խմբագրապետը պէտք է վճարէ երաշխաւորութիւնը:

Այս պահանջին պատճառը սա է.— Եթէ խմբագրապետը երկու օրուան ընթացքին չկարենայ վճարել 4000 լէյը, 60 օր պիտի բանտարկուի եւ այս միջոցին լոյս չպիտի տեսնէ թերթը:

Ոստիկանատուն կանչուելով հարցաքննուած են նաեւ Գարանճա Ալիի Թուրքերէն թերթերուն տնօրէնները, որոնք նոյնպէս հրատարակութիւն ըրած էին Քէօքլէմէզլէրի դէպքի մասին:

Սոֆիայի «Րէհպէր» թերթը, «Պիրլիք»ի գրութիւնը արտատպած ըլլալով, հետապնդումի ենթարկուած է: Խմբագրապետը Մէհմէտ Ճէմիլ էֆ. երկու շաբաթէ ի վեր պահուըտած եւ թերթն ալ դադրած է:

ՇՈՒՆԸ ՋԻՆՔԸ ԽԱԾԱՒ, ԻՆՔՆ ԱԼ ԿԻՆՆ ՈՒ ԶԱՒԱԿՆԵՐԸ

Պուքրէշէն կը հեռագրեն թէ Չէրնաութի մէջ (Պուքովինա) կատղած շուն մը խածաւ բազմանդամ ընտանիքի մը հայրը: Այս վերջինը իր կարգին խածաւ կինը եւ չորս զաւակները: Բոլորին վիճակն ալ յուսահատական է:

ՌՈՒՍԵՐԻ-ՃԱՓՈՆԱԿԱՆ ՄԻՋԱԴԷՊ ՄԸ

Ճափոնական ոստիկանութիւնը բռնեց խորհրդային երկու նաւեր, ձերբակալելով 30 հպատակներ, որոնք ամբաստանուած են լրտեսութեամբ:

ՍԵԼԱՆԻԿԻ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Սելանիկի երեսփոխանական լրացուցիչ ընտրութիւններուն մէջ զգալի յաջողութիւն չահեցան ընդդիմադիրները (Վենիզելոսեան): Կառավարական թերթերը այդ յաջողութիւնը կը վերագրեն համայնավարներու քուէներուն: Այսպէս, կառավարական ցանկը շահած է 42,600 քուէ, ընդդիմադիրները՝ 47,077: Համայնավարները, որ մարտ 5ին շահած էին 7440 քուէ, այս անգամ ստացած են միայն 1110:

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՍՈՒՐՀԱՆԴԱԿ

ԱՆԱՐԻՒՆ ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Գրեց՝ Ա. ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ

Տնտեսական ճգնաժամին դէմ պայքարելու համար, երկրի բոլոր ուժերը յայտարարեցին մէկ ճակատ՝ Րուզվէլթի հրամանատարութեան տակ: Ճգնաժամի դէմ պատերազմ հռչակուեցաւ մարտ 4ին, երբ հին նախագահը ձգեց Ուաշինկթընը եւ նորը գրաւեց աթոռը:

Ռազմաճակատը բաժնուեցաւ քանի մը գլխաւոր դաշտերու.— Դրամատուններ եւ երկաթուղիներ, անգործներ եւ ելմտացոյց: Նախորդ երկու յօդուածներով ծանօթացանք առաջին երեք ճակատներուն հետ: Այժմ անցնինք միւսներուն:

ԱՆԳՈՐԾՆԵՐ.— Թիւը, ինչպէս ըսած ենք, մօտաւորապէս 6 միլիոն է (18 միլիոն անհատներ կապուած): Անոնց գործ պէտք է ճարել, կանոնաւոր աշխատավարձ ապահովել, փրկել անոնց տուները եւ կալուածները:

Ամէնէն առաջ Րուզվէլթը առաջ քշեց գարեջուրի վերադարձի հարցը, հոգ չէ ալքօլի աննշան բովանդակութեամբ: Այդ հարցի հետ կապուած էր մօտաւորապէս կէս միլիոն անգործներու վերադարձը դէպի գործարան: Քանի մը շաբթուան ընթացքին օրէնքն անցած եւ վաւերացուած էր: Նոր գործարաններ բացուեցան, հիները նոր շունչ առին, բանուորներ ընդունուեցան եւ այդ բոլորի արդիւնքը եղաւ մէկ բան — հաւատք դէպի կառավարութիւնը:

ԱՆՏԱՌՆԵՐՈՒ ՊԱՀՊԱՆՈՒՄ.— Իր անմիջական քայլերէն մէկն եղաւ հայթայթել 1/4 միլիոն երիտասարդներու համար գործ, ուղարկելով դէպի անտառները: Անոնք հոն պիտի ապրին կառավարութեան հաշուին՝ ստանալով բնակարան, հագուստ, ուտելիք եւայլն: Միաժամանակ ամսական 30 տոլար պիտի վճարուի այդ երիտասարդներու ընտանիքներուն, որոնք կ'ապրէին կառավարութեան հաշուին: Այս կայանները յատուկ են ոչ միայն այրերու, այլեւ կիներու, որոնք կը կատարեն տարբեր աշխատանքներ: Այս երկու քայլերով մօտաւորապէս մէկ միլիոն բանուորներու գործ հայթայթուեցաւ եւ ժողովուրդը զգաց որ նոր վարիչ մը երեւան եկած է, զիրենք առաջնորդելու դէպի աւելի լաւ օրեր:

Այս բոլորէն վերջ նոր եւ անգործութիւնը ճակատէն հարուածող օրինագիծ մը — 3ուկէս միլիառ տոլարի ելմտացոյց մը հանրօգուտ շինութեանց համար՝ խճուղիներ շինելու, հիները վերանորոգելու, շէնքերու կառուցման եւ բնութեան հարստութիւնները պահպանելու համար, ջրամբարներու շինութեան, ջուրերու զօրման, ելեկտրական ուժի, աժան գինով բնակարաններու եւ այլ նման աշխատանքներու համար: Դաշնակցային կառավարութիւնն այդ գումարը պիտի բաժնէ նահանգներու վրայ — տալով անոնց իբրեւ պարտք: Աշխատանքի այդ ճակատին վրայ յոյս կայ երկու միլիոն բանուորներու գործ հայթայթելու: Այս գումարով բոլոր հիմնարկութիւնները կ'ունենան բաւարար դրամագլուխ՝ նոր աշխատանքներու համար:

ԵԼՄՏԱՑՈՅՑ.— Երկրի մը ելմտացոյցը պիտի հաւասարակշռուած ըլլայ, այլապէս անկարելի է սպասել բնական կեանքի վերահաստատումը: Այդ պատճառով ալ, նախագահ Րուզվէլթը բաւական դժուարին պայքար մղեց Քոնկրէսին դէմ, ստանալով վերջինին: Վէճը վեթերաններու նպաստի շուրջն էր: Բոլոր անոնք որ նախորդ եւ վերջին մեծ պատերազմին մասնակցած են, նպաստ կը ստանային կառավարութենէն՝ իրենց կրած մարմնական վնասին համար: Վնասուողներու շարքին բազմաթիւներ կային, որոնք ոչ պատերազմի դաշտ իջած էին եւ ոչ ալ ոեւէ վէրք ստացած եւ կամ պատերազմէն վերադարձէն վերջ ախտացած են լաւ պաշտօններու: Հակառակ այդ փաստերուն, այս «հերոս»ները կը շարունակէին նպաստ ստանալ կառավարութենէն: Րուզվէլթն իր հարուածն իջեցուց այս տեսակի վեթերաններուն եւ առաջարկեց 400 միլիոն տոլարի խնայողութիւն մը: Քոնկրէսն ընդդիմացաւ, որովհետեւ անդամները պէտք ունէին վեթերաններու քուէին՝ վերընտրուելու համար:

Նախագահը սպառնաց դիմել ժողովուրդի մեծամասնութեան, որ հարկեր կը վճարէ՝ վեթերաններ պահելու համար:

Եւ որովհետեւ Րուզվէլթի հեղինակութիւնը մեծ էր, կատարած գործը՝ օգտակար եւ իր առաջարկները՝ երկրի շահերուն նպաստաւոր էին, Քոնկրէսը տեղի տուաւ: Ելմտացոյցը հաւասարակշռելու համար արձակուեցան աւելորդ պաշտօնեաները եւ ջնջուեցան պաշտօնեաները,, հարիւրին 15 կրճատուեցաւ բոլոր պաշտօնեաներու շաբաթավարձը եւ այդպիսով մօտաւորապէս մէկ միլիառ տոլարի խնայողութիւն կատարուեցաւ:

Ահա համառօտ կերպով Րուզվէլթի քառամսեայ գործունէութեան պատկերը: Եւ այս բոլորը այնքան կարճ ժամանակի ընթացքին:

Ամէնէն տարօրինակը եւ անհաւատալին — 150 տարուան կեանք ունեցող այս Հանրապետութիւնը՝ իր ներկայացուցիչներու միջոցաւ, նախագահը «դիկտատոր» հռչակեց՝ ճգնաժամի դէմ մղուելիք այս պայքարը յաջողութեամբ տանելու համար:

Ամերիկեան պատմութեան մէջ ոչ մէկ նախագահ ունեցած է այն լիազօր իրաւունքները, որոնք յանձնուած են Րուզվէլթին՝ կանոնաւորելու համար դրամատուները, դրամի արժէքը, արդիւնաբերութիւնը, երկրագործութիւնը՝ կանոնաւորելով թէ գիները եւ թէ արտադրութեան քանակը: Անգործներուն աշխատանք հայթայթել, պահելով շաբաթավարձի վերելքը, կրճատելով աշխատանքի ժամերը, վերացնելով աւելորդ եւ վնասակար մրցակցութիւնը:

Վեց միլիոն երկրագործներ, 6 միլիոն անգործներ, տասնեակ միլիոններով աշխատաւորներ — 120 միլիոն ժողովուրդ իր կեանքը կապած է մէկ անձի հետ:

Եւ այդ անձնաւորութիւնը բռնակալ չէ, ոչ Սթալին, ոչ ալ Մուսոլինի:

Դէմոկրատ է ինքը: Ազատութիւնը սիրող եւ ժողովուրդի համար մտածող:

ԱՆՀԱՏՆ է ուժեղ եւ գաղափարական, որ կը գործէ քուէի վրայ:

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

Ի՞ՆՉՊԷՍ ՍՊԱՆՆՈՒԵՑԱՒ ԱԲԻԿ ՈՒՆՃԵԱՆ

Սուլթանին «անկեղծ» յայտարարութիւններուն չափ կատարեալ էր նաեւ պատասխանը Օսմանեան պատրիարքին, որ կը գանգատէր կոմիտէճիներուն կատարած ճնշումներուն մասին: Ուշադրութեան արժանի է «իրարու հետ խօսելու քաղաքականութիւնը», զոր կը գործադրէին անոնք երկուստեք: Որոշ էր թէ երկուքն ալ չափազանց խորամանկ ձեւով կը շարժէին:

Քանի մը օր յետոյ, պատրիարքին խնդրանքին համաձայն, որբանոցի հողերուն եւ անվճար հին տուրքերուն խնդիրը լուծուեցաւ: Սուլթանին աւագ քարտուղարը իր մօտ կանչեց պատրիարքը եւ անոր հաղորդեց թէ կարգադրուած են իր խնդրանքները, նոյն իսկ սուլթանին կողմէ նուէր մըն ալ տրուեցաւ պատրիարքին:

Ճիշդ էր թէ կոմիտէճիները «ազգային ազատագրութեան» տուրք մը կը հաւաքէին օսմանեան երկրին սահմաններուն մէջ, ինչպէս կը խոստովանէր նաեւ Օսմանեան պատրիարք:*

Այդ հաւաքուած գումարներուն քանակը նուազած ըլլալով, ինչպէս կ'ըսէր պատրիարքը, կոմիտէճիները սկսեր էին բռնի եւ ահաբեկչական եղանակով դրամ քաշել հարուստներէն:

Ահա այդ օրերուն, այդ կոմիտէճիներուն ձեռքով սպաննուեցաւ Աբիկ Ունճեանը, որ Պոլսոյ ամէնէն նշանաւոր հարուստներէն մէկն էր:

Սուլթանը լաւ կը ճանչնար Ունճեանը, որ պետական յանձնառութիւններով կը զբաղէր: Ասիրի բազմաթիւ գործարաններ կը հիմնէր ու կը բանեցնէր: Իսլամ ու քրիստոնեայ աղքատներուն անխտիր կ'օգնէր:

Կոմիտէն իր ձեռքն անցուց Աբիկ Ունճեանի օձիքը: Կոմիտէին առաջին դիմումը չմերժելով Աբիկ Ունճեան քիչ մը դրամ տուած էր: Բայց կոմիտէն չէր ուզեր այլեւս՝ ձգել Ունճեանի օձիքը: Իսկ Ունճեան հասկնալով խայտառակութիւնը եւ շանթաժ մը ըլլալը, չէր ուզեր դրամ տալ, դրամի փոխարէն առատ խրատ կուտար:

Կոմիտէն կը կատղի, եւ վրէժ լուծելու, ուրիշ հարուստներու ալ դաս մը տալու նպատակով, կը սպաննէ Ունճեանը: Երբ սպանութեան որոշում կը տրուի, կոմիտէն ահաբեկիչ կը նշանակէ Աֆարեան Յովհաննէս անունով փէտայի մը:

Կոմիտէին գործունէութեան կեդրոնը կը գտնուէր Ամերիկայի մէջ: Այդ Յովհաննէսն ալ, բնիկ Խարբերդի շրջանէն ըլլալով հանդերձ, Ամերիկա գացած եւ հեծելանիւի գործարան մը մտած էր: Չափազանց նիհար եւ մէկ աչքը աւրուած էր: Վիճակը այս փէտային ինկաւ եւ կոմիտէն ձեռքը տարճանակ մը տալով Պոլիս ղրկեց:

Այս հնչակեան փէտային, Պոլիս հասնելէ յետոյ, Աբիկ Ունճեանը լաւ մը ճանչնալու համար, կը բնակի Գատը Քէօյի մէջ: Աբիկ Ունճեան աղուոր ու գեղեցիկ քէօշկ մը ունէր Գատը գիւղի մէջ, Մէօհիւրտարի կողմնոյն կից: Յովհաննէս Աֆարեան սկսաւ ալքտալ Ունճեանի քէօշկին շուրջ: Ապարանքին մեծ դրան եւ ետեւի կողմը, պարտէզի դրան առջեւ թափառեցաւ երկու օր: Ունճեանի դէմքը, կերպարանքը լաւ մը քննեց, ասիթով մըն ալ դռնապանին հետ տեսնուեցաւ: Այլ եւս սխալելու որեւէ պատճառ չկար: Եւ Յովհաննէս Աֆարեան, Ղալաթայի մէջ, փողոցին մէջտեղը, սպաննեց Ունճեանը:

Ունճեանի սպանութիւնը ցաւ պատճառեց սուլթանին: Ունճեանի քրոջը եւ եղբօրը բնակարանը պաշտօնեայ մը ղրկելով, իր ցաւակցութիւնները յայտնեց: Եւ հրաման բրաւ անմիջապէս ձերբակալել ահաբեկիչը: Յովհաննէս Աֆարեան, շնորհիւ մեր մասնաւոր պաշտօնէութեան ջանքերուն, ձերբակալուեցաւ մէկ օր վերջ: Ոճրագործը, սպանութենէն յետոյ, կը փախչի դէպի Բերա, Պահչէ Համամի անկիւնը սափրիչ Սիմոնի տունը կ'ապաստանի: Ոստիկանութեան խիստ խուզարկութեան շնորհիւ, ձերբակալուեցաւ տան մէջ:

Զարմանք կը պատճառէր սպանիչին պաղարիւնը: Համարձակօրէն, անտարբերութեամբ կը խոստովանէր թէ ինչպէս սպաննեց: Ըսաւ թէ կոմիտէին հրամանով էր, որ սպաննուեցաւ Աբիկ Ունճեանը: Յովհաննէս Աֆարեան ոճրագործ տանելին կողմէ կախաղանի դատապարտուեցաւ:

Սակայն այս դատավարութիւնը առանց միջադէպի չանցաւ: Այդ շրջանին այլեւս սովորութիւն դարձած էր օտար պետութիւններուն համար, միջամտել ամէն առթիւ եւ ամէն անգամ մեր գործերուն:

Ամերիկեան դեսպանը, Ունճեանի սպանութենէն վերջ, իբրեւ ոճրագործին պաշտպանը, միջամտեց, առարկելով թէ Աֆարեան, երեք տարիէ ի վեր Ամերիկա բնակած ըլլալով, Ամերիկացի կը համարուի: Դեսպանին բացատրուեցաւ եւ փաստերով ցոյց տրուեցաւ թէ Աֆարեան բնիկ Խարբերդի շրջանէն է: Դեսպանը սակայն պնդեց թէ չի դադրիր պաշտպանելէ Աֆարեանը: Ընդհ. դատախազ Ճէմալէտտին պէյ յաջողեցաւ փակել միջամտողներուն բերանը զաւեշտական ձեւով մը, որ ահաւասիկ.—

Հնչակեան փէտայի Աֆարեան Յովհաննէս ձերբակալուելով հարցաքննութեան տակ առնուած էր: Եւ ահա ամերիկեան դեսպանը կը դիմէ դատական նախարարութեան, ասկից զատ երկու թարգման ալ կը ղրկէ: Կառավարութեան հեղինակութեան դէմ կատարուած այս դիմումին առթիւ, ընդհ. դատախազը կը պատասխանէ.— Յովհաննէս Աֆարեան Խարբերդցի է, օսմանեան հպատակ է, ոճիրը գործողը ինքն ըլլալն ալ կը խոստովանի, այս պարագաներուն տակ զինք տեսնելու իրաւունք չունիք եւ չեմ արտօներ երբեք:

Դեսպանը եւ թարգմանները, այս պատասխանին վրայ, կը հասկնան որ ի զուր է պնդելը: Սակայն թարգման Ուսմէն խնդրելով կ'ըսէ.

— Գոնէ թոյլ տուէք որ ականջովս լսեմ թէ իրապէս պաղարեամբ եւ իր բերնով կը խոստովանի՞ թէ ոճիրը գործած ըլլալը:

Դատախազ Ճէմալէտտին պէյ խնդրանքը կ'ընդունի պայմանով մը:

— Հարցաքննութեան մեր գրասենեակը մտնելու համար անհրաժեշտ է Օսմանլը ըլլալ:

— Ի՞նչպէս կրնամ Օսմանլը ըլլալ:

— Ձեր գլխուն փէս մը կը դնենք, ձեր Ուսմէն անունն ալ Օսման պէյ կը շինենք, հարցաքննութեան սենեակին մէջ իբրեւ հարցաքննիչին գրագիրը դիրք կը բռնէք:

Ամերիկացին շատ ինքնաբերաբար կը գտնէ այս բանը եւ կ'ընդունի: Եւ թարգման մըթըր Ուսմէն, գլխուն փէս մը անցընելով, իբրեւ հարցաքննիչին գրագիրը տեղ կը գրաւէ հարցաքննութեան սենեակին մէջ:

Հարցաքննիչ Սաաբէտտին պէյ կը սկսի հարցաքննել ոճրագործը.

— Է՛յ Օհաննէս, բսէ՛ տեսնեմ, ինչո՞ւ սպաննեցիր Ունճեան Աբիկ էֆէնտին: Խեղճ մարդէն ի՞նչ կ'ուզէիր: Թշնամութեան ի՞նչ պատճառ ունէիր:

Աֆարեան, մեծ պաղարեամբ, անփոյթ եւ անտարբեր, առանց ձայնը դողալու եւ կակղելու, բնական շեշտով մը կը պատասխանէր.

— Ունճեանի հետ անցեալ մը չունիմ, զինք չէի ճանչնար ալ: Կոմիտէն ինծի հրաման տուաւ, սպաննեցի: Այլապէս հետը առնելիք տալիք չունէի:

Հարցաքննիչը հարցում մը եւս ըրաւ.

— Լա՛ւ, կոմիտէին հրամանով Ունճեանը սպաննեցի կ'ըսես, բայց եթէ այդ կոմիտէն քեզի հրամայէր սպաննել նաեւ իմ այս երիտասարդ գրագիրս, (եւ ցոյց կուտայ մըսթըր Ուսմէնը), առանց թշնամութեան պատճառ մը ունենալու, ձեռքդ առաջ կ'երթար եւ կը սպաննէի՞ր:

Ուսմէն աչքերը չորս բացած ոճրագործին կը նայէր եւ պատասխանին կը սպասէր:

Աֆարեան, միշտ պաղարիւն, գլուխը թեթեւ մը շարժելով ըսաւ.

— Բնականաբար, էֆէնտի:

Հարցաքննիչի գրագիրի աթոռը գրաւող Ամերիկացին լսելով ոճրագործին իսկ բերնէն այս խոստովանութիւնը, զարմանքի մատնուեցաւ եւ նստած տեղը սառեցաւ: Եւ կ'անիծէր կոմիտէճիները, որոնք պարզամիտ եւ տգէտ երիտասարդներու հոգւոյն վրայ այսպիսի գէշ ազդեցութիւններ կը գործէին:

Լուսաբանուած ըլլալով, շնորհակալութիւն յայտնեց դատախազին ու հարցաքննիչին, յետոյ մեկնեցաւ եւ տեղեկագիր տուաւ դեսպանին:

Դեսպանին ու թարգմաններուն հետ անցած դարձած խօսակցութիւնները հաղորդուեցան սուլթանին, որ գոհ մնաց դատաւորներուն ճարպիկութենէն, միւս կողմէ չդադրեցաւ զարմանալէ Աֆարեանի բռնած դիրքին վրայ:

Կախաղան բարձրացուեցաւ Աֆարեանը: Կառավարութեան ցոյց տուած այս խստութիւնները վախցուց կոմիտէճիներուն աչքը, հասկցան որ այնուհետեւ չպիտի կրնան շարժիլ իրենց ուզած ձեւով:

Երբ Ունճեանի ոճրագործը մէկ օրէն ձերբակալուեցաւ, երբ ամերիկեան դեսպանին միջամտութիւնը զուր անցաւ, երբ կառավարութիւնը վճռական դիրք բռնելով կախաղանի դատապարտեց ոճրագործը, դաս մը եղաւ կոմիտէճիներուն, որպէս զի իրենց խելքը տուն գայ: Կառավարութեան արթնութեան եւ խստութեան շնորհիւ, այլ եւս կոմիտէճիները չկրցան գործելու համարձակութիւն եւ ազատութիւն գտնել:

Կոմիտէճիներէն նեղուած հայ հարուստներն ալ գոհ մնացին կացութենէն: Մանաւանդ երբ սուլթանը սպաննեալին ընտանիքին իր համակրանքը յայտնեց, բարեմիտ Հայերու շրջանակին մէջ լաւ տպաւորութիւն թողուց:

«Միլլիյէթ»

ՀԱՅ ԿՆՈՋ ՊԱՀԱՆՋՆԵՐԸ

Հայ կինը քիչ անգամներ [illegible] է իր պահանջները ընտանեկան [illegible] րային եւ քաղաքական կեան[illegible] յանձնել ընդհանուրին [illegible] թեան:

Հայ կինը անխօս էակ մը [illegible] չէ կրցած լիովին պահանջել [illegible] ւունքները ինքզինքը գերադա[illegible] տող հայ տղամարդէն:

Հայ աղջիկը լռած է իր հօ[illegible] մէջ, հայ հարսը ամուսնոյն տակ հլու հպատակ է եղած [illegible] իշխող ամուսնոյն:

Ուրեմն այս օրուան հայ կին[illegible] կայացուցած մտային մակա[illegible] որ շատ աղքատ է, ուղղակի [illegible] է հայ տղամարդու բռնատիր[illegible] որուն ենթարկուած է գրեթ[illegible] կին առանց կամ նուազ չափո[illegible]

Հայրը իր աղջկան դաստիա[illegible] թեան հոգ չէ տարած, ան [illegible] թեամբ,

— «Աղջիկ զաւակ է, ուսմ[illegible] ընէ, վաղը հարս պիտի ըլլայ»:

Եւ այս շատ ու շատ հայրեր [illegible] ճիրն եղած է հանդէպ իրենց [illegible] զաւակներուն:

Մտային մշակումէ զրկուած [illegible] ցու աղջիկը ահա օր մը արդէն [illegible] նացած եւ ընտանիքի տէր եղա[illegible]

Որովհետեւ անգէտ է խեղճը, [illegible] ցած է հօրենական յարկին տա[illegible] խօս եւ հլու, յաճախ ծնողքին [illegible] մաններուն ճնշման տակ: Նոյն[illegible] քը ահա ամուսնոյն մօտ:

— «Կին ես դուն, քու [illegible] հասնիր, աւելի լաւ է դուն [illegible] խառնուիս, դուն երախաներդ [illegible] բաղէ»:

Ահա հայ կինը իր ամուսնոյ[illegible] տակ: Ան եղած է գերի, փոխա[illegible] լալու միայն խորհող, միայն [illegible] ծող կեանքի ընկերը:

Հայ աղջիկներու միայն մէկ [illegible] մասն է որ ունեցած է լայնամ[illegible] նողքներ: Նոյնպէս քիչ է թ[illegible] կիներուն որոնք ունեցած են [illegible] ամուսիններ:

Եթէ չըլլար հայ կինը այս[illegible] կուած իր ամենատարրական [illegible] ւունքներէն՝ ազատօրէն խօսել[illegible] բամբասելու, գործելու իրա[illegible] հայ ընտանիքը այս օր կը ներ[illegible] ցնէր շատ փայլուն մակարդակ [illegible]

Եթէ գիտնար հայ կինը, առ [illegible] բակ, իր մայրենի լեզուն գրել [illegible] դալ, հայ փոքրիկներուն չէր [illegible] նար օտարացման վտանգը այս[illegible]

Եթէ հայ կիները ըլլային, [illegible] ով մշակուած տիպար մայրեր, [illegible] օրուան հայ փոքրերը կ'ըլլային [illegible] կրթեալ եւ յարգալից հանդէպ [illegible] ծնողքին եւ տարեցներուն:

Տիպար կին մը, դաստիարակ [illegible] կին մը գանձ մըն է ընտանիք[illegible] համար:

Հայ մամուլը պարբերաբար [illegible] գրաղի հայ կիներով, եւ կ'ող[illegible] ան մեր հանրային կեանքին [illegible] տեսնուիր յաճախ:

Կ'ըսէ թէ հայ կինը չունի կա[illegible] մակերպութիւններ, թէ չի [illegible] Հայուն բազմապիսի ցաւերու [illegible] գանգներուն չի պատասխաներ [illegible] այնչափ որքան կը պահանջուի [illegible]

Հայ տղամարդ, 'գիտցի՛ր նա[illegible] յետոյ պահանջէ':

Դաստիարակէ աղջիկներդ, [illegible] քու կինդ տէրը այն ամէն իր[illegible] ներուն, որոնք քուկդ ալ են [illegible] մայն:

ՀԱՅ ՆԿԱՐԻՉԸ ԵՒ ՍԱՖԱՎԻ ԱՐՈՒԵՍՏԸ

Գ.

Հարիւրաւոր տարիներու ընթացքին արեւմուտքէն ամէն ազգի բազմաթիւ ուղեւորներ, հնագէտներ, պատմաբաններ, արեւելագէտներ եւ գեղարուեստի ներկայացուցիչներ եկան ու անցան Սպահանէն: Ամէն մէկն իր գիտցածն ու տեսածը գրի առաւ, հրատարակութեան տուաւ: Եւրոպական զանազան լեզուներով շատ բան գրուած է Պարսկաստանի եւ մանաւորապէս Սպահանի պատմական եւ գեղարուեստական յիշատակարաններու մասին:

Սակայն այս բոլորին մէջ խոր եւ մանրազնին ուշադրութեան առնուած չէ Սպահանի պալատական որմանկարներու արժէքն ու զանոնք ստեղծագործող նկարիչ – վարպետներու վրձինը՝ թաթախուած արեւմտեան եւ արեւելեան ներկերուն մէջ:

Արուեստագէտը միայն կրնայ խորապէս ըմբռնել արուեստի ստեղծագործութիւնները եւ գնահատել անոնց արժէքը: Շատերը դիտած եւ հիացած են՝ Ալա Կափուի նկարները: Մասնագէտ, հնագէտ, պատմաբան, ուղեգիր բան մը ըսած են անոնց մասին: Նըկարչական արուեստին ծանօթ արեւմուտքցիներ ալ ունեցեր են տեսնելու այդ բոլորը սակայն անոնց եւ ոչ մէկը գոնէ վերջին երեսունամեակի ընթացքին չկրցաւ Սպահանի պալատական որմանկարները միջազգային, գեղարուեստական աշխարհի հետաքրքրութեան առարկայ դարձնել եւ մինչեւ անգամ անոնց տալ ժողովրդական ընդհանուր, ցուցահանդէսներու բընոյթը:

Եւ այս պատիւը վերապահուած է հայ արուեստագէտ – նկարիչին՝ Սարգիս Խաչատրեանին:

Միշտ շարժուն, եռանդուն, աշխատանքի սիրահար մեր սիրելի եւ տաղանդաւոր նկարիչը կ'որոշէ մտայլ արեւմուտքէն անցնիլ դէպի պայծառ արեւելքը — Փարիզէն Սպահան, ուր երկինքը կապ – կապոյտ է, արեւը ջերմ ու վառ, ուր կուսական կանաչութիւնը եւ ծաղիկներու բոյրն ու հրապոյրը մշտական են, ուր գեղարուեստի եւ պատմութեան գանձերն ու յիշատակներն առատ են:

Սպահանը Շահ Աբաս Մեծի փառքերու, պատմութեան եւ Սաֆավեան դարաշրջանի գեղարուեստական հրաշալիքներու անսպառ գանձարանն է եւ անոր կողքին փոքրիկ Նոր Ջուղան՝ մեր ազգային համբաւաւոր տոկունութեան ստեղծագործող հանճարի յաւերժական մէկ յուշարձանը: Երբ Սպահանի անունը կուտանք, խոկոյն անոր կողքին կը ցուի Նոր Ջուղան: Պարսիկ ու հայ բարեկամութեան եւ եղբայրութեան այս զոյգ վայրերը իրար կապող ու միացնողը Շահ Աբասի անունն է:

Նկարիչ Խաչատրեանը չէր կրնար Սպահանի գեղարուեստական անցեալ յիշատակներուն մէջ չփնտռել նաեւ Հայու անունը: Ան չպիտի կրնար Սպահանն ու Նոր Ջուղան իրարմէ զատել, երբ առաջինի մէջ Արքայից Արքայի պալատներուն գեղարուեստական փշրանքներն ու նշխարները կը վերարտադրէր, իսկ երկրորդին մէջ կը հանդիպէր անուններու եւ ցարդ անյիշատակ վրձիններու, որոնք պալատներու որմանկարներուն մէջ իրենց արժանի դերը կատարած են:

Տարակոյս վեր է, որ Շահ Աբասի ատենները Հայերը պատուի էին Արքայից Արքային առջեւ եւ իրենց ընդունակութիւններով օգտակար'ըլլային երկրին ու պետութեան՝ առեւտրական, քաղաքական, շինարարական եւ այլ ասպարէզներուն մէջ: Գեղարուեստի մարզերուն մէջն ալ հոյակապ դեր ունեցած են Հայերը, ոչ միայն Ջուղայեցի այլեւ եկուորները:

Նկարիչ Խաչատրեան Սաֆավեան դարաշրջանի որմանկարներու արտանկարման, (թէեւ աւելի ճիշդ պիտի ըլլար ըսել՝ աղարտուած որմանկարներու վերարտադրութեան կամ վերականգման) մէջ զգաց ոչ միայն արեւմտեան՝ այլ եւ հայ վրձինը: Առաջին անգամ, մեր նկարիչը, 1930ի աշնան էր որ անցաւ Սպահան, ուրկէ պալատները իր աչքին առջեւ կը պարզէին որմանկարներու եւ պարսկական նկարչական արուեստի հարուստ գանձարան մը, ուր սակայն ոչ թէ ոսկին ու ադամանդը կը փայլէին, այլ արուեստն ու աչքին, հոգիին ու զգացումին հրճուանք ու հրապոյր տուող իմացական գանձեր, որոնց գաղտնիքը ամէն մարդ չի կրնար ըմբռնել ու հասկնալ:

Խաչատրեանի շնորհալի վրձինը կըրցաւ նոր շունչ, նոր ոգի տալ այդ որմանկարներուն, կրցաւ արտադրել անոնց հարազատ գոյներն ու մանաւանդ իսկական արտայայտութիւնները (դիմանկարներու մէջ): Երկար պիտի ըլլար մէկ առ մէկ յիշատակել այն վերաստեղծագործական աշխատանքի մանրամասնութիւնները, որոնց վրայ մեր սիրելի նկարիչը ահագին ջանք ու ճիգ սպառեց, որպէսզի Սաֆավեան արուեստի այդ գլուխ գործոց որմանկարները հարազատ եւ իսկական ցոլացումը տային բնագիրներուն, որոնք ափսո՜ս, որ այժմ խունացեր են, ծուխով ծածկուեր եւ կամ քանդիչ ձեռքերու տգիտութեան ու զուեհիկ ոչնչացումներու ենթարկուեր են՝ տասնեակ տարիներ առաջ:

Նկարիչ Խաչատրեանը Սաֆավեան դարաշրջանի որմանկարներու անըստուեր եւ կորստեան վտանգի ենթարկուած բնագիրներէն իսկապէս որ կրցած է հրաշալիքներ վերարտադրել: Ժամանակին (1931ի գարնան եւ ամրան եւ մինչեւ այժմ) Պարսկաստանի մայրաքաղաք Թէհրանի պարսկերէն բոլոր թերթերը (ինչպէս նաեւ մեր «Ալիք» շաբաթաթերթը) գնահատական յօդուածներ նուիրեցին անոր կատարած աշխատանքներուն: Պարսից պետական շրջաններուն մէ[illegible] խօսքեր եւ երախտագիտական [illegible] յայտնութիւններ եղան մեր տա[illegible] ւոր նկարչի անուան եւ վրձինին: Սակայն գնահատութիւնն ու [illegible] մունքը բուռն կերպով երեւան [illegible] մանաւանդ արտասահմանի մէ[illegible] Խաչատրեանը ցուցադրութեան [illegible] իր վերարտադրած նկարները [illegible] ֆավեան դարաշրջանէն:

«Յառաջ»ի եւ «Հայրենիք» [illegible] մէջ Խաչատրեանի աշխատանք[illegible] եւ Սաֆավեանի արուեստի [illegible] ժամանակին ուշադրաւ եւ [illegible] ուսումնասիրութիւններ տուա[illegible] Մեսրոպը:

Իսկ արտասահմանի օտարազ[illegible] մամուլը երկար ատեն զբաղեցաւ [illegible] տրեանի վերարտադրած նկա[illegible] եւ գեղարուեստի ու նկարչ[illegible] դժուարահաճ քննադատներն [illegible] գնահատութեան տողեր նու[illegible] մեր տաղանդաւոր նկարչին, [illegible] բոլորէն քաջալերուած 1932ի [illegible] դարձեալ անցաւ Սպահան – Նոր [illegible] ղա՝ Սաֆավեան դարաշրջանի [illegible] նկարներու վերջին մնացորդ[illegible] փշրանքները վերանկարելու կա[illegible] բարտադրելու համար:

ՀԱՅԿ ԱՃԷՄ[illegible]

Մի մեղադրեր հայ կինը թէ ինչու կազմակերպուիր, թէ ինչու խումբ ...ումբ չի հաւաքուիր արդէն իսկ գո...ւթիւն ունեցող քանի մը կանացի ...ազմակերպութեանց շուրջ, եւ չի ...րձներ զանոնք կուռ կազմակեր...ութիւններ:

...ֆիւզիր թէ կինը քու սորվածդ ... վկայ՝ անոր մտային մշակում ը...ացող դաստակարգին տարած աշխա...անքները, մեր հանրային կեանքին ...օրէջ:

...վկայ՝ կէս դարու կեանք ունեցող ...կազմակերպութիւնը «Դպրոցասէր»ը, ...թող մը հայ կնոջ արժանիքին:

...վկայ՝ քսան տարիէ ի վեր գործող ...յ Կ. Խաչը: Աշխարհի ամէն կողմ ...ր կան հայկական բեկորներ, հոն է ...եւ Կ. Խաչի փրկարար ձեռքը:

...վկայ՝ հայ իգական սեռին պար...անքներէն Տիւսաբներ, Սիպիլներ, Ծ. ...րզիննեաններ եւն.:

Հայ կինը կրնայ հանրային ամէն ...խատանքի լծուիլ, միայն թէ ունե...այ ազատութիւն խօսելու եւ գոր...ելու:

Ազատութիւն մանաւանդ իր միտ...ւ լուսաւորելու: Առանց այդ լոյսին ...չ թաքուն արժանիքներ խաւարին ...մէջ պիտի մնան:

ՀԵՐՄԻՆԷ

...աւագիր որբերու
...բշուառութիւնը

—·—

ԹԱՒՐԻԶ, 19 յունիս, (Յառաջ) — ...ւներ գրած էինք թէ Սուլդուզի ...ցան աքսորուած որբերն ու տարա...երը շատ ծանր վիճակի մէջ ...պրին: Երկար ժամանակ անմիջա...ն կապ չունենալով անոնց հետ, ...նրամասնութիւնները չգիտէինք: ...յսօր միայն մասնաւոր նամակէ մը ի...ցանք, որ այժմ Սուլդուզի մէկ շր...ին մէջ գտնուող եօթ որբերը ծայր ...ռիճան կարիքի մէջ են եւ ենթակայ ...պար ու մէկ դժբախտութեանց: Այդ ...եօթ որբերը հետեւեալներն են — ...Յովհաննէս Մաւեան, Սիրան Ցարու...ւթիւնեան, Բիւզանդ Պետրոսեան, Յա...թիւն Տէրտէրեան, Երուանդ, ...րտիրոս Ցակոբեան, Եղիշէ Պազ...ասարեան:

...Քանիցս չէ՞ տեսնելէ «Յառաջի միջո...ւ, թէ անհրաժեշտ է օգնել այս ...դժբախտներուն, որպէսզի իրենց մեր...ւթիւնը ծածկեն եւ ոտքի կանգնելով ...կտոր մը հաց ճարելու մասին մտա...ծեն: Այս պարտականութիւնը բաժմա...իւ պաշտօնեաներով կ'իյնայ Բարե...րծականին վրայ: Սակայն մինչեւ ...յսօր, հակառակ եղած դիմումներուն, ...րեգործականը անհասկնալի յամա...ութեամբ անտարբեր կը գտնուի ...որբերէն եւ վերջերս ալ կարմիր դը...խտէն ազատուած որբերուն հան...էպ:

Նպատակ չունինք ոեւէ մէկուն հետ ...վիճաբանութեան բռնուելու: Այլ յա...ւն տառապող մեր հարազատներուն, ...նզամ մը եւս կոչ կ'ընենք բոլոր գա...ութահայ հաստատութիւններուն եւ ...պաշտօնեաներու որ օգնութեան ...ւթեան որքան կարելի է շուտ, փր...կելու համար այս դժբախտները:

Տարիներէ ի վեր Ատրպատականի ...Առաջնորդարանը առանց ազգի խտ...րութեան բոլոր կարօտներուն օգնու...թիւն է ընծայած, իսկ վերջին եր...կու տարուան ընթացքին, երբ խումբ - խումբ որբեր փախան խորհրդային Հայաստանէն, իր լայն օժանդակութիւնը հասցուց եւ նոյն իսկ հանգանակութեան ձեռնարկեց եւ որբերու մերկութիւնը ծածկեց:

Այժմ Առաջնորդարանը ի վիճակի չէ օգնութիւն հասցնելու:

Պէտք է ըլլալ Սուլդուզ գտնուող որբերուն քով եւ տեսնել անոնց վիճակը, գաղափար կազմելու համար:

Որբերը անհամբեր կը սպասեն օգնութեան: Որ եւ է նպաստ ուղարկել Ատրպատականի Առաջնորդարանին, որու միջոցով կը կազմակերպուի օգնութեան գործը:

Ք. ՄՈՒՍԱՅԵԼԵԱՆ

ՕՀԱՆ ԿԱՐՈՅԻ ԵՒՇԱՏԱԿԻՆ

—·—

... ԽՄԲԱԳԻՐ «ՅԱՌԱՋ»Ի

ԹԱՒՐԻԶ, 20 յունիս — Վասպուրականի Հայր. Միութեան Վարչութիւնը «Յառաջ»ի մայիս 25 թիւին մէջ հրատարակած բաց նամակով խոստացած էր իր բարոյական ու նիւթական համեստ աջակցութիւնը ցոյց տալ Նահատակ Գրագէտներու Բարեկամներ ընկերակցութեան, որ ձեռնարկած է մեր սիրելի հայրենակից եւ վաղամեռիկ բանաստեղծ Օհան Կարոյի տպուած եւ անտիպ գրութիւնները առանձին հատորով մը լոյս ընծայելու գործին:

Վարչութիւնը իր խոստման համաձայն գործի անցնելով, Թաւրիզի մէջ հանգանակեց 338 րիալի գումար մը եւ դիմելով Ուշտունեաց գաւառի Նոր գիւղացի ծերունազարդ Հաճի Մուրատ Խաչատուրեանին խնդրեց, որ ան ալ Միանէ քաղաքին մէջ իր ծանօթներէն գումար մը հանգանակէ: Հաճի Մուրատը յարգելով իր եւ բոլորիս սիրելի Օհան Կարոյի յիշատակը, Միանէի մէջ հանգանակեց 100 րիալ եւ գումարը ղրկեց մեզ: Այսպիսով մենք ունեցանք 448 րիալի գումար մը որմէ զեղչելով փոխադրութեան եւ այլ մանր ծախքերը, մնացեալ գումարը յանձնեցինք Անգլիական դրամատան եւ «Յառաջ»ի խմբագիր Պ. Շաւարշ Միսաքեանի անունով բացացինք թիւ 232064 – 45/ 68 չէքը (20 յունիս թուակիր) չորս հարիւր քսան եւ հինգ ֆրանսական ֆրանք գումարի:

Վարչութիւնս կը խնդրէ դանձել յիշեալ գումարը եւ յանձնել Նահատակ Գրագէտներու Բարեկամներ ընկերակցութեան՝ իր նպատակին գործադրելու համար: Կը ստանաք նաեւ հանգանակութեան մասնակցողներուն ցուցակը՝ «Յառաջ»ի մէջ հրատարակելու համար:

Խորին յարգանքներով՝
Թաւրիզի Վասպ. Հայր. Միութեան
Վարչութեան
Նախագահ՝ Հ. ԿՈՍՈՅԵԱՆ
Անդամ – քարտ. Հ. ԱՃԷՄԵԱՆ

Հանգանակութեան ցանկը.— Հաճի Մուրատ Խաչատուրեան 50, Առլան Սահփանեան 50, «Վան» Ոսկերչանոց 30, Բժ. Ռուբէն Տէր Սահփանեան 20, Թադէոս Ցակոբեան 20, Արիս Աբրահամեան 15, Առաք Սապոնջեան 15, Ազատ Տուսիկեան 15, Արմենակ Աֆթանդիլեան 10, Դաւիթ Փափազեան 10, Հայկ Աճէմեան 10, Խաչիկ Մելքումեան 10, Անտրէ Տէր Օհանեան 10, Սուրէն Ալադարեան 10, Բժ. Յովակիմ Մելիքեան 10, Մարգար Տէր Եղիշէեան 10, «Մինիօն» լուսանկարչատուն 10, «Սեւան» ոսկերչանոց 10, Բժ. Կարապետ Գարունի 10, Ղազար Թարխանեան 10, Ցակոբ Տէր Խաչատուրեան 10, Երուանդ Միրզոյեան 10, Մինաս 10, Հայկազ 10, Ալէքսան 10, Ենովք 10, Արմենակ Փոխարեան 5, Լեւոն Քալանթարեան 5, Օննիկ Զիթճեան 5, Գրիգոր Գասպարեան 5, Առաքել Տէր Թովմասեան 5, Արամ Միրզոյեան 5, Յովհաննէս Բրդըլեան 5, Արսէն Խաչիկեան 5, Յովհաննէս Սարգսեան 5, Հայկ Կոստեան 4, Լեւոն Փափազեան 4: Համագումար 448 րիալ եւ կամ 425 Ֆր. Ֆրանք: (Տես Յառաջ 5 յուլիս):

ՏՂԱՆ ՍԻՐԵ՛Ց ՈՒ ՎԱՅԵԼԵՑ, ՏՂՈՒՆ ՄԱՅՐԸ ՎՌՆՏԵՑ, ԵՒ ԱԼԻՍԸ ԱՆՋՆԱՍՊԱՆ ԵՂԱՒ...

—·—

Երէկ հաղորդած էինք թէ Պէյրութի մէջ անձնասպան եղած է հայ որբուհի մը, Ալիս Ցակոբեան:

Սուրիոյ թերթերէն կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները այս ողբերգութեան մասին.—

Մարաշի աղէտաբերութենէն վերջ, 1920ին, Ամերիկեան Նպաստամատոյցը երբ որբեր եւ որբուհիներ կը ժողվէր, անոնց կարգին գտաւ նաեւ Ալիս Ցակոբեան անուն փոքրիկ աղջնակ մը եւ զայն փոխադրեց Ատանայի որբանոցը: Ֆրանսացիները Կիլիկիայէն քաշուելէն վերջ, բոլոր որբերը փոխադրուեցան Պէյրութ եւ Գարանթինայի շէնքերուն մէջ ապաստանեցան:

Երկու տարի առաջ, երբ Ալիս 16 տարեկան էր, իբրեւ սպասուհի Նըպաստամատոյցի կողմէ յանձնուեցաւ տիկնոջ մը: Այս տիկինը երիտասարդ տղայ մը ունէր, որ սիրեց Ալիսը եւ այս վերջինն ալ յանձնուեցաւ անոր: Երկուքը իրար շատ կը սիրէին, մինչեւ որ տիկինը լուր առաւ եւ աղջիկը վռնտեց տունէն:

Ալիս այս բոլորը տարաւ համբերութեամբ: Որովհետեւ տղան խոստացած էր ամուսնանալ իրեն հետ եւ ինքը բացարձակ վստահութիւն ունէր տղուն անկեղծութեան վրայ: Աղջիկը սաիթ կ'ունենար տղան յաճախ տեսնելու եւ անկէ խոստում առնելու:

Վերջերս տղան կը յայտնէ որ կարելի պիտի չըլլայ ամուսնանալ իրեն հետ: Ալիս, որ Նպաստամատոյց Ընկերութեան կողմէ ուրիշ հայու մը քով դրուած էր, շատ յուզուած եւ յուսահատ գնաց ընկերութեան մօտ եւ անձնասպանութեան միջոցներ սկսաւ փնտռել: Տնօրէնուհին սախըուեցաւ ոստիկանութեան յանձնել զայն: Հայ մուխթարն ու ընկերութիւնը չէին ուզեր այլեւս առնել և տէր ըլլալ Ալիսին:

Ցունիս 25ին կէս գիշերէ վերջ, ժամը 3ին, պահականոցի մէջ, օգտուելով ոստիկանի քնացած ըլլալէն, Ալիս բացաւ դուռը եւ փախաւ: Ճամբան հագուստները պատռելով եւ իբրաքանչիւր կտորը մէկ կողմ նետելով, կ'երթայ ծով կը նետուի:

Երկուշաբթի առաւօտ, տարաբախտ աղջկան մարմինը կը գտնուի Շէլ ընկերութեան մօտ, ծովեզերքը:

⁂ «Լ'Օրիան» կը գրէ այս առթիւ.

— Ոստիկանութիւնը լուր առնելով կը փութայ չափազանց գրգռուած որբուհին ոստիկանատուն բերել եւ համոզել որ եա կենայ իր որոշումէն: Ոստիկանատան գոմիսէրը անձամբ կը ջանայ խրատել զայն: Սակայն ի զուր. անպատուած աղջիկը այդպէս չի հասկնար կեանքը: «Որոշած եմ, կը պատասխանէ ան, որոշած եմ վերջ տալ կեանքիս. պատիւս այ՛ դպէս կը թելադրէ»:

Աղջկան անդրդուելի ընթացքին վըրայ, Նահր Պէյրութի գաղթակայանին քահանան եւ մուխթարը կը բերուին, որպէսզի իրենց կարգին ջանան համոզել յուսահատ Ալիսը: Աւելի յաջող չըլլար այս վերջիններուն միջամտութիւնը:

Ճարահատ գոմիսէրը Մուխթարէն կը խնդրէ որ հետը տանի եւ հսկէ աղջկան վրայ: Մուխթարը չի համարձակիր այդպէս ընել որով, ստիպկանապետը, ստիպուած պահականոցին մէջ վար կը դնէ Ցակոբեանը, որ գիշերապահ ոստիկանին անուշադրութենէն օգտուելով կը փախչի պահակատունէն եւ անմիջապէս կը գործադրէ իր տխուր որոշումը:

Դպրոցասէրի շուրջ

Մեզի կը տեղեկացնեն թէ՝ Դպրոցասէրի խնամակալուհիներէն Տիկին Եւփիմէ Աւետիսեան (Անայիս) վերջնապէս քաշուած է, պատճառաբանելով հրաժարականով մը:

Վերջերս անախորժ տեղեկութիւններ կը ստանանք այդ հաստատութեան մատակարարութեան մասին: Այս առթիւ նամակ մըն ալ ուղղուած էր մեզի, դժբախտաբար ծածկանուն:

Անոնք որ նախանձախնդիր են Դպրոցասէրի բարիքին, պէտք է քաջութիւնն ունենան հրապարակաւ եւ իրենց ստորագրութեամբ յայտնելու ինչ որ գիտեն, լաւ կամ գէշ:

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԱՊՕՐԷՆ ԿԵՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

—·—

Պոլսոյ թերթերը կը գրեն թէ հետզհետէ բազմացող ապօրէն կենակցութեան դէպքերը կառավարութեան ուշադրութիւնը գրաւած և արգելիչ միջոցներ ձեռք առնուած են: Աւելէ մը ի վեր, ամուսնութիւնները այնքան քիչ կ'ըլլան որ կարելի է ըսել թէ ամուսնական տարիքը մտած եւ անցուցած անձերը բանակներ կը կազմեն այսօր: Ամուսնութեան փոխարէն, ամուրի երիտասարդները եւ նոյնիսկ ամուսնացածները հոմանուհիներ կը պահեն եւ մինչեւ անգամ նոտարութեան միջոցով պայմանագրութիւններ կը կնքեն այս ապօրէն կապը ամրացնելու համար:

Հաշւեւ եղած է որ Պոլսոյ նոտարութեանց միջոցով այս կարգի 400 պայմանագրութիւններ կնքուած են: Այս թիւէն կարելի է հետեւցնել բազմութիւնը անոնց որոնք առանց պաշտօնական պայմանագրութեան կը կենակցին: Այս պայմանագրութիւններով, որոնք ընդհանրապէս 1–2 տարի պայմանաժամով են, այրը բաժանման պարագային կարգ մը նիւթական յանձնառութիւններու տակ կը մնայ միւսին հանդէպ: Պայմանագրութիւնները յաճախ սպասուհիի եւ տիրոջ հանգամանքներով կ'ըլլան:

Այս վիճակին վերջ մը տալու համար, դատական գործավարութիւնը հրահանգ տուած է ընդհ. դատախազութեան որպէսզի նոտարութիւնները ամուսնական նպատակներով կնքուած պայմանագրութիւնները միայն վաւերացնեն: Աւելէ զատ, Ազգ. Ժողովը առաջիկայ նստաշրջանին այս մասին նոր օրէնք մը պիտի հրատարակուի:

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «Յ Ա Ռ Ա Ջ »ը

ՄԱՄՈՒԼ

ՆՈՒԻՐԱԿԱՆ ՄԱՏԵԱՆԸ

Քալիֆօռնիոյ «Մշակ»ը ծայնակցելով «Յուսաբեր»ի եւ «Յառաջ»ի թելադրութեանց, կը շեշտէ հայաջինջ սարսափներու յիշատակարանին հըրատարակութեան անհրաժեշտութիւնը, (9 յունիս).

— «Աշխարհի չորս կողմը ցրուած հայ գաղութները եւ տարագիր հայ բազմութիւնները երբեք չպիտի կրնան օտար հողի վրայ կամ օտար հոսիքններու տակ յուշարձաններով պարեցնել մօտաւոր անցեալի պատմութիւնը:

Օտարութիւն եւ գաղթական բաները բաւական են ցոյց տալու թէ անոնք ի վիճակի չեն կատարելու այնպիսի գործ մը որ ըլլայ թէ պատմական եւ թէ մնայուն: Այդ բազմութիւնները, օտար հողի վրայ ցրուած, այսօր կան, վաղը կրնան ցրուիլ կամ փոխադրուիլ ուրիշ շրջաններ: Պէտք է աւելի գրական կերպով մօտենալ ձեռնարկին եւ զայն դնել այնպիսի հիմերու վրայ որ մնայուն կերպով պատկերացնէ մեծ եղեռնի պատմութիւնը:

Մամուլը եւ տպագրութիւնը միակ եւ ամէնէն լաւ միջոցն են, քանզի պատմութիւնն է որ կը խօսի անցեալէն եւ պիտի խօսի ապագային ու գալիք սերունդին. սակայն որպէսզի գործը ըլլայ արժէքաւոր եւ արդարութիւն բրած ըլլանք աւելի քան միլիոն մը զոհերուն, պէտք չէ խնայուի ոչ մէկ ջանք, բարոյական եւ նիւթական ոչ մէկ զոհողութիւն, բատուար հատորներու մէջ հաւաքելու համար ազգին տառապանքի պատմութիւնը:

Կարելի է այս առթիւ օգտուիլ այդ ուղղութեամբ լոյս տեսած շատ մը գրքերէ, գրքոյկներէ եւ հայ մամուլին մէջ ցրուած պատմութիւններէն:

Կայ նոյնքան կարեւոր կէտ մը: Սերունդ մը ունինք դեռ, մեծ տառապանքի զոհերէն եւ վերապրողներէն կազմուած սերունդ մը, որոնք ականատեսներն են այդ մեծ խաչելութեան: Պէտք է օգտուիլ անոնց ականատեսի հանգամանքէն երբ դեռ ուշ չէ: Քանզի անոնք ալ երբ անվերադարձ մեկնին, պատմութեան այդ կարեւոր շրջանի վաւերական ու ամբողջական պատմութիւնը կրնայ կորսուիլ:

Մեր մօտ ունինք աւելի քան ԵՐԵՔ ՀԱՐԻՒՐ զանազան վերապրողներու պատմութիւնները, որոնք գրի առնուած են ԵՓՐԱՏ գոլէճի ուսուցչապետներէն ողբացեալ Փրոֆ. Տ. Կ. ԼԻՒԼԷՃԵԱՆԷ:

Վաղամեռիկ փրոֆէսորը նկատի ունենալով անոնց պատմական արժէքն ու կարեւորութիւնը ապագայի համար, առանին ԵՐԻԶԱՅԻ մէջ գրի առած է 1916ի ջարդի ու տարագրութեան արիւնոտ շրջանի պատմութիւնները (անոնցմէ ոմանք լոյս տեսած են «Մշակ»ի մէջ):

Մենք սիրով կը տրամադրենք այդ արժէքաւոր գրութիւնները ապագային կեդրոնական մարմնի մը, երբ գոյութիւն ունենայ ան: Վստահ ենք թէ կան ուրիշներ ալ որոնք ունին նման պատմութիւններ՝ տպուած թէ անտիպ, որոնք պէտք է օգտագործըւին, պատմական հատոր մը պատրաստելու առեն:

Պէտք է գործի լծուիլ քանի դեռ ուշ չէ:

Առաջարկուած պատմական հատորը կրնայ կրել ընդհանուրին կողմէ վաւերացուած որեւէ անուն կամ վերնագիր: Այդ յետոյ կ'որոշուի: Ինչ որ պէտք չէ յետաձգել, այն է ամբողջացումը հայ մեծ եղեռնի պատմութեան եւ նոյն առեն պարտականութիւն մը կատարել անվերադարձ մեկնողներուն ինչպէս նաեւ գալիք սերունդներուն հանդէպ»:

ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԼՐԱՏՈՒ

Ֆրանսական թերթերէ կը տեղեկանանք թէ Պ. Ռոպէր Փլանէլ, որ այս տարի Զ. Ռ. Մ.ի կազմակերպած սըգահանդէսին բերած էր իր սիրայօժար մասնակցութիւնը, Փարիզի Պետական Երաժշտանոցի ամավերջի մրցումներուն մէջ շահած է որպէս երգահան ամենաբարձր վարձատրութիւնը, Premier grand prix de Rome:

Այս այն ամենաբարձր մրցանակն է, որով կը վարձատրուին առաջին հանգիստացող երգահաններ, Փարիզի Պետական Երաժշտանոցէն, արձանագործներ, նկարիչներ եւ ճարտարապետներ, Փարիզի Ecole des Beaux-Arts-էն:

Պ. Ռոպէր Փլանէլ 24 տարեկան է եւ իր առջեւ ունի փայլուն ապագայ: Եղբայրն է յայտնի թենոր Ժան Փլանէլի:

Զ.Ռ.Մ.ը այս առթիւ կը յայտնէ իր շնորհաւորութիւնները երիտասարդ ու տաղանդաւոր երգահանին:

Զ. Ռ. Մ. Կեդր. Վարչ.

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ – ՆՈՅԵՄԲԵՐ, Տարեգիրք Գրականութեան, Արուեստի, Գիտութեան եւ Ժողովրդական Տնտեսութեան: 1932: Խմբագրութիւն՝ Եղիշէ Զարենց, Ակսէլ Բակունց, Եղիա Չուբար: Հրատ. Հայաստանի Պետհրատի: Մօտ 700 մեծադիր էջ, բազմաթիւ պատկերներով: Բովանդակութիւն.— Գրականութիւն (էջ 9–111).— Գրական ժառանգութիւն (էջ 115–142).— Գրականութիւն եւ Արուեստ.— Երաժշտութիւն.— Կերպարուեստներ.— Թատրոն.— Ճարտարապետ.— Կինօ (սինէմա).— Ճարտարապետութիւն.— Ժողովրդական լուսաւորութիւն.— Պետական հրատարակութիւններ.— Առողջապահութիւն.— Կարմիր բանակ.— Պիոներիա.— Ժողովրդական տնտեսութիւն (Արդիւնաբերութիւն եւ գիւղատնտեսութիւն).— Քրոնիկ (ժամանակագրութիւն Խ. Հայաստանի առաջին տասնամեակի):

Այս հրատարակութիւնը զուգադիպելով Հայաստանի տասնամեակին, կ'ընդգրկէ ամբողջ այդ շրջանը: Ցառաջիկայ հատորները պիտի ըլլան մէկ տարուան յաւուկ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (17)

ԲԱԼԱՀՈՎԻՏ

—·—

ԻՄ ՏԵՍԱԾՆԵՐՍ՝ ՀԱՅԱՋԻՆՋ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ

Բայց Շողակաթը շատ կը խնդրէ որ իր մայրն ալ միասին տանի: Կ'աշխատին եւ... կ'ապրին: Ոտքերը կը համբուրէ ձիաղարման Ֆարըղին որ մօրմէն չբաժնէ ի սէր Ալլահի, որովհետեւ վշտէն կը մեռնի, եթէ մայրն ալ կորսնցնէ քրոջը պէս:

Շողակաթին ձայնը Աստուած մասամբ լսած էր: Մայրը հետն էր ու իրեն հետ դերի հարէմին մէջ, կը հալէին իւղի պէս, այնքան ծանր կորուստներու եւ տանջանքներու բեռան տակ:

Ահա այսպէս վիրաւոր, խոցոտուած եղնիկի մը հետ էր որ կը զուարճանային թրքուհիները, խակական պառանիկները...

Արիւնոտ կամուրջը իր քամնելի տեսարաններով Սօֆիայի աչքերուն առջեւ ուրուականի պէս ցցուն էր տակաւին: Իր թիկունքին ալին դեռ եւս կը կոտտար:

Մայր եւ աղջիկ հոտ՝ ապարանքին մէջ հարկադրուած էին համբերութեամբ տանիլ ամէն դառնութիւն եւ զրկանք, որովհետեւ իրենց չնչին կեանքը սուղ գնուած էր: Վերջապէս բարի կամեցողութիւնը ունեցած էին իրենց կեանքը շնորհելու...

Պէկին երկու քոյրերն ալ սիրուն էին, բայց կ'ուզէին որ մէկը հաստատէր:

«Բիւլբիւլ հանըմները ո՞րքան կըսիրեն շաղակրատել եւ զուարճանալ:

Ինչո՞ւ չէ, որսորդը իր որսին հետ, դահիճը իր զոհին հետ կը սիրէ զուարճանալ:

Ցաճախ ինձ հարց կուտային թէ ո՞վ է աւելի գեղեցիկ, իրե՞նք թէ Սօֆիան:

Գոհ եւ երջանիկ էին, երբ ես կը հաստատէի թէ այո, դուք աւելի գեղեցիկ էք, աւելի հրապուրիչ:

Սօֆիային վրայ գեղեցկութիւն կընա՞ր մնալ, երբ կրակէ մարակն էր առացած իր մարմնոյն վրայ: Ան օրերով եւ շարաթներով ոստիկաններու բիրտ հարուածներուն տակ կեանքի դառն մրուրն էր քամած:

Լուռ էր Սօֆիան, ու կը տառապէր ներքնապէս: Թաքուն վիշտ մը իր աւերները կը գործէր: Որո՞ւ կրնար յայտնել իր ցաւը: Եթէ յայտնէր, ի՞նչ օգուտ պիտի ունենար:

Իրմէ անկախ ժպիտ մը կը յամառէր մնալ իր աչքերուն խորը, այտերուն վրայ, բերնին մէկ խորշը:

Ամէն դիտող պիտի կարծէր թէ Սօֆիան իրեն համար կը ժպտէր: Կը կարծուէր թէ Սօֆիան ծնած է գիւրաւ եւ առատօրէն բաշխելու իր ժպիտը թէ բարիին եւ թէ չարին:

Եւ սակայն, կը տառապէր հոգեպէս հետզհետէ մելամաղձոտ կը դառնար: Լռակեաց վիճակը, ցուրտ անտարբերութիւնը, մարդկութեան դէմ արձակած բողոքը զինքը առաւել կը դարձնէին իր առեւանգիչներուն: Անոնք կը կարծէին թէ Սօֆիան իր երեսակապրտայայտութեամբ իրենցմէ վրէժ կը լուծէր: Օր մը հետեւեալ լիրբ խօսքերը շպրտեցին խեղճ աղջկան երեսին, մօրը եւ իմ ներկայութեան.

— Բոզե՛ր... լիրբեր, անզգամներ, ձեզ ժանտարմաներու տակէն քաշեցին բերին հոս, ձեզի ազատութիւն տուին որ ա՞յդպէս ընէք: Ձեր երեսէն ճանճ մը իյնայ քառասուն կըտոր կ'ըլլայ: Ձենք գիտեր ինչ հասկցնել կ'ուզեն: Թէ ոչ վարժուած են ոստիկաններու եւ ժանտարմաներու հետ կենակցելու...

Ցողնակի խօսելով կ'ակնարկէին հարէմին միւս գերիներուն:

Սօֆիայի մայրը, Խմօշը (հայկական անունը չեմ գիտեր), կ'աղաչէր, կը պաղատէր.

— Ձաւակս այդպէս մի ըներ, այս սեւ օրերուն փորձանք մը կը բերես գլխուդ: Ի՞նչ ունիս, ինչո՞ւ երթալով կը հալիս ու կը մաշիս, եկածը ձմեռ է. վերջը փողոց կը նետեն, շուներուն կեր կը դառնանք...

— Մայրիկ, աւելի լաւ է մեռնիլ քան թէ այսպէս ապրիլ, կը պատասխանէր Սօֆիա:

Մեծ ցաւ մը կը տանջէր զինքը: Թաքուն վիշտ մը ունէր: Մայրը ինչ որ ըրաւ, չկրցաւ գաղտնիք մը կորզել: Կը գուշակէր որ անպատճառ բան մը կայ: Սակայն Սօֆիան կ'ըսէր.

— Ա՛խ մայրիկ, չեմ գիտեր թէ ինչ կը խօսիք, կ'ուզէք որ երջանիկ ըլլամ, բայց չեմ կրնար:

Մայրը կը սփոփէր, ըսելով.

— Կ'անցնի՛ն այս փոթորիկները ազատութիւն կ'ունենանք եւ օր մըն ալ Ջաւէնը կը գտնենք ու երջանիկ կ'ըլլանք.

Ցաճախ մօրը հետ կուլերը կթելու կուգար, որ «Ղօնախ»ին դիմաց յիսուն մէգր հեռու էր: Ես ալ անդիտակցաբար կը շաղակրատէի հետը: Կը զգայի թէ խոցոտուած հոգին կենդանութեան նշոյլներ ցոյց կուտար: Բայց անմիջապէս կը տժգունէր:

— Երանի՛ ձեզի, կը պատասխանէր: Դուք տղայ էք, դուք տարբեր հոգի ունիք, իսկ մենք տարբեր: Մեր վիշտը տարբեր է ձերինէն: Մեր ցաւը անդարմանելի է:

Բայց ես չէի կրնար հասկնալ թէ ինչո՞ւ իր վիշտը աւելի մեծ էր իմինէս: Ես որ տղայ մը, գզգզուած հագուստով, զրկուած կեանքի ամէն բարիքներէ, տակաւին հօրս ուրուապատկերը աչքիս առջեւ, սարսափ եւ զըկանք չէր մնացած որ չկրէի: Ոտքերս տրեխ անգամ չկար, արեւէն խանձած, արտաքինով տգեղ: Ես ալ իրեն պէս պէկերուն ծառաներուն, շուներրուն աւելցած հացի փշրանքներուն կարօտ: Գէթ ինք իր մայրը ունէր մօտը: Ես ոչինչ ունէի իբրեւ մխիթարիչ: Կը տեսնէր արդարեւ իմ կորուստըս որ մեծ էր, բայց ես անփոյթ էի: Բարացած էր սիրտս:

Սօֆիային պատմած էին հարէմին մէջ մեր գերդաստանին մասին: Աչքով արդէն կը տեսնէր դիմացի շէնքը, որ փլփլած էր թէեւ, բայց «Ղօնախ»ին հետ կը մրցէր:

Կը տեսնէր որ մանուկ էի եւ արդահատելի: Խլուած թռչնիկ մը իր վանդակէն, ճզմած որբուկ մը: Իր կրտսեր եղբայրը: Որպէս զի բաժնէր իմ ցաւս, փափուկ ձեռքերով վէրս կը դրկէր, կը շոյէր, գլուխս յեց իր շուշանաթոյր կուրծքին, գլուխը հակած դէպի դէմքըս, այնպէս որ շունչը երեսիս վրայ կը խռնուէր ու կը խաղար:

Կարօտ ունէր, կարօտը հայ բարբառին, կարօտը իր կեանքի հատորին որ կորսնցուցած էր: Կարօտը իր ցեղին եւ կարօտ համբոյրի:

Որպէս իր եղբայրը, իր վիճակակիցը, իր տառապակից ցեղին մեծ մնացորդը կը նկատէր զիս:

ՄԻՍԱՔ ԽՐԱԼԵԱՆ

(Շարունակելի)

Յ.

Հ. Դ.

Փարիզ եւ շրջակաները

ՓԱՐԻԶԻ ԿՈՄԻՏԷՆ ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ ՓԱՐԻԶԻ ՇՐՋԱՆԻ բոլոր ընկերները այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 51, rue de Rivoli, Café Samaritaineին ներքնայարկը: Մէթրօ՝ Շաթըլէ: Օրակարգ՝ Հաշուետուութիւն եւ Շրջ. ժողովի օրակարգ:

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅի Զաւարեան Կոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշտ 8.30ին Ակումբին մէջ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ՇԱՎԻԼԻ Արղութեան Կոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը վաղը Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին ծանօթ հաւաքատեղին: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ՍԱՐՍԷԼ-ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ Ենթակոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ Ռազմիկ եւ Հրայր խումբերը, այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին ընկեր Պուճիկեանի բնակարանին մէջ: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

Գաւառ

ՎԻԷՆԻ Կոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ Քրիստափոր Ապառաժ եւ Ռոստոմ խումբերու բոլոր ընկերները այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին «Խաժակ» Ակումբին մէջ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Ներկայանալ անդամատետրով: Կարեւոր շրջաբերականներ եւ օրակարգ:

ԼԻՈՆԻ Կոմիտէն արտակարգ ժողովի կը հրաւիրէ Քրիստափոր, Ռոստոմ, Զաւարեան, Անդրանիկ եւ Արամ խումբերու բոլոր ընկերները վաղը Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Հ. Յ. Դ. Զարդարեան Գրադարանին մէջ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ՄԱՐՍԷՅԼի Հ. Յ. Դ. Պատ. Միութեան Կեդր. Վարչութիւնը խառն ժողովի կը հրաւիրէ քաղաքի, Պուլվար Օտտօի, Սէն Լուիի եւ Կարտանի մասնաճիւղերու ընկերները այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին, իր հաւաքատեղիին մէջ: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Ներկայանալ անդամատետրով:

ՇԱՀԷԹԻ Բաբգէն-Սիւնի խումբի ընկերական ժողովը այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին ընկ. Ա. Զօմաքեանի բնակարանին մէջ: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Բացականները նկատի կ'առնուին:

«ՎԷՄ»

ԵՐԿԱՄՍԵԱՅ ՀԱՆԴԷՍ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ԵՒ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ

Խմբագիր՝ Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

ՎԷՄԸ պիտի բովանդակէ ուսումնասիրութիւններ մշակոյթի եւ պատմութեան մասին, քննադատութիւններ, կենսագրականներ, յուշեր, վաւերագրեր, տեսութիւն ու գրախօսական, նկարներ: Պիտի հետեւի հայ եւ օտար կեանքի նորութիւններուն, հայ գրականութեան, արուեստներու, պատմութեան եւ մշակոյթի այլ ճիւղերու մասին: Յատկապէս լայն տեղ պիտի տայ Հայոց պատմութեան ազատագրական պայքարի շրջանին:

ՎԷՄԸ պիտի ձգտի հայ մշակոյթի դրօշակին շուրջ համախմբել հայ մտաւորականութեան եւ ընթերցող հասարակութեան լայն խաւերը՝ առանց խտրութեան:

ՎԷՄի առաջին թիւը լոյս կը տեսնէ յառաջիկայ Սեպտեմբերին:

Բաժանորդագրութեան պայմանները.—

Ամերիկա, Բրիտ. կայսրութիւն, Եգիպտոս, Իտալիա՝ տարեկան		65 փրանք
Ֆրանսա եւ այլ երկիրներ	»	50 փրանք
Ռումանիա, Պուլկարիա, Յունաստան, Սուրիա, Պարսկաստան	»	40 փրանք

Բաժանորդագրութեան համար այժմէն դիմել՝

L. Kévonianի 17 Rue Damesme, Paris (13)

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ

Օրիորդ Ալիս Միրաքեանէ, որուն մուտքը Անգլիա արգիլուեցաւ, կամ իր ծանօթներէն ստիպողաբար կը խնդրուի իր հասցէն հաղորդել «Յառաջ»ի՝ կարեւոր խնդրի մը համար:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Թիթեղագործ (Թէնէքէճի) Գէորգ Թաշճեան (այժմ Աղապապեան) կը փնտռէ իր զաւակները Հայկաշոտ, Արմենակ, Արամ եւ Տիգրան, իրենց մօր անունը Իւղաբեր Տէրտէրեան (Սեբաստիոյ Պարուրի Արտէն Թաղէն), մեծ մօր անունը՝ Եղիսաբէթ: Լուր առնուած է թէ Զինադադարին Իւղաբեր Ուրֆայի Հարան գիւղը կը գտնուէր:

Իրենց մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել՝ Tuilerie de Saint Valbert près de Héricourt(Haute Saône), France.

— Կը փնտռուի Էնկիւրիի Սթանոզ գիւղէն Կղեմէս Սինանեան, որ վերջին անգամ գինք տեսած է իր հայրենակիցներէն Ռուբէն Թէլլալեան, Ատանայի Կեաւուր Տաղի մէջ: Փնտռողն է իր մայրը՝ Եղիսաբեթ, քոյրերը՝ Նունիկ, Հռիփսի եւ եղբայրը՝ Ռուբէն Սինանեան: Հասցէ 18bis Avenue du Bas Meudon, Issy-les-Moulineaux. Seine: Կը խնդրուի ուրիշհայ թերթերէն արտատպել: Լուր տուողին 500 փրանք նուէր:

— Կը փնտռուին Յակոբ եւ Գէորգ Կարապետեանները, որոնք կը գտնուէին Փարիզ: Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել Պ. Կ. Մութաֆեանի, 74, rue de Rome. Marseille:

Ընտանեկան Պաշտպարահանդէս

Հ. Յ. Դ. ՏԷՍԻՆԻ ՊԱՏԱՆԵԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԻՐԻԿՈՒՆ «ՊԱՂ ԱՂԲԻՒՐ»ԻՆ ՄՕՏ

ճոխ յայտագիր՝ ճոխ պիւֆէ մատչելի գիներով:

×

ԻՍԿ ՅՈՒԼԻՍ 14ԻՆ ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՈՒՐԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅԵԱՆ ԺԱՄԸ 8.30էն ՄԻՆՉԵՒ ԱՌԱՒՕՏ

Հ. Յ. Դ. ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՏԱՆ ՄԷՋ

ընտիր ճազ, անակնկալներ: Մուտք այրերու՝ 2 փր., կիներու՝ 1.50 փր.

Դ Ա Շ Տ Ա Հ Ա Ն Դ Է Ս

կազմակերպուած՝ ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ կողմէ

9 ՅՈՒԼԻՍ ԿԻՐԱԿԻ ԱՌԱՒՕՏԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԻՐԻԿՈՒՆ ՄԷՕՏՕՆԻ ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ, ՊԱՂ ԱՂԲԻՒՐԻՆ ՄՕՏ

Կը խօսի՝ Տիկին ՇԱՀԼԱՄԵԱՆ

գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցի ԵՓՐԱՏ նուագախումբը: խմբերգ, մեներգ, հայկական եւ ռուսական պարեր: Արտասանութիւն:

ճոխ պիւֆէ մատչելի գիներով:

Հաղորդ. միջոց.— Էնվալիտէն առնել շոգեկառք եւ իջնել Մէօտօն: Փորթ Վէրսայլէն առնել հանրակառք թիւ 23 կամ 32 եւ իջնել Ֆէրմ տը Մուլինօ: Անձրեւի պարագային կը յետաձգուի յառաջիկայ Կիրակիին:

Հայ Արիները ցոյց պիտի տան ճանապարհը:

Դաշտապարահանդէս

Կազմակերպուած ԿՈՄԻՏԱՍ ԵՐԿՍԵՌ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ ԿՈՂՄԷ

9 ՅՈՒԼԻՍ ԿԻՐԱԿԻ ԱՌԱՒՕՏԵԱՆ ԺԱՄԸ 9էն ՄԻՆՉԵՒ ԻՐԻԿՈՒԱՆ ԺԱՄԸ 9

Robinsonի Au Grand Arbre պարտէզին մէջ:

խմբերգ, մեներգ, արտասանութիւն, Թատերական ներկայացում, նուագ եւլն.: եւրոպական պարեր: Մասնաւոր նուագախումբ, ճոխ եւ դիւրամատչելի պիւֆէ: փափաքողները կրնան ճաշը միասին բերել:

Տախտակներու մասնակցութեան համար 3 փրանք:

Պաշտահանդէս

Կազմակերպուած՝ ՓԱՐԻԶԻ ՍԱԼՆՈՅ ՁՈՐԻ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Այս Կիրակի առտուան ժամը 9էն մինչեւ իրիկուան ժամը 8

Արժանթէօյի անտառին մէջ

Բանախօսութիւն, երգ, պար եւ անակնկալներ:

ճոխ պիւֆէ: փափաքողները կրնան ճաշ միասին բերել:

Հաղորդկց. միջոց.— Փորթ Քլիշիէն առնել 40 թիւ հանրակառքը եւ իջնել Թէրմինիւս, այս վերջին տեղէն առնել օթօպիւս եւ իջնել Լա Ֆոնթէն տէ Րօզիէ: Անձրեւի պարագային կը յետաձգուի յաջորդ Կիրակիին:

Ց Ե Ր Ե Կ Ո Յ Թ

Կազմակերպուած՝ ՀԱՅ ԱՐԵՆՈՒՇՆԵՐՈՒ ԿՈՂՄԷ

Այս Կիրակի, կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին,

14, rue de Trévise, մէթրօ՝ Cadet

Մուտք՝ 5 եւ 10 փրանք:

Դ Ա Շ Տ Ա Հ Ա Ն Դ Է Ս

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻ 18ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻ ԱՌԹԻՒ

կազմակերպուած Վասպ. Հայր. Միութեան Սէնթ Անթուանի մասնաճիւղին կողմէ, ի նպաստ ՊԷՅՐՈՒԹԻ ԱՂԷՏԵԱԼՆԵՐՈՒՆ:

16 Յուլիս, Կիրակի առաւօտ ժամը 9էն մինչեւ իրիկուն Սէնթ Անթուան, Գամբանեը Պուլվար, Պ. Մազմանեանի օդասուն մարզագետնին մէջ:

Մուտք՝ 2 փրանք

Կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ թուականը:

Հանդէս Լիոնի մէջ

29 Յուլիս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, Լիոնի Գ. թաղապետարանի սրահին մէջ տեղի պիտի ունենայ Ազգ. Կեդր. Վարչութեան հաստատած գիշերային դպրոցներու հանդէսը:

Կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ թուականը:

ԼԻՈՆԻ ԵՒ ՇՐՋԱԿԱՅԻՑ ԱԶԳ. ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

Շավիլի մէջ «ՅԱՌԱՋ» կը ծախուի

Librairie de la Pointe. 240 Grand'Rue. Chaville

×

Վալանսի մէջ ՅԱՌԱՋի գործակալն է

ԳԱԼՈՒՍՏ ԽԱՉԱՏՈՒՐԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ **(10)**

ԱՀԱԲԵԿԻՉԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ

Ա. ԳԼՈՒԽ

ՊԼԵՀՎԷԻ ՄԱՀԱՓՈՐՁԸ

Սկսայ հանդարտեցնել զինք: Ըսի թէ երեք ամբաձիգներ բաւական էին: Թէ Ն. եւս իրաւունք ունենալ պիտի կարծէր վիճակին ճիշդ ինչպէս ինք, եթէ ռումբ մը տրուէր Կալիայեւի, բայց ոչ իրեն:

— Չեմ ուզեր ուրիշներէն նուազ վտանգի մէջ գտնուիլ:

Ըսի թէ վտանգը նոյնն էր ամէնուն համար, թէ, ձերբակալութեան պարագային, պիտի դատապարտուէին բոլորը միասին եւ նոյն պատիժին:

Լռեց:

Կէս օրին, գացի, ինչպէս որոշուած էր, Ամառնային Պարտէզը, եւ, Ֆոնտանկա փողոցին զուգահեռական ծառուղիի մը մէջ, նստարանի մը վրայ հանգչելով, սպասեցի:

Սազոնով, Պոկոտիլով, Ն., Բ. եւ Կալիայեւ զրաւեցին իրենց դիրքերը:

Անցաւ կէս ժամ այսպէս սպասման մէջ: Յանկարծ զէնքի ձայն մը լսուեցաւ, կարծես պայթիւն մը ըլլար:

Հակառակ կամքիս, ոտքի ցատկեցի: Ֆոնտանկա փողոցին միւս կողմը հանդարտութիւն կը տիրէր, սովորականին պէս: Թնդանօթի 12 հարուածներն էին, որ կ'արձակուէին կէսօրին, ինչպէս ամէն օր, Պետրոս եւ Պօղոս ամրոցէն:

Նոյն պահուն, պարտէզին դրան առջեւ, նշմարեցի Պոկոտիլովը: Տժգոյն էր եւ մօտս կուգար արագ քայլերով: Իր մուշտակին գրպանին մէջ յայտնապէս կը ճզմուէր ռումբին ծանրութեան: Մօտեցաւ նստարանիս եւ ծանրօրէն ինքզինք ձգեց վար:

— Ամէն բան վիժեցաւ: Ն. փախաւ:

— Ո՞վ փախաւ:

— Ն.

— Անկարելի է:

— Աչքերովս տեսայ, փախաւ:

Դուրս ելանք, Ամառնային Պարտէզէն: Ցեպնոյի կամուրջին վրայ, բազրիքներուն կռթնած, գլուխը եւեւ ծռած, առանց աչքերը հեռացնելու Պանտէլէյմոնովսկայա փողոցէն, Կալիայեւ կանգներ էր տակաւին: Զարմացած մեզի նայեցաւ, բայց տեղէն չշարժեցաւ:

Մինչեւ այժմ ինծի անկարելի է բախտէն զատ ուրիշ ձեւով բացատրել թէ ինչպէս անվնաս ազատեցանք այս ձախողած մահափորձէն: Կալիայեւի դիրքը ամէնուն աչքին կը զարնէր, իր սեւեռեալ նայուածքը, իր ջղագրգիռ վիճակը այնքան յայտնի կերպով կը գրաւէին ժողովուրդին ուշադրութիւնը, որ չեմ հասկնար թէ ինչպէս Օխրանային մարդոց հետաքրքրութիւնը չարթնցուց, երբ այնքան կը վխտային շրջակայքը: Ինք ալ եւեքէն ըսաւ թէ իր դիրքին վրայ գտնուած պահուն այն հաստատ համոզումն ունէր, որ պիտի ձերբակալուէր անպայման, քանի որ տեսնուած բան չէր չձերբակալել մէկը, որ, ամբողջ մէկ ժամ, կանգներ էր Պլեհվէի բնակարանին դիմաց, լրտեսելով անոր բակը: Այսուհանդերձ, հակառակ իր այդ հաստատ համոզման, ամէնէն վերջն էր, որ ձգեց իր դիրքը, այսինքն երբ Սազոնով եւ Բ. հեռացան:

Պոկոտիլովի հետ հազիւ թէ անցեր էինք կամուրջը, երբ լրտեսներն ու ոստիկանները սկսան եռուզեռ ցոյց տալ: Եւ ահա կառք մը, որուն լծուած էին ճարտուկ ձիեր, սրընթաց անցաւ մեր մօտէն: Կառապանին մօտ նստած էր համազգեստաւոր ծառայ մը: Կառքին պատուհաններուն ապակիին մէջէն նշմարեցի Պլեհվէի խաղաղ դէմքը: Պոկոտիլով սկսաւ փնտռել իր ռումբը, բայց կառքը հեռացած էր արդէն եւ կը մօտենար Սազոնովի: Սարսուռ մը ունեցանք, այն յոյսով թէ հիմա ռումբ մը պիտի պայթի: Բայց տեսանք որ կառքը չեղեցաւ Սազոնովի չհասած, եւ բակ մտնելով անհետացաւ:

Դարձայ Կալիայեւի եւ ըսի որ որոշեալ ժամադրավայրը գայ: Պոկոտիլով գնաց Սազոնովի մօտ, վարձելու կառքը: Տեսայ որ Սազոնով ոչ կ'ըսէր գլխով:

— Կառապան:

— Ոչ, մարդ ունիմ:

— Կառապա՛ն:

— Ոչ, մարդ ունիմ:

Կանգ առի եւ նայեցայ Սազոնովին: Զարհուրանց տժգունած էր: Կամաց մը ըսի.

- Շուտով կծկեցէք այս տեղէն:

Սակայն դարձեալ « ոչ » ըսաւ գլխով: Քայլ մը առի եւ կանչեցի կառապան Բ.ին, բայց նոյն պատասխանն ստացայ:

— Ո՛չ, մարդ ունիմ:

Ետ դարձայ, դէպի Ցեպնոյի կամուրջը: Կալիայեւ միշտ կանգնած էր իր տեղը:

Եւ երեքը այսպէս դեռ ժամանակ մը սպասեցին, առանց երբեք յոյս ունենալու:

Սազոնովի ձախողութիւնը բացատրուեցաւ այն պատահարով, զոր անկարելի էր նախատեսել խուսափելու համար: Ինչպէս որոշուած էր, կէսօրին Սազոնով դիրք բռնեց, երեսը Նեվային, այնպէս մը որ կարենայ տեսնել Բ. եւ Ֆոնտանկայի փողոցը, ի հարկին պատրաստուելու համար մահափորձին: Ծանր ռումբը, որ 3 քիլօ կը կշռէր, դրած էր ծունկերուն վրայ, գոգնոցին տակ: Ռումբը նետելու համար, պարտաւոր էր քաշել հանել գոգնոցը եւ վեր բարձրացնել ձեռքը: Ատոր համար ալ պէտք էր [...] մը երկվայրկեան: Սակայն, Պ[լեհվէի] բնակարանին դրան առջեւ կե[ցած] հանդերձ յաճախորդները մեր[...] համար, իր արհեստակիցներուն [...] րին ենթարկուեցաւ, որով հեռ[...] նոնց երկար շարքին մէջ միա[յն] որ երեսը դարձուցած էր Նեվ[ային] մինչ միւս կառապանները բոլոր[ը] դարձած էին հակառակ կողմը:

Այդ ծաղրանքներուն պատճառ[ով] այսինքն ուշադրութիւն հրա[ւիրելէ] վախնալով, ստիպուեցաւ դարձ[նել] ձին եւ կռնակը տալ Բ.ի: Այս [...] չկրցաւ տեսնել Պլեհվէն՝ վեր[ջին] ձին: Նախարարը իր մօտէն [...] անսպասելի արագութեամբ մը: Սազոնով վերցուց ռումբը, [...] էր այլեւս:

Այս առաջին փորձը մեզի լաւ դ[աս] եղաւ: Հասկցանք թէ մահափոր[ձը] գործադրելու համար պէտք է [...] երկու անգամ, եթէ ոչ տասն ան[գամ].

(Շարունակելի)

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme :-: PARIS (13)
Le Gérant : H. STEPHAN

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 7 ՅՈՒԼԻՍ 1933

7 Juillet 1933

9ՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2253

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՆՈՅՆ ԿԱԽԱՐԴԱԿԱՆ ՇՐՋԱԳԻԾԸ

Ինչ որ քաղեցինք, երէկ, Կովկասի Անկախութեան Կոմիտէի պաշտօնաթերթէն, նորութիւն մը չէր պարունակեր մեզի համար: Նորութիւնը՝ այն խանդավառ եւ սաւառնաթեւ ոգին է, որ կը ծորի «Պրոմեթէ»ի ամէն մէկ էջէն եւ իւրաքանչիւր տողէն, երբ կը խօսի Կովկասի ազատագրութեան մասին:

Ինչպէս ըսինք, խօսուած ճառերն ու հրատարակուած կոչը այն տպաւորութիւնը կը ձգեն թէ՝ այսօր – վաղը բան մը պիտի պատահի:

Այդ հեռանկարով ալ, կոչին մէջ տակէ տակ շարուած են բոլոր պայթուցիկ բառերն ու մարտաշունչ բացատրութիւնները.

— «Քաղաքացիներ, Կովկասի, կը մօտենայ ազատութեան ժամը···

— «Յառա՜ջ, սիրելի ռազմիկներ Կովկասի ··· Յիշեցէք որ մինակ չէնք մեր պայքարին մէջ···

— «Քաղաքացիներ Կովկասի, կազմակերպուեցէք: Յեղափոխական ուժեր կազմեցէք···

— «Կեցցէ՜ Կովկասի հանրապետութեանց համադաշնակցութիւնը»:

Իսկապէս, քաղաքական կացութեան մէջ կա՞յ երեւոյթ մը որ արդարացնէ այս վիպաշունչ լաւատեսութիւնը:

Մենք չենք տեսներ այդպիսի նախանշան:

Ընդհակառակն, բոլոր երեւոյթները կ՚ապացուցանեն թէ ոչ միայն ամրապնդումը խորհրդային իշխանութեան միջազգային դիրքին, այլ նաեւ աւելի սերտ մերձեցում՝ Եւրոպայի հետ: Այսինքն այն ուժին հետ որուն «բնելիք դիրքէն կախում ունի, մեծ մասով, Կովկասի դաշնակցային պետութեան գաղափարին յաղթանակը»:

Վկայ՝ ֆրանքեւռուս ոչ – յարձակման դաշինքը, որու կովկասեան բաժնի մասին ինչ որ խօսուեցաւ Ֆրանսայի Երեսփ. ժողովին մէջ (մայիս 16 եւ 18), նոյնութեամբ արտատպուած է «Պրոմեթէ»ի կողմէ:

Այնտեղ ոչինչ կայ մխիթարական՝ նոյն իսկ վրացի կիվազաւաններու եւ կէկէչկորիններու բարեկամ ընկերվարականներու բերնով:

Պ. Ռընոտէլը չէ՞ր որ յոյս կը յայտնէր թէ՝ «Վրաստանի անկախութիւնը օր մը պիտի իրականանայ բարւոք համաձայնութեամբ նոյն ինքն խորհրդային Ռուսիոյ հետ»:

Եւ վկայ՝ արեւելեան Եւրոպայի պետութեանց եւ խորհրդային Միութեան միջեւ կնքուած նոր պայմանագիրը (3 Յուլիս), «նախայարձակ» բառի ճշդորոշման մասին, որ ուղղակի կը շօշափէ Կովկասի հետ կապուած խնդիրներն ալ:

Թող չառարկեն թէ կոչին խմբագիրները մարգարէներ չեն եւ չէին կրնար նախատեսել գալիքը:

Այս կացութեան ծալքերը նոր չէ որ կը բացուին:

Ուրեմն, «Պրոմեթէ»ի խմբակը ի զուր կը հնչեցնէ գործօն պայքարի կոչնակը:

Դաշնակցութիւնը վաղուց իրենց ուշադրութիւնը հրաւիրած այս արկածախնդրութեան վրայ, որ ահա նոր չապիկ հագեր է, ինքն իր գլխուն:

×

Խօսուած ճառերուն եւ հրատարակուած կոչին ու գրութեանց մէջ, յայտնապէս կը շեշտուի նաեւ Կովկասեան հարեւաններու եւ անոնց հովանաւորներուն կամ աջակիցներուն երկրորդ խոշոր թիւրիմացութիւնը:

Անոնք պայքարը ուղղած են միայն եւ միայն «Կարմիր Մոսկուայի», բուն բառով՝ աշխարհակալ Ռուսաստանի դէմ, որ կը սպառնայ հիւսիսէն, եւ ո՛ր եւ է վտանգ չեն տեսներ հարաւէն՝ Թուրքիայէն:

Այս թիւրիմացութիւնն ալ նոր չէ, բայց վերջնապէս ձեւ ու մարմին առած է, հակառակ զանազան վերադնահատումներու եւ այնքան դառն փորձառութեանց:

Այն աստիճան որ, ճառախօս թէ խմբագիր, կը վախնան ո՛ր եւ է աննպաստ խօսք ուղղել Թուրքիոյ դէմ:

Ընդհակառակն, փաղաքշական ակնարկներ կը գլորեն ինքնաբերաբար, երբ հարցը Թուրքիոյ մասին է:

Այսպէս, Միր Եագուպ (Ադրբէջան), Թուրքիոյ համար բարեկամ մը կը համարէ Կովկասի անկախութիւնը եւ Համադաշնակցութիւնը: Իսկ Պ. Կվազավա (Վրաստան) որ պատմութիւն կարդացեր է, կը յիշէ Կովկասի վրայ կատարուած բոլոր արշաւանքները՝ արաբական, մոնկոլեան եւ ռուսական, բայց կը մոռնայ թրքականը (1917–18–20), որ արիւն հոսեցուց մինչեւ Բագու:

Դեռ աւելին: «Պրոմեթէ»ի բոլոր զինուորեալները «Կովկա՜ս, Կովկա՜ս», կ՚աղաղաղակեն օրն ի բուն:

Բայց, կը մոռնան թէ՝ այդ երկրամասէն խոշոր պատառներ խլած է նոյն Թուրքիան, ի հաշիւ Հայաստանի եւ Վրաստանի: (Կարս, Արտահան, Սուրմալու: Կրնայինք աւելցնել նաեւ Նախիջեւանի շրջանը, որ իր մարմինէն՝ Հայաստանէն բռնի խլուած եւ Ադրբէջանի կապուած է, պարզապէս Թուրքիոյ թաթին տակ մնալու համար):

Ուրեմն, մեր հարեւանները ոչ միայն ո՛ր եւ է վախ չունին Թուրքիայէն, այլ եւ համակերպած են այս յօշոտումներուն, եւ «Կովկաս» ըսելով կը հասկնան այսօրուան երկրամասը, եւ ոչ թէ այն որ կար 1914ին, պատերազմէն առաջ:

Մենք «Թիւրիմացութիւն» կոչեցինք այս քաղաքականութիւնը, բայց չափազանցութիւն չպիտի ըլլար անուանել արկածախնդրութիւն, ինչպէս յիշած ենք ուրիշ առիթով:

Կը հետեւի թէ՝ մեր հարեւանները կը յամառին դառնալ ու դառնալ միեւնոյն կախարդական շրջագիծին մէջ, ինչպէս աչքերը կապ ձին՝ որ ջուր կը քաշէ ուրիշին համար:

Եւ պարզ է որ Դաշնակցութիւնը չի կրնար իրենց բարեւն առնել այս ճամբուն վրայ:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Նոր հարուած՝ Թուրքիոյ փոքրամասնութեանց

ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎԸ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԻՆ ՊԻՏԻ ՔՆՆԷ ՆՈՐ ՕՐԻՆԱԳԻԾԸ

ԲՈԼՈՐ ԱՌԱՆՁՆԱՇՆՈՐՀՆԵՐԸ ՋՆՋՈՒԱԾ

Էնկիւրիէն կը հաղորդեն «Ագշամ»ի, յունիս 29 թիւով.

Տասը տարի պիտի ըլլայ Լօզանի դաշնագրին ստորագրուիլը: Այս ժամանակամիջոցին յաջող արդիւնքներ ձեռք ձգուած են մեր երկրին մէջ ամէն դետնի վրայ ձեռնարկուած բարենորոգումներէն: Այս յեղաշրջման եւ բարենորոգումներու հիմերէն մէկն ալ անկասկած Լօզանի դաշնագրին է, որ պետութեանց եւ Թուրքիոյ միջեւ իրաւունքներու հաւասարութիւն ապահովեց եւ վերցուց առանձնաշնորհները:

Այս դաշնագրին 3րդ յօդուածը կը վերաբերի Փոքրամասնութեանց: Այդ յօդուածին տրամադրութիւնները ճշդուած ատեն, տենդագին եղած էին խորհրդակցութիւնները: Հարկ չկայատոնք կրկնելու:

Փոքրամասնութեանց պաշտպանութիւն անունը կրող այդ հատուածին 9 յօդուածները կը պարունակեն այն տրամադրութիւնները որ կը ճշդեն Փոքրամասնութեանց եւ պետութեան յարաբերութիւններուն հիմերը: Այսպիսի հատուած մը եւ այս կարգի տրամադրութիւններ Լօզանի դաշնագրին յատկացուած մասնայատկութիւն մը չեն կազմեր: Ընդհ. պատերազմէն վերջ կնքուած դաշնագիրներուն մէջ փոքրամասնութեանց պաշտպանութեան համար տրամադրութիւններ դրուիլը եւ այդ պաշտպանութեան պարտականութեան Ազգ. ժողովի յանձնուիլը դրութեան մը վիճակը առած էր:

Լօզանի մէջ կնքուած դաշնագրով ապահովուած կացութեան յենլով, փոքրամասնութեանց յատուկ պատշաճ ձեւով օրէնքի մը ժամանակը այլեւս եկած է: Որովհետեւ կառավարութիւնը Լօզանի դաշնագրով փոքրամասնութեանց կարգ մը իրաւունքները ճանչնալով հանդերձ, չէ ճանչցած օսմ. կայսրութեան Սուլթաններուն տուած ֆէրմաններու վրայ կրթնած կազմակերպութիւններն ու վարչութիւնները:

Լօզանի բանակցութեանց միջոցին այս կէտը ճշդուած է եւ որոշուած է որ կրօնական հաստատութիւնները ասկէ վերջ չպիտի զբաղին քաղաքական եւ վարչական գործերով, այլ պարզապէս կրօնականգործերով պիտի զբաղին: Լօզանի խորհրդաժողովին ատենագրութեանց մէջ այս մասին որոշ արձանագրութիւններ կան: Դաշնագրին 37—44րդ յօդուածներուն համար ոչ-կրօնական գործերու մէջ տրուած իրաւունքները խալամ, Թուրք հպատակներու տրուած իրաւունքներէն տարբեր չեն կրնար ըլլալ: Գալով կրօնական գործերուն, Լօզանի դաշնագիրը փոքրամասնութեանց հոգեւոր պետերուն նախապէս ճանչցուած աշխարհային գործերու իրաւունքները բոլորովին ջնջած ըլլալով, Պատրիարքարաններու և Խախամապետարանի վարչութեանց կանոնագիրները բնական է թէ ջնջուած են:

Ուրեմն, անհրաժեշտ էր որ կառավարութիւնը այս կարգի հաստատութիւններու համար նոր կանոնագիր մը պատրաստէր, որպէսզի կարենար ապահովել իր հակակշիռը ներքին քաղաքականութեան եւ երկրին անդորրութեան տեսակէտով:

Հիմնական կազմակերպութեան օրէնքին մէջ ալ աշխարհական եւ կրօնական գործերը բաժնուած ըլլալով, այլեւս կարելի չէր որ կրօնական հաստատութիւնները կապ ունենային աշխարհական գործերու հետ:

Թէեւ Պատրիարքարանի եւ Խախամապետարանի վարչութեանց կանոնագիրներուն տրամադրութիւնները ջնջուած են, բայց այսօրուան գործնական վիճակը ցոյց կուտայ թէ այս հաստատութիւնները հին ձեւով կը կառավարուին:

Ահա այս գործնական վիճակին վերջ տալու համար է որ կառավարութիւնը փոքրամասնութեանց վերաբերեալ կրօնական հաստատութիւնները վարելու համար օրէնք մը պատրաստած եւ յանձնած է Ազգ. Մեծ Ժողովին:

Ազգ. Մեծ Ժողովին հոկտեմբերի նստաշրջանին նախ օրէնքը պիտի քննուի ներքին յանձնաժողովին մէջ եւ ի վերջոյ պիտի յղուի ժողովին: Այս օրէնքին համաձայն, Փոքրամասնութեանց իրաւունքներու եւ առանձնաշնորհներու վերաբերեալ բոլոր ֆէրմանները եւ իրատէները ջնջուած պիտի ըլլան: Կրօնական հաստատութիւնները լոկ կրօնական գործերով պիտի զբաղին եւ ներկայիս գոյութիւն ունեցող Քաղ. ժողովները պիտի ջնջուին:

Այս օրէնքին հրատարակութենէն վերջ, որոշ ժամանակամիջոցի մը մէջ հիւանդանոց, որբանոց, դպրոց եւայլ այս կարգի հաստատութիւններ պիտի խզեն իրենց կապը կրօնական հաստատութեանց հետ եւ եթէ ուզեն պիտի կրնան ընկերակցութեանց օրէնքին համաձայն կազմուիլ իբր մէյմէկ ընկերակցութիւն: Կրօն. հաստատութեանց վարչական ու հոգեւոր պետերու ընտրութեան եղանակն ալ առանձին կանոնագրով պիտի ճշդուին:

Խորհրդային իշխանութիւնը եւ Թուրքիա

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԽՈՇՈՐ ՁԵՌՆԱՐԿՆԵՐ

Լոնտոնի «Տէյլի Էքսփրէս» թերթը հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդէ, պնդելով անոնց վաւերականութեան վրայ.—

— Ռուսիոյ առեւտրական վերջին արկածախնդրութիւնը կը կազմէ այն մեծ ծրագիրը որով հարիւր միլիոն անգլ. ոսկիի ծախքով մը պիտի ապահովէ Թուրքիոյ ճարտարարուեստին զարգացումը: Այս ծրագիրը խորհրդակցութեան առարկայ եղած է Լոնտոնի մէջ, Պ. Լիթվինովի եւ տնտեսական խորհրդաժողովի Թուրք պատուիրակութեան անդամներուն միջեւ:

Նախապէս այս ծրագրին հետապնդած նպատակն էր միայն գործարաններ եւ արհեստանոցներ հիմնել, Թուրքիան ազատելու համար Արեւմուտքի դրամատէր երկիրներու տիրապետութենէն: Սակայն յետոյ այս ծրագիրը ընդարձակուած եւ անոր վրայ աւելցուած են նաեւ երկաթուղիներու, հեռաձայնի եւ այլ շինութիւններ եւ որոշուած է այս կերպով զարգացնել եւ արդիացնել Թուրքիոյ ճարտարարուեստը.

Լիթվինով առաջարկած է որ Թուրքիա այս նպատակով ընդունի հնգամեայ ծրագիրը եւ խոստացած է Ռուսիոյ կողմէ երկարատեւ վարկերով ապահովել պէտք եղած երկրաչափները, շինուածանիւթերը եւ բոլոր առարկաները: Նկատելով որ այս ծրագրին առաջին մասը մօտերս պիտի գործադրուի, այն ատեն է որ պիտի հասկցուի թէ՝ Ռուսիա պիտի բռնէ՞ իր խոստումը թէ ոչ:

Ծրագրին առաջին մասը կըվերաբերի բամպակի գործարաններու շինութեան: Բամպակը իբր հում նիւթ բերուելով այս գործարանները, անոնցմէ դուրս պիտի գայ գործուած վիճակի մէջ: Ռուսիա՝ ծրագրին այս կէտը գործադրելու համար, երկրաչափներէ եւ շինուածանիւթերէ զատ, մէկ միլիոն ստերլին պիտի ղրկէ:

Ռուսիա տեսնելով որ չպիտի կրնայ հայթայթել պէտք եղած դրամը, Լիթվինով կ՚ուզէ օտարները շահագրգռել այս ծրագրով: Անոր վերջին առաջարկն է՝ շահուն երեք չորրորդը տալ դրամագլուխը ապահովողներուն: Ռուս պատուիրակները կ՚աշխատին Թուրքիոյ մէջ բացուելիք մանածի գործարաններուն համար դրամ գտնել, արմտիք, իւղ եւ մուշտակ ծախելով Անգլիոյ:

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԻՆ ՀՈԳԵՎԱՐՔԸ

ՆԱԽԱԳԱՀ ՌՈՒԶՎԷԼԹ ՆՈՐ ԲԱՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԿՈՒՏԱՅ, ԱՌԱՆՑ Ո՛Ր ԵՒ Է ԶԻՋՈՒՄ ԸՆԵԼՈՒ

Հեռախօսը անընդհատ կը բանի Լոնտոնի ամերիկեան պատուիրակութեան եւ Նախագահ Ռուզվէլթի միջեւ:

Վերջին քանիչորս ժամուան նորութիւնն է Նախագահ Ռուզվէլթի նոր յայտարարութիւնը, որ ուղղուած է ոչ թէ տնտեսական խորհրդաժողովի նախագահին, այլ ընդհ. քարտուղարութեան:

Այս յայտարարութեամբ, Պ. Ռուզվէլթ բացատրութիւններ կուտայ իր վերջին ղեկոյցի մասին, աւելի մեղմ ոճով, բայց առանց որ եւ է զիջում ընելու:

Ահաւասիկ յայտարարութեան հիմնական կէտերը.

— Նախագահը բացորոշապէս հասկցուց թէ առ այժմ օգտակար չի գտներ առժամապէս կայուն վիճակի մը վերածել դրամները, քանի որ ազգերու պէտքերը եւ քաղաքականութիւնները անպատճառ նոյնը չեն: Այդպիսի ամրացում մը արհեստական պիտի ըլլայ, թոյլ չտալով որ իւրաքանչիւր երկիր իր ներքին պահանջներուն համապատասխան քաղաքականութիւն վարէ: Ան ուզեց որ խորհրդաժողովը նախ եւ առաջ նկատի առնէ իր հիմնական գործը,— այն է՝ նպաստել իւրաքանչիւր ազգի կողմէ ուղղակի գործադրելի քաղաքականութեանց ու մեղմացնել, եւ եթէ կարելի է՝ բուժել տնտեսական կացութեան չարիքները, բայց ոչ թէ առօրեայ կիսամիջոցներով: Տոլարին վերարժեւորումը՝ ամերիկեան գլխաւոր արտադրութեանց հանդէպ, քաղաքականութիւն մըն է որմէ ոչ մէկ բան կրնայ հեռացնել ամերիկեան կառավարութիւնը եւ ժողովուրդը: Պարտք կը սեպենք յատկապէս պնդել այս կէտին վրայ. մենք մասնաւոր արժէք կուտանք ամերիկեան գլխաւոր արտադրութեանց գիներուն: Թէ տոլարը ի՛նչ կրնայ արժել օտար դրամներով՝ առաջնակարգ հոգ մը չէ մեզի համար: Տոլարին միջազգային արժէքը պէտք է կախում ունենայ այն յաջողութենէն զոր ուրիշ երկիրներ պիտի ստանան, նախանիւթերու գիները բարձրացնելու իրենց փորձին մէջ, եւ չի կրնար որոշուիլ, մինչեւ որ կացութիւնը չպարզուի: Մեր քաղաքականութեան մէջ ոչինչ կայ թշնամական ուրիշ երկիրներու շահերուն համար եւ մենք համոզուած ենք թէ որ եւ է երկիր չպիտի փորձէ խանգարել մեր վերակազմութեան ճիգը: Երբ Եւրոպայի մեծ ազգերուն՝ Ֆրանսայի, Իտալիոյ եւ Պելժիոյ դրամները ինկան քանի մը տարուան շրջանի մը համար, որ եւ է քննադատութիւն չեղաւ Մ. Նահանգներուն մէջ, եւ երբ Մեծն Բրիտանիա եւ Սկանտինաւեան երկիրները լքեցին ոսկեվճարի դրութիւնը, Մ. Նահանգները սրտցաւութեամբ ըմբռնեցին կացութիւնը: Մեծն Բրիտանիա ոսկեվճարը լքած է ահա մէկ տարի եւ ութ ամիսէ ի վեր, իսկ Մ. Նահանգները հազիւ երեք ամիսէ ի վեր: Մենք կը ձայնակցինք այն յայտարարութեան զոր երէկ իսկ ըրաւ Անգլիոյ ելմտական նախարարը, երեսփ. ժողովին մէջ, ըսելով,— թէեւ ոսկեվճարի դրութեան վերադարձը կրնայ մեր վերջնական նպատակն ըլլալ, բայց պէտք է կատարեալ ազատութիւն ունենանք անոր ժամանակը եւ սակը որոշելու համար:

Եթէ կան երկիրներ որոնց ապրանքներու արժեգինը եւ հրապարակի գինը իրապէս հաւասարակշռուած են, ոչ խորհրդաժողովին; ոչ ալ ամերիկեան կառավարութեան գործն է զանոնք տարհամոզել որ հետեւին իրենց ըմբռնումներուն շահերուն հակառակ քաղաքականութեանց: Զի բաւեր խուսափիլ ներկայ չարիքներէն, այլ մեր պարտականութիւնն է նախատեսել անոնց վերադարձը արգիլող միջոցները: Առաջին գործն է վերահաստատել գիներու այնպիսի մակարդակ մը որ ճարտարագործութիւնը եւ մանաւանդ հողագործութիւնը կարենան գործել շահով եւ արդիւնաւորապէս: Երկրորդ գործն է պահպանել այս կերպով ձեռք բերուած ամրացումը:

Ուստի, մեր կարծիքով, այն մեծ խնդիրները որ կ՚արդարացնեն ազգերու ներկայ ժողովը, այսօր նոյնքան հրամայական են եւ նոյնքան արժանի՝ քննութեան, որքան քանի մը շաբաթ առաջ եւ մեզի համար անըմբռնելի կը թուի թէ երկրորդական հարցի մը մասին մեր յայտնած կարծիքը կրնայ որեւէ կերպով պակսեցնել այդ քննութեանց օգտակարութիւնը»:

Գերագոյն ճիգեր՝ ժողովը փրկելու համար

Այսպէս ուրեմն, Մ. Նահանգներու նախագահը կը պնդէ իր տեսակէտներուն վրայ, եւ չուզեր որ ժողովը փակուի: Մինչդեռ, միւս պետութեանց, եւ մանաւանդ ոսկեվճարի կուսակիցներուն պատուիրակները արդէն կը պատրաստուին բեռ կապելու:

Չորեքշաբթի օր, ամերիկեան պատուիրակութիւնը յայտնեց Պ. Մաքտոնըլտի թէ՝ կը համակերպի խորհրդաժողովին յետաձգման, պայմանաւ որ այդ յետաձգումը ստանայ արձակուրդի մը ձեւը եւ պատուիրակները հաւաստիք ստանան թէ տնտեսական եւ դրամական վիճաբանութիւնները կրնան վերսկսիլ, երբ պարագաները աւելի նպաստաւոր ըլլան:

Ամերիկեան պատուիրակութիւնը այս առթիւ աւելցուց.

— Անհաւատալի է որ խորհրդաժողովը նեղքուի այժմէն իսկ, որովհետեւ այդպիսի բան մը անխուսափելի թշնամութիւն պիտի յարուցանէ ազգերու միջեւ:

Այս յայտարարութեան վրայ, Անգլիոյ վարչապետը անձնական դիմումներ կատարեց, որպէսզի քիչ մըն ալ համբերեն: Բայց միւս պետութեանց ներկայացուցիչները այլեւս ծիծաղելի կը գտնեն կացութիւնը: Մասնաւորապէս Ֆրանսայի, Պելժիոյ, Հոլանտայի եւ Իտալիոյ պատուիրակները կը պնդեն թէ՝ նոյնիսկ աշխարհի եւ ժողովին շահուն համար, լաւագոյն է յետաձգել ժողովը ճիշդ այն պահուն երբ անվիճելի ապացոյցներ ունինք թէ հիմնական տարակարծութիւններ կան Ամերիկայի եւ Եւրոպայի միջեւ:

ՄԶԿԻԹՆԵՐՈՒ ԲԱԿԵՐՈՒՆ ՄԷՋ հաստատուած փոքր սրճարանները պիտի փակուին Պոլսոյ քաղաքապետութեան կողմէ, համաձայն Պետական խորհուրդի որոշման:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԹՈՒՐՔԻԱ Ի՛ՆՉՊԷՍ ՄԱՍՆԱԿՑԵՑԱՒ ՄԵԾ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՆ

ԼՈՐՏ ՔԸՐԶԸՆ ԵՒ ՓՈՒԱՆՔԱՌԷ ԿԸ ԿՌՈՒԻՆ ԵՒ ԿԸ ՄԱՐԻՆ

(Պերլինի անգլ. նախկին դեսպանին յիշատակները)

ԽՄԲ.— Լորտ տ'Էպըրնոն 1926ին վերջնականապէս քաշուեցաւ քաղաքական կեանքէն։ 2 յունիս 1920ին, ան իր հաւատարմագիրը ներկայացուց գերման կառավարութեան։ 10 հոկտ. 1926ին թողուց Պերլինի իր պաշտօնը։ Այդ վեց տարուան ընթացքին, Լորտ տ'Էպըրնոն ունեցաւ երկու կարեւոր յաջողութիւններ,— անգլեւգերման յարաբերութեանց բարելաւման եւ Լոքարնոյի ուխտին մէջ։ Ան իր օրագրութիւնները հրատարակեց երեք հատորներով, որոնք թարգմանուած են երեք լեզուներու։ Այդ հատորները հայելին են վերջին տարիներու քաղաքական դէպքերուն։

Իր յիշատակներէն թարգմանաբար կուտանք մասեր՝ Թուրքիոյ յատուկ էջերէն։

14 Մայիս 1921 — Պերլին.

«Այսօր առիթը ունեցայ արեւելեան եւ թրքական հարցերու մասնագէտի մը հետ խօսելու։ Այդ անձը կը նկատեմ Գերմանիոյ մէջ ինծ ամենամօտիկը։ Ան այն կարծիքին է թէ՝ Թուրքը՝ ի բնէ՝ այնքան պահպանողական է որ իրենց յառաջդիմականներն իսկ աւելի մեծ չափով գերի են աւանդութիւններու եւ ժառանգական ըմբռնումներու, քան անգլիացի պահպանողականը։ Նոյն ինքն երիտասարդ Թուրքերը պահպանողականներ են։ Թրքական ամենահին աւանդութիւններէն մին յարգանքն է Անգլիոյ մասին, եւ իմ բարեկամս ինծ ըսաւ թէ Թուրքիոյ բնակչութեան մեծ մասը պատերազմի ընթացքին անուղղելի անգլիասէր էր մնացած, ու այժմ ալ այնպէս է։ Թուրքերը կ'ատեն Ֆրանսացիները եւ Իտալացիները կ'որակեն «մաքառնիճի», ոչ մէկ իրական սէր ունին դէպի Գերմանացիները, հակառակ անոր որ կը գնահատեն անոնց զինուորական ընդունակութիւնները եւ «պախշիշ»ներ տալու իրենց բաց ձեռքը։

Պատերազմի ընթացքին Թուրքը երեւան եկաւ իբրեւ հաւատարիմ դաշնակից, բայց, ասիկա պայմանաւորուած էր գերմանական դրամական եւ այլ նիւթերու տեւական խուժումին ազդեցութեամբը։ ... Իմ բարեկամս Թուրքիան կը նկատէ գերմանական պարտութեան ամենախորական պատճառներէն մէկը։ «Ան Գերմանիոյ գերեզմանը եղաւ» — կ'ըսէ։ Երբ իրեն հարցուցի թէ՝ «Ի՞նչ ըսել կ'ուզէ իր այդ խօսքով», ան ըսաւ ինծ.— «Ես ձեզի պիտի պատմեմ թէ ի՛նչպէս տեղի ունեցան դէպքերը։ 1911ին, Քիտէրլէն Վէխթէր, որուն հետ բարեկամական կապեր ունէի, Գերմանիոյ եւ Ռուսիոյ միջեւ դաշինք մը պատրաստած էր։ Անոնց միջեւ զինակցութիւնը իրականացնելու համար հարկ էր որ զոհուէր Թուրքիան։ Եւ սակայն, Քիտէրլէն Վէխթէր համարձակութիւնը չունէր զինակցութիւնկնքելու առանց խորհրդակցելու Ֆոն Մարշալին հետ, որ այն ատեն Պոլսոյ ներկայացուցիչն էր։ Մարշալ մերժեց այդ դաշինքը, քաղաքական նկատումներով, եւ իր անձնական հակումներէն մղուած դէպի Թուրքերը։ Որով, Գերմանիա հրաժարեցաւ այդ դաշնագրէն ու Ռուսիա կորսուած եղաւ մեզի համար։ Ասիկա մեր պարտութեան վճռական պատճառներէն մէկը դարձաւ»։

... Նոյն մասնագէտը վստահ է որ Թուրքիա պիտի չմասնակցէր պատերազմին՝ զինակիցներուն կողքին դիրք բռնելով, եթէ գերման երկու մարտանաւերը Նեղուցէն անցած չըլլային, ու Անգլիա գրաւած չըլլար Թուրքերու պատերազմական նաւերը։ Այդ պարագային, Գերմանիոյ պարտութիւնը աւելի թեթեւ պիտի ըլլար, որովհետեւ, պատերազմը պիտի վերջանար աւելի շուտ։

... Ուրիշ հաւաստի աղբիւրէ մը կ'իմանամ որ նոյնիսկ «Կէօպէն»ի եւ «Պրէսլաւ»ի Պոլիս հասնելէն վերջ Թուրքերը պատերազմի մղուեցան հակառակ իրենց կամքին. Էնվէրի, Թալաթի ու գերման դիւանագիտութեան միջոցաւ։ Մեծ դժուարութիւններէ վերջ 1914ին, Գերմանիոյ ներկայացուցիչը Բ. Դռնէն ստացաւ հրամանը «Կէօպէն»ով ռուսական եզերքները ռմբակոծելու մասին։ Հրամանը դեսպանատան տրուեցաւ գոց պահարանով, որ ուղղուած էր ծովակալին։ Դեսպանատան պաշտօնեաներէն մէկը, հակառակ դեսպանին ու իր ընկերներու ընդդիմին, կը բանայ պահարանը՝ բովանդակութեանը վստահ ըլլալու համար։ Ձայն կարդալէ վերջ ան կ'որոշէ բնագիրը վար դնել ու ծովակալին ղրկել պատճէնը՝ բերանացի հրահանգով մը, ծովային սպայի մը միջոցաւ։ Ծովակալը հազիւ հրաման ստացած՝ ուղղուեցաւ դէպի Օտեսա ու ռմբակոծեց Օտեսան։ Երկու օր վերջ, 29 հոկտեմբերին, Պոլսոյ մէջ լրոյց եղաւ թէ «Կէօպէն»ը ընկղմած է։ Ռուս դեսպանը գնաց վարչապետին ու բողոքեց եղած յարձակման դէմ։ Մեծ եպարքոսը, վստահ թէ «Կէօպէն»ը ու անոր հետ հրամանագիրը ընկղմած են, համարձակութիւնը կ'ունենայ ըսելու՝ թէ յարձակման հրաման տրուած չէ։ Երբ գերման դեսպանութիւնը կը տեղեկանայ, Էնվէր Քէօյ՝ վարչապետին մօտ կը ղրկէ մէկը՝ անոր ըսելու համար.

— «Այն հրամանը, որ կը կարծէք թէ շոգենաւին հետ ծովուն խորն է, կը գտնուի ապահով տեղ մը՝ Թարապիա։ Խնդրեմ, դադրեցէք ժխտել թէ Ռուսիոյ վրայ յարձակման հրաման մը տուած էք»։

Վարչապետը կը ժպտի, ու այլ եւս չի համարձակիր ժխտել։ Ռուս դեսպանը կը մեկնի Պոլսէն ու Թուրքիա կը մտնէ պատերազմի։

Լորտին բարեկամը աւելցուցած է, թէ Թուրքիոյ 11 նախարարներէն 6ը հակառակ քուէարկած են պատերազմի, եւ թէ հակառակ իրենց սխալներուն, Անգլիացիները այսօր եւս չեն կորսնցուցած իրենց դիրքը։

«... 1921 օգոստոս 31ին երկար խօսակցութիւն մը ունեցայ Ռոզէնի (այն ատենուան գերման արտաքին նախարարին) հետ, որ շեշտեց գերման եւ անգլիական յարաբերութեան լաւացման անհրաժեշտութիւնը։ Գերմանիա ինչ ալ ըրած ըլլայ պատերազմի ատեն՝ Իրլանտայի, Թուրքիոյ եւ արեւելքի մասին, գերմանական քաղաքականութեան տիրապետող նպատակը այժմ պէտք է ըլլայ Անգլիոյ հետ յարաբերութեան վերահաստատում՝ անոր հանդէպ ունենալով անհրաժեշտ վստահութիւնը։ Ոչինչ պէտք է արգելք ըլլայ այս նպատակին։ Հականգլիական քաղաքականութիւն մը պաշտպանութիւն պիտի չգտնէ։ Արտասահմանի մէջ, գերման ներկայացուցիչները հրահանգ ստացան խոյս տալ հականգլիական պետութեանց գործակալներէն։ Աւելի ուժեղ Անգլիա մը կրնայ միայն ի նպաստ Գերմանիոյ ըլլալ»։

Մինչեւ այսօր այդ քաղաքականութիւնը կը շարունակէ Գերմանիան։

Լորտը կը շարունակէ.

— «Երբ մարդ Թուրքերուն հարց կուտայ թէ ինչ է իրենց յարաբերութիւնը Ռուսիոյ հետ, կը ստանայ հետեւեալ բացատրութիւնը,— «Ինչո՞ւ բարեկամ ենք սովետներուն»։ Պատասխանը շատ պարզ է.— Այնքան ատեն որ բոլշեւիկները իշխանութեան վրայ են, գոյութիւն չունի որեւէ Ռուսիա մը. իսկ ասիկա մեզի համար շատ նպաստաւոր է։ Մենք կ'ատենք համայնավարութիւնը, բայց հարկ է որ զէնք ստանանք ամէն կողմէ, ուրկէ ալ տրամադրուի մեզի։ Գալով ռուս բանակին, ան անարժէք է Ռուսիայէն դուրս»։

«Համաձայն Փրանս. շրջանակներու տուած տեղեկութեանց, 1922ի վերջաւորութեան Քէմալ փաշայի քաղաքականութեան նշանակէտն էր Էնկիւրիի մէջ ստեղծել նոր մայրաքաղաք մը, ուրկէ ան պիտի կարենայ թրքական տիրապետութիւնը ընդլայնել մինչեւ Կովկաս եւ Բագու։ Ան հոն՝ պիտի գտնէ դիւրաւ լուծելի բնակչութիւն մը։ Միշտ նոյն աղբիւրներուն համաձայն, «շատ զարմանալիօրէն կը գործէ Էնկիւրիի եւ Սերպիոյ միջեւ եղած նեղ կապը, որ հաստատուած է ֆրանսական գործակալներու կողմէ։ Եուկոսլաւները չեն ուզեր որ Թուրքերու բարեացակամութիւնը Պուլկարները նախընտրէ՝ փոխան իրենց։

«... 1921 յուլիս 20ին, համաձայն Մոսկուայէն տրուած տեղեկութեան, զոր ստացայ Պերլինի թուրք աղբիւրներէն, կը հասկցուի, որ «Չիչէրին Թուրքիոյ եւ Ռուսիոյ գործակցութիւնը կը գտնէ քիչ մը դժուար՝ հակակրութիւնները շատ խոր ըլլալով։ Այդպէս է եղած ե՛ւ Թալաթի տեսակէտը։ Ան միշտ Էնկիւրին կը զգուշացնէ Մոսկուայի հանդէպ։ Ինքնին կը հասկցուի, որ Էնվէր հակառակ տեսակէտի է ու կ'ուզէ ամրացնել Էնկիւրիի եւ Մոսկուայի կապը»։

1922 փետր. 9ին, Լորտը կը գրէ.— «Չիչէրին կը խորհի որ շատ մօտ ատենէն կրնայ գոյութիւն ունենալ անգլեւթուրք բարեկամութիւնը»։

1922 օգոստոս 30ին.— «Անգլ. քաղաքականութեան տեսակէտէն մենք պիտի դրուինք մեծ հարցի մը առջեւ. մեզի համար փափաքելի՞ է մեծ ումխացեալ Ռուսիա մը։ Ամերիկա այս հարցումին դրական պատասխան կուտայ, որովհետեւ ան շահ ունի ամբողջական Ռուսիայէն ընդդէմ Ճափոնի։ Բայց, Անգլիոյ ի նպաստ չէ ասիկա։ Հնդկաստանը շատ մեծ սպառնալիքի տակ պիտի ըլլայ։ Միջին Եւրոպայի պալքանացումը ցաւալի է, բայց Միջին Ասիոյ պալքանացումը պիտի նշանակէ Անգլիոյ քաղաքականութեան դիւրացումը։ Զանազան պետութեանց բաժնուած Ռուսիա մը, որուն առեւտրական շահերը աւելի ուժեղ են քան քաղաքական յաւակնութիւնները, աւելի նախընտրելի է, մեզի համար, թէ՛ Սեւ ծովու եւ թէ Միջերկրականի մէջ, քան՝ ուժեղ Ռուսիա մը։ Ուքրայնայի բաժանումը պիտի ստեղծէ աւելի ապահով եւ աւելի լաւ վիճակ մը Սեւ ծովու մէջ, առեւտրական հսկողութիւն Նեղուցներու վրայ պիտի դիւրացնէ այդ բաժանումը։ Երբ մարդ կ'ուզէ գնահատել Նեղուցներու արժէքը, հետեւեալ հարցումը կը ծնի.— Յարաբերութիւնները որոնք վերջին դարու ընթացքին գոյութիւն ունեցան—այսինքն Թուրքիոյ յարաբերական տկարութիւնը — չե՞ն ներկայացներ ամենալաւ լուծումը, ու անոնք աւելի նախընտրելի չե՞ն միջազգային օրկանի մը հսկողութեան, որ օր մը կրնայ որ եւ է հականգլիական խմբակցութեան վերածուիլ»։

3 հոկտ. 1922.. Լորտը կը նկարագրէ փարիզեան պատկեր մը՝ Փուանքարէի եւ Քըրզընի միջեւ։ Վերջինս կ'ուզէ Յոյները փրկել Փոքր Ասիոյ պարտութենէն՝ Սերպերն ու Ռումանացիները մղելով Թուրքիոյ դէմ, բայց առանց այս մասին նախապէս Փարիզը տեղեակ պահելու։ Պելկրատ ու Պուքրէշ կը դիմեն Ֆրանսայի։ Փուանքարէ, զայրացած ֆրանսացի զինուորներուն կը հրամայէ քաշուիլ Տարտանէլի եւրոպական եզերքը։ Անգլիացիները, առանձին մնացած միւս ափը, դէշ կացութեան կը մատնուին։ Լորտ Քըրզըն կ'երթայ Փարիզ բացատրութիւն ուզելու համար Փուանքարէի հակադաշնակցային այդ քայլի մասին։ Առաջին օրը Փուանքարէ մօտիկ կ'ընէ պաղարիւնով։ Յաջորդ օրը անգլիական նոր խաղերու լուրը կ'առնէ Փարիզի ռումանական դեսպանէն, ու 20 վայրկեան շարունակ կրակ կը տեղայ Լորտին վրայ։ Քըրզըն, վիրաւորուած՝ իր անձնական ու ազգային արժանապատուութեան մէջ՝ ուշակորոյս կ'իյնայ։ Նոյնպէս՝ Փուանքարէն։ Երկու հակառակորդները կը տարուին այդ վիճակին մէջ, զատ զատ սրահներ։ Երկար ատեն վերջ միայն ոտքի կ'ելլեն ու կրկին իրարու կուտան բարեկամական ձեռք, փոխադարձօրէն ներողութիւն խնդրելով։

ԻԺԵՐՈՒ ԱՐՇԱՒ ՄԸ

Թերթերը գրեցին թէ հազարաւոր թունաւոր օձեր Մերսինի մօտ գիւղի մը վրայ յանկարծակի յարձակած, տուներու, ախոռներու եւ խրճիթներու մէջ մտած եւ տեղաւորուած են ամէն կողմ։

Ժողովուրդը խուճապահար ապաստանած է քանի մը մղոն հեռաւորութիւն ունեցող ուրիշ գիւղ մը, բազմաթիւ զոհեր տալով։ Այժմ գիւղը պարպուած է։

Ամէնուն ծանօթ է՝ Հայ բնաշխարհը Արարատէն մինչեւ Տաւրոս ամայի է եւ Աֆրիկեան Սահարայի մը կերպարանքը ծագած է։ Ամէն կողմ փուշ եւ տատասկ, մոլախինդ եւ եղինձ, իժ եւ կարիճ, շնագայլ եւ գայլ, բու եւ ագռաւ։ Յաւիտենական լռութիւն։ Ահ ու սարսափ։ Բնութիւնը սուգի մէջ։ Իր հարազատ տէրը՝ տարագիր։ Վայրի փշալից բուսականութիւն մը պատած ամէն կողմ։ Վայրի գազաններու որջ։ Երբեմնի « կաթ ու մեղր » արտադրող հողը խոպան եւ ամուլ։ Իժերը անգամ անօթի։

Քաղաքակրթութիւնը՝ առաջաւոր Ասիոյ երբեմնի շէն ու բարգաւաճ Հայքի մէջ ստեղծեց Ասիական Սահարա մը։ Ապառը վերածեց անապատի։ Իղասատ կալը՝ անբերրի աւազի։ Եւ բնութիւնը ըմբոստ։ Հող եւ քար լեզու ելած։ Մարդկութիւնը՝ ապերախտ, հողը երախտագէտ, կարօտը կը քաշէ այդ թեկնեղ բազուկներուն, որոնք ազնուացուցին զինքը, որոնք իր մարմինը մաքրեցին վնասակար խոտերէ եւ թունաւոր անասուններէ եւ իր ծարաւը յագեցուցին։ Իր արգանդին օրհնութիւնները պիտի թափէ միայն անոնց առջեւ, որոնք դարաւոր ժառանգորդներն են իրեն։

Եւ արեւմտեան Հայաստան՝ իր օդով, հողով, քարով, գիւերով ու լեռներով պիտի մնայ ըմբոստ եւ չնչաւոր հայդուկներու նման հերոսական դիրք մը պիտի բռնէ, մինչեւ որ « խաղաղութիւնը բուսնի երկրի վրայ եւ արդարութիւնը ծագի երկինքէն »։

Որովհետեւ, ինչպէս կ'ըսէ Ա. Ահարոնեան, « հայրենի արիւնով յղփացած հողը միմիայն զաւակների քրտինքով պէտք է բեղնաւորի եւ ուռճանայ »։

Կրնայ բեղնաւորել եւ ուռճանալ։

Այլապէս այսօր իժեր, վաղը մողէսներ, ուրիշ օր մը կարիճներ պիտի որջաւէն ցանցառ, այլասերած, ախտավարակ եւ անհարազատ բնակչութեան վրայ եւ պիտի կոտորակեն զայն։

Իժերու արշաւանքը, ինչպէս իրաւամբ կ'որակէր « Լա Լիպերթէ », տասնըմէկերորդ պատուհասն է Թուրքիոյ Գիլոսն՝ Աստուածաշնչական իմաստով։

Դուք, սուտ իժեր, աւելի վար քան անասուն իժեր։

« Ծնո՛ւնդ իժից... »։

ՍԵՊՈՒՀ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼԻԲԱՆԱՆԷՆ

ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՏՕՆԸ ՊԷՅՐՈՒԹԻ ՄԷՋ

Ն. ԱՂԲԱԼԵԱՆԻ ԵՒ Լ. ՇԱՆԹԻ ՃԱՌԵՐԸ

ՊԷՅՐՈՒԹ, 19 յունիս (յապաղած).— Այս տարի եւս հանդիսաւորապէս տօնեցինք Մայիս 28ի տարեդարձը։ Տօնակատարութիւնը տեղի ունեցաւ անցեալ կիրակի կէսօրէ առաջ ժամը 10ին, « Ժողովրդային Տուն » ընդարձակ սրահին մէջ, խուռն բազմութեամբ։

Ժամը 9ին, երբ դեռ ժամ մը կայ տօնակատարութիւնը սկսելու, բազմութիւնը գունդագունդ կը դիմէ « Ժողովրդային Տուն »ը։ Սրահը սկսած է յորդիլ, մինչեւ դուռն ու նրբանցքը լեցուած են ամբողջութեամբ, ոտքի, ուս ուսի։ Հանդէսին անհամար բազմութեան ներկայութիւնը պահ մը շուարումի մատնեց կազմակերպիչները։ Ի՞նչն է վարակեր մեր հայրենակիցները, որ այսքան հոծ բազմութեամբ եկած են տօնակատարութեան։ Աստանդական այս ժողովուրդի միակ հոգեկան մխիթարութիւնն է, գոնէ տարին օր մը մեծ շուքով տօնել իր դարաւոր հայրենիքի անկախութեան տարեդարձը որ ձեռք ձգուած է 600 երկար տարիներու գերութենէ յետոյ։

Աչքերս կը պտտցնեմ սրահին մէջ, կը գտամ հանդիսականներուն մէջ տիրող յուզումը՝ կարծես արցունքներ պիտի հոսին անոնց աչքերէն։ Ի՞նչ յուզիչ եւ երջանիկ օր։

Բեմը շքեղօրէն զարդարուած է բանսական, լիբանանեան եւ հայկական եռագոյններով, որոնց մէջ կը տեսնուի Հայաստանի անկախութեան հիմնադիրներէն՝ Արամի մ դիր նկարը։

Հայ Ճեմարանի երկսեռ ե խումբը՝ ղեկավարութեամբ երգ Պ. Հ. Պէրպէրեանի՝ կը գ « Մեր Հայրենիք »ը, որ կ'ունկն յոտնկայս եւ երկիւղածութեամբ։ Նախագահէր ընկ. Գասպար Ի եան, որ ողջունեց սրահին մէջ ն յութիւնը՝ Հայաստանի անկախութեան շրջանին աշխատած անձնաւորութեանց։ Հանդիսականները ծափերով իրենց համակրանքը նեցին։ Ընկեր նախագահը իր բա կարճ ու կուռ խօսքին մէջ ըս « Ինծ համար չափազանց ծանր է խագահել այսօրուան տօնակատարութեան։ Օրուան նախագահի աթո պատկանէր մեր սիրելի վեթերա կեր Հայր Աբրահամին »։ Եւ խ յոտընկայս յարգել յիշատակը Հա տանի Խորհրդարանի անդրանիկ խագահին։ Սրահը լուռ ոտքի կ

Ընկ. բանախօսը նկարագրեց ինչ պայմաններու մէջ ծնունդ Մայիս 28ը, եւ ապա շարունակեց

— Այսօր կանգ առէք քանի մը վ կեան ձեր հայրերու եւ մայրերու րիմներուն առջեւ ու երդուեցէք դարութեան եւ հայրենիքի անմ ըլլալ միշտ ըմբոստ եւ անձնա հայրենասէրներ։ Հեղինեցէք մեր րուն անողնայար Թոյլերն ու ատ ները եւ դաւադիր պոռոտախօս Հայրենակիցներ, հաւատանք Մայիս 28ին, որ անպայման ծագի մեր երկնակամարին վրայ։

Երիտասարդներէ բաղկացած ն դախումբը, ղեկավարութեամբ Հրայր Ալէքի՝ կը թնդացնէր յաջողօրէն նուագելով « Տալոր Պ. Տիրան Աճէմեան յուզիչ շեշտով մաքուր առոգանութեամբ, ծա տակ արտասանեց Սիամանթօի «Զ Կովկաս »ը։ Կրկին Հայ Ճեմարանի երգչախումբը յաջողօրէն երգեց Գ Պէրպէրեանի հեղինակութիւններ « Տօ Լաւօ »ն, որ հպարտութ լեցուց սիրտերը։

Ընկ. նախագահը կը հրաւիրէ ուան բանախօսը՝ ընկ. Նիկոլ Աղբ եանը։ Ծանօթ դէմք է, ժողովուր զաւակ։ Բոլորը գիտեն, թէ ճառ խօսելու համար չէ որ բեմ կ'ելլէ, իրականութիւններ պարզելու։

Ընկ. Աղբալեան կը խօսի։ Ժո վուրդը շունչը բռնած կը հետեւի խօսքերուն, որոնք ցայտաղբիւրէ վ ռող ջուրերու պէս ջինջ են։ Տանթէ կան շունչ մը բեմին վրայ։ Ծափ ծափեր անվերջ կ'ընդմիջեն իր խ քերը։

— « Երէկ տօնեցինք Ապրիլ 24ը, այսօր կը տօնենք Մայիս 28ի 15 եակը եւ դեռ յետագային ալ տօնենք։ 1918ի Մայիս 28ը Թուա մըն է Հայուն յիշեցնող իր վեց դա րու դերեվարեալ կեանքին մեծ պատուարեր անկիւնադարձը։ Այս րագան ընդունելու համար պայման Դաշնակցական ըլլալը, եւ ոչ ալ Դա նակցութեանն է Մայիս 28ը, փոյթ, որ անդրանիկ ռահվիրան է դեր Դաշնակցութիւնը։ Մեր ազգ պատմութիւնը իր ամբողջութեա հսկայ դիւցազներգութիւն մըն է։ Ն դիւցազներգութիւնն է նաեւ մեր ղափոխական պատմութիւնը։

Մենք կը տօնենք այսօր Մայիս 28

ՀԱՅ ՆԿԱՐԻՉԸ ԵՒ ՍԱՖԱՎԻ ԱՐՈՒԵՍՏԸ

Դ.

Նկարիչ Ս. Խաչատրեանը այս վերջին անգամ (1932ի աշուն – 1933ի գարուն, մօտ վեց ամիս) իր Սպահան ժամանումն ու աշխատանքներն ալ կրցաւ գերազանցօրէն արժեցնել եւ կրկնապատկել նախապէս վաստակած փառքերն ու հռչակը։ Ալա Կափուի, Չեհէլ Սութունի, (քառասուն սիւն), Աշրաֆի, Ղէյսարիէյի եւ Ալլահվերտի կամուրջի մօտ 150 որմանկարներու վերարտադրութիւնն ու արտանկարումը ի յայտ բերին արուեստի գլուխ գործոցներ, որոնց իւրաքանչիւրի բնագրին հարազատութիւնը պահելէ յետոյ, մեր նկարիչը իր վրձինի հմայքն ու շնորհը, գոյնն ու հրապոյրը դրած է իր արտանկարներուն մէջ։ Հայ մշակոյթին եւ պատմութեան համար գերազանցապէս արժէքաւոր են նաեւ Նոր Ջուղայեցի Վարպետ Մինաս նկարչի (Շահ Աբբասի ժամանակակից) նկարած 20 կտոր նկարները, որոնց մէջ առանձնապէս ուշադրութեան արժանի է Խօջա Պետրոսի տան խնջոյքը՝ ի պատիւ Մեծն Շահ Աբբասի, որ նստած է գահաւորակի վրայ եւ ձեռքին բռնած է բաժակ մը։ Նկարիչ Խաչատրեանը յայտնագործեր է ահա Վարպետ Մինասի նկարները, որոնք մէկ մէկ հրաշալիքներ են։ Այս անգամուան անոր կատարած վերարտադրական – նկարչական աշխատանքները կը լրացնեն Սաֆավեան դարաշրջանի նկարչութեան այն բոլոր մնացորդները (կիսաւարտ կամ հազիւ նշմարելի), որոնցմէ շատերը մեր անխոնջ նկարչի յամառ պրպտումներու եւ հմտութեան շնորհիւ՝ ծեփերու տակէն, թանձր ծուխի մուրով ծածկուած պատերու վրայէն յայտնագործուած են։

Մեր բարեկամի այս վերջին շրջանի նկարչական աշխատանքներն ու գիւտերն ալ նոյնքան հետաքրքիր ու արժէքաւոր են ինչպէս առաջին շրջանինը։ Պ. Խաչատրեանէ ամիսներու ընթացքին ստացած եմ նամակներ, որոնցմէ կը քաղեմ հետեւեալ տողերը իր կատարած աշխատանքներու եւ նկարչական գիւտերու մասին.

— «.. Այս անգամուան գտածս որմանկարները այնքան դժուար եւ անհասկնալի են, որ ինծ ստիպում են երկար օրեր մտածել ու փնտռել խակական եւ ժամանակակից հոգիին հարազատ գծեր գտնելու։ Անոնք մուրճը աջ ու ձախ խփուած է՝ առանց երբեք ուշադրութիւն դարձնելու աստուածային գոյների եւ գծերի շարադրութեան։

«... Բոլոր դժուարութիւնները յանձն առած եմ պարզապէս Սափավեան դարաշրջանի ամբողջ գեղարուեստը փրկելու համար, որպէսզի միջազգային գեղարուեստը չզրկուի այդ փառքէն։ Բազմաթիւ եւրոպացի նկարիչներ եկեր ու գացեր են առանց երբեք ուշ դարձնելու այդ որմանկարներին, որոնք պահում են յաւիտենականութեան բոյրը։ Գուցէ չեն զգացել եւ կամ իրենց հոգիին հետ չեն խօսած եւ բախտը ինձ վերապահեց գեղարուեստի այդ երեսը կարդալու պատիւը։ (Ընդգծումները իմս են, Հ.Ա.)։

«Ալլահվերտիի կամուրջի երկու փոքրիկ սենեակներում գտել եմ երեւոյթ աւելի հետաքրքիր եւ սիրոյ որմանկարներ. որոնք տարբերւում են միւս պալատներից եւ նոր լոյս պիտի սփռեն պարսկական որմանկարների մասին»։

Մեր սիրելի նկարիչը ինծ ղրկած է Սաֆավեան դարաշրջանի իր յայտնագործած նկարներէն քանի մը տիպիկ նմոյշներ, որոնցմէ երկուքի բնագիրը (աղարտուած եւ հազիւ նշմարելի) եւ վերարտադրութիւնը կը ղրկեմ «Յառաջ»ին։

Ինչպէս յիշեցի, Սաւաֆեան դարաշրջանի նկարչութեան մէջ արեւմտեան եւ հայ վրձիններն ալ պատուաւոր տեղ կը գրաւեն՝ պարսիկ նկարիչներու կողքին։ Այս մասին նկարիչ բարեկամս իր վերջին նամակին մէջ հետեւեալ ուշագրաւ տողերը կը գրէ.

— «... Թէ՛ մաքով եւ թէ՛ մարմնով բոլորովին յոգնած եմ. կատարածս ուսումնասիրութիւնները գիս բոլորովին քայքայեցին եւ միտքս չի գործում։ Այսօր վճռեցի (25 մարտ 1933) վերջացնել, մանաւանդ որ նոր բան չի մնաց։ Սափավեան արուեստի ամբողջական շրջանը գրեթէ ունիմ։ Թերեւս մնացին մի քանի աննշան կտորներ, որոնց լինել կամ չլինելը ոչ մի նշանակութիւն չունին եւ մանաւանդ չեն կարող պակսեցնել հաւաքածոյիս արժէքը կամ եւ կամ նսեմացնել։

«Ուրախ եմ յայտնելու որ Հայոց անունը ընդմիշտ կապուած պիտի մնայ Սափավեան արուեստին, որովհետեւ Խօջա Պետրոսի տան որմանկարները, ինչպէս նաեւ Խօջա Աւետիքի կամ Խօջա Նազարի տան որմանկարները՝ խոշոր չափով կապուած են այդ դարաշրջանի արուեստին հետ՝ իրենց գոյների եւ գծերի եւ մանաւանդ շարադրութեան հմուտ դասաւորութեամբ։ Մեր Մինաս Վարպետի մասը կա՞յ թէ ոչ, շատ դժուար է ասել, սակայն իբրեւ եւրոպական կրթութիւն ստացած արուեստագէտ, անպայմանօրէն կապ կայ եւրոպական նկարների եւ Մինաս Վարպետի միջեւ։ Մեր հայրենասէր Խօջաները թոյլ չպիտի տային որ օտար նկարիչ աշխատէր իրենց տանը, քանի որ Մինասի նման վարպետ ունէին։

«Եւրոպական աղբիւրները հաստատում են, որ Սափավեան շրջանի նկարչութեան մէջ մեծ դեր են կատարել արեւմտեան արուեստագէտներ, եւ զարմանալին այն է սակայն, որ նրանք էլ մասամբ ազդուած են պարսիկ նկարիչներից։ Նոյն շրջանի մեծ նկարիչ Մուզաֆֆար Ալին, հանճարեղ Րիզա Աբբասին աչագին դեր են խաղացել տաղանդի ուժով։ Կասկած չկայ որ Ալի Կափուի նկարների մեծագոյն մասը կատարուած են նոյն վարպետների հսկողութեամբ, եթէ չասենք իրենք եւս գործօն դեր են ունեցել, որովհետեւ նկարներում տեսնում են շատ վարպետ եւ ճարտար վրձինի հետքերը»։

Մեր նկարչի այս անձնական դիտողութիւններն ու համոզիչ եզրակացութիւնները՝ իր իսկ խօսքերով հրապարակութեան տալով, իբրեւ թանկագին եւ ճշգրիտ վկայութիւններ Սափավեան դարաշրջանի արուեստի մասին։

Նկարիչ Խաչատրեանի այս աշխատանքներով ալ հիմնուեցաւ հաստատուեցաւ նաեւ այն գեղեցիկ փաստը թէ ժամանակին Հայ նկարիչներու վրձինն ալ իր պատուաւոր տեղը գրաւած է Սափավեան շրջանի նկարչական արուեստին մէջ։ Մեր տաղանդաւոր նկարիչը եկաւ իր պրպտումներով ու վերարտադրութիւններով յաւերժացնել իր արժանաւոր արուեստագէտ նկարիչ նախնիքներու յիշատակը։

(Մնացեալը յաջորդով)

ՀԱՅԿ ԱՃԷՄԵԱՆ

[illegible] արժէհատ. անիկա երկար տարիներու մեր հայրենիքի խաւարին վրայ բոցավառող սրբազան արշալոյսն է. այն արշալոյսը, որուն կարօտը երգեց քերթողը, մրմնջեց շինականը եւ ինկաւ հայ զինւորը: Հայրենիքի ազատագրութեան մեծ գաղափարն էր, որ վերջապէս ձեւ ու մարմին կ'առնէր: Թէեւ ի գին այնքան մեծ զոհողութիւններու ձեռք բերուած այդ երազը երկուքուկէս տարուան կեանք ունեցաւ, բայց բաւական եղաւ ցոյց տալու մեզ, թէ ինչ որ կը հետապնդենք ցնորք մը չէր, եւ թէ Հայը վճռական է: Մայիս 28ը հաւատք ներշնչեց Հայուն իր ուժի իրական արժէքին, այն արժէքին, որուն գոյութեանը վրայ յաճախ կասկածելու սխալն էր գործած: Միացեալ եւ Անկախ Հայաստանի իրականութիւնը՝ կենդանի օրինակ մը ներուժութեամբ դրոշմուած հայ ժողովուրդի հոգիի խորը, այլեւս պիտի ապրէր անոր հետ և պիտի ներշնչէր զայն:

« Հայ ժողովուրդի ազատագրական պայքարը չէ վերջացած տակաւին: Մայիս 28ը « պատրաստուեցէ՛ք » կը պատգամէ մեզի, նիւթապէս, բարոյապէս եւ մտաւորապէս, երկրէն ներս եւ թէ դուրս, զինւորելու համար վաղուան ազատամարտը, որ ուշ կամ կանուխ պիտի գայ: Մենք քարոզած ենք ժամանակին դաշնակցիլ Ռուսաստանի հետ: Իսկ հիմա կը պաշտպանենք անկախութիւնը՝ պատմութեան թելադրանքին հետեւանքով: Մեր հակառակորդները երկու պարագային ալ մեզ կը հակառակին: Հիմա մեր դրացիները նոյնպէս՝ Վրաստան ու Ազրպէյջան կը պաշտպանեն անկախութեան տեսակէտը: Ու դարձեալ հակառակութիւն, որովհետեւ հակառակիլը աւելի դիւրին է, երբ հրապարակի վրայ կայ մշակուած տեսակէտ, քան որոշ քաղաքական ուղեգիծ մշակելը: Մեր անկախութեան պահանջը համազգային է, կ'ուզենք որ ճնշուած ազգերն ազատագրուին, պայքար մղեն տիրողներու դէմ: Բայց կ'ուզենք նաեւ, որ բոլոր ազգերը ճանչնան եւ ընդունին մեր իրաւունքները: Մենք այս տեսակէտն ունինք եւ այս ուղիով կ'ընթանանք»:

Ընկ. Ն. Ազրբէյեան կը վերջացնէ իր խօսքերը երկարատեւ ծափերու տակ. Օր. Զեփիւռ Ապէլ [illegible] գեղեցիկ կերպով, ջինջ ձայնով կ'երգէ՝ « Ես իմ աշխարհին »ը: Օրուան նախագահի եւ հանդիսականներու բուռն ցանկութեան վրայ, ապա կը խօսի Հայ Ճեմարանի անօրէն՝ Ընկ. Լեւոն Շանթ, որ [illegible]

— Հայաստանի Անկախութեան տօնը, գարնանը նահատակ հայութեան եւ Ոսկէ իրականացման տօնն է, մեր մարդ խոյանքին եւ մարտական կորովի յաղթութեան: Այսօր հայ ժողովուրդը հպարտութեամբ թող իր սրբերական ուխտին՝ հայ բունցքի, անպարտ կորովի եւ անընկճելի կամքի Ոսկէ ներքնը ներքև:

Ընկերը երկարատեւ ծափերու տակ [illegible]:

— Խորին յարգանք Մայիս 28ի նահատակներուն: Ողջո՜յն տարագիր հայութեան, ողջո՜յն զայն կերտող հաւատքին, եւ յաւիտենական ուխտ զայն անսասան եւ ամուր պահելու:

Երգչախումբը երգեց Բ. Կանաչեանի « Ցառաջ նահատակ »ը, խոր յուզումի մատնելով ներկաները:

Հանդէսը փակուեցաւ, ջութակահար Պ. Հրայր Ապէլի ղեկավարած նուագախումբի « Մշակ բանուոր » քայլերգով՝ կատարեալ խանդավառութեան մէջ:

ՀԱՅ ՏՂԱՅ

Բարեգործականի կրթական ծրագիրը գաղութներու համար

—•—

ԽՄԲ.— Բարեգործականի գրասենեակէն ստացանք երկար զեկոյց մը (յուլիս 3), որմէ կ'իմանանք թէ Կեդր. Վարչական ժողովը վաւերացուցած է կրթական ծրագիր մը՝ գաղութներու համար:

Այս ծրագիրը, որ պիտի գործադրուի յառաջիկայ տարի, ենթակայ է փոփոխութեանց, միամեայ փորձառութենէ յետոյ:

Նոյնութեամբ կ'արտատպենք ծրագրին գլխաւոր կէտերը.—

1. Նիկոսիոյ Մելքոնեան Կրթ. Հաստատութեան մէջ սեպտեմբերին պիտի հիմնուի Վարժապետանոցի ճիւղ մը, որուն մանկավարժական դասախօսութեանց պիտի հետեւին ուսուցչական կոչում ունեցող Միութեանս շրջանաւարտ սաները եւ ի հարկին երիտասարդ անպատրաստ ուսուցիչներ:

2. Միութեանս սեփական եւ նպաստընկալ նախակրթարաններուն համար պիտի պատրաստուի ուսման միօրինակ ծրագիր մը, տառապէս գործնական, որ տեղական օրէնքներու եւ պայմաններու պիտի պատշաճեցուի, երկրին լեզուին տալով լայն տեղ մը:

3. Պէյրութի մէջ պիտի կազմուի Կրթական Մասնախումբ մը, որ պիտի կատարէ Սուրիոյ եւ Լիբանանի մէջ Միութեան նպաստընկալ եւ սեփական վարժարաններու վերատեսչութիւնը, եւ որուն հրաւիրուած են Գեր. Շահէ եպիսկ. Գասպարեան, Պ. Պ. Մ. Տամատեան, Տոքթ. Յ. Թոփճեան, Լ. Զէնեան եւ Բ. Եղիաեան, որ ծանօթ են իրենց ձեռնհասութեամբ եւ փորձառութեամբ:

4. Այդ շրջանին համար պիտի նշանակուի նաեւ կրթական տեսուչ մը, որ պիտի տրամադրուի կազմակերպական ու վարչական գործերուն, ինչպէս նաեւ պիտի սատանձնէ հսկողութիւնը այդ վարժարաններուն:

5. Կրթական վարկերը մասամբ պիտի չարունակուին կարգ մը նպաստընկալ վարժարաններու, նախընտրաբար չքաւոր գաղութներու մէջ, որ Միութեանս մասնաճիւղի հսկողութիւնը կամ գործակցութիւնը պիտի ընդունին: Ըստ կարելւոյն կրթական վարկերը պիտի փոխարինուին Միութեան կողմէ վարձուած ուսուցիչներով եւ դպրոցական պիտոյքներով:

6. Առ ի փորձ, մէկ տարուան համար, Սուրիոյ մէջ քանի մը նախակրթարաններու վարչութիւնը ուղղակի Հ. Բ. Ը. Միութիւնը ինք պիտի ստանձնէ, մինչեւ որ ի վիճակի ըլլայ տիպար վարժարաններ հիմնելու Միջին Արեւելքի մէջ:

7. Անհրաժեշտ դատուած դպրոցական նպաստակայարմար դասագիրքերու պատրաստութեան եւ տպագրութեան պիտի ձեռնարկուի Մելքոնեան Կրթական Հաստատութեան ուսուցչական ժողովին հսկողութեան տակ:

8. Ամառնային արձակուրդի մանկավարժական դասախօսութիւններ, սկսելով Պէյրութէն եւ Հալէպէն, որպէսզի շրջանի ուսուցիչները համախմբուելու եւ կատարելագործուելու պատեհութիւնը ունենան:

9. Հայերէն լեզուի եւ ազգ. պատմութեան դասընթացքներ, տառապէս եւրոպական գաղութներու մէջ, ինչպէս որ ձեռնարկուած է Փարիզի եւ Լիոնի մէջ, օտար վարժարաններ յաճախող հայ մանուկներուն, ինչպէս նաեւ օտարախօս երիտասարդներու համար:

10. Միութեան նպաստընկալ կամ ենթակայ վարժարաններէն փայլուն կերպով շրջանաւարտ եղած եւ օժտուած ուսանողները ընտրովի պիտի ընդունուին Մելքոնեան Հաստատութեան մէջ, մանաւանդ Վարժապետանոցի դասախօսութեանց հետեւելու համար: Արժանաւոր երիտասարդ ուսուցիչներ, որ այդ վարժարաններուն մէջ կը պաշտօնավարեն կամ վկայեալ են Մելքոնեան Վարժապետանոցէն ու ուսուցչական ասպարէզին համար ցոյց կուտան բացառիկ ընդունակութիւն, պիտի յանձնարարուին Նուպարեան Սանիրու Հիմնարկութեան, որպէսզի Եւրոպայի Համալսարաններուն մէջ կատարելագործելով իրենց մասնագիտութիւնը, կարենան արդիւնաւորապէս պաշտօնավարել Հայաստանի կամ գաղթահայ վարժարաններու մէջ:

Սոյն կրթական ծրագրին միամեայ գործադրութեան համար սահմանուած է 4200 անգլ. ոսկիի պիւտճէ մը, որ կրնայ ընդլայնիլ, որով եւ սոյն նախաձեռնական գործը կրնայ ընդարձակուիլ, եթէ կրթասէր ազգայիններ, գիտակցելով սոյն ազգապահպան ձեռնարկին կենսական բնոյթին, իրենց բարոյական եւ նիւթական օժանդակութիւնը ընծայեն, ինչպէս ժամանակին անվերապահօրէն ըրած են յօգուտ Միացեալին եւ մեր Միութեան, գնահատելով անոնց կրթանըւէր օգտաշատ գործունէութիւնը:

ՓԱՐԻԶ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐ

«ՅԱՌԱՋԴԻՄԱՍԷՐ»Ի ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

—•—

Պանիէօ Բաշանի շրջանին բնտանիքներու, Միութիւններու եւ մասնաւորապէս «Յառաջդիմասիրաց»ի բացօթեայ հաւաքատեղին դարձած է Կարինեանի պարտէզը, որուն ծառերու ստուերներու տակ առօրեայ կեանքէն խոնջած մեր հայրենակիցները կուգան պահ մը շնչելու ազատ օդ, եւ եւ ապրելու մտերմական անկեղծ մթնոլորտի մէջ: Զանազան հօսանքի պատկանող տարրերը հոն են ու կ'ողջունեն իրար եղբայրական անուշ ժպիտով, կողք կողքի նստած կ'երգեն, կը խօսին, կը դիտեն այս երեւոյթը հիացումով եւ գնահատական խօսքերով կ'ողջունեն «Յառաջդիմասիրաց»ը որ շրջանիս հայութեան շաղկապող միութիւնը դարձած է իր գրադարանով, ընթերցատունով եւ դպրոցով, մեծն ու պզտիկը համախմբած է իր շուրջը եւ կը պահէ թաղերուն համերաշխութիւնը չորս տարիէ ի վեր:

Յունիս 2ի կիրակի օրն է, դաշտահանդէսի օրը, Կարինեան իր ունեցածը դրած է ժողովուրդին եւ հանդէսի կազմակերպիչներու տրամադրութեան տակ: Պիւֆէն փայտաշէն ծածկոցի մը տակ: Ամէնքն ալ ցրուած են ծառերու հովանիին տակ: Զանգակը կը հնչէ, ներկաները կը համախմբուին կեդրոնավայրը: Վարչութեան կողմէ Ս. Գարակէօզեան կ'ողջունէ ներկաները, եւ կը յայտարարէ որ «Յառաջդիմասիրաց»ը դարձած է շրջանիս հասարակութեան հաւաքական պահանջները գոհացնող միութիւն մը, դարձած է այլ եւս ըմբռնում եւ գաղափար, այնպէս որ բոլոր անդամները գիտեն ինչ որ կ'ընեն, գիտակից են չարժումին հանրօգուտ հանգամանքին, այն է չմեռցնել Ա.Բ.Գ.ը, որպէսզի չմեռնի Հայը: Պ. Կ. Կարինեանի «Հայաստան» երգովը կը բացուի հանդէսը: Տիկ. Սուրաբեան կը խանդավառէ բոլորս ալ երգելով «Կռունկ»ը եւ «Պսակ պսակ»ը: Գմբէթեան կ'արտասանէ «Նայիրի աշխարհ»ը: Հայկ Մաճառեան կը ցնցէ ներկաները «Ցարդանք քեզ»ով: Գազէզեան քոյրերը իրենց շնորհալի պարերով ծափեր կը խլեն ներկաներէն, Պ. Կիւրեղ Սրապ երկու փանթէզի երգերով ընդհանուրին գնահատութեան կ'արժանանայ: Օր. Գազէզեան կը պարէ յաջող կերպով Կովկասեան պարեր: Դպրոցին աշակերտները ուսուցչուհի Վարպետեանի ղեկավարութեամբ կ'երգեն «Ահա ծաղեց կարմիր արեւ»ը: Փոքրիկները կ'արտասանեն: Կ'երգէ նաեւ Օր. Լիզա Աբրահամեան: Աճուրդի պահն է: Գ. Յովհաննէսեան եփած հաւը ձեռքին իր քաջալերանքի խօսքը կ'ուղղէ «Յառաջդիմասիրաց»ի վարչութեան եւ կը պահանջէ ժողովուրդէն որ պահակ կանգնին անոր կողքին: Ներկաներու առատաձեռնութիւնը չըթայլաբերծ է, մրցումի ելած են բոլորն ալ, կ'արժէ յիշել Պ. Քիւրքճեանի եւ իր ընտանեկան բոլոր անդամներու վերաբերումը, աճուրդին մասնակցեցան աւելի քան 250 փրանքով: Կարինեան եւ Աչըքկէօզեան կը վճարէին առանց կանգ առնելու: Աճուրդը հասաւ 630 փրանքի: Քիւրքճեան շահած էր:

Իրիկնամուտին Սիփանի երգչախումբը կը հասնէր Սաքոյի առաջնորդութեամբ: «Ինչու Պինկէօլը մտար»ը ծափերու կ'արժանանայ, խումբին անդամներէն Օր. Կնեազեան եւ Պ. Սարեան կը մեներգեն: Հայ երգին սարսուռը արբեցուցած էր հոգիները, եւ այսպէս կը վերջանար դաշտահանդէսը Յառաջդիմասիրացի շուրջ ստեղծելով խանդավառութիւն եւ վաղուան նոր գործունէութեան գեղեցիկ հեռանկարներ: Այս առթիւ մեր գնահատութեան խօսքը ունինք վարչութեան անխոնջ բոլոր անդամներուն:

Թղթակից

«ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՕՐԸ»

—•—

Անցեալ տարուան նման այս տարի ալ «Մշակոյթի Օր»ը պիտի տօնուի մեծ հանդիսաւորութեամբ:

Նախաձեռնութեան եւ կազմակերպման հոգը ստանձնած է Գրական Ակումբը: Կը մասնակցին քաղաքիս բոլոր մշակութային – ազգային հաստատութիւնները:

Տեղի պիտի ունենայ 7 հոկտ. շաբաթ գիշեր ժամը 8 եւ կէսին Salle Gaveauի, մեծ սրահին մէջ:

Որոշուած է իւրաքանչիւր տարի «Մշակոյթի Օր»երը նուիրել մէկ մէկ արուեստի ճիւղերու: Տարի մը հայ բանաստեղծութեան, յաջորդը հայ ճարտարապետութեան եւն.: Այս տարի հանդէսը պիտի նուիրուի զուտ հայկական երաժշտութեան եւ պարին:

Պիտի մասնակցին Փարիզի բոլոր հայ երգչախումբերն ու հայ երաժշտագէտները:

ՄԱՄՈՒԼ

Թշնամին կը գործէ

—•—

Աթէնքի « Նոր Օր »ը, իր կարգին խօսելով « Ա. Նիկոլ »ի երկրորդ գրքոյկին վրայ, հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ խմբագրականի մը մէջ (28 յունիս).

— « Վստահ ենք թէ այս անգամ ալ թշնամին պիտի չյաջողի նպատակին մէջ եւ Սուրիոյ ղեկավար մարմինները պիտի համոզուին թէ սեւ ձեռք մը շարունակ կը գործէ հայեւսուրիական յարաբերութիւնները թշնամացնելու և երկու եղբայր ժողովուրդները իրարու դէմ լարելու համար:

Խնդիրը սակայն այսքանով չի վերջանար: Երբ կը տեսնենք որ թշնամին ծպտուած մեր մէջ մտած է ու յարատեւօրէն կը գործէ մեզի դէմ, օտար երկիրներու մէջ մեր դիրքը տկարացնելու համար, երբ կը տեսնենք որ մեր հանդիստը խռովելու աշխատանքները կը շարունակուին յամառօրէն, կը խորհինք թէ ընելիք բան մը կայ մեզի համար: Թշնամիին հակազդելու եւ անոր ճիգերը ձախողեցնելու աշխատանքը պէտք չէ բաւ համարուի: Ինքնապաշտպանութիւնը, բոլոր պարագաներու տակ յանձնարարելի չէ: Երբեմն պէտք է անցնիլ յարձակողականի, ցոյց տալու համար թէ մենք ալ ի վիճակի ենք հարուածելու, փոխադարձելու եւ բռունցք բարձրացնելու, որքան ալ մեր վիճակը ծանր եւ պայմանները աննպաստ ըլլան:

Հայ ժողովուրդը տակաւին ուժ է ներկայիս: Սպառած չէ: Անշուշտ լաւ պիտի ըլլար որ մեր ժողովուրդին ինքնապաշտպանութեան հոգը ստանձնէր Հայաստանի կառավարութիւնը, որուն յարաբերութիւնները բարեկամական են Թուրքիոյ հետ: Ցաւալի է սակայն, որ Երեւանի իշխանութիւնը ոչ միայն չի մտածեր գաղութահայութեան ֆիզիքական գոյութեան պահպանման մասին, այլ անուղղակիօրէն ուժ կուտայ Թուրքիոյ հակահայ քաղաքականութեան, միանգամայն « փաստեր » հրապարակելով թրքական տեսակէտին ի նպաստ:

Սուրիոյ մէջ « հայկական օճախ »ի առասպելի մասին առաջին անգամ արտայայտուեցան Հայաստանի պետական ու կուսակցականգործիչները: Անկէ ետքն է որ Թուրքերը սկսան հետաքրքրուիլ եւ գործել:

Ուրեմն, Հայաստանէն ոչ մէկ յոյս գաղութահայութեան ֆիզիքական գոյութեան պահպանման մասին: Յոյս պէտք է դնել մեր վրայ, մեր սեփական ուժին վրայ: Դժբախտաբար, ասիկա անկարելի կը դառնայ, տրուած ըլլալով որ գաղութահայ կազմակերպուած ու կեդրոնական մարմին չունինք, որ մտածէ ինքնապաշտպանութեան միջոցներու մասին:

Տէր ու տիրական չունինք: Ոչ ալ կազմակերպութիւն: Ուրեմն ինչո՞ւ զարմանալ որ թշնամին կ'աշխատի անհանգիստ ընել մեզ ու վտանգել մեր դիրքը հիւրընկալ երկիրներու մէջ: Ինչ որ ալ ըլլայ սակայն, պէտք է ստեղծել յեղափոխական ուժ մը, փոյթ չէ համեստ ու թոյլ սահմանափակ, որպէսզի կարելի բոլոր միջոցներով, պայքարի թշնամիին դէմ, ճակատ ճակտի:

Ընդունա՞կ ենք այս տեսակ գործի մը: Այո: Պէտք է միայն թօթափել թմրութիւնը, զինուիլ հոգեպէս, զինուիլ հաւատքով ու իյնալ ճամբայ: Ժամանակը եկած է՝ որ թշնամին պէտք է գիտնայ թէ հայ ժողովուրդը մեռած չէ, գիտակի վերածուած չէ տակաւին »:

ՆԱՀԱՏԱԿ ԳՐԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐ

—o—o—

ՀԱՇՈՒԵԿՇԻՌ

1 յունուար 1932 — 30 յունիս 1933

ՄՈՒՏՔ.—			
Սնտուկը պատրաստ դրամ 1 յունուար 1932ին			1946 80
Նուէր Պ. Գ. Շահլամեանէ, Մարսէյլ			1000.—
Ն. Գ. Բ.ի Նիւ Եորքի հատուածէն 50 տոլար			1271.05
Տարօնի Հայր. Միութենէն, Նիւ Եորք 100 տոլար			2517.—
Ռ. Զարդարեանի հատորէն ծախուած	82 օրինակ	1251.60	
Հրանտի հատորէն ծախուած	42 օրինակ	591.80	
Գեղամ Տէր Կարապետեանի	106 օրինակ	1642.80	
Գեղամ Բարսեղեանի	86 օրինակ	1180.25	
Արփ. Արփիարեանի	275 օրինակ	3208.15	
Գրիգոր Զօհրապի	223 օրինակ	2892.60	
Տիգ. Չէօկիւրեանի	78 օրինակ	858.—	
		11625.20	11625.20
Բաժանորդներէ			1595.20
Մուտքի ընդհ. գումար			19955.25
ԵԼՔ.—			
Արփ. Արփիարեանի տպագրթ. մնացորդը		1850	
Գր. Զօհրապի տպագրթ. համար		7000	
Տիգ. Չէօկիւրեանի տպագրթ. առհաշիւ		2000	10.850
Ձեռագիրներու ընդօրինակութիւն			1339 70
Քարտուղարի հինգ ամսուան համար			1500
Հեղինակի իրաւունք			1004 20
Առաքման ծախք			3380 95
Թղթակց. դրոշմաթուղթ եւն.			936 25
Գրենական պիտոյք, ծանուցում, քլիշէ			703
Սնտուկը պատրաստ 30 յունիս 1933ին			241 15
Ելքի ընդհ. գումար			19955 25

Հաշուեքննիչ՝ ՌՈՒԲԷՆ ԲԵՐԲԵՐԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (18)

ԲԱԼԱՀՈՎԻՏ

—•—

ԻՄ ՏԵՍԱԾՆԵՐՍ՝ ՀԱՅԱՁԻՆՋ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ

Որքա՜ն կը փափաքէր որ վստահելի կը գտնուի իր մօտ, իր ցաւը եւ բօոը յայտնէր:

Որքա՜ն կը փափաքէր որ Զաւէնի խան մանուկ մը համբուրէր ...

Բայց հայ աղջկան ամօթխածութը անջրպետ մը կը բանար ու չէր տար շրթները այնքան մօտեցնել կըխացած ճակտիս:

Արդէն ճանչցած էր տառապանքիս ութիւնը: Մանուկ հոգիիս մէջ դրոշմած էր որ հայութիւնը չէր մեռած: Սփրազով խօսած էի իրեն պէս, սաստիկ հոգիով հայ էի: Բայց աւա՜ղ, այնպէս սարսափի օրեր էին որ, իրարմէ կը վախնայինք: Կը վախնայինք արտայայտուելու: Որքա՜ն կըփափաքէինք որ բառ մը հայերէն խօսէինք: Բայց ո՞վ քաջութիւնը կ'ունենար նախաքայլը առնելու, դիմացինին յայտնելու թէ դուն սրտո՞վ դաւանակից եղած ես թէ առ ի ձեւակերպութիւն:

Հապա եթէ դիմացինդ ավերախտ գտնուի ու քեզ մատնէ: Հետեւանքը, Ֆանտակին ձորը, նահատակներու գերեզմաննոցը:

Սօֆիան հեռուէն հեռու կը դառնար հայ բարբառին շուրջ, կը փորձէր աըկար կողմս գտնել, բառ մը դրոշել: Սակայն այնքան վստահ չէր, չէր համարձակեր:

Երկուքս այսպէս իրարու մօտ էինք, սակայն իրարմէ հեռու էինք: Տառապանքով շատ մօտ էինք, բայց սրտերու համար հաղորդակցութեան միջոց չէինք կրցած գտնել: Մեր հոգիներուն մերձաւորութիւնը կը զգայինք, բայց ներսը թափանցելու անկարող էինք: Պատուար մը կար, քօղ մը քաշուած էր:

Անկարելի էր այսպէս շարունակել, պէտք էր վերջապէս վստահիլ իրարու, ելք մը գտնել եւ համաձայնիլ հայերէն խօսելու:

Վերջապէս իրիկուն մը քաջութիւնը ունեցաւ հարցնելու, երբ եկած էին մօրը հետ կովերը կթելու: (Բուն կըթողը մայրն էր, ինքը հետը կուգար միայն օգնելու, հորթերը կապելու, դոյլերը պարպելու եւն.):

— Հայերէն անունդ ի՞նչ է:

— ....!

Թեթեւ ժպիտ մը սահեցաւ դէմքին, երբ ես իմ անունս ըսի:

— Ի՜նչ լաւ անուն է: Զաւէնն ալ լաւ անուն է, այնպէս չէ՞:

Հազար կարօտով կը յիշէր: Իր պաշտամունքն էր այդ անունը: Միշտ կը յուսար, կը հաւատար եւ կը սպասէր:

— Իսկ Սօֆիա դո՞ւն ... կը սիրե՞ս Հայու ... Թեթեւ ժպիտ մը այտերէն մինչեւ աչքերուն խորը կը խաղար: Սիրտը կը տրոփէր ու չէր պատասխաներ:

Ի՞նչ պէտք կար պատասխանի: Իր ալեկոծ հոգին արդէն կը պատկերանար իր դէմքին վրայ:

Սօֆիան բաւական ուսում ունէր, ուրախութեան եւ վշտի վայրկեանները կրնար զատել:

Կը զարմանայի թէ ինչու այդքան պատկառանքով կը նայէր մանուկի մը վրայ:

Կամաց կամաց իմ մօտիկութիւնս իրեն ջերմութիւն մը կուտար: Կ'ուզէր որ իր քով ըլլայի, սիրտը բանար, խօսէր ու խօսէր:

×

Սօֆիան ժամանակ մը այլեւս չերեւցաւ ...

Խռոված էի, վշտի բեռան տակ կըքած: Վիշտս բաժնող մը չկար: Միտակ մնացի ու հոգիս սարսռաց:

Պէկին ապարանքը ինծի նեղ կուգար: Փոխուած էի բոլորովին: Հոգեկան տառապանքներու ենթարկուած: Հարեմէն մուտքս առաջուան ազատութիւնը չէր ունենար թուրք հանըմներուն վրայ: Ութ ամիս անցած էր այն օրէն երբ տուն – տեղ թողած ամէն մէկս ցիրուցան փախանք: Բայց տակաւին սիրտերու վէրքերը թարմ էին ու կը կոտտային:

Ու խելագարի պէս կը փախչէի դէպի ամայութեան ծոցը, դէպի դաշտերը: Հեռո՜ւ, հեռու անծանօթ տեղեր կ'ուզէի երթալ ուր վիշտ չկայ, ուր մտածում չկայ:

Կանգ առի: Մեր աւերակ տան առջեւ հասած էի: Պատերը փլփլած էին: Բակին դուռը կռնակի վրայ բաց էր: Նայեցա՜յ ... Ներս մտնել ուզեցի: Չհամարձակեցայ: Ախոռին եւ մարագին դռները բաց էին: Ներսը մութ էր: Դեռ աչքերուն պէս անթարթ կը նայէի: Ութ ամիսէ ի վեր բուխերիկին ծուխը դադրած էր:

Լռութիւն: Մահուան ոգիներ շուրջպար կը դառնային կարծես: Մարդ կը սոսկար ներս մտնելու: Դարպասի դուռէն նայեցայ եւ աչքերով չափեցի: Ամէն ինչ անշարժ էր: Կը զարմանայի այսքան հսկայ փոփոխութեան եւ ես ինծի հարց կուտայի թէ իրա՞ւ արդեօք ութ ամիս առաջ այս աւերակ դարձած տունը եռուզեռի մէջ էր: Թէ իրա՞ւ հոս ալ կեանք եւ կենդանութիւն կար,— որ մանուկներ կը ժպտէին, հարսներ եւ աղջիկներ համեստութեան քօղին տակէն իրենց պարտականութիւնը կը կատարէին եւ տան նահապետը օրհնութիւններ կը շռայլէր իր զաւակներուն եւ թոռներուն:

Իրա՞ւ է որ մայրը իր զաւկին օրօրոցի երգը երգած է այս յարկին տակ:

Իրա՞ւ էր արդեօք որ այս ամայի եւ աւերակ գերեզմաննոցին մէջ իմ առաջին բարբառս «ընդա»ն եմ ըսած: Ճիչդ դիմացի «քէօշկին» վրայ, մեծ հօրս եւ հօրեղբայրներուս խնդրանքին վրայ, իմ առաջին դասս, Սաղմոսը երգած եմ յաղթականօրէն:

«Երանեալ է այր որ ոչ գնայ ի խորհուրդս ամբարշտաց ...»

Սիրտս ուժեցաւ պայթելու չափ: Ու մնացի վշտիս հետ դէմ դիմաց:

×

Սօֆիան հարեմէն անյայտանալէն ի վեր մայրը վիրաւոր սրտով, կորիւնը կորսնցնող մատակ առիւծի նըման ուղեց մռնչել: Սակայն անզօր ըղձաց եւ ձայնը կոկորդին մէջ խեղդուեցաւ: Իր վերջին ապաւէնը, իր միակ մխիթարիչը, Սօֆիան հեռացուած էր իր աչքերէն: Անթիւ կորուստներու փոխան միակ այս էր մնացած ու հոգիով սրտով կառչած էր իր զաւկին: Զկրցաւ նոյն իսկ տրտունջի բառ մը արտասանել: Եւ ոչ ալ կրցաւ հարցնել թէ ո՞ւր տարին եւ ինչո՞ւ իր մօտէն հեռացուցին:

Միշտ կը տեսնէինք որ այսինչ Քիւրտը հայ կին մը կամ դեռատի աղջիկ մը կնութեան առած, ժամանակ մը իր վայրենի կիրքը յագեցնելէ վերջ կը տանջէր եւ չարաչար կը սպաննէր:

ՄԻՍԱՔ ԽՐԱԼԵԱՆ

(Շարունակելի)

Մամր ազդարարութիւն միջեռակամ Գերմանիոյ

«ԿԱՐԵԼԻ ՉԷ ԲԱՐԵԿԱՄ ԸԼԼԱԼ ՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՄԸ ՈՐ···»

Անգլիոյ Երեսփ. ժողովին յուլիս 5ի նիստին մէջ, կարեւոր վիճաբանութիւն մը տեղի ունեցաւ արտաքին քաղաքականութեան մասին: Աշխատաւորական կուսակցութեան վարիչը խօսելով Գերմանիոյ վրայ, ըսաւ.

— «Մենք բոլորս ալ կ'ուզենք որ Գերմանիան հաւասար իրաւունքներ վայելէ սպառազինութեան եւ օդանաւային ուժի մասին. բայց ոչ մէկս առանց բողոքի թոյլ չպիտի տանք որ Գերմանիան վերազինուի եւ չափազանց հզօր ուժ մը դառնայ Եւրոպայի կեդրոնին մէջ, ճանի կը գտնուի այսօրուան վարիչներուն իշխանութեան տակ: Նոյնիսկ կը կարծենք թէ անհրաժեշտ է քննութիւն մը կատարել Գերմանիոյ վերազինման մասին»:

Յետոյ խօսեցաւ Սըր Օսթին Չէմպըրլէն, արտաքին գործերու նախկին նախարարը, որ չեչտեց.

— «Անգլիոյ համար դժուար է ճշմարտապէս բարեկամական յարաբերութիւններ պահել ազգի մը հետ որ իր քաղաքականութենէն զուրկ ձգած է սահմանադրական բոլոր գաղափարները: Գերմանիան ի՞նչպէս կրնայ Անգլիոյ աջակցութեան եւ գործակցութեան ապաւինել ճիշդ այն պահուն երբ կ'անարգէ բրիտանական սրտին մէջ արմատացած բոլոր զգացումները: Լօքառնօն այսօր արհամարհանքի բառ մըն է Գերմանիոյ մէջ: Այսօրուան Գերմանիոյ ոգին սպառնալիք մըն է բոլոր պետութեանց եւ բոլոր ցեղերու համար: Մինչեւ որ Գերմանիան տրամադիր ըլլայ վերջնական համարելու դաշնագիրներու համեստ եւ բանաւոր սրբագրութիւն մը, խաղաղութեան դատին մեղանչել է այն հաւատքը ներշնչել Գերմանիոյ թէ այժմ կարելի է դաշնագիրներու վերաքննութիւնը:»

Նախկին նախարարը գոհունակութիւն յայտնեց զինաթափութեան խորհրդաժողովին յետաձգման համար, «որովհետեւ վայրկեանը յարմար չէր»:

Արտաքին նախարարութեան խորհրդականն ալ բացատրեց թէ ներկայ պայմաններուն մէջ վտանգաւոր պիտի ըլլար սոորագրել զինաթափութեան պայմանագիրը, ինչպէս վտանգաւոր է անոր ձախողումը:

ԻՏԱԼԱԿԱՆ 24 ՕԴԱՆԱՒԵՐՈՒ ԹՌԻՉՔԸ

Իտալական 24 մարտանաւերը շարունակելով իրենց թռիչքը, Իրլանտայէն Իսլանտա հասան չորեքշաբթի օր, 5 ժամ 54 վայրկեանէն կտրելով 1500 քիլոմեդր եւ ջերմ ընդունելութիւն գտան: Օդանաւերը ցամաք իջան կարգով, ամէնէն վերջը, հրամանատարը, Զօր. Պալպօ: Այսօր — վաղը պիտի կտրեն Ատլանտեանը, սպասելով օդին յարմարութեան:

Փարիզ եւ շրջակայք

Յ. Հ. Դ.

ՓԱՐԻԶԻ ԿՈՄԻՏԷՆ ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ ՓԱՐԻԶԻ ՇՐՋԱՆԻ բոլոր ընկերները վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 51, rue de Rivoli, Café Samaritaineին ներքնայարկը: Մէթրօ՝ Շաթըլէ: Օրակարգ՝ Հաշուետուութիւն եւ Շրջ. ժողովի օրակարգ:

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան Կոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 8.30ին Ակումբին մէջ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ՇԱՎԻԼԻ Արդութեան Կոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը վաղը Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին ծանօթ հաւաքատեղին: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ՍԱՐՍԷԼ-ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ Ենթակոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ Ռազմիկ եւ Հրայր խումբերը, այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին ընկեր Պուճիկեանի բնակարանին մէջ: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Ս. Մինասեան ենթակոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին Ակումբին մէջ: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

Գաւառ

ՎԻԷՆԻ Կոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ Քրիստափոր Ապարած եւ Ռոստոմ խումբերու բոլոր ընկերները այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին «Խաժակ» Ակումբին մէջ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Ներկայանալ անդամատետրով: Կարեւոր շրջաբերականներ եւ օրակարգ:

ԼԻՈՆԻ Կոմիտէն արտակարգ ժողովի կը հրաւիրէ Քրիստափոր, Ռոստոմ, Զաւարեան, Անդրանիկ եւ Արամ խումբերու բոլոր ընկերները այսօր Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Հ. Յ. Դ. Զարդարեան Գրադարանին մէջ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. Պատ. Միութեան Կեդր. Վարչութիւնը խառն ժողովի կը հրաւիրէ քաղաքի, Պուլվար Օտտօի, Սէն Լուիի եւ Կարտանի մասնաճիւղերու ընկերները այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին, իր հաւաքատեղիին մէջ: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Ներկայանալ անդամատետրով:

ՇԱԼԷԹԻ Բագրէն-Սիւնի խումբի ընկերական ժողովը այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին ընկ. Ա. Զօմաքեանի բնակարանին մէջ: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Բացակաները նկատի կ'առնուին:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Հ. Յ. Դ. Անիէռ-Պուա-Քոլոնպի «Վիշապ» Կոմիտէի դաշտահանդէսը Յուլիս 23ին Արժանթէօյի անտառին մէջ:

Ազգային կազմակերպութիւններէն կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ թուականը:

ԼԻՈՆԷՆ հեռաձայնով կը հաղորդեն ընկ. ՊՕՂՈՍ ԱՅԱՆԵԱՆի մահը, որ տեղի ունեցած է 5 Յուլիս Հինգշաբթի օր,

Յուղարկաւորութիւնը տեղի կ'ունենայ այսօր, Ուրբաթ առաւօտ ժամը 8.30ին Լիոնի հիւանդանոցին մէջ:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Ջ. Ո. Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ վաղը, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Պար տը Կլօպի մէջ: Կարեւոր օրակարգ: Շրջաբերականի ընթերցում:

ԱԶԴ

Ս. Սահակ-Մեսրոպի տօնին առիթով՝ Մարսէյլի Ս. Թարգմանչաց Մայր-Եկեղեցիի տօնախմբութիւնը պիտի կատարուի այս Կիրակի, մեծաշուք արարողութեամբ եւ հանդիսաւոր պատարագ պիտի մատուցուի: Նաեւ մասնաւոր հոգեհանգիստ պիտի կատարուի բարերար Պ. Վ. Խօրասանճեանի ողբացեալ կողակցին յիշատակին: Երգեցողութիւններու պիտի մասնակցի Մարսէյլի Հայ Երաժշտական Միութեան երկսեռ երգչախումբը: (Կնիք)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (11)

ԱՀԱԲԵԿԻՉԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ

Ա. ԳԼՈՒԽ

ՊԼԵՀՎԷԻ ՄԱՀԱՓՈՐՁԸ

Առաջուընէ որոշած էինք, մահափորձէն յետոյ, հաւաքուիլ Հիւսիսային Բեւեռի ճաշարանը, Գորոխովայա փողոցին մէջ: Երբ դէպի ճաշարան կ'երթայի, հանդիպեցայ Ն.ի:

— Ինծի մօտիկ ըրէ, ըսի, փախե՞ր ես դուն:

Իր խոշոր եւ պայծառ աչքերը վ...ս յառեց, լուռ մնաց: Կրկնեցի հարցումըս:

— Այո՛, փախայ:

— Ի՞նչ իրաւունքով:

Չպատասխանեց: Երկար դիտեցի իր դէմքը, որ խաղաղ էր, քարի պէս խաղաղ: Ի վերջոյ հարցուցի նորէն:

— Բայց ըսէ, ինչո՞ւ փախար:

— Զարմանալի հարցում: Ի՞նչ կ'ընէիք դուք՝ եթէ հետապնդէին ձեզ:

— Ուրեմն քեզ կը հետապնդէի՞ն:

— Եթէ չհետապնդէին, չէի փախեր անշուշտ:

— Մօտիկ ըրէ: Ընկերները պիտի կարծեն թէ վախկոտ ես:

Պահ մը լռեց, յետոյ ըսաւ.

— Ես վախկոտ չեմ: Ես սոխպուեցայ փախչիլ: Ով ալ ըլլար իմ տեղս, պիտի փախչէր: Եւ յետոյ, արդեօք անհրաժե՞շտ էր ձերբակալուիլս, մարդու մը օգտակար չըլլալու պարագային իսկ:

Այդ պահուն ճաշարան հասաւ Կալիայեւ: Որոշ կը տեսնուէր, որ շատ յուզուած էր: Մերթ ընդ մերթ դողունի նայուածք մը կը նետէր Ն.ի վրայ: Յետոյ այլեւս չծածկելով ու չհամբերելով.

— Ըսէ, Ն., ինչո՞ւ փախար:

Ն. անոր երեսը նայեցաւ:

— Ի՞նչ կ'ընէիք դուք, երբ լրտեսները շրջապատէին ձեզ:

Կալիայեւ չպատասխանեց: Կասկած չկար, որ Ն. ճշմարտութիւնը կ'ըսէր: Ռումբը ձեռքին կենալ լրտեսներու աչքին տակ, կը նշանակէր կորսնցնել մահուիլ, կորսնցնել մատնել ընկերներն ալ, գործն ալ:

Մահափորձը ձախողած էր: Այլեւս ոչ մէկ պատճառ կար, որ Մարտական Մարմնին անդամները շարունակէին մնալ Պետերբուրգի մէջ: Նոյն օրն իսկ Շուայցէր մեկնեցաւ Լիբաւ, միտքին առնելով ուժանակը: Ն. մեկնեցաւ Բերդիչեւ, Կալիայեւ՝ Կիեւ, Պոկոտիլով՝ Դվինսկ, ուր Ազեւ պիտի սպասէր իրեն, լուր առնելու համար մեր մասին: Իսկ ես օր մըն ալ մնացի Պետերբուրգի մէջ: Իրիկունը տեսայ Սազոնովը եւ միասին գացինք Կղզիները: Նեվայի գետաբերանը հասած էինք, երբ ուղեցի քրքրել խնդիրը:

— Ըսէ, ի՞նչու համար չուզեցիր հեռանալ Պլեհվէի բնակարանէն:

Նստած տեղէն ետին դարձաւ եւ պատասխանեց.

— Ինչո՞ւ: Անոր համար, որ կը յուսայի թէ նորէն դուրս պիտի ելլէր:

— Բայց շատ լաւ գիտէիր, որ դուրս ելլելիք չունէր:

— Ճիշդ է, ա՛խ···

Խոնարհեց գլուխը: Քանի մը վայրկեան վերջ, սկսաւ պատմել.

— Ահա այսպէս ռումբը ծունկիս վրայ առի: Սպասեցի: Բայց սառ կտրեցան ոտքերս:

Յետոյ ձեռքի շարժում մը ըրաւ, յանկարծ ետին դարձաւ.

— Ես իմ յանցաւորը:

— Ի՞նչ բանի մէջ յանցաւոր:

— Ձախողութեան մէջ:

Պէտք է ըսել թէ Սազոնով բոլորէն նուազ յանցաւոր էր, մինչդեռ շատ աւելի պատճառներով կրնայի ըսել թէ ես էի 18 մարտի ձախողութեան մէջ յանցաւորը:

Դվինսկի մէջ կարելի չէր եղած գտնել Ազեւը: Հեռագրատան մէջ կանխորոշ ձեւով տրուած ոչ մէկ հեռագիր կար, պահատուփի (poste restante) հասցէով: Ու Պոկոտիլով վերադարձաւ, մօտս եկաւ եւ իր առաջին խօսքերն եղան.

— Ազեւ ձերբակալուած է:

— Ի՞նչ, ձերբակալուա՞ծ է:

— Քաղաքին մէջ չգտայ: Հեռագիր ալ չկար: Ի՞նչ ընենք հիմա:

Օրեր վերջն էր, որ Ազեւ մեզի բացատրեց թէ, Դվինսկի մէջ հետապնդուած ըլլալով, փախած էր քաղաքէն եւ ճամբորդած Ռուսիոյ այս ու այն կողմը, ամբողջ երեք շաբաթ, կորսնցնելու համար իր հետքը: Մենք, անգիտակ այդ իրողութեան, չկարենալով նման վճռական ժամու մը բացատրել իր բացակայութիւնը, հետեւցուցինք թէ ձերբակալուած է:

Պոկոտիլով կը ջղայնանար: Արեան փոքրիկ կաթիլներ կը պողէին ճակտին վրայ:

— Ազեւ ձերբակալուած է, մահափորձը ձախողած է, բայց եւ այնպէս պիտի սպաննուի Պլեհվէն, չէ՞ կ'ըսէր ինծի:

Լուռ էի: Կը մտածէի: Վճռական ժամու մը մէջ, Ազեւի կորուստը Մարտական Մարմինը կը զրկէր իր միակ փորձառու ահաբեկիչէն, դեռ աւելին, իր առաջնորդէն: Ինծի կը տրուէր այլեւս ղեկավարութիւնը, իսկ ես կը զգայի թէ պատրաստութիւն չունէի այդ դերին: Խնդրեցի Պոկոտիլովէն, որ երթար տեսնելու Շուայցէրը եւ գայն բերելու Կիեւ, ուր պիտի ըլլար նաեւ Ն., որպէսզի ընկերներով խորհրդակցութիւն մը կատարէինք: Որովհետեւ իմ կարծիքովս Մարտական Մարմնին ուժերը, Ազեւի կորուստէն յետոյ, բաւական չէին սպաննելու համար Պլեհվէն: Հետեւաբար ինծի մաքանական կը թուէր նախ սպաննել Կլէյգէլսը (գաւառական կառավարիչ մը), եւ յետոյ Պլեհվէն: Այսպէս Կլէյգէլսի մահափորձը մեզի դպրոց կը դառնար յաջողելու համար բորդ մահափորձին մէջ: Այսպէս ահաբեկչական ասպարէզին մէջ կը ձգէինք վարժութիւն մը, որ պակսէր մեզի: Կարծիքս հաղորդեցի ընկերներուս: Պոկոտիլով սկսաւ առարկել.

— Մենք անգամ մը սկսանք Պլեհվէի գործը, այլեւս չենք կրնար հրաժարիլ: Մենք պարտաւոր ենք սպաննել Պլեհվէն: Մեր ուժերը բաւական են. Ազեւին իսկ կրնանք ընել, եւ օգնել ամբողջ նախարարութիւնը: Դուրս կ'առնեմ ամէն բան:

Ն. լուռ կը մնար:

— Իսկ ի՞նչ է ձեր կարծիքը, հարցուցի:

— Համաձայն եմ Պոկոտիլովի, պատասխանեց:

(Շարունակելի)

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme :-: PARIS (13)
Le Gérant : H. STEPHAN

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70
(ՆԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ՇԱԲԱԹ 8 ՅՈՒԼԻՍ 1933

8 Juillet 1933

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

9ՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2234

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՆԾԱՆՕԹ ՈՒՂՂՈՒԹԵԱՄԲ

Կովկասեան Հարեւաններու բոլոր հաշիւները հիմնուած են Ռուսաստանի քայքայման վրայ։

«Պրոմեթէ»ն կը խօսի ոչ միայն Վրաստանի, Ատրպէյճանի եւ Տաղստանի, այլ եւ Ուկրայնայի եւ Թուրքեստանի անունով։ Այդ երկիրներու «ազգային պաշտպանութեան» թերթին ճակատը, իբրեւ օրկան նոյն երկիրներու «ազգային պաշտպանութեան»։ Թերթին բոլոր նիւթերը տարուած են նոյն ոգիով։ Անկախութեան տօնին առթիւ խօսուած ճառերն ու ծանօթ կոչը նոյնպէս կը չեշտեն այդ պարագան։

Կը նշանակէ թէ՝ մեր հարեւանները յատկապէս Կովկասի վրայ ծանրանալով հանդերձ, ունին շատ աւելի լայն չափանիշ։ Արդ, անոնք պայքարը ուղղած են ամբողջ Ռուսաստանի դէմ, եւ կը նախատեսեն անոր անդամահատումը։

Իսկապէս որ դժուար է վճիռ արձակել այս մասին։

Անշուշտ, բոլոր ժողովուրդներն ալ իրաւունք ունին ինքնորոշման։

Այդ սկզբունքին մէկ ծաղրանկարն է որ կը ցուցադրեն կարմիր աշխարհակալները, անջատ հանրապետութիւններ եւ ինքնավարութիւններ կազմելով։

Անոնք ալ կը հետեւին միւս աշխարհակալներու աւանդութեան, երեւութապէս ազատութիւն շնորհելով, բայց իրականին մէջ ամուր պահելով իրենց թաթը, որ կրնայ լախտի պէս իջնել գլխուդ, եթէ փորձես անջատուիլ։

Արդ, գործնական կեանքի մէջ, մեր հարեւաններուն ծրագիրը քիչ մը չափազանց վարդագոյն է։ Վէպ։ Եթէ կ՚ուզէք, բարձր դիւանագիտութիւն, որուն ետին կը ցցուին դեղին աշխարհակալութեան ճաղատ գլուխները։

Եւ այստեղ պէտք է փնտռել մեր հարեւաններուն հիմնական սխալը։

Անոնք ճակատ յարդարած են Ռուսաստանի դէմ — կարմիր թէ ճերմակ — առանց աջ - ձախ նայելու։ Մինչեւ իսկ՝ թեւ ու կռնակ տուած Թուրքիոյ, որ կը համարուի բարեկամ՝ Կովկասի ժողովուրդներուն ազատութեան . . .

Անոնք նոյն իսկ մոռացութեան կուտան երէկուան պատմութիւնը եւ այնքան չարաչուք փորձառութիւններ, կարծելով թէ երբ ռուսական լուծը թօթվէն, Թուրքիան ոչ միայն բարեխնամ դրացի մը պիտի ըլլայ, այլ եւ գիջումներ պիտի ընէ։

Նոյն իսկ հաւատացողներ կան թէ դաշնակից պիտի դառնայ։

Մինչդեռ, տարրական տրամաբանութիւնը կ՚ըսէ թէ՝ այդպիսի պարագայի մը մէջ, Թուրքիան իր դիմացը տեսնելով 25 միլիոն Թուրք - Թաթարներ,— նոր ազդակ մը — աւելի շատ անոնց պիտի ժպտի քան Վրացիներուն եւ Հայերուն, որոնք միշտ ալ աչքի փուշ են։

Եւ յետոյ, ինչո՞ւ կը մոռնան որ Մոսկուա եւ Էնկիւրի զինակիցներ են, աւելի քան երբեք ամուր կապուած, եւ, ճակատագրական պահուն, պիտի գործակցին փոխադարձաբար։

Աչք մը՝ Կովկասի այսօրուան քարտէսին վրայ, պիտի համոզէր ամէնէն «պէխապէր»ն ալ, այդ հեռանկարի մասին։

Քէմալական Թուրքիան կարմիր Մոսկուայի պահակն է Կարսի, Արդուին - Արդահանի, Իգտիրի եւ Նախիջեւանի մէջ, եւ գիտէ թէ ո՛ւր եւ որո՛նց գլխուն պիտի իջեցնէ հարուածը, երբ հասնի ժամը։

Մանաւանդ որ, Կովկասի հարեւանները ներքին՝ սահմանային վէճեր ալ ունին իրարու հետ։ Իսկ պատմութիւնը կ՚ըսէ թէ ո՛ւր կրնան առաջնորդել այդ վէճերը, ճակատագրական պահուն։

Վկայ՝ 1917-18ի ողբերգութիւնը։

Դիւրի՛ն է, ճառերու եւ յօդուածներու մէջ, հաւաստել թէ «կովկասեան միութիւնը իրականութիւն մըն է այսօր», թէ «Կովկասի միութեան գաղափարը ընդունուած է ոչ միայն անհատներու, տարագիր խմբակցութեանց, այլ եւ այն զանգուածներուն կողմէ որոնք այնտեղ, Կովկասի դաշտերուն եւ լեռներուն մէջ կը շարունակեն ազատութեան կռիւը»։ («Պրոմեթէ»)։

Ոչինչ կ՚ապացուցանէ ընդհանուր հալածանքի մը առթիւ ծագած գործակցութիւնը, որ հետեւանք էր հաւաքական տնտեսութեան բարբարոսական մեթոտներուն։

Իրականին մէջ, առկախ կը մնան այն բոլոր խնդիրները որ բաժնած էին Կովկասի ժողովուրդներուն ճակատագիրը։ Եւ աւելի քան խոր է տեսակէտներու տարբերութիւնը՝ գլխաւորաբար Հայաստանի մասին։

Կրնանք ըսել թէ՝ ոչինչ բարեփոխուած է 1925էն ի վեր։

Ընդհակառակն, մեր հարեւանները քայլ մըն ալ ետ գացած են, մեռեալ տառի վերածելով 1921 Ցունիսի համաձայնութեան հիմնական մէկ տրամադրութիւնը։ (Հիմնական՝ Հայաստանի համար)։

Ուրեմն, մեր հարեւանները իրենց թեւերն ու կուրծքը բացած են անծանօթ ուղղութեամբ, յենարան ունենալով Եւրոպայի լորդուն պողոտաները եւ ամէնէն դժան թշնամին՝ Թուրքիան։

Յետոյ, անոնք չարաչար կը սխալին, հնչեցնելով գործօն պայքարի շեփորը, առանց որ եւ է շօշափելի, գոնէ տեսանելի հեռանկար ունենալու։

Ի՞նչ չուտ մոռցան 1924ի վրացական ապստամբութեան ելքը։

Եւ, ինչո՞ւ կ՚անտեսեն օրուան կացութեան տուեալները, որոնք բոլորովին ուրիշ բան կը թելադրեն։

Ամէն պարագայի մէջ, Դաշնակցութիւնը չէ որ պիտի զիջայ, շարունակելով իր վերապահ, այլ եւ վճռական դիրքը։

Համերաշխութիւնը եւ գործակցութիւնը տարրական պահանջներ են ժողովուրդէ ժողովուրդ, մանաւանդ հարեւանէ հարեւան։

Բայց, հիմնական շահերու պայծառ գիտակցութեամբ եւ շիտակ ճամբու վրայ, ոչ թէ անծանօթ ուղղութեամբ։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՆՈՐ ՃԻԳԵՐ՝ ԺՈՂՈՎԸ ՓՐԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ ՕՐ ՄԻՆՉԵՒ ԻՐԻԿՈՒՆ ՎԻՃԱԲԱՆԵՑԱՆ ԲԱՆԱՁԵՒ ՄԸ ԳՏՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ ԿԸ ՍՊԱՍՈՒԻ ՎԵՐՋՆԱԿԱՆ ՈՐՈՇՄԱՆ

Հինգշաբթի օր տնտեսական խորհրդաժողովին՝ խմբագրական մարմինը բանաձեւ մը պիտի կազմէր, ժողովին յետաձգման մասին։ Զորս ժամ անընդհատ խորհրդակցեցան, բայց կարելի չեղաւ համաձայնիլ։ Խորհրդակցութիւնները շարունակուեցան իրիկուան դէմ։ Միեւնոյն ատեն գլխաւոր պատուիրակները մասնաւոր ձեռնարկներ կը կատարէին, որպէսզի փրկեն ժողովը, եւ կամ, եթէ անպատճառ պիտի յետաձգուի, այդ յետաձգումը կարգադրուի պատշաճ ձեւով մը, եւ չունենայ յախուռն հանգամանք։

Այսպէս ամբողջ օրը անցնելէ յետոյ, իրիկուան դէմ հրատարակուեցաւ հետեւեալ զեկոյցը, յանուն դիւանին, որ կը ներկայացնէ 16 պետութիւններ.—

« Նկատելով որ դիւանը հաստատապէս համոզուած է թէ խորհրդաժողովին աշխատանքները պէտք է յառաջ տարուին կարելի եղածին չափ եւ որքան կարելի է արագ,

Եւ նկատելով որ, վերջերս յառաջ եկած հանգամանքներու պատճառաւ, ոսկեփոխարի կուսակից երկիրները հարկադրուած են յայտարարել թէ առ այժմ չպիտի կրնան մասնակցիլ դրամական խնդիրներու վերաբերեալ որ եւ է վիճաբանութեան, դիւանը միաձայնութեամբ կ՚որոշէ.—

Ա.— Խնդրել իւրաքանչիւր մասնախումբէ որ կարելի եղածին չափ շուտով ժողով գումարէ, կազմելու համար ցանկը այն խնդիրներուն որոնց ուսումնասիրութիւնը կրնայ արդիւնաւորապէս շարունակուիլ այս պայմաններուն մէջ։

Բ.— Մասնախումբերու տեղեկագիրներուն ստացումէն անմիջապէս վերջը ժողով գումարել, առաջարկներ տանելու համար խորհրդաժողովին յետագայ աշխատանքներու վերաբերեալ կարգադրութեանց համար։

Ուրեմն, պէտք է սպասել քանի մը օր, մինչեւ որ կացութիւնը պարզուի։ Իրազեկներ կը կարծեն թէ կարելի պիտի ըլլայ վերջնական որոշում տալ երկուշաբթի օր։ Պատուիրակներու մեծ մասը համաձայն է ժողովը յետաձգելու մինչեւ յառաջիկայ հոկտեմբեր, շատ - շատ մասնախումբերը ձգելով գործի վրայ։

Ամէնէն վճռական դիրքը բռնած է Ֆրանսա, իր ետեւէն քաշելով ոսկեփոխարի կուսակից հինգ պետութիւնները, որոնք աւելորդ կը գտնեն ժողովին շարունակութիւնը, քանի որ Ամերիկա կը մերժէ քննութեան ենթարկել դրամներու ամրացման խնդիրը։ Իսկ տասը պետութիւններ, որոնք նոյնպէս ներկայացուցիչներ ունին դիւանին մէջ, կ՚ուզեն քաշքշել, ելք մը գտնելու համար։

Այս առթիւ տեղի ունեցած վիճաբանութեանց մէջ, գործօն դեր կատարեց Պ. Պոնէ, Ֆրանսայի ելմտական նախարարը, որ առաջին պատուիրակն է։ Երբ Մաքտոնըլտ կը հաղորդէ թէ յանձնաժողովներու նախագահները եւ տեղեկաբերները համաձայն են յետաձգման, Պ. Պոնէ յանկարծ տաքնալով դիտել տուաւ.

— Այս առտուան ճառիս մէջ, յիշեցի խօսք մը զոր վերջերս արտասանած էր խորհրդաժողովին յարգելի անդամներէն մէկը։ Այդ անդամը կ՚ըսէր.— « Որքան ատեն որ մեծ դրամ մը ենթակայ է կարեւոր շահադիտութեանց, անկարելի է համաձայնութեան մը յանգիլ »։ Այս իրիկուան, ստիպուած եմ ըսել թէ այդ խօսքը արտասանողն է Պ. Մաքտոնըլտ։

Անգլիոյ վարչապետը յանկարծակիի գալով, յայտարարեց.

— Ես կը կարծէի թէ այդ խօսքը արտասանած է Անգլիոյ ելմտական նախարարը։

Ֆրանսայի պատուիրակը այնուհետեւ խօսեցաւ երկար ճառ մը, մանաւորապէս չեշտելով.

— Բուն իսկ գլխաւոր պատուիրակներուն կարծիքով, նախագահ Ռուզվէլթի զեկոյցը նոր կացութիւն մը ստեղծեց դրամական տեսակէտով։ Ես երբեք չեմ քննադատեր ամերիկեան քաղաքականութիւնը։ Մ. Նահանգները ձեռնարկած են փորձի մը որուն հետաքրքրութեամբ կը հետեւինք։ Ցետոյ, ամերիկեան պատուիրակութիւնը այս դժուարին պայմաններուն մէջ ցոյց տուաւ գործակցութեան ոգի մը որուն համար շնորհակալ ենք։ Սակայն եւ այնպէս, առ այժմ նշանակելի հակամարտութիւն մը կայ իրենց եւ մեր տեսակէտներուն միջեւ։ Մենք ամէն բանէ առաջ կառչած ենք դրամներու ամրացման վարդապետութեան։

Համաձայն ընդունուած բանաձեւին, դրամական եւ տնտեսական մասնախումբերը անմիջապէս գործի ձեռնարկեցին երէկ, ուրբաթ, պատրաստելու համար քննելի խնդիրներու ցանկը։ Երկու մասնախումբերուն նախագահներն են Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ ելմտական նախարարները,— այսինքն անոնք որ ամէնէն աւելի կը պնդեն դրամները կայուն վիճակի մը վերածելու տեսակէտին վրայ։

Ընդհանուր զայրոյթ Գերմանիոյ դէմ

ՊԱՅՔԱՐԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻ ԱՄԷՆ ՃԱԿԱՏԻ ՎՐԱՅ

Երէկ գրած էինք թէ խիստ ազդարարութիւններ ուղղուած են Գերմանիոյ դէմ, Անգլիոյ Երեսփ. Ժողովին մէջ։

Գերմանական մամուլը մէկ բերան զայրոյթ կը յայտնէ եղած յայտարարութեանց առթիւ։ Սեղանաւորական թերթ մը ծաղրելով « հրէական փոքրամասնութիւն » բացատրութիւնը, զոր գործածած էր Անգլիոյ արտաքին նախարարը, դիտել կուտայ թէ Գերմանիոյ մէջ Հրեաները չունին փոքրամասնութեան օրէնք։ Բոլոր թերթերն ալ միաձայն կը յայտարարեն թէ չպիտի հանդուրժեն որ օտար պետութիւններ խառնուին իրենց ներքին գործերուն։ Թերթ մը յիշելով Անգլիոյ արտաքին նախարարին այն խօսքը թէ Անգլիան պիտի կրնայ ուժ տալ Աւստրիոյ, շնորհիւ չորսերու դաշինքին, կը յայտարարէ.

— « Ուշադրութեան արժանի է չորսերու դաշինքին այս մեկնութիւնը։ Պարտք կը սեպենք դիտել տալ թէ դաշինքը նշանագրուած է միայն ու թէ ստորագրուած։

⁂ Նախարարական հրամանով, Փրուսիոյ համալսարաններէն պիտի արտաքսուին բոլոր համայնավար ուսանողները։ Հրամանագիրը կը վերաբերի ոչ միայն այն ուսանողներուն որ անդամ են համայնավար կուսակցութեան, այլեւ անոնց որ պարզապէս համակրանք յայտնած են։ Հիթլէրական ուսանողներուն յանձնարարուած է համալսարանական վարչութեանց մատնանշել իրենց կասկածելի ընկերները։

⁂ Ձերբակալուեցան Պաւարիոյ նախկին նախարարներէն երկուքը։

⁂ Ամերիկեան թերթ մը կը գրէ թէ Գերմանիա զինուորական օդանաւեր ապսպրած է զանազան երկիրներու մէջ։ Այս առթիւ, իրազեկներ կը պնդեն թէ վերջերս կարգ մը օդանաւեր գնուած են Իտալիայէն, եւ չոգենաւերու մէջ բաժնուելով, փոխադրուած են Գերմանիա։

1500 ՖՐԱՆՔ ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ ՀԱՄԱՐ

Ինչպէս պիտի տեղեկանաք Գ. Էջի թղթակցութենէն, Յունիս 10ին փառաւոր երեկոյթ մը սարքուած է Թաւրիզի մէջ, նախագահութեամբ առաջնորդին։

Զուտ հասոյթը, 1500 փրանք, ղրկուած է մեզի։ Կը խնդրուի Կ. Վ. խնամատար մարմինէն՝ ստանալ համապատասխան ընկալագրով։

ՊԷՅՐՈՒԹԻ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

« Յառաջ »ի Պէյրութի բաժանորդներուն մէկ մասին ծրարը, 23 հատ (28 յունիս) թղթատարական վարչութեան կողմէ ղրկուած ըլլալով . . . Պոլիս, նոյնութեամբ վերադարձուած է, իբրեւ «եասաք» (արգիլուած)։ Կարգադրեցինք։

Տեսակցութիւն մը Թէվֆիք Րիւշտի պէյի հետ

« ՆԵՂՈՒՑՆԵՐԸ ՄԵՐ ՁԵՌՔՆ ԵՆ »

« Լը Փըթի Փարիզիէն »ի մէկ խմբագիրը տեսակցութիւն մը ունեցած է Թուրքիոյ արտաքին գործավարին հետ, երբ Փարիզ կը գտնուէր։ Այս առթիւ, խմբագիրը պատկերալից բառերով կը նկարագրէ Փարիզի Թրքական դեսպանատունը, « որուն պատերուն վրայ, հակառակ եւրոպական նկարներուն եւ կահ կարասիներուն, Թուրքիոյ նախկին դեսպանները ձգած են իրենց երկար գլանիկներուն բուրումը, պտուղներու թարմութիւնը եւ հանդուցեալ հինաւուրց կայսրութեան երազները »։ Կը նկարագրէ նաեւ արտաքին գործավարին « դրսերեւոյթը » — հաղուստ - կապուստը, եւ փառաբանելով Թրքական յեղափոխութիւնը, կը պատմէ.—

Հարցուցի թէ նոր Թուրքիան ի՞նչ դեր կրնայ կատարել։ Թէվֆիք Րիւշտի պատասխանեց, արեւելեան փոթ մը շինելով իր լերկ դէմքին վրայ.

— Նեղուցները մեր ձեռքն են։ Այն անանցանելի նեղուցները որոնցմէ կախում ունի Արեւելքի ճակատագիրը։ Այսօրուան Թուրքիան նախկինը չէ։ Ան գիտէ այդ բանալիին արժէքը եւ պիտի օգտագործէ զայն, բայց խաղաղութիւնը պահպանելու համար։ Մենք ալ գիտենք խաղաղութեան արժէքը այնքան որքան միւս ազգերը եւ պէտք ունինք անոր, գլուխ հանելու համար մեր պետին ձեռնարկած գործը, որ երկար պիտի տեւէ։ Մեր ժողովուրդը ուրիշ փառասիրութիւն չունի եթէ ոչ բարօրութեան հասնիլ տեւական ճիգով մը։ Մենք չունինք ո՛ր եւ է աշխարհակալութեան տենչ։ Թուրքիան որքան որ քայլ մը յառաջ կընետուի, հետզհետէ խաղաղասիրական գաղափարով մը կը տոգորուի։ Մենք Ֆրանսայի հետ ենք խաղաղութեան պահպանման համար։ Լոնտոնէն վերադարձիս, ուզեցի կանգ առնել Փարիզի մէջ, վերջնապէս կարգադրելու համար առկախ մնացած Ֆրանքօ-Թուրք խնդիրները։ Ի՛նչ գետնի վրայ ալ ըլլայ, քաղաքական, մաքսային, սեղանաւորական կամ տնտեսական, այսօր այլեւս չկայ անհամաձայնութեան ամենաթեթեւ պատճառ մը։ Անկեղծօրէն երջանիկ եմ որ նախատեսածէս շատ աւելի խոր գործակցութեան եւ հասկացողութեան ոգի մը գտայ ֆրանսական կառավարութեան քով, երկու երկիրներու վերաբերեալ հարցերու մասին։

Լիթվինով Փարիզի մէջ

Քանի մը օրէ ի վեր Փարիզ կը գտնուի Խ. Միութեան արտաքին գործավարը, որ օրուան մարդն է, արեւելեան Եւրոպայի պետութեանց հետ կնքուած պայմանագրին շնորհիւ։

Պ. Լիթվինով առջի օր տեսակցութիւն մը ունեցաւ Ֆրանսայի վարչապետին եւ արտաքին նախարարին հետ, եւ երեքն ալ գոհունակութեամբ հաստատեցին թէ համերաշխութիւն կը տիրէ երկու երկիրներուն միջեւ, կարգ մը խնդիրներու մասին, ոչ - յարձակման դաշինքին վաւերացումէն ի վեր։ Պ. Փօլ Պոնքուռ շնորհաւորեց Խ. Միութեան արտաքին գործավարը, արեւելեան Եւրոպայի պետութեանց հետ կնքուած պայմանագրին յաջողութեան համար։

⁂ Խորհրդային մամուլը իբրեւ նոր յաղթանակ մը կը փառաբանէ արեւելեան Եւրոպայի պետութեանց հետ կնքուած պայմանագիրը, որ կը սահմանէ « նախայարձակ » բառին իմաստը։ Այս առթիւ, կը չեշտէ թէ փոքր պետութիւնները այլեւս սակարկութեան առարկայ չեն կրնար ըլլալ մեծերուն համար, շնորհիւ խորհրդային իշխանութեան աջակցութեան։

Ֆրանսայի ընկերվարականներուն վէճը

Ընկերվարական երեսփոխան Պ. Ռօլտս հրաժարական տուաւ, իր շրջանին կուսակցական ժողովէն պարսաւանքի քուէ ստացած ըլլալով։ Այս առթիւ, խորհրդարանական խմբակցութեան եւ աջ թեւին վարիչները, Պ. Պ. Ռընոտէլ եւ Մառքէ համակրանքի բանաձեւ մը առաջարկեցին։ Բանաձեւին առաջին մասը ընդունուեցաւ, բայց մերժուեցաւ երկրորդ մասը, որ կը յայտնէր թէ կուսակցական համագումարը պիտի զգուշանայ ցաւ կամ պարսաւանք յայտնելու խորհրդարանական խմբակցութեան դիրքին համար։ Այս առթիւ, Պ. Ռընոտէլ յայտարարեց.

— Եթէ Փարիզի համագումարը որ եւ է պարսաւ քուէարկէ խորհրդարանական խմբակցութեան մասին, եթէ նոյնիսկ միայն ցաւ յայտնէ անոր բռնած դիրքին առթիւ, քառորդ ժամէն ես ալ պիտի հրաժարիմ։

Այս յայտարարութիւնը որ եւ է օգուտ չունեցաւ։ Ասոր վրայ, փոքրամասնութեան մէջ մնացած 30 երեսփոխանները որոշեցին անձնական նամակներ գրել իրենց բացակայ ընկերներուն, վերաքննութիւն պահանջելով։

ՏԱՔԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Ամբողջ յունիս ամիսը անձրեւային եւ յաճախ աշնանային եղանակ մը անցնելէ յետոյ, Փարիզցիները երկու օրէ ի վեր կը նեղուին սաստիկ տաքէն։ Հինգշաբթի օր ջերմաչափը հասած էր 30 աստիճանի։

ՀԱՑԸ ՆՈՐԷՆ ՍՂԵՑ

Ցորենին գինը բարձրացած ըլլալով, այսօրուընէ (շաբաթ) հացը պիտի ծախուի 1·70ի, փոխան 1·65ի։

ԱՐՁԸ՝ ԱՂՋԿԱՆ ՄԸ ՆՏԽԻՆ

Ռումանացի երիտասարդ չըջիկներու խումբ մը լեռը կը բարձրանար Պրա-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ԱՐՓԻԱՐ ԱՐՓԻԱՐԵԱՆ

ԽՄԲ.— Այս տողերը գրի առած է վստահական ընկեր մը, որ ծանօթ է իր շրջանի անցուդարձին:

Կը հրատարակենք իբրեւ նոր լուսաբանութիւն չարաբաստիկ վէճի մը, որ դժբախտաբար կիրքեր արծարծեց, փոխանակ նպաստելու բուն հարցին լուսաբանութեան.—

Ահա հանրային գործիչ մը,— հրապարակագիր, գրագէտ եւ վերջապէս յեղափոխական կուսակցութեան առաջնորդ մը, վարիչ մը որ երկար տարիներ յարատեւ կռիւ է մղեր հին կարգերու դէմ: Վերանորոգիչի եւ բարեկարգիչի չիմարար դեր կատարեր է, լճացած ու սառկացած Թրքահայ կեանքի մէջ, ինչպէս Արծրունին իր «Մշակ»ով մասնաւորապէս արեւելահայութեան մէջ:

Արփիարի անմիջական նպատակն էր արթնցնել հայ զանգուածը եւ ուղղակի տէր դարձնել իր իրաւունքներուն, որոնք վայրագօրէն բռնաբարուած ու խլուած էին փոքրաթիւ աղաներու եւ էֆէնտիներու կողմէ:

Արփիար իր «Հայրենիք»ով դրօշակ պարզեց, բուռն պայքար եւ կատաղի կռիւ մղեց գաւառի աղայականութեան եւ Պոլսոյ էֆէնտիութեան դէմ: Ուժգին եւ խիզախ յարձակումով խորտակեց ու փշրեց անմատչելի նկատուած կուռքեր ու դիրքեր: Վար գլորեց մուշտակաւոր հաճի աղաները եւ նրբագգած էֆէնտիները, որոնք անգամ մըն ալ վար չիջնելու հաստատ մտադրութեամբ, թառած էին ազգ. երեսփոխանական, թաղական եւ հոգաբարձական կակուղ թիկնաթոռներու վրայ, իրենց դրպանին ու չիմար փառասիրութեան համար: Ու աւելին, հեգնելու եւ ծաղրելու գիրենք այդ դիրքին ու պատուին հասցնող բաղմութիւնները:

«Հայրենիք»ի կողմէ բացուած պայքարը, չուշով իր արդիւնքները տուաւ: Գաւառի եւ Պոլսոյ մէջ թիթեղագործը, կօշկակարը, ձկնորսը եւ համեստ խանութպանը դրոշով գրաւեցին հաճի աղաներու եւ վսեմաշուք էֆէնտիներու մենաշնորհեալ դիրքերը: Եւ այնուհետեւ ամէն բան սկսաւ ժողովրդականանալ:

Կը յիշեմ ի՞նչպէս ծովեզերեայ քաղաքներու բնակչութիւնը ընդհանրապէս եւ երիտասարդութիւնը մասնաւորապէս նաւամատոյց կը հաւաքուէր, երբ Պոլսէն եկող շոգենաւին ծուխը հազիւ կը նշմարուէր հորիզոնին վրայ: Ինչո՞ւ — վայրկեան մը առաջ ձեռք անցընելու համար «Հայրենիք»ը: Անտարակոյս նոյն հաւաքական հետաքրքրութիւնը գաւառի ամէն անկիւնի մէջ եւս:

Մենք իբրեւ այդ ժամանակի սերունդէն մնացած ու չուտով անհետանալու դատապարտուած բեկորներս, որ իր ժամանակին ապրեր եւ հետ ի հետ հետեւեր ենք օրուան անցքերուն, դէպքերուն ու դէմքերուն, եթէ այսօր զանազան նկատումներով ուզենք իսկ ուրանալ Արփիարի յառաջ բերած յեղաշրջումը Թրքահայ իրականութեան մէջ, չենք կրնար, սակայն խեղաթիւրել ապագայ պատմութիւնը, որովհետեւ ճերմակի վրայ սեւով ապացոյցներ պիտի գտնէ պատմաբանը, գրադարաններու եւ զանազան ազգ. հաստատութիւններու մէջ:

Ես՝ հեռաւոր անկիւնէ մը՝ որոշեցի գրի առնել եւ «Ցառաջ»ի միջոցաւ ապագայ անաչառ պատմաբանին ուշադրութեան ու նկատողութեան յանձնել մէկ երկու կէտեր Արփիարի մասին եւ մէկ երկու վկայութիւններ ընել:

«Ցառաջ»ը իբրեւ դաշնակցական գաղափարաբանութեան էն կարեւոր եւ գործօն օրկաններէն մէկը, իր սիւնակները լայնօրէն բացաւ բոլոր անոնց համար, որոնք կրնան նոր լուսաբանութիւն տալ եւ կարծիքներ յայտնել Արփիարի «մատնութեան» խնդրոյն շուրջ:

Եւ, որքան կրցայ կռահել եւ խորապէս ըմբռնել, «Ցառաջ» անվերապահօրէն եւ ազնուօրէն փափաքող է, որ Արփիարեան հանրային դատաստանին առջեւ անեղծ եւ մաքուր դուրս գայ, չուզելով որ այդքան հանրային բեղուն կեանք ու գործունէութիւն ունեցող գործիչի մը համար պատմութիւնը դատապարտութեան էջ մը մըրոտէ:

Անիկա կը նկատէ պատիւ եւ քաջութիւն «Ցառաջ»ի համար, որ գիտէ թէ Դաշնակցութիւնը իր ժամանակին դատապարտած է Արփիարը եւ թէ անկէ յետոյ Դաշնակցութեան եւ Հնչակեանութեան միջեւ համերաշխութիւն եւ միութիւն յառաջ բերելու համար մղուած բանակցութիւններու ընթացքին, Դաշնակցութեան առաջին պայմանը եղած է նախ վտարել Արփիարը կուսակցական շարքերէ:

Իսկ Դաշնակցութիւնը ասպետօրէն կը մեծնայ, երբ այսօր վերադնահատման կ'ենթարկէ Արփիարի հանրային կեանքն ու գործունէութիւնը եւ կը յանձնէ անոր վրայ ծանրացած խիստ մեղադրանքները վերաքննութեան, նշանաբան ունենալով միայն արդարութեան վերահաստատումը: Անիկա չի կրնար նշանախեց մը իսկ փոխել Դաշնակցութեան հայրենասիրութենէն:

×

ԱՐՓԻԱՐ ԱՐՓԻԱՐԵԱՆ
ՈՐՊԷՍ ՄԱՏՆԻՉ

Այս մասին լիովին համամիտ եմ Մկրտիչ Պարսամեանին, որ Արփիարի ստորագրած մեղայագրի «հայրենադաւութիւնը» համարեց «մարդկային տկարութիւն»:

Արդարեւ, կ'ընդունիմ եւ կ'աւելցնեմ որ Արփիարեան զուրկ է եղած յեղափոխականի վայել տոկութենէ, հոգեկան եւ բարոյական ուժերէ: Անիկա սակայն պէտք է վերագրել նաեւ անոր, որ հայ ժողովուրդը դարերէ ի վեր տապլտկեր է թրքական անարգ եւ վայրագ լուծին տակ, մեռցնելով իր մէջ ազնիւն ու շիտակը:

Այսպիսի խիստ աննպաստ պայմաններու մէջ, նոր ծնող ու բողբոջներ արձակող յեղափոխութեան և կայծերու նոր բռնկումներու ժամանակ, արդար չէ եւ իրաւունք չունինք այնքան ուժեղ, կամքի տէր անհատներ տեսնելու բոլորովին անթերի:

Մինչդեռ յետագային մեր յեղափոխութեան հսկայ հնոցին մէջ դարբնուեցան եւ թրծուեցան շարքերով հսկայ անհատականութիւններ, որոնք վտանգի պահուն մահը արհամարհեցին եւ իրենց կեանքին վերջ տուին արքանակի հարուածով, կազ բռնկեցնելով իրենց մարմնոյն վրայ, իրենց աղիքները դուրս թափելով, հոգեկան թուլութեան վայրկեաններ չապրելու համար: Քանիներ կախաղանի բարձրութենէն գոռացին.— Գաղղի, մենք վախ չունինք մահէն»: Այսպիսի գործիչներու եւ զինուորներու փառաւոր եւ հերոսական պատմութիւններ կրնանք թուել անվերջ:

Մինչդեռ նոյն ատեն, Արփիար չէր եւ չեղաւ Մամբրէ վարդապետ մը, Սեբաստացի հնչակեան խմբապետ Սեդրակ մը, հնչակեան գործիչ Հմայեակ Արամեանց մը, Զմշկածակցի Գրիգոր մը եւ Մշեցի Մուշեղ մը, որոնց առաջին երեքը պատժուեցան արժանաւորապէս, Պոլսոյ մէջ, Դաշնակցութեան ահաբեկիչներուն կողմէ, իսկ վերջին երկուքը, որոնք Նազըմ փաշայի կարգադրութեամբ եւ դրամական օժանդակութեամբ, Բ. Դրան ցոյցէն յետոյ, 1896 ապրիլ ամսուն Վառնա եկած էին ցուցակագրելու եւ Պոլիս տանելու համար հոն ապաստանող հայ յեղափոխականներու անունները, չհասան իրենց ազգադաւ նպատակին, որովհետեւ չոգենաւէն դուրս ելլելէ յետոյ, անմիջապէս վարպետութեամբ մեր տրամադրութեան տակ քանտարկեցինք, մինչեւ որ գեղեցիկ օր մը չաբաչար դաշունահար սպաննուեցան Վառնայի շուրջը, Պուրկազի ուղղութեամբ:

Ափիարը առաջին անգամ ճանչցած եմ 91–92 թուականներուն: Եղբայրս Կիրասոնի «Հայրենիք»ի թղթակիցն ըլլալով, յանձնարարականով մըզխեկը ծանօթացնէր Արփիարի: Անկէ յետոյ յաճախ կը հանդիպէի խմբագրատուն: Քանի մը անգամներ ղիս ղրկած է՝ տոմսով մը Ղալաթիա, ռուսական նամակատունը, պաշտօնեայ Օննիկ Դերձակեանի (Վռամեան), ստանալու համար Արծրունիի «Մշակ»ի ծրարը: Ուշադրութեամբ կը հետեւէր «Մշակ»ին ուր եւ կ'երեւային իր յօդուածները «Հայկակ» եւ ուրիշ ստորագրութեամբ:

Բ. Դրան ցոյցէն յետոյ, (ճիշդ թուականը չեմ յիշեր), օր մը երբ խմբագրատունը կը գտնուէի, պատուհանէն տեսնուեցաւ, որ Հրանտ Ասատուր սրածայր մօրուքը տնկած փասաժէն ներս արագ քայլերով կուգար դէպի խմբագրատուն: Արփիար չափազանց վրդովուած՝ ցատկեց աթոռէն եւ պոռաց.

— Ըսէք որ վեր չելլէ, չէ՞ն գիտեր որ ետեւս եւ առջեւս լրտեսներ կը վխտան:

Արփիարեան գիտէր թէ հնչակեան մասնաճիւղը կը գտնուի Ղալաթիա Մոմհանէ X խանը, ուր միշտ կարելի էր գտնել անդամները Վահէ Արզուեան(*), եղբայրս Բաղդասար, Սուրէն, Վահանդն եւն.: Եւ սակայն ոչ գրասենեակը վտանգուեցաւ եւ ոչ ալ անդամները, այդպիսի ցուցմունքներով:

Արփիարեան գիտէր նոյնպէս թէ, յայտնի դաշնակցականներ՝ Աչոտ, Եգիպտացի, Գրքօ, Բարկէն եւ ուրիշներ կը հաւաքուէին Բերա, Սողըղ Աղաճի դիմացի փողոցը, կաթոլիկ Էլպիս հանըմի տունը, ուր 24 օր ես ալ պահուեցայ, մինչեւ որ կուսակցութեան կողմէ յաջողապէս յունական շոգենաւ ապաստանեցայ: Այս գաղտնի վայրն ալ չմատնուեցաւ Արփիարի կողմէ:

Ուրեմն, պէտք է յանգիլ Մ. Պարսամեանի եզրակացութեան, թուլամորթ Արփիարի արարքը համարելով «մարդկային տկարութիւն»:

(*) Նոր մեռաւ Ամերիկայի մէջ:

ԽՄԲ.

Իսկ Դաշնակցութիւնը, իբրեւ յեղ. կուսակցութիւն որ կ'ուզէ յեղափոխականացնել ժողովուրդը՝ չէր կրնար անտարբեր աչքով դիտել եւ թոյլ տալ, որ մեղայականի սովորութիւնը վարակիչ դառնար, մանաւանդ չէր կրնար թոյլ տալ, որ մէկը իբրեւ յեղափոխական վարիչ, այդպիսի խոշոր եւ աններելի սայթաքումներ ունենայ, որոնք անշուշտ իրենց վատ անդրադարձումները կրնային ունենալ: Եւ անտարակոյս ունեցան:

Դաշնակցութիւնը չարժած է ժամանակի եւ վայրկեանի յեղափոխական ըմբռնումի եւ հրամայական պահանջի մը համաձայն, առաջնորդուած միայն ի շահ յեղափոխութեան եւ աշխատաւոր ժողովուրդի:

Այս առթիւ քանի մը օրինակներ.—

1895 թուականին հնչակեան կեդրոնի Նաղարէկի հրամանագրով անմիջապէս ձեռնարկեցաւ դաւանի դրամահաւաքութեան ամբողջ Թուրքիոյ մէջ: Մարզուանի հնչակեան մասնաճիւղը նոյնպէս եւ իւրաքանչիւր ունեւոր քաղաքացի Հայու տալիք սակը, տուրքը, ինք կ'որոշէ եւ կը պահանջէ: Կ'երեւի որ անշուշտ այս ձեւը ընդհանուր դժգոհութիւն առաջ կը բերէ, ունեւոր շրջանակներու մէջ: Մասնաճիւղի անդամներէն Ֆերոքի մօրեղբայրը անմեղ կարծիք մը յայտնէ մասնաճիւղի իր մօտիկ մարդերուն, ըսելով թէ, լաւ կ'ըլլայ որ տուելիք դրամին չափը որոշէ ինքը տուողը: Այս անմեղունակ կարծիքը իր ատենին իբրեւ հակայեղափոխական արարք պատճառ եղած է, որ Մարզուանի հնչակեան մասնաճիւղը մահուան դատապարտէ յիշեալը ու յաջորդ օրն իսկ գործադրէ, ապահովելով Չէյթունի սկսուած ապստամբութեան համար 5000 թրքական ոսկի:

Հ. Յ. Դաշնակցութեան Դ. Վիեննայի ընդհ. ժողովը, մահուան դատապարտած էր Վարդոն՝ յեղափոխական վարիչ մը՝ որ քանի մը հազար լէվաներ յափշտակած է յեղափոխական գործին, իւրացուցեր է եւ կամ ծախսեր է «Տարժում» թերթին վրայ: 1907ին, օսմ. սահմանադրութենէն քանի մը ամիս առաջ, գործադրուեցաւ վճիռը Ֆիլիպէի մէջ: Այս առթիւ ենթարկուեցայ հարցաքննիչ դատաւորի քննութեան, ի միջի այլոց հարց տուաւ ինծի դատաւորը թէ, կարելի՞ է քանի մը հազար լէվա իւրացնելուն համար այդպիսի գործիչ մը սպաննել, աւելցնելով թէ, Պորիս Սարաֆովը Սոֆիայի մէջ ամէն գիշեր իր արբանեակներով «Քաֆէ շանթան»ները կը զուարճանայ առատ դրամ ծախսելով, սակայն Սարաֆով չէ սպաննուած (ճիշդ 15 օր յետոյ չար զուգադիպութեամբ, Սարաֆով եւ Կարվանով սպաննուեցան): Իբրեւ պատասխան դատաւորի հարցումին, յայտնեցի թէ Սարաֆով Մակեդոնիոյ դատին համար դրամական խոշոր օժանդակութիւն կը ստանար կառավարութենէն, իսկ Վարդոյի իւրացուցած դրամները, մէկական լէվերով հաւաքուած էին Ռումանիոյ Պրայլա, Սուլինա, Կալաց եւ Ֆէօքշանի քաղաքներու նաւամատոյցները աշխատող Հայաստանցի աշխատաւորներէն, որոնք իրենց անհրաժեշտ եւ տարրական պիտոյքներէն զրկուելով օժանդակած են միշտ ի նպաստ յեղափոխութեան եւ ազգային ազատագրական դատին համար: Եթէ անպատիժ մնար Վարդօն իբրեւ յեղափոխական վարիչ, ի՞նչպէս կարելի է յետագային հայկական լայն խաւերու վստահութիւնը վայելել եւ անոնց նիւթական ու բարոյական օժանդակութեան դիմել:

Դատաւորը լիովին համամիտ գտնուեցաւ ինծի:

Երբ Վարդոյի մահէն քանի մը ամիսներ յետոյ Օսմ. սահմանադրութիւնը հռչակուեցաւ եւ մեր յեղափոխական գործունէութիւնը ու հայկական դատը տարբեր փուլի մէջ մտան, ինչպէս այն ատեն, նոյնպէս եւ հիմակ կարելի է թերեւս ընդունիլ թէ Վարդօն ի զուր զոհ գնաց:

Բոլոր ազգերու յեղափոխական շարժումները ու պատմութիւնները լեցուն են այսպիսի օրինակներով եւ դրուագներով: Մերինը չէ որ բացառութիւն պիտի կազմէր:

Այսօրուան սառն դատողութիւնը, անզօր է երէկուան ալեկոծ վիճակի մէջ ստեղծուած կացութեան, տրամադրութեան եւ գործող տրամաբանութեան անճիշդ ըլլալը ապացուցանելու:

Եզրակացութիւն.— Արփիար Արփիարեան մատնիչ մը չէր բառին ճշգրիտ թարգմանութեամբ եւ ըմբռնումով: Եւ սակայն իր արարքը իբրեւ յեղափոխական վարիչի եւ հանրային մեծ գործիչի, դայթակղեցուցիչ եւ ստորնացուցիչ հանգամանք ունենալով, չափազանց վնասակար էր յեղափոխական գաղափարին, կենդանի շարժումին ու գործունէութեան յառաջխաղացումին:

Ահա թէ ինչո՞ւ անվերապահօրէն պէտք է ընդունիլ թէ, յեղափոխութիւնը անցեալի մէջ Արփիարի դէմ իր առած քայլով, ոչ միայն չէ սխալած, ընդհակառակն փրկած է յեղափոխութեան սրբութիւնն ու բարձրութիւնը, խափանելով այս կարգի աններելի սայթաքումները:

ՎԱՀԱՆ ՄԱԶՄԱՆԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՇՐՋԱՆԸ ՀԵԾԵԼԱՆԻՒՈՎ

«Թուր տը Ֆրանս»ի հեծելանիւի վազքը աշխարհի մարզական ամենամեծ կազմակերպութիւնն է ու այնքան մեծութեամբ հեռու՝ բուն իսկ սփօրէն: Ուրիշ խօսքով, «Թուր տը Ֆրանս»ը շարժուն տօնավաճառ մըն է որ ամբողջ ամիս մը Ֆրանսան կը պտտի, եւ ուր հեծելանուորդներուն քով՝ որոնք ունին առաջին դերը, մանրագործն ու գլխարկավաճառը իրենց ապրանքին փրօփականտը կ'ընեն:

Փրօփականտներուն մեծագոյնը ի հարկէ կ'ըլլար հեծելանիւի վաճառականներուն համար, երբ անոնք իրաւունք ունէին իրենց սեփական վազորդները ունենալու — ինչ որ յաղթանակի պարագային ըսել կուտար՝ այսինչը որ «Թուր տը Ֆրանս»ը շահեցաւ, կը հեծնէր այնինչ վաճառանիչ հեծելանիւը»: Երեք տարիէ ի վեր, սակայն «Լ'Օթօ» թերթին տնօրէն Մ. Տէկրանժ, որ այս վիթխարի կազմակերպութեան հոգին է, չատ մը ղեղծումներու առաջքը առնելու համար, որոշեց որ մրցորդներուն հեծելանիւները ինք պիտի հայթայթէր — հեծելանիւեր՝ որոնք ոչ մէկ վաճառանիչ պիտի կրէին: Այդպէս է որ, երեք տարիէ ի վեր փոխան իրարու մրցակից վաճառանիչերու խմբակներուն՝ կան ազգա-

ՀԱՅ ՆԿԱՐԻՉԸ ԵՒ ՍԱՖԱՎԻ ԱՐՈՒԵՍՏԸ

Ե.

Ցիշատակութեան եւ խորին երախտագիտութեան արժանի են նաեւ նկարիչ Ս. Խաչատրեանի մատուցած ծառայութիւնները Նոր Ջուղայի Հայոց Ս. Ամենափրկչեան վանքին եւ հանրութեան: Այս մասին տանք չօշափելի փաստեր:

Ա. Խաչատրեանը 1930ի աշնան Սպահան – Նոր Ջուղայ հասնելէ յետոյ, բացաւ նկարչական դասընթացքները եւ անձնուիրաբար նկարչութիւն (գլխաւորաբար ջրանկար եւ իւղանկար) սորվեցուց նկարչութեան սիրահար եւ ընդունակ պատանիներուն եւ օրիորդներուն, որոնցմէ կը յիշեմ օրիորդներ՝ Լիլիկ Տ. Գ. Կիրակոսեան (որ այժմ Փարիզի մէջ կը շարունակէ կատարելագործել նկարչութեան արուեստը), Էվէլինա Տէր Պօղոսեան, Էմմա Արդարեան, պարոններ՝ Սմբատ Տէր Կիւրեղեան, Ջանի Բաղդասարեան եւ ուրիշներ: Նկարչական այդ դասընթացքները Խաչատրեանը շարունակած է նաեւ 1932ի աշնան՝ մինչեւ իր մեկնելու օրերը: Այս դասընթացքներուն շնորհիւ Նոր Ջուղայեցի երկսեռ տասնեակ մը պատանիներ եւ օրիորդներ կրցան զարգացնել իրենց նկարչական ընդունակութիւնները:

Բ. Խաչատրեանը Նոր Ջուղայի Հայոց Ս. Ամենափրկչեան վանքի, Ս. Բեթղեհէմ եւ Ս. Աստուածածին եկեղեցիներու պատերու ծեփերուն վրայ նկարուած ամբողջ որմանկարները իր իսկ հսկողութեամբ մաքրել տուած է: Հարիւրաւոր տարիներու ընթացքին այդ նկարները խունկի եւ մոմի ծուխերուն ազդեցութեան տակ խունացեր էին: Մեր եռանդուն նկարիչը այդ խիստ ծանր ու դժուարին աշխատանքը կատարած եւ կամ ղեկավարած է: Վանքի գաւիթը ներդաշնակ գոյներով գեղազարդած է եւ քանի մը գեղեցիկ ու հին նկարներով ու վերտառութիւններով զարդարած է: Ս. Ամենափրկչեան վանքը եւ Ս. Բեթղեհէմի ու Ս. Աստուածածին եկեղեցիները նկարչական արուեստի մէկ մէկ հրաշալիքներ եւ հոյակապ թանգարաններ են, իրենց որմանկարներով եւ յախճապակեայ (քաշի) զարդարանքներով:

Գ. Նկարիչ Խաչատրեանը հիմնական բարեփոխութեան ենթարկած է նաեւ Նոր Ջուղայի Հայոց մատենադարան – թանգարանը՝ իրեն օգնական եւ խորհրդական ունենալով Համայնական Խորհուրդի անդամ Պ. Ստեփան Հանանեանը: Նկարներու, հնագիտական եւ պատմական իրերու դասաւորութիւնը, ազգագրական եւ դեղարուեստական առարկաներու կարգաւորումը, արքայական հրովարտակներու ցուցադրումը եւն. կատարուած են խնամքով, ճաշակով եւ հմտութեամբ: Պ. Ստեփանի յամառ պրպտումներուն շնորհիւ մասնաւոր տուներէն հաւաքուած եւ թանգարան բերուած են հին նկարներ, ձեռագիրներ եւ այլ հնագիտական իրեր: Թանգարանի մէջ կեդրոնացուցած են նաեւ վանքէն ու եկեղեցիներէն բերուած հին նկարներ եւ այլ պատմարժէք իրեր:

Դ. Մեր տաղանդաւոր նկարիչը իբր յիշատակ ու նուէր Ս. Ամենափրկչեան վանքին, թանգարանին եւ Հայոց Առաջնորդարանին նուիրած է հետեւեալ իւղանկարներ եւ մեծադիր նկարները, որոնք բոլորն ալ նկարած է Նոր Ջուղայի մէջ: Այսպէս Շահ Աբբաս Մեծի խնջոյքը, Խօջա Աւետիք Ստեփաննոսեան, Խօջա Պետրոս (երկու ձեւով), Ս. Աստուածածին, Արարատ, Արագած, Սեւան, Սանահին, Խաչատուր վարդապետ եւ Շահնշահ Րիզա Փահլէվի: Այս տասն եւ մէկ կտոր նկարները այժմ մեծ արժէք ունին: Արդար ըլլալու համար, պէտք է շեշտենք, որ Նոր Ջուղայի Հայոց Համայնական Խորհուրդը եւ գաղութը առ հասարակ չատ ջերմ ընդունելութիւն ցոյց տուին նկարչին՝ գնահատելով անոր աշխատանքները: Ս. Ամենափրկչեան վանքի խաղաղ յարկին տակ Խաչատրեանը հիւրասիրուեցաւ եւ Համայնական Խորհուրդն ալ 1931ի Մայիսին դրամական համեստ գումար մը նուիրեց մեր նկարչին:

Այսպէս ուրեմն, Խաչատրեանը երկու անգամով մօտ մէկ տարի մնաց Սպահան – Նոր Ջուղա եւ իր աշխատանքներով մեծապէս օգտակար եղաւ թէ Սաֆավեան նկարչական արուեստին եւ թէ Նոր Ջուղայի Հայոց ազգային հաստատութիւններուն:

Սպահանի նահանգապետ Ն. Գ. Աֆշարը, որ Ամերիկայի մէջ ստացած է իր բարձրագոյն կրթութիւնը, աշխատեցաւ որ Խաչատրեանի այս երկրորդ հաւաքածոն Պարսից կառավարութիւնը գնէր եւ պահէր Թէհրանի պետական թանգարանին մէջ: Չգիտենք թէ այս բանակցութիւնները ի՛նչ հետեւանք ունեցան:

Նկարիչ Խաչատրեանը ապրիլ 18ին Նոր Ջուղայէն մեկնեցաւ Թէհրան եւ ցուցադրեց իր նկարները (թուով 150): Փարիզ վերադարձին պիտի ցուցադրէ Սաֆավեան արուեստի վերարտադրութիւնները, որոնք անշուշտ պիտի գտնեն նորէն ջերմ ընդունելութիւն:

ՀԱՅԿ ԱՃԷՄԵԱՆ
ՎԵՐՋ

ԱՆԲԱՐՈՅՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱԼԷՊԻ ՄԷՋ

Սուրիոյ արաբական թերթերը կը գրեն թէ Հալէպի մէջ գաղտնի պոռնկութիւնը չատ մեծ համեմատութիւններ ստացած է: Կառապաններն են գլխաւոր պատճառը այս վիճակին, որովհետեւ անոնք չատ անգամներ այդ գործի միջնորդութեամբ կը զբաղին:

Վերջերս չափազանց չատցած են ոճիրները գաղտնի պոռնկութեանց պատճառաւ:

ՁԵՋԻ ԿԸ ՆԱՅԻՆ 120 ՄԱՆՈՒԿՆԵՐ

«Կնքահայր» մը կը փնտռուի աշխատաւոր գիւղի մը որ շինած է 90,000 ֆր.ի կալուած

ՍԷՆ ԺԷՐՈՄ, 5 Յուլիս.— Ծանօթ է «Յառաջ»ի ընթերցողներուն թէ ճիշդ ութ ամիսներէ ի վեր Սէն – Ժէրոմի մէջ կը կառուցուի մատուռ – մանկապարտէզի ընդարձակ եւ գեղեցիկ նորշէնք մը: Այսօր ուրախութեամբ կը յայտարարենք թէ շինութիւնը ամբողջութեամբ լրացած է շնորհիւ՝ սեփականատէր ու վարձուոր այդ թէ կին թաղեցիներու բոլորին նիւթական եւ բարոյական անօրինակ զոհաբերութեան: Այսօր 3 – 6 տարեկան 120 պզտիկներ կ'ուսանին իրենց մայրենի լեզուն:

Երկու տարի առաջ 40,000 Ֆրանքի գնուած 360 մ.ք. հողով նախկին փոքրիկ շէնքը որ կը գտնուի թաղիս կեդրոնական պողոտաներէն մէկուն վրայ, երկու տարի իբրեւ մատուռ – մանկապարտէզ ծառայելէ վերջ, աշակերտներու թիւին յաւելումը Սէն Ժէրոմցիներս ստիպեց նախկինը պահել իբրեւ ժողովատեղի եւ նոր մը կառուցանել աւելի յարմարութիւններով օժտուած:

Նոր շէնքը, որ կառուցուեցաւ 130 մ.ք. տարածութեան ներքնատան մը վրայ, եօթը մէթր բարձրութեամբ, վեց լուսաւոր պատուհաններով, երեք խորաններ եւ փոքրիկ վերնատուն մը, մուտքի դուռը որ կը զարդարէ սեւնազարդ գմբէթաւոր նախադուռ մը, առաջին դիտողին մէջ պիտի արթնցնեն հայրենիքի մէջ թողած, բայց այժմ աւերակ դարձած մեր եկեղեցի եւ դպրոցներու անուշ յիշատակները: Իր այդ ամբողջ պատշաճ գեղեցկութեամբ՝ շէնքը մեզ արժած է 50,000 Ֆրք. որուն մէջ իբրեւ շինութեան վարձք դրեթէ ոչինչ վճարած ենք:

Ուրեմն այս 110 տնուոր (սեփականատէր) պզտիկ գիւղի ժողովուրդը երկու տարուան ընթացքին տէր դարձած է 90,000 Ֆրք. արժող ազգային սեփական կալուածի մը, որուն 70,000 Ֆրք.ը արդէն վճարած է իր խակ տեղական միջոցներով:

Պէտք է յիշել նաեւ որ Սէն Ժէրոմ եղած է Մարսէյլի ամէնէն խաղաղ արուարձաններէն մէկը, զերծ կուսակցական հակամարտութիւններէ եւ անախորժ պայքարներէ, ահա այդ բարի վարքով է որ ներկայ գործազրկութեան տագնապալի օրերուն կրցաւ գլուխ հանել այսքան գեղեցիկ եւ օգտակար ձեռնարկ մը:

Հայրենակիցնե՛ր,

Այս բազմաչարչար ժողովուրդը, իր ծոցէն տուած է հերոսներու եւ մտաւորականներու հսկայ փաղանգ մը որոնք իրենց արիւնը չխնայեցին ժողովուրդի բարոյականն ու ֆիզիքականը պաշտպանելու համար ու այդպիսով դարձան անմոռանալի եւ պաշտելի սահմիրաներ:

Իսկ այսօր եւրոպական լուսաճաճանչ պողոտաներուն վրայ մենք կը փնտռենք նոր տեսակի բարերարներ, որ կարողանան փրկել օրէ օր հասնող հազարաւոր մանուկներու կեանքը ճերմակ ջարդէն:

Արդ որոշուած ըլլալով մօտաւոր ժամանակի մը կատարել տալ եկեղեցւոյ Ս. Օծումը, եւ այս առթիւ մասամբ մը մեր պարտքը թեթեւցնելու համար, կը փնտռենք մեր մատուռ – մանկապարտէզին ԿՆՔԱՀԱՅՐ մը, որ՝ իրաւունք պիտի ունենայ.—

Ա. Իր փափաքած անունով մկրտել մեր Մատուռ – Մանկապարտէզը:

Բ. Կնքահայրին անունը ոսկեզօծ տառերով մարմարեայ քարի վրայ փորագրուած՝ պիտի զետեղուի մուտքի դրան վրայ:

Գ. Ամէն տարի բարերարի ննջեցեալներու հոգւոյն Ս. Պատարագ պիտի մատուցուի:

Ի դիմաց շինութեան Յանձնախումբի

Ատենապետ Ա. Անտոնեան, Ատենադպիր Ս. Միլտոնեան

Ծանօթ.— Մանրամասն տեղեկութեանց համար դիմել՝ Ա. Անտոնեան 1, Bld. Neuf, St. Jérome, Marseille.

8–9 առ. հարիւր աւելի առեն մը դնէ:

Ֆրանսացի Արչամպօ Փարիզ – Լիլ առաջին հանգրուանը շահեցաւ իր հետեւորդներէն 3 վայրկեան առաջ հասնելով Նիս եւ ունեցաւ 5 վայրկեանի գեղչ մը իր ժամանակին վրայ, մինչեւ այս տողերը գրուած ատեն առաջին էր ընդհ. դասաւորման մէջ: Իտալացի Կուէրա իր ամէնէն վտանգաւոր հակառակորդն է եւ ցարդ շահեցաւ երեք հանգրուան, ինչ որ իրեն շահեցուց 6 վայրկեանի գեղչ մը. ինք հազիւ 8 վ. 44երկ. ետ է Արչամպոյէ, եւ եթէ Ֆրանսացիները չօգնեն իրենց ընկերոջ, Կուէրա հաւանաբար խլէ առաջնութիւնը, հակառակ իտալական խումբին մէջ իրեն օգնելու կարող որ եւ է մէկը չգտնուելուն: Թէեւ մրցումը դեռ իր կէսին չէ հասած եւ անակնկալները պակաս չեն կրնար ըլլալ, մանաւանդ Պիրէնեաններուն մէջ, ուր վերելքները շատ աւելի դժուարին են եւ ուր մրցորդ մը կրնայ քանի մը տասնեակ վայրկեաններ շահիլ իր հակառակորդներուն վրայ:

*** Երէկուան հանգրուանին մէջ Մօրիս Արչամպօ կորսնցուց իր առաջնութիւնը՝ 13 վայրկեան ուշ հասնելով Կուէրաէն որոշուած մենակէտը: Իսկ Կուէրա 12 երկվայրկեան կ'ուզէ որ խլէ առաջնութիւնը և «Maillot Jaune»ը:

Ժ.Ե.

Ի ՊԱՏԻՒ ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ

1500 ՖՐԱՆՔԻ ՉԷՔ ՄԸ ՓԱՐԻԶԷՆ

... ԽՄԲԱԳԻՐ «ՅԱՌԱՋ»Ի

ՓԱՐԻԶ, 24 Յունիս.— Փարիզի Հայոց Կուլտուրական Միութեան վարչութեան նախաձեռնութեամբ եւ առոր կից կազմուած Յանձնախումբի կազմակերպութեամբ, Յունիս 10ին շաբաթ գիշեր տեղի ունեցաւ «Կոմիտասի Օր»ի երաժշտական – գրական նոխ բովանդակութեամբ պատուոյ երեկոյ մը՝ նուիրուած հայ հանճարեղ երաժշտագէտ տարաբախտ Կոմիտաս վարդապետին: Ատրպատականի Հայոց Առաջնորդ Գեր. Տ. Ներսէս արք.ը սիրով ստանձնեց այս պատուոյ երեկոյթի հովանաւորութիւնը:

Համերգ – երեկոյթը անցաւ շատ յաջող ու տպաւորիչ եւ խուռներամ Էանդիսականները հեռացան խորին գոհունակութեամբ: Յիշատակութեան արժանի է այն գեղեցիկ փաստը, որ Փարիզի հայութիւնը ջերմ վերաբերմունք, հետաքրքրութիւն եւ բարոյական ու նիւթական քաջալերութիւն ցոյց տուաւ մեր այս պատուոյ երեկոյթին, որուն ներկայ էր ժողովուրդը իր ամբողջ խաւերով ու դասակարգերով:

Համերգէն դրամական մուտք ունեցանք 2477 ֆրանք 80 սանթ. որմէ ամբողջ ծախքերը հանելով մնաց ընդամէնը 1500 ֆրանք: Օրուան սակով գրեցինք հազար հինգ հարիւր (1500) ֆրանսական ֆրանքի չէք մը՝ «Յառաջ»ի խմբագիր Պ. Շաւարշ Միսաքեանի անունով, յանձնուելու «Կոմիտաս վարդապետի խնամատար կեդրոնական Յանձնաժողով»ին՝ տարաբախտ վարդապետի ապրուստին յատկացնելու համար:

Փարիզի Հայոց Կուլտուրական Միութեան վարչութիւնը եւ կազմակերպիչ Յանձնախումբը պարտք կը համարեն իրենց խորին շնորհակալութիւնը յայտնելու Պարսկահայոց հռչակաւոր եւ սիրելի երաժշտագէտ Լեւոն Գրիգորեանին, անոր երգչախումբի եւ նուագախումբի բոլոր անդամներուն եւ անխտիր ամէն անոնց, որոնք իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը ցոյց տուին «Կոմիտասի Օր» պատուոյ երեկոյթին, որ մեր գաղութին համար յիշատակալից եւ աննախընթաց ձեռնարկ մը եղաւ՝ իր ունեցած բարոյական եւ նիւթական յաջողութեամբ:

Խորին յարգանքներով

Փարիզի Հայոց Կուլտուրական Միութեան Վարչութեան նախագահ՝

Անդրէ Տէր Օհանեան

Կազմակերպիչ Յանձնախումբին կողմէ՝ *Հայկ Աճէմեան*

ԽՄԲ.— Միաժամանակ ստացանք այս փառաւոր երեկոյթին նկարագրութիւնը եւ երգչախումբին լուսանկարը, որոնք պիտի հրատարակուին շուտով:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՀԱՆԴԷՍ ԱՄՍՕՐԵԱՅ, թիւ 3–6 (1933 Մարտ – Յունիս), 220 մեծադիր էջերով եւ ճոխ բովանդակութեամբ: Տարեկան բաժնեգին՝ 5 տոլար: Հասցէ.— Rédaction de la Revue «Handes Amsorya», VII Mechitharistengasse, Vienne 4 (Autriche):

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

ՄԱՄՈՒԼ

Հրէշին նոր զրոյցը

Սելանիկի «Հորիզոն»ը կը գրէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ, (20 յունիս).

— «Սուրիա եւ մենք» գրքոյկին առթիւ շատ բան գրուեցաւ մեր մամուլին մէջ: Եւ մեծ աշխատանք թափուեցաւ փաստերու եւ իրողութեանց լոյսին տակ երեւան բերելու համար, որ թունաւոր ու արինարբու այդ քուրջը, հայակեր թուրք դաւադիրներու յղացումն է, անոնց գործն ու հեղինակութիւնը: Եւ, ոչ միայն Հայերը, այլեւ տրուած լուսաբանութիւններէն վերջ Սուրիոյ եւ Եգիպտոսի արաբական շրջանակներն ալ համոզում գոյացուցին, որ Հայ մը որքան ալ անխելք ըլլայ ու կարճատես, չի կրնար հրապարակ նետել, իր ժողովուրդի կարեւորագոյն մէկ զանգուածին դէմ ուղղուած նման լիրբ ու լպիրշ հրատարակութիւն մը:

Հետեւաբար, անգամ մը «Ա. Նիկոլ»ի դիմակը պատռուելէ վերջ, աւելորդ է նոր խօսք ըսել, նոր գրքոյկին իրական հեղինակը հանրութեան ճանչցնելու համար: Եւ սակայն, կ'արժէ այս անգամ մատնանշել բնորոշ պարագայ մը, որ այլ եւս ոչ մէկ կասկած կը ձգէ «Ա. Նիկոլ»ի ինքնութեան մասին: Կ'արժէ ցոյց տալ, որ «Նիկոլ»ը կամ «Նիկոլ»ները այս անգամ, բոլորովին դուրսը ձգած են իրենց անճարակ աղուէսի պոչը եւ իրենց ձեռքով խակ ինկած են ծուղակին մէջ: Եւ այս միակ մատնանշումը պիտի բաւէ անգամ մը եւս հաստատելու համար, թէ «Ա. Նիկոլ»ը ուրիշ մէկը չէ, բայց եթէ թուրք մը, կամ թուրքի ծառայութեան մէջ գտնուող, թուրքի դրդումով գործող հայանուն դաւաճան մը:

«Սուրիա եւ Մենք գրքոյկին իբրեւ հրատարակութեան վայր ցոյց տրուած էր «Գահիրէ»ն: Չէր մատնանշուած սակայն տպարանին անունը: Եւ այս պարագան էր որ ամէնէն աւելի խորացուց այն ատեն կասկածները, հրատարակիչներու բուն ձգտումներուն մասին: Ամէն փնտռտուք տպարանին անցաւ Գահիրէի մէջ, տպարանին անունը երեւան բերելու համար: Ու չգտնուեցաւ նման տպարան մը: Չգտնուեցաւ, որովհետեւ գրքոյկը Գահիրէ չէր տպուած, այլ Գահիրէի անունը չահագործուած էր, մտքերու մէջ շփոթութիւն ստեղծելու համար:

Այս վրան բաց կեղծիքը սակայն կըլող չգտնուեցաւ: Բացայայտ էր ձախաւեր անճարարութիւնը, որ ծիծաղ պատճառեց մինչեւ իսկ ամէնէն միամիտներուն: Հրէշը, մտքէն չէր անցուցած այն ատեն, որ մարդիկ այնքան բարակ պիտի մաղեն, դաւադրութիւնը, ամէնէնաննշանկարծուած մանրամասնութեանց մէջ իսկ քննելու եւ ի յայտ բերելու համար: Եւ անցեալը դաս եղած էր դաւաճանին: Փորձառութիւն ձեռք ձգած էր ան, անգամ մըն ալ այդպիսի վրան – բաց կեղծարարութիւն չփորձելու համար: Եւ ահա, իր «Թշնամիներուս եւ բարեկամներուս» գրքոյկին վրայ, անիկա կը նշանակէ այս անգամ, ոչ միայն հրատարակութեան վայրը – «Սելանիկ»—, այլեւ տպարանին անունը— «Պէյրու եղբարք»—: Հրէշը գիտէ որ այդ տպարանը հայերէն գիր ունի եւ հոն հայերէն թերթ լոյս կը տեսնէ: Գիտէ որ, ա՛լ այս անգամ, գրքոյկին ուր տպուած ըլլալուն մասին խնդիր յարուցանող չըլլար, քանի որ յականէ յանուանէ կը յիշուի տպարանը:

Գրեցինք թէ Պէյրու եղբայրները եւ անոնց տպարանին մէջ լոյս տեսնող «Արեւելք»ը վճռապէս կը հերքեն՝ գրքոյկին իրենց մօտ տպուած ըլլալու պարագան: Տեղական ոստիկանութիւնը, որ մամուլի մէջ եղած հրատարակութեանց վրայ քննութեան ենթարկած էր խնդիրը, այս իմաստով բացատրութիւն ստացած է յիշեալներէն: Ընդունինք սակայն պահ մը, որ իրապէս, այդ տպարանէն դուրս եկած է արինոտ նոր լաթը: Հաւատանք «Ա. Նիկոլ»ին, որ ճշմարտապէս, իր հրատարակիչը «Արեւելք»ն է: «Նիկոլեան» այս հաւաստիքը սակայն, ըստ ինքեան ջախջախիչ փաստ մը չի՞ դառնար, «Ա. Նիկոլ»ի բուն ինքնութիւնը երեւան բերելու տեսակէտէն»:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Աստանացիներու երեկոյթը

ՎԻԷՆ, 4 յուլիս (Յառաջ).— Կարգ մը Հայր. Միութիւններու կողքին, Աստանացիներն եւս մօտ երկու ամիս առաջ կազմած էին իրենց միութիւնը, բաւական թիւ ունենալով Վիէնի մէջ: Յուլիս 1ին, Ռ. Ա. Կ. սրահին մէջ, երեկոյթով մը բացման հանդէսը կատարեցին, ստուար բազմութեան մը ներկայութեամբ:

Կը նախագահէր իրենց հայրենակիցներէն Պ. Ա. Պետիկեան, որ իր բացման խօսքին մէջ պարզեց իրենց նպատակը: Յիշեց Սուլթան Համիտի բռնութիւններու պատճառաւ իրենց մայրենի լեզուէն զրկուիլը, եւ յայտարարեց թէ իրենց նպատակն է Ա. Հայ լեզուն եւ գիրը տարածել իրենց հայրենակիցներուն մէջ, Բ. Զքաւոր հայրենակիցներուն օգնութեան հասնիլ, եւ Գ. Իրենց միջոցները ներածին չափ, սատար հանդիսանալ մեր հայրենիքի շինարարութեան եւ ներգաղթին: Պատրաստած էին գեղարուեստական բաժին մը: Մեներգեցին՝ օրիորդներ, Յ. Գույումճեան, «Այգուն, Այգուն», Օ. Թաշճեան, «Ես լսեցի մի անուշ ձայն», Թ. Կարապետեան «Պարզիր Աղբիւր» յարմար տարազով: Արտասանեցին, փոքրիկներ Ժ. Մաքինաճեան, մանկական կտոր մը, Թաշճեան, «Հայաստանին»ը (Ա. Իսահակեանի), Պ. Մաքինաճեան, «Հայլեզուն»: Արտասանեցին նաեւ Պ. Մ. Զոպոյեան, «Մեռելոցի գիշեր», ընկ. Յ. Մաթոսեան, «Պար»ը, խմբերգեցին՝ «Ալագեազ» եւ «Բամ Փորոտան»ը: Օր. Գարմէն (իտալուհի) ջութակի վրայ նուագեց «Երբոր բացուին դռներն յուսոյ» եւ «Սիրեցի եարս տարան», նաեւ ֆրանսերէն կտոր մը, եւ արժանացաւ բուռն ծափերու:

Բոլորն ալ անթերի էին դրեթէ եւ ծափահարուեցան հանդիսականներու կողմէն:

Ամէնէն վերջ, խումբ մը երիտասարդներ իրենց հայրենակիցներէն, յաջողապէս ներկայացուցին «Երկու հնակարկատները» մէկ արար զաւեշտը, եւ հանդիսականները կուշտ մը խնդալով, կէս գիշերին մօտ մեկնեցան սրահէն:

Պալ – Ագբիւր

ԲԱԼԱՀՈՎԻՏ

ԻՄ ՏԵՍԱԾՆԵՐՍ՝ ՀԱՅԱՋԻՆՋ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ

...յնը նաեւ մանուկներու եւ պա...ներու կը պատահէր: Շատեր ...պէս իբրեւ ծառայ առնուեցան, ...ողջ ամառը դաշտի, կալի աշխա...քները լրանալէն վերջ, երբ ձմե...այլեւս գործ պիտի չըլլար, աւե...ը կը նկատէին հաց կերցնել: Մենք ...կ'ըսէին, «կեավուր»ներուն հաց ...ը: Տարին իր շրջանը կատա...էր. սակայն նաթաղանի զարհու...րծը կը շարունակուէր: Կենդա...ները էինք ու օրէ օր բարշ...այինք: Ապրուած օր մը մեզի շահ ...կուածինք:

...ը— Սօֆիայի մայրը — հա...ած էր թէ իր զաւակը տարած ...ած են: Սակայն հարէմէն ներս ...կարծիքներ շրջան կ'ընէին: Ա...՝ պէկին երկու քոյրերը կը ...արէին թէ չսիրեցինք իր վատ ...րութիւնը, ապերախտ էր, ծոյլ ...էշ նկարագիր ունէր եւ իսկամ ...ըլլար, թէ ժպիտ մը չտեսանք իր դէմքին վրայ: Հակառակ մեր բարեացակամութեան, մնաց միշտ խոժոռ եւ անհրապոյր: Ուստի լաւագոյն էր որ մեր «Ղօնախ»էն երթար: Ու զրկեցինք զայն Հարփանկցի Մէհմէտ աղային, իբրեւ սպասուհի: (Քրտական գիւղ մը):

Ասոր հակառակ, հարէմին թուրք հարճերը, եւ պէկին նախանձորդ հոմանուհիները գաղտնապէս կը խօսէին թէ պէկը զայն տարփուհի ընտրելով, առանձին սենեակ մը յատկացուցած է: Բայց չէին ըսեր թէ ո՞ր տունը կը բնակի: Կա՛մ կը վախնային ըսելու կամ իրենք ալ չգիտէին: Այսպէս գաղտնիքին հանգոյցը գտնուած էր, սակայն քակելը դժուար էր:

Մայրը աչք – ականջ կտրած կը հետեւէր թէ՛ մէկին եւ թէ՛ միւսին: Թող ողջ մնայ, թող «քարին տակ ըլլայ, թող քարին ետեւ (սարին) ըլլայ», կը հառաչէր խեղճ կինը»: «Քարին ետեւինէն լոյս կայ, բայց քարին տակինէն լոյս չկայ»:

Պէկին փոքր քոյրը, Ֆերիտա հանըմը կը հեւար, թունաւոր իժի մը նման իր լեզուն ցոյց կուտար հարէմին մէջ մնացած գերեալ հայուհիներուն:

— Անզգամ Հայու անհաւատ զաւակներ, բող աղջկան (Սօֆիային կ'ակնարկէր) պէս հօս ապարանքը ձեզի ալ նեղ կուգայ: Գացէք անոր ետեւէն հազարներու տակ ... պառկեցէք ... ինչպէս որ ան փափաքեցաւ եւ մուրազին հասաւ:

Այլ եւս պարզ էր այս հեգնանքը: Այս դաժան եւ թշնամական մաղձը նոր յայտնութիւններ կը պարունակէր: Ինչպէս որ բերնէ բերան կը շշնչային փոր մը հացի համար վաճառուած անտէր թրքուհիները: Ասոնք ալ հաշտ աչքով չէին նայեր իրենց վիճակակից թշուառ հայուհիներուն վրայ: Ասոնք աւելի վատ էին քան իրենց տէրերը:

Այլեւս գաղտնիք չէր մնացած, բոլորս ալ գիտէինք որ Սօֆիան զոհ եղած էր իր աննման գեղեցկութեան եւ իր կուսական պատիւը կը քաշկռտէր սեւ սեւ: Պէկէն մինչեւ յետին աղային քմահաճոյքներուն յանձնուած՝ կը տառապէր, կը տանջուէր, կը ըկըւէր թունաւորուելով մինչեւ իր վերջին կաթիլը:

Սօֆիան Մէհմէտ աղային սպասուհի չէր եղած, տունի հարէմէն դուրս հանած էին: Սակայն, ինչպէս կը տեսնուէր, Հարփանկցի քիւրտ Մէհմէտ աղային տունը չէր տարուած, այլ Թրխէ գիւղին եւ Ալխաթիանու մէջտեղ անհետացած թուրք պէկի մը «Ղօնախ»ը տարուած էր: Այդ պէկը ժամանակին այնքան հզօր եւ տիրական եղած է որ, բոլորը սոսկումով կ'արտասանէին իր անունը: Սակայն անկումը չէր ուշացած: Այդ պէկին յետին շառաւիղը, Նէճիպ պէկն էր, որ սնանկացած եւ խիստ արգահատելի վիճակի մատնուած, ամբողջ կեանքը մեր պէկերուն «Ղօնախ»ը անցուցած էր: Պէկին ծառաներուն աւելցուցած կերակուրներէն կը լափէր: Իբրեւ պէկի սերունդ, որքան ալ թշուառ վիճակ ունենային, չէին աշխատեր:

Այսպիսի անձերն էին որ կը վխտային պէկին «Ղօնախ»ը: Ասոնք փոր մը հացի համար ամէն ստորնութեան, ամէն տեսակ անպատիւ գործի յանձնառու էին: Միշտ մութին մէջ ծրագիրներ կ'որոճային: Ամէն տեղ սիրուն աղջիկներ կը փնտռէին նուէր ընելու համար պէկին: Շան պէս կը քծնէին պէկերուն առջեւ եւ տափական խօսքերով իրենց տէրերուն երեւակայութիւնը կը սրէին: Այս դատարկապորտ սրիկաները անձնուիրաբար պէկէն հրաման կը խնդրէին իր սիրոյն համար ոճիրներ գործելու: Կը հաւատային թէ քիչ մը դատէ դատաստանէ վերջ, ապա կ'արձակուէին եւ թէ պէկը լեռան պէս իրենց կռնակը կեցած էր: Եթէ բանտ ալ պատահի, ի՞նչ արժէք ունի, քանի որ մեծ ծառայութիւն մը մատուցած կ'ըլլային բարձրապատիւ պէկերուն: Վերջապէս վարձատրութիւն կար:

Նէճիպ պէկը ոչ ոք ունէր, ամուրի էր, երեսուն տարեկան: Դէմքով խիստ տգեղ: Ծաղկախտը իր խոշոր աւերները գործած էր դէմքին վրայ, աչքերը փոսը ինկած էին: (Ժողովուրդը տակ էր դարձուցած, ըսելով թէ «չարեկ մը կորեկ եթէ ցանելու ըլլաս Նէճիպ պէկին երեսին վրայ, կը կորսուի փոսերուն մէջ»): Իր «Ղօնախ»ը շինած էր գեղեցիկ դիրքի վրայ, պատուած ծառերով եւ ծաղիկներով: Դրախտ մըն էր բայց ոչ ոք կը բնակէր: Դուռը փակ էր մնացած:

Այստեղ արգելափակած էին Շողակաթը (Սօֆիան), որովհետեւ հարէմին մէջ իր ծնողքին ներկայութեան Հաշիմ պէկը չէր կրնար ուզած ձեւով վարուիլ: Ուստի նախընտրած էր առանձին տեղ մը տանիլ, աչքէ հեռու: Մեր գիւղին ճիշդ կռնակը կ'իյնար «Ղօնախ»ը, հազիւ տասը վայրկեան հեռաւորութեամբ: Թրխէի եւ Ալխաթիանի մէջտեղ: Ինչպէս բակաղաթ մը դրասաի մը վրայ նետուած, մէկ աչքը աղին, իսկ միւսը ան կողմը: Այսպէս էր նաեւ մեր գիւղը եւ Նէճիպ պէկին «Ղօնախ»ը, բարակ բլուրով մը բաժնուած իրարմէ:

Ամիսներ սահած էին, սակայն օր մը թոյլ չէին տուած որ մայրը իր զաւակը տեսնէ, ոչ ալ հնարաւորութիւն կուտային լուր մը ստանալու իրարմէ:

Այդ թափուր եւ անմարդաբնակ «Ղօնախ»ին մէջ շատ մը հայուհիներ կային, ոմանք կարաւաններէն զատուած, ոմանք տեղացի հարսներ եւ աղջիկներ, որ ընտրուած էին իբրեւ առժամեայ տարփուհիներ:

ՄԻՍԱՔ ԽՐԱՃԵԱՆ

(Շարունակելի)

տօլայի մէջ, երբ արջ մը ելաւ իրենց դիմացը: Ուսանողուհի մը, Օր. Էլէն Վէ-գա յատկապէս հալածուելով արջէն, հեռացաւ իր ընկերներէն եւ իր գահավէժ փախուստին մէջ ինկաւ անդունդէ մը վար: Բարեբախտաբար հագուստները թուփի մը կառչեցան եւ աղջիկը անդունդէն կախուած մնաց աւելի քան 15ժամ, մինչեւ որ լեռնականներ օգնութեան հասան եւ ազատեցին:

81 ՏԱՐԵԿԱՆ ՀԱՅՐ ՄԸ ՍՊԱՆՆԵՑ ԻՐ ԽԵԼԱԳԱՐ ԶԱՒԱԿԸ

Էքսի մէկ արուարձանին մէջ (Մարսէյլ), 81 տարեկան ծերունի մը, Սիլ-վէսթր, հրացանով սպաննեց իր աղջիկը, 42 տարեկան, որ խելագարութեան նշաններ կը ցուցնէր տարիներէ ի վեր: Հայրը սաստիկ ջղագրգռութեան մատնուած, այլեւս չէր կրնար տանիլ աղջկան խելագարութեան նոպաները, եւ հրացանը քաշելով գետին փռեց զայն: Յետոյ դուռը բացաւ եւ օգնութեան կանչեց դրացիները, մինչ մայրը ծունկի եկած կ'աղօթէր դիակին քով:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած՝ ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ
ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ կողմէ
ՎԱՂԸ, ԿԻՐԱԿԻ ԱՌԱՒՕՏԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԻՐԻԿՈՒՆ
ՄԷՕՏՕՆԻ ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ, ՊԱՂ ԱՂԲԻՒՐԻՆ ՄՕՏ
Կը խօսի՝ Տիկին ՇԱՀԼԱՄԵԱՆ

գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցի ԵՓՐԱՏ նուագախումբ, խմբերգ, մեներգ, ճայկական եւ ռուսական պարեր, Արտասանութ[…] Ճոխ պիւֆէ մատչելի գիներով:

Հաղորդ. միջոց.— Էնվալիտէն առնել շոգեկառք եւ իջնել Մ[…] Փորթ Վէրսայլէն առնել հանրակառք թիւ 23 կամ 32 եւ իջնել Ցէ[…] Մուլինօ: Անձրեւի պարագային կը յետաձգուի յառաջիկայ կիրակի[…] Հայ Արիները ցոյց պիտի տան ճամբարին:

Փարիզ եւ շրջակաները

Յ. Հ. Դ.

ՓԱՐԻԶԻ ԿՈՄԻՏԷՆ ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ ՓԱՐԻԶԻ ՇՐՋԱՆԻ բոլոր ընկերները այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 51, rue de Rivoli, Café Samaritaineին ներքնայարկը: Մէթրօ՝ Շաթըլէ: Օրակարգ՝ Հաշուետուութիւն եւ Շրջ. ժողովի օրակարգ:

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան Կոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշտ 8.30ին Ակումբին մէջ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ՍԱՐՍԷԼ-ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ Ենթակոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ Ռազմիկ եւ Հրայր խումբերը, վաղը Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին ընկեր Պուճիկեանի բնակարանին մէջ: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Ս. Մինասեան ենթակոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին Ակումբին մէջ: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. Պատ. Միութեան Կեդր. Վարչութիւնը խառն ժողովի կը հրաւիրէ քաղաքի, Պուլվար Օտտօի, Սէն Լուիի եւ Կարտանի մասնաճիւղերու ընկերները վաղը Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին, իր հաւաքատեղիին մէջ: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Ներկայանալ անդամատետրով:

ՇԱԼԷԹԻ Բաքգէն-Սիւնի խումբի ընկերական ժողովը վաղը Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին ընկ. Ա. Զօմաքեանի բնակարանին մէջ: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Բացակաները նկատի կ'առնուին:

«ՎԷՄ»

ԵՌԱՄՍԵԱՅ ՀԱՆԴԷՍ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ԵՒ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ
Խմբագիր՝ Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

ՎԷՄԸ պիտի բովանդակէ ուսումնասիրութիւններ մշակոյթի եւ պատմութեան մասին, քննադատութիւններ, կենսագրականներ, յուշեր, վաւերագրեր, տեսութիւն ու գրախօսական, նկարներ: Պիտի հետեւի հայ եւ օտար կեանքի նորութիւններուն, հայ գրականութեան, արուեստներու, պատմութեան եւ մշակոյթի այլ ճիւղերու մասին: Յատկապէս լայն տեղ պիտի տայ Հայոց պատմութեան ազատագրական պայքարի շրջանին:

ՎԷՄԸ պիտի ձգտի հայ մշակոյթի դրօշակին շուրջ համախմբել հայ մտաւորականութեան եւ ընթերցող հասարակութեան լայն խաւերը՝ առանց խտրութեան:

ՎԷՄի առաջին թիւը լոյս կը տեսնէ յառաջիկայ Սեպտեմբերին:

Բաժանորդագրութեան պայմանները.—

Ամերիկա, Բրիտ. կայսրութիւն, Եգիպտոս, Իտալիա՝ տարեկան		65 ֆրանք
Ֆրանսա եւ այլ երկիրներ	»	50 ֆրանք
Ռումանիա, Պուլկարիա, Յունաստան, Սուրիա, Պարսկաստան	»	40 ֆրանք

Բաժանորդագրութեան համար այժմէն դիմել՝
L. Kévonianի 17 Rue Damesme, Paris (13)

Դաշտապարահանդէս

Կազմակերպուած ԿՈՄԻՏԱՍ ԵՐԿՍԵՌ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ կ[ողմէ]
ՎԱՂԸ ԿԻՐԱԿԻ ԱՌԱՒՕՏԵԱՆ ԺԱՄԸ 9էն ՄԻՆՉԵՒ ԻՐԻԿՈՒԱՆ ԺԱ[ՄԸ …]
Robinsonի Au Grand Arbre պարտէզին մէջ:
խմբերգ, մեներգ, արտասանութիւն, Թատերական ներկայացու[մ] նուագ եւլն.: Եւրոպական պարեր: Մասնաւոր նուագախումբ, ճոխ [եւ] րամատչելի պիւֆէ: փափաքողները կրնան ճաշը միասին բեր[ել]
Մասնակցութեան համար 3 ֆրանք:

Դաշտահանդէս

Կազմակերպուած՝ ՓԱՐԻԶԻ ՍԱԼՆՈՅ ԶՈՐԻ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ կ[ողմէ]
Վաղը Կիրակի առաւօտեան ժամը 9էն մինչեւ իրիկուան ժամը 8
Արժանթէօյի անտառին մէջ
Ներկայ կ'ըլլայ Պ. ԿԱՐՕ ՍԱՍՈՒՆԻ
բանախօսութիւն, երգ, պար եւ անակնկալներ:
ճոխ պիւֆէ: փափաքողները կրնան ճաշ միասին բերել:
Հաղորդակց. միջոց.— Փորթ Քլիշիէն առնել 40 թիւ հանրակառքը եւ Թերմինիւս, այս վերջին տեղէն առնել օթօպիւս եւ իջնել Լա[…] տէ Րօզիէ: Անձրեւի պարագային կը յետաձգուի յաջորդ կի[րակի]

Դաշտահանդէս

Կազմակերպուած՝ Ֆր. Կ. ԽԱՉԻ ՍԷՆ ՇԱՄՈՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ կ[ողմէ]
ՎԱՂԸ, ԿԻՐԱԿԻ ԱՌԱՒՕՏԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԵՐԵԿՈՅ
ՎԱՐԻԶԻ ԿԱՆԱՉԱԳԵՂ ԱՐՕՏԱՎԱՅՐԻՆ մէ[ջ]
երգ, արտասանութիւն, խմբերգ, ձայնագիր եւ անակնկալներ
Կը խօսի՝ Պ. ԳԱՌՆԻԿ ԳԻԼԷՐՃԵԱՆ
Ծանօթ.— Մասնաճիւղիս պարգեւաբաշխութիւնը տեղի կ'ունենայ [ն]

Բնտանեկան Դաշտապարահանդէս

Հ. Յ. Դ. ՏԷՍԻՆԻ ՊԱՏԱՆԵԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ
ՎԱՂԸ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԻՐԻԿՈՒՆ «ՊԱՂ ԱՂԲԻՒՐ»ԻՆ ՄՕՏ
ճոխ յայտագիր: ճոխ պիւֆէ մատչելի գիներով:

ԱՄԱՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍ

Տիկ. Վահանդն Նալբանդեանի ղեկավարութեան յանձնուած Սէնի[…] Թուանի Մամիկոնեան Ազգ. Մանկապարտէզ – Նախակրթարանի ամավե[րջի] ցանակարաշխութեան հանդէսը տեղի պիտի ունենայ վաղը կիրակի ժա[մը …] ին, Սալ Շաբի մէջ:

Մարսէյլի մէջ առաջին անգամ ըլլալով պիտի ներկայացուին դպր[ոցական] մանկական թատրգութիւն, օփերէթ, Հայերէն եւ Ֆրանսերէն լեզու[ներով] ինչպէս նաեւ միւզէք, փէէռի միւզիքալ: Բոլոր երգերն ու պարերը դ[աշնակի] ընկերակցութեամբ:

ԱԶԴ

Ս. Սահակ-Մեսրոպի տօնին առիթով՝ Մարսէյլի Ս. Թարգմանչաց Մայր-Եկեղեցիի տօնադարձը պիտի կատարուի վաղը Կիրակի, մեծաշուք արարողութեամբ եւ հանդիսաւոր պատարագ պիտի մատուցուի: Նաեւ մասնաւոր հոգեհանգիստ պիտի կատարուի բարերար Պ. Վ. Խօրասանճեանի ողբացեալ կողակցին յիշատակին: Երգեցողութիւններու պիտի մասնակցի Մարսէյլի Հայ Երաժշտական Միութեան երկսեռ երգչախումբը: (Կնիք)

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ

Օրիորդ Ալիս Միրաքեանէ, որուն մուտքը Անգլիա արգիլուեցաւ, կամ իր ծանօթներէն ստիպողաբար կը խնդրուի իր հասցէն հաղորդել «Յառաջ»ի՝ կարեւոր խնդրի մը համար:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Տիկին Հիւսնիկ Այտնճեան կը փնտռէ իր եղբայրը՝ Յակոբ Առաքելեան (Քէօթահիացի): 1927ին կը գտնուէր Նիկոսիա (Կիպրոս): Իր Սելանիկ գտնուած միջոցին կը թղթակցէր: Ֆրանսա գալէն ի վեր կորսնցուցած է իր եղբօր հետքը: Իր մասին տեղեկութիւն ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել Տիկին Հիւսնիկ Այտնճեանի, 40, Che. de la Rose, Morcellement Sarten, Marseille: Կը խնդրուի արտասահմանի թերթերէն արտատպել:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Զ. Ռ. Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Պար տը Կլօպի մէջ: Կարեւոր օրակարգ: Շրջաբերականի ընթերցում:

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՄԻԼԱՆ, Գործ.— 86 լիր. 45:
ԼԻՎՐԲՈՒԼ, Գ. Գ.— 130 ֆրանք:
ՎԻԷՐԶՈՆ, Կ. Վարդ.— 140:
ՍԷՆ ԺԸՆԷՎԻԷՎ, Իշխ. Ա.— 70:
ՊԵՐԼԻՆ, Ք. Ռաֆ.— 200:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Տ. Ստեփ.— 140:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Թ. Գալ.— 70:
ՎԻԼՖՌԱՆՇ, Ն. Զար.— 210:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Ա. Ք.— 75:
ԱՐԺԱՆԹԷՕՅ, Բալ.— 35:
ՊՐԻ ՍԻՒՌ ՄԱՐՆ, Մ. Փ. 35:
ՊԷԼՖՈՐ, Ե. Պօզ.— 45:
ԹԱՐԱԹ, Գ. Յ.— 35:
ՏԷՍԻՆ, Գործ.— 450:
ՓԱՐԻԶ, (4) Ոսկ.— 50:
ՊՕՔԷՐ, Քաջ.— 70:
ՆԻՍ, Յ. Ս.— 100:
ՎԱԼԱՆՍ, Գործ.— 275:
ՆԻՍ, Վարժ.— 100:
ՍԷՆ Թ'ՕՊԱՆ, Զաւ.— 70:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Գործ.— 865:
ԼԱՆՍԷՅ, Պ. Խ.— 140: Ա. Օ.ի հաշւոյն:
ՄԱՐՍԷՅԼ Խ. Ն.— 70:
ՔՈԼՈՆՊ, Բաք.— 35:
ԿՐԸՆՈՊԼԸ, Օր. Մ.— 35:
ՓԻՒԺԷ ՍԻՒՌ ԱՐԺԱՆ, Ս.Մ. 35:
ՄՈՆՓԷԼԻԷ, Ա. Մ.— 70:

ՆՈՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐ

ՓԱՐԻԶ, 16 Վաչ, սկսանք ղրկել յուլիս 6էն:
ԹՈՒԼՈՆ, Կրէ. Սկսանք ղրկել յուլիս 6էն:
ՊՐԻ ՍԻՒՌ ՄԱՐՆ, Սկսանք ղրկել յունիս 27էն:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Թ. Գ.— Սկսանք ղրկել յուլիս 1էն:
ՊԵՐԼԻՆ, K.— Սկսանք ղրկել յուլիս .էն:
ՓԱՐԻԶ (9), Տիկ. Վ. Ա.— Սկսանք ղրկել յուլիս 1էն:
ՊԵԼԿՐԱՏ, Ս. Մ.— Սկսանք ղրկել յուլիս 1էն:
ՍԱՐՍԷԼ, Գամ.— Սկսանք ղրկել յուլիս 1էն:
ՄԷՕՏՕՆ, Զ. Զ.— Սկսանք ղրկել յունիս 27էն:
ՓԸՐԼԻ, Տիկ. Ս. Ճ.— Սկսանք ղրկել յունիս 22էն:
ՊԱՍՐԱ, Մ.— Սկսանք ղրկել յունիս 22էն:
ՓԱՐԻԶ (15), Բէկ.— Սկսանք ղրկել յունիս 20էն:
ՓԱՐԻԶ (14), Կ. Պ. Սկսանք ղրկել յուլիս 1էն:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (12)

ԱՀԱԲԵԿԻՉԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ

Ա. ԳԼՈՒԽ

ՊԼԵՀՎԷԻ ՄԱՀԱՓՈՐՁԸ

Աւելի դէշ էր, սակայն, որոշումը որ տուինք,— համաձայնեցանք որ Շուայցէր, Կալիայեւ եւ ես մնանք Կիեւի մէջ մահափորձ մը կատարելու համար Կլէյգէլսի վրայ, իսկ Ն. եւ Պօկոտիլով վերադարձան Պետերսբուրգ, Սազոնովի եւ Ք.ի օժանդակութեամբ, սպաննելու Պլեհվէն:

Ահա թէ ինչ ձեւ ունէր իրենց ծրագիրը: Մարտ 25ին, հինգշաբթի, եւ Ապրիլ 1ին, հինգշաբթի, այն օրերուն երբ Պլեհվէ իր տեղեկագիրը ներկայացնելու երթար ցարին, իրենք ժամը 11.30ին, փերեզակի իրենց սնտուկը կախած, պիտի դիմաւորէին Պլեհվէն, Ձմեռնային պալատէն մինչեւ նախարարութիւն երկարող ճամբուն վրայ: Նկատելով որ նախարարին ուղեգիծը եւ այցելութեան ժամերը մօտաւորապէս միայն ծանօթ էին, յաջողութեան մեծ յոյսեր չէր ներկայացներ այս ծրագիրը: Պօկոտիլով ստանձնած էր պատրաստել ռումբերը: Սազոնով եւ Ք. մահափորձին կը մասնակցէին գրեթէ անուղղակի ձեւով:

Գալով մեր ծրագրին, շատ պարզ էր: Կլէյգէլս կը պտըտէր քաղաքին մէջ արձակ համարձակ: Կալիայեւ եւ ես զայն կը ճանչնայինք դէմքով: Կառավարիչին բնակարանը կը գտնուէր Ինստիտուտի փողոցին մէջ: Բայց Կլէյգէլս ուր ալ երթար, անպայման պիտի անցնէր Կրեշչատիկ փողոցէն: Շուայցէրի տրուեցաւ ռումբ պատրաստելու գործը: Իսկ առաջին ռումբը նետելու պատիւը՝ Կալիայեւի:

Ուժերու այս բաժանումը կը տկարացնէր Մարտական Մարմինը եւ այս ձեւով կը նուազէին մէկ կամ միւս մահափորձին յաջող ելքի մը յոյսերը: Այնքան հեղինակութիւն չունէի, որ կարենայի ընդունիլ տալ իմ ծրագիրս: Սակայն չէի կրնար խոհեմ համարել Պօկոտիլովի ծրագիրը: Այսպէս կամ այնպէս, Մարտական Մարմինը բաժնուեցաւ գրեթէ երկու հաւասար խմբակներու:

Մարտ 24ին, Պօկոտիլով պատրաստեր էր երկու ռումբ, եւ, յաջորդ օրն իսկ, Ն. եւ ինք Ձմեռնային պալատին կողմէն գացին դիմաւորելու Պլեհվէն: Բայց չհանդիպեցան Պլեհվէի: Այն ատեն Պօկոտիլով ստիպուեցաւ հանել ռումբերուն բուծինը (փիթիլ) եւ մեկնեցաւ Դվինսկ: Վերադարձաւ մարտ 29ին եւ, շոգեկառքին մէջ, պատահաբար հանդիպեցաւ Ազեւի: Այս վերջինը լսեց Պօկոտիլովի տեղեկագիրը Մարտական Մարմնին վիճակին մասին, եւ շատ դժգոհ մնաց: Փորձեց տարհամոզել Պօկոտիլովը, որ հրաժարի իր ծրագրած մահափորձէն, բայց Պօկոտիլով ականջ չտուաւ: Այն ատեն Ազեւ բաժնուեցաւ Պօկոտիլովէն եւ մեկնեցաւ Կիեւ, փնտռելու մեզ: 31 մարտի գիշերը, Հիւսիսային Պանդոկին մէջ, Պօկոտիլով, երբ երկրորդ անգամ ռումբ կը պատրաստէր, ռումբը արկածով կը պայթի ձեռքին մէջ եւ կը սպաննուի: Մեր ռումբերը ունէին երկու խաչաձեւ խողովակներ, ինչպէս նաեւ մասնաւոր հրահաններ եւ պայթուցիկներ: Խողովակները ապակեայ էին եւ արջասպով լեցուած: Ռումբերուն մէջ դրուած էին օղագունդեր եւ կապարի հատիկներ: Կապարի այս հատիկները, երբ ռումբը, որ եւ է ձեւով, գետին իյնար, կը փշրէին ապակեայ խողովակները: Արջասպը կը թափէր շաքարի եւ քլորաթը փոթասի խառնուրդի մը վրայ, որ կրակ կ'առնէր անմիջապէս: Հրավառ այդ խառնուրդը կը պայթեցնէր նախ փուլմինաթ տը մէրքիւրը, յետոյ ուժանակը (տինամիթ), որ լեցուած էր ռումբին մէջ: Վտանգը, զոր դժուար է խափանել ռումբը լեցնելու ատեն, կը ծագի անկից որ ձեռքի մէջ դիւրին կը կոտրի ապակեայ խողովակը:

III

Կիեւի մէջ էր, որ թերթերէն իմացանք Պօկոտիլովի մահը: Այս մահը մեզի համար աւելի եւս անսպասելի եւ շատ աւելի դժնդակ էր, քան մարտ 18ի ձախողութիւնը: Մենք երեքս պարտաւոր էինք մնալ Կիեւի մէջ, կատարելու համար Կլէյգէլսի մահափորձը: Պօկոտիլովի մահէն յետոյ, ուժանակի մեր պաշարէն մեզի կը մնար հազիւ 3 քիլոկրամ: Այս ուժանակը, որ պահուած էր Շուայցէրի մօտ, կը բաւէր մէկ ռումբ միայն շինելու: Սակայն մեզի անկարելի կը թուէր Պլեհվէն սպաննել մէկ ռումբ նետելով: Խորհրդակցեցայ Շուայցէրի եւ Կալիայեւի հետ եւ որոշեցինք հրաժարիլ Պլեհվէի մահափորձէն եւ Ք.ի, Ն.ի ու Սազոնովի առաջարկել, որ մեկնին արտասահման: Շուայցէր իր մօտն ունեցած ամբողջ ուժանակը տուաւ Կալիայեւի եւ մեկնեցաւ Պետերսբուրգ, որոշումը հաղորդելու Ք.ի եւ Սազոնովի: Ն. իր կամքով Կիեւ եկած էր արդէն, մարտ 31ի պատահարէն յետոյ: Գրեթէ նոյն ատեն Կիեւ հասաւ Ազեւն ալ:

Զ.ի մօտ ինծի հանդիպելով, ըսաւ.

— Այս ի՞նչ պատմութիւն է: Ինչո՞ւ մահափորձի այս պատրաստութիւնը Կլէյգէլսի դէմ: Ինչո՞ւ հեռացեր էք Պետերսբուրգէն: Ի՞նչ իրաւունք ունիք, ձեր խելքով, ելլելու եւ փոխելու Կեդր. Կոմիտէին որոշումները:

Պատասխանեցի թէ այնպէս կարծած էինք որ ինք ձերբակալուած է, որովհետեւ, մարտ 18ի ձախողութենէն յետոյ, Դվինսկի մէջ իր բացակայութիւնը չէինք կրնար բացատրել ուրիշ ձեւով: Թէ ինծի անկարելի կը թուէր, առանց իր առաջնորդութեան, սպաննել Պլեհվէն: Թէ, մեկնելով այդ անկարելիութենէն, որոշեցի […] Կլէյգէլսը: Թէ հակառակ էի […] լովի մեկնելուն դէպի Պետերբ[ուրգ] Պլեհվէի դէմ պատրաստած իր […] փորձը դժուար իրականանալի [նկատե]լով: Թէ, վերջապէս, — ինչ […] կարեւոր է, — մեր տրամադր[ու]թեան ունէինք շատ քիչ ուժանակ, այն մէկ ռումբի պատրաստ[ու]թեան բաւելու չափ:

Դեռ պիտի ըսէի թէ մարտ 18[ի] խողութիւնը եւ Պօկոտիլովի պատճառ եղան, որ պակսի […] տահութիւնը մեր մասին: Թէ կան այդ կացութեան մէջ կար[եւոր] յաջող ելքի մը հասցնել գործ[ը] այնքան մեծ նշանակութիւն ամբողջ երկրին համար: Ս[…] պահ մը դիտելով Ազեւի դէմքը այս ըսելիքներս:

(Շարունակելի)

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme :-: PARIS (13)
Le Gérant : H. STEPHAN

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԿԻՐԱԿԻ 9 ՅՈՒԼԻՍ 1933
9 Juillet 1933

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

9ՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2235

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

"ԿՆՔԱՀԱՅՐ,, ԿԸ ՓՆՏՌԵՆ

Ձեզմէ ո՞վ սրտին խորէն չյուզուեցաւ, կարդալով Սէն Ժէռոմի յանձնախումբին կոչը, երէկուան «Յառաջ»ի մէջ:

Մարսէյլի այս համեստ արուարձանը, որու մասին յաճախ գրուած է այս էջերուն մէջ, ձեռք ձեռքի տալով, մէջտեղ հաներ է ազգային սեփականութիւն մը,— դպրոց, եկեղեցի եւ ժողովարահ: Շնորհիւ այս աշխատանքին, «այսօր 3-6 տարեկան 120 պզտիկներ կ'ուսանին իրենց մայրենի լեզուն»:

Շատ կարճ է այս հրաշքին պատմութիւնը:

Երկու տարի առաջ, 40,000 ֆրանք հաւաքելով կը գնեն 360 քառ. մեդր հող եւ կը շինեն մատուռ – մանկապարտէզ մը, կեդրոնական պողոտայի մը վրայ: Բայց, անբաւական էր այս շէնքը: Աշակերտներ՝ ամէն կողմէ:

Եւ Սէն Ժէռոմցիները նորէն ձեռք ձեռքի տալով, կ'որոշեն նախկին շէնքը պահել իբրեւ ժողովատեղի, իսկ նոր մանկապարտէզ մը շինել, 130 քառ. մեդր տարածութեան մը վրայ:

Խօսքը եւ գործը զուգընթաց կ'երթան, եւ այս գործն ալ գլուխ կը հանուի:

Սէն Ժէռոմը այսօր ունի 50,000 ֆրանքնոց շէնք մը, կազմ եւ պատրաստ: «Շինութեան վարձք գրեթէ ոչինչ վճարած ենք»:

— «Ուրեմն այս 110 տնուոր (սեփականատէր) գիւղին ժողովուրդը երկու տարուան ընթացքին տէր դարձած է 90,000 ֆրանք արժող ազգային սեփական կալուածի մը, որուն 70,000 ֆրանքը արդէն վճարած է իր իսկ տեղական միջոցներով»:

Ի՞նչ կ'ուզեն հիմա,— «Կնքահայր» մը, «մատուռին օծումը կատարելու եւ այս առթիւ մասամբ մեր պարտքը թեթեւցնելու համար»:

Որքան խանդավառ, նոյնքան ալ գործնական մարդիկ, Սէն Ժէռոմցիները գիտեն, սակայն, որ աշխարհը վերացականութեամբ չի դառնար:

Եւ ահա «կնքահայր»ին կը խոստանան երեք պարգեւներ.—

1. Իր փափաքած անունով մկրտել մատուռ – մանկապարտէզը:

2. Կնքահայրին անունը ոսկեզօծ տառերով եւ մարմարեայ քարի վրայ փորագրուած՝ զետեղել մուտքի դրան վրայ:

3. Ամէն տարի հոգեհանգիստ կատարել կնքահայրին մեռելներուն համար:

Ուրեմն, կնքահայր մը կը փնտռուի, «Յառաջ»ի միջոցաւ եւ սրտայոյզ կոչերով: Անշուշտ, նաեւ, անձնական դիմումներով:

Պիտի գտնուի՞ այդ «հերոս»ը:

Լաւատես են Սէն Ժէռոմցիները:

Քանի որ, երէկ, այնքան հերոսներ եւ մտաւորականներ «իրենց արիւնը չխնայեցին, ժողովուրդին բարոյականն ու ֆիզիքականը պաշտպանելու համար», ինչո՞ւ պիտի անճրկին ուրիշներ, այսօր:

— «Այսօր, եւրոպական լուսանանանց պողոտաներուն վրայ, մենք կը փնտռենք նոր տեսակի բարերարներ (ըսել կ'ուզեն հերոսներ), որ կարենան փրկել օրէ օր հասնող հազարաւոր մանուկներու կեանքը ներմակ ջարդէն»:

Պիտի երեւա՞յ փնտռուած կնքահայրը,— նոր հերոսը: (Հիմա բառերն ալ ... վաճառամարտի «ըմփինկ»ի ենթարկուած են):

Պէ՛տք է որ երեւայ: Ոչ թէ հրապուրուելով՝ խոստացուած պարգեւներէն, այլ աչքի առջեւ բերելով աչքերը հարիւր քսան մանուկներու, մանչ եւ աղջիկ, որոնք հայերէն կը սորվին այսօր:

Այդ կնքահայրը պիտի մէջտեղ գայ մանաւանդ անոր համար որ, այս համեստ գիւղը ինք շալկած է արդէն բեռին երեք – չորրորդը: Ոչ միայն դրամով, այլ եւ աշխատանքով, ճակտի քրտինքով: «Շնորհիւ սեփականատէր վարձուոր, այր թէ կին թաղեցիներու բոլորին նիւթական եւ բարոյական անօրինակ զոհողութեան»:

«Կնքահայր» փնտռելով, Սէն Ժէռոմցիները կը յուսան նաեւ մասամբ թեթեւցնել իրենց պարտքը:

Այդ «մասամբ»ին մէջ ի՞նչ կայ որ կարենայ խրտչեցնել քիչ – շատ ունեւոր քաղաքացի մը:

Ծախսուած իննսուն հազարին 70,000ը իրենք ճարեր են արդէն, եւ մնացեալն ալ պիտի ճարեն, «մասամբ» յոյս դնելով կնքահայրին վրայ:

Այսքան համեստ պահանջի մը համար, կ'արժէ՞ կոտրել աշխատաւոր եւ շինարար ժողովուրդի մը սիրտը:

Եւ եթէ հրատարակուած կոչը բան մը չի խօսիր ձեր սրտին, եւ այս տողերն ալ բաւական չեն պարտաճանաչութեան մղելու, հապա հարիւր քսան մանուկներուն աչքե՞րը ...

Դեռ հարիւր անգամ հարիւր քսան մանուկներ կան, Ֆրանսայէն մինչեւ Պարսկաստան, կարօտ՝ «կնքահայր»երու եղբայրական աջակցութեան:

Իբրեւ ազգային հիմնական աշխատանք, ունի՞նք աւելի նուիրական եւ ստիպողական մտահոգութիւն, քան փրկութիւնը նոր սերունդին: Այս ափերէն մինչեւ Պալքաններու, Սուրիոյ եւ Միջագետքի փողոցները:

Սովորական կեանքի մէջ, կնքահայրներ կան որ ծաղկոցի մը մէկ ամսուան, նոյն իսկ մէկ տարուան ծախքին հաւասար գումարներ կը սփռեն իրենց սաներուն վրայ, չփացնելով զանոնք:

Արդ, մէկ – երկու սաներ չփացնելու խնդիր չէ որ ունինք այսօր, այլ 120 մանուկներ փրկելու հարց:

Ո՞վ կրնար ուսերը թօթվել ու անցնիլ, առանց թուլցնելու մեր հաւաքական կեանքին կապերը:

Կնքահայրերու կարօտն ունին ուրիշ գաղութներն ալ, նոյնքան համեստ պայմաններով:

Կնքահայրը իրական օրհնութիւն մըն է մասնաւորապէս Արեւելքի մէջ, ուր, աչքէ հեռու, սրտէ հեռու, մարդոց աչքերը ջուր կը կտրին, դէպի շէնք մայրաքաղաքներն նայելով ...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԻՆ ՎԵՐՋԻՆ ՕՐԵՐԸ

ԲՈՒՌՆ ՎԻՃԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ԱՆԳԼԻՈՅ ԵՒ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՆԵՐՈՒՆ ՄԻՋԵՒ

14 ՊԵՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՅԵՏԱՁԳՈՒՄ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԵՆ, 27 ՊԵՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ՝ ՄԻՋԻՆ ՃԱՄԲԱՅ

Ուրբաթ օր, Անգլիոյ ելմտական նախարարին առաջարկով, «առժամեայ միջոցներու յանձնախումբը» քուէարկեց բանաձեւ մը որ կը թելադրէ վիճաբանութիւնները շարունակել օրակարգի բոլոր հարցերու մասին: Բանաձեւը քուէարկուեցաւ 15ի դէմ 25 ձայնով: Մէկ պատուիրակ ձեռնպահ մնաց: Թեր քուէարկեցին.— Հարաւային Ափրիկէ, Արժանթին, Աւստրալիա, Պրազիլիա, Մեծն Բրիտանիա, Քոլոմպիա, Տանըմարքա, Էսթոնիա, Մ. Նահանգներ, Ֆինլանտա, Հնդկաստան, Իրլանտա, Ճափոն, Նորվեկիա, Պարսկաստան, Փորթուկալ, Սիամ, Շուէտ, Նոր Զելանտա եւն.: Իսկ դէմ քուէարկեցին.— Գերմանիա, Աւստրիա, Պելժիա, Պուլկարիա, Սպանիա, Ֆրանսա, Իտալիա, Լիթուանիա, Հոլանտա, Լեհաստան, Ռումանիա, Զուիցերիա, Չեխօսլովաքիա եւ Թուրքիա: Խորհրդային Միութեան պատուիրակը ձեռնպահ մնաց:

Այս առթիւ էր որ, բուռն վիճաբանութիւն մը ծագեցաւ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի ելմտական նախարարներուն միջեւ: Դեռ մէկ օր առաջ, Պ. Չէմպըլէն ձայնակցած էր այն յայտարարութեան որ կ'ըսէ թէ նախագահ Րուզվէլթի բռնած դիրքը թոյլ չի տար լուծել դրամական խնդիրները: Եւ ահա ուրբաթ օր, նոյն Չէմպըլէնը կ'առաջարկէր անփոփոխ պահել օրակարգը: Այս առաջարկին դէմ երկար ճառ մը խօսեցաւ Ֆրանսայի ելմտական նախարարը, մասնաւորապէս շեշտելով.

— «Եթէ կարգ մը պատուիրակութիւններ կ'ուզեն վերստանալ իրենց ազատութիւնը, նոր փորձ մը կատարելու համար, այդ չի կրնար ստիպել միւս պատուիրակութիւնները որ փոխեն իրենց ուղեգիծը: Մէկդի դնել դրամներու ամրացման խնդիրը՝ կը նշանակէ հակառակիլ ոչ միայն Ֆրանսայի, այլ եւ ոսկեվճարի հաւատարիմ մնացած միւս պետութեանց տեսակէտներուն: Այդ խնդիրը մէկդի դնել՝ կը նշանակէ շեղիլ խորհրդաժողովի նպատակէն իսկ: Շարունակել ժողով մը ճիշդ այն պահուն երբ շահադիտութիւններ կ'ըլլան սակերու վրայ, հակառակ այս խորհրդաժողովին շահերուն, երբ դրամները հրապարակէն կը քաշուին՝ սակերու անկանոնութեան պատճառաւ,— այս բոլորը չեն կրնար նպաստել յաջողութեամբ վերջացնելու ժողովը: Հետեւաբար, անհրաժեշտ է կնքել դրամներու զինադուլ մը, կայուն վիճակի մը վերածել գլխաւոր դրամները, որպէսզի կարելի ըլլայ օգտակարապէս շարունակել ժողովը: Ուրեմն, հարկ է դադրեցնել դրամական հարցերու վերաբերեալ աշխատանքները եւ քննել ցորենի, գինիի, ատաղձի արտադրութեան եւ սպառման խնդիրը: Ոչ մէկ բան կրնայ փոխել տալ ֆրանսական պատուիրակութեան դիրքը»:

Յետոյ կարգով խօսեցան Ռումանիոյ, Սպանիոյ, Զուիցերիոյ եւ Աւստրիոյ պատուիրակները, ուժ տալով ֆրանսական տեսակէտին:

Քուէարկութեան արդիւնքը գրեցինք արդէն: Կը հետեւի թէ խորհրդաժողովին մասնակցող 66 պետութիւններէն 41ը դիրք բռնած են այս հարցին մէջ, թեր կամ դէմ:

*** Ուաշինկթընէն կը հեռագրեն թէ նախագահ Րուզվէլթ սկսած է մտածել խորհրդաժողովին ձախողման հետեւանքներուն վրայ եւ անընդհատ խորհրդակցութիւններ կը կատարէ:

Գլխաւոր պատուիրակները սկսած են մեկնիլ Լոնտոնէն, ոմանք այլեւս չվերադառնալու պայմանով:

«Յեղափոխութիւնը տեւական վիճակ մը չէ»

ՀԻԹԼԷՐ ՉԱՓԱՒՈՐՈՒԹԵԱՆ ԽՐԱՏ ԿՈՒՏԱՅ ԻՐ ՀԵՏԵՒՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

Վարչապետ Հիթլէր առջի օր ուշագրաւ ճառ մը խօսեցաւ դաշնակից պետութեանց նահանգապետներուն առջեւ:

Ծանուցանելէ յետոյ թէ քաղաքական կուսակցութիւնները վերջնապէս ջնջուած են Գերմանիոյ մէջ եւ թէ վերակազմութեան շրջան է այժմ, «Առաջնորդ»ը շեշտեց.

— «Յեղափոխութիւնը չի կրնար տեւական վիճակ մը դառնալ: Ընդհակառակն, հարկ է յեղափոխութեան գետը ուղղել դէպի բարեշրջութեան, հոլովոյթի անկողինը: Պէտք է բարեփոխել իրերու ներկայ վիճակը: Այս առաջադրութեամբ, պէտք չէ, պարզապէս նացի չըլլալուն համար, պաշտօնանկ ընել ձեռնարկի մը տնօրէնը, երբ լաւ տնտեսագէտ է, մանաւանդ երբ անոր տեղը դրուած նացին բան չի հասկնար տնտեսագիտութենէ: Մեր պարտականութիւնն է ամրացնել մեր դիրքերը, զանոնք պահելու եւ վերջնապէս գրաւելու համար: Մենք բացարձակ կարողութիւն եւ կարելիութիւն ունինք մեր կամքը պարտադրելու ամէն տեղ: Բայց, պէտք է գտնենք աւելի կարող մարդիկ դնել այն անձերուն տեղ զորս կը հեռացնենք: Նահանգապետները պէտք է հսկեն որ կուսակցութեան որ եւ է հատուածը չյաւակնի իշխանութիւն ստանձնելու, մարդիկ պաշտօնանկ ընելու եւ պաշտօններ գրաւելու համար: Այս տեսակէտով նահանգապետները պատասխանատու են իմ առջեւ: Տնտեսական յանձնաժողովներով եւ տեսութիւններով չէ որ վերջ պիտի տանք գործազրկութեան: Ծրագիրներու եւ գաղափարներու խնդիր չէ որ ունինք այսօր, այլ հինգ միլիոն մարդոց ամենօրեայ հացը ճարելու խնդիր: Չնամբենք փորձառու մասնագէտը, առարկելով թէ կը մերժէ կարգ մը գաղափարներ: Մեր ծրագրին գաղափարները մեզ չեն հարկադրեր խենթերու պէս վարուելու եւ ամէն բան վերի վայր շրջելու, այլ իմաստութեամբ իրականացնելու զանոնք: Մեր կուսակցութիւնը պետութիւն եղաւ այսօր, բայց միայն մէկ իշխանութիւն կայ որմէ կախում ունի ամէն բան.— կառավարութիւնը:

*** Հակօրէն հրատարակութիւնները կը վխտան ամբողջ Գերմանիոյ մէջ: Ոստիկանութիւնը, ազդարարեց թէ որո՛ւ քով որ այդպիսի հրատարակութիւններ գտնուին, պիտի ձերբակալուի: Ոստիկանները հրաման ստացած են կրակելու ցրուիչներուն վրայ:

*** Երեսուն հրեայ բժիշկներ ձերբակալուեցան Պերլինի մէջ, գաղտնի ոստիկանութեան կողմէ, իբրեւ մեղսակից Գերմանիոյ դէմ բացուած պայքարին:

Ձերբակալութիւնները կը շարունակուին ամէն կողմ:

Լուսինեաններու վերջին շառաւիղը մեռաւ

ԻՏԱԼԱԿԱՆ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑԻ ՄԸ ՄԷՋ

Միլանէն կը գրեն «Թան»ի, յուլիս 7 թուականով.—

Միլանի մէկ հիւանդանոցին մէջ մեռաւ թշուառ ծերունի մը, որ ուրիշ մէկը չէր եթէ ոչ Գուիտոն Լուսինեան, որդին Խօրասանի թագաւոր Լեւոն ԺԳ.ի, (պզտիկ պետութիւն մը Պարսկաստանի եւ Աֆղանիստանի միջեւ): Վերջին շառաւիղն էր Կոմնենեաններու որ հաստատեցին Պոլսակոնիոյ թագաւորութիւնը եւ Տրապիզոնի կայսրութիւնը եւ զանազան շրջաններու մէջ, գրաւեցին նաեւ Հայաստանի գահը: Լուսինեանները եղան նաեւ թագաւոր Երուսաղէմի եւ Կիպրոսի:

Անցեալ դարու կիսուն, Լեւոն ԺԳ. զրկուեցաւ Խօրասանի իր պզտիկ թագաւորութենէն, ցարին կողմէ, որ փոխարէն յանձն առաւ տարեկան կարեւոր գումար մը վճարել իբրեւ թոշակ: Գահազուրկ Լեւոն Լուսինեանը, տակաւին երիտասարդ, եկաւ Փարիզ եւ իր ծառայութիւնը առաջարկեց Նափոլէոն Գ.ի, որ Թիւրքօներու սպայ անուանեց զինքը: Լուսինեան մասնակցեցաւ Խրիմի պատերազմին եւ ցարը բարկանալով ջնջեց թոշակը:

Այն ատեն իր հայ հայրենակիցները 300,000 ֆրանքի գումար մը տրամադրեցին գահընկէց արքային: Դժբախտաբար, Լեւոն Լուսինեան այդ գումարը դրաւ Փարիզեան դրամատուն մը որ սնանկացաւ, թշուառութեան մատնելով զինքը: Ասկէ զատ, անկար էր, վէրք մը ստացած ըլլալով Սոլֆէրինոյի մէջ:

Ասոր վրայ Լեւոն Լուսինեան Միլան եկաւ, ուր նկարչութեամբ զբաղեցաւ: Այստեղ ամուսնացաւ եւ ունեցաւ քանի մը զաւակներ, որոնցմէ ողջ մնաց միայն անդրանիկը, Գուիտոն: Ինք մեռաւ հիւանդանոցին մէջ, 1876 փետրուար 20ին, իր վերջին տարիները բարոյական եւ նիւթական ճշմարիտ թշուառութեան մը մէջ անցնելով:

Գուիտոն Լուսինեան արկածալի եւ անփառունակ կեանք մը ունեցաւ: Իբրեւ վերջին գործ, Տրապիզոնի կայսեր եւ Կիպրոսի ու Երուսաղէմի թագաւորներուն ժառանգորդը փոքր սրճարան – ըմպարան մը կը բանեցնէր Վարալօ Սոցիա փոքր կայարանին մէջ, բայց գործերը ձախողած ըլլալով, ստիպուեցաւ փակել խանութը եւ Միլան գնաց գործ փնտռելու, հակառակ 77 տարեկան հասակին:

Եւ արքայորդին մեռաւ հիւանդանոցին մէջ, ուր ընդունուած էր գործողութեան մը ենթարկուելու համար:

Խ. Միութիւնը եւ Մեծ Պետութիւնները

ԱՄԵՐԻԿԱՆ ՊԻՏԻ ՃԱՆՉՆԱ՞Յ

Լոնտոն եւ Մոսկուա բանակցութիւններ կը կատարեն, առեւտրական նոր դաշնագիր մը կնքելու համար: Այս իրողութենէն քաջալերուած, Մ. Նահանգներու կարգ մը գործարանատէրները նորէն մէջտեղ դրած են Խ. Իշխանութիւնը ճանչնալու անհրաժեշտութիւնը: Կը կարծուի թէ նախագահ Րուզվէլթ հետզհետէ այդ ճամբան պիտի բռնէ, քանի որ ամերիկեան կառավարութիւնը վերջերս վաւերացուց մասնաւոր հաստատութեան մը կողմէ Ռուսիոյ եղած փոխառութեան մը (2,400,000 տոլար, հարիւրին 5 տոկոսով): Այս դրամով Խ. Իշխանութիւնը բամպակ պիտի գնէ Մ. Նահանգներէն: Նախագահ Րուզվէլթի ներկայացուցիչը Լոնտոնի մէջ խօսած է Պ. Լիտվինովի հետ, եւ կը հաւաստեն թէ սկզբունքով համաձայնութիւն գոյացած է ճանաչման մասին:

ՖՐԱՆՔՕ-ՌՈՒՍ ԲԱՐԵԿԱՄՈՒԹԻՒՆԸ

Առջի օր հացկերոյթ մը տրուեցաւ Փարիզի խորհրդային դեսպանին կողմէ, ի պատիւ Լիտվինովի: Ներկայ էին վարչապետ Պ. Տալատիէ, Պ. Փոլ Պոնքուռ եւ ուրիշ նախարարներ, Թէվֆիք Րիւշտի պէյ եւն.: Ընդունելութենէն յետոյ, Պ. Լիտվինով յայտարարութիւն մը ուղղեց մամուլին:

Պ. Լիտվինով շեշտելով թէ Խորհրդային Միութեան քաղաքականութեան առանցքն է խաղաղութիւնը, շարունակեց.

— Այդ քաղաքականութիւնը չունի որ եւ է նուաճողական նպատակ, ան բացարձակապէս զերծ է հողային ընչաքաղցութենէ՝ իր սահմաններէն դուրս, իր հիմնական սկզբունքներուն հակառակ համարելով տիրապետութիւնը՝ ուրիշ ժողովուրդներու վրայ եւ անխախտ կուսակից ըլլալով անոնց կատարեալ անկախութեան: Հետեւաբար, մենք որ եւ է շահ չունինք պատերազմէն եւ միայն այս պարագան կը բաւէ անկէ խուսափելու միջոցներ փնտռելու համար: Մենք միշտ ողջունած ենք ուրիշ պետութեանց խաղաղասիրական ջանքերը: Աւելին ըլլալով, մենք միջազգային կացութիւնը այնքան խառնակ եւ վտանգալից կը գտնենք որ, ամէն անգամ երբ այդպիսի ջանքեր կ'ըլլան, մենք կը հետեւինք սա սկզբունքին,— «Ինչ որ կ'ընես, շո՛ւտ ըրէ»: Ուրախ ենք որ Խորհր. Միութեան խաղաղասիրական քաղաքականութիւնը հետզհետէ աւելի լաւ կը հասկցուի Ֆրանսայի մէջ: Այդ հասկացողութեան ապացոյցներէն մէկն եղաւ ոչ – յարձակման դաշինքին վաւերացումը: Մեր ոչ քաղաքական եւ ոչ ալ տնտեսական շահերը կը հակասեն Ֆրանսայի շահերուն, աշխարհի որ եւ է մէկ կէտին վրայ: Հետեւաբար, չկայ բան մը որ արգելք ըլլայ քաղաքական թէ տնտեսական մերձեցման»:

ՕԴԱՆԱՒՈՐԴԸ ՈՂՋ Է

Մոսկուայէն կը հեռագրուի թէ ամերիկացի օդանաւորդ Մըթըրն որ կորսուած էր 25 օրէ ի վեր, ողջ է եւ կը գտնուի հիւսիսային Սիպերիոյ Անատիր Շութոխա քաղաքը: Այս առթիւ հեռագիր մըն ալ հրատարակուած է իր անունով: Բայց Մոսկուայի պաշտօնական գործակալութիւնը տակաւին լուր չունի այս մասին:

Մըթըրն մինակը ճամբայ ելաւ Նիւ Եորքէն, յունիս 4ին, աշխարհի շրջանը կատարելու համար, օդանաւով: Յաջողութեամբ անցնելով Նորվեկիայէն, Մոսկուայէն եւ արեւմտեան Սիպերիայէն, երեք անգամ փորձեց անցնիլ Ալասքա, բայց երրորդ փորձէն յետոյ հետքը կորսուեցաւ: (Յունիս 12):

ՄԱԿԵԴՈՆԱՑԻՆԵՐԸ Կ'ԱՔՍՈՐՈՒԻՆ ԵՒ ԿԸ ԲԱՆՏԱՐԿՈՒԻՆ

Պուլկարական ոստիկանութիւնը սկսաւ դէպի կեդրոնացման բանակատեղիներ եւ գաւառական բանտերը փոխադրել Մակեդոնական Կազմակերպութեան այն անդամները որոնք ձերբակալուած էին յունիս 23ին, Սոֆիայի մէջ, պաշարման վիճակի հետեւանքով: 32 ահաբեկիչներու առաջին կարաւան մը ղրկուեցաւ Նովօ Զակորա:

60 ԿԱՐՄԻՐ ՊԱՇՏՕՆԵԱՆԵՐ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԱԾ

Խարկովի դատարանը վերջացուց 60 խորհրդային պաշտօնեաններու դատը: Բոլորն ալ ամբաստանուած էին իբրեւ խափանարար: Վեց հոգի մահուան դատապարտուեցան, իսկ 50 հոգի՝ բանտարկութեան:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ԱՐՓԻԱՐ ԱՐՓԻԱՐԵԱՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Արփիարի մասին հրապարակաւ արտայայտուող գրագէտներ եւ գործիչներ զանց ըրած էին յիշատակել անոր արտասահմանեան գործունէութիւնը։ Մինչդեռ կը կարծեմ որ, երբ փորձենք նոյն իսկ համառօտ եւ խոշոր գիծերով ներկայացնել իր քաղաքական եւ յեղափոխական հայեացքները, ուղղութիւնը եւ գործունէութիւնը, շուտով պիտի կրնանք ճանչնալ, սերտել Արփիարի նկարագիրը, որուն բացասական եւ վնասակար կողմերուն վրայ, լիովին իրաւունք պիտի ունենանք աւելի խստօրէն ծանրանալու, ընդունելով, որ ան հեռու էր Թրքական բանտի, աքսորի եւ կախաղանի սարսափներուն արհաւիրքի ուրուականէն։

Արփիարեան Պոլսէն հեռանալով, ապաստանեցաւ՝ Հնչակեան կուսակցութեան կեդրոնը՝ Տէր եւ Տիկին Նազարպէկեաններու քով, որոնց հետ շուտով բախումներ կ'ունենայ հակոտնեայ նկարագիրներու, ըմբռնումներու եւ կարգ մը կարեւոր պատճառներով, որոնցմէ մէկը եւ գուցէ գլխաւորն ալ այն էր, որ Արփիար եւս կ'ուզէր առաջնորդող յօդուածներ գրել «Հնչակ»ի մէջ, մինչ Տէր եւ Տիկին Նազարպէկեաններ բուռն կերպով կ'ընդդիմանան։ Յետոյ Զէյթունի համար հաւաքուած խոշոր գումարներու ճակատագիրը եւ այլն (միայն Մարգուանի մասնաճիւղը յատուկ պատգամաւորութեամբ մինչեւ Լոնտոն ղրկած էր 5000 հնչուն ոսկի) ի վերջոյ պատճառ եղան որպէսզի, Արփիարի կողմնակի աշխատութեամբ եւ մասնաճիւղերու պնդումով գումարուի Լոնտոնի մէջ Հնչակեան կուսակցութեան անդրանիկ ընդհ. ժողովը, որ պառակտեցաւ եւ պայթեցաւ իր աշխատանքները չվերջացուցած։

Արփիար փորձեց հրատարակել երկրորդ «Հնչակ» մը Լոնտոնի մէջ, բայց շուտով խափանուեցաւ կառավարութեան կողմէ, Նազարպէկի դիմումին եւ բողոքին վրայ։

Անկէ յետոյ սկսաւ հրատարակել «Մարտ»ը, իբրեւ պաշտօնաթերթ Վերակազմեալ Հնչ. Կուսակցութեան։

«Մարտ»ը ընդգրկեց բոլորովին հակոտնեայ ուղղութիւն «Հնչակ»ի եւ «Դրօշակ»ի, որոնք իրենց պարունակութեամբ ժողովրդի ընկճուած տրամադրութիւնները բարձրացնելու կը ձգտէին, խարազանելով եւ ձաղկելով միանգամայն հակայեղափոխական ամէն կարգի ձգտումներ։

Իսկ Արփիարի «Մարտ»ը, «Նոր Կեանք»ը եւ Զօպանեանի ամսագիր «Անահիտ»ը միաբանաբար, սրտառուչ եւ համերաշխ գործակցութեամբ միեւնոյն ուղղութեամբ եւ թաքթիքով խօլական վազք մը, արշաւանք մը ըսկսան յեղափոխութեան գործունէութիւնը դատափետելով, իրենց բուն նպատակն ըլլալով վնասել Նազարպէկի եւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան։ Ինչպէս այսօր մեր զանազան հակառակորդ հոսանքները դէմ կուգան այն բոլոր ազգային սրբութիւններուն, որոնք ջերմապէս կը գնահատուին ու կը պաշտպանուին Հ. Յ. Դաշնակցութեան կողմէ։ Եւ միամիտ պէտք է ըլլայ մարդ, որոշապէս չկռահելու համար թէ, երբ այդ միեւնոյն սրբութիւնները լքուին մեր կողմէ, անոնք՝ մեր հակառակորդները՝ անմիջականօրէն եւ սրտցաւօրէն ժառանգորդ, տէր ու տիրական պիտի կանգնին անոնց։

Այսպէս եղեր է անցեալին մէջ, այսպէս է այսօր, այսպէս եւս պիտի շարունակուի։ Այս սորվեցուցած է մեզի մեր ցաւոտ իրականութիւնը եւ ազգային ժամանակակից պատմութիւնը։

Արդարեւ, 1896ի կէսէն յետոյ տարագիր հայ բազմութիւններու միջեւ, գլխաւորաբար Արփիարը ստեղծեց յետաշրջում, շնորհիւ իր անցեալի՝ «Հայրենիք» գործին եւ համբաւին, միանգամայն ժողովուրդի վհատած վիճակին՝ Պանք Օթօմանի գրաւումէն յետոյ։ Ան շատ աւելի խոր թափանցումներ չյաջողեցաւ ընել, շնորհիւ միայն դաշնակցական սակաւաթիւ օրկաններու եւ գործիչներու չխտակ խօսքին, յեղափոխական փրօփականտին եւ ջանքերուն։

Դէպքերը եւ փաստերը յետոյ գիս կատարելապէս եւ խորապէս համոզեցին, որ Արփիար հակայեղափոխական ուղղութիւնը ընդգրկած էր, ոչ թէ անոր համար, որ յեղափոխութիւնը չէր նկատեր ազգային ազատութեան գլխաւոր բանալին, այլ անոր համար միայն, որ իր վիրաւորուած եսը եւ Վերակազմեալ Հնչ. կուսակցութեան գոյութիւնը ուրիշ ոեւէ կերպով չէր կրնար արդարացնել։ Որովհետեւ Նափոլէոնի կրկնածին համաձայն յեղափոխութիւնն ալ սկսելու եւ արդիւնաւորութեամբ պսակելու համար դրամի, մի՛շտ դրամի պէտքը կար։ Իսկ դրամը եւ կազմակերպուած մասնաճիւղերը մնացած էին Նազարպէկի տրամադրութեան ներքեւ։

Արփիարի ուժը տարագիր յեղափոխական ընկերներն էին — ապաստանած Պուլկարիա, Յունաստան եւ Եգիպտոս, — որոնք նոյնպէս ընկերական նիւթական օգնութեան կը կարօտէին։

Եւ որպէս զի Արփիարի մասին մտքերս եւ հանած եզրակացութիւնս լոկ մտացածին ենթադրութիւններ չընկալուին, ստիպուած եմ հոս յետագայ դէպքը քիչ մը մանրամասնօրէն պատմել։

1897ին Վանայ հասաւ Արփիարի գործակիցներէն Գարեգին Մեծատուրեան՝ կեղծ անունով «Աղասի Նարեկ», չերմարոյծ գիտուն մը, Վանայի Հնչակեան ընկերները կազմակերպելու, լուսաբանութիւններ տալու երկու հատուածներու մասին, թիւրիմացութիւնները բառնալու եւ նոր մասնաճիւղ կազմելու յատուկ պարտականութեամբ։

Իր Վանայ հասնելէն հազիւ քանի մը օրեր առաջ, ստացուած էր «Մարտ»ի երկրորդ թէ երրորդ թիւը՝ լաւ չեմ յիշեր՝ ինչպէս նաեւ նամակ մը՝ ուղղուած մասնաճիւղին, խնդրելով անյապաղ հասցնել իրեն գոնէ երկու անգլիական ոսկի, որպէսզի «Մարտ»ի յաջորդ թիւը կարելի ըլլայ առենին լոյս ընծայել, միանգամայն ապրեցնել երկու երեք ընկերներ։

Իսկ նոյն թիւը բանալով կը հանդիպինք խմբագրականի մը «Բան մը ըսենք» խորագրով, ճիչդ ու ճիչդ հետեւեալ արտայայտութեամբ (ոչ բառական) —

Որպէս թէ ամէն տեղէ մասնաճիւղեր եւ ընկերներ կը դիմեն Վերակազմեալ Հնչ. Կուսակցութեան կեդրոնը (իմա Արփիարի), առաջարկելով որ իրենք ալ բան մը ընեն իրենց գոյութիւնը զգալի ընել տալու համար։ Դաշնակցականները Պանք Օթօմանի ցոյցը ըրած են, ինչո՞ւ իրենք ալ նման ցոյց մը չընեն։ Եւ Արփիար կը սկսի այսպիսի սուտ եւ երերուն հիման վրայ, իր շէնքը կառուցանել, ըսելով թէ «Պանքա կոխե՞լ, Բ. Դուռը գրաւե՞լ — Վոսփորի վրայ հաճոյալիր պտոյտ մը ընելէն աւելի դիւրին է. Պոլիս ռմբա փոխադրե՞լ — Վանայէն հաւկիթ փոխադրելէն աւելի դիւրին է. մէլինիթ մացնե՞լ, Միլանէն կարագ իւղ բերել տալէն աւելի դիւրին է։ Բայց յետո՞յ։ Յետոյ... կը սկսի իր չար քարոզը, հակայեղափոխական թոյն սրսկել եւ միանգամայն բուռն կերպով յարձակիլ Դաշնակցութեան վրայ, որպէս ազգակործան քայլեր առնող կուսակցութիւն, միայն ու միայն պարտկելու համար իր կուսակցութեան բարոյական եւ նիւթական լիակատար սնանկութիւնը։

Եթէ ես այս պատեհութիւնը ունեցած չի աչքովս տեսնելու եւ շօշափելու Արփիարի ներքին սեւ հոգին, ապա այնքան ողբալի սորվնացման մը իջած էր, որ ըստ իս գիտակից եւ կամաւոր դաւաճանութիւն մըն էր։ Մինչդեռ շատեր ալ հալած իւղի պէս կը կլլէին նոյն թունաւոր միտքերը, ընդունելով զանոնք իբրեւ ողջմիտ արտայայտութիւններ՝ հայ ժողովուրդի շահերէն առաջնորդուած։

Արփիար «Նոր Կեանք»ի մէջ տպած է երգիծական յօդուած մը, որ իբրեւ գրական կտոր կրնայ արժէք ունենալ, եւ սակայն բուն իր յայտնի ու թաքուն միտքն ու նպատակն է յեղափոխութիւնը վարկաբեկել եւ անոր առաջնորդները՝ Նազարպէկն ու Դաշնակցութիւնը իբրեւ խաբեբաներ ցոյց տալ յաչս հայ ժողովուրդին։ Ահա իր պատմութիւնը.—

Տէր եւ Տիկին Մարօ Նազարպէկ կը կարդան «Դրօշակ»ի մէջ յօդուած մը, որով ցոյց կը տրուի հայ ժողովուրդի սարկամտութիւնը, ըստ որում, Դաշնակցութեան արեան զոհողութիւններով ամբարուած զէնքերը Պոլսոյ մէջ, մարդիկ վտանգի պահուն ջրհորները եւ կոյուղիները նետած են, Հայաստանի մէջ Քիւրտերուն ծախած են ... Տէր եւ Տիկին Նազարպէկ չափազանց կը վրդովուին այս յօդուածէն եւ կը սկսին իրար մեղադրել թէ, ինչո՞ւ նոյն բանը իրենք չեն ըրած, Հնչակեան առաջին Պատգ. Ժողովին մէջ, ըսելով. «Ընկերնե՛ր, հաշիւ էք պահանջում, գացէք Վանայ ծովին յատակը Պոլսոյ կոյուղիներուն մէջ փնտռեցէք մեր բոլոր զոհողութիւնները, հոն վատնած են սարկամիտ տաճկահայերը»։

Լոնտոնէն վերադարձող Սարգիս Սուին կը պատմէր, Արփիարի կարողութիւնը ցոյց տալու համար.—

Օր մը, նստած էինք խմբագրատունը։ Արփիար թուղթը առնելով կը գրէ յօդուած մը ուղղուած Դաշնակցութեան դէմ, ցոյց տալով յեղափոխութիւնը հայ ժողովուրդի համար վտանգաւոր։ Յօդուածը կը կարդայ ու բոլորը համամիտ կը գտնուին։ Արփիար կը դարձնէ թուղթին միւս երեսը պատասխան մը գրելով, զուտ յեղափոխական կրակ ու բոց եւ կուռ տրամաբանութիւնով լեցուն գրութիւն մը։ Կը կարդայ եւ մտիկ ընողները ապշահար կը մնան Արփիարի անհուն կարողութիւնը տեսնելով...

Ահա Արփիարի պատկերը, որքան կրցեր եմ մօտէն տեսնել եւ ուսումնասիրել իր ներքին աշխարհը, որ այնքան մութ ու կնճռոտ է։

Եւ այս էր պատճառը, որ հետեւեալ օրն իսկ, երբ Աղասի Նարեկը մեզի ժողովի հրաւիրած էր իր սենեակը՝ Օթէլ Ռուսիա՝ պարզեցի իմ ունեցած հիասթափութիւնս եւ հրաժարականս տուի կուսակցութենէն, հակառակ իր այնքան պնդումներուն որ չհրաժարիմ։

Արփիար Արփիարեան տարիներու ընթացքին Թրքահայ մտաւորականութեան մէջ, այնպիսի թոյն մը մտցուց որ, անկարելի է չընդունիլ թէ անոր հետեւանքները մինչեւ այսօր դառն կերպով կը կրենք։

Արդարեւ, Ռամկավար Ազատական կուսակցութիւնը, նախկին Վերակազմեալ եւ յետոյ վեր- վերակազմեալ կուսակցութեան մնացորդներէն է, նոյն հոգեբանութեամբ եւ նոյնհակայեղափոխական աշխարհահայեացքով սնած ու մեծցած։

Արփիար ցոյց չտուաւ ոչ հայրենասիրութիւն եւ ոչ ալ գաղափարականութիւն, երբ երկու կուսակցութեանց միջեւ համերաշխութիւն կամ համակցութիւն առաջ բերելու համար, Դաշնակցութիւնը պայման կը դնէր նախ իր հեռացումը։ Զոհեց ինքզինքը յանուն համերաշխութեան, ենթադրենք պահ մը նոյնիսկ առանց յանցաւոր եղած ըլլալու։ Մինչդեռ փորձեց վրէժ լուծել իր հակայեղափոխական ընթացքով։ Ասիկա իմ խոր համոզումն է։

Արփիարի ունեցած խոշոր հեղինակութիւնը եւ իր հանրային բեղմնաւոր գործունէութիւնը «Հայրենիք»ով կապած էր իրեն Թրքահայ մտաւորականութեան մեծագոյն մասը։ Ահա թէ ինչու իր արտասահմանեան արարքներն ու գործունէութիւնը, չկրցան նոր գնահատման ենթարկուիլ բարեկամ մտաւորականներու եւ գրագէտներու կողմէ։ Ընդհակառակն անոնք լռելեայն կամ ուղղակի բաժնեցին անոր կարծիքները, աւելի թանձրացնելով, մթնցնելով յեղափոխական մթնոլորտը։ Եւ այսպէս չարաչար տուժեց հայկական յեղափոխութիւնը եւ դեռ կը շարունակէ տուժել, որովհետեւ գէշ սերմերը խորունկ թաղուած են եւ ողջ են Արփիարի հարազատ ժառանգորդները։

Իսկ պատմութեան յանձնելէն առաջ իմ հակիրճ տողերը, կ'ուզեմ եւ պարտաւոր եմ իբրեւ անաչառ քննադատ երկու խօսք ալ ըսել իր վերջին «մեղայագրի»՝ «Կարմիր Ժամուց»ի մասին։

«Կարմիր Ժամուց»ը Պոլսոյ մեղայագրին հակամեղայագիրն է, սա մեծ տարբերութեամբ, որ եթէ առաջին մեղայագիրը ստորագրած է, թուլամորթութեան, հոգեկան եւ ֆիզիքական տկարութեան պատճառներով, «Կարմիր Ժամուց»ը գրուած է սրտի խորէն, կամաւոր եւ ոչ պարտադիր։ «Կարմիր Ժամուց»ով Արփիար կ'ուզէ ունենալ սրտի հանդարտութիւն եւ հոգեկան թեթեւացում եւ կը պահանջէ հայ յեղափոխութեան եւ մտաւորականութեան ներողամտութիւնը իր մասին։

Թէ պէ՞տք է ներել Արփիարի իր «Կարմիր Ժամուց»ին համար, լաւ է որ ապագայ սերունդը արտայայտուի եւ ըսէ իր վճռական խօսքը։

ՎԱՀԱՆ ՄԱԶՄԱՆԵԱՆ

ԹԱՒ ՋՈՒԹԱԿԻ ՎՐԱՅ

Դ Ի Ի Թ Ա Ն Ք

ԹԻՒ..... ARՈՎ ՄԵԿՆՈՂԻՆ ՀԱՄԱՐ

Ո՞վ է, ո՞վ է, որ պիտի տայ, որ տուած է՝
Հզօր Դողին անունն այս,
Որ ծամերուս իսկ ծայրէն՝ կը բոցէ դէպի՛ աստուած...
Կը տառապիմ ֆղանցքին տակ իր դիւթաքին,
Եսիս գահը՝ փլա՛ւ ընդոստ,
Եւ զերթ արքայ շղթայակալ՝
Ես հպատակ մը դարձայ՝ Գեղեցկութեանն իր գերազօր...

Գեղեցկութիւն իր գերազօր, ահա՛ ձուլեց՝
Խորհուրդին մէջ մելամաղձո՛տ, մշուշազե՛ղ,
Սիրտն իմ յամառ ամեղահար...
... Եղայ նո՛րէն սիրահար...

Ու դողահար, դողահա՛ր, ո՛վ անծանօթ գեղուհի,
Տո՛ւր ինծ անունը ճանանչին՝
Որ բիբերէդ կը ծորես — իմ բիբերուս նամբայէն՝
Դնդերներուս մէջ խօլապար...

Հաշի՞շ, գինի՞, որ սպիտակ մարմինէդ՝
Կը ջրվիժէ սանձամերժ...
Երա՞զ, հէքեա՞թ, որ աչկունքէդ գիշերահամ՝
Կը նուագես սրինգի պէս երկնայուր...

Նայուածքդ հատու՝
Մանրատիպն է՝ Դատաստանին Աստըծոյ,
Այս որքա՛ն սէր անցելաւոյզ,
Որքա՛ն Մահու ատելութիւն՝
Կեանքին համար՝ հո՛ն կը յառնու...

Ո՛չ, մի՛ ծափէք, մի՛ ծափէք,
Ո՛վ թարթիչներ վա՛յրագօրէն անողոք,
Մտրա՛կ էք դուք,
Մրրիկի պէս կը շառաչէք՝ գլխուն վրայ Եսիս դողհար,
Եւ գերապատիւ գազանը Եսիս,
Աւա՛ղ, շո՛ւն մը կ'ըլլայ՝ աղաչական աչքերով...

Ինչո՞ւ եկար, ինչպէ՞ս եկար, ո՛վ անծանօթ Գեղուհի,
Գեղեցկութիւնդ սնանկացուց՝
...Ո՛ւխտը Եսիս մեծահարուստ...։

ՈՒԽՏԱՒՈՐ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ
«ՅԱՌԱՋ»ը

ԹՈՒՐՔԵՐԷ՞Ն ԹԷ ԱՐԱԲԵՐ

Վագըթ կը գրէ.— Իսքէնտէ... մէջ հրատարակուող Թուրքերէն... թերթ մը համաձայն, Անթաքիոյ ե... փոխան Պ. Մուսէս Տէր Գալուստ... Նահանգային ժողովի մէկ նիստին... խնդրոյ նիւթ էր Իսքէնտէրունի ե... ւասութեան հարցը, Թուրքերէն... ում մը պաշտպանած է Նահանգ... բաւունքները։ Երեսփոխանին... քերէն խօսիլը թէեւ առարկու... տեղի տուած է, բայց ճառը յետոյ... բաբերէնի թարգմանուած է եւ ե... առարկողները լռած են։

Իսքէնտէրունի Թուրքերէն թե... կ'ըսէ.

«Պէտք է վերջապէս լուծել այ... դիրը, պաշտօնապէս ընդունելով... մեր երեսփոխանները կրնան թու... րէն խօսիլ։ Որովհետեւ Թուրք... մէկն է Նահանգին պաշտօնակա... զուներէն։ Այս Նահանգին պաշտօ... կան գործողութիւնները Թուրքե... կը կատարուին։ Թուրքերէն խօս... րու եւ երեսփոխաններուն Թուրք... արտայայտուելու իրաւունք չտա... նշանակեր ժողովուրդին խօսքի ... տութիւնը կապտել»։

ԾԱՂՐԱՆԿԱՐՆԵՐ

ՕՐ. ՄԱՆՆԻԿ ՊԵՐՊԵՐԵԱՆ

Իգական սեռի պատկանող իւրաքանչիւր համեստուհի ծնած է օրիորդ, եղած է տիկին։ Մաննիկ Պէրպէրեան ընդհակառակն՝ ծնած է տիկին, եղած է օրիորդ։

Ծնած է Սկիւտար, Պէրպէրեան վարժարանի ծառերուն տակ։ Գեղեցկին ու տգեղին ծառին տակ, ճշմարիտին ու սուտին ծառին տակ, Բարւոյն ու չարին ծառին տակ։

Իր հայրը՝ ուսուցչապետ Ռ. Յ. Պէրպէրեան իր աղջկան անկողին տըւած է բանաստեղծութիւնը ու վերմակ՝ իմաստութիւնը։— Մաննիկ եթէ ժամանակի ընթացքին փոխեց իր անկողինը (երթալով վիպասանութեան) սակայն միշտ մնաց իմաստութեան տակ։

Հայրը իր դստեր անունը դրաւ գեղեցիկ» իսկ իր ուստրերուն անուններն ալ «բարի» եւ «ճշմարիտ»։ Նիւթականացուց այսպէսով իր հոգեղէն վարդապետութիւնը։

Մաննիկ երբ քանի մը տարեկան եղաւ՝ իջաւ պարտէզ եւ խորին կերպով ուսումնասիրեց թիթեռնիկներուն ու մեղուներուն կենցաղը։

Ինք ալ իբրեւ մեղու եւ թիթեռնիկ շրջեցաւ գրախտին մէջ, ծաղկէ ծաղիկ։

Եւ երեւցան օձեր, եղեմին ծառերուն ետեւ։

Մաննիկ իբրեւ նոր Եւա դիւթեց օձերը, նուագելով բանաստեղծութեան արձակ տեսակը։ Միայն այսքանով չէ որ նպաստեց հայ գրականութեան։ Բանաստեղծ չինեց բոլոր աշակերտող եւ իր շուրջը դեգերող տղաքը։ Իր պատճառով փառաբանուեցաւ Սկիւտարը եւ մասնաւորապէս Պէրպէրեան վարժարանը։ Դպրոցը վերածուեցաւ սիրոյ մարզարանի, իմաստութեան կաճառի, եւ նուագարաններ պատրաստող մեծ գործարանի։ Արտադրուեցան սրինգներ, վիներ, քնարներ, դաշնակներ, փողեր եւ այլ նուագարաններ։

×

Օսմ. Սահմանադրութիւնը հռչակուելէն վերջ, Մաննիկ սկսաւ բանաստեղծութիւնը աւելի ապրիլ՝ քան գըրել։ Երկարեցան իր պտոյտները. այդ իսկ պատճառով կարճ կապեց իր բանաստեղծութիւնները եւ անոնց տուաւ երեւոյթը «Յետ Գրութեան» մը։

Երկարեց նաեւ լեզուն եւ ապա ձայնը։ Դարձաւ, յանկարծ երգչուհի։ Պոլիս ու Իզմիր, երգահանդէս սարքեց։

Իր ձայնը Իզմիր ձգելով՝ մեկնեցաւ Ամերիկա։ Երբ Միացեալ Նահանգներուն վրայ դրաւ իր ոտքը, առաջին գործը ըրաւ ապահովագրեալ նամակով մը խնդրել Իզմիրի իր պանդոկապետէն որ Ամերիկա ղրկէ իր ձայնը։ Ամիս մը վերջը իրեն պատասխանուեցաւ թէ իր թողած սենեակը տակն ու վրայ ընելով բան մը չեն գտած իրեն ղրկելու, բացի բրնձափոշիի, կարմիր ներկի եւ նուէթաճարպի երեք պարապ տփիկներէ։ Պանդոկապետը կ'աւելցնէր.— «Անպայման ձեր հետ առած էք ձեր ձայնը եւ կը կարծէք թէ Իզմիր թողած էք։ Լաւ փնտռեցէք ձեր կոկորդին մէջ»։

Օր. Մաննիկ բարկացած նամակ մը եւս գրած է պանդոկապետին՝ պահանջելով որ իսկոյն գտնուի եւ իրեն ղրկուի իր ձայնը։ Պանդոկապետը, նոյնպէս ջղայնացած, գրած է հետեւեալ երկտողը.— «Իզմիրի ձեր հայրենակիցները միաձայն կը վկայեն թէ դուք առանց ձայնի Իզմիր էք եկած ու նոյնպէս անձայն հեռացած էք։ Նոյն իսկ խմբագիր մը կը պնդէ թէ իր ձայնը ուզած էք ունենալ, բայց ինք մերժած է։ Գիտցած ըլլաք որ յետ այսօրիկ ձեր բոլոր ճիչերը պիտի մնան «ձայն բարբառոյ յանապատի»։

Օր. Մաննիկ ճարահատ բեմ կը բարձրանայ Ամերիկայի մէջ դիւթելու համար, իր ձայնով, տեղական կանանց օձը.— տոլարը։ Բանէն դուրս կուգայ որ ինք դիւթուած է օձէն։ Այդ օրերուն կ'ըսեն Օր. Մաննիկի.

— Բանաստեղծութիւն գրեցէք փոխանակ երգելու։

Կը գրէ։ Այս անգամ ալ կ'ըսուի իրեն.

— Երգեցէք փոխանակ բանաստեղծութիւն գրելու։

Օր. Մաննիկ նոր կը յիշէ որ իր քնարը Սկիւտար մոռցած է։ Նամակ մը գրելով կը խնդրէ որ իրեն ղրկուի քնարը։ Պէրպէրեան վարժարանի մէջ հազարումէկ քնար կար։ Անկարելի կ'ըլլայ որոշել թէ ո՞րը Մաննիկին կը պատկանի։ Իր երէց եղբայրը Սկիւտարի նօճիներէն ճիւղ մը ու քանի մը հատ հեռագրի թելեր կը ղրկէ իր քրոջը, որպէս զի նոր քնար մը շինել տայ։ Մաննիկ ալ, ճարահատ, նոր քնարի մը տէր կ'ըլլայ ու իր բանաստեղծութիւնները կը նմանին «հեռագիր-քերթուած»ի։

Շրջան մը կը մնայ Ամերիկա։

Ըստ իր հօրը կտակին՝ կը նշանուի Բարիին հետ։ Մէջտեղ կ'ելլէ Ճշմարիտը ու ձեռքը կը խնդրէ Մաննիկին։ Մաննիկ լքած Բարին կը վազէ Ճշմարիտին վրայ։ Քանի մը օր վերջ մէջտեղ կ'ելլէ Գեղեցիկը։ Այս անգամ ալ ձգելով Ճշմարիտը կը փութայ Գեղեցիկին գիրկը։ Բարին ու Ճշմարիտը կը պաշարեն զինքը եւ կը դարպասեն։ Մաննիկ կ'ըսէ.

— Ես միանգամայն ձեր երեքին կ'ուզեմ պատկանիլ ...

Երրորդութիւնը սակայն չի համաձայնիր ու կը հեռանայ։

Մաննիկ կը պոռայ.

— Ես ձեր երեքին համար երգեր ունիմ։ Իմ երգերս գինի են ...

Բարին, Ճշմարիտը եւ Գեղեցիկը ետ կը դառնան ու Մաննիկի մէջ բան մը կը փոխեն թթուի։

×

Կ'անցնին տարիներ, անգութ տարիներ։ Այդ տարիները Մաննիկի ամէն կողմէն ներս կը նետեն չարութիւններ, ջղայնութիւններ ու տակաւին փոքրիկ բաներ։ Մաննիկ բարերարութեամբ կը հիւրընկալէ նետուածները իբրեւ խորթ զաւակներ։ Հարազատ զաւակ մը կը կը զլացուի իրեն։ Այդ իսկ պատճառով ինք ինքզինքին զաւակը եղած է։ Ու կը բարկանայ հայելին դէմ որ իրապաշտ գործիք մըն է ու չըմբռներ վերացականութիւնը, երազը եւ ցնորքը։ Մաննիկ իր յոյսը կտրած նաեւ լուսանկարչական գործիքէն՝ կը դիմէ նկարիչի մը որպէսզի նկարէ իր կիսադէմքը։ Գործը աւարտելէն վերջ՝ Մաննիկ կ'ըսէ չառագոյն այլայլումով.

— Այս ի՞նչ է ... ես այս նկարին պէ՞ս եմ ...

Պատասխան կուտայ եւ կ'ըսէ նկարիչը.

— Ձեմ խառնուիր ... իմ գի... սա է որ նկարս ձեզի պէս է ...

Ժխտում՝ Օր. Մաննիկի կ... Հաստատում՝ Պ. Նկարիչին կողմ... կազմուի ժիւրի։ Ահաւասիկ վճ...

— «Նկարը թէեւ արուեստի գ... ու բաւական կը յիշեցնէ Օր. Մ... Պէրպէրեանը, սակայն մենք կը ... ժենք ճանչնալ զայն իբրեւ կա... Մաննիկ Պէրպէրեան մը»։

Արուեստագէտը այդ նկարը կը ցուցնէ փարիզեան սալոնի մը տակը գրելով.— «Աշուն»։

×

Ճամբորդութիւնը սիրած է Մաննիկ։ Գաղթող թռչունի նման եղած է Ամերիկա, Գերմանիա եւ բաւական Ֆրանսա։

Խօսք ցաւած է որ իր թարմա... րերը անցան Պոլիս ու Ամերիկա։ ...մակներ ու քերթուածներ գրած է երիտասարդութեան որ վերադա... ու գայ գտնել զինքը Ռիվիէռայի եւ ...նթանոյշ ափերուն վրայ։ Իր ... տասարդութիւնը գաղտնի նաւ... լ-վ վերադարձած է, կերպար... առած կատուի մը։

Մաննիկ, կատուն եւ Գօթ ... րէն «Արեւու Ճամբայ» մը մէջ ... տոմսակ առնելով՝ մտած են ... Թուղի եւ իջած են Փարիզ, անձր... օրով մը։ Արեւու ճամբան դէպի ... Michelի Թարգմանը ուղղուելով ... ցած կորսուած է Հրանտ Սամ...

ԼՈՒՌ ԵՒ ՄԹԻՆ

—·—

Սեւ ու խոժոռ
Գիշեր է խոր
Ու մթին·
Շողեր հեռուն
Աղօտ, տժգոյն
Կ'առկայծին:

Խաւար կոյտին
Մէջ կ'անհետին
Մոլորուն
Ստուերներ լուռ,
Որոնք սարսռ՛ւռ
Կը հեղուն:

Աստղեր վերէն
Շող կ'երկարեն
Խաւարին,
Ու չը հասած
Անհունէն ցած
Կը մարին:

Լռ՛ւռ ամենուր,
Զեփիւռն ի զուր
Կը նզնի
Երգել անվերջ
Ծառերուն մէջ
Ամպի:

Ոչ իսկ ինկող
Տերեւի դող
Մը մահուան
Կը զարթեցնէ
Հսկան դժնէ
Լռութեան:

Միայն հեռուն
Ջղջիկներուն
Թեւերն են,
Որոնք օդին
Մէջ տրտմագին
Կը վայեն:

Լուռ եւ մթին
Եւ իմ հոգին
Այս գիշեր·
Դառըն խոհեր
Մտքիս ընկեր
Են եղեր:

Եւ տրտմօրէն
Սա՛ անօրէն
Պատերուն
Միջեւ տըխուր
Կ'ողբամ ես լուռ
Ու ընկուն:

Դառնակըսկիծ
Վէրք ու թախիծ
Ահաւոր,
Խոցե՛լ կ'ուզեն
Սիրտըս անզէն,
Վիրաւոր:

Ու կը խոկամ
Այսպէս անժամ
Ես արթուն,
Մինչդեռ մըտքէս
Յուշերըս վէս
Կը զարթնուն:

Ու խորհուրդներ,
Մերթ մըթաստուեր
Մերթ պայծառ,
Մըտածումիս
Փարած, ալ զիս
Չեն թող տար:

ԱՂԵՔՍԱՆԴՐ ՏԱՐՕՆԵԱՆ

Հ Ա Յ Ա Ս Տ Ա Ն

Ռուսահայ թատրոնին 75ամեակը

Անկից քանի մը տարի առաջ, Բագուի մէկ պարբերականին մէջ ընդարձակ ուսումնասիրութեամբ մը, Ե. Սուրէն կը քննէր ռուսահայ թատրոնին ծագման հարցը:

Այս հարցին մասին տոմս մըն ալ գրած է Վալիկ Վարդանեան, Գրական թերթի մէջ (15 Յունիս), ռուսահայ թատրոնին սկզբնաւորութիւնը դնելով 27 յունուար 1859ին:

Բոլշեւիկ գրողները այս պրպտումներէն անկախ, ծանօթ են նաեւ ուսումնասիրութիւններ, որոնք եա ու առաջ կը տանին այդ թուականը: Այսպէս ռուսահայ թատրոնին 35ամեակը (1893) եւ 50ամեակը (1908) տօնուած ատեն տեղի ունեցան վիճաբանութիւններ, այն առարկութեամբ թէ այդ յոբելեանները կը կատարուին մէկ տարի կանուխ, այսինքն փոխանակ ռուսահայ թատրոնին սկզբնաւորութիւնն ընդունելու 1859ին, հաշուած են 1858էն: Այդ տօնակատարութեանց կազմակերպիչները կը պնդէին թէ ռուսահայ թատրոնի առաջին ներկայացումն է եղած Հաջի Սուլէյման ներկայացումը, որ տեղի ունեցած է 1858ին Մոսկուայի մէջ: Վ. Վարդանեան կ'առարկէ եւ կ'ըսէ թէ առաջին ներկայացումը եղած է 1859 յունուար 27ին, Արիստակէս ողբերգութեան բեմադրութեամբ, Մոսկուայի մէջ: Այդ մասին քրոնիկներ ալ գրուած են Միքայէլ Նալբանդեանի եւ Զարմայր Մըսրեանի կողմէ, Հիւսիսափայլի եւ Ճռաքաղի մէջ, իբրեւ արտասովոր դէպք Մոսկուայի հայ գաղութին պատմութեան մէջ: Արիստակէս ողբերգութեան հետ նոյն ատեն բեմադրուած է նաեւ Վույ իմ կորած ջիսուն ոսկին կատակախաղը: Սիրողներ էին, որ բեմադրեցին այդ առաջին ներկայացումները, բայց չուտով կազմուեցաւ նաեւ իրական դերասաններու խումբեր եւ կրկնուեցան ներկայացումները:

Ե. Սուրէնի ուսումնասիրութիւնը, զոր պիտի ներկայացնենք այստեղ ուրիշ առթիւ մը, կը փորձէ նաեւ ճշդել հայ թատրոնին սկզբնաւորութիւնը ընդհանրապէս ու Պոլսոյ, Իզմիրի, Լեհաստանի եւ Կովկասի ներկայացումներուն մէջ առաջնութեան իրաւունքը շատ հետաքրքրական փաստաթուղթերով: Յիշենք այս առթիւ ուսումնասիրութիւնը Ռուբէն Բերբերեանի, կարդացուած այստեղ Փարիզի մէջ, արձագանգը տրուած ՅԱՌԱՋի մէջ, յետոյ հրատարակուած «Հայրենիք» ամսագրին մէջ: Բերբերեան եւս հայ թատրոնին հարիւրամեակի տօնակատարութեան առթիւ կը քննէր հայ թատրոնին սկզբնաւորութեան հարցը, որ ինչպէս դիտել կուտայ Ե. Սուրէն, այնքան հետաքրքրական է եւ ամէն օր նոր նիւթերով աւելի եւս հետաքրքրական կը դառնայ:

Վերադառնալով ռուսահայ թատրոնի 75ամեակի հանդիսութիւններուն, Վ. Վարդանեան փափաք կը յայտնէ, տօնելու համար գալ տարի, 27 յունուար 1934ին, Հայաստանի մէջ, պատրաստութիւն տեսնել յառաջիկայ եօթ ամիսներուն համար: Ու կ'առաջարկէ Մարքսիզմի – Լէնինիզմի կաճառին կողմէ հրատարակուելիք Հայ թատրոնի պատմութեան գիրքը լոյս ընծայել ճիշդ այդ յոբելինական օրերուն, եւ թատերագրական բացուած մրցման մէջ մրցանակ շահող գործերը բեմադրել, նոյն օրերուն, Հայաստանի բոլոր բեմերուն վրայ: Դարձեալ, հիմնել թատերական թանգարան մը, որպէսզի հայ թատրոնի անցեալի բազմաթիւ նիւթերը առնուին Պետական թատրոնէն ու Մշակոյթի եւ Պատմութեան թանգարանէն օգտագործուելու նպատակով:

Բանաստեղծ Ցակոբ Ցակոբեան

Պրոլետար կը գրէ թէ հոկտեմբերին կը լրանայ ժողովրդական բանաստեղծ Ցակոբ Ցակոբեանի գրական գործունէութեան քառասնամեակը:

Բագու, գրական ասպարէզ մտաւ երբ դեռ 20 տարեկան էր: Եւ ալեզարդ իր օրերուն մէջ, դեռ այսօր, չի դադրիր արտադրելէ: Վերջին տասը տարուան ընթացքին սկսած է երգել «բոլշեւիկ» Հայաստանը, որուն նուիրած իր պոէմներէն յիշենք Բոլշեւիկ է Շիրկանալը, Վոլխովստրոյ, Ռիոնգէս, Զորագէս, Լէնինականի տէքստիլ փաբրիկան, Ստեփանակերտի մետաքսագործարանը: Արուեստի քննադատի աչքով դիտելով, պէտք է խոստովանիլ որ Ցակոբեան կը հնազանդի ոչ թէ իր ներշնչումներուն, այլ կոմունիստ կուսակցութեան բանաձեւերուն ճիշդ ինչպէսսովոր էինԴէմեանԲեդնի, Մայակովսկի: Իբրեւ կոմունիստ քերթող, գրած է հետեւեալ պոէմները·— Քաղաք, Մայիսեան ապստամբութիւնը Հայաստանում, Լէնինգրատի պոէմ:

Ցակոբեանի քառասնամեակին առթիւ Ազրբէջանի Պետական Հրատարակչականը ձեռնարկած է ժողովածուի մը հրատարակութեան: Այդ ժողովածուին մէջ, որ պիտի կոչուի Եռի Սապահ, պիտի ամփոփուին բանաստեղծին լաւագոյն կտորներուն թարգմանութիւնները: Հայաստանի մէջ ալ տպագրութեան յանձնուած է Ցակոբեանի գործերուն երկրորդ հատորը: Ֆեդերացիա հրատարակչական ընկերութիւնն ալ իր կարգին լոյս կ'ընծայէ վրացերէն ժողովածու մը: Միւս կողմէ Մ. Միրի (Ինգրեր) թարգմանութեամբ, պիտի հրատարակուի նաեւ ֆրանսերէն ժողովածու մը:

ԱՐԴԻԱԿԱՆ ԴԱՇՆԱԿԱՀԱՐ ՄԸ

Անցեալները, Երեւանի մէջ, համերգ մը տուաւ դաշնակահար եւ երգահան Սերգէյ Պրոկոֆիեւ, որ համաշխարհային հռչակ կը վայելէ:

Պրոկոֆիեւ ծնած է 1891ին: Երաժշտական կրթութիւնը ստացաւ Լէնինգրատի Երաժշտանոցին մէջ, աւարտելով երգահանութեան եւ դաշնամուրի դասընթացքները 1914ին:

Հայաստանի թերթերը խօսելով իր համերգին առթիւ, կը գրեն թէ Պրոկոֆիեւ սկիզբէն իսկ ինքզինք թշնամի համարեց երաժշտական ասպարէզին մէջ տիրող յուզողական (émotionl) ձգտումներուն, հիւանդ միստիքականութեան, խորհրդապաշտութեան եւ տպաւորապաշտութեան:Ժխտեց դաշնաւորման հին օրէնքները: Եւ իր երաժշտութիւնը դարձաւ նոր ոճի եւ նոր ձգտումներու արտայայտութիւն: Երաժշտութեան առողջացումը,— հեռնդոտ, մելամաղձոտ մոթիֆներէն ազատագրելը, զօրեղ գունաւորումը, արտայայտութեան տինամիզմը,— կը յայտնուի անմիջապէս իր ստեղծագործութիւններուն մէջ: Անշուշտ պահպանողականները չպիտի ուզէին ճանչնալ իր գործերը եւ տարիներ վերջը միայն Պրոկոֆիեւ յաջողեցաւ երեւալ իբրեւ վերանորոգիչ, ինքնատիպ ոճով օժտուած երաժշտական մեծ ուժ մը: Շատ են իր ստեղծագործութիւնները: Ունի գործեր դաշնակի, ջութակի եւ նուագախումբի համար, եւ օփերաներ ինչպէսՍէր երեք նարինջներու մասին, Հրէ Հրեշտակ, Խաղացող, եւ դեռ պալէթներ, ռոմանսներ ու երգեր: Իր առաջին օփերան մեծ յաջողութիւն գտած է ամբողջ Ռուսիոյ մէջ:

Պրոկոֆիեւ այսօր ունի իրեն բազմաթիւ հետեւորդներ:

1918էն ի վեր Պրոկոֆիեւ հեռացած է Ռուսիայէն եւ կ'ապրի Եւրոպա: Սակայն միշտ կապ կը պահէ Ռուսիոյ հետ: Չորրորդ անգամն է, որ արտասահմանէն կ'երթայ Մոսկուա եւ Լենինգրատ, եւ առաջին անգամն է, որ կ'այցելէ Անդրկովկաս: Այս առթիւ վերջին անգամ անցաւ նաեւ Հայաստան, համերգ մը տալու Երեւանի մէջ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐԻՆ տասնամեակը

Հայաստանի շարժանկարի ընկերութեան առաջին պատրաստած ժապաւէնն էՆամուսը, որուն առաջին ներկայացումը տեղի ունեցաւ Նազարեան փողոցին վրայ Բողոքականներու աղօթատեղիին մէջ, «մռայլ, աղիքի պէս նեղ սրահ, որի պատերը հնացած լրագրերով պաստառուեցին, դահլիճը պարկացու կտորներով վարագուրուեց եւ 60 րուբլով սկսուեց Հայաստանի սինէմայի գործը»: Այնուհետեւ պատրաստուեցան նոր շարժանկարներ,— Զարէ, Զար Ոգին, Խասփուշ, Տունը հրաբուխի վրայ, Զամալու, Մեքսիկական դիպլոմատներ, Երկու գիշեր, եւն·:

Այսօր արդէն տասը տարի է որ կը գործէ Հայաստանի շարժանկարի այդ ընկերութիւնը, որուն գործունէութեան տասնամեակը տօնուեցաւ յունիս 10ին Երեւանի մէջ: Կառավարութեան կողմէ, հանդէսը բացաւ Արամայիս Երզնկեան, յետոյ Հայկինոյի (Հայաստանի Շարժանկարի ընկերութեան) տնօրէն Դղնունի հանդէս եկաւ ներկայացնելու կատարուած աշխատանքը: Շարք մը ողջոյններէ յետոյ, բեմ բարձրացաւ նաեւ Շիրվանզադէ, որ յայտարարեց թէ շարժանկարի յաջողութեան հիմնական գրաւականն է շարժանկարին կապը գրողներուն եւ գրականութեան հետ: «Ուրախ եմ, ըսաւ, որ Հայկինոն դնում է արտադրուած ֆիլմերի բարձր գեղարուեստականութեան հարցը, այդ հարցը յաջող կերպով իր լուծումը կը ստանայ աւելի եւ աւելի ուժեղացնելով գրողների եւ կինոյի կապը»: Հայաստանի «Խորհրդային գրողներու Միութեան» կողմէ խօսք առնելով, Ե. Զուբար խոստացաւ 1. աշխատիլ շարժանկարի գրողներ պատրաստել հայ գրողներէն, 2. աշխատիլ շարժանկարի նախագրութիւնները հասցնել ճիշդ ժամանակին, 3. Գրական թերթի մէջ արծարծել շարժանկարի վերաբերեալ հարցերը:

Ազրբէջանի շարժանկարի ընկերութեան ներկայացուցիչն ալ ողջոյն մը արտասանեց եւ այս առթիւ Հայկինոյին նուիրեց ժապաւէն մը, Լողքաթան:

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Նափոլէոնի մասին

—·—

Դեռ մարդիկ կան, որ արդիական սոփեստութեամբ մը կ'ուրանան Նափոլէոնի արժէքը կամ խիստ բառեր կը նուիրեն անոր: Ալ աւանդութիւն դարձաւ ըսել թէ ռազմապաշտ էր Նափոլէոն, կը սիրէր արիւն թափել եւ դեռ ինչե՛ր ինչե՛ր: Փօլ տը Քասանեաք գիրքով մը քաջութիւնը կ'ունենայ,ահա, պաշտպանելու Նափոլէոնը եւ յարձակելու Նափոլէոնի քննադատներուն վրայ:

Այս գիրքը, կ'ըսէ տը Քասանեաք, գրուած է վերջ մը դնելու համար այն աւանդութեան, որ կ'աշխատի Նափոլէոնը ներկայացնել իբրեւ միայն պատերազմի մարդ,— մէկը որ չըթայլաքերծած է պատերազմները փառասիրութեան համար, իր ամբարտաւանութեան պատճառով, եւ դոհացում տալու համար իր ··· սատիզմին:

Ոչ եւ ոչ: Այդ աւանդութիւնը տարածած են մարդիկ, որ դժուար կ'ըմբռնեն պատմութիւնը: Պատերազմն՝ը, որոնց մէջ շողաց Նափոլէոնի զինուորական հանճարը, կը ծագին ոչ թէ Նափոլէոնի փառասիրութենէն կամ սատիզմէն, այլ պարզապէս Յեղափոխութենէն, որ ժառանգ ձգեց Նափոլէոնի: 28 ապրիլ 1792ին Լուդովիկոս ԺԶ.ի առաջարկով, Օրէնսդիր Ժողովը ընդհանուր խանդավառութեան մէջ կը քուէարկէ որոշում մը,— «պաշտպանելու համար ֆրանսական ժողովուրդին անկախութիւնն ու ազատութիւնը, պատերազմիլ Հունգարիոյ եւ Բոհեմիոյ թագաւորին դէմ»:

Այնուհետեւ 23 տարի զէնքերը կը բարձրանան եւ արիւնը կը թափի Եւրոպայի մէջ: Թշնամիները, դաշնակցած, կ'ուզեն Ֆրանսան սեղմել այն սահմաններէն ներս, ուր կը գտնուէր Յեղափոխութենէն առաջ: Իսկ Ֆրանսա կ'ուզէր տարածուիլ իր բնական սահմաններուն մէջ,— Հռենոս, Ալպեան եւ Պիրենեան լեռնաշղթաները: Յեղափոխութիւնը իւրացուցած էր այս տեսակէտը: Եւ Նափոլէոնի վիճակեցաւ պաշտպանել այս իրաւունքը: Ընդհակառակն Լուդովիկոս ԺԸ. կը հրաժարէր այդ իրաւունքներէն եւ եւրոպական բանակները կը հրաւիրէր ճակատելու Ֆրանսայի դէմ:

Պատմական այս իրողութիւններէն զատ, կան նաեւ ուրիշ փաստեր, որոնք ոչ միայն կը հաստատեն խաղաղասէր Նափոլէոնի մը ցանկութիւնը այլ եւ,— ինչպէս հանճարները սովոր են ցատկել իրենց ժամանակին սահմաններէն դուրս,— ցոյց կուտան թէ Նափոլէոն աւելի քան մէկ դար առաջ կրցեր էր մտածել Եւրոպայի Միացեալ Նահանգներ ստեղծելու մասին, Ազգերու Դաշնակցութեան մասին եւ տիեզերական զինաթափութեան մասին:

Ահա թէ ինչ կը գրէ Նափոլէոն առաջին հարցի մասին·— «Եւրոպայի ազգերը ամէն պատճառ ունին վերջ դնելու պատերազմներուն եւ դաշնակցելու իրարու հետ: Եւրոպան մէկ Նահանգն է աշխարհի եւ Եւրոպացիներու միջեւ ամէն պատերազմ կը նշանակէ քաղաքացիական պատերազմ»: Այսպէս Նափոլէոն կ'ուզէր միացնել կարգ մը ժողովուրդներ, զորս յեղափոխութիւնները եւ քաղաքականութիւնը բաժան բաժան ըրած էին: Իր ծրագրով, Եւրոպայի Միացեալ Նահանգներու կազմութեան առաջին հանգրուանը կրնար կազմել լատինական զանգուածը,— 30 միլիոն Ֆրանսացիներ, 15 միլիոն Սպանիացիներ, 15 միլիոն Իտալացիներ: Այս զանգուածէն յետոյ պիտի գար գերմանական զանգուածը իր 30 միլիոնով: Եւ այս ձեւով պիտի կազմուէր Եւրոպական ընկերակցութիւն մը, ամուր եւ անսասան, որ պիտի հիմնուէր ամբողջական ազգերու եւ ընդհանուր շահերու վրայ:

Այն շրջանին, երբ դեռ Ամերիկայի Միացեալ Նահանգները իրենց կազմութեան մանկութիւնը կ'ապրէին, Նափոլէոն կ'ըսէր·— Այն գաղափարները զորս եավերածեցի institutionներու եւ կատակերգապաշտ բարդուածման, կ'ապրին Մեծն Բրիտանիոյ մէջ, կը լուսաւորուեն Ամերիկան, ազգայնացուած են Ֆրանսայի մէջ: Ահա այն եռոտանին, որուն վրայէն պիտի ժայթքի աշխարհի լոյսը»: Այս խօսքերով, Նափոլէոն կը մարգարէանար դաշնակցութիւն մը Ֆրանսայի, Անգլիոյ եւ Միացեալ Նահանգներու միջեւ, ընդհ. պատերազմի ընթացքին, որմէ վերջ այդ դաշնակցութիւնը դարձաւ Ազգերու Դաշնակցութիւն մը:

Խաղաղութեան գովքն երգելով, Նափոլէոնը կ'երազէր ջնջել նաեւ սպառազինման ձեւերը, կրճատել բանակներու թիւերը, «ստեղծել զինուորական նոր բարքեր, բանակին տալով, խաղաղութեան ժամանակ, կազմակերպութիւն մը, որ պիտի կարենար ապրիլ պարզութեամբ եւ բարեկեցութեամբ, նման Հռոմայեցիներուն, եւ պիտի նուիրուէր հանրօգուտ չինութեանց, ազգային շահերու թելադրած ձեւով»:

ԶԳՈՒՇԱՑԷՔ ԽՄՈՐԵՂԷՆՆԵՐԷՆ

Օրլէանի մէջ 40 հոգի թունաւորուեցան, սերով կարկանդակ ուտելով: Բոլորն ալ գնած էին միեւնոյն անուշավաճառէն, որ հարցաքննութեան ենթարկուեցաւ: Կը կարծուի թէ կաթը երկար մնացած է պղնձէ ամանին մէջ: Հիւանդներէն երկուքը շատ ծանր վիճակի մէջ են:

գերեզմանատուն–գրատունին մէջ ուր իրենց դամբանային բուրգերը ունին հայ հեղինակներու գիրքերը: Մաննիկ իր կատուին հետ գիմած է Փարիզի պանդոկապետներուն, սենեակ մը վարձելու: Կը մերժեն տիրուհի մը հիւրընկալել իր կատուին հետ: Գերեզմանապահ – գրավաճառ Հրանտ Սամուէլ ազնուաբար կ'առաջարկէ իր խանութին մէջ պահել կատուն, մուկերուն դէմ պայքար բանալու համար: Օր. Մաննիկ մերժելով այդ առաջարկը՝ կը դիմէ կենդանիներու պաշտպան ընկերութեան: Նախագահը կը բարկանայ Օր. Մաննիկի դէմ որ ատանց տանտէր կամ նոյնիսկ յարկաբաժնի մը տէր ըլլալու համարձակած է կատու մը ունենալ, իր թշուառութեան մասնակից ընելով հէ՜ք դժբախտ կենդանին: Օր. Մաննիկ, ճարահատ, կատուն իր դիրկը պահած՝ սենեակ մը կը վարձէ ու քանի մը ամիս կը մնայ Փարիզ: Եթէ ոմանք Օր. Մաննիկի Փարիզ գտնուելու հետեւանքով ճանկի հարուածներ ստացան՝ թող վստահ ըլլան որ յանցանքը իրը չէ, այլ իր կատուինը:

×

Օր. Մաննիկ Փարիզէն անցաւ Եգիպտոս՝ իր ձմեռը տաք անցնելու համար:

×

Ծանօթ կին մը հետեւեալ կարծիքը կը յայտնէր Օր. Մաննիկի «Արձակ Երգեր»ուն եւ իր գրականութեան արեւոտ ճամբուն մասին·

— 1919 թուին գտնւում էի Նիժնի – Վօլգա քաղաքում: Սարսափի շրջան էր: Երբեմն օրուայ մէջ մի քանի անգամ՝ քաղաքը անցնում էր կարմիրների ու սպիտակների ձեռքը: Ամէն րոպէ սուլում էին գնդակները: Շատ տանիքների վրայ զետեղել էին թնդանօթներ: Փողոցների մէջ պայթում էին ռումբեր: Տանից դուրս գալ իրօք մահ էր: Տներ ու խանութներ վերածուել էին աւերակների: Ամէն կողմ դիակներ, վիրաւորներ, խեղանդամներ ու սովածներ: Աշունը հասել էր, մի շատ տխուր աշուն: Մի օր քաղաքի այգուց շտապում էի դէպի տուն: Յանկարծ սկսեցին սուլել գնդակնե՛ր, հարիւրաւոր գնդակներ: Մի քանի տերեւներ թափուեցին եհեռագրաթելերի վրայից մի քանի անմիտ ճնճղուկներ «ծիւ – ծիւ» անելով թռչեցին: Ապշած նայեցի այդ խղճուկներին, նրանք ծառից ծառ թռչկոտելով էլի շարունակում էին իրանց անիմաստ «ծիւ – ծիւ»ը: Նրանք պեխապար էին կատարում դրակէտիալին: Նրանք ոչ տեսնում եւ ոչ էլ լըսում էին այն որ կատարւում էր: Աշխարհը տնքում էր արիւնի եւ աւերի մէջ ու նրանք երգում էին իրանց անհեթեթ երգը.– «ծիւ – ծիւ»:

Օր. Մաննիկի արձակ երգերը ինձ յիշեցնում են Նիժնի – Վօլգա քաղաքի ճնճղուկների «ծիւ–ծիւ»ը: Նիչէվօ:

×

Թող ներուի մեզի եթէ չրաժնենք յարգելի տիկնոջ պատկերալից կարծիքը:

Օր. Մաննիկ Պէրպէրեան, իբրեւ բանաստեղծուհի ,ճնճղուկներուն «ծիւ-ծիւ»էն աւելի մեզ կը յիշեցնէ բուն իսկ Նիժնի – Վօլգա քաղաքը:

Օր. Մաննիկի «Արձակ Երգեր»ը «Արեւոտ ճամբան» եւ զանազան նկարագրականները ուրիշ բան չեն՝ եթէ ոչ գրաւելու եւ գրաւելու արտայայտութիւններ:

Քերթողուհին ալ շատ մը թեւերու վրայ եղած է բազմիցս գրաւուած: Երկար շրջան մը պաշարուած է մընացած:

Եթէ իր եւ Նիժնի – Վօլգայի մէջ տարբերութիւն մը կայ, այն ալ հետեւեալն է·— Մինչդեռ ռուսական քաղաքին գլխուն կը տեղային ռումբեր եւ գնդակներ՝ Օր. Մաննիկի գլխուն տեղացին անձրեւներ, կարկուտներ եւ ձիւներ:

×

Արձակ երգ à la Մաննիկ Պէրպէրեան.

ՇՂԹԱՅԱԿԱՊ

Սէրերու խօլ շղթաները վիզիս շուրջ նետած, թափառեցայ Լիւտէսի պարտէզներուն մէջ:

Գետինը նարնջածաղիկներ կային ու լիլաները շատոնց թառամած էին:

Սէրերու խօլ շղթաներէս մին երիտասարդի մը առջեւ նետեցի: Անիկա «շատ կանուխ է, գալ տարի» հծծեց ու հեռացաւ:

Սէրերու խօլ շղթաներէս մին տարեցի մը մէջքը անցուցի: Անիկա «ուշ է, տարին անցաւ» մրմնջեց ու անհետացաւ:

Մնացեալ շափրակներս թափեցան ու փուշերը մնացին:

Հիմակ սէրերու խօլ շղթաները վիզիս շուրջ կը խենթենա՛մ, կը խեղդուի՛մ···:

×

Անգամ մը, Վահրամ Թաթուլ, մեր բանաստեղծ բարեկամը, յարձակեցաւ Օր. Մաննիկի վրայ քննադատելով անոր երգերուն «արձակ»ութիւնը: Վ. Թաթուլ կ'ըսէր թէ փոքրիկ աշխատանք մը կամ ճիգ մը բաւական է Օր. Մաննիկի՝ իր ներշնչումները ոտանաւորով տալու համար, եւ իբրեւ նմոյշ մեր անխոնջ բարեկամը տաղաչափուած քերթուածի վերածած էր մէկ արձակ երգը բանաստեղծուհիին: à la Մ. Պէրպէրեան « արձակ երգ » մը տալէ վերջ à la Վահրամ Թաթուլ ալ չափաբերեալ կտորի կը վերածենք արձակ բանաստեղծութիւնը:

ՇՂԹԱՅԱԿԱՊ

Խօլ շղթաներն իմ սէրերուս վըզիս
շուրջ՝
Թափառեցայ պարտէզին մէջ կարթնա-
սուրն···
Գետինն էր լի նարինջ ծաղիկ ու լիլա՝
Որոնց վըրայ կ'երգէ նուրբ սիւգն ու
կուլայ:

Կ'անցնէր նամբէն՝ տըղայ մը խիստ
տրտմագին·
Ու ես շըղթայ մը նետեցի իր ոտքին:
Նայեցաւ խոր իր աչքերովը բարի
Ու հեծեծեց — «շատ կանուխ է, գալ
տարի··· »

Կ'անցնէր նամբէն տարէց մը խիստ
տրտմագին,
Երկրորդ շղթաս ես նետեցի իր մէջ-
քին:
Ան դիտեց զիս ու մըրմընջեց·— «ո՛հ,
ուշ է:
Չունիմ շափրակ ու մնացածը փուշ է...

Ու հիմակ միշտ շըղթայակապ կը թը-
լիմ·
Շըղթաներով կը խենթենա՛մ, կը
խեղդուիմ···:

Օր. Մաննիկ կը շարունակէ գրել: Ստեղծագործութիւնը աստուածային ըլլալով, կը պահէ միշտ հեղինակը երիտասարդ ու խանդավառ:

Երիտասարդ կին մը նման է օփէրէթի: Եթէ օփէրէթէն հանուին երգերը, կը մնայ կատակերգութիւնը:

×

Օր. Մաննիկ իր ծննդեան քառասունամեակէն վերջ, ծաղիկներովլեցունաւոր, այցելեց Բարիին, Գեղեցիկին ու Ճշմարիտին:

Բարին չընդունեց զինքը, իր կատուին չարութեան պատճառով:

Գեղեցիկը չընդունեց զինքը, իր ծաղիկներուն չորցած եւ «Անցեալ» գիրքին «աւա՛ղ, փառացս անցաւորի» էջին մէջ գրուած ըլլալուն համար:

Իսկ հէք Ճշմարիտը չէր կրնար ընդունիլ, քանզի Ռեթէոս Էֆէնտիի մահէն վերջ ի վիճակի չէր կին մը, կատու մը եւ աշնանային ճամբայ մը հիւրընկալելու, բարէ՛:

×

Օր. Մաննիկ մարդասիրութեամբ սկսած է ու գացած է մարդատեացութեան: Հիմակ կը սիրէ կենդանիները, մանաւանդ ընտանի անասունները: Մնացած է բարեկամ իր Վենետիկցի կատուին եւ անոր ձագուկներուն հետ:

×

Օր. Մաննիկ Պէրպէրեան իր բարակ ու երկար արտաքինով եւ իր աշնանային ճոխ արդուզարդով նման է ԺԸ. դարու բծախնդիր ուսուցչուհիի մը որ կ'աւանդէ ձեւագիտութիւն, պար, ընախօսութիւն, կազմախօսութիւն, կենցաղագիտութիւն եւ հին ազգաց պատմութիւն, ինչպէս նաեւ վերնատան երգեհոնահարութիւն:

Կը նմանի նաեւ Ամերիկայէն ժամանած միսի մը — Միս Քէթթի կամ միս Քրիսթին — որ «Պորտ» ընկերութեան կողմէ միսիօն ստանձնած է փրկելու հոգիները, առնուազն հոգի մը:

Շատ աւելի կը նմանի սակայն Շէյքսփիրի Օֆէլիային որ գետէն հանուած է:

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՇՐՋԱՆԸ ՀԵԾԵԼԱՆԻՒՈՎ

Այսօր Ֆրանսայի շրջանին 43 յաղթանակող հեծելանուորդները — որոնք երէկ դադար ըրին Նիսի մէջ — պիտի կատարեն Նիս - Գան մրցումը: Այս առաւօտ ընդհ. դասաւորումն է հետեւեալը.—

Ա. Լըմէր (Պելճիքացի) Բ. Կուէռա (Իտալ.), Գ. Սբէչեր (Ֆրանս.), Դ. Արչամպօ (Ֆրանս.), իւրաքնչ 23 երկվ. 2 վ. 33 երկվ. 51 երկվ., տարբերութեամբ: Այս դասաւորման մէջ այսօր փոփոխութիւնները շատ հաւանական են:

—o—o—

ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՊԱՇՏՕՆՈՎ Վարշաւա (Լեհաստան) հասաւ Քարլ Ռատէք, Մոսկուայի «Իզվեստիա» թերթին քրոնիկագիրը, որ միեւնոյն ատեն գործօն քարոզիչ մըն է:

Դ Ա Շ Տ Ա Հ Ա Ն Դ Է Ս

կազմակերպուած՝ *ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ* կողմէ

ԱՅՍՕՐ ԿԻՐԱԿԻ ԱՌԱՒՕՏԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԻՐԻԿՈՒՆ ՄԷՕՏՕՆԻ ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ, ՊԱՂ ԱՂԲԻՒՐԻՆ ՄՕՏ

Կը խօսի՝ Տիկին ՇԱՀԼԱՄԵԱՆ

գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցի *ԵՓՐԱՏ* նուագախումբը: խմբերգ, մեներգ, հայկական եւ ռուսական պարեր: Արտասանութիւն:

Ճոխ պիւֆէ մատչելի գիներով:

Հաղորդ. միջոց.— *Էնվալիտէն առնել շոգեկառք եւ իջնել Մէօտօն: Փորթ Վէրսայլէն առնել հանրակառք թիւ 23 կամ 32 եւ իջնել Ֆէրմ տը Մուլինօ: Անձրեւի պարագային կը յետաձգուի յառաջիկայ Կիրակիին:*

Հայ Արիները ցոյց պիտի տան ճանապարհը:

Դաշտապարահանդէս

Կազմակերպուած ԿՈՄԻՏԱՍ ԵՐԿՍԵՌ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ ԿՈՂՄԷ

ԱՅՍՕՐ ԿԻՐԱԿԻ ԱՌԱՒՕՏԵԱՆ ԺԱՄԸ 9էն *ՄԻՆՉԵՒ ԻՐԻԿՈՒԱՆ ԺԱՄԸ* 9

Robinson*ի* **Au Grand Arbre** *պարտէզին մէջ:*

խմբերգ, մեներգ, արտասանութիւն, Թատերական ներկայացում, նուագ եւյլն.: եւրոպական պարեր: Մասնաւոր նուագախումբ, ճոխ եւ դիւրամատչելի պիւֆէ: փափաքողները կրնան ճաշը միասին բերել:

Տախքերու մասնակցութեան համար 3 ֆրանք:

Դաշտահանդէս

Կազմակերպուած՝ ՓԱՐԻԶԻ ՍԱԼՆՈՅ ՁՈՐԻ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Այսօր Կիրակի առտուան ժամը 9էն մինչեւ իրիկուան ժամը 8

Արժանթէօյի անտառին մէջ

Ներկայ կ'ըլլայ Պ. ԿԱՐՕ ՍԱՍՈՒՆԻ

բանախօսութիւն, երգ, պար եւ անակնկալներ:

Հայկական պարեր տավուլ զուռնայով

ճոխ պիւֆէ: փափաքողները կրնան ճաշ միասին բերել:

Հաղորդկց. միջոց.— Փորթ Քլիշիէն առնել 40 թիւ հանրակառքը եւ իջնել Թէրմինիւս, այս վերջին տեղէն առնել օթօպիւս եւ իջնել Լա Ֆոնթէն տէ Րօզիէ:

Մ Ե Ծ   Դ Ա Շ Տ Ա Հ Ա Ն Դ Է Ս

կ ա զ մ ա կ ե ր պ ո ւ ա ծ

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Դ Պ Ր Ո Ց Ա Ս Է Ր Ի   Պ Ա Ր Տ Է Զ Ը

1 ՊՈՒԼՎԱՐ ՏԻՒ ՆՈՐ :—: ԼԸ ՐԷՆՍԻ

ԿԻՐԱԿԻ 30 *ՅՈՒԼԻՍ* 1933, *ԺԱՄԸ* 14էն 22

ՇՐՋԱՆԱԻԱՐՏՆԵՐՈՒ ՎԿԱՅԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԲԱՇԽՈՒՄ

Մարզական խաղեր, երաժշտութիւն եւ սիրուն անակնկալներ վարժարանին սանուհիներուն կողմէ:

ՃԱԶ ՊԱՆՏ   *ՊԱՐ*   *ՃՈԽ ՊԻՒՖԷ*

Անձրեւի դէմ պաշտպանուած վայր:

Մուտք **5** *ֆրանք:*

Հաղորդակցութեան միջոցներ.— *Թրամուէ՝ Օփէրայէն կամ Ժօրէսէն 21 A.* — Care de l'Est*էն Կարկանի գիծը, իջնել՝ Րէնսի-Փավիյեօն:*

ՏՕՔԹ. Ս Պ Ա Ր Թ Ա Լ Ի

ՓԱՐԻԶԻ ԲԺՇ. ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԷՆ

Նախկին գլխաւոր բժիշկ եւ վիրաբոյժ Իզմիրի Ազգ. հիւանդանոցին

44 Rue Poissonnière.   մէթրօ՝ Bonne Nouvelle

Ընդունելութիւն ամէն օր ժամը *14—18* եւ ժամադրութեամբ

Aux Etoiles de la Perse

Restaurant TÉHÉRAN

33, Rue des Ecoles. Paris (5)

Պարսկական եւ եւրոպական համեղ կերակուրներ

Գիները չափաւոր: SALON DE THÉ

Ամէն Ուրբաթ պարսկական երաժշտութիւն:

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԴԱՐՄԱՆԱՏՈՒՆ

ՏԷՐ ԵՒ ՏՆՕՐԷՆ ՏՕՔԹ. ՄԻՀՐԱՆ Կ. ՔԷՇԻՇԵԱՆ

Նախկին բժշկապետ Մերսինի ֆրանս. հիւանդանոցներու

Պատուոյ մէտայլ ֆրանս. Առողջապահ. Նախարարութենէս

85. Rue Julien Lacroix. Paris (20)

Métro BELLEVILLE կամ COURONNE   Tél. MENIL. 45—43

Բաց է ամէն օր կէսօրէ վերջ ժամը 2.50էն 7.50, (կէսօրէ առաջ միմիայն ժամադրութեամբ) կիրակի եւ տօն օրերը 10—12:

Հոն կը կատարուին՝ Ք. ճառագայթներով ամէն կերպ քննութիւն, շողանկարում (radiographie), գեր-մանիշակագոյն, յետ-կարմրագոյն եւ ռէօնթկէնեան դարմանում (radiothérapie profonde), նաեւ ՏԻԱԹԷՐՄԻԻ բոլոր կիրարկումները եւ ելեկտրաբուժական բոլոր ձեւերը, որ ներքին, արտաքին եւ մորթային բազմաթիւ հիւանդութիւններու դէմ գործուած գիտական ամենավերջին եւ զօրաւոր ազդակներն են:

Թոքախտաւորներու համար pneumothoraxի գործողութիւն: Հակաշիւծախտային կանխարգելիչ եւ բուժիչ պատուաստ եւ շիճուկ (կատարելապէս անվտանգ):

Ջղային եւ հոգեկան հիւանդութիւններու դէս քնէածական Թելադրական եւ ֆրէօտեան մէթոտներ:

Դարմանատունը ունի իր մասնագէտ բժիշկները աչքի, քթի, ականջի, ինչպէս սաեւ արանց եւ կանանց ծննդամիզային եւ վեներային հիւանդութիւններու համար:

Assurance Socialeի պատկանող հիւանդներու կը տրուի լուրջ խնամք:

Տօքթ. Մ. Քէշիշեան, որպէս մասնագէտ ներքին հիւանդութեանց, կ'այցելէ նաեւ դրսի հիւանդներուն.

Ատամնաբուժարանը կը ղեկավարուի Փարիզի Համալսարանէն շրջանաւարտ ատամնաբոյժի մը կողմէ: Ամենալայն պայմաններ ակռաներու խնամքի եւ ոսկի կազմածներու (քուրօն եւյլն.) շինութեան համար:

Ա Զ Դ

Ս. Սահակ-Մեսրոպի տօնին առիթով՝ Մարսէյլի Ս. Թարգմանչաց Մայր-Եկեղեցիի տօնադարձը պիտի կատարուի այսօր Կիրակի, մեծաշուք արարողութեամբ եւ հանդիսաւոր պատարագ պիտի մատուցուի: Նաեւ մասնաւոր հոգեհանգիստ պիտի կատարուի բարերար Պ. Վ. Խօրասանճեանի ողբացեալ կողակցին յիշատակին: Երգեցողութիւններու պիտի մասնակցի Մարսէյլի Հայ Երաժշտական Միութեան երկսեռ երգչախումբը: (կնիք)

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուին Յակոբ եւ Գէորգ Կարագեանները, որոնք կը գտնուէին Փարիզ: Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել Պ. Կ. Մութաֆեանի, 74, rue de Rome. Marseille:

գուշակուհի

ՏԻԿ. ՄԱՐԻԱ ՉԷՆԻ

կը բացատրէ անցեալը, կ'առաջնորդէ ներկային մէջ, կը գուշակէ ապագան, ըստ ձեռքի գիծերուն, աստղերու եւ քարտերու:Ամէն օր (կիր.ն ալ մէջը) ժ. 3-7, բացի եշ.է: 62 Rue de la Rochefoucauld, բակին խորը, բ. յարկ, աջ կողմ, Métro Pigalle.

ՆՈՐ ՏԵՍԱԿ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ԱՄԷՆ ՀԱՅ

Ըլլայ մտաւորական, վաճառական, արուեստագէտ արհեստաւոր, շարժավար, հեծելանուորդ, ինքնաշարժի տէր կամ պարզ անցորդ

ՊԷՏՔ Է ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԻ

LIGUE de DÉFENSE GÉNÉRALEի

ORGANE de CONTENTIEUX GÉNÉRAL

Siège: 94, rue Saint-Lazar. Paris (9). Métro: Saint-Lazare

Directeur - Fondateur: V A H É

Jurisconsulte de Droit Français et International Privé

R. du C. Seine 572,985   Chèques Postaux Paris C. 699 - 51   Adr. télég.: Ligdefgen Paris

Consultation: de 8 à 10 & 17 à 19 heures   Tél. PIGALLE: 67 - 69

Որովհետեւ ան սահղծագործութիւնն է ֆրանսահայ իրաւագէտի մը, որ երկար ժամանակներէ ի վեր մասնագիտութիւն ստացած է գաղղիական եւ միջազգային իրաւաբանութեան ամէն ճիւղերուն մէջ, եւ որուն անցեալն ու արուեստագիտական խղճմտութիւնը անսղիւտ են.

Որովհետեւ ան ամէնուն ճշմարիտ փրկարարն է.

«La Ligue de défense Générale»*ը ձեզ խորհուրդներ պիտի տայ ամէն խնդիրներու մէջ. ձեր ներկայացուցիչը պիտի ըլլայ եւ ձեզի պիտի պաշտպանէ ամէն դատարաններու եւ ատեաններու առջեւ:*

Երբ ձեզմէ պահանջուած տուրքերը չափազանցուած են, ան ձեռք պիտի բերէ ձեր իրաւունք ունեցած զեղչերը:

Ի դէպ արկածի, ան ձեզ վճարել պիտի տայ ձեր կառքերուն եղած վնասները, ինչպէս նաեւ ծախքերը եւ վնասուց հատուցումները, ձեր անձին, ձեր կնոջ եւ ձեր զաւակաց համար, այս առթիւ անոր վրայ կ'առնէ դատական բոլոր ծախքերը. եւ այն պարագաներուն մէջ որ չահագրգռութեան արժանի թուին իրեն, ան կը հաւանի բարեացակամօրէն դրամական օժանդակութիւն ընել, վճարելի՝ վերջնական կարգադրութեան միջոցին:

Ան կը գանձէ բոլոր վճարելի առնելիքները, նոյնպէս ստանձնելով յարակից բոլոր ծախքերը:

ՏԱՐԵԿԱՆ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳԻՆ **100** *ՖՐԱՆՔ*

Աւելի մանրամասնութեանց համար, ի մասին իր պայմաններուն եւ երաշխաւորութեանց, դիմեցէք ձեր ապահովագրութեան միջնորդին կամ «Ligue de Défense Générale»ւ կեդրոնատեղին՝

94, Rue Saint - Lazare 94. Paris. Métto: Gare Saint - Lazare.

Etude de Me ***BERNARD WAHÉ***

(12 année)

Licencié en Droit de la Faculté de Paris

Ancien élève de l'École des Hautes Etudes Sociales

J U R I S Ç O N S U L T E

Droit Français et International Privé

94, Rue St. Lazare, Paris (9e)   Tél. Pigalle 67-69

կը ստանձնէ ամէն տեսակ դատական խնդիրներ, ինչպէս նաեւ փողոցի արկածներ, անձամբ կը պաշտպանէ առեւտրական եւ հաշտարար դատարաններու առջեւ, կուտայ certificats de coutumesներ, կը կատարէ ամուսնութեան եւ ամուսնալուծման վերաբերեալ բոլոր գործողութիւնները:

Կ'ընդունի ժամը 9—10 *եւ* 17—19: *Նաեւ ժամադրութեամբ*

ՅՈՒՆԻՍ 1ԻՆ ԲԱՑՈՒԵՑԱՒ

Comptoir FRANCO-ARMÉNIEN

11, Rue de Montyon, Pris (9)

Métro: Fbr. Montmartre et Peletier   *Tél. Province 50-90*

կը կատարէ առեւտրական վարկի գործողութիւններ եւ կը զեղչէ ֆրանսաբնակ հայ առեւտրականներու, գործարանատէրերու եւ խանութպաններու կողմէ ներկայացուած առեւտրական մուրհակները:

Վարիչ Մ. ՃԱՆՇԵԱՆ

Հայերու ժամադրավայրը

ճաշարան ***Ֆ Լ Օ Ր Ի Ա***

61 Rue Monsieur le Prince, PARIS (6e)

մէթրօ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ   Հեռաձայն Danton 52- 73

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ

Restaurant ARABIAN

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԵՒ ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ

ՄԱՔՈՒՐ ԵՒ ՀԱՄԵՂ ԿԵՐԱԿՈՒՐՆԵՐ

31bis RUE DU FBG. MONTMARTRE

Tél. Prov. 57—65   Մէթրօ **Montmartre**

ԳԻՆԵՐԸ ՇԱՏ ԱԺԱՆ

ԱՆՄԱՐԱՏ ՕՂԻ ԱՂԱՆԴԵՐՆԵՐՈՎ

CABINET de Me V. YARJANIAN

JURISCONSULTE

Procédure Générale — Mandataire en Justice

44, Rue La Fayette, Paris (9)   Tél. TAITBOUT. **53-32**

կը ստանձնէ ամէն տեսակ դատական գործեր: Անձամբ կը պաշտպանէ Առեւտրական եւ Հաշտարար Դատարաններու առջեւ: Ամուսնութեան եւ ամուսնալուծման, եւ ժառանգական բոլոր գործողութիւնները կը կատարուին արագութեամբ: վարչական դիմումներ նախարարութեանց մօտ:

կ'ընդունի, ամէն օր, ժամը *9*էն *11*, եւ *5*էն 7:

Բ Ո Ւ Ր Դ Ե Ր

կը ծախենք ամէն տեսակ բուրդեր՝ Թրիքօ շինողներու համար: Միշտ պատրաստ ունինք 50.000 քիլօ ամէն տեսակի գոյներով բուրդեր՝ թիւ *2)28, 3)28, 2)32, 2)36, 2)40* (grosse laine):

Դիմել՝ **DOERFLINGER,**

31, rue de Maubeuge, Paris (9) Métro: Cadet

Մասնաւոր բուրդ լոգանքի հագուստնեկու համար: Շրջուն վաճառորդներու համար բուրդէ կծիկներ: Գաւառէն եկած ապսպրանքները կը ղրկուին ապսպրանքներու ստացման օրը:

ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻ

Վիրաբոյժ - ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

ՎԿԱՅԵԱԼ ՓԱՐԻԶԻ ԲԺՇԿԱԿԱՆ ՖԱՔԻՒԼԹԷԷՆ

14 Rue Lagrange, PARIS (5) Métro St. Michel *կամ* Maubert-Mutualité

*ՄԱՍՆԱԳԷՏ ՈՍԿԻ ՔՈՒՐՈՆԻ, ՊՈՒԺԻ ԵՒ ԱՏԱՄՆԱՇԱՐ*ի

բերնի, լինդերու, ակռաներու խնամք եւ վիրաբուժ. գործողութիւն

կ'ընդունի ամէն օր, ժամը *9 - 12* եւ կէս օրէ վերջ 2էն 8:

կիրակի եւ տօն օրեր 9էն մինչեւ կէսօր:

ԲԺՇԿԱԿԱՆ ԵՒ ԱՏԱՄՆԱԲՈՒԺԱԿԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴԱՐՄԱՆԱՏՈՒՆ

71 rue du Fbg. St. Martin, Paris (10)

Tél. Botzaris 53-61   Métro Château d'Eau ou Gare de *l'Est*

Գիտութեան վերջին մեթոտներով կը բժշկենք՝ վեներական ամէն տեսակ հիւանդութիւններ (ջերմամիզութիւն, ֆրանկախտ եւայլն), մորթի, ջղային, ստամոքսի եւ կանացի հիւանդութիւններ:

Բժշկումը կը կատարուի, X անդրմանիշակագոյն ճառագայթներով եւ ելեկտրականութեամբ: Կը կատարենք մէզի եւ արեան տարրալուծում:

Կը խնամենք ատամի ամէն տեսակ հիւանդութիւններ: Քուրօն՝ սկսած 100 ֆրանքէն, պրոճ՝ ամերիկեան սիստէմով:

Արժէքները շատ մատչելի. Մասնաւոր զեղչ բանուորներու եւ չքաւորներու:

Դարմանատունը բաց է ամէն օր առաւօտեան 9—12 *եւ* 3—8: *Կիրակի եւ տօն օրերը՝* 9—4:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԸՆԴՀ. ԴԱՐՄԱՆԱՏՈՒՆ ·POLYCLINIQUE·

Ա. ՇԱՀՊԱՂԵԱՆ

49, ՐԻՒ ՏԷ ՓԸԹԻԹ ՄԱՐԻ, ՄԱՐՍԷՅԼ, ԳԵՏՆԱՅԱՐԿ

49, Rue des Petites Maries, Marseille. Rez de chaussée

Tél. 62 - 46

կը դարմանուին ամէն տեսակ հիւանդութիւններ կարող եւ մասնագէտ բժիշկներու կողմէ:

ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԵԱՆ ՕՐԵՐԸ ԵՒ ԺԱՄԵՐԸ

Թոքերու հիւանդութիւններ	Գշ. ժամը 5, եշ. ժ. 9, կիր. ժ.
Սրտի, լայներակութեան (վարիս), վերջինիս բուժում նաեւ ներարկումներով.	Բշ. ժամը 5, եշ. ժ. 5:
Ստամոքսի, աղիքի փայծաղի (տալախ), Թութքի (մայասըլ) հիւանդութիւնները: Մայասըլի բուժում նաեւ ասեղներով:	Բշ. ժամը 4, Ուր. ժ. 4:
Ջղային հիւանդութիւններ	Գշ. ժամը 5, եշ. ժ. 9, կիր. ժ.
Նորածիններու եւ երախաներու հիւանդութիւններ.	Գշ. ժամը 10, եշ. ժ. 4:
Վիրաբուժական եւ Արկածի.	Բշ. ժամը 3, Գշ. ժ. 6, Ուր. ժ.
Ծննդամիզային հիւանդութիւններ (ջերմամիզութիւն).	Գշ. ժամը 6, Շբ. ժ. 12:
Ծննդաբերութեան եւ Արգանդի.	Գշ. ժամը 11, Շբ. ժ. 10:
Քթի, կոկորդի եւ Ականջի հիւանդութիւններ	Գշ. ժամը 9, եշ. ժ. 10:
Աչքի հիւանդութիւններ.	Դշ. ժամը 11, Շբ. ժ. 11:
Մորթային հիւանդութիւններ. մազերու զօրացում	Դշ. ժամը 7, Շբ. ժ. 9:
Վեներական հիւանդութիւններ. Արանց եւ կանանց	Դշ. ժամը 7, Շբ. ժ. 9:

Քննութիւն՝ արեան, Թուքի, մէզի, սերմի եւյլն.:

կը կիրարկուին ելեքտրաբուժական բոլոր ձեւերը: Շողանկարում (radio): Մարձում (massage): կը կատարուին ամէն տեսակ ներարկումներ:

Assurance Socialeի հիւանդներուն, ինչպէս նաեւ արկածի դէպքերու անմիջական՝ լուրջ եւ բարեխիղճ խնամք:

Դարմանատունը բաց է ամէն օր ժամը 9-12 եւ 3 - 7, կամ ժամադրութեամբ: Կիրակի եւ Տօն օրերը՝ ժամը 9էն:

(Տրամադրելի են նաեւ վկայեալ Մանկաբարձուհիներ):

Շավիլի մէջ «ՅԱՌԱՋ» կը ծախուի

Librairie de la Pointe. 240 Grand'Rue. Chaville

Le Gérant : H. STEPHAN

17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)   **Imprimerie A. DER (AGOPIAN)**

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70
(ՆՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 11 ՅՈՒԼԻՍ 1933
11 Juillet 1933

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

9րդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2236

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՊՏՈՅՏ ՄԸ ԴԷՊԻ ԱՐԵՒԵԼՔ

Երբ «Հիւրրիէթ»ը հաստատեցին, Պոլսոյ եւ Կովկասի մէջ ...արժում մը սկսաւ՝ դէպի գաւառ։ Ուրիշ խօսքով՝ դէպի երկիր։

Արդար ըլլալու համար, ըսենք որ աւելի շատ Կովկասէն մտա...որականներ գացին Թրքական Հայաստան։

Իսկ Պոլսոյ մէջ, երբ մարդիկ արթնցան, արդէն սնանկացած ...էր «Հիւրրիէթ»ը, իր ետեւէն բերելով աշխարհաստաան պատե...րազմը։

Շարժումը ոգեւորեց նաեւ բուն Հայաստանի մտաւորակա...նութիւնը։

Մինչեւ այսօր, մենք յուզումով կը յիշենք արշաւ մը, որ տե...ղի ունեցաւ Կարինէն Մուշ – Սասուն, առաջնորդութեամբ անմո...ռանալի Ռոստոմի, եւ մասնակցութեամբ 25 – 30 երիտասարդնե...րու։

Բացի քանի մը վարժուհիներէ, որոնց ձորերը յատկացուած ...էին, բոլորս ալ ճամբայ ելանք հետիոտն, լեռ – ձոր կտրելով եւ ... Բարձր Հայքի մայրաքաղաքէն Սասուն հասնելով վեց օրէն։ Նոյն...քան ալ՝ վերադարձը։

Արշաւին կը մասնակցէին նաեւ 8 – 10 աշակերտներ, որոնց ...Ռոստոմը բնագիտական դասեր կուտար ճամբու ընթացքին, կանգ ...առնելով քարի մը, ծաղիկի մը, ծառի մը կամ աղբիւրի մը առ...ջեւ։

Արշաւը տեւեց մէկ ամիս։ Երբ Կարին վերադարձանք, համ...րանք չունէին այն թեկնածուները որ կ'ուզէին մասնակցիլ յաջոր...դին, մէկ տարի յետոյ։

Դժբախտաբար, Պալքանեան պատերազմն ունէինք արդէն, 1912–13, իսկ միւս տարին ...

Նոյն շրջանին, Հ. Յ. Դ. Ընդհ. Ժողովին անդամներն ալ Բարձր Հայքէն անցան Տարօն եւ Վասպուրական, թէ կուսակցա...կան գործ կատարելով եւ թէ ուսումնասիրելով երկիրն ու ժողո...վուրդը։

×

Ոչ երկիր ունինք այսօր, նախկին իմաստով, ոչ ալ ժողո...վուրդ՝ տեղին վրայ։

Այսօր հեռաւոր յիշատակներ են Բարձր Հայքն ու Վասպուրա...կանը, Տարօնն ու Տիգրանակերտը, Խարբերդն ու Սեբաստիան, Պոնտոսն ու Կիլիկիան, Բիւթանիան ինչպէս Թրակիան եւ միւսնե...րը։

Չկա՛յ հարեւան Պարտիզակն անգամ, Պոլսոյ քթին տակ, որ քանի մը տարի յաջորդաբար դարձաւ ջուրի ճամբայ՝ Պոլսոյ մը...տաւորականներուն համար ...

Բայց, եթէ այսօր չունինք Երկիրը երէկուան իմաստով, ու...նինք անոր ժողովուրդին ցիրուցան մնացորդները՝ ցամաքէ ցա...մաք։

Այսպէս, մասնաւորաբար արեւելեան գաղութները մեր աչքին կը կազմեն տեսակ մը «արեւելեան նահանգներ», աշխարհագրա...կան փոփոխութեամբ։

Իրականութիւնը դիտելով փոխաբերաբար, մե՞ղք է, օրինակ, Սուրիան համարել Կիլիկիա, Պուլկարիան՝ Կարին, Յունաստանը՝ Տարօն եւն.։

Իսկապէս, նոյն ժողովուրդն է ամէն տեղ, քշուած՝ միեւնոյն փոթորիկէն եւ իրար խառնուած՝ աններեւակայելի այլազանու...թեամբ։

Եւ Փարիզն ալ համարելով ... Պոլիս, ի՞նչու, այս անմեղ ինք...նախաբէութեամբ, չմտածենք նոր արշաւներու մասին։

Այսպէս, կ'առաջարկենք սարքել մտաւորականներու պտոյտ մը՝ դէպի արեւելք, — դէպի Պալքանները եւ Սուրիա։

Մեր երեսին մի' տաք դժուարութիւնները։ Գիտենք, — ամէ...նէն առաջ ունինք՝ անցագրի եւ դրամի խնդիր։

Բայց, անգամ մը որ ձեռնարկին արժէքը գնահատուի, կը կարծենք թէ միջոցներն ալ կը գտնուին։

Անկարելի չէ հաւաքական անցագիր ճարել, այս կամ այն եր...կրին համար, մէկ – երկու ամսուան պայմանաժամով։

Եւ դրամն ալ կարելի է ճարել, համաձայն մասնակցողներու ...նիւթական կարողութեան եւ կամաւոր աջակցութեանց։

Մենք առ այժմ մէջտեղ կը դնենք միայն գաղափարը, այն վս...տահութեամբ թէ պիտի խանդավառէ շատ – շատերը։

Մեր շրջապատին մէջ, կը ճանչնանք երիտասարդ գրագէտ...ներ, բժիշկներ եւ արուեստագէտներ, որոնք պատրաստ են այս ա...մառ իսկ ճամբայ ելլելու դէպի Սուրիա կամ Յունաստան։ Ոչ թէ պարզապէս պտտելու, այլ գործ արտադրելու համար։

Աւելորդ պիտի ըլլար ծանրանալ ձեռնարկին բազմազան առա...ւելութեանց մասին։ Մանաւանդ, եթէ մասնակցողներուն մէջ գտնուին ամէն տապարէզի մարդիկ։

Ամէն բանէ առաջ, տարրական պահանջ մըն է սերտացնել, ամրապնդել կապերը՝ գաղութէ գաղութ։

Փարիզը պէ՛տք է որ ճանչնայ միւս գաղութները — նոյն իսկ Ֆրանսայի գաւառական գաղութները։

Պէտք է երթալ եւ աչօք – բացօք տեսնել թէ ի՛նչպէս մարդիկ ինքնապաշտպանութեան պայքարը կը մղեն բազմագլխանի հրէշի մը դէմ որ կը կոչուի օտարութիւն։ Թէ ի՛նչպէս, համատարած թշուառութեան մէջ, բոյներ կը ծլին ու կը ծաղկին, ի խնդիր կո...րուսեալ հայրենիքին։

Եթէ գացողը իր հետ կախարդանք մը պիտի տանի, տասն ան...գամն ալ պիտի շահի, թարմանալով հոգեպէս եւ ընդլայնելով իր հորիզոնը։

Ի հարկէ լաւ պիտի ըլլար եթէ այդպիսի արշաւ մըն ալ սար...քուէր դէպի Հայաստան։

Բայց, ի՞նչ օգուտ խօսիլ այնպիսի բաղձանքներու մասին որոնց իրականացումը կախում չունի մեր բարի կամքէն ...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԵՐԵՒԵԼԻ ՀԻՒՐԵՐ՝ ԷՆԿԻՒՐԻԻ ՄԷՋ

Պ. Պ. ՍՏԱԼԻՆ, ՄՈԼՈՏՈՎ, ՑԱԼՏԱՐԻՍ, ԹԻԹՈՒԼԷՍՔՕ ԵՒՆ.

Պոլսոյ Թուրք թերթերը կը գրեն.—

Այս աշնան, Էնկիւրի կեդրոնը պիտի ըլլայ քաղաքական ու բարեկամական կարեւոր այցելութեանց։ Հանրապետութեան հռչակման տասներորդ տարե...դարձին առթիւ, դրացի պետութեանց վարիչներէն շատերը Էնկիւրի պիտի գան եւ մեր կառավարութեան հիւրը պիտի ըլլան։

Էնկիւրի այցելելիք բարեկամ երկիրներու պետական անձերուն մէջ կը գտնուին ամէնէն առաջ ռուս կառավարութեան անդամները։ Մեր ստացած տեղեկութեանց համաձայն, կուսակցութեան ընդհանուր քարտուղար Պ. Ստալին, Խորհրդային Միութեան վարչապետ Պ. Մօլօտով, արտաքին գործավար Պ. Լիթվինով եւ խորհրդային բանակի ընդհանուր հրամանատարը Հոկտեմբերի վերջերը Էնկիւրի գալով, Հանրապետութեան տարեդարձի հանդէսներուն ներկայ պիտի ըլլան եւ պիտի տեսակցին մեր կառավարութեան պետերուն հետ։ Ցարգելի հիւրերուն ի պատիւ, հացկերոյթներ պիտի տրուին։

Յունաստանի վարչապետ Պ. Ցալտարիս եւ արտաքին նախարար Պ. Մաքսիմօս ալ Հոկտեմբերին Էնկիւրի այցելելով, ներկայ պիտի գտնուին Հանրապետութեան տօնի հանդէսներուն։

Ասկէ առաջ գրուած էր թէ Ռումանիոյ արտաքին նախարար Պ. Թիթուլէսքօ աշնան Էնկիւրի պիտի այցելէ։ Շատ հաւանաբար այս այցելութիւնն ալ զուգադիպի Հանրապետութեան տարեդարձի հանդիսութեանց։ Այս կերպով, Էնկիւրիի մէջ պիտի ունենանք բազմաթիւ հիւրեր։

Ի՞նչ կը պատրաստուի Թուրքիոյ, Պուլկարիոյ եւ Յունաստանի միջեւ

Սօֆիայի քաղաքական շրջանակներուն մէջ կը հաւաստեն թէ Ըսմէթ փաշա Սօֆիա պիտի այցելէ յառաջիկայ սեպտեմբերին։ Այս առթիւ, պուլկարական կառավարութիւնը իր վերջնական պատասխանը պիտի տայ Պուլկարիոյ, Թուրքիոյ եւ Յունաստանի միջեւ ծրագրուած համաձայնութեան մը առաջարկին։ Այս համաձայնութիւնը եթէ յաջողի, պիտի կազմէ տեսակ մը Պալքանեան Լոքառնօ՝ երեք պետութեանց միջեւ։

Ամերիկա ալ կը պատրաստուի ճանչնալ Խորհրդային իշխանութիւնը

Մ. Նահանգներու մեծ օրաթերթերը երկար խմբագրականներ կը տպեն խորհրդային իշխանութեան ճանաչման մասին։

Այս առթիւ, խօսելով ռուսական հին պարտքերու մասին, «Նիւ Եորք Թայմզ» կ'ըսէ թէ նկատի ունենալով եւրոպական պետութեանց բռնած դիրքը՝ իրենց պարտքերուն հանդէպ, Մոսկուան ալ կրնայ չահեկան առաջարկներ ընել։

«Նիւ Եորք Հէրըլտ» դիտել կուտայ թէ ժամանակ է չեշտակի դիտելու դէպքերը եւ թէ կառավարութիւնը պարտաւոր է տեղի տալ տնտեսական ճնշման, որ անհրաժեշտ կը դարձնէ խորհրդային իշխանութեան ճանաչումը։ Թերթը կ'աւելցնէ թէ վերջերս կարեւոր խօսակցութիւններ տեղի ունեցած են Ուաշինկթընի մէջ, ճանաչման մասին։ «Քանի որ այսպիսի խօսակցութիւնները կը շարունակուին, կը նշանակէ թէ Ուաշինկթընի քաղաքական շրջանակները տրամադիր են վերահաստատելու դիւանագիտական յարաբերութիւնները երկու երկիրներու միջեւ»։

Ամերիկեան թերթերը այնքան լաւատես են որ, հիմակուընէ Մոսկուայի հաւանական դեսպանին անունն ալ կուտան։

Գերմանիա եւ Վատիկան համաձայնեցան

ՄԵԾ ՅԱՂԹԱՆԱԿ ՄԸ ՀԻԹԼԷՐԻ ՀԱՄԱՐ

Յուլիս 8ին Վատիկանի մէջ նշանագրուեցաւ Գերմանիոյ հետ կնքուած պայմանագիրը (Քոնքորտա)։ Վերջնական ստորագրութիւնը տեղի պիտի ունենայ քանի մը շաբաթէն։ Այս առթիւ հետեւեալ յայտարարութիւնն ըրաւ ֆոն Փափէն, Գերմանիոյ փոխ – վարչապետը, որ Հիթլէրի լիազօրն էր բանակցութեանց համար.

— «Այս համաձայնութեան կնքումը տեսականօրէն կարեւոր է, որովհետեւ, գերմանական պետութիւնը հաստատումէն ի վեր առաջին անգամ ըլլալով, կը կարգադրէ մեր պետութեան իրաւական յարաբերութիւնները՝ Վատիկանի հետ։ Այս բանը մինչեւ հիմա վերապահուած էր գերմանական զանազան պետութեանց։ Իրաւասութիւնները յստակօրէն սահմանուած ըլլալով, այսուհետեւ որ եւ է հակամարտութիւն չի կրնար ծագիլ պետութեան եւ եկեղեցիին միջեւ։

⁂ Այս միեւնոյն առիթով, Պ. Հիթլէր յայտարարութիւն մը հրատարակեց, ուր կ'ըսէ.

— «Հռոմէադաւան Գերմանացիները այժմ ամէն երաշխաւորութիւն ունին, որով կրնան առանց պայմանի յարիլ ազգային – ընկերվարական կարգ ու սարքին։ Այն կաթոլիկ կազմակերպութիւնները որոնք լուծուած էին — յաճախ առանց կառավարութեան գիտութեան — պիտի արտօնուին նորէն, ցորչափ իրենց գործունէութիւնը կը սահմանափակեն կրօնական գործերու մէջ. եւ առնուած են կաթոլիկ մամուլին դէմ տնօրինուած միջոցները։ Կը յուսամ թէ յառաջիկային քաղաքականութիւնը եւ կրօնը պիտի անջատուին, ի սէր խաղաղութեան որուն այնքան պէտք ունի գերման ժողովուրդը»։

Միեւնոյն ատեն կը ծանուցուի թէ չեղեալ պիտի համարուին կարգ մը կաթոլիկ պետերու դէմ ձեռք առնուած միջոցները։

⁂ Կնքուած պայմանագիրը կը բաղկանայ 35 յօդուածներէ։ Բնագիրը պիտի հրատարակուի վերջնական ստորագրութենէն յետոյ։ Քաղուած տեղեկութեանց համաձայն, Գերմանիոյ կաթոլիկները իրաւունք չունին քաղաքական ընկերակցութիւններ կազմելու եւ այն կազմակերպութիւնները որ յայտնապէս կրօնական չեն, կառավարական հսկողութեան պիտի ենթարկուին։ Միւս կողմէ, կառավարութիւնը պիտի ճանչնայ եկեղեցական գոյքերը։ Զուտ կրօնական ընկերակցութիւնները պիտի թոյլատրուին եւ եկեղեցին որոշ ազատութիւն պիտի վայելէ ուսուցման համար։ Փոխան երեք դեսպանութեանց (Գերմանիա, Փրուսիա եւ Պավարիա), Պերլին Վատիկանի մէջ պիտի ունենայ՝ միայն մէկ դեսպան։ Այս կերպով Պավարիա կը կորսնցնէ իր առանձնաշնորհեալ դիրքը, եւ Գերմանիոյ կաթոլիկ կուսակցութիւնը, որ այնքան մեծ դեր կատարած է ժամանակակից Գերմանիոյ պատմութեան մէջ, ամբողջովին կ'անհետանայ իբրեւ քաղաքական ուժ։ Կաթոլիկ կրօնական ուսուցումը պարտաւորիչ պիտի ըլլայ մեծամասնաբար կաթոլիկ շրջաններու մէջ, Պապը պիտի կրնայ ազատօրէն ընտրել իր եպիսկոպոսները, պարզապէս իր անուանումը տեղեկացնելով կառավարութեան, քաղաքային ամուսնութիւնը կրօնականէն առաջ պիտի կատարուի եւն.։ Մէկ խօսքով, Պապը պաշտօնապէս կը ճանչնայ հիթլէրական իշխանութիւնը։

Այս համաձայնութիւնը անուղղակի հարուած մըն է Աւստրիոյ համար, որովհետեւ Վատիկան այլեւս չպիտի կրնայ ուժ տալ վարչապետ Տոլֆուսի, որ հիթլէրական իշխանութեան դէմ կը պայքարի՝ կրթնած կաթոլիկ հոսանքին։

Նորօրինակ խտութիւններ Գերմանիոյ մէջ

ԱՆԱՐԳՈՒԹԵԱՆ ՍԻՒՆԻՆ ՊԻՏԻ ԳԱՄՈՒԻՆ, ԵԹԷ...

Գերմանական քաղաքի մը՝ Համմի բնակիչներէն եօթը հոգի սեւ ցանկը անցան, Հրեաներէն ապրանք առած ըլլալով։ Այս առթիւ նացիներու մարտական խումբը հրատարակելով անոնց անունները, կ'ըսէ.

— «Գիտակից՝ իրենց արարքին յանցապարտութեան, այս Գերմանացիները զգուշացած են բացէ ի բաց հրէական խանութները մտնելու, եւ սողոսկած են ետեւի դուռներէն, կամ հեռախօսով կատարած են իրենց ապսպրանքները»։

⁂ Հիւանդութեան դէմ ապահովագրութեան սնտուկները չպիտի վճարեն իրենց անդամները քննող հրեայ բժիշկներուն վարձքը, եթէ հիւանդները իրենք ալ ոչ – արիական (հրեայ) չեն։

Պերլինի, Ֆրանքֆորթի, Նիւրէնպէրկի եւ ուրիշ քաղաքներու թաղապետական աւազաններուն մէջ արգիլուած է ընդունիլ Հրեաներ։

Գերմանիոյ կոյրերու ընկերակցութիւնը որոշեց իր կանոնագրին վրայ աւելցնել նոր յօդուած մը, որով կը վտարուին հրեայ կոյրերը։

Ալէնշթայնի քաղաքապետական խորհուրդին նախագահը առաջարկեց ջնջել հրէական կրօնական ուսուցման համար սահմանուած վարկերը։

Միեւնոյն քաղաքին հիթլէրական մասնաճիւղը հրաման մը հրատարակեց, որով նացիներուն կ'արգիլուի յաճախել հրէական սրճարաններ, ուր կրնան Հրեաներու հանդիպիլ։

⁂ Բժշկական ասպարէզէն վտարուած հրեայ բժիշկներու թիւը կը հասնի վեց հազարի, ամբողջ Գերմանիոյ մէջ։ Միայն Պերլինի մէջ ապահովագրական սնտուկներէն վտարուած հրեայ բժիշկներուն թիւն է 1500։

⁂ Այնշթայն, որ զրկուած է գերմանական հպատակութենէ, հաւանեցաւ ստանձնել Երուսաղէմի եբրայական համալսարանին բնագիտական ճիւղին տեսչութիւնը։

⁂ Պրունշվիքի շրջանին մէջ, Հարցի լեռներուն ստորոտը, վերահաստատուեցաւ անարգութեան սիւնին գամելու սովորութիւնը, որ ի պատուի էր ժամանակին եւ Ֆրանսայի մէջ փոփոխուեցաւ 1789ին, յետոյ ջնջուեցաւ 1848ին։

Այս առթիւ հրատարակուած զեկոյց մը կ'ըսէ թէ՝ ո՛վ որ կ'անարգէ վարչապետ Հիթլէրը կամ հանրային կարգ ու սարքին դէմ կը գործէ, ամբողջ օր մը պիտի գամուի անարգութեան սիւնին եւ պիտի ցուցադրուի։

⁂ Ներքին նախարարութեան մէկ հրամանագրով, ջնջուեցան երեսփ. ժողովին եւ բոլոր շրջանային, քաղաքապետական եւն. ժողովներուն մէջ գտնուած ընկերվարական երեսփոխաններուն պաշտօնները։

⁂ Պերլինի ոստիկանութիւնը ձերբակալեց Հանրապետութեան առաջին նախագահին՝ հանգուցեալ Էպէռթի որդին։

⁂ Ներքին նախարարութիւնը օրինագիծ մը պատրաստած է, որուն համաձայն պիտի կրնան զաւակ ունենալ ֆիզիքապէս կամ բարոյապէս արատաւորուած եւ ժառանգական ախտերու ենթակայ անհատները։

Վիճակագրութեան մը համաձայն, յիմար մը պետութեան կ'արժէ օրական 4 մառք, խուլ – համրը՝ 5, ոճրագործը՝ 3.50, մինչդեռ բազմաթիւ վարձու աշխատաւորներ չեն կրնար բաւարար գումար ստանալ, ապրելու համար։ Մշակուած օրինագծով, պարտաւորիչ ամլութեան (ործատում) պիտի ենթարկուին այն անհատները որոնց զաւակ ունենալը չարիք է։ Ործատման փորձը կատարուած է արդէն, եւ բոլորովին անվնաս է։ Յառաջիկային քրէական յանցաւորներ ալ ործատման պիտի ենթարկուին։

ԹՈՒՐՔԻԱՆ ԿԸ ՔԱՂԱՔԱԿՐԹՈՒԻ...

Պոլսէն կը գրեն թէ անասուններու պաշտպանութեան հոսանքը օրէ օր կը ծաւալի Թուրքիոյ մէջ։

Այսպէս, արգիլուած են ուղտամարտը եւ աքլորամարտը։ Արգիլուած է նաեւ սպաննել թռչունները եւ փճացնել ծիծեռնակներու բոյները։

Իսկ ջարդն ու թալա՞նը, փափկասուն հանըմներ եւ էֆէնտիներ...

Հայ սկաուտները Միջազգային ճամբարին

Գրած էինք թէ մօտերս Պուտափէշթի մօտ տեղի կ'ունենայ սկաուտներու միջազգային ճամբարը ու Ֆրանսահայ սկաուտներ եւս պիտի մասնակցին անոր։

Այժմ կը տեղեկանանք որ Հ. Մ. Ը. Մ.ի Պուլկարիոյ շրջանի Ֆիլիպէի եւ Փազարճըքի մասնաճիւղերէն 8 — 10 սկաուտներ պիտի մեկնին Պուտափէշտ՝ մասնակցելու համար նոյն ճամբարին։

Պուլկարիոյ հայ սկաուտները, պուլկար սկաուտական կազմակերպութեան կողմէ ճանչցուած են իբրեւ ուրոյն հայկական բաժին եւ իրաւունք ունին իրենց ազգային դրօշը կրելու եւ պարզելու։ Որով, անոնք Պուտափէշթի ճամբարին պիտի մասնակցին հայկական եռագոյնով։

Նախագահ Րուզվէլթ կը հրամայէ կրճատել

ԲԱՄԲԱԿԻ ԱՐՏԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ

5,556,000 ԱՐՏԱՎԱՐ ՊԻՏԻ ՓՃԱՑՆԵՆ

Նախագահ Րուզվէլթ կիրակի օր ճաշնարձակէն առջեւ անցած, ի միւսս Ամերիկայի հաղորդեց նոր հրամանագիր մը, որուն համաձայն պիտի սահմանափակուի բամպակի մշակութիւնը, թէ իբրեւ հայրենասիրական պարտականութիւն եւ թէ իրենց անձնական շահուն համար։ Այս առթիւ, նախագահը կ'ըսէ թէ իր սեփական դաշտին մէջ մշակուած բամպակին համար ալ ծիծաղելի գիներ առաջարկած են։

Իբրեւ հետեւանք այս հրամանին, բամպակարոյծները յանձն առին փճացնել 5,556,000 արտավար տարածութեամբ բամպակ՝ յառաջիկայ հունձքէն։ Կառավարութիւնը կ'ըսէ թէ յաջողութեամբ պսակուած են արտադրութիւնը կրճատելու համար կատարուած փորձերը։ Տրուած պայմանաժամը պիտի երկարաձգուի, որպէսզի կարելի ըլլայ կատարելապէս իրականացնել երեք միլիոն

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԷՆ

ՀԱՅ ԵՐԳԻՆ ՓԱՌՔԸ

ԹԱՒՐԻԶ.— Խորհրդաւոր եւ լուռ գիշեր է: Պարզ ու պայծառ է երկինքը, որուն մուգ-կապոյտին վրայ կը պլպլան աստղերը, մինչ լուսինն ալ նազելաշուք տեսքով իր լոյսը կը սփռէ ամէն կողմ:

Ահա հանդիսավայրը, ազգային կեդր. դպրոցի բակին մէջ, բաց երկինքին տակ: Կանաչահիւս կամար մը՝ դրօշակներով ու լոյսերով զարդարուն: Պարզ ամբիոն մը, որուն աջակողմը, գորգազարդ պատուանդանի մը վրայ հաստատուած է Հայ Երգի եւ երաժշտութեան երբեմնի հանճարեղ վարպետ, այժմ տարաբախտ՝ Կոմիտաս վարդապետին մեծադիր նկարը, հրջապատուած դափնենման պսակով եւ թարմ ու անուշաբոյր ծաղիկներով: Հասարակ նկար մը, որ թէեւ չունի նրբութիւն եւ արուեստական գեղեցկութիւն, բայց պսակին ու ծաղիկներուն մէջ, վէտվիտուն լոյսերուն տակ ունի տեսակ մը խորհրդաւորութիւն եւ տխրագին ու ցաւագին արտայայտութիւն: Սրածայր վեղարին տակէն կը փայլին զոյգ մը աչքեր, որոնք անհուն տառապանքի եւ խորտակուած սրտի մը հարազատ արտայայտութիւնն ունին իրենց խորքին մէջ:

Հանդիսականներու աչքերուն մէջ ափսոսանքի նշոյլներ մը կը տեսնուի եւ կարծես թէ բոլորն ալ ի խորոց սրտի կ'ողբան կորուստը Կոմիտաս վարդապետի հանճարին — «Հազա՜ր ափսոս Հայր Կոմիտասը»:

Այնտեղ է հայ ժողովուրդը իր բոլոր խաւերով ու դասակարգերով, կան նաեւ օտարազգիներ: Ահա մեր սիրելի Սրբազանը, որ տարաբախտ վարդապետին հետ Էջմիածնի Ճեմարանին մէջ աշակերտներ եղած են 1880ական թուականներուն եւ ապա ուխտակից ու միաբանակից Մայր Աթոռի վանքին: Հոգեւորականներու շարք մը, մտաւորականներ, վաճառականներ, արհեստաւորներ, խոնարհ ու համեստ խաւեր: Ժողովրդական կատարեալ համախմբում մը: Չէ՞ որ յաւէտ դժբախտ Կոմիտաս վարդապետը գերազանցապէս ժողովրդական արուեստագէտ մըն էր, ժողովուրդի ծոցէն ծնած ժողովուրդին մէջ ապրած եւ անոր երգերով համբաւ ձեռք բերած էր:

Հեռուն, պատին տակ կանգնած էր երկսեռ երգչախումբը: Պատանիներ եւ չափահասներ են որոնք ամիսներ շարունակ մասնակցեր են երգի փորձերուն, հաճոյքով եւ անտրտունջ կատարելով իրենց աշխատանքները: Ամբիոնին վրայ կը բարձրանայ հմուտ երաժիշտ եւ երեսուն տարիներու ուսուցչական արդիւնաւէտ գործունէութեամբ երախտաւոր Լեւոն Գրիգորեանը՝ ղեկավարելու համար 130 հոգիէ բաղկացած քառաձայն երգչախումբն ու լարաւոր նուագախումբը:

Լեւոն Գրիգորեանը երկարատեւ փորձեր եւ տառապալից աշխատանքներ կատարելէ յետոյ, լիովին յաջողեցաւ արդարացնել իր վրայ դրուած յոյսերը: Երգչախումբ-նուագախումբի ղեկավարութիւնը նորութիւն չէր Լեւոն Գրիգորեանին համար, սակայն մեր միջավայրին համար երգչախումբի 130 հոգիներու թիւը աննախընթաց նորութիւն մըն էր:

Կոմիտասեան քառաձայն երգերու կամ մեներգներու վերլուծումը չէ որ պիտի տամ, այլ անձնական տպաւորութիւններս են որ կ'արձանագրեմ, ազգային-ժողովրդական երգերու ոգին, անոնց պատկերաւոր եղանակներն ու ներշնչումները որ թեւ ու թռիչք կուտան մեր երեւակայութեան:

«ՀԱՅՐԵՆԵԱՑ ՍԻՐՈՎ...»— Ռազմաշունչ եղանակը կը թնդացնէ օդը եւ սիրտերը կ'ելեւէջեն: Որպիսի՜ եռանդ ու հզօր շունչ կայ այս եղանակին մէջ որուն արձագանգները հովի թեւերով կը թռին շա՜տ հեռուները եւ խոր տպաւորութիւն կը թողուն հասարակութեան վրայ, որ երկարատեւ ու բուռն ծափերով իր գոհունակութիւնը կը յայտնէ:

«ՍԱՐԵՐԻ ՎՐՈՎ ԳՆԱՑ ...»— Իր սիրած աղջկան կարօտն ու սէրը սրտին պահած, տղան օր մըն ալ ելաւ ու զինուոր գնաց, «ոչ լուր էր նա, ոչ կաքաւ», բայց թռա՜ւ գնաց ...: Աղջիկը տեսաւ իր եարը, որ երազի նման անհետացաւ, սկսաւ երգել ու գովքն ընել «սարերի վրով» հեռացող տղային: Կը լսենք աղջկան սրտայոյզ ձայնը, իր սիրերգի մելանուշ եղանակը, որ զուգորդուելով բովանդակութեան հետ, մեր տեսողութեան առջեւ կը բանայ կանաչազարդ լեռնալանջ մը, որուն վրայէն սիրահար տղան հրաժեշտն ուսին դանդաղ քայլերով կը հեռանայ, մինչ աղջին աղբիւրին մօտ կանգնած աղջիկը այրուած սրտով իր սէրը կ'երգէ ... Լեւոն Գրիգորեանը լիուլի կրցաւ տալ մեզ երազանքն ու երեւակայութիւնը «սարերի վրով» հեռացող տղուն եւ անոր կարօտով այրուած աղջկան:

«ՍԱՐԵՆ ԵԼԱՒ ...»— Ժողովրդական անոյշ սիրերգ մը, որ ծանր ու մեղմ կը սկսի եւ ապա առոյգ ու եռանդուն շեշտ կը ստանայ: Սիրահար աղջիկն է, որ իր եարին գովքը կ'երգէ: Տղան շա՜տ խորոտիկ է, մէջքին կապեր է ոսկի գօտի, իսկ աղջիկն ալ կարմիր խնձորի մը նման մտեր է այդ գօտիին մէջ: Երգչախումբը լիասիրտ, զուարթ եւ առոյգ շունչով կ'երգէ այս երգը, որ իր շուրջ կը սփռէ ոգեւորութիւն եւ ծափեր ու հրճուանք:

«ՍԻՐՏՍ ՆՄԱՆ Է ...»— Վասպուրականի Շատախ եւ Ռշտունիք լեռնագաւառներու այս ժողովրդական սիրային ողբերգը առաջին անգամ հրատարակեց մեր հայրենաշունչ բանաստեղծ եւ ժողովրդագիր Գարեգին վարդապետ Սրուանձտեանցը՝ իր «Մանանայ» գրքին մէջ (1876, էջ 287): Կոմիտաս վարդապետ այս ողբերգին տուաւ «Անտունի» սխալ որակումը եւ նոյն իսկ քմահաճ տողեր եւ բառական փոփոխութիւններ մտցուց անոր մէջ: Սակայն վարդապետը այս սիրային ողբերգին բուն եղանակը մշակեց, զարգացուց եւ անոր տուաւ հոյակապ կառուցուածք մը, որ այնքան հարազատօրէն կ'արտայայտէ երգին ոգին ու բովանդակութիւնը: Այս երգին դաշնաւորումը այնքա՜ն գեղարուեստական է ու վսեմ շունչով, այնքա՜ն հարազատ ու յուզիչ է, որ եւրոպացի հեղինակաւոր երաժիշտներն անգամ կը համարեն կոմիտասեան երգերուն գլուխ գործոցը: Խորտակուած սիրող սրտի մը շատ խոր եւ անկեղծ ապրումներ կան այս ողբերգին մէջ: Մութ ու մռայլ գիշեր է. սիրահար գեղջուկ տղան նստեր է գետի ափին եւ իր մենակութեան ու բնութեան լռութեան մէջ կ'ողբայ իր սիրող սիրտը, որ նման է փլած տուներուն, որոնց գերանները կոտրեր եւ սիւները խախտեր են: Սիրտը դարձեր է ամայի եւ աւերակ տուն մը, ուր պիտի գան բոյն չինեն վայրի հաւքերը: Սիրահար տղան կ'ընկճուի սիրոյ վշտին տակ, աչքերը դարձեր են արցունքի ծով, ալիքները կը զարնուին, բայց սեւ ու սպիտակ ծովերը (աչքի սեւ բիբն ու սպիտակուցը) իրար չեն խառնուիր: Ու յուսահատ սիրահարը կ'ուզէ ինքզինքը զարնել առատ ու վարար գետերուն մէջ նետել եւ դառնալ «ձկանց ձագերաց» ընկեր (եւ ոչ թէ «ձագերացն կեր» ինչպէս տպուած է՝ սխալ բացատրութեամբ):

Շամիլ Գէորգեանը թէեւ քիչ մը անհամարձակ, բայց զգացումով եւ բաւական յաջող երգեց այս երգը, որուն ջութակի եւ թաւջութակի քնքոյշ եւ հաճելի նուագով ընկերացան Վարդգէս եւ Ռուբիկ Գրիգորեանները եւ Արշամ Պասմաճեանը, բոլորն ալ արժանանալով բուռն ծափերու:

«ՀՈՎ ԼԻՆԻ ...»— Ժողովրդական պարերգ է, եղանակը աշխոյժ եւ առոյգ: Երգչախումբը կ'երգէ կատարեալ յաջողութեամբ: Կը զգաս, որ գեղջկական շուրջ պարը սկսած է, մէկը կ'երգէ, միւսները կը ձայնակցին, հով քամին կը փչէ, շուրջ պարը երթալով կը տաքնայ: Գ. եւ Դ. ձայները կատարելապէս ներդաշնակ, կորովի եւ հաճելի էին՝ երբ «Դէ՛ զանէք զանէք, հողը հանէք» տողը կ'երգէին: Անսահման ուրախութեամբ լսեցինք «Հով լինի»ն եւ բուռն ծափերու պահանջով ղեկավարը կրկնեց այս երգը՝ կրկնակի հաճոյք տալով հանդիսականներուն:

«ՔԵԼԷՐ ՑՈԼԵՐ ...»— Այս անմեղ ու հարազատ ժողովրդական սիրերգը միջակ թեթեւ եւ թրթռուն եղանակ ունի զոր Կոմիտաս վարդապետը հարազատօրէն կրցած է զուգորդել բովանդակութեան հետ: Օր. Հրաչուհի Գէորգեանը մեներգեց այս երգը, որուն ջութակի նուագով ընկերացան Լեւոն Գրիգորեանը եւ ուրիշներ:

«ՄԻՐԱՆԻ ԾԱՌ ...»— Կանչ, աղերսանք, խնդրանք կայ այս երգի տողերուն ու եղանակին մէջ, որուն ընկերի մասը բաւական յաջող եւ ուժգին ձայնով երգեց Հայկ Բարսեղեանը, իսկ խումբն ալ անոյշ ու հաճելի ներդաշնակութեամբ կրցաւ ձայնակցիլ:

«ՀԱՐՍԱՆԻՔ ...»— Լսեցէ՛ք հայկական-գեղջկական հարսանիքը. հին օրերու, քաղցր յուշերու պատկերն ու նկարագրութիւնն է, երգ-եղանակով, ձայներով ու կանչերով: Առաւօտ է, բացուեր է բարի լուսը, Աստուած թող պահէ ամէնուս, թող քաղուի թշնամիին աչքին լուսը: Ահա կուգայ հարսանեկան թափօրը՝ «զուռնա-զուռնա»յի առաջնորդութեամբ: Նախ մեղմ ու հաճելի եղանակ մը որ խումբին մէջէն մէկը կ'երգէ (Օր. Անելկա Պասմաճեան) եւ ապա կը ձայնակցին բոլորն ալ: Կը լսուին հարսնեւորներու ուրախ կանչերը, թմբուկին ներդաշնակ զարկերը, մեներգողին ձայնը: Եւ այս բոլորը իրար կը խառնուին միշտ համաչափ եւ կատարեալ ներդաշնակութեամբ, որուն վրայ աչալուրջ պահակի մը նման կը հսկէ ղեկավարը, ձեռքերու, աչքերու շարժումներով կը տիրէ ու կը հրամայէ բոլորին հաւասարապէս, իր աչքերը ուղղուած են ամէնուն, եւ աչք ամէնեցուն իրեն կը նային: Յաջողութեամբ կը վերջացնէ այս երգն ալ, ամբիոնէն վար կ'իջնէ յուզուած, յոգնած եւ ճակատին քրտինքը սրբելով մինչ ծափերը կ'որոտան եւ կը պահանջեն որ կրկնուի: Անկարելի է մերժել: Ու կը կրկնուի «Հարսանիք»ը նոյն յաջողութեամբ:

«ՏԷՐ ՈՂՈՐՄԵԱ ...»— Կոմիտաս վարդապետին ներդաշնակած այս կրօնական աղերսալի երգը ունկնդիրներուն սիրտերը կը լեցնէ հոգեշունչ ապրումներով: Լեւոն Գրիգորեանը խորապէս ըմբռնած էր «Տէր Ողորմեա»յի մելամաղձոտ ոգին եւ բառ այնմ ալ սովրեցուցած էր երգչախումբին, որուն Ա. ձայնի մեղմ, յուզիչ ու նուրբ գլխաձայնի եղանակը խոր տպաւորութիւն թողուց հասարակութեան վրայ, որ կարծես իր աղերսանքը դէպի երկինք կ'առաքէր եւ Աստուածմէ փրկութիւն կը խնդրէր տարաբախտ վարդապետին համար...

«ԼՕ՛, ԼՕ՛, ԼՕ՛, ...»— Երեւակայութեան թռիչք առած կը սլանանք դէպի Վանի գեղածիծաղ ծովակին ափերը եւ կը գտնենք Սիփանայ սէգ սարը, որուն լանջերուն վրայ հայ կորիճներն ու քաջերը «շապպով գալիս են միանում»: Արեւը կ'եռայ անոնց բորբոք սրտին մէջ: Թշնամին մէջտեղ կ'ելլէ, կը սկսի կատաղի եւ օրհասական կռիւը... «լօ՛ լօ՛ լօ՛ ...»: Հսկայ Սիփանը կը թնդայ, թշնամին պարտուած կը հեռանայ եւ ռազմերգի վերջին արձագանգները տակաւ առ տակաւ կը մարին Սիփանայ լեռնահովիտներուն մէջ: Ահա այն տպաւորութիւնն ու պատրանքը, որ կուտայ մեզ Սիփանայ այս գոռ ու կորովի ռազմերգը: Երգչախումբին ղեկավարը հազիւ թէ ձեռքերը կ'իջեցնէ, մինչ հասարակութիւնը որոտընդոստ եւ երկարատեւ կը ծափահարէ եւ գնահատութեան ու գոհունակութեան բացագանչութիւններ կ'ուղղուին երգչախումբին եւ իր հմուտ վարիչին:

Հանդէս-համերգը վերջացած է: Կէս գիշեր է արդէն: Հանդիսականները կամաց կամաց կը հեռանան: Բոլորի դէմքին վրայ կը նկատեմ անհուն գոհունակութիւն եւ խոր տպաւորութիւն, ինչ որ զգացեր էին նոյնիսկ օտարազգիները: Դժուարահաճ մարդիկ տեսայ, որոնք Լեւոն Գրիգորեանի ձեռքը բռնած իրենց հիացումն ու շնորհակալութիւնը կը յայտնէին երգերուն համար: «Կոմիտասի օր»ը (10 յունիս, 1933) Թաւրիզի հայութեան համար միշտ անմոռաց ու յիշատակելի պիտի մնայ իբր հայ ժողովրդական երգին տօնը, իբր հայ երգի փառքին օրը:

«Կոմիտասի օր»ի այս պատուոյ եւ յարգանքի հանդէս-համերգը ունէր նաեւ իր գրական բաժինը — բանախօսութիւններ եւ արտասանութիւններ:

Թաւրիզի Հայոց Կուլտուրական(*) Միութեան վարչութեան նախաձեռնութեամբ եւ «Կոմիտասի օր»ի յանձնախումբի կազմակերպութեամբ կատարուած այս երաժշտական-գրական պատուոյ երեկոյթը իրական վայելք մը եղաւ Թաւրիզի հայութեան համար: Մեր առաջարկն է, որ այսուհետեւ ամէն տարի, յունիսի սկիզբները, Թաւրիզի մէջ տեղի ունենայ նման հանդէս-երեկոյթ մը, երաժշտական-գրական բովանդակութեամբ՝ նուիրուած հայ երգին, երաժշտութեան: Իսկ Լեւոն Գրիգորեանին ալ կը մնայ «Կոմիտասի օր»ի առթիւ համախմբուած դպրոցէն ներս եւ դուրս եղած երգիչներէն կազմել «Կոմիտաս երգչախումբ» անունով մնայուն խումբ մը, որուն պէտքը մեր գաղութին համար շատ նշանակալից է, անկախ դպրոցական երգչախումբերէն:

ՀԱՅԿ ԱՃԷՄԵԱՆ

(*) Լաւագոյն եւ հարազատ պիտի ըլլար եթէ «կուլտուրական»ը փոխուէր եւ Միութիւնը կոչուէր «Թաւրիզի Հայոց Մշակոյթի տուն»: (ԽՄԲ.— Մենք ալ կը ձայնակցինք):

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»ը

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

«ԱՊՏԻՒԼ ՀԱՄԻՏԸ ԽԵՆԹԵՑՆՈՂ ԵՐԵՔ ԳԻՐՔԵՐ»

ԽՄԲ.— Ինչպէս գրած էինք, «Միլլիյէթ» ատենէ մը ի վեր կը հրատարակէ պատմական դրուագներ, պալատական քարտուղարի մը կողմէ, որ հաւանաբար Նազիֆ Սիւրուրին է: Արդէն տուած ենք երկու թարգմանութիւններ, առանց որ եւ է մեկնութեան: Պարբերաբար պիտի տանք նաեւ ուրիշ նմոյշներ, իբրեւ նիւթեր ժամանակակից պատմութեան համար.—

1317 (1901) թուականին: Ապտիւլ Համիտ Եըլտըզի իր յարկաբաժնին մէջ թիկնաթոռի մը խոր ընկղմած է դունաթափ եւ գլխահակ: Ձեռքը կայ աղերսագրի ձեւով մեծ թուղթ մը: Ջղային նոպայ մը կ'անցընէ: Կը դողայ եւ ձեռքը թիկնաթոռին թեւին զարնելով կը պոռայ պահակին.

— Առաջին եւ երկրորդ քարտուղարները հիմա ինծի կանչէ:

Ա. քարտուղար Թահսին եւ Բ. քարտուղար Արապ Իզզէթ փաշաները թագաւորին բարկութեան պահակէն տեղեակ, շուարած ներս մտան: Թագաւորը ձեռքի թուղթը երկարելով խուլ ձայնով մը բսաւ.

— Տեսէ՛ք թէ թշնամիներս ինչ զրպարտութիւններ կ'ընեն ինծի համար:

Ի՞նչ էր արդեօք գինը այսքան սարսափեցնող այդ գրութիւնը:

Էս-Սէյիտ Ալի Հիւսէին անուն կրօնաւոր մը 120 էջնոց գիրք մը տպած էր Թունուզի մէջ, «Ս. գիրքին խեղաթիւրումները» անունով, ուր կ'ըսէր թէ Ապտիւլ Համիտ Քուրանի կարգ մը հատուածները ջնջած, ոմանք խեղաթիւրած, իսկ կրօնական ամէնէն յարգի Տէր մուխթար, Թահթավի, Մէվաֆըք, Իհեայի իմամը կազալի պէս իրեն անհաճոյ գիրքեր այրել տուած է: Լոնտոնի «Թայմզ» թերթը այս գիրքին վրայ գրախօսական մը գրած էր զոր օտար մամուլի տնօրէն եւ պալատին թարգմանիչ Նշան էֆ. թարգմանելով ղրկած էր Սուլթանին:

— Քա՛ւ լիցի որ ես այդպիսի բաներ ըրած ըլլամ. ամբողջ սուտ ու չարանենգութիւն: Եգիպտոսի տխրահռչակ Գատըրին վերջերս գրած գիրքը, Սպանիացի Հրեային գիրքը եւ այս ինծի դէմ ոճրափորձեր են, որոնց մասին պէտք է աչալուրջ ըլլալ: Հրամայեցէք ամէն կողմ որ արգիլեն այս գիրքերուն մուտքն ու տարածումը իմ կայսերական երկրիս մէջ, իսկ յըղողները պատժուին...: Ասկից զատ, Զիյաէտտին մօլլայէն, Պուրսալը Հաճի Ահմէտ էֆ.էն, Ահմէտ Միտհատ եւ Նազիֆ Սուրուրի էֆ.ներէն մասնախումբ մը կազմելով ազդու պատասխան մը տրուի անոնց եւ հերքուին զրպարտութիւնները: Այս պատասխանը տեսնեմ ես: «Թայմզ» եւ «Թան» թերթերէն զատ Եգիպտոսի, Թունուզի եւ Պէյրութի մէջ ալ տպել տանք:

Այս անձնաւորութիւնները պալատ հրաւիրելով Թահսին փաշա պարզեց Սուլթանին փափաքը:

Մատենադարանապետ Ահմէտ էֆ. մեզի յանձնեց Ապտիւլ Համիտը խենթեցնող երեք գիրքերը որոնք էին.—

1.— Արաբներուն նոր Սուլթանը (ֆրանսերէն):

2.— Էս-սիյասէթ-իւս-սէրիէ ֆի Սիյասէթթիւր-րէյ, վէ Սէասէթ-թիւր-րէիէ (արաբերէն):

3.— Էթ-թահրիֆիսահիֆի ֆի Քիթապ-իւս-Շէրիֆ:

«Արաբներուն նոր Սուլթանը» գրած էր Միւսիւ Ալ Նինօ անուն սպանիացի Հրեայ մը, ֆրանսերէն եւ ունէր 300 էջ: Կ'ըսէր թէ բոլոր Արաբները միանալով միասնական պետութիւն մը կազմելու են որու ընտրեալ վեհապետը պէտք է բնակի Եգիպտոս, իսկ կրօնապետութիւնը (խալիֆայութիւն) զոր անիրաւաբար Թուրքերը գրաւած էին, պէտք էր անջատել ու անոր կեդրոնը հաստատել Մէքքէ կամ Մէտինէ, Հռոմի պապութեան, Երուսաղէմի պատրիարքութեան եւ Էջմիածնի կաթողիկոսութեան պէս: Յայտնի էր որ այս գիրքը թելադրուած էր օտար պետութեան մը կողմէ:

Երկրորդ գիրքը գրած էր Եգիպտոսի դատը Պէրէքէթ զադէ Ապտուլլահ Ճէմալէտտին էֆ. որ Պուլկարիա եւ Եգիպտոս գտնուած ատեն իսլամական կրօնքին եւ իսլամ համայնքներու շահերը պաշտպանող գիրեր ղրկած էր Պոլիս, սակայն լսող չըլլալուն սաստիկ զանացած էր: Այս գիրքով ան կը պարզէր ի մէջի այլոց թէ թագաւորները դժոխքի կրակէն չեն կրնար փրկուիլ, «Ամէնէն առաքինի պայքարը (ճիհատ) բռնակալ Սուլթաններու դէմ քաջութիւն ցոյց տալով անվախօրէն արդար խօսք խօսիլն է», եւ մանաւանդ Քուրանի մէկ հատուածը հիմ բռնելով կ'ըսէր թէ Մուհամմէտ վերջին ըլլալով մարգարէներուն՝ խալիֆայութիւնը հազիւ 30 տարի կրնար տեւել անոր մահէն վերջ, որով, անկէ յետոյ եկող ու գալիքները «կեղծ խալիֆաներ» են:

Իսկ երրորդ գիրքին բովանդակութեան մասին վերը խօսեցանք:

Մասնախումբը սկսաւ հաւաքուիլ պալատին մատենադարանին մէջ, պալատին մատենադարանին մէջ:

Ահմէտ Միտհաթ էֆ. որ ներհուն եւ բարի անձ մըն էր, յարեց թէ այդ երեք գիրքերուն նպատակն էր խալիֆայութիւնը տկարացնել. որով խնդրեց կրօնական անդամներէն որ հայթայթեն խալիֆայութեան օրինականութեան մասին Քուրանի հատուածները: Ես ալ ձայնակցեցայ: Բայց այս առաջարկը շատ ծանր ճնշեց ներկաներուն վրայ:

Բարեբախտաբար ճաշի ժամը եկաւ եւ գացինք հանդիպակաց սենեակ մը ուր ծալլապատիկ գետինը նստած սփռոցի մը վրայէն ճաշեցինք, բայց չի կրցանք խօսիլ որովհետեւ ուրիշ հրաւիրեալներ ալ կային:

Ճաշէն յետոյ, Հաճի Ահմէտ էֆ. բսաւ թէ խալիֆայութեան խնդիրը վերջի ձգենք: Քուրանի խեղաթիւրման գալով, բոլորովին սխալ է: Քուրանը 1300 տարի առաջ ինչ որ է, այն ձեւով պահուած է: Հետաքրքիրը թող առնէ ամենահին օրինակ մը եւ Մաթպուայի Օսմանիէյի մէջ տպուած նոր օրինակ մը եւ բաղդատէ: Սուտութիւնները ինքնին կը հերքուին:

Զիյաէտտին մօլլա բսաւ.— Կ'ըսեն թէ կարգ մը կրօնական գիրքեր այրուած են: Այդ նշանակուած գիրքերը այժմ Պոլսոյ մեր վարժարաններուն մէջ կը դասախօսուին, եւ ամէն գրատան մէջ կը ծախուին: Ուրեմն թշնամիներուն զրպարտութիւնը բացայայտ է: Իսկ այդ խօսքերը ո՞ւրկէ բռնած են, պատմեմ: Երկու տարի առաջ երկու իսլամ տպագրիչներ լուր տուին թէ պարսկական խանի մը մէջ գաղտնաբար կը տպուին խեղաթիւրեալ կրօնական գիրքեր ուր Դժոխքի եւ Արքայութեան ու Ադամ Եւայի մերկ պատկերները դրուած էին: Ոստիկանութեան միջոցով այդ գիրքերը հաւաքուելով ջնջուեցան, քանի որ մերկ պատկերներ դնել կրօնական գիրքերու մէջ ամօթի եւ բարոյականի հակառակ էր: Ահա զրպարտիչները այս պարագան է որ կը շահագործեն:

Երկու երեք օրուան խորհրդակցութենէն վերջ այս երկու կէտերուն մասին պատասխանը խմբագրուելով Սուլթանին ներկայացուեցաւ:

Իսկ խալիֆայութեան խնդիրը շատ կնճռոտ էր: Քուրանին մէջ ոեւէ տրամադրութիւն չկար յայտնող թէ խալիֆայութիւնը Մարգարէէն յետոյ ցմիշտ պիտի շարունակուի, ժառանգականօրէն պիտի անցնի եւ կամ գահաժառանգ կրնայ որոշուիլ եւ կամ թէ այս կամ այն անձին կրնայ պատկանիլ: Ընդհակառակը Մարգարէն յայտնած էր թէ խալիֆայութիւնը չորս անձի միջեւ պիտի բաժնուէր երեսուն տարուան շրջանի մը համար: Հետեւաբար, Ապպասեաններուն, Էմէվիներուն, Ֆաթիմիներուն եւ ուրիշներու վարած խալիֆայութիւնը ճշմարիտ չէ այլ ոչ-օրինական:

Ահմէտ Միտհաթ էֆ. այս բոլորը պարզելով կրօնականներուն հարցուց թէ այս երեսուն տարուան խնդիրը գոնէ անուղղակի կերպով հերքող փաստ մը գոյութիւն ունի՞ գրոց մէջ:

Քիթապճի Պաչը Հաճի Ահմէտ էֆ. պատասխանեց թէ խնդիրը շատ փափուկ է, խորքը պէտք չէ մտնենք, այլ եղած հրատարակութեանց պէտք է պատասխանենք ընդհանուր ձեւերով:

Մինչ մեր խորհրդակցութիւնները կը շարունակէինք, արարողապետ Հաճի Ալի պէյ կ'երթայ Սուլթանին կ'ըսէ թէ այս մարդիկը օրերով կը գումարուին, կը խօսին կը խօսին եւ բան մը չեն կրնար գրել խալիֆայութեան պէս բացայայտ բանի մը համար: Սուլթանն ալ կանչեր է Հաճի Ահմէտ էֆ.ն եւ ազդարարեր որ շուտ լմնցնենք:

Պալատական այս էնթրիկները սովորական էին: Ուստի, որոշեցինք ընդհանուր հանգամանքով մերժողական մը գրել եւ զայն ալ խմբագրեցինք: Ապտիւլ Համիտ այսպիսի նրբութիւնները հասկնալու չափ հմուտ չէր բայց ուշիմ մարդ էր: Հասկցաւ թէ խորը մտնել լաւ չպիտի ըլլար, որով մեր խմբագրածը բաւ համարեց:

Նամակներ գրուեցան Եգիպտոսի, Թունուզի, Պէյրութի եւ ուրիշ արաբ թերթերուն որ հերքեն զրպարտութիւնները: Իսկ «Թայմզ»ի ալ յօդուածի մը հետ դրամ ղրկուեցաւ:

ԳԻՏԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ

ԵՐԱԶՆԵՐԸ

Գիտութիւնը կ'ընդունի թէ … սած տարրերուն եւ տես… րուն յիշողութիւնը կամ անոնց … եղած խօսակցութիւն մը, … աննշան ըլլան անոնք, մեր … կը ձգեն խառնակ հետքեր, զոր… ատեն ուղեղային որոշ աշխատ… կը խմբաւորէ ու կը վերածէ … ներու: Ուրիշ խօսքով, կ'երե… բողութիւններ կամ իրեր, որո… զանոնք տեսած ենք, կամ անո… սին խօսուած է մեզի:

Երազը միշտ միեւնոյն … ներկայացներ մեզի իրերը, … սին ծանօթութիւն ունեցած … այնպէս ինչպէս որ տեսած … նոնք: Ասկէ զատ, շատ մը … թիւններ խառնակ կ'երեւին … թէ մեր յիշողութիւնը ծնունդ … լրացուցիչ գաղափարի մը, որ … գին առաջ կը բերէ ուրիշ մը …

Առնենք օրինակ մը.— Եթէ … եղած ենք մէկու մը յուղարկա… թեան, որուն հետ մօտերս … կամ խնճոյքի մը գտնուած … երազնիս որ այդ մարդը կամ … մահուան անկողինէն կամ … ելլելով, գինի պիտի հրամց… կամ պիտի պարէ մեզի հետ: … մէկը մեր ներկայութեան … մասին խօսած է, մեր երազին … բացանի գաղափարը ծնունդ … որսորդութեան: Մեր հրացանը … քաշենք նապաստակի մը վրայ, … կայն հարուածը վրիպելով, … սպաննենք պահնորդ մը, պիտի … կալուինք, եւ դատարանին … նալով ապացուցանել մեր … թիւնը, մահուան պիտի դատա… տուինք:

Առնենք ուրիշ օրինակ մը … Մէկը երազին մէջ ոճիր մը … կը ձերբակալուի, կը դատուի … ուան կը դատապարտուի: … խատման մեքենային մէջ … տեն, երբ դանակը իր ծոծրակ… հասնի, կը պոռայ, եւ մկանայ… կումներէն սոսկումով կ'արթնն… ատեն կը տեսնէ որ իր զգացած … տպաւորութիւնը յառաջ եկած է … իր անկողինի երկաթին վրայ … ըլլալէն:

Գիտութիւնը կ'ընդունի … պառկելու ատեն մարդուն … տրամադրութիւնը, մարսողակա… ճակը, մթնոլորտին կացութիւ… պառկած դիրքը մեծ դեր կը … երազներու տեսակին ու … վրայ:

Սակայն գիտական այս բացատ… թիւնը կարելի չէ պատշաճեցնել … լոր երազներուն: Կարգ մը … կը մեկնուին ուղեղի ոլորտներուն … գտնուած յիր ու ցան յիշատակ… վերյիշումով, պայմանաւ որ … իրողութիւններն ու իրերը … ցնեն այնպէս ինչպէս որ տեսած … Երբեմն կը պատահի որ երազ… ուէն մեզի կը յիշեցնէ … տեսնուած իրեր: Երբեմն ալ … ուշագրաւ ու յստակ երազները … ճշդիւ կը ցուցնեն տեսիլներ, … բաններ ու մարդիկ, որոնց մասի… բեք ծանօթութիւն ունեցած չենք …

Վերոյիշեալ պայմաններուն … րազներու մասին տրուած գի… բացատրութիւնները անբաւարար … եւ չեն կրնար լիովին գոհացնել … կային հետաքրքրութիւնը:

Թաքուն գիտութեանց վարպետ… հետեւեալ կերպով կը բացատր… րազներուն կազմութիւնը:

Բնական քունին մէջ տեղի կ… նայ այն միեւնոյն երեւոյթը ինչ … կատարուի մագնիսական քունին … Պարոգին (périsprit), որ հոգին … ծօն տարրն է եւ կրնայ բաժնուիլ … մինէն, քանի ատեն ենթակային … ղեղին կը փոխանցէ աստղային … նուտին մէջ ծփացող տեսիլներ … տեսարաններուն ու ձեւերուն … ցումը, եւ բոլոր այն տպաւորու… ները, զորս հաւաքած է աստղ… հոսանուտին մէջ իր կատարած … ւանքի միջոցին: Այս է պատճառ… երբեմն մեր երազին մէջ խիստ … կօրէն կը տեսնենք տեղեր ու … բաններ, զորս երբեք չենք տեսած, … որոնց տպաւորութիւնը իր բոլոր … բաժանութիւններով երկար ատեն … մնայ մեր յիշողութեան մէջ, իբր … տեսնուած բաներու նման:

Երազներ կան, որոնք ազդարար… թիւններ կամ նախանշաններ են … պատահելիք դէպքերու կամ իրո… թիւններու: Պէտք չէ սակայն մէկ… րազներուն բառական մեկնութի… տալ, այլ երազին մէջ տեսած … փարը պատշաճեցնել կամ բաղդ… անոր յարակից կամ անկէ առաջ …

...անազան նիւթական վիճակներուն եա:

Օրինակի համար, մարդ մը երազին էջ կը տեսնէ թէ յանկարծ մերկացած իր բոլոր զգեստներէն եւ մնացած ...անց կօշիկի ու շապիկով: Կը գտ... ...ուի քաղաքի մը մէջ, եւ պատրաստ է ...դ տարազով անցնիլ քաղաքին բա... ...ւէկ փողոցներէն ու երթալ իր տու...: Այդ երազը պէտք է մեկնել սա ...ւով.— Ենթական գէշ շահագրգռու... ...իւններ պիտի ընէ, կամ ապօրինի ...թացքներու մէջ գտնուելով, պիտի ...րանցնէ իր ինչքն ու հարստութիւ...: Այդ վիճակին մէջ ան պիտի ըս... ...իպուի սակայն չարունակել իր ...անքի ճամբան աղքատութեան մէջ, ...անց ուրիշներուն զգացնելու իր ...չուառ վիճակը:

Ինչ կը վերաբերի երազահան գիր... ...րուն եւ անոնց տուած այլազան ...կնութիւններուն, աւելորդ է ըսել ...նց անոնց մեծագոյն մասը անճիշդ ու ...տայօդ են, եւ զուրկ գիտական որ... ...է լուրջ հիմքէ:

ՀՐԱՁԵԱՑ ՏԷՐՈՍԵԱՆ

ՓԱՐԻԶ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐ

Անկախական հանդիպում

—•—

ՍԱՐՍԷԼ, (Յառաջ) — Հայաստանի անկախութեան 15րդ տարեդարձի ...ւթիւ Սարսէլի Հ. Յ. Դ. Հրայր ...ումբը կիրակի օր կազմակերպած էր ...նկերական հանդիպում մը, ընկ. Մ. ...ոզոսեանի բնակարանին մէջ: Մեր ...յս հաւաքոյթը անկախութեան թը... ...ականէն մէկ ամիս յետոյ տեղի ու... ...ենալուն պատճառը ուրիշ բան չէր, ...թէ ոչ սրահի պակասը որ մեզ ստի... ...եց ի վերջոյ սահմանափակ շրջանա... ...ի մէջ տօնել:

Ծոխ սեղանի մը շուրջ համախմ... ...ուած մեր ընկերները իրենց պարա... ...անքերով հաճելի ժամանց մը ունե... ...ան: Մեր այս հանդէսին յատկապէս ...րաւիրուած էին Փարիզի ընկերներէն Գ. Բալայեան եւ Վ. Փաստրմաճեան ...ւ Ամերիկայի մեր ընկերներէն Բ. ...իւթինեան: Հանդէսը բացուեցաւ «Մեր հայրենիք»ով: Յետոյ ընկ. Գ. ...ալայեան պատմականը ըրաւ Մայիս 28ի, եւ հրաւիրեց ներկաները մէկ վայրկեան ոտքի կենալ ի յարգանս ...այն բոլոր յայտնի ու անյայտ հերոս... ...րուն, որոնք իրենց մասնակցութիւ... ...ը բերին մեր ազատագրական պայ... ...քարին եւ իրենց արեան գնով կերտե... ...ցին Հայաստանի անկախութիւնը: Յե... ...ոյ առաջարկեց բաժակները պարպել ...անոնց անմոռանալի յիշատակին:

Սեղանակիցներու բոլորին փափա... ...քով սեղանապետ ընտրուեցաւ նոյն... ...ինքն Գ. Բալայեանը, որ սրամտու... ...թիւններով հաճելի մթնոլորտ մը բա... ...տեղծեց, բաժակներ առաջարկեց մաս... ...նաւորներու կենաց և հրաւիրեց ընկեր... ...ները իրենց խօսքը բերելու այս առ... ...թիւ: Հոս բոլորը յիշելու պէտք չկայ, ...բայց մէկ երկու ընկերներու յատկա... ...չական խօսքերէն. Ընկ. Վ. Փաս... ...տրմաճեան փոքրիկ բայց սրամիտ ...պատմութիւնով մը սկսաւ իր ճառը,— ...գիւղացիին մէկը քաղաք կ'երթայ իր ...ունեցած բերքը ծախելու, ճամբան ...նախ քան քաղաք հասնիլը, գիւղացիին ...քունը կուգայ ու ճամբուն եզերքը ...կառքը կեցնելով կ'իյնայ կը քնանայ: ...Քնացած միջոցին աւազակներ կուգան ...ու մարդուն եզներն ու ապրանքները ...կը տանին, երբ կ'արթննայ կը տես... ...նէ որ ոչ եզ կայ, ոչ ալ ապրանք: Գիւղացին քաղաք կ'երթայ, ուղղակի

կուսակալ...ն մօտ եւ եղելութիւն. կը պատմէ, կուսակալը հարց կուտայ ի... ...րեն թէ երբ աւազակները եկան դուն արթո՞ւն էիր թէ քնացած: Քնացած, կը պատասխանէ գիւղացին: Երբ դուն քնացած էիր աւազակներուն եկած ա... ...տենը, շատ բնական է որ պիտի տա... ...նէին եզներդ եւ ինչ կ'ուզես որ մենք ընենք: Գիւղացին կ'ըսէ, եթէ գիտ... ...նայի որ, Պ. կուսակալ, դուք ալ քնա... ...ցած էիք ինձ նման, այն ատեն ես չէի քնանար եւ եզներս չէի թողլ տար որ գողնան: Հայ ժողովուրդը թող լաւ գիտնայ, եթէ բոլոր կազմակերպու... ...թիւնները քնանան, Հ. Յ. Դաշնակ... ...ցութիւնը չի քնանար եւ արթուն կը հս... ...կէ: Ընկերոջ այս խօսքերը խանդա... ...վառ ծափերով ողջունուեցան:

Յետոյ ընկ. Խ. Մկրտիչեան պատ... ...մեց Մշեցի յեղափոխականի մը մօրը պատմութիւնը, յետոյ իր խօսքը ուղ... ...ղելով ներկայ կիներուն, թելադրեց, որ իրենք ալ ըլլան Մշեցի հերոս մօր նման եւ եթէ օր մը պատահի որ հայ... ...րենիքը պէտք ունենայ իրենց զաւակ... ...ներուն, սիրայօժար տրամադրեն:

Ընկ. Քիւթինեան, քննական ակ... ...նարկ մը նետելով Հայոց պատմու... ...թեան եւ մեր զանազան հին դասա... ...կարգերուն վրայ, ըսաւ թէ մարտու... ...նակ դասակարգերու գալթին պատ... ...ճառով ժողովուրդը մնաց անպաշտ... ...պան եւ ինկաւ գերութեան մէջ: Հա... ...յոց ժամանակակից պատմութեան մէջ սակայն, Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը ե... ...կաւ վերահաստատելու մարտունակ դասակարգին, այսինքն երկիրը զէն... ...քով պաշտպանող դասակարգին աւան... ...դութիւնները:

Մէջընդմէջ խմբովին կ'երգուէին յեղափոխական երգեր: Ներկայ Տի... ...կիններէն Ա. Մկրտիչեան երգեց «Հա... ...յաստան»ը եւ Ս. Եղանեան՝ «Լռեց ամպերը», երգեց նոյնպէս ընկ. Բ. Գումրուեան «Դըլէ եաման»ը եւ «Մա... ...րօ Ջան»ը:

Այս զուարթ եւ գերազանցօրէն յե... ...ղափոխական ու ընկերական հաւա... ...քոյթը տեւեց գիշերուան մինչեւ ժա... ...մը առաւօտեան: Յետոյ ընկերները ցր... ...ուեցան խոստանալով կրկին նոյն ձե... ...ւի հաւաքոյթներ սարքել:

О. Կարապետեան

ԹՈՒՐՔԻԱ

Պիթլիս

—•—

«Ազշամ»ի մէջ հետեւեալ թղթակ... ...ցութիւնը կայ Պիթլիսէն (30 յունիս).

Ծովէն 1060 քիլոմեդր հեռու՝ 10000 բնակիչով քաղաք մըն է Պիթլիսը, նեղ հովիտի մը մէջ: Գագաթներ, լերկ ժայռեր, լեռներ՝ Պիթլիսի հորի... ...զոնը կը կազմեն: Արեւը հազիւ ծագած ձեր վերեւն է: Չէք կրնար զանա... ...զանել թէ՝ ե՛րբ եւ ի՛նչպէս ծագեցաւ: Քաղաքը ցրուած՝ տուները՝ քարա... ...շէն եւ ցած: Պիթլիս՝ Տիգրանակեր... ...տի, Մուշի, Վանի նահանգներուն կա... ...րեւոր մէկ անցքն է: Հակառակ սոր՝ կանոնաւոր խճուղի մը իսկ չունի: Ա... ...րահետէն տարբեր անունի անարժան այս ճամբաներէն բամիոններ կը ջա... ...նան անցնիլ ամառը: Ձմեռը կանգ կ'առնեն բամիոնի երթեւեկները, ու ձիով կը ճամբորդեն: Քարոտ ու լեռնոտ ըլլալուն, մարդիկ առեւտու... ...րով կը զբաղին: Իսկ գիւղացիները հո... ...վիւներ են: Հոս հողագործական ար... ...տադրութենէ աւելի արջառ եւ ոչխար հասցնող վայր մըն է:

Ամէն ինչ ամէն տեղէ սուղ է: Հա... ...կառակ անոր որ հովիտին մէջտեղէն ուժեղ ջուր մը կը սահի կ'երթայ, ջուրէն օգտուած չունին: Մաքրու... ...թեան յատուկ գործերը շատ յետամը... ...նաց են: Բաց թողուած ու աւերակ խանութներու առջեւ կը ծախեն իւղ, մածուն, պանիր եւայլն որոնց վրայ հազարաւոր ճանճեր կրնակին ուղուէ կը ստիպուիք վարժուիլ այդ բոլորին:

Առենօք կուսակալանիստ քաղաք մըն էր Պիթլիս: Երկու տարի առաջ գաւառակի կեդրոն եղաւ: Ուրիշ վայ... ...րերու բաղդատմամբ՝ աւերակ է այ... ...սօր: Հոս ամէն տեսակ առեւտուր արծաթ դրամով կ'ըլլայ: Ոսկին ա... ...նունը «նօթ»է, ու մէկ «նօթ»ը 55 դր. արծաթ դրամ է: Տասը հազար բնակ... ...չութեան անունով էվգաֆէն կը խնդ... ...րենք բաղնիքը գնել այնպիսի վիճա... ...կի մը մէջ որ մարդ չակը կարենայ լուացուիլ:

«Կին խաղցնել»

— :-: —

Սէլամի Իզզէթ կը գրէ «Ազշամ»ի մէջ (29 յունիս) .—

Երէկ բարեկամներէս մէկուն հան... ...դիպեցայ: Քրտինքը սրբելէն՝ քովս ե... ...կաւ.

— Քեզ երկինքի մէջ փնտռած ա... ...տեն, երկրի վրայ գտայ, ըսաւ:

— Խեր ըլլայ, ըսի, փափա՞ք մը ու... ...նիս:

— Ո՛չ, տէրտ մը:

Եւ գլխ տանելով ծառի մը շուքին, հասկցուց.

— Անատոլուի գիւղերուն մէջ իրա... ...պէս գէշ սովորութիւններ կան. «օթ... ...րաք», կին խաղցնել, եւն.: Այս սովո... ...րութիւնները կը քննադատուին իրա... ...ւամբ: Մեր օրէնքները պատիժ կը սահմանեն կին խաղցնողներուն: Մը... ...տածէ հեղ մը,— քսան երեսուն այրեր կը հաւաքուին. օղիի սեղաններ կը սարքուին. մէջտեղ կուգան մերկ կի... ...ներ. պորտ կը խաղցնեն, պարանոց... ...ները կը շարժեն՝ խաղեր կ'ընեն: Մինչ անոնք այսպէս կը դառնան, անոնց շուրջ հաւաքուող այրերը, իրենց ակ... ...նարկը սեւեռած, չունչը բռնած, կը հալին կը մաշին՝ ճէյֆ կ'ընեն: Միջ... ...նադարեան հաճոյք մը չէ՞ սակայն: Ի՞նչ հասարակ հաճոյք: Ներկայ դա... ...րու ըմբռնումներուն որքան հակա... ...ռակ:

Այդ պատճառաւ, աստնկ ձեռնարկ... ...ներ ընողները, կին խաղցնողները՝ ոստիկաններէն կը հետապնդուին, կը ձերբակալուին, կը դատապարտուին: Լաւ, շատ լաւ, բայց ... հապա՞ Պոլ... ...սոյ մէջ եղածները ...

Անցեալ գիշեր ծովափի մը սրճարա... ...նը գացի: Նստայ: Ինձ նման շատեր ե... ...կեր՝ նստեր էին: Յանկարծ, մէջտեղ ելաւ մերկ կին մը: Զիստերը բաց, ազդրերը բաց, պորտն ու կուրծքը բաց կին մը ... Ու սկսաւ կէօպէկ նե... ...տել, պարանոցը խաղցնել, վէտվէտել մարմինին մասերը ... Ան գնաց ուրիշ մը եկաւ, յետոյ՝ երրորդ մը: Կը հար... ...ցնեմ քեզի,— ինչո՞ւ Անատոլուի այ... ...գիներուն մէջ արգիլուածը Պոլսոյ ծո... ...վափները բնական նկատուի:

«Քաղարէ» եւ «Քաֆէ – Շանթան» ըսուած կարգ մը վայրեր կան: Հոն— ընդունուած սովորութեան մը համա... ...ձայն—կիսամերկութիւնը ընդունուած է: Բայց, ծովափն ու ծովափեայ սր... ...ճարանը ընտանիքներու եւ տղոց յա... ...տուկ են: Ասանկ տեղեր մօրէ մերկ կիներ խաղցնելն ի՞նչու բնական ըլ... ...լայ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԶՈՐԱԳԷՍ-ՂԱՐԱՔԻԼԻՍԱ ԵԼԵԿՏՐԱԳԻԾԸ

Խորհ. Հայաստանի մէջ կը կար... ...դանք.—

Յունիս 8ին փորձ մը կատարուե... ...ցաւ Զորագէսի ելեկտրակայանին մէջ, որ ունի 110,000 վոլթ ուժ: Փորձը անցաւ յաջող: Յունիս 15ին կը սկսի բանիլ այս ենթակայանը: Դէպի Ղա... ...րաքիլիսա տանող օդային հիմնական գիծերն արդէն միացուած են կայա... ...նին: Գծին ամբողջ երկայնքին դր... ...ուած են մեկուսացուցիչներ: Սակայն Ղարաքիլիսայի քիմիական գործարա... ...նը տակաւին պատրաստ չէ ընդունե... ...լու համար ելեկտրական ուժը: Մոս... ...կուայի ելեկտրագործարանն ալ տա... ...կաւին չէ ղրկած իր ներկայացուցիչը, որ զետեղէր փոխարկիչը:

Խանջեան եւ Տէր Գաբրիէլեան այ... ...ցելեցին Ղարաքիլիսայի քիմիական գործարանը: Այս առթիւ բանուորները խոստացան շուտով աւարտել աշխա... ...տանքները, որպէսզի կարելի ըլլայ ընդունիլ Զորագէսի ելեկտրակայա... ...նին հոսանքը:

Միւս կողմէ Պրոլետար կը գրէ.— Յունիս 27ին, Զորագէս–Ղարաքիլիսա հանքատար գծին սարքաւորումը ա... ...ւարտած է հիմնականին մէջ:22 ու կէս քիլոմեդր երկարութեամբ գծին փոր... ...ձը դրական արդիւնք տուաւ:

Ղարաքիլիսայի ենթակայանը եթէ տակաւին չաշխատիր, պատճառն այն է որ Լէնինկրատի ելեկտրական գոր... ...ծարանը չէ ղրկած տակաւին փոխար... ...կիչը:

Լենինականի պետական թատրոնը

Այս ամիս կը լրանայ Հայաստանի պետական երկրորդ (Լէնինականի) թատրոնին հնգամեակը:

Յոբելենական այս օրերուն, Լէ... ...նինականի պետական թատրոնը պիտի բեմադրէ Պոկոդինի Իմ բարեկամ թատերախաղը:

Յոբելեանին կատարման համար, լուսաւորութեան գործավարութիւնը յատկացուցած է 20,000 րուբլի:

Եղանակը երբ փակուի, Լէնինակա... ...նի թատրոնը պիտի շրջի Երեւան եւ Թիֆլիզ, ներկայացումներ տալու:

Նոր դպրոցներ

Որոշուած է այս տարի դպրոցական նոր շէնքեր չշինել, այլ աւարտել կի... ...սատ մնացած դպրոցները, որոնց թի... ...ւը 170 է: Այդ աւարտական շինու... ...թիւններուն համար կը պահանջուի 3,118,000 րուբլի, որուն 1,358,000ը պիտի հայթայթուի տեղական պիւտ... ...ճէէն: Այդ գումարով կարելի պիտի ըլլայ աւարտել միայն 50–60 շէնք: Լուսաւորութեան գործավարը կ'աշ... ...խատի հայթայթել լրացուցիչ գու... ...մարն ալ:

ԶԲՕՍԱՇՐՋԻԿՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Զբօսաշրջիկներու սպասարկութեան Հայաստանի մասնաճիւղը կը պատ... ...րաստուի, ներկայ շրջանին առթիւ, Հայաստանի ուխտ վայրերուն մէջ,— Երեւան, Լէնինական, Արթիկ, Ղարա... ...քիլիսա, Ալլահվերդի, Ելենովկա, Դի... ...լիջան, Գորիս,— բանալ օթեւաններ, լաւ կահաւորուած: Համապատաս... ...խան մարմիններուն հետ կնքուած են պայմանագրութիւններ, ինքնաշարժ եւ աժան ճաշ հայթայթելու համար զբօսաշրջիկներուն:

ՄԱՄՈՒԼ

ՓՐԿԵՆՔ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԵՐԳԵՐԸ

Պէյրութի «Ազդակ»ը խմբագրակա... ...նով մը ուշադրութեան կը յանձնէ հե... ...տեւեալ կարեւոր առաջարկը (29 յու... ...նիս).

— «Անկէ քանի մը տարիներ առաջ «Յառաջ» եւ «Հայրենիք» օրաթերթե... ...րը խիստ գովելի եւ նախանձախնդիր գաղափարը ունեցան լայն բանալու ի... ...րենց թերթերուն էջերը հայ ժողովր... ...դական բանահիւսութեան, անոր ան... ...գիր երգերուն, գրականութեան հա... ...մար:

Ժամանակ է դարձեալ, որ մենք, Արիսնի Մատեանին կամ Եղեռնապա... ...տումին հետ միաժամանակ, մեր ժո... ...ղովրդական բոլոր երգերը, ասաց... ...ուածքները, պատմութիւններն ու հէքեաթները սկիզբէն մինչեւ այսօր, չքեղ եւ լայնածաւալ հատորի մը, կամ հատորներու մէջ ամփոփենք:

Այս առթիւ, հայ պատմութեամբ եւ գրականութեամբ լրջօրէն զբաղողները պէտք է հրապարակ իջնեն եւ իսկոյն գործի լծուին:

Հայոց մտքի մշակները, մեր մտա... ...ւորականները հին թէ նոր, շատ ան... ...գամ որքա՜ն պարապ եւ անշահ նիւ... ...թերու համար թանկագին ժամանակ եւ եռանդ կը վատնեն:

Մեզի պէտք է ամէնէն առաջ՝ մե՛ր իսկ ստեղծագործութեանց ճանաչումն ու ուսումնասիրութիւնը: Հիւկօ մը, Վերլէն մը, Պոալէր մը, Սամէն մը, նոյն իսկ Կէօթէ մը եւ կամ Շէքսփիր մը ուսումնասիրելէ, ճանչնալէ կամ կարդալէ առաջ, պէտք է հոգիներուն իսկ թափանցենք մեր Նարեկացինե... ...րուն, Սայեաթ Նովային, Վարու... ...ժաններու եւ մեր ժողովրդական ան... ...գիր մնացած բազմաթիւ երգերուն, տաղերուն ու հրաշապատո՛ւմ հէք... ...եաթներուն:

Կը փափաքէինք խորապէս, որպէս զի «Հայ Նախատակ Գրողներու Միու... ...թիւն»ը, կամ Հայ Գրողներու Ընկե... ...րակցութիւնը իսկոյն գործի լծուէին, փրկելու համար հայ ժողովրդական մինչեւ հիմա տպուած եւ անտիպ եր... ...գերուն գոհարները:

Այդպիսով, մենք ո՛չ միայն մեր, այլեւ համամարդկային գրականու... ...թեան մարմարակերտ տաճարին մէջ պիտի աւելցնէինք նոր եւ թանկագին նուէր մը, հարստութիւն մը:

Այդպիսով, մենք, երկիցս, բիւր ան... ...գամ յարգած պիտի ըլլայինք յիշա... ...տակը այն ժողովուրդին, որ Պոնտո... ...սէն մինչեւ Արաքս, Արարատէն մին... ...չեւ Տաւրոս եւ Վասփոր, կ'ապրէր տա... ...րիներ առաջ, գեղեցիկ, ստեղծագոր... ...ծող կեանք մը, եւ որ սակայն զոհ գնաց առ յաւէտ թրքական գժոխա... ...տիպ բարբարոսութեանց:

Այդպիսով, նոր եւ գալոց սերունդ... ...ները պիտի հասկնային հպարտու... ...թեամբ, որ իրենք զաւակներն են այն ժողովուրդին եւ հայրենիքին, որոնք իրապէս ապրելու, ազատ ապրելու ի... ...րաւունքը եւ փառքը պէտք է ունենան այս աշխարհի մէջ:

Ու կարելի է նաեւ խորհիլ այս հո... ...յակապ գործին Մեկենասին մասին: Մեր ժողովուրդը ո՛չ մէկ անգամ խը... ...նայած է ամէն տեսակ նիւթական եւ գաղափարական զոհողութիւն, աջակ... ...ցութիւն: Անիկա, յանուն Հայոց աշ... ...խարհի գեղեցիկ եւ վսեմ գործերուն՝ եղեր է մի՛շտ պատրաստակամ, կա... ...մաւոր զինուոր:

Կարեւորը՝ անոր սրտին, հոգիին եւ իմացականութեան մօտենալն է, մօ... ...տենալ գիտնալն է: Կարեւորը՝ այդ ժողովուրդին համար անկեղծօրէն, սրտաբացօրէն աշխատիլն ու նուիր... ...ուիլն է:

Օրերը եւ տարիները, նաեւ դարերը կ'անցնին սաւառնակներու նման ա... ...րագ: Պատմութիւնը չի նայիր մեր կոչտ եւ ողորմելի եսասիրութեան, մեր առօրեայ քմահաճոյքներուն: Պատմութիւնը՝ ատելո՛վ կ'ատէ եւ խաչելութեան զարհուրելի սիւնին կը գամէ այսօրուայ մեր ամէն մէկ ան... ...տարբերութիւնն ու մեղկախորհուրդ ծուլութիւնը:

Ուրեմն, ժամանա՛կն է, ժամանա՛կն է, որ իսկապէս մենք լծուինք գործի: Կը կրկնենք, Եղեռնի Մատեանին հետ պէտք է իսկոյն հրատարակութեան տրուին նաեւ հայ ժողովրդական ու... ...կեղինիկ բանահիւսութեան թանկա... ...գին գոհարները»:

Լեռ հիւպատոսը

Անդրկովկասի լեհական հիւպատո... ...սը, Ստեբլեւսկի, իր կնոջ եւ քար... ...տուղարին հետ յունիս 11ին Թիֆլի... ...զէն ինքնաշարժով Երեւան այցելեց: Յաջորդ օրը հիւպատոսը այցելու... ...թեան գնաց արտաքին գործավարու... ...թեան Հայաստանի ներկայացուցչին, Նէյմարկի մօտ, որ իր կարգին փոխ-այցելութիւն մը տուաւ Լեհական հիւ... ...պատոսին: Նոյն օրը հիւպատոսը, քա... ...ղաքն ու արուարձանները շրջելէ յե... ...տոյ, բոլորովին գոհ նոր շինութիւն... ...ներէն, մեկնեցաւ Թաւրիզ:

ՄՇԱԿՈՅԹԻ ԵՒ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ԹԱՆԳԱՐԱՆ

Հայաստանի Մշակոյթի եւ Պատ... ...մութեան Թանգարանի գեղարուեստա... ...կան բաժինը մօտ օրէն կը բանայ մաս... ...նաւոր սենեակ մը, որ նուիրուած պի... ...տի ըլլայ եւրոպական, մասնաւորա... ...պէս Ֆրանսական Նախայեղափոխա... ...կան շրջանի (16րդ դար) պատմու... ...թեան: Նոյն թանգարանի ազգագրա... ...կան բաժինը կը դրաղի ներկայիս Զանգեզուր – Մեղրի ցուցահանդէսի պատրաստութեամբ, որ կ'աւարտի մէկ ամիսէն:

Երաժշտանոցին հունձքը

Այս տարի Երեւանի պետական երա... ...ժշտանոցէն շրջանաւարտ ելան երկու երգիչ, մէկ դաշնակահար, մէկ փո... ...ղահար: Երաժշտանոցի երաժշտագի... ...տական բաժինը ունեցաւ 27 շրջանա... ...ւարտ: Երաժշտանոցը այս տարի ու... ...նէր նաեւ օփերայի դասարան:

Տնօրէնութիւնը ամէն միջոց ձեռք առած է գալ տարի Ռուսիոյ կեդրոնա... ...կան քաղաքներէն հրաւիրելու երաժշ... ...տութեան տեսական եւ գործնական ասպարէզի մասնագէտ ուժեր:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (20)

ԲԱԼԱՀՈՎԻՏ

—•—

ԻՄ ՏԵՍԱԾՆԵՐՍ՝ ՀԱՅԱՋԻՆՋ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ

Երբ այլ եւս կը յագենային եւ կը յափրանային, կը նուիրէին իրենցմէ ստորադաս պէկերուն կամ աղաներուն, մինչեւ որ խեղճերը ոսկոր ու մորթ կը դառնային կամ զզուելի հիւանդութիւններու ենթարկուելով կը մեռնէին:

Սօֆիան ալ դառնութեան վերջին մրուրը քամած էր, հալելով, մաշե... ...լով: Վերջապէս չկրնալով տոկալ, հոգեկան եւ ֆիզիքական տանջանքներու, դարձած էր քուրջի կտոր մը, հիւանդացած եւ նետուած էր սենեա... ...կի մը անկիւնը:

Աստուած ե՞րբ է կամեցեր պատժել այնքան քստմնելի արարքներու հեղի... ...նակները:

Միթէ Աստուած չտեսա՞ւ, չլսե՞ց այնքան աղիողորմ ճիչեր որ կը բար... ...ձրանային դէպի իր «գահ»ը:

Այո, տեսաւ բայց լռեց, ինքզինքը անզօր զգաց Թուրքին ժանիքները փշ... ...րելու եւ բազուկները կոտրելու ...

Գարնան անուշ օր մըն էր: Արեւ... ...մուտքը կը բոցավառէր եւ իր կար... ...միր ցոլքերը կ'արձակէր մեր դէմքե... ...րուն: Երեկոյ էր:

Պէկին թիկնապահը (Սաքման) գլխ կանչեց իր մօտ եւ հրամայեց որ պատրաստուիմ իրեն ընկերանալու: Չյայտնեց թէ ո՞ւր պիտի երթանք կամ գլխ ուր պիտի տանի: Անօրինակ եր... ...կիւղ մը պատեց զիս: Ծունկերս կթո... ...տեցան: Դէմքս մոխիրի գոյն առա... ...ցաւ: Անակնկալ մըն էր ինծի համար որ այսպէս արեւը մարելէն վերջ, Սիւալի Հասան թիկնապահը թեզ մը մանուկ առած ... տեղ պիտի երթան: Կը ճանչնայի մարդը, հայատեաց հը... ...րէշ մը: Այնքան մանուկներ, կիներ, երախաներ եւ երիտասարդներ սպան... ...նած էր որ, «խասապ» մակդիրը տը... ...ւած էին իրեն:

Ձմեռ օր մը նստած հաշիւ կ'ընէին թէ ո՛վ շատ Հայ սպաննած է: Անա... ...թօցի Արիֆ աղան 95 հոգի սպաննած էր, վեց տարեկան աղջնակ մը ըկած եւ յետոյ տանջանքներով սպաննած: Սիւալի Հասանը կը պարծենար թէ «հարիւր հաան երկու հոգի եմ սպանած», ուրեմն «ճէննէթ»ը իմս է: Իսկ Արիֆ աղան երդում ըրած էր՝

— Մայրս թող կինս ըլլայ եթէ հա... ...րիւրը չլրացնեմ»:

Տեսած էի, գիտէի որ պէկին հրէշ թիկնապահին հետ գացող ոեւէ մէկը ողջ չէր վերադարձած: Անոր համար պարզ քմահաճոյք մըն էր Հայ սպան... ...նելը:

Վախէն արիւնը սիրտս խուժած էր: Սառերի պէս հետեւեցայ Հասանին, որ զինուած փամփուշտակալները չար ի չար ձգած, կեռ «խանչար»ը գօտին խրած, կ'երթար: Ծառերու մէջէն սա... ...հեցանք եւ Փշմըջերի ճամբան բռնե... ...ցինք: Ես չէի զգար թէ կը քալեմ: Կարծես կը գլորուէի, մէկն է որ զիս կը քաշէր, կը տանէր: Ոտքերս չէին շարժեր: Ես կը կարծէի թէ կը վա... ...զեմ Հասանին հասնելու, մինչդեռ տեղս գամուած մնացած էի, քանի մը քայլ առնելէ վերջ: Ականջներս կը վժժային: Չէի գիտեր թէ ո՞վ եմ: Մա... ...հը կը տեսնէի բաց աչքերով որ կող... ...քիս կը քալէ: Ունեցե՞ր էք այդ սոս... ...կալի վայրկեանը, երբ մահը ընկերացած քեզի հետ կը քալէ: Ու կը զգաս այդ: Հասանին ձայնը սթափեցուց զիս:

— Ուլա՛ն խնզըր կեավուր, իւրիւ պազալըմ, նի՞չուն տուրտուն»: (Քա... ...լէ տեսնեմ, ինչո՞ւ կեցար):

Բայց ես կը վազէի հովի պէս:

Արդեօք ի՞րա՞ւ կեցած էի ...

Հազար մահեր տեսայ, այնքան չի սոսկացի: Տարի մը անցած էր, կը մտածէի: «Ո մահը զիս մոռցած, ան... ...տեսած էր:

Խաղաղ բնութեան մէջ, որ գիւղէն է, սարն ի վեր շուլլուած զոհ մը եւ դահիճ մը կը քալէինք: Լիալուսինը մեր ճամբան կարեց ու իր արծաթէ շողը մեր ճակտին վրայ կոտրեց: Իրա... ...րեւ մխիթարիչ շուքս ունէի որ ետե... ...ւէս կը քալէր ինծմէ անբաժան: Նաեւ ոտքերուս ձայնը որ լերկ սարին ա... ...պառաժ քարերուն զարնուելով, կը խեղդէր սրտիս տրոփիւնը: Չէի ու... ...զեր որ սրտիս տրոփը լսէ դահիճը:

Հասանք սարին գագաթը: Ետեւս նայեցայ որ գիւղը խաղաղութեան մէջ նստած կը մտածէ: Սեւ սեւ երեւցաւ աչքիս ամէն բան: Չէ՞ որ դարուն էր եւ գիւղական խիտ ծառերուն տե... ...րեւները, թանձրացած ճիւղերըիրարու կոկորդ մխուած՝ կարծես իրենց դէր... ...քերը կ'ուզէին ճզմել: Ի՞նչ անուշ է գիւղը իր անտառախիտ ծառերով եւ կանաչութիւնով: Բայց այդ զմայլելի տեսարանէն մահուան ստուերը ցուրտ եւ կծող քամիի նման սողոսկեցաւ հոգիէս ներս: Եւ ծառերը սեփ սեւ դահիճներ երեւցան աչքիս: Լուսնի լոյսով Հասանին մօրինին պաղ փողը կը փայլփլէր ուսն ի վար կախ: Չէի համարձակեր այդ մահուան գործիք... ...ներուն նայիլ: Աչքերս կը հեռացնէի որ չտեսնեմ:

Սարն ի վար քալելու պէտք չունէի, կամ կը քալէի, կամ կը կարծէի թէ թռչնօթին խողովակէն կ'արձակ... ...ուիմ: Ինչ որ պիտի պատահի՝ թող շուտ կատարուի: Տարի մը տոկոսով եմ ապրած, այդ ալ շահ էր: Այսպէ... ...սով ինքզինքս կը քաջալերէի:

Հասած էինք կոկիկ եւ չքեղ տան մը առջեւ, որ Նէճիպ պէկին «Ղօնախ»ն էր: Վեր ելանք եւ քանի մը միջանցք... ...ներէ անցնելով սենեակէ մը ներս մը... ...տանք: Տեսայ որ անշուք մահիճի մը մէջ հիւանդ մը կար պառկած: Աղօտ լամբար մը կը պլպլար սնարին վերեւ: Երբ Սիւալի Հասանը մօտեցաւ, հի... ...ւանդը քիչ մը բացուած ըլլալով՝ վեր... ...մակը քաշեց եւ ծածկուեցաւ: Մի... ...այն գլուխը կը տեսնուէր: Հասանը հարցուց կոպտօրէն.

— «Գըզ, Նասը՞լ օլտուն, սէօյլէ պա... ...գալըմ. (Աղջիկ, ի՞նչպէս եղար, խօսէ տեսնեմ):

Հիւանդը աչքերը խոնարհեցնելով եւ նուաղկոտ ձայնով պատասխանեց.

— Շնորհակալ եմ, լաւ եմ:

Սօֆիա՛ն էր հիւանդը, գեղեցիկ Շո... ...ղակաթը: Հալած էր իւղի պէս: Աչնան տերեւ մըն էր դեղնած որ թեթեւ հովէ մը վար կը թափի: Ո՛րքան փոխուած էր:

Քանի ամիս կ'ընէր չէի տեսած: Ու կարօտէն սիրտս փղձկեցաւ, ինչպէս որ պիտի կարօտնայի իմ հարազատ քրոջս: Հայութիւն չկար, քանի մը խլեակներ էինք մնացած հոս հոն ցիր ու ցան: Անոր համար այնքան կ'ու... ...զէինք գուրգուրալ իրարու վրայ:

Սօֆիան չհամարձակեցաւ նոյն իսկ աչքերը բարձրացնել, տեսնելու հա... ...մար թէ Հասանին ետեւ կեցողը ո՞վ է: Թէեւ չկրցանք իրարու հետ խօսիլ, սակայն կրցայ նշմարել Սօֆիայի այ... ...լայլութիւնը, որ դէմքին վրայ կը պատկերացուէր: Սիրտը ալեկոծ էր եւ զանկին մէջ փոթորիկներ կային:

ՄԻՍԱՔ ԽՐԱԼԵԱՆ

(Շարունակելի)

հակ բամպակ փճացնելու ծրագիրը։ Այդ պարագային, յառաջիկայ հունձքը, որ 13,500,000 հակ կը հաշուուի, պիտի իջնէ տասը միլիոնի։

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԻՆ ՔԱՅՔԱՅՈՒՄԸ

ԱՄԵՐԻԿԱՆ ՋՈՒՋԵՐ ՈՐ ՓԱԿՈՒԻ

Մ. Նահանգներու արտաքին նախարարը նոր հեռագիր մը ստացաւ նախագահ Րուզվէլթէն եւ անոր հիման վրայ զեկոյց մը հրատարակեց, ուր կ'ըսէ.

— Անհրաժեշտ է ցուցակագրել այն քանի մը խնդիրները որոնք արժանի են քննութեան, ներկայ պայմաններուն մէջ։ Եւ ի միջի այլոց կը յիշեմ գիներու մակարդակը, վարկի քաղաքականութիւնը, ներքին եւ արտաքին պարտքերու խնդիրը, արտադրողներու փոխադարձ համաձայնութիւնը, մաքսային սահմանափակումները եւ այն հազարումէկ առեւտրական մեթոտները որ տնտեսական պատերազմ կը յարուցանեն։ Բոլոր անոնք որ կը հաւատան միջազգային գործակցութեան, պէտք է ուրախ ըլլան խորհրդաժողովին շարունակման համար։

Կը նշանակէ թէ՝ Ամերիկա չուզեր որ ժողովը ձախողի, մէկ ամսուան աշխատանքէն յետոյ։ Բայց, միեւնոյն ատեն, չըներ ո՛ր եւ է զիջում, որպէսզի կարելի ըլլայ շարունակել ժողովը, որ տխուր քաշքշուքի մը մատնուած է։

⁂ Զրոյցի մը համաձայն, տոլարին ամրացումը յետաձգուած է 1935ին։

⁂ Ֆրանքի վարչապետը կարեւոր ճառ մը խօսեցաւ կիրակի օր, ներքին եւ արտաքին քաղաքականութեան մասին։ Շեշտեց թէ հակառակ է նոր թղթադրամներու շրջաբերութեան։ Այսինքն, պիտի պահէ ոսկեվճարի դրութիւնը։

ՆՈՐ ԽՈՒԶԱՐԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՍՕՖԻԱՅԻ ՄԷՋ

Կիրակի օր, Սօֆիայի ոստիկանութիւնը խուզարկութիւններ կատարեց մայրաքաղաքին եւ Քրասնօ — Սէլօ գիւղին մէջ, ուր կը բնակին Փրոթոկէրովի կուսակիցները։ Կը կարծուէր թէ այստեղ ապաստանած է ահաբեկիչ Պոչէվ, որ հիւանդանոցէն փախած էր ուրբաթ օր։ Խուզարկութեանց արդիւնքը գաղտնի կը պահուի։

Խորհրդային պաշտօնատար մը անձնասպան

Յուլիս 7ին անձնասպան եղաւ Սկրիպնիք, Ուկրայնայի գործավարներու խորհուրդին փոխ — նախագահը, որ միեւնոյն ատեն անդամ է Կեդր. Կոմիտէին եւ Հնգամեակի յանձնախումբին։ Պաշտօնական զեկոյց մը կ'ըսէ թէ Պ. Սկրիպնիք զոհ գացած է քաղքենի եւ ազգայնական տարրերու, որոնք իր անունը տուած ծառայութեանց, Պ. Սկրիպնիք «համայնավարի մը համար աններելի քաղաքական բազմաթիւ սխալներ գործած ըլլալով, զղջացած եւ անձնասպան եղած է։

Խորհրդային իշխանութեան մէջ, անձնասպանութիւնը ծանր յանցանք մըն է կուսակցութեան բարոյականին դէմ։ Բայց եւ այնպէս, վերջին տարիներու ընթացքին շատեր անձնասպան եղան, ինչպէս Լուտովինով եւ բանաստեղծ Մայակովսքին։ (Նաեւ Հայաստանի մէջ)։ Հրատարակուած մահազդին մէջ, Կեդր. Կոմիտէն խստօրէն կը յայտարարէ թէ՝ հակառակ անցեալին մէջ մատուցած ծառայութեանց, Պ. Սկրիպնիք «համայնավարի մը՝ համար աններելի՝ փոքրոգի արարք մը գործած է», անձնասպան ըլլալով։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՇՐՋԱՆԸ ՀԵԾԵԼԱՆԻՒՈՎ

Կիրակի օր, Նիս — Քան հանգրուանին մէջ Մօրիս Արչամպօ յաջողեցաւ ետ ձգել իր ամէնէն վտանգաւոր հակառակորդները եւ Քան հասնիլ առանձինն։ Ընդհ. դասաւորութեան մէջ ինք կրկին առաջինն է. Բ.՝ Լըմէր 44 երկ. տարբերութեամբ, Գ. Սրէչեր, Դ. Կուէսա։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՆԻՍ, Թուր. — 70։
ՄԱՐՍԷՅԼ, Գործ. — 946.60։
ՎԻՍՊԱՏԷՆ, Ա. Ի. — 400։ G.P.ի միջոցաւ։
ՆԷՕՅԵՒ, Իշխ. Ա. — 50։
ՆԻՍ, Օ. Պ. — 140։
ՆԻՍ, Ի. Շ. — 120։
ՔԱՎԱՅԵՕՆ, Թահ. եղբ. — 35։
ԼԻՈՆ, Տիկ. Սէր. — 140։
ՔԱՆ, Վ. Գ. — 35։
ԼԻՈՆ, Ս. Տ. — 35։

ՆՈՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐ

ՆԻՍ, Օ. Տէր Պ. — Սկսանք ղրկել յուլիս 8էն։
ՔԱՎԱՅԵՕՆ, Թահ. եղբ. — Սկսանք ղրկել յուլիս 8էն։

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ

Օրիորդ Ալիս Միրաքեանէ, որուն մուտքը Անգլիա արգիլուեցաւ, կամ իր ծանօթներէն ստիպողաբար կը խնդրուի իր հասցէն հաղորդել «Յառաջ»ի՝ կարեւոր խնդրի մը համար։

Յ. Հ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ԱՆԻԷՌ-ՊՈՒԱ-ԲՈԼՈՆՊԻ «ՎԻՇԱՊ» Կոմիտէն ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ Արամ, Մուրատ եւ Մասիս խումբերու բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Պէքօնի կայարանին դիմացի ծանօթ հաւաքատեղին մէջ։ Օրակարգ՝ Շրջանային Ժողովի հարցերու քննութիւն։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

ՆԱՄԱԿ ՈՒՆԻՆ Պ. Պ. Գէորգ Արփաճեան, Երուանդ Էվրէնեան (Կիրասոնցի), Զաքար Տարագճեան, Արշակ Աստուրեան (Սկիւտարցի), Հայկ Զուհաճեան, Վահան Յարութիւնեան։ Ստանալու համար դիմել ցառաջի վարչութեան։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Թիթեղագործ (թէնէքէճի) Գէորգ Թաշճեան (այժմ Աղապապեան) կը փնտռէ իր զաւակները Հայկաշոտ, Արմենակ, Արամ եւ Տիգրան, իրենց մօր անունը Իւղաբեր Տէրտէրեան (Սեբաստիոյ Պարուրի Արտէն Թաղէն), մեծ մօր անունը՝ Եղիսաբէթ։ Լուր առնուած է թէ Զինադադարին Իւղաբեր Ուրֆայի Հարան գիւղը կը գտնուէր։

Իրենց մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել՝ Tuilerie de Saint Valbert près de Héricourt l Haute Saône), France.

— Տիկին Հիւանիկ Այտնճեան կը փնտռէ իր եղբայրը՝ Յակոբ Առաքելեան (Քէօթահիացի)։ 1927ին կը գտնուէր Նիկոսիա (Կիպրոս)։ Իր Սելանիկ գտնուած միջոցին կը թղթակցէր։ Ֆրանսա գալէն ի վեր կորսնցուցած է իր եղբօր հետքը։ Իր մասին տեղեկութիւն ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել Տիկին Հիւանիկ Այտնճեանի, 40, Che. de la Rose, Morcellement Sarten, Marseille։ Կը խնդրուի արտասահմանի թերթերէն արտատպել։

— Կը փնտռուի Էնկիւրիի Սթանոզ գիւղէն Կղեմէս Սինանեան, որ վերջին անգամ զինք տեսած է իր հայրենակիցներէն Ռուբէն Թէլլալեան, Ատանայի Կեաւուր Տաղի մէջ։ Փնտռողն է իր մայրը՝ Եղիսաբէթ, քոյրերը՝ Նուրիկ, Հռիփսի եւ եղբայրը՝ Ռուբէն Սինանեան։ Հասցէ 18 Avenue du Bas Meudon, Issy-les-Moulineaux. Seine Կը խնդրուի սուրիահայ թերթերէն արտատպել։ Լուր տուողին 500 ֆրանք նուէր։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (13)

ԱՀԱԲԵԿԻՉԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ

Ա. ԳԼՈՒԽ

ՊԼԵՀՎԷԻ ՄԱՀԱՓՈՐՁԸ

Ազեւ մտիկ բրաւ լռիկ, ինչպէս սովորութիւնն էր։ Բայց իր դէմքին արտայայտութիւնը յստակօրէն կ'ըսէր թէ շատ դժգոհ մնացած էր թէ մեր որոշումէն եւ թէ տուած բացատրութիւններէս։ Ի վերջոյ ըսաւ.

— Ձիս կը հետապնդէին։ Ստիպուեցայ ազդին անդին ցանել լրտեսները։ Պէտք է հասկնայիք այդ բանը եւ չաճապարէիք հետեւցնել թէ ձերբակալուած եմ։ Աւելին, եթէ նոյնիսկ ձերբակալուած ըլլայի, դուք իրաւունք չունէիք հրաժարելու Պլեհվէի մահափորձէն։

Պատասխանեցի թէ մեզմէ ոչ ոք ահաբեկչութեան անհրաժեշտ փորձառութիւնն ունէր, թէ ապագային թերեւս աւելի պատրաստ ունենայինք եւ այսքան կարեւորութիւն չընծայէինք ձախողութեանց, բայց ներկայիս ոչինչ կար զարմանալու, որ մէկ կողմէ 18 մարտի ձախողութիւնը, միւս կողմէ իր ենթադրուած ձերբակալութիւնը եւ Պոկոտիլովի մահը մեզ ստիպեցին որ փոխենք նախապէս ընդունուած ծրագիրը։

Ազեւ աւելի խիստ ձեւով պոռաց իր յօնքերը։

— Մարդ կը սորվի աշխատելով, ոչ ոք մէկ անգամէն կը ստանայ պահանջուած փորձառութիւնը։ Ատոր համար ալ չեն ըսեր թէ պէտք է ընել ինչ որ դիւրին է։ Ի՞նչ վիճակի մէջ է հիմա ձեր պատրաստութիւնը Կլէյգէլսի դէմ։

Ըսի թէ Մարտական Մարմինը բոլորովին համր կը մնայ Ուֆայի (քաղաքին նախկին կառավարիչին) սպանութենէն յետոյ, այսինքն մէկ տարիէ ի վեր։ Թէ Գերշունիի ձերբակալութենէն ի վեր, կառավարութիւնը այլեւս բոլորովին ջախջախուած կը համարէր մեր կազմակերպութիւնը։ Թէ այն պարագային երբ կուսակցութիւնը չունի բաւական ուժ՝ կեդրոնական վայրերու մէջ ահաբեկչութիւն կատարելու, անհրաժեշտ է գէթ երկրորդական վայրերու մէջ կատարել, ինչպէս ըրաւ Գերշունի, Խարկովի ու Ուֆայի մէջ։

— Ինչե՛ր, ինչե՛ր կ'ըսէք, բացագանչեց Ազեւ։ Պլեհվէն սպաննելու չափ ուժ չունինք, հա՞։ Ի՞նչպէս թէ։ Օրովհետեւ Պոկոտիլով մեռաւ, հա՞։ Սակայն դուք պէտք է պատրաստ ըլլաք ամէն տեսակ դժբախտութիւններու։ Դուք պէտք է պատրաստ ըլլաք նոյնիսկ Մարտական Մարմնին վերջին անդամին մահուան։ Ի՞նչն է որ ձեզ կը խռովէ։ Թէ մարդ չկա՞յ։ Գըտէք։ Թէ ուժանակ չկա՞յ։ Շինեցէք։ Ինչ որ չենք կրնար, ինչ որ չպիտի ընենք երբեք, գործը լքելն է։ Պէտք է սպաննել Պլեհվէն այս կամ այն ձեւով։ Որովհետեւ եթէ մենք չսպաննենք, ոչ ոք պիտի սպաննէ զայն։ Բանաստեղծը (Կալիայեւի մարտական անունը) թող չուտով երթայ Պետերսբուրգ, հրամայելու Ք.ին եւ Աբէլին (Սազոնով), որ մնան ուր որ են։ Պաւլին (Շուայցէր) ուժանակ պիտի շինէ, եւ դուք, Ն.ին հետ, Պետերսբուրգ պիտի երթաք գործելու։ Յետոյ երբ պէտք ըլլայ, կը գտնենք ուրիշ գործակիցներ ալ։

Նոյն օրը Շուայցէր վերադարձաւ Պետերսբուրգէն։ Մեզի ըսաւ թէ Սազոնովը եւ Ք. արդէն ծախած էին իրենց ձիերն ու կառքերը, թէ Ք. իր գիւղը գացած էր, իսկ Սազոնով մեկնելու վրայ էր դէպի արտասահման Սուվալկիի վրայով։ Կալիայեւ անմիջապէս մեկնեցաւ Սուվալկի, ճամբէն ետ կեցնելու Սազոնովը եւ առաջարկելու որ գայ Խարկով, ուր պիտի հաւաքուէինք Մարտական Մարմնի բոլոր անդամներով, խորհրդակցելու համար կացութեան մասին։ Ազեւ Շուայցէրի տուաւ կուսակցութեան անդամ ճարտարագէտի մը հասցէն, անոր օժանդակութեամբ 15 քիլոկրամ ուժանակ պատրաստելու համար համայնքային լապորաթուարի մը մէջ։ Շատ դժուար էր իր գործը։ Պէտք էր որ առանց կասկած արթնցնելու, հայթայթէր անհրաժեշտ բոլոր նիւթերը։ Պէտք էր խստօրէն հետեւիլ դաւադրական օրէնքներուն։ Վերջապէս պէտք էր աշխատիլ լապորաթուարի մը մէջ, որ երբեք ուժանակ պատրաստելու յարմարութիւնը չպիտի ունենար։ Շըուայցէր յաղթեց բոլոր այս դժուարութիւններուն։ Կեղծ խնդրագրով մը, զոր ստորագրած էր Զեմստվոյի ներկայացուցիչին անունով, գնեց նախանիւթերը, եւ միմինակը, առանց ճարտարագէտին օժանդակութիւնը խնդրելու, բայց առանց անկից գաղտնի պահելու, պատրաստեց անհրաժեշտ քանակութեամբ ուժանակ։ Շատ անգամ մազ մնաց որ զոհ երթար իր աշխատանքին, բայց շնորհիւ իր պաղարիւնին՝ ողջ մնաց։

Երբ կը խառնէր մածոյթը (gélatine) ռուսական նախանիւթերու հետ, որոնք քիմիապէս անարատ չէին, Շըուայցէր դիտեց տարբաղադրութեան այնպիսի երեւոյթներ, որոնք անխուսափելի եւ վաղաժամ պայթումի մը նախանշաններն էին։ Վերցուց կուժ մը, ջուրով լեցուն, եւ աճապարանքով, քիչ մը բարձրէն, թափեց խառնուրդին վրայ։ Այս ջրվէժով կրցաւ պայթուցիկ խառնուրդը ցրուել տարածել, բայց մածոյթի փշրանքներ ցայտեցին իր աջ կողերուն վրայ եւ պայթեցան։ Այսպէսով բաւական ծանր արուցքներ ստացաւ, սակայն չընդհատեց իր աշխատանքը։ Երբ հրաժեշտ քանակութեամբ ուժանակ պատրաստեց, Շուայցէր մեկնեցաւ Մոսկուա։ Քանի մը օր հիւանդանոցին մէջ անցուց։ Եւ յունիս ամսուն ուժանակը բերաւ Պետերսբուրգ։

Նոյն շրջանին, եւս ալ Կիեւի մէջ նօթացայ Դորա Բրիլլիանտի։ Այս աղջիկը յանձնարարուած էր ահաբեկչական գործերու համար Պոկոտիլովի կողմէ, որուն հետ մտերմացած կանուխէն Պոլտավայի մէջ։

Դորա Բրիլլիանտը գտայ Զիլինի փողոցը, ուսանողի սենեակի մը մէջ։ Ոտքով գլխով խրած էր տեղական կոմիտէին գործերուն մէջ։ Երբեք պարապ չէր մնար իր սենեակը, ուր ամէն վայրկեան կուգային — կ'երթային ու կ'երթային, կ'ըսէր դաւադրական գործով։ Կարճահասակ, սեւ ու խորունկ աչքերով, երեննագոյն մազերով, Դորա Բրիլլիանտ, առաջին իսկ հանդիպումէն ինծի թուեցաւ ջերմեռանդութեան եւ յեղափոխութեան նուիրուած կին մը։

(Շարունակելի)

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)
Le Gérant : H. STEPHAN

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 12 ՅՈՒԼԻՍ 1933

12 Juillet 1933

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՑՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2237

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՔԱՌԱԹԵՒ ԹՇՈՒԱՌՈՒԹԻՒՆ

Մենք պատմենք, դուք դատեցէք:

Հարցը, նորէն, չարաբաստիկ եռագոյնի մասին է:

«Հայաստանի Կոչնակ»ը, որ կը յաւակնի չափաւորութեան, «Հայաստանի Կոչնակ»ը, որ կը յաւակնի չափաւորութեան ճամբան բռնել ներքին վէճերու մէջ, յուլիս 1ի թիւով հրատարակած է խմբագրական մը, Վ. Ք. ստորագրութեամբ: Այս ծածկանունը կը մատնէ ռամկավար գործիչ մը: Բայց, խմբագրականը հրատարակուած է «Խմբագրական Տեսութիւններ» խորագրին տակ, իբրեւ առաջին էջի առաջին յօդուած: Ի՞նչ ըսել կ՚ուզէ «Կոչնակ»ը: Եթէ համաձայն է, ինչո՞ւ ապաւինած է անհատական ստորագրութեան մը: Իսկ եթէ համաձայն չէ, ինչո՞ւ անոր չէ կցած խմբագրութեան տեսակէտը:

Իբրեւ միջանկեալ պարագայ յիշելով այս «դիւանագիտական» գաղտնիքը, կ՚անցնինք նիւթին:

«Կոչնակ»ին խմբագրականը կը բարեհաճի չէզոքել, առաջին տողերէն իսկ, եւ բանաստեղծական սաւառնումներով.

— «Եռագոյնը, իբրեւ ազգային դրօշակ, մեր ժամանակակից պատմութեան մէջ եղաւ նոր թուականի մը աւետաբերը,— դարաւոր ստրկութեան խաւարամած հորիզոնին վրայ՝ քաղաքական վերածնութեան արշալոյսին խորհրդանիշը, թէեւ անոր փայլը տեւեց երկու տարի միայն: Իսկ ներկայ իրականութեան մէջ՝ փոխուած է անոր դերը. անիկա կը մարմնացնէ վերածնունդի գաղափարական մը միայն,— խորհրդաւոր եւ սրտագրա՛ւ յիշատակ: Անիկա ոչ եւս կը ներկայացնէ կառավարութիւն մը, ոչ եւս կ՚առաջնորդէ բանակի մը, ոչ եւս կը ծածանի պետական պաշտօնատան մը վերեւ»:

Կը նշանակէ թէ՝ անոր տեղն է թանգարանը, նման՝ «Արտաշէսի, Տիգրանի, Աշոտի եւ Լեւոնի դրօշակներուն»:

Բայց,— շարունակենք արտատպել.

— «Արտասահմանի հայ համայնքները քաղաքական հանգամանք չունին: Անոնք տռ առաւելն կրօնական հասարակութիւններ են, կամ ցեղային խմբաւորումներ, իրենց նոր բնակավայրերուն մէջ քաղաքացի դարձած, եւ կամ իբրեւ օտարական հիւր բոյլատրուած: Ուստի, Ամերիկայի մէջ, ինչպէս եւ ուրիշ օտար հողերու վրայ, երբ հայ համայնքները կը ցանկան որ եւ է արթիւ հայացի դիմագծով արտայայտուիլ, պէտք է որ գործածեն իրենց բնիկ աշխարհին դրօշակը, ինչպէս կ՚ընեն Անգլիացին, Ֆրանսացին, Գերմանացին»:

Ուրեմն, պարզենք խորհրդային դրօշը, միջազգային կարմիրը:

Ի՞նչ կ՚ըսէք, դուք այս աշխարհէն լուր չունի՞ք:

— «Խորհրդային Միութիւնը, որուն անդամն է Հայ - Հայրենիքը, չէ ճանչցուած այս երկրի կառավարութենէն: Ուստի, հայկական հանդիսավայրի մը կամ թափորի մը առջեւ խորհրդային Հայաստանի դրօշակին գործածութիւնը անպատշաճ է»:

Հետեւաբար, «բանաւոր պիտի ըլլար պարզել եռագոյնը, իբրեւ մերձաւորագոյն թուականի ազգային դրօշակը»:

Ուրեմն, այլ եւս խնդիր չի մնար:

«Դո՛ւ միայն կաս յՆրուսաղէմ».

— «Դժբախտաբար, Հայաստանի նախորդ կառավարութիւնը կազմող դաշնակցական կուսակցութեան կողմէ ներկայ կառավարութեան դէմ որդեգրուած թշնամական դիրքին պատճառով՝ եռագոյնը կը նկատուի հակապետական խորհրդանիշ մը: Եւ ատոր համար է որ արտասահմանի հայ ժողովուրդը, դաշնակցական տարրին բացառութեամբ, կը նախընտրէ մնալ դրօշազուրկ,— մինչեւ այն օրը որ ներելի ըլլայ պարզել խորհրդային Հայաստանի դրօշակը»:

Կը տեսնէք որ կատարեալ անելի մատնուած ենք:

Բայց, շուարելու բան չկայ: «Կոչնակ»ը բարի քրիստոնեայ է, եւ ամէն ցաւի դարման կը ճարէ.

— «Փափաքելի է, եւ նպատակայարմար պիտի ըլլայ, եթէ արտասահմանի Հայերուն համար յօրինուի առժամանակեայ ազգային նշանադրօշ մը, այնպիսի ձեւով որ Երեւանի կառավարութեան վիրաւորանք չպատճառէ: Իսկ եթէ այդ բանն անկարելի է, Ամերիկայի հայ ժողովուրդին կը մնայ սպասել լաւագոյն օրերու»:

Երդեցէք ուրեմն,— գոհութիւն եւ փառաբանութիւն մատուցանեմք առ քեզ «Կոչնակ» մեր . . .

Այսքան հանճարեղ գիւտ՝ համատարած անճարակութեան մէջ, իսկապէս որ արժանի է հանդիսաւոր պատարագի մը:

Մանաւանդ որ, կուռերն ալ պիտի դադրին, եւ հայկական խաղաղութիւնը պիտի վերահաստատուի աւելի շուտ, քան զինաթափութեան խորհրդաժողովին ծրագրած խաղաղութիւնը:

×

Կրցա՞ր գաղափար կազմել այս աստուածահաճոյ խեղկատակութեան մասին, ընկեր կամ քաղաքացի:

1. Եռագոյնը կը մարմնացնէ «վերածնունդի գաղափարական մը»: Բայց, պէտք չէ պարզել, որովհետեւ, կը նկատուի «հակապետական խորհրդանիշ մը»:

2. «Պատշաճ չէ» կարմիր դրօշ պարզել, որովհետեւ Խորհրդային Միութիւնը չէ ճանչցուած Մ. Նահանգներու կառավարութեան կողմէ:

3. «Նպատակայարմար պիտի ըլլայ» յօրինել նոր եւ առժամեայ նշանադրօշ մը, «այնպիսի ձեւով մը որ Երեւանի կառավարութեան վիրաւորանք չպատճառէ»:

4. Իսկ եթէ այդ ալ կարելի չէ,— սպասէ որ պապան բան բերէ:

Ահա թէ ի՛նչպէս ծիծաղելի կը դառնան մարդիկ, երբ կանխակալ կարծիքներն ու կիրքը տուն - տեղ են եղած իրենց գլուխներուն մէջ:

Այսօր՝ մենք տուինք «Հայաստանի Կոչնակ»ին հոյակա՛պ տրամաբանութեան եւ քրիստոնէական իմաստութեան պատկերը միայն:

Թո՛յլ տուէք որ, վաղը, մաղենք եւ առանց արդուզարդի ցուցադրենք անոր ցանած գոհարները,— շողշողուն հատիկներ՝ հոգեկան թշուառութեան:

Շ.

■■■■■■■

Ինչպէս երէկ նկարագրած էր մեր թղթակիցը, այս երգչախումբին շնորհիւ փառաւոր համերգ մը տեղի ունեցաւ յունիս 10ին, նախաձեռնութեամբ Կուլտուրական Միութեան: Կը նախագահէր Ատրպատականի Հայոց առաջնորդը, որուն հետ կարգով խօսք առին Պ. Պ. Անտրէ Տէր Օհանեան, Լեւոն Գրիգորեան եւ Հայկ Անէմեան, պարզելով Կոմիտաս վարդապետի անգնահատելի դերը:

Համերգէն գոյացաւ 1500 ֆրանք, որ ղրկուած է Փարիզ, «Յառաջ»ի միջոցաւ:

Երգահանդէսին ներկայ էին նաեւ օտարներ, որոնք ջերմապէս գնահատեցին հայ ժողովրդական երգերը:

«Կոմիտասի Օր»ը իր գեղարուեստական արժէքով եւ յաջողութեամբ աննախընթաց եղաւ Թաւրիզի համար:

■■■■■■■

ԹԱՒՐԻԶԻ ԿՈՄԻՏԱՍԵԱՆ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԸ (130 ՀՈԳԻ)

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Խորհրդ. Իշխանութիւնը միշտ Թուրքիոյ կողքին

■■■■■■■■

ԱՋԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՃԱՐՏԱՐԱԳՈՐԾԱԿԱՆ ՁԵՌՆԱՐԿՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ

Մոսկուայի ճարտարագործական օրկանը մասնաւոր յօդուածով մը կը պարզէ խորհրդային կազմակերպութեան կատարած աշխատանքը՝ Թուրքիոյ հիւսուածեղէնի գործարաններու շինութեան համար: Այս առթիւ, թերթը անհրաժեշտ կը գտնէ որ Թուրքիան հաստատէ «վարչական բնականոն կարգ ու սարք՝ այս ձեռնարկներուն համար որոնք պիտի ընդհարին առեւտրական դրամատէրներու խոչընդոտներուն, որովհետեւ այս վերջինները աւելի շահագրգռուած են արեւմուտքի հետ եղած կապերու պահպանումով քան ազգային ճարտարագործութեան զարգացումով: Արգելքներ պիտի յարուցանեն նաեւ օտար ներածողները, որոնք թրքական հիւսուածեղէնի շուկան կը մտնեն եւ վաճառամարտ կը սարքեն»:

Վերջացնելով, ռուսական օրկանը կը շեշտէ թէ խորհրդային ճարտարագործութիւնը, մասնագէտները եւ գիտունները իրենց աջակցութիւնը պիտի ընծայեն Թուրքիոյ համար կարեւոր այս գործին եւ թուրքեւխորհրդային տնտեսական յարաբերութեանց ամրապնդման համար:

Հիթլէր կը փառաբանէ իր իշխանութիւնը 250,000 ունկնդիրներու առջեւ

—•—

« ՄԻԱՅՆ ՄԵՆՔ ԵՆՔ ՈՐ ԿՐՆԱՆՔ . . . »

Կիրակի օր, Հիթլէր շռնդալից ճառ մը խօսեցաւ Տորթմունտի մէջ, երբ իր կուսակցութեան մարտական խումբերու անդամներէն 80,000 հոգի ցոյց մը կը կատարէին: Պաշտօնական զեկոյցը կ՚ըսէ թէ բանախօսութեան ներկայ էին 250,000 հոգի:

Հիթլէր փառաբանելով իր կուսակցութեան յաղթանակը, շեշտեց թէ ան կրցաւ ճշմարիտ յեղափոխութիւն մը ստեղծել, մինչդեռ 1918ի շարժումը պարզ ըմբոստութիւն մըն էր: Ցետոյ շարունակեց.

— « Այդ շարժումը ասպարէզի վրայ ձգած էր միեւնոյն մամուլը, միեւնոյն կուսակցութիւնները, միեւնոյն հանրային կարծիքը: Բա՛ն չէր փոխուած մարդոց մէջ: Այսօր ամբողջ գերման ժողովուրդն է որ ոտքի ելած է: Մեր յեղափոխութիւնը անցաւ յաջորդական փուլերէ: Նախ գաղափարը պէտք է վարակէ մարդը, յետոյ կուգայ կազմակերպութիւնը: Մեր գաղափարով, մենք յառաջ բերինք ամենամեծ կազմակերպութիւնը որ երբեք եղած է Գերմանիոյ մէջ: Մենք տասնըչորս անգամ մտանք ընտրական պայքարներու մէջ: Մենք երբեք չէինք հաւատացած թէ պայքարելու պէտք չպիտի ունենանք. բայց ես երբեք չէի կարծեր թէ մեր հակառակորդները պիտի տապալին այսքան ողորմելի եղանակով մը: Հինգ ամսուան մէջ, մենք հրապարակէն քշեցինք բոլոր կուսակցութիւնները: Անոնք առժամապէս չէ որ անհետացած են, այլ միանգամ ընդ միշտ: Մենք մեծ գործեր կատարեցինք գերմանական պատմութեան մէջ: Ո՞վ կրնար հաւատալ թէ՝ մեր ժամանումէն հինգ ամիս յետոյ, կեդրոնի կուսակցութիւնը անձնատուր պիտի ըլլար: Ուրախ ենք որ պայմանագիր մը կնքուած է Վատիկանի հետ, որով քահանաները այլեւս չպիտի կրնան քաղաքականութեամբ զբաղիլ: Իմ հակառակորդներս չեն գիտեր իմ յամառութիւնս: Մենք պիտի վերահաստատենք Գերմանիոյ սպառման կարողութիւնը եւ պիտի արգասաւորենք անոր տնտեսական կեանքը: Միայն մենք ենք որ կրնանք գլուխ հանել մեր մեծ գործերը. մեզմէ յետոյ յուսահատութիւնն է որ պիտի գայ »:*

Այս առթիւ Հիթլէր յայտարարեց թէ գործազուրկներու թիւը պակսած է երկու միլիոն:

⁂ Տիկին Մոսթէր, որ գրեթէ պաշտօնական հանգամանք ունի գերմանական կառավարութեան մօտ, իբրեւ մասնագէտ կանացի խնդիրներու, հրապարակ հանեց իր ծրագիրը:

Համաձայն այդ ծրագրին, գերման աղջիկները պէտք չէ համալսարան երթան: Բարձրագոյն վարժարանները պէտք է կիներուն առջեւ բանալ միայն բացառիկ պարագաներու մէջ: Ամէն Գերմանուհի պէտք է առնուազն մէկտարի ծառայէ պարտաւորիչ աշխատանքի բանակատեղիի մը մէջ, բարոյական պատշաճ կրթութիւն մը ստանալու համար: Գերմանուհին այսուհետեւ չպիտի ձգտի դառնալ անձնաւորութիւն մը, այլ միայն եւ միայն պիտի նուիրուի իր զաւակներուն եւ տունին:

Մակեդոնացիներու մէկ թելը բռնուած ?

Զրոյցի մը համաձայն, պուլկարական ոստիկանութիւնը կիրակի օրուան խուզարկութեանց հետեւանքով յաջողած է ձերբակալել Փրոթոկէրովի հատուածին նախագահը եւ երեք կարեւոր անդամները,— Շանդանով, Փափ Թոտորով եւ Թրայքով: Ոստիկանութիւնը կը մերժէ որ եւ է տեղեկութիւն տալ, սպասելով վարչապետին վերադարձին: Այս լուրն ալ ուժ կուտայ շրջած զրոյցին:

Հաշտարար հով մը Լոնտոնի մէջ

—o—o—

ԺՈՂՈՎԻՆ ՅԵՏԱՁԳՈՒՄՆ ԱԼ ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ Է, ԱՌ ԱՅԺՄ . . .

Երկուշաբթի օր վերջնական որոշում պիտի տրուէր տնտեսական խորհրդաժողովին յետաձգման մասին. բայց, վերջին պահուն հաշտարար հով մը փչել սկսաւ, եւ հիմա պաշտօնական եւ կողմնակի խորհրդակցութիւններ կը կատարուին, ելք մը գտնելու համար:

Երէկ մասնաւոր նիստի հրաւիրուած էր խորհրդաժողովին դիւանը, վերջնապէս լուծելու համար օրակարգի խնդիրը: Եթէ համաձայնութիւն գոյանայ միայն որոշ խնդիրներ քննելու համար, ժողովը կրնայ վերջանալ յուլիս 25ին: Այդ պարագային, վիճելի խնդիրները պիտի յետաձգուին աւելի յարմար ժամանակի մը:

Վերջին քանի մը օրերու ընթացքին խորհրդաժողովը խորապէս ազդուած է Ֆրանսայի, ինչպէս եւ ոսկեվճարի կուսակից միւս պետութեանց ամուր դիրքէն: Բոլորն ալ համոզուած են որ այս պետութիւնները չպիտի լքեն ոսկեդրամը եւ թոյլ չպիտի տան որ սակարանական խաղերու զոհուին իրենց դրամները: Այս կացութեան առջեւ, Անգլիոյ վարչապետը, որ խորհրդաժողովին նախագահն է, յայտնեց թէ երբեք չուզեր ճնշում բանեցնել ո եւ է մէկուն վրայ: Ֆրանսայի ելմտական նախարարն ալ յայտարարեց թէ իր երկրին դիրքը բացորոշ ըլլալով հանդերձ, չուզեր որ եւ է նեղութիւն պատճառել խորհրդաժողովին: Իտալիոյ ելմտական նախարարը ուժ տուաւ այս հաշտարար տրամադրութեանց, առաջարկելով խմբագր. մասնախումբ մը կազմել այն դրամական խնդիրներուն համար որ կրնան քննուիլ: Այս առաջարկը խորհրդաժողովի դիւանին մէջ ալ կրկնուեցաւ, փշոտ խնդիրները յետաձգելու համար:

Երէկ պիտի գումարուէր յատկապէս նշանակուած մասնախումբ մը, սահմանափակ օրակարգ մը կազմելու համար:

Արիւնալի ընդհարում Պէյրութի հայկ. թաղին մէջ

—•—

10 ՎԻՐԱՒՈՐՆԵՐ, ԵՐԿՈՒՔԸ ԾԱՆՐ

Պէյրութի « Լա Սիրի » թերթը կը գրէ (5 յուլիս) .—

Երկուշաբթի իրիկուն բուռն կռիւ մը տեղի ունեցաւ Էշրէֆիէի հայ բնակիչներու մէկ մասին միջեւ: Աւելի քան 40 անձեր մասնակցեցան սոյն կռիւին, որոնցմէ մէկ քանիներու ինքնութիւնը ճշդուած է: Դանակի, փայտի եւ քարի հարուածներ փոխանակուեցան երկու կողմերու միջեւ եւ 10է աւելի վիրաւորներ մնացին կռուի դաշտին վրայ:

Վիրաւորներէն երկուքը՝ Կարապետ եւ Յովակիմ դանակի ծանր վէրքեր ստացած են ու փոխադրուած հիւանդանոց, վտանգաւոր վիճակի մէջ:

Ոստիկանութիւնը հազիւ կրցած է կռուարարները զատել ու ձերբակալելով քանի մը Հայեր տարած է բանտ: Շատ մը ուրիշներ ալ կը հետապնդուին: Պատճառը հին վէճ մըն է:

Անգլիա կը քննադատէ Մ. Նահանգներու ընթացքը

Անգլիոյ երեսփ. ժողովին երկուշաբթի օրուան նիստին մէջ, կարեւոր վիճաբանութիւն մը տեղի ունեցաւ տնտեսական խորհրդաժողովի մասին: Այս առթիւ, Պ. Չէմպրլէն, ելմտական նախարարը, անուղղակի քննադատեց նախագահ Րուզվէլթի բռնած ընթացքը:

Ակնարկ մը նետելով կատարուած աշխատանքներուն վրայ, նախարարը յայտարարեց.

— « Եթէ առաջուց գիտնայինք թէ ինչ պիտի պատահի, կրնայինք փոխել մեր կարծիքը, խորհրդաժողովին գումարման նպատակայարմարութեան մասին: Փորձառութեան չի դիմանար այն տեսութիւնը թէ որ եւ է երկիր մը կրնայ բաւել ինքն իրեն: Խռովիչ իրողութիւն մըն է տոլարին անկումը, որ վնասեց նաեւ խորհրդաժողովին աշխատանքներուն: Մեզի համար միշտ ալ կենսա-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՀԱՅ ԳՐԵՐՈՒ ԲԱՐԵՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ՀԱՐՑԸ

ԽՄԲ.— Այս յօդուածը կ'արտատպենք «Հանդէս Ամսօրեայ»ի մարտ–յունիս միացեալ թիւէն, յապաւելով միայն քանի մը զուտ մասնագիտական տողեր, որովհետեւ չունինք համապատասխան տառերը.—

Նոր չէ հայերէն գրերու բարեփոխութեան հարցը:

Բուն Մեսրոպեան երկաթագիրը Միջին–Մեսրոպեանի, եւ սա խոշոր բոլորգրի, ապա փոքր բոլորգրի բարեփոխուեցաւ. բոլորգրէն ծագում առին շեղագիրն ու նոտրգիրը:

ԺԶ. դարուն, երբ սկիզբ առաւ հայ տպագրութիւնը, առ այս յարմարագոյն տառ բոլորգիրն ընտրուեցաւ, իսկ բուն–մեսրոպեանները գործածուեցան իբր գլխագիր: Այսպէս ապահովուեցաւ բոլորգրին տպագրութեան արուեստի մէջ մշտնջենաւորութիւն:

Տպագրութեան արուեստի զարգացման զուգընթաց եղան փորձեր զարգացնել նաեւ տառերու ձեւերը: Մատթէոս Վանանդեցի, Ոսկան, յաջորդաբար Վենետիկի եւ Վիեննայի Մխիթարեան Միաբանութիւնները, ինչպէս նաեւ Կ. Պոլսոյ ձուլարանները, պատրաստեցին նոր մայրեր, պէս պէս մեծութեամբ եւ թանձրութեամբ. մնալով հաւատարիմ բոլորգրի հայկական նկարագրին, կատարելագործեցին տառերու ձեւերը՝ ուշադիր տպագրական արուեստի յարմարութեան եւ գեղագրութեան:

Արամեան ի Պարիս առաջին խիզախ ձեռնարկութիւնն ըրաւ՝ շեղելով իր նախորդներու ընտրած ճանապարհէն՝ մուծել բոլորգրի մէջ փոխառութիւններ բուն–մեսրոպեանէն եւ ձուլել տառերը լատինական գրերու կաղապարին վրայ: Այս ուղղութեամբ տուաւ փորձեր նաեւ Գեր. Արսէն Այտընեան՝ հանելով հրապարակ «արդիական» (moderne) ըսուած տառաձեւերը, որոնք կը ձգտէին լատինական տառերու համածի նմանութեամբ կերպաձեւել հայկականները, առանց շատ ձեւափոխելու բոլորգրին էական նկարագիրը:

Թէպէտ վայելուչ, գեղարուեստական տեսք կուտային այս փորձերը հայ տառերուն, բայց իրենց նրբութեամբը կոչուած չէին տպագրութեան մէջ ընդհանուր գործածութիւն գտնելու: Տեղւոյ խնայութեան հարցին դոյզն չափով միայն կը տրուէր լուծում:

Անյարմարութիւնները, զորոնք կ'երեւցնէին բոլորգիր տառերը տպագրութեան արուեստի մէջ, կը կայանային այն բազմաթիւ արտակարկառ գծերու մէջ, որոնք դուրս կը մնային տողերու իրանէն եւ այսպէս թէ ձուլուածքը կը դժուարացնէին, թէ շարուածքին աշխատանք կը պահանջէր, եւ թէ ենթակայ էին ծայրակոտոր ըլլալու: Կ'իշխէր ընդհանուր տրտունջ նաեւ տառերու տարածութեան շուրջը. հայերէն նշանագիրներն ըստ մեծի մասին երբեք կէտի վրայ տարածուած են:

Այս դժուարութիւնները հարթելու համար խորհուեցաւ, արդէն Արամեանէ եւ Այտընեանէ, ձեւել նոր տառեր, ուր յապաւուած ըլլային արտակարկառ գծերը, եւ տառերը նշանագիրներու իրանին վրայ ամփոփուած ըլլային. իսկ տառերու տարածութիւնը սեղմելու համար Արամեան եւ իրեն հետեւելով ուրիշներ՝ փոխ առին բոլորգրի մէջ գլխատառ եւ կամ կարճեցին ինչ ինչ գրերու իրանները. այսպէս արդիական նշանագիրներու մէջ մուտ գտան Տ, Ծ, Ր, հ, ն, եւն.: Բայց այս բարեփոխութիւնները մնացին սեպհականութիւն մասնաւոր տառաձեւերու. չկիրարկուեցան առօրեայ գործածական տառաձեւերու մէջ:

Ներկայիս հրամայական պահանջք կը ներկայանայ գրերու այս զարգացման եւ բարեփոխութեան ենթարկել առօրեայ գործածական տառերը, երկարութիւնն ու լայնութիւնը սեղմելու սկզբունքով առաջնորդուած:

Անշուշտ ողջունելի է ամէն փորձ որ կարող է նպաստել հայ տառերու զարգացման եւ դիւրութիւն ընծայելու հայ տպագրական արուեստի կատարելագործման: Եթէ Եւրոպայի զանազան ձուլարաններ ի վիճակի են լատինական տառերուն բազմապատիկ երանգաւորութիւն տալ, առանց մեղանչելու անոնց սեպհական նկարագրին, ինչո՞ւ անհնարին պիտի ըլլայ այս հայ տառերու համար: Որովհետեւ բազմածախս է մայրերու պատրաստութիւնը, իսկ տառեր ձեւելու համար կը պահանջուի մասնագիտութիւն եւ նուրբ ճաշակ դրի գեղարուեստի, չեն ունեցած հայ տառերը այն հոգատար ձեռքը, որ մեկենաս կանգնէր եւ մղում տար այս զարգացման եւ բարեփոխութեան: Տառեր ձեւելու համար ոչ միայն ճաշակ, գծագրական հմտութիւն եւ հայ նշանագիրներու զարգացման ընթացքին ծանօթութիւն է հարկաւոր, այլ եւ քաջ տեղեկութիւն ձուլողական եւ տպագրական արուեստին. ի վերջոյ նաեւ խղճմտութիւն՝ տառերը բարեփոխելու եւ ոչ չարափոխելու: Ինչ որ 1500 տարիէ ի վեր աւանդաբար ստացած է Հայը եւ իր սեպհականը ճանչցած, պէտք է մնայ իր հիմնական գծերու մէջ անաղարտ, ինչպէս առաւելութիւնները, նոյնպէս այսպէս կարծուած պակասութիւնները: Բարեփոխութիւնները այնպէս ի գլուխ պէտք է ելլեն, որ ընթերցողը չստիպուի նորաձեւ տառերու հնչիւնն իմանալու համար ուսուցչի դիմել:

Հայ տառերու բարեփոխման համար կարող են առաջնորդ ծառայել թէ բուն մեսրոպեան եւ թէ միջին մեսրոպեան, անգման, բոլոր, նոտր եւ շեղ գրերը, որոնք յընթացս 1500 տարիներու մինչեւ այսօր կիրարկուած են եւ կը գործածուին հայ կեանքի մէջ, իբրեւ ազգային նշանագիրներ. սղագրութիւնները՝ մասնաւորաբար կիրարկուած, չեն կրնար նկատի առնուիլ:

Օտարին առաւելութիւնները կարող են գրգիռ ընծայել մեզ նմանութեամբ զարգացնելու հայ տառերու գեղարուեստը, բայց ոչ պճնուելու անոնցմով. ամէն եկամուտ տարր պիտի նկատուի օտար հայ տառերու կառուցուածքին մէջ: Զարմանալի է եւ անտեղի պահանջքը, որ ունենան հայ 38 տառերը այն առաւելութիւնները, զորոնք կ'երեւցնէ լատինականն իր 24 տառերով: Թիւերու առաւելութիւնն ու նուազութիւնը թոյլ չեն տար նոյն իսկ համեմատութեան առնել զանոնք: Երկայնահասակ մը զգեստաւորման համար աւելի նիւթ պիտի պահանջէ քան կարճահասակ մը: Եւ այն առաւելութիւնները, զորոնք կը տեսնենք ոմանք լատինականին մէջ տեղւոյ եւ նիւթի խնայութեան տեսակէտով՝ առ երեւոյթ են եւ խաբուսիկ: Ստոյգ է լատինական տառերը կարող են մէկ տողի մէջ աւելի գիր ամփոփել, բայց ոչ նոյն չափով հնչիւն եւ բառ, եթէ կիրարկենք զանոնք նոր լեզուներու համար եւ կամ փորձենք անոնցմով ներկայացնել տող մը հայերէն: Եւ ճիշդ այս տեսակէտով օտարներու նախանձ կը շարժեն հայ տառերը, որոնք մէկ հնչիւնին մէկ տառ սկզբունքի վրայ յենած են՝ նկատի առնելով նոյն իսկ հնչիւնի նուրբ երանգները: Հայ տառերը թէպէտ իրենց կազմուածքով՝ ըստ մեծի մասին 2–3 կէտերու վրայ՝ աւելի տեղ կը գրաւեն տողի մէջ, բայց իրենց ինքնակայ դիրքով ունին առաւելութիւնը խնայելու աւելի տեղ եւ ընծայելու աւելի դիւրութիւն տպագրական արուեստին քան որ կը վայելեն լատինագիր նոր լեզուները իրենց բարդ գրերով եւ հնչարանական աւելադրութիւններով:*

Գերմանացին չ արտասանութեան համար 4 (tsch) եւ շի համար 3 (sch) գրերու կը կարօտի, այսպէս նաեւ գաղղիացին, անգլիացին, լեհացին եւն. յաճախ երկու եւ աւելի տառերու կը դիմեն ներկայացնելու համար իրենց լատինականին մէջ պակսող արտասանութիւնները. իսկ թէ ի՛նչ անախորժութիւններ կը պատճառեն նշաններով տառերը — որոնցմէ զերծ է հայերէնը — յունարէն, գաղղիերէն, լեհերէն եւն. լեզուներու համար աւելորդ է յիշել այստեղ: Եթէ եւրոպական լատինագիր ազգեր ունենալով հանդերձ այս թերութիւնները՝ ի սէր աւանդութեան կը շարունակեն յանձն առնել եւ՛ թուղթի եւ թանաքի առաւել ծախքերը, պէտք չէ դժգոհի Հայը, որ տէրն է այնպէս ճոխ եւ կատարեալ տառերու, եթէ նոյն իսկ անոնք երեւան բերեն դոյզն թերութիւններ:

Հայ տառերու բարեփոխութիւնը յաջողութեամբ կարելի է ի գլուխ հանել, եռակէտ առնելով լատինական umdpf տառերը երկարութեան եւ տարածութեան համար: Երկարաձգուն գրերէն մաս մը նմանութեամբ անգման գրերու կարելի է ամփոփել միջին գծին մէջ, ինչպէս փորձուած է Արամեան տառերու մէջ: Իսկ միջին գծին մէջ տարածուած գրերէն տ փոխանակել երկաթագիր Տով: Իսկ ա պէտք է մնայ առանց հիմնական փոփոխութեան, որովհետեւ ծագած է բուն մեսրոպեանէն եւ եռատամեանն իր էական նկարագիրն է: Անոր համանգէպ լատինականն ալ ունի m, W:

Այս սկզբունքով յօրինուած են Վիեննայի Մխիթարեան ձուլարանի Եգիպտական եւ գոթական կոչուած տառերը:

Բարեփոխութեան ամէն փորձ չարափոխութեան պիտի յանգի, երբ սկզբունք ընտրուի՝ ժգոհ սեպհականէն աչքերը յառել օտարին: Այնուհետեւ անկումը վերջ պիտի չգտնէ մինչեւ յանգի այլասերման: Եւ արդէն այժմ կը լսուին ձայներ, ձգել տոհմայինն եւ յառիլ լատինականին. այս ընթացքով ապագայ սերունդին գործը պիտի ըլլայ հրաժարիլ սեպհական լեզուէն ալ եւ իյնալ միջազգայնականին գիրկը:

Ես հաւատացած եմ, որ այն վայրկենին, երբ անոնք մնան հայերէն նշանագիրները, երեւան պիտի գայ արեւելեան կամ արեւմտեան մեծ ժողովուրդ մը եւ պիտի իւրացնէ զանոնք, իր կատարելութեամբ այնքան ճոխ հայ տառերը, ինչպէս ի ծածուկ եւ «բարեփոխելով» իւրացուցած են զանոնք այսօր Վրացիները:

Ամէն բիծ, որ կարող է հասնիլ հայ տառերու հայկական նկարագրին, պիտի արատաւորէ հայ անունը, ամօթ պիտի բերէ հայ քաղաքակրթութեան:

Հ. Ն. ԱԿԻՆԵԱՆ

* Խորհրդային Հայաստանի մէջ ա'յժմ կը զգացուի հայերէն տառերու երկարութեան եւ լայնութեան պատճառաւ յառաջ եկած կորուստն տեղւոյ, թուղթի եւ թանաքի. բայց հո՛ն էր որ մօտաւոր անցեալոյն մէջ յումպէտս մուծուեցաւ հայերէն տառերու մէջ փոխ. «ւ»ի՝ վի յաճախակի գործածութիւնն, ինչպէս նաեւ աւելագրութիւնն վոր (փոխ. ո), յեւ (փոխ. ե), յու (փոխ. իւ), հի (փոխ. յ), որով իբր խօսք տառով ծանրաբեռնուեցաւ գիր տեղ տողը: Անտեղի նորասիրութիւն մը, որ կ'ենթադրէ միայն բթամտութիւն հայ մանկտոյն մէջ, եւ չունի ուրիշ որ եւ է օգտութիւն: Հ.Ն.Ա.

ԷՋԵՐ ՓԱՐԻԶԻ ՊԱՏՄՈՒԹԵՆԷՆ

Էնվալիտ եւ Նափոլէոնի դամբարանը

Նափոլէոն Ա., ինչպէս յայտնի է, Վաթերլոյի ճակատամարտին անյաջող ելքէն վերջ, ստիպուեցաւ իր գահէն հրաժարիլ եւ խնդրեց Փարիզի առժամեայ արքայական կառավարութենէն Ամերիկա մեկնելու համար իրեն նաւ մը տրամադրել: Կառավարութիւնը առ երեսս ընդառաջ գնաց այդ բաղձանքին: Նափոլէոն Ռօշֆոր գնաց նաւ նստելու եւ հոն միայն զգաց թէ ինք զոհուած էր կառավարութեան էնթրիկներուն, որ իր Ամերիկա մեկնումը անկարելի կը դարձնէին: Տեսնելով որ իրեն համար ուրիշ ելք չկայ այլ եւս եւ վստահելով Անգլիոյ ասպետական ոգիին, որոշեց անկէ ապաստանութիւն խնդրել, յուսալով թէ պիտի կարենար Լոնտոնի մօտ խաղաղ վայրի մը մէջ քաշուած կեանք մը ապրիլ, գնդապետ Միւրոն անունով տակ: (Միւրոն այն սպան է, որ Արքօլայի ճակատամարտին ընթացքին Պոնափարթի կեանքը փրկեց, թշնամի գնդակներուն դէմ պատնէշ կանգնելով եւ սպաննուեցաւ): Եւ այս վստահութեան ապացոյցը տուաւ անձամբ Ռօշֆորի նաւահանգիստը խարսխած անգլիական «Պէլըրոֆոն» նաւը երթալով: Այդ նաւը արդէն հսկողութիւն կը կատարէր նաւահանգստին մէջ, իր դէպի Ամերիկա մեկնումին արգելք ըլլալու համար:

Նափոլէոն իր այս ժեսթովը կ'ուզէր Թեմիստոկլէսի նման ըսել թէ՝ չուզելով մասնակից ըլլալ իր երկրին քաղաքային, եկած էր անոնցմէ ասպնջականութիւն խնդրել: Թէեւ իրեն համար ուրիշ ելք չկար այլ եւս, եւ սակայն Անգլիոյ ասպետականութեան վրայ իր ունեցած վստահութեամբ ամենամեծ սխալն էր որ կը գործէր այս հեռատես զինուորականը: Անգլիացիները այս ասպնջականութիւնը իրենց ըմբռնած ձեւով միայն շնորհեցին անոր: Մինչ ան կը կարծէր թէ, իբր գահազուրկ կայսր մը, որ կրցած էր իր կամքը աշխարհի պարտադրել, արժանաւոր վերաբերում մը ցոյց պիտի տային իրեն, զայն նաւուն վրայ հրաւիրելէ վերջ, պարզ կալանաւորի մը պէս վարուելով անոր հետ, աքսորեցին Ս. Հեղինէ կղզին:

Երբ կայսրը տեղեկացաւ այդ կարգադրութեան՝ ըսաւ.—

— «Ես Անգլիոյ հիւրն եմ, եւ ոչ թէ անոր գերին: Ես իմ կամքովս եկայ եւ ինծի հանդէպ այսպիսի վերաբերումով ասպնջականութեան նուիրական օրէնքը ոտնակոխ կ'ընեն»:

Երբ նաւը այլ եւս ֆրանսական եզերքէն կը հեռանար, վերջին անգամ ըլլալով կայսրը իր ակնարկը դէպի հոն ուղղելով ըսաւ.

— «Մնաս բարեաւ, քաջերու երկիր, եթէ ծոցիդ մէջ միայն քանի մը դաւաճաններ պակաս ըլլային, դեռ աշխարհի պիտի տիրէիր»:

Ափրիկէի եզերքէն 2000 քիլոմեթր հեռաւորութեան վրայ եւ հազիւ 40 քիլոմեթր շրջագիծ մը ունեցող փոքր, ամայի կղզի մըն է Ս. Հեղինէ, որուն անմերձենալի, ապառաժուտ եզերքներու կուգան զարնել ի վեր բախիլ ովկիանոսին կատաղի ալիքները: Կղզին ովկիանոսին մէջ գտնուող շատ մը ուրիշներու պէս անծանօթ պիտի մնար աշխարհի, եթէ Նափոլէոնի աքսորավայրը դառնալով իր անունը պատմութեան ամէնէն մեծ դէմքերէն մէկուն անուան կապուած չըլլար:

Այս աքսորավայրին մէջ անցուցած վեց տարիները, Նափոլէոնի համար հոգեկան եւ ֆիզիքական տառապանքներու երկար շրջան մը եղան: Կղզիին խիստ վատառողջ կլիման, եւ իր նոյնքան վատառողջ բնակարանը քայքայեցին անոր առողջութիւնը: Իր մարմինը, որ տարիներէ ի վեր այնքան յոգնութիւններու տոկացած էր, չկրցաւ դիմանալ այս անգամ: Ստամոքսի խիրդի մը պատճառած զարհուրելի տառապանքներու մէջ հոգին աւանդեց 1821 մայիս 5ին:

Մարմինը ամփոփուեցաւ Vallée des Geraniums կոչուած հովտին մէջ, աղբիւրի մը մօտ, ուռենիի մը շուքին տակ, հոն ուր ան յաճախ իր պտոյտներու ընթացքին կը սիրէր կանգ առնել, պահ մը հանգչելու ու զովանալու համար:

Փարիզի իր այժմու դամբարանին մասին առ հասարակ անճիշդ զրոյցներ տարածուած են, որոնց լուսաբանութիւնը խիստ հետաքրքրական պատմութիւն մըն է: Պէտք է ըսել նախ որ Էնվալիտի շքեղ գմբէթը, որուն տակ կը գտնուի այժմ կայսեր դամբարանը, Նափոլէոնի շրջանէն շատ աւելի առաջ շինուած է:

Մինչեւ ԺԷ. դարուն վերջերը, պատերազմէն դարձող անկարող եւ վիրաւոր զինուորները առ հասարակ վանքերու մէջ ապաստան կը գտնէին: Լուի ԺԴ. որ գրեթէ նոյնքան պատերազմասէր եղած էր, որքան Նափոլէոն, ուզեց որ անոնք իրենց յատուկ մասնաւոր շէնքի մը մէջ տեղաւորուին եւ այդ նպատակաւ ձեռնարկեց Օթէլ Տէ զ'Էնվալիտ կոչուած հսկայ շէնքին շինութեան որ այժմ ծանօթ զինուորական թանգարանն է: Շէնքին կից, զինուորներու յատուկ Սէն Լուի մատուռէն զատ, Լուի ԺԴ. շինել տուաւ արքայական ընտանիքին յատուկ շքեղ եւ գմբէթաւոր եկեղեցին, որ կրնանք ըսել թէ ԺԷ. դարու ֆրանսական ճարտարապետութեան ամէնէն գեղեցիկ նմոյշներէն մէկն է:

Կայսեր մահուընէ 19 տարի վերջ, Լուի Ֆիլիփ կառավարութիւնը համաձայնելով անգլիական կառավարութեան հետ, որոշեց Նափոլէոնի աճիւնը Փարիզ փոխադրել:

Սակայն ո՞ւր պէտք էր շինել անոր դամբարանը Փարիզի մէջ: Այս մասին զանազան առաջարկներ ներկայացուեցան, օրինակի համար Նօթր Տամի Մայր եկեղեցին, Էթուալի Յաղթական կամարը, Վանտոմի հրապարակը: Խորհրդարանին մէջ այս հարցին շուրջ ծագած վիճաբանութեանց պահուն ձայն մը բարձրացաւ որ ներկաներուն վրայ խոր տպաւորութիւն մը թողուց: Այդ՝ յայտնի բանաստեղծ Լամարթինի ձայնն էր: Լամարթին, որ այնքան ծանօթ է գրական աշխարհին մէջ, ունեցաւ նաեւ քաղաքական կարեւոր գործունէութիւն մը: Իրեն յատուկ պերճախօսութեամբ, առաջարկեց կայսեր դամբարանը Էնվալիտի եկեղեցիին մէջ շինել, ըսելով թէ այսպէսով անոր վրայ իր իսկ զինուորները պիտի կրնային հսկել: Պէտք է ըսել որ Նափոլէոնի օրով Էնվալիտի հիւրանոցին մէջ 5000է աւելի զինուորներու ապաստան տրուած էր:

Սկզբունքով այս առաջարկը հաւանութիւն ստացաւ եւ սակայն անոր իրագործման ձեռնարկուելու պահուն, գեղեցկագիտական հարց մը մէջտեղ ելաւ զոր հարկ էր լուծել: Խնդիր էր թէ ի՛նչ ձեւով դամբարան մը պէտք էր շինել, որ կայսեր անուան արժանի տպաւորութիւն թողլով միասին, շուքի մէջ չձգէր շէնքին ներքին ճարտարապետական գեղեցկութիւնը: Եթէ ոմանց կողմէ առաջարկուած բրգաձեւ դամբարանի ծրագիրը ընդունուէր, եկեղեցին ինքնին շատ ընդարձակ չըլլալով, ապահովաբար չպիտի ստացուէր ակնկալուած տպաւորութիւնը: Առաջարկուած բազմաթիւ ծրագիրներու մէջ կար հատ մը որ այս հարցը շատ նպաստաւոր կերպով մը կը լուծէր, Վիսքոնթիի առաջարկած ձեւն էր այդ: Կայսեր դամբարանը շինել եկեղեցիին ճիշդ կեդրոնը, անոր մակերեսէն աւելի ցած դիրքի մը մէջ, այն ինչ որ կը տեսնենք այսօր: Այս ձեւով, թէ եկեղեցին պահած է իր ճարտարապետական ամբողջութիւնը եւ թէ դամբարանը խիստ խորհրդաւոր տպաւորութիւն մը կը թողու: Այս պարագան ժողովուրդին մտքին մէջ զանազան կարծիքներու տեղի է տուած, որոնցմէ մէկուն համաձայն դամբարանը դիտմամբ խորունկ մակերեսի մը վրայ շինուած է, որպէսզի զայն տեսնելու համար այցելուները ստիպուին վար ծռիլ: Այսպէսով ատոնք պարտաւորուած ըլլան կայսեր մեծութեան առջեւ խոնարհելու, եւ ասոր նման ամբոխային ենթադրութիւններ:

Կայսեր մարմինը Ս. Հեղինէի գերեզմանին մէջ ամփոփուելու պահուն, իրարու մէջ անցած չորս դագաղներու մէջ զետեղուած էր, առաջինը զինկ, երկրորդը՝ աքաժու, երրորդը՝ կապարէ, իսկ, չորրորդը դարձեալ աքաժու: Իսկ գերեզմանը ընտիր շաղախով եւ իրարու հետ երկաթեայ ձողերով կապուած կանոնաւոր քարերով շինուած էր: Գերեզմանին վրայ դրուած տապանաքարէն զատ խճերով ու կրաղիւսով շինուած թանձր խաւով մը պատսպարուած էր: Կայսեր մարմինը չէր զմռսուած, կղզիին մէջ պէտք եղած նիւթերը կը պակսէին, բայց երբ 1840ի հոկտ. 16ին ֆրանսական պատուիրակութեան, — որուն գլուխը կը գտնուէր Լուի Ֆիլիփի որդին Ժուանվիլի իշխանը,— եւ անգլիական պատուիրակներուն ներկայութեան կայսեր դամբարանը եւ անոր մարմինը պարունակող դագաղները բացուեցան, անհաւատալի տեսարան մը պարզուեցաւ ներկաներուն աչքին: Դէմքը եւ ձեռքերը, կարծես մոմիա դարձած անաղարտ մնացած էին, իսկ քիթին ծայրը միայն տարրալուծման մէջ էր: Կայսրը կը կրէր անձնական զօրքին գնդապետի համազգեստը, կանանչ բաճկոն եւ սպիտակ տափատ: Պատուոյ լէգէոնի մեծ ժապաւէնը կուրծքին, իսկ ծունկերուն վրայ դրուած էր իր պատմական դարձած գլխարկը: Դագաղին մէջ դրուած էին նաեւ իր յախճապակիէ պնակը, դգալը, պատառաքաղը եւայլն, իսկ ոտքերուն քով դրուած արծաթեայ աման մը մէջ պահուած էր նաեւ կայսեր սիրտը:

Կղզիին կառավարիչը՝ Լօու չէր արտօնած որ կայսեր բարեկամները այս վերջինը իբր յիշատակ իրենց հետ միասին Փարիզ տանին, նոյնիսկ չէր թոյլատրած որ Նափոլէոնը խնամող բժիշկը՝ Անթօմարքի, անոր ստամոքսը իր հետ տանի, իբրեւ ապացոյց կայսեր ստամոքսի խիրդէ մը մեռած ըլլալուն:

Այս պատճառաւ, ան ալ տուփի մը մէջ դրուելով զետեղուած էր դագաղին մէկ անկիւնը: Վախնալով որ մարմնին անաղարտ մնացած մասը օդին հետ յանկարծական շփումէն վտանգուի, դագաղը երկու վայրկեան միայն բաց թողուեցաւ եւ այս անգամ չորս դագաղէն զատ երկու հատ եւս աւելցնելով, փոխադրուեցաւ Փարիզ: Մատուռին մէջտեղի կարմիր կրանիթէ շինուած հսկայ դամբարանին մէջ այժմ վեց դագաղներու մէջ թաղուած կը գտնուի Նափոլէոնի մարմինը:

1840 դեկտ. 15ին, 43 օրուան ճամբորդութենէ մը վերջ, կայսեր մարմինը հասաւ Փարիզ եւ հազարաւոր բազմութեան մը ներկայութեան, թափորը Էթուալի Յաղթական կամարին տակէն անցած պահուն, վայրկեան մը կանգ առնելէ վերջ, շարունակեց ճամբան Շան զ'Էլիզէի վրայով դէպի Էնվալիտի եկեղեցին:

Դագաղը զետեղուեցաւ առժամաբար եկեղեցիին ձախ կողմը գտնուող Սուրբ Հերոնիմոսի մատուռին մէջ, մինչեւ որ դամբարանին շինութիւնը աւարտեցաւ: Այս աշխատանքները տեւեցին 21 տարի, որովհետեւ ճարտարապետին ներկայացուցած ծրագիրը արհեստագիտական խոշոր դժուարութիւններու դուռ կը բանար, զոր հարկ էր լուծել: Ամէնէն մեծ դժուարութիւնը կը ներկայացնէր դամբարանին շուրջի սիւնազարդ նրբանցքին շինութիւնը, որուն ձեռնարկելէ առաջ, պէտք էր նախ շէնքին գմբէթը կրող ութ հսկայ սիւներուն հիմերը ապահով վիճակի մէջ դնել:

Ժամանակակից լուսագոյն արուեստագէտներու յանձնուեցաւ դամբարանին գեղեցկագիտական մասը, որոնք քանդակներով կամ փոքր զարդարանքներով ի վեր հանեցին կայսեր պատմութեան կարեւոր անցուդարձերը:

Լոյսի հարցի մասին ալ խիստ յաջող լուծում մը գտան անոնք: Կա… չէ չհիանալ այն մութ կապոյտ … լորտին, զոր կը ստեղծեն եկե… մէջ պատուհաններուն վրայ ան… կապոյտ ապակիները, իսկ … երկու կողմի դեղին ապակիներ… րենց ոսկեգոյն լոյսը կը տարած… նոր վրայի մայրէ շինուած … դակուած ամպհովանիին վրայ: … պէսով կապոյտ եւ ոսկեգոյն … ցումներու հակադրութիւնը … դաւոր լոյս մը կը տարածէ դամ… նին վրայ:

Երբ 1861ին անոր շինութիւ… աւարտեցաւ, երկրին վարչութիւ… կրկին նոր եւ կարեւոր փոփոխ… մը տեղի էր ունեցած: Հանրապ… թեան նախագահը, իշխան Լուի … փոլէոն Ա.ի քեռորդին որ 1848… յեղափոխութենէն վերջ ժողովրդ… քուէներու ջախջախիչ մեծամ… թիւնով Հանրապետութեան նախ… էր ընտրուած, այս անգամ … գահը բարձրացած էր Նափոլ… անուան տակ եւ անոր է որ վի… ցաւ նախագահել կայսեր ոսկ… քին, նորաշէն դամբարանին մէ… տեղման հանդիսութեանց:

Ահա այսպէս է որ իրակա… Նափոլէոն Ա.ի իղձը՝ համաձա… կտակին:

— «Կը փափաքիմ որ աճիւնս … ուի Սէնի ափերուն մօտ, Ֆրա… ժողովուրդին կողքին, զոր ես … սիրեցի»:

ԳԵՂԱՄ ՔԵՐԷՍԹ…

ԿՈՄԻՏԱՍԵԱՆ «ՊԱՏԱՐԱԳ… ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ԱՌԹԻ…

Փարիզի մէջ Կոմիտասեան Յա… ժողովին ջանքերով հրապարակ… վարդապետին բազմաձայն պատ… գը՝ որ մեր տարաբախտ երաժ… պետին գործերուն կարեւորը … մարուի:

Յառաջաբանէն կը տեղեկան… Պատարագը իր սկզբնական ձեւ… առաջին անգամ երգուած է … ծին, Իմպիրեանի կաթողիկո… ընտրութեան առթիւ: Վարդապ… հիմնական եղանակները քաղած է… սամբ վանքին տարէց միաբանն… եւ մասամբ՝ գիւղացի քահանան… որոնց մօտ անաղարտ մնացած էր… հնաւանդ եղանակներուն հայկ… դրոշմը: Օգտուած է նաեւ Ն. … ձեանի եղանակներէն, ընտրելով … նէն հարազատները եւ զանելով … նոնք: Մէկէ աւելի անգամներ ան… սկսած է իր աշխատանքը, վերա… կելով, յղկելով ու բարեփոխել… նախկին դաշնաւորումը:

Պոլսոյ մէջ քանիցս երգել … վարժ ու կիրթ ձայներէ բաղկա… խումբին, իսկ աքսորէ վերադ… վերջին անգամ մը եւս ձեռք … բնագիրը որ, ինչպէս անձամբ … գեցինք, խճողուած էր իրարու … կատարուած սրբագրութիւնն… անընթեռնլի դառնալու … մրոտած հայկական թէ եւրո… նօթագրութիւններով: Վարդ… բազմաթիւ անցքերու տուած է … աւելի իրար հակասող ու … դաշնաւորումներ, ստեղծելով … ընթօս մը, որ կը մատնէ այդ… նին իր հոգեկան անբնական վ…

Այս դժուարին ու փափուկ … գլուխ հանելու համար, իր … կաւոր ու խղճմիտ աշխատա… թիւնը տրամադրած է վարդա… ամէնէն հմուտ աշակերտը՝ Պ. … դան Սարգսեան, որ ինչպէս իր … ծութեան մէջ կը շեշտէ, ստի… էր լուրջ ու մանրազնին աշխա… թափել եւ խիստ զգուշաւոր… ի գործ դնել «գուշակելու համար … նակին նախասիրութիւնները … նէ մօտենալու համար անոնց ը… բռնելոյն»: — Գալով այն հատուա… րուն՝ որոնք տարակուսելի էին … Սարգսեան զանոնք պահած է … նախկին ձեւին մէջ, հիմնուելով … ջին բնագրի մը արտագրութեան … բայ: Կը պակսէին նաեւ յարակի… տորներ, զորս Պ. Սարգսեան … ցուցած է իր կողմէ, մեղեդի … նաւորում միանգամայն, «մասամբ … չողարար եւ մեծ մասամբ նմա… բար, այսինքն՝ հետեւելով այլ … րով վարդապետը դաշնաւորած … եւ նոյն էջերը ունեցող ուրիշ կ… այնպէս որ կատարեալ միութ… կը կազմեն անոնք ամբողջին հ…

Ասկէ զատ, Պ. Սարգսեան կր… յաջողապէս լուծել էջերու դա… ման հարցն ալ, որ կը ներկայ… ոչ նուազ դժուարին պարագա… մէջ: Կոմիտաս վարդապետ … եկեղեցական եղանակները գրի … ազատ տաղաչափութեամբ, … արձակ: Ան չի սիրեր կամայակ…

...ով մը բաժնել երաժշտական հատ... ...ածները, ինչպէս ըրած է Եկմալ... ...ան, այլ տրամաբանական կը նկա... ...է հետեւիլ նախադասութիւններու ...ետադրութեան, պահելու համար ...եշտի անկախութիւնը: Պ. Սարգսեան ...րցած է այնպէս մը կշռել, որ հակա... ...ակ նախադասութիւններու անկա... ...ն չափերուն, ամէն մէկ տողադար... ...ին՝ անոնք կրցած են պահել իրենց ...ետադրութիւնը, իսկ ամբողջը դա... ...ւորուած է այնպէս որ շատ քիչ ան... ...ամ հարկ ըլլայ էջ դարձնել կտորի ...ը լրանալէն առաջ:

...Տպագրութեան մաքրութեան եւ ...նամքի մասին, մանաւոր հոգ տա... ...ած է վարպետին ուրիշ մէկ աշա... ...երտը՝ Պ. Հ. Սէմէրճեան, իսկ հրա... ...արակութեան ծախքերը հոգացած է ... Հ. Վարդանեան (Պոլիս):

...Բաւ գիտնալով թէ ո՛րքան մեծա... ...ախս է եւ ինչպիսի դժուարութիւն... ...երու հետ կապուած է երաժշտական ...տուարահատոր գործի մը տպագրու... ...իւնը, կրնանք ըսել որ Կոմիտասի ...ատարագը պատիւ կը բերէ նախա... ...ձեռնողներուն, ինչպէս նաեւ իրենց ...շխատանքին ու մասնագիտութիւնը ...րամադրողներուն: Անոնք ջերմապէս ...նորհաւորելի են գլուխ հանած ըլլալ... ...ուն համար, այս գործը, որ ո՛չ մի... ...յն վարդապետին մէկ կարեւոր վաս... ...ակը կը փրկէ կորուստէ ու խեղա... ...իւրումէ, այլ եւ կոչուած է կանո... ...ւորութիւն բերելու հայկ. պատա... ...ագի գոնէ միաձայն երգեցողու... ...եանց մէջ: Ճիշդ է որ այս պատա... ...ագը ներկայանալի ձեւով երգելու ...ամար անհրաժեշտ են պատրաստ... ...ած երաժիշտներու ղեկավարու... ...եան տակ լրջօրէն մարզուած խում... ...եր, որոնք ներկայիս հազուադէպ են ...ժբախտաբար: Ասոր փոխարէն, կը ...ենք որ Ցանձնաժողովը խիստ մատ... ...ելի գին մը նշանակած է, ինչ որ կա... ...ելիութիւն պիտի տայ ամէն երաժշ... ...տասէրի անկէ ունենալ օրինակ մը իր ...ատենադարանին մէջ, ինչպէս նաեւ ...ոլոր եկեղեցիներուն՝ իրենց սրբա... ...ան գրքերու շարքին մէջ:

...Այս առթիւ, անգամ մը եւս կ'ու... ...ենք շեշտել վարդապետին գործերու ...ատարակութեան մէջ, աշխատու... ...եան կարեւոր բաժինը Պ. Սարգսեա... ...ին, որ Պրիւսէլի Արքունի Երաժշտա... ...նոցը աւարտելէն ի վեր, անխոնջ ե... ...անդով ու հոգեկին լծուած է ամէն ...անէ առաջ վերոյիշեալ նուիրական ...ործին: Իր հսկողութեամբ ու վերա... ...եսութեամբ, Կոմիտասեան Ցանձնա... ...ողովը լոյս ընծայած է «Նոր Տարք»ի ...նգ պրակները, որոնց մէջ ամփոփ... ...ած նիւթերը գտնուած են վարդա... ...ետին բարեկամներուն մօտ: Դժբախ... ...աբար Կոմիտաս վարդապետ սովո... ...ութիւն չունէր անմիջապէս թուղթին ...անձնելու իր ձեւաւորած երգերը, ո... ...նք ամբողջութեամբ կը պակսին իր ...ուղթերու ծրարին մէջ: Այս պայ... ...աններու տակ, մեծ բախտաւորու... ...իւն է որ Պ. Սարգսեան իր յիշողու... ...եան մէջ կրցած է, իրենց բոլոր ձայ... ...երով, անջինջ պահել այդ երգերը, ...րոնց առաջին տասնեակը մամուլի ...ակ է արդէն ու լոյս կ'ընծայուի ...արսիլիոյ Հայ Երաժշտական Միու... ...եան նուիրատուութեամբ:

ՀՐԱՉԵԱՅ ՏԷՐՈՍԿԻ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ ...թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները ...րել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ ...հեռաւորութեամբ / ...նկանով:

ԸՆԿԵՐ ՅԱՐԵԹ ՆՇԻԿԵԱՆ ԱՆՁՆԱՍՊԱՆ

«Ասպարէզ»էն եւ «Հայրենիք»էն ցաւով կ'իմանանք թէ յունիս 19ին Ֆրէզնոյի մէջ անձնասպան եղած է ընկեր Յարէթ Նշիկեան:

Կին մը, աարճանակի ձայները լսելուն պէս, երբ կուգայ եւ կը տեսնէ մեր դժբախտ ընկերը գետին փռուած, իսկոյն լուր կուտայ ոստիկանի մը, որ անմիջապէս զայն կը փոխադրէ հիւանդանոց: Երկու գնդակ պարպած էր:

Նոյն իրիկունը իսկ կը հանուին գնդակները, բայց բժիշկները քննելով մեր ընկերոջ վիճակը, առաջին օրն իսկ յոյս չունին ապրելու:

Ընկերոջ գրպանէն գտնուած են երեք նամակներ, ուղղուած Ֆրէզնօ քաղաքի դատաւորին, երկրորդը իր կնոջ եւ զաւակներուն եւ երրորդ մը՝ Ցովասափեաններուն:

Առաջին նամակին մէջ գրուած է որ մահուան պատճառը որ եւ է մէկը մեղադրուելու չէ:

Ընկեր Յարէթ Նշիկեան ընիկ Կարնեցի էր: Հակառակ իր յառաջացած տարիքին (70 — 72 տարեկան էր), բոլորովին առողջ էր:

Երզրումի Հ. Յ. Դաշնակցութեան առաջին կոմիտէի անդամներէն էր ան եւ եղած է մօտիկ ընկերն ու գործակիցը Արամ Արամեանցի (Թաթուլ):

Երզրումի մէջ ընկեր Նշիկեան կուսակցական ուշադրաւ գործունէութիւն ունեցած է: Պտըտած է նահանգի կարգ մը գաւառները կուսակցական առաքելութեամբ: Կառավարութեան կասկածներէն խոյս տալու համար վերջ ի վերջոյ կը ստիպուի թողուլ Երզրումը եւ անցնիլ արտասահման:

Մեր հանգուցեալ ընկերը Ֆրէզնոյի կոմիտէի ամէնէն յարգուած եւ սիրուած անդամներէն էր: Մեր այն հազուագիւտ ընկերներէն էր, որոնք ամբողջապէս կ'ապրէին Հ. Յ. Դաշնակցութեան իտէալներով՝ պատրաստ ամէն ինչ զոհելու անոր համար:

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Նոր խումբ մը Մարսէյլի շրջանին մէջ

—.·—

ՄԱՐՍԷՅԼ, (Յառաջ) — Էքսն ալ ունեցաւ իր դաշնակցական խումբը: Կրկնակի դիմումներու վրայ, Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէն պարտք դրաւ ընկ. Պօղոս Հիւսեանին եւ իմ վրայ այցելելու անգամ մը Էքս: Որքան ալ հաւատաւոր դաշնակցականներ եղած ըլլայինք, մեր մտքէն չէր անցներ թէ ցեղին զարաւոր վիշտով թրծուած երիտասարդներու պիտի հանդիպինք, այս հրապուրիչ քաղաքին մէջ: Ինչո՞ւ համար այս տղաքը հանգիստ ապրելու բոլոր միջոցները ունենալով հանդերձ, կը դիմեն Դաշնակցութեան նման դաժան կուսակցութեան մը զինուոր արձանագրուելու: Ո՞ւր է գաղտնիքը: Մարտիրոս ժողովուրդի մը արդար ցասումի կանչն է որ ամէն առաւօտ եւ իրիկուն կոչնակի նման իր հաւատացեալ ուխտաւորները կը կանչէ պարտականութեան գլուխ: Եւ կարելի չէ չհաւատալ այդ ժիր ու կայտառ տղոց որոնց բոցավառ աչքերը խտացումն են հաւատքի եւ պայքարի:

Մօտ մէկ ժամ մտերմիկ խօսակցութենէ վերջ, ընկ. Հիւսեանը մանրամասնօրէն պարզեց տարբերութիւնը համակիրի մը եւ շարքային ընկերոջ մը: Շեշտեց նաեւ թէ Դաշնակցութիւնը անողոք է միշտ, զոհողութիւն կը պահանջէ առանց փոխարինութեան, եւ վերջապէս ըսաւ.

— Սիրելի երիտասարդներ, դուք դաշնակցական ըլլալով, ձեր ընտանիքէն առաջ եւ անկէ սուրբ, վսեմ ու մեծ պարտականութեան մը տակն է որ կը մտնէք, արդեօք ի վիճակի՞ էք այս ծանր լուծը տանելու ձեր ուսերուն վրայ:

— Այդ բոլորը գիտնալով է որ մենք Դաշնակցութեան կը դիմենք, որովհետեւ միայն ան կը շարունակէ այն ուղին որ մեր պապերունն է, ան է արբազան իտէալին՝ Միացեալ եւ Անկախ Հայաստանին միակ ջահակիրը և վերջապէս ան է որ վտարանդի բախտազուրկ ժողովուրդի մը ցաւերը շալկած կ'ուղէ դէպի արշալոյս երթալ: Մեր պարտականութիւնն է ուժ տալ անոր:

Այս պերճախօս յայտարարութենէն յետոյ, կազմեցինք Էքսի «Քեռի» խումբը:

Արամ Արմաղանեան

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Շիրվանզադէ դեռ կը գրէ

—.·—

Շիրվանզադէ, իր ծննդեան 75ամեակին առթիւ, Հայաստանի հեռագրական գործակալութեան ներկայացուցչին հետ ունեցած տեսակցութեան մը ընթացքին, յայտարարեց վերջերս.— Ներկայիս ձեռքի տակ ունիմ շարք մը աշխատութիւններ: Նախ, կը գրեմ երեք հանդրուաններով վէպ մը, որուն մէջ մանրամասն կը ներկայացնեմ նաւթային բուրժուազիայի ծագումը, զարգացումը եւ անկումը իր բոլոր տիպերով: Վէպիս մէջ մեծ չափով տեղ կը գրաւէ բուրժուազիայի շուրջը դարձող հոգեւորականութիւնը: Իմ այդ վէպիս հերոսները կը ներկայացնեն ոչ միայն տգէտ հարուստներ, վաճառականներ, որոնք մանրամասն պատկերացուած են ռուսական գրականութեան մէջ Օստրովսկիի կողմէ, այլ եւ բարձրագոյն մասնագիտական կրթութիւն ստացած քաղքենի մտաւորականութիւնը: Միաժամանակ կը գրեմ եւ մինչեւ աշուն կ'աւարտեմ թատերախաղ մը, դարձեալ արդիւնաբերական քաղքենիութեան կեանքէն: Իմ նոր վէպէս պիտի պատրաստուի շարժանկարի ժապաւէն մը:

Նոր Կեսարիա

—.·—

Նոր Թոմարզայի եւ Նոր Մալաթիոյ միջեւ գտնուած տարածութեան վրայ պիտի հիմնուի նոր աւան մը, որ պիտի կոչուի Նոր Կեսարիա, ուր պիտի տեղաւորուին 400–500 տնտեսութիւն: Աւանին նախագիծը պատրաստ է եւ հողային աշխատանքներն սկսած են արդէն:

Կարկուտ

—.·—

Ղարաքիլիսայէն կը հեռագրեն Երեւանի թերթերուն թէ յունիս 14ին, երեկոյեան, սաստիկ կարկուտ տեղաց Սարմախլու, Դարպազ, Բզովդալ, Նազարավար գիւղերուն մէջ: Ցանքն ու պտղատու ծառերու մեծ մասը փճացաւ:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Թէնիսի մրցումները

—.·—

Շաբաթ օր վերջացաւ Ուիմպլտընի համբաւաւոր թէնիսի մրցահանդէսը, երկու շաբաթ ամբողջ գրաւելով միջազգային մարզաշխարհին ուշադրութիւնը: Աշխարհի ամէնէն համբաւաւոր խաղացողները, Աւստրալիայէն մինչեւ Ճափոն եւ Մ. Նահանգներէն մինչեւ Չեխօսլովաքիա, եկած էին մասնակցելու աշխարհի ախոյեանութեան անպաշտօն տիտղոսին համար կազմակերպուած այս մրցումներուն: Ըսած ենք ուրիշ անգամ թէ Ուիմպլտընի խաղավայրերը դալար են, իսկ Ռօլան Կարօսինը տափարակ հող է: Շատ քիչ են անոնք որ միեւնոյն տարին յաջողած են շահիլ երկու մրցահանդէսներն ալ — Լոնտոնինը եւ Փարիզինը: Այս տարի աւստրալիացի Քրաուֆորտ որ անցեալ յունիսին ըսկիզբը Փարիզի մէջ յաղթելով Քօշէի՝ շահած էր Ֆրանսայի ախոյեանութիւնը, ուրբաթ օր յաղթեց ամերիկացի Ուէնսի եւ շահեցաւ Ուիմպլտընի մրցահանդէսը:

Քրաուֆորտ ուրեմն այս տարուան աշխարհի լաւագոյն խաղացողն է, իր եռին ձգելով կարգով, ամերիկացի Ուէնսը եւ Ֆրանսացի Քօշէն որ անցեալ չորեքշաբթի օր պարտուեցաւ Ուէնսէ Ուիմպլտընի մէջ: Քօշէի պարտութիւնը Ուէնսէ — երրորդը մէկ տարուան մէջ — Ֆրանսայի մէջ բաւական մտահոգութիւն պատճառեց, որովհետեւ այս ամսուան վերջին երեք օրերուն է որ Ֆրանսա պիտի պաշտպանէ «Տէյվիս Քըփ»ը իր հակառակորդին դէմ, որ թերեւս Ամերիկան պիտի ըլլայ: Ֆրանսայի հակառակորդը դեռ յայտնի չէ թէ ո՞վ պիտի ըլլայ: Այս շաբթու մէջ նախ Աւստրալիա պիտի մրցի Անգլիոյ դէմ որուն հաւանաբար յաղթէ, շաբաթ մը վերջ Մ. Նահանգները պիտի մրցին այդ մրցումին յաղթականին դէմ: Քրաուֆորտի յաղթանակը Ուէնսի դէմ կրնայ յուսալ տալ աւստրալիական յաղթութիւն մը — ինչ որ մեծապէս պիտի դիւրացնէր Ֆրանսացիներու գործը:

Վերադառնալով Ուիմպլտընի մրցահանդէսին՝ ըսենք թէ եթէ Քօշէ սէմիֆիլի տըմի–ֆիալին մէջ պարտուեցաւ Ուէնսէ, Պորոթրա — որ այս տարի ոչ մէկ սէմիֆիլի մրցումի մասնակցեցաւ ինքզինքը տարիքոտ նկատելով — Պրիւնեօնի ընկերակցութեամբ տուպլըի մէջ հասաւ մինչեւ Ֆինալ երբ յաղթեց ճարտնական զոյգին, պահելով այդպէսով տուպլըի ախոյեան տիտղոսը զոր անցեալ տարի շահած էր դարձեալ Պրիւնեօնի ընկերակցութեամբ: Այս յաջողութիւնը քիչ մը յոյս ներշնչեց Ֆրանսացիներու որոնք կը յուսան համոզել Պորոթրան որպէս զի խաղայ Տէյվիսի բաժակին սէմիֆիլները, Քօշէի ընկերակցութեամբ: Ինչպէս գիտենք, անցեալ տարի Պորոթրա նոյն այդ մրցումներուն մէջ տարած էր երկու յաղթանակ պարտութեան մատնելով նոյն իսկ Ուէնսը:

Ամերիկուհի միս Ուիլս որ Սիւզան Լէնկլէնի քաշուելէն ի վեր աշխարհի անպարտելի ախոյեանուհին է, այս անգամ բաւական դժուարութիւն քաշեց պահելու համար իր տիտղոսը Ուիմպլտընի մէջ ուր ֆինալին իրը հակառակորդ ունէր Անգլիոյ երիտասարդ խաղացողներէն միս Րաունը: Ուիմպլտընի այս տարուան ախոյեաններուն մէջ են նաեւ ֆրանսացի Տիկ. Մաթիէօ եւ ամերիկացի միս Տայըն որոնք միասին շահեցան տուպլը– տամը եւ Ֆրօլ. Քրավինքէլ եւ Ֆօն Քրամ որոնք շահելով միքսթի տիտղոսը, Գերմանիոյ անունը առաջին անգամ ըլլալով արձանագրեցին անգլիական հռչակաւոր մրցաշարքին պատուոյ տախտակներուն վրայ:

Ժ. Ե.

ՄԱՄՈՒԼ

Դ Ր Օ Շ Ա Կ

— :-: —

«Յուսաբեր» խմբագրականի մը մէջ հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ հայկական դրօշակի մասին, որուն դէմ նորէն սրբազան պատերազմ հրատարակած են ռամկավարները, ինչպէս Փարիզի, նոյնպէս Եգիպտոսի եւ Ամերիկայի մէջ (1 յուլիս).

— «Հայոց ազատութիւնը չքացաւ հայ հայրենիքէն, ու դարձաւ տարագիր. անկախութեան գաղափարը՝ հեղձուած ու անարգուած, ապաստանեցաւ հայ երկրէն դուրս եւ անոնց հետ, ազատութեան ու անկախութեան գաղափարներուն հետ հեռացաւ ու տարագիր դարձաւ նաեւ Հայոց Եռագոյնը:

Դաշնակցակա՞ն է Եռագոյնը. պատի՛ւ Դաշնակցութեան, եթէ ան կրցած է իրեն վերապահել տալ ազատագրուած ու անկախ դարձած երկրի մը դրօշը, ինք՝ որ ունի իր սեփական դրօշը:

Եթէ դաշնակցական է Եռագոյնը, ո՞րն է սակայն դրօշը հայ ժողովուրդին, որ գնչու չէ, որ թափառաշրջիկ, աշիրէթ չէ, որ փերեզակութենէ զադրեցաւ ու ազգ ու պետութիւն կազմեց:

Ա՛յն արդեօք, որ կարմիր է, որ կը ժխտէ ազգութիւնն ու հայրենիքը եւ Հայոց երկրին մէջ կը մնայ՝ շնորհիւ ռուսական սուիններուն: Կը մնայ՝ իբրեւ անարգանք հայ դարաւոր պայքարներուն, կը մնայ՝ իբրեւ արիւնոտ դամբարան հայ նորազատ անկախութեան եւ հայ ազգին ինքնուրոյն պետականութեան գաղափարին:

Եռագոյնը տարիներէ ի վեր կը ծփայ գաղութահայութեան մէջ խորհրդանշելով Հայոց ազգային ազատագրութիւնը, հայ ժողովուրդի կորուսած անկախութիւնը, անոր բռնագրաւուած հայրենիքը:

Եռագոյնով Հայը ազգ է, ազատ ու ազգային հայրենիքի տէր. զերծ համայնավար ախտաւորութենէ. զերծ թեկնածութենէ, յայտնի կամ գաղտնի, համայնավարութեան կառքին լծուելէ, Եռագոյնով՝ Հայու դիմագիծը մաքուր է, պայծառ ու առողջ:

Եռագոյնը Հայուն ազգային առողջութեան վկայականն է:

Առանց Եռագոյնի՝, անկերպարան է Հայը, վարանոտ, երկդիմի ու լոօրէն թեկնածու այն ախտաբեր վարդապետութեան, որ համայնավարութիւն կը կոչուի:

Հայ դրօշը՝ հա՛յ ժողովուրդինն է եւ չի կրնար զոհ երթալ շուկայիկ հաշիւներու, բախտախնդիր ու ծախուած խմբակի մը սադրանքներուն:

Անիկա ծաղիկն է՝ Հայուն արիւնէն ծնած. հարազատ պատկերը հայ երազին, որ կենդանի է հայ ազատ հայրենիքին, որ կար երէկ եւ պիտի ըլլայ վաղը:

Եռագոյնը հայութեան ազգային վկայագիրն է: Ով չունի՝ պակաս հայ է, իսկ ով կ'ուրանայ՝ խաթարուած է արիւնով ու հոգիով:

Տէ՞ր ես հայ դրօշին. ուրեմն տէր ես ազգային արժանապատուութեան, հայրենիքի ազատութեան ու պատիւին:

Դէ՛մ ես, ամէնէն ողբալի, ամէնէն անարգ ու անպատիւ հայն ես:

Որովհետեւ այդ ուրացումը պիտի նշանակէր սուրուկին կարօ՛տը դէպի անազատ ու անդրօշ օրերը. դէպի զուրկ ու անարգ անցեալը:

Մենք թաղեցինք այդ անցեալը. վըկա՛յ Եռագոյնը, որ կը ծածանի մեր սրտերուն մէջ. ազնուարիւն բոլոր Հայերուն աչքերուն առջեւ:

Պիտի վերակենդանացնե՞նք թաղուած անցեալ մը: Ի՛նչ դժբախտութիւն:

Եռագոյնը հայ երիտասարդութեան պատիւն է. անոր ազգային արժանապատուութիւնը, անոր գոյութեան վահանը:

Տէ՞ր ես, հայ երիտասարդ, այս վահանին, որուն տակ տասնեակ հազարներ արիւն են թափեր»:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՉԻԼԷՑԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ

—.·—

ՄԱՐՍԷՅԼ, (Ցապաղած) — Մարսէյլի Չիլէցիներուն մէջ շարժում մը սաեղծուած էր.— «Ինչո՞ւ չունինք հայրենակցական միութիւն»: Վերջապէս կարելի եղաւ իրականացնել մեր նպատակը. Մարսէյլ բնակող բոլոր Չիլէցիներս քով քովի գալով հիմնեցինք Հայր. Միութիւնը (7 մայիս 1933), այն խորին հաւատքով թէ պիտի կրնանք օգտակար դառնալ կարօտ հայրենակիցներու, նիւթապէս եւ բարոյապէս: Կը խնդրենք Ֆրանսա եւ այլուր գտնուող մեր հայրենակիցներէն որ յարաբերութեան մէջ մտնեն մեզի հետ, գրելով հետեւեալ հասցէին.—

Tchakerian Chemavon, 18, Rue du Ravin a La Viste, Marseille (France)

Կը խնդրուի արտասահմանի հայ թերթերէն արտատպել սոյն կոչը:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԷՔՕՆՕՄԻԱ, տնտեսական, առեւտրական, ելմտական եւ ճարտարարուեստական շաբաթաթերթ: Տնօրէնխմբագիր՝ Գէորգ Սաղճեան: Ա. տարի, թիւ 1: Ութ մեծադիր էջ: Տարեկան բաժնեգին՝ 50 ֆրանք: Վեցամսեայ՝ 30 ֆրանք: Հասցէ — B. P. 637 Beyrouth, (Liban).

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (21)

Բ Ա Լ Ա Հ Ո Վ Ի Տ

—.·—

ԻՄ ՏԵՍԱԾՆԵՐՍ՝ ՀԱՅԱՁԻՆՋ ԾԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ

Գիտէի որ ինքն ալ կարօտցած էր ...իս, մանաւանդ որ մօրը քովէն կու... ...այի: Ո՛րքան բաներ ունէր հարցնե... ...իք եւ որքան բաներ ըսելիք ...

Սակայն մեր հոգիները կրցան ի... ...արու խօսիլ: «Բարեկամ մը ինչ որ գայ, լաւ բարեկամն ալ գայն կը գայ: Մի ըսեր թէ այդ զարմանք, սիրտէ սիրտ ճամբայ կայ»:

Այո, մեր սրտերը ճամբայ ունէին ...րարու հետ հաղորդակցելու, հոգ չէ ...էք համր էինք եւ մեր լեզուներուն ...անձ դրուած էր:

Սօֆիայի կողքին խառնափնթոր ...րարի պէս բան մը նշմարեցի: Երբ ...աչքերս այդ ծրարին կողմը կ'ուղղէի, ...եսայ որ Սօֆիան գլուխը կախ՝ յան... ...աւորի պէս կը մռմռար: Ամօթի պէս ...ան մը կը զգար եւ կը կարմրէր:

Պէկին թիկնապահը հարցուփորձեր ...ընէր.

— «Կ'ուզե՞ս որ մայրդ քովդ գը... ...ենք. Հանըմները չեն ուզեր որ կրկին ...երադառնաս «Ղօնախ»ը: Ուստի մայրդ կը դրկենք քովդ, որպէսզի քեզ խնամէ:

Մտադրած էին մայրն ալ վտարել: Մինչեւ այդ Սօֆիայի շնորհիւ էր որ մայրը կը պահէին: Հիմա որ Սօֆիան անարժէք էր դարձած եւ փողոց նետուելիք բան էր, մօրը պէտք չունէին: Կովերը կթելու եւ գործ կատարելու համար անօթի քիւրտ կիներ շատ կային:

Սօֆիան գլուխը վերմակին տակ թաղած լուռ կ'արտասուէր: Եւ արցունքը սիրտը կը լեցուէր: Վիշտ մը, անսահման ցաւ մը լեարդը կը կրծէր:

Քանի մը վայրկեան հարցուփորձով ուղեց հասկնալ Սօֆիայի առողջութիւնը: Հասան միշտ դաժանօրէն կը խօսէր ինծի հետ, եթէ հրաման մը արձակելու ըլլար: Կամ թէ ես այդպէս կը զգայի, որովհետեւ կը սոսկայի:

— Վերցո՛ւր սա գետնի կապոցը եւ հետեւէ ինծի, գոռաց:

Անմիջապէս կատարեցի հրամանը: Երբ կապոցը պիտի վերցնէի գետնէն, անզգուշութեանս պատճառաւ լաթի կտորը վրայէն ինկաւ եւ կարմիր ՄՍԻ ԿՏՈՐ մը երեւան ելաւ:

Հասկցայ ... Սօֆիայի տանջանքին պտուղն էր, իր ոտոխին զաւակը ...

Սօֆիան լուռ կը հեկեկար եւ կ'արտասուէր: Երբե՛ք, երբեք չնայեցաւ ինծի այդ քանի մը վայրկեաններուն մէջ: Ամօթապարտ եւ յանցաւոր կը զգար իր արարքին հանդէպ, որ բռնութեան տակ կատարուած էր:

Թերեւս աւելի մեծ վիշտ կը պատճառէր որ իր ցեղակիցը, իր վիճակակիցը, արու մէկը ականատես կ'ըլլար իր մեղքի պտուղին:

Զհասկցայ թէ վիժո՞ւմ ունեցած էր, թէ ոչ յատկապէս չէին ուզած կեանք տալ եւ ծնելէն վերջ այդ ապօրինի զաւակը խեղդած կամ թողած էին իր վիճակին որ մեռած էր:

Բայց այս չէր հետաքրքրեր զիս: Այլ Սօֆիայի արցունքը սրտիս խորը կ'իջնէր եւ կը խոովէր հոգիս:

Վերցուցինք այդ ՄՍԻ ԿՏՈՐը, պէկին սաքմանին հետ վարը՝ բակին մէկ անկիւնը կտրած բահով հողը փորեցինք ու ծածկեցինք փոսին մէջ, Սօֆիայի սիրտն ալ միասին թաղելով:

Ցեռոյ դիւղ վերադարձանք: Երկիւղս փարատած էր ու մահուան մղձաւանջէն քիչ մը ազատած էի:

Բայց Սօֆիայի տխուր պատկերը սիրտս տակնուվրայ ըրած էր:

Խիղճս կը տանջէր որ անկարող էի օգնելու եւ անկարող էի մխիթարելու: — Ամիսներ վերջ իրար կը տեսնենք, աւելի թշուառացած եւ արդահատելի, մխիթարանքի կարօտ, իսկ ես՝ արցունքը աչքերուս՝ լռութեամբ կուլ տուի եւ խեղդեցի յուզումս, եւ ահա այսօր միայն առիթ կ'ունենամ թուղթին յանձնելու:

✕

Սօֆիայի մայրը՝ Էմոշը ղրկուած էր իր զաւակը խնամելու, բայց Սօֆիան Նէճիպ պէկի «Ղօնախ»էն փոխադրուած էր գիւղը:

Պոյաճոնց տան մէկ խուցը, հինցած քանի մը կտոր օթոցներու մէջ պլլըւած հիւանդը կը պառկէր: Օր էօր վիճակը կը ծանրանար: Խեղճ էին, ուտելիք չկար: Լքուած էին իրենք իրենց վիճակին: Մայրը ազդիէն անդիէն ուտելիք կը մուրար եւ կը տանէր իր հիւանդ զաւակին: Բայց արդէն Սօֆիա մահամերձ էր, երբեմն զառանցանքներ կ'ունենար: Երեկոները վերադարձիս իմ բաժին հացէն որ կ'աւելցնէի կը տանէի Էմոշին: Որովհետեւ «Ղօնախ»ին հորթերը եւ «պըքեր»ները (մատակ գոմէշի ձագ) կ'արածէի

գարնան օրերը, հացի ծրարիս կը լեցնէի սունկ, բանջարեղէն, սխտոր, պրաս, ամէն ինչ որ կրնայի ձեռք ձգել: Գերագոյն ճիգս էր օգտակար ըլլալ Էմոշ մօրքուրին եւ Սօֆիային:

Ըրածիս ճիշդ գիտակցութիւնը չունէի, բայց քայլերս բնազդաբար Պոյաճոնց տան կողմը կ'ուղղուէին: Լըսած էի որ ես ժամանակին Հայ եմ եղած: Ու Էմոշն ու Սօֆիան ալ Հայ են եղած: Անշուշտ մեր նախահայրերն ալ Հայ էին եղած ...

Բայց, եթէ Հայ եմ, ինչո՞ւ հայերէն չեմ գիտեր եւ հայերէն չեմ խօսիր ... ինչո՞ւ անունս Գասիր է, ոչ թէ Մ ... Նոյնպէս Էմոշը եւ Սօֆիան մոռցեր էին մայրենի լեզուն: Ոչ ոք կ'ուզէր մօտենալ թշուառ մօր եւ հիւանդ աղջկան, որովհետեւ կը վախնային թէ հիւանդութիւնը փոխանցիկ է:

Ցեղին արիւնն էր որ կը մղէր զիս:

Մինչեւ վերջի օրը երբ Սօֆիան մեռաւ, չդադրեցայ այցելելէ եւ արցունքներ թափելէ:

Սօֆիան մեռաւ: Երկար տառապանքներէ վերջ, իր մարմինը ամբողջովին կապուտցաւ եւ ուռեցաւ:

Սօֆիան թունաւորուած էր ... եւ այդ թոյնի աւերներն էին որ զինք գերեզման տարին:

Գերեզմանը փորեցինք ամայի ձորակի մը մէջ, նշենի ծառի մը տակ, որուն կողքին պզտիկ առու մը գլգլալով կը սահէր:

Յուղարկաւոր եղաւ հոգիս: Իբրեւ ծաղկեպսակ վայրի ծաղիկներ հաւաքեցի ու ցանցնեցի դժբախտ Շողակաթին հողակոյտին վրայ: Չեմ յիշեր թէ արցունք ալ ցօղեցի՞ ... որովհետեւ տասնեւեօթ տարիներ են սահած այն օրէն ի վեր: Մայրը իր արցունքներուն վերջին կաթիլը քամեց չոր ու ցամաք կուրծքով եւ հեռացաւ այդ վայրէն, աշխարհին իր ցաւը պատմելու ...

Մայրը չկար ... բայց ես ամէն օր կ'այցելէի Սօֆիայի գերեզմանին, իբրեւ ուխտատեղի, ժամերով կը դիտէի ու կը դիտէի ... Ու քաղցր յիշատակ մը կուգար խռովել հոգիս: Արցունքի քանի մը կաթիլ կը ճանար կոպերուս տակ: Նոր կը զգայի որ դժբախտ որբ մըն էի ու հոգիիս խորը պարապութիւն կը տիրէր:

ՄԻՍԱՔ ԽՐԱԼԵԱՆ

(Շարունակելի)

կան է մեծաքանակի գիներուն բարձրացումը, իսկ այդ նպատակին հասնելու համար անհրաժեշտ է վերահաստատել վստահութիւնը: Տոլարին անկումը արհեստական երեւոյթ մըն է եւ հետեւանք՝ շահադիտութեան: Շատ մը մասնագէտներ կը կարծեն թէ միտքերու մէջ փոփոխութիւն մը տեղի պիտի ունենայ աշնան: Հետեւաբար, անհրաժեշտ է շարունակել գործակցութիւնը եւ չտարուիլ խռովիչ այլ ժամանակաւոր դէպքերէ, հապճեպ եւ յախուռն եզրակացութեանց յանգելով:

Պ. Չէմպըրլէնի ճառէն վերջը, աշխատաւորականներու կողմէ խօսք առաւ Պ. Լէյնսպրի եւ առաջարկեց կրճատել արտաքին նախարարութեան ելմտացոյցը, իբրեւ պարսաւանք՝ խորհրդաժողովին ձախողման դէմ: Ցեռոյ բացագանչեց.

— Աշխատաւորական կուսակցութիւնը ոխերիմ թշնամին է ոսկեմճարի դրութեան: Մենք չենք ուզեր որ երկիրը խաչուի ոսկի խաչի մը վրայ:

Խօսք առին ուրիշներ ալ, կառավարութիւնը քննադատելով, բայց միեւնոյն ատեն առաջարկելով որ խորհրդաժողովը շարունակուի:

Աշխատաւորականներուն պարսաւանքի քուէն մերժուեցաւ 42ի դէմ 239 ձայնով:

Տոլարին անկումը կը շարունակուի

Երկուշաբթի օր նոր թափ առաւ տոլարին անկումը՝ Փարիզի սակարանին մէջ: Ուրբաթ օր փակուած էր 18·18ի, իսկ երկուշաբթի առտու բացուեցաւ 17·87ի (դրամատունէ դրամատուն), յետոյ իջաւ 17·50ի եւ փակուեցաւ 17·57ի: Ամէնէն վար գինն է այս մինչեւ այսօր:

Սթերլինը կայուն էր, մնալով 85ի վրայ, ինչպէս ուրբաթ օր:

ՀԱՅ ԿԱՐՄՐՈՒԿՆԵՐԸ ՄԻՇՏ ԳՈՐԾԻ ՎՐԱՅ

Տրիպոլիսէն (Սուրիա) կը գրեն «Էլ Նիտա»ի.—

Արթին Հօրուրեան անուն Հայ մը, համայնավարական թռուցիկներ կը ցրուէր: Սրճարանի մը ծառան՝ Եագուբ տեսաւ եւ ձերբակալեց այդ համայնավարը: Կռիւ մը սկսաւ երկուքին միջեւ, մինչեւ որ ոստիկանները հասան եւ Արթինը ձերբակալելով տարին պահականոց:

Հարցաքննուելով, Արթին յայտնեց թէ երեք Հայեր յանձնած են իրեն այդ թռուցիկներ՝ ցրուելու համար Տրիպոլսոյ մէջ: Սաստիկ ծեծի ենթարկուելէ վերջ, Արթին մատնեց այդ Հայերը, որոնք Պէյրութ կը գտնուին եւ կը կոչուին Զատիկ Տատուրեան, Պետրոս Ցակոբեան եւ Նուպար Պօյրազեան:

64 ՏԱՐԻԷ Ի ՎԵՐ ԱՌԱՋԻՆ ԱՆԳԱՄ ԸԼԼԱԼՈՎ ՊԱՊԸ ԴՈՒՐՍ ԵԼԱՒ ՀՌՈՄԷՆ

Երկուշաբթի օր, Պապը դուրս ելաւ Հռոմէն, այցելելու համար Քասթէլ Կանտոլֆօ, պապերու հին ամառանոցը, ուր Պիոս Թ. վերջին անգամ գացած էր 1869ին:

Պապը աչքէ պիտի անցնէ այն շինութիւնները որ կը կատարուին, Լատերանի համաձայնութենէն իվեր: Պապական թափօրը բաղկած էր երեք ինքնաշարժներու մէջ:

Նոր յանութիւն՝ Էմիրխանեան ժառանգութեան մասին

«Նոր Օր»ի մէջ կը կարդանք (6 յուլիս).—

Մեր վերջին թիւերէն մէկուն մէջ գրած էինք թէ Էմիրխանեան ժառանգը խնդրով զբաղուելու համար, Աթէնք եկած է հայ փաստաբան մը: Նախընթաց օր մեր խմբագրութեան մէջ այցելութիւնը ընդունեցինք փաստաբան Պ. Ս. Արզարեանի որ մեզ յայտնեց թէ Աթէնքի մէջ պիտի վարէ խորհրդակցական ժողով մը, որուն պիտի մասնակցին Պոլսէն գալիք Էմիրխանեան ժառանգորդները, խորհրդակցելու համար ժառանգութեան ապագային ստանալիք ձեւի մասին:

Պ. Արզարեան ընդհ. ներկայացուցիչն է բազմաթիւ ժառանգորդներու եւ այս գործով պիտի ճամբորդէ Փարիզ եւ Լոնտոն, ուր տեսակցութիւններ պիտի ունենայ ծանօթ անձնաւորութիւններու հետ:

Պ. Արզարեան մեզ յայտնեց թէ Հնդկաստանի պատկան դատարանին մօտ կատարած դիմումին շնորհիւ յաջողած է չէզոքացնել Եգիպտոսէն Տիկ. Ճանիկեանը, որ յաջողած էր իբր ժառանգորդ ներկայանալ: Դատարանը հրաւիրած է Պ. Արզարեանը ներկայանալ, պաշտպանութիւնը ընելու համար իր պաշտպանեալներուն եւ վաւերաթուղթերով հաստատելու անոնց ժառանգորդ ըլլալը:

Պ. Արզարեան, Լոնտոնէն Հնդկաստան պիտի մեկնի յառաջիկայ աշնան: Այս մասին նորանոր եւ հետաքրքրական տեղեկութիւններ պիտի տանք յառաջիկայ թիւերով:

■■■■■■■■■

ՆՈՊԷԼԻ խաղաղութեան մրցանակը այս տարի պիտի տրուի Պ. Լիտվինովի, Խորհ. Միութեան արտաքին գործավարին, ինչպէս կը գրէ անգլ. թերթ մը: (Քանի մը շաբաթ առաջ ալ Մուսոլինիի կուտային):

ԳՈՐԾԱԶՈՒՐԿՆԵՐՈՒ ԹԻՒԸ 30 միլիոն կը հաշուեն Մ. Նահանգներուն մէջ: Երկու տարուան ընթացքին 7 միլիոն հոգի փողոց նետուած են:

ԾԱՆՐԱՊԷՍ ՀԻՒԱՆԴԱՑԱԾ է Ցար Ֆէրտինանտ, Պուլկարիոյ գահընկէց արքան:

ԿԱՏԱՂԻ ԽԵՆԴ մը հարսնիքի մը միջոցին իրարու եաեւէ սպաննեց 17 հոգի եւ նոյնքան ալ վիրաւորեց, Սումաթրայի մէկ գիւղին մէջ:

ՀԱՐԻՒՐ ԳԻՒՂԵՐ ողողուեցան Թրանսիլվանիոյ մէջ, հեղեղանման անձրեւներու հետեւանքով: Բազմաթիւ տուներ քշուած են: Երեք ջերմուկներ հաղորդակցութենէ կտրուեցան, անօնդէ զրկելով 500 հոգի:

Յ.

Հ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ԱՆԻԷՌ-ՊՈՒԱ-ԲՈԼՈՆԻԻ «ՎԻՇԱՊ» Կոմիտէն ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ Արամ, Մուրատ եւ Մասիս խումբերու բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Պէքոնի կայարանին դիմացի ծանօթ հաւաքատեղին մէջ: Օրակարգ՝ 11րդՇրջանային ժողովի հարցերու քննութիւն: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

Գաւառ

Հ. Յ. Դ. Վիէնի Կոմիտէն ընկերական ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի Քրիստափոր Ապառաժ եւ Ռոստոմ խումբերու բոլոր ընկերները վաղը, Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8ին Խաժակ Ակումբին մէջ: Օրակարգ 11րդ Շրջ. ժողովի հարցերու քննութիւն եւ շրջաբերականներ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

■■■■■■■■■

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ ԴԱՍԱԽՕՍԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ
ԿԱՐՏԱՆԻ մէջ այս Ուրբաթ կէս օրէ վերջ ժամը 2ին
Կը խօսի՝ ընկ. ԱԶԳԻՆ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ
ԱԻՏՕ խումբի դասախօսական ժողովը այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 6ին ծանօթ հաւաքատեղին:
Կը խօսի՝ ընկ. ԱԶԳԻՆ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ

Ց Ա Ւ Ա Կ Ց Ո Ւ Թ Ի Ւ Ն

Հ. Յ. Դ. Եւր. Կեդր. Կոմիտէն իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ վաղամեռիկ ընկեր ՊՕՂՈՍ ԱՅԱՆԵԱՆի (Վիէնի կազմէն) այրիին, զաւակներուն, ազգականներուն եւ իր շրջանի բոլոր ընկերներուն:

×

× Հ. Յ. Դ. Վիէնի Կոմիտէն կ'ողբայ իր գործօն եւ զոհաբերող ընկերներէն ՊՕՂՈՍ ԱՅԱՆԵԱՆի վաղաժամ մահը՝ եւ իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ իր պարագաներուն:

Դ Ա Շ Տ Ա Հ Ա Ն Դ Է Ս

Հ. Յ. Դ. ՏԷՍԻՆԻ ԿՈՄԻՏԷՆ ՅՈՒԼԻՍ 14ին ԿԸ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊԷ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ ՄԸ ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻ 36րդ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ
Կը խօսի՝ ընկ. ԿԱՐՕ ՍԱՍՈՒՆԻ
Մանրամասնութիւնները շուտով:

⁂

Հ. Յ. Դ. ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԱՐՄԻՆԸ ԿԸ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊԷ 16 ՅՈՒԼԻՍԻՆ ՇՔԵՂ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ ՄԸ ԽԱՆԱՍՈՐԻ 36րդ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ
Կը խօսի՝ ընկ. ԿԱՐՕ ՍԱՍՈՒՆԻ

Ընկերական խնջոյք

Ի պատիւ Ռ. ՏԷՐ ՄԻՆԱՍԵԱՆԻ եւ Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ
կազմակերպուած ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ԶԱՒԱՐԵԱՆ ԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ
ԱՅՍ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30ին 18 rue Meudon
տեղի կ'ունենայ 12 նորագիրներու երդման արարողութիւնը:
Կը հրաւիրուին ընկերներ եւ համակիրներ:
Երգ, նուագ: Մուտք 5 ֆրանք:

Բացօդեայ հանդէս Մարսէյլի մէջ

կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. ՊԱՏԱՆԵԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ
իր 9րդ տարեդարձին առթիւ
Հովանաւորութեամբ Հ. Յ. Դ. ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻ
Մասնակցութեամբ ՊՈՒԼ. ՕՏՏՕԻ եւ ՍԷՆ ԼՈՒԻ ՔՈՅՐ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐՈՒ
տեղի կ'ունենայ այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2,30ին
Garden Concertի մէջ 7 rue St Lazar Ռուսական Քէմփին մօտ
Կը խօսի՝ ընկ. Պ. ՀԻՒՍԵԱՆ
Արտասանութիւն, երգ, զաւեշտ: Սիրայօժար մասնակցութեամբ Զաւ. Որբ. Միութեան «Վահագնեան» նուագախումբի: ժամը 5·30էն վերջ եւրոպական պարեր: Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:
Մուտքը ազատ է:

ԶԱՒ. ՈՐԲԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ՀՐԱՀԱՆԳՈՎ ՇՐՋԻԿ ԿՈՒՏԱՆ
ԲԱԲԳԷՆ ՔԷՇԻՇԵԱՆ ԵՒ ՊԱՐՈՅՐ ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ
Սուրիոյ, Եգիպտոսի մասնաճիւղերուն եւ ագարակի ծրագրին մասին:
Մէկ ժամ սինէմա, Զ. Ո. Մ.ի Ֆրանսայի, Սուրիոյ եւ Եգիպտոսի կեանքէն, միջազգ. այժմէական դէպքերու ֆիլմեր, Շառլօ եւ տոամ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ,	Այս Ուրբաթ	14 Յուլիս:
ՎԱԼԱՆՍԻ	» Այս Շաբաթ	15 Յուլիս:
ԼԻՈՆԻ	» Այս Կիրակի	16 Յուլիս:

Հաւաքոյթին տեղն ու ժամը կը հաղորդուին տեղւոյն մասնաճիւղերուն կողմէ: Կը հրաւիրուին անդամներն ու համակիրները:

ՆԱՄԱԿ ՈՒՆԻՆ Պ. Պ. Գէորգ Արփաճեան, Երուանդ Էվրէնեան (Կիրասոնցի), Զաքար Տարազճեան, Արշակ Աստուրեան (Սկիւտարցի), Հայկ Զուհաճեան, Վահան Յարութիւնեան: Ստանալու համար դիմել ցառաջի վարչութեան:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Խորին կսկիծով մեր ցաւակցութիւնը կը յայտնենք Գրիգոր Ա...եանի, Կարապետ Մարգարեանի, Վարդուհի Մարգարեանի, Ն...բէթ Այանեանի եւ իրենց զաւակներուն, հայրենակից՝ ՊՕՂՈՍ ՅԱՆԵԱՆի դառնաղէտ մահուան թիւ:
Արայ Սարգիսեան կ. Բարունա...
Առլը, 8 Յուլիս

ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած
ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ
ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ ՊԱՐՏԷԶԸ
1 ՊՈՒԼՎԱՐ ՏԻՒ ՆՕՐ :—: ԼԸ ՐԷՆՍԻ
ԿԻՐԱԿԻ 30 ՅՈՒԼԻՍ 1933. ԺԱՄԸ 14էն 22
ՇՐՋԱՆԱՒԱՐՏՆԵՐՈՒ ՎԿԱՅԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԲԱՇԽՈՒՄ
Մարզական խաղեր, երաժշտութիւն եւ սիրուն անակնկալներ վարժարանին սանուհիներուն կողմէ:

ՃԱԶ ՊԱՆՏ ՊԱՐ ՃՈԽ ՊԻՒՖԷ
Անձրեւի դէմ պաշտպանուած վայր:
Մուտք 5 ֆրանք:
Հաղորդակցութեան միջոցներ.— Թրամուէյ՝ Օփէրայէն կամ ...21 A. — Care de l'Estէն Կարկանի գիծը, իջնել՝ Րէնսի-Փավիյոն...

Լաւ պատեհութիւն Հայերու

Մեկնումի պատճառաւ վարձու է նպաստաւոր պայմաններով յարկաբաժին մը՝ Սէն-Լազարի թաղամասին մէջ: Տարեկան վարձք ... ֆրանք: Reprise 1500 ֆրանք: Շարժ եւ կահկարասի տուրք չկայ: ... մել՝ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆի, 15, rue de Vienne, հինգերորդ յարկ, 13-14 եւ 19-20:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (14)

ԱՀԱԲԵԿԻՉԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ

■■■■■■■■■

Ա. ԳԼՈՒԽ

ՊԼԵՀՎԷԻ ՄԱՀԱՓՈՐՁԸ

Շատոնց կը փափաքէր փոխել իր գործունէութեան ձեւը, կազմակերպչական աշխատանքը ձգելով ստանձնել մարտական գործ: Իր դիրքը, ահաբեկչական աշխատանքի իր փափաքը, որ կ'արտացոլար իր բոլոր խօսքերուն մէջ, անմիջապէս զիս համոզեցին թէ Մարտական Մարմինը իր մէջ պիտի գտնէր թանկագին եւ անձնուէր մարտիկ մը:

Հետը պահ մը խօսելէ յետոյ, մեկնեցայ Խարկով, ուր եկան հաւաքուեցան Ազեւ, Սազոնով եւ Կալիայեւ:

Այնտեղ էր, որ Սազոնովը տեսայ, առաջին անգամ ըլլալով այլեւս ոչ կառապանի նստարանի վրայ, ոչ ալ կառապանի զգեստով: Հասակը միջակէն վեր, վարդագոյն եւ զուարթ դէմքով: Երբ Շուայցեր իրեն կ'ըսէ թէ հրաժարած ենք Պլեհվէն սպաննելէ եւ իրեն կ'առաջարկէ մեկնիլ արտասահման, չափազանց կը վշտակրի: Նման հրաման մը իրեն կը թուէր հրաման մը պատերազմի դաշտը լքելու: Եւ սակայն Մարտական Մարմնին կարգապահութեան հնազանդելու համար, կը ծախէ ձին եւ կառքը, ու կը մեկնի Սուվալկի: Շոգեկառքին մէջ, Սուվալկիի եւ Վիլնոյի միջեւ, կը հանդիպի Կալիայեւի, եւ, ի մեծ ուրախութիւն իրեն, մտիկ կ'ընէ հրահանգը՝ մեկնելու ոչ թէ ժընեւ, այլ Խարկով: Խարկովի մէջ մտերմօրէն կը կապուի Կալիայեւի հետ, թէեւ այս վերջինը առաջինին առթիւ իրեն թըւած ըլլար տարօրինակ մէկը:

Կալիայեւ կը սիրէր յեղափոխութիւնը այն խոր ու տաք սէրով, զոր կը զգան միայն անոնք որ յեղափոխութեան կը նուիրեն իրենց ամբողջ կեանքը: Բայց, ծնունդով բանաստեղծ, կը սիրէր արուեստն ալ: Երբ յեղափոխական հաւաքոյթներ տեղի չունենային, երբ գործնական հարցերու մասին վիճաբանութիւններ չկենային, կը խօսէր միայն գրականութեան մասին, երկար, միշտ խանդավառ եւ Լեհի լեզուական շեշտով: Ծընած եւ մեծցած էր Վարշաւիոյ մէջ, զաւակն էր ռուս սպայի մը: Իր լեզուն պատկերաւոր էր եւ գեղեցիկ: Բալմոնտի, Բրիւսովի, Պլոկի անունները, որքան ալ օտար ըլլային անոնք նոյն շրջանի յեղափոխութեան, սիրելի էին իրեն: Չէր կրնար ըմբռնել ոչ անտարբերութիւնը, որ ցոյց կը տրուէր անոնց գրական համբաւին, ոչ ալ անծանօթութիւնը անոնց գործերուն մասին: Իր կարծիքով, այդ բանաստեղծները յեղափոխականներ էին արուեստի մէջ: Եւ եռանդագին կը պաշտպանէր նոր բանաստեղծութիւնը: Նոյնիսկ աւելի մեծ թափով կը բողոքէր, երբ իր ներկայութեան մէկը ելլէր եւ զանոնք յետադիմական կոչէր: Բոլոր անոնց համար որ զինք կը ճանչնային, յեղափոխութեան, ինչպէս արուեստի իր սէրը կը լուսաւորուէր մէկ եւ նոյն բոցով,— կրօնական զգացումով մը, անգիտակցական զգացումով մը, վեհերոտ, բայց ուժեղ եւ խոր: Ահաբեկչական ասպարէզ նետուած էր ան ճամբով մը, որ յատուկ էր իրեն, ճամբայ մը ինքնատիպ եւ անձնական: Եւ ինչ որ կը տեսնէր այդ ասպարէզին մէջ, ոչ միայն լաւագոյն ձեւն էր քաղաքական պայքարին, այլեւ բարոյական զոհաբերութիւն մը, թերեւս ալ կրօնական զոհաբերութիւն մը:

Սազոնով յեղափոխական ընկերվարական մըն էր, մարդ մը որ անցած էր Միխայլովսկիի եւ Լավրովի դպրոցէն (ռուս ընկերաբաններ եւ ընկերվարական գրագէտներ), Նարոդնայա Վոլիայի անդամներուն մտաւորական զաւակն էր, յեղափոխութեան մոլեգին նուիրեալ մը, չուզելով ոչինչ ճանչնալ եւ ընդունիլ յեղափոխութենէն դուրս: Ահա ժողովուրդին մասին իր այդ զգայավառ հաւատքն էր, ժողովուրդին կապած էր սէրն էր, որ կ'առնէր ուժը: Ուրեմն զարմանալի ոչինչ կար, եթէ Կալիայեւի խանդավառ խօսքերը արուեստի վերաբերեալ եւ հասկացողութիւնը ահաբեկչական շարժման մասին Սազոնովի թուեցան, առաջին առթիւ, տարօրինակ, արտառոց, անհամապատասխան այն պատկերին, զոր ինք տուած էր յեղափոխութեան եւ ահաբեկչութեան: Բայց Սազոնով խոր զգայնութեամբ օժտուած մէկն էր: Կալիայեւի տեսակէտներուն ետեւ կը նշմարէր ուժ մը, խանդավառ խօսքերուն ետեւ՝ անշէջ հաւատք մը: Զգացած էր, որ Կալիայեւ, հակառակ կեանքը սիրելուն, պատրաստ էր զոհաբերելու ինքզինք ամէն վայրկեան, նոյնիսկ աւելին՝ կը ցանկար այդ զոհաբերութեան: Եւ սակայն, առաջին օրը որ հասանք Խարկով, Սազոնով Համալսարանի պարտէզին մէջ ինծի հանդիպելով, մօտեցաւ եւ ըսաւ.

— Լաւ կը ճանչնա՞ք Բանաստեղծը: Ինչ տարօրինակ է:

— Տարօրինա՞կ, ի՞նչ բանի մէջ:

— Այսինքն թէ աւելի բանաստեղծ է քան յեղափոխական:

Սազոնով կանգ առաւ խռովեալ: Իրեն թուեցաւ թերեւս, որ իր խօսքերուն մէջ դրաւ անուղղակի քննադատութիւն մը Կալիայեւի մասին: Արդարեւ, երբեք, այս խօսակցութենէն ոչ առաջ եւ ոչ ալ վերջը, երբեք իրմէ չեմ լսած քննադատական խօսք մը, ո եւ է մէկուն մասին:

— Դիտած էք անշուշտ, յարեց, թէ ժամանակ մը չէի կարծեր որ ... ծեշտ չէ ահաբեկչութիւնը, բայց ... ուէի թէ կարեւոր գործը այդ ... Արդ, հիմա, կ'ընդունիմ որ մեր ... ճիգերը պէտք է կեդրոնացնել ... ճամբուն մէջ: Այդպէսով է որ ... յաղթենք: Եւ Բանաստեղծն ալ ... կարծիքն ունի:

Ճիշդ այդպէս էր, արդարեւ ... լիայեւի կարծիքը: Անշուշտ ... բանար խաղաղ աշխատանքներու ... մէջը, ընդհակառակն կը հետա... ուէր այդ ճամբով կատարուած ... ռաջդիմութիւններով: Այսու հանդերձ ... ահաբեկչութիւնը կը նկատէր ... փոխութեան անկիւնաքարը: Բայց ... պէս, չէր կրնար զբաղիլ քար... թեամբ բանուոր դասակարգին ... թէեւ կը սիրէր եւ կը հասկնար ... տաւորները: Շարունակ կ'երազ... հաբեկչութեան մասին, որ վճռ... դեր պիտի կատարէր յեղափոխութեան ի նպաստ:

(Շարունակելի)

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme :-: PARIS (1...
Le Gérant : H. STEPHAN

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 13 ՅՈՒԼԻՍ 1933
13 Juillet 1933

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

9րդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2238

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԽԱՐԽԱՓՈՒՄԷ ԽԱՐԽԱՓՈՒՄ

Այսպէս ուրեմն, «Հայաստանի կոչնակ»ն ալ խառնուեր է կարաւանին, ասպարէզէն քշելու համար հայկական եռագոյնը։

Ան կ'ընդունի որ եռագոյնը «կը մարմնացնէ վերածնունդի գաղափարական մը միայն,— խորհրդաւոր եւ սոորագրա՛ւ յիշատակ»։

Բայց, այդ հանգամանքով իսկ յարմար չի նկատեր անոր ծածանումը. քանի որ, «եռագոյնը կը նկատուի հակապետական խորհրդանիշ մը»։

Այս առթիւ, սուտ մըն ալ կը գլորէ, հաւատացնելու համար թէ՝ «արտասահմանի հայ ժողովուրդը, դաշնակցական տարրին բացառութեամբ, կը նախընտրէ մնալ դրօշազուրկ»։

Մինչդեռ, այս դրօշամարտին մէջ, «Հայաստանի կոչնակ»ը եւ իր բոլոր լուսաղբարները, կարմիր թէ դեղին, իրենց դէմ ունին հայ ժողովուրդին ջախջախիչ մեծամասնութիւնը։

Երեւի «Կոչնակ»ին խմբագիրները Բարեգործականի դրասենեակներէն կամ ժողովարաններէն տարբեր տեղ չեն յաճախեր, տեսնելու համար բուն իրականութիւնը։

Անոնք մինչեւ անգամ կ'անտեսեն Շիքակոյի վերջին հանրաքուէն, երբ մասնակցողներուն ջախջախիչ մեծամասնութիւնը պաշտպանեց եռագոյնը։

Եւ կ'անտեսեն սա բազմազան միութիւններն ալ, որոնք, բոլոր գաղութներուն մէջ, զուրգուրանքով կը պարզեն եռագոյնը, ամէն անգամ որ առիթ մը ներկայանայ։

Քանի մը պատահական օրինակներ յիշած ըլլալու համար, կը հարցնենք.—

Դաշնակցականնե՞ր էին անոնք որ, քանի մը ամիս առաջ, մասնակցեցան Ազգատօնին, Նիսի, Մարսէյլի, Կրընոպլի եւ Լիոնի փողոցներուն մէջ պտտցնելով ազգային դրօշը։

Դաշնակցականնե՞ր են Կամաւորներու Միութիւնը, Հ. Մ. Ը. Մ.ը, Զ. Ո. Մ.ը եւ բազմաթիւ Հայր. միութիւններ եւ ուրիշ այնքան կազմակերպութիւններ։

«Դաշնակցական տա՞րր» է Եոզկատի Հայր. միութիւնը, որուն անդամները, քանի մը շաբաթ առաջ, իրենց դաշտահանդէսին առթիւ, եռագոյնը պարզած յառաջացան մինչեւ կայարան եւ կախեցին հանրակառքին վրայ։

Իրաւունք չունէ՞ր թղթակիցը բացագանչելու, այդ խանդավառութեան առթիւ.

— «Ուրացող հայախօսներ, օրինակ առէք թրքախօս Եոզկատցիներէն»։

«Կոչնակ» խմբագրականը ոչ միայն ննդութիւն կ'ապացուցանէ, այլ եւ տգիտութիւն։

Ան կը կարծէ որ, երբ Մ. Նահանգները ճանչնան խորհրդային իշխանութիւնը, կարելի պիտի ըլլայ պարզել եռագոյնը։

Ո՞ր ջաղացքէն ձայն կուտաք, բարեկամներ։

Ֆրանսան, Ցունաստանը եւ ուրիշ երկիրներ շատոնց ճանչցած են խորհրդային իշխանութիւնը։

Բայց, դուք խորհուրդ պիտի տայի՞ք որ այդ երկիրներու հայկական գաղութները կարմիր դրօշ պարզէին։

Ձեզի ո՞վ պատմեց թէ «Հայ - հայրենիք»ին դրօշն է այդ,— միջազգային կարմիրը եւ երբ Ամերիկան իր ճանաչումը հռչակէ, կարելի պիտի ըլլայ պարզել զայն։

Գլխիվայր շրջելով իր իսկ ստեղծած անելին մէջ, «Կոչնակ»ը «փափաքելի եւ նպատակայարմար» կը գտնէ յօրինել «առժամանակեայ ազգային նշանադրօշ մը»։

«Պայմանաւ որ, «Երեւանի կառավարութեան վիրաւորանք չպատճառէ»։

Երբ կ'ըսենք թէ շատերու խելքը ջուր կորած եւ խիղճը մամուռ կապած է Երեւանի սարսափէն, մարդիկ իրար կ'անցնին եւ պատիւ կը պահանջեն։

Ահա նորագոյն օրինակը։ Դուք դատեցէք։

Բոլորս ալ կ'ընդունինք որ եռագոյնը վերածնունդի խորհրդանշան մըն է, ազգային տենչերու, անկախութեան եւ ազատութեան դրօշը։ (Եւ Դաշնակցութիւնը չէր որ թանգարանէն հանեց զայն, այլ ժողովրդական - ռամկավար նախարար մը)։

Արդ, քանի որ գաղութները աւելի քան երբեք տոգորուած են անկախութեան գաղափարով, եւ նոյն իսկ ռամկավարները «Անկործնելի» իրաւունքներու, «Մեծ Տեսիլք»ի հեռանկարով կ'ապրին, ուրեմն առաջարկուած առժամեայ «նշանադրօշ»ն ալ պիտի ներկայացնէ իմաստ մը, ազգային խորհուրդ մը։

Ի՞նչ կրնայ ըլլալ այդ խորհուրդը, որ թէ արմատախիլ բազմութեանց սրտին խօսի, խանդավառէ և գօտեպնդէ զանոնք, և, միեւնոյն ատեն, «Երեւանի կառավարութեան վիրաւորանք չըպատճառէ»։

Եթէ գոյները փոխենք եւ նշանակենք սեւ - ճերմակ - դեղին, Երեւանը հակայեղափոխական իմաստ չը՞ պիտի տայ անոր։

Եթէ առիւծ մը դնենք նոր դրօշին վրայ, Երեւանը չը՞ պիտի կասկածի թէ ... բրիտանական աշխարհակալութեան կը ծառայենք։

Թերեւս ձայն չհանէ, եթէ իբրեւ խորհրդանշան ընտրենք «Փառք Աստուծոյ», վերեւն ալ՝ խաչ մը։

Եւ կամ՝ իբրեւ ազգային ներշնչման աղբիւր ընտրենք Յիսուս-Քրիստոսը, բազմած՝ «ի վերայ իշոյ աւանակի», ինչպէս կը պատմէ Աւետարանը ...

Ի՞նչ տխրութիւն է այս, եղբա՛յր «Կոչնակ», ի՞նչ անճոռնի եւ փոքրոգի խաչակրութիւն խորհրդանշանի մը դէմ, որ տիրաբար տեղ բռնած է սիրտերու մէջ եւ հրապարակներու վրայ, եւ որուն առջեւ կը խոնարհի յետին օտարականը։

Ի՞նչ կ'ուզէք փրկել, անարգելով այսքան տարրական սրբութիւն մը։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԸ ՊԻՏԻ ՓԱԿՈՒԻ ՅՈՒԼԻՍ 22ԻՆ ԿԱՄ 29ԻՆ

ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆ ԳՈՅԱՅԱՒ ՄԷԿԴԻ ԴՆԵԼՈՒ ԴՐԱՄԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ

Տնտեսական խորհրդաժողովին դիւանը նիստ գումարելով երեքշաբթի օր, միաձայնութեամբ քուէարկեց բանաձեւ մը, որ չափազանց կը կրճատէ օրակարգը։ Տնտեսական յանձնաժողովը եւ մասնախումբերը պիտի քննեն միայն արտադրութեան դասաւորման խնդիրը եւ ուրիշ երկրորդական հարցեր, իսկ դրամական յանձնախումբերը՝ պետութեանց փոխադարձ պարտքերու խնդիրը։ Պիտի քննուի թէ կարելի՞ է կեդրոնական դրամատուններ հաստատել այն երկիրներուն մէջ որ զրկուած են։ Այս տեսական խնդիրներէն դուրս, նոր հարցեր նկատի պիտի առնուին երբ ընդհանուր համաձայնութիւն գոյանայ։ Մէկդի դրուած են դրամները կայուն վիճակի մը վերածելու (դրամական զինադուլ) եւ մաքսատուրքերը կրճատելու (մաքսային զինադուլ) խնդիրները։

Այս պայմաններուն մէջ, կը կարծուի թէ խորհրդաժողովը հազիւ 10 օր պիտի տեւէ, փակուելով յուլիս 22ին, կամ, առ առաւելն, 29ին։

Յանձնաժողովներու եւ մասնախումբերու աշխատանքը լրանալէ յետոյ, խորհրդաժողովը լիագումար նիստի մը մէջ հանդիսաւորապէս պիտի արձանագրէ ձեռք բերուած արդիւնքները, եւ պիտի յետաձգուի անորոշ ժամանակով։

Երեքշաբթի օրուան նիստին մէջ, Պ. Մաքտօնըլտ բաղձանք յայտնեց որ ժողովին յետաձգումը հինգ շաբաթէն աւելի չտեւէ։ Բայց, ժողովին նոր նստաշրջանին բացումը կախում պիտի ունենայ Մ. Նահանգներու կացութենէն եւ տոլարին վիճակէն։

⁂ Խորհրդային պատուիրակութիւնը առաջարկեց օրակարգ անցընել հետեւեալ երկու խնդիրները.— 1) Կնքել տնտեսական ոչ-յարձակման դաշինք մը՝ բոլոր պետութեանց միջեւ.— 2) Ուսումնասիրել զանազան երկիրներու ներածման կարողութիւնը զարգացնելու միջոցները։

⁂ Բոլոր պատուիրակներն ալ գոհ կ'երեւան օրակարգի կրճատումէն. մանաւանդ որ, վերջին պահուն հաշտարար տրամադրութիւններ ցոյց տուին Անգլիոյ, Ֆրանսայի եւ Մ. Նահանգներու գլխաւոր պատուիրակները։ Ժողովին փակումէն վերջն ալ, բանակցութիւնները պիտի շարունակուին ոսկեվճարի կուսակիցներուն եւ միւսներուն միջեւ, ելք մը գտնելու համար։

⁂ Ուաշինկթընէն կը հեռագրեն թէ տնտեսական վերակազմութեան գերագոյն խորհուրդ մը կազմուած է, նախագահութեամբ Պ. Րուզվէլթի։ Այս խորհուրդը ամէն շաբթու նիստ պիտի գումարէ նախագահական պալատին մէջ, բռնելով նախարարական խորհուրդին տեղը եւ ըլլալով շատ աւելի բազմանդամ եւ հեղինակաւոր։ Օրակարգին վրայ արձանագրուած են հետեւեալ խնդիրները.— կրճատել ցանքը. կարգ - կանոնի տակ առնել ճարտարարուեստութիւնները, նշանակելով աշխատավարձի նուազագոյն եւ աշխատանքի ժամերու առաւելագոյն չափ մը. հանրօգուտ շինութիւններ կատարել, կանոնաւորել հողագործական շրջաններու վիճակը եւ վերջապէս լուծել դրամական խնդիրը։

Քաղաքական տեսակցութիւններ Հռոմի մէջ

ՄՈՒՍՈԼԻՆԻ ԹԷՎՖԻՔ ՐԻՒՇՏԻԻ ՀԵՏ ԿԸ ՔՆՆԷ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԵՒ ՌՈՒՍԻՈՅ ՎԵՐԱԲԵՐԵԱԼ ՀԱՐՑԵՐ

Թէվֆիք Րիւշտի, Թուրքիոյ արտաքին գործավարը Փարիզէն Հռոմ գացած ըլլալով, երեքշաբթի օր մէկուկէս ժամուան տեսակցութիւն մը ունեցաւ Պ. Մուսոլինիի հետ։ Այս առթիւ հրատարակուած պաշտօնական զեկոյցը կ'ըսէ թէ երկու պետական մարդիկը քննեցին երկու երկիրները շահագրգռող հարցերը եւ այն քաղաքականութիւնը որ կը բխի իրենց բարեկամական դաշինքէն։

Հռոմի քաղաքական շրջանակները — թրքական թէ իտալական — լուռ կը մնան քննուած խնդիրներու էութեան մասին, բայց, տարակոյս չկայ թէ Մուսոլինի եւ Թէվֆիք Րիւշտի նկատի առած են վերջերս կնքուած բոլոր համաձայնութիւնները, մէջն ըլլալով չորսերու դաշինքը։ Փոքր համաձայնութիւնը նախապէս կասկածով կը նայէր չորսերու դաշինքին վրայ, բայց այժմ կ'ընդունի թէ այդ պայմանագիրը գլխաւոր միջոցն է փրանքօ-իտալական մերձեցման։ Իրողութիւն է որ թէ Ֆրանսա եւ թէ Իտալիա կ'ուզեն ամրապնդել իրենց յարաբերութիւնները՝ մօտաւոր Արեւելքի պետութեանց հետ։ Այս պատճառով է որ, Թուրքիոյ արտաքին գործավարը Փարիզ գալէ յետոյ, ուզեց հանդիպիլ նաեւ Վիէննա եւ Հռոմ։

Պ. Մուսոլինի միեւնոյն ատեն երկար տեսակցութիւն մը ունեցաւ խորհրդային դեսպանին հետ, քաղաքական հարցերու մասին։ Դեսպանը վերջերս Մոսկուա գնաց, եւ այս առթիւ զրոյց շրջեցաւ թէ Խ. Միութեան եւ Իտալիոյ առեւտրական յարաբերութիւնները պիտի վերածուին քաղաքական համաձայնութեան մը։ Այժմ կը ստուգուի թէ մօտերս ոչ - յարձակման դաշինք մը պիտի կնքուի երկու երկիրներուն միջեւ։ Հռոմի խորհրդային դեսպանը Մոսկուա գացած էր նոյն ինքն Մուսոլինիի թելադրութեամբ, որպէսզի լուսաբանութիւններ տայ չորսերու դաշինքի մասին, որուն ծուռ կը նային բոլշեւիկները։ Իտալական կառավարութիւնը կ'ուզէր համոզել Մոսկուան թէ երբեք ծրագիր չկայ արեւմտեան պետութեանց տեսչապետութիւն մը հաստատելու եւ թէ կարելի է նոյն ձեւով համաձայնութիւններ կնքել արեւելեան Եւրոպայի մէջ։

Ինչպէս կ'երեւայ, դեսպանը յաջողած է իր պաշտօնին մէջ. մանաւանդ որ, կ'ըսուի թէ մօտերս Պ. Լիտվինով ալ Հռոմ պիտի հանդիպի, ոչ - յարձակման դաշինքը ստորագրելու համար։ Երբ այս դաշնագիրը կնքուի, նոյն իմաստով համաձայնութիւններ պիտի կարգադրուին Դանուբեան եւ Պալքանեան պետութեանց հետ, մէջն առնելով Փոքր Համաձայնութիւնը եւ մանաւանդ Եուկոսլավիան։

⁂ Թէվֆիք Րիւշտի Հռոմի մէջ տեսակցեցաւ նաեւ խորհրդային դեսպանին հետ եւ յաջորդ օրը նոր տեսակցութիւն մը ունեցաւ Պ. Մուսոլինիի հետ, Նեղուցներու հարցին եւ ուրիշ տնտեսական - քաղաքական խնդիրներու մասին։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՇՐՋԱՆԸ ՀԵԾԵԼԱՆԻՒՈՎ

Մարսէյլ - Մօնփէլիէ (166 քիլօմեթր) հանգրուանը շատ հետաքրքրական եղաւ։ 41 հեծելանուորդները միասին հասնելով՝ առաջին հանդիսացաւ Ֆրանսացի Անտոէ Լըտիւք։ Դասաւորման մէջ ո՛ր եւ է փոփոխութիւն չկայ։

Ա.— Ֆրանսացի Սփէշէր, Բ.— Պելճիքացի Լըմէռ, Գ.— Իտալացի Կուէռա, Դ.— Ֆրանսացի Արչամպօ եւ Ե.— Իտալացի Մարթանօ։

«Յեղափոխութիւնը վերջացած է»

ԱՄԷՆ ՕՐ ՄԷԿ ՆՈՐՈՒԹԻՒՆ՝ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

Հիթլէր անցեալ օր ժողովի հրաւիրելով Գերմանիոյ դաշնակից պետութեանց նահանգապետները — մարզպաններ — չափաւորութեան ճառ մը խօսեցաւ անոնց եւ շեշտեց թէ յեղափոխութիւնը չի կրնար մնայուն վիճակ դառնալ։

Այս պատգամին վրայ, ներքին գործավարը առջի օր հետեւեալ շրջաբերականը ուղղեց.

— «Իր վերջին յայտարարութեանց մէջ, վարչապետը բացորոշապէս շեշտեց թէ գերմանական յեղափոխութիւնը վերջացած է։ Լուծուած են բոլոր այն կուսակցութիւնները որ գոյութիւն ունէին ազգային - ընկերվարական կուսակցութեան կողքին։ Միանգամ ընդ միշտ անկարելի է անոնց վերակազմութիւնը եւ վերադարձը։ Ուրեմն, ազգային ընկերվարական կուսակցութիւնն է միակ նեցուկը պետական իշխանութեան։ Բոլոր կարեւոր պաշտօնները յանձնուած են ազգային - ընկերվարականներու։ Հետեւաբար, յաղթական յեղափոխութիւնը մտած է հոլովոյթի շրջանին մէջ, այսինքն կը մնայ ձեռնարկել բնականոն եւ օրինաւոր վերակազմութեան աշխատանքի մը։ Սակայն, ծանրապէս կը վտանգուի այդ աշխատանքը, եթէ մարդիկ շարունակեն խօսիլ յեղափոխութեան տեւականացման կամ երկրորդ յեղափոխութեան մը մասին։ Ո՛վ այդպիսի խօսք կ'ընէ, պէտք է գիտնայ թէ կ'ըմբոստանայ Առաջնորդին դէմ եւ ըստ այնմ պիտի դատուի։ Ո՛ր եւ է խափանարար ձեռնարկ պիտի դատապարտուի ծանր պատիժներու, առնուազն կանխարգել բանտարկութեան։ Նահանգապետները և շրջանային կառավարութիւնները պէտք է բոլո՛ր միջոցներով թոյլ չտան որ կուսակցութեան կազմերը կամ անդամները կառավարական իշխանութեան հանգամանք առնեն. որովհետեւ, այդ պարագային մարքսեան և համայնավարական տարրեր սողոսկելով, պիտի խանգարեն ազգային յեղափոխութիւնը եւ կառավարութեան գործը։ Մասնաւոր լիազօրներու ներկայութիւնը չի կրնար հաշտուիլ ամբողջական պետութեան հեղինակութեան հետ։

⁂ Երկրորդ շրջաբերականով մը, ներքին նախարարը բոլոր քաղաքապետութեանց կ'ազդարարէ թոյլ չտալ որ ծնողները իրենց նորածինները կոչեն Հիթլէր (իգական՝ Հիթլէրին կամ Հիթլէրիքէ), որովհետեւ «Առաջնորդ»ը չախորժիր։ Անսաստողներուն անունները պիտի հաղորդուին նախարարութեան։

⁂ Փրուսիոյ մէջ 214 հրեայ նօտարներ պաշտօնանկ եղան վերջնապէս։

⁂ Գործազրկութեան դէմ պայքարը յառաջ կը տարուի ընդարձակ ճակատի մը վրայ։ Թերթերը ամէն օր նորութիւններ կը հրատարակեն։ Կը խորհուի փապուղիներով իրարու միացնել Պերլինի կայարանները, ինչպէս եւ ջրանցք մը շինել Հռենոսի եւ Դանուբի միջեւ։ Մեծ արդիւնքներ կը սպասուին հարսնցուներու եւ փեսացուներու համար սահմանուած պարգեւէն (տարեկան հազար մարք,— 6000 ֆրանք)։ Թերթերը կը գրեն թէ այս պարգեւին շնորհիւ, տարին 200,000 ամուսնութիւն պիտի կնքուի, առաջին տարին 400,000, իսկ յաջորդաբար տարեկան 200,000 հոգի պակսեցնելով գործազուրկներուն թիւը։ Միեւնոյն ատեն պիտի օգտուի կահ կարասիներու եւ տանին առարկաներու ճարտարարուեստութիւնը, քանի որ պետական պարգեւը սահմանուած է գնումներու։ Պետութիւնը տարեկան 160միլիոն մարք պիտի ծախսէ այս նպատակով։

⁂ Պաշտօնական զեկոյցի մը համաձայն, Փրուսիոյ մէջ բանտարկուած քաղաքացիներու թիւն է՝ 12,000, իսկ ամբողջ Գերմանիոյ մէջ՝ 18,000, մինչդեռ արտասահմանի թերթերը կը ցուցնեն 100,000։ Կ'երեւայ թէ պաշտօնական ցանկէն դուրս են այն կալանաւորները որ կը գտնուին կեդրոնացման բանակատեղիներու մէջ։

⁂ Բողոքական երէց մը, Միւլլէր, հետեւեալ «Հայր մեր»ը շինած է Հիթլէրի համար.—

Ատոլֆ Հիթլէր, դուն մեր առաջնորդն ես,
Թող քու անունդ դողացնէ մեր թշնամիները,
Թող հասնի քու երրորդ արքայութիւնդ,
Եւ քու կամքդ ըլլայ օրէնք տիեզերքին համար։

Պտոյտ մը քաղաքէ քաղաք՝

ԶԻՆԱԹԱՓՈՒԹԻՒՆԸ ՅԱՋՈՂՑՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Զինաթափութեան խորհրդաժողովին յետաձգումէն ի վեր, անոր նախագահը՝ Պ. Հէնտըրսըն պտոյտներ կը կատարէ մայրաքաղաքէ մայրաքաղաք, յուսալով մասնաւոր խօսակցութեանց շնորհիւ հարթել դժուարութիւնները։

Առջի օր Պ. Հէնտըրսըն Փարիզ հանդիպելով, երկար տեսակցութիւններ ունեցաւ վարչապետ Պ. Տալատիէի, Պ. Փօլ Պոնքուրի եւ ուրիշ իրաւասու անձերու հետ։ Այս առթիւ կէտ առ կէտ քննուեցան վիճելի հարցերը։ Երկու կողմերն ալ գոհ կ'երեւան տեսակցութեան արդիւնքէն։

Պ. Հէնտըրսըն Հռոմ գնաց, Պ. Մուսոլինին ալ տեսնելու համար։

Ժանէթ Մաքտօնալտ դատ բացաւ,

200,000 ՖՐԱՆՔ ՀԱՏՈՒՑՈՒՄ ՊԱՀԱՆՋԵԼՈՎ

Առջի օր, պատժական 13րդ ատեանին առջեւ, շարժանկարի թագուհիներէն Ժանէթ Մաքտօնալտ դատ բացաւ լրագրողի մը, Անտռէ Ռանսանի դէմ։

Երեք ամիս առաջ, երգիծաթերթի մը մէջ, լրագրողը մտացածին տեսակցութիւն մը զետեղած էր Օր. Մաքտօնալտի հետ, որ ինքզինքը վիրաւորուած համարելով, 200,000 ֆրանք հատուցում կը պահանջէ։

Ժանէթ Մաքտօնալտ մասնաւորապէս աղդուած է օրագրողին հետեւեալ տողերէն.

— «Տեսակցութիւնը եղաւ մտերմիկ, համարձակ, զգայասիրական, երանաւէտ։ Օրիորդը ինծի թոյլ տուաւ բոլոր յանդգնութիւնները ... փունջ մը կտրեցի իր մազերէն, համբուրեցի թարթիչները, եւ գտայ 25 հատ իւրաքանչիւր կոպին վրայ, փչեցի ծոծրակին աղուամազը, ճկոյթ մատս պտտցուցի մերկ թեւին վրայ, չափեցի դնդղուցը, շոյեցի ձեռքին խոռոչը ...»։

ՃԱՄԲՈՒԱԾ ԵՒ ԿԱՏՂԱԾ ՍԻՐԱՀԱՐԻ ՄԸ ՎՐԷԺԸ

Պելճիքայէն մանկամարդ աղջիկ մը, Ժոռժէթ, 19 տարեկան, որ բանուորուհի է Լիլի մէջ, երես դարձուցած էր Ֆրանսացի երիտասարդի մը։ Առջի օր տղան սպասեց գործարանին դրան առջեւ եւ հետապնդելով, բռունցք մը իջեցուց։ Աղջիկը մարեցաւ։ Երիտասարդը օգտուելով առիթէն, դանակով պզտիկ խաչեր գծեց աղջկան դէմքին վրայ եւ քիմիական հեղուկ մը լեցուց ու կապեց։ Երբ աղջիկը սթափեցաւ, զգաց որ դէմքը կ'այրի։ Տուն հասնելէ վերջը հասկցաւ ամէն բան։ Դէմքը այլանդակուած է եւ բացուած հետքերը պիտի մնան մինչեւ մահ։ Տղան ձերբակալուեցաւ։

ԹՈՒՐՔԻԱՆ՝ ԻՐ ՀՈՂԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

ՊՏՈՒՂԻ ԱՐՏԱԾՈՒՄԸ

Թուրքիան, շնորհիւ իր արգասաբեր հողին, ունի լաւ եւ առատ պտուղներ։

Ոչ միայն հողը բերրի է, այլեւ իր զանազան մասերուն մէջ տարբեր կլիմաներ ունենալով, միանգամայն շատ տեսակի պտուղներ ունի,— կաղին, թուզ, նարինջ, խաղող, խնձոր, տանձ, հաշուելով միայն արտածուածները։ Հայր Ալիշան, իր «Յուշիկք Հայրենեաց Հայաստանի» գրքին մէջ շատ ճշգրիտ ու յատկանշական ձեւով կուտայ Թուրքիոյ կլիման։ Եթէ, կ'ըսէ, առաւօտ Սեւ ծովու ափէն ճամբայ ելլես ու իրիկուան Տիգրանակերտ ըլլաս, պիտի ունենաս՝ առաւօտ մը գարնան, միջօրէ մը ամրան եւ երեկոյ մը աշնան...

Պտուղը, ուրեմն, ըլլալով այսքան առատ ու լաւ, Թուրքիոյ տնտեսական կեանքին մէջ մեծ դեր կը կատարէ, անշուշտ։ Մասնաւորապէս չոր թուզն ու չամիչը, Եգէական շրջանի այդ պատուական բերքը, մեծ բարիք մըն է ոչ միայն իր շրջանի ժողովուրդին, այլ եւ՝ ամբողջ երկրին համար։ Նոյնը՝ կաղինը՝ Սեւ ծովի եզերքին համար։ Որպէսզի աւելի որոշ ըլլայ, յիշենք որ, համաձայն տարիներու յաջորդական վիճակագրութեանց։ Թուրքիոյ պտուղի արտածման արժէքը՝ երկրին ամբողջ արտածման 5–6 էն մէկն է։

Նոյն վիճակագրութիւններէն քաղենք ե՛ւ քանի մը թիւեր։

Այսպէս, Թուրքիա 1929–1930–1931 երեք տարիներու ընթացքին ունեցած է հետեւեալ ընդհանուր արտածումները.—

Ընդհ. Արտածում

Հազար թօնօ	միլիոն ոսկի	տարի
669	151	1929
618	151	1930
667	127	1931

Պտուղի Արտածումը

101	24	1929
104	27	1930
85	27	1931

Այս պզտիկ ցուցակը ցոյց կուտայ, արդէն, թէ պտուղը երկրին առեւտրական հաշուեկշիռին մէջ իր նկատելի տեղը ունի։

Աւելորդ է ըսել որ պատերազմէն առաջ ալ այսպէս էր։ Այնատեն, Թուրքիոյ արտածած չոր պտուղները իրենց մրցակիցները չունէին։ Բայց, պատերազմէն վերջ Թրքական չամիչին հետ սկսան մրցիլ Գալիֆօռնիոյ, Աւստրալիոյ, Կրետէի եւ Պարսկաստանի չամիչները։ Մրցումը ոչ միայն որակով եղաւ, այլ հազար ու մի ձեւերով։ Նեբանդող բոլոր երկիրներուն մէջ խօսուեցաւ ու գրուեցաւ Թրքական պտուղներուն անմաքրութեան մասին։ Թուրք մամուլը իրար անցաւ։ Մեղադրեցին նոյն իսկ, թէ՝ Փրանկախօսներու ձեռքերէն կ'անցնին այդ պտուղները ...։ Այս քարոզչութիւնը պզտիկ հարուած մը չէր անշուշտ։ Ատոր միացաւ եւ ուրիշ պարագայ մը։ Թուրք այգեպանները ցոյց տրուած նըմոյշներուն նման չէին։ Եւ անխուսափելի օրհասը մը ծայր տուաւ։ Աւելի վերջ, Օթմանյեահամաժողովը նորդ-ուպրութիւն մը յարոյց։ Աւստրալիոյ չամիչը հովանաւորելու համար, Անգլիոյ մաքսային դռները Թրքական չամիչին դէմ աւելի նեղցան։ Միւս կողմէ, Թուրքիոյ գլխաւոր յաճախորդը, Ամերիկան, քաջալերելու համար Գալիֆօռնիոյ չամիչի եւ թուզի արտադրողները՝ սկսաւ շատ քիչ ներածել Թրքական չամիչն ու թուզը։

Այս պայմաններուն առջեւ, Թուրքիա ստիպուեցաւ իր պտուղներուն գինները կոտրել ու խորհիլ փոխադրութեանց ծախքերու նուազման մասին, եւ զանոնք թարմ վիճակի մէջ արտածել։

Այս վերջինը, թարմ պտուղի առաքումը, 1930 եւ 1931 տարիներուն հետեւեալ քանակութիւններով ու արժէքներով եղած է.—

1930

	Թօնօ	ճզր. ոսկի
Խաղող	386	22
Խնձոր ու տանձ	6034	285
Թարմ թուզ	17	08
Լեմոն	132	22
Նարինջ	3237	185

1931

	Թօնօ	ճզր. ոսկի
Խաղող	179	11
Խնձոր եւ տանձ	3065	155
Թարմ թուզ	13	02
Լեմոն	13	2
Նարինջ	2616	136
Գումար	5885	304·2

Տուի այս ցուցակը, որպէս զի հասկնալի ըլլայ թէ թարմ պտուղի արտածումը շատ անարժէք բան մըն է եղած։ 1932ի արտածումը նախորդներէն տարբեր չէ, եթէ աւելի պակաս չէ։ Թարմ խաղողի արտածումը պատերազմէն առաջ ալ կար։ Ու Եգէականի շրջանը, այն ատեն, երկու եւ կէս միլիոն քիլօ խաղող կ'արտածէր։ Այժմ միայն Եգիպտոս կ'ուղարկուի խաղողը, եւ այն ալ՝ տարին 2–300000 քիլոյի չնչին քանակութեամբ։

Ի՞նչ է պատճառը այս նուազման։

Պատերազմէն վերջ, գրեթէ ամէն երկրի մէջ ընդհանրացաւ այն կարծիքը թէ՝ «վիթամին»ը շատ օգտակար է մարդկային կազմին, թէ՝ շատ թարմ պտուղ ուտելու է եւն.։ Ու ամէն տեղ թարմ պտուղի նախընտրութիւն մը մարդ տուաւ։ Կեդր. Եւրոպայի, բայց մանաւանդ Գերմանիոյ մէջ այդ նըպատակաւ ընկերութիւններ ալ կազմուեցան։ Երբ պահանջը շատցաւ, շատ բնականօրէն աւելցաւ նաեւ արտադրողներու թիւը։ Յունաստան, օրինակ, ինչպէս ուրիշ նիւթերու, թարմ պտուղի արտածման մէջ եւս ուժեղ մրցակից մը եղաւ Թուրքիոյ։ Համաձայն Յունաստանի առեւտրական վիճակագրութիւններուն, այդ երկիրը 1929ի ընթացքին Կիպրոս ղրկած է 8 միլիոն քիլօ, իսկ 1930ին 5 միլիոն քիլօ խաղող։ Ղրկած նաեւ՝ Գերմանիա, Աւստրիա, Անգլիա եւ Զուիցերիա։ Նման արտածումներու սկսաւ եւ Պուլկարիա, որուն «հաքըղ ալի» խաղողը Գերմանիա եւ Աւստրիա կ'ուղարկուի։ Համաձայն պուլկար վիճակագրութեանց՝ 1926ին 155000 քիլօ, իսկ 1932ին՝ 6 միլիոն 300000 քիլօ խաղող արտածուած է։ Եուկօսլաւիա եւ Իտալիա անգամ արտածումներու սկսած են։

Ուրեմն, Թուրքիան ոչ միայն չկրցաւ թարմ պտուղի առաքման մէջ մրցիլ, այլ եւ՝ իր չոր պտուղի արտածումին նուազման վնասն ալ կրեց։ Հետեւանքը այն եղաւ, որ ան ստիպուած է իր պտուղներուն գինները իջեցնել։ Իջեցնել նոյն իսկ արտադրողին արժած գինէն ալ վար։ Այդ պտուղները՝ դաշտէն մինչեւ արտածման վայրը՝ Թուրք բանուորին, ծառայողին, վաճառականին, փոխադրիչին ձեռքէն պիտի անցնին։ Այսինքն՝ այս վերջինները նիւթական փոխարինութիւն մը պիտի ստանեն անկէ։ Բայց, այդ անկումին մէջ շատ բնականօրէն պիտի նուազի եւ անոնց ստանալիք վարձատրութիւնը։

Երբ արտածման վիճակագրութիւնները աչքէ կ'անցընենք, կը տեսնենք կլոր թիւեր։ Ու մեզի, նոյն իսկ զանոնք պատրաստողներուն համար անստոյգ է թէ՝ այդ թիւերուն համապատասխան դրամ մտա՞ծ է երկիր։ Օրինակ, Սեւ ծովու եզերքէն խնձոր եւն. կ'ուղարկուի Եգիպտոս։ Ու մաքսատան մէջ արժէքը կ'արձանագրուի, յետոյ ալ արտածման վիճակագրութեան մէջ աւելցնելու համար։ Եւ սակայն, շատ յաճախ այդ պտուղներուն փոխարէն բան չեն ստանար ուղարկողները։ «Յառաջ» տարիուկէս առաջ հրատարակեց, «Թուրքիան ինչպէս որ է» ընդհ. վերնագրով, Թուրք թղթակիցներու տպաւորութիւնները՝ Թուրքիոյ բազմաթիւ քաղաքներէն։ Խօսելով Սամսոնի մասին, Թուրք թղթակիցը կ'ըսէր թէ «Այս ու մօտակայ շրջաններէն Եգիպտոս ղրկուած խնձորի ու տանձի փոխարժէքը չիստացուիր յաճախ»։Անցեալ օր վաճառական մը մեծ քանակութեամբ ղրկեր է։ Ու ահա Աղեքսանդրիոյ վաճառականը, Պայրամի օրով, հետեւեալ հեռագիրը կուտայ.— «Խնձորները բոլոր փտած ելան...»։ Մեր արտածած պտուղներուն մեծ մասը այս ճակատագիրը կ'ունենան»։

Արտածման այս նուազումն է որ ազդեց նաեւ Թուրք չողենաւերու հաշիւին։ Այս օրեր «Սէյրը Սէֆային»ի նաւերը ուզեցին դադրեցնել իրենց երթեւեկը դէպի Եգիպտոս։ Մամուլի մէջ ահագին խնդիր ելաւ։ Տարեկան 200,000 ոսկիի բաց մը կը մատնանշուի։ Բայց դադրեցնելը աւելի մեծ վնաս նկատեցին ու Տնտեսական գործավարը Լոնտոնէն հեռագրեց շարունակել երթեւեկը։

Այս պարագան միայն ցայտուն արդիւնքն է պտուղներու եւ ընդհանրապէս արտածումներու աննպաստ վիճակին, որու մասին կը խօսինք առանձին։

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ԹՈՒՐՔԵՒՊՈՒԼԿԱՐ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Արտաքնապէս՝ սիրալիր, ներքնապէս՝ դժգոհ

ԽՄԲ.— Տանօթ է որ պաշտօնապէս սերտ կապ ունին երկու երկիրները։ Պուլկարիոյ վարչապետը էնկիւրի գընաց։ Թէվֆիք Րիւշտի շոգեկառքին մէջ Ցար Պորիսի այցելութիւնը ընդունեց։ Իսկ այժմ կը խօսուի Թուրքիոյ, Յունաստանի, Պուլկարիոյ եւ Ալպանիոյ միջեւ համաձայնութեան մը մասին՝ ընդդէմ Փոքր Համաձայնութեան։ Հակառակ լուրերու այս օրերուն, հետաքրքրութենէ զուրկ չէ պուլկարական «Սլօվօ» թերթին մէջ երեւցած «Թուրքիա» վերնագրով հետեւեալ յօդուածը։ *Սլօվօ*ն կը խմբագրուի պուլկար սպայակոյտի պահեստի զնդապետի մը կողմէ որ նախորդ կառավարութեան ազդեցիկ դէմքերէն մէկն էր։ Այս յօդուածը կարելի է ըսել, ամբողջ Պուլկարիոյ՝ Թուրքիոյ հանդէպ ունեցած մտածման արտայայտիչն է, բայց պաշտօնական յարաբերութեանց մէջ, միշտ բարեկամութեան կը ճառեն.—

Մինչեւ 50 տարի առաջ, անոր խիստ թեւարկութեանը տակ էինք։ Մինչեւ վերջերս՝ մեր ամենամեծ սահմանակիցն էր։ Զանձրացանք։ Ու բռինք որ մեր թեւարկութեան տակ գան մեր այն եղբայրները եւս որոնք Թրքականին տակ մնացած էին։ Ու ըրինք։ Շատ սխալեցանք։ Ու այնչափ գայն խանչակեցինք որ դժուար պիտի սրբագրենք։

Թուրքիան, այսուհանդերձ, մնաց մեր սահմանակիցը՝ հարաւ արեւելքէն։ Քիչ մասով մը կը հպինք, բայց լաւ դրացիներ ենք։ Որովհետեւ ան ամփոփուեցաւ հեռաւոր տեղ մը ու մեզ հանդէպ որկրամոլ մը չի նկատուիր։ Մենք ոչինչ կը փնտռենք իրմէ, բացի մարդկային վերաբերումէ՝ իր սահմաններուն մէջ եղած ազգակիցներու հանդէպ։ Այդ կէտին մէջ, երբեմն համաձայն չենք։

Հսկայ կայսրութիւն էր։Բայց պատմական օրէնքներուն ուժով ինկաւ։ Հեղհեղէ, բայց ապահով կերպով ամփոփուեցաւ հոն, ուր որ է իր տեղը։ Հոն ուր երբեմն կ'իշխէր՝ ոչինչ թողած է իբրեւ յիշատակ։ Խօսքս մըշակութային գործերու մասին է։ Այդ պատճառաւ ալ, նման բոլոր Փիլիքապէս միայն իշխողներու, շուտով կորսնցուց ամէն ինչ, մինչ կրնար մինչեւ մեր օրերը պահել՝ մասւոր գերակշռութիւն մը ունեցած պարագային։ Ձեմ կարծեր, որ ասոր համար որ եւ է մէկը ցաւի։ Նոյն իսկ անոնք որ յաճախ կը կրկնեն.— «Թրքական լուծին տակ աւելի լաւ էր»։

Մեր երկրին մէջ եւս Թուրքիան ոչինչ թողած է, բացի աղօթքի յիշատակներէ։ Մեզ թողած է, սակայն, չօշափելի թիւով բնակչութիւն,— զուտ Թուրք եւ պուլկար մահմետական (փոմաք)։ Այս բնակչութեան համար շատ կը մտատանջուի մեր արեւելեան դրացին։ Եւ, փառք տիրոջը, մինչեւ այժմ գանգատելիք լուրջ պատճառներ ունեցած չէ։ Որովհետեւ, մեր երկրին մէջ այդ բնակչութիւնը նկատուած է բոլորովին հաւասար աչքով Պուլկարներուն հետ։ Ոչ մէկ իրաւունքէ զրկուած է։ Երկրին քաղաքացիական բոլոր իրաւունքները կը վայելէ եւ ամէն ատեն կ'օգտուի անոնցմէ։ Պուլկար հպատակներ են, եւ, իբր այդպիսիներ, միւսներուն հետ հաւասար կը նկատուին։

Զխօսինք անցեալի մասին։ Այսօրուան Թուրքիոյ մէջ եւս կան բաւական թիւով Պուլկարներ, Թուրք հպատակներ։ Թուրքիոյ մէջ բնակող Թուրքերուն իրաւունքները կը վայելե՞ն անոնք։ Պուլկարիոյ մէջ Թուրքերուն տեսած վերաբերումին եւ Թուրքիոյ մէջ Պուլկարներուն տեսած վերաբերումին միջեւ նոյնութիւն կա՞յ։ Ո՛չ, կ'ըսեմ ես։ Ու բոլորս գիտենք ատիկա։ Կը հանդուրժենք ատոր։ Որովհետեւ մեզմէ աւելի հանդուրժող ազգ չկայ։ Կը լռենք ու կը հանդուրժենք։ Այսպէս է մեր նկարագիրը։

Մեր երկրին մէջ կը հանդուրժենք այլադաւաններուն։ Կը փութանք դոհացնել, անոնց քմայքները ամբողջովին բաւարարել։ Մինչ, Թուրքիոյ մէջ գտնուող մեր եղբայրները կը ճնշուին։ Չեն համարձակիր դուրս բարձրացնել։ Իրաւունքի մասին խօ՛սք չըլլար։ Ձայն կ'արտաքսեն։

Որքան հանդուրժող ենք մենք, այնքան շատ գգայուն են Թուրքերը, մանաւանդ կրօնական խնդիրներու մէջ։ Բողոքի պարագաներ հազուադէպ չեն ընդդէմ մեր ամենաբնական ցանկութեան, որով ուզած ենք պուլկարացնել կամ վերաշինել Պուլկարիան։ Թուրքերը բողոքեցին, երբ որոշեցինք մեր կարգ մը գիւղերուն Թրքական անուններուն տեղ պուլկարական անուններ տալ։ Անոնք բողոքեցին, ամէն անգամ որ վերաշինական նպատակով հարկ էր որեւէ տեղ մզկիթ մը փլցնել։ Մենք կը լռենք ու կը հանդուրժենք երբ թաղապետական եւ նահանգային խորհուրդները, ունենալով Թուրք անդամներու մեծամասնութիւն, «թէքք»ներու համար մեծ վարկեր կը նախատեսեն, փոխանակ ճամբաներու կամ կամուրջներու յատկացնելու։

Ամենաթարմ ու յատկանշական պարագան այսպէս կոչուած «Ռադկրատի դէպքն է»։ Վերաշինական ծրագրի համաձայն, Թուրքերու գերեզմանատան կողմէ գրաւուած ընդարձակ հողամասէն կտոր մը կը մտցուի քաղաքային պարտէզի սահմաններուն մէջ։ Քաղաքապետութիւնը որ եւ է ձեռնարկ չըներ։ Անհամբեր երիտասարդներ կը տեղափոխեն մէկ քանի քարեր։ Ու ասիկա փոթորիկ կը ստեղծէ Թուրքիոյ մէջ։ Պուլկար հիւպատոսարանը յարձակման կ'ենթարկուի։ Ապակիները կը կոտրեն։ Ի վերջոյ, մենք խորհեցանք թէ՝ Թուրք մայրաքաղաքին մէջ ոչինչ մնացած է ու Թուրքերը գոհ եղած են իրենց «պապաբիկիթլիք»էն։ Մեր արտաքին քաղաքականութեան ղեկավարութիւնը չխորհեցաւ որ Թուրքերը ճնշում մը ի գործ դրին, որուն իբրեւ հետեւանք ներողութիւն պէտք էին խնդրել։ Ու գոհացաւ ըսելով թէ՝ «խնդիրը լուծուած է»։ Ռադկրատի մէջ փոխանակ քաղաքային պարտէզի, պիտի շարունակեն ցցել քարեր եւ դամբաններ, իսկ մեր հիւպատոսարանը պատուհանները պիտի մնան կոտրած ապակիներով։ Չէ՞ որ ամառնային է եղանակը, զովութիւն պէտք էր։

Ու, կը շարունակէ վարչապետ Պ. Մուշանով,— մեր յարաբերութիւնները՝ Թուրքիոյ հետ՝ շատ լաւ կը դարգանան։ Թուրք կառավարութիւնը տրամադիր է եղեր Թրակիայէն արտաքսուած Պուլկարներուն կալուածները գնահատելու։ Ան պիտի գնահատէ նաեւ կալուածները ուրիշ Պուլկարներու, զորս օր մը պիտի արտաքսէ։ Բայց ... մեր յարաբերութիւնները չա՛տ լաւ են, որովհետեւ մեր վարչապետը մոլցած է ըսել.

— «Ես հոն փիլաֆ կերայ ու շէրպէթ խմեցի» (կ'ակնարկէ էնկիւրէ այցելելուն)։ Ես նման չեմ մեր այն ներկայացուցչին, որ բարկացած է Ապտիւլ Համիտին՝ գինքը փիլաֆի հրաւիրած չըլլալուն համար ...։

Թող այդպէս ըլլայ։ Բոլորս կ'ուրախանանք, երբ դրացիի մը հետ մեր յարաբերութիւնները բնականոն են։ Ու քանի որ Թուրքիոյ հետ շատ լաւ է, երջանկութենէ պիտի ցատկենք։ Այդպէս ըլլալու համար, սակայն, փոխադարձութիւն պէտք էր։ Փոխադարձութիւն, ամէն բանէ առաջ, փոքրամասնութեան հարցին մէջ։ Փոխանակ ծառայութեան տնտեսականդեռնի վըրայ։ Մեր կողմէ՝ կը կատարուի ատիկա։ Բայց՝ Թրքական կողմէն՝ ոչինչ կայ։ Ահա թէ ինչո՛ւ այդքան չափազանցուած են Րիւշտի պէյի «իքրամ»ները՝ երբ ան կ'անցնի մեր երկրէն։ Անոր հանդէպ անհրաժեշտ ուշադրութիւնը ցոյց տալ՝ կրթուած մարդու պարտականութիւն է։ Բայց անոնց ամէն մէկ քմայքներուն չոյանքը, նոյն իսկ ստորնացումը չըլլիտի կասեցնեն Թուրքիայէն Պուլկարներու արտաքսումը, եւ ոչ ալ Թուրքիան աւելի գթառատ պիտի ըլլայ դէպի Պուլկարիան։ Թէ՝ այդ հաճոյակատարութիւնը որ եւ է արդիւնք չի տար, կը փաստուի անով որ երկու օր առաջ Թուրքիա Լոնտոնի մէջ ստորագրեց այսպէս կոչուած նախայարձակի մասին պատրաստուած համաձայնագիրը, որ, եթէ վնասակար չէ, որ եւ է օգտակարութիւն ալ չունի Պուլկարիոյ համար ...

Անջատ կէս միլիոն Թուրք բնակչութենէն, Պուլկարիոյ մէջ կ'ապրին նաեւ 6000 Թրքահպատակներ եւ կը սնանին հոս։ Թուրքիայէն արտաքսեցին բոլոր պուլկարահպատակները, որոնք ապրուստ մը կը հայթայթէին հոն։ Մեր բանուորներէն ոչ մէկը կ'ընդունին հոն։ Կը վռնտեն նոյնիսկ տեղացի Պուլկարները։ Թուրքիա, ցոյց տալու համար իր ուժն ու անկախութիւնը, կը փակէ իր սահմանները մեր այն բոլոր ապրանքներուն առջեւ, որոնք մեր արտածման մէջ մեծ տեղ մը կը գրաւէին սակէ առաջ։ Թուրքիա նոյն ապրանքները այժմ ուրիշ տեղէ կը հայթայթէ։ Մինչեւ վերջերս առեւտրական դաշնագրի մասին մտածող չկար, քանի որ մեր յարաբերութիւնները «շատ լաւ» են (նոյն օրերուն Սոֆիա կը գտնուէին Թրքական պատուիրակներ, Թուրք եւ պուլկար առեւտր. դաշնագրի պատրաստութեան համար)։ Իսկ բարեկամներու միջեւ իրար հաշուեհարդեր չկայ։ Թուրքիայէն Պուլկարներ են արտաքսեր, թէ պուլկարական ապրանքներ չեն առներ, ու լռել իսկ չեն ուզեր — այդ բոլորը ոչինչ։ Առաւել մանր բաներու համար չարժեր աւրել «տօսթլուք»ը։ Մանաւանդ հիմա երբ Թուրքիա նախաձեռնութիւնն է վերցուցած մեզ Յունաստանի մօտեցնելու, նաեւ Ալպանիոյ։

Ես եւս պիտի ուրախանայի, եթէ չորսերու համակարծութիւն մը գոյանար Պուլկարիոյ, Թուրքիոյ, Յունաստանի եւ Ալպանիոյ միջեւ՝ Փոքր Համաձայնութեան դէմ։ Բայց կը վախնամ որ կրակէն չազատուած մենք հանենք եւ ուրիշներ գայն ուտեն։ Թէեւ, մենք «ալըշք» ենք ատոր ...։ Անհրաժեշտ է որ Թուրքիոյ հետ ըլլանք անկեղծ։ Կարելի չէ որ միայն մենք «իքրամ» ընենք անոր։ Այս պարագան թող լաւ յիշեն մեր վարիչները։ Այդ բարեկամութիւնը թող հիմնուի երկու կողմերու փափաքին վրայ։ Զայն թող առաջնորդէ օգտակար, բայց անգործ Թուրքեւպուլկար մերձեցման կոմիտէն, որ իբր թէ գոյութիւն ունի։

ԻՍԿ «ՃՈՒՄՀՈՒՐԻՅԷԹ»Ի ՄԷՋ (2 ՅՈՒԼԻՍ) ԱՊԻՏԻՆ ՏԱՎԷՐ ԿԸ ԳՐԷ Ի ՄԻՋԻ ԱՅԼՈՑ.—

Զեմ գիտեր ուր եւ երբ կարդացած եմ թէ՝ պատմութեան վնասաբեր դասերը պէտք չէ աւանդել։ Այս տեսակէտին բոլորովին սխալ չըլլալը հասատատող փաստերու առջեւ ենք։ Պուլկարները, Խարբէէի մէջ չեմ գիտեր որ «ցարը պահած է», ըսելով՝ բաներ, իրենց մէջ անչէջ ցանկութիւն մըն են ստեղծեր, եւ, հակառակ անոր որ նման աչք-բացութիւններու երեւէն քանի դարերէ ի վեր փորձանքներ կուգան, այլեւս մէկ հատիկ Պուլկար չպարունակող Խարբէէն Պուլկարիոյ կցելու այդ ցանկութենէն չեն հրաժարիր։ ... Ասիկա պարզ պատրանք մըն է, որմէ վերացողները շատ չանցած կ'արթննան իրականութեան ապտակը։ Երէկուան ապտակին ցաւն ալ, հեռաւոր անցեալի փառքերուն նման, պէտք չէ մոռնալ։Որովհետեւ պատմութիւնը կ'արձանագրէ այդ երկուքն ալ։

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՆՈՒԱԶԻ

Աշխատանքի միջազգային դիւանին կազմած վիճակագրութեան համաձայն, գործազրկութեան տագնապը սկսած է մեղմանալ ամէն կողմ։

Անգլիոյ մէջ 1933 յունիսին գործազուրկներու թիւն էր 2,636,300, անցեալ տարի յունիսին՝ 2,821,800։Գերմանիոյ մէջ՝ 5,039,500 էր, անցեալ տարի 5,582,600ի։ Ֆրանսայի մէջ՝ 314,242 էր, անցեալ տարի 322,320։

Միայն Միացեալ Նահանգներու մէջ էր որ գործազուրկները չեն նուազած։

Պարսկահայ-Երգչախ[…]

ՏԻԿ. Ս. ԱՂԱԲԱԲԵԱՆԻ ՅՈՐԵ[…]

ԹԷՀՐԱՆ, 22 Յունիս.— Յուն[…] Թէհրանի Հայ Եկեղեցասէր Կ[…] Միութեան նախաձեռնութեամբ[…] ղիս Կեդր. Թատրոնում կա[…] Տիկ. Սաթենիկ Աղաբաբեան[…] կան 15ամեայ գործունէութեան[…] դէսը, ուր ներկայ էր մայրաքա[…] երեւելի ընտրանին՝ բոլոր ազգ[…] ներից։

Ներկաներէ թւում էին ա[…] նախարար Պ. Ֆարուղին, պատ[…] մական նախարար Սարդար[…] դը, Թղթատարական նախարար[…] լիսի նախագահ Պ. Դարգեարը[…] լիսի ուրիշ եւ հայ պատգամաւոր[…] նախարարական պաշտօնեաներ[…] մուլի հայ եւ պարսիկ, ազգայ[…] միննրի ներկայացուցիչները[…] ռատարագրի պաշտօնական հիւր[…] տերը իրենց ընտանիքներով։

Հրաւիրուած էին — բացի[…] դային դեսպանից — միւս բոլոր[…] պանները, որոնց մի քանիսը[…] փից բացակայ լինելուն պատճ[…] գրաւոր իրենց ներողութիւնը[…] էին։

Բերուած էին բազմաթիւ նուէ[…] Միայն ծաղկեպսակների թիւը[…] նում էր 40ի, որոնց մէջ առանձ[…] աչքի էր ընկնում պարսիկ Շիր[…] չիղ Սորխի նախագահուհի՝ ար[…] դուստր Շանդուխտի շքեղ ծաղ[…] սակը։

Հանդէսը ունէր բաւական ճոխ[…] գիր։

Վարագոյրը բացուեց երիտ[…] երաժշտագէտ Պ. Օ. Սիւրմէկ[…] կազմակերպած ուժեղ եւ ներկայ[…] լի երաժշտախումբի նուագով[…] ւում)։ Այսպ ծափերի եւ ծաղ[…] տարափի տակ բեմ եկաւ Տիկ. Ա[…] ղաբաբեան եւ իր անուշ ձայնով[…] երգեց Մէօքալի ձայնագրած «Վ[…] լաթ Շահ» պարսկերէն երգը եւ[…] ընտ մէջ մի շարք այլ երգեր՝ հ[…] րէն, ֆրանսերէն, ռուսերէն եւ[…] կերէն լեզուներով, միշտ արժան[…] լով բուռն ծափերի։

Լաւ տպաւորութիւն թողին խ[…] կան երգերը («Կոմիտաս» երգչախ[…] բի) Պ. Հ. Գրիգորեանի ղեկավար[…] թեամբ։

Արտասանութիւններ եղան Պ. Պ. Բաբայեանի եւ Ս. Սաբեանի կո[…] հայերէն, Դաւթեանի կողմից ա[…] րէն եւ Պ. Նուշէրի կողմից պարսկ[…] լեզուներով։

Արտասանողներից Տիկ. Դաւթ[…] կարողացաւ մագնիսացնել հանդի[…] կանների եւ անգամ լեզուն չհասկ[…] ցողներին հափշտակել, որպէսզի[…] պուած շնչով հետեւեն իր զգաց[…] ներով եւ ապրումներով լի արտա[…] նութեան։ Հասարակութեան պահ[…] ջին եւ տեղատարափ ծափերի[…] շնորհալի տիկինը արտասանեց մի[…] րիչ կտոր եւս նոյն յաջողութեամբ։

Երկրորդ վարագոյրին հանդ[…]

ԵՍ ԻՄ ԴԱՒԱՆ...

Թիւ 11/174 «Բոքոխ»ի բերնից
նուէր Բօնշօնին

ԹՂԹ.— Կարելի չըլլալով տպել տեղին վրայ, կը խնդրուի տեղ տալ «Յառաջ»ի մէջ։

Ես իմ դաւած Հայաստանի դէմքի կարմիր քօղն եմ սիրում,
Օտար լուծի ջերմ պահապան՝ ստրկութեան օղն եմ սիրում,
Մերայնոց մօտ ինչպէս առիւծ, բայց օտարի ոտքը լիզող,
Ազնիւ Բոքին ճիշդ հակառակ, ես քու «Բոք՝ – ոխն» եմ սիրում։

Սիրում եմ ես Աղաբէկեան ոսկիներով քսակս լիք,
Որ ստացայ, երբ ծախեցի անուն, պատիւ ու հայրենիք,
Որքան կ'ուզեն ազնւութեան դասեր թող տան «Յառաջ», «Ալիք»,
Ես Ցուղայի անխառն սերունդ՝ երսուն արծաթ փողն եմ սիրում։

Հայ գիւղերը կ'ուզեմ տեսնել Գէպէուի ոտքի կոխան,
Հայաստանը՝ Չինգիսխանեան համատարած մի մեծ զնդան,
Զաւակները՝ Սիբիրիայում հազարներով աքսորական,
Փոխան ազնիւ շինականի, չեկիստների գողն եմ սիրում։

Ուրացողի հոգի մէջ մանկութիւնից լաւ եմ թրծել,
Սողուններին յատկութիւնը մօրս կաթի հետ եմ ծծել,
Խրատելու համար թէեւ չէք մօրուքս շատ են քերծել,
Բայց ես տղմի սիրահար եմ, էլի նահնի լողն եմ սիրում։

Իմ սեւացած հոգու համար ոչ մի ազնիւ հէքիաթ չկայ,
Սրբութիւններ ոտնահարող ազգուրացիս խրատ չկայ,
Ամբողջ աշխարհ թէկուզ պտտիս, էլ ինձ նման նամարդ չկայ,
Եռագոյնը փոխարինող կարմիր լաթի ձողն եմ սիրում։

Ուր էլ լինեմ, պիտ ուրանամ ազգային ողջ գանձերը մեր,
Պիտ անարգեմ ամէն ազգի պարծանք բերող անձերը մեր,
Այլոց ձեռքում կ'ուզեմ տեսնել ազատութեան սանձերը մեր,
Իմ հայրենի վարդը թողած, հիւսիսի կծու սոխն եմ սիրում։

Մէչէտ, յունիս 1933

Ընդօրինակեց ԽԱՍ

…ղմակերպողների կողմից բեմ հրաւ…րուեցին գաղութի ազգային – հանրութեան մարմինների եւ մամուլի ներ…յին մարմինների … կայացուցիչները, ինչպէս եւ Մէջլիսի …կու հայ պատգամաւորները, իրենց …ջ ունենալով Տիկ. Աղաբաբեանին: …Հրաւիրեալների միջից նախ Պ. Յ. …ղէոսեանը «Ալիք» թերթի խմբա…ութեան եւ Հրատարակչական մար…ի կողմից կարդաց մի ուղերձ՝ մաղ…ով Տիկ. Ս. Աղաբաբեանին նոր …ւ եւ նոր կորով՝ ապագայում աւելի …անդով նուիրուելու հայ երգին ու …արուեստին:

…ա Մէջլիսի հայ պատգամաւոր Պ. Միրզայեանը պարսկերէն լեզուով …նօթացրեց հանդիսականներին Տիկ. …աբաբեանի գործունէութիւնը եւ …անանչեց երգի պատուաւոր տեղը …արուեստի մէջ, ինչպէս եւ նրա …ծ նշանակութիւնը ժողովուրդների …անքում, որ միշտ եւ ամէն տեղ ար…նի է խրախուսանքի եւ քաջալերան…:

…ակ եւրոպացի հիւրերին տիկնոջ …ործունէութեան մասին ծանօթու…ն տալու դարձաւ Մէջլիսի հայ …ատգամաւոր Պ. Զօրա Սագինեանը: Պ. Եսայի Եսայեանի՝ կողմից կար…ցուեց շրջաններից եկած շնորհաւո…կան հեռագիրները, որոնցից նշա…որ են՝ Ատրպատականի Առաջնոր…րանի, Հայկական դպրոցների հո…արարձութեան, Նոր Ջուղայի հայ …մայնքի եւ Ղազուինի դպրոցի հո…արարձութեան հեռագիրները:

Պ. Յ. Միրզայեանը պարսկերէն լեզ…ուով տիկնոջ կողմից կարդաց նրա …րին շնորհակալութիւնները եւ ե…րախտագիտութեան ջերմ զգացմունք…ները բոլոր այն ազգային, հանրային …մարմիններին, օտարազգի հիւրերին, …ոնք իրենց ներկայութեամբ պատ…ւեցին նրա բեմական 15ամեայ գոր…ծունէութիւնը քաջալերելով նրան իր …ասպարէզի մէջ:

…Վերջում համակրելի երգչուհին …յտնում է իր շնորհակալութիւններն …ւ երախտագիտութեան զգացմունք…ները հանդիսականներին եւ մասնաւո…պէս հանդէսը կազմակերպող Հայ …կ. Միութեան:

…Խօսք չեմ գտնում — ասում է նա — …տանելու իմ երախտագիտութեան …մ զգացմունքները: Այստեղ աս…ծ սրտառուչ խօսքերը ես ինձ չեմ …ագրում, այլ հայ չքնաղ երգի գե…կան ուժին: Այսօր ոգեւորուած ձե…նից, ուխտած եմ կրկնապատիկ ե…նդով շարունակել իմ համեստ ծա…յութիւնը հայ բեմին եւ հայ գե…ղարուեստին: Կեցցէ հայ երգը»:

…րրորդ արարուածին բեմադրուե…ւ պարսկական կեանքից վերցուած …«Վտանգի վախը» մի գործողու…ամբ զաւեշտը, որին մասնակցում …պարսիկ բեմի առաջնակարգ ու…րից հայազգի շնորհալի օր. Լորի…ն եւ Պ. Նուչին: Խաղը իր հոգեբա…կան ճշգրիտ արտայայտութիւննե…վ մի սքանչելիք էր, որ երբ եւ իցէ …ղացուել է պարսիկ բեմի վրայ: …եւ գերազանցապէս պատուաբեր …աղացողների համար:

Հանդիսականները բաժնուեցան կա…րեալ գոհունակութեամբ:

*** Առիթէն օգտուելով ասենք, որ Տ. Աղաբաբեանը իր ձայնը մշակել նախ Շարլոթէնպուրկի Կոնսերվա…րիայում, ապա Մոսկուայի Կոն…րվատորիայում՝ Իտալացի երաժշ…տէտ պրոֆ. Ումբերտո Մաչետտի միջական հսկողութեան եւ ղեկավարութեան տակ:

Պարսկաստանում բազմիցս մասնակցել է պալատական հանդէսների եւ 1925ին կրթական նախարարութիւնից ստացել է շքանշան՝ ի գնահատութիւն իր քաղցր ձայնի ե- պարսիկ երգի առաջին կին տարածողի:

Նրա ձայնը «մեցցօ սոպրանօ» է: ձայնագրի բազմաթիւ ընկերութիւններ վերցրել են այն գլխաւորապէս պարսկերէն եւ հայերէն լեզուներով:

Ինչպէս լսում ենք, Տիկ. Աղաբաբեանը առաջիկայ եղանակին մտադիր է Հնդկաստան անցնելու, համաձայն հնդիկ անուանի բանաստեղծ Ռ. Թագորին տուած իր խոստման:

Անցեալ տարի ի պատիւ Թագորի տեղիս հայ գաղութը թէյասեղան էր կազմակերպած, որ ունէր եւ գեղարուեստական բաժին եւ որին մասնակցում էր նաեւ Տիկ. Աղաբաբեանը իր երգերով: Մեծանուն բանաստեղծը այդտեղ ծանօթանալով տիկնոջ հետ, հրաւիրում է նրան Հնդկաստան իր մօտ հնդիկ լեզուն սովորելու եւ Թագորեան երգահանդէսներ կազմակերպելու: Տիկ. Աղաբաբեան խոստում է տալիս եւ ահա այդ խոստումն է, որ ինչպէս ասացինք, ուզում է կատարել յառաջիկայ եղանակին:

Ք.— ԶԱԴԻ

ՓԱՐԻԶ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐ

Սալնոյ-Զօրցիններու դաշտահանդէսը

Սալնոյ – Զօրի Հայրենակցական միութեան դաշտահանդէսը տեղի ունեցաւ կիրակի օր Արժանթէօյի անտառին մէջ:

Հակառակ օդին անյարմարութեան բաւական թիւով հայրենակիցներ ներկայ էին դաշտահանդէսին, բացի մեր Պիթլիսցի ջօջերէն: Ներկայ էին նաեւ Տարօնցի հայրենակիցներ, որոնք եռանդով աշխատեցան կազմակերպիչներուն հետ, հանդէսը փայլուն անցընելու համար:

Արտասանութիւններ ըրին Պ. Պ. Ղարիպեան, Տէր Գրիգորեան, Թաթարեան եւ ուրիշներ: Խօսեցան Պ. Պ. Կ. Սասունի, Դաւիթեան, Պետրոսեան, Ս. Սասունի, Տէր Գրիգորեան, Թաթարեան, իսկ Պ. Պ. Վարդանեան թէ հանդէսը կառավարեց եւ թէ իր կարելին ըրաւ որպէսզի միութիւնս օգտուի նիւթապէս:

Հանդիսականները տաւուլ – զուռնայի շուրջը կը պարէին անդադար, յիշելով Հայրենի եղանակները որոնց կարօտը կը քաշեն տարիներէ ի վեր: Պիքնիկն շատ ճոխ էր եւ աժան: Ներկայ հայրենակիցներ բոլորն ալ փափաք յայտնեցին որ յաճախ սարքուին այսպիսի հանդէսներ: Բոլորն ալ առատաձեռնութեամբ մասնակցեցան պիքնիկին: Միութիւնը գնած էր երկու խորոված հաւ եւ երկու շիշ շամփանեա, որոնք աճուրդի դրուելով, պիքնիկին հետ ապահովեցին կլորիկ գումար մը:

Իրիկուան ժամը 9ին հանդիսականներն սկսան մեկնիլ, միասին տանելով հայրենի յիշատակներ:

Արմենակ Յակոբեան

Կը խնդրուի յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՆԱԶԱՐԷԹ ՇՄԱՒՈՆԵԱՆ

ԼԱՌՕՇ.— Իր բախտին ձգուած երիտասարդ մը եւս կորսնցուցինք յունիս 10ին:

Փարէզը իր թոնաւոր մանրէները սահեցուցած էր ընկերոջ կոկորդին մէջ՝ զրկելով զինք ձայնէն, 24 տարեկան հասակին մէջ: Ողբացեալ ընկերը նուիրեալ մըն էր Հ. Յ. Դաշնակցութեան, Տրամայի մէջ, ուրկէ ակամայ բաժնուեցաւ, միանալու համար իր մօրը, քրոջը եւ եղբօրը՝ Ֆիլիպէի մէջ:

Կեանքի պայմանները փոխուելով, իր չար բախտէն կ'իյնայ Փարիզ: Բայց, հազիւ մօտեցած Լոյս Քաղաքին, օդը կը խեղդէ զինք, աչքերուն մշուշ կը պատէ: Աշխատանքի համար երբ կը փորձէր ինքնութեան թուղթ ճարել, կը մատնուի ոստիկանական դժուարութեանց, եւ խորապէս աղդուած կը դառնայ հիւծախտաւոր: Վեց ամիս յետոյ, այս տղան ալ թաղեցինք...

Հանգիստ ոսկորներուդ, իմ անուշիկ թշուառ ընկեր:

Վիճակակից ընկեր մը

ԸՆԿ. ՊՕՂՈՍ ԱՅԱՆԵԱՆ

ԼԻՈՆ.— Հ. Յ. Դաշնակցութեան Վիէնի կոմիտէն կորսնցուց իր ազնիւ եւ եռանդուն ընկերներէն Պօղոսը:

1924ին ճանչցայ զինքը, երբ տակաւին նոր եկած էի Ֆրանսա եւ հաստատուած Լոռէթ: Խումբ մը ընկերներ էինք այդ փոքրիկ գիւղին մէջ, երբ Սէն – Շամօնի կոմիտէին մէկ անդամին միջոցաւ կը կազմուէր Հ. Յ. Դաշնակցութեան Լոռէթի խումբը: Բացի Պօղոսէն, ամէնքս նորեկ դաշնակցականներ էինք, անտեղեակ մեր մեծ կուսակցութեան ծրագրին: Ընկ. Պօղոսը իբրեւ մեր երէց ընկերը աշխատեցաւ եռանդ եւ հաւատք ներշնչել մեզ դէպի մեր ժողովուրդի ապագան եւ դէպի մեր կուսակցութեան կատարելիք հայրենանուէր աշխատանքը: Իր սենեակը մերն էր, երբ ձմեռ երեկոները ինքը ըլլալով մեր մէջ միակ ամուսնացեալը, կը հաւաքուէինք իր քով, լսելու համար Սեբաստիոյ Մուրատին եւ իր հայրենակից Կեմերէկցի կտրիճ երիտասարդներուն կատարած աճարեկումները Թուրք ջարդարարներու դէմ: Ծանր դժբախտութիւններ եկան հարուածել զինքը: Իրարու ետեւէ կորսնցուց իր երկու երիտասարդ եղբայրները: Ունեցաւ շատ ցաւալի դժբախտութիւններ ալ, բայց բնաւ չյուսահատեցաւ, միշտ մնաց կուսակցութեան շարքերուն մէջ, կատարեց իր բոլոր պարտականութիւնները, իբրեւ համեստ եւ ազնիւ դաշնակցական: Վիէնի մէջ, Մայիս 28ի ըն. Ա. Խատիսեանի բանախօսութեան օրը ինչպէս միշտ, դարձեալ ոգեւորութեան մէջ էր: «Երիտասարդ ենք տակաւին, անկախութեան հանդէսը մեր երկրին մէջ պիտի տօնենք, եւ այդ օրը բերելու համար պիտի մեռնինք» կ'ըսէր:

Իր սիրած «Յառաջ»ին մէջ այս քանի մը տողերը գրելով, Լիոնի ընկերներուս կողմէ, մեր խորունկ ցաւը կը յայտնեմ իր անմխիթար այրիին եւ Վիէնի մեր եռանդուն ընկերներուն:

Գերեզմանիդ մօտ ենք հիմա սիրելի ընկեր, արցունքը մեր աչքին: Եկանք որ ծաղիկներ ցանենք, այս օտար հողին վրայ: Ձենք մոռնար քեզ, երբ մեր տանջուած ցեղը իր վերջնական ազատութիւնը գտնէ:

Մինչեւ այդ օրը, սիրելի ընկեր, հողը թեթեւ գայ վրադ:

Վահրամ Սէփէրեան

ՕՐ. ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ ՄԱՐԿԻՐԱԶԵԱՆ

(Արաբկիրցի)

եւ

ԸՆԿ. ՍԱՐԳԻՍ ԹՈՐՈՍԵԱՆ

(Այնթապցի)

Ամուսնացած

Chasse (Isère) 9 յուլիս 933 Lyon

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԻ ՄԸ ԱՐԿԱԾԸ

ԱՆՍ, 8 յուլիս (Յառաջ).— Յուլիս 6ին Լիոնէն ուղեցի պտոյտ մը կատարել մօտակայ գիւղերը: Անսի մէջ, Լիոնէն 26 քիլոմեդր հեռու, ուրկէ կ'անցնի Սօն գետը, Սէն Պէրնարի կամուրջին վրայ հանդիպեցայ դժբախտ երիտասարդի մը արկածին: Այս տղան, որ հողագործի քով կ'աշխատի, սայլ մը խոտ բեռցած եւ ինքն ալ վրան նստած՝ կ'ուզէր անցնիլ կամուրջէն: Երբ կարգը իրեն եկաւ անցնելու, հազիւ կամուրջին կէսը հասած, դիմացէն երեւցաւ «քամիոն» մը եւ սայլին ձիերը խրտչելով սկսան փախչիլ: Կարելի չեղաւ ձիերը զսպել եւ կառքը յանկարծ շրջելով, տղան գետը ինկաւ: Ամէնքս ալ կը կարծէինք թէ խեղդուած է, բայց տղան լողալով հազիւ մեղք հեռաւորութենէ մը ցամաքելու: Քամիոնին տէրը ուզեց փախչիլ, բայց ուրիշ ինքնաշարժ մը արգիլեց: Ոստիկանները հարցաքննեցին տղան, որուն Հայ ըլլալը նոր իմացայ: Անունն է Պօղոս Մահտեսեան, ծնած՝ Բալուի Պաղին գիւղը: Ոստիկանները արկածելը տարին մօտակայ սրճարան մը, հագուստները փոխեցին, բայց թոյլ չտուին դատ բանալ քամիոնին տիրոջ դէմ, որ ոստիկանի մը եղբայրն է: Մօտեցայ եւ հարցուցի թէ ինչպէս ինկած է այս տեղերը: Յուզումէն լացաւ եւ ես չկրցայ շարունակել խօսակցութիւնը:

Մ. Օհանեան

ՈՒՐԻՇ ԱՐԿԱԾ ՄԸ

ՇԱԼԷԹ – ՄՕՆԹԱՐԺԻ, (Լուառէ).— Նշան Եսայեան, 58 տարեկան, Սեբաստիոյ Դավրա գիւղէն, իր տանը ետեւի մարգին վրայ, որ Լանկլէյի գործարանին կը պատկանի, կ'արածէր իր այծը: Լեհ մը, 35 տարու, կուզայ մանգաղով խոտ քաղելու այս այծին քովէն: Ն. Եսայեան կը խնդրէ որ երթայ քիչ մը հեռուէն կարէ խոտը: Լեհը կարեւորութիւն չի տար: Վէճը կը տաքնայ, աղմուկը լսողը կը հասնի, քանի մը հայ եւ շատ մը լեհեր: Քախսալ մանգաղով կը սպառնայ Նշանին, որ ի զուր խոյս կուտար: Հակառակորդը յանկարծ ծերունիին վրայ յարձակեցաւ մանգաղով: Կարապետ որդին վրայ հասաւ եւ բռնեց մանգաղը որ հօրը գլխուն պիտի իջնէր: Լեհին քեռայրը Ցէրվէզ ետեւի կողմէն զգետնեց Կարապետը, ուրիշ Հայ մը միջամտեց, այն ատեն Քախսալ մանգաղը ձեռք անցընելով Նշանի աչքին հարուած մը տուաւ: Նշան Եսայեանի աչքը ելաւ, բայց 2 բռունցքով գետին ձգեց չարագործը: Կ. Եսայեան հօրը հետ գնաց գիւղապետը կանչեց: Լեհերը, հարս, աղջիկ գիւղապետին վրայ թափելով կը պնդէին թէ յանցաւորը վիրաւորեալ Հայն է: Գիւղապետը համոզուելով, սաստեց մեր հայրենակիցները որոնք պահանջեցին ուղղակի ոստիկանութեան լուր տալ: Կ. Եսայեան, հօրը հետ ոստիկանատուն գնաց: Պ. Արամ Զոմաքեան բացատրեց թէ Լեհերը բոլորովին անիրաւ են: Առտուն ոստիկանները եկան, Նշան Եսայեան թարգման չունէր: Յետոյ գացին Լեհերը գտան եւ կէսօրին վերադարձան Եսայեանի քով: Նորէն յանցանքը անոր կը վերագրեն, չէին ուզեր վկաները տեսնել: Դժբախտ Նշանը կորսնցուցած է իր տեսողութիւնը: Թէեւ փաստաբան բռնած է, բայց դեռ կը քաշքշեն:

Մ. Մանճգեան

ՄԱՄՈՒԼ

Ներգաղթի մասին

— :-: —

Սոֆիայի Ազատ Խօսքը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ խմբագրականի մը մէջ (4 յուլիս).

— « Հայաստանի կացութիւնը վարդագոյն եւ դրախտային ներկայացընելով, հակադաշնակցական տարրերը պարզապէս յոնք չինելու տեղ աչք կը հանեն եւ իրապէս կը վտանգեն ներգաղթի գործը:

Կեղծ հայրենասիրութեամբ եւ գիտակցուած խարկանքներով՝ ճիշդ է որ անոնք հոս ու հոն քանի մը քուէ կամ քանի մը արծաթ կ'ապահովեն իրենց համար, սակայն անոնց խարկանքներուն զոհ ներգաղթողները չարաչար կը տուժեն Հայաստանի մէջ: Առաջին իսկ առթիւ եւ ապա, ամէն քայլափոխի, Հայաստան ներգաղթողները ստիպուած կ'ըլլան համեմատելու արտասահմանի մէջ իրենց տրուած խոստումները երկրի իրական, կոպիտ եւ աղաղակող ծանր կացութեան հետ: Ու բնականաբար, կը հիասթափուին առաջին իսկ օրէն, իրենց հիասթափութենէն բաժին հանելով նաեւ արտասահմանի մէջ ներգաղթի սպասող հազարաւոր հայրենակիցներու:

Թայֆայական անորակելի միտումներով կամ լաւագոյն պարագային, ողբալի թեթեւամտութեամբ մը, հակադաշնակցական տարրերը, որոնք մեծ մասամբ հոգիով եւ դրամով փերեզակներ են, ներգաղթը եւ Հայաստանը կը համարեն ծախու հանուած ապրանք, որու մասին անպատճառ պէտք է ռէքլամ ընել: Անոնք կը կարծեն, փողոցներու ժանրավաճառներու նման, թէ որքան շատ գովեն Հայաստանը ու կոկորդ պատռեն ներգաղթի համար, այնքան աւելի շատ բազմութիւններ կ'արձագանգուին ներգաղթի համար: Մինչդեռ, Հայաստանը պէտք է սիրել եւ անոր համար պէտք է զոհաբերել առանց ո՛ր եւ է պայմանականութեան, ինչպէս ըրած է ու կ'ընէ Դաշնակցութիւնը: Ու ներգաղթի պահանջը պէտք է առաջադրել իբրեւ լաւագոյն մէկ ելքը արտասահմանի հայ գաղթականութեան թշուառութեան չէզոքացման, ինչպէս որ կ'ընէ դարձեալ Դաշնակցութիւնը: Պէտք չէ մոռնալ նաեւ թէ, մեր ժողովուրդի խոնարհ զանգուածներուն մէջ բնաւ պակասած չէ սէրը եւ զոհաբերութեան գիտակցութիւնը դէպի Հայաստանը, ոչ ալ ներգաղթը դադրած է երբեւէ համազգային պահանջ ըլլալէ: Ընդհակառակն, հազար անգամ աւելի նուազ է փափաքը եւ կամքը խորհրդ. Հայաստանի իշխանութեան, զանգուածային ներգաղթ կազմակերպելու համար: Հարկաւոր է միայն որ ներգաղթողը գիտնայ թէ ո՛ւր կ'երթայ, ի՞նչ վիճակ կը սպասէ իրեն եւ ինչո՞ւ կ'երթայ: Խաբուելով ու մոլորուելով հայ գաղթականը հայրենասէր չի դառնար, այլ կը հիասթափուի լոկ եւ անպէտ, նոյնիսկ վնասակար տարր մը կը դառնայ Հայաստանի համար: Մինչդեռ մեր հայրենիքին պէտք են գիտակցաբար զոհաբերողներ, հայրենիքի փուշը օտարութեան վարդէն նախընտրողներ:

Ուրիշ պարագայ մըն ալ: Ցաւակալէս Պուլկարիոյ բլոկճիները, փոխանակ իրապէս չքաւորներ եւ գործազուրկներ Հայաստան ղրկելու, թայֆայական նկատումներով խաբեցին ու նաեւ նստեցուցին իրապէս ինքնապահ, նոյնիսկ դրամ ու գործ ունեցողներ: Ու այս շիլ քաղաքականութեան արդիւնքը այն եղաւ, որ ներգաղթի պէտք չունեցողները գացին Հայաստան հիասթափուելու, տառապելու, դժգոհներու թիւը աւելցնելու եւ իրենց դժգոհութեան հառաչանքները մինչեւ հոս հասցնելու, իսկ իրական չքաւորները մնացին այստեղ, գործազրկութեան եւ թշուառութեան ճիրաններուն մէջ տապլտկելով...»:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԱՐՓԻ, պատկերազարդ ամսաթերթ: Հայ ընտանիքին պարբերականը: Խմբագիր՝ Տօքթ. Ա. Բարսեղեան: Բ. տարի թիւ 7, Յուլիս: Տարեկան բաժնեգին՝ երկու տոլար: Հասցէ.— 78 Glenville Ave. Allston, Mass. (U.S.A.): Կը գտնուի նաեւ «Յառաջ»ի խմբագրատունը:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

Հ. Մ. Ը. Մ. Ի ՍԿԱՈՒՏՆԵՐԸ

—.—

Հ. Մ. Ը. Միութեան սկաուտական ճիւղին Փարիզի ենթաշրջանի սկաուտներու տարեկան աշխատութեանց քննութիւնն ու վարձատրութիւնը տեղի կ'ունենայ յառաջիկայ ուրբաթ, շաբաթ եւ կիրակի Vincennes անտառին մէջ, սթատ Փէրշինկի յարակից դաշտը: Բանակումի մեծ կրակի արարողութիւնը տեղի կ'ունենայ շաբաթ ժամը 21ին, մասնակցութեամբ օտար սկաուտներու, իսկ կիրակի ամբողջ օրը սկաուտական մրցում եւ խաղեր:

Բանակավայրը Փարիզի խիստ մօտիկ ըլլալով, կը յուսանք որ, ինչպէս միշտ, հայ ժողովուրդը իր յոգնախուռն բազմութեամբ պիտի այցելէ բանակավայր, քաջալերելու իր զաւակները, այս բացօթեայ եւ նորագոյն դպրոցին մէջ:

Հաղորդակցութեան միջոցներն են.— Ելլել Մէթրօ Փօրթ Vincennes, առնել St. Maureի հանրակառքերէն մին եւ իջնել Stade Perschingի կայանը, ուրկէ սկաուտները պիտի առաջնորդեն:

Տախքերու մասնակցութեան համար բանակումին մուտքը 2 ֆրանք, պատանիներէ 1 ֆրանք:

Ն.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (22)

ԲԱԼԱՀՈՎԻՏ

ԻՄ ՏԵՍԱԾՆԵՐՍ՝ ՀԱՅԱՋԻՆՋ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ

1915էն մինչեւ 1918 ժամանակամիջին հայ ժողովուրդը սպանդի շր…ն մը ապրեցաւ: Այս երեք տարինե…անընդհատ արիւնը հոսեցաւ: Եթէ …ծ ոստաններու մէջ դադրած էր …րդն ու թալանը, հայկական խուլ …ռաններուն մէջ կը շարունակուէր …ղխողումը: Բռնի իսլամացած եւ …րէմներու մէջ քաշկռտուած հայ …ները յայտնի կամ անյայտ կերպով …անհետացնէին: Նոյնպէս ծառայու…ան առնուած հայ մանուկներ, պա…տիներ եւ երիտասարդներ կը …յանէին, վախնալով մօտակայ ար…ոյսի մը հեռապատկերէն եւ Հա…ն վրէժի ոգիէն: Եթէ մանդաղէն …զօպրածներ կային, անոնք ալ հոն …հոս կ'ապրէին իսլամացած: Ռուս…րուն առաջացումը դէպի արեւ…տք պատճառ դարձաւ այս վերջին…րու կորստեան: Որովհետեւ Թուր…րը գիտէին որ եթէ ողջ թողուն, …րապրողները միանալով Ռուսին՝ …ենց գլխուն փորձանք պիտի դառնային:

Վերջապէս հայկական աւետաբեր կոյնկը անցաւ սարէ սար, ձորէ ձոր եւ սլացաւ դէպի հայկական աւերակները, աւետելով.— Հայաստանը ազատագրուած, Հայաստանի Հանրապետութիւն:

Ամերիկեան Նպաստամատոյցը իր բարերար թեւը տարածած էր ամէն տեղ: Ուր որ այս հաստատութիւնը մասնաճիւղ մը ունէր, հոն կը դիմէին Թուրքերու ձեռքէն փախստական բեկորները: Կուգային շատեր փշոտ ճանապարհներէ: Վշտաբեկ հայ մայրեր կը վերադառնային Տէր – էլ – Զօրէն, շատեր այնտեղ թողած իրենց սիրելիներուն մէկ մասը: Ոմանք իրենց հոգեհատորները արդէն զոհ տուած էին Արաբներու եւ Քիւրտերու ու անոնց փոխան ստացած էին թշնամուն անարգանքի նշանը (տաղ) իրենց ճակտին եւ մարմինին զանազան մասերուն վրայ որ տակաւին կայ ու կը մնայ:

Վերադարձողները կը պատմէին զարհուրելի պատմութիւններ եւ եղերական մահեր որոնց ականատես եղած էին ու սրտի վէրքերը կ'արիւնոտէին դարձեալ:

Անլուր տառապանքներէ վերջ, հայկական ազատագրութեան լուրը մինչեւ բռնակալ եւ կեղեքիչ Հաշիմ պէկին ապարանքը հասաւ, ուր ես տակաւին կը հեծէի բռնութեան տակ: Իմ ծննդավայրէս՝ Թիլ գիւղէն չէի հեռացած մինչեւ այդ օրը: Հազիւ մէկ քանի հայ տղաքներ եւ իսլամացած եւ Թուրքերու կին տարուած հայ կիներ կը մնային հոն: Գրեթէ մոռցած էի մայրենի լեզուս եւ հաշտուած՝ ճակատագրիս հետ: Կորուած էինք աշխարհէն: Ոչինչ գիտէինք կատարուածէն: Երբեմն անցորդ Հայեր երբ Խարբերդէն կը վերադառնային, մեզի կը պատմէին թէ խաղաղութիւն է հիմա, ազատութիւն կայ, որբանոց կայ, ամերիկացիներ եկած են Թուրքերուն մօտէն հայ տղաքը եւ Թուրքերուն հետ ամուսնացած հայ կիները կ'ազատագրեն, ապա համարձակ հայերէն կը խօսին եւն.: Թուրքերը եւ պէկերն ալ իրենց կարգին կը տեղեկացնէին մեզի թէ «Էրմէնիստան» կայ հիմա: Անգլիացիկը ձեր թագաւորը պիտի ըլլայ, եւն.:

Մագնիսացած էի եւ խանդավառուած նորանոր լուրերէն: Փոխուած էի այլ եւս: Կ'ուզէի ժամ առաջ տեսնել, շօշափել ազատութիւնը ու նորէն հայկական անուն կրել, հայերէն խօսիլ, այնքան հեռացած էի իմ անունէս որ, մտքիս մէջ շատ անգամներ ըսած եմ թէ իրա՞ւ այսպէս հայ անուն ունէի, այնքան քաղցր, այնքան անուշ:

Վճռեցի անպայման հեռանալ, փախչիլ: Բայց ծննդավայրէս երբեք չէի հեռացած. ճամբաները չէի գիտեր: Թիլ գիւղէն մինչեւ Խարբերդ գրեթէ տասներկու ժամուան ճանապարհ է: Ազատութեան քաղցրութիւնը ամէն հնարքներ ստեղծել կուտայ, բաւ է որ մարդիկ հետապնդեն զայն:

Աշնան օր մըն էր, ծառերը կը մերկանային իրենց շքեղութենէն: Դժբախտներու հոգիին մէջ խոնաւ տրտմութիւն կը կաթկթի աշնան եղանակին:

Գիշերուան քունս խանգարուած էր: Խշտեակս ոչխարներու գոմի մը մէկ անկիւնն էր, աղտոտ եւ մգլոտած օթոցով մը եւ հին վերմակով մը, ամառ – ձմեռ:

Ուրբաթ օր մըն էր. ընթրելէ վերջ, գացի պառկելու, բայց փոխանակ գոմ մտնելու, ակամայ քայլերս ուղղուեցան դէպի այգին: Լուսնի լոյսով շրջեցայ այգիին մէջ քանի մը վայրկեան: Գանկս կը վժժար: Փախչի՞մ թէ չփախչիմ: Այս մտածումներուն մէջ էի, երբ հասայ ցածկեկ ձորակի մը մէջ, ուր Սօֆիայի շիրիմը կար: Մօտեցայ եւ տեսայ գերեզմանը աւրուած էր, գրեթէ անյայտ: Պահ մը այնտեղ Սօֆիայի շիրիմին առջեւ լացի կուռ ու կուշտ: Հոգիս թեթեւցած էր, երեսս դարձուցի դէպի արեւմուտք, ու քալեցի կաթնաթոյր լոյսին մէջէն դէպի նոր արշալոյս: Խառնուած էի վերջապէս հազարաւորներու «որբ» բանակին, որոնք ինծի պէս զարհուրելի պատմութիւններ ունէին:

Այստեղ կ'ընդհատեմ եղերական յուշերուս պատմութիւնը, վերապահելով աւելի բախտաւոր ժամանակի մը:

—.—

ՔԻՉ ՄԸ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

Բալահովիտն ալ ունի զարմանահրաշ պատմութիւններ: Մեկուսացած դիրքի մը մէջ գտնուելով, դարեր շարունակ, Բալուն ստեղծագործած է բոլորովին տարբեր նկարագիր եւ խառնուածք: Որքան որ Հայ Պատմութիւնը կրցած է խօսիլ Բալահովիտի մասին, կը գտնենք իսկապէս որ բոլորովին կը տարբերի միւս գաւառներու սովորոյթներէն եւ բարքերէն: Բալուի ոչ թէ ամբողջ գաւառը, այլ ամէն մէկ գիւղը եւ աւանը որ հազիւ քանի մը քայլ հեռաւորութիւն ունին իրարմէ, տարբեր բարբառ կը խօսին: Ասիկա հետեւանք է այն իրողութեան որ իր քաղաքական եւ աշխարհագրական դիրքով շատ մը հալածանքներու ենթարկուած է: Ցեղերու խաժամուժին մէջ ինկած եւ այնտեղէն դուրս չէ կրցած ելլել, որով իւրաքանչիւր գիւղ եւ գաւառակ մեկուսացած է ինքն իր մէջ: Բալուն շատ քիչ ազդուած է բիւզանդական քաղաքակրթութենէն: Մինչեւ Մելիտինէ (Մալաթիա) կը հասնի եւ Մելիտինէէն կ'երկարի դէպի Քէմախ (Անի) բիւզանդական կայսրութեան տիրապետութիւնը: Իսկ Բալուն կ'իյնայ հիւսիսային արեւելեան սահմանին մէջ, որ միշտ անկախ դիրքի վրայ մնացած է: Սակայն անոր այդ անկախութիւնը արդիւնք է տանուտէրերու հզօր իշխանութեան, որ անյիշատակ ժամանակէ ի վեր գոյութիւն ունէր մինչեւ մեր օրերը:

ՄԻՍԱՔ ԽՐԱԼԵԱՆ

(Շարունակելի)

Յ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

Հ. Դ.

ԱՆԻԷՌ-ԳՈԼԱ-ԲՈԼՈՆԻԻ «ՎԻՇԱՊ» Կոմիտէն ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ Արամ, Մուրատ եւ Մասիս խումբերու բոլոր ընկերները վաղը Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Պէքոնի կայարանին դիմացի ծանօթ հաւաքատեղին մէջ: Օրակարգ՝ 11րդ Շրջանային ժողովի հարցերու քննութիւն: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

Գաւառ

Հ. Յ. Դ. Վիէնի Կոմիտէն ընկերական ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի Քրիստափոր Ապառաժ եւ Ռոստոմ խումբերու բոլոր ընկերները այսօր Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8ին Խաժակ Ակումբին մէջ: Օրակարգ 11րդ Շրջ. ժողովի հարցերու քննութիւն եւ շրջաբերականներ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

▪▪▪▪▪▪▪▪

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ ԴԱՍԱԽՕՍԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ

ԿԱՐՏԱՆԻ ՄԷՋ վաղը, Ուրբաթ կէս օրէ վերջ ժամը 2ին

Կը խօսի՝ ընկ. ԱԶԳԻՆ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ

ԱՒՏՕ խումբի դասախօսական ժողովը վաղը Ուրբաթ երեկոյ ժամը 6ին ծանօթ հաւաքատեղին:

Կը խօսի՝ ընկ. ԱԶԳԻՆ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ

Դ Ա Շ Տ Ա Հ Ա Ն Դ Է Ս

Հ. Յ. Դ. ՏԷՍԻՆԻ ԿՈՄԻՏԷՆ ՅՈՒԼԻՍ 23ին ԿԸ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊԷ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ ՄԸ ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻ 36րդ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

Կը խօսի՝ ընկ. ԿԱՐՕ ՍԱՍՈՒՆԻ

⁂

Հ. Յ. Դ. ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԱՐՄԻՆԸ ԿԸ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊԷ 16 ՅՈՒԼԻՍԻՆ ՇՔԵՂ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ ՄԸ ԽԱՆԱՍՈՐԻ 36րդ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

Կը խօսի՝ ընկ. ՄՈՒՐԱՏ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ

Ընկերական խնջոյք

Ի պատիւ Ռ. ՏԷՐ ՄԻՆԱՍԵԱՆԻ եւ Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ

կազմակերպուած ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ԶԱՒԱՐԵԱՆ ԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

Ներկայ կ'ըլլայ ընկ. ԳԵՐԱՍԻՄ ԲԱԼԱՅԵԱՆ

ԱՅՍ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30ին 18 rue Meudon

տեղի կ'ունենայ 12 նորագիրներու երդման արարողութիւնը:

Կը հրաւիրուին ընկերներ եւ համակիրներ:

Երգ, նուագ: Մուտք 5 ֆրանք:

Բացօթեայ հանդէս Մատաէյլի մէջ

կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. ՊԱՏԱՆԵԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

իր 9րդ տարեդարձին առթիւ

Հովանաւորութեամբ Հ. Յ. Դ. ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻ

Մասնակցութեամբ ՊՈՒԼ. ՕՏՏՕԻ եւ ՍԷՆ ԼՈՒԻ ՔՈՅՐ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐՈՒ

տեղի կ'ունենայ այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2,30ին

Garden Concertի մէջ 7 rue St Lazare Ռուսական Քէմփին մօտ

Կը խօսի՝ ընկ. Պ. ՀԻՒՍԵԱՆ

Արտասանութիւն, երգ, զաւեշտ: Սիրայօժար մասնակցութեամբ Ջափ. Որբ. միութեան «Վաճագնեան» նուագախումբի: ժամը 5-30էն վերջ եւրոպական պարեր: Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:

Մուտքը ազատ է:

ՋԱՓ. ՈՐԲԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ՀՐԱՀԱՆԳՈՎ ՋՐՈՅՑ ԿՈՒՏԱՆ

ԲԱԲԳԷՆ ՔԷՇԻՇԵԱՆ ԵՒ ՊԱՐՈՅՐ ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ

Սուրիոյ, Եգիպտոսի մասնաճիւղերուն եւ ազարակի ծրագրին մասին: մէկ ժամ սինէմա, Զ. Ո. Մ.ի Ֆրանսայի, Սուրիոյ եւ Եգիպտոսի կեանքէն, միջազգ. այժմէական դէպքերու ֆիլմեր, Շառլօ եւ տոամ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ,	Վաղը Ուրբաթ	14 Յուլիս:
ՎԱԼԱՆՍԻ	» Այս Շաբաթ	15 Յուլիս:
ԼԻՈՆԻ	» Այս Կիրակի	16 Յուլիս:

Հաւաքոյթին տեղն ու ժամը կը հաղորդուին տեղւոյն մասնաճիւղերուն կողմէ: Կը հրաւիրուին անդամներն ու համակիրները:

Ֆր. Կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղին

Տարեկան դաշտահանդէսը այս կիրակի

St. CLOUDի ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ

Նախորդ տարուան բացատանը (Passage à Niveau)

ընդ-ճանուր սեղան, սեղանապետութեամբ՝ Պ. ԱՐՇԱԿ ՋԱՄԱԼԵԱՆԻ

կը նուագէ ԵՓՐԱՏ նուագախումբը: դիւրամատչելի պիւֆէ:

Հաղորդակցութեան միջոցներ.— 2, 18 եւ 25 թիւ հանրակառքերը, եւ St. Lazareէն շոգեկառք:

ԳԱՑԷՔ ԱՅՑԵԼԵԼ ՀԱՅ ՍԿԱՈՒՏՆԵՐՈՒ ԽԱՐՈՅԿԸ

Հ. Մ. Ը. Մ.Ի ՍԿԱՈՒՏՆԵՐՈՒՆ ԲԱՆԱԿԱՎԱՅՐԸ

Յուլիս 14, 15, 16 (Ուրբաթ, Շաբաթ եւ Կիրակի)

ՎԷՆՍԷՆԻ ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ, Stade Pershingի ՅԱՐԱԿԻՑ ԴԱՇՏԷ

Շաբաթ երեկոյ ԲԱՆԱԿՈՒՄԻ ՄԵԾ ԿՐԱԿԸ մասնակցութեամբ օտար սկաուտներու: կիրակի ամբողջ օրը ՍԿԱՈՒՏԱԿԱՆ ԽԱՂԵՐ եւ ՄՐՑՈՒՄՆԵՐ:

Բանակումի Մուտք 2 ֆրանք

Քաջալերեցէք այս առողջ նոր սերունդը:

Հաղորդակցութեան միջոցներ.— Փորթ Վէնսէնէն առնել St. Maureի հանրակառքը եւ իջնել Stade Pershing:

Դաշտահանդէս

ԱՂԲԻՒՐ-ՍԵՐՈԲԻ եւ ՍԱԼՆՈՅ-ՁՈՐԻ ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

նախաձեռնութեամբ Մարսէյլի Սալնոյ-Ձորի Հայրենակցական Միութեան

Այս Կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ

Սէնթ Անտրէի օդասուն պարտէզին մէջ

Կը նախագահէ՝ Պ. ԲԵՆԻԱՄԻՆ ԱՎԻԿԵԱՆ

Կը խօսի՝ Պ. ՊՕՂՈՍ ՀԻՒՍԵԱՆ

Կը մասնակցին Պ. Պ. Ա. Ազարեան, Գ. Պօղոսեան: Օրիորդներ՝ Գրիգորեան, Վարդանեան, Սարգիսեան: Պ. Պ. Ա. Յարութիւնեան, Ա. Գրիգորեան, Ա. Յակոբեան. Խ. Դաւիթեան Թ. Աստուրեան եւ ուրիշներ: Մուտքը՝ ազատ է:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՉԱԿԱՆԻ ՆՈՐ ԳԻՐՔԸ

“ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ - ՆՈՅԵՄԲԵՐ ”

(ՏԱՐԵԳԻՐՔ)

Գեղարուեստական հրատարակութիւն, նուիրուած Հայաստանի նուաճումներուն՝ գրականութեան, արուեստի, մշակութային, շինարարութեան եւ ժողովրդական տնտեսութեան ասպարէզին մէջ:

Տարեգիրքը կազմուած է՝ Ե. ՉԱՐԵՆՑԻ, ԱՔՍԷԼ ԲԱԿՈՒՆՑԻ եւ Ե. ՋՈՒԲԱՐԻ խմբագրութեամբ: Կը պարունակէ Հայաստանի գործիչներու կենսագրականները եւ նոխացած է՝ Հայաստանի գործիչներու լուսանկարներով, թատերական բեմադրութիւններու, մշակոյթի կոթողներու եւ Հայաստանի ժողովրդի կենցաղը եւ կեանքը ներկայացնող պատկերներով:

Գիրքն ունի 658 էջ մեծադիր՝ լաթակազմ եւ գեղարուեստական կողք:

Գ Ի Ն՝ 15 Մ Ա Ր Ք

Ապսպրանքներու համար դիմել՝

«Knika» G. M. B. N, Kurfurstenstr. 33

BERLIN, W. 35 ALLEMAGNE

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկին Մարիամ Արզումանեան, Տէր եւ Տիկին Սուրէն Արզումանեան եւ զաւակունք, Պ. Պ. Եղիշէ եւ Զաւէն Սողոմոնեան, Տէր եւ Տիկին Վրդանէս Ղազարեան եւ զաւակը եւ իրենց պարագաները շնորհակալութիւն կը յայտնեն բարեկամներու, հայրենակիցներու, Հ. Յ. Դ. Եւր. Կեդր. Կոմիտէին, կոմիտէներու, ենթակոմիտէներու, խումբերու, ընկերներու եւ ամէն անոնց, որոնք անձամբ կամ գրաւոր ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց սիրելի ամուսնոյն, հօր, մեծ հօր, եղբօր, հօրեղբօր եւ ազգականին՝

ԱԲԳԱՐ ԱՐԶՈՒՄԱՆԵԱՆԻ

կսկծալի մահուան առթիւ:

Մարսէյլ 10 յուլիս 1933

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

Այրի Տիկին Քիւթնէրեան եւ պարագաները շնորհակալութիւն կը յայտնեն ամէն անոնց որոնք անձամբ, գրաւոր եւ ծաղկեպսակով ցաւակցութիւն յայտնեցին ՍԱՐԳԻՍ ՔԻՒԹՆԷՐԵԱՆԻ դառնաղէտ մահուան առթիւ:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Տիկին Հիւսնիկ Այտնճեան կը փնտռէ իր եղբայրը՝ Յակոբ Առաքելեան (Քէօթահիացի): 1927ին կը գտնուէր Նիկոսիա (Կիպրոս): Իր Սելանիկ գտնուած միջոցին կը թղթակցէր: Ֆրանսա գալէն ի վեր կորսնցուցած է իր եղբօր հետքը: Իր մասին տեղեկութիւն ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել Տիկին Հիւսնիկ Այտնճեանի, 40, Che. de la Rose, Morcellement Sarten, Marseille: Կը խնդրուի արտասահմանի թերթերէն արտատպել:

Լաւ պատեհութիւն Հայերու

Մեկնումի պատճառաւ վարձու է նպաստաւոր պայմաններով փոքր յարկաբաժին մը՝ Սէն-Լազարի թաղամասին մէջ: Տարեկան վարձք՝ 1500 ֆրանք: Reprise 1500 ֆրանք: Շարժ եւ կահկարասիի տուրք չկայ: Դիմել՝ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆի, 15, rue de Vienne, հինգերորդ յարկ. ժամը 13-14 եւ 19-20:

Շավիլի մէջ «ՅԱՌԱՋ» կը ծախուի

Librairie de la Pointe. 240 Grand'Rue. Cha...

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (15)

ԱՀԱԲԵԿԻՉԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ

Ա. ԳԼՈՒԽ

ՊԼԵՀՎԷԻ ՄԱՀԱՓՈՐՁԸ

— Կ'ուզէի շատ երկար ապրիլ, կ'ըսէր ինծի Կալիայեւ: Տես թէ ինչ տեղի կ'ունենայ Մակեդոնիոյ մէջ: Այնտեղ ահաբեկչութիւնը կը կատարուի զանգուածային ձեւով: Այնտեղ ամէն յեղափոխական ահաբեկիչ մըն է անպայման: Իսկ մեր մէ՞ջ: Հինգ կամ վեց հոգի միայն: Ուրիշ ամէն յեղափոխական ինքզինք կը նուիրէ խաղաղ աշխատանքի: Սակայն միթէ՞ յեղափոխական ընկերվարական մը պէտք է նախընտրէ խաղաղ աշխատանքը: Յեղափոխական ընկերվարական մը, որ ռումբ չի բռներ, յեղափոխական ընկերվարական չէ երբեք: Եւ միթէ՞ կարելի է ահաբեկչական գործին մասին խօսիլ, առանց մասնակցելու այդ գործին: Բայց գիտեմ, գիտեմ, հրդեհը չուտով պիտի տարածուի ամբողջ Ռուսիոյ մէջ: Եւ մենք ալ, մենք եւս պիտի ունենանք մեր Մակեդոնիան: Գիւղացին ի վերջոյ ռումբ պիտի վերցնէ: Եւ այն ատեն է որ պիտի տեսնենք Յեղափոխութիւնը:

Համալսարանի Պարտէզին մէջ էր, որ կը կատարէինք մեր հաւաքոյթները: Աղեւ մեզի առաջարկեց հետեւեալ ծրագիրը.—

Կալիայեւ, Ք. և Եգոր Դուլեբովի (որ 1903ին սպանած էր Ուֆայի կառավարիչը, Բոգդանովիչ,) պաշտօն ըստացան հսկելու Պլեհվէի վրայ, փողոցին մէջ: Կալիայեւ եւ ուրիշ ընկեր մը, որ նոր ընդունուած էր, սեկարէթի շրջիկ վաճառորդ պիտի ձեւանային, Դուլեբով եւ Ք. կառապան: Իսկ ես Պետերբուրգի մէջ պիտի վարձէի շքեղ յարկաբաժին մը, ուր պիտի ապրէի Դորա Բրիլլիանդի հետ, որ «կին» պիտի կոչուէր, Սազոնով ալ մեր «ըսպասաւոր»ը պիտի ըլլար: Մեզի հետ պիտի բնակէր նաեւ հին յեղափոխականուհի մը, Փ. իբրեւ «խոհարարուհի»: Այս յարկաբաժինը վարձելով կը հետապնդէինք երկու նպատակ: Նախ Սազոնով իբրեւ սպասաւոր եւ Փ. իբրեւ խոհարարուհի օգնական պիտի կրնային ըլլալ հետապնդման գործին մէջ, յետոյ այսպէս պիտի կրնայի ինքնաշարժ մը ունենալ տրամադրութեանս տակ, որովհետեւ նման կառք մը, ըստ Աղեւի, անհրաժեշտ էր Պլեհվէի դէմ մահափորձի մը համար: Ն.ի արուեցաւ ինքնաշարժի վարիչ դառնալու պաշտօնը: Ուժգին բողոքեցի ինքնաշարժ գնելու ծրագրին դէմ: Կ'ըմբռնէի կարեւորութիւնը դաւադրական յարկաբաժին մը ունենալու, թէ հսկողութեան համար եւ թէ ռումբերու պահպանութեան համար: Բայց չէի կրնար հասկնալ թէ ինչի կրնար ծառայել ինքնաշարժը: Ինծի կը թուէր թէ Պլեհվէի դէմ մահափորձ մը կատարելու ատեն հետիոտն ռմբաձիգները յաջողութեան ամէն յոյս կը ներշնչէին, ընդհակառակն ինքնաշարժը կրնար ոստիկանութեան ուշադրութիւնը հրաւիրել: Աղեւ, առանց շատ պնդելու իր տեսակէտին վրայ, ինծի հրամայեց սակայն վարձել յարկաբաժին մը եւ հաստատուիլ Պետերբուրգի մէջ:

Այլեւս Մարտական Մարմինը մեծ թիւով գործօն ուժեր ունէր, այնքան որքան չէր ունեցած երբեք: Պոկոտիլովի մահուամբ ծագած պարապը լեցուցած էին նոր ընկերներ,— Դուլեբով, Փ. եւ Բրիլլիանդ: Միւս կողմէ, անցեալին ձախողութիւնները, առանց անշուշտ անկարելի դարձնելու ապագայ ձախողութիւնները, գէթ կ'ապահովէին մեզ թէ շատ ծանր սխալներու չպիտի ենթարկուէինք: Աղեւի պնդումը, իր խաղաղութիւնը եւ վստահութիւնը բարձրացուցին Մարտական Մարմնին բարոյականը, այնպէս որ ինծի տարօրինակ կը թուէր թէ ինչու հրաժարեցանք Պլեհվէի մահափորձէն եւ ձեռնարկեցինք քաղաքական անարժէք ուրիշ մահափորձի մը, Կլէյգէլսի դէմ: Կարելի է առանց չափազանցութեան ըսել թէ Աղեւ կրցած էր վերանորոգել Մարտական Մարմինը: Գործի սկսանք հաւատքով թրթռուն եւ ի դէն ամէն գոհողութեան՝ Պլեհվէն ըսպաննելու մտադրութեամբ:

Երբ, յետ խորհրդակցութեան, ընդունուեցաւ ծրագիրը եւ բաժնուեցան դերերը, Աղեւ մեկնեցաւ գտնելու համար Փ. եւ Դուլեբովը, ինչպէս նաեւ կարգադրելու համար իր ղեկավարած կեդր. կոմիտէին կարգ մը գործերը: Սազոնով եւ Կալիայեւ մեկնեցան Պետերբուրգ: Ես մնացի Խարկով, սպասելով Բրիլլիանդի: Խարկովէն մեկնեցայ, ընկերակցութեամբ Բրիլլիանդի, դէպի Մոսկուա, ուր պէտք է հանդիպէի Աղեւի եւ Դուլեբովի:

Երբ տեսայ Աղեւը, ըսաւ ինծի.

— Դուլեբովը հասած է արդէն: Ունի վեց ռումբ միջին մեծութեամբ, մակեդոնական ձեւով: Առէք եւ դրէք դրամատան մը գանձարկղին մէջ: Դուլեբով կը բնակի պանդոկի մը մէջ, Մորոսէյկա փողոցը: Վաղը գացէք տեսնել զինք:

Գացի: Գտայ միջահասակ յաղթակազմ բանուոր մը, լայն ճակատով, եւ մտածկոտ աչքերով: Ինծի յանձնեց սնտուկ մը, որուն մէջ դրուած էին ռումբերը եւ ցոյց տուաւ ռումբերը լեցնելու ձեւը: Նոյն օրն իսկ Զամզարով եղբայրներու դրամատան մէջ վարձեցի գանձարկղ մը եւ այնտեղ զետեղեցի ռումբերը: Դրամատան ըստացագիրը եօթէն գտնուեցաւ Տախանա Լէոնտիեւի վրայ, երբ ձերբակալուեցաւ, (այս յեղափոխ... Զուիցերիոյ մէջ սպաննեց... կաւ քաղաքացի մը, կարծելով ... ռուս նախարարներէն Սաւլին... Ոստիկանութիւնը, ձեռք անց... այդ ստացագիրը, ի զուր փնտռեց... տէրը: Ռումբերը յարքունիս գ... ցան, 1905ին:

Քանի մը օր ետքը մեկնեցան... կուա: Աղեւ մեկնեցաւ Վոլգ... ջանը, կուսակցական գործով:... բով, Բրիլլիանդ եւ ես մեկնեցա... տերբուրգ: Դուլեբով գնեց... կառք մը եւ արձանագրուեցա... կառապան: Իսկ ես Բրիլլիանդ... գացի Օթէլ տը Ֆրանս, Մոր... փողոցին մէջ եւ նախ սկսայ... ընկերուհի Փ., որ կը բնակէր... Վոլինոյի Ջրանցքին վրայ հով... մը վեցերորդ յարկը: Վարձ... բանուորական ընտանիքի մը... կիսն մը, Դարիա Կիրիլով... եթէ չեմ սխալիր:

(Շարունակելի)

Le Gérant : H. STEPHAN...
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme :-: PARIS (...)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 14 ՅՈՒԼԻՍ 1933

14 Juillet 1933

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

9րդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2239

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԹՈՒՐՔԻԱՆ՝ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԿՐԿԷՍԻՆ ՄԷՋ

Եւրոպական պետութիւնները մրցումի ելած են, սիրալիր բարեւներ փոխանակելու համար քէմալական Թուրքիոյ հետ:

Ֆրանքօ-Թուրք համաձայնութեանց վաւերացումը, արեւելեան Եւրոպայի եւ Խ. Միութեան հետ կնքուած պայմանագիրը՝ «նախայարձակ» բառին ճշդորոշման մասին, Թէվֆիք Րիւշտի պէյի պտոյտները՝ մայրաքաղաքէ մայրաքաղաք, երեւոյթներ են որ կը խօսին ի նպաստ քէմալապետութեան:

Այժմ օրակարգի վրայ է նոր ծրագիր մը եւս,— ոչ-յարձակման դաշինք՝ Թուրքիոյ, Խ. Միութեան, Ռումանիոյ եւ Պուլկարիոյ միջեւ, որոնց յառաջիկային պիտի միանայ նաեւ Յունաստանը:

Ուրեմն, Թուրքիան յարատեւօրէն կ'ամրապնդէ իր դիրքը՝ միջազգային կրկէսին մէջ, նորանոր երաշխիքներ ստանալով իր ապահովութեան եւ հողային ամբողջութեան մասին:

Արդարեւ, ինչ որ Թուրքիան շահեցաւ մինչեւ այսօր, շնորհիւ խորհրդային իշխանութեան զինակցութեան, Լօզանի եւ ուրիշ լեռնակուտակ դաշնագիրներու, բացառիկ դիրք մը կուտայ իրեն, ժամանակակից պատմութեան մէջ:

Կոնակը տուած՝ հաշտութեան, բարեկամութեան, իրաւարարութեան, ոչ-յարձակման դաշինքներուն, Էնկիւրին այսօր ինքզինքը աւելի ապահով կը զգայ քան սուլթանական Պոլիսը:

Եւ ատոր համար ալ, իր բարի կամքէն կախուած է լսել ո՛ր եւ է թելադրութիւն, այս կամ այն ուղղութեամբ:

Ատոր շնորհիւ է որ, իրարու ետեւէ ծրագիրներ կը յօրինէ, երկրին վերաշինութեան համար:

Տակաւին երէկ, «Միլլիէթ»ը ցնծութեամբ կ'աւետէր թէ՝ Սըվազ-Էրզրում երկաթուղին շինուած-վերջացած պիտի ըլլայ 1940ին, նախաձեռնութեամբ ազգ. խմբակին, որուն ճարտարագէտները գործի ձեռնարկած են արդէն:

Այս չի նշանակեր թէ Թուրքիան որ եւ է վախ չունի վաղուան համար:

Ընդհակառակն, իբրեւ խորամանկ դիւանագէտ եւ աղուէս, Թուրքը շատ լաւ կ'ըմբռնէ թէ որ եւ է դաշնագիր արժէք չունի, երբ հնչէ ճակատագրական ժամը:

Թուրքիան գիտէ որ չպիտի կրնայ յաւիտենապէս պահել արիւնազանգ աւարը — անծայրածիր տարածութիւններ՝ ամայի եւ աւերակ — երբ ուրիշներ ափ մը հողի կարօտը կը քաշեն:

Բայց, ան կ'ուզէ օգտուիլ ներկայ դոյավիճակէն, բոլոր պատեհութիւններէն, բարեկամութիւններ շահելու, եղած կապերը ամրապնդելու եւ երկրին տնտեսութիւնը վերակազմելու համար:

Արդ, միջազգային կացութիւնը գերազանցապէս նպաստաւոր է այսօր, իր թեւերը ազատ շարժելու եւ ապահովութեան նոր գօտիներ ճարելու համար:

Թուրքիոյ հանդէպ միշտ ալ դժգոհութիւններ եւ հողային տենչեր ունին իր անմիջական դրացիները: Օրինակ՝ Պուլկարիան: Ինչպէս եւ աւելի հեռաւորները:

Բայց, միջազգային կացութիւնը այնպիսի անել մը յանգած է որ, ոչ ոք մտքէն կ'անցընէ խանգարել հաստատուած կարգ ու սարքը:

Ամէն պետութիւն, իր սահմաններուն մէջ կծկուած, ամէն բանէ առաջ կանգուն մնալու մասին կը մտածէ:

Որովհետեւ, այսօրուան թոհուբոհին մէջ, ընկերային-տնտեսական պայթուցիկներու ահաւոր ճնշման տակ, իսկապէս որ հրաշք է կանգուն պահել պետութիւն մը:

Թուրքիոյ բախտաւորութեան գլխաւոր աղբիւրը Խ. Միութիւնն է: Ինչպէս եւ երկաթեայ բռունցքը, որ ահա տասը տարիէ ի վեր կը խեղդէ ներքին տրտունջները:

Առանց Մոսկուայի անվերապահ եւ գործօն աջակցութեան, քէմալապետութիւնը դժուար թէ կարենար այսքան ինքնավստահ եւ ամբարտաւան դիրք մը բռնել:

Եւ Ֆրանսան, որ այսօր կը փառաբանէ թրքական բարեկամութիւնը, Մոսկուայի պակասն է որ կը լրացնէ, բերկրութեամբ յիշելով 16րդ դարու իր թրքանպաստ աւանդութիւնները:

Կարճ խօսքով, Նոր Թուրքիան զառամեալ Եւրոպայի շփացած զաւակն է դարձեր այսօր, պահպանելու համար խաղաղութիւնը՝ Մօտաւոր Արեւելքի մէջ:

Որովհետեւ, կացութիւնը իսկապէս որ մռայլ է արեւմտեան ճակատին վրայ:

Հիթլէրը ազգայնական ռազմանիւթ կ'ամբարէ անընդհատ: Զինաթափութեան Խորհրդաժողովը դարձած է բեմական ողբերգութիւն մը: Տնտեսական խորհրդաժողովը առանց որ եւ է հիմնական հարց լուծելու, աւելի սրեց կիրքերը: Ամերիկան երկու քայլ մօտեցաւ Եւրոպային, բայց վեց քայլ ետ գնաց, վճռական ժամուն:

Այս կացութիւնը խորապէս մտահոգութեան մատնելով մեծերն ու յաղթականները, կը հարկադրէ անցուկը մոռցուկ հաշուել եւ յենարաններ, օղակներ ճարել ամէն ճակատի վրայ:

Թուրքիան մէկն է այդ օղակներէն, թէ՛ իր աշխարհագրական դիրքով եւ թէ՛ իր թիկունքով: (Խ. Միութիւն):

Եւ Թուրքիան պահեստի ուժ մըն է Եւրոպայի համար, ի հաշիւ շատ մը անակնկալներու: Ինչպէս դարերու ընթացքին:

Եւրոպայի մէջ փոքրամասնութիւն չեն անոնք որ Թուրքիան կը համարեն պատուար մը՝ ռուսական — այսօրուան բացատրութեամբ՝ խորհրդային — արշաւին դէմ:

Այդ մտահոգութեան պէտք է վերագրել այն խայտառակ դասալքութիւններն ալ, որ կատարուեցան ի նպաստ քէմալական Թուրքիոյ, սկսելով 1920էն, երբ հաստատուեցաւ թէ Կովկասը չպիտի կրնայ կազմել միակտուր զանգուած մը:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Տեսակցութիւն մը Սուրիոյ երեսփ. ժողովի նախագահին հետ

Հ. Հ. Պատուիրակութեան նախագահն ու փոխ-նախագահը, Պ. Պ. Ահարոնեան եւ Ա. Խատիսեան, առջի օր երկար տեսակցութիւն մը ունեցան Սուրիոյ Երեսփ. Ժողովի նախագահին հետ, որ Փարիզ կը գտնուի, հայեւարաբ յարաբերութեանց եւ հայ գաղթականներու կացութեան մասին:

Տեսակցութիւնը եղաւ շատ սիրալիր: Մանրամասնութիւնները յառաջիկային:

Իտալական 24 օդանաւերը 12 ուկէս ժամէն կտրեցին Ատլանտեանը

ՓԱՌԱՒՈՐ ՅԱՂԹԱՆԱԿ ՄԸ

Իտալական 24 ջրօդանաւերը, որոնք նպաստաւոր օդի մը կը սպասէին Իսլանտայի մէջ, չորեքշաբթի առտու ժամը 8.20ին ճամբայ ելան եւ անարգել Քարթրայթ (Լապրատոր, Ամերիկա) հասան ժամը 8.50ին, 12ուկէս ժամուան թռիչքէ մը յետոյ: Հեռաւորութիւնն էր 2400 քիլոմեդր: Օդանաւերը կ'ընթանային զինուորական կարգով, բայց իրարմէ բաւական հեռու, որպէսզի չընդհարին մշուշի պահուն:

Ինչպէս յայտնի է, օդանաւերուայս տորմիղը ճամբայ ելած էր յուլիս 1ին, Օրպէթէլլոյի (Իտալիա) օդակայանէն, ուրկէ իջաւ Ամսթէրտամ, (Հոլանտա), յետոյ Լընտընտէրի (Իրլանտա) եւ անկէ՝ Րէյքճավէք (Իսլանտա): Քսանըհինգ օդանաւերէն մէկը վար ինկաւ հոլանտական ծովեզերքը: Այժմ կը մնայ երեք հանգրուան եւս, հասնելու համար Շիքակօ: Ամէնէն վտանգաւոր հանգրուանը՝ Իսլանտա-Լապրատոր ճամբան էր, որ կատարուեցաւ փառաւոր յաջողութեամբ:

Իսլանտայի մէջ օդաչուները արթնցած էին առտուն շատ կանուխ, հրամանատարութեամբ Զօր. Պալպոյի:

Թռիչքը վտանգաւոր էր մասնաւորապէս անոր համար որ ուժգին ձիւնամրրիկ մը կը տիրէր Իսլանտայի եւ Լապրատորի միջեւ: Կրօէնլանտէն անցնելէ յետոյ, օդաչուները հազար քիլոմեդր ճամբայ կտրեցին ծովուն վրայ ուր հարիւրաւոր սառնակոյտեր ահաւոր տեսարան մը կը պարզէին: Ցամաքէն հազիւ հեռացած, թանձր մշուշ մը չափազանց կը դժուարացնէր թռիչքը: Բայց եւ այնպէս օդանաւերը կրցան պահել իրենց կարգը եւ Լապրատոր հասան անվնաս, պայծառ օդով մը:

⁂ Յուլիս 1ին, իտալական տորմիղը Օրպէթէլլօ-Ամսթէրտամ ճամբան կտրեց 6.30 ժամէն (1400 քիլոմեդր): Յուլիս 2ին՝ Ամսթէրտամ-Լընտընտէրի ճամբան՝ 5.45 ժամէն (1000 քիլ.): Յուլիս 5ին Լընտընտէրի-Իսլանտա ճամբան՝ 5.54 ժամէն (1500 քիլոմեդր): Յառաջիկայ հանգրուաններն են,— Քարթրայթ-Շէտիաք (Նոր Պրունզվիք) 1150 քիլոմեդր, Շէտիաք-Մոնրէալ (Քանատա) 1700 քիլոմեդր, Մոնրէալ-Շիքակօ՝ 1300 քիլոմեդր: Շիքակոյի մէջ մեծ պատրաստութիւններ կը տեսնուին, իտալացի օդաչուները դիմաւորելու համար:

Ֆրանսայի տորմիղն ալ Ափրիկէի վրայ

Ֆրանսայի օդանաւային նախարարութիւնը պաշտօնական զեկոյցով մը կը ծանուցանէ թէ՝ այս տարուան վերջը 25 զինուորական օդանաւերու տորմիղ մը պիտի թռչի Ափրիկէի վրայ: Ճամբայ ելլելով հարաւային Ֆրանսայէն, այս 25 օդանաւերը պիտի անցնին Սպանիայէն, Մարոքէն, Արեւելեան Ափրիկէի Ֆրանսական գօտիէն, Սահարայէն, Թունուզէն եւ Ալժերիայէն: Թռիչքը պիտի բաղկանայ 34 հանգրուաններէ, իւրաքանչիւր 6–800 քիլոմեդր հեռաւորութեամբ, համագումար՝ 25,000 քիլոմեդր եւ իւրաքանչիւր օդանաւի համար 170 ժամ թռիչք, միջին հաշուով:

Կարմիր խոհարարներ մահուան դատապարտուեցան

ԿԵՐԱԿՈՒՐՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ ԵՐԵՒԱՆ ՀԱՆՈՒԱԾ ԵՆ ԱՊԱԿԻԻ ԿՏՈՐՆԵՐ, ԱՒԱԶ, ԳԱՄԵՐ, ՄԱԶ, ԵՐԿԱԹ ԹԵԼԵՐ ԵՒՆ.

Մոսկուայի հեռագրական գործակալութիւնը կը ծանուցանէ (12 յուլիս).— Վերջին հինգ օրերու ընթացքին, Մոսկուա քաղաքի Ատեանը հրապարակային դատավարութեամբ եւ ժողովրդային երդուեալներու եւ 24 թիւ գործարանի բանուորներուն մասնակցութեամբ դատեց 12 ամբաստանեալներ որոնք խանգարած են բանուորներու ուտելիքը:

Քննութիւնը հաստատած է թէ՝ 1932ի երկրորդ վեցամսեայէն սկսեալ, մեծապէս աւրուած էին բազմաթիւ բանուորական ճաշարաններու կերակուրները: Ճաշերը կը պատրաստուէին վարնոց միսերէ, կերակուրներուն մէջ կը գտնուէին ապակիի կտորներ, աւազ, գամեր, մազեր, երկաթէ թելեր զորս անոնց մէջ կը նետէին հակայեղափոխական խմբակին անդամները: Ասոնք կը բաղկանային հակախորհրդային տարրերէ եւ կուլակներէ եւ իբրեւ ղեկավար ունէին ցարական նախկին սպայ մը, Օշկին Ստեփանով, որ վեց տարի բանտարկութեան դատապարտուած էր, կոլխոզ մը կրակի տուած եւ տեղական խորհուրդի նախագահին դէմ մահափորձ կատարած ըլլալուն համար: Սպան փախած էր բանտէն:

Դատական քննութիւնը միեւնոյն ատեն հաստատած է թէ այս խմբակը կազմուած էր 1932ի գարնան: Երբ Օշկին իր փախուստէն յետոյ Մոսկուա հասաւ, իբրեւ բանուոր մտաւ գործարանի մը մէջ եւ բանուորական մթերանոցներու եւ ճաշարաններու մէջ, ուրիշ անձերու ընկերակցութեամբ խմբակ մը կազմեց, բանուորներու սննդառութիւնը խանգարելու եւ հաւաքական տնտեսութեանց սեփականութիւնը մսխելու եւ փճացնելու նպատակով:

Այս միեւնոյն խմբակը սպաննած է կոլխոզի գործօն անդամներէն Սէնիկինը եւ սկսած է տակնու վրայ ընել բանուորական ճաշարանները, հիւրընկալելով հակայեղափոխականները եւ կեղծ թուղթեր ճարելով անոնց, գործարաններու դրասենեակներէն գողցուած նամականիշներով եւ կնիքներով: Ամբաստանեալներէն Քազաքով դատապարտուեցաւ 18 ամիս բանտարկութեան, չորս հոգի՝ հինգական տարի բանտարկութեան, մէկ հոգի՝ 8 տարուան, իսկ հինգ հոգի՝ մահուան: Միայն մէկ հոգի անպարտ արձակուեցաւ:

ՄԱԿԵԴՈՆԱՑԻՆԵՐԸ ԿԸ ՀԱՇՏՈՒԻ՞Ն

Մակեդոնական Կազմակերպութեան Միխայլովի թեւը յայտարարութեամբ մը կը ծանուցանէ թէ պիտի դադրեցնէ իր պայքարը՝ Փրոթոկէրովի խմբակին դէմ, եթէ երկու շաբթուան ընթացքին հաստատուի թէ այլ եւս չի դաւադրեր իրեն դէմ:

Երկաթեայ բռունցքը՝ Գերմանիոյ մէջ

ՆՈՐԱՆՈՐ ԽՍՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Պերլինի 4310 հրեայ բժիշկներէն միայն 900 հոգի իրաւունք ստացան գործելու: Ոչ-հրեայ հիւանդներուն արգիլուած է դիմել այս բժիշկներուն: Հրեայ հիւանդները իրենք ալ կը վախնան դիմել ազգակից բժիշկներու:

⁂ Շարժանկարի բոլոր արտադրիչները, բեմադրիչները, հեղինակները, երգահանները, ճարտարապետները եւն. պէտք է անմիջապէս ձեռնհաս իշխանութեան ղրկեն փաստաթուղթ մը՝ հաստատելով իրենց ազգութիւնը եւ արեան ծագումը: Ստուգումը պիտի կատարուի ծնողներուն ծննդեան վկայականով, որուն վրայ պէտք է արձանագրուած ըլլայ նաեւ մեծ հօր եւ մեծ մօր կրօնը:

⁂ Հարաւային Գերմանիոյ մէկ փոքր քաղաքին մէջ հեռախօսի բոլոր հրեայ բաժանորդները զրկուեցան իրենց գործիքներէն:

⁂ Աշխատանքի պաշտօնատունը հրամայեց սահմանափակել աշխատանքի բանակատեղիներու այցելուներուն թիւը: Մասնաւորապէս պէտք է հսկել օտարականներուն վրայ, որովհետեւ կարգ մը թղթակիցներ կալանաւորներուն հետ խօսակցելով, իրենց տեսածն ու լսածը հաղորդեր են արտասահմանի թերթերուն:

⁂ Հէսսէի ոստիկանութեան վերատեսուչը հրամանագիր մը հրատարակեց, որուն համաձայն, այն բոլոր քաղաքներուն մէջ ուր հակահիթլէրական թռուցիկներ կը ցրուեն, բոլոր ընկերվարականներն ու համայնավարները անմիջապէս պիտի ձերբակալուին եւ պիտի բանտարկուին:

⁂ Յատուկ լիազօրներ գործի ձեռնարկած են, խորհրդարանն ալ զտելու համար: Կ'ըսուի թէ կին երեսփոխանները պիտի արձակուին, ինչպէս նաեւ կղերականները, քանի որ պայմանագիր կնքուեցաւ Վատիկանի հետ: Ասոնց տեղ նշանակովի երեսփոխաններ պիտի առնուին:

⁂ Այս շաբթու կը հրատարակուի Գերմանիոյ բողոքական եկեղեցիին նոր սահմանադրութիւնը, որ այժմէն կը նախատեսէ լուտերական եպիսկոպոսի մը անուանումը, իբրեւ գերագոյն պետ: Դաւանութեան միակ հիմքը պիտի ըլլայ աւետարանը: Ազգային սինոդ մը պիտի գործակցի եպիսկոպոսին:

Մեծ կարեւորութիւն կը տրուի Հռոմի քաղաքական տեսակցութեանց

« ՍԵՒ ԾՈՎՈՒ ԼՈՔԱՌՆՕ »

Լոնտոնէն կը գրեն թէ՝ Բրիտանական կառավարութիւնը մեծապէս կը շահագրգռուի Մուսոլինիի եւ Թէվֆիք Րիւշտիի կատարած բանակցութիւններով, որոնք հաւանաբար պիտի յանգին Սեւ ծովու Լոքառնոյի մը: Կը կարծուի թէ այս նոր դաշինքը պիտի կնքուի աշնան, իբրեւ ոչ-յարձակման պայմանագիր մը՝ Սեւ Ծովու չորս պետութեանց՝ Թուրքիոյ, Պուլկարիոյ, Ռումանիոյ եւ Խ. Միութեան միջեւ, որոնց պիտի միանայ Յունաստանն ալ, իբրեւ կուսակից Նեղուցներու ազատութեան: Այս դաշինքին հետեւանքով, հաւանական է որ փոփոխութեանց ենթարկուի Միջերկրականի մեծ պետութեանց նաւային հաւասարակշռութիւնը: Միւս կողմէ, դաշինքը կրնայ ամլութեան դատապարտել Թրքական կառավարութեան պահանջը՝ Նեղուցներու պայմանագրին (1923) վերաքննութեան մասին: Թուրքիա կը պահանջէ որ ջնջուի Նեղուցները ամրացնելու արգելքը, կամ, իբրեւ գոհացում, պետութիւնները երաշխաւորեն իր չէզոքութիւնը՝ պատերազմի մը պարագային: Այն ատեն կարելի է բաց թողուլ Նեղուցները առանց վտանգ սպառնալու Թուրքիոյ:

⁂ Իտալական մամուլը հպարտութեամբ կ'արձանագրէ թէ քանի մը ամիսէ ի վեր Հռոմը կեդրոն դարձած է բազմաթիւ այցելութեանց: Իրարու ետեւէ այցելեցին Պ. Մաքտօնըլտ, երեք գերման նախարարներ, Աւստրիոյ եւ Հունգարիոյ վարչապետները եւ ահա Թէվֆիք Րիւշտին, Զինաստանի մէկ ներկայացուցիչը եւ վերջապէս Պ. Հէնտըրսընը (Նախագահ զինաթափութեան խորհրդաժողովին): Կը նշանակէ թէ Հռոմը կարեւոր կեդրոն մը կը դառնայ համաշխարհային քաղաքականութեան համար: Այս առթիւ, իտալական մամուլը կը փառաբանէ Պ. Մուսոլինիի իրատես քաղաքականութիւնը եւ դիտել կուտայ թէ շատոնց սնանկացած է խորհրդաժողովներու քաղաքականութիւնը: «Պէտք է անոնց տեղ հաստատել ուղղակի, որոշ եւ կենդանի համաձայնութեանց դրութիւնը»:

Անգլ. թերթ մը կը գրէ թէ Ֆրանսայի վարչապետն ալ Հռոմ պիտի երթայ յուլիս 23ին: Իտալական մամուլը գոհունակութեամբ կ'ողջունէ այս այցելութիւնը, թէեւ լուրը պաշտօնապէս հաստատուած չէ տակաւին: Կ'ըսուի թէ չորսերու դաշինքը վերջնապէս պիտի ստորագրուի մօտերս, բայց ոչ թէ չորս պետութեանց դեսպաններուն, այլ արտաքին նախարարներուն կողմէ: Գերմանիա ետ առած ըլլալով իր առարկութիւնները, ճամբան հարթուած է: Անգլիական կառավարութիւն ալ պատրաստ է ստորագրելու:

⁂ Իտալական թերթերը կը շեշտեն թէ շատ սիրալիր հանգամանք ունէր Պ. Մուսոլինիի եւ Թուրքիոյ արտաքին գործավարին տեսակցութիւնը, որ տեւեց մէկուկէս ժամ: Ներկայ պայմաններուն մէջ, միջազգային նոր բանակցութեանց նիւթ չկայ Իտալիոյ եւ Թուրքիոյ միջեւ: Այս վերջինը գոհ է իր կացութենէն՝ միջազգային տեսակէտով, եւ կ'ուզէ որ իրերու վիճակը պահպանուի: Թէվֆիք Րիւշտիի նոր այցելութիւնը կ'ապացուցանէ թէ թուրքեւիտալական բարեկամութիւնը, որ նուիրագործուեցաւ դաշինքով մը, ոչ միայն դիւանագիտական բանաձեւ մըն է, այլեւ գործօն եւ արդիւնաւոր իրականութիւն մը: Թուրքեւիտալական բարեկամութիւնը, ինչպէս ֆրանքեւթուրք բարեկամութիւնը խաղաղութեան երաշխիք մը կը համարուի ամբողջ Մօտ. Արեւելքի համար:

Տնտեսական Ժողովին հաշուեյարդարը

Տնտեսական խորհրդաժողովին պատուիրակները կամաց-կամաց կը կապեն իրենց բեռները: Ֆրանսայի գլխաւոր պատուիրակը, ելմտական նախարար Պ. Պոնէ, Փարիզ վերադարձաւ, փոխանորդ մը նշանակելով: Ութ-տասը օրէն Լոնտոն պիտի երթայ, ժողովին փակման ներկայ ըլլալու համար:

Մասնախումբերը կը շարունակեն բանաձեւեր պատրաստել առկախ մնացած հարցերու մասին:

Վերջին պահուն Ամերիկացիները նոր անակնկալ մը առջեւ դրին խորհրդաժողովը: Դրամական յանձնախումբին մէջ, ամերիկեան պատուիրակը յայտարարեց թէ իրենց համար կանխահաս է քննել՝ կեդրոնական դրամատուններու միջոցաւ դրամները կայուն վիճակի մը վերածելու խնդիրը: Մինչդեռ մէկ օր առաջ միաձայնութեամբ որոշում տրուած էր այս մասին:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՍԵԼԱՆԻԿԷՆ

ԵՐԵՍՓՈԽԱՆԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Անցեալ մարտ 5ի երեսփոխանական ընտրութիւններէն վերջ, յաղթական կողմը երկրին կառավարութեան ղեկը ձեռք առնելուն պէս, սկսաւ հաշուեյարդարի ենթարկել նախորդ կառավարութեան օրով կատարուած զանազան ներքին կարգադրութիւնները, որոնց կարգին՝ Սելանիկի երեսփոխանական ընտրութեանց ընթացքին պատահած կարգ մը ապօրինութիւնները:

Մայրաքաղաքի դատական Գերագոյն ատեանը երկար քննութիւններէ վերջ, բեկանեց Սելանիկի 20 երեսփոխաններու ընտրութիւնը, հիմ բռնելով այս քաղաքի հրեայ փոքրամասնութեանց անջատ քուէատուփ հաստատելու հակասահմանադրական ձեւը, զոր հաստատած ու շահած էին վենիզելոսեան ընդդիմադիրները:

Նոր ընտրութեան թուական հռչակուեցաւ յուլիս 2ը:

Ահա այս ընտրութիւններն էին որ տեղի ունեցան անցեալ կիրակի օր, աննախընթաց ջղագրգռութեան երկու շաբաթ ապրեցնելով Սելանիկի նահանգի բոլոր քաղաքացիները անխտիր:

Նախ քանի մը խօսք Յունաստանի խորհրդարանի ուժերու փոխյարաբերութեանց մասին: Մարտ 5ի ընտրութեանց իբր արդիւնք, խորհրդարանը կը ներկայացնէր 250 ձայն, որուն 138ը կը պատկանի Ցալտարիսի խմբակցութեան, 108ը Վենիզելոսի ընդդիմադիրներուն եւ 4ը անկախներուն: Ցալտարիսի վարչապետութեամբ կառավարութիւնը կազմող խմբակցութիւնը իրաւ է որ զգալի մեծամասնութիւն ունէր, սակայն ընդդիմադիրներն ալ պատկառելի ուժ մը կը ներկայացնէին, մանաւանդ որ Ծերակոյտը, իր ջախջախիչ մեծամասնութեամբ կազմուած էր ընդդիմադիրներու ներկայացուցիչներէն, որոնք շատ անգամ դժուարութեան կը մատնէ՛ կառավարութիւնը, իր քայլերուն մէջ: Սելանիկի ընտրութեանց բեկանումով կառավարութեան համար առիթ կը ներկայանար խորհրդարանին մէջ 20 ձայն աւելի ունենալու, ինչպէս նաեւ ուժեղանալու այն պարագաներուն մէջ երբ Երեսփ. ժողով ու Ծերակոյտ խառն նիստ գումարեն: Այսպիսով ներկայ վարիչները կը խորհէին միահեծան տէրը դառնալ երկրին:

Իսկ ընդդիմադիրները, բեկանումին դէմ ապարդիւն բողոքներ ընելէ վերջ ճարահատ, Սելանիկի ընտրութիւնները առիթ մը նկատեցին, որպէսզի Ցալտարիսի կառավարութեան եռամսեայ գործունէութեան դատապարտութիւնը կարդան բուն իսկ ժողովուրդին բերնով, ու հասկնան նաեւ ընտրողներու նոր տրամադրութիւնը՝ ներկայ կացութեան մասին:

Սելանիկի մասնակի ընտրութիւններուն շատ մեծ կարեւորութիւն կը տրուէր, երկու կողմէն ալ: Այնքան մեծ կարեւորութիւն ու արժէք, որ պայքարող կողմերը իրենց ամբողջ փրոփականտի ուժը նոր Յունաստանի մայրաքաղաքը թափած էին: Շարժման մէջ դրած էին իրենց բովանդակ ծանր ու թեթեւ հրետանիները: Աւելի քան երկու հարիւր վարչապետներ, նախարարներ, ծերակուտականներ, երեսփոխաններ ու կուսակցական գործիչներ, երկու շաբաթ անդադար կ'երթեւեկէին թաղէ թաղ եւ գիւղէ գիւղ, համոզելու եւ տարհամոզելու համար քուէարկողները: Ամբոխավարութիւն, փաստաբանութիւն, ճարտասանութիւն, շողշողուն խոստումներ, քաղաքական եւ տնտեսական ծրագիրներ ողողած էին հրապարակը: Ահագին ճիգ ու եռանդ սպառեցաւ, ինչպէս նաեւ մեծ գումարներ ծախսուեցան երկու կողմէն ալ:

Իւրաքանչիւր կողմ իր յաղթանակին վրայ վստահ էր: Նախ խօսեցան զօրավարներ Քոնտիլիս եւ Մետաքսաս, երկրի ներքին եւ արտաքին քաղաքականութեան մասին, սպառնալիքներ տեղացնելով ընդդիմադիրներու հասցէին: Վարչապետ Ցալտարիս իր ընտրական ճառով բացատրեց ծրագրուած տնտեսական քաղաքականութեան մանրամասնութիւնները եւ այդ ուղղութեամբ երեք ամսուան ընթացքին տարուած աշխատանքները: Ընդդիմադիր կուսակցապետներէն Գաֆանտարիս եւ Փափանաստասիու, կառավարութիւնը դատապարտող ճառեր խօսեցան, իսկ ամէնէն վերջը, ընդդիմադիրներու անուանի պարագլուխ Վենիզելոս եկաւ Սելանիկ ու խօսեցաւ իր նշանաւոր ճառերէն մէկը, որուն պատրաստութեան համար անձամբ աշխատած էր մէկ շաբաթ: Այն ծովածաւալ բազմութիւնը որուն առջեւ խօսեցաւ ծերունի Կրետացին, երաշխիք մըն էր որ ընդդիմադիրները շնորհիւ իրենց ղեկավարին անձնական հմայքին աւելի հաւանականութիւն ունէին պայքարէն յաղթական դուրս գալու:

Վենիզելոս իր ճառով ձաղկեց ու դատափետեց ներկայ կառավարութիւնը, փաստացի տուեալներու վրայ հիմնուելով ցոյց տուաւ այն բոլոր կարելիութիւնները որոնք կրնային օգտագործուիլ բայց անտեսուեցան. մասնաւորեց այն սխալ քաղաքականութիւնը որուն կը հետեւին ներկայ վարիչները, արդարացնելով վարչական այն բոլոր կարգադրութիւնները որոնք եղան իր կառավարութեան օրով են·:

Ի հարկէ բոլոր կարեւոր ճառերը իրենց պատասխանները կը ստանային փոխադարձաբար: Մամուլը ամբողջութեամբ նուիրուած էր Սելանիկի ընտրական պայքարին, շուքի մէջ ձգելով համաշխարհային լուրերը, մանաւանդ Լոնտոնի Տնտեսական Խորհրդաժողովը:

Ահա ընտրութիւններուն օրը, կիրակին: Դադրած են այլ եւս ճառերն ու պռոշտուքները, հանդստացած են թէ ճառախօսները եւ թէ դանոնք մտիկ ընող ժողովուրդը: Ընտրողները յստակօրէն գիտեն թէ որու պէտք է քուէ տան: Ահագին բազմութիւն քուէատուփերուն առջեւ: Բոլորը կարգի կը սպասեն: Կառավարութիւնը արտակարգ միջոցներ ձեռք առած է կարգ կանոնի պահպանման համար: Իւրաքանչիւր հրապարակ, գլխաւոր անցքեր կամ ընտրական կեդրոն, տանուած են զինուորական ուժեղ շղթաներու տակ: Ոչ մէկ լուրջ միջադէպ՝ եթէ չհաշուենք քանի մը մանր մունր դէպքերը որոնք պատահեցան՝ բայց վայրկենապէս զսպուեցան իշխանութիւններուն կողմէ:

Իրար հակասող չնդալից լուրերու տեղատարափէ մը վերջ, ժողովուրդին վեհապետական խօսքին արդիւնքը յայտնի եղաւ կէս գիշերէն յետոյ միայն: Ընդդիմադիրները յաղթանակը տարած էին 43,000ի դէմ 48,000 ձայնով: Կառավարական խմբակցութիւնը պարտուած էր 5000 քուէի տարբերութեամբ:

Այս արդիւնքէն վերջ, ահա գլխաւոր պատճառները պարտութեան եւ յաղթութեան: Կառավարականները կորսնցուցին, որովհետեւ դաղթականներու ըլլալիք 25 տոկոս հատուցման խոստումը չյարգեցին, անոնց բոլոր քուէները ընդդիմադիրներուն գացին: Իրենց օրով Վենիզելոսի դէմ սարքըւած մահափորձին հեղինակները անյայտ մնացին, որ դէշ ազդեց առ հասարակ չէզոք զանգուածին վրայ. հարկ եղած ձեւով չկազմակերպեցին ընտրութիւնը, եւ վերջապէս գործի գլուխ կը գտնուէին։ Ինչպէս սովորութիւն է, պաշտօնի վրայ գտնուող կառավարութիւն մը միշտ դժգոհներ կ'ունենայ: Ընդդիմադիրները յաղթեցին, որովհետեւ նախ լաւ կազմակերպած էին իրենց ընտրական պայքարի յատակագիծը, սքանչելի կերպով շահագործեցին Վենիզելոսի մահափորձը, լաւ գործակցութիւն ունեցան եւ համայնավարներուն 6000 քուէն իրենց քաշեցին – կամ գնեցին – ինչպէս կ'ըսէ կառավարական մամուլը, որ ահագին աղմուկ բարձրացուցած է այս առթիւ:

Սակայն, հակառակ անոր որ, ընդդիմադիրները 20 երեսփոխաններ եւս կը ղրկեն խորհրդարան, մեծամասնութիւնը դարձեալ կը մնայ կառավարութեան մօտ որ կը ներկայացնէ մարտ 5ի ընտրութեանց պատկերը:

Կառավարականները, սակայն, չափազանց ջղայնացած են Սելանիկի մասնակի ընտրութեանց արդիւնքէն, եւ ընդդիմադիրներու յաղթանակի աղմուկին դիմաց կը յայտարարեն թէ պիտի դիմեն արմատական բարեփոխումներու, վարչական փոփոխութեան եւն., ու պիտի չվարանին արտակարգ կացութիւն մը ստեղծելու գնով իսկ՝ իրենց կամքը քալեցնել:

Յունաստանի քաղաքական ներքին մթնոլորտը տենդագին պատկեր մը կը ներկայացնէ ներկայիս: Կիրքերը սրուած են ամէնէն պաղարին կարծուած վարիչներուն մօտ իսկ, որոնք ծանրակշիռ յայտարարութիւններ կ'ընեն ամէն օր, ու կը խօսին դիկտատուրայի մասին, ըլլայ խորհրդարանական կամ զինուորական:

Յունաստանի վերելքին փափաքող ու զայն սրտանց սիրող բարեկամներու կարծիքն այն է, որ վերջ տրուի այլ եւս քաղաքական այս անբնականոն կացութեան եւ համագործակցաբար ազգային ուժեղ կառավարութեան մը ստեղծումով ազատ շունչ առնել տրուի այս երկրին, որ այնքան պէտք ունի տնտեսական կայուն ու խաղաղ աշխատանքի:

ՎԱՀԱԳՆ

ՊԷ՞ՏՔ Է ԲԱՐԵՓՈԽԵԼ ՀԱՅ ԳԻՐԸ

Այո կամ ոչ պատասխանելու համար, անհրաժեշտ է մեկնիլ բանաւոր սկզբունքէ մը: Այսպիսի հարցի մը բանաւոր սկզբունքին հասնելու համար, խնդիրը մտածուած պէտք է ըլլայ, եւ գտնուի անհատի կալուածներուն մէջ:

Ժողովրդային բնազդը անշուշտ իր արժէքը ունի — ան կը գտնէ ճամբաները մութին մէջ — բայց վճռական դերը կը պատկանի մտաւորականութեան: Հայ մտաւորականութիւնը այս հարցին շուրջ բաժնուած է երկու գլխաւոր հակադիր հոսանքներու: Առաջին մասը, յեղափոխական մտաւորականութիւնը՝ կանգնած է առաջին գիրքերուն վրայ, պատրաստ՝ յեղաշրջելու եւ բարեփոխելու կեանքը՝ համապատասխան ներկայ մշակոյթի պահանջներուն: Երկրորդը՝ պահպանողական խումբն է, որ զարմանալի ջերմութեամբ կը ջանայ պահպանել նախկինը:

Առաջին տեսակէտը կարճ ու կտրուկ է: Յեղափոխական խումբը կ'ըսէ — կեանքը անսահման կերպով առաջ կ'ընթանայ: Մշակոյթի բոլոր ձեւերը, ինչպէս գիրն ու գրականութիւնն ալ պէտք է ենթարկուին ներկայ քաղաքակրթութեան ոգուն:

Հայերէն քերականութիւնն ու ուղղագրութիւնը թերի են, սրբագրեցէք ուղղագրութիւնը, ամբողջացուցէք քերականութիւնը, տուէք մանուկ սերունդին, եւ կարճ ժամանակի մէջ կ'ունենանք լաւագոյն կերպով գրող ու կարդացող Նոր Սերունդ:

Հայկական տառերը չունին բաղձալի գեղեցկութիւնը: Գործնական տեսակէտով նոյնպէս թերի են: Արագութեան ներկայ դարուն մէջ՝ գրելու, նոյն իսկ տպագրական արդիւնական մեքենայի դիւրութեան կը դիմադրեն:

Ինչո՞ւ չվերակազմել զանոնք գործնական եւ գեղեցկագիտական նորագոյն ըմբռնումներով: Ինչ որ դուք պիտի ընէք ժամանակի ընթացքին, բարեշրջումով, մենք զանոնք իրական կը դարձնենք մէկ հարուածով, յեղաշրջումով:

Ահա՛ մեր բանաւոր տեսակէտը:

×

Երկրորդ խումբի մարդիկը մտահոգ են: Կ'ըսեն.

— Ճիշդ է որ կեանքը առաջ կ'երթայ եւ պէտք է քալել քաղաքակրթութեան ներկայ ոգուն հետ: Բայց ո՞ր քաղաքակրթութեան ոգուն: Արեւմտեա՞ն քաղաքակրթութեան ներկայ ոգուն հետ: Բայց դուք արհամարհանք ունի՛ք այդ քաղաքակրթութեան հանդէպ. եւ ան ինքզինքը սնանկացած կը հռչակէ արդէն:

Հայ լեզուի ուղղագրութիւնը թերի է, կարօտ անհրաժեշտ բարեփոխումներու: Հայ գիրը գեղեցկագիտական եւ գործնական թերութիւններ ունի: Բայց ո՞վ պիտի կատարէ այդ բարեփոխումները: Խումբ մը մարդի՞կ: Բայց մարդիկ ե՞րբ դարձան յանկարծ Տանթէներ եւ Շէյքսփիրներ՝ կարենալ մէկ համադրութեան մէջ դնելու համար ցեղային լեզուն: Այնպիսի հանճարներ՝ այդպիսի ահագնութեամբ կարենալ կանխելու համար ապագան:

Քաղաքակրթութիւններու գեղեցկագիտութիւնը արդիւնքն է այն աշխատանքին զոր քար քարի վրայ, քայլ առ քայլ բարձրացնելով գործաւորները կը հիմնեն եւ կը կառուցանեն Շէնքը: Որմադիրկ ու անհիմն տանիքներ՝ կրնա՞ն գոյութիւն ունենալ:

Կան անշուշտ ոստումներ մշակութային կեանքի ընացքին մէջ: Այդ ոստումները կը ներկայանան այն օժտուած արուեստագէտ անհատները որոնք — հաւատարիմ մնալով հանդերձ ցեղային հնադարեան մշակոյթի ոգուն — իրենց իմացականութեան թաքուն ճամբաներով կը շրջեն լեզուական մեքենայի հոսումները եւ զանոնք կը դարձնեն սիրելի, պարտադրիչ եւ նուիրական :

Եւ արդէն որքան ալ անզգալի՝ լեզուն կը քալէ ժամանակի ընթացքին հետ աւելի արագ քան կը կարծուի: Մկրտիչ Պէշիկթաշլեանի գիրն ու գրականութիւնը (գրեթէ կիսագրաբարեան), կարելի՞ է բաղդատել այսօր Զարեանի գրին ու գրականութեան (այնքան այժմէական): Աւելի արագութիւն պահանջել՝ կը նշանակէ հայերէնը վերածել լատիներէնի կամ չինարէնի:

Յառաջդիմութի՞ւն է այս: Մինչդեռ միւս ցեղերը այդպիսի հիմնական հարց իսկ չեն կրնար յարուցանել: Երրորդական – չորրորդական խնդիրներն են միայն որ կը քննուին ակադեմիաներուն մէջ — համախմբումը իրենց գիտական մտքին — եւ որպիսի դժուարահաճութեամբ կը գիջանին բառ մը աւելցնել կամ գիր մը պակսեցնել սեփական լեզուէն:

Անքաղաքակիրթ ցեղերն են միայն որ, զուրկ ըլլալով մշակութային անցեալէ, անմրմուռ ծառերու պէս կը տատանին ամէն հովէ: Թուրքիան այսօր չի գիտեր ո՛ւր դառնել գլուխը ընկերային ներկայ փոթորիկներուն միջեւ: Ան ջղագար շարժումներով կը նետէ վրայէն ցեղային բոլոր զրոյմները: Պատրաստ է հրաժարելու նոյն իսկ սեփական գրէ ու գրականութենէ եւ որդեգրել ուրիշ ցեղի մը գիրն ու գրականութիւնը:

Ինչո՞ւ: Որովհետեւ այդ սեփական գիրն ու գրականութիւնը կը գտնուին արաբական եւ պարսկական մշակոյթի արմատներուն մէջ: Բայց Արաբն ու Պարսիկը կը մտածե՞ն փոխել իրենց մշակոյթը: Եւ եթէ հասկնալի է մտքի այս շտեսութիւնը անքաղաքակիրթ ժողովուրդի մը մօտ, հնադարեան եւ նուիրական հիմնաքարերու վրայ կանգնած ժողովուրդի մը համար արդարանալի՞ է:

Եւ ո՞վ կրնայ ապահովել թէ վաղը, երբ հովերը ուրիշ կողմերէ փչեն նորէն, Թուրքիաները նորէն չպիտի վերահաստատեն նախկին լեզուն, նետուած ֆէսերուն ու սովորութիւններուն հետ:

Ահա ինչ որ ուշադրութեան պէտք է առնէ երիտասարդ մտաւորականութիւնը: Դիւրին է այսօր ըսել — մենք կը յեղաշրջենք եւ մատաղ սերունդին միջոցով կը նուիրագործենք զայն:

Այդ մատաղ սերունդը ի՛նք կը դառնայ վաղը Մտածող Սերունդ եւ կը դատէ խստութեամբ:

Ազատ է ամէն արուեստագէտ տպագրիչ — ինչպէս ազատ է եղած մինչեւ այսօր — ստեղծագործել գործնական եւ ճաշակաւոր գրեր: Բայց պաշտօնական օրէնքով պարտադրել սերունդի մը որոշ տեսակի գիր ու գրականութիւն.— Ոչ:

Գրականութիւնն ու արուեստը առաւելապէս այն տարրն է որ — ծփուն ըլլալով ժողովուրդներու հոգեբանութեան մէջ — ամենաքիչ կ'ենթարկուի օրէնքներու եւ բռնութեան:

Ահա՛ մեր տեսակէտը, կ'ըսեն երկրորդ խումբի մարդիկը:

Եւ հայ մտաւորականութիւնը կոչուած է ճշդելու իր դիրքը այս կամ այն խումբին մէջ:

ՌԱՖԱՅԷԼ ՋԱՐԴԱՐԵԱՆ

Ա. ԱՐԶՈՒՄԱՆԵԱՆԻ

Յեղափոխական կեանքը

ՄԱՐՍԷՅԼ, (Յապաղած) — Մեր ողբացեալ ընկերը ծնած էր Արաբկիրի Անջրդի գիւղը, 1874ին: Երեք տարեկան էր երբ որբ մնաց հօրմէն որ մեռաւ 38 տարեկան: Մայրը, գիտակից կին մը, կատարեալ անձնուրացութեամբ նուիրուեցաւ իր զաւակներուն: 36 տարեկանին մնաց այրի, մոռցաւ աշխարհքը եւ անոր վայելքները եւ իր երիտասարդութիւնը զոհեց Գլխաւորապէս իր միակ մանչ զաւկին՝ Արդարին որ իր աշխարհն էր:

Կիւլիզար խաթուն իր հօրմէն եւ ամուսինէն ժառանգած նիւթական լայն միջոցներուն միացնելով հայ կնոջ առաքինութիւնները, համեստութեան կցելով իմաստուն տնտեսագիտութիւնը, կրցաւ տանիլ իր վրայ ծանրացած բեռը, իր 4 զաւակներուն՝ (3 աղջիկ, մէկ մանչ) տուաւ իր ըմբռնած դաստիարակութիւնը:

Արդար նախնական կրթութիւնը ըստացաւ Անջրդի գիւղի դպրոցին մէջ: Երբ 15 տարեկան էր, մայրը անոր կրթութեան պակասը ամբողջացնելու հոգը յանձնեց անոր քեռայրին՝ յայտնի ուսուցիչ Պետրոս Փոզարեանին որ այդ ատեններ Երզնկայէն Արաբկիր հրաւիրուած էր ուսուցչութեան պաշտօնով:

Մէկ երկու տարի քեռայրին մասնաւոր գուրգուրանքին առարկայ դարձաւ: Ան իր մէջ սերմանեց ազգի եւ հայրենիքի սէրը, ամէն բանէ առաջ, ամէն բանէ վեր, ներարկեց յեղափոխական հուրը, որուն կայծերը անմարժան մնացին մինչեւ գերեզման:

Մայրը իր զաւկին ուսումը բաւական համարելով, մանաւանդ որ քեռայրն ալ Երզնկա վերադարձած էր, ուղեց որ արհեստ մը սորվի, « ոսկի ապարանջան ունենայ թեւին »: Եւ Արդար դերձակի աշակերտ եղաւ եւ մնաց Արաբկիրի մէջ:

Այդ ատեն 16 — 17 տարեկան էր: Արդար թէեւ դերձակի աշակերտ, տարուան մեծ մասը գիւղը կ'անցընէր, և զուգորդ-կապ եղած էր Արաբկիրի եւ Տէրսիմի միջեւ ստեղծուած յեղափոխական երթեւեկին:

Եղնիկ եպիսկոպոս Ապահունի, Արաբկիրի անմոռանալի առաջնորդը եւ Շմաւոն, հնչակեան գործիչ, Արաբկիրը իրենց ոտքին կռուան դարձուցած, որոշ ծրագիրներ կ'որոճային: Շնորհիւ Արաբկիրի ժողովուրդի գաղափարականութեան որ յուռթի հող էր մշակութեան, կը ձգտէին — ապստամբ Տէրսիմի հետ համաձայնութեան եզրեր գտնել, յեղափոխական պատրաստութեանց հեռանկարով:

Անջրդին ըլլալով Արաբկիրի եւ Տէրսիմի միջեւ ինկած գիւղ մը, Եփրատի աջ ափէն եւ անկէ հազիւ կէս ժամ վեր, բանագնացները այդ ճամբով կը կատարէին երթեւեկը դէպի լեռնականները: Ասոնց առաջնորդը եւ ուղեցոյցը պատանի Արդարն էր որ կը պատրաստէր անցքը Եփրատէն եւ կ'առաջնորդէր անծանօթ ճամբորդները: Շատ անգամներ գիշերները լեռները կ'անցընէր անոնց հետ եւ անոնց ուտեստն ալ ինք կ'ապահովէր երթ ու դարձի ատեն:

Երբ 18 տարեկան եղաւ, մայրը ըստ տեղական սովորութեան կարգեց զայն օրորոցէն նշանուած նախընտրեալին հետ:

Իր յեղափոխական հակումները ծանօթ էին գիւղի Թուրքերուն, որոնք խէթիւ կը նային անոր վրայ, բայց չէին համարձակեր ամբաստանել:

90ական թուականներուն իր մէկ նամակը տեղական կառավարութեան ձեռքը կ'անցնի: Ատով նամակը ստացողները կը զգուշացնէր Թուրք Չօրեպանէն որ քաջավարժ հայերէն գիտէր: «Անոր առջեւ չըլլայ որ բաց բաներ խօսիք»: Կառավարութիւնը զինքըն ալ, Թուրք Չօրեպանն ալ ձերբակալելով կը տանի Արաբկիր: Չօրեպանը այնքան կը սարսափի որ Արաբկիրէն գիւղ վերադառնալէն երեք օր յետոյ կը մեռնի:

Կը հասնին 1895—96 սարսափի տարիները: Արդէն 21—22 տարեկան է, գիտակցութիւնը բաւական զարգացած: Հասակակից ընկերներու հետ կ'ապաստանին լեռները եւ կ'ազատուին վտանգէ:

Այդ սարսափները անցնելէ վերջ՝ կ'ուղեւորի Հալէպ, ուր եւս կը լծուի յեղափոխական գործին եւ այս անգամ կը մտնէ Հ. Յ. Դաշնակցութեան շարքերը: Տեղական ընկերներու հետ եւ անոնց աջակցութեամբ կը կազմակերպուին, կամաց, կամաց կապ հաստատելով շրջականներուն հետ՝ Քէսապ, Սուէտիա եւ աւելի հեռուները:

1908ին, Օսմ. Սահմանադրութեան հետ կը վերադառնայ գիւղ: Ընդհանուր խանդավառութեան մէջ կը ջանայ Թուրքերուն հասկցնել ազատութեան արժէքն ու նշանակութիւնը: Ի զուր կը ճգնի « կեավուր »ի եւ իսլամի հաւասարութիւնը անոնց կոշկոռ կապած գլուխները խօթել:

Ապա բոլոր էութեամբ կը մխրճի կրթական գործին մէջ: Ջանք չի խնայեր բարձրացնելու Անջրդիի դպրոցները որոնց մակարդակը ինկած էր բազմավաստակ ուսուցիչ Պետ. Փարբէչեանի քահանայացումով: Տիգրանակերտէն բերել կուտայ անոնց տնօրէն ուսուցիչը: Այդ ատենները Անջրդին կ'օժտուի նաեւ աղջկանց վարժարանով մը, որու կառուցման ծախքերը կը հոգայ կրթասէր տիկին մը, Պոլսէն (կարծեմ Խուպէսէրեան), միջնորդութեամբ Մարտիրոս Փարբէչեանի, որ մանրավաճառ մըն էր եւ աչալուրջ:

1910ին Արդար կը թողու Անջրդին եւ կը հաստատուի Հալէպ, միասին առնելով անդրանիկ որդին, ապա միջնեկը, 12 եւ 10 տարեկան, հիմնաւոր դաստիարակութիւն տալու ցանկութեամբ: Քիչ յետոյ կարծես նախազգալով գալոց փոթորիկները, կը փոխադրէ ամբողջ ընտանիքը:

Կը հասնի աշխարհաւեր պատերազմը: Իբրեւ գերմանական Տէօյչ Պանքի պաշտօնեայ կ'ազատի եւ կ'ազատէ իրենները տարագրութեան սարսափներէն: Այդ հանգամանքով կը յաջողի օգնել եւ շատերուն:

Հալէպի դաշնակցական ընկերներու հետ կը մտածեն Սուէտիոյ ապստամբներուն օգնութեան ձեռք կարկառել, ինչպէս յետագային Այնթապի հերոսական գալարումներուն, որոնց մասին Հալէպի ընկերները կրնան աւելի հանգամանօրէն գրել:

Զինադադարէն վերջ Հալէպի Գաւառ. ժողովին անդամ կ'ընտրուի, իբրեւ Հ. Յ. Դ. Թեկնածու:

1920ին իր միջնեկ որդին կը Մարսէյլ եւ 1921ին ինքն ալ կ ընտանիքով:

Մարսէյլ հասնելուն պէս կը կուսակցական շարքերուն մէջ չեւ իր կսկծալի մահը կը մնայ տարիմ այն դրօշակին որուն էր: Վերջին սայթաքումները չազդեցին իր վրայ, եւ ընդհակ սայթաքողները մեղադրեց, թե ու խրատեց: Անկեղծ էր իր յա րութիւններուն եւ համոզում մէջ, կատարեալ հաւատացեալ Հ. Յ. Դաշնակցութեան եւ ան րը կը համարէր միակ մխիթա իրականութիւնը:

Մարսէյլի մէջ ունեցաւ կուսակցական բեղուն գործ թիւն, անդամակցելով Կեդր տէին եւ երեւան բերելով հայրենասիրութիւն եւ մաքուր սակցականութիւն, այլ եւ գա գործերու մէջ ալ մխրճեցաւ ռանդով: Ընկերկեցաւ նիւթա բարոյական զոհողութիւններու անձնուիրութեամբ աշխատեցա տակար ըլլալ գաղութին: 192 կազմուեցաւ Մարսէյլի առաջ նաւոր Կեդր. Վարչութիւնը, Արզումանեանը անդամ էր անո նուհետեւ մինչեւ 1932ի վերջե եկող – գացող վարչութեանց յաճախ իբրեւ ատենապետ: Եղ եւ Գաւառ. ժողովի մշտական եւ երբեմն ալ ատենապետ:

Իրեն հետ պաշտօնավարող փարական հակառակորդներն գնահատէին իր զոհողութեան Աղանդաւոր չէր Արդարը, կու կանի եւ ոչ – կուսակցականի չունէր, չէզոք, ռամկավար, եան բոլորն ալ հաւասար էին քին, կը բաւէր որ ըլլային լաւ յետին մտքերով չառաջնորդուի ծառայէին հայապահպանման գ

Այս խէժային համար ունեցա կառակորդներ, որոնք ամէն ա միջոցներով արգելք հանդիսացա ղութին դպրոցի չէնք մը ապահ իր տքնաջան աշխատութեանց:

Յաջողեցան անոնք, իրենց սականութեամբ եւ Մարսէյլը տանց դպրոցի եւ հայ մանու ռանց հայ գրի:

Արդարի սեւեռուն միտքն էր կան չէնքով կամ վարձու հայ դ մը ունենալ կեդրոնին մէջ եւ տալ յեցի կրթութիւն 5–600 մանուկն որոնք այսօր կամ փողոցի տակները կը չափեն եւ կամ զան ապազգայնացման յորձանքին ընկղմելու, խեղդուելու ամէն հա նականութեամբ: Ասիկա իրեն հա մեծ ցաւ էր եւ այդպէս ալ մնաց չեւ իր մահը:

Իր բարոյական ազդեցութեա անկեղծ հայրենասէրի հմայքին հիւ, յուղարկաւորութիւնը եղաւ ռաւոր: Բարեկամ թէ թշնամի, սակցական եւ հակակուսակց ինչպէս եւ տեղացիներ համախմբ էին իր դագաղին շուրջը, կազմ յարգանքի այնպիսի յուզիչ թափ որու նմանը Մարսէյլի հայ գաղ տեսած չէր: Բազմութիւնը տամ կեղեցի, անկէ մինչեւ գերեզմ տուն կսկիծը սրտին հետեւեցա դաղին, նախագահութեամբ Մ լի առաջնորդին:

Հանգիստ ոսկորներուդ, սի անմոռանալի Արդար: Քու հոգ սաւառնի մեր գլխուն վերեւ, շատակդ մեր շուրջը պիտի մնա մոռաց այսօր եւ միշտ:

Վ.

ԴԻՒԱՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ԲԱՌԱՐ

Միջազգային դիւանագիտակ կադեմիան վերջերս լոյս ընծայ յաշէն (monumental) գործ մը, նագիտական բառարան մը:

Այս գործին աշխատակցած վարչապետներ, 49 արտաքին րարներ եւ 512 դեսպաններ: տարիէ ի վեր խմբագիրները կ' տէին գլուխ հանել այս փա գործը, զոր խորհած էին պատ նաեւ, ժամանակին, Ռիշլիէօ եւ զարէն:

Ներկայիս, կ'ըսեն խմբագ րը, այնքան զարգացած են վուրդներու յարաբերութիւ այնքան զարգացած է միջազգ կեանքը, որ այլեւս բաւական չէ խատանքի մեթոտ ունենալ, կամ տութիւն ամբարել ու կենցաղավ թիւն սորվիլ՝ հասնելու համար կայ բարդ միջազգային յարաբ թեանց պահանջին: Անհրաժեշ ծանօթութեանց համայնական րի մը, այդ կը ձգտի ըլլալ այ ծը:

ՈՒՐԱԽ ԺԱՄԱՆՑ

Անցած կիրակի Իսի-Լէ-Մուլինոյի Հայ Կարմիր Խաչի Վարչութեան կազմակերպած դաշտահանդէսը ամէն տարուան պէս անցաւ յաջող։ Մետոնի անտառի «Պաղ-Աղբիւր»ի մօտ ... առաւօտուանից շրջակայ արուարձաններից հայ ընտանիքներ իրենց ուտելիքով ահագին տարածութիւն էին գրաւել։ Կէսօրից յետոյ է, որ ըստ ընդունուած սովորութեան, սկսաւ գեղարուեստական բաժինով դաշտահանդէսի բացման արարողութիւնը։

Բանախօսելու համար հրաւիրուած էր Փրանսահայ Կ. Խաչի Կեդր. Վարչութեան անդամ Տիկ. Շահլամեանը, որ իր կուռ բանախօսութեամբ մեծ ոգեւորութիւն եւ խոր տպաւորութիւն թողեց։ Ներկաներէն անմիջապէս 12 նոր անդամուհիներ արձանագրուեցան Իսի-Լէ-Մուլինոյի մասնաճիւղին։

«Եփրատ» նուագախումբը հայկական եւ եւրոպական եղանակներ նուագելով, առիթ տուեց մեր երկսեռ երիտասարդութեան մինչեւ մութն ընկնելը պարելու, երգելու, զուարճանալու։

Կարմիր Խաչի անդամուհիներէն կազմուած երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Օր. Մարի Տարաքճեանի հայկական երգերով ու պարերով անվերջ ծափերու արժանացաւ։ Տեղի ունեցաւ կենդանի պատկեր Պաղ-Աղբիւրի մօտ, Օր. Զագուկեանի եւ Տիկ. Տէրաէրեանի կողմից, ինչպէս նաեւ մեներգ վերոյիշեալների և փոքրիկն Սարգիս Գարակէօզեանի կողմից։

Իր զաւկին ապաքինման առթիւ Տիկին Թ. Նիկողոսեան Կ. Խաչի վարչութեան միջոցով Թոքախտաւորի օգտին նուիրեց 100 Փր. իսկ Տիկ. Պէրպէրեանը տասը ֆրանք։ Բիւֆէն լաւ առուծախ ունեցաւ։ Տեղի ունեցաւ նաեւ վիճակախաղ։

Պէտք է շնորհակալութիւն յայտնել Իսի-Լէ-Մուլինոյի Հ. Կ. Խաչի անդամուհիներին, որ առիթ ընծայեցին մի ամբողջ օր բնութեան ազատ ծոցում մի քանի հարիւր հայրենակիցների համախմբումով ուրախ ժամանց ունենալ եւ մի համեստ գումար մտցնել վարչութեան գանձը, յօգուտ չքաւոր մանուկների եւ հիւանդների։

** Այս առթիւ մի քանի խորհրդածութիւններ։

Մեր աշխատաւոր զանգուածի կազմակերպած հայկական հաւաքոյթներն են, որ ներկաներին ներշնչում են ոգեւորութիւն եւ հաւատք մեր լուսաւոր ապագայի մասին։ Այս հաւատարիմ եւ հայրենասէր պահակը ուժեղ ցանկութիւն ունի որքան կարելի է յաճախ լսելու հայ մշակոյթի ներկայացուցիչներին։

Դժբախտաբար յաճախ է պատահում որ հայկական հաւաքոյթներ կազմակերպողներին չի յաջողւում համոզել որեւէ աչքի ընկնող հայ մտաւորականի որպէսզի մի երկու հայրենաշունչ խօսքերով ոգեւորէ ներկաներին։

Իմ կարծիքով, հայ մտաւորականները իրենք պէտք է առանց հրաւէրի սպասելու մասնակցին հայկ. հաւաքոյթներին, մանաւանդ դաշտահանդէսներին, իրենք էլ մի քանի ժամով դէթ ապրին հայ ժողովրդական զանգուածի մէջ, թէ ոգեւորելու եւ թէ ոգեւորուելու համար։

Ունինք ականաւոր հայ մտաւորականներ, որոնք շատ քիչ են երեւում հայկական հաւաքոյթների մէջ, որտեղ իրենց համար այնքան հարուստ նիւթ կայ ուսումնասիրելու եւ գրի առնելու։

Այսպէս, առաջիկայ կիրակի Սէն-Կլուի անտառում տեղի է ունենալու Փարիզի Հայ Կարմիր Խաչի Կեդր. Վարչութեան դաշտահանդէսը։ Որքան ցանկալի էր տեսնել այդ հայկական դաշտահանդէսին գոնէ մի քանի հայ ականաւոր դէմքեր։

Դաշտահանդէսները պատեհութիւն են ընծայում բնութեան ազատ ծոցում ուզած տեղդ գրաւելու, ձեր ուզած մարդկանց հետ միասին նստելու, ուտել-խմելու, նուագելու, երգելու, պարելու, հրճուելու, զբօնելու։ Մանաւանդ որ փոքրիկների համար բացօթեայ հաւաքոյթները կատարեալ ազատութիւն են տալիս իրենց հասակակիցների հետ զանազան խաղեր սարքելու, վազվզելու, թռչկոտելու, ճըչալու...

Դաշտահանդէսները մեր ժողովրդից մեծ ծախք չեն պահանջում, քանի մուտքի համար վճար չկայ։

Ամբողջ շաբաթը աշխատանոցների ապականած օդի մէջ, մանաւանդ ամառնային սաստիկ տաքից քրտինքի ու կեղտի մէջ տապակուող մեր աշխատաւոր զանգուածներին, գոնէ կիրակի օրերը, պէտք է հնարաւորութիւն տալ բաց օդին մէջ, ծառերի ստուերների տակ, պաղ աղբիւրների մօտ, մաքուր օդ շնչելու, խաղալու, որպէսզի մի քիչ թարմացած ուժերով նորից ամբողջ վեց օր չարաչար աշխատեն։ Զատ-զատ ընտանիքներով զանազան անտառներ ցրուելը որ եւ է հաճոյք չի կարող պատճառել։ Հաւաքական ուժերով եւ մեծ խմբերով սարքած դաշտագնացութիւնները աւելի հաճելի են եւ ոգեւորիչ։ Ընտանիքի անդամները առանձին որեւէ տեղ օդափոխութեան գնալով, չեն կարող այնպիսի ոգեւորութիւն պատճառել, ինչ որ մենք տեսնում ենք մեր դաշտահանդէսների մէջ, որ առիթ է տալիս մեր ընկերներին ու ծանօթներին միասին մի կտոր աղ ու հաց ուտելու եւ մի բաժակ գինի խմելու, հայկական երգ ու նուագ լսելու, պարեր տեսնելու։ Այն տեղ իւրաքանչիւրը մեզանից հնարաւորութիւն ունի թէ երգելու, թէ պարելու եւ թէ ամէն տեսակ զուարճութիւններ սարքելու։ Դաշտահանդէսները լաւագոյն միջոցն են մեր մատաղ սերունդին մանաւանդ մի քանի ժամով հայկական մթնոլորտի մէջ պահելու։

Մեր բոլոր կազմակերպութիւնների պարտքն է հայկական գաղութներում կիրակի եւ տօն օրերը ամառնային լաւ եղանակին դաշտահանդէսներ կազմակերպել։

ԲԵՆՈ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԴԱՇՆԱԻՈՐԵԱԼ ԵՐԳԵՑՈՂՈՒԹԻՒՆՔ ՍՐԲՈՅ ՊԱՏԱՐԱԳԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ Ա. Ս. ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ։ Հեղ. Կոմիտաս վարդապետի։ Վերատեսեալ ի ձեռն Վարդան Սարգսեանի։ Տպ. արդեամբ Հայկազն Վարդանեանի։ Հրատ. Հ. Սէմէրճեանի։ Զար. գագրութիւն Ռ. Շիշմանեանի։ Փարիզ, 1933։ Գին 50 ֆրանք։

ՈՐ Կ'ՈՒԶԷՆ ԳԻՏՆԱԼ։ (Բանաստեղծութիւններ)։ Հեղ. Եղիա Կ. Մուշեան (Խարբերդ-Խուլլուցի)։ Նիւ Եորք։ 1933։ Գին մէկ տոլար։

ԹՈՒՐՔԻԱ

«ՆՈՐ ԵՒ ԱՐԴԻԱԿԱՆ ԷՆԿԻՒՐԻ»

«Ճումհուրիէթ»ի կը գրէ էնկիւրիէն.—

Էնկիւրին իր բարոյական դիմագիծին վայել ձեւով վերանորոգուել է։ Ան, միայն պետական կեդրոն մը չ այլ՝ իր ազդեցութեան եւ հեղինակութեան սահմանները հայրենիքի սահմաններէն դուրս ելած հաստատութեան մը, յեղափոխութեան արտայայտիչը։

Հոն՝ արդիական պողոտան եւ արդիական վերանորոգումը ծայրէ ի ծայր կրթիչ տարր մըն է։ Կանաչութիւնն ու ծառաստանը բնութեան սէրը արծարծող են, նոր սերունդին միտքն ու բազուկը աւելի լաւ գործել տալու համար մաքուր օդի գեղեցիկ զպրոցները, ազգային թանգարանը, ազգային ընթերցարանը, համալսարանը մէյմէկ մշակոյթի ակեր պիտի ըլլան։ Որովհետեւ էնկիւրին իր ներկայացուցած նոր կեանքը իր ծոցին մէջ պիտի ձեւաւորէ ու նիւթականացնէ իբրեւ նմոյշ-կեդրոն ուղեցոյց մը։

Այդ է պատճառը որ նոր էնկիւրիի շինութեան գործը քաղաքապետութեան սահմաններէն դուրս պետական գործ մըն է։

Էնկիւրիի ծրագիրը առաջադրուեցաւ եօթը տարի առաջ, աչքի առջեւ ունենալով 50 տարուան ընթացքին քաղաքին ընդարձակումն ու բնակչութեան եռապատկուիլը։ Բայց, ծրագիրի գործադրութեան իրապէս ձեռնարկուեցաւ անցեալ տարի... Ծրագրի գործադրման մեծ ուշադրութիւն կը դարձուի, փրոֆ. Եանսէնի կարծիքը չառած՝ որեւէ փոփոխութիւն կամ յաւելում կարելի չէ։ Այնքան որ՝ եթէ ան համամիտ չէ, քաղաքապետութիւնը սալայատակ մը իսկ չի կրնար 5–10 սանթիմ երկարել կամ կարճեցնել։ Փրոֆէսորը՝ էնկիւրիի թաղը նկատած եւ ծրագրին մէջ իբրեւ քաղաքին կեդրոնը ընդունած բերդին մէջ ու անոր շուրջ շինութեան արտօնութիւն չի տար։ Այդ տեղ գտնըւող հազարաւոր հին շէնքեր կը քանդուին ու անոնց տեղերը քաղաքին ուրիշ մասերը կը փոխադրուին։ Որովհետեւ, համաձայն ծրագրին, բերդին մէջ իրեն յարմար մեծ շէնքեր պիտի շինուին, եզերքները պիտի նորոգուին ու ան քաղաքին ամէն կողմերէն պիտի տեսնուի։ Փրոֆէսորը նկատի առնելով որ արեւը կէսօրէ վերջ շատ կիզիչ է, աւելի հանգիստ անցնելու համար այդ կողմի սալայատակները լայն ըրած է։

Այս ու յառաջիկայ տարի, համաձայն ծրագրի, քաղաքին ու կայարանին միջեւ գտնուող գետնին մէկ կողմը մեծ աւազան մը, միւս կողմը մրցման վայր մը եւ սթատիոմ պիտի շինուի, իսկ ուրիշ տեղ մը արդիական գերեզմանոց մը։ Այս բոլորը ժամ առաջ պիտի ըլլան։ Որովհետեւ, էնկիւրիի վերանորոգման համար մինչեւ այժմ թաղապետութեան եւ անհատներու կողմէ միլիոնաւոր ոսկիներ ծախսուած ըլլալուն հակառակ, քաղաքին մուտքը այդ ծախքերը ժխտող ազդեցութիւն մը կը թողու։ Մեծ աւազանը թէ ամրան այրող տաքին ատեն էնկիւրիցիները պիտի զովացնէ, եւ թէ մարգարանին հետ պիտի գեղեցկացնէ այդ վայրը։

Վերջապէս, էնկիւրին գեղեցիկ քաղաք մը ընելու ծրագիրը օրէ օր կը յառաջանայ։ Քանի իրականանայ այս ծրագիրը, հոդ էնկիւրիի բնակիչները ապահովութեամբ պիտի քալեն, փոխադրութեան միջոցները անվտանգ պիտի անցնին, տուները պողոտաներու աղմուկէն հեռու, մարդաշատերը շատ, եւ առողջապահական պայմաններով գեղեցիկ քաղաք մը վիճակը պիտի ստանայ մեր մայրաքաղաքը։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Հանքախուզութիւն

Մասնաւոր ծրագիր մը մշակուած է, ինչպէս կը գրէ «Խորհ. Հայաստան», հետազօտութիւն կատարելու համար Հայաստանի զանազան շրջաններուն մէջ, ուր կ'ենթադրուին թէ գոյութիւն ունին մետաղային հանքեր ու հանքային ջուրեր։ Կարեւոր գլուխ մը կը կազմեն, այդ ծրագրին մէջ, գունաւոր մետաղները։ Այսպէս մասնաւոր յանձնախումբերու պաշտօն տրուած է ՊՂԻՆՁ փնտռել հետեւեալ շրջաններու մէջ, ուր կը կարծուի թէ առատ է այդ թանկագին մետաղը։

Ղափանի շրջան.— Օխչիի, Շիխարչայի, Գեղինի, Շիխարչուի, Առաջաձորի, Արծվանիկի, Զայնամդարայի, Իւղվարդի, Նիւվադիի մէջ։

Գորիսի շրջան.— Քարահունջի, Խնձորեսկի մէջ։

Սիսիանի շրջան.— Շինաթաղի Ախլաթեանի, Մազրայի մէջ։

Մեղրիի շրջան.— Կուրիսի, Գիւտեմնիսի, Զինդարայի, Լիճքի, Բուղաքարի, Մուլք-Թէյի, Բանավշապուտի մէջ։

Բասարգեչարի շրջան.— Գէօզալդարայի, Մեշխալուի, Ուլումբասարի Սատանախաչի մէջ։

Դիլիջանի շրջան.— «Նախկին Արծրունի» կոչուած հանքային գօտիին մէջ, ինչպէս նաեւ Մուրղուզի լեռնաշղթային վրայ, Գէօյքանդի, Զայքենդի, Ճամբարակի հողերուն մէջ։

Իջեւանի շրջան.— Հասան-Սուի մօտ Մաղանի ձորը, Թանդըրլուի, Ինակդաղի, Նուրջայի, Արմալուի, Պիլորպիտի, Միջիմատի, Ավշանդիլթալայի Դալիկտաշի մէջ։

Թռուզ չայի խումբ.— Պիտի հետազօտէ Դօշուղայիրմանի, Մովսաքենդի մէջ։

ՊՂԻՆՁէն զատ պիտի հետախուզուին արծաթ-արճիճ (Դարալագեազի շրջանին Կազմայուրտ, Գիւմիշխանա), արճիճ (Թանտըրլուի եւ Ինակդաղի մօտակայքը), ցինկ (Ալլահվերդի, Ստեփանաւան, Ղարաքիլիսա, Ներքին Ախտա, Աբարան)։

Այս գունաւոր մետաղներու հետազօտութեան համար պիտի աշխատին 40 խմբակներ, մօտ 140 հանքային շրջաններու մէջ։ Ամէն խմբակ իր սահմաններուն մէջ պիտի ունենայ 2–5 հանքադաշտ։ Հետախուզութիւնները պիտի կատարուին ալմաստէ փորիչներով ու ելեկտրախուզութեամբ։

ԳՈՒՆԱՔԱՐ պէտք է փնտռուի Սեւանայ լճին հիւսիս-արեւելեան ափը եւ Ազբարայի շրջանին մէջ։ Հանքախուզութեան արդիւնքին համաձայն պիտի հիմնուի ferrochrome-ի գործարան մը Անդրկովկասեան չափանիշով։

ԵՐԿԱԹ պիտի փնտռուի Դիլիջանի, Ստեփանաւանի շրջաններուն մէջ, ուր մասնաւորապէս քննութեան պիտի առնուին Հաղարծինի, Սեւանի լճին հիւսիսային եզերքներու, Ջիբուխլուի հողերը, Լոռիի շրջանի Ճոճկան, Արճիս, Որդնաւ գիւղերը։

ՄԱՐԳԱՐՏԱՔԱՐ պիտի փնտռուի Ալլահվերտիի եւ Իջեւանի շրջաններուն մէջ, ուր մասնաւորաբար քննութեան պիտի առնուին Սեղիրադղի, Եաղուբլուի, Բէօրփալուի, Սեւ գիւղի, Աղաջուրի, Սեւքարի հողերը։ Մարգարտաքարի հետազօտութիւնը անհրաժեշտ է քիմիական արդիւնաբերութեան զարգացման համար։

Սեւ մետաղներու ուսումնասիրութեան համար պիտի գործեն 7 խմբակներ։

Ուրիշ հանքերու հետախուզութեան ծրագրին մասին այլ անգամ։

ՄԱՄՈՒԼ

ԱԶԳԱՅԻՆ ԽՈՐՀՐԴԱՆՇԱՆԸ

Պէյրութի «Ազդակ»ը կը շեշտէ խմբագրականի մը մէջ, հայկական դրօշակին դէմ մղուած անմիտ պայքարին առթիւ (4 յուլիս).

— «Երբ կանգուն էր Հայաստանի Հանրապետութիւնը, ուրեմն, ամբողջ հայութիւնը աշխարհի բոլոր մասերուն մէջ, առանց խտրութեան, երկրպագեց ազգային դրօշակին եւ զուրգուրանք ցոյց տուաւ անոր հանդէպ։ Ռամկավար, Հնչակեան, Դաշնակցական, Լուսաւորչական, Բողոքական, Կաթոլիկ, բոլորը, ճանչցան ու ընդունեցին այդ դրօշը։ Երբ Հայաստանի Հանրապետութիւնը տապալեցաւ քէմալականներու եւ բոլշեւիկներու անողոք հարուածներուն տակ, դեռ արտասահմանի մէջ հայ բոլոր յարանուանութիւնները ու կուսակցութիւնները կը ճանչնային զայն։

Բայց, շատ չտեւած, շնորհիւ կարգ մը հակազգային տարրերու գրգռութեանց, ոտնձգութիւններ նշմարուեցան ազգային դրօշակին եւ հայ ազգային դատին դէմ։ Այս ընթացքը ի հարկէ հաւասար էր ազգային դաւաճանութեան, քանի որ պայքարը ազգային խտէալին դէմ էր։ Կարելի չէր ի հարկէ Հայաստանի արդի կառավարութենէն եւ հայ համայնավարներէն սպասել ազգային դրօշակի ճանաչումը, որովհետեւ ազգն ու հայրենիքը անոնց համար պարապ խօսքեր են եւ իրենք սահմանուած են ենթարկուիլ Մոսկուայի կարգադրութիւններուն եւ ճանչնալ անոնց կարմիր գոյնը։ Ամէն հայ գիտէ որ այդ կարմիրը ոչ մէկ ազգային խորհուրդ կը պարունակէ եւ բոլորովին անհամապատասխան է մեր նկարագրին։ Մեր ազգային ու պետական դրօշակն է եռագոյնը։

Շատ ցաւալի է սակայն որ, կուսակցական հակառակութեան պատճառաւ, Դաշնակցութեան հակառակորդները, երբեմն, կարգ մը գաղութներու մէջ, կը համարձակին ոտնակոխ ընել ազգային մեծագոյն սրբութիւնները, իսկ անոնցմէ մէկն ալ անկասկած ազգային դրօշակն է։ Կուսակցական ատելութենէ կուրացած, անոնք կը մոռնան որ եռագոյնը Դաշնակցութեան դրօշը չէ, այլ ազգային նուիրական խտէալներու խորհրդանշանը։ Ընդունուած ամբողջ հայութեան կողմէ, սրբագործուած Էջմիածնի Ամենայն Հայոց Հայրապետութենէ եւ ճանչցուած օտար տէրութիւններու կողմէ որպէս հայ ժողովուրդի ազգային դրօշը։

Ներելի չէ ոեւէ խմբակցութեան կամ անհատի որ անարգէ մեր ազգային սրբութիւնները եւ ձեռք բարձրացնէ վար առնելու համար ազգային դրօշակը, օգտուելով եռագոյնի պաշտպան ջախջախիչ մեծամասնութեան, հայ ժողովուրդի չափազանց ներողամտութենէն եւ համբերութենէն։

Հայ դրօշակը, հայրենակիցներ, հայրենասիրութեան ազատութեան ուխտանշանն է։ Առանց անոր անկերպարան է Հայը եւ ստրուկ։ Աւելորդ է ըսել ի հարկէ որ կը յարգենք եւ երկիւղածութեամբ մեր գլուխները կը ծռենք մեր գտնուած երկիրներու դրօշներուն առջեւ, սակայն չենք մոռնար նաեւ մեր դրօշը, մեր ազգային սրբութիւնը։ Հայ չէ այն որ չի ճանչնար իր ազգային սրբութիւնները։ Արիւնով ու սրտով խաթարուած է այն Հայը որ ճղճիմ ու շուկայիկ հաշիւներէ դրդուած մեր ազգային եռագոյնը նսեմացնել կը ջանայ։ Թոյլ է հոգիով եւ հաւատքով այն Հայը, որ զանազան նկատումներով եւ սխալ տեսութիւններով դէմ կ'արտայայտուի հայկական եռագոյնի ծածանման մեր հանդէսներու եւ հաւաքատեղիներու մէջ։ Մոռնալ եւ ուրանալ եռագոյնը, կը նշանակէ անցեալի ստրկութեան շրջանին վերադառնալ, թաղել յոյսն ու հաւատքը, լքել դիմադրական պայքարի ոգին։

Հայ երիտասարդութեան վահանն է եռագոյնը, որուն համար սերունդ մը ամբողջ իր արիւնը տրամադրած է։

Հայ եռագոյնը ազգային ոգիի կռուանն է, նոր սերունդի դաստիարակն ու ուղեցոյցը։

Պէտք է ծածանի հայ եռագոյնը մեր սրտերուն մէջ, բոլոր ազնուարիւն Հայերու հոգիներուն մէջ»։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Հ. Յ. Դ. ԹԱՏԵՐԱԽՈՒՄԲԸ

ՏԷՍԻՆ, (Յառաջ).— Գրած էի թէ՝ Հ. Յ. Դ. կոմիտէին կողմէն ընտրուած է երեք հոգինոց կազմակերպիչ յանձնախումբ մը, թատերական մնայուն խումբ մը կազմելու համար։ Յանձնախումբը պէտք եղած նախնական աշխատանքները կատարելէ յետոյ, կազմած էր 16 հոգինոց ցանկ մը եւ զանոնք խորհրդակցական ժողովի հրաւիրուած էր յունիսի 26ին։ Ներկայ էին 11 հոգի, իսկ մնացեալները բանաւոր պատճառներով կը բացակայէին, իրենց հաւանութիւնը յայտնելով։

Ժողովի դիւանը ընտրուելէն յետոյ, պատեհութիւն տրուեցաւ բոլորին յայտնելու իրենց կարծիքները։ Բոլորն ալ միաձայնութեամբ որոշեցին ընդառաջ երթալ կոմիտէի հրահանգին եւ կազմել խումբը, զայն կոչելով Հ. Յ. Դ. «Շանթ» Թատերասիրաց խումբ։ Խումբին որպէս ղեկավար-մարզիչ նշանակուեցաւ ընկ. Նուպար-Գազազ, իսկ վարչութեան անդամ ընտրուեցան ընկերներ՝ Ս. Առաքելեան, Կ. Պօտուրեան եւ Գ. Պօյաճեան։

Այս առթիւ շնորհաւորելով խումբին կազմութիւնը, վարչութեան եւ ղեկավարի ընտրութիւնը, յաջողութիւն եւ կորով կը մաղթենք բոլորին ալ։

Փափաքելի է որ «Շանթ»ը իր գործունէութեան մէջ առաջնութիւնը տայ ազգային, յեղափոխական եւ ընտանեկան խաղերու, բարձրացնելու համար տարագիր ժողովուրդի ազգային ոգին ու կորովը։

Վեհունի

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (23)

ԲԱԼԱՀՈՎԻՏ

ՔԻՉ ՄԸ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

Իւրաքանչիւր տանուտէր իր ուզած ձեւով կը վարէր, դատ-դատաստան կ'ընէր։ Ոչ ոք կրնար միջամտել։

Ժողովուրդը, հայ թէ քիւրտ, երկիւղածութեամբ եւ պատկառանքով իրենց տէրերուն հանդէպ ցոյց կուտային հնազանդութիւն եւ հաւատարմութիւն։ Իրենց երկրորդ Աստուածը կը նկատէին զանոնք։ Ո՞վ կը ճանչնար կառավարութիւնը։ Մնաց որ օրինաւոր վարչութիւն չկար։ Ատոր համար է որ կառավարական պաշտօնատուներէն ոչ մէկ տեղեկագրութիւն կայ Բալուի անցեալի մասին և ոչ ալ պատմական խոր ուսումնասիրութիւն մը։ Քանի մը հատ ու կտոր տեղեկութիւններ հազիւ հասած են մինչեւ մեր օրերը. այն ալ դժուար թէ ձեռք բերուի։ Ինչ որ կայ ու կը մնայ Բալուի մասին, իբրեւ կենդանի վկայ՝ կը կազմեն աւանդութիւնները եւ առասպելները, անփոփոխ շարունակութիւնը իրենց ընկերային, կրօնական, քաղաքական եւ բարոյական խորունկ համոզումներուն եւ ցեղային բարքերուն։

Բալուի տէրերը (ամիրա) թէեւ Քիւրտեր էին, սակայն Հայերէ սերած եւ հայ նախարարներու տիպարներ եղած են։ Այսպէս կը հաստատէ պատմութիւնը, այսպէս կը հաստատեն իրենք ալ։ Որովհետեւ, անոնց սովորոյթները, ընկերային բարքերը կը համապատասխանեն հայկականին։ Ինչ ինչ պատճառներով անոնք կորսնցուցած են իրենց իսկութիւնը եւ բռնադատման տակ իսլամացած եւ եղած են Քիւրտի եւ Թուրքի խառնուրդ։ Շատեր իրենք զիրենք Քիւրտ ալ չեն դաւանիր, քրդութիւնը նախատինք համարելով ծուռ կը նային։ Այս այն դասակարգի ամիրաներն են որ քիչ մը աւելի մօտիկ կը զգան Թուրքին, որովհետեւ Քիւրտը պետութիւն չէ, ազգ չէ, կառավարութիւն չունի եւ իրենց համար ամօթ կը սեպեն քիւրտ կոչուիլ։ Ասոնք աւելի քաղաքներու մէջ բնակող պէկեր եւ աղաներ են որ կ'ուրանան իրենց ազգութիւնը։ Բայց եթէ քիչ մը զայրանան եւ ջղագրգռուին, անմիջապէս կը պոռթկան։

— Գիտե՞ս, Քիւրտի (տամար) երակ ունիմ ես, պղուշացիր, Քիւրտի արիւն ունիմ ես.։

Քիւրտերուն մէջ ալ տարբերաւանդներ կան որ կ'անջատուին իրարմէ.— Հանէֆիներ եւ Ղաֆայիներ։ Թէեւ իսլամական կրօնքին կը պատկանին երկու աղանդներն ալ, բայց ընդունած են զայն ակամայ, իրենց ցեղային գոյութիւնը քաշքշելու համար։

Ուրեմն, երբ Բալուի կեանքին եւ կենցաղին վրայ կը խօսինք, պէտք է ընդունիլ թէ Քիւրտերն ալ հայկական ծագում ունին, միեւնոյն սովորութիւնները եւ կենցաղը։ Թերեւս կրօնական շպարին տակ քիչ մը տարբերին իրարմէ, բայց եւ այնպէս անկարելի է որ ցեղային միեւնոյն դրոշմը չկրեն, միեւնոյն կեանքը չապրին։ Թէեւ հայկական կոտորածներուն ատեն ամենամեծ նախճիրները գործեցին Քիւրտերը, բայց այդ հետեւանք էր իրենց խոր տգիտութեան։ Չէին սիրեր Թուրքերէնը, միեւնոյն ատեն չէին սիրեր Հայերէնը։ Ինչպէս որ չղջիկները կը փախչին լոյսէն, նոյնպէս Քիւրտերը ուսումէ կը խրտչին։ Միայն կը զգան թէ կրօնքով իսլամ են, իսկ ցեղով Քիւրտ։ Ուսկի՞ց եկած են, ո՞ւր կերթան, ի՞նչ է իրենց նպատակը, եւ ո՞ւր է իրենց վախճանը — այդ մասին ոչինչ գիտեն։ Աւանդութեան խոր հաւատքին փարած կը պահեն իրենց տոհմային բոլոր սրբութիւնները եւ ցեղային նկարագիրը։

Այսքանը Քիւրտերուն մասին, քանի որ Բալուի Քիւրտերը Հայերուն հետ կողք կողքի ապրած են եւ կապ ունին անոր պատմութեան հետ։

Բալուն երկու մասի կը բաժնուի,— Վերի գիւղեր եւ Վարի գիւղեր։ Այս գիւղերը Արածանիի երկու ափերուն վրայ դէմ դիմաց կ'իյնան։ Յուլունքի պէս շարուած՝ կարծես իրարու հարց պատասխան կուտան։ Արածանին խոր անջրպետ մը բացած է այս կողմի գիւղերու հաղորդակցութեան միջեւ. այնպէս որ միեւնոյն գաւառի ժողովուրդները իրարմէ տարբեր սովորութիւններ եւ յատկութիւններ ունին։ Եւ իրարու հետ այնքան մտերիմ եւ համակրական չեն որքան իրենց կողմի ժողովուրդին հետ, որ Արածանիի միեւնոյն ափը կը գտնուին։

Վերի գիւղերուն Աշմուշատ անունը կը տրուի։

Աշմուշատ բառը թերեւս աշտիշատ ըլլայ, ժողովուրդի բերնին մէջ աղաւաղուելով, թէեւ Աշտիշատը կը գտնուի Տարօնի մէջ։ Իրեն ենթակայ հայ թէ քիւրտ գիւղերն ալ առանձին հետաքրքրական դրուագներ ունին։ Աշմուշատը ճարտարարուեստով եւ առեւտուրով շատ մեծ է եղած եւ այս հիւսիսային գօտին կ'երկարի մինչեւ Մուշ, Սասուն եւ աւելի հեռուները։ Այս կողմի, այսինքն Արածանիի այս ափին վրայ հաստատուած գիւղերն ալ երկու մասի կը բաժնուին։ Հայերը դաշտային մասը կը բնակին եւ կը պարապին երկրագործութեամբ։ Իսկ Քիւրտերը բռնած են լեռնային մասը, անմատչելի տեղեր, ժայռերու ծերպերու մէջ, սարերու լանջին, լեռներու քղանցքին եւ գագաթը, եւ կը պարապին ոչխարաբուծութեամբ։ Խիստ գեղեցիկ է այս լեռնային կլիման եւ ժողովուրդը կայտառ, առողջ եւ յաղթանդամ։ Քրտաբնակ գիւղերուն շատերը հայկական անուններ ունին։ Մեհեաններու եւ հեթանոս դարերու դրոշմը կը կրեն շատ տեղեր։ Այսպէս Խարաչոր, Սմսարգիս (Ս. Սարգիս), Մի-ատ-Վան, Օշին, Անաթօ, Մեղրաբերդ, եւն.։ Միաւանը Հայնիի եւ Տիգրանակերտի կողմը կ'իյնայ, իսկ Օշինը զոր յիշած եմ նախապէս, կ'իյնայ Պաղինի եւ Սրինի կողքին, հազիւ կէս ժամ հեռու։ Մարդ կը զարմանայ թէ ինչպէս այս վերջին երկու հայ գիւղերը ինկած են Քիւրտերուն մէջ, չորս կողմէ Քիւրտերով պաշարուած։ Պաղին այնպէս լեռնային եւ պառաժուտ է, որ ափ մը արմտիք չի բուսնիր։ Սակայն Սրին քիչ մը բարեխառն եւ արգասաբեր է։ Պաղինը կարծես երկինքի եօթներորդ յարկը գտնուի, ցուրտ ձմեռ։ Յուլիսին մարդ կը մրսի։ Պտուղները տհաս կը մնան։ Արեւը երկու երեք ժամ հազիւ կ'ողջունէ Պաղինը։ Չորս կողմը բուրգերու պէս լեռներ բարձրացած են եւ ինքը խոր փոսի մը մէջ է նետուած կարծես։ Հաւաէն վերջը Պաղինն էր մինակ զուտ հայկական բազմամարդ գիւղ որ 120 տուն կը հաշուէր։

ՄԻՍԱՔ ԽՐԱԼԵԱՆ

(Շարունակելի)

Այս յայտարարութիւնը պաղ ջուր լեցուց յանձնախումբին աշխատանքներուն վրայ:

⁂ Լոնտոն հասաւ Ծուէտի ամերիկեան նոր դեսպանը, որ մէկ շաբաթ պիտի մնայ, նախագահ Րուզվէլթի կողմէ նոր լուսաբանութիւններ տալու համար:

Մեծ ցոյց մը Դամասկոսի մէջ

Մուհամմէտի ծննդեան տօնին առթիւ, Դամասկոսի մեծ մզկիթին մէջ պատահած է կասկածելի ցոյց մը:

Երբ Հանրապետութեան նախագահը, վարչապետը եւ նախարարները, ինչպէս մարզպանի պատուիրակ Պ. Վէպէր մզկիթի մէջ ներկայ էին արարողութեանց, դուրսէն յանկարծ ներս կը խուժէ դաշունակիր խուժան մը եւ կը սկսի աղմուկ եւ իրարանցում պատճառել:

Այդ պահուն վարչապետ Հազզը պէյ Ազմ կը հրամայէ ոստիկանապետին որ ապահովէ հանդարտութիւնը: Շուտով կը հասնին նոր ուժեր եւ կը պաշարեն մզկիթը եւ պաշտպանութեան տակ կը պահեն կառավարութեան պետերը: Գլխաւորաբար պաշտպանութեան տակ կ'առնուի ելմտական նախարար Շաքիր Նիյմէթ պէյը, որ ծանօթ է իր հակազգայնական ընթացքով:

Շնորհիւ ոստիկանական ուժերու հսկողութեան, խուժանը կը ցրուուի առանց միջադէպի:

ԿԱՌՔ ԿԸ ԺԱՅԹՔԻ ԳԵՏՆԷՆ

Պուքրէշէն կը հեռագրեն.— Սոորերկրեայ կազի, մանաւորապէս մեթանի անհարկու ժայթքում մը տեղի ունեցաւ յուլիս 12ին, Թրանսիլվանիոյ Քոփսա – Միքա եւ Քոփսա – Մարէ քաղաքներուն միջեւ, Արեւելեան ճեպընթացի ճամբուն վրայ: Ժայթքումը մանաւորապէս ուժգին էր կէտի մը վրայ ուր կը գտնուի հին հրաբուխ մը: Ահագին քանակութեամբ մեթան կը հոսի այս հրաբուխին խառնարանէն որ ունի 600 մեդր լայնութիւն: Հրդեհ ծագեցաւ կազի ժայթքումին հետ, ընդհանուր խուճապ յառաջ բերելով շրջակայ գիւղերուն մէջ, ուր նողկալի հոտ մը կը տարածէ հովը:

ԵՐԿՐԱՇԱՐԺ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

Էնկիւրիէն կը հեռագրեն թէ յուլիս 12ին երկրաշարժի բուռն ցնցում մը տեղի ունեցաւ Չանկըրըի մէջ, կարեւոր վնասներ պատճառելով: Մանրամասնութիւններ կը պակսին:

ԽՄԲ.— Այս այն քաղաքն է ուր, 1915 ապրիլ 11)24ին, աքսորուեցան Պոլսոյ հայ մտաւորականները, յետոյ սպանդանոց առաջնորդուելու համար:

Յ.

Հ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ԱՆԻԷՌ-ՊՈՒԱ-ՔՈԼՈՆՊԻ «ՎԻՇԱՊ» Կոմիտէն ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ Արամ, Մուրատ եւ Մասիս խումբերու բոլոր ընկերները այսօր Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Պէքօնի կայարանին դիմացի ծանօթ հաւաքատեղին մէջ: Օրակարգ՝ Ոլորտը Շրջանային ժողովի հարցերու քննութիւն: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ՊԱՆԵԽՕ-ԲԱՇԱՆի «Արծիւ» խումբի ընդհ. ընկերական ժողովը այս Երեքշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին ընկեր Մինաս Ալթունեանի բնակարանը: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

Սարսէլի «Հրայր» խումբի ընկերները ժողովի կը հրաւիրուին վաղը շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին ընկ. Ն. Ալատինեանի բնակարանին մէջ: Կարեւոր օրակարգ:

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Ռոստոմ» ենթակոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին Հ. Յ. Դ. Պատ. Միութեան Գրադարանին մէջ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ ԴԱՍԱԽՕՍԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ

ԿԱՐՏԱՆԻ մէջ այսօր, Ուրբաթ կէս օրէ վերջ ժամը 2ին

Կը խօսի՝ ընկ. ԱԶԳԻՆ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ

ԱՒՏՕ խումբի դասախօսական ժողովը այսօր Ուրբաթ երեկոյ ժամը 6ին ծանօթ հաւաքատեղին:

Կը խօսի՝ ընկ. ԱԶԳԻՆ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ

Ընկերական խնջոյք

Ի պատիւ Ռ. ՏԷՐ ՄԻՆԱՍԵԱՆԻ եւ Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ

կազմակերպուած ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՋԱՒԱՐԵԱՆ ԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

Ներկայ կ'ըլլայ ընկ. ԳԵՐԱՍԻՄ ԲԱԼԱՅԵԱՆ

ՎԱՂԸ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30ին 18 rue Meudon

ԸՆԿ. Յ. ՄԻՆԱՍԵԱՆԻ ՃԱՇԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

տեղի կ'ունենայ 12 նորագիրներու երդման արարողութիւնը:

Կը հրաւիրուին ընկերներ եւ համակիրներ:

Երգ, նուագ: Մուտք 5 ֆրանք:

փօրթ վէրսայլէն եւ փօրթ տ'օթէյէն առնել 32 թիւ ծանրակառքը եւ իջնել Place Nationale:

Հ. Յ. Դ. ՊԱՆԵԽՕ-ԲԱՇԱՆԻ «Ա Ր Ծ Ի Ւ» խումբի դաշտահանդէսը տեղի պիտի ունենայ Օգոստոս 6ին Կիրակի օր: Մանրամասնութիւնները մօտ օրէն: կը խնդրուի կազմակերպութիւններէն նկատի ունենալ այդ օրը

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

Ս. Կ. Լոնտոն.—Գրել «Յուսաբեր»ի հասցէով, B. P. 868, Le Caire (Egypte):

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուի Էնկիւրիի Սթանոզ գիւղէն Կղեմէս Սինանեան, որ վերջին անգամ գինք տեսած է իր հայրենակիցներէն Ռուբէն Թէլլալեան, Ատանայի Կեաւուր Տաղի մէջ: Փնտռողն է իր մայրը՝ Եղիսաբեթ, քոյրերը՝ Նունիկ, Հռիփսի եւ եղբայրը՝ Ռուբէն Սինանեան: Հասցէ 18 Avenue du Bas Meudon, Issy-les-Moulineaux. Seine

Կը խնդրուի սուրիահայ թերթերէն արտատպել: Լուր տուողին 500 ֆրանք նուէր:

— Թիթեղագործ (թէնէքէճի) որդ. Թաշճեան (այժմ Աղապապե... կը փնտռէ իր զաւակները Հայկա... Արմենակ, Արամ եւ Տիգրան, ի... մօր անունը Իղաբեր Տէրտէրեան(... բասենոյ Պարուրի Արտէն Թաղ... մեծ մօր անունը՝ Եղիսաբէթ: Լ... առնուած է թէ Զէնագաղարին Իս... բեր Ուրֆայի Հարան գիւղը կը ... նուէր:

Իրենց մասին լուր ունեցողներէ... խնդրուի իմացնել՝ Tuilerie de S... Valbert près de Héricourt Haute Saô... France.

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme :-: PARIS (13)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (16)

ԱՀԱԲԵԿԻՉԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ

Ա. ԳԼՈՒԽ

—•—

ՊԼԵՀՎԷԻ ՄԱՀԱՓՈՐՁԸ

Երբ վեր բարձրացայ սանդուխէն, հանդիպեցայ գեղացի ծերուկ կնոջ մը որ շալ մը փաթթեր էր գլուխը: Այս ծերուկ կինը այնքան կը նմանէր մուրացկանի մը, գլխու շալէն մինչեւ ոտքերուն կօշիկը այնքան յատկանշական էին, որ երբեք միտքէս չանցաւ թէ կրնար ընկերուհի Փ. ըլլալ: Հարցուցի.

— Մեծ մայր, ուր կը բնակի Դորիա Կիրիլովը:

— Բայց, հայրիկ, ես եմ Դարիան:

Չճանաչցիր, լեզուն ինչպէս չեչոր իրապէս ռամիկ էր: Կը խորհէի թէ պատահմամբ հանդիպեցայ նոյն անունով այս կնոջը, եթէ իրապէս այդ էր անունը կամ չեմ մոռցած: Տեսնելով շփոթութիւնս, Փ. ժպտեցաւ.

— Ես եմ, նոյնինքն ես եմ, եկուր որ խօսինք քիչ մը:

Անմիջապէս, սանդուխին վրայ ոտքի, որոշեցինք թէ ինչպէս պիտի կրնայինք տեսնուիլ այնուհետեւ: Եւ նոյն օրը վարձեցի յարկաբաժին մը, որուն ծանուցումը կարդացեր էի Նովոյէ Վրէմիա թերթին մէջ:

IV.

Եուկովսկի փողոցին վրայ, թիւ 31, վարձեցի Ա. յարկաբաժինը: Տան տէրը գերմանացի կին մըն էր: Հարուստ Անգլիացիի դեր կը կատարէի առանց բառ մը անգլերէն գիտնալու, (կը խօսէի խեղճելով ֆրանսերէնը, կարծել տալով թէ անգլերէն կը խօսիմ): Իսկ Դորա Բրիլլիանտ ինքզինք կը ներկայացնէր իբրեւ գրօսատուներու նախկին երգչուհի: Իբրեւ գրագում, յայտարարած էի թէ ներկայացուցիչն եմ Հեծելանիւներու անգլիական մեծ փաճառատան մը: Մեր տան տէրը, հաւատացած ըլլալով մեր խօսքին, իմ բացակայութեանս՝ քանի մը անգամ եկած փորձած էր համոզել Դորան, որ լքէ զիս եւ երթայ ուրիշի մը մօտ, զոր ինք գտած էր Դորայի համար: Շատ կը ցաւէր Դորայի վրայ, յաճախ անոր կը հարցնէր թէ դրամատան մէջ որեւէ հարստութիւն պահ դրա՞ծ եմ Դորայի համար, եւ շատ կը զարմանար տեսնելով Դորան այսպէս առանց զուարթութեան: Իսկ Դորա կը պատասխանէր թէ հետս կ'ապրէր պարզապէս սիրելուն համար զիս եւ ոչ թէ շահու համար: Մեր տան տիրոջ այցելութիւնները յաճախակի դարձեր էին այլեւս:

Ահա այսպէս միասին բնակելով, մօտէն ճանչցայ Դորա Բրիլլիանտը, Փ. եւ Սազոնովը: Լաշկեւից, Համեստ եւ վեհերոտ, Դորա կ'ապրէր պարզապէս այն հաւատքով, որ ունէր ահաբեկչական գործին մասին: Սիրելով յեղափոխութիւնը, խորապէս տառապելով յեղափոխութեան ձախողութեանցպարագային, ընդունելով հանդերձ Պլեհվէի սպանութեան անհրաժեշտութիւնը, շատ կը սոսկար այդ սպանութենէն: Չէր կրնար հաշտուիլ արիւն թափելու գաղափարին հետ: Իրեն աւելի դիւրին կը թուէր մեռնիլ քան սպաննել: Բայց եւ այնպէս չէր դադրեր սպահանջելէ որ ռումբ մը տան իրեն, ու ամբաձիգի պաշտօն տան իրեն: Այս անեղծուածին լուծումը կը կայանար, իմ կարծիքովս, ընկերներէն չբաժնուելու իր ցանկութեան մէջ, չէր ուզեր իրեն վերապահել ինչ որ դիւրին էր եւ ուրիշին ձգել ինչ որ դժուար էր: Եւ յետոյ իրեն պարտականութիւն կը համարէր երթալ մինչեւ գործնական մասնակցութիւնը մեր գաւին մէջ: Ըստ Դորայի, ինչպէս ըստ Կալյաեւի, ահաբեկչութիւնը կը գեղեցկանար նախ այն զոհողութեամբ, որ ահաբեկիչը կը կատարէր: Բանականութեան եւ սրտին հակադրութիւնը իր նկարագրին կուտար խորապէս ինքնական գիծ մը: Ծրագրի հարցերը չէին երբեք հետաքրքրեր զինք: Թերեւս կոմիտէներու մէջ իր աշխատանքէն որոշ չափով յուսախաբութիւն ալ ստացաւ: Իր օրերը կ'անցընէր լռութեան մէջ: Լռիկ, բայց սաստիկօրէն կ'ապրէր ներքին տառապանք մը, որ կը լեցնէր իր հոգին: Հազուադէպ էր որ ժպտէր, բայց նոյնիսկ երբ կը ժպտէր՝ իր աչքերը կը մնային խիստ եւ տխուր: Իր կարծիքով, ահաբեկչութիւնը կը մարմնացնէր յեղափոխութիւնը, եւ ամբողջ տիեզերքը փակուած էր Մարտական Մարմնին գործունէութեան սահմաններուն մէջ: Թերեւս Պոկոտիլովի մահն ալ,— իր ընկերն ու բարեկամն էր,— որոշ դրոշմ մը դրաւ իր հոգւոյն վրայ, արդէն իսկ վշտահար:

Սազոնով երիտասարդ էր, առողջ եւ յաղթակազմ: Երիտասարդական ուժ մը կը ծորէր իր կայծկլտուն աչքերէն եւ բաբախուն դէմքէն: Խանդավառ եւ սիրալիր, սիրտով մը քաղցր եւ համակրելի, ապրելու իր երջանկութեամբ անգամ մը եւս զգալի կը դարձնէր Դորա Բրիլլիանտի քացր տրտմութիւնը: Կը հաւատար յաղթանակին, որուն կը սպասէր: Ինք ալ կ'ընդունէր ահաբեկչութիւնը նախ անձնական զոհողութիւն մըն է եւ մեծ գործ մը: Բայց այդ զոհողութիւնը կը կատարէր, այդ մեծ գործին կը նուիրուէր խաղաղութեամբ եւ զուարթութեամբ, կարծես առանց մտածելու այդ մասին, ինչպէս չէր մտածէր Պլեհվէի մասին, Նարոդնայա Վոլիայի անդամներու հին եւ անսասան խմորումը յեղափոխական, ոչ վախ ունէր, ոչ ալ վարանում: Պլեհվէի սպանութիւնը անհրաժեշտ էր Ռուսիոյ համար, յեղափոխութեան համար, ընկերվարութեան յաղթանակին համար: Այդ հրաժեշտութեան առջեւ կը նսեմանային այլեւս բարոյական բոլոր վիճաբանութիւնները այն պատուիրանի մասին, որ կ'ըսէ.— Մի սպաններ:

Փ. տաժանելի կեանք մը ապրած էր բանտերու եւ աքսորի մէջ: Իր խորշոմած ամդոյն եւ պառուած դէմքին վրայ կը շողային մայրական աչքեր բարի եւ պայծառ: Մարտական Մարմնին բոլոր անդամները կը համարէր իր զաւակները: Բոլորն ալ կը սիրէր նոյն քաղցր եւ տաք սէրով, հաւասարապէս: Գղուական խօսք չէր արտասաներ, ոչ ալ կը միխիթարէր կամ քաջալերէր: Չէր փորձեր գուշակել թէ պիտի ձախողի՞ն, պիտի յաջողի՞ն: Բայց ով ալ գտնուէր իր մօտը, կը գտնէր մեծ եւ քաղցր սիրոյ մը բոյը: Թէեւ գաղտնօրէն եւ ինքզինք ցոյց տալու կը կատարէր ... ւադրական իր պարտականութիւնները, բայց կը կատարէր հրաշալի կերպով ... հակառակ իր ծերութեան եւ հիւանդկախութեան: Դորա Բրիլլիանտ ... Սազոնովն ալ իրեն սիրելի եւ մօտ էին:

(Շարունակելի)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 16 ՅՈՒԼԻՍ 1933

16 Juillet 1933

9րդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2240 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԿԸ ՅԱՋՈՂԻ, ԵԹԷ ՈՒԶԵՆՔ

Որքան սրտի, նոյնքան ալ մտքի հետ կապուած թելադրութիւն մըն էր որ մէջտեղ դրինք, յուլիս 11ին, առաջարկելով սարքել պտոյտ մը՝ դէպի Արեւելք, դէպի մերօրեայ «արեւելեան նահանգները»:

Եթէ մեր բարի կամքէն կախուած ըլլար այս ծրագրին իրականացումը, «Յառաջ»ը կ'ընէր, առաջին առթիւ, ճամբայ հանել 8–10 հոգինոց խումբ մը, դէպի Սուրիա կամ Յունաստան:

Եւրոպական թերթերը իրարու հետ մրցումի ելած են այս միջոցին, աժան պտոյտներ կազմակերպելով երկիրէ երկիր:

Ծիծաղելի պիտի ըլլար ո՛ր եւ է բաղդատութիւն՝ անոնց եւ մեր պայմաններուն միջեւ:

Այդ պիտի նշանակէր նժարին մէջ դէմ դիմաց դնել, օրինակ, Ֆրանսան՝ իր 40 միլիոն ժողովուրդով եւ Հայկական Սփիւռքը՝ իր 6-700,000 ցիրուցան համախմբումներով: Աւելի ճիշդ՝ բաղդատել Ֆրանսայի 40 միլիոնը եւ Ֆրանսահայ 60,000ը:

Եւ սակայն, ամէնէն աննշան ուժն ալ ունի հնարաւորութիւններ, կը բաւէ որ չպակսին գաղափարական տենդը եւ կամքը:

Արդ, գաղափարը կը խօսի շատերու սրտին:

Թեկնածուներ կան արդէն, ամէն ասպարէզէ:

Անոնց մէկը, երիտասարդ գրագէտ մը, իր հոգին բացած է այսօր իսկ, խանդավառ կոչով մը:

Երկրորդ մը, մեր Նարդունին, երկու տարիէ ի վեր ... կարգի կը սպասէ, Սուրիան տեսնելու, այսինքն ուսումնասիրելու համար:

Կան դեռ ուրիշներ, տրամադիր՝ խմբական կամ անհատական ուղեւորութեան:

Այնպէս որ, խնկական տարրերը պատրաստ են:

Կը մնայ՝ կազմակերպել: Այլ մանաւանդ երաշխաւորել յաջողութիւնը:

«Յառաջ»ը, խորապէս գնահատելով ձեռնարկին արժէքը, կ'ուզէր ստանձնել անոր նախաձեռնութիւնը, եթէ իր բարեկամները տրամադիր ըլլային գոյացնելու որոշ գումար մը:

Անշուշտ մասնախումբ մը պիտի կազմենք եւ պիտի հաշուենք ծախքերը, երկու ամսուան համար:

Բայց, ջուրը պատէն վեր հանելու միտք չունինք:

Խօսքը գործի կը վերածուի, եթէ տրամադրելի ունենանք տասը հազար ֆրանք:

Այս թերթին ընթերցողները 1927էն ասդին, մօտ 350,000 ֆր. ճարած են, Շիրակի, Ֆիլիպէի, Զանգեզուրի եւ Պէյրութի աղէտներուն, Անատոլուի բնադաղթի զոհերուն եւ ուրիշ հանրօգուտ նպատակներու համար:

Այո՛, տնտեսական տագնապ ունինք այսօր:

Բայց, ի՞նչ գումար է տասը հազարը, բաղդատելով առաջադրուած նպատակին հետ:

Եւ անհրաժեշտ ալ չէ համատարած հանգանակութիւնը:

Կը բաւէ՝ 50ով, 100ով, 500ով արձանագրել սահմանափակ շրջանակի մը մէջ, «Յառաջ»էն ալ գանձելով իր բաժինը:

Թերեւս խումբին միանան այնպիսիներ որ անձնական միջոցներ ունին:

Բայց, պերճանքի մը համար չէ որ պիտի կատարուի այս արշաւը, այլ որոշ նպատակով:

Հետեւաբար, գոնէ անոր անմիջական կորիզը ազատ պիտի ըլլայ նիւթական ո՛ր եւ է մտահոգութենէ:

Մեր կարծիքով, եթէ գործը վերջնական ձեւ առնէ, նոյն իսկ տասը հազարը չի ծախսուիր:

Իսկ տասը փոխարէն՝ դուք հաշուեցէք ձեռնարկին անփոխարինելի արժէքը: Ե՛ւ գրագէտին ու մտաւորականին, ե՛ւ գրականութեան ու պատմութեան համար:

Աշխարհ մըն է որ երեւան պիտի հանուի աչքով ու գրիչով, եւ տաղանդներ են որ անսպառ նիւթ պիտի գտնեն ներշնչման համար, հայութեան համար, փոխանակ ժանգոտելու այս լպրծուն պողոտաներուն վրայ:

Երբ եւ իցէ հաշուե՞ր էք այն ահաւոր կորուստը զոր ունեցանք, տարիներ եւ տարիներ Պոլսոյ կառչելով եւ անտեսելով, երեսի վրայ ձգելով «Գաւառ»ը:

Ահաւասիկ այդ «Գաւառ»ն է — Երկիրը — որ, այլապէս եղերական պայմաններու մէջ, կը խուսափի մեր տեսողութենէն եւ հասկացողութենէն:

Ահաւասիկ «վարանկա»ներու եւ հիւղաւաններու փոշիներուն հետ կը փոշիանան այնքան թանկագին հարստութիւններ, — երգ, հէքեաթ, աւանդութիւն, ջարդապատում եւ դրուագներ հերոսական:

Այսօր իսկ, երէկուան պատմութիւնն է որ կը շարունակուի տարբեր պայմաններու տակ, եւ մենք պէտք է իրարմով տաքնանք, իրար լրացնելու եւ միասնաբար դիմագրելու, այլ եւ ստեղծագործելու համար:

Եթէ չյաջողի լայն ծրագիրը, կարելի է, առ այժմ, երկու հոգիով ալ դնել ձեռնարկին սկիզբը:

Բայց, ի՞նչ հիմնական պատճառներ կան անճրկելու:

Առաջադրուած արշաւը եպիսկոպոսի մը հագուստ-կապուստին չա՞փ ալ արժէք չունի:

Ժամու մը վարագոյրը, սկիհի մը ծածկոցը աւելի՞ ազգասիրական գործեր են, քան ճղակոտոր ժողովուրդի մը մասունքներուն ուսումնասիրութիւնը՝ երկիրէ երկիր եւ կայանէ կայան:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Սուրիոյ մարզպանը փոխուեցաւ

Սուրիոյ մարզպան Պ. Փոնսօ Մարոքի դիւանագիտական ներկայացուցիչ նշանակուած ըլլալով, նախարարական խորհուրդը յաջորդ նշանակեց Թոքիոյի դեսպանը, Պ. Տը Մառթէլ:

Նոր մարզպանը դիւանագիտական ասպարէզը մտած է 1901ին: Զանազան կարեւոր պաշտօններ վարելէ յետոյ Ուաշինկթընի եւ Փէքինի մէջ, պատերազմէն վերջը ղրկուեցաւ Սիպերիա, փափուկ պաշտօնով մը: 1924ին նշանակուեցաւ Փէքինի դեսպան, յետոյ փոխադրուեցաւ Թոքիօ: Մասնագէտ է Ծայր. Արեւելքի գործերուն:

Ազգայնական թերթերը բարեպատեհ կը գտնեն այս ընտրութիւնը, քննադատելով Սուրիոյ նախորդ մարզպանին՝ Պ. Փոնսոյի եօթնամեայ քաղաքականութիւնը:

Իտալական մամուլը կը փառաբանէ թուրք-իտալական բարեկամութիւնը

ԹԷՎՖԻՔ ՐԻՒՇՏԻ ՊԷՅԻ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Իտալական թերթերը գովասանական յօդուածներ հրատարակեցին, Թէվֆիք Րիւշտի պէյի այցելութեան առթիւ, «Ճիօրնալէ տ'Իթալիա» Թուրքեւիտալական բարեկամութիւնը կը համարէ խաղաղութեան եւ հաւասարակշռութեան ամէնէն հաստատուն երաշխիքներէն մէկը՝ արեւելեան Միջերկրականի աւազանին մէջ: Եւ, բացատրելով թէ Թուրքեւիտալական բարեկամութեան դաշնագիրը կը համապատասխանէ ոչ միայն երկու երկիրներուն, այլեւ միւս բոլոր ժողովուրդներու շահերուն, կը շեշտէ.

— «Այդ դաշնագրէն ներշնչուելով է որ կարելի եղաւ իրականացնել թուրքեւհելլէնական համաձայնութիւնը: Անոր շնորհիւ է որ Թուրքիա կրցաւ զարգացնել ազատ եւ շինարար քաղաքականութիւն մը, թէ ներքին եւ թէ արտաքին կեանքի մէջ: Այսուհանդերձ, թուրքեւիտալական բարեկամութիւնը յաճախ սխալ հասկցուեցաւ: Բայց, երկու կառավարութեանց ուղղամտութիւնը եւ իրական փաստերը ի դերեւ հանեցին բոլոր սադրանքները:

⁂ Թէվֆիք Րիւշտի յուլիս 12ին երկրորդ տեսակցութիւն մը ունեցաւ Պ. Մուսոլինիի հետ: Գաղտնի կը պահուին խօսակցութեան նիւթերը, բայց իրազեկներ կը հաւաստեն թէ Թէվֆիք Րիւշտի այցելութիւնը կապ ունի իտալեւռուս քաղաքական դաշնագրի մը բանակցութեանց հետ: Թուրքիա ուղղակի շահագրգռուած է այս դաշնագրով, իսկ Նեղուցներու խնդիրը մեծ կարեւորութիւն ունի Իտալիոյ համար, քանի որ այդ է իր գլխաւոր ճամբան՝ նաւթանիւթերու ստացման համար, միջազգային ընդհարումներու ատեն:

⁂ Հռոմէն մեկնելէ առաջ, Թէվֆիք Րիւշտի հետեւեալ յայտարարութիւնները ըրաւ մամուլին.

— «Իմ ճամբորդութիւնս տրամաբանական հետեւանքն է իտալեւթուրք դաշնագրին, որ կը տրամադրէ կանոնաւոր խօսակցութիւններ՝ երկու կառավարութեանց միջեւ: Մնաց որ, Լոնտոն, Փարիզ եւ Վիէննա այցելելէ յետոյ, շատ հասկնալի էր որ Հռոմէնալ անցնէի: Մեր բարեկամական յարաբերութիւնները, որ դաշնագրով մը նուիրագործուեցան վեց տարի առաջ, երթալով ամբապնդուեցան եւ զարգացան: Ոչ մէկ ամպ չի խանգարեր մեր յարաբերութիւնները: Նոյնը կրնամ ըսել նաեւ Ֆրանսայի հետ եղած յարաբերութեանց մասին որոնք նմանապէս նուիրագործուեցան բարեկամութեան դաշնագրով մը: Ֆրանսայի հանրապետութեան նախագահը զիս ընդունելով, բարեհաճեցաւ մեր յարաբերութեանց սերտութիւնը կոչել առհաւական. ճիշդ է այս բացատրութիւնը, քանի որ դարաւոր են մեր յարաբերութիւնները: Իբրեւ բարեկամներ երկու լատին ազգերու, անկեղծօրէն ուրախ ենք ընդհանուր մթնոլորտին բարւոքումէն: Պատիւ ունեցայ տեսակցելու Պ. տը Ժուվնէլի հետ (ֆրանսական դեսպան), որուն հետ ստորագրած էի Սուրիոյ վերաբերեալ դաշնագիրը որ փարատելով բոլոր դժուարութիւնները, ճամբայ բացաւ ֆրանքեւթուրք բարեկամութեան դաշնագրին: Ինչ կը վերաբերի վերջերս Ռուսիոյ հետ կնքուած ոչ-յարձակման դաշինքին, ան մաս կը կազմէ այն միջազգային համաձայնութեանց որոնք զատ-զատ ստորագրուելով ազգերու միջեւ, կ'ապահովեն ընդհանուր խաղաղութիւնը: Թուրքեւխորհրդային դաշինքը ընդլայնումն է Պռիան-Քէլլոկ դաշինքին: Այս վերջինը կը դատապարտէր յարձակումը. նոր համաձայնութիւնը կը ճշդորոշէ «նախայարձակ»ը:

Իտալիոյ հետ մեր տնտեսական յարաբերութիւնները պէտք է զարգանան. առեւտրական ներկայ կարգադրութիւնը չի բաւեր երկու երկիրներու պէտքերուն: Պիտի ջանանք նոր դաշնագիր մը կնքել:

Հրեաները հող կը գնեն Լիբանանի մէջ

Պէյրութի «Էլ Նիտա» թերթը կը գրէ (7 յուլիս).—

Մեր առած ստոյգ տեղեկութեանց համաձայն, Հրեաները սկսած են հողեր գնել եւ տեղաւորուիլ: Այս նոր հողերը Հրեաները պիտի վերածեն Պաղեստարածութիւններ գնեցին իտալացի երկրաչափի մը միջոցաւ:

Սիոնականներու նպատակը յայտնի է: Կը կարծենք որ անոնք ուրիշ հողեր ալ գնելու կ'աշխատին: Աֆուլէի մօտ, ուրիշ հողամաս մը գնելու համար սակարկութեան սկսած են: Անոնք կը ջանան արաբական երկիրներու մէջ հիմ դնել եւ տեղաւորուիլ: Այս նոր հողերը Հրեաները պիտի վերածեն Պաղեստինի մէջ իրենց հիմնած գաղթավայրերու:

Ահա ուրեմն, իրականացաւ մեր այն վախը, որ յայտնած էինք Մարոնի պատրիարքին յայտարարութեան առթիւ: Կարգ մը մարդիկ գուցէ գոհ պիտի մնան Հրեաներու տեղաւորումէն, որովհետեւ կալուածներու գինները պիտի աճեն. սակայն պէտք է գիտնան անոնք որ այդ բոլորը ժամանակաւոր են եւ ի վերջոյ հայրենիքն է որ պիտի վտանգուի: Ո՞վ կը զիջանի իր հայրենիքը դրամով ծախելու ստորնութեան:

Չորսերու դաշինքը ստորագրուեցաւ

Երէկ, 15 յուլիս, Հռոմի մէջ վերջնապէս ստորագրուեցաւ Չորսերու դաշինքը: Իտալիոյ կողմէ ստորագրեց Պ. Մուսոլինի, իսկ Անգլիոյ, Ֆրանսայի եւ Գերմանիոյ կողմէ՝ իրենց դեսպանները:

«ՅԱՌԱՋ» Ը ԼՈՅՍ ՉՏԵՍԱՒ ԵՐԷԿ, ՇԱԲԱԹ, տպարանը փակ ըլլալով յուլիս 14ի տօնին առթիւ:

Իտալական 24 օդանաւերը

ՅԱՋՈՂՈՒԹԵԱՄԲ ՎԵՐՋԱՑՈՒՑԻՆ ԻՐԵՆՑ ԱՐՇԱՒԸ

Իտալական 24 օդանաւերը շարունակելով իրենց թռիչքը, Քարթրայթէն (Լապրատոր) ճամբայ ելան յուլիս 13ին, առտուն ժամը 9.30 (եւրոպական ժամով՝ 2.30) եւ Շէտիաք հասան 6.17 ժամէն (1200 քիլոմեդր): Նախ թըռաւ Զօր. Պալպոյի օդանաւը, 35 վայրկեան յետոյ բոլորն ալ ճամբայ ելած էին, զինուորական կարգով:

Յաջորդ օրը, 14 յուլիս, օդային տորմիղը առտուն ժամը 8.50ին (1.50) մեկնեցաւ Շէտիաքէն եւ Մոնրէալ (Քանատա) հասաւ 3.34 ժամէն, կտրելով 700 քիլոմեդր — միջին հաշուով ժամը 200 քիլոմեդր: Ահագին բազմութիւն մը խռնուած էր Մոնրէալի մէջ, դիմաւորելու համար օդանաւորդները: Հարիւր հազար հանդիսականներ ծափահարեցին Զօր. Պալպօն: Քանատայի մայրաքաղաքը զարդարուած էր իտալական, անգլիական եւ ֆրանսական դրօշակներով: Զօր. Պալպօ անթել հեռաձայնով խօսեցաւ Մ. Մուսոլինիի հետ:

Յաջորդ օրը (երէկ) 24 օդանաւերը ճամբայ ելան լրացնելու համար վեցերորդ եւ վերջին հանգրուանը, Մոնրէալ – Շիքակօ (1300 քիլոմեդր):

⁂ Զօր. Իթալօ Պալպօ, այդ օդարշաւին հրամանատարը, միեւնոյն ատեն օդանաւային նախարարն է եւ մեծ ժողովրդականութիւն կը վայելէ Իտալիոյ մէջ: Ծնած՝ 1896ին, Պալպօ տակաւին ուսանող էր, երբ Իտալիան մասնակցեցաւ մեծ պատերազմին: Ինքն ալ կամաւոր գրուեցաւ եւ մնաց մինչեւ պատերազմին վերջը: Յետոյ նորէն շարունակեց ուսումը Ֆիօրէնցայի համալսարանին մէջ եւ շրջանը լրացնելով, դարձաւ լրագրող: 1920ին սերտօրէն կապուեցաւ Պ. Մուսոլինիի հետ եւ մասնակցեցաւ Ֆաշական շարժման: Ինքն ալ մէկն է «դէպի Հռոմ» արշաւին կազմակերպիչներէն: 1923ին նշանակուեցաւ հրամանատար Ֆաշական քաղաքապահ զօրքին, 1924ին երեսփոխան ընտրուեցաւ: 1929էն ի վեր օդանաւային նախարար է եւ իրական կազմակերպիչը՝ Իտալիոյ օդանաւային ուժին:

Այս առաջին արշաւը չէ որ կը կատարէ: 1928ին թռիչք մը կատարեց Միջերկրականի մէջ, 61 գործակիցներով, իսկ 1929ին՝ երկրորդ արշաւ մը՝ Միջերկրականէն Սեւ ծով:

Տնտեսական ժողովը պիտի փակուի յուլիս 27ին

ԲՈԼՈՐ ԾՐԱԳԻՐՆԵՐԸ ՋՈՒՐՆ ԻՆԿԱՆ

Համաշխարհային տնտեսական խորհրդաժողովը պաշտօնապէս պիտի փակուի յուլիս 27ին, առանց որոշելու վերաբացման թուականը: Ուրբաթ օր, 14 յուլիս, Պ. Մաքտօնըլտ այս որոշումը հաղորդեց բոլոր յանձնաժողովներու եւ մասնախումբերու նախագահներուն: Խորհրդաժողովին դիւանը վերջին նիստ մը պիտի գումարէ յուլիս 25ին, բոլոր մասնախումբերուն վերջնական եզրակացութիւնները լսելու համար: Պ. Մաքտօնըլտ, իբրեւ նախագահ, բոլոր տեղեկագիրները ուսումնասիրելէ յետոյ, իր զեկուցումը պիտի ներկայացնէ յուլիս 25ին: Գալով խորհրդաժողովի լիագումար նիստին, պարզ ձեւակերպութիւն մը պիտի ըլլայ:

Յանձնաժողովներն ու մասնախումբերը փութայ պնդութեամբ յառաջ կը տանին իրենց աշխատանքները, օրակարգը սպառելու համար:

Խորհրդաժողովի շրջանակներուն մէջ իբրեւ տնտեսական կարեւոր արդիւնք՝ կը յիշուի միայն ցորենի մասին գոյացած համաձայնութիւնը, որուն մանրամասնութիւնները չեն ճշդուած տակաւին:

⁂ Տնտեսական յանձնաժողովին յուլիս 13ի նիստին մէջ, ֆրանսական պատուիրակութիւնը առաջարկեց որոշում մը տալ միջազգային հանրօգուտ շինութեանց ծրագրի մասին: Միեւնոյն ատեն Ամերիկեան կառավարութիւնը կ'առաջարկէր կրճատել աշխատանքի ժամերը եւ աւելցնել աշխատավարձը:

Այս խնդիրն ալ արձանագրուեցաւ օրակարգին մէջ: Աշխատանքի գրասենեակին պատուիրակը, Պ. Ժուհօ ուժ տուաւ ամերիկեան առաջարկին, յայտարարելով.

— Ձեմ վարանիր ըսելու թէ եթէ Լոնտոնի խորհրդաժողովը վերջանայ առանց որոշում մը տալու այս մասին, բովանդակ աշխարհը եւ մանաւանդ աշխատաւորներու աշխարհը խոր յուսախաբութեան պիտի մատնուի:

Այս բոլոր վիճաբանութիւններուն վրայ պաղ ջուր լեցուց անգլիական պատուիրակը, յայտարարելով թէ անգործադրելի է միջազգային հանրօգուտ շինութիւններու ծրագիրը:

— Վերջին քանի մը տարիներու ընթացքին, ըսաւ, մենք հարիւր միլիոն ստեռլին յատկացուցած ենք այս կարգի ձեռնարկներու: Արդ, միջին հաշուով, հանրօգուտ շինութեանց յատկացուած իւրաքանչիւր մէկ միլիոն ստեռլին ուղղակի գործ ճարած է 2000, իսկ անուղղակի՝ ուրիշ երկու հազար բանուորներու:

Թեր ու դէմ վիճաբանութիւններէ յետոյ, որոշուեցաւ մասնախումբի քննութեան յանձնել խնդիրը: Ինչ որ կը նշանակէ թաղել:

Ընկերվարականներուն համագումարը

ՄԻԱՑԵԱԼ ՃԱԿԱ՞Տ ԹԷ ՊԱՌԱԿՏՈՒՄ

Յուլիս 14ին, Փարիզի մէջ բացուեցաւ Ֆրանսայի ընկերվարական կուսակցութեան 30րդ ընդհ. ժողովը:

Այս տարի չափազանց մռայլ պայմաններու մէջ կը բացուի համագումարը, քանի որ բուռն պայքարի մը բռնուած են կուսակցութեան վարիչ մարմինն ու խորհրդարանական խմբակցութիւնը, կամ աջ եւ ձախ թեւերը:

Առաջին օրը անցաւ բաղդատաբար հանդարտ, մանաւանդ որ համերաշխութեան խանդավառ կոչ մը ուղղած էր Պ. Վանտէրվէլտ, յանուն ընկերվարական Միջազգայինի: Բայց եւ այնպէս, պակաս չեղան կրքոտ արտայայտութիւններ՝ վարիչ մարմնի անդամներուն եւ Պ. Ռընոտէլի ու իր կուսակիցներուն միջեւ: Երկար վիճաբանութիւններ տեղի ունեցան կուսակցութեան պաշտօնաթերթին՝ «Փօփիւլէռ»ի ուղղութեան եւ բովանդակութեան, ինչպէս եւ վճարուած թոշակներու մասին: Սուր վէճ մը ծագեցաւ թերթին քաղաքական խմբագրին եւ Պ. Ռընոտէլի միջեւ, որուն յօդուածները փոխանակ առաջին էջը հրատարակուելու, վերապահուեր էին վեցերորդ էջին (կուսակցական բաժին): Այս առթիւ առաջարկուեցաւ խմբագրութեան պատասխանատուութիւնը կեդրոնացնել մէկ ձեռքի տակ, փոխանակ բաժնելու երկու մասի, ինչպէս եղած է այժմ:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԼՃԱՅԻՆ ՏՆՏԵՍՈՒԹԻՒՆԸ

Գիւղատնտես Գ. Ցարութիւնեան կարեւոր ուսումնասիրութիւն մը ունի այս հարցին մասին, որ հրատապ խնդիր է Հայաստանի համար՝ նախ այն պատճառով որ ձկնորսութիւնը մեծ կարեւորութիւն ունի երկրին բընակչութեան համար, յետոյ որովհետեւ լճային տնտեսութիւնը անուղղակի բարենպաստ ազդեցութիւն մը կը թողու երկրի կլիմային վրայ:

Բազմաթիւ լիճերու սեղծումը կը նպաստէ օդի խոնաւացման, որով, ամառուան տաքերուն, յաճախակի կը դառնան անձրեւները, իսկ, ձմեռները, կը մեղմանան ցուրտերը: Մասնաւորապէս կարեւոր է այն, որ լիճերը, իրենց առատ գոլորշիացումով, զգալի չափով կը մեղմեն տաք հովին (կիզաքամի) վնասակար ազդեցութիւնը: Հայաստանի գաւառներէն շատերը ջրազուրկ են բոլորովին, եւ անտառներու բացակայութիւնը աւելի եւս կը սաստկացնէ կիզաքամիին բացասական ազդեցութիւնը: 1931ին, [illegible]

սիրէ սաճորակ, խորունկ, ածխաթթուային, կիրով հարուստ, հոսուն ջուրերը: Չի դիմանար աղտոտ ջուրին մէջ: Կարմրախայտին շատ սիրած ջուրը կը կազմեն լեռնային գետերը:

Խորունկ լիճերուն մէջ կարելի է բուծանել նաեւ սոերլետ (չուքա) եւ չիղաձուկ:

Հայաստանի մէջ լճային տնտեսութիւնը ունի նաեւ այն առաւելութիւնը որ հեշտութեամբ ստեղծելով ծածանի լճակներ հնկայական տարածութեամբ քարքարոտ, աղակալ, մշակութեան անպէտ հողերուն վրայ ու փոսերուն մէջ, ոչ միայն կը ստացուի յաւելեալ սննդամթերք՝ ձուկ, այլեւ բանջարանոցներու համար պիտանի հողամասեր, որովհետեւ ձկնորսութեան շնորհիւ այդ խոպան հողերը կը դառնան բերրի եւ մշակելի, իսկ աղակալ հողերը, ջրով երկար ժամանակ ողողուելէ յետոյ, կ'ազատին աղէն ու նմանապէս կը դառնան բարեբեր: Լիճերու տիղմն ալ կը ծառայէ իբրեւ [illegible]

[illegible]

12,000 փութ ձուկ տուող արժէքաւոր մեծ լիճեր ու փոքր լիճեր: Լճին մէկ հեկտարը միջին հաշուով կուտայ 150 էն մինչեւ 400 րուբլի եկամուտ:

Լճակներուն մէջ շատ դիւրին է ծածանաբուծութիւնը:

Ծածանը կը սիրէ գոլ ջուր, աւելի լաւ կ'աճի ծանծաղ ու խաղաղ ջուրով լճակներուն մէջ: Ծածան բուծանող լճակներուն միջին խորութիւնը կը կազմէ ընդհանրապէս 50–80 սանթիմեդր, ամենախոր տեղը՝ 2–3 մեդր: Ընդհակառակն կարմրախայտը կը

[illegible]

վել Երեւանի ձկնային սննդամթերքը:

Հայաստանի մէջ լճային ձկնաբուծութեան համար նպաստաւոր է եւ այն, որ մեր երկրին բուսականութեան շրջանը կը տեւէ միայն վեց ամիս, որով ձուկը լիճերուն եւ աւազաններուն մէջ կ'աճի մէկուկէս անգամ աւելի, քան կեդրոնական սեւահող մարզերուն մէջ: Այդտեղ մէկ տարեկան ծածանը ամառուան ընթացքին կ'աւելնայ 300–800 կրամ, մինչ մեր երկրին մէջ կ'աճի առնուազն մէկ քիլօ:

[illegible]

համար: Իսկ ձկնաբուծութեան համար կարելի է օգտագործել բոժոժի հարսնուկները, որոնք լաւագոյն սընունդը կը հանդիսանան ծածանին համար: 2 քիլոկրամ հարսնուկը կուտայ 1 քիլոկրամ ծածան:

ՔԱՂՀԱՆ

ՀԻԹԼԷՐ ՀՐԵԱ՞Յ Է

Ատենէ մը ի վեր, կարգ մը թերթեր կը փորձեն ապացուցանել թէ Հիթլէր հրէական ծագում ունի, եւ ճիշդ ատոր համար ալ այսքան ատելութեամբ կը հալածէ Հրեաները:

Վերջին նորութիւնը կը հաղորդէ վիեննական թերթ մը, պնդելով թէ Հիթլէր Հրեայ է մօրը կողմէ: Այսպէս, Հիթլէրի մայրիկին մեծ մայրը, [illegible]

ԴԷՊԻ ԱՐԵՒԵԼՔ

Խմբական արշաւ մը կ'ուզենք կազմակերպել դէպի Արեւելք: Այդ արշաւին «գործող անձինք»ը քիչ մը ամէն տասպարէզէ — գրական, երաժշտական, նկարչական, գիտական: Հայ մտաւորականը պիտի երթայ արեւին ու անոր լոյսին մէջ տեսնելու իր ժողովուրդը: Եւ փոխադարձաբար հայ ժողովուրդը պիտի ճանչնայ իր մտաւորականները: Այդ ճանաչումը երկու կողմին պիտի ընծայէ խանդավառութիւն եւ սիրոյ [illegible]

[illegible]

ԹԱՒ ՃՈՒԹԱԿԻ ՎՐԱՅ

ԹՈՒԹԻ ԵՂԱՆԱԿ

Հայրենասէր հօրս յիշատակին համար, որ կը ննջէ թթենիի մը տակ, իր աքսորավայրին՝ Եղեսիա քաղաքին մէջ:

Շարուած են անոնք, մեխեանեներու պէս մեծաշուք,
— Թթենիներ, թթենինե՛ր աստուածադիր,
Իրենց ոստերն իբրեւ քուրմեր ծիրանակալ՝
Ահա՛ կ'երգեն, ու կ'աղօթեն ու կը մխան···
Թը՛փ, թը՛փ, թը՛փ,
Ու կը թափին գորգէ գոգին վրայ հողին՝
Թութերն սպիտա՛կ, թութերն անո՛յշ ու կարմրախայտ···
Կը ծնրադրեմ մարգագետնին վրայ տամուկ՝
Իբրեւ խորան, իբրեւ սեղան առլցուն՝
Յիշատակով հայրենի···
Մինչ կը թափէ ծառն հոգւոյս — մշտադալար Կարօտէնի —
Հուր արցունքներ, թութերու պէս՝ քաղցրութիւնո՛վ մը զեղուն···

Ո՛վ թթենիդ իմ հայրենի,
Բարի՛, բարի՛,
Դեղին վարդեր էին բացուած՝ ճամբուդ վրայ զերթ հարսնեւոր,
Դուն հարսն էիր իմ մանկութեան,
Ես ալ փեսան առագաստիդ՝ մանկութենէս ալ մաքուր,
Ո՞ւր ես հիմա, հոգիիս մէջ արմատներդ կը խլրտին,
Ու տերեւներդ իբրեւ ծննդայ մետաքսէ՝
Ամէն ամրան, ամէն ամրան՝
Լուսապայծառ Յարութիւնդ կը տօնեն···
Ո՞ւր ես հիմա, տերեւներդ թեւերուն պէս հրեշտակի՝
Դեռ մտքիս մէջ, ամենայն ժամ, ամենայն ժամ՝
Շիրմին վրայ Հօրս անմոռաց, ուխտական,
Լուռ պահապան կը կենան···
Ճամբուդ վրայ, սահմաններէդ հեռակայ,
Առուակը կայ,
Ո՞ւր ես հիմա, արմատներդ կը լզե՞ն՝
Ցա՛ւը գանկին իմ Հայրիկիս,
Որովհետեւ, առուակին մէջ Օ՛ձ կը լողայ···

Հովեր կուգան լեռներէն, կը շոյեն շաղն առտուան,
Ճակտիդ վրայ շո՛ղ կը տեղայ,
Կ'ըմբռնե՞ս, որ լքուա՛ծ ես դուն,
Կամ կը մնաս իբրեւ պատանդ մ'իշխանազուն՝
Սպասելով խաղընկերիդ մտերիմ···

Մա՛յր մետաքսին ծիածան, տերեւներդ կախօրրան,
Տո՛ւր, որ օրրեն, տո՛ւր որ օրրեն՝
Կարօտնե՛րս՝ ծե՛ր, մանկահա՛մ···

ՈՒԽՏԱՒՈՐ

Մտքի եւ արուեստի եղբայրներ, բանանք գեղեցիկ խենթութեան դրօշակ մը, կազմակերպենք մեր խումբը եւ երկնքի թռչուններուն պէս, հապօ՛ն, թեւենք դէպի Արեւելք, կապտավառ Միջերկրականին վրայէն:

« Դէպի աղբիւրը լոյսին »:

Էհովէ՛···:

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ՈՒՇԱԳՐԱՒ ԵՐԵՒՈՅԹՆԵՐ ՊԱԼՔԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Պելկրատի «Փօլիթիքա» կիսապաշտօնական թերթը կը գրէ թուրք եւ ֆրանսական վերջին համաձայնութեան առթիւ·

— «Բուլղարի պէյի Փարիզ ժամանումը քաղաքական առաջնակարգ նըշանակութիւն ունի: Ֆրանսայի եւ սովետներու միջեւ բարեկամական յարաբերութեանց նորոգումէն վերջ, Բուլղարի պէյի այժմու գործունէութիւնը Փարիզի մէջ պէտք էր բերէր իր [illegible]

եւ Թուրքիոյ միջեւ քաղաքական [illegible] ձեցումը թելադրուած է Խորհ. [illegible] սիայէն: Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ [illegible] մու մերձեցման մէջ, որուն հա[illegible] որոշ ատենէ ի վեր կ'աշխատի ֆ[illegible] սական դիւանագիտութիւնը, [illegible] կելի դեր մը խաղաց Պ. Լիտվ[illegible] Խորհ. Միութեան արտաքին գոր[illegible] վարը: Այսօր, երբ խնդրոյ [illegible] կայ է նոր եւ մեծ նշանակութիւն [illegible] նեցող բարեկամական դաշինք[illegible] ստորագրութիւնը, Ֆրանսա կը [illegible] րունակէ խաղաղասիրական [illegible] ընդլայնելու իր գործը, ցանց [illegible] շատ մօտ ատենէն պիտի տարածուի [illegible] ուրիշ երկիրներու վրայ: Ֆրանսա [illegible] այս ձեռնարկով, ի վերջոյ կը փա[illegible] քի որ մերձեցում մը գոյանայ եւ [illegible] քը Համաձայնութեան եւ Խորհ. [illegible] սիոյ եւ Թուրքիոյ միջեւ: Այս խնդ[illegible] ինչպէս նաեւ սովետներու հետ մեր[illegible] ձեցման խնդրին համար խօսուեցա[illegible] Փրակայի մէջ, և Փոքր Համաձայ[illegible] թեան խորհրդաժողովի ընթացք[illegible] Ծանօթ է նոյնպէս, որ Փոքր Համա[illegible] ձայնութեան ներկայացուցիչները [illegible] կու շաբաթ առաջ Լոնտոնի մէջ [illegible]

[illegible]

« ՅԱՌԱՋ »Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ՔԱՒՈՒԹԵԱՆ ՆՈՒԱԶ

(Մեր մշակ տղոց կեանքէն)

Մայիսի այն առտուն, մթնշաղին, Պաղտասար, ախոռ մտաւ լաւ սովո[illegible]

անսովոր, ցաւագին ու խաղաղ հեծեւն մը իր ուշադրութիւնը գրաւեց: Վա[illegible]

[illegible]

... մը կը ներկայացնեն Փարիզի մէջ Բուլղարիոյ պէյի եւ Ֆրանսական կառավարութեան միջեւ տեղի ունեցող բանակցութիւնները՝ Ֆրանսեւթուրք համաձայնագրի մը ստորագրման մասին։

Այս առթիւ, Պելկրատի մէջ արդէն խօսք կը խայտան ...

Այս բոլորը մեզ կը մղեն խնդրելու վարչապետ Պ. Մուշանովէն որ մեզ ներէ, եթէ չհաւատանք իր յայտարարութեան թէ՝ ցարը, մեկնելով արտասահման, պիտի օգտագործէ յուլիս ամիսը՝ հանգիստի համար ...

ԹՈՒՐՔԻԱ

« ՄԵՆՔ ՄԵԶ ՉԽԱԲԵՆՔ »

« Միլլիէթ »ի մէջ (28 յունիս) Պիւրհան Ճահիտ կը գրէ այս վերնագրով.

Այս օրերս մաքսատուն չհանդիպած մեր երկիրը մտնող ապրանքներու կարգին շատ մը գործի մարդիկ մեր ուշադրութիւնը կը գրաւեն։

Ջանանք պիտի դնենք շատ կանոնաւոր չընթացող գիտական, վարչական, քաղաքապետական մեքենաներուն վրաբեւ եւ պիտի օգտագործենք։

Համալսարանէն մինչեւ հրշէջ գունդին, եւ հանքագործութենէն մինչեւ քօնսէրվաթուար՝ մեր շատ մը գործի ու արուեստի ճիւղերը՝ այս մասնագէտներուն ձեռքին տակ՝ կատարելապէս եւրոպական ձեւ մը պիտի ստանան։

Միւլքիէի վարժարանը աւարտած տարիս, քանի մը ընկերներ նշանակուած էին անգլիացի Կրէյվս անուն մէկուն քով, որ հրաւիրուած էր ներքին նախարարութեան քննչութեանբաժնին գլուխը։ Անգլիացի քննիչը ամիսը կարծեմ 500 ոսկեդրամ կը ստանար։ Մէկ ալ՝ Տիոս անուն, անգլիական սպայակոյտէն, բայց քաղաքային տարազով քննիչ մը կար, իբր օգնական։

Թուրք Միւլքիէի քննիչները նահանգները կը շրջէին ու մինչեւ հեռաւոր անկիւնները կ'երթային։

Վարչական բոլոր ճիւղերը կը քննէին եւ տրցակ տրցակ տեղեկագիրներ գրելով կեդրոն կը ղրկէին։ Բոլոր այս տեղեկագիրները կեդրոնը գտնուող քանի մը երիտասարդներ կը կարդային եւ անգլիացիին կը բացատրէին։ Իսկ ան՝ «այսպէս թող ընեն, այնպէս ըրէք» ըսելով տեղեկագիրներուն մէկ մէկ մակագրութիւն կ'աւելցնէր եւ հանգուցեալ Թալէաթ փաշային կ'ուղարկէր։ Այդ տեղեկագիրները, բոլորն ալ, Անատոլուի պաշտօնեաներուն անբաւարարութեան, գործերուն անկանոնութեան, ոստիկանական ճիւղի խեղճուկրակ վիճակին, մանաւանդ բանտերուն մեղքնալիք կացութեան, առողջապահական կազմակերպութենէն հետք մը չգտնըւելու մասին կը խօսէին։

Եւ սակայն, այս տեղեկագիրներէն մէկ հատն իսկ որեւէ արդիւնք չէր տար։ Որովհետեւ, ամէն ինչ մարդուն եւ դրամի անհրաժեշտութիւնը ցոյց կուտար։ Հին կուսակալներէն Համիտ պէյ երբ Թալէաթ փաշային կը խօսի այս մասին, հանգուցեալը սա պատասխանը կուտայ.

— Ականջ մի կախեր։ Չէ՞ որ Կրէյվս իր դրամը կ'առնէ ամէն ամիս։ Թող քէյֆը նայի ...

Բարեբախտաբար պատերազմը պայթեցաւ, ու թէ Կրէյվս եւ թէ Տիոս վրան հազարաւոր ոսկիներ ալ իբրեւ հատուցում գանձելով, ելան գացին։

...

... իրենց նախորդ շրջանին խտարէի մասլահաթը։ Մեծ ու պայքարող յեղափոխութեան մը հերոսները նկատուող հանրապետութեան պետական մարդիկը անկասկած պիտի դարշին այդպիսի ժառանգութենէ մը։

Ի՛նչ հարկ մենք մեզ խաբելու ...։

« ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏԸ »

Վերջերս շատ կը յեղյեղուի Թուրք արուեստին յեղափոխական խորք մը տալու պարագան։ Թերթեր ու պարբերականներ կը զբաղին այդ խնդրով։ Իրար կը քննադատեն՝ գրողներ։ Այս առթիւ գաղափար մը տալու համար ստորեւ կ'ամփոփենք Էլիֆ Նաճիի մէկ ...

...

մեղադրանքները։ Աշխատիլը անշուշտ որ շաղակրատելէն լաւ է։ Մեծագոյն հայրենասիրութիւնը աշխատիլն է։

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ԻՆԸ ՆՈՐ ԸՆԿԵՐՆԵՐՈՒ ԵՐԴՈՒՄԸ

ՍԱՐՍԷԼ.— Անցեալ կիրակի կէս օրէ վերջ, շրջանիս «Վարդան» կոմիտէի հրաւէրով եւ Առնուվիլ-Լէ-կոնէսի երկու խումբերու եւ Կ. Կ.ի ներկայացուցիչ ընկ. Վ. Համբարձումեանի ներկայութեամբ կատարուեցաւ Կուսէնվիլի ինը նոր ընկերներու երդման արարողութիւնը։

Ընկ. Վ. Համբարձումեան լայնօրէն պարզեց նորեկ ընկերներուն թէ ի՛նչ ...

...

ՄԱՄՈՒԼ

ԱԶԳԱՅԻՆ ԴՐՕՇԱ՞Կ ԹԷ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԶԻՆԱՆՇԱՆ

— :-: —

« Հայրենիք » նորէն մենամարտի բռնուած է ռամկավար խիկարներուն հետ, հայկական եռագոյնի մասին։

Հատուած մը՝ իր վերջին խմբագրականէն (27 յունիս).

— « Վերջերս Ռամկավարները սկսած են շատ յամառ կերպով առաջ քշել մեր ազգային եռագոյնին տեղ Խորհրդային զինանշանը պարզելու գաղափարը։

Անոնք հարկաւ լաւ գիտեն, թէ կարմիր դրօշակը միջազգային յեղափոխութեան դրօշակն է, հետեւաբար հայութիւնը չի կրնար ընդունիլ եւ գործածել զայն իբր իր ազգային դրօշակը։ Ուստի, որոշած ըլլալով ամէն գնով մերժել Հ. Յ. Դաշնակցութեան պաշտպանած հայկական ազգային եռագոյնը եւ միեւնոյն ատեն զգալով կարմիր դրօշակը իբր հայկական դրօշակ գործածելու անյարմարութիւնները, ընտրած են միջին ճամբայ մը, այն է՝ յանձնարարել Խորհրդային զինանշանը։

Սակայն, այդ իմաստուն պարոնները չեն ալ անդրադառնար, թէ զինանշանը դրօշակ չէ եւ չի կրնար դրօշակի դեր կատարել, թէ ամէն ազգ ունի եւ դրօշակ եւ զինանշան, եւ թէ Խորհրդային զինանշանը ընտրելով՝ պարտաւոր են նաեւ ընտրել Խորհրդային կարմիր դրօշակը, կամ երկուքն ալ մէկդի դնել։

Մեզի կ'ըսեն, թէ պատերազմէն առաջ Հայերը ազգային դրօշակ չէին գործածեր եւ այժմէն նուազ հայրենասէր չէին։ Հետեւաբար, ի՞նչ կ'ըլլայ որ այսուհետեւ ալ ազգային դրօշակ չգործածենք եւ այդ առթիւ պարապ տեղը վէճ չյարուցանենք։

Սակայն, ինչպէս ուրիշ անգամ ալ ըսած ենք, մեծ պատերազմէն առաջ հայ ուսանող երիտասարդութիւնը, որ տարուած էր հայ ժողովուրդի ազատագրութեան գաղափարներով, գիտակցած էր արդէն ազգային դրօշակ մը ունենալու ստիպողական անհրաժեշտութիւնը եւ սկսած էր գործածել եռագոյն դրօշակ մը, մեր ներկայ դըրօշակէն քիչ մը տարբեր։ Այդ կը նշանակէ թէ ազգային դրօշակի պակասը պատերազմէն առաջ եւս զգացուեր էր սուր կերպով։

Հարկաւ, պատերազմէն առաջ ազգային նուիրագործուած դրօշակ մը չունէինք, հետեւաբար զայն չպարզելն ալ հայրենասիրութեան եւ ազգային գիտակցութեան պակաս չէր կրնար նշանակել։ Բայց այժմ, երբ Հայաստանի Հանրապետութեան միջոցով նուիրագործուած եռագոյն դրօշակ մը ունինք, զայն չպարզելը մեր հանդէսներուն մէջ արդէն անկասկած հայրենասիրութեան եւ մանաւանդ քաղաքական գիտակցութեան մեծ պակաս մը կը նշանակէ։

Հայկական եռագոյնը ազատ, անկախ եւ միացեալ Հայաստանի խորհրդանշանն է եւ զայն պարզելն ու պաշտելը քաղաքական դաստիարակութեան անփոխարինելի միջոց մըն է։ Օտարութեան մէջ հայութենէ ուծացող մեր նոր սերունդին համար մանաւանդ անիկա մեծապէս հրահանգիչ եւ ներշնչող կրնայ ըլլալ։

Խորհրդային կառավարութիւնը, որ իր իսկ խոստովանութեամբ «ամենայն Հայոց կառավարութիւն չէ» եւ չի ալ ուզեր ըլլալ, չի կրնար նաեւ յաւակնութիւն ունենալ իր դրօշակը պարտադրելու արտասահմանի մեր գաղութներուն։ Հետեւաբար, հայկական եռագոյնը պարզելը մեր գաղութներու մէջ պէտք չէ գրգռիչ հանգամանք ունենայ իրեն համար։ Իսկ եթէ ունենայ ալ, բոլշեւիկներու խաթեր համար հայութիւնը չի կրնար հրաժարիլ իր ազգային մեծագոյն նպատակէն, որուն խորհրդանշանն է հայկական եռագոյն դրօշակը։

Հայկական եռագոյնը պէտք չէ երբեք վէճի առիթ տայ, այլ պէտք է ըլլայ միայն պաշտամունքի առարկայ»։

Ի ՊԱՏԻՒ ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ

—·—

Պատ. խմբագրութիւն
« Յառաջ » օրաթերթի

Յանձնաժողովս կը փութայ յայտնել թէ ներկայ տարուան ընթացքին Պատ. խմբագրութեանդ միջոցաւ ստացած է յօգուտ մեր սիրելի Կոմիտաս Վարդապետին.—

1. Թէհրանի Հայ Երիտ. Ակումբի կազմակերպած համերգին ամբողջ հասոյթը — 900 ֆրանք։

2. Դավրէժի Կոմիտաս երգչախումբի կազմակերպած համերգի հասոյթը՝ 1500 ֆրանք։

Նմանապէս Աթէնքէն Պ. Կասվաբենցի միջոցաւ ստացած է 8715 տրախմիի համապատասխան 1254 ֆրք. իբր զուտ հասոյթ Հայ Քնար երգչախումբի կազմակերպած վաթսունամեակի համերգին։

Յանձնաժողովս բոլորին ալ կը յայտնէ հրապարակաւ իր շնորհակալիքը, միշտ այն յոյսով որ, հայ երգը պանծացնող մեր սիրելի վարդապետին վրայ պիտի խորհի եւ գուրգուրայ հայ ժողովուրդը։

ԿՈՄԻՏԱՍԵԱՆ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

11 Յուլիս 1933

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ՊԵՐԼԻՆ.— Հայ Գաղթ. Միութեան Վարչութիւնս Մայիս 27ին կազմակերպած էր Հայաստանի Հանրապետութեան անկախութեան հռչակման 15րդ տարեդարձի հանդէսը, որ մեծ խանդավառութեամբ եւ յաջողութեամբ անցաւ։

Այս առթիւ կ'ուզենք մեր շնորհակալութիւնը յայտնել «Յառաջ»ին որ բարեհաճութիւնն ունեցած էր տեղ տալու մեր յայտարարութեանց, նաեւ բոլոր օժանդակողներուն որոնք իրենց ... ցուցին ազգային այս հանդէսը։

Մասնաւորաբար կ'ուզէինք յիշել հոս շնորհալի երգչուհի եւ դերասանուհի Տիկ. Երանուհի Բաղալը, որ անխոնջ աշխատանքով կազմակերպած էր գեղարուեստական բաժինը եւ իր անձնական մասնակցութեամբ փայլ կուտար հանդէսին։

Պերլինի ամբողջ գաղութը իր մեծամասն ներկայութեամբ նեցուկ հանդիսացած էր եւ այս կերպով վստահութիւն յայտնած նոր վարչութեանս, որուն համար եւս մեր ուրախութիւնը եւ շնորհակալութիւնը կը յայտնենք։

Պերլինի Հայ Գաղթ. Միութեան
Նախագահ՝ Ե. Տէր Մինասեան
Քարտուղար՝ Պ. Փրունճեան

...

Նորանոր խստութիւններ Գերմանիոյ մէջ

Նախարարական որոշումով, կառավարութիւնը իրաւունք ունի հպատակութենէ զրկելու այն քաղաքացիները որոնք այդ հպատակութիւնը ստացած են 1918 նոյեմբեր 9էն 1933 յունուար 30ի շրջանին: Այս տրամադրութեան ենթակայ են նաեւ արտասահմանի այն Գերմանացիները որոնց ընթացքը վնասակար կը համարուի Գերմանիոյ համար: Հպատակութենէ կրնան զրկուիլ նաեւ այն Գերմանացիները որոնք երկիր չեն վերադառնար, Ներքին գործերու նախարարին մէկ հրամանին վրայ: Այդ պարագային իրենց գոյքերն ալ պիտի գրաւուին:

⁂ Ներքին նախարարը շրջաբերականով մը կը ծանուցանէ թէ իբրեւ գերմանական բարեւ ընդունուած է Փաշական (հռոմէական) բարեւը, հետեւաբար բոլոր քաղաքային պաշտօնեաները պէտք է ողջոյն տան աջ թեւը բարձրացնելով:

⁂ Դպրոցական արձակուրդի շրջանին, օգոստ. 1էն մինչեւ հոկտ 15, այն ուսանողները որոնք իրենց ուսման շրջանի չորրորդ վեցամսեային մէջ են, աշխատանքի պիտի կանչուին: Ասոնց թիւը 4000ի կը մօտենայ: Ապագային պատկաւորներն ալ պարտաւորիչ աշխատանք պիտի կատարեն, համալսարանական ուսման հետեւելէ առաջ:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Խորին կսկիծով մեր ցաւակցութիւնը կը յայտնենք Գրիգոր Այանեանի, իր ընտանիքին եւ պարագաներուն ընկեր ՊՕՂՈՍ ԱՅԱՆԵԱՆԻ դառնաղէտ մահուան առթիւ:

ՏԷՐ ԵՒ ՏԻԿԻՆ ԳԱՊԱԳՃԵԱՆ

Կրընոպլ — 12 յուլիս 1933

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Բարձր Հայքի Երիտասարդաց միութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ Ս. Տօկոյեանի պարագաներուն, իր քրոջ դառնաղէտ մահուան առթիւ որ տեղի ունեցած է 1933 յունիս 13ին Երեւանի մէջ, 32 տարեկան երիտասարդ հասակին մէջ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԲԱՐՁՐ ՀԱՅՔԻ ԵՐԻՏ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱԾ է 14(ՔԵՐԹՈՒԱԾ)-դիմել հեղինակին N. SARAFIAN, 20 ave. du Petit Parc Vincennes, Seine.

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone: Glacière 15-70

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 18 ՅՈՒԼԻՍ 1933

18 Juillet 1933

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

9րդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2241

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԸՆԿԵՐՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

Լուրջ տագնապի մը մատնուած է միջազգային ընկերվարութիւնը,— կամ՝ ընկերվարական Միջազգայինը:

Բոլոր այն երկիրներուն մէջ ուր տիրական դիրքեր գրաւած է աշխատաւորական շարժումը, մարդիկ մտահոգութեամբ կը հարցնեն,— Ո՞ւր է ելքը…:

Մեծն Բրիտանիոյ մէջ, աշխատաւորական հոսանքը ծանրագոյն հարուածը կրեց իր իսկ առաջնորդներէն, ճակատագրական պահու մը:

Անոնց գլխաւորը, Պ. Մաքտօնըլտ, դիրքերը լքեց յանուն ազգային շահերու, գլուխն անցնելով ազգային դահլիճի մը ուր փաստօրէն բազմած են հաստատաբանոց պահպանողականներ եւ յեղյեղուկ ազատականներ:

Իր անմիջական գործակիցը, Պ. Սնօտըն, դարձաւ լորտ, ինչպէս եղած էր, իրմէ առաջ, արհեստակցական շարժման տեսաբանը, Սիտնի Ուէպ: Կան դեռ ուրիշներ, խելօքցած եւ «զգեստաւորուած», արժանացած Ն. Վեհափառութեան շնորհներուն:

Շարժումը կը պահէ, անշուշտ, իր համատարած եւ յարաճուն ուժ՝ երկրին մէջ: Բայց, երկու անգամ հասնելով իշխանութեան, իրեն հետ բերաւ յուսախաբութիւն եւ նահանջ, եւ այժմ իր սլաքներն ալ կլորցուցած է, «յանուն ազգային գերագոյն շահերու»:

Գերմանիոյ մէջ — հայրենիքն ու դասական վառարանը Կարլ Մարքսի վարդապետութեան — մահացու հարուած մը իջաւ ե՛ւ ընկերվարութեան ե՛ւ համայնավարութեան գլխուն:

Երկուքն ալ, ինչպէս առ հասարակ ամէն տեսութիւն որ կապ ունի Կարլ Մարքսի վարդապետութեան հետ, օրէնքէ դուրս հռչակուած են եւ ապաստանած՝ նկուղներու մէջ կամ սահմանէն անդին: Երկուքն ալ զրկուած են իրենց հսկայական հարստութիւններէն, շարժուն թէ անշարժ, հազարաւոր գերիներ տալով օրուան կառավարութեան, որ վճռած է արմատախիլ ոչնչացնել այս շարժումը, իբրեւ ոչ – գերմանական:

Քանի մը ամսուան խնդիր է այս, եւ օրը օրին կ՚արձանագրուին բոլոր կարեւոր դէպքերը: Այնպէս որ, չենք ուզեր աւելի ծանրանալ:

Մնաց որ, ոչ միայն այս երկու հոսանքներուն, այլեւ բոլոր կուսակցութեանց համար փակուած է ասպարէզը, բացի այն ուժէն որ կը կոչուի ազգային – ընկերվարական (հիթլէրականութիւն):

Իտալիոյ մէջ, ֆաշականութիւնը հիմը դրաւ այն շարժումին որ, տասը տարի յետոյ, պիտի զարգանար ու զայրանար հիթլէրականութեամբ:

Այդ երկրին մէջ, նախկին ընկերվարական Մուսօլինին մէջտեղ բերաւ ինքնուրոյն վարդապետութիւն մը, փակելով ամէն դուռ՝ նախ համայնավարութեան եւ ընկերվարութեան, յետոյ միւս բոլոր հոսանքներուն առջեւ:

Իտալիոյ ընկերվարականներն ալ տարագիր են, եւ կրնան գործ կատարել այնքան որքան մենք՝ «հայմաթլոս»ներս:

Աւստրիոյ մէջ, ուր ընկերվարականները այնքան ծաւալուն ուժ կը ներկայացնեն, իրենց իշխանութեան տակ պահելով մանաւանդ մայրաքաղաքը՝ Վիեննան, վարչապետ Տոլֆուս, լախտի հարուածներ իջեցուց, կռնակը տուած հայրենասէրներուն եւ քրիստոնեայ ընկերվարականներուն:

Ընկերվարութիւնը զինուորական կազմակերպուած ուժ ունի այս երկրին մէջ, եւ կրնար ասպարէզ կարդալ կառավարութեան: Բայց, այժմ երկիրը մատնուած է աւելի ծանր վտանգի մը,— հիթլէրական արշաւանքին, եւ մարդիկ մնացած են սալին եւ մուրճին միջեւ:

Եւ ահաւասիկ Ֆրանսան, ուր ընկերվարութիւնը խաղաղ զարգացումով հասած է տիրական ուժի մը, աւելի քան հարիւր երեսփոխան տեղաւորելով խորհրդարանին մէջ, առանց հաշուելու քաղաքապետական եւ գաւառական խորհուրդներու անդամները եւ ուրիշ հանրային – վարչական ասպարէզներու կապուած կուսակիցները:

Ինչ որ, ամիսներէ ի վեր տեղի կ՚ունենայ կուսակցութեան ծոցին մէջ եւ որ ուժգնօրէն սարսեց վերջին համագումարը (յուլիս 14–17), արտայայտութիւնն է ընդհանուր՝ միջազգային տագնապին:

Սովորութիւն եղած է այս ներքին վէճերը կոչել աջի եւ ձախի հակամարտութիւն, կամ յեղափոխական եւ բարենորոգչական հոսանք:

Այս բացատրութիւնները կ՚արտայայտեն իրականութեան մէկ մասը միայն:

Բուն տագնապի մասին կարելի է որոշ գաղափար կազմել, կարդալով համագումարին մէջ արտասանուած ճառերը, որոնց գլխաւորներուն ամփոփումը պիտի տանք յաջորդաբար:

Հարցը այն է որ, մարդիկ անզօր կատաղութեան մը մատնուած են, ելք մը գտնելու եւ ընկերվարութեան սկզբունքները գործի վերածելու համար այնպիսի շրջանի մը մէջ, ուր համայնավարութիւնը՝ ձախէն եւ ֆաշականութիւնը (այժմ ալ հիթլէրականութիւնը) աջէն կ՚ալեկոծեն բազմութիւնները, վեր ի վայր շրջելով ամէն բան:

Ընկերվարութիւնը ամէն բանէ առաջ մտահոգ է այդ երկու հոսանքներուն ռազմատենչ, յետաշրջական եւ իշխանատենչ ձգտումներէն:

Այդ մտահոգութեան գերագոյն արտայայտիչը հանդիսացաւ Լէոն Պլում, կիրակի օր: Ան համագումարի բեմէն իսկ յայտարարեց թէ «սարսափի մատնուած է» լսելով Մառքէի (աջ) ճառը՝ որ կը պահանջէր «ազգային ընկերվարութիւն» մը, հզօր պետութեամբ: Ատենախօսը չվարանեցաւ ֆաշականութիւն կոչել այս ձգտումը:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Եղբայրասպանութիւն մը Մարսէյլի մէջ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 15 յուլիս (Յառաջ).— Ուրբաթ գիշեր քարթիէ տը Քրատի մէջ Դաշնակցական քանի մը տղաքներ օրուան տօնի առթիւ (Յուլիս 14) սարքած էին փոքրիկ սեղան մը: Այդ առթիւ պիտի դասախօսէր ընկեր Ա. Մարտիրոսեան: Ընկեր Ոսկանը սիկարէթ առնելու համար դուրս կ՚ելլէ. երբ կ՚ուշանայ, ընկեր Աւետիս Տէրտէրեան կ՚երթայ ընկերը կանչելու, քանի որ դասախօսութիւնը պիտի սկսէր: Ընկերը հայրենակիցի մը կը հարցնէ թէ Ոսկանը տեսա՞ր: Այս ազնի՛ւ հայրենակիցը (Հօկ) կը պատասխանէ.— Ոսկանին ալ, քեզի ալ, եւ կը սկսին լուտանքներ տեղալ: Ընկերը բաժնելէ եւ տուն բերելէ յետոյ, ընկեր Մուշեղ Անդրանիկեան կը փորձէ հանդարտեցնել նախայարձակ պարոնը, Միհրան Պօղոսեան, ըսելով.

— Քանի որ մեր ընկերը ապտակեցինք, տուն տարինք, բարի եղէք դուք ալ լռել:

Խօսքը բերանը կը մնայ: Հրէշը առանց այլ եւ այլի կը սկսի դաշոյնի հինգ հարուածներ տալ դժբախտ ընկերոջ, մէկը՝ ձախ կողմէն եւ մահացու: Մինչեւ այս տողերը գրելս ընկերոջ վիճակը անյոյս էր: Ոճրագործը ձերբակալուած եւ խոստովանած է իր ոճիրը: Ահա, երկու բառով ամբողջ իրողութիւնը: Այս մասին սխալ տեղեկութիւններ հրատարակած էին թերթերը: Տակաւին շատ մը մութ ծալքեր կան որ քննութեան կը կարօտին: Այսպէս, այս առտու ոճրագործին կինը հրապարակաւ արտայայտուած է թէ «եկան ամուսինս գլխէ հանեցին եւ միասին էին, հիմա չեն ուզեր պաշտպան կենալ:

ԽՄԲ.— Այս լուրը հեռախօսով ալ հաղորդուած էր մեզի, շաբաթ իրիկուն, բայց ուշ էր կիրակի օրուան թիւին համար:

Յունաստան եւ Թուրքիա միշտ սիրալիր

ԻՆՉ Կ՚ԱՆՑՆԻ ԿԸ ԴԱՌՆԱՅ ՊԱԼՔԱՆՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Թէվֆիք Րիւշտի պէյ, Թուրքիոյ արտաքին գործավարը, Հռոմէն Պոլիս վերադարձած ատեն, հանդիպեցաւ նաեւ Աթէնք, ուր սիրալիր տեսակցութիւններ ունեցաւ վարչապետին եւ արտաքին նախարարին հետ: Վարչապետը իր ամարանոցին մէջ հացկերոյթ մը տուաւ ի պատիւ Թէվֆիք Րիւշտիի, որ Պոլիս մեկնեցաւ իրիկուան դէմ: Տեսակցութիւններէն յետոյ, զեկոյց մը հրատարակուեցաւ որ կ՚ըսէ թէ խօսակցութիւնները տեղի ունեցան չափազանց սիրալիր մթնոլորտի մը մէջ: «Այդ խօսակցութիւններուն շնորհիւ հաստատուեցաւ թէ բացարձակապէս ներդաշնակ են երկու երկիրներուն տեսակէտները եւ ուղեգիծները, ինչ որ նոր ապացոյց մըն է երկու երկիրները միացնող սերտ կապերուն: Երկու կողմէն ալ անհրաժեշտ համարուեցաւ շարունակել հաւաքական գործակցութիւնը, քանի որ երկու երկիրներուն քաղաքականութիւնը հիմը կը կազմէ խաղաղասիրական լայն ճիգի մը՝ կարգադրելու համար պալքանեան երկիրներու միջեւ առկախ մնացած խնդիրները և զարգացնելու անոնց առեւտրական յարաբերութիւնները: Թուրքիոյ արտաքին գործավարը իր ուրախութիւնը յայտնեց այս տեսակցութեան առթիւ եւ կրկին շեշտեց թէ իր կառավարութիւնը ջերմապէս կը բաղձայ հելլէն նախարարներուն այցելութիւնը ընդունիլ Էնգիւրիի մէջ»:

⁂ Վերջերս Խ. Միութեան եւ արեւելեան Եւրոպայի պետութեանց միջեւ կնքուած դաշինքը մեծ մտահոգութիւն պատճառած է Պուլկարիոյ մէջ: Այս առթիւ ընդդիմադիրները ուժգնօրէն կը քննադատեն կառավարութիւնը, որ ստիպուեցաւ ժողովի հրաւիրել արտաքին գործերու յանձնաժողովը եւ բացատրութիւններ տալ: Վարչապետ Պ. Մուշանով յայտարարեց թէ կառավարութեան համար անակնկալ մը չէր նոր դաշինքը, (որ կը բնորոշէ նախայարձակումը), եւ թէ Պուլկարիան վախնալիք բան մը չունի, քանի որ բարեկամ է բոլոր պետութեանց հետ: Յետոյ խօսեցաւ Պալքանեան Լոքառնոյի մը մասին և այս առթիւ խոստովանեցաւ թէ յառաջիկայ սեպտեմբերին Սոֆիա պիտի գան Ռումանիոյ արտաքին նախարարը եւ Ըսմէթ փաշա:

Բացի ընկերվարական ներկայացուցիչէն, բոլոր բանախօսները յայտարարեցին թէ Պուլկարիան պէտք է շարունակէ իր չէզոքութեան քաղաքականութիւնը, իսկ Պալքանեան Լոքառնոյի մասին պէտք է մեծ խոհեմութեամբ շարժիլ: Թերթերը կ՚ըսեն թէ՝ յոյս կայ որ այդպիսի դաշինքի մը հետեւանքով սահմանային սրբագրութիւններ կատարուին: Այսպէս, իբրեւ թէ արեւմտեան կողմէն գոհացում պիտի տան Պուլկարիոյ, պայմանաւ որ այլեւս որ եւ բան չպահանջէ Մակեդոնիայէն:

Վիճաբանութեանց ընթացքին, յանձնաժողովի անդամներուն մեծամասնութիւնը կարծիք յայտնեց թէ կարելի է դիւանագիտական յարաբերութիւնները վերահաստատել Խ. Միութեան հետ, պայմանաւ որ ամենախիստ միջոցներ ձեռք առնուին համայնավարական քարոզութեան դէմ:

Կարմիր կեդրոնի մը գաղտնիքները

Անցեալ շաբթու ոստիկանութիւնը բազմաթիւ ձերբակալութիւններ և խուզարկութիւններ կատարած էր Խասքովոյի մէջ (Հարաւային Պուլկարիա): Քննութեանց արդիւնքէն կ՚երեւայ որ այս քաղաքին մէջ հաստատուած համայնավարական կեդրոնը ուղղակի կապ ունէր ոչ միայն Շումէնի, Վառնայի եւ ուրիշ պուլկարական քաղաքներու մասնաճիւղերուն, այլեւ Սեւ ծովու օտար նաւահանգիստներու բջիջներուն հետ: Խասքովօն հազիւ 50 քիլոմեդր հեռու ըլլալով թրքական եւ յունական սահմանագլուխէն, տեսակ մը վարիչ կայարան էր Պուլկարիա եկող եւ Պուլկարիայէն մեկնող համայնավարներու համար: Անտեղ կ՚ընդունուէին զէնքեր եւ թղթակցութիւններ: Յաճախ օտար համայնավարներ կուգային եւ տեւական կապ մը հաստատուած էր Օտեսայի հետ:

Դպրոցասէրի խորհրդականները հրաժարած

Մեզի կը տեղեկացնեն թէ պատճառաբանեալ հրաժարական տուած են Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի վեց խորհրդականները, որոնք են.— Պ. Պ. Գ. Նորատունկեան, Տիգրան խան Քէլէկեան, Ա. Համբարձումեան, Ն. Օհանեան, Կրօնիկ Փափազեան եւ Ս. Քարեան:

Իրենց հրաժարագրին մէջ, խորհրդականները կը գանգատին թէ Դպրոցասէրի տնօրէնութիւնը կամայական կարգադրութիւններ կ՚ընէ եւ ինքնագլուխ կը շարժի ծախքերու մասին:

▪▪▪▪▪▪▪▪▪

ԱՆՅԱԴԻՐԸ: զերծ հռչակուեցան Ֆրանսայի եւ Պելժիոյ հպատակները, Աւստրիոյ նախարարական խորհուրդին կողմէ:

Չորսերու դաշինքին ստորագրութեան առթիւ

Ինչպէս գրած էինք, շաբաթ օր, 15 յուլիս, Հռոմի մէջ հանդիսաւորապէս ստորագրուեցաւ Չորսերու դաշինքը:

Արարողութիւնը տեղի ունեցաւ Վենետիկի պալատին մէջ: Առաջին անգամ ստորագրեց Գերմանիոյ դեսպանը, յետոյ Անգլիոյ, Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ ներկայացուցիչները (Այբուբէնի կարգով): Մուսոլինի եւ դեսպանները պատրաստ եկած էին ժամը 11.50ին: Ժամը 12.15ին ամէն բան վերջացած էր: Ո՛րեւէ ճառ չխօսուեցաւ: Դաշինքը խմբագրուած է իտալերէն, ֆրանսերէն, անգլերէն եւ գերմաներէն, մագաղաթ եւ ոսկեծիր թուղթի վրայ տպուած: Պ. Մուսոլինի եւ դեսպաններէն իւրաքանչիւրը ստորագրեցին չորս օրինակները: Իտալիոյ կողմէ Մուսոլինի ստորագրեց վերջին շարքը, ժամը 12.10ին, երբ Կապիտոլին կոչնակը կը հնչէր հանդիսաւորապէս եւ ուժգնօրէն: Համաձայն հին աւանդութեան մը, ամէն կարեւոր դէպք այսպիսի զանգահարութեամբ կը հաղորդուի Հռոմի ժողովուրդին: Իտալիոյ ժամանակակից պատմութեան մէջ Կապիտոլի կոչնակը շատ քիչ անգամ հնչած է: Այսպէս, կոչնակը զարնուեցաւ 1915 մայիս 24ին, երբ Իտալիան կը մասնակցէր մեծ պատերազմին, 1918 նոյեմբեր 4ին (զինադադար), Անծանօթ զինուորին մարմինը Հռոմ փոխադրուած ատեն, ֆաշական կարգ մը կարեւոր հանդէսներու առթիւ եւ այժմ, չորսերու դաշինքին ստորագրութեան առթիւ:

Ստորագրութենէն անմիջապէս վերջ, ֆրանսական դեսպանը Պ. Մուսոլինիի յանձնեց շնորհաւորական հեռագիր մը՝ ուղղուած վարչապետ Պ. Տալատիէի կողմէ: Մուսոլինի անմիջապէս պատասխանեց, ձայնակցելով եղած բարեմաղթութեանց: Այս առթիւ յոյս կը յայտնուի թէ դաշինքին շնորհիւ կարելի պիտի ըլլայ սերտ յարաբերութիւններ հաստատել մանաւանդ երկու դրացի երկիրներուն՝ Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ միջեւ:

Պ. Մուսոլինի միեւնոյն ատեն հեռագիր մը ուղղելով Պ. Հիթլէրի, անձնապէս շնորհակալութիւն յայտնեց անոր աջակցութեան համար: Արդարեւ, Հիթլէրն էր որ, տեղի տալով Մուսոլինիի ստիպումին, վերջին պահուն եւ առաւ կարգ մը առարկութիւններ, այլապէս պիտի ձախողէր դաշինքը:

Օդաչուները խրախոյս կը յաջորդեն

ԱՄԵՐԻԿԱՑԻ ՕԴԱՆԱՒՈՐԴ ՄԸ ՄԷԿ ՇՈՒՆՉՈՎ ԿՏՐԵՑ ԱՏԼԱՆՏԵԱՆԸ

Կիրակի օր, Նիւ Եորքէն Պերլին հասաւ ամերիկացի օդանաւորդ Փոսթ, 25 ժամ 45 վայրկեանէն կտրելով Ատլանտեանը (6300 քիլոմեդր): Ինչ որ կը նշանակէ ժամը 245 քիլոմեդր արագութիւն: Փոսթ առաջինն է որ մինակը կը կատարէ Ամերիկա – Պերլին թռիչքը, առանց կանգ առնելու: Օդանաւը Բրիտանական կղզիներուն վերեւ թռած ատեն չնշմարուեցաւ, թանձր մշուշին պատճառով: Երկու ժամ Պերլինի օդակայանը մնալէ յետոյ, ամերիկացի օդանաւորդը շարունակեց արշաւը դէպի Նովոսիպերսկ, որ իր երկրորդ հանգրուանն է, աշխարհի շրջանը կատարելու համար: Բայց հազիւ երկու ժամ թռելէ յետոյ, ստիպուեցաւ իջնել Քէօնիկսպէրկ, ուրկէ պիտի շարունակէ թռիչքը: Ռուսաստանի մէջ ամէն պատրաստութիւն տեսնուած է եւ գիշեր ցերեկ հսկողութիւն կը կատարուի, օրպէսզի օգնութեան հասնին, եթէ օդանաւորդը դժուարութեան մը հանդիպի:

Փոսթ չափազանց յոգնած էր, Նիւ – Եորքէն Պերլին հասած ատեն, իբրեւ հետեւանք օդին անյարմարութեան:

⁂ Միեւնոյն օրը Նիւ Եորքէն ճամբայ ելան երկու Լիթուանացի օդանաւորդներ, իրենց հայրենիքը՝ Քովնօ երթալու համար, առանց կանգ առնելու: Ուաշինկթընի օդանաւային գրասենեակը հակառակած էր մեկնումին, նկատի առնելով օդին վիճակը, բայց երկու օդանաւորդները մտիկ չըրին: Օդանաւը ոչ անկարգել ունի, ոչ ալ անթել:

⁂ Ինչպէս գրած էինք, իտալական 24 ջրօդանաւերը լրացուցին իրենց թռիչքը, Մոնրէալէն իջնելով Շիքակօ, (1300 քիլոմեդր): Ցաղթականները փառաւոր ընդունելութիւն մը գտան ահագին բազմութեան մը կողմէ: Իսկ Իտալիոյ մէջ խանդավառութիւնը սահման չունի: Բոլոր քաղաքներուն մէջ ցոյցեր եւ ջահազնացութիւններ սարքուեցան, ի պատիւ Զօր. Պալպոյի որ երկրորդ ազգային հերոսն է, Մուսոլինիէն յետոյ:

Ընկերվարականներու համագումարը

ՊԱՐՍԱՒԱՆՔ՝ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԱԿԱՆ ԽՄԲԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Երէկ վերջացաւ Ֆրանսայի ընկերվարական կուսակցութեան համագումարը, որ բացուած էր յուլիս 14ին, ջղագրգիռ մթնոլորտի մը մէջ:

Առաջին երեք օրերը անցան ներքին վէճերու քննութեամբ: Այս առթիւ դէմ դիմաց ելան կուսակցութեան գլխաւոր դէմքերը,— Լէոն Պլում, Ռընոտէլ, Փօլ Ֆօռ, Վէնսան Օրիոլ եւ ուրիշներ: Շուտով ընդարձակօրէն պիտի ներկայացնենք համագումարին աշխատանքները: Ուստի, այսօր կը գոհանանք հաղորդելով միայն կարեւոր դէպքերը:

Պառակտումի դուռները փակելու համար, շաբաթ օրուան նիստին մէջ, Պ. Պրաք առաջարկեց բանաձեւ մը, որ կ՚ըսէ.— «Բոլոր շրջանները (դաշնակցութիւն), որ համախմբուած են իրենց ազգային համագումարին մէջ, յանձն կ՚առնեն անջատման պատճառ չդանել համագումարին ո՛ր եւ է որոշման մէջ որ կը տրուի համաձայն կուսակցութեան կանոնագրին»:

Այս կանխակալ բանաձեւով, մեծամասնութիւնը կ՚ուզէր կաշկանդել փոքրամասնութիւնը (Ռընոտէլի թեւ): Քաջ ըմբռնելով այս պարագան, Ռընոտէլ ինք առաջարկեց ուրիշ բանաձեւ մը, որով կ՚առաջարկէր մոռնալ անցեալը, մէկդի դնելով պարսաւանքի կամ գովասանքի խնդիրը եւ սահմանափակ յանձնաժողովի մը քննութեան ենթարկելով ծանօթ վէճերը: Միջին բանաձեւ մը առաջարկեց Պ. Վէնսան Օրիոլ: Երկար վիճաբանութիւններէ յետոյ, ժողովը 22ի դէմ 3379 ձայնով եւ 662 ձեռնպահութեամբ ընդունեց Պրաքի բանաձեւը:

Շատեր կը կարծէին թէ Ռընոտէլ եւ իր ընկերները պիտի առնեն քալեն, բայց անոնք համբերեցին եւ մաքառեցան մինչեւ վերջը, առանց որ եւ է յոյս ունենալու:

Կիրակի օր, իրենց վերջին փամփուշտները պարպեցին երկու կողմերն ալ, եւ վիճաբանութիւնները փակուեցան յուզումնալից մթնոլորտի մը մէջ: Ամէն անգամ որ բեմ կ՚ելլէին կուսակցութեան վարիչ Մարմնի անդամները եւ ձախ թեւի ներկայացուցիչները (մեծամասնութիւն), սրահը կը թնդար դղրդագին ծափերու մէջ եւ բոլորը ոտքի ելած՝ «Ինտէրնասիոնալ»ը կ՚երգէին: Այս ցոյցերուն կը խառնուէին ունկնդիրներն ալ, որոնք բռնած էին Միւթիւալիթէի մեծ սրահին բոլոր վերնատուները: Փոքրամասնութեան կուսակիցներն ալ ցոյցեր

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԹԱՒՇԵԱՑ ԴԻԿՏԱՏՈՐԸ

Միահեծան բռնակալները դարձան մէկէն ի մէկ «այժմէական»: Մամուլի, ժողովներու, զրոյցներու ամենօրեայ, հրատապ նիւթ ... Աւա՜ղ, ո՞ւր կը մղէ պատմութեան սանձակոտոր անիւը ...

Եղեր են այդ պատմութեան մէջ հին-հին դարերէ ի վեր դիկտատորներ, բացարձակ կամայապետներ, աւելի ուժեղ ու հմայքոտ, քան այսօրուան Հիթլէրներն ու Ստալինները: Ալեքսանդր, Կեսար, Նապոլէոն եւ հարիւրաւոր ու հազարաւոր փոքրիկ Նապոլէոններ: Ամէնքն ալ թափով կրկէս են նետուեր եւ ձգտեր են իրենց կամքը պարտադրել բազմութիւններուն: Բայց եւ ամէնքն ալ ի վերջոյ խորտակուեր են իրենց անողոք տրամաբանութեամբ եւ անհետացեր պատմութեան բեմէն:

Գտնուեր են անոնց մէջ մէկ քանիսը, որոնց գերագոյն պետական իմաստութիւնը չէ եղեր բիրտ լախտի հարուածը, անսանձ բռնութիւնն ու կամայականութիւնը: Եղեր են «արդի դիկտատորներ», որ մօտեցեր են ժողովուրդներուն թաւշեայ ձեռնոցներով, խօսեր են անոնց հետ մարդկային բարբառով — եւ բարի յիշատակ ձգեր են յետնորդներուն: Հայ ցեղը ծնաւ այդ հազուագիւտ տեսակի դիկտատորներէն մէկը, որ աւելի 53 տարի առաջ համաշխարհային հռչակ հանեց, փառաւորելով հայ անունը, իր ձեռքն առնելով աշխարհի ամէնէն ծաւալուն պետութեան ղեկը:

Անցեալ օր Պարիզի Լատինական Թաղի մէկ ակումբի մէջ, ռուս մտաւորականներու շրջանում ներկայ եղայ ուշագրաւ բանախօսութեան մը, որու նիւթն էր այդ հայածին դիկտատորը — Լորիս – Մելիքով: Տարագիր Ռուսները — աջակողմեան, ցարամոլ բանակէն — Լենին – Ստալինեան դիկտատորութեան դաժան փորձերէն սասանած՝ սիրով այսօր կ'ոգեկոչէին Կարսի հերոսին ստուերը եւ այն հեռաւոր պատմական դրուագը (1880 – 81), երբ համառուսական բեմին վրայ կը խաղցուէր ցարերու պատմութեան ամէնէն պաթէթիկ ողբերգութիւնը եւ որու մէջ առաջին դերակատարի ծանրագոյն պաշտօնը յատկացուած էր այդ խորհրդաւոր հայ մարդը — Կոմս Միքայէլ Լոռու Մելիքեան: Յեղափոխական փոթորիկները կը սպառնային խորտակել ցարական գահը, Ռոմանովեան դարաւոր հարստութիւնը: Հայ զօրավարը ցար Ալեքսանդր Բ.ի հրամանով կուգար փրկելու կայսրութեան ղեկը այդ վտանգալի ժամանակաշրջանում: Կուգար ոչ իբրեւ բռնութքի քաղաքականութեան երկրպագու — որու նմանները լեցուցեր էին ռուս տարեգրութեան էջերը — այլ իբրեւ խորհրդարանային կարգերու, Սահմանադրութեան ջատագով:

Յեղափոխական կուսակցութիւնը — «Նարօդնայա Վօլիա» — ընդհատեց ահաբեկչական իր մեծադղորդ ձեռնարկներու շարքը, յայտարարեց զինադադար, սպասելով Լօրիսի բարենորոգումներուն:

Եւ ողջ Եւրոպան կը հոլովէր անունը հայազգի դիկտատորին, որ կը յաւակնէր ճեղք մը բանալ վիթխարի, քարացած բռնապետութեան պատնէշին մէջ: Ու ռուս մեծանուն վիպասանը, Տուրգենեւ, Նիսի պողոտային վրայ զուարճախօսելով իր ռուս բարեկամներուն հետ, կը բացագանչէր.

— «Լօչա՜դ, լօչադ Լօրիս Մելիքով ... իրաւունք ունին Հայերը, մէկ Թիֆլիս — մէկ Լօրիս ...»:

Ծանօթ է պատմութիւնը: Ալեքսանդր Բ. նիհիլիստներէն սարսափահար, ապաւիներ էր Կարսի հերոսին եւ տուեր էր իր հաւանութիւնը անոր համեստ «սահմանադրական նախագիծին»: Բայց, չէր յայտարարեր — կը վարանէր ու շարունակ կը ձգձգէր, հակառակ Լօրիսի նախազգուշացումներուն ու յորդորներուն: Գիտէր, սակայն, որ յեղափոխականները դարանամուտ կը հսկէին: Դամոկլեան սուրի պէս մահու սպառնալիքը կախուած էր ցարի գլխուն եւ այնուամենայնիւ, նա երբեմն դուրս կ'ելլէր պալատէն: Եւ օր մը — Սահմանադրութեան հռչակման նախօրեակին — կառքով եկեղեցի երթալու ատեն, սպաննուեցաւ անհամբեր յեղափոխականներու ռումբերուն հարուածով: Այնուհետեւ, Ալեքսանդր Գ. թագաւորի դահակալութեամբ, սկսաւ յետադիմական շարժում մը ողջ կայսրութեան մէջ: Լօրիս Մելիքով, այլեւս չհարգուած, անցաւ արտասահման, մեռաւ Նիսի մէջ, 1889 թուականին, (մարմինը Թիֆլիս փոխադրուելով, ամփոփուեցաւ Հայոց Մայր Եկեղեցին գաւիթում):

Եւ ահա անցեալ երեկոյ Լատինական Թաղի ակումբին մէջ, ռուս մտաւորականները մելամաղձօրէն կը ճառէին այդ հեռաւոր բանդրուշակին, եւ անգամ մը եւս — ինչպէս կ'ընէ Տոլստոյ, ամէնէն քայլափոխի, իր «Պատերազմ եւ Խաղաղութիւն» գրքին մէջ — վիճաբանութեան ընթացքին կը չեչտուէր ծանօթ ճշմարտութիւնը՝ թէ ինչպէս յաճախ փոքրիկ պատահար մը, մխուելով պատմական անցքերու շղթային մէջ, կը փոխէ պատմութեան ընթացքը եւ ահագին չարիք կամ բարիք կը ծնի ...

Եւ ծերունազարդ, պատկառելի ռուս գործիչ մը, լաւատեղեակ լօրիսեան ժամանակաշրջանի յուզումնալից անցքերուն, կ'ընդգծէր ճշմարտութիւնը: Լօրիս Մելիքով իրօք պատասխան ու զեմոկրատ մըն էր, բայց,— եւ այդ պիտի մնայ անգամ իր անձին դէմ կատարուած մահափորձէն ետք: Ցարին վարանումներն ու ձգտումները այնքան էին ջղայնացուցեր յեղափոխականները, որ անոնց աչքին թաւշեայ դիկտատորն ալ ի վերջոյ կորսնցուցած էր իր վարկը եւ օր մը անոր դէմ ատրճանակի գնդակ մը արձակուեցաւ: Անկէ յետոյ ալ, դիկտատորը բնաւ չշեղեցաւ իր գծած ճամբէն, չդիմեց ոճրագործութեան, ճնշողական միջոցներու: Ան որոշած էր իրագործել իր սահմանադրական նախագիծը, բայց — եւ հոս է այն տխուր «դիպուած»ը, որ բառ հինաւուրց ռուս գործիչի, ամէն բան փճացուց — կար իշխան Մեշչերսկիի ատելութիւնը Լօրիսի հանդէպ ...

Զարմանալի չէր, ի հարկէ, պահպանողական ռուս իշխանի ատելութիւնը դէպի իր հայ հրամանատարը, որ կոչուեր կոմէ անսահման լիազօրութիւններով օժտուած, դերագոյն ղեկավար դարձեր էր Ռուսիոյ ճակատագրին, պատառուէր հայ intrus մը, «արմեաշկա» մը, որ չէր ալ պատկաներ ռուս ազնուական եկեղեցին, այլ յամառօրէն կը պահպանէր հայ – լուսաւորչական իր դաւանանքը: Սակայն այդ Մեշչերսկիի ատելութեան մէջ մտնուոր կատաղի, զարհուրելի բան մը կար, որ վճռական դեր խաղցաւ ռուս առաջին Սահմանադրութեան վիժման մէջ: Այդ Մեշչերսկին, բառ ռուս հեռատրի, չափազանց ազդեցիկ մէկն էր Ալեքսանդր Բ.ի շրջապատին մէջ, այն առտաճան մտերիմ, որ «դու»-ով կը խօսէր թագաւորին ու թագուհիին հետ:

Ու ծերունի ռուս գործիչը այսպէս եզրափակեց իր խօսքը.

— «Զինէր Մեշչերսկի՝ լօրիսեան ծրագիրը պիտի իրականանար, Ալեքսանդր Բ. չպիտի սպաննուէր, Ռուսիոյ քաղաքական էւօլիւսիոնը տարբեր ընթացք պիտի առնէր, Ռուսիան պիտի մտնէր արեւմտեան կարգերու ուղղութեն մէջ — 1880 թուականէն ի վեր — եւ բոլշեւիզմը չպիտի ծնէր ...»

Հայ մարդն ալ կ'ըսէ այս տրամաբանութեամբ.

— «Միացեալ Հայաստանը պիտի իրականանար, Թուրքիոյ մահկանացուն պիտի կնքուէր եւ այսօր 2 եւ կէս միլիոնի տեղ՝ պիտի ունենայինք 6–7 միլիոն հայութիւն ... Ա՜հ, թէ չլինէին այդ նզովեալի «պատահար»ները պատմական անցքերու շղթայակցութեան մէջ» ...

Մեծ ճշմարտութիւն կայ սակայն Ռուսի խօսքերուն մէջ, եթէ ընդունինք իսկ իր տարօրինակ պատգայատութեան ձեւը: Ատելութիւնը դէպի թաւշեայ դիկտատորը պատճառ եղաւ անբուժ չարիքներու: Եւ այդ չարիքները կրնային դիւրութեամբ ծնիլ, եթէ անգամ մէկ հատիկ Մեշչերսկի գոյութիւն ունենար կամայական արքայի շրջապատին մէջ: Մէկ հատիկ զօրաւոր ու մտերմագոյն Մեշչերսկի՝ որ արտակարգ առանձնաշնորհն ունենար «դու»ով խօսելու թագաւորին եւ թագուհիին հետ ...

Ծերունի ռուս հեռատրը կը մոռնար միայն, որ իշխան Մեշչերսկի մեն – մենակ չէր իր հակահայ եւ հակաժողովրդական ատելութեամբ: Մեշչերսկիները կը կազմէին ռուս ազնուական ստորադասներու այն չարաշուք հորդան, որ իր մահարձար դրկին մէջ խեղդեց թէ՛ ցարը, թէ՛ Լօրիս Մելիքովը եւ բոլոր պատմական տենչանքները եւ նետեց վիթխարի կայսրութիւնը ահարկու բռնապետական ցանցի մը մէջ որմէ իբրեւ հարազատ զաւակ, ծնաւ համայնավար — համայնավար — բռնատիրութը ...

Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՄԱՐՍԷՅԼԷՆ

ԴԵՊԻ ՍԱԼԷՆ ՏԸ ԺԻՌՕ ԵՒ ԱՐԼ

Արլի Սալէն տը Ժիռօ անունը կայարանը մէկն է Ֆրանսայի այն բազմաթիւ կայարաններէն, որոնք տօն օրերն իսկ սակաւաթիւ այցելուներ միայն կ'ունենան:

Երկու երեք տարի առաջ, Սալէն տը Ժիռօ գացած էի նեղդծանի եւ չատ դանդաղաչարժ կառախումբով մը: Այս անգամ, սակայն, զարմանքով տեսայ էլէկտրաքարշ վակոնները, արագընթաց ու հաճելի:

Խումբ մը երիտասարդներ ինծի հետ մտան նոյն վակոնը եւ շարունակեցան շուրջս:

Առաջին հայեացքով իսկ համոզուեցայ որ միեւնոյն տարիքին կը պատկանին եւ միեւնոյն բախտին արժանացած են:

Կը դուրգուրային իրարու վրայ, կը կատակէին շատ մտերիմ կերպով:

Այցելեան եղանակի զոհերէն ճողոպրած անապատի անսահման տառապանքները չափչփած սերունդին տարիքը ճչգրտօրէն կը ցոլար անոնց ճակատներուն վրայ:

Տօնական այցելութեանց փութացող խումբի մը բոլոր առանձնայատկութիւններով օժտուած, առանձին խանդով իրենց ծաղկեփունջերուն արթուն պահակ այդ երիտասարդները, զուարթ ու կենսուրախ կը խօսէին, կը կատակէին: Մէկը ֆրանսերէն լրագիր մը եւ «Յառաջ» մը կը թղթատէր, յաճախ իր ընկերներու չարաճճի կատակներուն խառնելով ընթերցումը:

Մեր նոր ընկերներն էին, Արլի մեր խումբի կորովի երիտասարդ ընկերները:

Կը սպասէի որ իրենց անփորձութիւնը մղէ զիրենք անզգուշապահութեան, անզգուշութեան, կամ ցուցամոլ պոռոտախօսութեանց, ինչպէս սովոր են մեր հակառակորդներու հին ու նոր գործակիցները:

Ժամ մը ճամբորդութեան ընթացքին՝ ծածկեցի ինքնութիւնս:

Իրենց ամբողջ խօսակցութեան ու կատակներուն մէջ չզատայ մէկ հատիկ փողոցային արտայայտութիւն, անախորժ բառեր թեթեւօլիկ վերաբերմունք դէպի ճամբորդող ուղեկիցները, բան մը՝ զոր երիտասարդութեան մէկ ստուար մասը հերոսութիւն կը համարէ:

Ուրախ եւ հպարտ մեր պարկեշտ, զգաստամիտ եւ ընկերասէր նոր ընկերներու ընթացքէն, իջայ Սալէն տը Ժիռօյի կայարանը, ուր կը սպասէին մեր տեղական հին ու ծանօթ ընկերները:

Ուրախութեան ու ողջագուրումի անկեղծ ու յուզիչ արտայայտութիւններէ վերջ, ճիշդ ժամուն մենք բոլորած էինք մեր մարտիկ ընկերներէն մէկուն սեղանին շուրջ:

Մէկը միայն քանի մը ճերմակ մազեր ունէր, միւսները՝ երիտասարդ, կորովի կարգապահ ու հաւատաւոր: Փաստեր ու ապացոյցներ պէտք չէին բնաւ իրենց կուսակցական արժէքները կշռելու համար, վասն զի բոլորն ալ գիտակից են իրենց բռած կամ ընելիքին:

Կուսակցութեան կանակին դրուած ամէն տեսակի հարուածներուն ու հաչոցներուն կոնակ դարձուցած են ուխտ ըրած են թէ ինչ կը սպասուի իրենցմէ:

Կեանքի բոլոր ասպարէզներու, հանրային ամէն տեսակ կազմակերպութիւններու չափանիշը դրած են եւ ի վերջոյ ընտրած են իրենց կուսակցութիւնը, փարած են անոր նուիրուած են անոր եւ իրենց ուխտը անձնազոհութեան սրբազան երդումով մը նուիրականացուցած:

Ժողով է:

Հարցումնե՞ր — որքան կ'ուզէք:

Ու յեղափոխական կրակը իրենց սիրտերու խորերէն ժայթքելու պատրաստ, կը փայլատակէին անոնց սեւորակ եւ առնական աչքերը:

Ծարաւի են կռուի, պայքարի, յաղթանակներու, կ'ուզեն տեսնել հայրենիքը ազատ ու միացեալ եւ սրտատրոփ կը սպասեն չեփորներուն մարտակոչին եւ չխաչիւնին սուրերուն:

Այո, այդպէս են մեր հին ու նոր ընկերները: Անոնք սերտած են մեր վերջին յիսնամեայ պատմութիւնը, չեն ուզեր օրն իրիկուն ընել յօրանջելով, երկչոտ ու մեղկ արտաբերներու նման:

Զեն հաւատար օտար խոստումներու: Գիտեն, չափած են իրենց գործ՝ իրենց բուէալի իրականացման բոլոր ճամբաները, կը զգան ահաւորութիւնը իրենց ստանձնած պարտականութիւններուն:

Ու չեն սոսկար:

Չեն խուսափիր, չեն կաշառուիր:

Լուրջ են իրենց առաջարկները, իրաւացի են պահանջները, կատաղի են իրենց հայեացքները ու կուռ, խորտակող՝ բազուկները: Բայց կարգապահ են:

Մեր ցեղի պահպանման կատաղի ու կենսաբեր ցուլերն են, որ կը մանչեն գործելու, ստեղծելու, չինելու տենչերով:

Կը զայրանան՝ այլ անուններով, խարդախ լծկաններուն ի տես:

Արդար է ցասումը, արդար է զայրոյթը բոլոր խաբանարարներու եւ եւ բոլոր վասերուն հանդէպ, որոնք անպատճառ օր մը հաշիւ պիտի տան հրապարակաւ:

×

Աշխատաւորներ են բոլորն ալ, մէկ մասը հեռու վայրերէ եկած:

Բերած են իրենց ծնողները, ազգականները եւ մտերիմները:

Կը ճաշենք բոլորս միասին: Որովհետեւ ընկերներէն մէկը, երէցն ու մարտիկը այդպէս է փափաքեր:

Ընդարձակ սրահը լեփ – լեցուն է:

Ուրախութիւնն ու խանդավառութիւնը սահման չունին:

Անկեղծութեան եւ ընկերասիրութեան ոգին կը սաւառնի թեւատարած, այդ յարկին տակ, ուր նահապետական ընտանիքի մը թիւ պատկերացնող երախաներու խումբը, հպարտ եռագոյն կրծկալներով, կը ճռլրայ:

Հայկական խոչոր շրջաններէ հեռու այս մոռացուած կամ անծանօթ անկիւնին մէջ ալ բոյն չինած է Դաշնակցութիւնը, սակաւաթիւ գաղութի հայ բեկորներու սիրտն ու հոգին կապելով Հայաստանին, հայ երգին ու խօսքին, հայ տենչին ու իտէալին:

Կը զարմանամ, մանուկներու խումբը տեսնելով՝ կայտառ, ժիր ու գեղեցիկ, որ կը պճլտան հանդիսավայրին մէջ:

Մայիս 28ի տօնը կը տօնուի:

Մանուկներու խումբը, կ'երգէ, չատերը կ'արտասանեն:

Զիս ամէնէն աւելի կ'ուրախացնէ ներկայութիւնը մեր Թրքախօս հայրենակիցներուն: Ապրի՛ն մեր ընկերները, որ կրցած են հայ ձեռնարկներու կապել մեր Թրքախօս եղբայրները:

Երեսուն մանուկներէն հազիւ 5–6ին ծնողքը հայերէն կը խօսին:

Մնացածները Թրքախօս են, Ֆրանսական դպրոց կը յաճախեն:

Ընկերուհի Արծուիկ Ծատուրեանը, իր չորս երախաները եւ ընտանեկան գործերը վարելէ ետք, պարտք է համարեր իր հանգստի ժամերը ձրի տրամադրել Թրքախօս երախաներուն հայ երգն ու խօսքը սորվեցնելու եւ յաջողած է:

Մէկ հայ կին կրցած է այդ գեղեցիկ գործը յաջողութեամբ պսակել: Հապա ինչո՞ւ չեն յաջողիր հարիւրաւոր հայ կիներ, կանանց միութիւններ եւ Կ. Խաչի մասնաճիւղեր ու հայ-ընտանեկան բազմանուն եւ բազմաթիւ միութիւններ: Շատ ունինք հայաշատ վայրեր ուր՝ հայ երգն ու խօսքը ցարդ անծանօթ կը մնան մեր մատաղ սերունդը կազմող հարիւրականներուն:

— Տեղացիները գո՞հ են ձեզմէ: Պատասխանը դրական է:

Սակաւաթիւ են հոս Հայերը, կ'աշխատին երկու գործարաններու մէջ: Գործազրկութեան ազդուած չեն: Նոր գործաւորներ սակայն չեն ընդունիր:

Բնակարանի նախանձելի յարմարութիւններ ունին: Ընտելացած են տեղական կլիմային, լեզուին, բարքերուն:

Կը մտածեն իրենց սեփական մատուռ – ժողովարահն ունենալ:

Մթնոլորտը ամէն տեսակէտով մխիթարական է հոս: Կը ցաւիմ, որ հարկադրուած եմ այդ օրն իսկ բաժնուիլ:

×

Արլը փոքրիկ բայց սիրուն քաղաք է:

Գաղթական Հայը հոս ալ վար դրած է իր տարագիրի ցուպը: Քաղաքէն դուրս, ագարակներու մէջ, ցրուած են հայ չափահաս որբեր, որոնք բերուած են զանազան երկիրներէ, որբանոցներէ:

Նետուած են կեանքի դժնդակ եւ արհաւրալից ալիքներուն: Զիրենք հոս նետողները անծանօթ են մեզմէ չատերուս:

Սակայն հայ որբերը կը ճանչնան, կ'անիծեն, ինչո՞ւ չէ կը հայհոյեն իրենց հետ այնքան դէչ վարուողները:

Ֆրանսացի մը կը տեղեկանամ թէ ուր կը հաւաքուին Հայերը: Կը մտնեմ Հայերով լեցուն սրճարանը:

Թանձր ու խեղդող ծուխի մը մէջ, անոնք մթնցուցած են իրենց կիրակին:

Կը խօսին բարձրաձայն, կը գոռան:

«Պլօթ»ը տիրական կերպով հարկադրած է որ դիչեր ու ցերեկ սրճարաններու աթոռներուն գամուին:

Կը նային ինծի, մէկը կը փսփսայ — «Հայ է»:

Երիտասարդ մը, որ ներկայ եղած է Սալէնի Մայիս 28ի տօնակատարութեան, կը հրաւիրէ զիս իրենց տունը, հանգստանալու եւ երկաթուղիի սպասելու:

Կ'ընկերանամ իրեն մինչեւ ուրիշ սրճարան մը: Բացօթեայ սեղանի մը շուրջ կը նստինք ու չատ չանցած, ուրիշ Հայերով, հայ երիտասարդներով կը շրջապատուինք ու կը սկսի հայկական անխուսափելի, կուսակցական վիճաբանութիւնը:

Տարեցները, «ինչու պէտք»ի հոգեբանութեամբ լուռ են:

Երիտասարդները կը խօսին. կը կրկնեն Հօկի ղեկավարներու խօսքերը, «Խ. Հայաստան»էն փոխ առնուած «քլիշէ»ները ինծի հրամցնելով: «Դաշնակցութիւնը, խումբ մը որբերու դրամ տուած, Հայաստան դրկած է, որպէսզի Հայաստանէն փախչին եւ «Յառաջ»ը յօդուածներ ու թղթակցութիւններ դրէ Հայաստանի կառավարութեան դէմ»:

Դաշնակցութիւնը միացած է «կապիտալիստ երկիրներու գործատէրերուն հետ եւ գաղտնի պայմանադրութիւններ կնքած է որբերը ի նպաստ իրեն չահագործելու համար»:

Հայ մարդը առանց կսկիծի չի կրնար տեսնել ու լսել այս դժբախտ տղաքը:

Բայց, կորսուած չեն բոլորովին:

Կը լուսաբանուին մտերմիկ խօսակցութեամբ: Կը յուսադրեմ զիրենք, կը գնահատեմ իրենց հայրենասիրութիւնը:

Կը թելադրեմ չըլլալ միակողմանի, եւ կարդալ, սորվիլ, մտածողութեանց տիրանալ:

Անկեղծ, հայրենասէր երիտասարդներ են, արժանի հետաքրքրութեան եւ դուրգուրանքի: Հօկի խորթ շրջապատն է որ կը թունաւորէ իրենց հոգին:

Բայց, ո՞վ է յանցաւորը ...:

ՄԱՐԱՋՆ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՄԱՆՋՈՒՐԻԱՅԷՆ

Ընտրական պայքար

ԽԱՐՊԻՆ, 20 յունիս.— Յունիս 11ին տարեկան ընդհ. ժողովը արտցաւ. հայրենակիցները գործունէութեան մղեց, վերջնապէս հասկցնելով վարչական ընտրութեան կարեւորութիւնը: Անոնք գլուխ գլխի տուած հրապարակ բերին ընտրելիներու ցուցակ մը, ատ 120ի մէջ 87 քուէ ապահովելով: Նախաձեռնարկն էր վարչութեան փոխ – նախագահ Պ. Ա. Գրիգորեան՝ եռանդուն մասնակցութեամբ Պ. Պ. Եղբ. Սաֆարեաններու, Վահէ Յակոբեանի, կանանց միութեան գործադիր մարմնի անդամուհի Տիկ. Վ. Չիթճեանի եւայլն:

Նորընտիր վարչութեան կազմը մեծ յոյս կը ներշնչէ յաջող եւ արդիւնաւէտ գործունէութեան տեսակէտէն, քանի որ կազմի մէջ են ինչպէս հայ նոյնպէս օտարներու աչքին հեղինակութիւն վայելող հայրենակիցներ:

Յաւալի եւ տարօրինակ էր Երիտ. միութեան բռնած դիրքը: Ընտրելիներու ցուցակ մըն ալ անոնք մէջտեղ բերին, սակայն հաստատեցին որ խակ են հանրային կեանքի մէջ կամ ուրիշ ներքին հաշիւներ ունին:

Նախ՝ ընտրելիներու համաձայնութիւնները չառած, կազմուած էր ցուցակը եւ յետոյ իրենց ցուցակը անցնելու համար ոչ մէկ ձեռնարկ էր եղած: Բառ երեւոյթին վստահ իրենց ամբոխավարութեան վրայ, կը յուսային պոռչտուքներով եւ անուանարկութիւններով չէզոքացնել չատերը եւ այդ կերպով անցընել իրենց մարդիկը: Բայց այս անգամ հաստատակամ մնացին ժողովականները եւ ջախջախիչ մեծամասնութեամբ, 62 ձայնով, 16 ձեռնպահ (Երիտ. միութիւն) եւ մէկի դէմ գաղտնի քուէարկութեամբ ընտրուեցան Բժ. Ա. Մղոյեան, Ե. Աւագեան, Զ. Աւետիքով, Ս. Գրձիլեան եւ Յ. Կասպարեան, փոխ անդամներ.— Տ. Սողոյեան, Յ. Յակոբեան եւ Լ. Սարգսեան: Վերստուգիչ մարմին իրաւարար Վ. Բէգ –Աւշարով Ա. Մելիքով եւ Առեւտրական գիտութեանց պսակաւոր՝ Յ. Եաղուպեան, փոխ անդամներ.— Ա. Թէքմուրազով եւ Գ. Սարգսեան:

Ականջս հարց կը ծագի թէ մինչեւ օրս ի՞նչ դրական եւ շօշափելի գործ է կատարած Երիտ. միութիւնը եւ ի՞նչ արդիւնքի է հասած: Եթէ երբեմն հաւաքոյթներ եւ ժողովներ են ունեցած, այդ ալ եղած է հասարակ նէն հեռու եւ տեսակ մը գաղտնի բեւութեամբ ցուցնելու համար գոյութիւնը:

Եթէ լուրջ քննադատութեան թարկուի, արդարանալու ոչ մէկ չեն ունենար: Առ այժմ կը խնա յուսալով, որ նորընտիր վարչու նը իր հեղինակութեամբ եւ ութեամբ կը վերականգնէ սարդութիւնը, վերամշակելով ներքին կանոնադրութիւնը:

Նորակազմ կանանց միութի ալ կայ, բարեգործական նպատ հիմնուած: Հակառակ շարք մը չընդոտներու, միութիւնը շօշա գործունէութիւն ցոյց կուտայ անց մանրամասնութեանց մէջ լու, ամառուան արձակուրդն բացուած մարզարան – խաղար հայ մանուկներուն իրենց մայրենի ուով դէթ օրը քանի մը ժամ խօս պատեհութիւնը անփոխարինելի ռայութիւններ են:

Նորընտիր վարչութեան հոգ մէկն ալ բանտերուն եկեղեցակա հրաւիրելու խնդիրն է: Էջմիածնի տարուած դիմումները ցարդ ա տասխան են մնացած:

ԿԱ

Ընկ. Պօղոս Այանեան

(ՓՈԽԱՆ ԴԱՄԲԱՆԱԿԱՆԻ)

ՎԻԷՆ.— Երիտասարդ եւ կ կեանք մը եւս խամրեցաւ օտար եր քի տակ, հայրենիքի կարօտը սրտ Հազիւ 36 գարուններ բոլորած, Պօղոս Այանեանը յաւիտենապէս փ կեց աչքերը յուլիս 5ին, Վիէնի ւանդանոցին մէջ, ձգելով այրի մ երկու որբուկներ:

Հայ ժողովուրդը այս վերջին նամեակին հազարաւոր երիտասար ներ ցուրտ հողին յանձնեց այս օտ երկիրներուն տակ, զանազան հի դութիւններով, որոնց մասին, լսած եւ գաղափար անգամ չունէ մեր հայրենիքին մէջ:

Կ'յիշեմ ամէն օր հաւ–հաւ, նման տերեւներու նման եւ բոլոր դիեթէ երիտասարդ արեւ կեանք ձգելով այրիներ, որբուկներ որոնք մնան թշուառութեան ճիրաններ մէջ: Քանի–քանիներ արձանագրու են այս էջերուն մէջ, քանի–քանին խումբով դրուած նամակները ցայինք դարձեալ այս էջերուն ղրկուած զանազան հիւանդանոց րէ: Շատերը այցելու մը, խրա սող մը անգամ չունէին ...

Ահաւասիկ երիտասարդ առիւծ ման ընկեր մը, որ մինչեւ վեր վայրկեան իր առողջ եւ հուժկու կա մին չնորհիւ ոչ մէկ տկարութիւն զգար: Բայց ցաւը իր բոյնը դրած ամիսներ, թերեւս տարիներ առա ճիշդ կուրծքին տակ: Վէրք մը գո ցած էր ստամոքսին վրայ, եւ կարծ կը պայթի: Այն ժամանակ է ցաւը կը զգայ, բժիշկ կը կանչուի հիւանդանոց կը փոխադրուի, գործ ղութեան կ'ենթարկուի երկու անգ բայց անօգուտ. վէրքը մահացու էր բժիշկները ոչ մէկ յոյս չեն տա Ութերորդ օրը յաւիտեանս կը փակ իր աչքերը, խոր սուգի մատնե այրին, ազգականները, հայրենակի ները, ընկերներն ու վերջապէս բո ծանօթ շրջանակը:

Ընկ. Պօղոս Այանեանը այն երի սարդներէն էր, որոնք վրէժով՝ հայրենասիրական խոր զգացումն տոգորուած, կը հաւատան մեր ուան յաղթանակին: Իր մահով ժողովուրդը եւ մասնաւորապէս Դաշնակցութիւնը կորսնցուց իր գոյն զինուորներէն մէկը:

Թանկագին ընկեր, այն օրէն ի որ մարմինդ ցուրտ հողին յանձն ցինք, անցած է 12 օր ու ես քանի– նի անգամ է որ գրիչը ձեռքս կ'առն քանի մը տող գրելու համար, անկարող կը զգամ գրիչս չարժել Երբեք աչքիս առջեւէն չի հեռան այն երկար սօսի հասակդ, կ'երեւ կայնած թէ մեր «Խաժակ» Ակումբի մէջն ենք, կանգնած ես ոտքի վր ու աչքերդ յառած դէպի մեր նահ ակ հերոսներու նկարները, որո կախուած են չարք – չարք երկ կողմն ի վար, ահա պողպատի նման գին մէջ բազուկդ չարժելով ու մած երկաթի բռունցքդ, որ կը չեւ.

—Ա՜խ, պիտի ըլլա՞յ արդեօք օ որ մենք ալ առանց նման զինուած դարաւոր թշնամիին հետ ճակատ ճակատի գանք, կռուինք ու մեռնի մեր Հայրենիքին համար: Երանի՜ տանց, վախնամ մենք այսպէս երբ նանք ու անպատիւ մահ ունենանք ...

Այո, Թանկագին ընկեր, ես ալ զի հետ հազար երանի կուտամ անոնց

...եւ անձանօթ մնացած են անոնց գե-րեզմանները Հայաստանի ամէն մէկ անկիւնը, ամէն մէկ թուփին տակ, բայց իրենց պարտականութեան մէջ, իրենց դէմ կռուելով մեռան, ա-մէն մեր դարաւոր ոսոխին դէմ «Մահ ազատութիւն» պոռալով ինկան, Տարօնի լեռներու ժայռերուն տակ, Սասունի բար-ձունքներուն մէջ կամ Սալնոյ Ձորերին վրայ, Սալնոյ Ձորերին վրայ, Նեմրութի գագաթը, վերջա-պէս եւ Նեմրութի գագաթը, վերջա-պէս Սարդարապատի դաշտերէն մին-չեւ Ղարաքիլիսէի պատերուն տակ: Բոլոր եղբայրներուն գերեզմանները անթաղ են այսօր, բայց, այս անձանօթ են այսօր, բայց, այս օտար հորիզոններուն տակ ձեր եւ չա-նոնց գերեզմանները եւս անձանօթ պիտի մնան վաղը: Գէթ անոնց ա-ճիւնը եւ ոսկորները խառնուեցան Հա-յաստանի հողերուն…

Անմոռանալի ընկեր, մանաւանդ օրը մը գործէն ելանք եւ խումբ մը ըն-կերներով տրտում ու տխուր ապա-գայի մասին այրիլով այցելեցինք, խեղդա-մահ եղած բաղակները բանալով ու կեղծուած ձայնով կանչեց.

— Եկէ՛ք, եկէ՛ք, Դաշնակցական ընկերներ, Պօղոսը Դաշնակցութիւնը ձեզի ձգեց ու գնաց, բայց որ ընկեր-ներուս բոլ, գիս թող Դաշնակցու-թեան տարակէն չհանեն ու իմ տեղս ապա արձանագրեն, բայց որ դա-շակներս Դաշնակցական մեծցնես, ապա իմ դրօշակիրս դարձնես…»:

Այո, թանկագին Պօղոս, չպիտի հանենք անունդ մեր տարակէն ու մեր սրտէն, ու քու պաշտած կարմիր դրօշակը չպիտի վար դնենք, մինչեւ որ քու եւ մեր նպատակը իրականանայ ու այնուհետեւ քեզ նման կորիճ ա-ռեւներու գերեզմանները չմնան օտար հորիզոններու տակ, այլ իրենց հան-գիստը գտնեն մեր սիրելի հայրենիքին ծոցին մէջ…

Պաշտելի ընկեր, երբ այս տողերը կը գրեմ աչքիս առջեւն է ծերունի հօ-րեղբայրդ: Երբ ափը բացին ճանկ մը հող դնելով եւ բաց. «Լեցուր դագա-ղին վրայ», խեղդուած ձայնով ու դողդղուն շրթներով, ծունկերը կը-քած ու ծնրադիր՝ ցուրտ փոսին վե-րեւ, կ՛ըսէր.

— Ի՞նչպէս լեցնեմ, ի՞նչպէս…

Անմոռանալի Պօղոս, քու անակնկալ մահդ շատ խոր վիշտ պատճառեց ամ-բողջ ծանօթ ու ընկերական շրջանա-կիդ մէջ, եւ մինչեւ այսօր ալ մենք չենք հաւատար թէ դուն յաւիտե-նական քնով փակած ես աչքերդ: Դուն սիրուած էիր բոլորին — բոլորին կող-մէ, առիւծ ընկեր, քու հայրենասիրա-կան վեհ գաղափարներով ու զգա-ցումներով:

Թող յիշատակդ անշէջ մնայ մեր սիրտերուն մէջ…

⁂ Տարաբախտ ընկերը բնիկ Կէմէ-րէկցի էր (Սեբաստիա), ծնած՝ 1897ին: Զաւակն էր համեստ եւ հայրենա-սէր ընտանիքի մը: Հայաջինջ սար-սափներուն, ինքն եւս չատերուն նը-ման ծնողքը կորսնցուցած էր եւ ըր-նարհի հօրը մէկ չէրքէզ բարեկամին պատսպարուած էին չորս եղբայրներն ալ: Ֆրանսա եկած էր 1924ին, եղբայրնե-րուն հետ միասին: Իրմէ առաջ նոյն-պէս դժբախտութիւնն ունեցած էր կորսնցնելու երկու երիտասարդ եղ-բայրները մէկը 21, իսկ միւս 19 տա-րեկան: Անդամակցած է Հ. Յ. Դ., 1925ին Լորէթի մէջ, ինքը դնելով այնտեղի կոմիտէին հիմքը: Այդ օրէն ի վեր չարունակ հաւատարիմ անդամը մնացած էր Դաշնակցութեան: 1930ին Լորէթէն եկած էր Վիէն ու ամուս-նացած: Թաղումը կատարուեցաւ յու-լիս 7ին առտուն Վիէնի գերեզմանա-տան մէջ: Հակառակ աշխատանքի օր ըլլալուն որ շատ մը ընկերներու եւ բարեկամներու հրաման չէր տրուած թաղումին մասնակցելու, դարձեալ ստուար եւ երկտասարդ բազմութիւն մը հետեւեցաւ դագաղին մինչեւ գե-րեզմանատուն: Գերեզմանին վրայ գրաւոր դամբանական մը կարդաց իր ազգականներէն Պ. Վ. Հովիւեան: Ըն-կերոջ գերեզմանին վրայ զետեղուե-ցան 12 ծաղկեպսակներ, Հ. Յ. Դ., իրենց Հայր. Միութեան, իր աշխա-տած գործարանի բանուորներուն, Խա-տրեղէնի հայութեան, Լօռէթէն եւ Պելֆօռէն ազգականներուն եւ հայրե-նակիցներուն, իսկ մնացածները դա-նազան անհատներու կողմէ:

Ն. ԳԱԼԷ

ԼԵՒՈՆ ԺԴ.

—..—

Թերթերը երկրորդ անգամ ըլլալով գրեցին առասպելական լուր մը «Լու-սինեան վերջին շառաւիղի» մասին, իբրեւ թէ՝ «Պարսկաստանի եւ Աֆղա-նիստանի միջեւ պզտիկ պետութիւն» մը՝ «Խորասանի թագաւոր Լեւոն ԺԴի որդին՝ Գուիտոն Լուսինեան», մեռած է Միլանի մէկ հիւանդանոցին մէջ:

Ասիկա իբր թէ «վերջին շառաւիղն ըլլայ Կոմնենեաններու, որ հաստա-տեցին Պօլակոնիոյ թագաւորութիւ-նը»:

Կը զարմանամ, թէ ֆրանսական յուրջհամարուած թերթեր՝ արձագան-գը եղած են այս անհեթեթ առասպե-լին:

Նախ՝ Խորասանի թագաւորութիւն գոյութիւն չէ ունեցած, եւ «Լեւոն» մը չէ թագաւորած հոն:

Երկրորդ՝ Լուսինեան թագաւորնե-րու կարգին «Լեւոն» մը գոյութիւն չունի, այն ալ՝ «Լեւոն ԺԴ.»??? Մի-այն Լուսինեան Լեւոնը՝ Հայոց վերջին թագաւորն է, որ երկու անհարազատ զաւակ ունեցած է, մէկը՝ քահանայ, հետեւաբար ամուրի եւ անզաւակ, միւսը՝ զինուոր, որուն հետքը կոր-սուած է խաւարի:

Երրորդ՝ Կոմնենեանները ծագում առած են Պաֆլագոնիոյ (ոչ թէ «Պօլ-ակոնիոյ») մէջ, բայց ո՛չ եւ է կապ չունին Լուսինեաններուն հետ:

Եզրակացութիւնը ձեզի կը ձգեմ:

Կ. Յ. ԲԱՍՄԱՋԵԱՆ

ԶԱՏԻԿ-ԶԱՏԻԿ…

Անցեալ շաբաթ օտար հողին յանձ-նեցինք երիտասարդ մը եւս Սարգիս Քիւթնէրեան, 28 տարեկան, Պար-տիզակի Քիւթնէրեան ընտանիքէն:

1915ի սարսափներուն Սարգիս իր ծնողքին հետ կ՛աքսորուի դէպի անա-պատ եւ ծնողքը կորսնցնելով կը մնայ առանձին: Պատերազմէն վերջ կը վե-րադառնայ իր ծննդավայրը՝ Պարտի-զակ: Քէմալական գրաւումէն յետոյ կ՛անցնի Ֆրանսա, ուր կը յաջողի ա-ռեւտրական գործ մը հաստատել եւ ամուսնանալ:

Հանգուցեալը կը թողու այրի կին մը:

Այսպէս ուրեմն, մեր տարագիր ե-րիտասարդները հատիկ — հատիկ կը հալին այս օտար ափերուն վրայ, թու-նաւորուելով ծուխէն եւ միջավայրէն:

Իսկ մենք օրը իրիկուն կ՛ընենք ներ-քին վէճերով…

Գեղեցիկ

Հակահրէական պայքարը Սելանիկի մէջ

—..—

ՅՈՒՆԱԿԱՆ ԹԵՐԹԻ ՄԸ ԱՐԻՒՆՈՏ ՍՊԱՌՆԱԼԻՔՆԵՐԸ

Սելանիկի «Մաքէտօնիա» թերթը ժամանակէ մը ի վեր բուռն պայքար մը կը մղէ Հրեաներուն դէմ: Բայց մինչեւ այսօր, անոր մղած հակա-հրէական պայքարը ունեցած չէր այն-քան բուռն բնոյթ, որքան այս վեր-ջին օրերու ընթացքին: Յուլիս 7ի թիւին մէջ «Մաքէտօնիա»ն, չորս սիւնակի վրայ զետեղած է խմբագրա-կան մը հետեւեալ խորագրով.— Հը-խանէր, պատերա՞զմ կ'ուզէք,— պիտի ունենաք»… Ծանրանալէ վերջ Սելա-նիկի Հրեաներուն հանրապետական-ներու եւ գաղթականներու դէմ բանած դիրքին վրայ եւ զայն վտանգաւոր ու զաւաճանական գտնելով Յունաստանի ապահովութեան ու շահերուն համար ու նաեւ գրգռիչ գաղթականական զանգուածին հանդէպ,«Մաքէտօնիա»ն կը յայտարարէ.—

«… Ուրեմն, այսպէս հրէական այս ձեռնարկներու առթիւ գոյացաւ մեծ անդունդ մը մեր եւ Սելանիկի 60,000 դաւադիր Հրեաներուն միջեւ, անդունդ մը՝ զոր անկարելի է դար-ձուց անցեալ օրուան ընդունութեանց առթիւ անոնց բռնած ընթացքը, երբ անոնք եւ 3000 հրեայ համայնավար-ներ քուէարկեցին ի նպաստ Ցալտա-րիսի մարդասպանական կառավարու-թեան: Այլեւս բացէ ի բաց, Հրեաները թշնամական դիրք մը բռնեցին ամ-բողջ հանրապետական աշխարհին դէմ:

Պէտք է որ այլեւս ըսենք բաց ու յս-տակ: Սելանիկի Հրեաներուն հետ կը գտնուինք պատերազմական վիճակի մէջ: Քանի որ այնքան գրգռիչ կեր-պով դուրս եկան իրենց խրամներէն այս դաւադիրները եւ յարձակեցան գաղթականներու դէմ, մեր կողմէ գը-թասրտութեան մը յոյսը պէտք չէ ու-նենան: Քանի որ այնքան բացայայ-տօրէն յայտնեցին իրենց թշնամու-թիւնը հանրապետականներուն դէմ, թող այլեւս չսպասեն որ պիտի ներենք իրենց դաւադրութիւնը: Մեզի դէմ վատօրէն պատերազմ հռչակեցին, եւ որովհետեւ գրգռութեան նշաւակ ըլ-լալէ վերջ նահանջելու սովորութիւնը չունինք, կ՛ընդունինք անոնց կոչը ու ամբարտաւան գրգռութիւնը եւ կը գրաւենք այն դիրքը, որ անհրաժեշտ է այս դժոխային Հրեաներուն, այս ատելի օտարներուն դէմ, որոնք դա-ւադրութեանց ու վատութեանց մէջ միայն ապրիլ սորված են:

Մեր պնակները կը գտնենք անոնց-մէ: Եւ ապագային պատահելիքները պատասխանատուութիւնը մեր վրայ չէ որ պիտի ծանրանայ: Հրեաները ուզեցին այդպէս եւ անոնք հետամուտ եղան որ երկու թշնամի ճակատներու բաժնուինք: Անոնք կը հետամտին բը-նաջնջել բոլոր գաղթականները ու տե-ղացի եւ հին Յունաստանցի բոլոր հանրապետականները: Եւ մենք պիտի աշխատինք բոլոր միջոցներով, որպէս զի զանոնք անվտանգ դարձնենք:

Անոնք ուզեցին պատերազմը եւ ա-նոնք հռչակեցին զայն ամօթալի եւ անարգ կերպով: Մենք չէ որ զղջացած դուրս պիտի գանք այս անողոք պայ-քարէն, զոր պիտի մղենք մինչեւ վեր-ջը: Արդէն անգամ մը յաղթեցինք ա-նոնց մարդասպաններու կառավարու-թեան հետ զինակցած ըլլալով հան դերձ: Պիտի ճզմենք զանոնք նաեւ պայքարի նոր եղանակով, զոր պիտի մղենք անոնց դէմ, անողոք կերպով եւ առանց կարեկցութեան: Անոնք այսօր կը փչեն գաղթականական քանի մը փարանկաներ եւ կը յարձակին գաղ-թականական թաղամասերուն վրայ:

Փչուած ամէն մէկ գաղթականա-կան փարանկան պիտի հատուցուի հը-րէական ափարթըմանով մը եւ գաղ-թականի մը կամ հանրապետական ուե է քաղաքացիի մը ենթարկուած խոշ-տանգումը պիտի վճարուի այնպիսի ձեւով մը, զոր Հիթլէրն իսկ չէ կը-ցած երեւակայել: Պատերա՞զմ կ՛ու-զէք հանրապետական աշխարհին դէմ, Հրեաներ: Պիտի ունենաք զայն: Այս պատերազմէն սակայն, կը հաւա-տենք ձեզի, դուրս պիտի գաք ոչ մի-այն վնասուած, այլեւ ոչնչացած: Կ'երդնունք որ մինչեւ ծայրը պիտի կատարենք մեր այսօրուան ըսածները ձեզի: Երկիրը պէտք է մաքրագոր-ծուի օտարներէն եւ ամէնէն առաջ ձեզմէ, որ ոչ միայն օտարներ էք, այ-լեւ չար դաւադիրներ, ու մարդա-սպանական հարուածներ կը հասցնէք մեր հայրենիքին ու մեզի դէմ: Աշ-խարհի վրայ ոչ մէկ ուժ ի վիճակի պիտի ըլլայ զսպելու մեր պատժող ձեռքը: Ճակատամա՞րտ ուզեցիք: Պի-տի ունենաք զայն, անօրէն Հրեաներ: Ու կը հաւատենք ձեզի, որ այս ճա-կատամարտին մէջէն դուրս պիտի գաք ողորմելի քուրջի մը պէս, երթալու համար հոն, ուր Տիրոջը պայրոյթը ձեզ պիտի ճամբէ:

⁂ Մակեդոնիոյ կուսակալ Պ. Տը-րակումիս իր ներկայութեան ընդու-նելով օրագրողները ըրաւ հետեւեալ յայտարարութիւնները.

— Որոշած ենք վերջ մը դնել Հրեա-ներու եւ գաղթականներու դէմ ուղ-ղուած յօդուածներու հրատարակու-թեան, թերթերու մէջ: Ընդհ. դատա-խազութիւնն ալ իր կարգին միջոցներ ձեռք պիտի առնէ, եթէ երբեք իսկ վերջ չգտնեն իրերակերութեան այդ կոչերը: Նմանապէս, տրակոնա-կան միջոցներ ձեռք պիտի առնուին այն բոլոր անպատասխանատու կազ-մակերպութեանց դէմ, որոնք պիտի ուզեն խառնուիլ անդորրութեան հա-կէհ իշխանութեանց գործերուն: Որ եւ է ինքնադատաստան պիտի ճզմուի անողոք կերպով:

ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴ

Օր. Հայկուհի Տամլամայեան անցած շաբթու մեծ յաջողութեամբ աւարտեց Փարիզի Ատամնաբուժական վարժա-րանի դասընթացքը: Բացի վարժարա-նի քննութիւններէն, օրիորդը մաս-նակցեցաւ նաեւ բժշկական համալսա-րանի պետական քննութեանց, որոնք շատ խիստ են եւ շատ քիչերը միայն կը յաջողին: Օր. Տամլամայեան այդ քննութիւններն ալ յաջողութեամբ բան-ցուց արժանանալով քննիչ մարմնի գնահատանքին եւ ստացաւ պետական վկայական (Diplôme d'Etat) իբրեւ վի-րաբոյժ — ատամնաբոյժ (chirurgien — dentiste):

Ս.

Կ՚Ը ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

ՄԱՄՈՒԼ

ՀԱՅ ԳՐՈՂՆ ՈՒ ՀԱՅ ԳԻՐՔԸ

— :-: —

Սելանիկի «Հորիզոն»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ՚ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (9 յուլիս).

— «Նոր ստացանք «Յառաջ» Մա-տենաշարի Ա. հատորը, երիտասարդ գրագէտ Շաւարշ Նարդունիի հէք-եաթներուն եւ արձակ բանաստեղ-ծութեանց հաւաքածոն («Մեղեդի-ներ, Մեղեդինե՛ր…»): Միեւնոյն Մա-տենաշարը, ասկէ ամիսներ առաջ լոյս ընծայած էր Փ. Միքայէլեանի «Արե՛ւ, Արե՛ւ» վէպը: Արժէքաւոր գրքեր են երկուքն ալ եւ կ՚երթան ճոխացնելու հայկական նորագոյն գրականութեան փոխր մատենադա-րանը:

Շարք մը ուրիշ նոր հրատարա-կութեանց կողքին եւ այս երկու գրքերը, վստահ ենք, հոգեկան բա-ւարարութիւն պիտի տան մեր գրա-սէրներուն եւ առիթ մը պիտի հան-դիսանան միանգամայն գնահա-տանքի խօսք ուղղելու մեր երիտա-սարդ գրողներուն, որո՛նք, հեւասպառ կեանքի մը ընթացքին եւ սպառիչ մտահոգութեանց ներքեւ իսկ կը յաջողին ոչ միայն բան մը ստեղծագործել, այլեւ իրենց այդ ստեղծագործութիւնները, ծանր զո-հողութեանց գնով, դարձնել հանրա-յին սեփականութիւն: Որովհետեւ — ինչո՞ւ չըսել — հայկական ապե-րախտ եւ արձակունակ իրականու-թեան մէջ, գրական բովանդակու-թեամբ գրքերու հրատարակութիւնը ուղղակի հերոսութիւն է, եթէ ոչ… «յիմարութիւն»: Ո՛չ հեղինակներուն եւ ո՛չ ալ հրատարակիչներուն ան-ծանօթ է այն ճակատագիրը, որուն դատապարտուած է հայ գիրքը, ի յառաջագունէ, դեռ մամուլին չյանձ-նուած: Ա՜նքա՛ն շատ են՝ մեծ զոհո-ղութիւններով ու ակնկալութիւննե-րով լոյս ընծայուած հատորները, ո-րոնք սակայն դեղնած են դարակնե-րու փոշիներուն տակ: Եւ ա՛նքա՛ն թարմ են վերջին քանի մը տարի-ներու ընթացքին լոյս տեսած այլ չծախուած զանազան հրատարակու-թեանց նախընթացները, որ չէ կա-րելի հերոսութենէ կամ «խենդութե-նէ» զատ ուրիշ բառով մը որակել՝ մեր գրողներու գիրք հրատարակելու ձեռնարկները: Ու չէ կարելի, հետե-ւաբար, չգնահատել զանոնք իրենց այդ հերոսութեանց համար:

Տպարանական կեանքին շուրջ գաղափար ունեցողը միայն կրնայ հաշուել, թէ քանի՛ կը նստի պրա-կի մը հրատարակութիւնը հրատա-րակիչին համար, մանաւանդ Արեւ-մուտքի մէջ, ուր այնքան սուղ կը վճարուին հրատարակչական աշխա-տանքն ու նիւթերը: Պալքաններու մէջ եւ առհասարակ ամէն տեղ, ուր դրամանիշները արժեզրկուած են, գրքերը կը հրատարակուին համե-մատաբար աժան պայմաններով: Հակառակ ասոր սակայն, հայ հրա-տարակիչն ու հեղինակը իրենք զի-րենք կը գտնեն խոշոր հարցականի մը առջեւ, երբ կ՚ուզեն գիրքի մը հը-րատարակութեան ձեռնարկել: Որով-հետեւ կը խորհին, թէ ոչ միայն շահ չպիտի ձգէ իրենց բազմածախս ձեռնարկը, այլեւ ապահովաբար վաճառումը չպիտի գոցէ ըլլալիք ծախքը:

Հայ գրքին հանդէպ հայ հասարա-կութեան ցոյց տուած այս ընթացքը ունի անշուշտ իր պատճառները, զորս կարելի է միշտ մանրամասնել ու բա-ցատրել: Կարելի չէ սակայն արդա-րացնել զանոնք: Կարելի չէ արդա-րացնել, որ խիփիւս աշխարհիցրուած 800,000 Հայերու մօտ դժուար բան մը ըլլայ խուրաքանչիւր հրատարակութե-նէն 800–1000 օրինակ գրքի սպառումը առանց մասնաւոր ճիգի, առանց ա-ղերսանքի: Կարելի է սակայն ըսել, որ Հայը ընթերցասէր չէ, որ անիկա, հաճոյքի համար վատնած դրամին մէկ տասներորդն իսկ կը զլանայ հայ գը-քին, որ աւելի կը սիրէ ձրիաբար վա-յելել հայկական հրատարակութիւն-ները, եւն.: Այս բոլորը ճիշդ են: Ո-րովհետեւ, եթէ ճիշդ չըլլային, եթէ հայ ընթերցողը խղճմտօրէն վերա-բերուէր հայ գրողի պահանջին ու ի-րաւունքին հետ, գրքի տագնապը այս-քան սուր բնոյթ չէր ունենար մեր ի-րականութեան մէջ:

Ահա թէ ինչու «հերոսութիւն» կո-չեցինք նոր գիրք հրատարակելու ձեռ-նարկները մեր գրողներուն, որոնք, յաճախ, իրենց մտքի ու աչքի լոյսէն վերջ, իրենց նիհար քսակն ալ կը պարպեն ի փառս հայ գրականու-թեան…»:

ԹՐՔՈՒՀԻԻ ՄԸ ՀԱՄԱՐ ՀԱՅԵՐ ՋԻՐԱՐ ԿԸ ՍՊԱՆՆԵՆ

—..—

Պուէնոս Այրէսի Արմենիա թերթը թղթակցութիւն մը ստացած է Մօն-թէվիտէօյէն, որուն ամփոփումը կու-տանք ստորեւ.—

Յունիս 4ի կիրակին խումբ մը Հա-յեր որ խմբուած են թրքական ձե-ւի բարքեր եւ զանոնք կը շարունակեն նոյն իսկ հեռաւոր երկիրներու մէջ, սրճարանի մը մէջ քէյֆ կը սարքեն: Մինչեւ կէս գիշեր բոլորովին արբե-նալէ յետոյ, ուզելով կին ալ խաղցնել, ինքնաշարժով կ՚երթան Այնթապցի Յովնան Թօփալեան անուն 29 տարե-կան՝ ամուրի երիտասարդի մը տունը ուր կը գտնուէր քառասնամեայ հան-րածանօթ թրքուհի մը՝ իբր սիրուհին յիշեալին:

Թօփալեան կը հիւրասիրէ զանոնք, բայց գինովները թրքուհին կը պա-հանջեն որ միասին տանին:

Ահա կռիւը կը սկսի: Դրացիները հասնելով գինովները թէեւ դուրս կը հանեն, բայց Թօփալեան խոշոր դանակ մը առնելով կ՚ուզէ հետապնդել իր սիրուհին պահանջողները: Բայց ահա տարօրանակի հինգ գնդակներ գիտա-պատ գետին կը փռեն զինքը: Թօփալ-եան հիւանդանոց տարուելէ յետոյ կը մեռնի, մայր մը թողլով Պէյրութի մէջ:

Ոճրագործը՝ Արթին Գասնիկեան ձերբակալուելով կը խոստովանի ոճի-րը եւ կը բանտարկուի: Իսկ իր ընկերը Թուրէն Պէկլեան եւս կը ձերբակալ-ուի:

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ՄԸ ԱՆՀԵՏԱՑԱԾ

Հայ երիտասարդ մը, Լեւոն Սու-ֆիասեան, 19 տարեկան որյուլիս 14ի տօնին առթիւ Ռուան գացած էր, ան-հետացած է քանի մը օրէ ի վեր:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (24)

ԲԱԼԱՀՈՎԻՏ

—..—

ՔԻՉ ՄԸ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

Այդ երկու լեռնաբնակ գիւղերու Հայերը այնպիսի բարբառ մը կը խօ-սին որ ոչ մէկ գաւառի Հայութեան լեզուին չի համապատասխաներ: Այդ բարբառը իրենց ստեղծագործութիւնն է, որ կը կարօտի ուսումնասիրու-թեան:

Ով է հանդիպած պատմութեան այն ժամու էջին որ կը կոչուի Թլայ Պաղին, կամ փոխադարձաբար՝ Պաղ-նայ Թիլ: Այստեղ Հայկազնեան իշ-խաններու բնակավայրն է եղած: Եթէ այսքանը գիտենք, ուրեմն այդ գիւ-ղի պաւակները պատմական բացառիկ դէմքերու սերունդէն են:

Դաշտային շարքին վրայ կ՚իյնան Թիլ, Թրխէ, Նաճարան գիւղերը, հայ-քիւրտ խառն: Հազիւ 35էն 40 տուն բնակչութիւն ունին: Այսքան է Աշ-մուշատի կողմի Հայերու թիւը, բայց այստեղ աւելի որակն է որ արժէք ունի քան քանակը: Վերի գիւղերու ժողովուրդը աւելի առնական, խրոխտ եւ անկեղծ է, բարեհամբոյր ու հիւ-րասէր: Հակառակ քրիստոնէական խոր հաւատքին, աւելի ցայտուն է հե-թանոսական գիծը, որ քրիստոնէական ինչ ինչ տօներու մէջ կը դատորոշ-ուի: Հեթանոս հայրերու սովորու-թիւնները անջնջելի հետք թողուցած են Բալուի ժողովուրդին մէջ, մանա-ւանդ Աշմուշատի կողմը: Մինչեւ այ-սօր գիւղի ժողովուրդը կը շարունակէ հաւատալ ալքերու, «ճին»երու եւ «փերի»ներու: Ծննդաբեր կնոջ սնա-րին մօտ քառասուն օր մոմ կը վառեն եւ կը հսկեն, որպէսզի չըլլայ թէ ալքերը գան երախան գողնան եւ մօ-րը նեարդը քաշեն ուտեն իրենց պղին-ձէ ժանիքներով եւ երկաթէ մագիլնե-րով: Տօներու, խրախճանքի սովո-րութիւններն ալ աւելի հեթանոսական են քան քրիստոնէական: Օրինակ՝ Վարդավառը, Տեառնընդառաջը (մե-լէմէս): Մելիքին տանիքին վրայ հա-կայ խարոյկ մը բարձրացնելով ցը-գի փայտերէ, որ մշտադալար է եւ կը նմանի եղեւինի, կը վառեն եւ բոլորտիքը շուրջպար կը դառնան: Կռապաշտութեան մէկ ձեւը չէ՞ այս, փրկուած՝ Լուսաւորիչի անգութ հար-ուածէն:

Բալուի աւանդութիւնները շատ խոր են եւ դժուար է անոնց մեկնութիւն-ները տալ: Կան հեթանոսական սովո-րութիւններ որ քրիստոնէական քօղին տակ պահուած են: Ուր որ նահատակ բարեպաշտ մը ինկած է ազգին եւ քրիստոնէութեան համար, կ՚ընկատուի «հրաշագործ սուրբ»: Հայ թէ քիւրտ զանազան հիւանդութիւններու բժշ-կութեան համար կը դիմեն անոր շիր-մին, դոյլով ջուր կը տանին եւ նահա-տակին գերեզմանին քարին վրայ լը-գանք կ՚առնեն, որպէսզի մարմնաւոր հիւանդութիւններէ բուժուին: Կան ծառեր եւ աղբիւրներ որոնք մէկ մէկ սուրբերու անուններով կը կոչուին: Յաճախ մարդիկ երբ կը հիւանդանա-յին կամ հաշմանդամ կը դառնային, եւ կամ սեռային ախտերու կ՚ենթարկ-ուէին, կը վերագրէին սուրբերու վը-րէժխնդրութեան: Կը կարծէին թէ են-թական անոնց քովէն անցած ատեն ե-րեսը չէ խաչակնքած, կամ ծառէն տե-րեւ մը փրցուցած է եւ սուրբը զայրա-նալով այդ պատիժը տուած է:

Բալուցիները ընտանեկան յաջողու-թիւնները եւ ձախորդութիւնները կը վերագրէին թաքուն ուժի մը որ ի-րենց տան մէջ կը բնակի: Եթէ մէկը գայրանար դժբախտութեան եւ ձա-խորդութեան մը պարագային եւ ինքն իրեն քրթմնջէր, պիտի ըսէր «տանը «պէրէքէթ»ն է փախեր, «Տէօվլէթ» չունինք, Տէօվլէթնիս երես դարձու-ցած է մեր օջախէն»: Նոյնպէս եթէ երախայի մը կամ մանուկի մը բար-կանային, կ՚ըսէին.— «Պէտովլաթ» զաւակ, «խէբուսդ» չօճուխ, քու երե-սէդ տանը տէօվլէթը փախաւ, պարա-քեաթը կորեցաւ»:

Ոմանց «տէօվլաթ»ը եղջերաւոր օձ մը կ՚ըլլար: Ուրիշ մէկու մը համար տարբեր կը ներկայանար, ամբողջ կանանչ հագուած, գլուխը կանանչ «քիւլա»յով եւ ապրոշը կանանչ, աչքերը կանանչ, մօրուքը ձիւնի պէս ճերմակ որ մինչեւ գօտին կը հասնի: Եւ այս երեւակայական «տէօվլաթ»ը կը բնակէր մառանը, եւ պահուած կ՚ըլլար գինու կարասին կամ ձաւարի փեթակին ետեւ:

Այս առասպելական ոգիները կամ եղջերաւոր օձ-տէօվլաթները նոյն-պէս կ՚այցելեն ախոռները եւ մարագ-ները, կը հետեւին տանտէրներուն եւ ծառաներուն ընթացքին: Կը գիտեն ա-նոնց վարքն ու բարքը: Եթէ պատահիր կենդանիներուն եւ արջառներուն լաւ խնամք չտանին, եթէ անոնց աղբը չմաքրեն, «տէօվլաթ»ը չպիտի թողու որ երիտասարդները իրենց փափաքին հասնին, իրենց սիրած աղջիկը առ-նեն: Բայց վա՜յ է եկեր այն մարդուն որ անասնական կիրքի մեղքին մէջ կը գտնուի, այդ տունը այդ օրը մոխիր կը դառնայ եւ այդ տան «պէրէքէթ»ը պիտի փախի եւ մարդոց անէծքը զայն քարէ քար պիտի զարնէ:

Բալուցիներու ընտանեկան բարքերն ալ շատ խիստ էին, ինչպէս հայկական միւս գաւառներուն մէջ:

Այս տեսակէտէն Աշմուշատցիները աւելի մոլեռանդ էին: Արածանիի միւս ափը, այսինքն արեւմտեան հիւսիսային կողմը կիները քիչ մը ա-զատամիտ էին եւ համարձակ: Թե-րեւս այդ շրջանի անոնց տղամարդոց պանդխտութիւնն է պատճառ որ քիչ մը լեզու դրած է անոնց բերա-նը, որովհետեւ այն կողմի տղամարդիկ յաճախ Պոլիս, Կիլիկիա, Ամերիկա կը մեկնէին եւ կը վերադառնային ազա-տամիտ գաղափարներ բերելով: Մինչ-դեռ Աշմուշատի ենթակայ թեմերը երբեք պանդխտութիւն չէին երթար: Ոչ թէ հեռու երկիրներ, այլ մինչեւ Խարբերդ եւ Տիգրանակերտ իսկ չէին երթար աշխատելու: Բացի Պաղին եւ Սրին գիւղերէն որոնք հող չունէին որ հերկէին, այլ լաւ արհեստաւորներ էին և տախպուած էին դուրսի շուկա-յէն ապրուստ ճարել: Մանաւանդ լաւ «խղարճի» էին, դոյլեր եւ փայտէ ինչ ինչ ամաններ կը շինէին: Անոնք էին որ առաջին անգամ Ամերիկայի ճամբան բռնեցին եւ նոր աշխարհէն հրաշալիքներէ եկան պատմեցին: Սա-կայն ասոնց ընտանեկան կեանքը ոչ մէկ փոփոխութիւն կրեց: Մնացած էին ծայրայեղ աւանդապահը իրենց հին բարքերով եւ սովորութիւններով:

Իսկ Քիւրտերուն մէջ մարդ չկար պանդխտութեան երթալու: Անոնք սակաւակեր էին, վաստակի միջոցներ չունէին, այլ ոչխար եւ այծ ունէին եւ կաթով, պանիրով և չորթանով կ՚ապ-րէին: Իսկ ցորեն հաց երբեք չունէին:

ՄԻՍԱՔ ԽՐԱԼԵԱՆ

(Շարունակելի)

կ'ընէին, բայց այնքան սահմանափակ էր ծախահարողներուն թիւը որ անմիջապէս աչքի կը զարնէր տարբերութիւնը։

Վիճաբանութիւններու փակումէն վերջը, երբ նիստը հրաւիրուեցաւ բանաձեւերու յանձնախումբը, Թրնոտէլ վերջին փորձ մը կատարեց, բայց նորէն պարտուեցաւ։ Լէոն Պլում ալ, իր կարգին, ուղեց միջին ճամբայ մը գտնել, սակայն մեծամասնութիւնը մտիկ չըրաւ, վճռած ըլլալով պարսաւանքի քուէ մը հանել խորհրդարանական խմբակցութեան դէմ։

Ինչպէս իր վերջին ճառին մէջ, եղբրական չեշտով մը դիտել կուտար Պ. Թրնոտէլ, այս կացութենէն յետոյ, անխուսափելի կը համարուի կարգ մը անդամներու փտարումը։

Նախագահ Րուզվէլթի յեղափոխական կարգադրութիւնները

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔԸ 40 ԺԱՄ

Նախագահ Րուզվէլթ շարք մը արմատական միջոցներ ձեռք առաւ, ճշմարիտ յեղափոխութիւն մը ստեղծելով ճարտարարուեստութեան մէջ։

Հարիւր հազար բանուորներ, որոնք կ'աշխատին մետաղի ճարտարարուեստութեան մէջ, աւելի բարձր թոշակներ պիտի ստանան յուլիս 17էն սկսեալ։ Հարիւրին 15 յաւելում որոշուած է շատ մը կենսական ճարտարարուեստութեանց մէջ։ Միւս կողմէ, նոր կանոնագիր մը յանձնուած է ճարտարարուեստութեան լիազօրին, կացութիւնը կանոնաւորելու համար պողպատի եւ երկաթի ճարտարարուեստութեան մէջ։ Հատ մըն ալ կը պատրաստուի հիւսուածեղէնի ճարտարարուեստութեան համար։ Կանոնագիրը կը տրամադրէ շաբաթական 40 ժամ աշխատանք, կ'արգիլէ նենգամիտ մրցակցութիւնը, բանուորներուն իրաւունք կուտայ արհեստակցական միութիւններ կազմելու եւ կ'արգիլէ մանուկները աշխատցնել գործարաններու մէջ։

Պողպատի գործարաններէն հարիւրին 85ը հաւանութիւն յայտնած են այս կանոնագրին։

ՄԱԿԵԴՈՆԱԿԱՆ Կազմակերպութեան Փրոթոկէրովի կուսակիցներէն այն ահաբեկիչները որ ձերբակալուած էին վերջերս, աքսորուեցան գաւառական քաղաք մը, ուր հսկողութեան տակ պիտի մնան։

ԳՈՐԾԱՐԱՆՆԵՐՈՒ ԳՈՐԾԱՐԱՆԸ բացուեցաւ Ուրալի մէջ, Սվերտլովսկի մօտ։ Այս հաստատութիւնը, որ ամենամեծն է աշխարհի մէջ, պիտի արտադրէ ամէն տեսակ մեքենաներ՝ շատ մը գործարաններու համար։

Յ.

Հ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՊԱՆԵԼՕ - ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» խումբի ընդհ. ընկերական ժողովը այսօր Երեքշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին ընկեր Մինաս Ալթունեանի բնակարանը։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Քրիստափոր խումբի ընդհ. ընկերական ժողովը տեղի կ'ունենայ այս Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին Հ. Յ. Դ. Պատ. Միութեան Դրադարանին մէջ։ Խիստ Կարեւոր օրակարգ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

Հ. Յ. Դ. ՊԱՆԵԼՕ-ՔԱՇԱՆԻ «ԱՐԾԻՒ» խումբի դաշտահանդէսը տեղի պիտի ունենայ Օգոստոս 6ին Կիրակի օր։ Մանրամասնութիւնները մօտ օրէն։ կը խնդրուի կազմակերպութիւններէն նկատի ունենալ այդ օրը։

Դաշտահանդէս

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Անիէռ-Պուա-Քոլոմպի Վիշապ կոմիտէին կողմէ եւ հովանաւորութեամբ Եւր. Կեդր. Կոմիտէի. այս կիրակի առաւօտէն մինչեւ իրիկուն Արժանթէօյի անտառին մէջ։

Դաշտահանդէս

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

կազմակերպուած՝ ՀՐԱՅՐ, ՌԱԶՄԻԿ եւ ՏԱՒՐՈՍ ԽՈՒՄԲԵՐՈՒ ԿՈՂՄԷ

23 ՅՈՒԼԻՍ, ԱՌԱՒՕՏԵԱՆ ԺԱՄԸ 9էն ՄԻՆՉԵՒ ԻՐԻԿՈՒՆ

Մանրամասնութիւնները մօտ օրէն։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկին Մարիամ Արզումանեան, Տէր եւ Տիկին Սուրէն Արզումանեան եւ զաւակունք, Պ. Պ. Եղիշէ եւ Զաւէն Արզումանեան, Տէր եւ Տիկին Վրթանէս Ղազարեան եւ զաւակը եւ իրենց պարագաները շնորհակալութիւն կը յայտնեն բարեկամներու, հայրենակիցներու, Հ. Յ. Դ. Եւր. Կեդր. Կոմիտէին, Կոմիտէներու, Ենթակոմիտէներու, խումբերու, ընկերներու եւ ամէն անոնց, որոնք անձամբ կամ գրաւոր ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց սիրելի ամուսնոյն, հօր, մեծ հօր, եղբօր, հօրեղբօր եւ ազգականին՝

ԱԲԳԱՐ ԱՐԶՈՒՄԱՆԵԱՆԻ

կսկծալի մահուան առթիւ։

Մարսէյլ, 10 Յուլիս 1933

Այրի Տիկին Թագուհի Ունճեան, Օր. Զապէլ Ունճեան, Տէր եւ Տիկին Կարապետ Ունճեան եւ զաւակը, Այրի Տիկ. Մուրատեան և զաւակունք, Այրի Տիկին Էլպիս Ունճեան, Տէր եւ Տիկին Վահան Ունճեան, Այրի Տիկին Ռօզա Ունճեան եւ զաւակունք, Այրի Տիկին Թագուհի Ունճեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկին Մանուկ Ունճեան եւ աղջիկը, Տէր եւ Տիկին Թագւոր Ունճեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկին Սամուէլեան եւ զաւակը, ինչպէս նաեւ Էքքէրեան, Դաւիթեան, Ճընկլեան եւ Աղազարեան ընտանիքները եւ պարագաները սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց սիրելի ամուսնոյն, հօր, մեծ հօր, եղբօր, փեսային, հօրեղբօր, մօրեղբօր և ազգականին՝

ՍԱՐԳԻՍ ՈՒՆՃԵԱՆԻ

դառնակսկիծ մահը որ տեղի ունեցաւ Յուլիս 15ին Hôpital Franco-Russeի մէջ, 59 տարեկան հասակին մէջ։

Յուղարկաւորութիւնը տեղի կ'ունենայ այսօր, Երեքշաբթի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, Hôpital Franco-Russeի մէջ, 115, Avenue de la République, Villejuif։ Հանգուցեալին մարմինը պիտի ամփոփուի Villejuifի գերեզմանատան մէջ։

ԾԱՆՕԹ.— Մասնաւոր մահազդ դրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայս իբր այդ նկատել։

Հաղորդակց. միջոցներ.— Իջնել Մէթրօ Փօրթ տ'Իթալի եւ առնել օթօպիւս CK 85 եւ իջնել Թէրմիւս (Villejuif)։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Սէն-Ժէրմէի «Վրէժ» խումբը իր ցաւակցութիւնը կը յայտնէ ընկեր ԱԲԳԱՐ ԱՐԶՈՒՄԱՆԵԱՆի դառնաղէտ մահուան առթիւ իր ընտանիքին եւ պարագաներուն։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Խորէն Սընըքճեան (Կէմէրէկցի) իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ ընկեր ՊՕՂՈՍ ԱՅԱՆԵԱՆի մահուան առթիւ իր ընտանիքին եւ պարագաներուն։

Փարիզ Ապրիլ 15 Յուլիս 1933

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Վիէնի Կէմէրէկի Հայր. Միութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ ՊՕՂՈՍ ԱՅԱՆԵԱՆի դառնաղէտ մահուան առթիւ Այրի Տիկ. Եղիսաբէթ Այանեանի, Պ. Գրիգոր Այանեանի, Պ. Կարապետ Մարգարեանի, Պ. Սարգիս և Պ. Մկրտիչ Թերզիեաններու եւ իրենց պարագաներուն։

Կէմէրէկի Հայր. Միութիւն

Վիէն, 15 Յուլիս 1933

ԿԱՐԵՒՈՐ

Ծանօթ օրիորդ մը կը ստանձնէ ֆրանսերէնի, անգլիերէնի, գերմաներէնի եւ հայերէնի դասեր տալ տուներու մէջ։ Դիմել Յառաջի վարչութեան։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱԾ է 14(ՔԵՐԹՈՒԱԾ)․ Դիմել հեղինակին N. SARAFIAN, 20 ave. du Petit Parc Vincennes, Seine.

ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ ՊԱՐՏԷԶԸ

1 ՊՈՒԼՎԱՐ ՏԻՒ ՆՕՐ :—: ԼԸ ՐԷՆՍԻ

ԿԻՐԱԿԻ 30 ՅՈՒԼԻՍ 1933, ԺԱՄԸ 14էն 22

ՇՐՋԱՆԱՒԱՐՏՆԵՐՈՒ ՎԿԱՅԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԲԱՇԽՈՒՄ

Սիրուն օփէրէթ մը վարժարանի Սանուհիներու կողմէ։

Մարզական խաղեր, երաժշտութիւն, սիրուն անակնկալներ եւ պարեր

Սանտրոսեան վերակազմուած քօսթիւմէ խումբը՝

թանկոյի եւ ֆօքսի երկու ճազերով։

ՊԱՐ ՃՈԽ ՊԻՒՖԷ

Անձրեւի դէմ պաշտպանուած վայր։

Մուտք 5 ֆրանք։

Հաղորդակցութեան միջոցներ.— Թրամուէյ՝ Օփէրայէն կամ Ժօրէսէն 21 A. — Gare de l'Estէն Կարկանի գիծը, իջնել՝ Րէնսի-Փավիյեօն։

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

Դպրոցասէրի Տիկնանց Ընկերութեան վէնսէնի եւ Շրջանի հանդէսը տեղի կ'ունենայ հովանաւորութեամբ Կեդրոնական Վարչութեան

Այս կիրակի ժամը 2.30ին տեղւոյն մանկապարտէզի սրահին մէջ 1, rue du Midi, (Place de la Mairie) սրճարանին Ա. յարկը կը խօսի՝ Պ. Կ. ԲԱՍՄԱՋԵԱՆ «Անի»ի մասին եւ մոգական լապտերով ցոյց պիտի տայ պատմական ճնութիւններ։

Կ'երգեն եւ կ'արտասանեն աշակերտները։ Մուտքը ազատ է։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՉԱԿԱՆԻ ՆՈՐ ԳԻՐՔԸ

“ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ - ՆՈՅԵՄԲԵՐ„

(ՏԱՐԵԳԻՐՔ)

Գեղարուեստական հրատարակութիւն, նուիրուած Հայաստանի ... նումներուն՝ գրականութեան, արուեստի, մշակութային, շինարարութեան ... ժողովրդական տնտեսութեան ասպարէզին մէջ:

Տարեգիրքը կազմուած է՝ Ե. ՉԱՐԵՆՑԻ, ԱՔՍԷԼ ԲԱԿՈՒՆՑԻ եւ Ե. ... ԲԱՐԻ խմբագրութեամբ: Կը պարունակէ Հայաստանի գործիչներու կենսագրականները և ճոխացած է՝ Հայաստանի գործիչներու լուսանկարներով, ... բական բեմադրութիւններու, մշակոյթի կոթողներու եւ Հայաստանի ժողովրդի կենցաղը եւ կեանքը ներկայացնող պատկերներով:

Գիրքն ունի 658 էջ մեծադիր՝ լաթակազմ եւ գեղարուեստական կազմ...

Գ Ի Ն՝ 15 Մ Ա Ր Ք

Ապսպրանքներու համար դիմել՝

«Knika» G. M. B. N, Kurfurstenstr. 33

BERLIN, W. 35 ALLEMAGNE

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԿՈՄԻՏԱՍ ՎՐԴ.Ի ՊԱՏԱՐԱԳԸ

ՃՈԽ ՀԱՏՈՐ ՄԸ 50 ՖՐԱՆՔ ՄԱՏՉԵԼԻ ԳՆՈՎ։

Կը ծախուի.— Հայ եկեղեցւոյ խորհրդարանը՝ 15, rue Jean-Goujon, Paris (8)։ Օր. Մ. Բաբաեանի մօտ՝ (17, rue Denfert Rochereau, Paris (5)։ Ա. Հարենցի մօտ՝ 192, rue Arm. Silvestre Bécon-les-Bruyères. (Seine) եւ Գրավաճառ Հրանտ - Սամուէլի մօտ՝ 51, rue le Prince։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆ, Գործ.— 131.25 ֆր.:
ՓԱՐԻԶ, Լ. Ե.— 35:
ԼԱ ՊՕՍՔ, Գ. Վ.— 70:
ՎԱԼԱՆՍ, Վ. Պ.— 140:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Շ. Հ.— 100:
ՍԷՆ Թ'ՕՊԱՆ, Խազ.— 35:
ՆԻՍ, Անտ. Եղբ.— 70:
ՍԱՄՊԻՒՔ, Ա. Ս.— 70:
ՓԻԷՌՖԻԹ, Գ. Ճան.— 35:
ԼՈՒՑԵՐՆ, Տիլ.— 100:
ԼԱ ՌՕՇԷԼ, Սանտ.— 70:
ՌԻԼԻ, Ժ. Թոմ.— 50:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուի Էնկիւրիի Օր... նոզ գիւղէն Կղեմէս Մինանեան, վերջին անգամ գինք տեսած ... հայրենակիցներէն Ռուբէն Թէս... եան, Ատանայի Կեաւուր Տաղի... Փնտռողն է իր մայրը՝ Եղիսաբէթ, քոյրերը՝ Նունիկ, Հռփսի եւ եղբայրը՝ Ռուբէն Մինանեան։ Հասցէ՝ 18 Avenue du Bas Meudon, Issy-les-Moulineaux. Seine. Կը խնդրուի սուրիահայ թերթերէն արտատպել։ Լուր տուողին ... ֆրանք նուէր։

ԱՀԱԲԵԿԻՉԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ

Ա. ԳԼՈՒԽ

ՊԼԵՀՎԷԻ ՄԱՀԱՓՈՐՁԸ

Մեր ապրելու եղանակին դաւադրական ձեւը, Ազեւի հրահանգովը, մշակուած ու պատրաստուած էր ամենայն մանրամասնութեամբ։ Փ. իբրեւ խոհարարուհի բարեկամացած էր դռնապանին հետ, այնպէս որ դռնապանը ամէն առաւօտ վեր կ'ելլէր սուրճ մը առնելու մեր խոհանոցին մէջ։ Դրասենեակին մէջ Սազոնով «իր տան պէս էր»։ Ուզէր չուզէր, կը տեղեկանար տան բոլոր անցուդարձերուն եւ չարախօսութիւններուն։ Ես կը վարուէի գործի մարդու պէս։ Դորա իբրեւ երգչուհի։ Ամէն առտու դռնապանը ինծի կը բերէր օրուան թղթաբերը,— ընդհանրապէս մեքենաներու ցուցակներ, զորս բերել կուտայի, իբրեւ անգլիական առեւտրական տան մը ներկայացուցիչը, Ֆրանսայէն ու Գերմանիայէն։ Ցետոյ գործի կ'երթայի։ Կը թափառէի քաղաքին մէջ, Պլեհվէին հանդիպելու յոյսով, եւ յաճախ կը հանդիպէի։ Օրուան մէջ, տիկինս, Դորա, խոշոր փետուրներով զարդարուած գլխարկ մը գլխուն, իր հետ առնելով սպասաւոր Սազոնովը, շուկայ կ'իջնէր գնումներ կատարելու։ Իրիկունը, Դորա եւ ես դուրս կ'ելլէինք յաճախ։ Ծառաները, ազատ մնալով, իրենք ալ կ'երթային պտոյտի,— հետապնդելու Պլեհվէն։

Մեր կանոնաւոր կեանքն ու առատ նուէրները տան մէջ մեր շուրջը ստեղծեցին լաւ համբաւ։ Սազոնովի շնորհիւ մենք կը տեղեկանայինք բոլոր խօսակցութիւններուն։ Ժուժկալ, լաւ վճարուած, գրել-կարդալ սորված, աղուոր պատառ մըն էր Սազոնով, որուն կը ցանկային բոլոր սպասուհիները։ Լաւագոյն բարեկամն էր դռնապանին, որուն հետ կը սիրաբանէր։

Այսպէս կ'ապրէինք առանց երբեք կասկած արթնցնելու։ Յաճախ կ'ընդունէինք այցելութիւնը Ք.ի, Կալիաեւի եւ Դուլեբովի։ Մայիս ամսուն վերջը, Ազեւ Պետերբուրգ եկաւ։ Իրեն հանդիպեցայ Աքուարիումի թատրոնին մէջ։

Իր առաջին հարցումն եղաւ.

— Ինքնաշարժը գնեցի՞ք։

— Ոչ։

— Ինչո՞ւ ոչ։

Նորէն կրկնեցի առարկութիւններս։ Ցոյց տուի թէ անօգուտ էր հազարաւոր րուբլի ծախսել ինքնաշարժի համար, որուն պէտք չկար բնաւ։

Ազեւ նախ լուռ մնաց։ Ցետոյ ըսաւ.

— Եւ սակայն դուք պարտաւոր էիք գնել ինքնաշարժ մը։

Սակայն որովհետեւ Ն., որ ինքնաշարժ վարել սորվելու համար... ղրկուած էր, ոչինչ սորված էր տակաւին, ինքնաշարժ գնելու հարցը ինքնին ջուրը ինկաւ։

Իրիկունը, Ազեւ, առանց նշմարուելու դռնապանէն, մեր բնակարանը եկաւ եւ մեր մօտ մնաց մօտ 10 օր, առանց դուրս ելլելու։ Երբ դեռ մեր մօտ կը բնակէր, պատահեցաւ հետեւեալ դէպքը։

Քանի մը օրէ ի վեր դիտած էինք որ լրտեսներ կ'երեւային Սուվորովի փողոցին մէջ, մեր տան մօտերը։ Ենթադրեցինք որ լրտեսները կուգային Ազեւի ետեւէն։ Եթէ ճիշդ էր այս ենթադրութիւնը, ապա ուրեմն կը գտնուէինք մեր ձերբակալութեան նախօրեակին։

Եւ սակայն, ոչինչ կար կասկածելի դռնապանին բռնած դիրքին մէջ։ Զանազան ենթադրութիւններու մէջ կը խրէինք հետզհետէ, քանի լրտեսներու հսկողութիւնը, փողոցին մէջ, կը դառնար աւելի զգալի։ Քանիցս, մեր պատուհաններէն տեսանք թէ ի'նչպէս բազմաթիւ լրտեսներ աչքէ չէին հեռացներ կառապանը։ Ի վերջոյ հասկնալի եղաւ, սակայն, այդ հսկողութեան պատճառը։

Օր մը, Սազոնով կանգներ էր դրան սեմին վրայ դռնապանին ու կառապանին հետ եւ, ըստ սովորութեան, մտիկ կ'ընէր այն բամբասանքները, որ կը հիւսուէին վարձակալներուն մասին։ Խօսակցութեան ընթացքին, կառապանը դարձաւ ըսաւ Սազոնովի.

— Ի՞նչ կ'ընէ մեծդ։

— Ես ի՞նչ գիտնամ։ Միշտ սեղանին վրայ կը տեսնեմ մեքենաներու պատկերներով զարդարուած գիրքեր։ Ճարտարագէտ ըլլար կարծես։

— Գիրքեր, որոնց մէջ մեքենայի պատկերնե՞ր կան։ Ատոնք... առեւտրական տուներու վաճառացուցակներ կ'ըլլան։

Այդ պահուն, կառք մը հասաւ։ Կառքէն վար իջաւ փաստաբան է. Բերնշտամ եւ մտաւ բակ։ Անմիջապէս իր ետեւէն բակ մտաւ լրտես մըն ալ։

Դռնապանն ու կառապանը վազեցին լրտեսին ետեւէն։ Սազոնով ալ ուզեց վազել անոնց ետեւէն, բայց դռնապանը ձեռքով նշան ըրաւ որ տեղէն չփրթի։

Կասկած չկար,— Բերնշտամի համար էր որ լրտեսը եկած էր։ Բայց այս ըսել չէր թէ մեր յարկաբաժինը հսկողութեան տակ չէր գտնուեր։ Սակայն ամէն բան պարզուեցաւ շուտով։ Նոյն յարկին վրայ, մեր դրան դէմ կը բնակէր փաստաբան Տրանդաֆիլով։ Այս մարդն էր որ տեսնելու եկած էր փաստաբան Բերնշտամ։ Տրանդաֆիլովի ծառաները կը պատմէին թէ իրենց «մեծ»ը փոքրիկ գիրքեր ունէր եւ յաճախ ուսանողներու այցելութիւնը կը ստանար։ Այլեւս որոշ էր, ուրեմն, որ հսկողութիւնը մեզի համար չէր։ Պետերբուրգի կամ... իմացուցինք խնդիրը։ Ալ չեմ գի... թէ Տրանդաֆիլովի լուր տրուեցա...

Միւս կողմէ, մեր գործին հսկողութիւնը կը քալէր իր ճամբէն։ Ք., ... լեբով եւ Կալիաեւ փողոցին մէջ ... րունակ կը հանդիպէին Պլեհվէի... Մանրազնին կը քննէին անոր կառ... ու հետեւորդները, այնպէս որ ալ... կրնային ճանչնալ կառքը հարիւր ... հեռուէն։ Մասնաւորապէս Կալիաեւ ... էր, որ ահագին տեղեկութիւն քաղ... էր։ Քաղաքին մէկ ծայրը անկիւն ... վարձած էր իրեն համար, սենեակ... մէկ անկիւնը, ուր, իրմէ զատ, ... բնակէին նաեւ հինգ հոգի։ Այդ... կ'ապրէր կեանք մը, որ յարեւմտ... շրջան վաճառորդներու կեանք... գործ մը որ ինք ալ կ'ընէր։ Եւ ոչ... չեղում կը թոյլատրէր իրեն ապր... իր այդ եղանակէն։

Առտուն ժամը 6ին կ'ելլէր ան... նէն եւ ժամը 8ին փողոցն էր ար... ուր կը մնար մինչեւ գիշերը ու... տեն։

(Շարունակելի)

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire: Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone: Glacière 15-70
(ԵՐԹԵՒԵԿ ՀԱՄԱՐ Métro: TOLBIAC)

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 19 ՅՈՒԼԻՍ 1933

19 Juillet 1933

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

9րդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2242

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

"ԱՅՍ ՀԱՅԵՐԸ ԽԵՆԴԵՑԵՐ ԵՆ..."

Այս մինչյին կատաղութեան հասած է դրօշամարտը՝ կարգ մը գաղութներու, բայց մանաւորապէս Եգիպտոսի եւ Ամերիկայի մէջ:

Կատաղութիւն մը, որ տեղի տուած է ոչ միայն հրապարակային գայթակղութեանց, այլ եւ ծեծ ու փետի:

Ներկայացնենք, նախ, Եգիպտոսի պարագան, քաղելով «Յուսաբեր»էն.—

1. Գահիրէի Նուպարեան վարժարանին մէջ, ռամկավար հոգաբարձութիւնը կ'որոշէ եռագոյն չպարզել, գպրոցական հանդէսին առթիւ: (Առաջ կը պարզուէր): Բայց եռագոյնը կը պարզուի, եւ հոգաբարձութիւնը «նախընտրեց խափանել հանդէսը, Եռագոյնի շուքն իսկ չտեսնելու համար»:

2. Մանիսալեան վարժարանին մէջ, կ'արտօնուին բոլոր դրօշները, բացի հայկականէն:

3. Նոյն տարրերուն ձեռքով, կը խափանուի Գալստեան վարժարանի հանդէսը, դարձեալ եռագոյնի ծածանումը չտեսնելու համար:

4. Աղեքսանդրիոյ մէջ, ռամկավար ազգ. իշխանութիւնը կը դիմէ ոստիկանական միջամտութեան, եռագոյնը վար առնելու համար: Երկու ոստիկաններ բեմ բարձրանալով, կ'ուզեն վար առնել եռագոյնը, բայց ժողովուրդը թոյլ չի տար: Ծարահատ, հանդէսը կը յետաձգուի: Ոստիկանապետը լուսաբանութիւններ ստանալով, յայտարարած էր թէ ոչ ոք իրաւունք ունի դրօշակը վար առնելու, առանց Թեմ. Ժողովին որոշման:

Այս բոլոր դէպքերուն հետեւանքով, յուզումը այնքան կը սաստկանայ որ, կռիւներ ալ կը ծագին փողոցներու եւ սրճարաններու մէջ:

Այս առթիւ Աղեքսանդրիոյ Քաղաք. Ժողովը Գահիրէ ղրկած է առաջն. փոխանորդը, որպէսզի անմիջապէս նիստի հրաւիրուի Եգիպտահայ Համագումարը, «լուծում տալու համար այս խնդրին»:

Այլապէս ուշագրաւ է Ամերիկայի պարագան:

1. Ապրիլ 23ին, Նիւ Եորքի մէջ, համազգային ողատօնին առթիւ, ուր հայկական դրօշն ալ պարզուած էր ամերիկեանին հետ, բանախօս մը բնական կը գտնէր վերջինը (Ամերիկեան), բայց, «չի հասկնար հաւատուածի մը պատկանող դրօշակին ներկայութիւնը»: (Հայկական եռագոյն):

2. Ուսթըրի մէջ եռագոյնի պայքարը սուր հանգամանք ստացած ըլլալով, «մէկ միլիոն մարտիրոսներու յիշատակը անտես առնուեցաւ, հայկական եռագոյնը չպարզելու համար»:

3. Փրովիտէնսի մէջ վէճը այնքան սաստկացաւ որ, հանդիսականները երկուքի բաժնուեցան եւ զատ – զատ կատարեցին սրգատօնը:

4. Շիքակոյի մէջ, միջազգային հանդէսի մը մէջ որուն կը մասնակցէին 39 ազգեր, հայկական թափօրը կը խափանուի, որպէսզի հայկական դրօշ չպարզուի:

Չէզոք թերթ մը, «Հայ Սիրտ» (Ֆիլատէլֆիա), այս առթիւ կը պոռթկայ արդար դառնութեամբ (12 յունիս).

— «Եռագոյնի հակառակորդներուն կը հարցնենք,— Երբ մենք իբր հայ ազգ պէտք ունենանք Ամերիկայի մէջ դրօշակ պարզելու եւ քանի որ դուք ուրիշ մը չունիք մեզի տալու, ի՞նչ ընենք,— ԱՆ ՕՍՄԱՆԻՆ ԱՆ ՊԱՅՐԱ՞ՔԸ ՊԱՐԶԵՆՔ...»:

Բայց ամերիկեան թղթատարը ուրիշ նշանաւոր պատմութիւն մը եւս կը բերէ: («Հայրենիք», 8 յուլիս):

Յուլիս 1ին, Շիքակոյի համաշխարհային ցուցահանդէսին նախագահելու կը հրաւիրուի առաջնորդ Դուրեան եպիսկ: Խուռն բազմութիւն, հայ թէ օտար: Հարիւրաւորներ իրենց ձեռքն ունին փոքր եռագոյններ, իսկ բեմին աջ ու ձախ կողմերը երկու չափահաս օրիորդներ կը պարզեն հայկական եւ ամերիկեան դրօշակները:

Ընդհանուր խանդավառութեան մէջ, մինչ ամէն մարդ կը սպասէր հանդէսին բացման, առաջնորդը կը յայտարարէ թէ «չի մասնակցիր հանդէսին, մինչեւ որ բեմէն վար չառնուի հայկական եռագոյնը»:

Այս վճռական պահանջին վրայ, ցուցահանդէսին ազգութեանց կոմիտէին նախագահը կը ստիպուի միջամտել եւ երկու դրօշակները բեմէն վար առնուելով, կը զետեղուին առաջին շարքի աթոռներուն վրայ:

Շնորհիւ այս խրատախոհութեան, հանդէսը կը բացուի: Բայց առաջնորդը գոհ չի մնար նորէն:

— «Պէտք է վերցնել եռագոյնը, ապա թէ ոչ բեմ չեմ գար, եւ ոչ ալ կրնաք յայտագիրը շարունակել»:

Իրարանցում: Բազմաթիւ ոստիկաններ կը խուժեն սրահ եւ տեղի կ'ունենայ գիրկընդխառն կռիւ: Դրօշակի պաշտպանները չուզելով կռուիլ ամերիկեան ոստիկանութեան հետ, տեղի կուտան, հակառակորդները կը քաշուին, իսկ առաջնորդը իր նպատակին հասած ըլլալով, բեմ կը բարձրանայ... անգլիերէն ճառ մը խօսելու եւ Խ. Հայաստանը փառաբանելու համար:

×

Ամփոփելէ յետոյ այս բոլորը, ի՞նչ կ'ուզէք որ ըսենք, իբրեւ եզրակացութիւն:

Ըսելիքը չէ որ կը պակսի: Բայց, այսօրուան համար, իբրեւ վերջաբան, աղաղակենք մենք ալ, այն փոքրիկին հետ որ, Շիքակոյի այդ իրարանցումին մէջ, ձեռքը եռագոյն մը բռնած, պոռացեր է.

— ԱՅՍ ՀԱՅԵՐԸ ԽԵՆԴԵՑԵՐ ԵՆ, ԻՐԵՆՑ ԴՐՕՇԱԿԸ ՉԵՆ ՃԱՆՉՆԱՐ:

Իսկապէս, չարաչուք խելագարութեան մը ախտանշանները չե՞ն այս նողկալի դէպքերը, գաղութէ գաղութ...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Տնտեսական յեղափոխութիւնը Ամերիկայի մէջ

ՎԱՐՁՔԵՐՈՒ ՅԱՒԵԼՈՒՄ, ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ԺԱՄԵՐՈՒ ԿՐՃԱՏՈՒՄ

Ինչպէս գրած էինք երէկ, նախագահ Րուզվէլթ արմատական տնօրինութիւններ հրամանագրած է, ճարտարագործական բանուորներու վիճակը բարելաւելու եւ արտադրութիւնը կանոնաւորելու համար:

Յուլիս 17էն սկսեալ, երբ մէկ միլիոն բանուորներ աշխատավարձքի յաւելում ստացած են: Կառավարութիւնը կ'ուզէ աւելցնել ժողովրդային զանգուածին գնելու կարողութիւնը, որպէսզի սպառումն ալ զարկ ստանայ ինչպէս արտադրութիւնը:

Միւս կողմէ, համաձայն պետական կանոնագրի մը, մանարաններու եւ հիւսուածեղէնի գործարանները որոշեցին յուլիս 17էն սկսեալ շաբաթական աշխատանքը իջեցնել 40 ժամուան: Շաբաթական աշխատավարձը պիտի ըլլայ 12 տոլար՝ հարաւային նահանգներուն համար, իսկ 13 տոլար՝ ուրիշ ամէն տեղի համար: Հետեւելով բամպակի գործարանատէրներու օրինակին, հիւսուածեղէնի ուրիշ ճիւղեր ալ նոյն պայմանները հաստատեցին: Իսկ պողպատի գործարանատէրները հարիւրին 15 աւելցուցին աշխատավարձը, առանց սպասելու նախագահական վաւերացման:

Աշխարհի շրջանը՝ օդանաւով

ԼԻԹՈՒԱՆԱՑԻ ՕԴԱՆԱՒՈՐԴՆԵՐԸ ԱՆՑԱՆ ՈՎԿԻԱՆՈՍԸ, ԲԱՅՑ ՋԱՐԴՈՒՓՇՈՒՐ ԻՆԿԱՆ ՑԱՄԱՔԻ ՎՐԱՅ

Ամերիկացի օդանաւորդ Ուիլի Փոսթ, որ կիրակի օր մէկ շունչով կտրած էր Ատլանտեանը (Նիւ Եորք – Պերլին), երկուշաբթի առտու ժամը 6·45ին ճամբայ ելաւ Քէօնիկսպերկէն (Գերմանիա) եւ Մոսկուա իջաւ ժամը 2·30ին: Հանգստանալէ եւ բժշկական քննութեան ենթարկուելէ յետոյ, օդանաւորդը իրիկուան ժամը 5·10ին ճամբայ ելաւ դէպի Նովոսիպիրսկ:

⁂ Լիթուանացի երկու օդանաւորդները, Տարիուս եւ Կիրէնաս, որոնք Նիւ Եորքէն ճամբայ ելած էին շաբաթ իրիկուն, Ատլանտեանը կտրելով իրենց հայրենիքը հասնելու համար, զոհ գացին դժբախտ արկածի մը: Երկու քաջերը անցած էին Ատլանտեանը, կտրելով 6500 քիլոմեդր եւ կը մնար միայն 600 քիլոմեդր, հասնելու համար իրենց նպատակակէտին, Քովնօ: Եւ ահա իրենց ածխացած դիակները գտնուեցան երկուշաբթի օր, Փոմերանիոյ մէջ, Շթէթինի հարաւակողմը (Գերմանիա):

Արկածը պատահած է կէս գիշերին: Օդանաւորդները տեսնելով որ վառելանիւթ չունին, կ'որոշեն վար իջնել, բայց հովին սաստկութենէն օդանաւը կ'իյնայ անտառի մը մէջ: Անկումը այնքան ուժգին եղած է որ, զարաւոր ծառեր խորտակուած են: Կիրէնասի դիակը կը գտնուէր ղեկավարին տեղը, իսկ Տարիուս ծունկի եկած էր: Երեւի կ'ուզէր վերջին փորձ մը կատարել վար ցատկելու: Վար իջնելէ առաջ, երկու օդանաւորդները դուրս նետած էին թղթատարական պայուսակ մը, որ գտնուեցաւ դաշտին մէջ:

Երկու տարաբախտ երիտասարդներուն դիակները առաջին անգամ տեսաւ գիւղացի պառաւ մը, որ առտուն կանուխ դաշտ գացած էր սունկ ժողվելու: Անմիջապէս լուր տուաւ գիւղացիներուն որոնք օգնութեան հասան, բայց շատ ուշ էր: Օդանաւորդները ջարդուփշուր ոչնչացած էին օդանաւին հետ:

Արկածը խոր սրտաբեկութիւն պատճառեց Լիթուանիոյ մէջ: Կառավարութիւնը անմիջապէս ազգային սուգ հռչակեց եւ դրօշները կէս պարզուեցան: Մէկ ամիս ընդհանուր սուգ պիտի պահեն Լիթուանիոյ օդանաւային բոլոր ուժերը: Զոհերուն բեկորները պիտի թաղուին ազգային յուղարկաւորութեամբ:

⁂ Իտալական 24 օդանաւերը Շիքակոյէն Նիւ Եորք թռան երէկ, ուր պիտի սպասեն օդին յարմարութեան, վերադառնալու համար Ասորեան կղզիներու ճամբով: Օդանաւորդները յոգնած են անընդհատ ընդունելութիւններէն եւ խրախճանքներէն: Զօր. Պալպօ Ուաշինկթըն ալ պիտի հանդիպի, այցելելու համար նախագահ Րուզվէլթի:

⁂ Երեք ամիս դադարման դատապարտուեցաւ Պերլինի «Տէօյչէ Ցայթունկ» օրաթերթը, գրած ըլլալով թէ Զօր. Պալպօ քրիստոնեայ դարձած Հրեայ մըն է... Խմբագիրն ալ կեդրոնացման բանակատեղի մը փոխադրուեցաւ իբրեւ պատիժ:

70 հոգի կը զարնեն կը զարնուին Իզմիրի մէջ

ԱՂՋԿԱՆ ՄԸ ԱՌԵՒԱՆԳՄԱՆ ՀԵՏԵՒԱՆՔՈՎ

Պոլսէն կը հեռագրեն թէ՝ Իզմիրի մէջ մանկամարդ աղջիկ մը առեւանգուած ըլլալով, 70 հոգի, կուսակից թէ հակառակորդ, կատարեալ ճակատամարտ մը բռնուեցան փողոցին մէջ, ամէն տեսակ զէնքերով:

Արդիւնքը.— Քանի մը հոգի սպաննուեցան եւ 25 հոգի ծանրապէս վիրաւորուեցան: Միւսները ձերբակալուած են:

Տնտեսական խորհրդաժողովին վերջին շաբաթը

Լոնտոնի Տնտեսական Խորհրդաժողովին վերջին շաբաթն է այս: Բոլոր տեղեկագիրները պէտք է վերջացած եւ դիւանին յանձնուած ըլլան ուրբաթ օր: Այնուհետեւ կը մնայ կարգ մը ձեւակերպութիւններ կատարել եւ յետաձգել ժողովը: Փակման հանդիսաւոր նիստը տեղի պիտի ունենայ յուլիս 27ին, ժամը 11ին: Անգլիական կառավարութիւնը կը կարծէ թէ կարելի պիտի ըլլայ կարճ ժամանակէն վերաբանալ ժողովը, նորէն Լոնտոնի մէջ: Այս վստահութեամբ ալ, յանձնարարուած է հանրօգուտ շինութեանց նախարարին՝ որ եւ է փոփոխութիւն չմտցնել Երկրաբանական Թանգարանին մէջ, որ յարդարուեցաւ խորհրդաժողովին համար:

ՃԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ԴԱՒԱԴՐՈՒԹԻՒՆ ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Աթէնքէն կը հեռագրեն թէ կառավարութիւնը զինուորական դաւադրութիւն մը երեւան հանեց: Ձերբակալուեցան գնդ. Զէրվաս եւ ուրիշ կարեւոր սպաներ:

Միւս կողմէ, ընդդիմադիրները դիտել կուտան թէ արքայական դաւադրութիւն մը կը պատրաստուի, Եօրկիոս թագաւորը վերահաստատելու համար:

⁂ Եանինայի մէկ վանքին մէջ սպաննուած գտնուեցան չորս հոգի, որոնց մէկը վանահայրն է: Կը կարծուի թէ աւազակային յարձակում է:

Ընկերվարականներու համագումարը վերջացաւ

ՁԱՂԿԵԼՈՎ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆՆԵՐՈՒՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

ՌԸՆՈՏԷԼ ՋՈՒՋԵՐ ՏԵՂԻ ՏԱԼ

Ինչպէս գրած էինք, Ֆրանսայի ընկերվարական կուսակցութեան համագումարը վերջացաւ երկուշաբթի օր, ջախջախիչ մեծամասնութեամբ քուէարկելով պարսաւանքի բանաձեւ մը՝ խորհրդարանական խմբակցութեան մեծամասնութեան վարած քաղաքականութեան դէմ:

Մէջտեղ կային չորս բանաձեւեր 1) Փօլ Ֆօրինը, որ կը դատապարտէր խորհրդարանական խմբակցութեան ընթացքը եւ որ ստացաւ 2197 քուէ (4014ի վրայ), այսինքն ջախջախիչ մեծամասնութիւն:— 2) Վէնսան Օրիոլի բանաձեւը, որ միջին ճամբան կը բռնէր, ցաւ յայտնելով խորհրդարանական խմբակցութեան բռնած ընթացքին համար (քուէարկում զինուորական ելմտացոյցի): Այս բանաձեւը ստացաւ 971 քուէ:— 3) Ռընոտէլի բանաձեւը, որ յանցանք չէր գտներ խորհրդարանական խմբակցութեան վարած քաղաքականութեան մէջ, կը մերժէ որ եւ է պարսաւանք ու պատիժ: Բանաձեւը ստացաւ 752 քուէ: Կար չորրորդ բանաձեւ մըն ալ որ քիչ մը պոլշեւիկեան հոտ կը բուրէր եւ որ ստացաւ միայն 104 քուէ:

Ուրեմն, ջախջախիչ մեծամասնութեամբ անցաւ ընդհ. քարտուղար Փօլ Ֆօրի բանաձեւը, որ կը գնահատէ Վարիչ Մարմնին քաղաքականութիւնը՝ հանդէպ խորհրդարանական խմբակցութեան եւ կը շեշտէ.—

«Ատով իսկ, համագումարը կը մերժէ այն քաղաքականութիւնը որ յանգեցաւ ելմտացոյցի քուէարկութեան, մայիս 26ին եւ յունիս 1ին, եւ պարսաւ մը կ'ուղղէ խորհրդարանական խմբակցութեան մեծամասնութեան դէմ որ պատասխանատու է այս քաղաքականութեան»:

Բանաձեւը միեւնոյն ատեն հանդիսաւորապէս կը հաստատէ թէ Վարիչ Մարմնին իրաւունքն է, համաձայն կանոնագրի, «գործադրել եւ գործադրել տալ համագումարին եւ Ազգ. Խորհուրդին որոշումները, ինչպէս ի զօրու փորձած է մայիս 24ի նիստին մէջ: (Կ'ակնարկէ խորհրդարանական խմբակցութեան մեծամասնութեան ըմբոստացման): Եւ յետոյ կ'ուղղէ պատժական սպառնալիք մը.—

— «Եթէ խորհրդարանական խմբակցութիւնը նորէն մասնակցի քուէարկութեան մը զոր վարիչ մարմինը հակառակ կը համարէ համագումարներու սահմանած քաղաքականութեան, Մարմինը անմիջապէս ժողովի պիտի հրաւիրէ Ազգ. խորհուրդը, եւ, պատճառաբանեալ տեղեկագրով մը, պիտի պահանջէ անհրաժեշտ միջոցները ու պատիժները ձեռք առնել, որքան ալ ծանր ըլլան»:

Եզրակացնելով, բանաձեւը յոյս կը յայտնէ թէ խորհրդարանական խմբակցութիւնը տեղի չպիտի տայ որ Վարիչ Մարմինը գործադրէ կանոնագրին տուած իրաւունքները:

«ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ ՊԱՌԱԿՏՈՒՄ»

Բանաձեւին քուէարկութենէն յետոյ, Պ. Ռընոտէլ կարդաց երկար յայտարարութիւն մը, կրկին եւ կրկին բողոքելով մեծամասնութեան բռնութեան դէմ:

«Քուէարկելով այս բանաձեւը, մեծամասնութիւնը եւ պատասխանատու մարդիկ անկարելի կը դարձնեն ո՛ր եւ է համաձայնութիւն: Պարսաւանքի քրւէն քաղաքականութիւն ընտրել չի նշանակեր: Մենք կը սպասենք տակաւին որ մեծամասնութիւնը որոշէ իր քաղաքականութիւնը: Անոնք որ քուէարկեցին այս բանաձեւը, բարոյական հերձուած մը յառաջ բերին կուսակցութեան մէջ: Այս որոշումը ամէն հեղինակութենէ կը զրկէ խորհրդարանական խմբակցութիւնը: Արտաքսման սպառնալիքները որ եւ է կասկած չեն ձգեր հետեւանքներու մասին:

Յետոյ երկարօրէն պաշտպանելով իր եւ ընկերներուն տեսակէտը եւ վարած քաղաքականութիւնը, Պ. Ռընոտէլ յայտնեց թէ մինչեւ հոկտեմբեր ամբողջ խնդիրը պիտի ներկայացնեն հանրային կարծիքին եւ այս առթիւ վկայութեան կանչեց Ժօռէսը:

Յայտարարութեան ընթերցումէն յետոյ, բեմ ելաւ Պ. Փօլ Ֆօռ, կուսակցութեան ընդհ. քարտուղարը, Ռընոտէլի երեսին տալով յամառութիւնը եւ ծաղրելով անոր սպառնալիքը՝ շրջաններուն դիմելու մասին: Բայց, միեւնոյն ատեն բարեկամութեան եւ համերաշխութեան ձեռք երկարեց յանուն մեծամասնութեան: Խօսեցաւ նաեւ Պ. Լէօն Պլում, մանաւորապէս բողոքելով «բարոյական հերձուած» բացատրութեան դէմ եւ բացագանչելով.

— Եթէ դուք փորձէք բարոյական հերձուածը վերածել իրական հերձուածի, յոյս մի դնէք մեր վրայ, ոչ այսօր, ոչ ալ վաղը:

Մեծամասնութեան երկու կուռքերուն խօսքերն ընդունուեցան դղրդագին ծափերով:

⁂ Պարսաւանքի արժանացած 80 երեսփոխանները ժողովի հրաւիրուած են, հաւաքական յայտարարութիւն մը խմբագրելու եւ գործունէութեան ծրագիր մը կազմելու համար:

Գերմանիայէն փախստական գիտնական մը անձնասպան եղաւ Փարիզի մէջ, իր կնոջը հետ

Փարիզի մէջ անձնասպան եղաւ գերման – հրեայ գիտնական մը, Արնոլտ Ֆրիմութ, 61 տարեկան, իր կնոջը հետ, որ 53 տարեկան էր: Այր եւ կին Գերմանիայէն Փարիզ հասած էին յուլիս 13ին: Ատեն մը բարեկամներու եւ հայրենակիցներու քով անցընելէ յետոյ, անցեալ հինգշաբթի համեստ յարկաբաժին մը վարձեցին: Բայց, այդ օրէն ի վեր կենդանութեան նշան չէին ցուցներ: Կիրակի օր դռնապանը կասկածելով, լուր տուաւ ոստիկանին եւ բացաւ յարկաբաժնին դուռը: Կազի բուռն հոտ մը ժայթքեց դուրս: Երկու տարագիրները կազին ծորակները բանալով, անձնասպան եղած էին:

Արնոլտ Ֆրիմութ եղած էր նախագահ Շարլօթէնպուրկի (Պերլին) վերաքննիչ ատեանին եւ կարեւոր դեր կատարած՝ Գերմանիոյ քաղաքական կեանքին մէջ: Նիւթական միջոցներ ունէր ապրելու համար, բայց երեւի չկարենալով տոկալ պաշտօնանկութեան եւ տարագրման դառնութեան, նախընտրած է անձնասպան ըլլալ, կնոջը հետ միասին:

Լուրը մեծ յուզում պատճառեց Պերլինի մէջ, ուր մեծ ժողովրդականութիւն կը վայելէր: Եղած է նաեւ երեսփոխան, նախարարի խորհրդական, պետական խորհուրդի անդամ եւն.: Հրեայ էր եւ ընկերվարական, եւ համաշխարհային հռչակ ունէր իբրեւ իրաւագէտ:

ՀԱՑԸ ՆՈՐԷՆ ՍՂԵՑ

Ցորենի գինը բարձրացած ըլլալով, յուլիս 17էն ի վեր հացը կը ծախուի 1·80ի, փոխան 1·70ի:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԹՈՒՐՔԻԱՆ՝ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

ԱՐՏԱՔԻՆ ԱՌԵՒՏՈՒՐԸ

Թուրքիոյ համար կենսական կարեւորութիւն ունեցող խնդիր մը եւս: Այս երկիրը արտաքին առեւտուրի բացէն տառապած է երկար տարիներ: Ու չէ կրցած, մինչեւ վերջ, իր արտածումները հաւասարեցնել ներածումներուն:

Վերջին մէկուկէս տարուան ընթացքին, տնտեսական նոր գործավարին գործի գլուխ գալէն ասդին մանաւանդ զանազան ձեւի կարգադրութիւններ եղան, այս ու այն երկիրներուն հետ համաձայնութիւններ կնքուեցան, քօնթէնժան, թաքսա, եւն. որպէսզի բաղձալի հաւասարակշռութիւնը գոյանայ:

Հետաքրքրական է գիտնալ ուրեմն թէ ընթացիկ տարուան մէջ ինչ վիճակ ստացաւ Թուրքիոյ արտաքին առեւտուրը:

Հրատարակուած է 1933 տարուան առաջին հինգ ամիսներու ընթացքին — Յունուարէն Մայիսի վերջ — եղած արտածումներուն եւ ներածումներուն վիճակագրական ցուցակը, որուն հիմ ծառայած են, անշուշտ, մաքսային արձանագրութիւնները:

Մենք այս էջերուն մէջ եւ ուրիշ առիթներով ըսած ենք թէ ամէն արձանագրուած արտածում ցոյց տրուած չափով դրամ բերած չէ երկիր: Այդ նկատողութիւնը ըրած են եւ Թուրք թերթերուն տնտեսական բաժնի աշխատակիցները: Այսուհանդերձ, ոչ միայն մեզ, այլեւ՝ Թուրք վիճակագրական պաշտօնէութեան համար երբեք բացայայտ չէ եղած թէ ո՞ր արտածուած ապրանքին փոխարժէքը կիր է մտած եւ ո՞րը ոչ: Այնքան, որ Եունուս Նատի, «Ճումհուրիէթ»ի մէջ քանի մը առաջնորդող յօդուածներ նուիրեց՝ մատնանշելով մեծ վտանգ մը երկրին տնտեսութեան եւ ելմտական կացութեան համար: Որովհետեւ, երբ ապրանքը դուրս կ՚ելլէ ու տեղը դրամը չի մտներ, կառավարութիւնը կը կարծէ թէ իր առեւտրական հաշուեկշիռը հաւասարակշռուած է, մինչդեռ բացը տարուէ տարի կը բարդուի: Նոր գործավարը լրջօրէն նկատի առաւ եւ այս խնդիրը եւ անհրաժեշտ կարգադրութիւնները ըրաւ: Էնկիլիի այս խնդրին նայեցաւ նաեւ ազգային տնտեսութեան ակնոցով, որովհետեւ հոտը առեր էր թէ շատեր, Թուրք թէ օտար, արտածման ձեւին տակ իրենց դրամները դուրս կը հանեն:

Մենք մեր ցուցմունքները պիտի հիմնենք, ինչպէս ըսի մեզ համար մատչելի ու շօշափելի տուեալներուն վրայ, այսինքն՝ բուն իսկ Թրքական վիճակագրական ցուցակներուն վրայ:

Այսպէս, համաձայն այդ ցուցակներուն ներկայ տարուան առաջին հինգ ամիսներու ընթացքին Թուրքիա ներածած է 29,908,000 ոսկիի ապրանք, արտածած է 31,249,000 ոսկիի ապրանք: Ուրեմն, հինգ ամսուան առեւտրական հաշուեկշիռին տարբերութիւնն 1,341,000 ոսկի՝ ի հաշիւ Թուրքիոյ (արտածումը շատ):

Անցեալ երկու եւ ներկայ տարիներուն հետեւեալ համեմատութիւնը եղած է դարձեալ առաջին հինգ ամիսներու ընթացքին.—

	1933	1932	1931
Արտածում	31,2	39,4	50,9
Ներածում	29,9	33,9	57,8
Արդիւնք	+1,3	+5,5	−6,9

(31,2 կը նշանակէ 31 միլիոն 200 հազար ոսկի, նոյնը՝ միւս թիւերը: Իսկ +ը ցոյց կուտայ թէ արտածումը այդքան շատ եղած է, −ը՝ ներածումը այդքան շատ):

Արդ, 1931ին, Թուրքիոյ առաջին հինգ ամսուան արտածումը ներածումէն 6 միլիոն 900,000 ոսկի պակաս է եղած, իսկ 1932ի նոյն ամիսներուն արտածումը ներածումէն 5,5 միլիոն ոսկի աւելի է եղած: Աւելի յաջողութիւն մըն էր՝ 1932ի համար: 1933ի հինգ ամիսներուն, սակայն, թիւերը մեզի ցոյց կուտան ուշագրաւ տարբերութիւն մը: Նախ՝ բաղդատմամբ 1932ին՝ 1933ի արտաքին առեւտուրը գրեթէ կէսի իջած է:

Կենանք այստեղ քիչ մը: Թուրքիա ապրանքներ կը ներածէ, որոնց գինները շատ զգալի անկում կրած չեն (մեքենան եւն.): Բայց կ՚արտածէ ապրանքներ, որոնց գինները շատ անկում կրած են (երկրագործական արտադրութիւններ): Ուրեմն Թուրքիա իր ներածած ապրանքներուն քանակը շատ նուազեցուցած է՝ կէս մը «քօնթէնժան»ով, կէս մըն ալ որպէս հետեւանք գնումի կարողութեան նուազման:

Բաղդատմամբ 1932ին, այս տարի, հինգ ամսուան արտածումը 8 միլիոն 200,000 ոսկիի նուազում մը ունեցած է. իսկ ներածումը միայն 4 միլիոն ոսկիի: Այնպէս որ, իբրեւ արդիւնք ճիշդ է որ ներածումը արտածումէն՝ մէկ միլիոն 300,000 ոսկի քիչ եղած է, բայց, նախորդ տարուան բաղդատմամբ այդ տարբերութիւնը 4,200,000 ոսկի նուազած է: Այսինքն՝ 76 առ հարիւր իջած է:

Ինչե՞ր արտածած է Թուրքիան:

Տեսակ	Թօնօ	1000ական ոսկի
Ծխախոտ	11,142	9,031
Հաւկիթ	8,216	2,231
Ձիթախիղ	7,551	1,805
Չամիչ – խաղող	10,869	1,785
Հանքածուխ	229,413	1,567
Կաղին	4,062	1,434
Ափիոն	169	1,301
Թիֆթիք	1,377	524
Գարի	13,392	518
Բամպակ	1,402	436

Բաղդատմամբ նախորդ տարուան, այս տարի քիչ արտածուած են՝ գարի, կաղին, բամպակ: Բայց մանաւանդ հաւկիթ (պակաս՝ 3651 տոննակ): Բամպակը 7,688 թօնօ պակաս: Միւս կողմէ, աւելի արտածուած է՝ ափիոն հանքածուխ, թիֆթիք, ծխախոտ, չամիչ եւ ձիթախիղ:

Գնորդ երկիրներէն գլխաւոր յաճախորդն է կրկին Գերմանիան, հակառակ անոր որ Թուրքիա, համաձայն գերման վիճակագրութեան մը, 1929ին դէպի Գերմանիա արտածած է 72,5 միլիոն մարքի ապրանք, իսկ 1932ին՝ 31 միլիոն մարքի ապրանք:

Այսինքն՝ Թուրքիայէն Գերմանիա եղած արտածումը շուրջ 60 առ հարիւր նուազած է: Յետոյ կուգան Անգլիան, Ամերիկան, Իտալիան, Ֆրանսան, Ռուսիան, եւն.: Իտալիա 1932ին Թուրքիայէն ներածած է 6,911,000 ոսկիի ապրանք, իսկ 1933ին (միշտ հինգ ամիսներու ընթացքին) 2,993,000 ոսկի ապրանք: Նուազած է նաեւ Ֆրանսայի գնումը,— փոխան 2,828,000ի, 1,139,000 ոսկիի: Իտալիոյ գնումը նուազած է, որովհետեւ այժմ թրանզիթ չկայ: Առաջ Գերմանիա երթալիք ապրանքը Իտալիա կ՚երթար ու իբրեւ թէ Իտալիա արտածուած կ՚արձանագրուէր: Առոր փոխարէն Գերմանիա եղած արտածումը աւելցած է այժմ: Ընդհանուր հաշուով, 4 երկիրներու եղած արտածումը 9,137,000 ոսկի նուազած է, իսկ վեց երկիրներու եղած արտածումը հազիւ 3,437,000 ոսկիի աւելցած է:

Գալով ներածումներուն, այս տարի Գերմանիայէն, Անգլիայէն, Պերճիքայէն, Ֆրանսայէն, Ճափոնէն, Չեխօսլավիայէն աւելի քանակութեամբ ներածումներ են եղած, իսկ նուազ՝ Ռուսիայէն, Ամերիկայէն, Իտալիայէն, եւն.:

Ցոյց տրուած բոլոր թիւերը քննելէ վերջ, կարելի կ՚ըլլայ հանել հետեւեալ եզրակացութիւնները.—

1. Բաղդատմամբ նախորդ տարուան այս տարի Անգլիայէն աւելի շատ արժէքով ապրանք ներածուած ըլլալով հանդերձ, Թուրքիայէն Անգլիա եղած արտածումը աստիճանաբար նուազած է, որովհետեւ Անգլիոյ մաքսապաշտպան դրութիւնը աստիճանաբար խստացած է:

2. Հակառակ անոր որ Իտալիայէն Թուրքիոյ ըրած գնումը հազիւ 105000 ոսկի նուազած է, փոխանակման գործողութեանց պատճառաւ Իտալիոյ՝ Թուրքիայէն ըրած գնումները ալ աւելի նուազած են (անջատ թրանզիթի պարագան, զոր վերը յիշեցինք):

3. Ֆրանսայի հետ Թուրքիոյ առեւտուրը փոխադարձ աստիճանով նուազած է: Թուրքիա Ֆրանսայէն այս տարի 800000 ոսկիի պակաս գնում ըրած ըլլալով հանդերձ, Ֆրանսա Թուրքիայէն 1,800,000 ոսկիի պակաս գնում ըրած է: Գլխաւոր պատճառը բաժնեցուցակի դրութիւնն է (քօնթէնժանթըման):

4. Թուրքիա այս տարի Ճափոնէն անցնող ամիսներու ընթացքին գնած է 1,245,000 ոսկիի ապրանք, իսկ Ճափոն Թուրքիայէն գնած է միայն 288,000 ոսկիի ապրանք: Թուրքիա իր գնումը աւելցուցած է այս տարի, բայց չէ կրցած շատ ապրանք արտածել:

5. Փրազիլիա 480,000 ոսկիի ապրանք ծախած է Թուրքիոյ, բայց, միայն 7000 ոսկիի ապրանք գնած է...:

Այս բոլորը ցոյց կուտան որ տնտեսական նոր գործավարին ընդգրկել ուզած փոխանակութեան դրութիւնը որ եւ է նպաստ չէ բերած Թուրքիոյ, որոնք, սակայն, այնքան աղմուկ հանել տուին, իբրեւ մեծ յաջողութիւններ: Եւ ինչ որ նպաստած է, քօնթէնժանն է, դարձեալ, նաեւ դրամի պակասը, որ գնումը նուազեցուցած է երկրէն ներս, եւ հետեւաբար, ներածումը նուազած է կամ սեղմուած, այլապէս Թուրքիան կրկին ինքզինքը պիտի գտնէ՛ր արտաքին առեւտրական հաշուեկշիռին մէջ երեւցող նկատելի բացի մը առջեւ ...

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ՄՇԱԿՈՅԹԻ ԿԵԱՆՔԸ ԹԱՒՐԻԶԻ ՄԷՋ

(ՈՒԹ ԱՄՍՈՒԱՆ ՊԱՏԿԵՐԸ)

1932–33 թուի վարչութիւնն ընտրուել է 1932 թ. հոկտեմբեր 17ին եւ նախագահութեամբ Պ. Անդրէ Տէր Օհանեանի ցոյց է տուել աննախընթաց գործունէութիւն՝ բարոյական եւ նիւթական: Մօտ քառասուն ձեռնարկ է ունեցել Մշակութային Միութիւնը, վճարել է անցեալ շրջանից իրեն փոխանցուած 1400 րիալ պարտքը եւ այդպիսով այս տարի է միայն, որ Թաւրիզի Մշակութային Միութիւնը պարտք չունի: Սա ինքնին փայլուն վկայական է ներկայ վարչութեան, մանաւանդ նրա եռանդուն նախագահի ընկ. Անդրէ Տէր Օհանեանի համար: Չմոռնանք յիշատակելու, որ Թաւրիզի Մշակութային Միութիւնն այս տարի պահել է եօթը սան-սանուհիներ՝ 50ական րիալ (ընդամէնը 350 րիալ) տարեկան թոշակով, դրանցից 5ը Լիլաւայի Հայկազեան Թամարեան, իսկ 2ը Ղալայի Արամեան դպրոցում:

Մշակութային Միութեան աջակցութեամբ նրան կից գտնուող գեղարուեստական բաժնի մասնակցութեամբ Ատրպատականի Թեմական դպրոցի օգտին կազմակերպուել են երկու ներկայացում՝ «Ուշ լինի նուշ լինի», նաեւ մի գրական երեկոյ, նուիրուած Գրիգոր Արծրունուն՝ նախաձեռնութեամբ Թեմականի Է. դասարանի աշակերտութեան: Թուով 17 ժողովրդական ներկայացումներ են ունեցել այս տարի, այդ ներկայացումներին յաճախել են քաղաքացիներ եւ աշակերտութիւնը մեծ հաճոյքով, նաեւ մատչելի են եղել գներով, ապա որ գլխաւորն է՝ խաղացուել են շնորհքով եւ գեղարուեստական հաճոյք են պատճառել հանդիսականներին: Ստորեւ առաջ եմ բերում այդ ներկայացումների խաղացանկը.— Պէպօ, Աշխարհի դատաստանը, Մարուոյ երբազներ, Բաղտասար աղբար, Չարլէյի մօրաքոյրը (թարգ. Անտրէ Տէր Օհանեանի), որ կրկնուեց մեծ յաջողութեամբ երեք անգամ, ապա Փոքրիկ շոկոլատուհին, Արդիւնաւէտ պաշտօն, Նամուս, Ժան Բօդրի եւ Բոռ: Թող ներողամիտ լինեն, եթէ ես ներկայացումների ցանկը լրիւ չտուի: Սոյն վարչութիւնը երախտագիտութեամբ լի կազմակերպել է մի պատշաճ սգահանդէս՝ մարտ 5ին, 1933 թ. ողբացեալ Գասպար Ցակոբեանի յիշատակին: Մշակոյթի տան սրահում կազմակերպուել են ոչ թէ միայն ներկայացումներ եւ դասախօսութիւններ, այլ եւ պարահանդէսներ որոնք նոյնպէս անհրաժեշտ են հասարակութեան որոշ խաւերի համար, այլ եւ մուտքի տեսակէտից անխուսափելի են, ինչպէս եւ վիճակախաղերը: Ակումբ սառած չի կարող քարանալ եւ արձագանգ չտալ հասարակութեան լայն խաւերի պահանջներին, նա չի կարող սահմանափակուել լոկ դասախօսութիւններով եւ ներկայացումներով, եթէ ցանկանում է ուծացումից եւ այլասերումից զերծ պահել հայութեան լայն զանգուածներին: Անշուշտ այդ բազմակողմանի գործունէութեան շնորհիւ է, որ այս տարի Հայկական Ակումբը յաճախողների թիւը կրկնապատկուել է, եթէ չասենք թէ եռապատկուել է: Այնուամենայնիւ, ի պատիւ ներկայ վարչութեան պիտի ասեմ որ նա իր գործունէութեան առանցքը դարձրել է մտաւոր – բարոյական դաստիարակութիւնը, ուստի շատ զարկ է տուել ներկայացումներին, դասախօսութիւններին եւ գրադարան-ընթերցարանին, քան թէ պարահանդէսներին ու վիճակախաղերին: Նա լուրջ բովանդակութիւն է մացրել իր միամեայ գործունէութեան մէջ, որի համար եւ արժանի է գնահատանքի ու շնորհակալութեան: Ես կ՚աշխատեմ գնահատականը տալ այն բոլոր դասախօսութիւնների, որոնց ներկայ եմ եղել այս տարի: Այդ աշխատանքը կը կատարեմ զուտ ժամանակագրական կարգով, օգտուելով իմ նօթագրութիւններից: Մի շարք դասախօսութիւնների եւ ձեռնարկների չեմ կարողացել ներկայ գտնուել ինձնից անկախ պատճառներով, ուստի միայն կը բաւականանամ այդպիսիները յիշատակելով: Դրանք են.— «Պարսկաստանը նուաճաշխարհում», դասախօսեց Ա. Տէր Օհանեան 1932 թ. դեկտեմբեր 6ին, «Իրանական ռէֆորմները Պարսկաստանում», Պ. Երուանդ Յարութիւնեան, դեկտեմբեր 14ին, «Ինչպէս խնամել հիւանդին տանը», Տօքթ. Եազմաճեան, դեկտ. 20ին, Ամանորի երեկոյ՝ յունուար 2ին, խաղացել են Դդումի վաճառականը եւ Կոթ-կոթ, արտասանուել են կուպլէտներ եւ ոտանաւորներ, եղել են նուագներ ու երգեր: «Ընթերցանութեան եւ անհատականութեան յարաբերութիւնը», Դր. Աշոտ Գասպարեան, յունուար 10ին, 1933 թ. այդ դասախօսութիւնը լոյս տեսաւ Թէհրանում հրատարակուող «Ալիք»ում: «Նախնական միջոցները յանկարծական հիւանդութիւնների դէմ», Տօքթ. Եազմաճեան, մարտ 21ին, ապա «Պարսկաստանի մէջ գործող իրաւունքը» — Պ. Ե. Յարութիւնեան, ապրիլ 12ին, 1933: Սոյն տարուան յունիս 6ին էլ տեղի ունեցաւ պարսկերէն լեզուով դասախօսութիւն «Պարսից գրականութիւնը» նիւթի շուրջը. դասախօսն էր Աբուլթորաբ խան Ռազանի: Բացման խօսքն ասաց վարչութեան նախագահը՝ ընկ. Անտրէ Տէր – Օհանեանը, որ շեշտեց հայ – պարսկական մերձեցման անհրաժեշտութիւնը: Ինչպէս գիտենք, նման մի շարժում վաղուց է սկիզբն առել Թէհրանում, որ եւ գովելի է ու օրինակելի: Թաւրիզն անշուշտ յետ չպիտի մընար եւ այդ մարզում:

Այդ վեց-եօթը դասախօսութիւններին ներկայ չգտնուելով, ուրեմն եւ նրանց մասին բառ էութեան ոչինչ չասելով հանդերձ, տեղեկացել եմ սակայն որ դասախօսները կարողացել են հետաքրքրութիւն շարժել իրենց ունկնդիրների մէջ եւ բաւարարել են նրանց հարցասիրութիւնը: Այժմ աշխատեմ գրախօսել համառօտ կերպով այն դասախօսութիւնները, որոնց ներկայ եմ եղել.—

Ա.— Բացման երեկոն տեղի ունեցաւ 1932 հոկտեմբեր 23ին, կիրակի, երեկոյեան ժամը 8ին՝ քաղաքի աչքի ընկնող գեղարուեստասէր ոյժերի մասնակցութեամբ:

Բացման խօսքն ասաց Ներսէս Արք. որ Թ. Հ. Միութեան պատուոյ նախագահն է: Սրբազան հայրը իրեն յատուկ պարզ լեզուով բացատրեց Մշակութային Միութեան անհրաժեշտութիւնը, իբր չափահասների եւ պատանիների կրթիչ վայրի, որ կոչուած է փրկելու մեր սերունդը ուծացումից եւ ազգային նկարագրի խաթարումից: Ապա տեղիս լաւագոյն սիրողները ներկայացրին «Թանկագին համբոյր» վօդեվիլը մէկ արարուածով: Եղան արտասանութիւններ, մեներգներ եւ նուագներ, վերջը պարեր: Երեկոն անցաւ ուրախ ու զուարթ, իսկ մուտքը բաւական լաւ:

Բ.— Հոկտեմբեր 29ի երեկոյեան տեղի ունեցաւ Ներսէս Արք.ի դասախօսութիւնը «Բնաւորութիւն» նիւթի շուրջը: Առաջնորդ Հայրը պատմական եւ իրական բազմաթիւ փաստերով ապացուցուց բնաւորութիւն ունենալու անհրաժեշտութիւնը. շեշտեց, որ գլուխը եւ սիրտը պէտք է ղեկավար ունենան կամքը, որ շատ խոշոր դեր է կատարում մարդկային յարաբերութիւնների խնդրում: Ցիսուսը եւ Բուդդան համամարդկային բնաւորութիւններ են:

Գ.— 1932 նոյեմբեր 8ին, Պ. Երուանդ Աֆթանդիլեանը խօսեց «Հոգին եւ մարմինը» նիւթի շուրջը: Նա շեշտեց, որ կան վարդապետութիւններ, որոնք ընդունում են հոգու անկախ գոյութիւնը, օրինակ հոգեպաշտները: Պղատոնը իբր հոգու կայան գլուխն էր համարում, յետոյ կուրծքը եւ ստամոքսը, երեքը միասին: Արիստոտէլը հոգին զետեղում էր սրտի մէջ, ըստ ժողովրդական հասկացողութեան: Քրիստոսից երկու դար առաջ Ներոկլիս փիլիսոփան ուղեղը համարեց իրաւացիօրէն հոգու կենտրոն, ներկայումս հոգի ասելով հասկանում ենք մտաւոր — հոգեկան — հոգեբանական հոլովոյթները: Հոգու մասին շատ նախապաշարումներ կային. օրինակ Չինացիները լուսամուտը բաց էին անում, որ հոգին հեռանայ տանջուող մարմնից: Նիւթը եւ ոյժը, ինչպէս եւ հոգին ու մարմինը փոխադարձ ազդեցութեամբ են շաղկապուած. ժառանգական օրէնքով հոգին եւ մարմինը իրար հետ ձուլուած են երեւան գալիս: Երաժշտական ընդունակութիւնը (օրինակ Բախի ընտանիքում), այլեւ ապուշութիւնը եւ այլ յատկութիւններ նոյնպէս անցնում են սերնդից – սերունդ: Մարմինը միշտ ազդում է հոգեկան վիճակի վրայ եւ ընդհակառակն. օրինակ ջերմ ունեցողը զառանցում է, նրա հոգին էլ նեղւում է դրանից. կուշտ (մաղոլ) ունենալու դէպքում չենք ցանկանում նոյն իսկ, որ մեր բարեկամը փորձում մեզ երկար ժամանակ զբաղեցնէ. Թոքախտաւորը հոգեկան այնպիսի վիճակ է ապրում, որ նոյնիսկ ցանկանում է աբար աշխարհի մարդիկ իր նման լինեն: Մեր ստամոքսի վիճակն անգամ ազդում է մեծապէս մեր մտաւոր – հոգեկան կացութեան վրայ: Անօթութիւնը նոյնիսկ կարող է ուշաթափութիւն առաջ բերել կամ մտաւոր գործունէութիւնը կանգնեցնել. պայծառ օրը մեր դէմքը ժպտում է, իսկ ամպոտ օրերին մեր հոգին մռայլւում է... Ի վերջոյ յարգելի դասախօսը մէկէն եզրակացնում է, որ առանձին հոգի սառած գոյութիւն չունի: Եթէ գիտութեան վերջին խօսքն է այդ, այնուամենայնիւ պէտք է խոստովանենք որ հարկ եղած լրջութեամբ եւ հմտութեամբ չապացուցուեց այդ թէզը, ուսուտի եւ դասախօսութիւնը թեթեւութիւն թողեց, այն ինչ Աֆթանդիլեանը ի վիճակի էր խնամուած դասախօսութիւն կարդալու:

Դ.— Նոյեմբեր 15ին տեղի ունեցաւ գրական – երաժշտական յուշ… Խրիմեան Հայրիկի յիշատակին: … մասին խօսքն ասաց ընկ. Անդրէ Տ… հանեանը: Երեկոյթը սկսուեց «… Հայկազունք» երգով: Խրիմեան Հայրիկի մեծադիր պատկերը իր 25… մահուան առթիւ դրուած էր … ւէնների մէջ, կենտրոնում, Բ… եւ Գամառ – Քաթիպայի պատ… րի շարքում: Ընկեր Անդրէն շե… որ երկաթէ շերեփի անհրաժե… թիւնը ժողովրդականացաւ … Խրիմեան Հայրիկի:

Այնուհետեւ Խրիմեան Հայրիկի … սագրականը եւ արժէքը … Հայկ Աճէմեանը՝ բաւական … ձակ եւ մանրամասն:

(1) ՅՈՎԱԿ ՍՏԵՓ…

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

Պանիրի խնդիր մը.— Կիպրոսի դաշնագրին կնքումը.— Քրիստոնեաներու պաշտպանութ…

(«ՄԻԼԼԻՅԷԹ»Ի ՊԱԼԱՏԱԿԱՆ ՅՈՒՇԵՐԷՆ)

Ապտիւլ Համիտ իր իշխանութեան վերջին տարիները զգացած էր որ գործերը գէշ կ՚երթան: Օր մը Ա. քարտուղար Թահսին փաշայի կ՚ըսէր.

— Կը զգամ որ գործերը գէշ են թէ ներսը եւ թէ դուրսը: Այս կերպով կարելի չէ պետութիւնը փրկել: Ես միշտ երկրին զարգացման ու փրկութեան կը ցանկամ, այնպէս կը հրամայեմ նախարարներուն, անոնցմէ եկած ծրագիրներուն գործադրութիւնը կը հրամայեմ, բայց դարձեալ բարելաւում չկայ: Այս գէշ վիճակէն փրկելու համար աւագանին բացէ ի բաց թող գրէ ինծի պէտք եղածը, պատուոյ խօսք որ բնաւ չպիտի վշտանամ ...

Թահսին փաշա այս հրամանը հաղորդեց սպառազինմանց պետ Հաճի Աքիֆ, դեսպան Րէշիտ, պալատին քաղաքական խորհրդական Ալէքսանդր Քարաթէոտորի փաշաներուն, օտար մամուլի տնօրէն Նշան, պետական խորհուրդէն Եանքօ Վիթինոս էֆ.ներուն եւ ինծի:

Ապտիւլ Համիտի այս ցանկութեան գոհացում տալ շատ փափուկ խնդիր էր: Անկէ առաջ ալ նման հրաման մը ըրած էր, բայց պատասխանողներէն ոմանք աքսորուած, ոմանք փախած եւ ոմանք ալ վարձատրուած էին, հակառակ «պատուոյ խօսք»ին:

Այդ օրերուն երբ Վիթինոս էֆ.ի հետ կը գտնուէի, յիշեալը խօսեցաւ Պուլկարիոյ (արեւելեան Ռումելիինահանգ) հետ կնքուելիք առեւտրական ու մաքսային պայմանագրի մը մասին: Երկու պուլկար պատուիրակներ եկած էին եւ Թուրքիոյ կողմէն մասնախումբ մը կազմուած էր Բ. Դրան իրաւագէտ խորհրդական Հագըը պէյէ, Գաբրիէլ էֆ. Նորատունկեանէ եւ առեւտրական գործերու տնօրէնէն:

Եւ ահա թէ այս մասնախումբը ի՛նչ զարմանալի երկու մեծ սխալ գործած էր.

1. Պուլկար առեւտրական նաւերը Վոսփորի եւ Արշիպեղագոսի մէջ ազատ շրջագայելով պիտի մրցէին Շիրքէթի եւ Մախսուսէի շոգենաւերուն հետ:

2. Պուլկարիայէն եկած քաշէր եւ ճերմակ պանիրներէն մաքս չպիտի առնուէր, իսկ փոխադարձաբար Պուլկարիա ղրկուած Թրքական հելվաները մաքսէ զերծ պիտի ըլլային:

Նախ՝ պուլկար նաւերը մրցելով պիտի սնանկացնէին Թրքական նաւային երկու կազմակերպութիւնները: Իսկ պուլկարները իրենց պանիրը առատօրէն կը ներածէին Թուրքիա, կը քաշէին մեր դրամը, մինչ իրենք շատ ոչինչ չափով հելվա միայն կ՚առնէին:

Խնդիր էր թէ ասիկա սխա՞լ մըն էր թէ՝ դաւաճանութիւն...

Այս նիւթը հիմ բռնելով գրեցի իմ աղերսագիրս Սուլթանին, պատշաճ լեզուով: Ապտիւլ Համիտ գոհ մնալով զիս եւ Վիթինոս էֆ.ն պալատ կանչեց եւ իր բարեները հաղորդեց եւ հրամայեց անպայման ժամանակով յետաձգել Թուրքեւպուլկար առեւտրական պայմանագրին խնդիրը: Եւ այս խնդիրը առկախ մնաց մինչեւ սահմանադրութեան հռչակումը եւ յետոյ ալ:

Մեղքը ըսողներուն վիզը: Ըսին թէ այս գործին մէջ ձեռքի տակէ շատ դրամ խաղաց: Պուլկար պատուիրակները մեծածախս «քէյֆ»եր կը սարքէին Բ. Դրան իրաւագէտ – խո… դականներուն եւ կարգ մը պալ… կաններուն հետ:

Սուլթան Համիտ, ըստ իր բար… վորութեան, այս գործն ալ թ… Անիկա անուշ տեղը կը կապէր … գեղծում, բաւ է որ իր անձին … կապ չունենար:

×

Ապտիւլ Համիտի ամենամեծ … փաքներէն մէկն էր մերթ ընդ … պետական ու մտաւորական ա… նիին կարծիքը հարցնել գործեր… թացքին մասին: Իր բուն նպա… էր հասկնալ թէ ո՛վ է գոհ եւ ո՛վ … գոհ:

Իր գահակալութեան առեն ա… հարցում մը ուղղած էր: Անո… կեղծ ու պատիր ձեւերով պատա… նած էին, անվնաս մնացած էին: … անկեղծները որոնք մեղմ ձեւերո… մուլի եւ այլ պաշտօնէութեանց ջա… եղած էին, Գեղարուեստից … բանի տնօրէն Խալուզզիյա Թէվֆ… զրկուեցաւ Պոլիս ու մնաց … վերջը, Ալպանացի Իսմայիլ … պէյ աքսորուեցաւ Ափրիկեան Տր… լիս, իսկ Տաղստանցի Միզանճի … բառ պէյ կրցաւ Եւրոպա փախ…

Խալուզզիյա Թէվֆիք պէյ որ … նշանաւոր գրագէտ մըն էր եւ … անձ մը, տարիներ վերջը ինծի … պատմեց իր պատահարը.

— Սուլթանը զիս պալատ կանչ… իր ներկայութեան ընդունեց: … գրգռուած էր: Աղերսագիրս կարդ… ինծի ալ կարդացնել տուաւ ու պ… «Թէվֆիք պէյ, դուն բացէ ի բաց … կ՚ամբաստանես»: Սարսափեցայ, … դրեցի որ մեկնիմ: Դէպի դուռը … ղուեցայ, բայց չկրցայ բանալ: … թանը մօտենալով «չէք կրնար … ըսաւ եւ ինք ինչպէս ըրաւ … դուռը եւ ես դուրս ելայ:

Իսմայիլ Քէմալ պէյը պալատ … չուած չէր. այլ ուղղակի Տրի… կը ղրկուէր իբր «կուսակալ»: … պէյ հասկնալով որ Սուլթանը զէ… պատակ ունի, Պիրէնի առջեւ … ղեցաւ փախչիլ: Սուլթանը վա… լով որ ան իր ազդեցութեամբը … Ալպանիոյ մէջ յեղափոխութիւն … բերել, պալատական մը ղրկեց Աթ… զայն համոզելու որ Պոլիս դառ… Ան չդարձաւ, միայն խօսք տուա… Ն. Վեհափառութեան անձին դէ… եւ է բան չպիտի ընէ: Թագաւ… ուզածն ալ այս էր արդէն:

Այս օրինակները բաւական եղա… Սուլթան Համիտին հրաւէրներ… անկից յետոյ ամէն մարդ շատ զգ… շաւոր պատասխան տայ:

Հաճի Աքիֆ փաշա արժէքաւոր … անկեղծ պետական մարդ մըն էր: Ս… թանէն չէր քաշուէր, եւ հետը … լաւ չէր: Եւ սակայն պալատա… էնթրիկներուն չխառնուելուն, … րովին չէզոք ու քաշուած կեանք … վարելուն, Թագաւորը զայն բոլոր… չէր լքած եւ պետական խորհուրդ… ընդդիր ճիւղին պետ կարգած էր … նման երկրորդական պաշտօններ… վրայ կը պահէր զայն:

Հաճի Աքիֆ փաշայի տուած … տասխանին ամփոփումը հետեւեալ… էր.—

Ինքը ժամանակին Ատանայի կուս… կալի փոխանորդ եղած ըլլալով, … առեն բարենորոգման ծրագիր մը …

...կած էր որ անհետեւանք մնացած էր: ...էթէ այդ ծրագիրը գործադրուէր ու ...արդարութեան ուժ տրուէր, Ատանան ...10 տարուան մէջ ոչ թէ «երկրորդ», ...այլ «առաջին Եգիպտոս մը» պիտի ըլ...լար: Ցետոյ, Ատանայի փորձը իբր ...նմոյշ ծառայելով կրնար գործադրուիլ ...ուրիշ նահանգներու բարգաւաճման ...համար ալ:

...փաշան ինծի յայտնեց նաեւ որ բա...րենորոգման անհամար ծրագիրներ ...պալատին նկուղներուն մէջ կը փտ...ուին, թէ կացութիւնը նոյնն էր նաեւ ...Ապտիւլ Մէճիտ եւ Ապտիւլ Ազիզ սուլ...թաններուն օրով ալ: Սուլթան Մէճիտ 1839ին կիւլհանէի հրովարտակը, ...Թանզիմաթը հրատարակեց, Սուլթան Ազիզ առանց ի հաստատութիւն կարե...լի կազմակերպութիւններ ըրաւ: 8—10 ...հազար օրէնքներ չինուեցան բայց ...ինչ եղաւ: Ո՞րը գործադրուեցաւ: ...եթէ գործադրուէին այսօր այս նե...ղութիւնները չէինք կրեր: Թունուզ...ցի Խայրէտտին փաշա իր ծրագիրնե...րուն անպատասխանի մնալուն վրայ ...յուսահատած հրաժարեցաւ եպարքո...սութենէ:

Հաճի Աքիֆ փաշա շարունակեց պատմել ինծի.

— Հանգուցեալ Ահմէտ Վէֆիք փաշա շատ ուղղամիտ մարդ էր եւ մտածումները անվախ կը յայտնէր: Երբ երկրորդ անգամ վարչապետ եղաւ, հազիւ երեք օր կրցաւ մնալ: Սուլթանին բարկութեան ենթարկուելով կէս գիշերին Պրուսա ղրկուեցաւ իբր կուսակալ: Թագաւորին բարկութեան պատճառն ալ սա է: 1878 յունիս 4ին անգլիական դեսպան Սըր Օսթին Լայըրտի եւ եպարքոս Սաւֆէթ փաշայի միջեւ կնքուած համաձայնութեան Կիպրոսի դաշնագրին երկրորդ յօդուածը շատ խորհիլ կուտար Ահմէտ Վէֆիք փաշային: Այդ յօդուածով կը խոստացուէր քրիստոնեայ եւ այլ հպատակներուն պաշտպանութիւնն ու ներքին վարչութեան բարելաւումը: Ահմէտ Վէֆիք որպէսզի միշտ միջամտութեանց ենթակայ չըլլայ, կ'առաջարկէր անմիջապէս սկսիլ դատական ու վարչական բարենորոգումներու, եւ այս առթիւ կազմուելիք օրէնքները անցընել «ըստ սահմանադրական օրէնքի կազմուելիք Երեսփ. ժողովէն»:

Ապտիւլ Համիտ կրնա՞ր այսքան յանդգնութեան համբերել ...

Վէֆիք փաշայի յաջորդեց Սայիտ փաշա որուն խորամանկութեան մէկ հետեւանքով, Սուլթանը հրամայեց որ հրատարակուելիք բոլոր օրէնքներուն գլուխը սա նախադասութիւնը գրուի «Երեսփ. ժողովին գումարման իբր օրէնք վաւերացուելու պայմանով»: Այսպէս ալ եղաւ երկար ատեն: Հակառակ մեծ պետութեանց թելադրանքին, սահմանադրութեան գործադրութիւնը միայն ձայն բարբառոյ յանապատի:

Կիպրոսի դաշինքը ստորագրող Իպրքոս Սաւֆէթ փաշա անգլիական կառավարութենէն ստացաւ ծնրակապի ամենամեծ պատուանշանը, որով՝ առաջին Թուրքն է որ արժանացած է այդ ասպիճանին: Անկէ յետոյ Ահմէտ Վէֆիք փաշայի ալ տրուեցաւ նոյն պատուանշանը: Սաֆվէթ փաշայի հրաժարելէն յետոյ, անգլիական դեսպանը օր մը անոր բնակարանը երթալով ըսած է.

— Բնականաբար ի զօրու է երկու պետութեանց միջեւ կնքուած դաշնագիրը: Եւ սակայն Ն. Վեհափառու-թիւնը մեզի անդէն կը թողու դիւանագիտական աշխարհին մէջ Օսմ. պետութիւնը պաշտպանելու մասին: Ցայտարարուած սահմանադրութեամբ ամբողջ ժողովուրդին եւ քրիստոնեայ հասարակութեանց խոստացուած ապահովութեանց գործադրութիւնը օր օրի ամպերու ետեւ կը կորսուին: Կ'երեւի այս ալ Թանզիմաթի պէս պիտի ուշանայ: Օսմ. կայսրութեան հանդէպ անկեղծ բարեկամութիւնս կը ստիպէ զիս այս խօսքերը ընելու:

Սաւֆէթ փաշա անմիջապէս այս պարագան կը հաղորդէ Սուլթանին: Ի՞նչ կ'ուզէք որ ընէ Ապտիւլ Համիտ: Բոլոր պետական պաշտօնատարներու վրայ «վերին ընդհանուր քննիչ» կը կարգէ զայն եւ հեռագրական գիծ մը ու պաշտօնեայ մը կը հաստատէ նոյն իսկ անոր բնակարանին մէջ ...

Ի՞նչպէս, երկու կողմէն լաւ լարախաղացութիւն մը չէ՞ր այս:

«ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ»Ը

—•—

Անցեալ «ՅԱՌԱՋ»ի մէջ լոյս տեսաւ մայիս 9ին տեղի ունեցած «Համազգային»ի Ա. ընդհ. ժողովին տեղեկատուութիւնը: Նոյն օրը կազմուած էր գործադիր մարմին մը որ յաջորդական նիստերով ընդգծեց իր կատարելիք աշխատութիւններուն յատակագիծը:

Ա. Այս նորակազմ զուտ մշակութային միութիւնը կ'անուանուի «Համազգայինի Փարիզի մասնաճիւղ»:

Բ. Իր դիւանը կը կազմեն.— նախագահ՝ Պ. Պ. Ա. Ահարոնեան, քարտուղար՝ Հ. Բալուեան, փոխ նախագահ՝ Ռ. Բերբերեան, գանձապահ՝ Լ. Մեսրոպ, անդամներ՝ Օր. Ց. Պետրոսեան, Ս. Սասունի, Հ. Ալեմանք եւ Ե. Ցարութիւնեան:

Գ. Միութեան մնայուն հասցէն է՝ քարտուղարութիւնը. H. Palouian, 1, Rue d'Aqueduc, Paris (10), Tel. Nord 75–69: Գաւառներու «Համազգային» մասնաճիւղերը իրենց կապը պէտք է կեդրոնացնեն այս հասցէով:

Դ. Փարիզի Կեդր. Մարմինը իրեն գործակից ունի օժանդակ մարմիններ առ այժմ հետեւեալ շրջաններու եւ թաղամասերու մէջ: Սարսէլ, Քաշան, Անկէն, Անիէռ — Քլիշի, Պէքօն, Քոլոմպ, Իթալի, Պիյանքուռ, Շավիլ, Արնուվիլ-լէ-Կոնէս, Ալֆօրվիլ, Սէն-Միշէլ, Պէվիլ, Մոնմարթր: Յաջորդաբար կը կազմակերպուին մնացեալ բոլոր շրջանները:

Ե. Կեդր. Մարմնոյս եւ օժանդակներու աշխատանքը առ այժմ կեդրոնացած պիտի ըլլայ «Համազգային»ին անդամ հաւաքել, մէկ ֆրանք ամսավճարով: Այս առթիւ իբրեւ առաջին հանգրուան բացուած է «քէմփէյն» հինգ հազար անդամի համար:

Զ. Վարչութիւնս հրապարակ հանած է անդամատոմսեր որոնց վրայ իբրեւ նշանաբան արձանագրուած է. ամսական մէկ փրանք. յետոյ.— Քու մէկ փրանքովդ կ'ապրեցնես հայ գիրն ու գրականութիւնը:

Է. Շուտով «Համազգային»ի առաջադրութիւնները կը տարածենք ու կ'ընդհանրացնենք ֆրանսահայ գաղութին մէջ, մամուլի միջոցաւ, հրատարակութիւններով եւ շրջաններն ու գաւառները մասնաւոր այցերով:

ՓԱՐԻԶԻ ԿԵԴՐ. ՄԱՐՄԻՆ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Բուսական կաթ

Այս տարուան վերջերը Երեւանի մէջ կը սկսի բանիլ կաթի գործարան մը, որ կաթ պիտի արտադրէ ճափոնական լուբիայէն, soya կամ soja կոչուած: Կը յուսացուի օրական արտադրել 1000 լիտր կաթ: Գործարանը այս կաթով պիտի պատրաստէ մածուն, պաղպաղակ եւ այլ կաթնեղէն ունունդներ: Գործարանին շինութեան յատկացուած է 60,000 ռուբլի: Այս տարի գործարանը սոյա պիտի ստանայ կեդրոնէն, բայց գալ տարի սոյա պիտի ցանուի Հայաստանի մէջ, գործարանին համար:

ՆՈՐ ՊԱՇՏՕՆԱՏԱՐՆԵՐ

Ա. Դաստակեան նշանակուեցաւ մատակարարման փոխ — գործավար, իսկ Արմենակ Ցովսէփեան՝ ծանր արդիւնաբերութեան գործավարութեան Հայաստանի լիազօր: Ցովսէփեան կը վարէ նոյն նոյն ատեն թեթեւ արդիւնաբերութեան գործերը:

Ախկած

Յունիս 28ին, կէսօրին Երեւան, Թոխմախան լճի թաղամասին մէջ, երբ կառքով ուժանակ կը փոխադրուէր, ուժանակի մէկ արկղ վար կ'իյնայ կառքէն եւ կը պայթի: Կառքը, ձիերը եւ երկու կառապանները օդը կը բարձրանան: Արկածին մօտիկ տուներու ապակիները ջարդուփշուր կը թափին: Անցորդներէն կը վիրաւորուին 7 հոգի:

ՀԱՆՔԱՅԻՆ ՀԵՏԱԶՕՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Հանքային հետազօտութիւններու ծրագրէ մը քաղելով, անցեալ անգամ գրեր էինք թէ ինչ մետաղներ եւ ո՛ր շրջաններուն մէջ կը փնտռուին: Այս անգամ քարածուխի եւ քիմիական նիւթերու հետազօտման մասին:

ՔԱՐԱԾՈՒԽ, ինչպէս նաեւ այրուող թերթաքարի հետազօտութիւն պիտի կատարուի Կարմիր գիւղի (Դիլիջանի շրջան), Սիսիանի, Բ. Վեդիի, Մեղրիի մէջ: Պիտի շարունակուի քարածուխի հետազօտութիւնը Ջաջուռի շրջանին մէջ: Իսկ տորֆի հետազօտութիւնը պիտի կատարուի Բասարգեչարի, Ստեփանաւանի, Աղբարայի շրջաններուն մէջ:

ԾԾՄԲԱՅԻՆ ԹԹՈՒՈՒՏԻ պաշար կայ Տանձուտի, Ստեփանաւանի (Ջիբուխլու), Իգդլանի, Աղդանի, Իջեւանի, Կարմիր գիւղի մէջ: Այս հանքին օգտագործման համար պիտի հիմնուի գործարան մը, որ պիտի ունենայ Անդրկովկասեան արժէք:

ԱՐՋՆԻԿԻ (պաղլեղաքար, alunite) գործարաններ հիմնելու (Արդրկովկաս) ծրագրին առթիւ, որոշուած է հանքախուզութիւն կատարել Ալագեազի, Շամշադինի, Ղալալիի, Թաթլիի, Բ. Վեդիի, Դիլիջանի եւ Մեղրիի շրջաններուն մէջ:

ԾԾՈՒՄԲԻ հանքեր կան Բ. Վեդիի շրջանը, Սէյիդ — Քէօթանլու գիւղին մէջ:

ԾԱՆՐԱՔԱՐ (baryte) կը գտնուի Արգաքեանդի մէջ:

ԱՂԱՀԱՆՔԵՐ կան Ղամարլուի, Ղուրդուղուլուի եւ Բ. Վեդիի շրջանին մէջ:

ՆԵՐԿԵՐ կը գտնուին Շահնազար (Ստեփանաւան), Գոլովինօ (Դիլիջան) գիւղերուն, ինչպէս նաեւ Դսեղի Բարանայի մէջ:

ԳԱՃ (gypse) կը գտնուի Կոտայքի շրջանը, Ջրվէժ եւ Տոլկ գիւղերուն գիւղերուն մէջ:

Հայ Արհեստը Վենետիկի անտառին մէջ

—•—

Հ. Մ. Ը. Մ.ի տարեկան բանակումը սկսած էր հինգշաբթի օրուընէ. Վենետիկի անտառին հեռաւոր մէկ անկիւնը: Շաբաթ, 15 յուլիս երեկոյեան ժամը 9ին, սկսաւ բանակումի կրակի հանդէսը: Բոցավառ խարոյկը շրջապատած էին Անկէնի, Ալֆորվիլի, Փարիզի, Իթալիի, Պուա — Քոլոմպի Վիլէն լը Պէլի, Ռոնիի, Սարսէլի եւ Վենսէնի խումբերը, մօտաւորապէս 100 հոգի: Բանակումի ընդհանուր պետ Ժիրայր Մինթանճեանի հրամաններուն տակ փոքրիկ գայլիկները եւ արիները իրենց արուեստը եւ ուսումը մէջ բերին, խաղերով, երգերով եւ պրտասանութիւններով: Հանդիսականներու հայ եւ օտար, հոծ բազմութեան մէջ կը նշմարուէին Վենսէնի հայ Կրթասիրաց երկսեռ միութեան անդամ եւ անդամուհիները: Հանդէսը վերջացաւ ժամը 11.30ին որմէ վերջ տեղատարափը սկսաւ եւ շարունակեց մինչեւ առաւօտ:

Կիրակի օր ժամը 2ին անկարելի եղաւ հանդէսը սկսիլ, որովհետեւ բանակատեղին գրեթէ ողողուած էր, եւ հետաքրքիրներու բազմութիւն մը որ կը փափաքէր տեսնել փոքրիկներու աշխատութիւնները եւ խաղերը, յուսախաբ վերադարձաւ տեղատարափի մը տակ: Գովելի է երիտասարդ արիներու աշխատանքը եւ կորովը:

Պ. Ղ.

ԵԳԻՊՏՈՍԻ ԹԱԳԱՒՈՐԸ ԵՒ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴՐՕՇԸ

—•—

«Յուսաբեր»ի մէջ կը կարդանք.—

Եգիպտոսի Հանրային Խնամատարութեան մէջ (Ասխթանս Փիւպլիք) առջի օրուան հանդիսութեան ընթացքին, վարչութեան որոշումով հայկական դրօշ պարզուած է, ի պատիւ հայ տեղացի զինուորի մը:

Հանդիսութեան ներկայ ըլլալով նաեւ երկրին վեհապետը, բազմազան դրօշներու կարգին նշմարած է Հայկական Եռագոյնը: Վեհապետը հետաքրքրուելով, հարցուցած է թէ հայ կամաւո՞ր ալ կայ, հանրային այս բարերար հաստատութեան մէջ: Հաստատական պատասխան կը տրուի եւ մէկ հատիկ հայ երիտասարդ կամաւորը կը ներկայացուի վեհապետին, որ կը շնորհաւորէ զայն իր ղօհաբերութեան ոգիին համար:

— Հայ դրօշը այսպէս, միջազգային կազմակերպութեան մը մէջ, հայ ազգութիւնը կը յատկանշէ: Հայու գոյութիւնը ճանչցուած է իր Եռագոյնով եւ Հայը յարգելու համար իր դրօշակը պարզուած է:

ՄԱՏԵՆԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆ

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ՀԱՅՈՒՀԻ (ամսագիր), Թիւ 10: Հիմնադիր — տնօրէն՝ Տիկին Սիրան Սեզա: Տարեկան բաժնեգին 50 ֆրանք: Հասցէ.— B.P. Թիւ 722, Beyrouth (Liban).

ԱՆԿՈՐԱԿԱՆ ԹԻՖԹԻՔԻ ԱՅԾԸ, գրեց՝ Սեպուհ Ստեփանեան (Խրիմեան Գիւղատնտեսական Մատենաշար): 80 էջ պատկերազարդ:

ՀՐԱՇԱԳՈՐԾ ԲԱԿՏԵՐԻԱՆ, նոյն հեղինակէն եւ նոյն մատենաշարէն:

ՄԱՄՈՒԼ

Ալ Օսմանի դրօշա՞կը պարզենք

— :-: —

Ջէզոէ օրկան մը, «Հայ Սիրտ», որ կը հրատարակուի Ֆիլատէլֆիայի մէջ, հետեւեալ խմբագրականը կը հրատարակէ այս խորագրին տակ (14 յուլիս).

— «Դժբախտ պայքար մը կայ հայ գաղութներու մէջ, որ ամէն նուիրական տօնակատարութեանց առթիւ երեւան կուգայ ագխտօրէն եւ պատճառ կը դառնայ անտեղիվիճաբանութեանց եւ երբեմն ալ արիւնալի ընդհարումներու:

Նիւ Եորքի մէջ, ապրիլ 23ի սգատօնին բանախօսելու հրաւիրուած բանգէտ մը, մէկ միլիոն նահատակները խորհրդանշող կոթողին առջեւ իր բեմանը բացաւ հետեւեալ ողեղ ակնարկութիւնով՝ թէ ինք կը հասկնար ամերիկեան դրօշակին ներկայութիւնը այդ սրահին մէջ եւ սակայն չէր հասկնար «հաստուածի» պատկանող դրօշակին (իմա հայկական եռագոյնին) գոյութիւնը հոդ: Մէկ խօսքով Պ. ատենախօսը չէր ըմբռնած օրուան իմաստը:

Ուստրի մէջ եռագոյնի պայքարը սուր համգամանք ստացած ըլլալուն, մէկ միլիոն մարտիրոսներու յիշատակը անտես առնուեցաւ, հայկական եռագոյն դրօշակը չպարզելու համար:

Փրավիտենսի մէջ պատահեցան այնքան անտեղութիւններ եռագոյնին համար, որ հանդիսականները երկուքի բաժնուեցան եւ զատ զատ տօնեցին իրենց սգատօնը:

Իսկ ամենավերջին լուրը կուգայ Շիքակոյէն: Աշխարհահանդէսին բացման առթիւ 39 ազգերու հետ Հայոց կազմուելիք թափօրը կը խափանուի, որ չըլլայ թէ հայկական դրօշակը բացուի:

Սակայն ի՞նչ արդարանալի պատճառ կայ այս ատելութեան: Պատմութենէն կը սորվինք թէ եռագոյնը ընտրուած է հայկական հին թագաւորութեանց արքունիքին եւ զինուորական տարազներու գոյներէն եւ խմամքոտ ուսումնասիրութենէ վերջ 1918ին պատմականօրէն, իրաւականօրէն եւ իրականօրէն վաւերացուած է Հայաստանի խորհուրդին կողմէն որ կը բաղկանար բոլոր հայ կուսակցութեանց ներկայացուցիչներէ, չէզոք Հայերէ, ինչպէս նաեւ Ռուսերէ, Թուրքերէ եւ Եզտիներէ:

Ջենք գիտեր թէ եռագոյնի հակառակորդները ի՞նչ հիման վրայ այդ դրօշակը կը նկատեն հատուածական կամ կուսակցական եւ կ'անտեսեն անոր Հայաստանը խորհրդանշող հանգամանքը:

Հայաստանի հանրապետութեան որդեգրած ու եւ է դրօշակ իր պատմական արժէքը ունի: Հայրենասէր Հայ մը միշտ յարգանք ունի անոր հանդէպ: Կը յարգէ զայն այնքան ատեն որ ան կը մնայ հայուն եւ Հայաստանին խորհրդանիշը. կը ծալլէ ու ազգային թանգարանը կը փոխադրէ զայն, երբ ազգին ազատ կամքովը փոխել հարկ ըլլայ եւ նորը կը պարզէ անոր տեղ: Նոյնը կ'ընեն աշխարհի բոլոր ազգերը իրենց դրօշակին հետ:

Դրօշակի այս դժբախտ եւ անտեղի վէճը խիստ վատ տպաւորութիւն կը թողու հայրենասէր ժողովուրդին վրայ եւ կը ջլատէ բոլոր ազգասիրական գործունէութիւնները արտասահմանի մէջ: Օտարածին հայ պատանիներու բարոյական կորովը բոլորովին կը փճանայ այս անիմաստ կռիւներէն:

Եռագոյնի հակառակորդներուն կը հարցնենք.— երբ մենք իբր հայ ազգ, կ'ուզէք ունենանք Ամերիկայի մէջ դրօշակ պարզելու եւ քանի որ դուք ուրիշ մը չունիք մեզի տալու, ի՞նչ ընենք՝ Ալ Օսմանին ալ — պայրա՞քը պարզենք»:

Զարհուրելի սով Խ. Միութեան մէջ

Զանազան աղբիւրներէ ծանրակշիռ լուրեր կը հաղորդուին Ռուսաստանի մէջ տիրող սովի մասին:

Վերջին ողողումներուն հետեւանքով Ռումանիա ապաստանած գիւղացիները կը պատմեն թէ ժողովուրդը խոտ եւ տաշեղ կ'ուտէ եւ թէ ամէն գիւղի մէջ օրական 15–20 մարդ կը մեռնի անօթութենէ: Կառավարութիւնը հողի բոլոր բերքէն յետոյ, գրաւած է նաեւ պտղատու ծառերը, այնպէս որ ժողովուրդը այլ եւս ուտելիք չունի:

⁂ Տոքթ. Լոտէնսքի, որ իբրեւ պատուիրակ Միջազգային Կարմիր Խաչի ականատես եղած էր Ռուսաստանի 1922ի սովին, կը գրէ թէ իր ձեռքն եղած փաստաթուղթերը կ'ապացուցանեն որ հնգամեայ ծրագիրը յանգած է ահաւոր սովի մը: Մարդիկ նոյն իսկ մարդակերութեան աստիճանին հասած են եւ միլիոնաւոր մարդիկ անօթի կը մեռնին:

⁂ Օտեսայի արմտիքի թրըսթին բարձր պաշտօնեաներէն չորսը դատապարտուեցան տասը տարի բանտարկութեան, Ռուսաստանի անապատային մէկ շրջանին մէջ՝ իրենց ստացուածքներն ալ պիտի գրաւուին: Ուրիշ երկու պաշտօնեաներ դատապարտուեցան վեց եւ չորս տարի բանտարկութեան: Բոլորն ալ ամբաստանուած են թէ թերագնահատած են արմտիքը, մաս մը տեղին վրայ պահելու համար: Այս պաշտօնեաներէն մէկը վերջերս Մոսկուա երթալով, խնդրած էր որ հարաւային Ուկրայնայի հողին չհանեն, գրաւելով բոլոր արմտիքները եւ որոշ բաժին մը պահեն տեղական պէտքերուն համար: Իբրեւ պատասխան, Մոսկուա աւելցուց Օտեսայի շրջանէն պահանջուած արմտիքի քանակը: Այս առթիւ, «Փրաւտա» կը գրէ.— «Գիւղացիներուն կողմէ պահուած հարիւր կրամ ցորենը պէտք է համարուի գողութիւն պետական ստացուածքի, քանի որ պետութիւնը միշտ գիւղացիներուն կը թողու անհրաժեշտ պաշարը»:

ԱՂԱՒՆԻ ՄԸ ՄԱՀՈՒԱՆ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԵՑԱՒ

Պելկրատի թերթերը կը գրեն թէ քանի մը օր առաջ, Պելկրատէն հարիւր քիլոմեթր հեռաւորութեան վրայ բռնուեցաւ թղթատար աղաւնի մը: Թռչունին ոտքէն կապուած էր ծածկագիր նամակ մը, որ զինուորական տեղեկութիւններ կը պարունակէր: Գրուած էր սերպերէն: Աղաւնին սպաննուեցաւ, համաձայն զինուորական օրէնքին:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (25)

ԲԱԼԱՀՈՎԻՏ

—•—

ՔԻՉ ՄԸ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

Կ'ապրէին կէկլ եւ կորեկ հացով: Այս արմտիքն ալ կուգային հայ հողագործներէ կը տանէին: Ոմանք ծառայութիւն ընելով իսկ ոմանք ալ գողութեամբ եւ զանազան միջոցներով կ'ապրէին: Ցորենը երբեք չէր հետաքրքրեր զիրենք, կորեկը եւ կէկլը աժան էին եւ գնելով կամ փոխանակութեամբ կը տանէին եւ ձմեռը կը տապլկէին, մինչեւ որ թութը եւ պտուղները հասնէին:

Լեռներէն կ'իջնէին դաշտ, թութով կը սնանէին եւ յարկի տակ բնակելու պէտքը չէին զգար: Պարտէզները թըթեններու ծառերու տակ կը գիշերէին, ոչ ոք բան մը կ'ըսէր: Մանաւանդ որ «խէյրաթլըղ» թութեր շատ կային, այսինքն ոչ-սեփականութիւն, այլ բնութիւնը ինքնաբերաբար բուսուցած եւ կամ բարի մէկը ճամբաներուն եզերքները տնկած ըլլալով: Աւանդ դարձած էր Բալուի ժողովուրդին մէջ եւ կ'ըսէին.— Քիւրտը կուգայ հայ հողագործէն կորեկ կամ կէկլ գնելու, առանց նմոյշ մը կը բերուի ափ մը անկէ, ափ մը միւսէն: Կը նայի Քիւրտը եւ կ'ըսէ.

— «Այս կորեկը լաւ է, լաւ, մինակ թէ մէկ մէկ հատ ցորեն կայ մէջը՝ հաշւոյս չի գար»:

Այսպէս չարքաշ եւ խեղճ ապրելով հանդերձ, երբեք պանդխտութիւն չեն փորձած: Կառչած են իրենց օջախին եւ ընտանիքին: Ապրելով Հայերու հետ կողք կողքի, իւրացուցած են Հայերու բարքերը: Կային քիւրտ ծառաներ որ Հայերէն գիտնալէն զատ սորված էին հայերէն աղօթքներ եւ եկեղեցական արարողութիւններ:

Ուրեմն, Աշմուշատի բնակչութիւնը երբեք պանդխտութեան չէ գացած, ինքն իր մէջ մնացած է եւ լաւ ապրած:

Դաշտային երեք հայկական խառն գիւղերը՝ Թիլ, Թրխէ, Նաճարան չեն հետեւած ուրիշներու օրինակին: Պահած են իրենց ընտանեկան բոլոր սրբութիւնները ամենայն ջերմեռանդութեամբ:

Գիւղացի կիներու համեստութիւնը եւ ամօթխածութիւնը այնքան խոր էր որ, երբեք մէկ գիւղէն միւսը աղջիկ չէին տար: Գիւղացիները ծնողքին չափ իրաւունք ունէին տէր եւ պաշտպան կանգնելու այն աղջկան որուն ծնողքը կ'ուզէր ուրիշ գիւղերէ փեսայ ընտրել: Երբ աղջիկ մը զուրկ ըլլար աւանդական առաքինութիւններէն եւ զանազան թերութիւններ ունենար, այն ատեն գիւղէն դուրս հարս կուտային: Եւ եթէ հարս գացած տան մէջ կռիւ յարուցանէր, երեսին կը շըպրտէին հետեւեալը.

— Եթէ դուն լաւ աղջիկ ըլլայիր, գիւղէն դուրս չէին հաներ:

Իսկ Աշմուշատցիները Արածանիի միւս ափէն, վարի գեղերէն հարս չէին առներ: «Անոնք մեզի հարս չեն ըլլար: Ջավուշ են ջրին ընդիացի աղջիկները» կ'ըսէին: Մեր գիւղը վարի գիւղերէն հարս մը եկած էր: Գիւղացիները անունը չէին արտասաներ եւ ոչ ալ կեսրանք: (Ջրինընդիացին, ջրինընդիացուն ըսէք թող հոս գայ»: Այսպէս կ'անուանէին:

X

Հարիւր հազարաւոր մարդիկ անցած են Բալուի կամուրջէն, որուն հոյակապ կառուցուածքը դարերով հիացում պատճառած է Արածանիի կատաղի ալիքներուն դէմ յանդիման: Անոր եօթը կամարակապ վիթխարի սիւները կը բարձրանան օդին մէջ: Արածանին իր ամբողջ ուժը կը հաւաքէ այդ նեղ անցքին վրայ, մինչդեռ ուրիշ տեղեր իր ուժը կը տարտղնուի ու խաղաղ կ'ընթանայ: Հեռուէն կը տեսնես որ ահա շաչիւնով շառաչիւնով աժդահարի, ոլորապտոյտ օձի նման քերելով ժայռերու կողերը, աբազավազ յորձանքով մը կուգայ կը բախի եօթը կամարներու «աչք» ամբարտակին: Սակայն կամուրջը միշտ ցցուն եւ յաղթական կը կանգնի ու կը մենամարտի Արածանիի ամեհի կոհակներուն հետ, առանց իր ուժէն բան մը պակսեցնելու:

Ո՞ր միտքն է յղացեր, ո՞ր ձեռքն է շիներ զայն:

Կամուրջին եւ Արածանիի դուպարին կենդանի վկան է Ս. Մեսրոպի բերդը, ճիշդ կամուրջի կողքին, տասը կամ քսան մեղր հեռաւորութեամբ:

Այս բերդն ալ նոյնքան խորհրդաւոր է եւ հրաշապատում որքան կամուրջը եւ Արածանին:

Հազար հազար տարիներ առաջ, երբ Մեծն Տիգրան իր արի արանց ուժը կը փորձէր Հռոմայեցիներու (Լուկուլլոսի) բանակին դիմաց, եւ ահեղ ճակատամարտ կը մղէր, թշնամի անթիւ ու անհամար զօրքին դէմ, իր կուսակիցները դաւադրութեամբ իր կռնակէն կը զարնէին: Հայոց բանակը կը քայքայուէր, եւ Մեծն Տիգրան կը նահանջէր Արածանիի ուղղութեամբ դէպի արեւելք: Բալուի առջեւ աշխարհակալը նորէն կը հաւաքէ իր մնացեալ ուժը, Հռոմայեցիներու բանակը ետեւէն կը հասնի ու կը սկսի ահեղ ճակատամարտը: Կեանքի եւ մահուան կռիւ մըն է որ կը մղէ Մեծն Տիգրան: Այդտեղ Հռոմայեցիները կը պարտուին ու կը կնքուի բուռ մը հայ քաջերու սուրերէն: Հռոմայեցիները դաշինք կ'ուզեն կնքել Մեծն Տիգրանի հետ: Այդ դաշինքներէն մէկն ալ Բալուի կամուրջին շինութիւնն է: Մեծն Տիգրան կը պարտադրէ Հռոմայեցիներուն շինել ճիշդ այն տեղին վրայ, ուր մղուած էր ճակատամարտը:

Ս. Մեսրոպայ բերդին քովն է Քիթ (Քնթիկ) կոչուած ներքնուղին կամհոր, որ անդունդի տպաւորութիւն կ'ընէ, վարի Թաղ կոչուած տուներու տակէն ծակուած մինչեւ Արածանիի ափը: Նունիկ կոչուած խոշոր քարով մը գոցուած է ծակը: Այս գետնուղին անշուշտ երկու նպատակով շինուած է, առաջին քաղաքը թշնամիներէ պաշարուած ժամանակ գիշեր ատեն իջնել եւ ջուր առնել Արածանիէն, որպէս զի ժողովուրդը ծարաւ չմեռնի, որովհետեւ Բալու քաղաքը ջուրի պակասէն կը տառապէր:

Երկրորդ պատճառը որ աւելի հաւանական է,— Քնթիկէն իջնել մինչեւ Արածանիի ափը եւ թշնամին պաշարման շղթայի տակ առնել եւ անակնկալի բերելով կոտորել զայն:

Բալու քաղաքը շատ անգամներ ենթարկուած է բարբարոս ցեղերու խուժմին եւ աւարի տրուած:

Բալուի ամրոցներուն վրայ երկար ժամանակ իշխած են Արաբ ամիրաներ եւ իշխաններ:

Բալուն շատ ընդարձակ անտառներ ունի որ կ'երկարին դէպի Սասուն:

ՄԻՍԱՔ ԽՐԱԼԵԱՆ

(Վերջ)

ԲԱԶՄԱԹԻՒ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԱՒՍՏՐԻՈՅ ՄԷՋ

Շաբաթէն կիրակի լուսնալու գիշերը, Վիեննայի ոստիկանութիւնը հետապնդումներ կատարելով նացիներուն դէմ, հարցաքննեց 1500 հոգի: Ձերբակալուեցան 600 կասկածելիներ:

Ինսպրուքի համալսարանէն կարգ մը ուսանողներ որոնք հիթլէրական խաչեր գծեր էին զանազան վայրերու մէջ, դատապարտուեցան մինչեւ վեց շաբաթ բանտարկութեան: Միեւնոյնատեն ոստիկանութեան կողմէ բռնադատուեցան իրենց իսկ ձեռքով եւ աճապէն քաղմութեան առջեւ աւրելու այդ խաչերը:

ՓՈԽԱՐՔԱՆ ԿԸ ՄԵՐԺԷ, ԿԱՆՏԻ ԿԸ ՊՆԴԷ

Կանտի նամակ մը գրելով Հնդկաստանի փոխարքային, տեսակցութիւն մը խնդրած էր, խօսելու համար անհնազանդութեան պայքարի դադարման մասին: Փոխարքան մերժեց ընդունիլ, անօգուտ գտնելով որեւէ տեսակցութիւն, քանի որ հնդիկ ազգային խորհուրդը կրնար իր նախաձեռնութեամբ դադրեցնել պայքարը, մինչդեռ այդպէս չէ ըրած:

Կանտի նոր նամակ մը գրելով փոխարքային, կը պնդէ տեսակցութեան մասին: Այս առթիւ կը շեշտէ.

— Ես կ'ուզեմ բռնադատեալ հնազանդութեան եւ գործակցութեան տեղ հաստատել կամաւոր գործակցութիւնը եւ անկեղծ ու սիրայօժար հնազանդութիւնը:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՇՐՋԱՆԸ ՀԵԾԵԼԱՆԻՒՈՎ

Ֆրանսայի շրջանը կատարող հեծելանուորդները որոնք այս միջոցիս կը գտնուէին Պիրէնեան լեռները, երկուշաբթի օր կտրեցին նոյն լերան վերջին հանգրուանը՝ Թարպ — Փօ (185 քիլոմէթր): Առաջին հանդիսացաւ Իտալիոյ ախոյեան Կուէռա, Բ. Ֆրանսացի՝ Սփէշէր, Գ. Իտալացի՝ Մարթանօ: Այս հանգրուանը հեծելանուորդներուն համար եղաւ շատ յոգնեցուցիչ եւ տաժանելի, որովհետեւ հոս էր որ յայտնի պիտի ըլլար թէ ո՛վ պիտի կրնար տանիլ յաղթանակը: Յաղթականը արժանացաւ ջերմ ընդունելութեան եւ կոչուեցաւ «երկաթէ մարդ»ը: Այս առթիւ զգալի փոփոխութիւններ եղան ընդհ. դասաւորման մէջ, ինչպէս նախատեսած էինք: Ահաւասիկ վերջին դասաւորումը.— Ա) Սփէշէր՝ Ֆրանսացի (113 ժ. 03 վ. 47 երկվայրկեան): Բ) Մարթանօ՝ Իտալացի (113 ժ. 08 վ. 55 երկվ.): Գ) Կուէռա (113 ժ. 10 վ. 48 երկվ.):

Երէկ, երեքշաբթի, վերջին հանգիստի օրն էր: Իսկ այսօր, չորեքշաբթի պիտի կտրեն Փօ — Պորտօ հանգրուանը:

Յ. Հ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՓԱՐԻԶԻ ԿՈՄԻՏԷՆ ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ ՓԱՐԻԶԻ ՇՐՋԱՆԻ բոլոր ընկերները այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 51, rue de Rivoli, Café Samaritaine ի ներքնայարկը: Մէթրօ՝ Շաթըլէ: Օրակարգ՝ Հաշուետուութիւն եւ Շրջ. ժողովի օրակարգի շարունակութիւն:

ԱՆԻԷՌ-ՊՈՒԱ-ՔՈԼՈՆՊԻ «Վիշապ» Կոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Պէքոնի կայարանին դիմացը սովորական հաւաքատեղին: Օրակարգ՝ 11րդ Շրջանային ժողովի օրակարգի հարցեր: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ «Սարգիս-Մինասեան» ենթակոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին Հայ Ակումբին մէջ: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Ընտրութիւն պատգամաւորի: Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Ներկայանալ անդամատետրով:

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Քրիստափոր խումբի ընդհ. ընկերական ժողովը տեղի կ'ունենայ վաղը Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին Հ. Յ. Դ. Պատ. Միութեան Գրադարանին մէջ: Խիստ Կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ԼԻՈՆԻ ԿՈՄԻՏԷՆ ընդհ. անդամական ժողովի կը հրաւիրէ Լիոնի բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Հ. Յ. Դ. «Զարդարեան» Գրադարանին մէջ: Խիստ կարեւոր օրակարգ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Ռոստոմ» Ենթակոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը տեղի պիտի ունենայ այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8ին սովորական հաւաքատեղին: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ ԴԱՍԱԽՕՍԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ

ՓՈՆԹԷ եւ ՍԷՆ-ՍԱԹՈՒՐՆԷԻ (Ավինեոն) Մուրատ եւ Անդրանիկ խումբերու միասնաբար դասախօսական ժողովը տեղի կ'ունենայ այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 1ին Փոնթէի մէջ: Կը խօսի ընկեր ԱԶԳԻՆ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ:

ԷՔՍԻ մէջ այս Կիրակի երեկոյ ժամը 7ին: Կը խօսի ընկեր ԱԶԳԻՆ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ:

ՓԻՒԺԷ-ՍԻՒՐ-ԱՐԺԷՆԻ եւ ՏՐԱԿԻՆԵԱՅԻ Զաթօ-Շերօ եւ Դանիէլ Վարուժան խումբերու միասնաբար դասախօսական ժողովը տեղի կ'ունենայ այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին Տրակինեայի մէջ: Կը խօսի ընկեր ՊՕՂՈՍ ՀԻՒՍԵԱՆ:

ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ Է

Ֆր. Կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղին դաշտահանդէսը ՕԳՈՍՏ. 13Ի ԿԻՐԱԿԻ ՕՐ, օդին աննպաստ ըլլալուն հետեւանքով:

Դաշտահանդէս

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Անիէռ-Պուա-Քոլոնպի Վիշապ կոմիտէին կողմէ եւ հովանաւորութեամբ Եւր. Կեդր. Կոմիտէի. այս կիրակի առաւօտէն մինչեւ իրիկուն Արժանթէօյի անտառին մէջ:

Կը նախագահէ՝ Ընկ. Գ. ԲԱԼԱԵԱՆ

Պիտի խօսին ընկերներ՝ Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ եւ Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ

գեղարուեստական ճոխ բաժին: ճոխ եւ մատչելի պիւֆէ

Մասնակցութեամբ «ԵՓՐԱՏ» նուագախումբի:

Հաղորդակց. միջոցներ.— Փորթ տը Քլիշիէն առնել 40 թիւ հանրակառքը: Սէն-Լազարի կայարանէն շոգեկառք եւ իջնել Կառ Արժանթէօյ, ուր պիտի սպասեն առաջնորդներ ցոյց տալու համար հանդիսավայրը:

Դաշտահանդէս

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

կազմակերպուած՝ ՀՐԱՅՐ, ՌԱԶՄԻԿ եւ ՏԻՒՐՈՍ ԽՈՒՄԲԵՐՈՒ ԿՈՂՄԷ 23 ՅՈՒԼԻՍ, ԱՌԱՒՕՏԵԱՆ ԺԱՄԸ 9էն ՄԻՆՉԵՒ ԻՐԻԿՈՒՆ

Կը նախագահէ՝ ընկ. Լ. ԳԷՒՈՆԵԱՆ

Կը խօսին ընկերներ՝ ԱՐՇԱԿ ՋԱՄԱԼԵԱՆ եւ ուրիշներ

գեղարուեստական գեղեցիկ ժամանց: ճոխ պիւֆէ դիւրամատչելի գիներով: փափաքողները կրնան ճաշերնին միասին բերել:

Հաղորդակցութեան միջոց.— Gare du Nordէն շոգեկառք առնել ժամը 9, 10.8, 10.17, 10.35, 10.50, 11.28, 12.09, 13.17, 13.27 եւ իջնել Villiers-le-Bel-Gaunesses,

Ընտանեկան խնջոյք

ՎԱՐԴԱՎԱՌԻ ԱՒԱՆԴԱԿԱՆ ՏՕՆԻ ԱՌԹԻՒ ՏԱՐՕՆ-ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆԻ ՀԱՅՐԵՆԿՑ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊԱԾ Է ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ ՄԸ

որ Ուխտի Օրն է միեւնոյն ժամանակ մեր բիւրաւոր նահատակներուն: տեղի կ'ունենայ այս կիրակի ժամը 2ին

160, Route d'Orléans, Bagneux

Կը հրաւիրուին բոլոր մեր հայրենակիցները անխտիր եւ Տարօնիաւանդութիւնները սիրող հայրենակիցները:

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

Դպրոցասէրի Տիկնանց Ընկերութեան Վէնսէնի եւ Շրջանի հանդէսը տեղի կ'ունենայ հովանաւորութեամբ Կեդրոնական Վարչութեան

Այս կիրակի ժամը 2.30ին տեղւոյն մանկապարտէզի սրահին մէջ 1, rue du Midi, (Place de la Mairie) սրճարանին Ա. յարկը կը խօսին՝ ՏԻԿ. ԷԼԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ եւ Պ. Կ. ԲԱՍՄԱՋԵԱՆ «Անի»ի մասին եւ մոգական լապտերով ցոյց պիտի տայ պատմական ճնութիւններ:

Կ'երգեն եւ կ'արտասանեն աշակերտները: Մուտքը ազատ է:

«ՎԷՄ»

ԵՐԿԱՄՍԵԱՅ ՀԱՆԴԷՍ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ԵՒ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ

Խմբագիր՝ Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

ՎԷՄԸ պիտի բովանդակէ ուսումնասիրութիւններ մշակոյթի եւ պատմութեան մասին, քննադատութիւններ, կենսագրականներ, յուշեր, վաւերագրեր, տեսութիւն ու գրախօսական, նկարներ: Պիտի հետեւի հայ եւ օտար կեանքի նորութիւններուն, հայ գրականութեան, արուեստներու, պատմութեան եւ մշակոյթի այլ ճիւղերու մասին: Յատկապէս լայն տեղ պիտի տայ Հայոց պատմութեան ազատագրական պայքարի շրջանին:

ՎԷՄԸ պիտի ձգտի հայ մշակոյթի դրօշակին շուրջ համախմբել հայ մտաւորականութեան եւ ընթերցող հասարակութեան լայն խաւերը՝ առանց խտրութեան:

ՎԷՄի առաջին թիւը լոյս կը տեսնէ յառաջիկայ Սեպտեմբերին:

Բաժանորդագրութեան պայմանները.—

Ամերիկա, Բրիտ. կայսրութիւն, Եգիպտոս, Իտալիա՝ տարեկան		65 փրանք
Ֆրանսա եւ այլ երկիրներ	»	50 փրանք
Ռումանիա, Պուլկարիա, Յունաստան, Սուրիա, Պարսկաստան	»	40 փրանք

Բաժանորդագրութեան համար այժմէն դիմել՝

L. Kévonianի 17 Rue Damesme, Paris (13)

ԱԶԴ

Ֆրանսական Բանակի Հայ Նախկին Կամաւորներու Միութեան նոր վարչութիւնը ընտրուած յունիս 9ին, ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր անդամները այս Ուրբաթ երեկոյ, ժամը 20.45ին Café des Trois Portes, Ա. յարկը, 65 Rue Lafayette (Métro Cadet) I—

Օրակարգ.— 1) 1933 յունիս 9ի ժողովի տեղեկագրի ընթերցում: 2) Ներկայացում վարչութեան նոր անդամներու: 3) Տարեկան ուխտագնացութիւն դէպի Arras եւայլն, եւայլն:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուի Էնկիւրիի Սթանոզ գիւղէն Կղեմէս Սինանեան, որ վերջին անգամ զինք տեսած է իր հայրենակիցներէն Ռուբէն Թէլլալեան, Ատանայի Կեաւուր Տաղի մէջ: Փնտռողն է իր մայրը՝ Եղիսաբեթ, քոյրերը՝ Նունիկ, Հռիփսի եւ եղբայրը՝ Ռուբէն Սինանեան: Հասցէ 18 Avenue du Bas Meudon, Issy-les-Moulineaux. Seine Կը խնդրուի սուրիահայ թերթերէն արտատպել: Լուր տուողին 500 փրանք նուէր:

ՇՈՒՏՈՎ ԼՈՅՍ ԿԸ ՏԵՍՆԷ

«Հայ թաքարական ընդհարումները»

ՀԱՏՈՐ ԱՌԱՋԻՆ

ԲԱԳՈՒԻ ԱՌԱՋԻՆ ԸՆԴՀԱՐՈՒՄՆԵՐԸ

Ընտիր թուղթի վրայ եւ նկարներով: Գինն է՝ 15 փրանք

Ամերիկա, Բրիտ. կայսրութիւն եւ Եգիպտոս 20 փրանք:

Գրադարան - ընթերցարաններուն 10 փրանք:

Պիտի տպագրուի սահմանափակ քանակութեամբ:

Ապսպրանքները պէտք է ղրկել մինչեւ գրքին լոյս տեսնելը:

Ապառիկ ոչ օրինակ չի ղրկուիր:

Դիմել՝ A. Kulkhandanian, 71, Ave. Kléber, Paris (16)

ԿԱՐԵՒՈՐ

Ծանօթ Օրիորդ մը կը ստանձնէ ֆրանսերէնի, անգլիերէնի, գերմաներէնի եւ ճայերէնի դասեր տալ տուներու մէջ: դիմել Յառաջի վարչութեան:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱԾ Է 14(ՔԵՐԹՈՒԱԾ[illegible]) մել հեղինակին N. SARAFIAN, 2[illegible] du Petit Parc Vincennes, Seine.

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ կծուայ գի[illegible] Ղուկաս Միքայէլեան: Իմացնել «[illegible]առաջ»ի խմբագրութեան:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (18)

ԱՀԱԲԵԿԻՉԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ

Ա. ԳԼՈՒԽ

ՊԼԵՀՎԷԻ ՄԱՀԱՓՈՐՁԸ

Տան մէջ, ուր կը բնակէր, մասնաւորաբար տանտիրոջ առջեւ մեծ համբաւ կը վայելէր իբրեւ կրօնասէր, սակաւապէտ եւ աշխատասէր: Այս բարեմիտ մարդիկը, արդարեւ, երբեք չէին մտքէ անցըներ թէ յեղափոխական մըն է ան:

Պլեհվէ, այդ շրջանին, կը բնակէր իր ամառնային տունը, Ապտէկարսկիի կղզին մէջ եւ, ամէն հինգշաբթի, առտուան շոգեկառքով, կ'երթար ցարին մօտ, Ցարսկոյէ — Սէլօ: Հսկողութիւնը, ուրեմն, կեդրոնացուած էր մասնաւորապէս այդ օրերուն մէջ, ինչպէս նաեւ կը հետապնդուէր երեքշաբթի օրերը, երբ կ'երթար Մարիա պալատ, մասնակցելու նախարարական խորհուրդին: Մարտական Մարմնի բոլոր անդամները, Կալիայեւ, Ք. Դուլեբով եւ Ն. որ այլեւս Պետերբուրգ վերադարձած էր, ինչպէս նաեւ յաճախ մեզմէ մէկը, Դորա, Փ., Սազոնով կամ ես, հսկողութիւն կը կատարէինք այդ օրը: Սակայն Կալիայեւ չէր գոհանար մեր հաւաքական հսկողութեամբ, որ կը կատարուէր ըստ նախապէս մշակուած ծրագրի մը: Իրեն յատուկ տեսակէտներ ունէր Պլեհվէի պտոյտներուն մասին եւ ամէն օր, երբ գործի կ'երթար, կ'աշխատէր հանդիպիլ նախարարին կառքին: Հիմնուելով փողոցին ամէնէն փոքրիկ մէկ նշանին վրայ,— լրտեսներու թիւը, ոստիկաններու հագուստ ու կապուտը, եւ հետեւցնելով այն մանաւոր ուշադրութենէն, որ ցոյց կը տրուէր փողոցներու մէջ երբ նախարարին կառքը կը մօտենար, Կալիայեւ կը պնդէր թէ Պլեհվէ կամ անցած էր, կամ պիտի անցնէր այս կամ այն փողոցէն: Վաճառատուփը ունէր կախ,— յաճախ վաճառատուփին մէջ կը դնէր սիկար, խնձոր, թուղթ, մատիտ,— Կալիայեւ կը թափառէր բոլոր այն փողոցներուն մէջ, ուրկից, իր կարծիքով, պիտի անցնէր Պլեհվէ:

Շատ քիչ անգամ կը պատահէր, որ օր մը չհանդիպէր նախարարին: Երբ կը նկարագրէր իր տեսածը, ոչ միայն թանկագին եւ մանրամասն տեղեկութիւններ կուտար ձիերուն գոյնին ու նշաններուն, կառապանին ու ոստիկաններուն կերպարանքին մասին, այլ եւ նոյնիսկ կառքին այս կամ այն մասերուն վրայ: Եւ բոլոր այդ մանրամասնութիւնները իր բերնին մէջ կը դառնային շօշափելի եւ կարկառուն: Գիտէր այլեւս կառքին բարձրութիւնը, լայնքը, ներկը, ինչպէս անիւներուն ձեւը, իրեն ծանօթ էին նոյնպէս կառքին սանդղամատը, դրան բռնակը, լապտերները, անիւներուն շրջագիծը, կառքին պատուհանները:

Աւելին, դէմքով կը ճանչնար նա՛ հետեւորդ ոստիկանները:

Ք. եւ Դուլեբով, իբրեւ կառապան, չէին կրնար այսքան տեղեկութիւն քաղել: Իրենց համար անկարելի՝ չարունակ մերժել ներկայացող յաճախորդները, այնպէս որ յաճախ կը ընտրէին թողուլ հսկողութեան համար ընտրած իրենց տեղերը, երբեմն յաճախորդի մը համար, երբեմն ոստիկաններու հրամանով: Բայց երկուքն ալ իրենց կարգին կուգային հաստատել կամ լրացնել Կալիայեւի տեղեկութիւնները: Այլեւս Մարտական Մարմնին միւս անդամներուն, Սազոնովի, Փ.ի, Բրիլլիանտի, Ն.ի եւ իմ քաղած պատահական տեղեկութիւններս նուազ արժէք կը ներկայացնէին: Վերջապէս, մեր կանոնաւոր հսկողութիւնը մեզ հասցուց այն ապահովութեան թէ ամէնէն դիւրինն էր Պլեհվէն սպաննելը հինգշաբթի օր, Ապտէկարսկիի կղզիէն մինչեւ Ցարսկոյէ — Սէլօ կայարանը ճամբուն վրայ:

Յունիս ամսուն երկրորդ կիսուն էինք: Աղեւ, վստահ թէ մեր աշխատանքը լաւ կ'ընթանար, հեռացաւ Պետերբուրգէն: Ցարը վերադարձաւ Պետերհոֆ, եւ Պլեհվէ սկսաւ հինգշաբթի օրերը ցարին մօտ երթալ ոչ թէ Ցարսկոյէ Սէլօ կայարանէն, այլ Բալթեան կայարանէն: Հսկողութիւնը հասած էր իր լրումին: Սազոնով պէտք ունէր ժամանակ մը իր ծննդավայրը դառնալու: Եւ մենք ճամբեցինք: Ահա պատրուակը: Անզգուշութեամբ հայելի մը կոտրած էր: Սազոնով կ'երթայ դռնապանին մօտ եւ իր ցաւը կուլայ.

— Ափսո՜ս, հայլու թէ գործս կարգի մտած էր, ահա կը կորսնցնեմ հացս...

— Ինչո՞ւ համար...

— Հայելին կոտրեցի:

Դռնապանը կը զարմանայ:

— Հայելիի՞ մը համար... կարելի՞ բան է...

Սազոնով դէմքը կը ծածկէ երկու ձեռքերովը եւ կ'ըսէ.

— Բայց մտիկ ըրէ, երբ սենեակը կը շտկէի, կոտրեցի հայելին, տիկինը լսեց ձայնը, վազեց հասաւ եւ սկսաւ պոռալ. «Հայելին կոտրեցի՞ր, հա՞, շան լակոտ, անպիտան»:

— Յետո՞յ:

— Ես ալ պատասխանեցի. «Ծիծաղը գոյդ չինեց հարկաւ»:

Դռնապանը ձեռքերը երկինք բարձրացուց.

— Ի՞նչ կ'ըսես, ի՞նչպէս համարձակեցար ըսել տիկնոջ: Ի՞նչ կծու խօսք է այդ: Յետո՞յ, ի՞նչ պատահեցաւ յետոյ:

— Յետո՜յ, տիկինն սկսաւ [illegible]ոնը եկաւ, եւ առանց բառ մը [illegible] սանելու, օձիքէս բռնեց եւ [illegible] դուրս հրեց զիս:

— Առանց բառ մը ըսելո՞ւ:

— Առանց բառ մը ըսելու:

Դռնապանը մտածկոտ ձեւ [illegible] առաւ:

— Դժուարացեր է խնդիրը, [illegible] կամս, այսուհանդերձ գնա, [illegible] թիւն խնդրէ, թերեւս ներեն:

— Ոչ, չեն ներեր, այնպիսի կ[illegible] է որ...

Հասկնալի է անշուշտ, որ չ[illegible] եւ Սազոնով մեկնեցաւ նոյն օր[illegible] Սազոնովէն վերջ, ես ալ մեկ[illegible] Մոսկուա: Ցարկարաժնին մէջ [illegible] Դորա եւ Փ., իսկ Կալիայեւի [illegible] ցէրի հրահանգ տրուեցաւ որ [illegible] օր յետոյ իրենք ալ Մոսկուա [illegible] խորհրդակցելու համար մահա[illegible] ծրագրին մանրամասնութիւն[illegible] վրայ:

(Շարունակելի)

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme :-: PARIS (13)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 20 ՅՈՒԼԻՍ 1933
20 Juillet 1933

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

9րդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2243 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԴՐՕՇԱԿԻ ՀԱՐՑԸ, ԱՅԼ...

Պատահակա՞ն երեւոյթ է հակադրօշակեան խելագարութիւնը, որուն պերճախօս նմոյշներէն մաս մը ամփոփեցինք երէկ:

Դժբախտաբար ոչ: Գոնէ վերջին ամիսներու անցքերը, մասնաւորապէս Ամերիկայի, Պուլկարիոյ եւ Եգիպտոսի դէպքերը նկատի առնելով, այն եզրակացութեան կը հասնինք թէ՝ դրօշամարտը կը մղուի մասնաւոր ազդանշանի մը վրայ:

Պայքարը նոր չէ եւ ամէն գաղութ զոյնզգոյն պատմութիւններ ունի այս գլուխէն:

Անոր առաջին ծալքերը բացուեցան Աթէնքի մէջ, ութ տարի առաջ, երբ մարդիկ թեւ առած էին Շահվերտեանի ներկայութենէն:

1931–32ին, երբ ներգաղթի խնդիր կար, դրօշամարտն ալ դարձաւ կենդանի նշանախօսք, նոյն իսկ արիւն թափել տալով (Ֆիքս):

Ներգաղթի կարաւաններուն մեկնումէն յետոյ, կիրքերը երեւութապէս խաղաղած են Յունաստանի մէջ:

Բայց, դրօշամարտը կը շարունակուի անընդհատ, միայն տեղ եւ ձեւ փոխելով:

Ինչպէս կ'երեւայ, այս տարի մրցանիշը պիտի կոտրեն Ամերիկայի եւ Եգիպտոսի գաղութները:

Մասնաւորապէս վրդովիչ է Ամերիկայի անցուդարձը, որ սկիզբ առաւ ապրիլեան սգահանդէսով, մերկապարանոց խայտառակութեամբ շարունակուելու համար միջազգային հանդէսներու մէջ:

Կը բաւէ յիշել միայն վերջին դէպքը,— Շիքակոյի ցուցահանդէսի պարագան, ուր առաջնորդը, ցուցահանդէսին «Հայկական Օր»ուան (երէկ վրիպած էր այս տողը), նախագահելու համար, պայման կը դնէ որ եռագոյնը վերցնեն ոչ միայն բեմէն, այլ եւ ուրիշ ո՛ր եւ է վայրէ ...

Եթէ կազմակերպուած պայքար եւ որոշ յանձնառութիւն չէ այս, հապա ի՞նչպէս կը բացատրէք Ամերիկայի Առաջնորդին այս ամբարտաւան եւ կոպիտ ընթացքը: Այն ալ՝ օտար միջավայրի մէջ, եւ օտարներու առջեւ: Նոյն իսկ հակառակ՝ ցուցահանդէսի կազմակերպիչ պաշտօնէական բարեխօսութեան ...

Նոր չէ որ պիտի ճանչնանք Ղեւոնդ եպիսկ. Դուրեանը:

Բայց, իր քաջագործութեանց այս վերջին դրուագը խկապէս որ Աթէնքի Մազլըմեանն ալ պիտի նսեմացնէ:

Ամէն պարագայի մէջ, պէտք է շնորհաւորել Երեւանը, որ յաջողած է հաւատարիմներ ճարել բարձրաստիճան կղերէն, իր մանածը ներկելու համար:

Այդ փարձու ստախճանաւորներուն սեւ շուքն է որ այնքան ճեղքեր բացած է եւ կը բանայ գաղութներու մէջ:

Եւ, անոնց շնորհիւ է որ, ամէնէն տարրական խնդիրները կը յանգին ողբերգութեան, կը դառնան կռուախնձոր, հրաւիրելով օտար միջամտութիւն:

Դառնալով բուն դրօշամարտին, բոլոր երեւոյթները կը հաստատեն թէ՝ եռագոյն, «Մեր Հայրենիք» բոլորը պատրուակներ են:

Գլխաւոր հարցը այս է,— Դաս մը մարդիկ եւ խմբակներ յանձն առած են, ուխտ ըրած են թոյլ չտալ որ գաղութները վարեն «հակապետական» քաղաքականութիւն: Այսինքն, ունենան իրենց ուրոյն դիմագիծը եւ ուղեգիծը:

Այս պարագան այնքան ճիշդ է որ, եթէ վաղը Երեւանը հրամայէ «Մեր Հայրենիք» երգել եւ եռագոյն պարզել, անոնք մէկ անգամէն զինաթափ կ'ըլլան, կը մոռնան, թանգարան կը նետեն իրենց բոլոր «պետական» գիտելիքները, եւ փողոցէ փողոց թափօր ալ կը կազմեն:

Մինչդեռ, այսօր այնքան մանրացեր, գռեհկացեր են որ, «Մեր Հայրենիք»ը կը ծաղրեն իբրեւ «Իտալացի աղջկան երգը»: Իսկ եռագոյնը, որ երէկ իրենց սրբութիւն սրբոցն էր, արդէն դարձեր է քուրջ կամ թաշկինակ ...

Բայց, վերջապէս ո՞ւր պիտի յանգի այս անճոռնի, անպատիւ խաչակրութիւնը:

Այլ եւս չափ ու սահման չեն ճանչնար եռագոյնը հալածողները: Եւ, ամէն անգամ տեղի կուտան ոստիկանական միջամտութեան:

Ի՞նչ է իրենց վերջնական միտքը: Իւրաքանչիւր երկրի կառավարութեան միջոցաւ արգիլե՞լ հայկական դրօշակին գործածութիւնը:

Իսկ արդիւ՞նքը: Շա՞հը: Եւ երբ առիթ ներկայանայ, «Ի՞նչ ընենք, ալ Օսմանին ալ պայրա՞քը պարզենք»:

Երբ կոպիտ կիրքն է որ կը խօսի, աւելորդ են այս հարցումները:

Եւ սակայն, կ'ուզէինք հաւատալ թէ՝ նոյն իսկ եռագոյնէն խրտչողներուն մէջ կը գտնուին հաւասարակշիռ մարդիկ, տրամադիր՝ վերջ տալու այս անարժան եւ գրգռիչ պայքարին:

Հաղարաւորներու մէջ հազիւ տասնեակներ կը կազմեն անոնք որ, այս կամ այն իմաստակութեամբ, աւելորդ կը գտնեն եռագոյնը:

Մնացեալը, ջախջախիչ մեծամասնութիւնը, գուրգուրանքով փարած է տարագիր դրօշին, խորհուրդ մը դրած է անոր մէջ, եւ կ'ուզէ որ իր հոգին հովանայ անոր ծածանումով եւ իր սիրտը զըրոփէ անոր ծալքերուն հետ:

Ո՞վ կը վնասուի: Կամ, ի՞նչ օգուտ կը սպասէք թիավարելով հոսանքին դէմ եւ թոյն խառնելով բնական խանդավառութեան մը:

Մանաւանդ որ, դրօշակի հարց չէ այս, այլ՝ շատ աւելի նենգ խաղ մը՝ գաղութներու ինքնավարութեան եւ խաղաղութեան դէմ:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Միապետական խլրտումներ Յունաստանի մէջ

Աթէնքէն կը հեռագրեն թէ Սելանիկի ժողովրդական (արքայական) կուսակցութեան վարիչները արտակարգ ժողով գումարելով, բանաձեւ մը ստորագրած են ի նպաստ միապետութեան վերահաստատման: Իրենց թեկնածուն է իշխան Նիքոլա, որ այժմ Փարիզ կը գտնուի:

Տակաւին չէ ստուգուած թէ Սելանիկի ժողովրդականները ինքնագլո՞ւխ շարժած են թէ համախորհուրդ կուսակցութեան ղեկավարութեան հետ, որուն գլուխը կը գտնուի վարչապետ Ցալտարիս:

Թեվֆիք Րիւշտի նորէն կը փառաբանէ Թուրքեւյոյն բարեկամութիւնը

Թուրքիոյ արտաքին գործավարը Աթէնքէն մեկնելէ առաջ հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրած է յունական թերթի մը.

— Յունաստանի եւ Թուրքիոյ բարեկամութիւնը թանկագին է: Ձեմ չափազանցեր եթէ ըսեմ որ այս երկու երկիրները միացած՝ կը կազմեն մեծ ուժ մը: Մեր բարեկամութիւնը հաստատուած է մեր երկու ժողովուրդներու ազգային գոյութեան ճանաչման վրայ: Երկու ժողովուրդները միացած են խաղաղութեան ամրապնդման համար: Այս միացումը արգելք չէ որ մէկն ու միւսը բարեկամական յարաբերութիւններ մշակեն ուրիշ պետութեանց հետ որոնք նոյնպէս խաղաղութեան համար կ'աշխատին: Իրենց դարաւոր պատմութեան ընթացքին, մեր երկու ազգերը կարգով ապրած են խաղաղութեան եւ պատերազմի մէջ: Կրնամ հաւաստել թէ անոնք հրաշքներ գործած են, ամէն անգամ որ խաղաղութեամբ ապրած են: Յունաստանը Պալքանեան երկիր մըն է, բայց մանաւանդ միջերկրականեան պետութիւն մըն է: Հելլէնօ-թուրք խիստ սերտ բարեկամութիւնը այն առաւելութիւնը կ'ընծայէ որ արգելք չէ ուրիշ բարեկամութեանց, թէ Պալքաններու եւ թէ Իտալիոյ եւ Ֆրանսայի պէս մեծ պետութեանց հանդէպ որոնց հետ խիստ բարեկամօրէն կապուած է Թուրքիան: Այս բարեկամութիւնը պէտք է զարգանայ ամէն կերպով:

⁂ Պ. Ցալտարիս Էնգիւրի պիտի երթայ Սեպտեմբերին, ստորագրելու համար բարեկամութեան նոր դաշինքը:

Միացեալ Նահանգներու գործարանատէրերը

ԿԸ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԻՆ ԴԻՄԱԴՐԵԼ

ՆԱԽԱԳԱՀ ՐՈՒԶՎԷԼԹԻ ԾՐԱԳՐԻՆ

Ինչպէս հաղորդեցինք, Մ. Նահանգներու ճարտարագործական բանուորներէն աւելի քան մէկ միլիոն հոգի աշխատավարձի յաւելում պիտի ստանան այս շաբթու, աւելի պակաս աշխատելով հանդերձ: Գլխաւոր ճարտարագործութեանց մէջ — պողպատ, հիւսուածեղէն, երկաթուղի, ձգախէժ, շինութիւն — աշխատավարձերու բարձրացումը կը շարունակուի, հասնելու համար 1929ի մակարդակին: Մօտաւոր հաշիւներով, պողպատի ճարտարագործութեան բանուորներուն գնելու կարողութիւնը աւելցած է հարիւրին 283 համեմատութեամբ: Այս արդիւնքը հետեւանք է Նախագահ Րուզվէլթի ձեռք առած միջոցներուն, եւ աշխատաւոր բազմութիւնները գոհ կ'երեւան: Բայց, ճարտարագործութեան եւ սեղանաւորութեան իշխանները մտահոգութեան մատնուած են եւ կարգ մը նշաններէ կ'երեւայ թէ հրապարակ պիտի գան կազմակերպուած դիմադրութեամբ: Պողպատի եւ ածուխի գործարանատէրերը չեն ուզեր ենթարկուիլ այն հրահանգին որ բանուորները ազատ կը ձգէ կազմակերպուելու, քննելու համար իրենց հաւաքական պայմանագիրները:

Երկաթի եւ պողպատի ամերիկեան հաստատութիւնը յայտարարեց թէ գերագոյն Ատեանին առջեւ դատ պիտի բանայ տնտեսական վերակազմութեան օրէնքը գործադրող վարչութեանց դէմ: Այս վերջինները կը պատասխանեն թէ պատրաստ են դատի ներկայանալու: Եթէ դատը տեղի ունենայ, խնդրոյ առարկայ պիտի դառնան խորհրդարանին քուէարկած վերջին օրէնքները: Բայց, ընդհանուր կարծիքն այն է թէ Գերագոյն Ատեանը չպիտի կրնայ վճիռ արձակել կառավարութեան որոշումներուն դէմ:

Նկատի ունենալով որ ճարտարագործական եւ առեւտրական բազմաթիւ կազմակերպութիւններ կը փորձեն խափանել ձեռք առնուած միջոցները, կառավարութիւնը յայտարարեց թէ չպիտի վարանի ընդհանուր պայքար մը կազմակերպելու այդ հաստատութեանց դէմ: Այսպէս, ժողովուրդին հրաւէր պիտի ուղղուի գնել միայն այն ապրանքները որոնք շինուած են տնտեսական վերակազմութեան օրէնքի շրջանին: Զանազանութիւնը պիտի կատարուի մասնաւոր պիտակներով:

Միւս կողմէ, կառավարութիւնը քարոզութեան բոլոր միջոցները կը փորձէ, աշխատավարձքի յաւելման եւ աշխատանքի ժամերու կրճատման օրէնքը ժողովրդականացնելու համար: Այսպէս, լեռնակուտակ թռուցիկներ եւ տետրակներ կը հրատարակուին, կոչեր կ'ուղղուին օրաթերթերու եւ պարբերականներու մէջ, բազմազան խորհրդանշաններ եւ նշանախօսքեր կը պատրաստուին ամէն օր: Կը խորհուի իւրաքանչիւր նահանգի մէջ կազմել յանձնախումբեր, նահանգապետին նախագահութեամբ, որպէսզի ժողովներ սարքեն եւ ազգային վերակազմութեան պայքարին լծեն գործի մարդիկը: Շատ հաւանական է որ նախագահ Րուզվէլթ ինք բանայ այս պայքարը, ազգին ուղղուած կոչով մը:

Մակեդոնական շարժը պիտի դադրի՞

Սօֆիայէն կը հեռագրեն թէ կառավարութիւնը եւ մայրաքաղաքին ոստիկանութիւնը կը շարունակեն միջոցներ ձեռք առնել, խափանելու համար Մակեդոնական ահաբեկումները: Կտրուկ հրամաններ տրուած են Փէթրիչի ոստիկանութեան (մակեդոնական մինարերդ), որպէսզի խիստ եւ տեւական հսկողութիւն կատարուի:

Միխայլովի խմբակէն յետոյ, Փրոթոկէրովի խմբակն ալ յայտարարութիւն մը հրատարակեց, որով կ'ըսէ թէ պիտի դադրեցնէ վրէժխնդրական պայքարը, եթէ հակառակորդները դադրեցնեն իրենց գրգռիչ արարքները:

Քաղաքական շրջանակներու մէջ մեծ արժէք չեն տար այս յայտարարութեանց, որոնց նման ղեկոյցներ ուրիշ առթեն ալ հրատարակուած են, առ նուազն տասն անգամ: Փրոթոկէրովի կուսակիցները իրենց յայտարարութեան մէջ կը շեշտեն թէ պիտի զոհեն իրենց վրէժխնդրութեան իրաւունքը, վերահաստատելու համար խաղաղութիւնը՝ մակեդոնական կազմակերպութեան մէջ:

Հանրային կարծիքը աւելի խիստ միջոցներ կը պահանջէ, որպէսզի կարելի ըլլայ վերահաստատել մայրաքաղաքին խաղաղութիւնը:

Եւրոպան չպիտի հանգստանայ,

ԵԹԷ ՖՐԱՆՍԱ ԵՒ ԳԵՐՄԱՆԻԱ ՉՀԱՄԱՁԱՅՆԻՆ

Պ. Հէնտըրսըն, զինաթափութեան խորհրդաժողովին նախագահը, կը շարունակէ իր պտոյտները մայրաքաղաքէ մայրաքաղաք, համոզելու համար օրուան վարիչները:

Փարիզէն եւ Հռոմէնյետոյ, Պ. Հէնտըրսըն անցաւ Պերլին, ուր երկար տեսակցութիւններ ունեցաւ կառավարութեան անդամներուն հետ: Այս առթիւ խօսելով մամուլի ներկայացուցիչներուն, յոյս յայտնեց թէ զինաթափութեան խորհրդաժողովը գործնական ելքի մը պիտի յանգի: Բայց, շեշտեց, ատոր համար անհրաժեշտ պայման մըն է Ֆրանսայի եւ Գերմանիոյ համաձայնութիւնը: «Այդ համաձայնութենէն կախում ունի Եւրոպայի ժողովուրդներուն միջազգային յարաբերութեանց ապագան: Ֆրանքօ-գերման յարաբերութիւններն են որ պիտի վճռեն Եւրոպայի կացութիւնը»:

Յետոյ խօսելով չորսերու դաշինքին վրայ, Պ. Հէնտըրսըն անհրաժեշտ գըտաւ տեսակցութիւն մը՝ Ֆրանսայի եւ Գերմանիոյ վարչապետներուն միջեւ: Միայն այդ միջոցաւ կարելի է փարատել փոխադարձ կասկածները եւ անվստահութիւնը:

Պ. Հէնտըրսըն Պերլինէն անցաւ Փրակա:

Կանտի նորէն բանտ պիտի իյնայ

Իբրեւ պատասխան իր երկրորդ դիմումին, Կանտի նորէն մերժողական պատասխան ստացաւ:

Այս պատասխանին վրայ, փոխարքան տեսնելէ յուսահատելով, Կանտի Փունայէն մեկնեցաւ՝ Ահմէտապատ, ընկերակցութեամբ քանի մը հաւատարիմներու: Կ'ըսուի թէ որոշած է վերսկսիլ ուղղակի պայքարը, ապացուցանելով «մարդուն չհնազանդելու իրաւունքը»: Եթէ իսկապէս վերսկսի անհնազանդութեան պայքարը, Կանտի նորէն բանտ պիտի առաջնորդուի: Ոստիկանութիւնը միջոցներ ձեռք առած է, որպէսզի անպատեհ ցոյցեր չըլլան Կանտիի անցած ճամբուն վրայ:

Սպանիան ալ կը պատրաստուի ճանչնալ

Սպանիան ալ առենէ մը ի վեր բանակցութիւններ կը կատարէ, ճանչնալու համար խորհրդային իշխանութիւնը

Վերջին լուրերու համաձայն, բանակցութիւնները շատ յաջող վիճակի մէջ են եւ նոյն իսկ թեկնածուներ կը մատնանշուին դեսպանութեան համար:

Ընկերվարական երեսփոխանները

ՈՐՈՇԵՑԻՆ ՇԱՐՈՒՆԱԿԵԼ ՊԱՅՔԱՐԸ

Փարիզ գտնուող ընկերվարական երեսփոխանները, 42 հոգի, առջի օր ժողով գումարեցին նախագահութեամբ Պ. Բլիւմի եւ երեք ժամ վիճաբանելէ յետոյ, քուէարկեցին բանաձեւ մը, որ կը տրամադրէ շարունակել իրենց քաղաքականութիւնը, հակառակ համագումարին քուէարկած պարսաւանքին: Բանաձեւը հաւանութիւն յայտնելով Պ. Բլիւմի յայտարարութեան, կը հաստատէ թէ միայն իրենց վարած քաղաքականութիւնը կրնայ օգնել ընկերվարութեան դատին եւ աշխատաւորութեան շահերուն եւ թէ, խորհրդարանի վերարացման, պիտի շարունակեն պայքարը, երկրին ելմտական կացութիւնը բարելաւելու եւ ժողովրդապետութեան նպատակներն իրականացնելու համար:

Ի՞նչպէս պիտի վերադառնան 24 օդանաւերը

Մէկ օր ալ յետաձգելով իրենց մեկնումը, իտալական 24 օդանաւերը Շիքակոյէն Նիւ Եորք մեկնեցան երէկ, չորեքշաբթի: Զօր. Պալպօ եւ իր 24 օդաչուները գացին Ուաշինկթըն, ուր ճաշի հրաւիրուած են նախագահ Րուզվէլթի կողմէ:

Այս այցելութենէն յետոյ, 24 օդանաւերը պիտի վերադառնան Իտալիա, Շիքակօ – Նիւ Եորք – Նիւ Ֆաունտլէնտ – Իրլանտա ճամբով: Իրլանտա հասած ատեն, հաւանական է որ օդանաւերը հանդիպին Լոնտոն, Փարիզ, Պերլին եւ ուրիշ մայրաքաղաքներ, տեղի տալով բազմաթիւ հրաւէրներու:

Վերադարձի հեռաւորութիւնը պիտի ըլլայ 7000 քիլոմեդր՝ մինչեւ Վալանթիա (Իրլանտա): Բուն Ատլանտեանի թռիչքը կը հաշուեն 3200 քիլոմեդր: Ամբողջ երթուդարձը հաշուելով, 24 մարտանաւերը կտրած պիտի ըլլան 20,000 քիլոմեդր:

⁂ Ամերիկայի միականի օդանաւորդը, Փոսթ շարունակելով իր արշաւը, Նովոսիպիրսկէն անցաւ Իրքուցկ (Սիպերիա):

Կացութիւնը Գերմանիոյ մէջ

ԲՈԼՈՐ ԲԱՆՈՒՈՐՆԵՐԸ ՀԻԹԼԷՐԱԿԱՆ

Պերլինէն կը գրեն թէ ազգային – ընկերվարական (հիթլէրական) կուսակցութիւնը որոշած է պարտադրել որ բոլոր բանուորները անդամ ըլլան կուսակցութեան:

Աշխատանքի ճակատին կողմէ հրատարակուած ղեկոյց մը կ'ըսէ թէ՝ ո՛վ որ անդամ չէ կուսակցութեան այս կամ այն խումբին, պիտի կրէ հետեւանքները: Կը նշանակէ թէ՝ գործի վրայ պիտի պահուին միայն այն բանուորները որոնք նացի են (հիթլէրական):

⁂ Ձերբակալուեցաւ եւ պաշտօնանկ եղաւ բողոքական երէց մը, որ քննադատած էր կառավարութեան կրօնական քաղաքականութիւնը:

Անընդհատ կը շարունակուի «մարքսեան»ներու ձերբակալութիւնը, ինչ հոսանքի ալ պատկանին: Լեհական սահմանին վրայ սպաննուեցան երեք համայնավար կալանաւորներ, այն կասկածով թէ պիտի փախչէին: Հանովէրի մէջ 300 կալանաւորներ որոշեցին ծոմ պահել, իբրեւ բողոքի ցոյց:

⁂ Գերմանիոյ առեւտրական պաշտօնեաներու միութիւնը հարցարան մը ուղղեց իր բոլոր անդամներուն, անոնց ծնողքներուն եւ պապերուն արիական ծագումը ստուգելու համար:

⁂ Գերմանական շատ մը քաղաքներու հանրային պարտէզներուն մէջ, մասնաւոր նստարաններ կը կրեն հետեւեալ արձանագրութիւնը.— «Հրեայ մանուկներու համար»:

⁂ Գերմանիայէն Նիւ Եորք ապաստանած գիտունները, հրեայ կամ ոչ – հրեայ, տարագիրներու համալսարան մը բացին:

ՏՐՈՑԿԻ ԻՏԱԼԻԱ Կ'ԵՐԹԱՅ

Պոլսէն կը հեռագրեն թէ Տրոցկի ճամբայ ելաւ իր կնոջը հետ, Իտալիա երթալու համար: Գլխաւոր նպատակն է մասնագէտներու քննութեան ենթարկել իր կինը, որ հիւանդ է: Կ'ըսուի թէ այնուհետեւ պիտի անցնի Ֆրանսա, երկար ատեն մնալու համար:

ԿԱՐՄԻՐ ԳԻԾԷՆ ՆԵՐՍ

ԱԶԳԱՅԻՆ ԳԱՂԱՓԱՐԻ ԶՈՀ ՄԸ ԵՒՍ

Յուլիս 6ին Խ. Միութիւնը մեծ հանդիսաւորութեամբ տօնեց իր սահմանադրութեան տասնամեակը: Յաջորդ օրը, Ուկրայնացի հին բոլշեւիկ Նիկոլա Սկրիպնիքը, գնդակի հարուածով վերջ տուաւ իր վաթսունամեայ կեանքին:

Ինքնասպանութեան այս դէպքը մարդ անհատի խռովքի ցանցերէն ազատագրուելու յուսահատ ելքի հանգամանքը չունի: Խորհրդային Միութեան մէջ ազգային փոխ յարաբերութիւններու ծայր աստիճան լարման այս շրջանին, Սկրիպնիկի արարքը քաղաքական պայքարի հանգամանք կը ստանար: Աւելի պարզ խօսելով, Ուկրայնացի ամէնէն ականաւոր բոլշեւիկին մահը բողոքի ցոյցն է տիրող կարգերու դէմ:

«Յառաջ»ի մարտ 31 եւ ապրիլ 12–13 թիւերուն մէջ, անդրադառնալով ազգային խնդրին, այն տեսակէտն էինք յայտնած, թէ ազգային տրամադրութիւնները երթալով աւելի ու աւելի կը ծաւալին Խորհրդային Միութեան ոչ ռուս ժողովուրդներու մէջ եւ խորհրդային տասն եւ հինգամեայ տիրապետութիւնը ոչ թէ մեղմացուցած, այլ աւելի է խորացուցած թշնամանքը ազգային յարաբերութիւններու միջեւ: Սկրիպնիկի դէպքը կուգայ ապացուցանելու թէ կարմիր գծէն ներս ազգային խնդիրը մեր կարծածէն աւելի է բարդացած: Եթէ խորհրդային առաջնորդող մամուլը մասնակի դէպքերով և երկրորդականփաստերով կը ճգնէր ցոյց տալ,թէ ազգ. տրամադրութիւններն իրենց արտայայտութիւնը կը գտնեն «հակայեղափոխական» տարրերու եւ հին մտաւորականութեան «յետադիմական» մնացորդներու մօտ, ապա հնագոյն Ուկրայնացի բոլշեւիկի ողբերգական մահը ազգային հարցի նոր ծալքեր կը բանայ: Եւ բնաւ պատահական չէր, որ Սկրիպնիկն իր կեանքին վերջ տուաւ Խ. Միութեան սահմանադրութեան շնդալից տօնակատարութեան յաջորդ օրն իսկ:

Ո՞վ էր ինքնասպանը:

36 տարուան կուսակցական, Լենինի մտերիմներէն ու հաւատարիմ գործակիցներէն եւ կուսակցութեան հիմնադիրներէն մէկը: Անդամ էր Կեդր. Կոմիտէի եւ Ուկրայնայի քաղաքական Բիւրօին, եղած է Ուկրայնայի Գործադիր Կոմիտէի (խորհրդարան) առաջին նախագահը՝ եւ մինչեւ վերջին օրերս կը վարէր կրթական գործավարի պաշտօնը: Թէ որքան արժէքաւոր կուսակցական էր, ապացոյց այն՝ որ անցեալ տարի խորհրդային աշխարհը մեծ շուքով տօնեց անոր ծննդեան 60 ամեակը:

Պէտք չէ մոռնալ, որ ներկայիս, խորհրդային առանձին հանրապետութիւններն ունին միայն մէկ անկախ գործավարութիւն, որ չի կազմեր Միութենական համանուն գործավարութեան ստորադաս մասնաճիւղը: Այդ՝ կրթական գործավարութիւնն է (լուսժողկոմ), որուն գլուխը կը գտնուէր, Ուկրայնայի մէջ, տարիներէ ի վեր, Սկրիպնիկը: Թէեւ խորհրդային ներքին քաղաքականութեան բոլոր խնդիրները կ'որոշուին կուսակցական ժողովներու մէջ, բայց եւ այնպէս կրթութեան գործը համեմատաբար որոշ անկախութիւն կը վայելէ: Թէ այդ հիմնարկութեանը մեծ դեր է վերապահուած տուեալ երկրի ժողովուրդը դաստիարակելու եւ անոր գաղափարական ուղղութիւն տալու աշխատանքի մէջ,— ինքնին հասկնալի է: Արդ, ի՞նչպէս է տարած այդ աշխատանքը Ուկրայնայի կրթական գործավար Նիկոլա Սկրիպնիկը:

Պատասխանը կուտայ Մոսկուայէն լայն լիազօրութիւններով Ուկրայնա ղրկուած Պոստիշեւի ճառը, որ արտասանուեցաւ Ուկրայնայի Կեդր. Կոմիտէի լիագումար նիստին մէջ.

— «Բոլշեւիկեան զգաստութեան բըթացում դասակարգային թշնամիին հանդէպ,— ահա Ուկրայնայի կուսակցական կազմակերպութիւններու յանցանքը, աւելի ծանր՝ իր հետեւանքներով: Այդ է անոնց հիմնական, արմատական սխալը: Ուրիշ մշակութային ճակատը: Մշակութային շինարարութիւնը Լենինեան ազգային քաղաքականութեան իրագործման այդ կարեւորագոյն գործօնը, ամէնէն ուղակի եւ անմիջական կապն ունի մեր ամենօրեայ պայքարին հետ: Իսկ չէ՞ որ այդ ամենալուրջ ասպարէզին մէջ քիչ թիւով պէտլիւրականներ, մախնովականներ, օտար հակայեղափոխական գործակալներ չեն նստած, որոնք խոր արմատներ են ձգած, որոնք ղեկավար դեր կը կատարեն մշակութային ճակատներու վրայ: Այդ վնասարարներն ու լրտեսները, մշակութային շինարարութեան առանձին ճակատները ղեկավարելով՝ պարզ է, որ կը սնուցանէին ոչ թէ մեր՝ ձեւով ազգային, բովանդակութեամբ ընկերվարական՝ ուկրայնական մշակոյթը, այլ պրոլետարիատի ու աշխատաւոր գիւղացիութեան գաղափարախօսութեանն ու շահերուն խորթ՝ ազգային, շովինիստական, բուրժուական մշակոյթ: Անոնք, գաղտագողի կը փորձէին վիժեցնել մեր լենինեան ազգային քաղաքականութիւնը՝ չհրաժարելով Ուկրայնան Խորհ. Միութենէն անջատելու յոյսերէն: Չէ՞ որ այն ասպարէզը, զոր մինչեւ վերջին ժամանակներս կը ղեկավարէր ընկ. Սկրիպնիկը — եւ նկատի ունիմ Լուսժողկոմատն ու Ուկրայնայի լուսաւորութեան մարմիններու ամբողջ սիստեմը — դուրս եկաւ, որ բոլորէն շատ է վարակուած վնասարար, հակայեղափոխական եւ ազգայնական տարրերով»: («Խ. Հ.» թիւ 149):

Այս առթիւ Սկրիպնիկի տուած լուսաբանութիւնները Պոստիշեւը կը համարէ «դատարկաբանութիւն»: Պարզ է, որ այդ բոլորէն յետոյ Սկրիպնիկն այլ եւս չէր կրնար մնալ իր դիրքին վրայ եւ պաշտօնանկ ըլլալով, կը կանչուի Մոսկուա: Այստեղ կը պահանջէին հրապարակաւ ընդունիլ իր սխալները: Սակայն, հին յեղափոխականը կը մերժէ հետեւիլ Զինովիէվի եւ Կամենեւի նուաստացուցիչ, գետնաքարշ օրինակին, նախընտրելով մահը:

Նախորդ յօդուածներով մատնանշած էինք, թէ հնգամեայ ծրագիրն իր կողոպտիչ ու կործանարար առաջադրումներով անանցանելի վիհ բացաւ Մոսկուայի եւ խորհրդային առանձին հանրապետութիւններու միջեւ, աւելի սրելով ազգային հարցը: Պոստիշեւի յետագայ բացատրութիւններէն կը պարզուի, որ Ուկրայնան հրաժարելով գործադրել կեդրոնի հրահանգներն՝ ամբողջովին վիժեցուցած է հացամթերումներու գործը: Բայց չէ՞ որ «պայքարը հացի համար — պայքար է սոցիալիզմի համար»··· Իսկ այդ անյաջողութիւնը պէտք է վերագրել Սկրիպնիկի շրջապատի գաղափարական ազդեցութեանը:

Այսօր այլեւս գաղտնիք չէ, որ Ուկրայնայի պէս ցորենաշատ երկիր մը կը գալարուի սովի ճիրաններուն մէջ: Նոյնպէս գաղտնիք չէ, որ խորհրդային այդ նուաճումը հետեւանք է հրաշագործ հնգամեակին զոր յղացաւ Մոսկուան: Եւ զարմանալու ոչինչ կայ, եթէ Ուկրայնան ալ, հետեւելով խորհրդային լուծի տակ ծխուած միւս ժողովուրդներու օրինակին, ընդդիմացաւ Ռուսիոյ ոտնձգութիւններուն: Մանաւանդ, երբ Մոսկուան կը ձգտի խոչընդոտ հանդիսանալ Ուկրայնայի ազգայնացման աշխատանքներուն եւ ամենուրեք կը հետապնդէ ռուսացման քաղաքականութիւն: Պոստիշեւը կը խոստովանի, որ Ուկրայնայի կրթական հաստատութիւնները հակառուսական տրամադրութիւններ ունին եւ ուկրայնացման գործը կը տանին նեղ ազգայնական դրօշի տակ:

Սկրիպնիկի եւ իր համախոհներու ամբողջ «յանցանքը» այն է որ անոնք փորձած են պաշտպանել իրենց երկրի ու ժողովրդի շահերը: Զգուում մը, որ մահացու յանցանք է Կրեմլինի աչքին:

Սկրիպնիկի մահը միայն բողոքի ցոյց եւ անձնական ողբերգութիւն չէ: Ուկրայնացի հին յեղափոխականին մահը մարդկային ամէնէն մեծ ողբերգութիւնն է այն տեսակէտէն, որ ան խորտակուած ու ոտնահարուած կը տեսնէ այն բոլոր իտէալներն ու իրաւունքները, որոնց համար տասնեակ տարիներ պայքարած ու տառապած է: Եւ իր սեփական ձեռքով իր իսկ դանկին արձակած գնդակը, պէտք է որ զգաստացնէ բոլորը անխտիր:

ԱՇՈՏ – ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ մէջ Գաւարզ կը գտնուի Ն. Ախտայի շրջան՝ Արզաքենդ, Բժնի, Դալլար, Բաշաքենդ գիւղերուն, Կոտայքի շրջան՝ Ջրվէժ, Շահալու կայարանին, Զամանլու, Սարմուսախլու գիւղերուն մէջ: (Այս հանքը կ'օգտագործուի ապակիի արդիւնաբերութեան մէջ)։

ՓԽՐԱՔԱՐ (trass) կը գտնուի Արզաքենդի, Թէջրաբակի, Չիբուխլուի մէջ (Սեւանայ լիճին մօտ)։ Այս նիւթը, որ կ'օգտագործուի ծովափնեայ կայաններու շինութեանց մէջ, կը պատկանի բուն փխքարի (tuf) ընտանիքին։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԳԵՐՄԱՆԻԱՅԷՆ

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՎԵՐՋԻՆ ՄԱՐԴԱՀԱՄԱՐԸ

Պատերազմէն առաջ ալ գերման ժողովուրդը կը տառապէր հողի ծարաւէն: Յետպատերազմեան շրջանին ա՛լ աւելի սուր կերպով կը զգացուի այդ ծարաւը, քանի որ իրմէ խլուած են ոչ միայն բոլոր գաղթավայրերը, այլ եւ կարեւոր երկրամասեր իր իսկ բուն սահմաններէն: Այսօր աւելի քան երբեք, գերմանները «ժողովուրդ մըն են առանց տարածութեան», հարկաւ յարաբերական իմաստով առնուած: Եւ այս կարգախօսը սեփականութիւն դարձած էամէնունհամար ալ: Կարգախօս մը, որուն բնական հետեւութիւնն է թէ հո՛ղ, բաւականաչափ հող կ'ուզենք, որպէս զի կարենանք տեղաւորել մեր բազմամիլիոն զանգուածները եւ հոգալ անոնց ապրուստը:

Այս հոգեբանութիւնը՝ ուրիշներէն աւելի՝ հայ ժողովուրդը միայն կրնայ խորապէս ըմբռնել եւ գնահատել: Վասնզի նոյն հողի ծարաւն ունի նաեւ մեր ժողովուրդը: Այսօր, գերմանախօս ցեղերու ընդհանուր թիւէն գրեթէ մէկ երրորդը բուն երկրէն դուրս կ'ապրի, ըլլայ սահմանակից շրջաններուն թէ ուրիշ պետութեանց մէջ: Այդ տեսակէտէն, ուրիշ ոեւէ մեծ ժողովուրդ այդչափ աննպաստ պայմաններու մէջ չէ դրուած:

Քանի մը շաբաթ առաջ, յունիս 16ին Գերմանիոյ մէջ տեղի ունեցած ընդհանուր մարդահամարը նորէն հրատապ խնդիրներ մէջտեղ հանեց, որոնց մէկն է «հողին ծարաւ»ը: Մինչդեռ ուրիշ երկիրներու մէջ սովորաբար ամիսներ եւ մինչեւ իսկ տարիներ յետոյ միայն հրապարակութեան կը տրուին եւ հանրութեան սեփականութիւն կը դառնան ընդհանուր մարդահամարի մը արդիւնքները, այսօր՝ արդէն իսկ ծանօթ են յունիս 16ի մարդահամարին գլխաւոր եզրակացութիւնները: Այսպիսով հնարաւոր կը դառնայ բաղդատել նախավերջին (1925) եւ աւելի հին մարդահամարներուն արդիւնքին հետ:

Ամէնէն առաջ, մէջ բերենք կարեւորագոյն թուական տուեալները: Համայն Գերմանիոյ բնակչութեան թիւն է, համաձայն յունիս 16ի վիճակագրութեան, 65,306,130 հոգի: Եթէ նկատի ունենանք նաեւ Սաարի շրջանը, որ դեռ ֆրանսական գրաւման տակ կը գտնուի, եւ որ սակայն 1935ին տեղի ունենալիք հանրաքուէի հետեւանքով – Վերսայլի դաշնագրի հիման վրայ— անկասկած Գերմանիոյ պիտի միանայ նորէն, այդ պարագային այս երկրին բնակչութեան թիւը հաշուելու ենք շուրջ 66 միլիոն, դեռ քիչ մըն ալ աւելի:

Փրուսիան բնականաբար առաջին տեղը գրաւէ, ինչպէս իր տարածութեամբ նոյնպէս եւ բնակիչներու թիւով, որ ներկայիս 39,958,073 է: Այնուամենայնիւ կուգան գերման համապետութեան (Ռայխ) միւս բաղկացուցիչ երկրամասերը, Պաւարիա՝ 7,7 միլիոն (կլոր հաշուով), Սաքսոնիա՝ 5,2 միլիոն, Վիւրթէմպէրկ՝ 2,7 միլ. Պատէն՝ 2,4, Թիւրինկիա՝ 1,6, Հեսսէն՝ 1,4 միլ. Համպուրկ (որ առանձինն ինքնավար միութիւն մըն է) 1,18 միլ.: Մնացեալ երկրամասերէն իւրաքանչիւրը մէկ միլիոնէն պակաս բնակիչ ունի արդէն, Մեքլէնպուրկ – Շվերին, Օլտէնպուրկ, Պրաունշվայկ, Անհալթ, Պրեմէն, Լիփփէ, Լիւպէք, Մեքլէնպուրկ – Շթրելից եւ Շաումպուրկ – Լիփփէ: Երբեմնի «ինքնուրոյն» այս երկիրներէն վերջինը, օրինակ, հազիւ 50 հազար բնակիչ ունի, իսկ նախավերջինը՝ 110 հազար բնակիչ:

Բաղդատելով 1925ի կացութեան հետ, կը տեսնենք որ վերջին ութ տարիներու ընթացքին Գերմանիոյ բնակիչներուն թիւը 62,5 միլիոնէն 65,3 միլիոնի բարձրացած է, այսինքն 2,8 միլիոնի յաւելում մը կայ: Այսպէս կոչուած մեծ քաղաքներու թիւը, որոնք 100 հազար եւ աւելի բնակիչ ունին, ներկայիս 52 է, իսկ Սաարպրիւքէնի հետ միասին (Սաարի շրջանին գլխաւոր քաղաքը) 53:

Բոլոր այդ մեծ քաղաքներու բնակիչներուն թիւը 19,7 միլիոն է, 30,1 առ հարիւրը ընդհանուր բնակչութեան: Ուրիշ խօսքով արդի Գերմանիոյ երեք բնակչէն մէկը (1925ին՝ չորսէն մէկը) մեծ քաղաքներու պարիսպներէն ներս կ'ապրի: Այսպէս Պերլինը ունի 4,2 միլիոն բնակիչ, Համպուրկ՝ 1,1 միլիոն, Քէօլն՝ 750 հազար, Միւնխէն՝ 726 հազար, Լայփցիկ՝ 702 հազար, Էսսէն՝ 650 հազար, Տրեզտէն՝ 643 հազար, Պրեսլաու՝ 623 հազար, Ֆրանքֆուրթ՝ 543 հազար, Տորթմունտ՝ 534 հազար:

Ըսինք արդէն որ վերջին ութ տարիներու ընթացքին Գերմանիոյ բնակչութեան թիւը 2,8 միլիոնի յաւելում մը կը ցուցնէ: Եւ սակայն, նկատի ունենալու է միեւնոյն առեն հետեւեալը: Նոյն այդ միջոցին եւ առ հասարակ պատերազմէն յետոյ՝ Գերմաններու աճումը մեծ համեմատութիւններով ինկած է՝ նախընթացժամանակաշրջաններու բաղդատութեամբ: Ներկայիս՝ իւրաքանչիւր 1000 բնակչի տարեկան 9,7 նորածիններ կ'իյնան, այսինքն երկու անգամ պակաս քան 1913ին: Իսկ եթէ աւելի ետ երթանք, մինչեւ անցեալ դարու 70ական թուականները, ապա պիտի տեսնենք որ ընդամէնը 60 տարուան մէջ ծնունդներուն թիւը 80 առ հարիւր պակսած է հոս: Գերմանիա այսօր աւելի թիւով նորածիններ աշխարհ չի բերեր, քան մինչեւ իսկ Ֆրանսան, որ այդ տեսակէտէն ամէնէն անմխիթար պատկերը կը ներկայացնէ: Եւ եթէ Գերմանիա այնուամենայնիւ բնակչութեան թիւի յաւելում մը ունի այսօր, տարեկան շուրջ 350 հազարի, այդ պէտք է վերագրել այն բանին միայն, որ մահերու թիւն ալ զգալապէս պակսած է, շնորհիւ առողջապահական եւ այլ պայմաններու բարելաւման:

Եւ սակայն, առանձին մխիթարութիւն մը չի ներկայացներ այդ փաստը: Նախ եւ առաջ այն պատճառով, որ մահերու թիւը անսահմանօրէն նուազեցնել կարելի չէ առ հասարակ: Մարդոց կամքէն կախուած չէ այդ: Իսկ անդին, ծնունդներու թիւին սահմանափակումը, որոշ պարագաներու մէջ մինչեւ իսկ վերացումը նոյն այդ կամքին ենթակայ է: Իբրեւ հետեւանք տնտեսական պայմաններու, ընկերային հասկացողութեանց, ընտանիքի եւ հայրենիքի ապագայի, այլ եւ մշակոյթի եւ ընդհանուր կենցաղի մասին եղած ըմբռնումներու հիմնական փոփոխութեան:

Ուրիշ պարագայ մը եւս: Վերոյիշեալ 2,8 միլիոնի յաւելումը մխիթարական չէ նաեւ այն տեսակէտէն, որ առանք մեծ մասով ծերերու, յառաջացեալ տարիք ունեցողներու շարքին կը պատկանին: Այսինքն՝ երիտասարդ տարիքաւորներու թիւը տարուէ տարի բաղդատաբար կ'իյնայ, ծընունդներու թիւի անկումին հետեւանքով, իսկ անդին աւելցուկը հին սերունդն է որ կը ցուցադրէ: Կը նշանակէ թէ՝ Գերմաններն ալ այժմ ծերացող ժողովուրդներու կարգը կ'անցնին: Ու վիճակագրողները հաշուած են որ այս երկրին բնակչութեան թիւը մէկ սերունդ յետոյ 30 առ հարիւրի նուազում մը պիտի ցուցնէ եթէ լրջօրէն չմտածուի միջոցներ ձեռք առնել ստեղծուած կացութեան դէմ:

Գերմանիոյ մեծ քաղաքներէն շատեր, ամէնէն առաջ Պերլին, այսօր իսկ ամէն տարի աւելի թիւով մեռնողներ կը ցուցնեն քան նորածիններ: Եւ եթէ այնուամենայնիւ մեծ քաղաքները կը շատնան տարուէ տարի, բնակիչներու թիւն ալ կ'աւելնայ միշտ, պատճառն այն է որ՝ գիւղերէ եւ փոքր քաղաքներէ նորանոր բնակիչներ ներս կ'ընդունին: Եթէ Պերլինը ինքն իրեն ձգուի, ծնունդներու եւ մահերու համեմատութիւնն ալ այսօրուանը մնայ, ան հարիւր տարի յետոյ հազիւ թէ հարիւր յիսուն հազար բնակչէն աւելի ունենայ: Եւ առ հասարակ, Գերմանիոյ արագ ճարտարարուեստացումը վերջին երկու սերունդներու օրով, երկրի բնակչութեան երկու երրորդէն աւելին քաղաքներու մէջ լեցուցած է, ի վնաս գիւղերու: Եւ յետոյ, եթէ դեռ ծնունդներ կուտայ գերման ժողովուրդը, առաւելապէս գիւղացիներն են տուողը: Երկու եւ կամ մէկ երախայ միայն, երբեմն եւ ոչ իսկ մէկն ունենալը սովորական բան դարձած է քաղաքենակ գերման ընտանիքներուն համար:

Գերման քարոզչութեան նախարար Կէօպէլս իր վերջին ճառերէն մէկուն մէջ « օրինականացեալ պոռնկութիւն» անուանեց այդպիսի ամուսնական կապերը: Ան կը պահանջէ որ ժողովուրդը բարոյական պատիժի ենթարկէ, անարգանքի սիւնին գամէ գիտակցօրէն ամուլ մնալ ցանկացող զոյգերը: Եւ առ հասարակ, ներկայ կառավարութիւնը որ քաղաքական հիմնական կէտերէն մէկը դարձուցած է՝ վերահաստատել բազմածին գերման ընտանիքը: Հարցին մէջ եւս օրինակ կը ծառայէ Փաշական Իտալիան:

Գերմանիոյ ներկայ կառավարութիւնը կը գիտակցի հարկաւ, որ դիւրին գործ մը չէ այդ, ոչ ալ խրատներով ու քարոզներով միայն իրագործելի հարց: Խնդրին տնտեսական եւ ընկերային կողմը եւս նկատի կ'առնուի: Այսպէս, կը ծրագրուի գիւղերու աստիճանական պարպումը կասեցնել, հարկային եւ այլ կարգի դիւրութիւններ տալով գիւղացիներուն: Յետոյ ամուսնութեանց թիւը շատցնելու նպատակաւ՝ նիւթական աջակցութիւն — փոխառութեան ձեւով — կը տրուի երիտասարդ զոյգերուն: Կ'աշխատին նաեւ պաշտօնատուները եւ գործարանները հետզհետէ թեթեւցընել կին տարրէն, անոնց տեղը այրեր իշխանակելով: Այդ ձեւով եւս, կը յուսացուի կրճատել գործազուրկներուն թիւը:

Ապագան ցոյց պիտի տայ, հարկաւ, թէ որչափ իրագործելի են այս միջոցները:

Ամէն պարագայի մէջ, բնակչութեան եւ մանաւորապէս ծնունդներու բարձրացումը հիմնական եւ կենսական խնդիր մըն է ժամանակակից Գերմանիոյ համար:

Ռ.

ՄՇԱԿՈՅԹԻ ԿԵԱՆՔԸ ԹԱՒՐԻԶԻ ՄԷՋ

(ՈՒԹ ԱՄՍՈՒԱՆ ՊԱՏԿԵՐԸ)

Ե.— Նոյեմբեր 29ին տեղի ունեցաւ գրական – երաժշտական յուշ երեկոյ, նուիրուած Վահան Տէրեանին: Դասախօսն էր Անուրէ Տէր – Օհանեանը՝ նիւթ ունենալով « Ազգայինը տարրը վահան Տէրեանի երկերում »:

Դասախօսը նախ տուաւ բանաստեղծի կենսագրականը, ապա վերլուծելով նրա որոշ կտորները, ապացուցեց որ քահանայի որդին – Տէրեանը – թէպէտ կոմունիստ իր աշխարհահայեացքով, այնուամենայնիւ տուրք է տուել հայրենիքին ու ազգութեանը: Տէրեանը ներշնչուել է Րաֆֆուց, Ահարոնեանից եւ Իսահակեանից: Տէրեանը միաժամանակ որպէս սոցիալ-դեմոկրատ, յետագայում մեծամասնական, յարում է այն սոցիալ – քաղաքական դաւանանքին, բստ որում պատմութիւնը հանդիսանում է իբր դասակարգերի կռիւ:

Տէրեան բանաստեղծը յարում է այս դպրոցին, հետեւապէս ժխտում է ազգ. հայրենիք, հայրենասիրութիւն: Սակայն օրուայ դասախօսը ապացուցեց որ այն, ինչ թելադրում, ժխտում է միտքը, հաստատում ու գովաբանում է Տէրեանի սիրտն ու զգացմունքը: Ակնյայտնի է Տէրեանի խօսքի եւ զգացմունքի, մտքի եւ սրտի հակադրութիւնը: Անգամ Պօղոս Մակինցեանը խոստովանում է, որ Տէրեանը հաւատարիմ մնաց իր միստիկ միջավայրին եւ ազօթքին: Տէրեանն երանի է տալիս նրան, որ հայրենի տուն ունի եւ հայրենական տանն ու հայրենիքին նուիրուած ջերմ տողեր ունի. Սիսիանի սարերը նրան ձանձրացնում են, ուզում է հանգչել իր հայրենի երկրում, մինչեւ անգամ ծննդավայր Գանձա գիւղում: Ահա եւ ձեզ մարքսիստ – կոմունիստ բանաստեղծ ··· Զմոռնանք յիշելու, որ Զարենցն ու Շահինեանն էլ ունին հայրենիքին նուիրուած տողեր, ուրեմն, դրանք ամէնքն էլ զուտ մարքսիստ կոմունիստ լինել չեն կարող: Տէրեանը թոյլ է տուել իրեն ստորագրելու այսպիսի տողեր.—

— Որբ ու աւեր է հայ հայրենիքը, օտարը չի զգայ, որ կարմիր գինին— դա մեր արիւնն է··· Արիւնաներկ է մեր հայրենիքը եւ մեծ անզօր ու անարգուած. Հաւատք հայրենի վերածնութեան— «Ուղին սուրբ է եւ պսակը վեհ···»:

Մի շարք մէջբերումներ անելով Տէրեանից, դասախօսը կարողացաւ համոզել ունկնդիրներին, որ ազգային տարրերը բաւականաչափ զօրեղ են բանաստեղծի գրական երկերում, չը նայած ինքը մարքսիստ է, այլ եւ կոմունիստ:

Զ. 1932 դեկտեմբեր 27ին տեղի ունեցաւ յուշերեկոյ՝ նուիրուած դերասանուհի Տիկին Սիրանոյշին:

Առաջին բանախօսն էր Պ. Հայրապետ Պանիրեանը, որ մանրամասնօրէն առաջ բերեց թատրոնի զարգացման փուլերը՝ Եգիպտոսում, Չինաստանում, Յունաստանում եւ Հռոմում: Յարգելի դասախօսը մոռացութեան տուաւ Հայաստանը, ուր նոյնպէս թատրոնական արուեստը հին է, Տիգրան Մեծի ժամանակներից, եթէ չասենք աւելի առաջուց: Եղան արտասանութիւններ եւ մեներգներ, ապա տեղիս լաւագոյն թատրոնական գործիչ Պ. Մուշեղ Յովհաննիսեանը տուաւ Սիրանոյշի կենսագրականը եւ թատրոնական գործունէութեան լիակատար պատկերը:

Է. 1933 փետրուար 7ին տեղի ունեցաւ Պ. Մարտին Շահբիբեանի «Մարդ եւ մեքենայ» նիւթի դասախօսութիւնը: Երջանկութեան ձգտող մ... ինչպէս ասաց յարգելի դասա... աշխատում է ապահովել իւր սն... զգեստը, բնակարանը, ապա ... կան – մտաւոր կարիքները. Այ... լոր պահանջներին գոհացում ... է, որ համարւում է բարեկեցի... տաքրքիր է այն հանգամանքը ... 15րդ դարում մի կին կար միայ... երեք շապիկ ունէր, դա Ֆրան... թագուհին էր: Ցետագայ(?) ... բարեկեցութիւնը պայմանաւ... մեքենաների գիւտերով. 18րդ եւ ... դարերը շոգիի ու մեքենաների ... են, իսկ 20րդ դարը կոչւում է ... տրականութեան դար: Թէեւ ... սահմանափակ էր, սակայն մար... թիւը արագ էր աճում, այնկ... տարի առաջ Անգլիայում մի ... գէտ, անունը Մալթուս այդ ... նկատելով, առաջարկեց սահմա... կել սերնդագործումը, ... պէս մարդկային զանգուածն... գիտէն գէպի սովամահութիւ... Թուսի օրով աշխարհում ... մէկ միլիոն ժողովուրդ կար, ... ամենայնիւ սարսափում էին ... մթերքների պակասից. այդ ... էր, որ առփոյց գիտնական ... ղանդաւոր մարդկանց նորանոր ... նաներ գտնելու եւ նոր գիւտեր ... լու. այդպէս 1800 թուին գտած ... ուածեղէնի մեքենան, որի հիմք ... էր 1787 թուին, տպագրական ... 1440 թուին, երկաթուղին ... թուին, հեռագիրը 1820 թ., ... քենան 1846 թ. ելեկտրական ... 1870 թ., ելեկտրական լոյս եւ ... գրաֆը 1876 թ. մօտորը 1885 ... ւսանկը 1903 թ. անթել հեռ... 1907: Մեքենան վանեց բազմ... բանուորների, հետզհետէ անգործ... թիւը շատացաւ, եւ այդպէս ... գլխիվայր շրջուեց մեր աշխար... այն էլ վերջին համաշխարհային ... պատերազմից յետոյ: Ցիւսուն ... բանուորներ թողեցին իրենց ... եւ դիմեցին կռուի դաշտ. ... տուաւ, որ առանց այդ բանուո... էլ կարելի է յաջող կերպով աշխ... շնորհիւ մեքենաների, մանաւ... Ամերիկայում արտադրութիւնը ... լացաւ հարիւրին 42ով, մեքեն... բանեցին մարդկանց տեղը — ... րոյթ էր. 120 միլիոն ժողով... պէտք էր օրինակ 300 միլիոն ... չիկ, մինչդեռ արտադրել էին ... լիոն զոյգ. ուրեմն 600 միլիոն ... գերարտադրութիւն է··· Ար... չուկայ չկար սպառելու համա... գերարտադրութիւնը, ուրեմն ... փակուէին շատ գործարաններ, ... ւապէս առաջանային անգործն... նակներ, ուրեմն եւ տնտեսակ... նաժամ. այդպէս եւ միւս երկր... Ամերիկայում եւ Եւրոպայում ... պէս երեսուն միլիոն անգործներ ... եւ աշխարհի բոլոր խելօքներն ... րիչները ջանք ու ճիգ են թափում ... տալու անգործութեան այդ ... տագնապին, անգամ գերարտ... ապրանքները ջուրը ձգելու եւ ... արտադրելու պայմանով: Այս ... թը յառաջ եկել է մեքենաներ... րոնք փոխարինել են մարդկայ... խատող ձեռքերին: Այնուհետեւ ... գելի դասախօսը թուում է այն ... ջարկները, որոնք մեծ երկրներ... տեսաբէտների կողմից հրապա... վրայ են դրուած՝ ժամանակակ... տեսական տագնապը մեղմելու ... մար:

Դասախօսութիւնից յետոյ ... նեցաւ մտքերի փոխանակութիւ...

Ը.— Փետրուար 14ին տեղի ... Պ. Առաքել Տէր – Թովմասեան... սախօսութիւնը «Կրօնն եւ գի... փոխյարաբերութիւնը » նիւթի ... էր:

Ըստ յարգելի դասախօսի, ... պահանջում է անքննադատ վեր... մունք, իսկ գիտութիւնն ամէ... կասկածի տակ է դնում, փոր... քննում է: Կրօնը յաւիտեան ... տենչն է. կրօնը ձգտում է կեան... մերաշխ եւ ներդաշնակ դար... համար եւ գիջում է եւ սիրում, ... թշնամուն, որ անհնարին է եւ ... կանալի բանականութեան համ... տութիւնն էլ է ձգտում կեանք... դաւորել եւ համերաշխ դար... պահանջում է չսպանել ոչ ... բայց եւ ոչ ոքից չսպանուել ... արդարութիւն է ի հարկէ: Մի ... կրօնը արժէք չի տալիս այս ... հին եւ մարմնականին, գի... հոգին է իրական մարդուն այս ... քում երջանիկ դարձնել, իշխ... գերքին եւ օգտագործել նրա ... Գալով Աստուծոյ գաղափար... սախօսը պատասխանում է վօլ...

որ ասել է՝ « Եթէ Աստուած էլ չկայ, պէտք էստեղծել նրան»(!) կեանքիմէջ մեզ զգացումներն են ղեկավարում եւ ոչ թէ բանականութիւնը: Գիտութեան ազդեցութեամբ վերածնուեց կրօնը եւ քրիստոնէութիւնը, ըստ դասախօսի, ահաշտեցրեց կրօնը եւ գիտութիւնը, ապա դարուինականութիւնը կրկինհարպա ուժեց կրօնը: Մի շարք միտիկ ու ուժեց կրօնը: Մի շարք միտիկ ու վերացական դատողութիւններ տալուց յետոյ, Պ. դասախօսը յանկարծ եզրակացուց, թէ « կրօնը եւ գիտութիւնը տրամաբանօրէն հակառակ եզրակացութիւնների հասան — կրօնն աւելի երջանկութիւն է տալիս, իսկ գիտութիւնն՝ ո՛չ »:

Երանի՜ հաւատացելոց...

Յ. Ս.

(Մնացեալը յաջորդով)

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՏԱՍՆԵՐԿՈՒ ՆՈՐ ԸՆԿԵՐՆԵՐ

Խոր-Լէ-Մուլինոյի Հ. Յ. Դ. Զաւարեան կոմիտէի անցած շաբաթ երեկոյ սարքած ընկերա-համակրականխնճոյքը տեւեց մինչեւ գիշերուան ժամը 2ը: Ընկ. Յ. Մինասեանի ճաշարանը լեփ-լեցուն էր շրջանիս եւ ուրիշ արուարձաններէն եկած ընկերներով եւ համակիրներով, որոնց մի մասը՝ ընտանիքով: Մի շարք ընկերներ մինչեւ վերջը սախլուած եղան ոտքի վրայ մնալ: Բանուոր պատճառներով չկարողացան գալ հրաւիրուած երկու եւ րեց ընկերները, որոնք նամակով իրենց շնորհաւորութիւններն էին յայտնել 12 նոր ընկերների արձանագրութեան առթիւ:

Ներկայ էին Կեդր. Կոմիտէի երկու անդամները:

Զաւարեան կոմիտէի կողմից բացման խօսքը ասաց ընկ. Հ. Հանտալեանը: Ներկաների միահամուռ ցանկութեամբ սեղանապետ ընտրուեցաւ ընկ. Գերասիմ Բալայեանը, որ չատ յուզիչ մթնոլորտի մէջ, Հ. Յ. Դ. զինանշանի եւ եռագոյնի տակ, կատարեց 12 նորագիր ընկերների երդման արարողութիւնը: Մասնաւորաբար յուզիչ էր տեսարանը երբ ընկ. Գ. Բալայեանը նոր ընկերներին ուղղուած իր խօսքը վերջացնելուց յետոյ, ողջագուրուեցաւ բոլորի հետ, եւ իւրաքանչիւրին ընծայեց մէկ մէկ օրինակ Հ. Յ. Դ. ծրագրից, զինանշանից եւ մեր հերոսների նկարներից:

Ապա սկսաւ կերուխումը, յաւուր պատշաճի բաժակաճառեր, երգեր, եւ արտասանութիւններ...

Ուղիղ քսան եւ իննը տարի առաջ մենք էլ տասներկու երիտասարդներ էինք, որ մտանք Հ. Յ. Դ. շարքերը, բայց այն ժամանակ, ոչ կուսակցական տեղական թերթ ունէինք եւ ոչ էլ կարող էինք հիմակուան պէս ի լուր աշխարհի յայտարարել մեր ժողովների եւ վայրի մասին: Ցարական բռնակալութեան տակ էինք ապրում, ամէն ինչ կատարւում էր գաղտնի, մեծ ըզգուշութեամբ: 904 ապրիլ 17ին, վերջապէս երկար ամիսներ, ոմանք էլ տարիներ ապստղական վիճակի մէջ մնալուց յետոյ, Հ. Յ. Դ. Այգեստանի (Գանձակ) կոմիտէն որոշեց մեզ 12 երիտասարդներիս ընդունել Հ. Յ. Դ. շարքերի մէջ եւ մեր խմբի անունը կնքել «Րաֆֆի» առաջին խումբ, որ կարճ ժամանակամիջոցում բարձրացաւ մինչեւ եօթի:

Դեռ երկու ամիսը չբոլորած մերխմբի ընկերներից մէկը, Ախլքալաքցի Վահան Ալիքեանը, որ ռուսական բանակի զինուոր էր, աւագ ենթասպայի աստիճանով, գնաց միացաւ Երկաթի խմբին եւ նահատակուեցաւ յանուն հայրենիքի ազատութեան: Վահաններ գնացին անհաւասար կռիւներ մղեցին բոլոր արտաքին եւ ներքին ճակատների վրայ եւ Հ. Յ. Դ. յաջորդ սերունդներին թողեցին քառասուն տարուայ ազատագրական հոյակապ պատմութիւնը:

Հ. Յ. Դ. այսօրուան և վաղուան նոր սերունդների սեպուհ պարտականութիւնն է ամէն տեսակ զոհողութիւնների գնով շարունակել պայքարը, մինչեւ որ հայ ժողովուրդին պատկանող հողամասերը կը յաջողուի միացնել եւ ստեղծել միացեալ, ազատ եւ անկախ Հայաստանի Հանրապետութիւն, եւ ապա մեր բուն հայրենիքի մէջ իրագործել Հ.Յ.Դ. ծրագրի բոլոր առաջադրութիւնները:

Մեր պապերը մեր հայրենիքի ազատութեան համար կռուեցան նետ ու աղեղով, սրով ու վահանով, մենք կռուեցանք հրացանով, ատրճանակով եւ ռումբով, իսկ վաղուան դաշնակցական ռազմիկները պէտք է կռուին նորահնար զէնքերով:

Մեր երիտասարդ ընկերները շատ լաւ պէտք է ուսումնասիրեն մեր ազատագրական շարժման պատմութիւնը, Հայաստանի եւ դրացի երկիրների պատմութիւնն ու աշխարհագրութիւնը եւ ուշի ուշով պէտք է հետեւին մեր մամուլին, որպէսզի զինուին անցեալի հարուստ փաստերով եւ իրազեկ լինին մեր քաղաքական դատի հետ կապուած բոլոր խնդիրներին:

Մեր հայրենիքի եւ Հ. Յ. Դ. շահը պահանջում է որ մեր երիտասարդ ընկերները իրենց միտքը զարգացնենքաղաքական եւ ընկերային գիտութիւններով եւ հնար եղածին չափ ուսումնասիրեն նորահնար գիտութիւններ:

Վաղուայ դաշնակցական հայդուկը մենք չգիտենք ինչ տեսակ նորահնար զէնքերով պէտք է կռուի մեր հայրենիքի ազատութեան համար: Մեր թշնամիները անվերջ զինւում են նորանոր զէնքերով, մեր պարտականութիւնն է աչալուրջ հետեւել: Մեր նոր սերունդից պահանջւում է իր ծոցից ծնել նորանոր Քրիստափորներ ու Հրայրներ, Դումաններ եւ Գէորգ Զաւուշներ ապագայ մեր ահեղ պայքարների համար: Մինչեւ ապագայ յեղափոխական շարժումն ու պատերազմը, այսօրուայ ժամանակաւոր խաղաղ պայմաններից օգտուելով, մեր երիտասարդ ընկերները պէտք է աշխատեն իրենց միտքը զարգացնել եւ զանազան գիտութիւններ սովորել եւ ոչ թէ ապա ժամերին սրճարանների մէջ եւ այլուր ժամանակ սպանել:

ԲԵՆՕ

— • —

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

ՎԱԼԱՆՍ, 17 յուլիս (Յառաջ).— Խանասորի արշաւանքի 36րդ տարեդարձի առթիւ Հ. Յ. Դ. Վալանսի մարմնի սարքած զուտ ընկերական ուխտագնացութիւնը եկաւ անգամ մը եւս փաստելու որ Դաշնակցութեան հմայքը խոր արմատներ ձգած է ամէնէն հեռաւոր ընկերներու հոգիին մէջ:

Յուլիս 16ին, կիրակի առաւօտ ընկերները խումբերով, ոմանք հեծելանիւով, ոմանք ինքնաշարժով կանուխէն հաւաքուած էին Վալս Լէ Պէնի հովիտին մէջ: Կարելի չէ չհիանալ մեր ընկերներու եռանդին վրայ, երբ նկատի առնենք օր շատ մը ընկերներ հեծելանիւով քառասուն քիլոմեդր ճամբայ էին կտրած, վայելելու համար կուսակցական մթնոլորտը:

Կէսօրուան խմբական ճաշէն վերջ, քսան եւհինգ ընկերներ բարձրացանք մօտակայ անտառը, ցումարելու համար մեր շրջանի ընդհ. ժողովը: Ընկերները մէկ վայրկեան յանկայս յարգեցին Խանասորի զոհերուն յիշատակը: Յետոյ կուսակցական ժողովը շատ սիրալիր եւ ջերմ մթնոլորտի մէջ յառաջ տարուեցաւ: Ընկերները քննելով շրջանիս կուսակցական եւ ազգային հարցերը միաձայնութեամբ որոշեցին թափ տալ կազմակերպական աշխատանքները միշտ բարձր պահելով Հ. Յ. Դաշնակցութեան դրօշը:

Շատ մը ընկերներ եկած ըլլալով հեռու վայրերէն եւ հաղորդակցութեան միջոցներու դժուարութեան պատճառով, կարելի չէր աւելի երկար վայելել այս խանդավառ մթնոլորտը: Եւ ընկերները հրաժեշտ առին իւրաքանչիւրը իր սրտին մէջ տանելով Դաշնակցութեան սուրբ ուխտը:

Զաւար

Ամերիկայի բանակը

— • —

Ընդհ. պատերազմի սկզբնաւորութեան, մեծ յաղթանակներու ակնկալութիւնը ունեցող գերման բարձրաստիճան զինուորականներ, իրենց յոյսերը կորեցին, երբ Ամերիկան պատերազմին մասնակցեցաւ:

Միաց. Նահանգներու բանակը այդքան ուժո՞վ էր, ուրեմն: Ոչ: Բայց, ան օժտուած էր անհատնում զինամթերքով եւ կրթնած էր լայն բնակչութեան մը վրայ:

Ամերիկեան պատրաստի բանակը, երկրին ընդարձակութեան հետ համեմատած, շատ քիչ է: Նոյն իսկ աւելի քիչ է քան Լեհաստանի բանակը (240-000 հոգի): Ան կազմուած է կամաւորներէ: Որով, զօրաշարժի մը պարագային զէնքի տակ կանչուելիքներուն թիւն ալ սահմանափակ է:

Հակառակ այս բոլորին, բանակը ընդհանուր պատերազմի իր կարեւորութիւնը միշտ պիտի պահէ: Աշխարհի քաղաքականութիւնը վարելու ցանկութիւնը ունեցող Րուզվէլթ միշտ այդ կարեւոր ուժին պիտի կռթնի, եւ իր փափաքները այս կամ այն ձեւով ընդունիլ տալու համար՝ այդ բանակը մեծապէս պիտի նպաստէ:

Որովհետեւ, այդ բանակին մարդկային ակը 127 միլիոն է: Այսինքն՝ Գերմանիոյ ակին կրկնապատիկը եւ Ֆրանսայի ակին քառապատիկը աւելի:

Թէ հում եւ թէ շինուած պէտքերը ան կրնայ մայր երկրէն հայթայթել, եւ այս տեսակէտէն միակ երկիրն է: Ցորեն, քաուչու, քարիւղ, երկաթ, ճարտարարուեստին բոլոր տեսակները վերջապէս՝ ամէն ինչ Ամերիկայի հողէն կ՚ելլէ ու կը գտնուի Ամերիկայի բանակին տրամադրութեան տակ:

Այդ է պատճառը որ մինչեւ պատերազմի վերջը Ամերիկացիները արեւմտեան ճակատը հազիւ 500,000 հոգի բերած ըլլալով հանդերձ, անոնց պատերազմի մասնակցիլը աւելի ազդեցիկ եղաւ՝ ի վնաս զինակիցներուն՝ քան ինչ որ պիտի ըլլար եթէ Ամերիկայի բանակէն աւելի մեծ թիւով զինուոր ուղարկող պետութիւն մը մասնակցէր անոր տեղ: Ամերիկա կրնար այդ թիւը մինչեւ հինգ միլիոնի հասցնել, իսկ ամբողջ ռազմանիւթը որ երկրէն հայթայթել:

Ամերիկայի բանակը կ՚որոշէ, ենթադրենք, բանակը այս ինչ բանով օժտել: Ու չի վարանիր այդ որոշումը տալ: Որովհետեւ իր երկրին ճարտարարուեստը այդպիսի ծրագրի մը կը կարօտի՝ գործ հայթայթելու համար:

Ամերիկա փոքր զէնքերու պատրաստի քիչ քանակ մը ունի: Օրինակ, Զուիցերիա ունի 5000 թեթեւ մեքենայով հրացան, 2118 ծանր մեքենայով հրացան եւ 548 թնդանօթ: Իսկ Ամերիկա ունի 3430 թեթեւ, 1808 ծանր եւ 520 թնդանօթ Բայց, զօրաշարժի ատեն կ՚ունենայ այնքան զէնք որ միայն Ֆրանսան կը մնայ իրմէ վեր: Միւս կողմէ, սակայն, Ֆրանսայի զէնքերը մաս մը հին են ու անմախընտրելի, որով սպառազինման տեսակէտէն ամէնէն ուժեղ բանակը ամերիկեանն է:

Ֆրանսա 2800 պատերազմական օդանաւ ունի, Ամերիկա ունի 3100 հատ: Ֆրանսա մեծ մասով հինցած 3100 հրասայլ ունի: Ամերիկա արդիական աւելի արագընթաց 2100 հրասայլ ունի, մինչդեռ Իտալիա 150, Անգլիա 1000: Զօրաշարժի պահեստը, միւս զէնքերով հետեւեալն է.— 25000 թեթեւ, 10000 ծանր զէնք, 3760 դաշտային եւ 250 ծանր թնդանօթ:

Երբ պատերազմը սկսի, խնդիրը բոլորովին կը փոխուի, նիւթի ու ճարտարարուեստի հարստութեան պատճառաւ, Ամերիկա անմրցելի չափերով զէնքեր պիտի շինէ: Այդ շինութիւնը կրնայ Ֆրանսայի շինելիքին կրկնապատիկը ու Իտալիոյ շինելիքին եռապատիկը ըլլալ:

Աչքի առջեւ ունենալով այս բոլորը, կրնանք ըմբռնել թէ ինչ է պատճառը որ այնքան շատ կարեւորութիւն կ՚ընծայուի Ամերիկայի: Պարզ է որ Ամերիկայի ոսկէն ու ձոյլ ոսկէն աւելի անոր բանակին առաւելութիւնները, ինչպէս նաեւ, իր այս կամ այն կողմին միանալով պատերազմի ի նըպաստ այդ կողմին վճռելու հաւանականութիւնը մեծ արժէքներ կ՚ընծայէ անոր:

Ա.

ՀԱՅ ԱՐԵՆՈՒՇՆԵՐՈՒ ՀԱՆԴԷՍԸ

— • —

Յուլիս 2ին տեղի ունեցաւ հայ Արենուշներու առաջին հանդէսը Փարիզի մէջ, հաճելի անակնկալներով:

Մասնաւորապէս յաջողութիւն գտան կենդանի պատկերները որոնք կը ներկայացնէին ամբողջ բանակումի կեանքը:

Առաջին մասէն վերջ Տիկին Էլլէն Բիւզանդ խանդավառեց ներկաները իր վառվռուն խօսքերով եւ այնպիսի ոգեւորութիւն բերաւ՝ որ, ամբողջովին նուիրատուութիւններէ բաղկացած «պիւֆէն» մէկ վայրկեանին մէջ անհետացաւ:

Հանդէսի վերջաւորութեանը արենուշները իրենց շնորհակալութիւնը յայտնեցին Պ. Ա. Ահարոնեանի որ ընդունեց Արենուշներու միութեան պատուոյ նախագահութիւնը:

Այս առթիւ խմբապետուհի Օր. Բէգզատեանը խօսք առաւ ու երկարօրէն պարզեց սկաուտիզմին առաւելութիւնները՝ հայ աղջիկներուն համար:

Զ.

ՄԱՄՈՒԼ

ՊԻՏԻ ՊԱՐԶԵՆՔ ԵՌԱԳՈՅՆԸ

— :-: —

Ինչպէս կը նկատեն ընթերցողները, այս միջոցին բոլոր թերթերը զբաղած են դրօշամարտով, իբրեւ հետեւանք զանազան խմբակներու խափանարար ցոյցերուն:

Աթէնքի « Նոր Օր »ն ալ դիտել կու տայ այս առթիւ. (13 յուլիս).

— « Ցիշողութիւնները թարմացնելու համար, ըսենք թէ եռագոյնի վէճը առաջին անգամ ստեղծուեցաւ Ֆիքսի մէջ: Ութ տարի առաջ, տաւարիչ Շահվերտեանի ներկայութեան, հնչակեան թափթփուք մը յանդիմանած էր սկաուտները, որոնք « քուրջի կտորը » պարզած էին:

Ոչ միայն եռագոյնի կռիւ, այլ Հօկի բոլոր արկածախնդրութիւնները սկըսան Աթէնքէն, ուր առենօք պարարտ հող կար պառակտումները խորացնելու: Ծպտուած ռամկավար Պօղոսեանը — ներկայիս « Արեւ »ի խմբագրապետ — իր բոլոր շնորհները ցոյց տըւաւ, Շահվերտեաններու դաւադրութիւնները յաջողցնելու համար: Աթէնքի հայ երիտասարդութիւնը պատիւով դուրս եկաւ բոլոր պայքարներէն, արժանի դասը տալով ծախուածներուն եւ դաւաճաններուն:

Ցեղագային տեսանք թէ հակազգային նոյն պայքարը, հետզհետէ աւելի փորձառու եւ կազմակերպուած, փոխադրուեցաւ միւս գաղութները: Զէկան, որ միջոցներու մէջ խտրութիւն չի դներ եւ գիտէ իր գործակալները գտնել, նոյնիսկ ամէնէն լաւ կազմակերպուած պետութիւններուն մէջ, դժուարութիւն պիտի չքաշէր իր կառքին լծելու գաղութահայ թափթփուքները: Գոնէ յունահայութիւնը առատ փորձառութիւն ունեցաւ այդ ուղղութեամբ:

Հակազգային տարրերը, զինակից ունենալով Ռամկավար կուսակցութիւնը, — որ ստեղծուած է Դաշնակցութեան դէմ պայքարելու միակ մըտահոգութեամբ —, յանդգնութիւնը ունեցան հայ ազգային դրօշը անարգելու եւ զայն հալածելու ի գին ամէն խայտառակութեան: Ժողովրդական տարրը զզուեցնելու մտադրութեամբ, ամէնուրեք միջադէպեր ստեղծեցին, հրաւիրելով օտար միջամտութիւն:

Նոյնիսկ դաշնակցական ընկերներ, մտահոգուելով գաղութներու խաղաղութեամբ, պահ մը կարծեցին թէ զիջումներով կրնան կանգ առնել տալ հակազգային տարրին, որոշ կէտի մը վրայ: Սխալեցան բոլոր խաղաղասէրները, որովհետեւ Չէկան կը դադրի հոն, երբ իր գլուխը պատին կը զարնէ:

Մեզի համար երբեք տարօրինակ չեն այն միջադէպերը, որոնք կը կրկնուին Աղեքսանդրիոյ, Պուլկարիոյ եւ Ֆիքսի մէջ: Անակնկալի ենթարկուողը մեր ազգային տարրն է: Եռագոյնին դէմ յարձակում գործողները ապահոված են նաեւ օտար միջամտութիւն: Թէեւ վերջինը, իրազեկ ըլլալէ յետոյ կացութեան, տաճիկ Հայերէն աւելի յարգալիր վերաբերում ցոյց տուած է եռագոյնին հանդէպ: Աթէնքի Հանրային Ապահովութեան, նոյնինքն Առաջնորդին կողմէ քանի մը անգամներ դիմումներ կատարուեցան, արգիլել տալու համար հայ ազգային դրօշին գործածութիւնը: Ոստիկանութիւնը երբեք չմիջամտեց ու արգելք չեղաւ: Առաջնորդը չխորհեցաւ թէ երբ իր չարաբաստիկ գոյութիւնը կը հանդուրժեն, դեռ շատ հեռու է եռագոյնին կարգը, եթէ իշխանութիւնները պիտի առաջնորդուէին զանազան նկատումներէ:

Փաստ է որ եռագոյն չպարզուելու հարցը եկած է միշտ հայանուն գործակալներէ: Նոյնպէս իրողութիւն է որ եռագոյն չպարզուելով, վերջ պիտի չգտնէին Գ. Միջազգայնականի ենթարկները:

Եռագոյնի վէճը արուեստական չէ: Իրականութեան մէջ երկու հոսանքներ կը բախին իրարու: Կայ փոքրամասնութիւն մը — թուլամորթներ, երբեմն գործիքներ — որոնք կը պատճառաբանեն.— Հայը չունի այլեւս քաղաքական դատ, ո եւ է պահանջ, այդ իրաւունքը յանձնուած է Մոսկուային եւ Էնկիւրիին: Իսկ հայ ժողովուրդի մեծամասնութիւնը, իր հետ ունենալով անձնուէր երիտասարդներու բանակ մը, չուզեր հաշտուիլ պարտադրուած իրականութեան հետ: Զուզեր դաւաճանել իր ցեղային կոչումին եւ անցնող սերունդներու կտակին ու կը գոչէ.— «Հակառակ թշնամիէն ստացած մեր վէրքերուն, անձնատուր պիտի չըլլանք, պիտի չհրաժարինք պայքարելէ եւ ակնկալելէ լաւագոյն օրեր: Այդ խոր հաւատքը եւ վճռական խօսքը կը խորհրդանշէ եռագոյնի գործածութիւնը »:

ԱՆՈՆՔ ՈՐ ՀՊԱՏԱԿՈՒԹԻՒՆ ԿԸ ՓՈԽԵՆ

Թուրքիոյ ներքին գործավարութիւնը կը ծանուցանէ (13 յուլիս).

Կը տեսնուի որ կարգ մը հայրենակիցներ նիւթական կապեր ունենալով դրացի երկիրներու մէջ իրենց ունեցած գործերը դիւրացնելու համար, առանց կառավարութենէն արտօնութիւն առնելու, հպատակութիւնկրփոխեն:

Հայրենակցութեան օրէնքին համաձայն, կառավարութենէն առանց արտօնութիւն առնելու իրենց հպատակութիւնը փոխողները, պիտի հանուին մեր հպատակութենէն:

Ասոր առիթ չտալու համար, անոնք որ նիւթական կապերով հպատակութիւնը փոխելու կը հարկադրուին, պէտք է արտօնութիւն առնեն մեր կառավարութենէն:

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐԸ ՊԻՏԻ ՃԱՆՉՆԱ՞Ն ՄՈՍԿՈՒԱՆ

—o—o—

Ուաշինկթընէն կը հեռագրեն թէ կարգի կը դրուին ռուսական դեսպանատան թուղթերը: 1917էն ի վեր փակ է դեսպանատունը եւ կը գտնուի ամերիկեան իշխանութեանց պաշտպանութեան տակ: Վերջերս Մոսկուայի անպաշտօն ներկայացուցիչը արտօնութիւն ստացաւ քննելու եւ կարգի դնելու դիւանաթուղթերը:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (1)

«ՏԱՆԸ ՄԷԿ ՀԱՏԻԿ ՃՐԱԳՆ ԷՐ»...

— • —

Դաշնակցական Հայդուկ՝
Սպաղանաց Մակարին յիշատակին

Նանիր գիւղին անկիւնը, «Եկեղեցնայ» կից էր Աննանենց տունը: Մօտ յիսունը անց՝ պառաւ Թուրվանտան, իր միակ Թոռան-Պապլէին հետ կ՚ապրէր այդ տանը մէջ:

Աննայենք, դեռ մօտիկ անցեալին, բաւական մեծ տուն են եղեր: Զոյգ-զոյգ տղաքներ ու աղջիկներ, կալ ու կոտ, հօտ եւ հօտաղի տէր են եղեր: Բայց... անհասանելի պատուհաս մը, անէծքի մրրիկ մը անցեր է այդ շէն տանը վրայէն՝ եւ անդամները չորս հովերուն ցրուեր: Ու իբրեւ միացող ծուխ, իբրեւ նահապետական տան անմար ճրագ՝ մնացեր էր միակՊապլէն՝ իր պառաւ մեծ մօրը հետ:

Ութը դարուններու ծնունդ մը:

Նանիրի բնակիչները, որ երկիւղած մեծարանք ունէին դէպի կործանած մեծ ընտանիքին ժառանգորդները, պառաւ Թուրվանտան կ՚որակէին «Թուրվանտա – Քուրօ» (քոյրիկ):

Թուրվանտա Քուրօն, ունեցեր էր հինգ «ասլընի» պէս տղաքներ, եւ զոյգ մը աղջիկ: Աղջիկները ամուսնացուցեր, տան տէր էր դարձուցեր ու, ալ չէր հետաքրքրուած անոնցմով: Հինգ տղոցմէն երկուքը — Հայրապետը ու Նահապետը — ձգեր էին տուն ու տեղ, մայր ու քոյր, զէնք էին կապեր, լեռ էին բարձրացեր: Ֆետայի՜:

Թուրվանտա Քուրօն, այս տղոցը համար չէր ցաւած, այլ, ընդհակառակն, ուրախութենէն աւելի հպարտացած էր, որովհետեւ, այն օրէն որ, ֆէտայիին սուրբ անունը լսուեցաւ, ա՛լ Թուրքին չար աչքը կտրեցաւ:

Թուրվանտա Քուրօին տղաքը, մէկ քանի անդամներ, ֆետայիի տարազով ուշ գիշերին գիւղ էին մտած: Բարի մայրը, արցունքոտ աչքերով, անյագ համբուրած էր անոնց ճակատները եւ մաղթած էր որ, Սուրբ Սարգիսին զօրութեանը չափ զօրութիւն ունենան:

Բայց ... «էն մենծ կռիւը» որ տեղի էր ունեցեր Թուրք զինուորներու եւ ֆետայիներու միջեւ, Անկուաթի բարձունքին վրայ, այն օրէն աղէն, անոր ֆետայի տղոցմէն լուր չեկաւ...

Կարօտով տոչորուն մօր աչքը՝ տըղոց ճամբան մնաց ... գիշեր ցորեկ, լուր թէ կիրակի, ան, անծանօթ ու վսեմ հաւատքով մը ապրեցաւ: Եւ ամէն անգամ, որ տարաժամ դուռը զարնուէր, կամ, հեռուն, գիւղին ուղղածիգ մեծ ու լայն ճամբան սուլեր մը երեւար, անոր մշտարթուն սիրտը թունդ կ՚ելլէր ... «էկա՞ն, ընոնք են սըլընե՞րս», բայց երբ կը ստուգէր որ անոնք չէին՝ տրտում եւ գլխահակ կը շարունակէր իր սովորական գործը:

Թուրվանտա Քուրօին, միւս երկու տղաքները — Կարապետն ու Տօնապետը – իրենց 12 տարեկան հասակին «Ստամպօլ» էին գացեր գիր սորվելու: Հէք մայրը, աւելի շողշողուն երազներ պահած էր այս նամարտ զոյգին համար: «Տղաքներս էրթան, Ստամպօլայ մեծ վարժատուններուն մէջ՝ գիր սորվին, մարդ դառնան, երկիր դառն ու...» ու բազմաթիւ զմայլելի պատկերներ կցած էր այդ «ու»ին ծայրը:

Բայց... հէք պառաւին երկարապատում, խնկարոյր երազները միշտ երազ մնացին ... Տղաքները գացին, գիր սորվեցան, վարժապետ դարձան բայց վա՜թա՛նը մոռցան ...

— Տունն ու դուռն աւրի՛ սապապ ըլլողին, քօնայ քօռ ապրի ... իշալլահ ... Ասլընի պէս տղոցս ափը խալամը տուին՝ պապենական տունը աւրին», կ՚ըսէր յաճախ, երբ դուռ-դրացի իր տղոց խօսքը ընէին:

Թուրվանտա Քուրօն, գոհ չէր որ տղաքները գիր սորված էին: Գոհ կ՚ըլլար, եթէ գիր սորվելէն վերջ՝ երկիր դառնային, եւ, վշտացած մօր երազները իրականացնէին: Պապենական շէն ու պայծառ օճախը վերականգնէին, այն ատեն՝ աշխարհ, իր բոլոր լայնքով ու խորքով Թուրվանտա Քուրօինը պիտի ըլլար:

Թուրվանտա Քուրօն, ուսումը, գիրը նախատողներէն չէր, այլ, ընդհակառակը, անհուն փափաքով մը, իր տղաքը գիր սորվելու ղրկած էր: Բայց երբ, ուսումէն երեւէն, երկու ասլընի պէս տղաքները կորսնցուց «Ստամպօլ»ին խորը՝ ան, դարձաւ կատաղի հակառակորդ գիրի ու դպրութեան: «Որ մարդ բանձդ գիր սորվի, նամուսսուդ կը դառնայ», կ՚ըսէր ամէն անգամ, որ առիթը ներկայանար, կամ մէկը իր ներկայութեանը համարձակէր ուսումին, գիրին կարեւորութիւնը շեշտել:

Թուրվանտա Քուրօին լուսահոգի ամուսինը Հայկ Էֆէնտին ալ, գիրի, ուսումի տէր էր, բայց հալոլը եղոլը մարդ էր: Տունի – տեղի յարգ գիտէր: Ու պառաւին զարմանալին այն կը թուէր որ, ինչպէս այդ անարատ գերդաստանի զաւակները «էապէս «նամքէօռ» դուրս եկան...

Ու .. իբրեւ միակ մխիթարանք, մեծ, անուանի տան միակ նեցուկ ու անմար ճրագ՝ մնացեր էր մինակ պառաւին կրտսեր զաւակը, Ղազարը: Ան ալ, օր մը, զոհ գնաց քստմնելի դաւադրութեան մը: Գիշեր մը իրենց արտին մէջ ջրտուքով զբաղած ատեն, անծանօթի մը կողմէ արձակուած գնդակ մը անշունչ գետին փռած էր խեղճ Ղազարը...

Թուրվանտա Քուրօին արեւը խաւարած էր այդ օրը ...

Ղազարը մեռաւ իր ետին թողլով, մայրը, կինը եւ վեց տարեկան մանչ մը՝ Պապլէն:

Պապլէն, Ղազարին առաջին զաւակը չէր: Ան, իր եօթը տարուան ամուսնական կեանքին մէջ՝ ունեցեր էր երեք մանչ եւ երկու աղջիկ, բայց, բոլորն ալ, հազիւ երկու երեք տարին լրացուցած, կը մեռնէին: Ի վերջոյ, Ղազարին կողակիցը, Սուլթանը, սուրբերուն զօրութեան դիմեց, հինգ օր ծոմ պահեց, եւ մինչեւ Զիթայ Կօզալ Հայպաթ բոպիկ ոտքով ուխտի գնաց եւ ողջ մնաց Պապլէն:

Անունը Պապլէ դրին, վախնալով որ եթէ հօրենական տան հին անուններէն մէկը դնեն — ինչպէս սովորութիւն էր — դարձեալ կը մեռնէր: Պապլէն ապրեցաւ, բայց հազիւ վեց գարուններ բոլորած, անհայր մնաց ...

×

Կօզալ Հայպաթ:

Բալայ Հովիտին հիւսիս արեւմտեան կողմը, բաւական բարձր լեռան մը վրայ է այս հնաւանդ սրբավայրը: Ո՞վ էր Կօզալը, եւ ո՞վ էր Հայպաթը:

ՄԻՍԱՔ ՄԻՐԶԷ

(Շարունակելի)

Յ.

Հ. Դ.

Փարիզ եւ գաւառներ

ՓԱՐԻԶԻ ԿՈՄԻՏԷՆ ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ ՓԱՐԻԶԻ ՇՐՋԱՆԻ բոլոր ընկերները այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 51, rue de Rivoli, Café Samaritaineի ներքնայարկը: Մէթրօ՝ Շաթըլէ: Օրակարգ՝ Հաշուետուութիւն եւ Շրջ. ժողովի օրակարգի շարունակութիւն:

ԱՆԻԷՌ-ՊՈՒԱ-ԲՈԼՈՆՊԻ «Վիշապ» Կոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը վաղը Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Պէքոնի կայարանին դիմացը սովորական հաւաքատեղին: Օրակարգ՝ 11րդ Շրջանային ժողովի օրակարգի հարցեր: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ «Սարգիս-Մինասեան» ենթակոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը վաղը Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին Հայ Ակումբին մէջ: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Ընտրութիւն պատգամաւորի: Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Ներկայանալ անդամատետրով:

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «Զաւարեան» Կոմիտէն ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ: Օրակարգ՝ 11րդ Շրջանային ժողովի օրակարգի հարցերու քննութիւն: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Քրիստափոր խումբի ընդհ. ընկերական ժողովը տեղի կ'ունենայ այսօր Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին Հ. Յ. Դ. Պատ. Միութեան Գրադարանին մէջ: Խիստ Կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ԼԻՈՆԻ ԿՈՄԻՏԷՆ ընդհ. անդամական ժողովի կը հրաւիրէ Լիոնի բոլոր ընկերները վաղը Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Հ. Յ. Դ. «Զարդարեան» Գրադարանին մէջ: Խիստ կարեւոր օրակարգ:

Ներկայ կ'ըլլայ ընկ. Կարօ Սասունի:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Ռոստոմ» Ենթակոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը տեղի պիտի ունենայ վաղը Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8ին սովորական հաւաքատեղին: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Իշխան» ենթակոմիտէն արտակարգ ժողովի կը հրաւիրէ իր ընկերները այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին: Ընկերներու ներկայութիւնը խիստ կարեւոր է: Բացակաները նկատի պիտի առնուին: Ներկայանալ անդամատետրով:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ ԴԱՍԱԽՕՍԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ

ՓՈՆԹԷ եւ ՍԷՆ-ՍԱԹՈՒՐՆԷՆԻ (Ավինեօն) Մուրատ եւ Անդրանիկ խումբերու միասնաբար դասախօսական ժողովը տեղի կ'ունենայ այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 1ին Փոնթէի մէջ: Կը խօսի ընկեր ԱԶԳԻՆ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ:

ԷՔՍԻ «Քեռի» խումբի դասախօսական ժողովը այս Կիրակի երեկոյ ժամը 7ին իրենց սովորական հաւաքատեղին: Կը խօսի ընկեր ԱԶԳԻՆ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ:

ՓԻՒԺԷ-ՍԻՒՐ-ԱՐԺԱՆԻ եւ ՏՐԱԿԻՆԵԱՆԻ Զաթօ-Շերօ եւ Դանիէլ Վարուժան խումբերու միասնաբար դասախօսական ժողովը տեղի կ'ունենայ այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին Տրակինեանի մէջ: Կը խօսի ընկեր ՊՕՂՈՍ ՀԻՒՍԵԱՆ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Շրջ. Կոմիտէն Սէն-Ժոզէֆի «Զաւարեան» խումբի բոլոր ընկերները առիպողաբար ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ այս Կիրակի երեկոյ ժամը 6ին ծանօթ հաւաքատեղին: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Ներկայ կ'ըլլայ Շրջ. Կոմիտէի ներկայացուցիչը:

ԵԻՐ. ԿԵԴՐ. ԿՈՄԻՏԷՆ ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Վիէնի բոլոր ընկերները այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8ին Խաժակ Ակումբին մէջ: Ներկայ կ'ըլլայ ընկ. Կարօ Սասունի:

Դաշտահանդէս
ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Անիէռ-Պուա-Քոլոնպի Վիշապ կոմիտէին կողմէ եւ հովանաւորութեամբ Եւր. Կեդր. Կոմիտէի. այս կիրակի առաւօտէն մինչեւ իրիկուն Արժանթէօյի անտառին մէջ:

Կը նախագահէ՝ Ընկ. Գ. ԲԱԼԱԵԱՆ

Պիտի խօսին ընկերներ՝ Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ եւ Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ

գեղարուեստական ճոխ բաժին: ճոխ եւ մատչելի պիւֆէ

մասնակցութեամբ «ԵՓՐԱՏ» նուագախումբի:

Հաղորդկց. Միջոցներ.— Փորթ տը Քլիշիէն առնել 40 թիւ հանրակառքը: Սէն-Լազարի կայարանէն շոգեկառք եւ իջնել կառ Արժանթէօյ, ուր պիտի սպասեն առաջնորդներ ցոյց տալու համար հանդիսավայրը:

Դաշտահանդէս
ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

կազմակերպուած՝ ՀՐԱՅՐ, ՌԱԶՄԻԿ եւ ՏԱՒՐՈՍ ԽՈՒՄԲԵՐՈՒ ԿՈՂՄԷ

23 ՅՈՒԼԻՍ, ԱՌԱՒՕՏԵԱՆ ԺԱՄԸ 9ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԻՐԻԿՈՒՆ

Կը նախագահէ՝ ընկ. Լ. ԳԵՒՈՆԵԱՆ

Կը խօսին ընկերներ՝ ԱՐՇԱԿ ՋԱՄԱԼԵԱՆ եւ ուրիշներ

գեղարուեստական գեղեցիկ ժամանց: ճոխ պիւֆէ դիւրամատչելի գիներով: փափաքողները կրնան ճաշերնին միասին բերել:

Հաղորդակցութեան միջոց.— Gare du Nordէն շոգեկառք առնել ժամը 9, 10.8, 10.17, 10.35, 10.50, 11.28, 12.09, 13.17, 13.27 եւ իջնել Villiers-le-Bel-Gonesses,

Դաշտահանդէս Տէսինի մէջ

կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ
ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ
23 ՅՈՒԼԻՍ, ԿԻՐԱԿԻ ՕՐ, «ՊԱՂ ԱՂԲԻՒՐ»ԻՆ ՄՕՏ
Կը խօսի՝ ընկ. ԿԱՐՕ ՍԱՍՈՒՆԻ

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:

Ընտանեկան խնջոյք

ՎԱՐԴԱՎԱՌԻ ԱՒԱՆԴԱԿԱՆ ՏՕՆԻ ԱՌԹԻՒ ՏԱՐՕՆ-ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆԻ ՀԱՅՐԵՆԿՑ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊԱԾ Է ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ ՄԸ

որ Ուխտի Օրն է միեւնոյն ժամանակ մեր բիւրաւոր նահատակներուն:

տեղի կ'ունենայ այս կիրակի ժամը 2ին

160, Route d'Orléans, Bagneux

Կը հրաւիրուին բոլոր մեր հայրենակիցները անխտիր եւ Տարօնխաւանդութիւնները սիրող հայրենակիցները:

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

Դպրոցասէրի Տիկնանց Ընկերութեան Վիէնէնի եւ Շրջանի հանդէսը տեղի կ'ունենայ հովանաւորութեամբ Կեդրոնական Վարչութեան

Այս կիրակի ժամը 2.30ին տեղւոյն մանկապարտէզի սրահին մէջ

1, rue du Midi, (Place de la Mairie) սրճարանին Ա. յարկը կը խօսին՝ ՏԻԿ. ԷԼԼԷՆ ԲՒԻՋԱՆԴ եւ Պ. Կ. ԲԱՍՄԱՋԵԱՆ «Անիի» մասին եւ մոգական լապտերով ցոյց պիտի տայ պատմական հնութիւններ:

Կ'երգեն եւ կ'արտասանեն աշակերտները: Մուտքը ազատ է:

Բացօթեայ հանդէս

Կազմակերպուած՝ Տարօն - Տուրուբերանի Հայրենկց. Միութեան Վիէնի նորակազմ մասնաճիւղին կողմէ այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Ռ. Ա. կուսակցութեան սրահին մէջ:

Մասնակցութեամբ Տէսինի եւ Լիոնի մասնաճիւղերուն:

գեղարուեստական ճոխ բաժին, երգ, մեներգ: արտասանութիւն եւ զանազան անակնկալներ:

Կը խօսի հայրենակից Պ. ՔԵՐՈՎԲԷ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ

ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած
ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ
ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ ՊԱՐՏԷԶԸ
1 ՊՈՒԼՎԱՐ ՏԻՒ ՆՕՐ :—: ԼԸ ՐԷՆՍԻ
ԿԻՐԱԿԻ 30 ՅՈՒԼԻՍ 1933, ԺԱՄԸ 14էն 22
ՇՐՋԱՆԱՒԱՐՏՆԵՐՈՒ ՎԿԱՅԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԲԱՇԽՈՒՄ

Սիրուն օփէրէթ մը վարժարանի Սանուհիներու կողմէ:

Մարզական խաղեր, երաժշտութիւն, սիրուն անակնկալներ եւ պարեր

Սանտրոսեան վերակազմուած քօսթիւմէ խումբը՝

թանկոյի եւ ֆոքսի երկու ճազերով:

ՊԱՐ — ՃՈԽ ՊԻՒՖԷ

Անձրեւի դէմ պաշտպանուած վայր:

Մուտք 5 ֆրանք:

Հաղորդակցութեան միջոցներ.— Թրամուէյ՝ Օփէրայէն կամ Փօրթէն 21 A. — Gare de l'Estէն Կարկանի գիծը, իջնել՝ Րէնսի-Փավիյեօն:

ԱԶԴ

Ֆրանսական Բանակի Հայ Կամաւորներու տարեկան մեծ

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆԸ

6 Օգոստոս, Կիրակի առտուան ժամը 7էն մինչեւ կէս գիշեր դէպի ԱՐՐԱՍ և շրջակայքի պատմական և պատերազմական յիշատակներով լեցուն վայրերը:

Ուխտագնացները առտուան ժամը 7ին, չքեղ եւ հանգստաւէտ օթօքառերով պիտի մեկնին Carrefour de Chateaudun (Փարիզ)էն դէպի Arras, անցնելով Amiensէն եւ Albertէն:

Վերադարձին ճամբուն վրայ խումբը պիտի այցելէ Douai, Souchez, La Bassée, Verny Noville Senvaste, Notre Dame de Lorette, Béthume, Doullens, Saint Quintin.

Առտուան նախաճաշ, ցերեկուան եւ երեկոյեան ճաշ, ճամբու ծախքն ալ միասին, ընդամէնը հարիւր ֆրանք:

Արձանագրութիւնք կը կատարուին այժմէն Պ. Darayanի մօտ, 44 Rue Lafayette: Tél. Provence 81—80. Արձանագրութիւնք կը փակուին 2 Օգոստոս երեկոյին:

Կը հրաւիրուին Ֆրանսաբնակ եւ ի մասնաւորի փարիզաբնակ բոլոր Հայերը մեծ թիւով մասնակցիլ այս հանդիսաւոր ուխտագնացութեան, որ Ֆրանսայի համար մեռած զինուորներու յիշատակին նուիրուած յարգանքի ցոյց մընէ :Այս յարգանքի ցոյցը միշտ մեծ համակրութեամբ ընդունուած է տեղական իշխանութեանց եւ ֆրանսական մամուլի կողմէ, ինչպէս նաեւ ձեր իսկ անձնական ֆրանսացի բարեկամներէն, որոնք ձեր այս վերաբերմունքին մէջ պիտի գնահատեն Ֆրանսայի համար մեռած զինուորներու յիշատակին ցոյց տրուած խորին յարգանքը:

Վարչութիւն Ֆրանսական Բանակի Նախկին
Կամաւորներու Միութեան

ՊՈՒԱ ՔՈԼՈՆՊԻ ՄԷՋ «ՅԱՌԱՋ» ԿԸ ԾԱԽՈՒԻ
ՋԳՕՆ ԱՌԱՔԵԼԵԱՆԻ ՍՐՃԱՐԱՆԸ
345, AVENUE ARGENTEUIL

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (19)

ԱՀԱԲԵԿԻՉԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ

Ա. ԳԼՈՒԽ

ՊԼԵՀՎԷԻ ՄԱՀԱՓՈՐՁԸ

Այլեւս Մարտական Մարմնին անդամները իրարու կապուած էին բոլորովին, շատեր խորունկ բարեկամութեամբ մը: Աւելին, ամուր կապ մըն ալ կար, որ մեզ կը միացնէր իրարու, — մեր անցեալը, մարտ 18ի ձախողութիւնը, Պոկոտիլովի մահը: Նոյն կապը մեզ կը միացնէր Մարտական Մարմնի նոր անդամներուն, եւ, երկար ատենէ ի վեր, բոլորովին ջնջուած էին տարբերութիւնները երէցներուն ու կրտսերներուն, մտաւորականներուն ու բանուորներուն միջեւ: Այլեւս կազմուած էր մէկ եղբայրակցութիւն, որ կ'ապրէր նոյն մտածումով, նոյն ցանկութեամբ: Սազոնով իրաւունք ունէր, երբ, վերջերը, Թիւրանէն ինծի ղրկած իր նամակին մէջ, հետեւեալ բառերով կը սահմանէր մեր կազմակերպութիւնը. «Մեր Զապորոժսկայա Սէչը(*), մեր ասպետականութիւնը տոգորուած է այնպիսի ոգիով մը, որ «եղբայր» բառը չի թարգմաներ կատարեալ յստակութեամբ մեր փոխադարձ յարաբերութիւններուն էութիւնը»:

Բոլորս կը զգայինք եղբայրական այդ կապին ուժը, որ մեզի կուտար անխուսափելի յաղթանակին ապահովութիւնը: Շուայցէր Մոսկուա հասաւ քիչ մը ուշ, այնպէս որ մեր խորհրդակցութիւնները տեղի ունեցան իր բացակայութեանը: Մենք կը հաւաքուէինք ընդհանրապէս Սոկոլնիկիի պարտէզին մէջ: Քուէարկելու իրաւունքով խորհրդակցութեան կը մասնակցէին Աղեւ, Կալիայեւ, Սազոնով եւ ես:

Մահափորձին ծրագիրը քննուեցաւ իր բոլոր մանրամասնութիւններուն մէջ: Մարտ 18ի ձախողութեան դասը մեզ կը մղէր չափազանցելու Պլեհվէի մահափորձին դժուարութիւնները: Այնպէս որ որոշեցինք ձեռք առնել ամէն միջոց, որպէսզի Պլեհվէ, անգամ մը մեր շրջանակին մէջ իյնալէ յետոյ, չկարենար դուրս ելլել: Ռումբ նետելու պաշտօն տուինք չորս հոգիի: Առաջինը, նախարարը դիմաւորելէ յետոյ, առանց ռումբը նետելու պիտի անցնէր եւս՝ փակելու համար փախուստի ճամբաները: Երկրորդին տրուած էր գլխաւոր դերը,— պատիւը առաջին ռումբը նետելու: Երրորդը ռումբ պիտի նետէր՝ եթէ առաջինը ձախողէր, կամ Պլեհվէ վիրաւորուէր միայն, կամ երկրորդին նետած ռումբը չպայթէր: Չորրորդը պահեստի պիտի մնար, պիտի չարժէր միայն ծայրայեղ պահուն, երբ Պլեհվէ ազատէր երկրորդ եւ երրորդ ռումբերէն, յառաջանալով կայարանի ճամբով: Մանրամասն քննեցինք նաեւ ռումբ նետելու ձեւերն ալ: Ձախողութեան պարագայ մը կար, որմէ կարելի չէր խուսափիլ,— ռմբաձիգը կրնար սխալ նշան առնել, հեռու նետել ռումբը կամ շատ մօտ: Այս կէտին մասին բացուած վիճաբանութեան ընթացքին էր, որ Կալիայեւ, մինչեւ այդ ատեն լուռ եւ միշտ Աղեւի ունկնդիր, յանկարծ ըսաւ.

— Ձախողելու միջոցն ալ կայ:

— Ո՞րն է այդ:

— Նետուիլ ձիերուն ոտքին տակ:

Աղեւ Կալիայեւի նայեցաւ:

— Ի՞նչ, ձիերուն ոտքին տա՞կ նետուիլ:

— Կեցէք բացատրեմ: Կառքը հասաւ: Կը նետուիմ, ռումբովս միասին, ձիերուն ոտքին տակ: Ի՞նչ տեղի կ'ունենայ,— կամ ռումբը կը պայթի, հետեւաբար բոլորը կանգ կ'առնեն, կամ չի պայթիր ռումբը, բայց ձիերը կը խրտչին եւ կը կենան: Այդ պարագային երկրորդ ռմբաձիգն է, որ կը սկսի գործի:

Ամէն մարդ լռեց պահ մը:

— Բայց, ըսաւ Աղեւ, բայց այդ պարագային դուք պիտի ցատկէ՞ք ձիերուն ոտքին տակ:

— Անշուշտ:

Կալիայեւի այս յանդուգն եւ խելացի ծրագիրը ամէն յոյս կը ներշնչէր յաջողութեան: Բայց մէկ վայրկեան խորհրդածելէ յետոյ, Աղեւ ըսաւ.

— Այդ ծրագիրը լաւ է, բայց կը կարծեմ թէ պէտք չունինք այդ ծրագրին: Երբ ձիերուն կը հասնինք, կը հասնինք նաեւ կառքին: Ուրեմն, կրնանք ռումբը նետել կառքին ալ տակը, կառքին պատուհանէն ալ ներս: Մէկ ռմբաձիգ կրնայ մինակը թերեւս կատարել ամբողջ գործը:

Եւ այդպէս ալ որոշեց Աղեւ: Սազոնով եւ Կալիայեւ պիտի կատարէին բուն մահափորձը, իրենց տրուած ըլլալով ռումբ նետելու պաշտօնը:

Երբ մեր խորհրդակցութիւններէն մին վերջացած էր, պատոյտի մը ելայ Մոսկուայի մէջ, Սազոնովի հետ: Երկար թափառելէ յետոյ քաղաքին մէջ, նստանք Ս. Փրկիչի կաթուղիկէին պարտէզին մէջ, նստարանի մը վրայ: Արեւոտ օր մըն էր: Եկեղեցիին գմբէթը կը պսպղար արեւին ճառագայթներուն տակ: Երկար ատեն լուռ մնացինք: Ի վերջոյ ըսի Սազոնովի.

— Այսպէս ուրեմն, թերեւս անդարձ մեկնինք:

Սազոնով չպատասխանեց: Իր դէմքը անայլայլ կը մնար, երիտասարդ, կորովի եւ համարձակ: Շարունակեցի.

— Ըսէք, Սազոնով, ի՞նչ պիտի ձեր կարծիքով, այն զգացումը որ տի կրենք սպանութենէն յետոյ:

Պատասխանեց առանց վարանելու:

— Հպարտութեան եւ ուրախութեան զգացում մը:

— Այդքա՞ն:

— Անշուշտ այդքան:

Հպարտութեան եւ ուրախութեան խառնուեցաւ, վերջերը, ուրիշ զգացում մը, որ այդ պահուն դեռ անծանօթ էր մեզի:

Մոսկուայէն, Աղեւ եւ Սազոնով եւ Կալիայեւ մեկնեցան Վոլկա: Կալիայեւ եւ ես վերադարձանք Պետերբուրգ: Վարշավայի կայարանին մէջ, շոգեկառքը ճիշդ մեկնած պահուն, տեսայ Շուայցէրի լայն, գնդերոտ իրանը: Կանչեցի: Մէկ վայրկեան յետոյ, մատուռը, պայուսակը դրաւ գինետունը, եւ բոլորս մտանք մէջը միջանցքին մէջ:

(Շարունակելի)

(*) ԺԶ. դարուն Փոքր Ռուսիոյ մէջ հիմնուած կազմակերպութիւն մը, որ հայրենիքին պաշտպանութեան համար պատմական կռիւներ մղած է Թաթարներուն եւ Լեհերուն դէմ:

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme :-: PARIS (13)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ՈՒՐԲԱԹ 21 ՅՈՒԼԻՍ 1933

21 Juillet 1933

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

9րդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2244

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՔԻՉ ՄԸ ԱՒԵԼԻ ԼՈՒՐՋ ԵՒ ՊԱՂԱՐԻՒՆ

Վերջին խօսք մը եւ դրօշամարտի մասին, Եգիպտոսի նոր լուրին առթիւ:

Ինչպէս կ'երեւայ Աղեքսանդրիոյ Քաղաք. Ժողովին զեկոյցէն, հայկական եռագոյնը պիտի պարզուի առաջնորդարանի շրջափակին մէջ, «սպասելով Ազգ. բարձրագոյն իշխանութեան կարգադրութեան»:

Եւ այդպէս ալ եղած է, հանդարտեցնելով կիրքերը որոնք սաստկապէս լարուած էին վերջերս:

Կը նշանակէ թէ՝ ողջմտութիւնը յաղթած է վերջին պահուն, հոգ չէ թէ բացառիկ պարագաներու մէջ:

Այս առթիւ, աւելորդ է խօսիլ յաղթականի եւ պարտեալի մասին:

Ճիշդ կը բնորոշէ «Յուսաբեր»ը.

— «Այս պատիւը կը պատկանի բոլորին ու չի պատկանիր ոչ ոքի: Ու չի պատկանիր նաեւ Դաշնակցութեան: Ու ճիշդ այդ պատճառով կ'եռապատկուի, կը քառապատկուի մեր ուրախութիւնը, որովհետեւ յաղթողը ազգն է եւ ոչ անոր մասնիկը»:

Այս տեսակէտով ալ, կը կարծենք թէ առանձին նշանակութիւն չունի զեկոյցին հետեւեալ վերապահումը,— «սպասելով Ազգ. Բարձրագոյն Իշխանութեան կարգադրութեան»:

Ներկայ պայմաններուն մէջ, «Ազգ. բարձրագոյն իշխանութիւնը» նոյն ինքն ժողովուրդն է, տարագիր՝ իր դրօշին պէս, հետեւաբար եւ ամուր փաթթուած անոր:

Ոչ թէ սահմանափակ համագումար, այլ եթէ ընդհանուր հանրաքուէ կատարուէր ո՛ր եւ է գաղութի կամ բոլոր գաղութներու մէջ, արդիւնքը պիտի ըլլար ջախջախիչ:

Այդպիսի պարագայի մը մէջ, անտարբերներն ալ հաշուելով, դուք հազիւ պիտի գտնէիք հարիւրին տասը՝ որ այս կամ այն պատճառով հակառակէր եռագոյնին:

Բոլորովին արհեստական է եռագոյնի վէճը, ո՛ր եւ է գաղութի մէջ: Միայն դատարկամիտ եւ դատարկապորտ մարդիկ պիտի կրնային հաճոյք զգալ դրօշամարտէն, որ մեզ ծիծաղելի կը դարձնէ նոյն իսկ օտարներուն առջեւ:

Մինչեւ հիմա, դուք տեսա՞ք ո՛ր եւ է ժողովուրդ կամ իշխանութիւն, որ ծուռ նայէր մեզի, յուզնելով եռագոյնը:

Բայց, ո՛րքան մարդիկ և իշխանաւորներ արգահատեցան, խնդացին մեր վրայ կամ խստօրէն դատապարտեցին, տեսնելով որ տակաւին չենք սորված յարգել նոյն իսկ արիւնազանգ խորհրդանշան մը:

Ողբերգութիւնը այն աստիճանին հասած է որ, հիւրընկալ երկիրներու իշխանութիւնը յաճախ ինք դաս կուտայ խառնակիչներուն, ազդարարելով թէ ոչ ոք իրաւունք ունի կախուած դրօշակ մը վար առնելու:

Յունահայ գաղութին մէջ, քանի՛ քանի՛ առիթներով ոստիկան կանչած են հայկական եռագոյնը վար առնել տալու համար, եւ պաշտօնեան մերժած է, մանաւանդ լուսաբանուելէ յետոյ: Նոյնը՝ Պուլկարիոյ եւ Եգիպտոսի մէջ:

Դրօշակի խնդիրը չատոնց վճռուած է բուն ժողովուրդին կողմէ, անոր անսահման խանդավառութեամբ եւ յարաճուն գուրգուրանքով:

Անոնք որ զայն պարզելու – չպարզելու խնդիր կը յարուցանեն, նոյն իսկ ամէնէն անվիճելի պարագաներուն մէջ — ապրիլեան սգահանդէս, Մայիս 28, միջազգային հանդէսներ եւ թափորներ — կա՛մ այս աշխարհէն չեն, եւ կամ վարձու տուած են իրենց խելքն ու խիղճը:

Որովհետեւ, ի՞նչպէս կարելի է պայքար մղել, միտք պղտորել, կիրք արծարծել նախանձախնդրութեան մը դէմ որ ազգային է, մարդկային է եւ, ամէն բանէ առաջ, կը ծառայէ ոգի եւ կորով ներշնչելու, արդար հպարտութեան եւ խանդավառութեան պահեր ստեղծելու:

Ահաւասիկ Աղեքսանդրիոյ պարագան: Քաղաք. ժողովի որոշման վրայ, անհրաժեշտ փայլերն ու երկաթը կը զետեղուին Առաջնորդարանի բակը, եւ կը պարզուին եգիպտական եւ հայկական դրօշակները: Ժողովուրդը, կանուխէն խռնուած, կը ծափահարէ, ցնծութեամբ եւ հայրենասիրական երգերով:

Այսպէս, սփոփանքի կաթիլներ կը հոսին խռոված սիրտերուն մէջ եւ ամէն ինչ կը վերջանայ խաղաղութեամբ:

Արդ, ո՞վ տուժեց այս մարդկային երեւոյթէն,— նուիրական խորհրդանշանի մը ծածանումէն եւ հալածական ժողովուրդի մը ինքնաբեր խանդավառութենէն:

Իսկ ո՞վ պիտի շահէր, եթէ Աղեքսանդրիոյ Քաղաք. Ժողովը համարձակէր արգիլել հայկական եռագոյնը, կամ, հակառակ տրուած արտօնութեան, մարդիկ փորձէին վար առնել զայն:

Միայն այս հարց – պատասխանին տալով իրենք իրենց, կը կարծենք թէ հակադրօշակեան ամէնէն մոլեռանդ զինուորեալներն ալ պիտի կարմրին ամօթէն:

Մանաւանդ եթէ ուզեն ըմբռնել որ՝ եռագոյնը կուսակցական խնդիր չէ, այլ ազգային, համաժողովրդական:

Եռագոյնը այնքան կապ ունի Դաշնակցութեան, որքան ամբողջ հայ ժողովուրդին հետ:

Եւ եթէ յաճախ Դաշնակցութիւնն է որ կ'երեւայ հրապարակին վրայ, այս դրօշամարտին առթիւ ալ, պատճառը այն է որ մեր կուսակցութիւնը չի կրնար անտարբեր մնալ, երբ կ'անարգուին ազգային արժէքներ եւ մասունքներ:

Մի՛ ընէք այնպիսի բաներ որ դրօշակ պարզել – չպարզելը դառնայ ինքնանպատակ, մոռացութեան տալով այնքան հիմնական հոգեր:

Քիչ մը աւելի լուրջ եւ պաղարիւն: Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Աղեքսանդրիոյ Քաղաք. Ժողովը որոշեց

«ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԵՌԱԳՈՅՆԸ ՊԱՐԶԵԼ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՇՐՋԱՓԱԿԻՆ ՄԷՋ»

Գրած էինք թէ Աղեքսանդրիոյ առաջն. տեղապահը եւ քաղաք. ժողովին ատենապետը Գահիրէ գացած են, այդ շրջանի առաջնորդարանին հետ խորհրդակցաբար համագումար ժողով հրաւիրելու եւ եռագոյնի խնդիրը կարգադրելու համար:

Եգիպտոսի վերջին թղթաբերէն կ'իմանանք թէ՝ համագումարը յետաձգուած է առ այժմ, իսկ հայկական եռագոյնի մասին տրուած է հետեւեալ որոշումը.—

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Քաղ. Ժողովս, նկատի ունենալով անցեալ կիրակի օր հայկական եռագոյնի մասին գաղութիս մէջ ծագում առած վէճերն ու անհամաձայնութիւնները, իր երէկի նիստին հրաւիրած էր կարգ մը ծանօթ ազգայիններ, որոնց մեծ մասը պատասխանելով եղած հրաւէրին՝ ներկայ գտնուած էին կատարուած խորհրդակցութեան:

Ժողովս ուրախ է յայտարարելու որ ներկաները կատարելապէս համաձայն գտնուեցան, որպէսզի գաղութիս խաղաղութիւնն ու ազգային արժանապատուութիւնը պահպանուի ամէն գնով, տրուած ըլլալով մանաւանդ որ մեր ներքին նմանօրինակ պառակտումներն ու վէճերը յոռի տպաւորութիւն գործած են պետական շրջանակներու մէջ եւ զգացուցած ալ վիճակիս առաջն. Փոխ. Սրբազանին:

Այս նկատումներով ժողովս եռագոյնի հարցի մասին որոշեց սպասելով ազգ. բարձրագոյն իշխանութեան կարգադրութեան, հայկական եռագոյնը պարզել Առաջնորդարանիս շրջափակին մէջ:

Հետեւաբար, Քաղ. Ժողովս կը յորդորէ ու կը խնդրէ բոլոր ազգայիններուն տեղի չտալ աննպատակ վիճաբանութիւններու եւ անախորժ դէպքերու, բարձր պահելով գաղութիս պատիւն ու վարկը:

Աղեքսանդրիա, 8 յուլիս 1933 ԴԻՒԱՆ ՔԱՂ. ԺՈՂՈՎՈՅ

«Արեւ» պարտք սեպած է ճշդել թէ Քաղաք. Ժողովին ռամկավար անդամները ձեռնպահ մնացած են, տրուած որոշման մէջ:

Իսկ «Յուսաբեր» կը շեշտէ այս առթիւ գրուած խմբագրականի մը մէջ (11 յուլիս).

— «Յուլիս 8ին, կ. վ. ժամը 5ին, համաժողովրդական ընդհանուր ցնծութեան մէջ, նուիրական Եռագոյնը, եգիպտական ազգային դրօշին հետ, բարձրացած է Աղեքսանդրիոյ Հայոց առաջնորդարանին վրայ:

Ու հետեւեալ օրը, յուլիս 9ին, կիրակնօրեայ տօնին առիթով, նոյն եռագոյնը, դարձեալ զինք հովանաւորող եգիպտական դրօշին տակ, կը ծածանէր առաջնորդարանի կատարէն՝ հոգեկան անհուն մխիթարանք պատճառելով Աղեքսանդրիոյ Հայութեան:

Երկու պատճառով այս սովորական երեւոյթը հանրային ուշադրաւ դէպքի արժէքը կը ստանայ:

Եռագոյնը կը բարձրանար Աղեքսանդրիոյ առաջնորդարանին վրայ, որ տարիներէ ի վեր եւ ամբողջութեամբ կը գտնուի ռամկավարներու ձեռքը:

Կը բարձրանար միահամուռ պահանջովը Աղեքսանդրիոյ բովանդակ հայութեան՝ որ իր հոգիի խորերէն զինք խոցուած ու անարգուած գտաւ՝ պահ մը իր սրբացած նուիրականութիւնը մոռցուած տեսնելով:

Ռամկավար իշխանութիւնը տեղի կուտար ժողովուրդի վճռական պաղձանքին առջեւ՝ ժողովրդական տան վրայ ժողովուրդին սրբութիւն սրբոցը, անոր նուիրական դրօշը պարզելով:

Այս երեւոյթին մէջ կուսակցական պարտութիւն կայ, բայց կուսակցական յաղթանակ չկայ: Չկայ, եթէ կ'ուզէք, անգամ կուսակցական պարտութիւն, այլ կայ չարաչար ձախողանքը մութ տարրի մը, որ մթին նպատակներով ռամկավար դրօշի պաշտպանութեանն ապաւինած՝ Երեւանի որոմը կը ցանէ գաղթաշխարհի մէջ: Եռագոյնի ծածանումը Աղեքսանդրիոյ առաջնորդարանին վրայ պարտութիւնն է այս գործակալական քլիքի եւ յաղթանակը բովանդակ հայ ժողովուրդի: Այս պատիւը կը պատկանի բոլորին ու չի պատկանիր ոչ ոքի: Ու չի պատկանիր նաեւ Դաշնակցութեան: Ու ճիշդ այդ պատճառով կ'եռապատկուի ու կը քառապատկուի մեր ուրախութիւնը, որովհետեւ յաղթողը ազգն է եւ ոչ անոր մասնիկը»:

Իտալական 24 օդանաւերը Նիւ-Եորքի մէջ

ՓԱՌԱՒՈՐ ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՑՈՅՑԵՐ

Իտալական 24 ջրօդանաւերը Շիքակոյէն Նիւ Եորք հասան չորեքշաբթի օր: Մեկնումը տեղի ունեցաւ առաւօտեան ժամը 6.15ին, ահագին բազմութեան մը ծափերուն մէջ, մինչ եղերապահ նաւեր թնդանօթ կ'արձակէին: Նախորդ օրը Շիքակոյի քաղաքապետութիւնը սիրով ընդունած էր իտալական կառավարութեան մէկ առաջարկը, որուն համաձայն հռոմէական սիւն մը պիտի բարձրանայ Միչիկընի լճին ափը, ճիշդ դիմացը այն կէտին ուր իջան իտալական օդանաւերը:

Թռիչքը վերջացաւ հինգ ժամէն (1600 քիլոմեդր): Նախ վար իջաւ Զօր. Պալպոյի օդանաւը: Ինչպէս միշտ, այս անգամ ալ 24 օդանաւերը շարուած էին զինուորական կարգապահութեամբ: Օդանաւերը կը թռչէին երեք խումբերով, իւրաքանչիւրը ութ հատ: Նիւ Եորքի վերեւ, ամերիկեան բազմաթիւ օդանաւեր դիմաւորելու գացեր էին: Իսկ քաղաքին մէջ միլիոնաւոր մարդիկ իրենց երկնասլաց շէնքերուն վերի յարկերը բարձրացած, կամ փողոցները թափած էին, դիտելու համար փառաւոր թռիչքը: Անհամար բազմութիւն մը խռնուած էր նաեւ Քօնի Այլէնտի եւ Ֆլոյտ Պէննէթի մէջ, ուր 30,000 կառքեր շարուած էին: Նիւ Եորքը Հըտսընի աջ ափին կապող կամուրջին վրայ ասեղ ձգելու տեղ չկար: Հազիւ վար իջած, ամերիկացի ծովակալ մը յանուն կառավարութեան ողջունեց Զօր. Պալպօն: Բարիգալուստի եկած էին ընդունելութեան համար կազմուած մարմնին անդամները, 800 հոգի, որ կը ներկայացնէին քաղաքական, սեղանաւորական, առեւտրական եւն. նշանաւոր դէմքեր: Եղերապահ մարտանաւերը իտալական տորմիղիկը ողջունեցին թնդանօթի 19 հարուածներով:

Այս առթիւ, Մ. Նահանգներու օդային նախարարութիւնը մասնաւոր շքանշաններ ընծայեց իտալացի օդանաւորդներուն:

** Ամերիկացի տղայ մը մենամարտի հրաւիրեց Զօր. Պալպօն: Տոմսակ ունենալով հանդերձ, մերժուած էր հացկերոյթէ մը, զօրավարին հրամանով...

Հնդիկները կը դադրեցնեն

ԱՆՀՆԱԶԱՆԴՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՔԱՐԸ

Հեռագրէ կը ճշդուի թէ՝ համահնդկական վերջին ընդհ. ժողովը աւելորդ համարած է շարունակել անհնազանդութեան պայքարը: Կանտի ամէն միջոց փորձելէ յետոյ, յաջողած է միայն արտօնութիւն ստանալ, բանակցելու եւ հաշտութեան դաշնագիր մը կնքելու համար: Բայց, փոխարքան կրկին եւ կրկին մերժեց ունկնդրութեան ընդունիլ հնդիկ մարգարէն, պահանջելով առանց այլեւ այլի դադրեցնել անհնազանդութեան պայքարը:

Կանտի Ահմէտապատ հասաւ չորեքշաբթի օր, բայց մերժեց ճեմարան երթալ, որովհետեւ երեք տարի առաջ ուխտած է չմտնել այդ հաստատութեան սեմէն ներս, առանց վերջնապէս ապահոված ըլլալու Հնդիկներուն ինքնավարութիւնը: Հետեւաբար, իր իսկ խնդրանքին վրայ, առաջնորդուեցաւ մանաբանի բանուորի մը տունը, որ հիւր պիտի մնայ: Կ'ըսուի թէ Կանտի նիւթական աջակցութիւն կը փնտռէ, անհնազանդութեան պայքարը շարունակելու համար, բայց պաշտօնական շրջանակներու մէջ կարեւորութիւն չեն տար այս լուրերուն:

Նոր տեսակէտներ՝ ամուսնալուծման մասին

Հիթլերական իշխանութիւնը ձեռնարկած է նաեւ բարեփոխելու ամուսնութեան եւ ամուսնալուծման օրէնքները: Այսուհետեւ ամուսնալուծումը պիտի դիւրանայ կամ պիտի դժուարանայ, համաձայն պարագաներուն: Այսպէս, ամուսնալուծումը դիւրին պիտի ըլլայ, եթէ երկու ամուսիններուն բաժանումը ցանկալի է «կենսաբանական եւ ցեղապաշտական տեսակէտով»:

Ընդհակառակն, ամուսնալուծումը աւելի պիտի դժուարանայ, եթէ մէջտեղ բերուած պատճառները կը բխին եսասիրական նկատումներէ: Դատաւորները այսուհետեւ մասնաւորապէս նկատի պիտի առնեն տղուն շահը: Մասնաւոր դատարանները ամուսնալուծման պատճառ պիտի հռչակեն նաեւ ամլութիւնը:

Հիթլեր եւ Տալատիէ պիտի տեսակցի՞ն

Ինչպէս գրած էինք, Պ. Հէնտըրսըն, զինաթափութեան խորհրդաժողովին նախագահը, Պերլին գնաց, բանակցելու եւ դժուարութիւնները հարթելու համար, ինչպէս ըրած էր Փարիզի եւ Հռոմի մէջ:

Վերջին լուրերու համաձայն, Հէնտըրսըն չէ կրցած կարեւոր արդիւնքներ ձեռք բերել: Գերմանիոյ մէջ վերապահ են առհասարակ եւ յոյս չկայ որ շօշափելի բարեփոխում յառաջ գայ Հիթլէր – Տալատիէ տեսակցութենէ մը, ենթադրելով թէ կարելի է այդպիսի տեսակցութիւն մը:

Պ. Հէնտըրսըն Պերլինի մէջ տեսած չըլլալով Պ. Հիթլէրը, Փրակայէն ինքնաշարժով պիտի երթայ Միւնիխ, այնտեղ տեսակցելու: Ներկայ պիտի ըլլայ նաեւ արտաքին նախարարը:

Պերլինի մէջ, Պ. Հէնտըրսըն երեք անգամ տեսակցեցաւ արտաքին նախարարին, երկու անգամ՝ դեսպան Նատոլնիի եւ պատերազմական նախարարին հետ, եւ գոհ կ'երեւայ արդիւնքէն: Հիթլէրի հետ ալ խօսակցելէ յետոյ, պիտի գայ Փարիզ եւ պիտի վերադառնայ Լոնտոն:

Ծխախոտի արտադրութիւնն ալ կը կրճատուի

Ամերիկեան կառավարութիւնը գլուխն անցած է նոր շարժումի մը, որպէսզի ծխախոտի արտադրութիւնը հարիւրին 50 կրճատուի Նիւ Ինկլէնտի, Նիւ Եորքի, Ֆլորիտայի, Ճորճիայի, Օհայոյի եւն. նահանգներուն մէջ: 3,500-000 միլիոն տոլարի պարգեւ պիտի բաժնուի այն հողագործներուն որ գրաւոր յանձնառութիւն կը ստորագրեն այս իմաստով: 1932ի հունձքը կը հաշուէն 7 միլիոն տոլար, բայց հողագործները կրցած են ծախել միայն կէսը:

ՀՐԷԱԿԱՆ ՑՈՅՑ ՄԸ ԼՈՆՏՈՆԻ ՄԷՋ

Երէկ, հինգշաբթի, 50,000 Հրեաներ բողոքի ցոյց մը կատարեցին Լոնտոնի մէջ, գերմանական կառավարութեան խստութեանց առթիւ: Ցուցարարները փակած էին իրենց խանութները եւ թափօր կազմելով գացին Հայտ Փարք, առաջնորդութեամբ նախկին ռազմիկներու: Երեք խոշոր բեմեր շինուած էին ճառախօսներու համար:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՇՐՋԱՆԸ ՀԵԾԵԼԱՆԻՒՈՎ

Երեքշաբթի օրուան վերջին դադարէն յետոյ, Ֆրանսայի շրջանը կատարող հեծելանուորդները կարեցին Փօ – Պորտօ հանդրուանը (233 քիլոմեդր) շատ դժուար պայմաններու մէջ, որովհետեւ Պորտոյի (որոշուած մենակէտին) 15 քիլոմեդր մնացած ամբողջ ճամբու ընթացքին հանդիսատեսները խռնուած ըլլալով, հեծելանուորդները չէին կրնար իրենց ուզածին պէս քշել իրենց հեծելանիւը:

Այս հանդրուանին քառասուն հեծելանուորդները միասին հասնելով, առաջին հանդիսացաւ պելճիքացի Ժան Աէրց, երկրորդ՝ Ֆրանսացի Լը Կըրըվէզ, երրորդ՝ Ֆրանսացի Սփէշէր եւ չորրորդ՝ իտալացի Կուէռա: Զորսը միասին հասան սթատ, բուռն ծափերու մէջ:

Ընդհանուր դասաւորման մէջ որ եւ է փոփոխութիւն չէ եղած: Երէկ, հինգշաբթի, պիտի կտրէին Պորտօ – Լա Րոշէլ հանդրուանը (183 քիլ.):

ԱԶԱՏ ԳՕՏԻՆԵՐ ՍՈՒՐԻՈՅ ՄԷՋ

Սուրիոյ մարզպանը ստորագրեց որոշմնագիր մը որով ոչ միայն Հայֆա նաւահանգիստին դէմ մրցելու համար Պէյրութի մէջ կը ստեղծուի ազատ շրջան մը, այլ եւ նախատեսուած է ազատ գօտիներ հաստատել յատկապէս Տրիպոլիս, Լաթաքիա եւ Ալեքսանտրէթ: Այս հաշուով Իրաքը եւ Պարսկաստանը կրնան Սուրիոյ որեւէ մէկ նաւահանգիստը իրենց համար ազատ գօտի ընտրել: Մասնաւորապէս Ալէքսանտրէթի նաւահանգիստը յարմարագոյն շրջանը կը նկատուի Պարսկաստանի համար: Իսկ Իրաքի համար Տրիպոլիսը կամ Լաթաքիան: Աւելցնենք նաեւ, որ նախատեսուած է Սուրիոյ ներսի քաղաքներու մէջ եւս մաքսատուներ հաստատել, այսպէս՝ Դամասկոս, Հոմս եւ Հալէպ: Այս վերջին տրամադրութիւնը պիտի գործադրուի, եթէ ապագային պահանջ ներկայացուի շահակից կառավարութիւններու կողմէ:

ՄԵՐԿԱՊԱՇՏՆԵՐՆ ԱԼ ԿԸ ՀԱԼԱԾՈՒԻՆ

Պատէնի կառավարութիւնը (Գերմանիա) հրամայեց լուծել մերկապաշտներու ընկերակցութիւնները: Այս առթիւ հրատարակուած հրամանագրին մէջ, կառավարութիւնը կ'ըսէ թէ մերկապաշտութիւնը ամենամեծ վտանգն է գերմանական մշակոյթին եւ բարքերուն համար:

Պիտի խափանուին նաեւ մերկապաշտներուն թերթերը:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԳԵՐՄԱՆԻԱՅԷՆ

ԿԵԴՐՈՆԱՑԵԱԼ ԵՒ ԱՄԲՈՂՋԱԿԱՆ ԳԵՐՄԱՆԻԱ

Աւելի ընդամէնը երկու սերունդ առաջ տակաւին գոյութիւն չունէր Գերմանիոյ՝ իբրեւ մէկ ընդհանուր պետութեան մը գաղափարը: Կային տարբեր – տարբեր գերման երկիրներ — Փրուսիա, Պավարիա, Սաքսոնիա, եւն.: Թիւով երկու տասնեակէն աւելի, առանց հաշուելու Աւստրիան: 1870ին, Գերմանիան չէ որ կը պատերազմէր Ֆրանսայի դէմ, այլ՝ Փրուսիան: Եւ Վերսայլի մէջ էր միայն, որ Պիզմարք 1877ին կռեց ու կոփեց գերման երկիրներու միութիւնը՝ համապետութեան (Ռայխ) մը մէջ, Փրուսիոյ գլխաւորութեամբ:

Դարերու եւ սերունդներու երազ մըն էր, որ կ'իրականանար այդպէսով. Շատ օրեր դեռ չէին անցած այն ժամանակներէն, երբ գերման երկիրները եւ ցեղերը՝ բաժան – բաժան եւ յաճախ թշնամական իրարու հանդէպ՝ կը ջլատէին իրար փոխադարձաբար: Ընդհանուր հայրենիքին՝ ամբողջական Գերմանիոյ գաղափարը, անոր անունն անգամ երբեմն զայրոյթ կը յարուցանէր տեղական հատուածական հայրենասէրներուն եւ մանաւանդ արքայական, իշխանապետական եւ այլ կարգի արքունիքներուն մէջ: Գերմանիան իբրեւ ընդհանուր հայրենիք ճանչցողները՝ յեղափոխական – անջատողական կ'որակուէին եւ յաճախ ալ կը հալածուէին: Այդ ճակատագրին արժանացաւ նաեւ 19րդ դարու կէսերուն յայտնի գերման բանաստեղծը Հոֆման ֆոն Ֆալերսլեպէն, որ 1841ին իբրեւ «ըմբոստ» եւ «յեղափոխական» գրեց «Գերմանիան, Գերմանիան ամէն բանէ վեր» ոտանաւորը, յետոյ երգի վերածուած երաժշտագէտ Եոզէֆ Հայտէնի կողմէ: Այս ոտանաւորը այնուհետեւ դարձաւ բոլոր գերմաններու ընդհանուր հայրենասիրական երգը: Մինչեւ որ, 1920ին սոցիալ – դէմոկրատ Էպէրթ, գերման հանրապետութեան առաջին նախագահը, պաշտօնական հրամանագրով մը զայն Գերմանիոյ ազգային քայլերգը հռչակեց: Անցողակի ըսենք այստեղ, որ Գերմանիայէն դուրս, նաեւ մեր մէջ, յաճախ սխալ ըմբռնում ունին մարդիկ այդ երգի մասին: Կը կարծեն թէ անոր բովանդակութիւնը յանձնապաստան է, ամբարտաւան՝ ուղղուած ուրիշ օտար երկիրներու եւ ժողովուրդներու դէմ, իբրեւ ստորադաս տարրերու: Իրականին մէջ սակայն, ան ուղղուած է գերման հատուածականներուն դէմ եւ կը պանծացնէ ընդհանուր, հայրենիքին գաղափարը, միացեալ Գերմանիան ամէն բանէ – տեղական հայրենասիրութենէ – վեր դասելով:

Պիզմարք Միացեալ Գերմանիոյ հիմնաքարը միայն դրաւ: Ամբողջական շէնքը կառուցանելու համար՝ դեռ տասնամեակներ պէտք էին, երկար եւ անդուլ աշխատանք: Գերմանիա դաշնակցային պետութիւն մըն էր առանձին երկրամասերը կը վայելէին օրէնսդրական եւ ուրիշ լայն իրաւասութիւններ: Դեռ պատերազմէն առաջ Պավարիան ունէր իր սեփական դրամը երկաթուղիները, եւն.: Աւելին ըլլալով՝ աւելի դեռ քանի մը ամիս առաջ այդ երկրամասերը իրենց յատուկ «դեսպան»ներն ունէին կեդրոնական կառավարութեան քով, երբեմն մինչեւ իսկ արտասահմանի մէջ: Միւս կողմէ՝ գերման զանազան ցեղերը կը չէզոքէին իրենց առանձնայատկութիւնները եւ երբեմն արհամարհանք ունէին իրարու հանդէպ: Կարճ խօսքով՝ գերմաններու եւ Գերմանիոյ իրական եւ միաձոյլ ամբողջականութիւնը դեռ կը շարունակէր անիրականալի մնալ:

Այդ է պատճառը որ ազատական ընկերվարական եւ առ հասարակ ձախակողմեան բոլոր կուսակցութիւնները միշտ կը պայքարէին տիրող դաշնակցային դրութեան դէմ եւ կը պահանջէին միասնական պետութեան գաղափարին իրագործումը: Բուն հայրենասէր եւ ազգասէր ուրիշ տարրեր եւս համամիտ էին այդ գաղափարին: Սակայն դէմ էր տարր սակայն կեդրոնի կուսակցութիւնը, առաջնորդութեամբ Պավարիոյ, որ վախնալով կը տեսնէր իր ցեղային եւ պատմական իրաւունքները:

Վայմարի սահմանադրութիւնը պահելով հանդերձ դաշնակցային դրութիւնը իր գլխաւոր գիծերուն մէջ՝ քայլ մը առաջ էր դէպի միասնական պետութիւնը: Վերջինս կը շարունակէր դեռ երազ մնալ եւ անոր իրականացումը հազիւ թէ հնարաւոր կը համարուէր սերունդներ յետոյ:

Հիթլէրի իշխանութեան հաստատումով թաւալգլոր փոխուեցաւ կացութիւնը, ինչպէս քաղաքական – ներքին կեանքի, այնպէս այս հարցին մէջ, Հիթլէր եւ հիթլէրականներ ըլլալով իսկ իրենց կուսակցական ծրագրին եւ գրուածքներուն մէջ առաջադրած էին միասնական Գերմանիոյ պահանջը եւ երկրամասերու ինքնավարութեանց (օրէնսդրական) ջնջումը: Նոր կառավարութեան առաջին գործերէն մէկն եղաւ այն, որ Պավարիոյ, Սաքսոնիոյ եւ միւս երկրամասերու համար փոխարքաներ կամ մարզպաններ նշանակուեցան, անմիջապէս կեդրոնէն: Ուրիշ խօսքով՝ կեդրոնացման համար առնուեցաւ առաջին կարեւոր քայլը: Պավարիոյ վարչապետը յայտարարեց թէ Պերլինէն ղրկուելիք տեղակալը կամ կուսակալը ձերբակալել պիտի տայ ինք: Խօսքէ շատ հեռու էր սակայն գործը: Նշանակուած անձը Միւնխէն հասաւ եւ Պավարիոյ շատ մը վարիչները իրենք ձերբակալուեցան:

Այսօր, ոչ եւս են գերման բաժան – բաժան երկրամասերը: Համապետութեան մէկ ծայրէն մինչեւ միւսը՝ կ'իշխէ կեդրոնի իշխանութեան կամքը: Փոխուած են նաեւ տեղական – երկրային շատ մը ուրիշ կարգեր եւ կազմակերպութիւններ, որոնք կը ջլատէին գերման ցեղերու եւ երկրամասերու միութիւնը: Ամբողջական եւ միացեալ Գերմանիան իրականութիւն մըն է այլ եւս:

Հարկաւ, դեռ բաւական ժամանակի պէտք պիտի ըլլայ, անոր վերջնական ամրապնդման համար: Եւ սակայն, անկարելի է այլեւս երբեւէ վերադարձը՝ դէպի հին դրութիւնը: Ինչ որ ուրիշ պայմաններու տակ եւ ուրիշներու ձեռքով ու միջոցներով տասնամեակներու աշխատանք պիտի պահանջէր թերեւս, յեղափոխական այս մեթոտը շաբաթներու ընթացքին իրականացուց:

Այդպիսի քայլ մըն էր նաեւ այն — թէեւ փոքր չափերով — որ, Հիթլէր, ըլլալով հանդերձ կաթոլիկ, վերջ տուաւ Գերմանիոյ բողոքական բաժան – բաժան բազմաթիւ եկեղեցիներուն եւ կրօնական կազմակերպութիւններուն, զանոնք ամէնը միացնելով իրարու հետ եւ տալով անոնց ընդհանուր բողոքական եպիսկոպոս մը: Ոչ թէ կրօնական – եկեղեցական, այլ ազգային – քաղաքական նկատառումներ ունենալով իրեն համար ղեկավար սկզբունք:

Դարձեալ, այս վերջին օրերս գլուխ հանուեցաւ ուրիշ ծրագիր մը, որուն իրագործումը՝ թերեւս տասնամեակներ պահանջէր, սովորական պայմաններու տակ: Այն է՝ կաթոլիկ եկեղեցիին քաղաքական դերին խափանումը՝ այս երկրին մէջ: Անկախ՝ կեդրոնի կուսակցութենէն, որ ինքնին կէս – քաղաքական եւ կէս – կղերական կազմակերպութիւն մըն էր, աւելի ենթակայ՝ Հռոմի եւ ոչ թէ Պերլինի: Այսպէս վերջ կը դրուէր վաթսուն տարուան կուսակցութեան մը, որ օտար երկրի մը հիմնարկութենէն կը ստանար իր հրահանգները եւ յաճախ վճռական դեր կը կատարէր — մանաւանդ պատերազմէն յետոյ — Գերմանիոյ ներքին եւ արտաքին ճակատագրին մէջ:

Անկախ ատկէց ալ, Պերլինի կառավարութեան եւ Վատիկանի միջեւ այս օրերս կնքուած համաձայնութեան մը զօրութեամբ՝ առհասարակ հոգեւորականներուն կ'արգիլուի քաղաքականութեամբ զբաղիլ: Եւ որովհետեւ տասնամեակներու ընթացքին առաւելապէս եւ մանաւանդ թափով կաթոլիկ կղերն է որ ազդեցիկ դեր մը կատարած է այս երկրին քաղաքական կեանքին մէջ, այդ պատճառով հարուածը ուղղուած է գլխաւորապէս անոր դէմ: Որով՝ հարկադրուած են այժմ իրենց երեսփոխանական եւ քաղաքական այլ կարգի պաշտօններէն խուսափիլ հրաժարիլ շատ մը կղերական դէմքեր:

Կարելի է Գերմանիոյ ներկայ վարիչներու մասին ըլլալ այս կամ այն կարծիքի, կարելի չէ սակայն չխոստովանիլ մեծութիւնը այն պատմական գործին որով վճռականօրէն յառաջ կը տարուի գերման ցեղերուն եւ երկիրներուն միացման գաղափարը, որ սերունդներու եւ դարերու երազը եղած է: Կղերին քաղաքական ազդեցութեան չէզոքացումը եւս անժխտելի յառաջդիմական մեծ քայլ մըն է:

Ռ.

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԱԶԳԱՅԻՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

«ՀԵՐՁՈՒԱԾ ԲԱՐՈՅԱՊԷՍ, ԱՆԿԱՐԵԼԻ Է ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆԸ»..

Ամիսներէ ի վեր, Ֆրանսայի ընկերվարական կուսակցութեան իշխանութեան մասնակցելու հարցը, համագումարէ համագումար, գոյնզգոյն ու զալարուն ձեւեր կը ստանայ եւ կը սաստկացնէ ներքին պայքարը:

Անոնց ներքին տագնապը մէկ եւս է միջազգային տագնապին: Որքան իշխանութեան սեմին կը մօտենան, այնքան ուժեղ կը զգան ցնցումը:

Եւրոպայի կուրծքին վրայ, օրէ օր ազգայնական յետադիմական օղակները կը սեղմուին, բանուորական կազմակերպութիւնները կը ջլատուին եւ սատանաթեւ դիկտատուրան կը ցցուի ամենուրեք:

Ֆրանսան, որ շատ աւելի խաղաղ եւ հաւասարակշռուած պայմաններու մէջ կը գտնուի, եւ ուր ձախակողմեան իշխանութիւն մըն է որ այսօր տիրական դեր կը խաղայ, ընկերվարական ղեկավար ուժերէն ոմանք, չեն ուզեր որ այդ ձախակողմեան պատնէշը խորտակուի յետադիմական տարրերու գերիշխանութեան մը տեղ տալու համար:

Այս մտայնութեան արտայայտիչներն եղան ընկերվարական 79 երեսփոխաններ, որ քուէարկեցին Տալատիէի կառավարութեան ներկայացուցած նիւթացոյցը:

Եւ ահա պայքարը սաստկացաւ ընկերվարական ընտանիքէն ներս: Շարքերն ու մամուլը ամիսներով զբաղեցան, բանաձեւեր քուէարկեցին, կարգ մը երեսփոխաններու արտաքսում պահանջեցին, դէպի դաւանները ըլլալու յետոյ եղան եւ ի վերջոյ կանգ առին ազգային համագումարի դուռներուն առջեւ՝ որոշապէս բաժնուած հետեւեալ չորս թեւերուն.

Ա. Փօլ Ֆոռ – Ժիրոմսկի (ձախ) թեւը (La Bataille socialiste), որ մեծամասնութիւն կը ներկայացնէր եւ կ'առաջարկէ ընկերվարական խորհրդարանական խմբակցութեան մեծամասնութեան պարսաւանքի քուէ տալ:

Բ. Վէնսէն Օրիոլ – Լօնկէի թեւը, (կեդրոն), որ միջին ճամբայ կ'առաջարկէր եւ կը թելադրէր «ցաւ յայտնել» միայն:

Գ. Մարքէի փոքրաթիւ խմբակը, որ ծայրայեղ ձախակողմեան հոսանք մըն է եւ համայնավարներու հետ միացեալ ճակատի ջատագով, կը թելադրէր մշտական ընդդիմադիրի դերին մէջ մնալ եղող – զացող իշխանութեանց հանդէպ:

Եւ վերջապէս՝

Դ. Ռընոտէլ – Մարքէ – Տէայի (աջ) խորհրդարանական մեծամասնութիւնը, որ կ'առաջարկէր ոչ պարսաւանք եւ ոչ ցաւ եւ կ'ըսէր.– «Պատիժ սահմանելու ամէն ցանկութիւն՝ համազօր է հերձուածի»:

Ահա, այս հոսանքներն էին, որ եկան բախելու 30րդ համագումարին մէջ, որ բացուեցաւ Փարիզի մէջ, յուլիս 14ին եւ տեւեց մինչեւ յուլիս 17ը:

Համագումարի նիստերը տեղի ունեցան Միւթիւալիթէի սրահներուն մէջ, խիստ ջղագրգիռ եւ լարուած մթնոլորտի մը տակ:

1920ի Թուրի համագումարի նախօրեակը կ'ապրէին: Բոլորն ալ մտահոգ էին եւքի մասին:

Իննըսունեւհինգ շրջաններ ներկայացուած էին 319 պատգամաւորներով եւ 4063 ձայնով:

Ներկայ էին եւրոպական եւ այլ երկիրներու ընկերվարական կուսակցութեանց ներկայացուցիչները.– Բ. Միջազգայինի նախագահ՝ Վանտէրվէլտ, ընդհ. քարտուղար Ֆ. Ադլէր, Սպանիայէն՝ Սանթիաքօ եւ տը Ֆրանչիսքօ, Հունգարիայէն՝ Բէյթեկ, Չեխոսլավակիայէն՝ Վինթէր, տարագիր ընկերվարական կազմակերպութիւններէն՝ իտալականէն՝ Մոտիկլիանի եւ Նէննի, ռուսական՝ Աբրահամովիչ, վրացական՝ Ցերեթ. Կվարցալաձէ, իսկ Փալ – Սերնէն՝ Ժառալըլում: Դժբախտաբար, Հ. Յ. Դ.ի ներկայացուցիչը կը բացակայէր:

Ժողովը բացաւ Սէվէրաք եւ բարի գալուստի ողջոյններէն յետոյ առաջին նիստի իբր նախագահ առաջարկեց Սէնի ընդհ. քարտուղար Ֆարինէն: Այս խօսք տրուեցաւ Բանուորական Միջազգայինի նախագահ Վանտէրվէլտին, որ խիստ յուզիչ եւ զգայուն կոչ մը ուղղեց պատգամաւորներուն եւ ըսաւ.–

— «Միջազգայինի ողջոյնները հաղորդելէ յետոյ, ես չպիտի գոհանամ շնորհաւորական անիրաւ խօսքերով: Միջազգայինի ներկայացուցիչները ծանր մտահոգութիւններ ունին եւ յանուն այդ մտահոգութեան է որ ես պիտի խօսիմ, առանց արտայայտելու իմ անձնական զգացումներս: Անձնական զգացո՞ւմ: Օր մը ինծի կ'ըսէին.— «Այն օրէն ի վեր, որ մասնակցեցաք իշխանութեան մասնակցութեան հակառակորդ դարձաք»: Եւ ես կը պատասխանէի թէ ճիշդ է իրենց դիտողութիւնը:

Պելժիոյ մէջ եւս, մեր ընկերները բաժնուած են միեւնոյն հոսանքներուն ինչ որ Ֆրանսայի մէջ: Մեզ համար հարցը դրուած չէ այնպէս, ինչպէս Ֆրանսայի մէջ: Եթէ օր մը, միեւնոյն հարցերը ծագին Պելժիոյ ընկերվարական կուսակցութեան ծոցին մէջ, անտարակոյս փոքրամասնութիւնը պէտք է ենթարկուի մեծամասնութեան: (Բուռն ծափեր):

Ինչպէս ըսի, հոս չպիտի արտայայտեմ իմ անձնական տեսակէտներս, այլ պիտի խօսիմ իբրեւ Միջազգայինի նախագահ: Ես, Ադլէր եւ ամբողջ Միջազգայինը անձկութեամբ եւ սրտի կծկումով կը հետեւինք ֆրանսական ընկերվարական քոյր կուսակցութեան ներքին անցուդարձերուն: Ինչ որ կը բաժնէ ձեզ այսօր, երկրորդական կը թուի մեզ, երբ նկատի կ'առնենք Միջազգայինի ողբերգական կացութիւնը՝ շրջապատուած մռայլ ամպերով:

Ժողէսի նախատեսութիւնները իրականացան: Պատերազմէն վերջ ոչ թէ յեղափոխութիւն կատարուեցաւ, այլ յեղափոխութիւններ՝ խառնուած ստահակ վայրենութեան եւ հրէշային ազգայնամոլութեան:

Թէ յեղափոխական դիկտատուրան, եւ թէ սեւ ու գորշ շապիկաւորներու համաճարակը, բռնած է Եւրոպայի երկու երրորդը: Անգլիոյ մէջ Աշխատաւորականները ծանր ձախողութիւններ կրեցին, բայց այժմ մեծ յաջողութեամբ ճամբայ են ելած: Եթէ վաղը կրկին ընտրութիւն նշանակուի, մեր ընկերներու խորհրդարանական թիւը կը բարձրանայ 200ի, սակայն առանց Սնօտէնի եւ Մաքտօնըլտի, որ ոչ թէ թուլութիւն կը նշանակէ, այլ ուժեղացում:

Սկանտինաւեան երկիրները ընկերվարականներու ձեռքն են, բայց իրենց աշխարհագրական դիրքը կարեւոր դեր մը չի վերապահեր անոնց:

Ձեզ կը դիմեմ այժմ, Ֆրանսայի ընկերվարականներ, այս երկու տարիներու մեր կրած պարտութիւններէն ու հիասթափութիւններէն վերջ, մեր յոյսերը կը կեդրոնանան ձեր վրայ, որովհետեւ դուք կեդրոնն էք Միջազգայինի եւ ընկերվարական ժողովրդապետութեան: Դուք, հաշուեցէք մեզ, ձեր ուժի անվթար պահպանման համար: Նոյնիսկ Գերմանիոյ մէջ, հաւատացէք, մեր ընկերները անձկութեամբ կը հետեւին ձեր վէճերուն, հակառակ իրենց դառն կացութեան:

Այն ազատութիւնները որ կը վայելենք ամէնքս, մեզի դիւրութեամբ չեն շնորհուած, այլ նուաճած ենք մեծ պայքարներու եւ արիւնահեղ ընդհարումներու գնով: Եւ ինչ որ, նուաճած ենք պէտք է պաշտպանենք: Մեր գերման ընկերները այսօր կը գտնուին զարհուրելի կացութեան մէջ: Ադլէրը ձեզ կը պատմէ քիչ վերջը, մեր ընկեր Շթէյնիկի մարտիրոսագրութիւնը հիթլէրական բռնութեան տակ: Անոր դիակը կոտրատուած եւ տոպրակի մը մէջ դրուած նետուած էր փողոց .. Սպաննուած Մաթէօթթիի պէս...

Դուք, ընկերնե՛ր, խորհեցէք այս երկու նշանախօսքերուն վրայ, որ բեմին վրայ կը ծածանին.— «Խուսափինք արտայայտութիւններէ, որ կը բաժնեն մեզ, փնտռենք գործը՝ որ կը միացնէ բոլորս»:

Ինչպէս անցեալին մէջ, այսօր դարձեալ ես ու Ադլէրն ենք ձեր առջեւ, որ կ'ըսենք,— ֆրանսական ընկերվարութիւնը պէտք է միացած մնայ, յանուն Միջազգայինի եւ յանուն բանուորութեան ու ժողովրդավարութեան շահերուն»:

×

Համագումարը մեծ ուշադրութեամբ մտիկ կ'ընէր Վանտէրվէլտի ցնցող կոչը եւ երբ վերջացուց՝ ամէնքը ոտքի կեցած ջերմ ցոյցեր ըրին անոր:

Ժողովը անմիջապէս քննութեան առաւ Միջազգայինի ֆրանսական հատուածի տեղեկագիրը եւ ապա անցաւ «Փօփիւլէռ»ի շուրջ ծագած վէճերու քննութեան:

«Փօփիւլէռ»ը կը գտնուի խիստ բարգաւաճ վիճակի մէջ, շնորհիւ բոլոր շրջաններու եւ ընկերներու զոհողութեան: Ժան Լըպան մատնանշեց թէ առաջին անգամն է որ «Փօփիւլէռ»ը 300,000 ֆրանքի շահ մը կը ձգէ: Ճիշդ է, ըսաւ, որ մենք ամէնքս ալ զոհողութիւններ ըրած ենք, բայց չպիտի մոռնանք Քոմփէռ Մօրէլի աշխատանքը, որ թերթը ծաղկեալ վիճակի մէջ դրաւ: Այս խօսքերը պարտք կը զգամ ըսելու, մանաւանդ որ ինքը հոս չէ, հակառակ մեր պնդումներուն որ ներկայ ըլլայ համագումարին:

Լէօն Պլում, իբրեւ քաղաքական բաժնի տնօրէն բացատրութիւններ տուաւ եւ պարզեց կարգ մը պատճառներ, որ իր եւ Մօրէլի գաղափարական հակառակութենէն յառաջ կուգային: Եւ ասոր համար վարչական եւ քաղաքական բաժինները միացնելով դրած են մէկ վերին տնօրէն մարմնի մը ձեռքին տակ, բաղկացած Պլումէ եւ Ռօզէնֆէլտէ (ռուս. սոց. դէմ.):

Պլում, միժամանակ կը բացատրէր թէ ինչպէս իր, Ռընոտէլի եւ Լըպայի միջեւ համաձայնութիւն էր գոյացած առաջին էջին վրայ խմբագրական սինակին տակ յօդուածներ զետեղելու: Ցաւագին, երբ կը տեսնէ, որ թերթին ընդդիմադիր կարծիքները դէչ տպաւորութիւն կը ձգեն, թէ շրջաններու եւ թէ թերթին ուղղութեան եւ գաղափարական միասնականութեան վրայ, Պլում կ'առաջարկէ Ռընոտէլի եւ Լըպայի, թէ իրենց յօդուածները այսուհետեւ պիտի տեղաւորէ վեցերորդ էջին (կուսակցական բաժնին) մէջ:

Այս բացատրութեանց պահուն, Ռընոտէլ ընդմիջեց եւ ըսաւ «Արջասպէ գնդակներ են այդ յօդուածները»: (Ակնարկը Պլումի յօդուածներուն մասին էր):

Պլում, ըսաւ, որ ես իմ պաշտպանս չպիտի կորսնցնեմ բնաւ եւ շարունակեց կարգ մը լուսաբանութիւններ տալ:

Այս ժողովն անցաւ խորհրդարանական հատուածի եւ Վարիչ մարմնի տեղեկագիրներու քննութեան:

Բուն պայքարը արդէն այս տեղեկագիրներուն շուրջ կը դառնար եւ հոս էր որ կարծիքներու ուժեղ բախում տեղի ունեցաւ զանազան հոսանքներու միջեւ եւ արտասանուեցան շատ իմաստալից եւ զգայուն ճառեր:

Այժմ տանք ամփոփումը՝ այդ տեղեկագիրներուն եւ անոնց մասին եղած քննադատական ճառերուն:

Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

ՄՇԱԿՈՅԹԻ ԿԵԱՆՔԸ ԹԱՒՐԻԶԻ ՄԷՋ

(ՈՒԹ ԱՄՍՈՒԱՆ ՊԱՏԿԵՐԸ)

(Գ. եւ վերջին մաս)

Թ.— 1933 թ. փետրուար 28ին տեղի ունեցաւ գրական յուշերեկոյ՝ նուիրուած Հայր Արսէն Ղազիկեանին: Բացման խօսքն ասաց Մշակութայինի նախագահ Անտրէ Տէր Օհանեանը, իսկ օրուայ բանախօսն էր Հայկ Աճէմեանը:

Ընկեր Անտրէն իր բացման խօսքի մէջ յայտնեց Հ. Արսէն Ղազիկեանի եւ Հայր Տաշեանի մահը եւ առաջարկեց յոտնկայս պատուել այդ վաստակաւոր բանասէրների յիշատակը, որ եւ կատարուեց հաճութեամբ: Ապա ընկերը վեր հանեց հայ հոգեւորականութեան պատմական դերը հայ գրի եւ գրականութեան պահպանման գործում, մասնաւորապէս շեշտեց, որ Մխիթարեան միաբանութիւնն այդ տեսակէտից անգնահատելի ծառայութիւն է մատուցել հայ ազգին: Եղաւ արտասանութիւն եւ նուագ:

Օրուայ բանախօսը, Հայկ Աճէմեանը, հանգամանօրէն տեղեկութիւններ տուաւ Ս. Ղազարի միաբանութեան մասին, իսկ մասնաւորապէս կանգ առաւ Հ. Արսէն Ղազիկեանի վրայ, որ մեռաւ 1932 յունիս 9ին: Հայր Ղազիկեան արթուն պահակն էր հայ լեզուի անաղարտութեան եւ ուղղագրութեան: Նա ծնած է Պարտիզակում, նրա հոյակապ գործերից են «Հայկական Մատենագրութիւն»ը 1800 էջից բաղկացած, Հայկական նոր մատենագրութիւնը՝ 1512— 1905 թ. տպուած հայերէն գրքերի եւ թերթերի ցանկը — 2080 էջից. դա տաժանելի աշխատանքի արդիւնք է. այդ գործը ինքը գրել է, կազմել, շարել, ինքն էլ սրբագրել է Ա. տառից մինչեւ Մ. կիսատ է դժբախտաբար, 20 տարի աշխատել է այդ գործի վրայ. նման աշխատանք անգամ եւրոպական իրականութիւնների մէջ բացակայում է: Նրա «Մի գրէք, այլ գրեցէք»ը արժանացել է երեք տպագրութեան: Հայ լեզուն սրբութիւն էր Հ. Ղազիկեանի համար, նա օրական մէջ 14 ժամ աշխ տում էր յանուն հայ լեզուի փառքի:

Այնուհետեւ եղան պատշաճ արտ սանութիւններ:

Ժ. Մարտ 7ին, 8ին եւ 14ին ունեցաւ Պ. Վարդան Մելիք-Անդրէ եանի «Ռուսիոյ շուրջը» դասախօս թիւնը գործնական ցուցադրութ Մարտ 8ին յատկապէս գիւղացի ների համար էր: Պ. դասախօսը ամենայնի աշխատեց շատ տեղեկ թիւններ տալ Ռուսիոյ ծաղման գործադրութեան մասին: Այնուհետ տեղի ունեցաւ ռադիո – համերգ որ այնքան էլ յաջող չէր դժբախ բար:

ԺԱ. Մարտ 28ին տեղի ունեց «Բժիշկի դերը գիւղացիութ մէջ» դասախօսութիւնը: Դասախօ էր խորհրդային Հայաստանից ղարկած Պ. Կիպարեանը, որ վերջ մեծ եռանդով աշխատակցում է մամուլին, իբրեւ իրազեկ խորհրդ յին անցուդարձերին:

Դժբախտաբար դասախօսը շատ բռնած էր նիւթը, որով եւ ունկ խճողում եւ չեղում:

ԺԲ. Ապրիլ 18ին տեղի ունեց գրական – երաժշտական յուշերեկ Ֆերդուսիի մահուան հազարամե տոթիւ, բանախօսեցին Ներսէս Մելիք – Թանգեանը, Միրզա Ջաֆ Ալիքհարին եւ Պ. Հայկ Աճէմեանը:

Նկատի ունենալով որ այս էջե մանրամասնօրէն գրուած է այդ կոյթի մասին կանգ չեմ առնում:

ԺԳ. Ապրիլ 25ին տեղի ունեցաւ Աշոտ Գասպարեանի դասախօսութ նը՝ «Գիտական աշխատանքի պայմ ները» նիւթի շուրջ:

Դասախօսը շատ մատչելի դարձ իր նիւթը եւ շեշտեց, որ գիտութ մշակումը պահանջում է հոգեկ կենտրոնացում, պայքարը, հոգը խանգարում են խոշոր ստեղծագո ծութիւններ, առարկայական լինե համար հարկ է ունենալ հոգեկ անդորրութիւն: Գիտնականներին տակուն են, որ ի վիճակի են լին նոր ստեղծութիւններ տալու, մնացա հարթուած ճամբով է ընթանում Արժէք են ստանում այն ինքնուր տաղանդները, ովքեր կարողանում մինչեւ իրենց ժամանակը գոյութ ունեցող բոլոր գիտական մեթոտնե իւրացնել եւ առաջադրել իրենց սե կան թէօրիաները, սրբագրելով ունեցած սայթաքումները: Գիտ կանը նորութիւն յայտնաբերող նականի, ով որ է լեզուներ գիտն որպէսզի կարողանայ իւր նիւթի բարեբեր աշխատութիւնները ղալ բնագիրներով:

ԺԴ. Յունիս 10ին, նախաձեռն թեամբ Մշակութային Միութ վարչութեան եւ աջակցութեամբ կից կազմուած յանձնախումբի ունեցաւ շքեղ եւ հանդիսաւոր գանքի երեկոյ ի պատիւ Կոմիտա վարդապետի:

Սոյն երեկոյթի մասին գրուած լալով առանձին թղթակցութ կանգ չեմ առնում:

Յ. Ա.

Գրող-կարդացողներ Ռուսիոյ մէջ

Տէպայի Թղթակիցը, ուսումնակ տարուան աւարտին առթիւ, կը Ռուսիոյ մէջ գրել – կարդալ սո ցնելու պայքարը եւ կը գրէ.—

Գրել – կարդալ սորվեցնելու քարը կը պահանջէ ուսուցիչն կարեւոր թիւ մը: Սակայն Ռուսի մէջ ուսուցիչները հինգ անգամ նո չափով կը վարձատրուին բանուո րէն: Եւ ընկերային նուազ իրաւուն ներ կը վայելեն: Ցետոյ ուսուցիչն շատ քիչ զարգացում ունին, նոյն տարրական ծանօթութիւններ չուն Աւելին զատ կրթական գործավար թեան դէչ կազմակերպութիւնը յաւելուածական դժուարութիւն է գրել – կարդալ սորվեցնելու պայք րին մէջ: Արդարեւ, այս պատճառ մեկնելով, հրատարակուեցան բազմ թիւ հրովարտակներ, վերանորոգ նպատակով կրթական գործավար թիւնը: Այդ հրահանգներով, դարձ մը կը կատարուէր հին վար ձեւի կրթական կազմակերպութեան

Այսպէս թէեւ վերահաստատ ցան կրթական հաստատութիւնն հին աւանդութիւնները, այսուհ գերձ դպրոցները ներկայիս վե պահուած են միայն չքաւոր գիւղ ներու (բէտնիակ) եւ բանուորն զաւակներուն: Սակայն դպրոցն բնակչութեան ընկերային կազմը մտապատասխան չէ դասակարգ սկզբունքին: Քանի կը բարձրան առաջին դասարաններէն դէպի վեր

...դասարանները, կը տեսնէք որ կը ...նուազի բանուորներու եւ գիւղացիներու զաւակներու թիւը մինչ միւս ...կողմէ կը բարձրանայ մտաւորականներու, պաշտօնեաներու զաւակներու ...թիւը: Աշակերտներու դպրոց յաճախելու կանոնաւորութիւնը աննախընթաց է քաղաքներու մէջ, բայց մասնաւոր է գիւղերու մէջ: Զօրս ...նաւորապէս գիւղերու աշակերտութեան միայն հինգերորդն է, որ կը շարունակէ իր ուսումը մինչեւ դպրոցն աւարտելը: Նախ բեդնիակին (աղքատ գիւղացի) տղան է, որ կը լքէ դպրոցը, յետոյ սերեդնեակին (միջակ գիւղացի) տղան: Ընդհանուր կերպով երբ դպրոցին շրջանը կ'աւարտի, 7–8 աշակերտ միայն կը մնան դպրոցին մէջ, առանք ալ կուլակի (բարեկեցիկ գիւղացի) զաւակներ:

Ահա թէ ինչու գրող – կարդացողներու թիւը ոչ կ'աւելնայ, ոչ ալ կը պակսի, քանի դպրոցը առաջին լքողները կը կազմեն գիւղացիներու եւ հողագործ բանուորներու զաւակները:

Եւ կը տեսէք գրել – կարդալ չգիտցողներու առգնապը Ռուսիոյ մէջ: Ներկայիս Ռուսիոյ բնակչութեան կէսը գրել – կարդալ չի գիտեր: Մինչ Եւրոպայի եւ Միացեալ – Նահանգներու մէջ գրել – կարդալ չգիտցողներու թիւը տասնորդէ կը բաղկանայ միայն: Գրել – կարդալ չգիտցողները մասնաւորապէս աշխատաւոր դասակարգին մէջ կը գտնուին, կարգ մը խորհրդային հանրապետութիւններու մէջ՝ հարիւրին 80–90 համեմատութեամբ: Իսկ գիւղերու մէջ, աղքատ գիւղացիներն են առաւելապէս որ գրել – կարդալ չեն գիտեր, 6–7 անգամ աւելի մեծ համեմատութեամբ քան բարեկեցիկ գիւղացիները:

Քանի կը պակսին ուսուցիչները եւ թերի է կրթական կազմակերպութիւնները, գրել – կարդալ սորվեցնելու պայքարը չի կրնար դիւրանալ:

Դժուարութեան մէկ ուրիշ պատճառն ալ այն է, որ գիւղացիները չեն կարդար՝ եթէ ստիպման տակ չգտնուին: Եւ, այդպէս, դիւրաւ կը մոռնան ինչ որ սորված էին: Այս երողութեան դէմ պայքարելու համար է, որ ոմանները կարգ մը շրջաններու մէջ գիւղացիներուն վրայ պարտք դրին աժանորդագրուելու Կրիստիանսկայա գազէտային (գիւղացիներու թերթ): Այս միջոցն ալ յաջողութիւն չգտաւ: Ճիշդ է թէ այդ թերթը ներկայիս ամէնէն շատ տպուած թերթն է Ռուսիոյ մէջ, բայց կարճ դասընթացքներու շնորհիւ քիչ մը գրել – կարդալ սորված գիւղացիները այդ թերթը կը գործածեն ո՛չ թէ կարդալու, այլ զանազան առարկաներ փաթթելու կամ ... սիկարէթ շինելու:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՊԱՏԱՆԻՆԵՐՈՒ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

ՏԵՍԻՆ, 10 յուլիս (Յառաջ).— Կ'արժէ քանի մը տող գրել այս տղոց աշխատանքներուն մասին: Ամէն անգամ որ առիթ կ'ունենանք նայելու այս տղոց աչքերուն ու ճակատներուն՝ ուրախութիւն մը կ'իյնայ մեր սրտերէն ներս, վասն զի այս չարքաշ տղաքը, մեծ երկունքի մը բոցէն անցնելով հանդերձ, դեռ առոյգ, աշխոյժ ու կորովի են: Դաշնակցութեան շունչին տակ տարուէ տարի կըմեծնան անոնք, կը թրծուին նոր գաղափարներով ու մանաւանդ հաւատք ունին դէպի Դաշնակցութիւնը: Ժամանակին գրեցինք իրենց գրադարանին մասին: Անոնք առանց վհատելու յաջողեցան գլուխ հանել այդ օգտակար գործը: Իրենց դաշտահանդէսը, որ յայտարարուած էր յուլիս 9ին կիրակին, պսակուեցաւ նոյն յաջողութեամբ: Խարբերդի Երիտասարդ. Միութիւնը զոհ դառնալով խաղի մը, նոյն օրը ծանուցած էր «Մուշի–Իրաղ»ի ներկայացում, որ սկսաւ ... 50–60 հոգիով: Այս ապտակը ունեցէ յետոյ կը թելադրեմ Լիոնի մեր հայրենակիցներուն որ այսուհետեւ չփորձեն խաչաձեւել պատանիներու ձեռնարկը, մանաւանդ որ անոնց մեծամասնութիւնը Խարբերդցիներ են:

Կիրակի առտուն անձրեւէն յետոյ արեւի ու ծառերուն մէջ մարդկային խճողում: Հայկական եւ ֆրանսական եռագոյն դրօշները երկու ծառերուն վրայ իրար կը նային ու կը ժպտին կարծես: «Պաղ – Աղբիւր»ին մէջ ըմպելիներու սնտուկները իրար կը հրմշտկեն ու կը սպասեն կարգի՝ դուրս ելլելու համար: Բանուորները եւ իրենց ընտանիքները կապերտներով, հացխտապրակներով ու գոյնզգոյն սփռոցներով կը փռուին ծառերուն տակ, եռագոյնի նշանակներ իրենց կուրծքերուն վրայ ու ժպիտը՝ իրենց աչքերուն մէջ: Ու ընտանեկան ուրախ արտայայտութեան միջոցին ընկեր մը կը բանայ հանդէսը, քանի մը խօսք կ'ըսէ Պատ. Միութեան աշխատանքներուն մասին, յետոյ ձայն կուտայ ընկ. Ա. Մելքոնեանին որպէսզի քիչ մը խօսի Դաշնակցութեան այս պզտիկ կորիւններու մասին:

Ընկերը մասնաւորապէս կը թելադրէ որպէսզի հաւաքուին իրարու մօտ, քիչ մը մոռնան տնաքանդ հակառակութիւններն ու գոնէ հայ մանուկներու փրկութեան համար համերաշխին ու գործեն կողք կողքի, քանի որ դպրոցի համար կայ լաւագոյն տեղը՝ Հ. Յ. Դ. տունը:

Բանախօսութենէն յետոյ, երգ ու պար եւ զանազան զուարճութիւններ: Շատեր նստած են, ուրիշներ՝ կը պարեն, իսկ հայ աղջիկները պարանի վրայէն կ'անցնին հովի պէս թեթեւ, հին յիշատակներու պատկերացումով: Աճուրդի դրուած էր խորոված հաւ մը զոր շահեցաւ ընկ. Բ. Ալթունեան, բայց Պ. Չէլթուեան աւելի վճարած ըլլալով, ան ստացաւ պարգեւը: Ուրախութեան կանչերը շարունակուեցան մինչեւ իրիկուն ժամը 9ը, յետոյ բոլոր պատանիներն ու դաշնակցական քանի մը ընկերներ խումբ կազմած՝ երգելով մտան Տեսին: Դաշտահանդէսը ապահովեց քանի մը հարիւր ֆրք. շահ:

Յուլիս 23ին կիրակին, նորէն տեղւոյս վրայ, կազմակերպուած է Խանասորի տարեդարձ, ներկայութեամբ ընկ. Կարօ Սասունիի:

Վստահ ենք, որ Տեսինի եւ Լիոնի հայութիւնը բազմութեամբ պիտի ներկայանայ իր յարգանքը մատուցանելու Խանասորի մէջ զոհուած Կարօններու եւ Սաղաթելներու յիշատակին:

Թ. Հ.

ԵԳԻՊՏ. ՔՌԷՏԻ ՖՕՆՍԻԷԻ ՊԱՐԳԵՒՆԵՐԸ

Եգիպտ. Քռէտի փօնսիէի վերջին վիճակահանութենէն 50,000ական ֆր. շահեցան 1886ի պարտաթուղթերէն թ. 337,854 եւ 1903էն թ. 745,045: Իսկ 1911ի պարտաթուղթերէն թ. 119,965 շահեցաւ 100,000 ֆր.:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

Ամառնային այս եղանակին խօսիլ ֆութպոլի մասին թերեւս զարմանալի թուի ոմանց, մանաւանդ Ֆրանսայի, ուր ոչ մէկ խաղ տեղի կ'ունենայ: Բայց պարագան նոյնը չէ կեդրոնական Եւրոպայի մէջ ուր դեռ չեն վերջացած «Միթրոփա Քուփ»ի մրցումները: Այդ բաժակին կը մասնակցին ամէն տարի, Իտալիոյ, Աւստրիոյ, Չեխոսլովաքիոյ եւ Հունգարիոյ երկու լաւագոյն խումբերը, որոնք իրարու դէմ կը մրցին երկերկու անգամ: Եթէ պատահի որ անգամ մը մէկ խումբը, եւ միւս անգամ ալ միւս խումբը յաղթէ, ամէնէն շատ նշանակէտ շահող խումբն է որ վերջնական յաղթական կը նկատուի եւ կը մասնակցի երկրորդ շրջանի խաղերուն: Այս տարի Իտալական «Ամպրօզիանա» եւ Աւստրիական «Աւստրիա» խումբերն են որ մնացին վերջին մրցումներուն համար: Նկատելի պարագայ մըն է այդ խումբերուն իրենց երկրին ախոյեան չըլլալը: Իտալիոյ այս տարուան ախոյեան խումբն է «Ժիւվէնթիւս» իսկ Աւստրիոյ՝ «Ֆիրսթ Վիէննա»:

Ֆրանսայի մէջ եթէ ֆութպոլ չեն խաղար մինչեւ օգոստոսի կէսը, վարչականօրէն գործադրութիւնը չէ դադրած: Խումբերը կը ջանան զօրացնել իրենց կազմերը, մանաւանդ մեծերը: Անոնք որոնք «փրոֆէսիոնէլ»ութիւնը ընդունած են՝ ներկայիս մեծ խաղերու մէջ են փայլուն խաղացողներու որսորդութեամբ: Ցայտնի է թէ յառաջիկայ եղանակին սկիզբէն Ֆրանսայի մէջ վճարովի ֆութպոլիստներ պահող երկու դասակարգի խումբեր պիտի գտնուին: Վերջին արձանագրուող խումբերուն մէջ կը գտնուին նաեւ Փարիզի Զուիցերիացիները:

⁂ Քրաուֆորտ չկրցաւ առանձինն ապահովել Աւստրալիոյ յաղթանակը Անգլիոյ դէմ անցեալ շաբթու, հետեւաբար այս վերջինն է որ պիտի մրցի Ամերիկայի դէմ, այսօրուընէ սկսեալ, Փարիզի մէջ: Անգլիա – Մ. Նահանգներ մրցումէն յաղթական ելլող ազգը — որ հաւանաբար Մ. Նահանգները պիտի ըլլայ — յառաջիկայ շաբաթ պիտի մրցի Ֆրանսայի դէմ, նոյնպէս Փարիզի մէջ: Տակաւին յայտնի չէ թէ՝ ով պիտի խաղայ Քօշէի կողքին Ֆրանսական խումբին մէջ: 1927ին Ֆիլատելֆիայի մէջ Մ. Նահանգներէն հաչափուոր «Տէյվիս Քըբ» խլող խումբը — Քօշէ, Լաքօսթ, որ քանի մը տարիէ ի վեր չի խաղար, Պօրօթրա եւ Պրիւնիօ — նորէն պատնէշին վրայ պիտի ստիպուի կռուիլ, ինչպէս ըրած է ցարդ, այդ թուականէն ի վեր յաջողութեամբ պաշտպանելով նշանաւոր բաժակը: Ամերիկացիները սակայն կրցան վերանորոգել իրենց շարքերը՝ Թիլտընի «փրոֆէսիոնէլ» անցնելով առաջ եկած բացը գոցելով Ուէնսի պէս առաջնակարգ ուժով մը: Հրաշք մը պիտի ըլլայ եթէ Ֆրանսա այս տարի եւս կարենայ պահել Տէյվիսի բաժակը.

⁂ Այս կիրակի օր նոյնպէս կը վերջանայ Ֆրանսայի հեծելանիւով շրջանը, որուն մնացորդները փառաւոր մուտք մը պիտի գործեն Փարիզ: Երկուշաբթի օր հեծելանուորդները Ֆօ համնելով վերջացուցին իրենց ամենադժուարին գործը որ էր Պիրէնեաններուն անցքը լեռնային ճամբաներու մէջէն: Եթէ «Թուր տը Ֆրանս»ի յաղթականը որոշուէր ամէնէն աւելի դիւրութեամբ վերելքներըմագլցողներէն, անկասկած սպանիացի փոքր հեծելանուորդ Թրուէպան էր որ պիտի շահէր զայն: Այս թեթեւ մարմինով մարդիկը զարմանալի ճկունութիւն մը ցոյց տուաւ «Թուր տը Ֆրանս»ի անցած բոլոր լեռնային վերելքներէն մագլցելով մեծ դժուարութեամբ եւ ամէնէն առաջ: Դժբախտաբար իրեն համար Թրուէպա այնքան արագ չէ հարթ ճամբու վրայ եւ միւս մրցորդները զինքը կ'անցնէին հոդ: Թուր տը Ֆրանսը կարծէք մասնայատկութիւնը ունի նաեւ ամէն անգամ խաղացի հեծելանուորդի մը համբաւը կերտելու: Քանի մը տարի առաջ, Պօթէքիա մըն էր որ մէկէն ի մէկ նշանաւոր դարձաւ Ֆրանսայի շրջանին մէջ անգամ մը Բ. եւ յետոյ Ա. հանդիսանալով, երեք տարի առաջ այսօրուան ծանօթ Կուէռան էր որ իր վրայ հրաւիրեց ամենուն ուշադրութիւնը, իսկ այս տարի Մարթանօն է որ իր ապագայ յաջողութիւնները գրեթէ ապահովեց Թուր տը Ֆրանսի մէջ ունեցած իր նշանակելի դասաւորումով: Նկատելի պարագայ մըն է որ Թրուէպա եւ Մարթանօն մաս չեն կազմեր ազգային խումբերու եւ կը վազեն իրենց անհատական հաշւոյն: Մարթանօ հեծելանուորդութիւնը իրեն արհեստ ընելէ առաջ շահած էր «ամաթէօռ» հեծելանուորդներու աշխարհի ախոյեանութիւնը:

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՆՈՐ ԵԿԵՂԵՑԻՆ ԵՒ ԻՐ ՕՐԷՆՔՆԵՐԸ

(ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ)

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Ս. Թարգմանչաց մայր – եկեղեցիի հիմնարկուին՝ բարերար Պ. Վահան Խօրասանճեանի կամքին համաձայն՝ կրօն. ընկերակցութեանս կազմութենէն եւ եկեղեցիին վարչութիւնը եւ մատակարարութիւնը ձեռք առնելէն ի վեր, թէ մամուլի մէկ մասին եւ թէ անհատական ու պաշտօնական կարգ մը շրջանակներու մէջ բազմազան գրոյցներ ու խծբծանքներ անպակաս եղած ըլլալով, ընկերակցութիւնս անհրաժեշտ կը նկատէ՝ իր գործունէութեան առաջին վեցամսեայի վախճանին մօտ՝ քանի մը հակիրճ լուսաբանութիւններով հայ ժողովուրդին ծանօթացնել ընկերակցութեան էութիւնը եւ անոր հետապնդած ուղեգիծը:

Ա.— Կրօն. ընկերակցութիւնը՝ պետական օրէնքով սահմանադրուած կազմակերպութիւն մը ըլլալով՝ իր վարած կրօնական հիմնարկութիւնը կը վայելէ պետական օրէնքէն իսկ բղխող անկախութեան եւ ինքնավարութեան իրաւունքներ՝ որոնք ենթակայ չեն կրնար ըլլալ ուրիշ որեւէ իշխանութեան օրէնքներուն: Այս օրէնսդրութեան չի կրնար հակադրուիլ հայ ազգային օրէնսդրութեան կնիքը չի կրելու առարկութիւնը, տրուած ըլլալով որ անոր ժողովրդական – ազգային հանգամանքը նուիրագործուած է որ եւ է Հայու ազատ ըլլալովը անոր անդամակցելու՝ երբ կը լրացնէ կանոնագրով սահմանուած պայմանները: Ընկերակցութեան գործունէութիւնը կապ ունենալով հայ հաւատացեալ ժողովուրդին հետ, իր ընդհ. ժողովէն վաւերացուած նիւթական եւ բարոյական հաշուետուութեան տեղեկագրին հրատարակման արգելք չի կայ:

ՄԱՄՈՒԼ

Ո՞ւր է չարիքին աղբիւրը

— :-: —

«Յուսաբեր» վերջերս շարք մը խմբագրականներ հրատարակեց, հայկական դրօշին դէմ մղուած անմիտ եւ անպատիւ խաչակրութեան առթիւ:

Հատուած մը այդ շարքէն (6 յուլիս).

— Հայաստանը ազգային մէկ դրօշ ունի միայն՝ Եռագոյնը, որ կը խորհրդանշէ հայ հայրենիքը եւ կը կերպաւորէ հայ ազգը: Ու ճիշդ այդ պատճառով ալ կարմիր լաթը անհաշտ ու անզիջող պայքար կը մղէ անոր դէմ, Եռագոյնի մէջ տեսնելով վերածնունդը հայ ժողովուրդի եւ վերակերտումը հայ հայրենիքի:

Այս պայքարն է ահա, որ Մոսկուայի ներշնչումով Երեւանը կը մղէ նաեւ գաղութներու մէջ հայ դրօշին դէմ: Այս պայքարին մէջ համայնավարութեան ձայնն է, որ տարբեր երանգաւորումներով կը լսենք երկրէ երկիր: Կարեւորն այն է՝ որ կը պայքարին Եռագոյնին դէմ, եւ ոչ թէ այն՝ որ տեղ մը նենգամտօրէն զայն «նուիրականութիւն» կը կոչեն, իսկ տեղ մը ... «կերպասի ծուէն մը»:

Պայքարելով Եռագոյնին դէմ՝ ռամկավարը — գիտակցաբար թէ անգիտակցաբար — կը թութակէ այն, ինչ որ Երեւանը կը հրամանագրէ: Եթէ չըլլար այս վերջինին դաւը, բովանդակ ռամկավարութեան մէջ պիտի չգտնուէր անձ մը, որ խորհէր ծառանալ հայ դրօշին դէմ: Ըսել կ'ուզենք, որ եթէ Մոսկուան յանուն Կոմինթերնի որոշած ըլլար պառակտել գաղթաշխարհը ոչ թէ դրօշի հարցին մէջ այլ տարբեր ճակատի վրայ՝ ռամկավարութիւնը նախանձելի հնազանդութեամբ իր պայքարը պիտի փոխադրէր ճիշդ այդ ճակատի վրայ: Այսպէս է որ տարիներ առաջ, Եգիպտոսի ռամկավար օրգանի երբեմնի խմբագրապետը, Յովհ. Յակոբեան (ան որ այժմ Երեւան կը գտնուի), Մայիս 28ին, ի յարգանս Եռագոյնի, կը դադրեցնէր «Արեւ»ի հրատարակութիւնը, «Արեւ»ի մէջ իսկ այս մասին պատշաճ յայտարարութիւն զետեղելով: (Եռագոյնը այսպէս չմեծարեցինք անգամ մենք):

Երէկ այս աղմուկը չկար Եռագոյնի շուրջ, որովհետեւ աղմուկ կար այլ ճակատներու վրայ: Երէկ Երեւանը ճիգ կ'ընէր փոթորկած պահել հայ գաղթաշխարհը համագաղութային հարցին մէջ եւ այդ պատճառով պահ մը խաղաղութիւն կը տիրէր Եռագոյնի շուրջ: Եթէ վաղը Եռագոյնի յաղթական ծածանումով վերնայ այս վէճը, պայքարը նոյն կատաղութեամբ նոյն օրն իսկ պիտի վերսկսի անգամ անմեղ երգի մը՝ «Մեր Հայրենիք»ի շուրջ: Համագաղութային, Մայիս 28, Ապրիլ 24, Եռագոյն, «Մեր Հայրենիք» եւն., եւն.— ասոնք բոլորը պատրուակներ են համայնավարութեան պայքարը միշտ վառ պահելու եւ հայ գաղթաշխարհը միշտ ու տեւաբար ցնցումներու մատնել կարենալու համար:

Պայքարը Եռագոյնի դէմ ամբողջութեամբ եւ բացառաբար համայնավարութեան պայքարն է ոչ – համայնավար հայութեան դէմ:

Այս պայքարի բուն հեղինակը Մոսկուան է, որ ամէն դաւ կը նիւթէ հայ սփիւռքը միշտ ու տեւաբար պառակտուած պահելու համար:

Ահա թէ ինչու Եռագոյնի պարտութիւնը համայնավարութեան լաւագոյն յաղթանակը պիտի ըլլար գաղթաշխարհի մէջ»:

Բ.— Կրօնական ընկերակցութեան վարչական մեքենան խստօրէն պատասխանատու ըլլալով զինքը հակակշռող մարմինին (ընդհ. ժողով), անհրաժեշտապէս հարկադրուած է ըլլալ վարչական եւ մատակարարական որեւէ հիւանդութենէ զերծ առողջ կազմակերպութիւն մը, ենթակայ Ա. օրէնքներու եւ կանոններու՝ որոնք մեռեալ տառ չմնան այլ գործադրուին, Բ. ներքին, արտաքին, անհատական եւ հաւաքական կարգապահութեան մը՝ որ սայթաքում չի ճանչնայ, եւ Գ. հաշուական – տնտեսական անթերի օրինապահութեան մը որ ամէն դուռ փակած ըլլայ որեւէ տեսակի զեղծումի եւ չարաշահութեան եւ ամէն պահ պատրաստ ըլլայ պատկերացնելու հիմնարկութեան նիւթական – մատակարարական հաշիւն:

Այս ոգիէն ներշնչուած՝ ընկերակցութիւնը հիմնական նշանաբանը ունեցաւ սրբելու եւրոպական ըմբռնումով տնտեսական – վարչական առողջ մեքենայ մը՝ որ ընդունակ ըլլար տոկալու ամենախիստ քննադատութեան իսկ եւ հաճոյքով կը հաւատէ հայ ժողովուրդին թէ՝ յաջողած է իրականացնել իր հետապնդած այդ նպատակը:

Գ.— Ս. Թարգմանչացը հայ ժողովուրդին առաքելական դաւանանքին տաճարը ըլլալով՝ պահելով մէկտեղ իր անկախ և ինքնավար հանգամանքը, չհակառակեցաւ հայ ազգային իշխանութիւնը վարող տեղական մարմինին հետ կապ պահելու, անոր յատկացնելով կրօնական կալուածին մէջ կարգ մը իրաւունքներ՝ որոնք հոգեւոր իշխանութեան ստորոգելիներէն կը բխէին: Եւ փափաքող այդ իշխանութեան ջանքերը դիւրացնելու, իր հասոյթներուն մէկ մասը յատկացուց անոր, զոհաբերութեան անժխտելի ոգիով:

Աւելորդ է յայտնել թէ՝ յառաջիկային երբ հայ ժողովուրդին առատաձեռնութեամբ եկեղեցին պահեստի դրամ ունենայ, իր ծրագրին մէջ է որոշ յատկացումներ ընել ազգային բարենպատակ հաստատութիւններու:

Հոս կ'օգտուինք առիթէն յայտնելու նաեւ հասարակութեան թէ՝ բարերար Պ. Խօրասանճեան վերջին անգամ Մարսէյլ այցելութեանը միջոցին վերջնական ձեւ տուած է իր շատոնց փայփայած մէկ ծրագրին՝ եկեղեցին օժտելու նոր շինութեամբ մը, որուն երեք մասնաբաժինները պիտի ծառայեն ա. ժողովարահի, բ. քահանաներու, գ. քարտուղարութեան: Շինութիւնները արդէն սկսուած են եւ շուտով եկեղեցիի շրջափակին մէջ կանգնուած կ'ունենանք գեղաշէն դիւանատունը, որ կոչուած է կարեւոր ծառայութիւններ լրացնել եւ որուն յատկացուցած նոր զոհաբերութեան համար ընկերակցութիւնս պարտք կը նկատէ իր եւ Մարսէյլի հայ գաղութին կողմէ սրտագին շնորհակալութիւններ ուղղել բարերարին:

Ցաւալի է դիտել որ՝ մամուլի մէկ մասին մէջ կրօն. ընկերակցութեան դէմ խուլ խաչակրութիւն մը կը մղուի, անհիմն ենթադրութիւններու եւ նպատակաւոր կերպով դարբնուած սուտերու զէնքերով, առանց օրինական պատճառաբանութեան կամ վաւերական փաստի: Ընկերակցութիւնս հնարաւորութիւն չունի հերքումով պատասխանելու ամէն դիտումնաւոր հրատարակութեան, ոչ ալ անպատասխանատու անձերու կողմէ լոյս ընծայուած անստորագիր այլընդայլոյ գրուածքներու:

Վերոգրեալ տուեալներու թուումէն եւ պարզուած տեսութիւններէն ետքը, հայ հասարակութեան կը մնայ դատել թէ՝ Ս. Թարգմանչացի կողքին զօրավիգ ըլլալու մէջ չէ՞ ազգասիրութիւնը, ապահովելու համար պայծառացումը եւրոպական ոստանի մէջ հայ անունին եւ արուեստին պատիւ բերող հօյակապ եկեղեցիին եւ պանդխտութեան մէջ ալ վառ պահելու Լուսաւորիչի կանթեղը, որ հայ ժողովուրդին բարոյական ու հոգեկան ուժին, յոյսերուն, մխիթարութեանը եւ մշակոյթին միակ խարիսխը եղած է ամէն դարերու մէջ եւ անով կանգուն պահած իր ցեղային ինքնութիւնը:

Կրօն. Ընկերակցութեան վարչութեան կողմէ

Ատենապետ՝ Արամ Թէքէեան

Ատենադպիր՝ Ն. Արմէն

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (2)

«ՏԱՆԸ ՄԷԿ ՀԱՏԻԿ ՃՐԱԳՆ ԷՐ»...

—·•—

Դաշնակցական հայդուկ՝ Սպաղանաց Մակարին յիշատակին

Աւանդութիւնը կ'ըսէ թէ, Հայպաթը, աղքատիկ մօր մը մէկ հատիկ զաւակն էր, որ, մեղքը ունեցաւ սիրահարուելու մեծահարուստ գիւղապետիրոջ աղջկան՝ Կօզալին վրայ՝ Կօզալը «տունիա կիւզէլի» էր՝ Հիւսիսէն ու Հարաւէն, Արեւելքէն ու Արեւմուտքէն, տէրեր ու իշխաններ, ... գեղանի Կօզալին ձեռքը խնդրելու, բայց բոլորն ալ կը մերժուէին:

Կօզալին հայրը, խիստ դժուահաճ եւ նախանձոտ մէկն էր՝ Չէր ուզեր որ, իր «լուսնի կտոր» աղջիկը ուրիշները վայելեն՝ «Տունը մնայ լա՛ւ է քան թէ ուրիշին փայ դառնայ», կ'ըսէր յաճախ ինքն իրեն, Երիտասարդ Հայպաթը, մէկ անգամ միայն տեսած էր Կօզալը, ու, այն օրէն ասդին, Կօզալը իրեն համար, երեքաթային հարս մը դարձած էր՝ Գիշեր թէ ցերեկ, առտուընէ իրիկուն, խե՜ղճ երիտասարդին մտապաշտումը Կօզալն էր՝ — Կօզալին հետ, Կօզալին համար, Կօզալով՝

«Կօզալ ու՞ր ես, ուր», կը մտածէր յաճախ երիտասարդը — «ան մեծ, հարուստի աղջիկ, իսկ ե՞ս ... թշուա՛ռ, աղքատի՛կ տղայ»՝ Ճշմարիտ, արդարեւ՝ Բայց ... սէրը իր ուժե՛ղ, խո՛ր արմատը ձգած էր թշուա՛ռ երիտասարդին սրտին խորը ...:

Ի վերջոյ, Հայպաթ կը յաջողի հովիւ դառնալ գիւղապետիրոջ մօտ՝ Այս բարեպատեհ առիթը խիստ օգտակար կ'ըլլայ Հայպաթին համար՝ Ան, շնորհիւ իր զիլ ձայնին եւ զըլզըլան սրինգին կը յաջողի մօտ ատենէն գրաւել Կօզալին սիրտը՝ Կօզալը խենթի՛ մը պէս կը սիրէր Հայպաթը ու Հայպաթը փոխադարձաբար՝

Երկու բորբոքած սէրերը միեւնոյն յարկին տակ գաղտնի պահելը դիւրին բան չէր... օր մը երեւան պիտի ելլէր գաղտնիքը, մանաւանդ որ, հայրը շատ հետաքրքիր էր աղջկանը պարբերաբար մտածումներուն եւ տարօրինակ լռութեանը, եւ սիրահարները վերահաս վտանգէն խուսափելու համար՝ կ'որոշեն իրենց հետ առնել ոչխարներու ընտիր հօտ մը, եւ ապաստանիլ գիւղին հանդիպակաց բարձր լերանը կատարը, ուր «օձը իր պորտովը, եւ թռչունը իր թեւերովը» մինչեւ այդ օրը չէին կարողացեր բարձրանալ՝

Ու երկու սիրահարները, լու՛ռ գիշերին, լուսնի լոյսով, ոչխարներու հօտը միասին առած՝ բարձրացան լեռը, բարձունքին վրայ, երկու սիրողները ապահով զգացին իրենք զիրենք՝ Ոչխարներու հօտը կար, ուրեմն կաթն եւ մածունը առատ էին՝ Լերան բարձրութեան վրայ բոյնդի, կալալօճի եւ թզենիի ծառեր կային պտուղով բեռնաւորուած, բայց... զոյգը մոռցած էր կենսական բան մը,—Ջու՛ր... Ջու՛ր չկար...

Երբ, կէսօրուան այրող արեւէն, ոչխարները քիթ-քիթի մօտեցան իրենց տէրոջը՝ ու հարցական հայեացքներ ուղղեցին Հայպաթին, անոր սրտէն արիւ՛ն գնաց... Ջու՛ր կ'ուզէին ու... Ջուր չկար՝ Լերան հովիւը սրինգը մօտեցուց յուզումէն դողդղացող շրթներուն եւ ջանաց զբաղեցնել հօտը՝ Բայց, մինչեւ ե՞րբ...

— Ջու՛ր Հայպաթ, Ջու՛ր... քիմքերս չորցան, լեզուս պապակեցաւ..., կը լսուէր Կօզալին աղիողորմ կանչը դիմացէն՝

Հովիւը մնաց քարացած՝ Ջու՞ր... բայց ո՞ր տեղէն այս բարձրութեանը վրայ: Եւ յուսահատ հովիւը, աւելի ուժգի՛ն ու մելամաղձոտ սկսաւ ածել սրինգը:

— Ջու՛ր... Հայպաթ Ջու՛ւ՛ւ՛ր... մեռա՛յ՝

Հովիւին հոգին փոթորկեցաւ... ծարաւահիւծ յուզիչ աղերս-Ջուր-տաք արճիճի պէս հալեցաւ, եւ ցրուեցան մարմնին չորս կողմերը՝ Յուսահատ, մէկ կողմ նետեց սրինգը եւ... ծունկի եկաւ հառաչելով:

— Ո՛վ ամենակարո՛ղ, ամենազօր Աստուած... որ ձայնս իմանաս, որ խնդիրքս կատարես, ամենալաւ խոչերէս մէկը «զուրպա՛ն» պիտի ընեմ՝

Հովիւին աղերսական կանչը անարձագանգ չմնաց՝ Հազիւ աղօթքը աւարտած, իր ծունկին տակի քարերը շարժեցան, հողը ճամբայ տուաւ, եւ զիրկ մը ջուր յատակէն դուրս պոռթկաց՝

Հօտ ու հովիւ յագեցուցին իրենց ծարաւը: Կարգը եկաւ նիւակին: Կօզալը խորապէս զգածուած հրաշքէն՝ ուրախութեամբ, հօտէն զատեց խոյ մը, եւ սիրահարին առջեւը կեցուց, յիշեցնելով անոր խոստացած ուխտը: Հայպաթ, դառն ժպիտով մը, արհամարհանքով ետ դարձուց խոյը: Ապա քակեց կուրծքին կոճակները, նայեցաւ կարկտնուած հագուստներուն ներքնամասերը, երկու մատներու մէջ բռնած, դուրս բերաւ ոջիլ մը եւ դնելով երկու բթամատներուն եղունգին մէջտեղ,— «չը՛թ...»: Ա՛ռ քեզ, ով Տէր Նոխազը: Կատարեցի երդումս եւ ուխտս...:

Հազիւ այս չնական խօսքերը արտասանած, հովիւը կը տեսնէ որ հօտը եւ սիրական Կօզալը քարացեր են...

ՄԻՍԱՔ ՄԻՐՁԷ

(Շարունակելի)

Յ.

Հ. Դ.

Փարիզ եւ շրջականները

ՓԱՐԻԶԻ ԿՈՄԻՏԷՆ ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ ՓԱՐԻԶԻ ՇՐՋԱՆԻ բոլոր ընկերները վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 51, rue de Rivoli, Café Samaritainի ներքնայարկը: Մէթրօ՝ Շաթըլէ: Օրակարգ՝ Հաշուետուութիւն եւ Շրջ. ժողովի օրակարգի շարունակութիւն:

ԱՆԻԷՌ-ՊՈԻԱ-ՔՈԼՈՆՊԻ «Վիշապ» կոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը այսօր Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Պէքոնի կայարանին դիմացը սովորական հաւաքատեղին: Օրակարգ՝ 11րդ Շրջանային ժողովի օրակարգի հարցեր: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ «Սարգիս-Մինասեան» ենթակոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը այսօր Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին Հայ Ակումբին մէջ: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Ընտրութիւն պատգամաւորի: Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Ներկայանալ անդամատետրով:

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «Զաւարեան» Կոմիտէն ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները վաղը Շաբ. երեկոյ ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ: Օրակարգ՝ 11րդ Շրջանային ժողովի օրակարգի հարցերու քննութիւն: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ ԿՈՄԻՏԷՆ ընդհ. անդամական ժողովի կը հրաւիրէ Լիոնի բոլոր ընկերները այսօր Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Հ. Յ. Դ. «Զարդարեան» Գրադարանին մէջ: Խիստ կարեւոր օրակարգ:

Ներկայ կ'ըլլայ ընկ. Կարօ Սասունի:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Իշխան» ենթակոմիտէն արտակարգ ժողովի կը հրաւիրէ իր ընկերները վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին: Ընկերներու ներկայութիւնը խիստ կարեւոր է: Բացակաները նկատի պիտի առնուին: Ներկայանալ անդամատետրով:

ՏԷՍԻՆԻ կոմիտէի ընդհ. անդամական ժողովը, այս Կիրակի իրիկուն ժամը 7.30ին, Հ. Յ. Դ. Տան մէջ: Կարեւոր օրակարգ: Ներկայ կ'ըլլայ ընկ. Կ. Սասունի:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Շրջ. Կոմիտէն Սէն-Ժուլիէնի «Զաւարեան» խումբի բոլոր ընկերները ստիպողաբար ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ այս Կիրակի երեկոյ ժամը 6ին ծանօթ հաւաքատեղին: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Ներկայ կ'ըլլայ Շրջ. Կոմիտէի ներկայացուցիչը:

ԵՒՐ. ԿԵԴՐ. ԿՈՄԻՏԷՆ ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Վիէնի բոլոր ընկերները վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8ին Խաժակ Ակումբին մէջ: Ներկայ կ'ըլլայ ընկ. Կարօ Սասունի:

ՇԱԼԷԹԻ Բաբգէն-Սիւնի խումբի ընդհ. ընկերական ժողովը այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին, ընկեր Ա. Զօմաքլեանի բնակարանին մէջ: Օրակարգ՝ շարունակութիւն նախորդ ժողովի եւ պատգամաւորի ընտրութիւն:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ ԴԱՍԱԽՕՍԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ

ՓՈՆԹԷ եւ ՍԷՆ-ՍԱԹՈՒՐՆԷՆԻ (Ավինեոն) Մուրատ եւ Անդրանիկ խումբերու միասնաբար դասախօսական ժողովը տեղի կ'ունենայ այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 1ին Փոնթէի մէջ: Կը խօսի ընկեր ԱԶԳԻՆ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ:

ԷՔՍԻ «Քեռի» խումբի դասախօսական ժողովը այս Կիրակի երեկոյ ժամը 7ին իրենց սովորական հաւաքատեղին: Կը խօսի ընկեր ԱԶԳԻՆ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ:

ՓԻՒԺԷ-ՍԻՒՐ-ԱՐԺԱՆԻ եւ ՏՐԱԿԻՆԵԱՆԻ Զաթօ-Շերօ եւ Դանիէլ Վարուժան խումբերու միասնաբար դասախօսական ժողովը տեղի կ'ունենայ այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին Տրակինեանի մէջ: Կը խօսի ընկեր ՊՕՂՈՍ ՀԻՒՍԵԱՆ:

Դաշտահանդէս

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Անիէռ-Պուա-Քոլոնպի Վիշապ կոմիտէին կողմէ եւ հովանաւորութեամբ Եւր. Կեդր. Կոմիտէի. այս կիրակի առաւօտէն մինչեւ իրիկուն Արժանթէօյի անտառին մէջ:

Կը նախագահէ՝ Ընկ. Գ. ԲԱԼԱԵԱՆ

Պիտի խօսին ընկերներ՝ Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ եւ Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ

գեղարուեստական ճոխ բաժին: ճոխ եւ մատչելի պիւֆէ

Մասնակցութեամբ «ԵՓՐԱՏ» նուագախումբի:

Հաղորդկց. Միջոցներ.— Փօրթ տը Քլիշիէն առնել 40 թիւ հանրակառքը: Սէն-Լազարի կայարանէն շոգեկառք եւ իջնել Կառ Արժանթէօյ, ուր պիտի սպասեն առաջնորդներ ցոյց տալու համար հանդիսավայրը:

Դաշտահանդէս

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

կազմակերպուած՝ ՀՐԱՅՐ, ՌԱԶՄԻԿ եւ ՏԱՒՐՈՍ ԽՈՒՄԲԵՐՈՒ ԿՈՂՄԷ

Առնուվիլի անտառին մէջ, Bois de Conduis

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԱՌԱՒՕՏԵԱՆ ԺԱՄԸ 9էն ՄԻՆՉԵՒ ԻՐԻԿՈՒՆ

Կը նախագահէ՝ ընկ. Լ. ԳԵՒՈՆԵԱՆ

Կը խօսին ընկերներ՝ ԱՐՇԱԿ ՋԱՄԱԼԵԱՆ եւ ուրիշներ

Գեղարուեստական գեղեցիկ ժամանց: ճոխ պիւֆէ դիւրամատչելի գիներով: փափաքողները կրնան ճաշերնին միասին բերել:

Հաղորդակցութեան միջոց.— Gare du Nordէն շոգեկառք առնել ժամը 9, 10.8, 10.17, 10.35, 10.50, 11.28, 12.09, 13.17, 13.27 եւ իջնել Villiers-le-Bel-Gonesses: Առաջնորդներ ցոյց պիտի տան հանդիսավայրը:

Դաշտահանդէս Տէսինի մէջ

կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԱՌԱՒՕՏ, ԺԱՄԸ 10էն ՄԻՆՉԵՒ ԵՐԵԿՈՅ

«ՊԱԼ ԱՂԲԻՒՐ»ԻՆ ՄՕՏ

Բացման խօսք՝ Ընկ. Վ. ՋՈՒԼԼԵՐԵԱՆէ

Կը խօսի՝ ընկ. ԿԱՐՕ ՍԱՍՈՒՆԻ

գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին ընկերներ՝ Միսաք-Միրզէ, Ա. Մարգարեան, Գազազ, Տիկին Ա. Մարգարեան եւ ուրիշներ:

ճոխ պիւֆէ դիւրաբատչելի գիներով: Մուտքը ազատ է:

ԾԱՆՕԹ.— Անձրեւի պարագային հանդէսը տեղի կ'ունենայ Հ. Յ. Դ. Տան մէջ, նոյն ժօրը:

Ընտանեկան խնջոյք

ՎԱՐԴԱՎԱՌԻ ԱՒԱՆԴԱԿԱՆ ՏՕՆԻ ԱՌԹԻՒ ՏԱՐՕՆ-ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆԻ ՀԱՅՐԵՆԿՑ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊԱԾ Է ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ ՄԸ

որ Ուխտի Օրն է միեւնոյն ժամանակ մեր բիւրաւոր նահատակներուն:

տեղի կ'ունենայ այս կիրակի ժամը 2ին

160, Route d'Orléans, Bagneux

Կը հրաւիրուին բոլոր մեր հայրենակիցները անխտիր եւ Տարօնիւաւանդութիւնները սիրող հայրենակիցները:

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

Դպրոցասէրի Տիկնանց Ընկերութեան Վէնսէնի եւ Շրջանի հանդէսը տեղի կ'ունենայ հովանաւորութեամբ Կեդրոնական Վարչութեան

Այս կիրակի ժամը 2.30ին տեղւոյն մանկապարտէզի սրահին մէջ

1, rue du Midi, (Place de la Mairie) սրճարանին Ա. յարկը

կը խօսին՝ Տիկ. ԷԼԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ եւ Պ. Կ. ԲԱՍՄԱՋԵԱՆ «Անիի» մասին եւ մոգական լապտերով ցոյց պիտի տայ պատմական հինութիւններ:

Կ'երգեն եւ կ'արտասանեն աշակերտները: Մուտքը ազատ է:

Բացման հանդէս

Կազմակերպուած՝ Տարօն-Տուրուբերանի Հայրենկց. Միութեան Վիէնի նորակազմ մասնաճիւղին կողմէ այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Ռ. Ա. կուսակցութեան սրահին մէջ:

Մասնակցութեամբ Տէսինի եւ Լիոնի մասնաճիւղերուն:

գեղարուեստական ճոխ բաժին, երգ, մեներգ, արտասանութիւն եւ զանազան անակնկալներ:

Կը խօսի հայրենակից Պ. ՔԵՐՈՎԲԷ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

ՊՈՄՕՆ-ՍԷՆ ԺԻՒԼԻԷՆԻ Մանկապարտէզ-Նախակրթարանի ամավերջի մրցանակաբաշխութեան հանդէսը տեղի պիտի ունենայ այս Կիրակի կէս օրէ յետոյ ժամը 4ին Եկեղեցւոյ պարտէզին մէջ, նախագահութեամբ ԳՐԻԳՈՐԻՍ ԵՊՍԿ. ՊԱԼԱՔԵԱՆի:

Տեղի պիտի ունենան երգ, արտասանութիւն, մանկական թատերգութիւն, ծաղիկներու պարը եւ մարզանք: Կարգապահութեան կը հսկեն սկաուտները: Մուտքը՝ ազատ է:

Հոգաբարձութիւն Պոմօնի եւ շրջակայից

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէն իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ վաղամեռիկ ընկեր ՊՕՂՈՍ ԱՅԱՆԵԱՆի (Վիէնի կազմէն) այրիին, զաւակներուն եւ պարագաներուն:

×

Հ. Յ. Դ. Լիոնի Կոմիտէն իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Վիէնի Կոմիտէին, ողբացեալ ընկեր ՊՕՂՈՍ ԱՅԱՆԵԱՆի դառնաղէտ մահուան առթիւ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

Այրի Տիկին Թագուհի Ունճեան եւ զաւակները շնորհակալութիւն կը յայտնեն ամէն անոնց որոնք անձամբ, գրաւոր եւ ծաղկեպսակով ցաւակցութիւն յայտնեցին ՍԱՐԳԻՍ ՈՒՆՃԵԱՆի դառնակսկիծ մահուան առթիւ:

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Ֆր. Կարմիր Խաչի ընդհ. ժողովը վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Դարմանատան մէջ: Կարեւոր օրակարգ.— Հաշուետուութիւն եւ նոր վարչութեան ընտրութիւն: Բոլոր ընկեր եւ ընկերուհիներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ՍԻՓԱՆ, Արարատ եւ Բիւրակն երգչախումբերու ընդհ. փորձը այս Կիրակի ժամը 2.30ին, 6bis Rue Campagne 1er, Métro Raspail.

ԵՐԿԱՐ ԱՏԵՆԷ Ի ՎԵՐ Մարսէյլի Լեգէոնական Միութիւնը կը գտնուի կազմալուծուած վիճակի մէջ: Նկատի ունենալով Լեգէոնական Միութեան վերակազմութեան անհրաժեշտութիւնը, ստորագրեալներս կը հրաւիրենք Մարսէյլի եւ շրջականերու բոլոր Լեգէոնականները խորհրդակցական ժողովի որ տեղի կ'ունենայ այս Կիրակի առաւօտ ժամը 9.30ին, 2 Rue Colbert, Bar de la Posteի մէջ:

Նախկին վարչութեան բոլոր անդամներէն կը խնդրուի ներկայ գտնուիլ այս կարեւոր ժողովին:

Խումբ մը Լեգէոնականներ
Յակոբ Տէր Ներսէսեան, Խաչատուր Արզումանեան, Գալուստ Գուլոեան, Աստուր Գայաճանեան:

Մարսէյլ, 19 յուլիս 1933

ԿԱՐԵՒՈՐ

Ծանօթ Օրիորդ մը կը ստանձնէ ֆրանսերէնի, անգլիերէնի, գերմաներէնի եւ հայերէնի դասեր տալ տուներու մէջ: դիմել Յառաջի վարչութեան:

ԱԶԴ

Ֆրանսական Բանակի Հայ Նախկին Կամաւորներու Միութեան նոր վարչութիւնը ընտրուած յունիս 9ին, ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր անդամները այսօր Ուրբաթ երեկոյ, ժամը 20.45ին Café des Trois Portes, Ա. յարկը, 65 Lafayette (Métro Cadet) I—

Օրակարգ.— 1) 1933 յունիս 9ի ժողովի տեղեկագրի ընթերցում: 2) կայացում վարչութեան նոր անդամներու: 3) Տարեկան ուխտագնացութիւն դէպի Arras եւայլն:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (20)

ԱՀԱԲԵԿԻՉԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ

Ա. ԳԼՈՒԽ

ՊԼԵՀՎԷԻ ՄԱՀԱՓՈՐՁԸ

— Կացութի՞ւնը, հարցուց:

Պատասխանեցի թէ այլեւս վերջացած է հսկողութիւնը, եւ հաղորդեցի Մոսկուայի մեր ժողովին որոշումները: Թաքուն ժպիտ մը ունեցաւ:

— Հրաշալի է: Ես ալ պատրաստ եմ բոլորովին:

— Ուժանակը բերա՞ծ էք:

— Աւելի քան 15 քիլօ:

— Ո՞ւր է:

Աչքովը հասկցուց որ վակոնին մէջ է:

— Պայուսակի՞դ մէ՞ջ:

— Այո: Եթէ պայթիւն մը լսուի, կը ցատկենք վար առանց մէկը մտիկ ընելու:

Ինչպէս միշտ, շատ վերապահ էր եւ քիչ կը խօսէր: Բայց յայտնապէս ուրախ էր նախ, որ արագ եւ լաւագոյն ձեւով յաջողած էր լրացնել իր ծանր գործը, յետոյ որովհետեւ հսկողութիւնը աւարտած էր, եւ վերջապէս անոր համար որ մահափորձը գործադրելու վրայ էինք:

Պետերբուրգ հասնելէ յետոյ, վարձած բնակարանս չգացի: Որոշած էի բնակիլ Սեստրորեցկա (արուարձան), Կոստանտին Չերնեցկի անունով (այդ անունով անցագիր ալ ունէի):

Մահափորձը որոշուած էր կատարել 8 յուլիսին: Անհրաժեշտ էր անգամ մը եւս քննել Պլեհվէի ճամբան եւ համաձայնութեան գալ կարգ մը մանրամասնութիւններու մասին:

Դորա Բրիլլիանտ եկաւ զիս տեսնելու: Միասին գացինք պարտէզի մը խորը, հեռու ժողովուրդէն եւ երաժշտութենէն: Յուզուած կ'երեւէր եւ, երկար ատեն, ուղիղ, առջեւը կը նայէր իր սեւ ու տրտում աչքերովը, բոլորովին լուռ: Ի վերջոյ խօսեցաւ.

— Բենիամին (մարտական անունս):

— Դորա:

— Կ'ուզէի սա ըսել որ…

Կեցաւ, կարծես չէր կրնար աւարտել իր խօսքը:

— Կ'ուզէի… կ'ուզէի խնդրել, անգամ մը եւս խնդրել, որ ինծի ալ ռումբ մը տաք:

Ռո՞ւմբ մը, ձեզի՞:

— Ես ալ կ'ուզէի ռմբաձիգներուն մէջ ըլլալ:

— Մտիկ ըրէք, Դորա…

— Ո՛չ, ո՛չ, մի՛ ըսէք, կ'ուզեմ ռումբ մը կ'ուզեմ, ես պէտք է մեռնիմ…

Ջանացի հանդարտեցնել զինք, աշխատելով համոզել թէ պէտք չկար իր մասնակցութեան: Այր մարդ մը աւելի լաւ կրնար կատարել մահափորձը, քան ինք: Թէ վերջապէս, երբ պէտք ըլլար իր մասնակցութեանը, ընկերները վստահ էին որ կը դիմէին իրեն: Բայց յամառութեամբ պնդեց որ իր խնդրանքը հաղորդեմ Ազեւի: Համաձայնեցայ:

Շուտով Պետերբուրգ հասան Սազոնով եւ Ազեւ: Եւ նորէն խորհրդակցութիւն մը կատարեցինք: Այս անգամ Կալիայեւ բացակայ էր: Բայց Շուայցէրը ներկայ էր: Ընկերներուս հաղորդեցի Դորայի խնդրանքը: Լռութիւն տիրեց: Յետոյ, յամրաբար եւ սովորական անտարբերութեամբը, Ազեւ ըսաւ.

— Ի՞նչ է ձեր կարծիքը, Սազոնով:

Սազոնով յուզուեցաւ, բոլորովին կարմրեցաւ: Յետոյ բարձրացուց ձեռքերը, մտածեց պահ մը եւ անորոշ եղանակով մը ըսաւ.

— Դորա կին մըն է, որ երբ բան մը ընէ, լաւ կ'ընէ: Ի՞նչ կրնամ ըսել իրեն, բայց…

Այստեղ իր ձայնը կարեցաւ:

— Աւարտեցէք, ըսաւ Ազեւ:

— Ոչ, ոչինչ…

Յետոյ կրկնեց.

— Ի՞նչ կրնամ ըսել իր առաջարկին…

Յետոյ խօսք առաւ Շուայցէր: Խաղաղ շեշտով մը, ինքնավստահ եւ որոշ, յայտարարեց թէ իր կարծիքով Դորա կը գտնուէր իր բարձրութեան վրայ, թէ ոչ միայն առարկութիւն չունէր անոր ուղղակի մասնակցութեան դէմ, այլ եւ առանց վարանելու պիտի ուզէր ռումբ մը տալ:

Ազեւ ինծի նայեցաւ.

— Ի՞նչ է ձեր կարծիքը, Բենիամին:

Յայտարարեցի թէ վճռապէս դէմ էի Դորայի ուղղակի մասնակցութեան, թէեւ մեծ վստահութիւն ունէի իր մասին: Պատճառն ալ այն էր, որ իմ տեսակէտովս կին մը մահափորձին կրնար մասնակցիլ, երբ Մարտական Մարմինը անպայման անհրաժեշտ կը գտնէր: Արդ, քանի որ ունէինք անհրաժեշտ ուժերը, կ'առաջարկէի մերժել Դորայի խնդրանքը:

Ազեւ լուռ էր եւ մտածկոտ: Ի վերջոյ բարձրացուց գլուխը:

— Համաձայն չեմ բոլորին: Որեւէ պատճառ չունինք կը կարծեմ մերժելու Դորան: Բայց քանի որ կ'ուզէք, թող այդպէս ըլլայ:

Այս խորհրդակցութեան ընթացքին էր, որ որոշուեցաւ առաջին ռումբը նետելու պաշտօնը տալ Ն.ի, երկրորդ ռումբը Սազոնովի, երրորդը՝ Կալիայեւի, չորրորդը՝ Սիկորսկիի, Բիէլոստոկցի խաղախորդարանի երիտասարդ բանուոր մը, որ տակաւին անդամ չէր Մարտական Մարմնին, բայց մօտիկ ծանօթ էր Ն.ի: Արդէն երկար ատենէ ի վեր, Սիկորսկի, իբրեւ գերազոյն պատիւ մը, կը խնդրէր մասնակցութեան իրաւունք Պլեհվէի մահափորձին:

Ազեւ նորէն մեկնեցաւ, մեզի ժամադրութիւն տալով Վիլնոյի մէջ, մահափորձէն յետոյ: Վերջնապէս ցինք Նովգորոդի փողոցի մեր բնակարանը: Փ. գնաց Ազեւի մօտ, Դորա Բրիլլիանտ, հակառակ իր բողոքին, գնաց Խարկով: Պետերբուրգ կը մնային միայն երկու կառապանները, Ք. եւ Դուլեբով, Շուայցէր, երկու ռմբաձիգները, Սազոնով եւ Կալիայեւ, ինչպէս նաեւ ես: Սազոնով եւ Կալիայեւ ալ շուտով պիտի հեռանային Պետերբուրգէն, վերադառնալու պայմանով 8 յուլիսին: Իրենց մեկնումէն քանի մը օր առաջ, ժամադրութիւն տուի Կալիայեւի, Սմոլնիի գերեզմանին մէջ: Այնտեղ եկաւ հագած սիկարէթի վաճառորդի իր զգեստները, — շապիկ, գլխարկ եւ նապաստով կօշիկ: Երկուքս ալ գիտէինք թէ վերջին անգամն է որ խօսէինք իրարու հետ:

(Շարունակելի)

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70.

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ՇԱԲԱԹ 22 ՅՈՒԼԻՍ 1933

22 Juillet 1933

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

9րդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2245

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԿՈՉԵՐ, ԿՆԻՔՆԵՐ, ԵՒ ՍԱԿԱՅՆ...

Ամէն օր կոչ մը կը հասնի խմբագրատուն, «Հրատարակութեան խնդրանօք»: Եւ տեղ կուտանք ընդհանրապէս, դիւրացնելու համար որ եւ է շարժում,— ժողով, միութիւն, հանրօգուտ ձեռնարկ:

Յաճախ անծանօթներ կամ անհատներ են հրաւիրողները, առանց որ եւ է պաշտօնական հանգամանքի: Երբեմն ալ, աւելի ճարպիկ, թէ՛ նամակագլուխ շինած կ'ըլլան եւ թէ՛ կնիք:

Հարցը այն է որ, խմբագրութիւնը երկու պարագաներուն մէջ ալ վարանումներ կ'ունենայ, մինչեւ որ կարենայ ստուգել սեւն ու ճերմակը:

Առ հասարակ, այս կոչերը կը դառնան հայրենակցական եւ մարզական միութիւններու շուրջը:

Եւ, շատ չանցած, երեւան կուգայ որ քանի մը հոգի, սրդողելով իրենց մայր միութեան հետ, ճիտի պարտք սեպեր են կազմել նոր ընկերութիւն մը: — Դժուա՞ր բան է տրցակ մը նամակագլուխ տպել եւ կնիք մը շինել:

Այսպէ՛ս է որ, բոլոր գաղութներուն մէջ, փոխանակ ունենալու կեդրոնացեալ եւ հզօր միութիւններ՝ մէկ նպատակի համար, կը համրենք բազմանուն եւ բազմագոյն խմբակներ՝ միեւնոյն ճամբուն վրայ:

Հին խնդիր է այս եւ շատ լայն: Բայց, հարկ է միշտ քրքրել, մինչեւ որ վարժուինք ամփոփուելու եւ իրական կազմակերպութիւններ ստեղծելու:

Ահա ձեզի կենդանի օրինակ՝ այն երկիրները որ երիտասարդանալու եւ վերակազմուելու փորձ կը կատարեն,— Խ. Միութիւն, Իտալիա, Գերմանիա: Նոյն իսկ Թուրքիա:

Ընդունելով հանդերձ որ չորսն ալ կը հետեւին օրէնքէ դուրս մեթոտներու, կարելի չէ անտեսել բոլորին ալ հիմնական միտքը,— կեդրոնացում ուժերու եւ խտացում, բազմապատկութիւն:

Անշուշտ կապկութիւններ չէ որ պիտի կատարենք:

Չափազանց երկար տեւեցին մեր կապկութիւնները՝ Եւրոպայէն թէ Ռուսաստանէն:

Բայց, չորս բանանք մեր աչքերը եւ կարդանք բոլոր շարժումներու ոգին: Եթէ կրցանք ըմբռնել, մնացեալը մանրամասնութիւն է: Գաղափարը կ'առնենք եւ կը ձեւակերպենք համաձայն միջավայրի պահանջներուն եւ կարողութեանց:

Ցիրուցան կոչերու կարգին, յաճախ կը լսենք անունները նախկին պատերազմիկներու, Ֆրանսական բանակի հայ կամաւորներու, Սպայից միութեան, Լեգէոնականներու եւ Թրքահայ կամ ռուսահայ կամաւորներու:

Բարի յաջողութիւն՝ բոլորին ալ: Իրենց բոլոր ձեռնարկներուն մէջ:

Բայց, ի վերջոյ կարելի՞ էր իմանալ թէ՝ այս բոլորը ի՛նչ ուժ կը ներկայացնեն, եւ մանաւանդ ի՛նչպիսի գաղափարներով կը խանդավառուին:

Հասկնալի է,— Նախկին պատերազմիկ թէ լեգէոնական երբ ժողով կը գումարեն եւ Միութիւն կը կազմեն, ամէն բանէ առաջ ունին իրենց սեփական հոգերը: Անճար կամ անկար—հաշմանդամ— ընկերներ կան, իրաւունքի եւ նպաստի խնդիրներ, եւն.:

Պէտք է մենք ալ մեր բաժինը կատարենք, այդ հոգերը թեթեւցնելու համար:

Արդ, այս ներքին հոգերով կը վերջանա՞յ «նախկին»ներուն պարտականութիւնը:

Մանաւանդ անոնք որ ոչ հաշմանդամ են, ոչ ալ թշուառացած, ինչո՞վ կ'արդարացնեն իրենց համախմբումը՝ իբրեւ միութիւն:

Աւելի պարզ խօսելով, Փարիզի Սպայից Միութիւնը եւ Ֆրրանսական բանակի նախկին հայ կամաւորներու Միութիւնը, որոնք տարին քանի մը անգամ կը փայլին հանդիսաւոր առիթներու մէջ, ինչո՞վ կը փայլին տարուան մնացեալ օրերը:

Երեկոյթ, պարահանդէս, պաշտօնական կապեր, ուխտագնացութիւն,— ըսելիք չունինք այս բոլորի մասին: Առօրեայ անհրաժեշտութիւններ են եւ օգտակար:

Բայց, այդ երկու Միութիւնները ի՞նչ կը բանին վաղուան համար:

Ունի՞ն որ եւ է ծրագիր: Կը կատարե՞ն ո՛ր եւ է աշխատանք: Պարտականութիւն կը զգա՞ն թէ՛ իրենց գիտելիքները կատարելագործելու եւ թէ՛ ուրիշները վարժեցնելու:

Երէկ, շատ – շատերը բան մը չէին գիտեր, երբ յանկարծ ռազմադաշտ քշուեցան:

Վաղը նոյն անակնկալը կրնայ պատահիլ եթէ ոչ իրենց, գոնէ ուրիշներուն:

Արդ, երբ ամբողջ աշխարհ անընդհատ կը սրբագրուի եւ կը նորոգուի, մե՞նք ենք որ պէտք չունինք ո՛ր եւ է պատրաստութեան...

Աւելի անվնաս հարց մը,— Այդ երկու Միութիւնները ինչո՞ւ չեն կրնար գտնել բանաձեւ մը, ի հարկին մէկ դրօշի տակ համախմբելու համար «նախկին»ները — Ֆրանսական կամաւոր, ռուսական կամաւոր, հայկական կամաւոր, լեգէոնական, կիլիկեան, կովկասեան, ամերիկեան եւն.:

Եթէ անկարելի է բոլորը ոգեւորել քաղաքական միեւնոյն նըշանախօսքով, դժուա՞ր է կապել գոնէ արհեստակցական – զինուորական գիտութեան ճակատին վրայ:

Կոչերն ու կնիքները բաւական չեն լրացնելու համար մեր հիմնական պակասը,— ուժ, կազմակերպութիւն եւ կարգապահութիւն:

Գոնէ այս հարցին մէջ ազատ ըլլայինք պզտիկ փառասիրութիւններէ եւ տեղական հայրենասիրութենէ, որ այնքան վարակած է Հայ. Միութիւնները:

Շ.

Վ Ե Ր Ջ Ի Ն Ժ Ա Մ

Հիթլերականները կը շարունակեն շփոթել ՀԱՅՆ ՈՒ ՀՐԵԱՆ

ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԵՒ ԼՈՒՍԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Պերլինէն կը գրեն մեզի.—

Հիթլերական քանի մը թերթեր կը շարունակեն անսպառ, երբեմն շատ խիստ յօդուածներ հրատարակել Հայերու մասին: Հիմնական պատճառը այն է որ, մեզ ցեղակից կը համարեն Հրեաներուն: Եւ որովհետեւ Հրեաներու հանդէպ իրենց բռնած դիրքը եւ քաղաքականութիւնը որոշ է եւ կտրուկ, ուստի եւ մենք յաճախ զոհ կը դառնանք թիւրիմացութեանց: Կ'աշխատինք ի հարկէ, որչափ կարելի է ցրուել այդ նախապաշարումը, պաշտօնական հիմնարկութեանց եւ ծանօթ անհատներու միջոցաւ, յանուն Հայ-Գերման ընկերութեան: Այս նպատակով վերջերս տեսակցութիւններ տեղի ունեցան ծանօթ անձերու հետ: Անցեալ շաբթու Տօքթ. Ա. Աբեղեան այցելեց Ֆոն Լէէրսի, որ հեղինակութիւն մըն է օրուան իշխանութեան աչքին: Լէէրս վերջերս գրքոյկ մը գրած էր Հրեաներուն դէմ, Հայերն ալ խառնելով անոնց հետ: Այս առթիւ ըսեմ որ ամէն տեղ ալ միեւնոյն խօսքերը կը կրկնեն.— մէկ Յոյնը իր խորամանկութեամբ եւ նենգութեամբ եօթը Հրեայ կ'արժէ, մէկ Հայը՝ 7 Յոյն, որով Հայը 49 անգամ աւելի վտանգաւոր է քան Հրեան: Լեւանտէն վաճառականներու սարքած այս զարշելի սուտը իմաստութեան աղբիւր է դարձեր բոլորին համար:

Տօքթ. Աբեղեանի լուսաբանութիւնները լսելէ յետոյ, Ֆոն Լէէրս անկեղծօրէն խոստովանած է իր սխալը եւ անծանօթութիւնը հայ ժողովուրդի մասին: Միեւնոյն ատեն խոստացած է ուղղել իր սխալը երկու նոր յօդուածներ գրելով:

Մինչեւ այսօր այստեղ ո եւ է Հայու վնաս մը հասցուցած չեն, եւ մեր հայրենակիցները բոլորն ալ իրենց գործով կը զբաղին: Շփոթութիւններ եւ թիւրիմացութիւններ միշտ կրնան ծագիլ, ինչպէս ուրիշ երկիրներու մէջ: Այս առթիւ, անհրաժեշտ է որ մեր թերթերը զգուշութեամբ քաղեն Գերմանիոյ վերաբերեալ տեղեկութիւնները, որոնք յաճախ սխալ են կամ չափազանցուած:

«Մենք ձիւր եղանք, դուք տանուտէր»

ՍՈՒՐԻԱԿԱՆ ԹԵՐԹԻ ՄԸ ԴԱՌՆՈՒԹԻՒՆԸ՝ ՀԱՅԵՐՈՒ, ՔԻՒՐՏԵՐՈՒ ԵՒ ՀՐԵԱՆԵՐՈՒ ԴԷՄ

Սուրիոյ «Էլ Ասըֆէ» շաբաթաթերթին խմբագրապետը կը գրէ, վերի խորագրին տակ.

— « Օտարներ եղանք:

Օտարներ եղանք օտարներու հոսանքին առջեւ, որոնք խուժած են մեր հայրենիքէն ներս եւ կը սպառնան մեր գոյութեան եւ մեր կեանքին:

Օրէ օր մեր հայրենիքը կը լեցուի աՀյերով, Քիւրտերով, Հրեաներով եւ Սիւրիանիներով: Ամէն օր նոր մարդիկ եւ նոր դէմքեր, բոլորն ալ օտար, կը թափին մեր հայրենիքը իրենց վռնտուած երկիրներէն, որովհետեւ միայն մեր հայրենիքին դուռները բաց կը գտնեն իրենց առջեւ:

Առ հասարակ մենք լայն հիւրասիրութեամբ կ'ընդունինք հիւրերը. սակայն հիմա անոնք այնքան շատցած են որ, մեր առեւտրական հրապարակներն ու արհեստները գրաւած են: Միեւնոյն ատեն լեցուցին ու մեծամասնութիւն կազմեցին մեր մարդահամարի տետրակներուն մէջ: Նմանապէս մեր պետական ու հանրային հիմնարկութիւններու մէջ պաշտօններ ստացան: Մեր երկիրը դարձաւ Բաբելոն մը:

Եւ այդ պատճառաւ տագնապը աւելի սաստիկ եղաւ: Հայերը մեզմէ առած դրամները կը պահեն իրենց գրպանը եւ շատ շատ իրարու հետ շրջանառութեան մէջ կը դնեն. ոչ մէկ Հայ տեղացիի մը հետ առուտուր կ'ընէ: Նոյնը կ'ընեն նաեւ Լեհերն ու Ռուսերը: Որով մեր երիտասարդութիւնն ու ժողովուրդը դրամ չի կրնար գտնել:

Հայերու, Քիւրտերու եւ Հրեաներու ներկայութիւնը ճիշդ է որ գիները աժանցուց. սակայն աղէտին բուն պատճառը արդէն ատկէ կը սկսի. որովհետեւ մեր աշխատաւոր դասակարգը այդ պատճառով կը ստիպուի կէս գնով աշխատիլ եւ նիւթական ծանր տագնապի ենթարկուիլ:

Մեղքը մարզպանութեան է. ան է որ Հայերու եւ Քիւրտերու առջեւ բացած է մեր դուռը եւ ով գիտէ, վաղը դուցէ բանայ նաեւ Հրեաներու առջեւ...»:

⁂ Անցեալ շաբթու Պաղեստինէն Պէյրութ հասաւ հուչակաւոր Բոշիլդի գործակատար Պ. Թրիկօն, որ պիտի շարունակէ բանակցիլ Լիբանանի կառավարութեան հետ, Սայտայի եւ Սուրի միջեւ, ծովեզերեայ ընդարձակ տարածութիւններ գնելու համար:

Վերջերս Սիոնական Հրեաները զանազան ուղղութիւններով բանակցութեան մէջ են Լիբանանի կառավարութեան եւ մարզպանութեան հետ, ընդարձակ հողեր գնելու համար: Կ'երեւի կառավարութիւնը տրամադիր է Սուրի շրջաններու հողամասերը ծախելու:

Ըստ տեղական թերթերու հրատարակութեանց, Պ. Րոշիլտ հրեայ նոր գաղութներ կ'ուզէ հաստատել Լիբանանի մէջ, իբրեւ շարունակութիւն Պաղեստինի հրէական գաղութներուն:

Նոր ստանոգութիւններ Ամերիկայի մէջ

ՆՈՐ ԵՒ ԾԱՆՐ ԱԶԴԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Մ. Նահանգներու ճարտարարուեստական վերակազմութեան լիազօրը նոր ազդարարութիւն մը ուղղեց գործարանատէրերուն, շեշտելով կացութեան ծանրութիւնը: Այդ ազդարարութեամբ, լիազօրը կ'ըսէ թէ բոլոր ճարտարագործութիւնները ծանր տագնապի մը պիտի մատնուին երկու – երեք ամիսէն, եթէ գործազրկութիւնը չնուազի եւ եթէ աշխատավարձքերը չաւելնան համաձայն ապրուստի սղութեան:

« Գիներու այսօրուան յաւելումը այնքան արագ է եւ այնպիսի վերիվայրում կը պատճառէ որ, գնելու միջոցները բացարձակապէս անբաւական կը դառնան, ինչ որ անկարելի պիտի դարձնէ ճարտարարուեստական վերակազմութիւնը, եթէ շարունակենք 12 միլիոն գործազուրկ ունենալ: Երկրին ճակատագիրը ձեր ձեռքն է »:

Լիազօրը մօտերս նախագահ Րուզվէլթի պիտի ներկայացնէ ծրագիր մը, որով բոլոր ճարտարարուեստական հաստատութիւնները բարոյապէս պարտաւոր պիտի ըլլան անմիջապէս գործազուրկ բանուորներ առնելու:

Հրեաներու միթինկի ցոյցը Լոնտոնի մէջ

Ինչպէս գրած էինք, յուլիս 20ին հսկայ ցոյց մը տեղի ունեցաւ Լոնտոնի մէջ, բողոքելու համար գերմանական կառավարութեան խստութեանց դէմ: Ցուցարարներուն թիւը կը հասնէր 40—50,000ի: Առաջին անգամ էր որ Անգլիոյ Հրեաները այսքան բազմութեամբ կը համախմբուէին: Ցուցարարները խիստ շարժելով անցան Լոնտոնի փողոցներէն, ուղղուելով դէպի Հայտ Փարքի դարաստանը: Թափօրին երկայնութիւնն էր երկու քիլոմեդր: Բազմութեան մէջ կը տեսնուէին պատկառելի նահապետներ, պատերազմի հաշմանդամներ, ամբողջ ընտանիքներ՝ դեռատի զաւակներով, ինչ որ բաւական ատեն խանգարեց երթեւեկը: Ցուցարարները խմբուած էին համաձայն իրենց արհեստներուն եւ իւրաքանչիւր խմբակցութեան առջեւէն կ'երթային երիտասարդներ՝ խոշոր դրօշակներով որոնց վրայ գրուած էր.— « Անկցի՛ հաւատաքննութիւնը: Անտանելի է Գերմանիոյ մէջ եղած հալածանքը: Չեռք չառնենք գերմանական ապրանքները » եւայլն: Երբ բազմութիւնը մօտեցաւ հաւաքավայրին, կազմակերպիչները տուին իրենց վերջին հրահանգները, շեշտելով.

— Մեր դատը արդար է ; բայց զգուշացէք ո՛ր եւ է բռնութենէ. մանաւանդ ի դերեւ հանեցէք այն բոլոր ջանքերը որ կ'ըլլան ձեզ ձեր ընկերներէն բաժնելու համար:

Հայտ Փարքի մէջ, յատկապէս շինուած բեմերու վրայ, բանախօսները պարզեցին գործուած անարդարութիւնները, ապաւինելով... քաղաքակիրթ մարդկութեան խիղճին:

Տոլարին անկումը եւ Անգլիոյ ստանոգութիւնը

Լոնտոնի մէջ խոր մտահոգութիւն կը պատճառէ տոլարին անկումը: Չորեքշաբթի օր մէկ սթերլինը կ'արժէր 4.86 տոլար, հինգշաբթի քիչ մը բարձրացաւ, հասնելով մինչեւ 4.70ի, բայց յետոյ նորէն ինկաւ: Այս եւեւէջները ծանրապէս կը վնասեն Անգլիոյ վաճառականութեան: Առ այժմ Բրիտանական դրամատունը ամուր կը պահէ սթերլինը: Բայց, անսպառ չեն պաշտպանութեան միջոցները, եւ ընդհանուր տրամադրութիւն մը կայ սթերլինն ալ ձգելու, իբրեւ հակազդեցութեան միջոց: Այս ուղղութեամբ մանաւորապէս կը ճնշեն Քանատա, Աւստրալիա եւ Հնդկաստան: Անգլիոյ արտադրողներն ալ վախնալով ամերիկեան վաճառամարտէն, կ'ստիպեն որ կառավարութիւնը կարճ կապէ իր սպասողական քաղաքականութիւնը եւ հետեւի Մ. Նահանգներու օրինակին: Միւս կողմէ, տրամադրութիւն կայ կայսերական ինքնավար դրամ մը հաստատելու:

Թուրք մարզիկներ Մոսկուայի մէջ

ԳԱՐԱԽԱՆԻ ՓԱՌԱԲԱՆԱԿԱՆ ԽՕՍՔԵՐԸ

Պոլսէն Թուրք մարզիկներու խումբ մը գացած է Մոսկուա, շարք մը մրցումներ կատարելու համար: Առաջին մրցումը տեղի ունեցաւ յուլիս 15ին, Մոսկուայի մէջ: Խումբը մրցումներ պիտի կատարէ նաեւ Լէնինկրատի, Խարքովի եւ Օտեսայի մէջ:

Թրքական խումբը ջերմ ընդունելութիւն գտաւ ամէն տեղ, Օտեսայէն մինչեւ Մոսկուա: Այս առթիւ արտաքին փոխ – գործավար Գարախան (հայ) հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրաւ.

— « Խորհրդային երիտասարդութիւնը Թուրք մարզական պատուիրակութեան հանդէպ կը ցուցնէ շահագրգռութիւն մը որուն իմաստը շատ լաւ կը հասկցուի: Այս շահագրգռութիւնը կ'ապացուցանէ թէ Թուրքեւխորհրդային բարեկամութիւնը արդիւնք չէ միայն դիւանագիտական գործունէութեան, այլ եւ երկու ազգերու սերտ գործակցութեան: Անցեալ տարի մենք ողջունեցինք Ըսմէթ փաշայի պատուիրակութիւնը: Այս ուղեւորութիւնը նոր ճամբայ մը բացաւ երկու երկիրներու գործակցութեան՝ ճարտարարուեստական գետնի վըրայ: Գիտական եւ մշակութային գործակցութիւնը կարեւոր դեր մը կը խաղայ Թուրքեւխորհրդային յարաբերութեանց մէջ: Մարզական շարժումն ալ առաջնակարգ դիրք մը կը գրաւէ այս գետնին վրայ: Խորհրդային մարզական երիտասարդութիւնը անտարակոյս այս անգամ ալ պիտի գիտնայ արժանի ձեւով դիմաւորել Թուրք հիւրերը »:

Գերմանիա եւ Վատիկան ստորագրեցին

Յուլիս 20ին, Հռոմի մէջ պաշտօնապէս ստորագրուեցաւ Գերմանիոյ եւ Վատիկանի միջեւ կնքուած պայմանագիրը (քոնքորտա): Գերմանիոյ լիազօրն էր փոխ – վարչապետ Ֆոն Փափէն, իսկ Վատիկանի ներկայացուցիչը՝ կարտինալ Փաչէլլի:

Ֆոն Փափէն շեշտելով այս համաձայնութեան կարեւորութիւնը, յայտարարեց թէ Վատիկան համոզուած է որ ան պիտի նպաստէ անաստուածութեան եւ համայնավարութեան դէմ մղուած պայքարին:

Պայմանագրին ստորագրութեան առթիւ, պապական պատուանշաններին մեծ խաչը նուիրուեցաւ Ֆոն Փափէնի:

Հիթլեր-Հէնտըրսըն տեսակցութիւնը

Պ. Հէնտըրսըն, զինաթափութեան խորհրդաժողովին նախագահը, առջի օր երկար տեսակցութիւն մը ունեցաւ Պ. Հիթլերի հետ, Միւնիխի մէջ: Խօսակցութեան կը մասնակցէր Գերմանիոյ արտաքին նախարարը: Տեսակցութենէն յետոյ, կարճ զեկոյց մը հրատարակուեցաւ որ կ'ըսէ թէ քննուեցան այն խնդիրները որ լուծում գտած չէին Պերլինի խօսակցութեանց մէջ:

Ինչպէս յայտնի է, Պ. Հէնտըրսըն օգտակար կը գտնէ տեսակցութիւն մը՝ Ֆրանսայի եւ Գերմանիոյ վարչապետներուն միջեւ: Քաղաքական շրջանակներու մէջ կը կարծեն թէ անհրաժեշտ է դիւանագիտական երկար աշխատանք՝ յաջողցնելու համար այս տեսակցութիւնը:

Ընկերվարական կուսակցութեան Վարիչ Մարմինը

ԿԸ ՍՊԱՌՆԱՅ ՆՐԵՍՓՈԽԱՆՆԵՐՈՒՆ

Ընկերվարական կուսակցութեան Վարիչ Մարմինը առջի օր քննութեան առնելով անհնազանդ երեսփոխաններու խնդիրը, կարճ ազդարարութիւն մը հրատարակեց, որպէսզի զգուշանան խօսքը գործի վերածելէ: Ազդարարութիւնը կ'ըսէ.

— « Կարգ մը երեսփոխաններ իրենք զիրենք կուսակցութեան կամքէն վեր դասելով, խմբագրած են յայտարարութիւն մը որ, եթէ անոր յաջորդեն ծանուցուած գործերը, զիրենք պիտի դնէ բացայայտ ապստամբութեան վիճակի մէջ՝ հանդէպ կուսակցութեան եւ պիտի ենթարկէ ազգային համագումարով նախատեսուած պատիժներու հարուածին: Վարիչ Մարմինը ունենալով գիտակցութիւնը իր պատասխանատուութեանց, կը խնդրէ բոլոր ընկերներէն վճռապէս համախմբուիլ իր շուրջը եւ դիւրացնել իր պաշտօնին կատարումը»:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԱԶԳԱՅԻՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

«ՀԱՐՑԸ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ Է, ՎՃԻՌՆ ԱԼ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՊԷՏՔ Է ԸԼԼԱՅ»

Նախ քան խորհրդարանական հաստուածի զեկուցումը, սեղանի վրայ դրուած էին երկու նախնական առաջարկներ՝ մէկը Պրաքի, միւսը՝ Ուրնոտէլի կողմէ։

Ջերմ ծափերու մէջ Պրաք բարձրացաւ ամպիոն եւ առաջարկեց իր «միութիւն»ը անխախտ պահելու բանաձեւը։

Ահա այդ բանաձեւը, իր էական մասերուն մէջ.— «Բոլոր շրջանները (դաշնակցութիւն), որ հաւաքուած են այս ազգային համագումարին մէջ, կը խոստանան ենթարկուիլ անկէ բխող վճիռներուն, համաձայն կուսակցութեան ներքին կանոնագրին, եւ ո՛ր եւ է պատճառով չեն բաժնուիր»։

Եւ Պրաք միաժամանակ աւելցուց, թէ «իբրեւ հին վեթերան մըն է որ կը խօսիմ եւ չեմ ուզեր տեսնել քանդուած մեր այնքան փայփայած միութիւնը, որուն համար տարիներշարունակեսեմ ամբողջ կորովով աշխատեր եմ։ Ի՞նչ է կարգապահութիւնը։ Կարգապահութիւնը, իրականօրէն, վերանորոգուած երդում մըն է, որ մեզմէ իւրաքանչիւրը ըրած է երբ կը մտնէ մեր կուսակցութեան մէջ։ Եւ դիմելով ձեզ, կը խնդրեմ որ ի յառաջագունէ, դուք գաք եւ ըսէք թէ՝ ի՛նչ ալ ըլլայ այս ժողովին տալիք վճիռը, մենք միութեան հետ ենք եւ կ'ուզենք անպայման պահել զայն։ Եթէ տակաւ ըսէք, ես այլ եւս հերձուածի վտանգ մը չեմ տեսներ»։

Պրաքի սրտագին խօսքերը ընդունուեցան ջերմ ծափահարութիւններով, իբրեւ հին վաստակաւոր գործիչի մը, որ չէր ուզեր տեսնել իր գաղափարական շէնքին խորտակումը։ Պրաքի խօսքերը շատ կը յիշեցնէին Սամպայի՝ Թուրի խորհրդաժողովի առեն, երբ սրտառուչ յորդոր կը կարդար Քաշէնին, Ֆրոսարին (այժմ ընկերվ.) եւ ուրիշներու։

Պրաքէն յետոյ խօսք առաւ Ուրնոտէլ եւ յայտարարեց, որ իրենք ալ ջերմ կուսակից են «միութեան փրկութեան», սակայն բաւական չէ միայն խօսքով նուիրադործիլ, այլ պէտք է գործնականօրէն ապացուցանել եւ իսկոյն կը կարդայ իր (Վարի շրջան) բանաձեւը.— «Միութեան փրկութեան եւ համերաշխ գործակցութեան համարՓարիզիհամագումարը կ'որոշէ չեզեալ նկատել բոլոր այն որոշումները, որ պատրաստուած էին այս ժողովէն առաջ։ Կ'առաջարկենք սակաւաթիւ յանձնախումբի մը յանձնել այդ որոշումները, ուր, անշուշտ, ներկայացուած ըլլան բոլոր հոսանքները, որպէս զի նոր բանաձեւ մը պատրաստուի եւ քուէարկութեան դրուի, ըլլայ այս ժողովին վերջը, ըլլայ յառաջիկայ համագումարին եւ ըլլայ նոյն իսկ կուսակցութեան բոլոր անդամներու անհատական կարծիքն առնելով։ Յանձնախումբը կը ջանայ համադրել բոլոր ձգտումները, մեթոտներն ու թաքթիքը՝ համաձայն արդի քաղաքական ծանր պայմաններուն»։

Այս բանաձեւի ընթերցումէն յետոյ, Ուրնոտէլ դիմելով ժողովականներուն ըսաւ.—

«Ընկերներ, պլատոնական զգացումներով չէ որ միութիւնը կը փրկուի։ Խորհրդարանական մեծամասնութեան եւ կուսակցութեան մեծամասնութեան տարակարծութիւնը շատ խորունկ քաղաքական արմատներ ունի, ճիշդ այնպէս ինչպէս 1919ին եւ 1920ին։ Ոչ բաղձանքներով եւ ոչ կարգապահական սովորական պատիժներով հարցը կը լուծուի։ Երեւոյթները ձեզի չեն հնազանդիր, գիտցէք որ մեր տագնապը զուգահեռ կ'ընթանայ դրամատիրական տագնապին հետ։ Դուք մեզմէ մի սպասէք քմահաճ բաժանում եւ ոչ ալ հերձուած։ Եթէ դուք կը գտնէք որ մեր տեղը ձեր քով չէ, պէտք է ըսէք մեզ։ Անոնք, որ դուք ալ թեւ կ'որակէք, ձեզ կ'արժեն։ Անոնք ընկերվարութիւնը ձեզի չափ լաւ սերտած են։ Անոնք իրենց ամբողջ կեանքը տրամադրած են ընկերվարութեան։ Եւ թէ, նոյն իսկ, քաղաքական եւ անհատականբարոյականի տեսակէտով աւելի բարձր են անոնցմէ որ ղեկենք կը հարուածեն այսօր։ Եւ այս բոլորը կ'ըսեմ ձեզ, որպէսզի կուսակցութիւնը կախւած չունենայ մեր անկեղծութեան վրայ»։

Եւ ահա վիճաբանութիւնները սկսան տաքնալ։ Ուրնոտէլը հազիւ իր ճառը վերջացուցած, բեմ ելաւ Վէնսան Օրիոլ եւ ըսաւ.— «Երկու առաջարկ կայ հոս, մէկը Պրաքի, միւս Ուրնոտէլի։ Ուրնոտէլի բանաձեւը ունի իր պաշտպանելի կողմերը, ինչպէս քննական յանձնախումբի մը կազմութիւնը, բայց ինչ կը վերաբերի չեզեալ նկատելու «անցեալը», անընդունելի է։ Թէ մէկ եւ թէ միւսը, եթէ կարգապահական ճիգ մը թափէք, ամէն ինչ կը հարթուի»։

Խօսք առաւ եւ Ջիրոմսկին՝ ձախակողմեան մեծամասնութեան կուսակերէն մէկը եւ յայտարարեց. «Մենք ալ ջատագով ենք միութեան, սակայն մենք համոզուած ենք, որ այդ միութիւնը չի կրնար պահպանուիլ, եթէ մենք կուսակցութեան ուժն ու վեհապետական իրաւունքները չյարգենք։ Մենք չենք կրնար մոռնալ խորհրդարանական խմբակի յայտարարութիւնը, որ կ'ըսէր 79 հոգիի անունէն, իրբեւ սպառնալիք թէ «Պատիժ սահմանելու ամէն ցանկութիւն, համազօր է հերձուածի»։ Միայն այդ նախադասութիւնը, որ կ'ուզէր կուսակցութեան մեծամասնութիւնը ենթարկել փոքրամասնութեան, մենք չպիտի ընդունինք»։ Խօսեցաւ եւ Մառքէն՝ Պոնտոյի երեսփոխանն ու քաղաքապետը եւ յուզիչ շեշտերով յայտարարեց թէ «Մեր կեանքը երեսուն տարիէ ի վեր խառնուած է կուսակցութեան կեանքին հետ։ Երբ դուք կը դնէք մեզ երկընտրանքի մը առջեւ,— պարսաւել ինչ որ մենք կը նկատենք ճշմարիտ եւ ուղիղ, եւ կամ խզել մեր կապերը կուսակցութեան հետ, որուն կապուած ենք երկար տարիներէ ի վեր — դուք կը դնէք մեզ ողբերգական կացութեան մը առջեւ։ Բաժնութիւնը՝ ընկերվարական ճշմարտութեանց եւ բանւոր դասակարգի շահերուն համապատասխան վճիռ մը տալն է»։

Խօսեցաւ եւ կուսակցութեան լիտր՝ Լէօն Պլումը եւ նախագահութեան առաջարկ բերաւ Պրաքի բանաձեւին ի նպաստ։

Ժողովը անցաւ քուէարկութեան եւ Պրաքի բանաձեւը ընդունուեցաւ մեծամասնութեամբ։ Իսկ Ուրնոտէլի բանաձեւին դէմ քուէարկեցին 2556, ձեռնպահ՝ 692, թեր՝ 815 հոգի։

Ուրնոտէլի այս առաջին պարտութենէն յետոյ, շատեր կարծեցին որ այլ եւս անոնց մնալը աւելորդ է եւ պէտք է պատրաստուին ժողովը ձգելու։ Սակայն այդպէս չեղաւ։ Անոնք մնացին մինչեւ վերջ եւ մաքառեցան։

Ապա, խօսք տրուեցաւ խորհրդարանական հաստուածիզեկուցաբերՄարսէլ Տէային, որ դիւթիչ ու տաղանդաւոր, երիտասարդ հռետոր մըն է եւ կուսակցութեան ապագայ ղեկավար ըլլալու միանդամայն անմրցակից մէկը։

Տէան իր զեկուցումը բաժնած էր երեք մասի։ Առաջին մասին մէջ ան քննութեան առաւ ելմտացոյցի քուէարկութեան խնդիրը եւ ըսաւ.—«Խորհրդարանական խմբակը եթէ չքուէարկէր ելմտացոյցը եւ կառավարութիւնը տապալուէր, արդի մեծամասնութիւնը պիտի փոխարինուէր ուրիշ մեծամասնութեամբ մը եւ ընկերվարական հաստուածը պիտի մտնէր ընդդիմադիրի դերին մէջ, հակառակ Ավինեոնի որոշման։ Խորհրդարանական հաստուածի մեծամասնութեան կամքը, պէտք է ըլլայ կամքը նաեւ ամբողջ խորհրդարանական հաստուածի»։ Երկրորդ մասին մէջ Տէա ներկայացուց ընկերվարական երեսփոխաններու վարած քաղաքականութեան շնորհիւ ստացուած արդիւնքները, որոնք հաւանաբար շատ աւելի պիտի ըլլային, եթէ չարքերու կողմէ թերադնահատուելու երկիւղը չըլլար։ Թուենք այդ արդիւնքներէն մէկ քանիները միայն, օրինակ՝ հանրային ապահովութեան օրէնքի պահպանումը, անդործներու օժանդակութեան հարցը, առեւտրական պայմանագրութեան վերաքննութիւնը, այգեգործներու եւ գիւղացիներու ի նպաստ քուէարկուած օրէնքները, եւն.։ Եւ յարեց.

— «Ի հարկէ, մենք յեղափոխութիւն չըրինք, բայց դուք ալ չպահանջեցիք որ խորհրդարանական հաստուածը յեղափոխութիւն ընէր»։

Իսկ զեկուցման երրորդ մասին մէջ, Տէա քննութեան առաւ զուտ քաղաքական հարցերը։ Կարելի չէ, ըսաւ, ընկերվարական տագնապը լուծել կարգապահական կանոններով եւ«չոր կասկածներով»։ Ավինեոնի համագումարի առաջարկները բազմազան մեկնութեանց կրնան ենթարկուիլ, չըսելու համար հակասական մեկնութեանց։ Մենք անվերջ չենք կրնար ընդդիմադիրի դերին մէջ մնալ, առանց մնալ ունելու։ Դուք ալ, եթէ քննենք, համաձայն չէք ձեզի հետ։ Մեզի պէտք է որոշակի ըսէք, թէ խորհրդարանական հաստուածը ի՞նչ քաղաքականութեան պիտի հետեւի, Ավինեոնի գծած քաղաքականութեա՞ն, թէ մութ յեռարամ ծառայելու քաղաքականութեան։ Ընկերներու մեծամասնութիւնը որ ձեր հետեւ կեցած է, հակամէտ է ընդդիմադիրի դերին մէջ դնել մեզ։ Ապա, այն առեն պէտք է բացորոշ կերպով ըսէք եւ կշռէք անկէ բխող հետեւանքները։

Հարցը քաղաքական է։ Ձեր վճիռն ու վճիռն ալ պէտք է ըլլան քաղաքական»։

Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՄԱՐՍԷՅԼԷՆ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԱՐԵՆՈՒՇՆԵՐՈՒ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

Մարսէյլի Ցուլիսեան առաւօտը կընայ մեզի տալ բոլոր հրապոյրները Հայաստանեան բնութեան։

Կանաչին ամէնէն բնտիր գոյները, պայծառ արեւի շողերուն տակ պսպղուն, դաշտեր՝ իրենց զգլխիչ գեղեցկութիւններով, բարեխառնութեան հրաշալիքները իրենց անանուն դրաւչութեամբ, յաճախ կը հարկադրեն բաղդատել երկու վայրերը։

Բարակ հով մը, որ ծովէն կը ծնի եւ աջակողմեան անտառներու կանաչներն ու տերեւները շոյելով կը նուաղի ու կը մեռնի, շղարշով մը կը վարագուրէ մեր նայուածքները։ Լուռ ենք բոլորս։ Կը քալենք գլխիկոր առանց իրար նայելու։ Շատոնց ենք։ Տխուր ու սրտակեղեք վերյիշում մեր հայրենի բնադաւառներէն, անանուն Աստծու մը հրամանով թեւ առած, եկած են ու կոզպէք դրած մեր, մեծերուս լեզուներուն։ Լուռ մեզի կը նային հայ պզտիկները զարմացած։

Բնիկները մեզ կը դիտեն հարցական ակնարկներ փոխանակելով։

Ու կը քալենք, փոքրիկ բարձունքն ի վար։

— Ո՞ւր է, եռագոյն չկայ, ինչո՞ւ չեն կախեր կը հարցնէ ծերուկ Խարբերդցի մը իր Սեբաստացի դրացիին։

Բոլոր գլուխները կը բարձրանան ու բոլոր յուշերն ու մտածումները բարակ ապակիէ շիշի մը պէս կտոր – կտոր կ'ըլլան, կը փշրանան, եւ այդ բոլորի փոխարէն մեր դիմաց կը ցցուի, կարճ ու հաստ կոճղի մը նման, սրճարանապետը իր մշտածխող կնոջ հետ։

Հայ գաղթականը շատ սիրտեր է ուրախացուցեր իր տառապագին աշխատանքով վաստկած լումաներովը, ու այս զոյգն ալ անոնցմէ է, որոնք առիթ ունեցած են օգտուելու մեզմէ ու ճանչցած են Տարօն ու Սասնոյ ձորի Սեբաստիոյ, Խարբերդի եւ ուրիշ մեր միութիւնները։

Գիտեն թէ ո՛ր միութեան հանդէսը բազմամարդ կ'ըլլայ եւ իրենց համար հասութաբեր։ Մասնաւորաբար գոհ են Տարօնցիներէն։ «Մեծ միութիւն է, շատ դարեջուր կը ծախենք», կ'ըսէին սրճարանի այս թագաւորն ու թագուհին։

Պարտէզը կիսով չափ լեցուած է արդէն ու ինքնինքս Ս. Կարապետի, Վարագի կամ ուրիշ վանքերու պարտէզներուն մէջ կը զգամ։

Ծիր տանտիկինները հայրենի ուխտագնացութեան վայել ու պաշտօնական կերակուրներու պատրաստութեամբ զբաղած են, Աստուծոյ բարիքը հայ սեղանին յատուկ առատութեամբ պար կուգայ սեղաններու վրայ։

Մամիկները հոս, չերեփներու տիրակալութենէն զուրկ, օճախներու մէջ ճթճթացող չոր չիւղերուն բոցերուն ու պալա՜ն – պալա՜ն բարձրացող ծուխերուն կարօտ, կը խօկան։

Հայ մանուկներ, պանդուխներու ճնշող մթնոլորտէն ու պանդոկապետներու սպառնալիքէն ազատ, կը վազվզեն, կը ճչան, կը թաւալին։

Հասարակութիւնը, հանդիսականներու բազմութիւնը ծաղկեփունջ մըն է արդարեւ։ Մեր հայրենի բոլոր շրջաններէն հաւաքուած Հայերու, հայ բարքերու, սովորոյթներու, զաւառաբարբառներու հայ ծաղկեփունջ մը՝ ֆրանսական տարազով զգեստաւորուած։

×

Հանդիսավայրն էր Սէնթ – Անտրէի պարտէզը։

(Ցուլիս 9 կիրակի, կէսօրէ ետք)։ Օր. Մանուշ Մարտիրոսեան բացաւ հանդէսը, հրաւիրելով խումբը «Մեր Հայրենիք»ը երգելու, որմէ անմիջապէս ետք նոյնպէս յոտնկայս ունկնդրուեցաւ «Մարսէյեզը»։

Հանդէսի Ա. բաժինը յատկացուած էր գայլուկներուն եւ թեւիկներուն, որոնց երեւումը բուռն խանդավառութիւն պատճառեց ներկաներուն։ Բառասունէ աւելի այդ փոքրիկները հագուած էին միօրինակ, եւ օրինակելի ըլլալու չափ վայելուչ էին։

Իրենց շարժումները կիրթ էին, ախորժելի, արտայայտութիւնները համարձակ, ձայները հնչեղ։ Թէ արտասանութիւնները եւ թէ երգերը (մանկական, սկաուտական) կ'արտայայտէին առանձին ընդունակութիւններ եւ կը յայտնաբերէին լուրջ ու կանոնաւոր աշխատանք մը, որ չէ պակսած այդ պզտիկներուն, իրենց մեծերուն կողմէ։

Ուշագրաւ էր հինգ տարեկան տղու մը, երգչախումբին չափ տալու պարագան եւ վեց տարեկան աղջկան մը երգ (սօլօն) որ խորապէս ազդեց բոլորին վրայ։

Առաջին բաժնի վերջաւորութեան, նոյն խումբէն բեմի վրայ մնացին 5–6 տարեկան փոքրիկներէն տասներկու հոգի, որոնք մեծ յաջողութեամբ կատարուած ծնծղայի մարզանքով զարմանք պատճառեցին բացի հանդիսականներէ նաեւ քովնտի պարտէզներէն դիտող տեղացիներու եւ քանի մը սկաուտ խմբապետուհիներուն եւ մարզիկներուն։

Այս ընդհանուր ոգեւորութեան մէջ բեմ հրաւիրուեցաւ տիկին Վ. Շահպազեանը, որուն բեմախօսական կարողութիւնը սփոփարար անակնկալ մը եղաւ բոլորիս համար։

Տիկինը իր խնամուած բանախօսութեամբ երեւան հանեց դաստիարակութեան ու կրթութեան դերը եւ առանձնապէս ու մանրամասնօրէն գնահատելով սկաուտական շարժումը, խիստ յուզիչ եւ ոգեպարար յորդորներով սրտապնդեց ու քաջալերեց Մարսէյլի արենուշներու մատաղատի ղեկավարները եւ մասնաւորաբար Օր. Մարտիրոսեանը։

Բանախօսութեան ընթացքին թէ սկաուտները եւ թէ դպրոցական պզտիկները խռնուած էին բեմին առջեւ եւ լուռ ու կարգապահ մտիկ կ'ընէին։ Մինչ մեծերը պէտք եղածէն պակաս կարգապահ էին ու խումբ մ'ալ Հայեր հերոսութիւն համարած էին «թաւլու» խաղալ։

Երկրորդ բաժինը բացուեցաւ «Մասիսի ճակտէն» քայլերգով, որուն հետեւեցան հայ ազգային, ժողովրդական, սկաուտական, ինչպէս նաեւ ֆրանսերէն եւ ռուսերէն պատշաճ երգեր եւ արտասանութիւններ, մեներգներ, մենախօսութիւն եւն.։

Այս բաժնի կէսին բեմ հրաւիրուեցաւ Մարսէյլի (ինիօնիստ) սկաուտներու ներկայացուցիչներէն Mlle Lily Bayardը որ լաւագոյն ու անկեղծ բարեկամուհիներէն է Մարսէյլի արենուշներու։ Օր. Լիլի նոյնպէս բացատրեց սկաուտական շարժումի շրջանները, անոր ծնունդն ու զարգացումը, եւ ուրախութիւն յայտնեց որ Մարսէյլի Հայերու մէջ այսպիսի շարժում մը ստեղծուած է։ Ցայտնեց իրենց լաւագոյն տպաւորութիւնները արենուշներէն։

— «Մենք հայ ըսելով կը հասկնայինք բոլորովին տարբեր ազգ մը, ձեր արենուշները մեզի սէր ու յարգանք պարտադրեցին դէպի ձեր ազգը։ Այդ փոքրիկ աղջիկներու քով նկատեցինք լրջութիւն, կարգապահութիւն։ Անոնց սեւ ու կրակոտ աչքերը լաւ յոյսերու ներշնչարաններ եղան մեզի, մենք սիրեցինք, շատ սիրեցինք ձեր արենուշները։ Եթէ մեր խմբապետուհիները այսօր անյետաձգելի ժողով չունենային, մենք բոլորս միասին պիտի գայինք ձեզ շնորհաւորելու։ Բայց ուրախ եմ որ ասկէ ետք աւելի շատ պատեհութիւններ պիտի ունենանք զանոնք տեսնելու։ Ձեր այս հանդէսը եղակի է, կը հիանամ ասոնց աշխատանքին։ Դիւրին չէ այսքան պզտիկներ այսպէս լաւ պատրաստել, մարզել։ Կը խոստովանիմ որ հիանալի է։ Ջմոռնամ ըսել որ այս աղջիկներու միջոցով մենք ճանչցանք ձեր դրօշակը, եւ ուրախ ենք որ ձեր պզտիկները շատ կը սիրեն իրենց դրօշակը։

Մենք հարազատ քոյրեր ենք բոլոր հայ արենուշներուն։ Միշտ պատրաստ ենք...

Կը ճանչնամ իրենց խմբապետուհին որ հակառակ իր փոքր տարիքին, շատ մեծ ու պատասխանատու դեր մը կը վարէ մեծ յաջողութեամբ»։

Օրիորդ Լիլիի խօսքն ալ վերջացաւ բուռն ծափերու մէջ։

Արենուշ Մ. Զաքարօղեանը գեղեցկօրէն պարեց «Շամիլի աղօթքը» զարմանք պատճառելով բոլոր հանդիսականներուն եւ նոյն իսկ ծնողքին։

Վերջին բանախօսն էր Պ. Ազգին, որ նոյնպէս շեշտեց սկաուտիզմի դերն ու արժէքները ու կարդ մը թելադրանքներէ վերջ, յորդորեց ամէն կերպ լծուիլ այդ փրկարար գործին, վստահ ըլլալով որ մատաղ սերունդի պահպանութեան գլխաւոր եւ զօրաւոր միջոցներէն մէկն ալ սկաուտիզմն է։

Աճուրդի դրուեցաւ Անդրանիկի մեծադիր նկար մը, որ 192 ֆրանք ապահովեց։

Զ. Ո. Միութեան «Վահագնեան» նուագախումբը մէջ ընդ մէջ նուագեց հայրենիք եղանակներ, աւելցնելով հանդէսին փայլը։

Հայ արիներու Մարսէյլի մասնաճիւղի արիներէն խումբ մը կ'օժանդակէր հանդէսի նախաձեռնողներուն, իսկ Պ. Երուանդը (փոխ խմբապետ) իր աճպարարական խիստ շնորհալի փորձերով հիացուց հայ եւ օտար բազմաթիւ հանդիսականները եւ շրջապատներէն հաւաքուած օտարները։

Երրորդ բաժինը Հայոց աշխարհի հինաւուրց «Համբարձման վիճակի» արարողութիւնն էր։

Եկան խումբ խումբ աղջիկները գեղջկական, հայկական տարազներով և բերին վիճակի հարսնուկը, սափորն ունին։

Ու այս առենն էր ահա որ աչքերը թրջեցան, պահ մը բոլոր զուարթութիւնը սառեցաւ եւ ամէն մարդ ակնթարթի մը մէջ, սուրաց ինկաւ իր հայրենի բնադաւառը։

Բոլորը (ինչպէս շատերը կը խօսէին) բեմի ճակատի պաստառին վրայ նկարուածի մը պէս կը տեսնէին իրենց հայրենի լեռն ու ձորը, դմբուխտ դաշտերը կանաչ, զուլալ աղբիւրները յստակ, հօտերը բառաչող ու չէն շող երդիքները հարազատ։ Հառաչանքները թեւ առած թռան սիրտէ սիրտ, հոգիէ հոգի, ու կարօտը մոխրացած հայրենիքի՝ անգամ մըն ալ խոցեց սիրտերը վշտատոչոր ու կարօտ եւ հոգիները հայրենաբաղձ։

Մինչ աղջիկները կ'երգէին.—

Համբարձում եայլա,

Եայլա ջան եայլա։

Կը փոխէին երգն ու եղանակը.—

Արեւ թըռվըռով ելաւ։

Ալագեազ սարն ամպել ա։

Հօ՜յ, նազան եմ...

Նորից նոր մածուն բերեմ։

Կարսայ բերդը փլել ա։

Հօ՜յ, Հելինէ, հելինէ եարը։

Սոնա եար։

Անձրեւն եկաւ։

Ե՞րգ, որքան կ'ուզէք, ժողովրդական, ազգային, մանկական, սկաուտական։ Արտասանութի՞ւն, նոյնպէս։ Կամ հայկական պա՞ր, սկաուտական պա՞ր, նոյնպէս հարուստ էին ու պատուաբեր։

Մարսէյլի Հայերու ամէնէն գեղեցիկ եռագոյնը առաւօտէն մինչեւ արեւմուտը ծածանեցաւ բեմին վրայ, իր շուքին տակ ծուարելով մեծանուն հերոս Անդրանիկի պատկերին վրայ, անոր դամբելով նոր սերունդին սիրտերը անբիծ ու հայրենանուէր։

Այս հանդէսի մէջ խիստ ուշագրաւ երեւոյթ մը շատերու ուշադրութեան արժանացաւ։

Մարսէյլի Զ. Ո. Մ., Մարսէյլի հայ արիներ, Արենուշներ եւ պուլվար Օտտոյի գայլավաշտեր, չորս տարբեր միութիւններ, չորսն ալ դեռատի երկսեռ անդամներէ բաղկացած, կրցած էին քով քովի գալ հանրային ձեռնարկ մը գլուխ հանելու համար, առաքինութիւն մը՝ որմէ զուրկ են դժբախտաբար արտասահմանի մեր մեծերը, «ղեկավար» անունը բռնադրաւած մարդիկ ու հաստատութիւններ։

Ապրի՜ն արենուշները։

ՄԱՐԱՋՆ

ԿԵՍԱՐԻԱ-ՈՒԼՈՒՔԸՇԼԱ ԳԻԾԸ

Կեսարիա – Ուլուգըշլա երկաթուղին իրարու պիտի միացնէ Սեւ ծովն (Սամսոն) ու Միջերկրականը (Մերսին) ամենակարճ ճամբով։ Այս գիծը պիտի աւարտի օգոստոսին։ Բացումը պիտի կատարուի հանրապետութեան տարեդարձի օրը։ Գիծը կը սկսի Գոնիա – Ատանա ճամբուն վրայ Քարդէշ կայարանէն եւ Ընկիւրի – Կեսարիոյ գծին հետ կը միանայ Պողազքէօփրիւ կայարանը։ Գծին վրայ 10 կայարաններ կան։ Այնպէս կուսակալանիստ Նիյտէ, գաւառակի կեդրոն Փօռ եւ Ինճէսու, Տէվէլի Գարահիսար եւն.։ Կան 10 երկաթէ կամուրջներ։ Գիծը 170 քիլոմեդր է։ Ինը մեծ կամուրջներու շինութիւնը շատ երկար պիտի տեւէ, որով առժամեայ կամուրջներով պիտի բանի գիծը։

ԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ԵՏՔԸ

Անցեալ շաբթու, «Յառաջ»ի խմ– գրատան մէջ հանդիպեցայ Մու– եան վարժարանի կրօնի վարի– րէն Հ. Ս. Տէր Մովսէսեանին։

Ինչպէս միշտ այս անգամ ալ ի– գավառ իր դպրոցով, ան մասն– ոգեւորութեամբ կը խօսէր իր ա– կերտներու յառաջդիմութեան մա– «Հայ տղուն սորվելու անօրինակ դունակութիւնը զարմացուցեր է դ– հետ նաեւ բոլոր օտար լեզուներու մասնագիտութեանց ուսուցիչնե– Կ'ըսէր եւ կը կրկնէր ան, չմոռն– յիշել նաեւ բազմաթիւ ներքին չընդունուածները։

Հին ցաւ մըն է այս վերջինը, ւականօրէն կապուած հայ դպր– կան պատմութեան հետ։ Ցաւ մը կայն, որ հակառակ իր դաժան– րութեանը, չի կրնար ընկճել հայ ղուն, հայ մաքի «սորվելու անօր– ընդունակութիւնը»։

Աւոր կենդանի փաստը կ– ինք Հ. Սահակը, վարժարանի կերտներուն յառաջդիմութեան–

Այս համոզումը ալ աւելի ցնելու համար, կ'որոշեմ անգամ մ– այցելել Սէվրի Մուրատեան վար– րանը, իր տարեկան մրցանակ– խութեան հանդէսին առիթով։

×

Փակագիծ մը այս առթիւ։

Կրթական հիմնարկութեան մը դէպ բնական զգացումով չէ մի– որ ոգեւորուեր եմ Սէվրի վարժա– նով։ Հոն այդ հայկական բոյնին ես տեսայ նաեւ ազգային – քաղա– կան գիտակցութեան յաղթան– հայ նուիրականութիւններու պանման կամքը, ասկէ մօտ տարի առաջ։

Ծիրդ այս օրերուն նման, կր– յաճախ անճոռնի բանավէճ մը կը ուէր գաղթահայ մամուլի կողմ– Մասնաւորաբար Փարիզահայ թերն էին, որ կը փորձէին ձեւա– վէճը, պարզ եւ յստակ առաջադ– թիւններով։

«Դրօշամարտ»ի շուրջ էին այդ նավէճերը։ Այն տարբերութեամբ այն, որ այդ առեն, դրօշակի գո– ծութեան ջատագովներու շարքի– մէ՞ կային նաեւ ոչ – դաշնակցա– ներ ալ։

Մասնաւորաբար «Le Foyer» մէկէ աւելի լուրջ յօդուածներով հեթեթութիւն եւ խմաստակութ– նկատէր հայկական եռագոյնի գ– ծութեան դէմ եղած բոլոր առա– թիւնները։

Այն առեն, եթէ չեմ սխալիր, շամարտ»ի անմիջական պատճ– Սէվրի Մուրատեան վարժարանի տօնական բացման առթիւ հայկ– եռագոյնի անտեսումն էր, որ առ– ծարմանեցաւ հանդիսաւոր առի– մը։

Հակառակ եղած բոլոր քննադա– թիւններուն, Մխիթարեան մեր դապետները տէր կեցան հալածա– հայ եռագոյնին։ Կուսակցակա– քաղաքական հոսանքներու ազդե– թիւնը, անոնք չհիւրընկալեցին որթական հաստատութենէն յայտարարելով ի լուր հայութեան րենց անսասան կամքը պահել– պահպանելու ազգային նուիրակ– թիւնները, իբրեւ բնական երա– հայ նոր սերունդի առողջ դաստ– կութեան։

Երկու տարի առաջ հայկակ– գային դրօշակի հակառակորդ– դէմ Մուրատեան վարժարանի վարութեան այս կեցուածքը կրկնապատկեց իմ զգացումներ– հաստատութեան հանդէպ։ Տարե– մրցանակաբաշխութեան հանդէ– լաւոյն պատեհութիւնն էր, ուր– անգամ մը եւս տեսնելու ազգա– կան մտածումի սրբազան խոր– դանչանին հետ, հայ նոր սերուն– վերելքը։

×

Երա՞զ թէ իրականութիւն։

Ջղային տագնապով մը կը բ– բանամ Մուրատեան վարժար– պարտէզն ի վեր։ Կ'ուզեմ արա– թեամբ հասնիլ հոն, ուր ասկէ եր– տարի առաջ, ֆրանսական դրօշի քին կը ծածանէր հայ ժողովուրդ– ընդհատանդ եռագոյնը։

Կ'ուզեմ հասնիլ հոն, փար– համար միւսը, որ ծածկած էր դութիւնս, նախադուռը մուտքին։

Եւ հոն եմ արդարեւ, դպրոցի ճրագիր պատշգամին տակը։ Կը չորս դիս, վեր եւ վար, հաստատ– համար թէ իսկապէ՞ս անհետացի– հալածական եռագոյնը։

Կը վկայեմ ... Հայկական դր– վար առնուած է Մուրատեան վար– րանէն։ Եւ ես անոր կեցած

...եայ ուրուականը սորկածին հրէ-...ին ···

Այս անակնկալ իրականութեան առ-...եւ, խոստովանիմ, որ այլ եւս սիրտ ...մնաց օրուան հանդէսին հետեւելու : ...ակայն հարկ էր ներս մտնել, թե-...ակայն հարկ էր նոր անակնկալներ դիտելու համ-...եւ նոր անակնկալներ...ար :

Բազմաթիւ էին այն «երեւելիները» ...ոնք անտարակոյս իրենց խանդավա-ռութիւնն ու գոհունակ արտայայ-տութիւնը կը պարզէին դրօշակի ար-...ութիւնը «յաղթանակ»ին : Զէ՞ որ ա-...քամեան ճիգ ու ջանք էին թափեր ...նք շատ տարի առաջ, ընկճելու համար ...կուն Մխիթարեան հայրերու կամքը :

Հոն այս խայտաբղէտ բազմութեան ...մէջ տեսայ սակայն դրօշակի պաշտ-պանութեան նուիրուած մտաւորա-կաններ, ու նաեւ խմբագիրներ : Ի՞նչ կը մտածէին անոնք ···

Ու տեսայ հայ պատանին, հպարտ ...որ ազգային կրթութեան յաղթանա-կը : Լսեցի անոնց հայրենաշունչ երգը : Լսեցի անոնց հայրենաշունչ արտայայտութիւնները :

Եւ ահա Հ. Սահակը որ իր դպրոցին ...անձքով անգամ մը եւս կը հաստատէ ...թէ «ծառայել հայ մանուկին՝ նուիրա-կան ուխտն է Մխիթարեան հայրե-րուն » :

Զեմ յիշեր այլ եւս յաւուր պատշա-ճի ճառերը :

Լսել ու դիտել աւելին, դժուար էր ինծի : Ներսի ու դուրսի մթնոլորտին բազմազանութիւնը չէր կրնար հան-դիստ ձգել զիս : Կը հեռանամ արա-գութեամբ, անգամ մը եւս կանգ առ-նելով դպրոցի գլխաւոր պատշգամին առջեւ : Քանի մը վայրկեան եւս հոն, — եւ արդէն դուրս եմ նետած ինքզինքս փախստականի մը նման :

Օրեր են անցած, եւ սակայն կ'ուզեմ հարցնել բոլոր անոնց որ այս հաստա-տութենէն ալ վար առին հայկական ե-ռագոյնը :

— Ի՞նչու կը շարունակէք հայ ազ-գային մշակոյթի ուսուցումը, գերա-գանցապէս ազգայնական շունչով ,հա-ստատել Հայոց անցեալին, անոր բո-լոր նուիրական յիշատակներուն ··· Կը կարծէ՞ք թէ ձեր այս ուղղութիւնը նոյնքան անհաճոյ, նոյնքան թշնամա-կան եւատելի չէ բոլոր անոնց համար որ կ'ատեն հայկական եռագոյնը, ազատութեան եւ անկախութեան խորհրդանշանը :

Ինչո՞ւ, ինչո՞ւ այս օրուան հա-կասութիւնը, երկրի մը մէջ, հանդի-սաւոր բեմերէն շատ մը պաշտօնական դէմքեր յանձնարարեր են ձեզ պահել ձեր ազգային ինքնուրոյն նկարագի-րը, մշակոյթը եւ աւանդութիւնները :

Ս. ԹԱԹՈՒԼ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Խ. ԱԲՈՎԵԱՆԻ ԱՐՁԱՆԻՆ ԲԱՑՈՒՄԸ

Պրոլետար կը գրէ թէ Յունիս 6ին Երեւանի մէջ, Աբովեանի հրապարա-կին վրայ, տեղի ունեցաւ Խ. Աբով-եանի արձանին հանդիսաւոր բացու-մը : Բացման ներկայ էին բանւորա-կան կազմակերպութեանց ներկայա-ցուցիչները, գրողներ, արուեստա-գէտներ, ուսանողութիւնը եւն. : Հան-դէսը բացաւ լուսաւորութեան փոխ — գործավար Տ. Մուշեղեան, յետոյ խօ-սեցան կրթական աշխատաւորներ, գրողներ եւ արուեստագէտներ : Զու-բար եւս խօսելով ըսաւ որ, «Թէեւ Ա-բովեանը մեռը չէ իր ըմբռնումներով, սակայն մենք իր արձանը կը կանգնենք յայտնելով մեր երախտիքը առաջին աշխարհաբար գրքի հեղինակին» :

Դէպի Ալագեազ

Հայաստանի պրոլետար դրօսաշր-ջիկներու ասոսացիութեան ընկերու-թիւնը յուլիս 11ին կազմակերպեց ա-ռաջին արշաւ մը դէպի Ալագեազի գագաթը :Կը մասնակցէին 12 դրօսաշր-ջիկներ : Արշաւին նպատակն է որոշել ամենակարճ եւ յարմար ճամբան, բարձրանալու համար լերան գագա-թը : Նոյն ատեն՝ լեռնահետախուզա-կան աշխատանքներ :

Հացի գողեր

Զեկան Երեւանի մէջ ձերբակալեց խումբ մը կեղծարարներ, եօթը հոգի, որոնք հացի կեղծ քարթեր կը պատ-րաստէին եւ սուղ գինով կը ծախէին քաղաքացիներուն : Մինչեւ այժմ պատ-րաստուած էին քանի մը հարիւր քար-թեր, եւ ապրիլ, մայիս ամիսներուն՝ այս քարթերով հաց ստացուած է թիւ 16, 22, 23, 46, 52, 82 հացա-վաճառի խանութներէն :

Ձերբակալուածներէն երեք հոգի խոստովանած են իրենց յանցանքը եւ յայտնած թէ որոշեր էին այդ քարթե-րուն թիւը հասցնել մինչեւ 1000 : Ի-րենց մօտ գտնուեցան տառեր, ներ-կեր, քլիշէներ, տպագրական պարա-գաներ : Բոլորը յանձնուած են դատի :

Ողիմպիական

Հայաստանի մէջ կ'բռուի սպարտա-կիադա :

Մարզական Հայաստանեան ողիմ-պիականը տեղի պիտի ունենայ օգոս-տոսին : Եւ այժմէն սկսած են քաղա-քային, շրջանային, միջգործարանա-յին ողիմպիականներ կատարել :Տեղա-կան ողիմպիականներ պիտի կատար-ուին Ալլահվերդիի, Ղարաքիլիսայի, Երեւանի, Ղափանի, Լէնինականի մէջ :

Հրահանգ տրուած է մարզական բո-լոր կազմակերպութիւններուն հայ-թայթել թեքնիք անհրաժեշտութիւն-ները :

ԲԺՇԿԱԿԱՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐ

Յունիսի վերջերը, Լէնինականի մէջ տեղի ունեցաւ Հայաստանի բժիշկնե-րու համագումարը : Բժշկագիտական զեկոյցներու կարգին, լսուեցաւ նաեւ զեկոյց մը Լէնինականի հիւսուածեղէ-նի գործարանի առողջապահական վի-ճակին մասին : Օրակարգի մէջ կային զեկոյցներ հիւսուածեղէնի արդիւնա-բերութեան մէջ աշխատող բանուորնե-րու արհեստային հիւանդութիւններու մասին :

Առաջին նիստին բժիշկ Մելիք - Բա-րամեան զեկոյց մը կարդաց «առողջա-պահական կէտերի պահպանումը, նը-րանց աշխատանքը եւ տեղն առողջա-պահութեան սիստէմում» նիւթին շուրջ :

Նիստ մը եւս գումարուեցաւ հիւ-սածեղէնի գործարանին մէջ, բան-ւորներու մասնակցութեամբ :

Համագումարին կը մասնակցէին նաեւ առողջապահական գործավար Ղեւոնդեան եւ իր գործակիցները :

Նոր ելեկտրակառքեր

Վերջերս Երեւանի ելեկտրակառքի ընկերութիւնը Մոսկուայէն ստացաւ վեց նոր մեքենաշարժեր, որոնք պիտի ամրացուին երեք ելեկտրաքարշ կառ-քերու վրայ : Ատոր համար հետագր-ուեցաւ Մոսկուայի Միտիշչենի գոր-ծարանին, որ մեքենագէտ մը ղրկէ Երեւան : Այս ամսուն կը սպասուին 3 ելեկտրաքարշ կառքեր ալ :

Այսպիսով Երեւանի հանրակառքի վարչութիւնը կ'ունենայ 10 ելեկտրա-քարշ եւ 8 կցորդ կառքեր :

Կը սպասուին նաեւ 110 երկաթէ սիւներ, փոխարինելու համար փայտէ սիւները :

Ներկայիս կը բանին 4 ելեկտրաքարշ կառքեր 7 կցորդ կառքերով, որոնց օ-րական մուտքը կը հասնի 6200 — 6500 րուբլի :

Վարչութիւնը կ'աշխատի նաեւ ա-րագօրէն աւարտել հանրակառքի ար-հեստանոցներու շինութիւնը : Այս ար-հեստանոցներուն մէջ պիտի կատար-ուին անհրաժեշտ տեսնուած նորոգու-թիւնները :

Մանր լուրեր

⁂ Հայաստանի բազմարուեստեան կաճառի գործարանական տարրաբա-նութեան դասախօս փրոֆ. Ղամբար-եան յաջողեցաւ պատրաստել բաղա-դրական ձգախէժի առաջին նմոյշը :

⁂ Մոսկուայի Շաքար — Ճակնդեղ ըն-կերութեան յանձնաժողովը Լէնինա-կանի մէջ աւարտեց շաքարի գործա-րանին կառուցման վայրը ճշդելու աշխատանքները : Գործարանը պիտի հիմնուի կիսաւարտ ապանդանոցին դիմաց : Գալ տարի կը սկսուի գոր-ծարանի շէնքին, մթերանոցներուն, կառատուններուն շինութիւնը : Նոյն ատեն պիտի շինուին 150 բնակարան-ներ : Գործարանը պիտի սկսի բանիլ 1935ին :

ԿՐԱՔԱՐ կը գտնուի Դիլիջանի շր-ջան՝ Զարխիջի, Ջաջուռ կայարանին շրջակայքը :

ԼՈՌԱՔԱՐ (diatomite) կը գտնուի Կոտայքի շրջանը Նուրնուս, Թեջրա-բակ, Վեդիի շրջանը Գիւլասար, Դա-րալագեազի շրջանը Գնդեվազ, Լէնի-նականի շրջանը Մեծ Քեաթանակ գիւղերուն մէջ : Լոռաքարը կ'օգտա-գործուի շաքարի արդիւնաբերութեան մէջ, ինչպէս նաեւ քիմիական եւ շի-նարարական նիւթ է :

ՄԱՐՄԱՐ կը գտնուի Աղհամզալուի, Ագրաշի, Միխանայի, Աղվերանի, Բժնիի, Արզաքեանդի, Դալլարի մէջ : Մարմարը կ'օգտագործուի ելեկտրա-կան տախտակներու պատրաստու-թեան եւ այլ շինութեան մէջ :

ԲՈՒՆ ՓԽՔԱՐ (tuf) կը գտնուի Ստեփանաւանի շրջանը : Ստեփանա-ւանի փխքարը զանազան գոյ-ներ ունի, թեթեւ է եւ գեղեցիկ, դիւ-րին կը յղկուի, բարակ տախտակներ կը շինուի : Փխքար պիտի հետազօտ-ուի նաեւ Երեւանի եւ Լէնինականի շր-ջակայքը :

Ասկից զատ, Աշտարակի, Փարաքա-րի, Թոխմախանգէօլի մէջ հետախու-զութիւն կը կատարուի, երեւան հանե-լու համար օբսարցիոն նիւթեր, որոնք կ'օգտագործուին նաւթային արդիւ-նաբերութեան մէջ :

Իսկ Իջեւանի, Աչաջուրի, Ուզուն-թալայի մէջ եւ Աղստաֆա — Երեւան գծին վրայ կը գտնուին կրաքարի այնպիսի տեսակներ, որոնք զանազան գոյներ ունին, կարծր են եւ գեղեցիկ, կը յղկուին եւ տախտակի պէս կը տաշուին :

⁂ Կարճեւանի ջրանցքին փլած մա-սերը վերանորոգուեցան եւ ջրանցքը մաքրուեցաւ բոլորովին : Ջուրը յու-նիս 18ին Բուզաքարէն սկսաւ հոսիլ :

⁂ «Դասակարգային պայքար»ի հրատարակութեամբ լոյս տեսաւ Խ. Աբովեանի Պարապ վախտի խաղալիքը Վ. Վահանեանի ընդարձակ վերջաբա-նով եւ ծանօթութիւններով :

⁂ Երեւանի բանուորական թատրո-նը կը պատրաստուի բեմադրել Կեր-շոնի Դատ նոր խաղը, Քալանթարի հսկողութեամբ, — գեղարուեստական ձեւաւորումը կատարած է Ս. Սար-գիսեան :

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Մանկական հանդէս

ՄԱՐՍԷՅԼ, (14 յուլիս) — Սէնթ — Անթուանի Ալլանպէկցի հայրենակից-ներու թաղին ազգ. Մամիկոնեան երկսեռ վարժարանի մանկապարտէզ նախակրթարանի ամավերջի մրցանա-կաբաշխութիւնը տեղի ունեցաւ կի-րակի կէս օրէ վերջ Սալոն Շափի սրա-հին մէջ : Կրթասէր հասարակութիւնը եւ ծնողքները ժամ առաջ փութացած էին սրահ : Դպրոցի երկսեռ աշակեր-տութիւնը ճերմակ համազգեստ հա-գած դաշնակի ընկերակցութեամբ ներդաշնակ կերպով երգեց « Բամ փորոտան»ը զոր հանդիսականները յոտնկայս ունկնդրեցին :

Այնուհետեւ մանկապարտէզի փոք-րիկներու կողմէ խմբական երգեր եւ արտասանութիւններ եղան : Հանդէսին առաջին մասին իրենց մասնակցու-թիւնը բերին մանկապարտէզի երկսեռ սաները, որոնք բոլորն ալ անխտիր շատ յաջող էին : Տիկին Նալբանդեան տղայոց կարողութեան համեմատ բաշխած էր դերերը : Հանդէսի Բ. մասը կը կազմէին մանկական կատակա-խաղերը եւ թատերախաղերը : «Բերնէ բերան»ին մէջ աչքի կը զարնէին Սար-գիս Էմմաեան, Մկրտիչ Մուրատեան Մուրատ Էմմաեան, Յակոբ Նէմչէ-հիրլեան և այլոց խաղարկութիւնները : «Այրի Կինը» մանկական թատերախա-ղին մէջ՝ Օր. Ազատուհի Զօհրապեան : «Գող Սիրտը գող» կատակախաղին մէջ Շաքէ Նազաշեան կատարեալ էր, ինչպէս Աւետիս Աւետիսեանը : Մու-րատ Էմմաեան, Կովտունցի նահա-տակ հերոս Մուրատի քեռորդին, «Ես հայ տղայ մըն եմ» արտասանութեան մէջ իր դէմքին եւ աչքին արտայայ-տութիւններով կը վերյիշեցնէր անմահ հերոսը : Հանդէսին Գ. մասին իրենց իրենց բաժինը բերին «Կոկոն եւ Ծա-ղիկ» խումբերը իրենց հայկ. եւ ֆր-րանս. երգախառնմարզանքով :Նախա-կրթարանի աշակերտներու կողմէ կա-տարուեցաւ խիստ գեղեցիկ շուէտա-կան մարզանք մը : Նախակրթարանի եւ մանկապարտէզի քառասուն երկսեռ աշակերտներու կողմէ ներկայացուե-ցաւ «Զորս եղանակները», ֆրանս. լեզուով օփերէթը պարերով : Տասներ-կու աղջիկներ իրենց երփներանգ հան-դերձներով ձեռքերնին կանաչ ոստեր բռնած ֆրանս. երգով բեմ եկան եւ ողջունեցին գարնան գալը :

Շաքէ Նազաշեան կը ներկայացնէր Գարունը երգով եւ իր սիրուն կանաչ հագուստով : Սարգիս Էմմաեան Ձը-մեռը՝ կարկուտ տեղացնելով, օր. Սրբուհի Գաբրիէլեան՝ զեփիւռի դե-րին, եւ օր. Անժէլ Եղկիւլեանը Հիւ-սիսային հովի դերին մէջ լաւ էին :

Նախակրթարանի բարձրագոյն կար-գի 17 աղջիկները պարեցին մանկա-կան տարազներով ռուսական գեղջկա-կան պար մը որ ծափերով կրկնուե-ցաւ :

Այնուհետեւ տնօրէնուհի Նալբան-դեան իր դպրոցի միամեայ գործու-նէութեան զեկուցումն ըրաւ, բարոյա-կան եւ նիւթական հաշուետուութիւնը ներկայացուց հանդիսականներուն : Կը հասկցուէր որ տիկինը իր անհատա-կան զոհողութիւններով կրցած է կան-գուն պահել այդ կրթական յարկը :

Յետոյ տեղի ունեցաւ մրցանակա-բաշխութիւնը եւ վկայականներու բաշխումը : Անդրանիկ Սարգիսեան Սեբաստիոյ Կավրա գիւղէն առաջին մրցանակը խլեց եւ երկրագունդ մը ստացաւ : Գ. կարգէն Ա. մրցանակ շահեցաւ նաեւ օր. Հոփսիմէ Հայալ-եան, որ ստացաւ եւրոպական քարտէզ մը : Բ. կարգէն Ալլանպէկցի Աւետիս Աւետիսեան, ստացաւ իբր Ա. մրցա-նակ ֆրանս. գրքոյկ մը եւ պատմու-թիւն մը : Ա. կարգէն Վանեցի օր. Մա-նուկեան եւ Ազատուհի Խաչատուրեան նմանապէս ստացան մրցանակներ : Մանկապարտէզի փոքրիկներուն բաժ-նուեցան տարուան մէջ իրենց շինած ձեռագործները շաքարեղէններով լե-ցուն :

Վերջին խօսքը տրուեցաւ Պ. Տիգ-րան Փիրանեանի, որ գնահատելով տիկ. Նալբանդեանի զոհողութիւնն ու գործունէութիւնը, կոչ ըրաւ կրթասէր հասարակութեան որպէսզի ուժ տան եւ քաջալերեն այս կրթական եւ նուիրական գործը :

Ներկաները մեկնեցան ուշ ատեն գոհ տպաւորութեան տակ եւ յիշատակ մը տանելով իրենց հետ :

Անդրանիկ Ա. Ճէրանեան

ՄԱՄՈՒԼ

ՆՈՐ ԽԱՉԱԿՐՈՒԹԵԱՆ ԱՌԹԻՒ

— :-: —

Սելանիկի Հորիզոնը հետեւեալ խոր-հրդածութիւնները կ'ընէ խմբագրա-կանի մը մէջ (11 յուլիս) ·

— « Նոր թափ մը ստացած է՝ մեր պետականութեան խորհրդանիշը եղող եռագոյնին դէմ պայքարը հակադաշ-նակցական խմժամուժին կողմէ : Եւ վերջերս շատցած յարձակումներուն առաջնորդողները կը հանդիսանայ անգամ առանձնապէս ռամկավարնե-րը : Պայքարը նոր չէ անշուշտ : Բայց ամէն առաջ, առ հասարակ առաջնոր-դողները եղած են պոլշեւիկներն ու կէս-պոլշեւիկ հօկճինները, ռամկա-վարները՝ անոնց գործակցած են : Տա-րիներու ընթացքին սակայն, արտա-քին ու ներքին պայմաններու բեր-մամբ, որոշ գաղութներու մէջ, պոլ-շեւիկները, վարագոյրներու ետին ա-պաստանած ըլլալով, եռագոյնին դէմ կռուելու ասպարէզը ձգած են իր՛՛ ինքնակոչ զինակից ռամկավարներուն : Եւ այս վերջինները, սորուէ մը աւե-լի համակերպութեամբ, կը ջանան ա-մէն առթիւ ճերմակերես հանել իրենց կարմիր տէրերը, դաւադրօրէն, ան-պատկառօրէն ոտնատակ ընելով հայ-կական եռագոյնը :

Հիմա, ռամկավարները դրած են իրենք զիրենք պայքարի առաջին գծին վրայ : Եւ պլօքի խառնիճաղանճը կը հետեւի անոնց : Ամենախայտառակ դէպքերը պատահեցան այս տարի պոլկարահայ գաղութին մէջ, Սօֆիա եւ Ֆիլիպէ, ուր, ռամկավարները, մայիս 28ի տօնակատարութեանց առ-թիւ, հերոսաբար, պուլկարական իշ-խանութեանց մատնեցին եռագոյնը, կարծէք, վտանգաւոր դժոխային մե-քենայի մը մասին ցուցմունք ըրած ըլ-լային ··· մատնեցին, եւ առին իրենց գասը : Պահ մը շփոթութեան մատնը-ուած պուլկարական իշխանութիւննե-րը, թափանցելէ վերջ մատնիչներու արարքին էութեան, թոյլատրեցին հայկական եռագոյնին ծածանումը պուլկարականին քովն ի վեր : Իսկ ա-հա, միեւնոյն ճամբէն անշեղօրէն քա-լելով, ռամկավարները, նոյն այդ խայտառակ միջոցին դիմած են եւ Ա-ղեքսանդրիոյ մէջ, ազգային վարժա-րանի հանդէսին առթիւ հանդիսասրա-հին ճակատը պարզուած եռագոյնը մատնելով եգիպտական ոստիկանու-թեան :

Կասկած չունինք, որ ռամկավար ուրացողները իրենց մոլուցքը պիտի ուզեն թափել եռագոյնին վրայ նաեւ ուրիշ գաղութներու մէջ, ամէն ան-գամ որ առիթը ներկայանայ : Բայց կասկած չունինք միաժամանակ, որ ոչ միայն պիտի գտնուին տեղական իշ-խանութիւններ՝ մերժելու համար ա-նոնց մատնութիւններն ու քսութիւն-ները, այլեւ ամէն տեղ, անոնք, կու-սակցական պիտակ կրող այդ թշուա-ռականներն ու անոնց գործակիցները, իրենց դէմ պիտի գտնեն, դաւադիր սրբապիղծները զգաստութեան բերող հայրենասէր երիտասարդութիւն մը : Որովհետեւ, ինչո՞վ կը վնասէ վերջա-պէս վիրաւոր դրօշակի մը պարզումը հիւրընկալ պետութեան մը արժանա-պատուութեան ու շահերուն, որպէսզի մղէր այդ պետութեան օրկանները ընդառաջ երթալու մատնիչներու քը-սութեանց եւ արգիլելու՝ նահատակ ցեղի մը յարգանքը իր նահատակ դրօ-շակին հանդէպ : Եւ ինչու ազգային արժանապատուութեան նախանձախնդիր երիտասարդութիւնը ձեռնածալ պիտի նստէր՝ անտարբերօրէն եւ ա-ռանց հակազդեցութեան որ եւ է փոր-ձի դիտել, ու համար ապազգային տար-րերու համր փախած լրբութիւնները :

Ի՞նչ է վերջապէս ռամկավարներուն ուզածը : Զե՞ն սիրեր եռագոյնը, չե՞ն ախորժիր անկէ, չե՞ն ուզեր պաշտել զայն իբրեւ անկախ պետականութեան խորհրդանիշ : Շատ լաւ : Թող չսիրեն ու չպաշտեն : Թող չպարզեն զայն ի-րենց հանդէսներուն : Ոչ ոք կը բռնա-դատէ զիրենք : Ոչ ոք այնքան միամիտ է ու կը հաւատայ, որ կարելի է խո-ղերուն մարգարտի յարգն ու արժէքը սորվեցնել : Բայց, իրենց թող պահեն իրենց ատելութիւնը : Եւ չմարսէն չմիջամտեն ուրիշներու գործերուն : Զխաղան ուրիշներու զգացումներուն ու պատւոյն հետ : Այլապէս, այդ ու-րիշները կրակ կը կտրեն իրենց գըլ-խուն » :

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՎԻԷՆ, 18 յուլիս — Լիոնի Փրանսա-կան հեծելանիւի մասնաճիւղը կազմա-կերպեր էր մրցում մը որ տեղի ունե-ցաւ յուլիս 16 կիրակի օրը, 120 քիլո-մեդրի վրայ : Սոյն մրցումին կը մաս-նակցէին 87 հոգի որոնց մէջ էր նաեւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի լաւագոյն մարզիկնե-րէն Նշան Ղուկասեան : Պատանի մեր մարզիկը հակառակ իր փոքր տարի-քին (18) Ե. հանդիսացաւ : Ֆրան-սական թերթերը գովեստով կը խօսին իր մասին :

Նշան կիրակի պիտի մասնակցի Տե-սինի հեծելանիւի մասնաճիւղին կազ-մակերպած մրցման : Կը մաղթենք ուժ եւ յաջողութիւն :

Յ. Մարոսեան

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (3)

«ՏԱՆԸ ՄԷԿ ՀԱՏԻԿ ՃՐԱԳՆ ԷՐ»...

Աշխարհ մը կործանեցաւ մէկ վայր-կեանի մէջ, երբ նոր աշխարհ մը շինե-լու կ'աշխատէր : Զհասատաց աչքե-րուն : Շօշափեց գեղանի Կօզալին քար մարմինը, շօշափեց քարացած հօրը՝ ու շուարած կանգնած մնաց իր տե-ղը···

Ու լերան վշտահար հովիւը, խորա-պէս յուզուած, գետնէն վեր առաւ սրինգը եւ ածեց իր լաւագոյն եղա-նակներէն մէկը — «Գաւաէ տուզանա» (քրտերէն յուզիչ եղանակ մը) :

Աւանդութիւնը կ'ըսէ·— Հովիւին ածած սրինգը այնքան յուզիչ էր եւ ժելամաղձոտ, այնքան խորհրդաւոր ու եղերական որ, սրնգահարը, ինքն ալ յուզումէն քարացաւ : Յետագային Բալայ — Հովիտի բնակիչները սրբա-վայր դարձուցին բարձր լերան կատա-րը : Ու ամէն աշնանամուտին մերձա-կայ շրջաններէն, բազմահազար ժողո-վուրդ կուգար իր ուխտը եւ մատաղը ընելու : Կօզալը եւ Հայպաթը քարաց-նող հզօր սուրբէն իրենց «մուրազ»ը ուզելու :

✕

Հանգուցեալ Ղազարին կողակիցը, հարս Սուլթանը, բոպիկ ոտքով մին-չեւ հզօր սուրբին ոտքը գացած էր : Սուրբը ձայնը լսած էր, մուրազը տը-ւած էր, Պալլէն ապրած էր· բայց հազիւ վեց գարուններ բոլորած՝ ան-հայր մնացած էր··

Սուլթանը ջահիլ հարս էր, տուն մնալ չէր ըլլար, կը նախընտրէր նոր կեանք փնտռել, ու ամուսինին մահէն երկու տարի վերջ՝ սեւերը հանեց, ու մարդու գնաց : Թուրվանտա — Քուրօն, իր տանը ճրագը չմարելու համար, Պալլէն զատեց մօրմէն, հակառակ հարս Սուլթանին թախանձանքներուն՝ եւ Պալլէին լացին ու «չեմ կենար»նե-րուն :

— Տանը մէկ հատիկ ճրագն է, տէր պապս, որ Աստուած վերէն վար իջ-նայ՝ կենայ չեմ տար որ տանը հետը կ'ըսէր, երբ, գիւղին քահանան, հա-կցնել կ'ուզէր թէ « օրէնքով զաւակը մօրը կ'իյնայ » :

Ասկից վերջ, պառաւը, իր « աչքին լոյս »ին պէս նայեցաւ Պալլէին :Կար-միր չամիչով եւ « մատկուսեր »ով կը մեծցնէր : Կապոյտ ուլունք մը կարած էր անոր բամպակէ հիւսուած ճերմակ գտակին աջ կողմը « չար նազար »էն զերծ մնալու համար : Սեւ կտորի մը մէջ, եամիկին « նուսխա » մը կարած էր աջ ուսին վրայ՝ որ կը պարունա-կէր եօթը վանքերու եւ տասներկու եկեղեցիներու թաքուն աղօթքները, որոնք մութէն ու « ահ »էն անվախ պահելու թալիսմանը ունէին : Խաւար-ման գիշեր, եօթը Աւետարան կար-դացուած ատեն՝ եօթը « հանգոյց կապ » ըրած էր, Պալլէին թեւը կա-պած էր ցաւ ու չորէ զերծ մնալու հա-մար :

Պալլէն պառաւին համար յակինթ քար մըն էր : Կուռք մը : Երկնատուր պարգեւ մը : Ու պառաւը կը դողար ա-նոր վրայ այնպէս՝ ինչպէս մայր մը իր սիրասուն, մէկ հատիկ զաւկին մահամերձ անկողինին վրայ :

— Թուրվանտա — Քուրօ, շատ էրես մի տար, սղլրա ատտա կ'ուզը հա՛, երբ կ'ըսէր դրացի Նազնազ պածին, պառաւը իր սովորական ժպիտը դէմ-քին, ուսերը թօթվելով, կը պատաս-խանէր·

— Հալալ կաթ կերած է, բան մի չըլլէր··· :

Պալլէն մեծ մօրը համար յարգի էր եւ անոր համար որ, իր հայրը՝ Ղազարը, միակը եղած էր, իր եղ-բայրներուն մէջէն, որ չէր լքած մայրն ու հօրենական օճախը : Երկու-քը Փեթայի ,Շը կորսուած Սամսոլայ խորերը, չորս : Զորսը շատո՛նց մե-ռած էին անոր համար մնացեր էր միակ մէկ «աչքին լոս»ը : Տանը մէկ հատիկ ճրագը ··· ու ան ալ, օր մը զոհ գացած էր «տաշմանին» գնդա-կին : Յետագային, պառաւը գիտցած էր թէ ով էր իր տղուն սպանիչը, բայց, անզօր եղած էր որ եւ է դատ ու դատաստան ընելու : Դատն ու դա-տաստանը թողած էր իր որբին՝ Պալ-լէին, երբ որ ան մեծնար, այն ատեն, Թուրվանտա Քուրօն ամէն ինչ պիտի պատմէր Պալլէին ··· Ու հօր անմո-ռաց գառը՝ որբ զաւկին պիտի յանձ-նէր ··· բայց, դեռ շատ կանուխ էր :

Թուրվանտա Քուրօյին վիշտը, մեծ էր ու ահաւոր, խորունկ եւ անբուժե-լի·

— Հէ՜յ, կ'ըսէր յաճախ ինքն իրեն, անատամ կզակները իրար սեղմելով — հէ՜յ կիտի աշխա՛րհ ··· Եօթը զաւա-կի տէր ըլլալ, մալի ու մուլքի, կալի ու կուտի տէր ըլլալ, ու էսօր ··· էս մէկ հատիկ պեպախտ որբուկով մնալ, հէ՜յ, ··· ո՞ւր էք Աննայենց սրբեր··· Խալխուն չօպաններն մարդ դարձան, մարդու կարգ անցան ,բայց Աննայենց չէն տունը «խարապա» դարձաւ ··· Հէ՜յ կիտի փալաք ··· :

✕

Վերջին տարին, Պառաւը, մտածեց դրագում մը գտնել Պալլէին համար, որ, արդէն, տասնըութը տարեկան էր : «Թող քուշանները չի մեծնայ» կ'ը-սէր : Բայց, չէր գիտեր թէ, ի՞նչ ար-հեստի կամ գործի դնէր որ, աւելի լաւ ըլլար ու շահաւոր :

— Վարպետի տամ թող հոր բանիլ սորվի ,— տահա պզտիկ է :

— Քարիման մանել ,— ճահիլի գործ չէ :

— Վարպետ Խաչերին քով տամ թող «նաճարութիւն» սորվի ,— կ'ըսեն թէ լաւ մարդ չէ :

Ու օր մըն ալ, խորհեցաւ Պալլէին կարծիքը հարցնել :

—— Պալլէ, ճագս, ալ մեծ ես : Քու-շանները Թուլրալէն բան չելլեր, եկէ լաւ կ'ըլլի որ բան մի «զանըհաթ» մը սորվիս :

— Մամաս ես կ'ուզեմ որ գիր սոր-վիմ, ըսաւ Պալլէն հանդարտ շեշ-տով մը :

— «Գի՞ր» ··· ի՞նչ ըսիր ··· Զըն դուն ալ հօրեղբարներուդ տարոսին կ'ուզես հասնիս ··· չէ՛, չէ, ես չեմ ուզեր որ դուն գիր սորվիս : Ինչ կ'ու-զես սորվէ, բայց ոչ գիր, յարեց պա-ռաւը զայրացած դէմքին տալով թթ-ուած երեւոյթ մը :

— Ես՛, ես կ'ուզեմ որ գիր սորվիմ, պնդեց Պալլէն լալկան ձեւով մը : Թէ որ վաղը Սիրանին հետ նշանուիմ, ու անիկա, ինծի նամակ գրէ, որ ես կար-դալ չեմ գիտեր, էն ատեն ես ալ քեզ պէս նամակներս Տէր Պապո՞ւն պիտի տանիմ որ կարդայ : Որ չես ուզեր գիր սորվիմ էս ուրիշ բան չեմ սորվիր···

Այս երկար նախադասութենէն ,պա-ռաւին միտքը երկու բառ միայն մը-նաց ,, «Սիրանին հետ նշանուիլ»ը···

ՄԻՍԱՔ ՄԻՐԶԷ

(Շարունակելի)

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ՀԱԼԷՊՑԻ նախկին ֆահանայ մը, Եանի Սալիպա, ձերբակալուեցաւ Փարիզի մէջ, իբրեւ խաբեբայ: Այս վարպետորդին շահագործելով բարեպաշտներու կրօնական զգացումները, դրամ կը հաւաքէր եւ փառաւորապէս կ'ուտէր:

Իր շահատակութիւնները կրցած էր տարածել մինչեւ Անգլիա, Պելժիա եւ Զուիցերիա:

ՔԱՀԱՆԱՅ ՄԸ ԵՒ 11 ՄԱՆՈՒԿՆԵՐ խեղդուեցան Ժիէնի մէջ (Շէռի նահանգ), երբ նաւակով կը պտտէին լիճի մը վրայ: Տղաքը 8—12 տարեկան աշակերտներ էին: Նաւակը շրջեցաւ եւ բոլորը մէկ ջրամոյն կորսուեցան:

ՑԵՂԸ ՄԱՔՐԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ կազմուած վարչութիւնը վիճակագրութիւն մը հրատարակեց, որուն համաձայն Գերմանիոյ մէջ կան 250,000 խելագարներ, 100—200,000 թանձրամիտներ, 75,000 ապուշներ, 100,000 լուսնոտներ եւ վեց միլիոն հոգեկան ախտաւորներ: Նկատի ունենալով այս պատկերը, վարչութիւնը կ'առաջարկէ այժմէն միջոցներ ձեռք առնել, որպէսզի այս ախտաւորները չկարենան զաւակ արտադրել:

ՀԻՆԳ ՖՐԱՆՔՆՈՑ առժամեայ նիքէլ դրամները պիտի հանուին առաջիկայ հոկտեմբերին: Փողերանոցը օրական 700,000 հատ կը պատրաստէ այս դրամներէն:

Ց.

Հ. Դ.

Փարիզ եւ գաւառներ

ՓԱՐԻԶԻ ԿՈՄԻՏԷՆ *ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ ՓԱՐԻԶԻ ՇՐՋԱՆԻ բոլոր ընկերները այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 51,* rue de Rivoli, Café Samaritain*ի ներքնայարկը: Մէթրօ՝ Շաթըլէ: Օրակարգ՝ Հաշուետուութիւն եւ Շրջ. ժողովի օրակարգի շարունակութիւն:*

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «Զաւարեան» Կոմիտէն ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այսօր Շաբ. երեկոյ ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ: Օրակարգ՝ 11րդ Շրջանային ժողովի օրակարգի հարցերու քննութիւն: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

Գաւառ

ՍԷՆ-ԺԷՐՈՄԻ (Մարսէյլ) «Վրէժ» խումբի ընդհ. ընկերական ժողովը տեղի կ'ունենայ այս Երկուշաբթի երեկոյ ժամը ճիշտ 8ին ծանօթ հաւաքատեղին:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Իշխան» ենթակոմիտէն արտակարգ ժողովի կը հրաւիրէ իր ընկերները այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին: Ընկերներու ներկայութիւնը խիստ կարեւոր է: Բացակաները նկատի պիտի առնուին: Ներկայանալ անդամատետրով:

ՏԵՍԻՆԻ կոմիտէի ընդհ. անդամական ժողովը վաղը Կիրակի իրիկուն ժամը 7.30ին, Հ. Յ. Դ. Տան մէջ: Կարեւոր օրակարգ: Ներկայ կ'ըլլայ ընկ. Կ. Սասունի:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Շրջ. Կոմիտէն Սէն-Ժուլիէնի «Զաւարեան» խումբի բոլոր ընկերները ստիպողաբար ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ վաղը Կիրակի երեկոյ ժամը 6ին ծանօթ հաւաքատեղին: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Ներկայ կ'ըլլայ Շրջ. Կոմիտէի ներկայացուցիչը:

ԵԻՐ. ԿԵԴՐ. ԿՈՄԻՏԷՆ ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Վիէնի բոլոր ընկերները այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8ին Խաժակ Ակումբին մէջ: Ներկայ կ'ըլլայ ընկ. Կարօ Սասունի:

ՇԱԼԷԹԻ Բաբգէն-Սիւնի խումբի ընդհ. ընկերական ժողովը վաղը Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին, ընկեր Ա. Զօմաքլեանի բնակարանին մէջ: Օրակարգ՝ շարունակութիւն նախորդ ժողովի եւ պատգամաւորի ընտրութիւն:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ ԴԱՍԱԽՕՍԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ

ՓՈՆԹԷ եւ ՍԷՆ-ՍԱԹՈՒՐՆԷՆԻ (Ավինեոն) Մուրատ եւ Անդրանիկ խումբերու միասնաբար դասախօսական ժողովը տեղի կ'ունենայ վաղը Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 1ին Փոնթէի մէջ: Կը խօսի ընկեր ԱԶԳԻՆ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ:

ԷԲՍԻ «Քեռի» խումբի դասախօսական ժողովը վաղը Կիրակի երեկոյ ժամը 7ին իրենց սովորական հաւաքատեղին: Կը խօսի ընկեր ԱԶԳԻՆ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ:

ՓԻՒԺԷ-ՍԻՒՐ-ԱՐԺԱՆԻ եւ ՏՐԱԿԻՆԵԱՆԻ Զաթօ-Շերօ եւ Դանիէլ Վարուժան խումբերու միասնաբար դասախօսական ժողովը տեղի կ'ունենայ վաղը Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին Տրակինեանի մէջ: Կը խօսի ընկեր ՊՕՂՈՍ ՀԻՒՍԵԱՆ:

Դաշտահանդէս

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Անիէռ-Պուա-Քոլոմպի Վիշապ կոմիտէին կողմէ եւ հովանաւորութեամբ Եւր. Կեդր. Կոմիտէի. վաղը կիրակի առաւօտէն մինչեւ իրիկուն Արժանթէօյի անտառին մէջ:

Կը նախագահէ՝ ընկ. Գ. ԲԱԼԱՅԵԱՆ

Պիտի խօսին ընկերներ՝ Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ եւ Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ

գեղարուեստական նոխ բաժին: ճոխ եւ մատչելի պիւֆէ

Մասնակցութեամբ «*ԵՓՐԱՏ*» նուագախումբի:

Հաղորդակց. Միջոցներ.— *Փորթ տը Քլիշիէն առնել 40 թիւ հանրակառքը: Սէն-Լազարի կայարանէն շոգեկառք եւ իջնել Կառ Արժանթէօյ, ուր պիտի սպասեն առաջնորդներ ցոյց տալու համար հանդիսավայրը:*

Դաշտահանդէս

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

կազմակերպուած՝ *ՀՐԱՅՐ, ՌԱԶՄԻԿ եւ ՏԱԻՐՈՍ ԽՈՒՄԲԵՐՈՒ ԿՈՂՄԷ*

Առնուվիլի անտառին մէջ, Bois de Conduis

ՎԱՂԸ ԿԻՐԱԿԻ ԱՌԱՒՕՏԵԱՆ ԺԱՄԸ 9էն ՄԻՆՉԵՒ ԻՐԻԿՈՒՆ

Կը նախագահէ՝ ընկ. Լ. ԳԵԻՈՆԵԱՆ

Կը խօսին ընկերներ՝ ԱՐՇԱԿ ՋԱՄԱԼԵԱՆ եւ ուրիշներ

գեղարուեստական գեղեցիկ ժամանց: ճոխ պիւֆէ դիւրամատչելի գիներով: փափաքողները կրնան ճաշերնին միասին բերել:

Հաղորդակցութեան միջոց.— Gare du Nord*էն շոգեկառք առնել ժամը 9, 10.8, 10.17, 10.35, 10.50, 11.28, 12.09, 13.17, 13.27 եւ իջնել* Villiers-le-Bel-Gonesses*: Առաջնորդներ ցոյց պիտի տան հանդիսավայրը:*

Դաշտահանդէս Տէսինի մէջ

կազմակերպուած՝ *Հ. Յ. Դ. ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ*

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

ՎԱՂԸ ԿԻՐԱԿԻ ԱՌԱՒՕՏ, ԺԱՄԸ 10էն ՄԻՆՉԵՒ ԵՐԵԿՈՅ

«ՊԱՂ ԱՂԲԻՒՐ»ԻՆ ՄՕՏ

Բացման խօսք՝ Ընկ. Վ. ՉՈՒԼԼԵՐԵԱՆԷ

Կը խօսի՝ ընկ. ԿԱՐՕ ՍԱՍՈՒՆԻ

գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին ընկերներ՝ *Միսաք-Միրզէ, Ա. Մարգարեան, Գազազ, Տիկին Ա. Մարգարեան* եւ ուրիշներ:

ճոխ պիւֆէ դիւրաբատչելի գիներով: Մուտքը ազատ է:

ԾԱՆՕԹ.— Անձրեւի պարագային հանդէսը տեղի կ'ունենայ Հ. Յ. Դ. Տան մէջ, նոյն օրը:

ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ Է

Սրահի անյարմարութեան պատճառաւ յետաձգուած է Փարիզի Տարօն-Տուրուբերանի Հայրենակցական Միութեան ընտանեկան խնջոյքը:

Շավիլի մէջ «ՅԱՌԱՋ» կը ծախուի

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Խորին ցաւակցութիւններս կը յայտնեմ Այրի Տիկին Թագուհի Ունճեանի եւ զաւակներուն, ինչպէս նաեւ պարագաներուն՝

ՍԱՐԳԻՍ ՈՒՆՃԵԱՆԻ

դառնակսկիծ մահուան առթիւ:

Յովհաննէս Պօյաճեան (վարպետ)

Տէսին, 19 Յուլիս 1933

ԱԶԴ

Առնուվիլ-լէ-Կոնէսի Վարագայ Ս. Խաչ Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնս կը ծանուցանէ Փարիզի եւ Շրջականներու բարեպաշտ հայ ժողովուրդին թէ այս Կիրակի, Վարդավառի տօնին առթիւ, ժամերգութիւն պատարագ պիտի մատուցուի, ի յիշատակ Եկեղեցւոյս նուիրատուներու ննջեցեալներուն: Երգեցողութիւնները՝ երաժիշտ Պ. Սօս Քէչէճեանի եւ իր ընկերներուն կողմէ:

(կնիք)

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Լիոնի եւ շրջակայից հայ հասարակութեան կուզանք յայտարարել թէ՝ Տ. Խորէն քահանայ Կէօքճեան, Լիոնի եւ շրջակայից մէջ ոեւէ պաշտօնական հանգամանք չունի եւ իր տուած ամուսնութեան, մկրտութեան, թաղումի եւայլնի վկայագրերը անվաւեր կը նկատուին:

Ուստի ազգասիրական պարտք կը նկատենք, թելադրել շրջանիս հայ հասարակութեան, որ չի քաջալերեն անիշխանութիւնն ու աղանդաւորութիւնը ու ո եւ է գործի համար ուղղակի դիմեն վարչութեանս: Կը յայտարարենք նաեւ որ գաղութիս պաշտօնական հոգեւոր հայրերն են Տ. Մ. Վարդան Ժամկոչեան, Թաթուլ Գեղօնի քահանայ հայրերը:

Լիոնի եւ շրջակայից Ազգ. Կեդր. Վարչութիւն

(Կնիք)

ՑՈՒՑԱՏԵՍԻ

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Ֆր. Կարմիր Խաչի ընդհ. ժողովը վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Դարմանատան մէջ: Կարեւոր օրակարգ.— Հաշուետուութիւն եւ նոր վարչութեան ընտրութիւն: Բոլոր ընկեր եւ ընկերուհիներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ՍԻՓԱՆ, Արարատ եւ Բիւրակն երգչախումբերու ընդհ. փորձը այս Կիրակի ժամը 2.30ին, 6bis Rue Campagne 1er, Métro Raspail.

. ԵՐԿԱՐ ԱՏԵՆԷ Ի ՎԵՐ Մարսէյլի Լեգէոնական Միութիւնը կը գտնուի կազմալուծուած վիճակի մէջ: Նկատի ունենալով Լեգէոնական Միութեան վերակազմութեան անհրաժեշտութիւնը, ստորագրեալներս կը հրաւիրեն Մարսէյլի եւ շրջականներու բոլոր Լեգէոնականները խորհրդակցական ժողովի որ տեղի կ'ունենայ այս Կիրակի առաւօտ ժամը 9.30ին, 2 Rue Colbert, Bar de la Poste*ի մէջ:*

Նախկին վարչութեան բոլոր անդամներէն կը խնդրուի ներկայ գտնուիլ այս կարեւոր ժողովին:

Խումբ մը Լեգէոնականներ

Յակոբ Տէր Ներսէսեան, Խաչատուր Արզումանեան, Գալուստ Գուլոեան, Աստուր Գայաճանեան:

Մարսէյլ, 19 յուլիս 1933

Դաշտահանդէս

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻ ԱՌԹԻՒ

Կազմակերպուած Սէն Թ'ըթիէնի Հ. Յ. Դ. ԱՆՏՈՔ Կոմիտէին կողմէ վաղը Կիրակի կէս օրէ վերջ Beaulieu*ի բարձունքին վրայ (Մանիֆաթիւրի վերջաւորութեան):*

կը խօսի մեր հին հայդուկներէն *ՄՈՒՐԱՏ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ*

Գեղարուեստական բաժին եւ ճոխ պիւֆէ:

Առաջնորդներ ցոյց կուտան հանդիսավայրը: Անձրեւի պարագ[ային] կը յետաձգուի յաջորդ Կիրակիին:

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

Դպրոցասէրի Տիկնանց Ընկերութեան Վիէնի եւ Շրջանի հանդէս[ը] տեղի կ'ունենայ հովանաւորութեամբ Կեդրոնական Վարչութեան վաղը կիրակի ժամը *2.30*ին տեղւոյն մանկապարտէզի սրահին մէջ 1, rue du Midi, (Place de la Mairie) սրճարանին Ա. յար[կը].

կը խօսին՝ *ՏԻԿ. ԷԼԼԷՆ ԲԻՒՋԱՆԴ եւ Պ. Կ. ԲԱՍՄԱՋԵԱՆ* «Անի» մասի[ն] մոգական լապտերով ցոյց պիտի տայ պատմական հնութիւններ:

Կ'երգեն եւ կ'արտասանեն աշակերտները: Մուտքը ազատ [է]

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

ՊՕՄՕՆ-ՍԷՆ ԺԻՒԼԻԷՆԻ Մանկապարտէզ-Նախակրթարանի վերջի մրցանակաբաշխութեան հանդէսը տեղի պիտի ունենայ այ[ս Կի]րակի կէս օրէ յետոյ ժամը 4ին Եկեղեցւոյ պարտէզին մէջ, նախագա[հու]թեամբ ԳՐԻԳՈՐԻՍ ԵՊՍԿ. ՊԱԼԱՔԵԱՆԻ:

Տեղի պիտի ունենան երգ, արտասանութիւն, մանկական թատ[երախաղ]թիւն, ծաղիկներու պարը եւ մարզանք: Կարգապահութեան կը հսկեն ուսուցիչները: Մուտքը՝ ազատ է:

Հոգաբարձութիւն Պօմօնի եւ շրջակայի[ց]

ԿԱՐԵՒՈՐ

Ծանօթ Օրիորդ մը կը ստանձնէ ֆրանսերէնի, անգլիերէնի, գերմաներէնի եւ հայերէնի դասեր տալ տուներու մէջ: դիմել *Յառաջի* վարչութեան:

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ԱՐԱՐԱՏ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ շնորհակալութեամբ ստացած է Տօքթ. Պօղոսեանէ «Հայրենիք» ամսագրի 1928 — 1931 *հաւաքածոն:*

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Վարդեվար Սնգճեան (կէմէրէկցի) կը փնտռէ իր մեծ եղբայրը Յարութիւն Սնգճեանը որ կորսուած է տարագրութեան միջոցին: Կը կարծուի թէ այժմ կը գտնուի Սուրիա: Իր մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել «Յառաջ»ի վարչութ[եան]:

Սուրբ լուր տուողին մէկ տար[ի] «Յառաջ» նուէր:

— Թիթեղագործ (Թէնէքճի) որդ. Թաշճեան (այժմ Աղապապ[եան]) կը փնտռէ իր զաւակները Հայկ[ազուն], Արմենակ, Արամ եւ Տիգրան, [որոնց] մօր անունը Իւղաբեր Տէրտէրեան (...) բասենիոյ Պարուրի Արտէն [գիւղէն]. մեծ մօր անունը՝ Եղիսաբէթ: [Կ'ը]սուած է թէ Զինադադարին Իւ... բեր Ուրֆայի Հարան գիւղը կը [գտ]նուէր:

Իրենց մասին լուր ունեցողներէն [կը] խնդրուի իմացնել՝ Tuilerie de St Valbert près de Héricourt1 Haute Saô[ne] France.

■■■

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ Կծուայ գիւղ[էն] Ղուկաս Միքայէլեան: Իմացնել «Յ[առ]աջ»ի խմբագրութեան:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (21)

ԱՀԱԲԵԿԻՉԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ

▪▪▪▪▪▪▪▪▪

Ա. ԳԼՈՒԽ

ՊԼԵՀՎԷԻ ՄԱՀԱՓՈՐՁԸ

Անծանօթ մամռապատ շիրմաքարի մը վրայ նստած էինք: Կալիայեւ կը խօսէր իր հնչեղ ձայնով եւ լեհական շեշտով:

— Փա՛ռք Աստուծոյ, հասաւ ժամը: Մէկ բան միայն ցաւ կը պատճառէ ինծի: Ինչո՞ւ առաջնութիւնը կը տրուի Սազոնովի եւ ոչ ինծի: Արդեօք Ազեւ կը կարծէ թէ մինակս չե՞մ կրնար գործը գլուխ հանել:

Պատասխանեցի թէ երկրորդ տեղը իրեն տրուելով առաջինէն նուազ պատասխանատուութիւն չէր որ կը ստանար, այլ թերեւս աւելին, նոյնիսկ իրեն անհրաժեշտ կը դառնար ցոյց տալ աւելի խիզախութիւն եւ քաջութիւն, առաջին պայթումէն յետոյ, ճչդել դէպքին ամբողջ արժէքը եւ վճռել երկրորդ ռումբը նետել - չնետելու հարցը: Զուգելով էր, որ մտիկ կ'ընէր:

— Այո, ճիշդ է, բայց...

Ցանկարծ բոլորովին ինծի դառնալով:

— Ի՞նչ կը մտածես դուն, պիտի յաջողի՞նք:

— Հարկաւ:

— Ես ալ վստահ եմ:

Վայրկեան մը լռութիւն պահեց, յետոյ ըսաւ.

— Օ՛, շատ դիւրին չէ սիկարէթի հրջուն վաճառորդ ըլլալ, ընկեր Կ. չըկրցաւ տոկալ այս արհեստին, եւ ոչինչ կայ զարմանալի: Բայց, գիտե՞ս, պէտք է մեր մէջ առնել միայն այնպիսի մարդիկ, որոնք երբեք տեղի չեն տար, օրինակ Սազոնովի պէսները:

Եւ մեծ համակրանքով սկսաւ խօսիլ Սազոնովի մասին:

— Ես տակաւին չեմ ճանչցած նման մէկը: Այնքան նուիրում, այնքան քաջութի՛ւն, այնքան կորո՛վ, Հապա Պոկոտիլո՞վը:

Քիչ մը լռութենէ յետոյ յարեց.

— Պոկոտելով երկար չապրեցաւ: Ախ, ի՜նչ երջանկութիւն պիտի ըլլայ, եթէ յաջողինք: Ալ կը բաւէ ասոնց տիրապետութիւնը, ալ կը բաւէ: Ախ, եթէ գիտնաս թէ որքան կ'ատեմ այդ մարդիկը, Պլեհվէն: Բայց բան մը չէ Պլեհվէն, պէտք է սպաննել ցարը:

Յուլիս 8էն մօտ 3 օր առաջ Պետերբուրգ հասաւ Լեւա Սիկորսկի, կամ, ինչպէս կ'անուանէինք, Լեւը: Քսան տարու չկար դեռ, ռուսերէն լաւ չէր կրնար խօսիլ (ծնած էր Լիթուանիոյ մէջ, եւ տեղացի Հրեաներուն նման եիտտիշերէն կը խօսէր): Կը տեսնուէր որ առանց առաջնորդի չէր կրնար ապրիլ Պետերբուրգի մէջ, ու Ն. զաւկին պէս իր հոգածութեան տակ առած էր զայն: Որոշած էր գնել նաւակի վերարկու մը, որպէսզի կարենար ռումբը ծածկել: Եւ վերջապէս ամէն տեսակ խորհուրդներ ու խրատներ կը շռայլէր անոր: Բայց եւ այնպէս Սիկորսկի վեհերոտ կը մնար: Երբ առաջին անգամ տեսաւ զիս, կարմրեցաւ մինչեւ ականջները:

— Մեծ պատիւ մըն է ինծի համար անդամակցիլ Մարտական Մարմնին եւ ռումբ նետել Պլեհվէի վրայ: Երկար տենչէ ի վեր ատոր կը ցանկայի:

Ցետոյ լռեց: Ն. եւս լուռ կը մնար, դիտելով Սիկորսկին ժպիտով մը եւ կարծես հպարտ իր աշակերտէն: Սիկորսկի դրամի պէտք ունէր զգեստ եւ վերարկու գնելու համար: Հարիւր րուբլի տուի:

— Առէք, եւ գնեցէք ձեր զգեստները:

Իր կարմրութիւնը աւելցաւ:

— Հարիւր րուբլի, բայց ես երբեք այսքան դրամ չեմ ունեցած ձեռքս:

Քաջ եւ կորովի պատանի մըն էր: Մէկ բանէ միայն կը վախնայի,— քաղաքը լաւ չէր ճանչնար եւ իր աղճատ ռուսերէնը կրնար զինք դէչ դիրքի մէջ ձգել:

Որոշուեցաւ որ, ձախողութեան պարագային, ողջ մնացած բոլոր ռմբաձիգները իրենց ռումբերը տանէին յանձնելու Շուայցէրի, որպէսզի ան պարպէր եւ պահէր: Ընդհանրապէս, յաջողութեան պարագային, ամէն ռմբաձիգ պարտաւոր էր իր ռումբը «խեղդելու» գետին մէջ: Այս որոշումը տրուեցաւ, որովհետեւ ռումբերու յանձնումը եւ պարպումը կարգ մը վտանգներ կը ներկայացնէին: Ամէն ռմբաձիգի ճշդուեցաւ տեղը ուր պէտք էր խեղդել ռումբը: Կալիայեւ իր ռումբը պիտի ձգէր Պետերհոֆի լճակին մէջ, Ն. պիտի ձգէր Վոլինկին գիւղի լճակին մէջ, Սիկորսկի՝ Նեւայի մէջ: Սիկորսկի պիտի վարձէր նաւակ մը, առանց թիավարի, Պետրովսկի պարտէզին քովէն, եւ նաւակը պիտի քշէր մինչեւ Նեւայի գետաբերանը: Ցատկապէս խնդրեցի Ն.էն, որ Սիկորսկիին ցոյց տայ Պետրովսկի պարտէզը եւ Ն. ցոյց տուաւ:

V.

8 Յուլիսին, առտուն կանուխ, Կալիայեւ եւ Սազոնով հասան Պետերբուրգ: Սազոնով երկաթուղիի պաշտօնեայի գդակ մը եւ թիկնոց մը հագած էր: Առտուան այդ պահուն, երկաթուղիի բազմաթիւ պաշտօնեաներ, Վարշաւայի եւ Բալթիկի կայարաններէն ելլելով, կը վազէին դէպի Պրոսպեկդ Իզմայլովսկի: Այնպէս որ երկաթուղիի պաշտօնեայի համազգեստը կը փարատէր անսպասելի ոե եւ է ձերբակալութեան վտանգ: Լրտեսներու ուշադրութիւնը չէր կրնար գրաւել Սազոնովը, որ կորսուած էր համազգեստաւոր այդ ամբոխին մէջ: Իսկ Կալիայեւ կը կրէր առեւտրական մեծ տան մը դռնապանի գդակը, ոսկի նշաններով զարդարուած: Ամբողջ գիշերը, Շուայցէր, որ կը բնակէր Grand Hôtel*ը անգլիական անցագիր[ով], գրաղեցաւ ռումբերու պատրաստ[ու]թեամբ: Առտուն կանուխ Դուլեբ[ով] հասաւ պանդոկին առջեւ: Շուայց[էր] վար իջաւ, ձեռքը պայուսակ մը: Ն[ս]տան կառք մը եւ միասին գացին [դէպի] Պետերհոֆի Պրոսպեկտին կողմը, [ուր] ժամադիր էին Սազոնովի հետ: Ես [ալ] կը սպասէի այդտեղ: Բայց ո՞ւր [էր] մնացած, մտքէ՞ն էր ելած, Սազոնով չտեսնուեցաւ ժամադրութեան վայրը: Կալիայեւ կը սպասէր Րիգայի Պրոսպեկտին վրայ, իսկ աւելի հեռուն, Կուրլանդայի փողոցին մէջ կը սպասէին Ն. եւ Սիկորսկի: Նկատելով [որ] Պլեհվէի նստած շոգեկառքը կը մ[տ]նէր առտուն կանուխ ժամը ճիշդ 10ին, այնպէս որ ժամանակ էր կայար[անը] հասնելու, ռումբերու բաշխումը [կա]չեցինք կատարել վերջին վայրկ[եա]նին:*

(Շարունակելի)

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ Métro : TOLBIAC)

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 23 ՅՈՒԼԻՍ 1933

23 Juillet 1933

9րդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2246

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՌԱՆՑ ԽՈՐԱԳՐԻ...

— «Գիտենք թէ ունինք այսօր դեռ բազմութիւն մը այն հայ ունեւորներու, որոնք փառաւորուեցան իրենց ոսկիներու դէզերովը, բայց զլացան դառնալ անգամ մ'անգամ դնել Հայրենիքի գանձանակին մէջ, քաջալերուելով եւ պաշտպանուելով «Միացեալ եւ անկախ Հայաստան», «Մայիս»ներ եւ «Փետրուար»ներ տօնողներու եռագոյն դրօշակին տակ խարխլած պատնէշներու ետեւ» :

Այս ամբողջ նախադասութիւնը, իր սքանչելի շարադրութեամբ, կ'արտատպենք Ռամկ. Ազատ. Կուսակցութեան Արեւմտ. Եւրոպայի Շրջ. Վարչութեան մէկ յայտարարութենէն, որ տպուած է իրենց պաշտօնաթերթին ճակատը, ներգաղթի հանգանակութեան առթիւ: (Ապագայ, 22 յուլիս) :

Ուրեմն, կան հարուստներ, որոնք չուզեցին «դահեկան մ'անգամ դնել Հայրենիքի գանձանակին մէջ», քաջալերուելով եւ պաշտպանուելով ... Հ. Յ. Դաշնակցութեան կողմէ:

Ուրիշ իմաստ ունի՞ն շարադրութեան պոչին կապուած չակերտաւոր ակնարկները, — «Միացեալ եւ անկախ Հայաստան», «Մայիս»ներ եւ «Փետրուար»ներ տօնողներու եռագոյն դրօշին տակ» :

Տարբեր պայմաններու մէջ, կարելի էր խնդալ ու անցնիլ:

Բայց, խնդալու տրամադրութիւն կը մնա՞յ, երբ կը կարդաք այս չնաշխարհիկ ողբը՝ հարուստներու օրկանին մէջ:

Մինչեւ հիմա, Դաշնակցութիւնը կը մեղադրուէր իբրեւ թշնամի հարուստներուն, որոնք ջախջախիչ մեծամասնութեամբ զլացան դահեկան մ'անգամ դնել Հայրենիքի գանձանակին մէջ», ամէնէն ճակատագրական պահերուն, որոնք «փառաւորուեցան իրենց ոսկիներու դէզերով», յետոյ բոլորը մէկ վրայ տալու համար:

Այդ կրեսոսները իրենց տրամադրութեան տակ ունեցան համայնքատար խմբագիրներ ու թերթեր, իրենց փառքը երգելու համար:

Անոնք պաշտպանուեցան — եւ կը պաշտպանուին — գովասանական տաղերով, ամէն անգամ որ քննադատութեան կ'ենթարկուէին:

Ամէն անգամ որ հոգին վառած հայրենասէր մը կը համարձակէր յիշեցնել իրենց պարտականութիւնները:

Արդ, իմացէք, — բազմաթիւ հայ ունեւորներ ոչ միայն կոպէկ չեն տուած հայրենիքին, այլ եւ կը քաջալերուին՝ «Միացեալ եւ անկախ Հայաստանի եռագոյն դրօշին տակ» :

Ուրիշ խօսքով, եթէ Կիւլպէնկեաններ եւ Ղուկասովներ եւ այնքան ծանօթ կրեսոսներ իրենց պարտականութիւնը չեն կատարեր հայրենիքին կամ հայ ժողովուրդին հանդէպ, պատճառը Դաշնակցութիւնն է, որ «Միացեալ եւ անկախ Հայաստան» կը պահանջէ եւ ազատագրական տօներ կը սարքէ:

Հայ ունեւորները երէկ փարախներով հեռու կը փախչէին Դաշնակցութենէն, կը հալածուէին անոր մղձաւանջէն, երբ քաղաքական դատ եւ օրհասական կռիւ ունէինք, իսկ այսօր ... կը քաջալերուին եւ կը պաշտպանուին այդ միեւնոյն կուսակցութեան կողմէ, որ միացեալ եւ անկախ Հայաստան կը պահանջէ:

Կրնա՞ք լուծել այս հանելուկը:

Եւ մտածել որ՝ այս գիւտին հեղինակները իրենք ապաւինած են հին ու նոր հարուստներու հովանաւորութեան, յանձնախումբեր կազմած են Փարիզի բոլոր երեւելիներէն, որպէսզի հանգանակութիւն կատարեն Հայաստանի համար:

Կը հարցնենք, — այդ երեւելիները չունի՞ն դասակարգային գիտակցութիւն:

Անոնք ինչո՞ւ չեն կրնար «եռագոյն դրօշ»ի տիրապետութենէն ազատել իրենց դասակիցները եւ քաշել իրենց ետեւէն, օգնելու համար հայրենիքի վերածնութեան:

Եւ եթէ իրենց ուժէն վեր է այդ բանը, ապա ի՞նչպէս կը յուսան յաջողիլ բուն ժողովուրդին մէջ:

Որովհետեւ իրականին մէջ, այդ ժողովուրդն է որ ամէնէն աւելի կը հետաքրքրուի հայրենիքով, անոր սեւովն ու ճերմակովը:

... Հին պատմութիւնն է որ կը շարունակուի, — Երեւանը՝ իր օկով, եւ Փարիզը՝ իր ռամկավարներով եւ մնացեալներով, նոյն երկդիմի քաղաքականութիւնն է որ կը շարունակեն, սրտառուչ յանձնախումբերու տակ:

Ներգա՛ղթ, վերաշինութիւն, — առանց Դաշնակցութեան եւ հեճուկս անոր ամբողջ հեղինակութեան:

Համաձայնութիւն, գործակցութիւն պէյերու, աղաներու եւ միլիոնատէրներու, բայց ոչ Դաշնակցութեան հետ:

Այդ անճոռնի քաղաքականութեան «բարիքները» վայելեցին տարէ տարի, եւ սակայն չյոգնեցան:

Յոգնեցան ոչ միայն Երեւանցիները, այլ եւ անոնք որ պար բռնած են անոնց շուրջը, եւ կը յուսակին գաղութներուն ծանօթացնել Հայաստանը:

Եւ ահաւասիկ հասեր ենք օրուան մը ուր Հայաստանը փրանքէն քարոզչներու վրայ տեսած մարդիկ հայրենասիրական թեզեր կ'առնեն, իսկ անոր լեղին քամած բազմութիւններ կը դառնան թշնամի, եւ պաշտպան՝ պարտազանց հարուստներու:

Գոնէ բարի ըլլային անուններով յիշելու այն հարուստները որ կը մերժեն դրամ լեցնել «Հայրենիքի գանձանակը», ապաւինելով եռագոյն դրօշին պաշտպանութեան:

Իսկ մենք պատրաստ ենք շարելու անունները անոնց որ, ոչ եռագոյնի կը հաւատան, ոչ Մայիս 28ով կ'ոգեւորուին, ոչ ալ «Միացեալ եւ անկախ Հայաստան»ը բերան կ'առնեն, այլ միայն եւ միայն այսօրուան Երեւանին կը ժպտին, բարեկամ են անոր իշխանաւորներուն եւ խնկարկուներուն, եւ սակայն, — սանթիմ չեն ձգեր գանձանակը:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԴԻԿՏԱՏՈՒՐԸ Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ ԿԸ ԴՆԷ ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ԵՒ ԱՇԽԱՏԱՎԱՐՁԻ ՄԱՍԻՆ

Յուլիս 21ին նախագահ Ռուզվէլթ ստորագրեց «աշխատանքի կամաւոր դաշինքը», որ տեսակ մը հաւաքական պայմանագիր է մէկ կողմէ բոլոր գործարանատէրներուն եւ գործատէրերուն եւ միւս կողմէ նախագահին միջեւ:

Պայմանագիրը կը տրամադրէ՝ թէ՝ բացառիկ եւ ստիպողական ծրագրին գործադրութեան շրջանին, այսինքն 1933 օգոստոս 1էն մինչեւ դեկտ. 31 գործարանատէրները եւ գործատէրերը յանձն կ'առնեն, օգոստոս 31էն սկսեալ, չբանեցնել 16 տարեկանէն վար տղաք: Բացառութիւն կ'ըլլայ 14 – 16 տարեկան պատանիներու համար, պայմանաւ որ օրական երեք ժամէն աւելի չաշխատին, իրենց ուսումը ազատօրէն շարունակեն եւ չգործածուին մեքենական ճարտարագործութեանց մէջ:

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔԸ՝ 40 ԺԱՄ

Տնտեսական գործունէութեան բոլոր ճիւղերուն մէջ, բոլոր տեսակի պաշտօնեաները շաբաթական 40 ժամէն աւելի չպիտի աշխատին: Միւս կողմէ, վաճառատուններու եւ ուրիշ հաստատութեանց բացման տեւողութիւնը պէտք չէ շաբաթական 52 ժամէն վար ըլլայ Այն վաճառատունները որոնք յուլիս 1էն առաջ բաց կը մնային շաբաթը 52 ժամէն պակաս, պէտք չէ կրճատեն ժամերը:

Գործարանատէրները եւ գործատէրերը (փաթրոն) յանձն կ'առնեն գործարանի բանուորներ կամ արհեստաւորներ չբանեցնել շաբաթը 35 ժամէն աւելի, մինչեւ դեկտեմբեր 31: Բայց, բանուորները իրաւունք ունին առաւելագոյն 40 ժամ աշխատանքի, վեց շաբթուան համար, երբ որ ուզեն:

Պաշտօնեաներուն համար նուազագոյն աշխատավարձը պիտի ըլլայ շաբաթական 12 — 15 տոլար, համաձայն քաղաքին կարեւորութեան: Բանուորներուն պիտի վճարուի նուազագոյն 14 տոլար շաբաթական:

Պայմանագիրն ստորագրողները յանձն կ'առնեն յուլիս 1ի գիներէն աւելի սուղ չծախել ապրանքները, եթէ նոր տուրքեր հաստատուած չեն: Յետոյ, արգիլուած է չափազանցել շահեր ընել ի վնաս սպառողներուն: Ստորագրող հաստատութիւնները պարտաւոր են օգնել իրարու եւ պաշտպանել իրար:

ԱԶԳԱՅԻՆ ԽԱՉԱԿՐՈՒԹԻՒՆ ԱՄԲՈՂՋ ԵՐԿՐԻՆ ՄԷՋ

Այս պայմանագրին ուժ տալու համար, նախագահ Ռուզվէլթ գլուխն անցաւ ազգային համատարած խաչակրութեան մը: Գլխաւոր նպատակն է՝ լեցնել գիներու բարձրացման եւ սպառողներու գնելու կարողութեան միջեւ բացուած անջրպետը որ կը սպառնայ նոր աղէտ մը յառաջ բերել: Կառավարութեան կարծիքով, թոշակները եւ աշխատավարձքերը պէտք է աւելնան 29 միլիառ տոլար, մինչեւ որ գտնուի 1929ի մակարդակը: Եթէ աշխատավարձքերը անմիջապէս չաւելնան, գիները նորէն պիտի իյնան:

Իբրեւ սկզբնաւորութիւն խաչակրութեան, տասը հազար հեռագիրներ ուղղուեցան առեւտրական սենեակներուն, հաղորդելու համար «աշխատանքի դաշինք»ին բնագիրը եւ նախագահին կոչը: Պետական տպարանները անընդհատ կը բանին, միլիոնաւոր օրինակներ տպելու համար պայմանագրէն, որ պէտք է ստորագրուի գործատէրերուն եւ բանուորներուն միջեւ: Քարոզութեան բոլոր միջոցները, — լրագիր, անթել, թատրոն, շարժանկար, ակումբ, եկեղեցի, պիտի գործածուին, որպէսզի հանրութիւնը հասկնայ կառավարութեան ձեռնարկին արժէքը:

Մեծ պատերազմէն ի վեր, այսքան ընդարձակ ազգային շարժում տեղի ունեցած չէր Մ. Նահանգներուն մէջ:

Նախագահ Ռուզվէլթ այս ձեռնարկին գործնական յաջողութեան համար մասնաւորապէս յոյս դրած է կիներուն վրայ: Ամերիկացի տանտիրուհիները, որոնք ժողովուրդին գնելու կարողութիւնը կը մարմնացնեն, պիտի հրաւիրուին գնել միայն աշխատանքի պայմանագրին համաձայն արտադրուած ապրանքներ: Կառավարութիւնը չուզեր պոյքոթ հռչակել անհնազանդ գործարանատէրներուն եւ առեւտրականներուն դէմ, բայց եթէ բառը չեն գործածեր, իրականին մէջ արդիւնքը տարբեր չպիտի ըլլայ:

Այս պայքարին օրինակները կը տեսնենք միայն խորհրդային աշխարհին մէջ, հնգամեայ ծրագրին առթիւ: Եթէ փորձը ձախողի, կառավարութիւնը պիտի հարկադրուի աւելի արմատական միջոցներ ձեռք առնել:

⁂ Վերջին լուրերու համաձայն, հինգ միլիոն գործատէրեր անձնական նամակներ ստացած են նախագահ Ռուզվէլթէն, նոր պայմաններուն հպատակելու համար: Կառավարութիւնը վստահ է այդ նամակներուն ազդեցութեան վրայ, եւ կը հաւատայ թէ երկու բանուորէն մինչեւ երկու կամ քանի հազար բանուոր աշխատցնող գործատէրերը հաճութեամբ պիտի լսեն նախագահին խորհուրդները: Այնպէս որ, առ այժմ չեն ուզեր խնդրանքը վերածել իշխանաստատ հրամանի: Բայց, եթէ բարեկամական ճնշումը չբաւէ, կառավարութիւնը պիտի դիմէ վարչական միջոցներու, ինչ որ կը նշանակէ ուղղակի միջամտութիւն:

Կառավարութիւնը անտարբեր է սակարանական փլուզումներուն հանդէպ:

Մեծ խուճապ Նիւ-Եորքի Սակարանին մէջ

Երէկ չորս օրէ ի վեր, տակն ու վրայ եղած է Նիւ Եորքի սակարանը, գիներու անկման հետեւանքով: Յուլիս 21ին արժեթուղթերու անկման կորուստը կը հաշուէին 2400 միլիոն տոլար: Ցորենը վեց տոլար կորսնցուց իւրաքանչիւր հակին, ինչ որ կը նշանակէ 12 տոլար՝ երեք օրուան մէջ: Արծաթը 16, իսկ ձուլիւթը 120 կէտ կորսնցուցին: Հինգշաբթի օրուան կատաղի շահագիտութեանց հետեւանքով, փակուեցան Շիքակոյի, Քանսասի, Մինէապոլիսի արմտիքի սակարանները: Բաց մնաց միայն Ուինիփէկի սակարանը: Շիքակոյի առեւտրական վարչութիւնը կը յայտարարէ թէ սակարանը փակուեցաւ որպէսզի հանգստանան պաշտօնեաները որոնք գիշեր ցերեկ կ'աշխատին շաբաթներէ ի վեր: Հաւանական է որ ի հարկին Նիւ Եորքի սակարանն ալ փակուի, եթէ կացութիւնը աւելի ծանրանայ:

ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԱԹԷՆՔԻ ՄԷՋ

Աթէնքի մէջ ձերբակալուեցան հրամանատար Տերքաս, ապահովութեան գաղտնի բաժնի վարիչը եւ հրամանատար Քուրէնտոնիս, Քիֆիսիայի ապահովութեան տեսուչը, որոնք մեղսակից կը համարուին Պ. Վենիզելոսի դէմ սարքուած մահափորձին: Երրորդ կարեւոր սպայ մըն ալ կը փնտռուի:

Գրագէտ Նարդոսի մահը

Ցաւով կը տեղեկանանք գրագէտ Նարդոսի (Միքայէլ Յովհաննէսեան) մահը, որ տեղի ունեցած է յուլիս 15ին, Թիֆլիսի մէջ: Հանգուցեալը Ղարաբաղցի էր եւ մօտ 70 տարեկան: Ամբողջովին նուիրուած՝ գրականութեան, կը խուսափէր հանրային կեանքի աղմուկէն: Ատեն մը պաշտօնավարած է Թիֆլիսի «Հորիզոն»ին մէջ: Իր գլխաւոր գործերն են (վէպ) «Մահը», «Անիա Սարոյեան» եւ «Սպաննուած Աղաւնի»: Ունի նաեւ բազմաթիւ պատմուածքներ:

Անցեալ տարի Թիֆլիսի մէջ տօնուեցաւ իր գրական գործունէութեան քառասնամեակը, մասնակցութեամբ վրացական կառավարութեան:

Խ. Միութեան նոր մարդահամարը

ՀԱՅԵՐՈՒ ԹԻՒԸ՝ ԵՐԿՈՒ ՄԻԼԻՈՆ

Խորհրդային թերթերը կը հրատարակեն վերջին մարդահամարին արդիւնքները, որոնց համաձայն ժողովուրդին մեծամասնութիւնը՝ Ռուսերը՝ կը կազմեն հարիւրին 52: Յետոյ կուգան Ուկրայնացիները՝ 22 առ հարիւր, Սպիտակ Ռուսերը՝ 3 առ հարիւր (իբր 5,000,000), Հրեաները կը կազմեն հարիւրին 1·7 (աւելի քան 2,500,000), Թաթարները՝ հարիւրին 2 (երեք միլիոնէն աւելի), Հայերու թիւն է երկու միլիոն, Չուաշները՝ 1,500,000, Թիւրքմէնները՝ երկու միլիոն, Վրացիները՝ երկու միլիոն, Տաճիկները՝ մէկ միլիոն եւայլն: Կան բազմաթիւ տեղեր որոնք հազիւ հազար հոգիէ կը բաղկանան:

Խ. Միութեան մէջ կը գտնուին նաեւ 1,500,000 Գերմանացիներ, 3000 Շուէտացիներ, 1500 Հոլանտացիներ, 2500 Իտալացիներ, 2500 Ֆրանսացիներ, 3000 Ալպանացիներ եւ 60ի չափ Հնդիկներ:

Արտակարգ կացութիւն Գերմանիոյ մէջ

Փրուսիոյ տեղեկատու դիւանը կը ծանուցանէ թէ ուրբաթ օր գաղտնի խորհրդակցութիւն մը տեղի ունեցաւ վարչապետ Կէօրինկի ամառանոցին մէջ, մասնակցութեամբ նախարարներու եւ բարձր պաշտօնատարներու: Վարչապետը ստիպուեցաւ Պերլին դառնալ, կարճ կապելով իր արձակուրդը: Յաջորդ օրը ստիպողաբար ժողովի հրաւիրուեցան հիթլէրական մարտական խումբերու վարիչները, նոյն ինքն Կէօրինկի նախագահութեամբ:

Այս առթիւ հեռագրական գործակալութիւնները կը ծանուցանեն թէ՝ ժողովի ընթացքին ծանրակշիռ խողութիւններ պարզուած են: Այսպէս, հաստատուած է որ մեծ դժգոհութիւն կը տիրէ հիթլէրական շարքերուն մէջ, այն օրէն ի վեր որ յեղափոխութեան շրջանը փակուած հռչակուեցաւ: Կ'ըսուի թէ խռովութիւններ ծագած են կարգ մը քաղաքներու մէջ, առաջնորդութեամբ նացի վարիչներու: Պ. Կէօրինկ անհրաժեշտ կը գտնէ որ աւելի խիստ միջոցներ ձեռք առնուին, ներքին անդորրութիւնը ապահովելու համար: Հաւանական է որ մահապատիժ սահմանուի բոլոր անոնց դէմ որ կը խանգարեն կառավարութեան աշխատանքը:

Նիւրընպէրկի մէջ կացութիւնը այնքան ծանրացած է որ Հիթլէր ստիպուած է այնտեղ երթալ:

Պալքանեան դաշինք Թուրքիոյ հետ

Յառաջիկայ հոկտեմբերին Էնկիւրի պիտի համախմբուին Պալքանեան երկիրներու ներկայացուցիչներ: Այս առթիւ խորհրդակցութիւններ պիտի կատարուին Պալքանեան դաշինքի մը հաստատման համար: Յետոյ ուրիշ խորհրդակցութիւններ պիտի կատարուին Պալքանեան զանազան մայրաքաղաքներու մէջ, վերջնապէս խմբագրելու համար ծրագիրը: Թէվֆիք Րիւշտի պէյ Սօֆիա պիտի երթայ սեպտեմբերին, Պալքանեան դաշինքի մասին խորհրդակցելու համար Պուլկարիոյ վարչապետին հետ:

ԱՆՎԵՀԵՐ ՕԴԱՆԱՒՈՐԴԸ

Ամերիկացի օդանաւորդ Փոսթ, որ աշխարհի շրջանը կը կատարէ, յաջողեցաւ Խապարովսքէն (Սիպերիա) անցնիլ Ալասքա (3700 քիլոմեդր): Վար իջած ատեն, մեքենային մէկ պտուտակը խորտակուեցաւ: Առանց վհատելու օդանաւորդը նոր պտուտակ մը ապսպրեց եւ տեղաւորելով շարունակեց թռիչքը, հակառակ իր ծանր յոգնութեան: Ալասքայի մէջ, տեղատարափ անձրեւներուն հետեւանքով, օդանաւորդը ամպերուն մէջ մոլորած էր քանի մը ժամ եւ մեծ դժուարութեամբ գտած իր ճամբան:

ԵՐԿՐԱՇԱՐԺ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

Պոլսէն կը հեռագրեն թէ երկրաշարժի շարք մը ցնցումներ զգացուեցան Տէնիզլի շրջակայ գիւղերուն մէջ (Իզմիր): Չիվրիլ գիւղը ամբողջովին կործանեցաւ եւ 35 հոգի մեռան:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՇՐՋԱՆԸ ՀԵԾԵԼԱՆԻՒՈՎ

Ֆրանսայի շրջանը կատարող հեծելանուորդները այս միջոցիս կը գտնուին Փարիզի դռները: Հինգշաբթի օր կտրեցին Պորտօ—Լա Րօշէլ հանգրուանը (183 քիլոմեդր): Քառասուն հեծելանուորդները միասին հասնելով որոշուած նպատակակէտը, առաջին հանդիսացաւ Պելճիքացի Ժան Աէրց, երկրորդ՝ Ֆրանսացի Լը Քալվէ, երրորդ՝ Իտալացի Կուէռա:

Իսկ ուրբաթ օրուան մրցումը Լա – Րօշէլ – Ռէն (266 քիլոմեդր) եղաւ շատ հետաքրքրական՝ ճամբուն հեռաւորութեան համար: Այս հանգրուանին ալ քառասուն հեծելնուորդները միասին հասնելով որոշուած նշանակէտը (Ռէն), առաջին հանդիսացաւ Ֆրանսացի Լը Քրէվէզ, երկրորդ՝ Ֆրանսացի Լուչէթ, երրորդ՝ պելճիքացի Ժան – Աէրց, եւ չորրորդ՝ իտալացի Կուէռա:

Բայց որոշեալ վայրը հասած ատեն, Ֆրանսացի Լը Քրէվէզ եւ Լուչէթ իրար հրած ըլլալով, Ֆրանսացի, պելճիքացի եւ իտալացի դատաւորները, որոնք հեծելանուորդներուն հետ կը ճամբորդեն, յետ դատավարութեան առաջին հռչակեցին պելճիքացի Ժան – Աէրց, երկրորդ՝ իտալացի Կուէռա:

Ընդհանուր դասաւորման մէջ ալ փոփոխութիւններ եղան: Առաջին՝ Ֆրանսացի Սփէչէր, երկրորդ՝ իտալացի Մարթանօ եւ երրորդ՝ իտալացի Կուէռա:

⁂ Երէկ շաբաթ կտրեցին Ռէն – Քան (169 քիլոմեդր) հանգրուանը: Իսկ այսօր կիրակի պիտի կտրեն Քան – Փարիզ (221 քիլոմեդր) հանգրուանը:

«ՏԷՅՎԻՍ ՔԸՓ»Ի ՄՐՑՈՒՄՆԵՐԸ

Ուրբաթ օր Փարիզի մէջ սկսաւ Եւրոպեան եւ Ամերիկեան շրջաններու յաղթականներուն միջեւ վերջին մրցումը: Անգլիացիները մեծ անակնկալ մը պատճառեցին շահելով առաջին երկու սէմփլները, Օսթին յաղթեց Վայնսի եւ Փէրի ալ Էլիսընի: Այսօր կիրակի տեղի կ'ունենան երկու վերջին մրցումները — Փէրի – Վայնըս եւ Էլիսըն - Օսթին: Անգլիացիները մէկ յաղթանակ մը եւս շահելով պիտի կրնան մրցիլ Ֆրանսայի դէմ յառաջիկայ շաբթու:

ՈՒՐՖԱՅԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԸ(*)

Մեր վտարանդի ու հայրենազուրկ վիճակում յոգնած ենք օտարների տատասկոտ կարեկցութեան հայեացքներից. «Հալածական ու ջարդուած» ազգի չար համբաւը թունաւոր իժի պէս մեր աստանդական կոշկոճուած կրունկներն է լիզում, մինչ անդին հայ ժողովուրդի արիութեան, անձնազոհութեան, ռազմական խոյանքի սքանչելի դրուագները մնացած են խաւարի մէջ:

Ահա Ուրֆայի անզուգական, աննախընթաց հերոսամարտը, որ մեն-մենակ բաւական է մի պատմութիւն զարդարելու դարերի համար:

Մինչեւ այսօր հելլենական Միսօլօնգին եղաւ թիւրք բռնապետութեան դէմ ծառացած ժողովրդի ազատասիրական ըմբոստ ոգու խորհրդանշան, յետ այսու ահա Ուրֆան պիտի բարձի առաջինի կոչքին, որպէս հայ յեղափոխական պատմութեան փառքն ու պսակը: Ինձ անծանօթ չէին Ուրֆայի 1915 թուի զինուած ապստամբութեան դրուագները, կարդացի նորէն հեւ ի հեւ, ընչակտուր, որպէս հին-հին հայրերիս շիրիմներից բարձրացող զէնքի շառաչիւն եւ հոգիս թունդ եղաւ:

Այս սեղմ ու հարկադրաբար համփոփ տողերի մէջ անհնար է պարփակել հայկական Միսօլօնգի՝ Ուրֆայի դիւցազնական խօլ յեղյեղումները: Բաւական է վերյուշել սեւ թուականը, 1915... Հալածական թիւրք հրէշն է բռնել համայն Հայոց աշխարհը, աւեր ու սուգ, արիւն, ողբ ու կոծ ամէն կողմ, եւ հայրենի օջախներից չորթուած, չորս հողմերի բերան է նետուած հարիւր հազարաւոր անպաշտպան մեր ժողովուրդը և ամբողջ թիւրք ոճրածին ցեղն է դուրս թափուել, փողոց ու ճամբաները բռնել, քաղցած գազանների վոհմակ, որ արիւնի հոտ է առել: Ջարդ, թալան ու կողոպուտ ամէն կողմ: Եւ ահա փշրուած, արիւնոտած առաջին կարաւանները ցաւի ու արցունքի ծփանքով Ուրֆայի դռներն են ծեծում: Ուրիշ շատ քաղաքներ են անցել, շատ աւեր ու չէն գիւղեր, Ուրֆան է միայն, որ սանձակոտոր նժոյգի պէս ծառս է եղնում զարհուրանքի ու եղեռնի այս տեսարանի առջեւ, մօտիկ անցեալի ահեղ փորձն ունի, 1895-96ի յիշողութիւնը: Ի՞նչ, դէպ անապա՞տ քայլել այս հնազանդ ամբոխների հետ, աւազների կիզիչ անդթութեան մէջ անարգօրէն խողխողուելո՞ւ համար...

Երբեք, Ուրֆան սուսերամերկ կը ծառանայ թիւրք բարբարոսութեան դէմ, արիւնարբու թշնամու կատաղութիւնը կը փշրի տասնապատիկ աւելի զոհեր խլելով նրանից եւ ապա թէ կ'ընկնի հերոսական մահով:

Եւ թողէք որ առանց ազգային սնապարծութեան ճչամ աշխարհին, թէ երէկի ամբողջ պատերազմի ընթացքին ոչ մի ազդ թիւրքի պէս նամարդ, ստոր, անգութ ու վատշուէր թշնամի ունեցաւ, եւ ոչ մի երկիր իր Ուրֆան ունեցաւ: Քաղաքի երեսուն հազար հայութիւնը մարդ ու կին, ծեր ու երիտասարդ, պատանիներ ու մատղաշ աղջիկներ ու հարսներ, ամէնքը միասին ուխտուածների մի բանակ է: Ու 1915 թուի սեպտեմբեր 29էց մինչեւ հոկտեմբերի վերջը, ամբողջ մի ամիս այդ հրաշք ժողովուրդը մահու եւ կենաց վճռականութեամբ ու սարսռազդեցիկ մոլեգնութեամբ մարտնչում է բազմահազար թիւրք զինուած խուժանի եւ կանոնաւոր բանակի դէմ, իր կորիւնները պաշտպանող առիւծի կատաղութեամբ:

Իւրաքանչիւր մարտիկ, հրացանաձիգ թէ ռմբաձիգ լաւ գիտէ, որ պիտի մեռնի, մեռնի գազանների այդ վոհմակը, որ կոչւում է թիւրք խուժան: Եւ պատնէշներ են բարձրացած թաղ թաղի դէմ, կտուրից կտուր, անկիւնից անկիւն ամէն մի պատի ճեղքից, ամէն մի թումբի տակից, ամէն քարի յետեւից գնդակ է շաչում եւ ռումբն է պառաչում, թշնամու գրոհին Ուրֆան պատասխանում է իր ընտիրների խիզախ գրոհով, պատնէշների վրայ հայ կորիճների երգն է թնդում ռազմի որոտի հետ, թշնամու չորս թնդանօթների աւերի դէմ հայ հերոսների մի ջոկատ յանդուգն ու սքանչելի ելոյթ է գործում, որ շշմեցնում է թիւրք հրամանատար փաշային:

Ու մենաւոր, անօգնական, իր բախտին ձգուած այս մի բուռն հայութիւնը որ ժամ առ ժամ նօսրանում է ու արիւնաքամ դառնում, շարունակում է մարտնչել գիշեր ու ցերեկ զարհուրանք ու մահ սփռելով իր չորս կողմը արիւնի ու կրակի մրրիկի մէջ: Եւ հրամանատար Ֆախրի փաշան,

այս յամառ, անընկճելի դիմադրութեան հանդէպ ստիպուած է բացագանչել.

— «Ի՞նչ կը լինէր մեր վիճակը, եթէ այս ծանր օրերին մի քանի Ուրֆաներ մեր դէմ այսպէս ծառանային»:

Եւ արտասովոր ննջող եղանակներով ճիգ է անում իր գերմանացի զինուորական կցորդների հետ հայ կորիճների դիմադրական կուռ կամքը խախտել, ներումի, նոյնիսկ պարգեւների խոստումներով, ի զուր: Հայ քաջարի ղեկավարների զինուորական խորհուրդը բոլոր այդ խարդաւանանքները ի դերեւ է հանում արհամարհոտ ու վճռական մերժումով, թիւրքն այլեւս որեւէ պատրանք չի թողել, նրա բարբարոս հոգին ակն ընդ ականէ դուրս ուրիշ բարոյական օրէնք չգիտէ: Ուրֆան թիւրքին լաւ է ճանաչում մանաւանդ 1895-96էն ի վեր:

Բոցավառ քաղաքի արիւնազանգ փլատակները երկու ախոյեանների դեռ բեղման պիտի դառնան:

×

Չեմ ուզում երկարել երկիւղած հիացմունքի այս տողերը: Ինչպէս չյիշատակել սակայն հերոսական այս փաղանգի դէթ ամէնէն կարկառուն դէմքերը եւ առաջիններից առաջինը, ահեղն ու սքանչելին Մկրտիչ Եօթնեղբայրեան: Գայլ Վահա՞նն է վերածնուել արդեօք այս զարմանալի տղամարդի մէջ, թէ աւելի հին դարերից մի առասպելական հսկայ որ սուսերամերկ յանկարծ ցցւում է թիւրքի առջեւ մռնչալով.

— «Ցեա քաշիր արիւնոտ թաթդ, այս ես եմ ասում, վաանդի իմ ցեղը յաւիտենական է»:

Ահա իր պատկերը, լայնաթիկունք ու կուռ կազմուածքով երիտասարդ, նուրբ, ազնուական դիմագծերով, մութ յօնքերի տակ թաղուած խոր իմացական աչքեր, դաժան վճռականութեան փայլով եւ այս երկաթէ ունելիի պէս իրար վրայ սղմուած ծնօտները, ուր մի պրօնզեայ կամք է նստած: Ահա առաջնորդ ու ղեկավարը այդ հզօր, աննկուն դիմադրութեան, որ նա պատրաստել է տարիներից ի վեր: Մ. Եօթնեղբայրեան 1895 — 96 թուերի համիտեան զարհուրանքի օրերին ծնունդն է ինչպէս եւ բոլոր իրեն հետեւող ընկերները: Հազիւ պատանի, մի հատիկ հոգ ունի.— զինել հայ ժողովուրդը, մի հաւատամք, հայրենիքի սէրը եւ նրա ազատութիւնը: Տեսանող է ծնուած և առաջնորդ, անակնկալների գաղտնիքը գիտէ եւ անծանօթ իրերի եւ երեւոյթների խորքն է տեսնում, ցեղին սպառնացող վտանգն ապրում է բնազդօրէն եւ օր ու գիշեր դադար չունի կանխելու համար մթի մէջ սողոսկող եղեռնը: Իր համոզումները անդրդուելի են, ինչպէս եւ իր կամքը, որոշումների գործադրութեան մէջ յամառ է, ուղղագիծ եւ անգութ: Թիւրքին ճանաչում է իր մատների պէս, նրա անապատային հոգու բոլոր ծալքերը գիտէ, եւ նրա դէմ կռւում է ճիշդ նոյն զէնքերով, նոյն բարոյականով:

Իր հայեացքը խորաթափանց է, պարագաները խոհականօրէն կշռելէ վերջ նա որքան խիզախ է մահու առջեւ, նոյնքան հնարամիտ ամէնէն կորստաբեր անակնկալն ու դաւը ի դերեւ հանելու: Նրա համար կեանքում ոչինչ կայ անհնարին, երբ ինքը վճռել է, եւ իր կամքից հզօր ոչինչ չի ճանաչում:

Դաւադրական եւ զէնք ու ռազմամթերք հայթայթելու իր տարիների գործունէութեան մէջ նա իր անվեհեր յանդգնութիւնն ու ճարպիկութիւնը հասցրել է առասպելականի: Իր հարուածները անդրդուելի են եւ միշտ չէշտակի եւ ինքը այդ հարուածող ձեռքը միշտ աներեւոյթ:

Իթթիհատի Սահմանադրութեան եւ թիւրք Հիւրիէթին նա հազիւ 20ը անցած երիտասարդ, իմաստուն արիութիւնը ունեցաւ յայտարարելու, թէ սուտ է այդ բոլորը, հայ ժողովուրդը պիտի զինուի անընդհատ: Եւ իր խօսքը պահեց:

Ուրֆայի հերոսամարտը իր, եւ իր մի խումբ անվեհեր երիտասարդների պատրաստածն է ու փառքը: Անկարագրելի է իր կռիւ վարելու եղանակն ու կորովը: Իրապէս առասպելական մի հսկայ, որի խիզախ հոգին ամէն տեղ է եւ աչքը բոլոր դիրքերում եւ որին հետեւում ու հնազանդւում են ողջ քաղաքի հայութիւնը որպէս պատգամախօսի:

Կռուի վերջերին չար գնդակով մի ոտքը փշրուած՝ նրան պատգարակով դիրքից դիրք են պտտցնում եւ նրա երեւալը բաւական է, որ հայ մարտիկների գրոհը մահասփիւռ՝ եւ թշնամու խուճապը անխուսափելի դառնայ:

Իր մահը նոյնչափ ահեղ է ու հերոսական, որքան եւ իր կեանքը: Իր մահերիմ համհարզներն ու մարտակից կորիճները ընկան իր չուրջը, ու տակաւին փամփուշտ ունի: Փշրուած ոտքով յետին ճիգով խոյանում է թիւրք զօրքերի վրայ, կրակում աջ ու ձախ ու վերջին փամփուշտով իր փառաւոր անզուգական գոյութիւնը կնքում հսկայի մահով: Եւ Ֆախրի փաշայի ցնծութիւնն այնքան մեծ է, որ իր հրամանով բերդի բարձրութիւնից թնդանօթի 24 հարուածներ ծանուցանում են թիւրք խուժանին այս անզուգական հայ առաջնորդի մահը:

Հայկական ամբողջ ազատագրական շարժումը եւ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, որի անունով նա գործեց ու կռուեց մինչեւ վերջը, քանի՞ Եօթնեղբայրեան ունին...

Եւ իր ընկերներն ու գործակիցնե՛րը ... ի՛նչ կեանքեր, ի՛նչ գեղեցկութիւն եւ ինչ արիութիւն:

Ահա քրիստոսապատկեր Ռաստկէլէնեան, Մկրտիչի մանուկ օրերի ընկերը, յետագային նրա զինակիցն ու աջ բազուկը: Երազական անդրշիրիմեան մի դէմք երկնքի կարօտն ունեցող սրբի պէս, փխրուն առողջութեամբ ու տկարակազմ, 40 ատրճան տաքութեան մէջ թաց լաթը ճակատին դիրքից դիրք է վազում, խրախուսում, ամրապնդում շարքերը:

Հոկտեմբեր 18ի եղերոտ գիշերին աՄէնէն ահեղ ընդհարումների մէջ ճակատից գնդակ առնելով ընկնում է. նա խաչէն նոր վար առնուած Քրիստոսի տեսք ունէր, ճակատին արիւնի պսակը, գրում է նրա թաղման ականատես մէկը:

Ահա Գէորգ Ալհայդոյեան բարձրահասակ, թիկնեղ վիթխարին, որ Վենետիկի Մաւրի կերպարանք ունի եւ որ զարնւում է պատնէշի վրայ: Ահա անզուգական Մկրտիչի եղբայրը՝ Սարգիս Եօթնեղբայրեան իր աւագի գործակիցն ու համհարզը, որ աննկարագրելի խիզախութիւններից յետոյ կռուի վերջին զոհ է գնում մի դաշիր հայ մատնիչի դաւին եւ կախաղան բարձրանում: Ահա Յարութիւն Սիմեան քաջարի մարտիկը, Արմենակ Ադդարեան, Լեւոն Ջերչեան, Վաղարշ Մեսրոպեան, Գառնիկ Շամլեան եւ քանի քանի ուրիշներ, մէկը միւսից գերազանց, անձնուէր ու արի, մահու վճռականութեամբ հզօր, որոնք իրենց անպարտելի առաջնորդի հերոսական օրինակով պատնէշների վրայ կնքեցին իրենց շքեղ կեանքը կամ կռուի վախճանից յետոյ պաշարուած այս կամ այն տան մէջ մի քանի ընկերներով թշնամիներին ծանր կորուստներ տալով՝ ընկան Հայոց աշխարհի համար, որ այնպէս պինդ սիրեցին: Ուրֆային անձնատուր չի լինում երբեք, նա գիտէ մեռնել ու մեռնել հերոսական մահով:

Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

(*) ԼՈՒԹԵՐ, Ուրֆայի հերոսամարտը: Տպ. Պէյրութ:

ՕՐԵՐՈՒ ԶԵՍ

Օրե՜րն են հունձքի, կրակ կը տեղա՜յ...
Գերանդին անդուլ արեւ կը ճաղէ,
Հնձւորը ծունկի կը կապէ որայ,
Կալին մէջ հարսը ոսկի կը մաղէ...
Օրե՜րն են հունձքի, պահն է կէսօրուան.

Անձայն ու խռո՜ւն գիւղը կը խոկա՜յ..
Գամփռերը միայն իբրեւ պահապան,
Խաղաղ կը ննջեն սեմերուն վրայ...:
Մեր հի՜ն պալըրէն ժառանգ մնացած
Ծերուկ ծառին տակ, աղբիւրի ակին՝
Պառաւ մամիս հետ դէմ-դէմի նստած
Ան ծեր ծառին հետ՝ ես ալ աղբիւրին՝
Կ'երազենք հեշտանքն անցա՜ծ օրերու:
Ծառը մամիկիս հի՜ն, հի՜ն օրերէն,
Անուշ դէմքերէն՝ իրեն այցելու,
Աղու՜ր հեքեաթներ, վէպեր տարօրէ՜ն...
Աղբիւրն ալ ինծի՝ Համբարձման տօնի
Կախարդ գիշերուան ջրերէն ոսկի՜,
Ու Վարդավառին՝ Աստուծոյ խղճէն
Հոսող անձրեւէն անվերջ կը պատմեն...
Բայց երբ ես մամիս թախծանուշ դէմքին
Կնճիռներուն մէջ իմ սրտիս համար
Երգ մը կ'որոնեմ, երգ մը հեշտագի՜ն,
Ու ան աչքերէս՝ իր կարօտավառ
Արցունքոտ աչքով փշուր մը կարօտ
Հի՜ն նշխարներէն քաղել կը յուսա՜յ,
Կամ կ'ուզէ յիշել իր ծառն ու նարօտ՝
Երբ մամիկն հարս էր ու պապը փեսա՜յ...
Աղբիւրը ծառին ու ծառն աղբիւրին
Տարտամ կը նային լուռ ու թախծադէմ,
Եւ ունայնութեան ցուրտ ոգին դէմ՝
Կ'երգե՜ն, կը լռե՜ն, ահեղ ու մթին...
Կուլա՜ն, կը ժպտի՜ն, տրտում ու մոլո՜ր,
Ճիշդ ինչպէս որ մե՜նք՝ պառաւ մամս ու ես,
Օրերու վազքին մո՜ւթ ու ահաւոր,
Կը նայինք չուար երես առ երես...

(Ցուսաբեր) Ս. Բ.

ՕՐՈՒԱՆ ԳԻՐՔԵՐԸ

«ՏԱՐԵԳՐՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻ ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏԱԳՐԻՆ»

Գրեց՝ Վալերի Բրիւսով
(Թարգմ. ռուս. բնագրէն — Հ. Յ. Վ. Մարգարեան, Տպ. Վենետիկ)

Արծուի բարձրասլաց թռիչքով բանաստեղծ հեղինակը կը սաւառնի հայկական պատմութեան հեռաւոր գագաթները. Հնամենի փառքերէն մինչեւ արիւնոտ ներկան մէկ հայեացքով կը պատկերանան իր լայնածիր հորիզոնին վրայ:

Ամէն բան բիւրեղացած, վերածուած է գեղեցիկ ամփոփոյքի մը մէջ, հետաքօտելու համար մեր պատմութեան խորունկ իմաստասիրութիւնը: Ոչ թէ դէպքերու պարզ ցուցադրութիւն մը կամ փառքերու եւ պարտութիւններու աղմուկն է որ կը հետաքրքրէ զինքը, այլ իրերու ներքին եւ բնական կապը, ճշմարիտ պատմաբանի մը կենսական նիւթը որ դժբախտաբար դրեթէ միշտ անտեսուած է մեր շատ մը հին եւ նոր պատմաբաններէ:

Հակառակ որ Վ. Բրիւսովի աշխատանքը իբրեւ ներածութիւն գրուած է «Հայ բանաստեղծութիւնը» ընդարձակ ժողովածոյին, եւ իբր այդ սահմանուած համառօտ ծանօթութիւն մը տալու իր ռուս ազգակիցներուն մեր ժողովրդին, անոր բարքերուն, պատմութեան եւ բնավայրին վրայ, հեղինակը ամէն ջանք թափած է կատարեալ եւ մշակուած գրութիւն մը լոյս ընծայելու այս սեղմ էջերուն մէջ: Որով՝ բանաստեղծ իր տաք ներշնչումով ու դաշնակաւոր լեզուով, պատմաբան իր սուր տրամաբանութեամբ, պրպտած և քննած է բուն աղբիւրները, որոնց մէջ աւելի անկեղծ ճշմարտութիւն կը տեսնէ քան թէ արդի տխողոսաւոր բանդէտներու չափազանցութիւններուն մէջ. խորհրդակցած է բանասէրներու հետ, պատմագէտներու հետ, հնագէտներու հետ, այսպէս գիտակից ընտրութեամբ ջանալով զատել իրականը երեւութականէն և, համառօտ փաստերէ վերջ, կը պարզէ իր տրամաբանական հետեւանքները:

Անշուշտ Մարկուարտի մը կամ Մորկանի մը մասնագիտական հմտութիւնը պահանջելու իրաւունքը չունինք երբեք տարուան մէջ հայագէտ դարձածէ մը, եւ այն ալ բանաստեղծ մարդէ մը որ աւելի սրտի աղմուկ ունի քան մտքի չոր տեսութիւն, այնուհանդերձ Վ. Բրիւսով արժանի է յաւերժանալու մեր մէջ որ թանկագին ծառայութիւն մը մատուցած է մեր մշակոյթը ծանօթացնելով ռուս մեծ ժողովրդին:

Անհատական կարծիքներ, կամ վարկածներ խմբագրելէ աւելի հեղինակը հետեւած է աւանդական պատմութեան եւ ապահով պատմագէտներու, թէպէտ երբեմն Զօպանեաններ կամ Ադոնցներ իրենց կարծեցեալ հեղինակութեամբ մոլորեցուցած են զինքը: Թանկագին վկայութիւններ ունի ռուս կամ օտար պատմագէտներէ, պարբերականներէ, մինչեւ իսկ բանաստեղծներէ որոնց վկայութիւնները մեծ մասով անծանօթ են Հայերուս:

Հակառակ որ մեծ հմտութիւն ցոյց կուտայ այս համառօտ Տարեգրութեան մէջ, սակայն իր համեստութիւնը գեղեցկագոյն փաստ մըն է, ճշմարիտ գիտունին, երբ կ'ըսէ.— «Երկու երեք տարուան աշխատութիւնը յայտնի է որ չէր կրնար զիս հմուտ հայագէտ դարձնել, սակայն ես կրցայ գնահատել թէ ինչպիսի ահագին նշանակութիւն ունի հայ աշխարհը բոլոր քաղաքակիրթ մարդկութեան համար»:

Նոյն ազնիւ ու խանդաղատալից հոգին կը տիրէ բոլոր էջերուն մէջ Հայերուս հանդէպ: Ան աւելի մեծութիւններ ու պարծանքներ կը գտնէ այս փոքր եւ տանջուած ածուին մէջ քան թէ մեր ոգեւորուած հայրենասիրութիւնը. իր յառաջաբանին մէջ այս հպարտ խօսքերը կ'ըսէ.

— «Ան տուած է (Հայաստան) իր ինքնուրոյն օժանդակութիւնը մարդկային քաղաքակրթութեան ոչ նուազ քան Եգիպտացիները, Հելլէնները, Հռոմէացիները եւ Եւրոպայի ներկայ ժողովուրդները»:

Անորոշ ժամանակներէ մինչեւ մեր օրերուն դարաւոր պատմութիւնն է որ բովանդակուած է 253 էջնոց գրքոյկին մէջ, մաքուր եւ խնամուած տպագրութեամբ, ինչպէս աւանդութիւն է Մխիթարեան տպարանին: Հեղինակը պատմականին խառնած է վաճառական, կրօնական, ուսումնական, ճարտարարուեստական, գեղարուեստական Հայաստանը, եւրոպական միտք մը դասաւորած է այս ամէնը, որով մեր ամենաբարդ պատմութիւնը իր կատարեալ լրումին կը հասնի, անակնկալներով հիւսուած պատմական օղակները կը պարզուին, հետեւանքները կուգան բնական եւ ժողովրդականացած, այնպէս որ բոլորովին ծոմ Ռուսն ալ կրնայ որոշ գաղափար մը ունենալ մեր դարաւոր անցեալին վրայ: Պէտք է սակայն աւելցնել թէ ինչ ինչ պատմական եւ մատենագրական պղտոր աղբիւրներ ծուռ հետեւանքներու տարած են զինքը, երբ Զօպանեանի բերնով Խորենացիին կ'անուանէ «վատ պատմաբան, անհաւասար գրիչ» զայն քաշքշելով Դ. դարէն Է. դարը, եւ անկից արիւնլուայ մինչեւ Թ. դարը տանելով, կամ հետեւելով Ադոնցի՝ Խորենացիին Աշխարհագրութիւնը Ա. Շիրակացիին կը վերագրէ հակառակ Հ. Ա. Սիւքրիի քննական ուսումնասիրութեան որուն անծանօթ է Բրիւսով, հուսկ գլուխ - գործոց մեր պատմագէտներու օժանդակութեան երբ Եւտիքականներու դէմ պայքարող Օձնեցի մը եւտիքական կը համարէ: Անկաշկանդ եւ ուղիղ տրամաբանող Բրիւսովը ասոնց մէջ յանցանք չունի:

Բրիւսովի տարեգրութեան թարգմանութիւնը կատարած է Հ. Յ. Վ. Մարգարեան: Ծերունազարդ Հայր հակառակ իր մանկութենէն վարժուած գրաբարախառն լեզուին, տուած է թարգմանութեան արդիական սիրուն հայերէն մը ինչպէս պիտի փափաքէր հեղինակը: Ոչ մէկ կէտի մէջ անհասկացողութեան մշուշ կը տիրէ այլ պարզ, սահուն շարադրութիւն մը բանաստեղծ Բրիւսովի հոգւոյն համեմատ, վիպական քաղցրութեամբ էջերը կը դառնան իրարու եաւ: Արդէն պատուական Հայր ժամանակին մեզ տուած է նոյն հեղինակին «Հայ բանաստեղծութիւնը» անունով թանկագին գրքոյկը, աշխատանք մը որ լաւագոյն դիտողութիւնները ունի մեր հին ու նոր մատենագրութիւններու մասին: Ինչ որ հայ պատմութիւնը ուսումնասիրողին համար թանկագին է, գրքին վերջը դրուած մատենագիտական ցուցակն է. հոն նշանակուած են բաւական թուով Յոյն, Հռոմէացի, Բիւզանդացի, Ռուս, Անգլիացի, Ֆրանսացի եւ Հայ հին ու նոր հեղինակներ որոնցմէ օգտուած է Բրիւսով: Զարմանալին այն է որ ոչ մէկ արեւմտահայ պատմաբան կամ քննադատ կոչուած է, ոչ Ալիշան մը, ոչ Տաշեան մը եւ ոչ իսկ Չամչեան կամ Զարբհանալեան մը իրենց ահագին մատենագրական արտադրութիւններով: Չայս կը պարտինք անշուշտ Բրիւսովի օժանդակող կովկասեան ուսումնականներու ընդարձակ գիտութեան: Ինչ որ ալ ըլլայ, «Տարեգրութիւն Հայ ժողովրդեան»ը սահմանուած է մեծ ծառայութիւն մը մատուցանելու մեր պատմութեան եւ արիւնոտ դատին. հոն պատմագէտ եւ հասարակ ընթերցող պիտի գտնեն գիտականին հետ գեղեցիկը, հաճելիին հետ ճշմարտութիւնը: Հեղինակէն վերջ մեծագոյն գնահատութեան արժանի է պատուական վարդապետը որ Վ. Բրիւսովի անունին կցելով իր անունը, մեր մտքի գրադարանը կը զարդարէ թանկարժէք գրքով մը:

Հ. Վ. ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

Դ Ա Շ Տ Ա Ն Կ Ա Ր

Արեւն՝ ոսկի իր սրտին թափած է գանձը բոլոր
Համատարած դաշտերուն մերկութեան վրայ հոլանի.
Ուր կոյս զեփիւռն անուշակ, բեհեզազարդ ու ոլոր՝
Ցորեաններուն գգուանքներո՜ւն կը փարի:

Հեռուն, հսկայ քարտիներ մրտածկոտ գանկը իրենց
Տատանելով կը ֆրսեն քարձունքներու լանջքերուն.
Մինչդեռ ջերմին հեղգութեամբ ոլորտներով քարձրաբերձ
Հովտէն կ'ամպէ ոսկեփոշի՜ն տարրերուն:

Շիւղերն համայն կը ննջեն զով բստուերին տակ բարի
Ծաղիկներո՜ւն գուներփեան, հեզահամբոյր եւ խոնարհ,
Որոնց հոգին առուակնափին կը մըսի:

Լռ՛ւռ են ռոները միայն անտառակին ողբաձայն,
Որոնց իրանն անարեւ զերդ ուրուներ դիւահար՝
Միջոցին մէջ անհունօրէն կ'երկըննան:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ ՍՐԱՊԵԱՆ

ՄԵՐ ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԸ

Օր. Էլիկ Պաղիկեան մեծ յաջողութեամբ աւարտեց Ecole Commercialeը: Օրիորդը, որ ասկից առաջ կը յաճախէր Անկէնի համայնքային վարժարանը, ամէն տարի առաջին կ'ելլէր իր դասարանին մէջ եւ առաջնութեամբ ալ աւարտած նոյն վարժարանը: Առաջնութեամբ այս տարի աւարտեց նաեւ առեւտրական վարժարանը, որուն քննիչները mention parfaitով արձանագրեցին իր այդ յաջողութիւնը:

Ապերախտ մամիկը

(Ռումանական հեքեաթ)

— :-: —

Ատենօք կ'ապրէին պապիկ ւ[...] մամիկ մը: Պապիկը ունէր աքլ[...] իսկ մամիկը՝ հաւ մը: Մամիկի[...]ը ամէն օր մէկ մէկ հաւկիթ կ'ա[...] Պապիկը մամիկէն քանի մը հա[...] ուզեց: Մամիկը չար էր ու ժլա[...] պապիկին հաւկիթ չտուաւ:

— Եթէ հաւկիթ ուտել կ'ուզե[...] ըսաւ ան պապիկին — ծեծէ աք[...] ինչպէս ես ծեծեցի իմ հաւս, ու [...] քեզի ամէն օր հաւկիթ պիտի ած[...]

Ծերունին հաւատաց, բռնեց աք[...] ու սկսաւ զայն լաւ մը տփել: Ո[...] զայն թողուց, աքլորը խենդի մը [...] սկսաւ վազվզել փողոցներուն [...] Գնա՛ց, գնա՛ց ու գտաւ թաշկինա[...] որուն մէկ ծայրը հանգոյց մը [...] կոտուցովը վերցուց թաշկինակը [...] զայն բերէ իր տիրոջը:

— Հիմա դրամ պիտի ունենայ[...] տի կարենայ հաւկիթ ածել ու [...] հանգիստ պիտի թողու — մ[...] աքլորը:

Ճամբէն, իր կառքովը կ'ա[...] հարուստ գիւղացի մը՝ երկու կն[...]րու հետ:

— Այս աքլորը ի՞նչ ունի որ [...] պէս կը վազէ — հարցուց գիւ[...] իր կառապանին:

Կառապանը վար ցատկեց՝ [...]լու համար: Հասաւ աքլորին [...] առաւ թաշկինակը անոր կտուց[...] տարաւ զայն իր տիրոջը:

— Խե՜ղճը ... անպատճառ [...] ինծի պէս ծեծ կերած է, [...] աքլորը:

Տեսաւ, սակայն, որ կառապա[...] մորթէ իր ձիերը, ու մտածեց.

— Ան գոնէ ծեծելիք մէկը ու[...] Գիւղացին առաւ թաշկինակը [...] սաւ կիներուն.

— Պիտի պահեմ զայն, որպ[...] գործս յաջող երթայ:

Կառքը սուրաց ու աքլորը [...] անոր ետեւէն ու պոռաց իր [...] ուժովը.

— Աւազակնե՛ր ... վերադարձ[...] ինձ իմ կապս:

Գիւղացին բարկացաւ:

— Այս աքլորը շատ անպատ[...] — ըսաւ ու կառապանին հրա[...] վար իջնել, բռնել զայն ու նետե[...] տակայ գետը:

Կառապանը կատարեց իր հրամանը: Բայց, աքլորը սկսա[...] ըը ըմպել, ա՛յնքան ըմպել որ [...] ցամքեցաւ: Ու կրկին սկսաւ [...] կառքին ետեւէն ու շարունակե[...] տալ.

— Աւազակնե՛ր ... դրամնե՛ր[...] զեմ:

Ու վազեց, այսպէս, մինչեւ գ[...] ցիին տունը:

Գիւղացին իր խոհարարուհի[...] մայեց բռնել աքլորը, մորթել ու [...] րակին վրայ խորովել:

— Հասկցնեմ անոր թէ ի՛նչպէս [...] լայ պոռալը...

— Խորովուիմ ալ, կրկին [...] պահանջեմ իրաւունքս — պատա[...] նեց աքլորը:

Խոհարարուհին շատ չար կին [...] էր: Ցաւեցնելու համար իր չար[...] մութիւնը, յափշտակեց աքլոր[...] զայն ողջ ողջ նետեց կրակին մէ[...] առնի աքլորը դուրս տուաւ [...] խմած ջուրը ու մարեց կրակը:

Ու գիւղացին, իր սեղանին [...] խորոված տեսնելու տեղ, ողջ [...] աքլորը՝ որ իր իրաւունքը կը պ[...] ջէր նորէն.

— Անտանելի՜ ես դուն, ըսաւ [...] ղացին, բռնեց զայն ու գնաց [...] ախոռը, կովերուն ու եզներուն մէ[...] վստահ որ անոնցմէ մին զայն [...] սպաննէ իր եղջիւրներով:

Բայց, աքլորը ախոռի կենդա[...]

րուն դասը տուաւ, կերաւ զանոնք բոլորն ալ ու դարձաւ լերան նման վիթխարի կենդանի մը։

Ու գիւղացին սարսափեցաւ.

— Ասիկա աքլոր չէ — մտածեց ան — այլ իրական դեւ մը։ Եղներն ուտելէ վերջ, դուրս պիտի տայ նաեւ իրեղջիւրները ... Օձիքս ի՞նչպէս ազատեմ անոր ձեռքէն։ Զայն պիտի բռնեմ ու նետեմ ոսկիներով լեցուն մառանին մէջ։ Պիտի սկսի ոսկիներն ուտել, ինչպէս կերաւ եղները, եւ, թերեւս, ոսկիներէն մին պիտի մնայ կոկորդն ու պիտի խեղդէ զայն։

Ու զայն նետեց մառանը։ Աքլորը բացաւ բերանը եւ սկսաւ կլլել հազարաւոր ոսկիներ։ Ու մէկ հատ իսկ չմնաց տանտիրոջ։ Այն ատեն, գիւղացին բացաւ մառանին դուռը, ըսելով.

— Թող հեռանայ այս դեւը տունէս, փոյթ չէ եթէ նոյն իսկ առանց ոսկիի մնամ։

Գիւղացին գիտէր որ իր հարստութիւնը դիզած էր դիւային միջոցներով։

Աքլորը անցաւ բակէն, ուր կը գտնուէին գիւղացիին հաւերը։ Ու հաւերն ու աքաղաղները հետեւեցան իրեն, որովհետեւ առաջին անգամն էր որ այդքան մեծ աքլոր մը կը տեսնէին։

Երբ պապիկին տանը առջեւ հասաւ, աքլորը անոր պատմեց ինչ որ պատահած էր, ուզեց որ իր առջեւ փռեն ամենալաւ գորգը, ու սկսաւ դուրս տալ եզները, կովերն ու ոսկիները։

Ու պապիկը հարստացաւ։

Մամիկը տեսնելով անոր հարստութիւնը, գնաց անոր քով ու ըսաւ.

— Ինծի ալ պիտի չտա՞ս մէկ քանի հատ այդ ոսկիներէն։

— Պիտի տամ այնքան, որքան հաւկիթ տուիր դուն ինծի։ Ես ծեծեցի իմ աքլորս ու ան զիս հարստացուց։ Դուն ալ ծեծէ հաւդ, որպէսզի սկսի ոսկեայ հաւկիթներ ածել քեզի համար։

Ու մամիկը սկսաւ ծեծել իր հաւը, եւ, որովհետեւ ան ոսկեայ հաւկիթներ չածեց, ալ աւելի ուժով ծեծեց։ Ու երբ զայն թողուց, հաւը սատկեցաւ։

Մամիկը, կորսնցուցած ըլլալով իր հաւը, ուտելիք բան չունէր։ Պապիկը մեղքցաւ ու զայն առաւ ծառայութեան որպէսզի հոգ տանի իր հաւերուն ու անուցանէ աքլորը։ Ու մամիկը ըսաւ.

— Արժանի եմ ասոր։ Հաւս կը կեռակրէր զիս, բայց ես գոհ չեղայ. ու հիմա ես պիտի կերակրեմ աքլորը։

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ԱՐԱԲԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Les Nouvelles Littérairesի տնօրէնը, Մօրիս Մարթէն տիւ Կար, վերջերս Միջերկրականի աւազանին արեւելեան երկրները շրջելով, գաղափարն յղացաւ էջ մըն ալ նուիրելու Եգիպտոսի արաբական գրական կեանքի ծանօթութեան։ Եւ խումբ մը Եգիպտացի գրողներ զանազան յօդուածներ գրեցին այդ էջին վրայ։ Էլ – Ճէմայիլ կը խօսի արաբական լեզուի զարգացման մասին։ Հետեւինք այդ յօդուածին.—

Դեռ մինչեւ Զ. դար (քրիստոնէական թուականով), ծաղկեալ վիճակ մը ունէին արաբական լեզուի կաճառները։ Այդ կաճառին կազմած խորհուրդները կը կոչուէին սուք,— շուկայ։ Գրական այդ շուկաներուն մէջ ամէնէն աւելի նշանաւոր էին Ուքազի, Հաճարի, Սանաայի եւ Տումաթ – էլ-Ճանդալի շուկաները։

Գրական այս շուկաները կամ տօնավաճառները փոխն ի փոխ տեղի կ'ունենային ամսուն մէկ անգամ։ Անոնք քերթողական չըմպայութիւններ էին, որոնց կը մասնակցէին զանազան ցեղախումբերու աշուղները՝ պանծացնելու համար իրենց ցեղախումբին փառքերը եւ երգելու համար իրենց ռազմիկներու քաջագործութիւնները։

Բանաստեղծներու այս արխապաշտ նախագահը կ'ըլլար դատաւոր։ Նշանաւոր դատաւորներ եղած են Բիսիրն – Սալյա, Նամրանի եւ Նապիգայի եղբայրը, մեծ բանաստեղծ Պէնի – Զուպյան։ Առանձին առջեւ գալով, աշուղ եւ բանաստեղծ կ'երգէին ու կ'արտասանէին իրենց ստեղծագործութիւնները։

Եկաւ իսլամութիւնը, որ ջնջեց գրական շուկաները, որովհետեւ կ'ուղէր վերջ տալ հեթանոսական ազդեցութեան։ Բայց չուշացաւ կազմուեցան գրական նոր խորհուրդներ։ Խալիֆաներն ու էմիրները իրենց արքունիքները վերածեցին խիկական կաճառներու։ Որոշ ժամանակներով, ունկնդրութեան կ'ընդունէին բանաստեղծները, որոնք կ'արտասանէին կամ կ'երգէին իրենց ստեղծագործութիւնները եւ մրցանակ կը ստանային։

Այնուհետեւ անկման շրջան մը։ Արաբ կայսրութիւնը շատ տարածուեցաւ եւ ընդարձակուեցաւ։ Օտար տարրեր, թուրքերէնն ու պարսկերէնը եղծեցին Քորանի լեզուին մաքրութիւնը։ Ցեղազային զանազան փորձեր կատարուեցան, փրկելու համար արաբ լեզուն։ Արաբերէնը հետզհետէ գտաւ իր անկախութիւնը։ Բայց արաբ լեզուի վերածնունդին մէջ պատմական դեր մը պիտի կատարէ որոշումը, որ տրուած է վերջերս,— Արաբ լեզուի արքայական կաճառին հիմնադրութիւնը։ Այս կաճառին նպատակն է 1) պաշտպանել արաբ լեզուին ինքնութիւնը, 2) պատրաստել արաբերէն լեզուի պատմագիտական բառարան մը, 3) ուսումնասիրել արաբական զանազան գաւառաբարբառները, 4) հետաքրքրուիլ արաբ լեզուին զարգացման կապուած բոլոր հարցերով։

Հիւրոգնեsրայ

Այսպէս կը կոչուի Մարիէտա Շահինեանի մեծ վէպը, որ ֆրանսերէնի թարգմանուած է։ Humanitéի մէկ աշխատակիցը, գրախօսականի մը մէջ, կը գրէ այս առթիւ.—

Յեղափոխութեան եւ զանգուածի գրականութիւն է այս։ Շահինեանի այս վէպը մէկն է յեղափոխութեան եւ զանգուածներու գրականութեան ամէնէն կարեւոր եւ արտայայտիչ գիրքերէն։ Հեղինակը ինքն իր վրայ պարոյք չի դներ զուարճացնելու, այլ միայն ծառայելու։ Չի գրեր գրելու համար, իր զգայնութեամբ պահուըտուք խաղալու համար, սիրտին մէկ թաքուն անկիւնը պեղելու համար, այլ միայն լուսաւորելու համար հասարակական կեանքի մէկ պահը, յիշելու համար այն ծանր հարցերը, որ պիտի դրուին մարդոց ապագային առջեւ, աւետելու համար ի լինելութեան ընկերութեան մը քաոսին մէջէն սպասուած արշալոյսի մը նախանշանները։

Այս վէպը աւելի քան ուրացում մըն է քաղքենի գրականութեան մասին, եւ աւելի քան փաստ մը պրոլետարական գրականութեան հրաշալի արտադրութեան։ Ծանօթութիւններով, զորս կը քաղենք, հեռանկարներով, որ կը բանայ այս վէպը արժէքն ունի գործի մը։ Ան կը հանդչի խորհրդային ժողովուրդի մը ստեղծագործ ճիգին մէջ, յառաջ կը մղէ այն նոր կեանքը, որուն առաջին թրթռացումներն զգացած է այնքան հրաշալի եռանդով մը։

Պատմութիւն Հրէից

Հրեաները ե՞րբ եկան Եւրոպա։

Հռոմի դռներուն առջեւ, Տիբերիոս գետին եւ Ճանիկուլայի զառիթափին միջեւ, ճախճախուտ եւ ապառողջ հողամաս մը կար, ուր, Հռոմի պատմութեան առաջին իսկ օրերէն սկսեալ, Ծերակոյտին հրամանով, բնակութեան կը դրկուէին գերութենէ ազատած ստրուկները, ինչպէս նաեւ այն քաղաքացիները, որոնք կ'ապստամբէին Հռոմի կամքին դէմ։

Այս թաղը հետզհետէ դարձաւ թշուառներու եւ դատապարտուածներու քաղաք մը, ուր կը վախնար ոտք դնել նոյն իսկ ոստիկանութիւնը։

Երբ Տիտոս, աւերելէ յետոյ Երուսաղէմը, վերադարձաւ Հռոմ, նաեւ բոլ այստեղ բերաւ լեցուց Հրեայ գերիներու բազմութիւն մը, որ եղքէն պիտի դառնար քրիստոնեայ առաքեալներու ապաստան։ Փօղոս առաքեալ այստեղ էր որ եկաւ առաջին անգամ, եւ այստեղ ապրեցաւ մինչեւ որ յաջողեցաւ քրիստոնէութեան դարձնել ծերակուտական Պուդենտիոսը։ Այնուհետեւ բնակեցաւ Հռոմի մէջ։

Տիբերիոս գետին այս եզերքին վրայ, Հրեաները կազմեցին ցեղային ինքնուրոյն օջախ մը, այնպէս որ հռոմայեցի բազմաթիւ Հրեաներ այսօր իրենց ծագումը կը տանին մինչեւ այն օրերը, երբ Տիտոս հրեական գաղութ մը հիմնեց Հռոմի պարիսպներուն տակ։

Միջին դարուն, երբ սկսան քաղաքացիական կռիւները, հռոմէական կեանքը կեդրոնացաւ մասնաւորապէս Կապիտոլին շուրջ։ Հրեաներն ալ հետեւեցան Հռոմայեցիներուն եւ քաշուեցան գետին ձախ եզերքը, քառակուսի հողամասի մը վրայ, որ կը տարածուէր Ցարբէյտ կամուրջէն մինչեւ այժմու Կապիտոլի կամուրջը։ Կեթօյի գաղափարին հետեւելով, եղքէն այս թաղին շուրջ բարձրացուցին պարիսպներ։

Կեթօյի այս մարդիկը ենթակայ էին ամէն տեսակ հալածանքներու եւ արհամարհանքի։ Արգիլուած էր իրենց մտնել Յաւիտենական Քաղաքի հասարակաց եւայլներուն մէջ։ Այդ նպատակով, պարտաւոր էին կրել կարմիր գլխարկ։ Սակայն օր մը կարճատես կարդինալ մը կը սխալի եւ իբրեւ բարձրաստիճան եկեղեցական կ'ողջունէ Իսրայէլացի մը։ Նման դայթակղութիւններէ խուսափելու համար, կը հրամայուի Հրեաներուն գլուխը դնել դեղին գլխարկ։

Այս նշանով, անոնց կ'արգիլուէր հետեւիլ ազատ ասպարէզներու, արտօնուած էին միայն թէժիկ դառնալու։ Ոչ մէկ քաղաքական իրաւունք ունէին։ Ամէն տարի, Հրեայ գաղութին ներկայացուցիչները պարտաւոր էին Պապին ոտքը երթալու, իրենց յարգանքը մատուցանելու Օրինաց գրքէն փաթոյթ մը բռնած։ Պապը չէր կարդար եւ ձախ ուսին վրայէն ետեւ կը նետէր։ Բարեկենդանի օրերուն, Հռոմի քաղաքապետութիւնը սովորութիւն ունէր կազմակերպելու հանդէսմը, «Վաղը Հրէից»,— Հրեաներ էին որ կը վազէին կրկէսին մէջ։ Բայց Հրեաներուն տառապանքը չէր վերջանար ասով,— Պապին մարդիկը ժամանակ առ ժամանակ Ս. Գրիգոր եկեղեցին կը տանէին Հրեաները եւ կ'առաջարկէին ընդունիլ քրիստոնէութիւնը,— այդ նպատակով աւետարաններ կը կարդային անոնց գլխուն։ Հրեաները, չուզելով մտիկ ընել, գաղտնօրէն լաթ կը թխէին իրենց ականջին մէջ։ Ուստի Պապին մարդիկը, քարոզէն առաջ, պաշտօն ունէին խիստ քննութիւն մը անցընել Հրեաներուն ականջները։ Իսկ ուրիշ պաշտօնեաներ, գաւազան ի ձեռին, կը հսկէին, որ Հրեաները չքնանան եւ անպայման մտիկ ընեն, այլապէս անոնց գլխուն կ'իջեցնէին անխնայ։ Պատմութիւնը չըսեր թէ Հրեաները քրիստոնեայ դարձան, չդիմանալով այս տառապանքին։

Հրեաները իրաւունք չունէին Հռոմէն դուրս այլ տեղեր երթալու։ Այս հրամանը իրենց յիշեցնելու պաշտօնէնէր ծերակուտական մը, որ, երբ ունկնդրութեան կ'ընդունէր զանոնք, կեց մը կը զարնէր անոնց յետոյքին ու կը ճամբէր։

Սթափո՞ւմ թէ ճարտասանութիւն

Վերջերս Երեւանի մէջ գումարուեցաւ ուսուցչական համագումար մը, ուր Ա. Խանջեան կարեւոր ճառ մը խօսեցաւ՝ ճննելով ազգայինն ու միջազգայինը արուեստին մէջ։ Կ'առնենք գլխաւոր մասերը.—

Հայաստանի մէջ մենք մշակոյթի շարժումը առաջ կը տանինք Ստալինի այն ցուցմունքով թէ բոլոր ժողովուրդներու ազգային մշակոյթը, լեզուն, դպրոցը եւ մամուլը պէտք է զարգանան խորհրդային հիման վրայ։

Հայաստանի մէջ ամէն տարի կը հրատարակենք այնքան հատոր գիրք, որքան առաջ կը հրատարակէին տասնեակ տարիներու ընթացքին։ Մենք մայրենի լեզուով դասագիրքեր կը հրատարակենք ոչ միայն դպրոցական եւ միջնակարգ, այլ եւ բարձրագոյն դպրոցներու համար։ Կը հրատարակենք ոչ միայն արդի խորհրդահայ եւ խորհրդային գրականութիւնը, այլ եւ մեր գրականութեան դասական գործերը։

Մեր շարժանկարը, որ վերջերս տոնեց իր գոյութեան առաջին տասնամեակը, յաղթահարելով առանձին սայթաքումները եւ սխալները, կը կիրարկէ Ստալինի բանաձեւը՝ ազգային ձեւով բանուորական արուեստ ստեղծելու մասին։ Այսպէս, ան ծրագրած է նաեւ վերարտադրել դասական լաւագոյն երկերը, ինչպէս Պէպօն, Գիքոր եւն.։

Ընկերնե՛ր, ըսի թէ մշակոյթի ասպարէզին մէջ կը հետեւինք Ստալինի ցուցմունքներուն։ Բայց ատոնց պայքարի չէ որ կ'իրագործուի ձեւով ազգային, բովանդակութեամբ միջազգային մեր նոր մշակոյթը։ Մենք կը հսկենք, կը պայքարինք որ դիմակաւորուած դասակարգային թշնամին չխախտէ մեր գիծը։ Մենք կը պայքարինք մեծպետական (ռուսական) ազգայնամոլութեան դէմ, որ կը ձգտի նսեմացնել փոքր ժողովուրդներու մշակոյթին ազգային ձեւով զարգացման նշանակութիւնը, որ վերջէն, արհամարհանքով կը նայի փոքր ժողովուրդներու մշակութային շինարարութեան խնդիրներուն վրայ, որ, ուրիշ խօսքով արտայայտելով նախկին իշխող ազգութեան մեծով դասակարգերու իղձերն ու ձգտումները՝ կ'աշխատի պահել այն անհաւասարութիւնը, որ մինչեւ յեղափոխութիւն կը տիրէր ազգութեան եւ փոքր ժողովուրդներու միջեւ։

Կը յիշէ՞ք Վ. Վաղանեանը։ Այսօր արդէն հակայեղափոխական ճահիճը ինկած Վաղանեանն էր որ «պաշտպանելով» միջազգայնութիւնը ... ընկեր Ստալինի դէմ, կ'ըսէր.

— Ի՞նչ ազգային բանուորութիւն, ի՞նչ ազգային մշակոյթ։ Համաշխարհային բանուորութիւնը մէկ է եւ անբաժան եւ պէտք է ունենայ մէկ եւ անբաժան մշակոյթ։

Այսօր ծիծաղելի է նոյն իսկ լսել հակալէնինեան այս բարբանջանքը։ Ընկ. Ստալինի ղեկավարութեամբ ջախջախելով մեծպետական շովինիզմի արտայայտութիւնները, կուսակցութիւնը ձեռք բերաւ ազգային հանրապետութիւններու զարգացման այն նուաճումները, որոնցմով այսօր իրաւամբ կը պարծենանք։

Մենք աւելի բարձր զգաստութեամբ պէտք է շարունակենք պայքարը մեծպետական ազգայնամոլութեան արտայայտութեանց դէմ։ Պէտք է հսկենք, որպէսզի մեծպետական ազգայնամոլութեան «հերոս»ները չխաբեն ազդեցութիւն ունենալ մեր մշակոյթի շինարարութեան որ եւ է բնագաւառի մէջ։ Իսկ անոնք կան, դեռ կը զգացնեն իրենց գիրենք։ Օրինակ մը միայն։

Պետական հրատարակչականը հրատարակած էր Դուբեանի երկերու փոքր մէկ ժողովածու։ Փոխնեցան մարդիկ,— եւ բանէն դուրս եկաւ նաեւ ... համայնավարներ,— որոնք փորձեցին սուինով դիմաւորել այդ գործը։ Իբր թէ ի՞նչ պէտք կայ, մեր ինչ գործն է տպագրել Դուբեանը։

Ծիծաղելի կ'ըլլար լուրջ վէճի բռնուիլ այդ մարդոց հետ, որովհետեւ անոնց հարցադրումը, որ ամէնէն առաջ արդիւնք է տգիտութեան, մեծպետական ազգայնամոլութեան յայտնութեան մէկ արտայայտութիւնն է։ Որովհետեւ, ո՞վ չի գիտեր որ մենք չէ որ պիտի թքնենք անցեալի մշակոյթին ժառանգութեան վրայ, որ մեր պարտքն է քննադատօրէն վերամշակել այդ ժառանգութիւնը, տալ անոր Մարքս – Լէնինեան գնահատականը, քննադատօրէն իւրացնել այդ ժառանգութեան ժողովրդավար տարրերը։

Մենք աւելի ուժեղ զարկ պիտի տանք մերդասականներուն հրատարակութեան եւ անոնց ասարկայական քննադատութեան գործին։ Մեծպետական շովինիզմը թաքնուած կեղծ միջազգայնութեան փեշերուն տակ, աւելորդ կը համարէ անցեալի ուսումնասիրութիւնը։ Չենք կրնար շարժանկարել որ նման ձգտումները կրցած են ժամանակ մը տեղ գտնել մեր մօտ։ Այլապէս ինչո՞վ բացատրել այն երեւոյթը, որ մեր դպրոցներու ծրագրին մէջ կը բացակայէր անցեալի ուսումնասիրութեան ճիւղը։ Մենք կ'ուղղենք այդ սխալը եւ առաջարկեցինք կրթական գործավարութեան որ այս տարուընէ իսկ ծրագրի մէջ մտցնէ անցեալի ուսումնասիրութիւնը, Մարքս – Լէնինեան լուսաբանութեամբ։ Այս տարուընէ վերակազմելով համալսարանը, աւելի լայն ծաւալ պիտի տանք անցեալի ուսումնասիրութեան։ Այս նպատակը կը հետապնդէ նաեւ հայկական խորհրդային Հանրագիտարանը, որուն առաջին հատորը կը պատրաստուի տպագրութեան։

Երբ կոչ կ'ընեմ զգաստ ըլլալ մեծպետական ազգայնամոլութեան, կեղծ միջազգայնութեան դէմ, անմիջապէս պիտի չյիշեմ մեր հետեւեալ կարեւորագոյն պարտականութիւնը.— Անխնայ ըլլալ եւ ջարդ ու փշուր ընել հայկական ազգայնամոլութեան ամէն արտայայտութիւն, ազգային – ռամկավարական ամէն ձգտում։ Ազգային ռամկավարներ կը փորձեն ամէն կերպով յարմարիլ պայմաններուն, մեր մշակութային աշխատանքները շեղել ուղիղ, Լէնինեան ճամբէն։ Անոնք կը ձգտին ոչ միայն ազգային ձեւ, այլ եւ ազգային բովանդակութիւն տալ մեր մշակոյթին։ Անոնք հնդկահաւի պէս կը փքանան «անցեալի փառքերով»։ Անոնք մեր ժողովուրդը կը հակադրեն հարեւան ժողովուրդներուն։ Անոնք մեր աշխատաւորութեան ոխերիմ թշնամիներուն գործակալներն են։ Անոնք կը ձգտին անջատել մեր ժողովուրդը բանուորական յեղափոխութենէն եւ վերականգնել դրամատիրութեան տիրապետութիւնը։

Ահա թէ ինչո՞ւ կործանիչ պիտի ըլլան մեր հարուածները ազգային ռամկավարութեան դէմ, անոր ամէն մէկ արտայայտութեան դէմ։

Երկու ճակատի վրայ լէնինեան պայքար մղելով է, որ պիտի կրնանք ապահովել մեր մշակութային շինարարութեան յետագայ աւելի բուռն աճումը։ Մեծպետական (ռուսական) շովինիզմի եւ հայկական նացիոնալիզմի դէմ ուղուած պայքարն է, որ պիտի ստուգէ մեր մշակութային շարքերու դասակարգային կոփուածութեան չափը»։

Նոյն ճառին մէջ, ըսելէ յետոյ թէ ուսուցչութեան բացարձակ մեծամասնութիւնը իրենց կողմն է, Ա. Խանջեան յիշած է նաեւ հետեւեալ դէպքը.

«Դասակարգային թշնամին դեռ կը շարունակէ գործել ուսուցչի դիմակին տակ։ Ահա ձեզի վերջերս դիմակազերծուած Տարագրոսը, որ ուսուցչի դիմակին տակ խիկական հակայեղափոխական աշխատանք կը կատարէր աշակերտներու մէջ։ Ան կը բացատրէր որ առաջին հնգամեակը քաղցի հնգամեակ էր, որ «եթէ հինգ մատները կը հաւասարին, ընկերվարութիւնն ալ կը կառուցուի»։

Հետաքրքրական է որ, դիմակազերծուելէ յետոյ, այդ մարդը հետեւեալ գլուխ գործոցը գրած է իր բացատրագիրին մէջ.—

«Ինչ կը վերաբերի ընկերվարութեան կառուցման, չատոնց, խորհրդային իշխանութենէն առաջ, ես բացած եմ որ վերջնական յաղթանակը ընկերվարութեան է, եւ նոյնիսկ մէջբերում մը ըրած եմ գրաբար գիրքերէն.— Եղիցի մի հօտ եւ մի հովիւ, այսինքն մէկ դասակարգ եւ հաւասարութիւն» (Ծիծաղներ)։

Հէնց միայն այս «հօտն ու հովիւը» բաւական չէ՞, տեսնելու համար Տարագրոսի հակայեղափոխական ներքին էութիւնը։ Ճիշդ են շարժած մեր ընկերները, զայն դուրս հանելով ուսուցչի պաշտօնէն»։

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (4)

«ՏԱՆԸ ՄԷԿ ՀԱՏԻԿ ՃՐԱԳՆ ԷՐ»...

Այս ո՞ւտեղէն... պառաւը, շատոնց գուշակած էր որ, Պապլէին եւ Սիրանին մէջտեղ «բաներ մը» կը դառնային։ Նոյն իսկ, անգամ մը, երբ իրիկնալ մութին, Պապլէն ձիթենիքին տանիքէն վար ցատքած էր, ու «օլորուկը» կորսուած, ինքը, կամաց մը, ոտքերուն մատներուն վրայ՝ հասած էր մինչեւ խաթունենց ցած տանիքը, որ տեղէն կ'երեւար «ձիթենիքին օլօրուկ»ը ու տեսած էր ի՛նչ տեսնայ... «օ՛... մեղա՛յ... մեղա՛յ քեղ Տէ՛ր...» Պապլէն ու Սիրանը երկու սիրահար օձերու պէս, իրար պլլուած էին։ Այն ատեն «աչք գոցուկ» ըրած էր, Պապլէին ականջին բաներ մը փսփսած էր, ու Պապլէն «ալ չիմ ընեմ» ըսած էր։ Պառաւը հաւատացած էր անոր խօսքին, ու ալ չէր հետապնդած։ Ենթադրած էր որ «ալ իրարմէ պաղեցան»։ Ու ահա... ամիսներ վերջ կրկին «Սիրան» անունը Պապլէին շրթունքներուն վրայ՝ եւ, այսպէս վճռականօրէն... ու խե՛ղճ պառաւը, ինկաւ դառն մտածումներու մէջ։

Սիրանին իսկական, մկրտուած անունը Շայրխատն էր, բայց, երբ անհայր մնաց, ու քեռին «Ամելիքա» էն գալով զինք, ու իր եղբայրը-Սահակը քաղաք դպրոց ղրկեց, քաղաքցի աղջիկները ծիծաղեցան այդ անունին վրայ։ Այս պատճառաւ, Սիրանին վարժուհին, յարմար նկատեց, հին անունը վերցնել եւ նոր անունով Սիրան կոչել, մանաւանդ որ, ինկպէս ալ ան, Սիրան անուան չափ գեղեցկութիւն ունէր։ Զափաւոր կազմ մը։ Սեւ, երկայն գոտւղ մազերը փայլուն մետաքսի նման, փռուած ուսերուն վրայ։ Մորթը ձիւնի կտոր եւ ոչխարի լա՛յն ու խոշոր աչքերով։

Սիրանին ներկայութիւնը քաղաքի դպրոցին մէջ իր ընկերակիցներուն, շատերու նախանձը շարժեց։

«Գիւղացի աղջիկ մը դպրոց պիտի գայ» երբ ըսուէր, քաղաքին աշակերտութիւնը կը պատրաստուէր ընդունելու կօշտ ու կոպիտ, վիզը ծուռ, ամչկոտ երեւոյթով մէկը։ Բայց, այս անգամ սխալ ենթադրած էին։ Սիրանը, իր գեղեցկութեան հաւասար ունէր նաեւ լա՛ւ համարձակութիւն, եւ այս, առաջ եկած էր անոր մօրը ազատամտութենէն ու «երեւ տալէն», ինչպէս կ'ըսէին գիւղացիները։

Սիրանը մէկ տարի միայն քաղաքին դպրոցը մնաց, ու այդ մէկ տարին, բաւական եղաւ որ որոշ չափով գրել կարդալ սորվի. ուսման մանաւոր փափաք ունենալով, հետեւեցաւ ինքնաշխատութեան։ Քաղաքէն իր հետ բերած մեծ ու փոքր գրքերը մէկ քանի անգամ քաղուածաբար կարդաց, ու չգիտցած չհասկցածները երեց կնոջմէն սորվեցաւ։

Սիրանին մայրը, Նաղնաղ պաճին, մեծ փափաքով դպրոց ղրկած էր իր զաւակները, Սահակը եւ Սիրանը։ Բայց յետագային սախալեցաւ աղջիկը շուտ մը դպրոցէն հանել եւ քաղաքէն իր հետ բերած անունը — Սիրան — վրան մնաց։ Գիւղացիները մոռցան իր հին անունը։ Երկու տարի վերջ, Սահակն ալ լմնցուց դպրոցը, եւ գիւղ վերադառնալով լծուեցաւ դաշտային շինարար աշխատանքի։

Ու Սիրանը, քաղաքէն գալէն վերջ՝ աւելի շատ մօտեցաւ Պապլէին, քաղաքէն իր հետ բերած բոլոր ճարպիկութիւններով։ Թուրվանտա Քուրօն, այդ գիտէր։ Գիտէր որ, Սիրանին եւ Պապլէին ամենօրեայ տեսութիւնները երթալով կը սերտանան։ Բայց մինչ այդ միամիտ էր եղած, հաւատալով թէ՝ այդ բոլորը առաջ կուգային փոխադարձ յարգանքէն եւ միամիտ, մաքուր, իր գիտցած, հասկցած սէրէն։ Իսկ ա՞յժմ ... այժմ խնդիրը ուրիշ հանգամանք առած էր։ «15 տարուան տղու խօսքը ուրիշ, 18 տարուան տղուն խօսքը ուրիշ» կը մտածէր։։

Պառաւը, գլուխը կախ երկար մըտածեց։ Պապլէ եւ Սիրան անունները, իրենց բոլոր օրերով ու դրուագներով «կռվանտ» էին բռնած անոր գլխուն մէջ։ Այս բոլորին ծայրը, յոռետես պառաւը մեծ վտանգ մը կը տեսնէր։ Զէ՞ որ Պապլէն օրէնքէն ծռած ու, ուրիշին նամուսին հետ ինկած էր, հապա եթէ իմանայի՞ն ...

— Զխօսի՞ս, Փիրէ, (ծերուկ) եա՛... կ'ուզես որ զիս ջաղջխպա՞ն մեծցունես ... Աչքիս լոյսն ես, աչքիս լոյսն ես կ'ըսես, ու զիս «չօպան» մեծցնել կ'ուզես, ըսաւ Պապլէն կրքոտ եւ կէս լացով։

— Որ ինծի նայիս, հազար հեղ լաւ է «չօպան» մեծնաս՝ քըմծ տը վարժապետ դառնաս — պատասխանեց պառաւը, բարկութենէն կայծ կտրած։

Մեծ մօրը վիճը, ցաւ էր Պապլէին համար, չուզեց աւելի առաջ երթալ։ Գիտէր որ, ան իր աչքին լոյսէն աւելի կը սիրէր զինքը։ Գիտէր որ, առանց իրեն, ան, շատոնց մարած, հող դարձած էր։ Մեծ մայրը դողդոջ ձեռքերով խնամած էր զինքը, ու այս հասակին հասցուցեր էր, կ'արժէր հիմա այդ ծերուկը չարչարել — մտածեց Պապլէն ու կարծես զղջացած, սրբեց աչքին թարթիչներէն կախուած արցունքի կաթիլները, ու գնաց նստաւ անոր ծունկերուն մօտ։

Պառաւը, հասկցաւ Պապլէին հոգին։ Սիրտ առած շարունակեց.

— Տղա՛ս, ... տղա՛ս Պապլէ, ես քու օտխ փուչին ղուրպան, ձագս։ Ինչ որ կ'ուզես սորվեցունեմ, ինչ որ կ'ուզես հագուեցնեմ, ի՛նչ որ կ'ուզես կերցունեմ, մինակ, խաւրուս, եկո «վաղ» անցիր էդ Սիրանէն։ Ամօ՛թ է տղաս, մե՛ծ ամօթ է... Սիրանը քու քոյրիկդ է։ Սահակը եղբայրդ։ Դրացի ենք, բարեկամ ենք, երկուքդ մէկ օրրանի մէջ մեծցած էք ... Միասին աղ ու հաց կերած էք, ու հիմա ... Սիրանին հետ «ծո՞ւռ» ... ամօթ է տղաս ... որ գիւղացիները իմանան, որ մայրը իմանայ ... որ եղբայրը իմանայ ... «վաղ» անցիր, ասլանս, տահա քու կարգուելուդ ատենը չէ, որ ատենը գա՛յ ... մամադ քեզի համար քառսուն գեղէ աղջիկ կը գտնէ ...

Վերջին խօսքերուն հետ, աչքերը թրջեցան, չորացած ձեռքերը դողացին, շրթները սարսռացին ու սկսաւ հեկեկալ ...

Պապլէն չէր ուզեր վիշտ պատճառել մեծ մօրը։ Կը զգար որ, ըսածները, ճշմարտութիւններ էին։ Բայց ... չափազանց դժուար էր հրաժարիլ Սիրանէն։ Առժամապէ՞ս, դուցէ՛ ... բայց միշտ, տեւական,— անկարելի էր։

ՄԻՍԱՔ ՄԻՐԶԷ

(Շարունակելի)

Դաշտահանդէս
ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Անիէռ-Պուա-Քոլոմպի Վիշապ կոմիտէին կողմէ եւ հովանաւորութեամբ Եւր. Կեդր. Կոմիտէի. այսօր կիրակի առաւօտէն մինչեւ իրիկուն Արժանթէօյի անտառին մէջ։

Կը նախագահէ՝ ընկ. Գ. ԲԱԼԱՅԵԱՆ

Պիտի խօսին ընկերներ՝ Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ եւ Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ

գեղարուեստական ձոխ բաժին՝ ճոխ եւ մատչելի պիւֆէ

Մասնակցութեամբ «ԵՓՐԱՏ» նուագախումբի։

Հաղորդակց. միջոցներ.— *Փորթ տը Քլիշիէն առնել 40 թիւ հանրակառքը՝ Սէն-Լազարի կայարանէն շոգեկառք եւ իջնել Կառ Արժանթէօյ, ուր պիտի սպասեն առաջնորդներ ցոյց տալու համար հանդիսավայրը։*

Դաշտահանդէս
ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

կազմակերպուած՝ *ՀՐԱՅՐ, ՌԱԶՄԻԿ եւ ՏԱՒՐՈՍ ԽՈՒՄԲԵՐՈՒ ԿՈՂՄԷ*

Առնուվիլի անտառին մէջ, Bois de Conduis

ԱՅՍՕՐ ԿԻՐԱԿԻ ԱՌԱՒՕՏԵԱՆ ԺԱՄԸ 9էն ՄԻՆՉԵՒ ԻՐԻԿՈՒՆ

Կը նախագահէ՝ ընկ. Լ. ԳԵՒՈՆԵԱՆ

Կը խօսին ընկերներ՝ ԱՐՇԱԿ ՋԱՄԱԼԵԱՆ եւ ուրիշներ

գեղարուեստական գեղեցիկ ժամանց։ ճոխ պիւֆէ դիւրամատչելի գիներով։ փափաքողները կրնան ժաշերնին միասին բերել։

Հաղորդակցութեան միջոց.— Gare du Nord*էն շոգեկառք առնել ժամը 9, 10.8, 10.17, 10.35, 10.50, 11.28, 12.09, 13.17, 13.27 եւ իջնել* Villiers-le-Bel-Gonesses*։ Առաջնորդներ ցոյց պիտի տան հանդիսավայրը։*

Անձրեւի պարագային կը յետաձգուին դաշտահանդէսները։

ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ
կազմակերպուած
ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ
ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ ՊԱՐՏԷԶԸ

1 ՊՈՒԼՎԱՐ ՏԻՒ ՆՈՐ :—: ԼԸ ՐԷՆՍԻ

ԿԻՐԱԿԻ 30 *ՅՈՒԼԻՍ* 1933, *ԺԱՄԸ* 14*էն* 22

ՇՐՋԱՆԱՒԱՐՏՆԵՐՈՒ ՎԿԱՅԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԲԱՇԽՈՒՄ

Սիրուն օփէրէթ մը վարժարանի Սանուհիներու կողմէ։

Մարզական խաղեր, երաժշտութիւն, սիրուն անակնկալներ եւ պարեր

Սանտրոսեան վերակազմուած ջօսթիւմէ խումբը՝ թանկոյի եւ ֆօքսի երկու ճազեռով։

ՊԱՐ — *ՃՈԽ ՊԻՒՖԷ*

Անձրեւի դէմ պաշտպանուած վայր։

Մուտք **5** *ֆրանք։*

Հաղորդակցութեան միջոցներ.— *Թրամուէյ՝ Օփէրայէն կամ Ժօրէսէն 21 Ա.* — Gare de l'Est*էն Կարկանի գիծը, իջնել՝ Րէնսի-Փավիյեօն։*

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

Դպրոցասէրի Տիկնանց Ընկերութեան Վէնսէնի եւ Շրջանի հանդէսը տեղի կ'ունենայ հովանաւորութեամբ Կեդրոնական Վարչութեան

Այսօր կիրակի ժամը *2.30*ին տեղւոյն մանկապարտէզի սրահին մէջ *1,* rue du Midi, (Place de la Mairie) սրճարանին Ա. յարկը կը խօսին՝ *ՏԻԿ. ԷԼԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ եւ Պ. Կ. ԲԱՍՄԱՋԵԱՆ* «Անիի» մասին եւ մոգական լապտերով ցոյց պիտի տայ պատմական հնութիւններ։

Կ'երգեն եւ կ'արտասանեն աշակերտները։ *Մուտքը ազատ է։*

ՏՕՔԹ. ՍՊԱՐԹԱԼԻ
ՓԱՐԻԶԻ ԲԺՇ. ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԷՆ

Նախկին գլխաւոր բժիշկ եւ վիրաբոյժ Իզմիրի Ազգ. հիւանդանոցին

44 Rue Poissonnière. Մէթրօ՝ Bonne Nouvelle

ընդունելութիւն ամէն օր ժամը *14—18* եւ ժամադրութեամբ

ԲՈՒՐԴԵՐ

կը ծախենք ամէն տեսակ բուրդեր՝ Թրիքօ շինողներու համար։ Միշտ պատրաստ ունինք 50,000 քիլօ ամէն տեսակի գոյներով բուրդեր՝ Թիւ *2)28, 3)28, 2)32, 2)36, 2)40* (grosse laine):

Դիմել՝ **DOERFLINGER,**

31, rue de Maubeuge, Paris (9) Métro: Cadet

Մասնաւոր բուրդ լոգանքի հագուստներու համար։ Շրջուն վաճառորդներու համար բուրդէ կծիկներ։ Գաւառէն եկած ապսպրանքները կը ղրկուին ապսպրանքներու ստացման օրը։

Հայերու ժամադրավայրը ճաշարան ՖԼՕՐԻԱ

61, Rue Monsieur le Price, Paris (6)

Մէթրօ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ — Հեռաձայն Danton 52-73

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ

CABINET de Me V. YARJANIAN
JURISCONSULTE

Procédure Générale — Mandataire en Justice

44, Rue La Fayette, Paris (9) Tél. TAITBOUT. **53-32**

Կը ստանձնէ ամէն տեսակ դատական գործեր։ Անձամբ կը պաշտպանէ Առեւտրական եւ Հաշտարար դատարաններու առջեւ։ Ամուսնութեան եւ ամուսնալուծման, եւ ժառանգական բոլոր գործողութիւնները կը կատարուին արագութեամբ։ վարչական դիմումներ Նախարարութեանց մօտ։

կ'ընդունի, ամէն օր, ժամը *9*էն *11,* եւ *5*էն *7:*

Aux Etoiles de la Perse

Restaurant TÉHÉRAN
33, RUE DES ECOLES, PARIS (5)

Պարսկական եւ եւրոպական համեղ կերակուրներ

Գիները չափաւոր։ SALON DE THÉ

Ամէն ուրբաթ պարսկական երաժշտութիւն։

Restaurant ARABIAN
ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԵՒ ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ
ՄԱՔՈՒՐ ԵՒ ՀԱՄԵՂ ԿԵՐԱԿՈՒՐՆԵՐ

31bis RUE DU FBG. MONTMARTRE

Tél. Prov. 57—65 Մէթրօ **Montmartre**

ԳԻՆԵՐԸ ՇԱՏ ԱԺԱՆ
ԱՆՍԱՐՍԱՏ ՕՂԻ ԱՂԱՆԴԵՐՆԵՐՈՎ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

Ս. Տնկոյեան եւ պարագաները իրենց խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնեն բարեկամներու, հայրենակիցներու, Մարսէյլի Բարձր Հայքի Երիտասարդաց միութեան եւ ամէն անոնց որոնք անձամբ կամ գրաւոր ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց սիրելի քրոջ ԱՍՏՂԻԿ ՏՆԿՈՑԵԱՆԻ դառնակսկիծ մահուան առթիւ։

Մարսէյլ 20 յուլիս, 1933

գուշակուհի

ՏԻԿ. ՄԱՐԻԱ ՁԷՆԻ

կը բացատրէ անցեալը, կ'առաջնորդէ ներկային մէջ, կը գուշակէ ապագան, ըստ ձեռքի գիծերուն, աստղերու եւ քարտերու։

Ամէն օր (կիրակի ալ մէջը) *ժ. 3-7*, բացի Եշ.էն։ 62 Rue de la Rochefoucauld, բակին խորը, Բ. յարկ, աջ կողմ, Métro Pigalle.

ԿԱՐԵՒՈՐ

Ցանօթ օրիորդ մը կը ստանձնէ ֆրանսերէնի, անգլիերէնի, գերմաներէնի եւ հայերէնի դասեր տալ տուներու մէջ։ դիմել Յառաջի վարչութեան։

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

ՆՈՐ ՏԵՍԱԿ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ԱՄԷՆ ՀԱՅ

Ըլլայ մտաւորական, վաճառական, արուեստագէտ արհեստաւոր, շարժավար, հեծելանուորդ, ինքնաշարժի տէր կամ պարզ անցորդ

ՊԷՏՔ Է ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԻ՝

LIGUE de DÉFENSE GÉNÉRALEի
ORGANE de CONTENTIEUX GÉNÉR L

Siège: 94, rue Saint-Lazar. Paris (9). Métro: Saint-Lazare

Directeur - Fondateur: WAHÉ

Jurisconsulte de Droit Français et International Privé

R. du C. Seine 572,985 — Chèques Postaux Paris C. 699 - 51 — Adr. télég.: Ligdefgen Paris

Consultation: de 8 à 10 & 17 à 19 heures — Tél. PIGALLE: 67 - 69

Որովհետեւ ան ստեղծագործութիւնն է ֆրանսահայ իրաւագէտի մը, որ երկար ժամանակներէ ի վեր մասնագիտութիւն ստացած է գաղղիական եւ միջազգային իրաւաբանութեան ամէն ճիւղերուն մէջ, եւ որուն անցեալն ու արուեստագիտական խղճմտութիւնը անզգիտ են.

Որովհետեւ ան ամէնուն ճշմարիտ փրկարարն է.

«La Ligue de défense Générale»*ը ձեզ խորհուրդներ պիտի տայ ամէն խնդիրներու մէջ. ձեր ներկայացուցիչը պիտի ըլլայ եւ ձեզի պիտի պաշտպանէ ամէն դատարաններու եւ ատեաններու առջեւ։*

Երբ ձեզմէ պահանջուած տուրքերը չափազանցուած են, ան ձեզ պիտի բերէ ձեր իրաւունք ունեցած զեղչերը։

Ի դէպ արկածի, ան ձեզ վճարել պիտի տայ ձեր կառքերուն եղած վնասները, ինչպէս նաեւ ծախքերը եւ վնասուց հատուցումները, երբ անձին, ձեր կնոջ եւ ձեր զաւակաց համար, այս առթիւ ան իր վրայ կ'առնէ դատական բոլոր ծախքերը. եւ այն պարագաներուն մէջ որ շահագրգռութեան արժանի թուին իրեն, ան կը հաւանի բարեացակամօրէն դրամական օժանդակութիւն ընել, վճարելի՝ վերջնական կարգադրութեան միջոցին։

Ան կը գանձէ բոլոր վճելի առնելիքները, նոյնպէս ստանձնելով յարակից բոլոր ծախքերը։

ՏԱՐԵԿԱՆ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳԻՆ **100** *ՖՐԱՆՔ*

Աւելի մանրամասնութեանց համար, ի մասին իր պայմաններուն եւ երաշխաւորութեանց, դիմեցէք ձեր ապահովագրութեան միջնորդին կամ «Ligue de Défense Générale»ւ կեդրոնատեղին՝

94, Rue Saint - Lazare 94. Paris. Métto: Gare Saint - Lazare.

ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ Է

ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ Է ՖՐ. ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ դաշտահանդէսը 13 Օգոստոսին **St. Cloud***ի անտառին մէջ։*

Սրահի անյարմարութեան պատճառաւ յետաձգուած է Փարիզի Տարօն - Տուրուբերանի Հայրենակցական Միութեան ընտանեկան խնճոյքը։

ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻ
վիրաբոյժ - ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ
ՎԿԱՅԵԱԼ ՓԱՐԻԶԻ ԲԺՇԿԱԿԱՆ ՖԱՔՈՒԼԹԷԷՆ

14 Rue Lagrange, PARIS (5) Métro St. Michel *կամ* Maubert-Mutualité

*ՄԱՍՆԱԳԷՏ ՈՍԿԻ ՔՈՒՐՈՆԻ, ՊՌԷԶԻ եւ ԱՏԱՄՆԱՇԱՐ*ի բերնի, լինդերու, ակռաներու խնամք եւ վիրաբուժ. գործողութիւն

կ'ընդունի ամէն օր, ժամը *9 - 12* եւ կէս օրէ վերջ 2էն *8:* կիրակի եւ տօն օրեր 9էն մինչեւ կէսօր։

ԲԺՇԿԱԿԱՆ ԵՒ ԱՏԱՄՆԱԲՈՒԺԱԿԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴԱՐՄԱՆԱՏՈՒՆ
71 rue du Fbg. St. Martin, Paris (10)

Tél. Botzaris 53-61 — Métro Château d'Eau ou Gare de l'Est

Գիտութեան վերջին մեթոտներով կը բժշկենք՝ վեներական *ամէն տեսակ հիւանդութիւններ (ջերմամիզութիւն, ֆրանկախտ եւայլն), մորթի, ջղային, ստամոքսի եւ կնոջ հիւանդութիւններ։*

Բժշկումը կը կատարուի, X անդրմանիշակագոյն ճառագայթներով եւ ելեքտրականութեամբ։ Կը կատարենք մէզի եւ արեան տարրալուծում։

Կը խնամենք ատամի ամէն տեսակի հիւանդութիւններ։ Քուրօն՝ սկսած 100 *ֆրանքէն, պրեճ՝ ամերիկեան սիստէմով։*

Արժէքները շատ մատչելի. Մասնաւոր զեղչ բանուորներու եւ չքաւորներու։

Դարմանատունը բաց է ամէն օր առաւօտեան 9—12 *եւ* 3—8: *Կիրակի եւ տօն օրերը՝* 9—4:

Etude de Me BERNARD WAHÉ
(12 année)

Licencié en Droit de la Faculté de Paris

Ancien élève de l'École des Hautes Etudes Sociales

JURISCONSULTE

Droit Français et International Privé

94, Rue St. Lazare, Paris (9e) — Tél. Pigalle 67-69

Կը ստանձնէ ամէն տեսակ դատական խնդիրներ, ինչպէս նաեւ փողոցի արկածներ, անձամբ կը պաշտպանէ առեւտրական եւ հաշտարար դատարաններու առջեւ, կուտայ **certificats de coutumes**ներ, կը կատարէ ամուսնութեան եւ ամուսնալուծման վերաբերեալ բոլոր գործողութիւնները։

Կ'ընդունի ժամը 9—10 *եւ* 17—19: *Նաեւ ժամադրութեամբ*

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԴԱՐՄԱՆԱՏՈՒՆ

ՏԷՐ ԵՒ ՏՆՕՐԷՆ ՏՕՔԹ. ՄԻՀՐԱՆ Կ. ՔԷՇԻՇԵԱՆ

Նախկին բժշկապետ Մերսինի ֆրանս. հիւանդանոցներու

Պատուոյ մէտայլ ֆրանս. Առողջապահ. Նախարարութենէն

85. Rue Julien Lacroix. Paris (20)

Métro BELLEVILLE կամ **COURONNE** **Tél. MENIL. 45—43**

Բաց է ամէն օր կէսօրէ վերջ ժամը 2.50էն 7.50, (կէսօրէ առաջ միմիայն ժամադրութեամբ) կիրակի եւ տօն օրերը 10—12:

Հոն կը կատարուին՝ Ք. ճառագայթներով ամէն կերպ քննութիւն, շողանկարում (**radiographie**), գեր-մանիշակագոյն, յետ-կարմրագոյն եւ ուժեղ խորունկ դարմանում (**radiothérapie profonde**), նաեւ ՏԻԱԹԷՐՄԻԻ բոլոր կիրարկումները եւ ելեկտրաբուժական բոլոր ձեւերը, որ ներքին, արտաքին եւ մորթային բազմաթիւ հիւանդութիւններու դէմ գործուած գիտական ամենավերջին եւ զօրաւոր ազդակներն են։

Թոքախտաւորներու համար **pneumothorax**ի գործողութիւն։ Հակաշիւծախտային կանխարգելիչ եւ բուժիչ պատուաստ եւ շիճուկ (կատարելապէս անվտանգ)։

Ջղային եւ հոգեկան հիւանդութիւններու դէս քննեժական Թելադրական եւ փիլիսոփեան մէթոտներ։

Դարմանատունը ունի իր մասնագէտ բժիշկները աչքի, քթի, ականջի, ինչպէս նաեւ արանց եւ կանանց ծննդամիզային եւ վեներային հիւանդութիւններու համար։

Assurance Socialեի պատկանող հիւանդներու կը տրուի լուրջ խնամք։

Տօքթ. Մ. Քէշիշեան, որպէս մասնագէտ Ներքին հիւանդութեանց, կ'այցելէ նաեւ դրսի հիւանդներուն.

Ատամնաբուժարանը կը ղեկավարուի Փարիզի Համալսարանէն շրջանաւարտ ատամնաբոյժի մը կողմէ։ Ամենալաւ պայմաններ ակռաներու խնամքի եւ ոսկի կազմածներու (քուրօն եւայլն.) շինութեան համար։

Հայ մարզիկներու ուշադրութեան!

ԳՈՒԼՊԱՅԻ ՄԵԾԱՔԱՆԱԿ ՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ
Bas. chaussettes et grosse bonneterie

ՊԱԼԵԱՆ ԵՒ ԸՆԿ.

ՏԵՂԱՓՈԽՈՒԱԾ Է

99, Rue d'ABOUKIR Paris 2
(ԽԱՆՈՒԹԸ՝ ՓՈՂՈՑԻ ՎՐԱՅ)

Métro: Sentier — **Tél. Central 01 - 90**

ՃՈԽ ՄԹԵՐՔ ԱՄԷՆ ՏԵՍԱԿ ԳՈՒԼՊԱՆԵՐՈՒ

Այցելեցէք անգամ մը՝ տեսնելու եւ բաղդատելու մեր գիները։

ՅՈՒՆԻՍ 1ԻՆ ԲԱՑՈՒԵՑԱՒ

Comptoir FRANCO-ARMÉNIEN
11, Rue de Montyon, Paris (9)

Métro : Fbr. Montmartre et Peletier — *Tél. Province 50-90*

Կը կատարէ առեւտրական վարկի գործողութիւններ եւ կը զեղչէ ֆրանսաբնակ հայ առեւտրականներու, գործարանատէրերու եւ խանութպաններու կողմէ ներկայացուած առեւտրական մուրհակները։

Վարիչ Մ. ՃԱՆՇԵԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԸՆԴՀ. ԴԱՐՄԱՆԱՏՈՒՆ ·POLYCLINIQUE·
Ա. ՇԱՀՊԱՂԵԱՆ

49, ՐԻՒ ՏԷ ՓԸԹԻԹ ՄԱՐԻ, ՄԱՐՍԷՅԼ, ԳԵՏՆԱՅԱՐԿ

49, Rue des Petites Maries, Marseille. Rez de chaussée

Tél. 62 - 46

Կը դարմանուին ամէն տեսակ հիւանդութիւններ կարող եւ մասնագէտ բժիշկներու կողմէ։

ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԵԱՆ ՕՐԵՐԸ ԵՒ ԺԱՄԵՐԸ

Թոքերու հիւանդութիւններ	Գշ. ժամը 5, Եշ. ժ. 9, Կիր. 9:
Սրտի, լայներակութեան (վարիս), վերջնիխ բուժում նաեւ ներարկումներով.	Բշ. ժամը 5, Եշ. ժ. 5:
Ստամոքսի, աղիքի փայծաղի (տալախ), Թութքի (մայասըլ) հիւանդութիւններ։ Մայասըլի բուժում նաեւ ասեղներով։	Բշ. ժամը 4, Ուր. ժ. 4:
Ջղային հիւանդութիւններ	Գշ. ժամը 5, Եշ. ժ. 9, Կիր. ժ. 9:
Նորածիններու եւ երախաներու հիւանդութիւններ.	Գշ. ժամը 10, Եշ. ժ. 4:
Վիրաբուժական եւ Արկածի.	Բշ. ժամը 3, Դշ. ժ. 6, Ուր. ժ.3:
Ծննդամիզային հիւանդութիւններ (ջերմամիզութիւն).	Գշ. ժամը 6, Շբ. ժ. 12:
Ծննդաբերութեան եւ Արգանդի.	Գշ. ժամը 11, Շբ. ժ. 10:
Քթի, կոկորդի եւ Ականջի հիւանդութիւններ	Գշ. ժամը 9, Եշ. ժ. 10:
Աչքի հիւանդութիւններ.	Դշ. ժամը 11, Շբ. ժ. 11:
Մորթային հիւանդութիւններ. մազերու զօրացում	Դշ. ժամը 7, Շբ. ժ. 9:
Վեներական հիւանդութիւններ. Արանց եւ կանանց	Դշ. ժամը7, Շբ. ժ. 9:

Քննութիւն՝ արեան, Թուքի, մէզի, սերմի եւյլն.։

Կը կիրարկուին ելեքտրաբուժական բոլոր ձեւերը։ Շողանկարում (radio)։ Մարձում (massage)։ կը կատարուին ամէն տեսակ ներարկումներ։

Assurance Socialեի հիւանդներուն, ինչպէս նաեւ արկածի դէպքերու անմիջական՝ լուրջ եւ բարեխիղճ խնամք։

Դարմանատունը բաց է ամէն օր ժամը 9-12 եւ 3 - 7, կամ ժամադրութեամբ։ Կիրակի եւ Տօն օրերը՝ ժամը 9էն։

(Տրամադրելի են նաեւ վկայեալ Մանկաբարձուհիներ)։

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՐԵՔՇԱԲԹԻ 25 ՅՈՒԼԻՍ 1933

25 Juillet 1933

9րդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2247

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՉԱՐԱՇՈՒՔ ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԸ

Երէկ, 24 յուլիս 1933, լրացաւ առաջին տասնամեակը այն Միջկապարանոց խայտառակութեան որ կը կոչուի Լօզանի դաշնագիր:

Թուրքերը ուրախ են անշուշտ: Հպարտ՝ մանաւանդ անոր համար որ, տասը տարի առաջ իրենց գլխուն յոխորտացող պետութիւնները այսօր մրցումի ելած են իրարու հետ, բարեկամութեան դաշինքներ կնքելու, արդէն կնքուած համաձայնութիւնները ամրապնդելու, առեւտուրը զարգացնելու եւ ... Մօտաւոր Արեւելքի խաղաղութիւնը ապահովելու համար:

Ամէնէն հաւասարակշիռ միտքն ալ կը սարսի, աչքի առջեւ բերելով յաղթական Եւրոպայի պատկերը՝ Լօզանէն առաջ եւ Լօզանէն յետոյ:

Պատմութիւնը չէ արձանագրած հաւաքական վատութեան, չայլքեան չնականութեան եւ դասալքութեան այսպիսի պատկեր:

Եւ այն բոլոր յուշերը որ կը հրատարակուին տասը տարիէ ի վեր, Մեծ Պատերազմի եւ զինադադարի դէպքերուն առթիւ, Եւրոպացիներու թէ Թուրքերու կողմէ, այդ բոլորը տասնապատիկ աւելի կը սեւցնեն պատկերը:

Լօզանէն շատ առաջ, դեռ Սան Ռէմոյի եւ Սեվրի օրերուն (1920), այլ եւս գաղտնիք չէր Դաշնակիցներու մեղսակցութիւնը՝ Թուրքիոյ ազգ. շարժման մէջ:

Գաղտնիք չէր թէ Իտալացիները զէնք եւ ռազմանիւթ կը հայթայթեն, Անգլիացիները չտեսնելու կը զարնեն, Ֆրանսացիները գաղտնի բանակցութիւններ կը կատարեն:

Զէնքի մաքսանենգութիւնը կը կատարուէր նոյն իսկ Պոլսէն:

Եւ սակայն, այդ բոլորը եւ դեռ ուրիշ քստմնելի դաւադրութիւններ տեսնելով հանդերձ, մարդիկ չէին ուզեր կորսնցնել իրենց հաւատքը, եւ կը սպասէին նուազագոյն հատուցման մը:

Մինչդեռ, յաղթակա՛ն Դաշնակիցները չկրցան պաշտպանել իրենց իսկ իրաւունքները:

Սեվրի դաշնագրով, Թուրքիան պիտի ամփոփուէր իր բնական սահմաններուն մէջ: Անոր շնորհիւ, հալածական ժողովուրդները տէրը պիտի դառնային իրենց ճակատագրին, համաձայն Ուիլսոնի թիւրքերուն հետ արձակուած նշանախօսքերու:

Մինչդեռ Լօզանը եկաւ վերահաստատելու թրքական իշխանութիւնը եւրոպական ցամաքին վրայ, հոգ չէ թէ կրճատուած երկրամասով մը. (Թրակիա, Կէլիպօլու, Տարտանէլ):

Սեվրի դաշնագրով, Թուրքիան եւ դաշնակիցները կը ճանչնային անկախ եւ միացեալ Հայաստանի գոյութիւնը, սահմաններու վերջնական ճշդումը ձգելով նախագահ Ուիլսընի վճռին:

Լօզանով՝ Պոլիս մնացած փոքրամասնութեանց աւանդական իրաւունքներն անգամ կապուեցան Մ. Քէմալի քմահաճոյքին: Նոյն իսկ օտար հաստատութիւնները (դպրոց, հիւանդանոց) կորսնցուցին ամէն առանձնաշնորհ:

Եւ, տասը տարուան ընթացքին, Էնկիւրին այնքան հաւատարիմ մնաց իր յանձնառութիւններուն որ, տասնէն մէկ իսկ նկատի չառաւ նոյն իսկ Լօզանի դաշնագրին տրամադրութիւնները, երբ հարցը կապ ունէր փոքրամասնութեանց հետ:

Ան, միշտ հետեւողական, առաւելապէս գործադրեց ինչ որ ունէր մտքին մէջ: Ինչ որ ժառանգած էր Իթթիհատէն:

Եւ ահա, յառաջիկայ հոկտեմբերին, երբ կը վերաբացուի Ազգ. Մեծ Ժողովը եւ կը լրանայ հանրապետութեան ալ տասնամեակը, ան կը պատրաստուի վերջնապէս թաղել փոքրամասնութեանց դատը, ջնջելով յանուն Պատրիարքարաններու տրուած բոլոր իրաւունքները:

... Բայց, ի՞նչ օգուտ ողբալ այս բոլորին վրայ:

Թուրքերը իրաւունք ունին պարծենալու իրենց տասնամեակով, որովհետեւ Լօզանը պտուղն է իրենց հաւաքական աշխատանքին, իրենց միացեալ ճակատին, իրենց անսասան հաւատքին եւ մոլեռանդ գործունէութեան:

Թուրքերն ալ չունեցա՞ն սեւ օրեր: Այնքան սեւ որ, բաց աչքով կը տեսնէին Ալ Օսմանի կայսրութեան ահաղնադղորդ փլուզումը:

Պոլսէն մինչեւ Կիլիկիա գետինը կը թնդար օտար հեծելազօրքերու յաղթական գրոհին տակ, եւ ամբողջ Անատոլուն ակռայ կը կճրտէր:

Եւ սակայն, Թուրքը կը հաւատար իր ճակատագրին: Ան գիտցաւ ճակատ յարդարել, ուժ ամբարել եւ օգտուիլ բոլոր պատեհութիւններէն:

Սեվրի սարսափին տակ, ան մէկդի դրաւ ինչ որ կը բաժնէր ուժերը, եւ փարեցաւ դիմադրութեան պայքարին, փնտռելով միացման բոլոր կէտերը:

Անշուշտ, այս բոլորին մէջ, իրեն օգնական ունէր ոչ թէ Ալլահը, այլ դաւադիր եւ անբարոյական աշխարհ մը,— կարմիր Ռուսաստանն ու դեղին Եւրոպան:

Բայց, այդ ուժերն իսկ չպիտի կրնային մինչեւ Լօզան հասցնել Թուրքիան, եթէ ան ինքը նախապէս կազմակերպած չըլլար իր ինքնապաշտպանութիւնը: Այսինքն, եթէ գտած չըլլար իր ճամբան:

Արտաքին ո՛ր եւ է ազդակ, ինչքան ալ նպաստաւոր ըլլայ, չի կրնար օգնել քեզի, եթէ դուն պատրաստ չես:

Թուրքը պատրաստ էր պատեհ ժամուն համար,— եւ ունեցաւ Լօզանը:

Պատրա՞ստ ենք մենք, տասը տարուան փորձառութենէն յետոյ, գտնելու մեր ճամբան:

Ո՛ր եւ է Լօզան յաւիտենական չի կրնար ըլլալ, ամբողջ ժողովուրդի մը կամքին առջեւ:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՀՈՒՍԱՐՍԱՓԸ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

ՆՈՐ ՏՆՕՐԻՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ՝ ՀԻԹԼԵՐԱԿԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԹՇՆԱՄԻՆԵՐՈՒՆ ԴԷՄ

Յուլիս 22ին արտակարգ ժողով գումարեց Փրուսիոյ նախարարական խորհուրդը, նախագահութեամբ վարչապետ Կէօրինկի եւ ձեռք առաւ կարգ մը նոր միջոցներ, ազգային – ընկերվարական կուսակցութեան, անոր անդամներուն եւ պետական իշխանութեանց պաշտպանութեան համար: Հրամանագիր մը կը հրահանգէ դատական նախարարին՝ չեղեալ համարել եւ փակել բոլոր այն դատական հետապնդումները որ բացուած են նացիներու դէմ, յեղափոխութեան յաղթանակին համար կատարուած արարքներու առթիւ: Հրամանագիրը կը ճշդէ թէ այս ներումը կը վերաբերի 1933 մարտ 21էն մինչեւ 1933 յուլիս գործուած արարքներու:

Երրորդ հրամանագիր մը կը հաստատէ կեդրոնական ընդհ. դատախազութիւն մը, որ կապուած է դատական նախարարութեան և որուն պաշտօնը պիտի ըլլայ հետապնդել պետութեան թշնամիներուն բոլոր արարքները:

Նախարարական խորհուրդէն անմիջապէս վերջը տեղի ունեցաւ մասնաւոր խորհրդակցութիւն մը, որուն մասնակցեցան ոստիկանութեան տեսուչները, ընդհ. դատախազները, դատարաններու նախագահները եւ զինուորական վարիչներ: Այս առթիւ Պ. Կէօրինկ հետեւեալ յայտարարութիւնն ըրաւ մամուլի ներկայացուցիչներուն.

— Ես ընդհատեցի արձակուրդս եւ արտակարգ նիստի հրաւիրեցի նախարարական խորհուրդը, լուսաբանելու համար կենսական կէտ մը: Արդարեւ, նկատելի է որ պետութեան թշնամիները միայն երեւութապէս ընկճուած են: Աստին եւ անդին համայնավարը վեր կ'առնէ իր անպատկառ գլուխը: Քաղաքապահ զօրքին վրայ յարձակում եղաւ նոյնիսկ դատասրահի մը մէջ: Ես վճռած եմ գործել երկաթեայ ձեռքով: Այսուհետեւ ով որ կը յարձակի ազգային-ընկերվարական շարժման անդամներուն վրայ, իր կեանքով պիտի հատուցանէ իր մեղքը: Նախարարական խորհուրդը որոշած է ստիպողաբար կեդրոնական կառավարութեան քննութեան ենթարկել օրինագիծ մը, որուն համաձայն զինուորական ատեաններ պիտի կազմուին: Այս ատեանները մահավճիռ պիտի արձակեն բոլոր անոնց դէմ որ կը յարձակին ազգային ընկերվարութեան անդամներուն վրայ, կը վնասեն պետութեան հեղինակութեան եւ գոյութեան, եւ կը վարկաբեկեն Գերմանիան, վայրագութեանց պատմութիւններ տարածելով: Նկատի չպիտի առնուին մեղմացուցիչ պարագաներ: Ո՛վ որ կը յարձակի պետութեան պաշտօնատարներուն եւ ազգային – ընկերվարական քաղաքապահներուն վրայ, պիտի հատուցանէ իր կեանքով: Այսօրուընէ սկսեալ և ընդմիշտ, կայ միայն մէկ իշխանութիւն,— պետութեան կամքը՝ որ կը բխի գերման ժողովուրդին անսահման վստահութենէն:

Մէկի դէմ տասը պիտի սպաննուի

Հիթլէրական կուսակցութեան պաշտօնաթերթը հրատարակեց Հիթլէրի կողմէ նշանակուած լիազօր վարիչին՝ Ռիտոլֆ Հէսսէի հետեւեալ ազդարարութիւնը.

— Ֆրանսական հրեայ – ազատական յեղափոխութիւնը թաթխուեցաւ կիյոթինի արեան մէջ: Ռուսական հրեայ – բոլշեւիկ յեղափոխութիւնը կը հնչեցնէ տակաւին արձագանգը միլիոնաւոր աղաղակներու որ կը բարձրանան Չեկային նկուղներէն: Աշխարհի մէջ ոչ մէկ յեղափոխութիւն այնքան կարգապահ չեղաւ եւ այնքան քիչ արիւն չթափեց որքան ազգային – ընկերվարական յեղափոխութիւնը: Ոչ մէկ բան այնքան կը նեղէ նոր Գերմանիոյ թշնամիները որքան այս իրողութիւնը, ուստի, անոնք կը նգնին վայրագութիւններ յերիւրել: Այդ կարծեցեալ վայրագութիւնները մերկացուեցան իբրեւ սուտեր եւ այլ եւս որ եւ է ազդեցութիւն չեն գործեր. բայց հակառակորդները հանգիստ չունին: Կուսակցութեան վարչութիւնը իմացած է թէ գաղտնի գործակալներ առաքուած են ազգային – ընկերվարական շարքերուն մէջ: Այս գործակալներուն պաշտօնն է մարտական խումբերու անդամները մղել խոշտանգելու իրենց հակառակորդները, որպէսզի շինծու փաստեր ունենան, իրենց հնարած սուտերը ապացուցանելու համար: Ազգային – ընկերվարականներ, զինուորներ, զգուշացէք ձեր հակառակորդներուն դիտումներէն: Ամէն ազգային – ընկերվարական որ զոհ կը դառնայ գաղտնի գործակալներու, անողորմաբար պիտի վտարուի կուսակցութենէն եւ պիտի արգելափակուի կեդրոնացման բանակավայրի մը մէջ: Ամէն մարդ պէտք է գիտնայ թէ մենք միտք չունինք մեղմութեամբ վարուելու մեր հակառակորդներուն հետ: Թող գիտնան թէ մէկ հատիկ ազգային – ընկերվարականի սպանութիւնը մարքսեաններու եւ համայնավարներու կողմէ՝ պիտի հատուցուի տասնապատիկ՝ համայնավար եւ մարքսեան վարիչներու դէմ:

Բայց, ամէն ազգային – ընկերվարական պէտք է գիտնայ նաեւ թէ հակառակորդներ խոշտանգելը հրեայ – բոլշեւիկեան հոգեբանութիւն է եւ անարժան՝ ազգային – ընկերվարականի մը:

*** Տրամադրուած տնօրինութիւնները կը նախատեսեն նաեւ մինչեւ 15 տարի տաժանակիր աշխատանք անոնց որ կը փորձեն արգիլուած հրատարակութիւններ մտցնել Գերմանիա:

Արիւնալի կռիւ Սըլվագի մէջ

Պոլսէն կը հեռագրեն թէ յուլիս 21ին արիւնալի կռիւ մը տեղի ունեցաւ Սըլվագի մօտ, վեց հոգինոց աւազակախումբի մը եւ բազմաթիւ ոստիկան – զինուորներու միջեւ: Աւազակները լեռը տարած էին Թուրք մեծահարուստ վաճառական մը: Ոստիկանները հետապնդելով պահանջեցին անձնատուր ըլլալ: Վեց աւազակները մերժեցին վճռապէս եւ յայտնեցին թէ կը նախընտրեն ցմահ դիմադրել քան անձնատուր ըլլալ: Այն ատեն կռիւը վերսկսաւ կատաղօրէն եւ վերջացաւ միայն այն պահուն երբ սպաննուած էր վերջին աւազակը:

*** Ուրիշ հեռագրի մը համաձայն, Սամսոնի մէջ ձերբակալուած են խումբ մը աւազակներ որոնց մէկը 17 տարեկան պատանի մըն է, Մէհմէտ Գարապիւլէր: Հակառակ իր տարիքին, այս պատանին իբրեւ ցուցակ ծառայութեանց կը համրէ 21 սպանութիւններ, որոնց զոհերէն երեքը ոստիկան – զինուորներ են:

Ասորիներու տեղաւորումը Իրաքի մէջ

Մասնաւոր աղբիւրէ մը կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները.—

Ասորիներու տեղաւորման խնդիրը այս օրերս Իրաքի կառավարութիւնը զբաղեցնող կարեւոր գործերէն մէկն է: Ինչպէս յայտնի է, Իրաքի կառավարութիւնը անգլիացի պաշտօնատար մը վեց ամսուան պայմանաժամով հրաւիրեց զբաղելու Իրաքի Ասորիները տեղաւորելու խնդրով: Այդ պաշտօնատարը արդէն իսկ Իրաք հասած է եւ ներկայիս Մուսուլի մէջ ձեռնարկած է իր գործին: Կը թուի թէ տեղաւորման շուրջ տարակարծութիւններ կան Ասորիներու եւ Իրաքի կառավարութեան միջեւ, տեղաւորման վայրի, Ասորիներու ձեռքն ունեցած զէնքերու եւ այլ խնդիրներու շուրջ: Այս տարակարծութեան իբր հետեւանք վերջերս Մուսուլի երեսփոխանը Իրաքի խորհրդարանի մէջ հարցապնդման ենթարկեց կառավարութիւնը, որու անունով վարչապետ Ռաշիտ Ալի պէյ Կեյլանին պատասխանեց թէ, Իրաքի կողմէ տեղաւորման գործով զբաղող պաշտօնատարը ձեռնարկած է իր գործին ու պիտի շարունակէ զայն տրուած ցուցմունքներու համաձայն, կառավարութեան որոշումն է Ասորիները մէկ վայրի մէջ չտեղաւորել, այլ տարբեր շրջաններու մէջ. գալով զէնքերուն, յայտնեց թէ ամէնուն յայտնի է թէ ան որու կողմէ տրուած է Ասորիներուն. սակայն հանդերձ տեղաւորման շուրջ առէջ անախորժութեան պարագային կառավարութիւնը ի վիճակի է խստօրէն պատժելու անսաստողները:

Այս օրերս Պաղտատ կը գտնուի Ասորիներու կրօնապետ Մարշիմօնը, որ իր կարգին զբաղած է տեղաւորման խնդրով: Որոշ է որ Իրաքի կառավարութիւնը այս խնդրին մէջ կը վարուի իմաստուն քաղաքականութեամբ մը. կը մնայ որ Ասորիները նոյնքան իմաստուն ըլլան օգտուելու այդ քաղաքականութենէն: Ոմանք չարամտութիւն ունին այս գործին խառնել նաեւ Հայերու անունը: Հայերը այս երկրի մէջ ապրած են ու կ'ապրին խաղաղ ու հանդիստ. կառավարութենէն շատ գոհ են ու իբրեւ այս երկրի քաղաքացիներ միշտ ալ վայելած են կառավարութեան աջակցութիւնը: Քաղաքական հաշիւներ ունեցող հրձիգներու գործն է զրպարտութիւններ ընել, ջուր պղտորել անոր մէջ ձուկ որսալու համար. սակայն վստահ ենք որ չպիտի յաջողին:

Նորանոր յաղթանակներ օդին մէջ

ՏԷՐ ԵՒ ՏԻԿԻՆ ՄՈԼԻՍԸՆ ԿՏՐԵՑԻՆ ԱՏԼԱՆՏԵԱՆԸ, ԱՐԿԱԾԻ ՄԸ ՀԱՆԴԻՊԵԼՈՎ ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ ՄՕՏ.— ՓՈՍԹ ԼՐԱՑՈՒՑ ԱՇԽԱՐՀԻ ՇՐՋԱՆԸ

Շաբաթ կէսօրին Կալլէսի երկրէն (Անգլիա) ճամբայ ելան Տէր եւ Տիկին Մոլիսըն, իրենց յատուկ օդանաւով թռչելու համար դէպի Նիւ Եորք: Յետոյ պիտի թռչէին Նիւ Եորքէն Պաղտատ 2. Պաղտատէն Լոնտոն: (Համագումար 20,000 քիլոմեդր):

Այր եւ կին շաբաթներէ ի վեր կը սպասէին օդին յարմարութեան: Վերջապէս ճամբայ ելան շաբաթ կէս օրին, ինչպէս ըսինք: Այնքան լաւատես էին որ Տիկին Մոլիսըն կ'ըսէր.

— Եթէ ամէն բան լաւ երթայ, յառաջիկայ շաբաթ նորէն Լոնտոն ենք:

Օդաչուները Նիւ Եորք կը սպասուէին կիրակի գիշեր ժամը 10ին: Կատարեալ յաջողութեամբ անցած էին Ատլանտեանը, եւ ժամը ժամուն տեղեկութիւններ կը հասնէին արշաւի մասին: Մօտ հարիւր հազար ժողովուրդ անհամբեր կը սպասէր Նիւ Եորքի շրջակաները, բարի գալուստ մաղթելու համար: Գիշերուան ժամը 10ին, աւելի քան 30,000 հոգի խռնուած էին օդակայանը, մէջն ըլլալով Զօր. Պալպօն, իտալական 24 օդանաւերուն հրամանատարը:

Եւ ահա, ժամը 10.25ին, լուր հասաւ թէ օդանաւը խորտակուած է Նիւ Եորքէն 50 քիլոմեդր հեռու, երբ կը փորձէր վար իջնել:

Ամբոխը չէր ուզեր հաւատալ եւ օդաչու ամոլին կը սպասէր անհամբեր: Վերջապէս, ժամը 10.40ին պաշտօնապէս հաստատուեցան արկածին մանրամասնութիւնները: Վառելանիւթը սպառած ըլլալով, Տէր եւ Տիկին Մոլիսըն կ'որոշեն իջնել Պրիճփորթի կայանը: Դժբախտաբար, երկրորդական է այս կայանը, դէշ լուսաւորուած եւ ամէն կողմէ շրջապատուած ճահիճներով: Շփոթելով հեռաւորութիւնը, Պ. Մոլիսըն որ այդ պահուն ստանձնած էր ղեկավարութիւնը, ինկաւ ճահիճներուն վրայ: Տիկին Մոլիսըն չէր կրցած դուրս ելլել եւ ընդհարումէն անդամալոյծ կ'երեւար, բայց ծանր վնաս մը կրած չէր: Մինչդեռ ամուսինը խուլցած էր, օդանաւէն դուրս նետուելով եւ իյնալով տղմուտ փոսի մը մէջ: Դժբախտ երիտասարդը ծանր վէրքեր ստացած է դէմքէն, սրունքներն ալ սկրթուած են: Այր եւ կին ուժասպառ վիճակի մը մատնուեր էր: Թռիչքը տեւած էր 39 ժամ: Օդանաւը փճացած է:

Հակառակ այս ձախողանքին, Ճիմ Մոլիսըն կը շահի նոր մրցանիշ մը,— առաջին օդանաւորդն է որ երկու անգամ կ'անցնի Ատլանտեանը, արեւելքէն արեւմուտք: Իսկ Տիկին Մոլիսըն առաջին կինն է որ ովկիանոսը կ'անցնի արեւելքէն արեւմուտք:

*** Ամերիկացի օդանաւորդ Ուիլի Փոսթ կայանէ կայան թռելով, Նիւ Եորք հասաւ շաբաթ գիշեր: Այսպէս լրացուց աշխարհի շրջանը եօթը օր, 18 ժամ եւ 49 վայրկեանէն: Նախապէս ալ ուրիշ օդանաւորդի մը հետ նոյն փորձը կատարած էր 8 օր, 15 ժամ եւ 51 վայրկեանէն: Ուրեմն, այս անգամ մինակը 25,000 քիլոմեդր հեռաւորութիւն կտրած է 21 ժամ պակաս տեւողութեամբ:

Ութսուն հազար հոգի խռնուած էր օդակայանը, դիմաւորելու համար: Ուիլի Փոսթ, որ միականի է եւ սակաւախօս, երկու խօսքով պատասխանեց եղած շնորհաւորութեանց.

— Եթէ քիչ մը բախտ ունեցած ըլլայի, հեռաւորութիւնը պիտի կտրուէր չորս ու կէս օրէն: Գետինն անցնին հովերը, մշուշները եւ անձրեւները:

Նիւ Եորքի քաղաքապետութիւնը փառաւոր սեղան մը սարքած է չորեքշաբթի օրուան համար, ի պատիւ քաջարի օդանաւորդին:

ԱՆԳԼԻԱՆ Կ'ՕԳՆԷ ՄԻՋԱԳԵՏՔԻ, ՆՈՐ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻՆԵՐԸ ՇԻՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Ինչպէս կը յիշեն ընթերցողները, Միջագետքի թագաւորը Լոնտոն այցելեց վերջերս, եւ այժմ կը գտնուի Զուիցերիա, հանգստանալու համար:

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ Ֆէյսալ թագաւորին այցելութեան գլխաւոր նպատակն էր ոչ թէ արձակուրդ, այլ տնտեսական խոշոր ձեռնարկ մը: Թագաւորը կ'ուզէր որ Անգլիացիները երկաթուղի մը շինեն Հիլլայէն Պաղտատ: Կ'ըսուի թէ սկզբունքով համաձայնութիւն գոյացած է, որուն տրամադրութեամբ Անգլիա փոխ դրամ պիտի տայ: Կը հաւաստեն թէ Իրաքի կառավարութիւնն ալ այս փոխառութեան փոխարէն հրաժարած է 1930ի դաշնագրին վերաքննութեան իրաւունքէն: Յետոյ, անգլիական կառավարութիւ-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՈՒՐՖԱՅԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Ուրֆայի հայուհիների մասին Եղիշէի հետ կարող ենք կրկնել «Տիկնայք փափկասունք Հայոց Աշխարհի մոռացան զկանացի տկարութիւն եւ եղեն արուք առաքինիք ի հոգեւոր պատերազմի ... ի կեանս իւրեանց նմանեցան քաջ նահատակացն մահուամբ»:

Արդարեւ Ուրֆացի հայ կանայք ամբողջ այդ հերոսական դիմադրութեան տեւողութեանը իրենց կարովով, իրենց տակուն անձնուիրութեամբ եւ մանաւանդ անօրինակ քաջասրտութեամբ ոչ միայն ոչնչով յետ չմնացին իրենց եղբայրներից եւ ամուսիններից, հապա եւ յաճախ գերազանցեցին նրանց, վասնզի հոգիների գերմարդկային ճիգով կարողացան իրենց կանացի թուլութիւնը մինչեւ առնական անվեհերութիւնը բարձրացնել:

Աշխարհում ոչ մի ապստամբութիւն ու գոյամարտ հնարաւոր է, եթէ կինը պայքարի մէջ չի նետւում տղամարդի կողքին: Եւ եթէ մի ամբողջ ամիս չորս կողմից պաշարուած Ուրֆայի մի բուռն հայութիւնը կարողացաւ թիւրք արիւնարբու խաժամուժին ու զօրքերի կատաղութիւնը սանձել, դրա մէջ ահագին բաժին ունեն Ուրֆայի հայուհիները: Այդ սքանչելի կանայք որ ոչ միայն գթութեան քոյրեր եղան, վիրաւորներ խնամելով, հապա եւ դաւաղրական աշխատանքների լաւագոյն սատարիչներ հանդիսացան արիասիրտ հնարամտութեամբ, եւ լաւագոյն աջակիցները զէնքերի փոխադրութեան ու տեղաւորման վտանգաւոր գործում: Մարտիկներին ոգի տուող ու խրախուսիչ, նրանք իրենց կանացիութիւնը մոռացան զէն ի ձեռին պատնէշների վրայ պայթող ռումբերի եւ գնդակների տարափի տակ պայքարեցան: Հրացանները ձեռքերին եւ լիքը փամփուշտակալները առնականօրէն կրծքերին խաչաձեւուած հինգերորդ դարի իրենց քոյրերին գերազանցելով՝ կռուեցին յուսահատ ամազոնների օրհասական կատաղութեամբ. զիրքերում ընկնող ամէն մի մարտիկին, անմիջապէս փոխարինում է իր կինն ու քոյրը եւ կռիւը բորբոքում վերստին:

Նայեցէք այս երիտասարդ դեղուհին, փամփուշտակալների ծանր բեռը մէջքին դօտեկինդ եւ կրծքին խաչաձեւ մատաղ ու նրբակազմ աղջկայ քնքոյշ տեսք ունի, հայուհու իր չքնաղ աչքերի մէջ խոժոռ վճռականութիւն. Տիկին Եղիսաբէթ Եօթնեղբարեանն է՝ Մկրտիչի կինը եւ արժանաւոր հարսհարը: Ահա այս միւսը՝ նոյնպէս զինուած, տիկին Սուլթան Սիմեան, Ռասսուլէկէնեանի քոյրը, ահա օր. Մարիամ Ձիլինկարեան, օր. Խանըմ Քեթէնճեան, ահա անմահ տիկին Խաթուն Փոնտուրաճեան և քանի քանի ուրիշները ... որոնք Ապօկալիպսեան այն գիշերներին մահու մոլեգնութիւնը հեգնեցին եւ հայ կնոջ պատիւն ու փառքը մինչեւ աստղերը բարձրացուցին: Կ'ուզէ՞ք գիտնալ նրանց վախճանը, նրանք կամ զիրքերին ընկան կամ օրհասական վերջին գրոհից յետոյ՝ թոյն ընդունեցին եւ շատ շատերն էլ իրենց զաւակների ձեռքից բռնած իրենց ձեռքով հրդեհած տների բոցերի մէջ նետուեցին, նամարտ ու գարշելի թիւրքին ձեռքը չընկնելու համար: Կարելի է համարձակ ասել, որ անցեալ պատերազմի ամբողջ տեւողութեանը ոչ մի այլ կանայք այսքան հերոսութիւն, այսքան անձնուիրութիւն ցուցահանեցին իրենց հայրենի տան, հայրենի օջախների եւ պատուի պաշտպանութեան համար:

X

Եւ պէտք էր որ այսքան հերոսական մարտնչումները կնքուէին մի ուխտուած քահանայի՝ Տէր Գարեգին Ոսկերչեանի նահատակութիւնով, որ Սոկրատէսի մահուան իմաստուն ողբերգութիւնն ունի եւ անդերազանցելի վեհութիւնը:

Կռիւը դադրած է. Հայկական թաղում մեռելութիւն է. աւերակները սակայն տակաւին դարհուրանք են թիւրքերին, թաղատոցներ կան ներքնայարկերում. անակնկալ հանդիպումներ, հրացանների հատ — հատ պայթիւն: Թիւրք ոստիկանական խուզարկու ջոկատներ փնտռտուքի վրայ են հայ լրտեսների հետ:

Հետապնդւում են մասնաւորապէս Տէր Գարեգին քահանային, որ ուխտը երիտասարդների հետ ծածկուած է առաջեկլարարոյ Միս Եփփէի տան թաղատոցում: Եւ տարաբախտ քահանան վճռում է դուրս գալ, վերջ տալ իր կեանքին, որպէսզի իր պատճառով թաղատոցը չմատնուի եւ միւսները ազատուին: Անզօր կը մնան իր բախտակից ընկերների աղաչանքն ու պաղատանքը նրան յետ կացնելու իր որոշումից. քահանան կը մնայ անդրդուելի: Բաժարի տիրուհին Ուրֆացի կնոջ վայել արիութեամբ կը միանայ ամուսնուն: «Հինգշաբթի անձրեւոտ իրիկուն մըն էր, պատմում է դէպքին ականատես Միսաք Մելքոնեան, Տէր Գարեգին արցունքոտ աչքերով օրհնեց մեզ եւ իր երկու տղաքները, Արշակը եւ Արմենակը, մեր թաղատոցէն ընկերացայ իրեն եւ իր տիկնոջ մինչեւ այգիին «աղըլը», այնտեղ Տէր Գարեգին հանեց սեւալլմէ պարունակող փոքրիկ տուփ մը, նախ ինքն առաւ կէսը ու մնացեալը տըւաւ կնոջը. երկուքն ալ քաջութեամբ առին մահացու թոյնը, տիկնոջ համար իր ձեռքով մեծ քար մը բերաւ ու տեղաւորեց անոր գլխուն տակ, յետոյ ինքը երկարեցաւ անոր կողքին քար մը բարձ ըրած: Քանի մը վայրկեան խօսեցաւ իր կողակիցին հետ, խօսեցաւ անոր հանդերձեալ կեանքի մասին:

«Քիչ վերջը դարձեալ իրարու պիտի ըլլանք մահուան մէջ ըսաւ, ու ապա դառնալով ինծի,— տղա՛ս, ըսաւ, այնպէս կը գուշակեմ, որ դուք պիտի ազատիք ու ողջ մնաք, պատմեցէք մեր հայրենակիցներուն, թէ ինչպէս կը մեռնինք, ըսէք, որ կեանքի վախճանը պէտք է նպատակով մը փակուի, յայտնեցէք, որ թիւրք ոճրագործ ցեղը պիտի կործանի օր մը իր ոճիրներու յորձանքին մէջ: Յետոյ աւելցուց, որ երբ օր մը ազատ արեւ տեսնէք, պատմեցէք աշխարհին թէ ինչ հերոսական մահով մեռաւ Ուրֆայի հայութիւնը:

Տէր Գարեգինի տիկինը առանց երկար չարչարանքի յաւիտեան փակեց իր աչքերը, Տէր Հայրը թոյլ մահամերձի ձեռքերով պառկած տեղէն ձեռքը երկարելով խաչակնքեց անոր մարմինը. երկար տեւեց Տէր Գարեգինի հոգեվարքը, ուշ գիշեր էր, երբ ան ալ փակեց աչքերը ընդ միշտ»:

Սոկրատը մեռնում է յանուն մարդկային խղճմտանքի ազատութեան. վսեմաբախտ հայ քահանան մեռնում է նահատակի մահով, վասնզի «կեանքի վախճանը պէտք է նպատակով մը փակուի»:

Այս պարզունակ մարգարէական պատգամի մէջ «նպատակ»ը խորէալ հասկացիր. կեանքը վսեմ առաքելութիւն, սատուածացումի ճամբայ, դէպի ուր առաջնորդում է մեզ բարձր խղճմտանքը, կատարելութեան անդադրում ու հզօր տենդը երկնային, որով փոխարկուած մեր հոգին, այս հնաւուրց իմաստուն պարտիզպանը մեր գոյութիւնն է զարդարում այնքան դիւթիչ գեղեցկութիւններով:

Ամէն մարդ կեանքում մի անգամ առիթ ունի մեծ լինելու եւ միշտ հազուագիւտ բարձր հոգիներն են գիտակցում այդ վայրկեանը եւ սլացող ժամանակի անիւից կախւում, մինչդեռ անդին անհամար դորշ բազմութիւններ անապատի ծարաւից խենդեցած ուղտերի պէս անցնում են օազիսի առջեւից առանց այն նկատելու:

Ուրֆայի Հայոց այս հեզ ու խոնարհ քահանան եւ իր հօտի ընտիրները կարողացան մեծ լինել յաւիտենականութեան համար:

Եւ կեանքի նպատակը կնքուեց մեծ խորհուրդով:

X

Ահա փակում եմ այս գիրքը եւ հոգիս պաշարուած է անհամար տեսիլքներով, որպէս անտառից նոր դուրս եկած ճամբորդ, որ վերջապէս իր ճամբան է գտել արեւի տակ:

Մեր նախնիք հերոսները սատուածացրին եւ պաշտեցին:

Հեթանոս՝ նրանք յաղթանակներին ապաւինեցան, որ լիզելով կենդանացնեն ճակատամարտում ընկած իրենց հերոսներին:

Քրիստոնեայ՝ նրանք Քրիստոսի, եկեղեցուն ապաւինեցան եւ իրենց հայրենիքի համար ընկածներին սրբացրին:

Ո՞ւմ ապաւինենք այսօր:

Հեթանոս սատուածները վաղուց են մեռել եւ մեր քրիստոնեայ ստածուն մեր մէկ միլիոն նահատակները ի զուր կանչեցին տարագրութեան բոսոր անդնդութեան մէջ: Արդեօ՞ք նա էլ մեռաւ ...

Ոչ, անհնար է կարդալ այս գիրքը եւ լուռ մնալ, իրար ծռատող, իրար կրծոտող զգացմունքների յորդումը խեղդոտում է քեզ, չը գիտես, ի՞նչ անել, աղօթե՞լ ... բայց ո՞ր սատուծուն, ցասկոտե՞լ, ո՞ւմ դէմ, լա՞լ, ինչու համար, արցունքն ու թուլութիւնը անարգանք են նրանց որոնք ահեղ բախումների մէջ յուսաբեկութիւն ու լալ չգիտցան, եւ խիզախօրէն ընկան ցեղիդ համար, քեզ համար:

Ոչ լաց, ոչ աղօթք, այլ մեր հոգիների խորանի մէջ բազկատարած ու երկիւղած պաշտամունք նրանց՝ որոնք իրենց կեանքի գնով ուսուցին մեզ, թէ ո՞վ է Թիւրքը, ի՞նչ է Թիւրքը, ի՞նչ է ազատութիւնը ու սերունդների համար իմաստութեան խորհուրդը կնքեցին իրենց նուիրական արիւնով:

Ուրֆայի հերոսամարտը ... Ահ, ինչ տարերային, ինչ փոթորկաշունչ ընդվզումներ: Եղեռնը հեգնող ի՛նչ գեղեցկութիւններ ու մահու քրքիջ, աղեխարշ ու հերոսական, ահարկու ողբերգական: Մեծ տառապանքի, եւ մեծ արիութեան այս ցնցող տեսարանների առջեւ հոգիդ մրրկւում է եւ ցեղային հպարտութեան մի հզօր, անպարփակ զգացմունք հեղեղի պէս գարկւում ու սրբում է մեր բեկումի դառնութիւնը, ապրած մեր նւաստացումների կսկիծը, եւ տարագիր մեր գորշ գոյութեան վրայ մեծ հաւատի եւ մեծ յոյսի ճաճանչները սփռում: Ո՛չ, Ուրֆայի հերոսները ծնող ցեղը չի կարող կորչել: Եւ այս բոլորը կ'ուզէի ճչալ աշխարհին, բարեկամին ու չարեկամին, բոլոր փարիսեցիներին ու պիղատոսներին, բոլոր նրանց որոնց պարտնոցին մեր արդար արիւնը կարմիր օղակով է գրոշմուած: Եւ վիրաւոր գազանի պէս հոգիդ է մռնչում անհնարին ցաւ ու ցասումով, վասնզի այսքան զոհերից ու արիւնից, այսպիսի ահեղ ողբերգութիւնից յետոյ նորէն Հայաստան եւ Ուրֆա ոճրածին Թիւրքի ոտների տակ են ...

Պատմութիւնը ի՞նչ է, բարբարոսութի՞ւն, թշնամու ոխատղրուժ տմարդութի՞ւն, բարեկամ դաշնակցի թէ՞ արդարութեան եւ իրաւունքի յաղթանակ: Այս հարցի պատասխանը պիտի տան մեր յետնորդները եւ դրա համար է, որ պիտի սերտեն, որպէս ամէն լուսաբացի աղօթք, Ուրֆայի հերոսամարտի մեծ Դասը:

Եւ արդ՝ ով. իմ վտարանդի եւ բախտակից եղբայրս, ուր եւ լինես, ինչ վիճակում եւ լինես, աղաչում եմ, դու որ Սարդարապատն ու Ղարաքիլիսան գիտես, կարդա՛ Ուրֆայի Հերոսամարտը, որպէսզի ճակատդ աւելի բարձր եւ թիկունքդ աւելի շիտակ պահես օտարների առաջ եւ ցեղիդ առնական առաքինութիւնը տարփողես հորիզոնից հորիզոն եւ զաւակիդ առջեւ չը կարմրես, երբ նա մեր աւեր հայրենիքի քարտէսի վրայ կռանայ իր անմեղ աչքերի մէջ ահեղ հարցական:

Պատմութիւն, ազգ, հայրենիք ոչ այլ ինչ են, եթէ ոչ իրար յաջորդող անթիւ սերունդների հերոսականի թանձրացումը լոյսի մէջ:

Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԳԵՐՄԱՆԻԱՅԷՆ

ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆՑ ՀԱՇՈՒԵՅԱՐԴԱՐԸ

Ատեն մը — եւ շատ երկար ատեն — Գերմանիա կուսակցութեանց դասական հայրենիքը կը համարուէր: Դեռ վերջին խորհրդարանային ընտրութեանց ատեն՝ քանի՜ աւելի մեծ ու փոքր կուսակցութեանց ընտրելիներու ցանկեր ներկայացուած էին ընտրական յանձնաժողովներուն: Այդ տեսակէտէն, Գերմանիա անմրցելի էր առհասարակ, ո եւ է ուրիշ երկրի մը հանդէպ:

Միւս կողմէ, գերման կուսակցութիւնները գերազանցօրէն դասային եւ դաւանակարգային դրոշմուածութիւններ ունէին: Անոնց հետեւորդները ոչ այնչափ քաղաքական, որչափ տնտեսական եւ նիւթական գետնի վրայ քով — քովի կուգային, միաժամանակ իրենց հասարակաց շահերը պաշտպանելու առաջադրութեամբ: Գերմանիոյ անցեալը եւ պատմութիւնը, ցեղային, կրօնական եւ աշխարհագրական մասնայատուկ պայմանները, բնականաբար կարեւոր ազդակներ եղած են այդ երեւոյթին մէջ: Մոռնալու չէ միեւնոյն ատեն, որ Գերմանիա իբրեւ ամբողջական պետութիւն մը՝ հազիւ վաթսուն տարուան կեանք ունի: Զարմանալի չէ ուրեմն, որ դեռ երէկ քաղաքականօրէն, իսկ այնուհետեւ նաեւ կրօնապէս եւ դասակարգօրէն բաժանբաժան, պառակտուած երկրին մէջ ալ՝ կուսակցական հատուածականութիւնը ծայրայեղ համեմատութիւններ առնէր, հիւանդագին ըլլալու աստիճան:

Արդ, ինչպէս շատ մը բաներ այս երկրին մէջ, կուսակցական գոյավիճակին եւս հիմնիվեր փոփոխուեցաւ, յունուար 30էն ասդին: Երէկուան կուսակցաշատ Գերմանիան այսօր կուսակցամիաւ եղած է բոլորովին: «Կուսակցազրկութիւն»:

Յայտնի է որ Հիթլէր իշխանութեան գլուխ եկաւ՝ Հուկէնպերկի գերման — ազգայնական կուսակցութեան հետ համախորհուրդ, իբրեւ դաշնակիցներ: Կազմուեցաւ խառն դահլիճ մը, որուն մէջ գերման ազգայնականները մինչեւ իսկ մեծամասնութիւն կը կազմէին:

Բայց, զարմանալիօրէն մեթոտիկ կերպով եւ քայլ առ քայլ սկսաւ եւ առաջ տարաւ Հիթլէր իր հիմնական ծրագիրներէն այս մէկը եւս՝ կուսակցութեանց իսպառ բարձումը Գերմանիոյ քաղաքական հորիզոնէն: Անշուշտ բացի իր սեփականէն: Զարմանալի է միեւնոյն ատեն, որ հիթլէրական շարժման ներքին էութենէն իսկ բխած այս հետապնդումի մասին դեռ երկար ատեն պատրանքներ կը սնուցանէին հին ու նոր, աջակողմեան եւ ձախակողմեան, այլեւ կեդրոնի կուսակցութիւնները ամէնն ալ անխտիր: Սեփական ցանկութիւնները իրականութեան հետ շփոթելով, անոնք կը յուսային թէ պիտի կարենան փրկել իրենց գոյութիւնը, ըլլայ իսկ՝ կիսակենդան վիճակի մը մէջ:

Մարտի ընտրութիւններու ատեն իսկ՝ գերման — համայնավար կուսակցութիւնը արգիլուեցաւ կառավարութեան կողմէ, իբրեւ հակօրինական կազմակերպութիւն մը: Աւելի կանուխ փակուեցան թերթերը եւ գրաւուեցան կուսակցական շէնքերը: Միեւնոյն ատեն, յունուար 30էն յետոյ արդէն, արգիլուած էին — նախ առժամապէս — նաեւ սոցիալ դեմոկրատ կուսակցութեան օրկանները: Այնուհետեւ երբ նորընտիր երեսփոխանները Փոցտամի մայր եկեղեցին հրաւիրուեցան խորհրդարանի առաջին հանդիսաւոր նիստին, պետական արարողութեան մը հետ կապուած, համայնավար երեսփոխաններուն հրաւէր իսկ չղրկուեցաւ: Փաստօրէն խորհրդարանէն դուրս մնացին ուրեմն, առաջին օրէն իսկ, համայնավարները: Որով՝ Հիւկէնպերկի կուսակցութեան հետ միասին՝ ազգային — ընկերվարականները արդէն մեծամասնութիւն ունէին խորհրդարանին մէջ: Ընդհ նաեւ որ սոցիալ դեմոկրատները նպատակայարմար սեպեցին — եւ կամ այդպէս ընել տուին իրենց — ձեռնպահ մնալ, չներկայանալ Փոցտամի ժողովին:

Բայց եւ այնպէս, անոնք կը շարունակէին դեռ երկար ատեն պատրանքներ սնուցանել, չգիտակցելով կատարուած յեղաշրջման ամբողջական տարողութեան: Առաւել եւս՝ միւս կուսակցութիւնները: Այնուհետեւ, հրաւիրուեցաւ խորհրդարանին երկրորդ նիստը: Կառավարութիւնը պահանջեց արտակարգ լիազօրութիւններ, չորս տարուան համար: Պէտք էր խորհրդարանին երկու երրորդի մեծամասնութիւնը: Այդ բանին կաթոլիկ կեդրոնի կուսակցութիւնը տուաւ իր համաձայնութիւնը, շատ կարճ բանակցութենէ մը ետքը: Հիթլէր ստացաւ իր պահանջած լիազօրութիւնները: Խորհրդարանը փաստօրէն դադրեցաւ գոյութիւն ունենալէ: Կառավարութեան անցաւ նաեւ օրէնսդրական իշխանութիւնը: Վայմարի սահմանադրութեան վերջն եկաւ, ինչպէս եւ առ հասարակ՝ գերման ժողովրդապետական կարգերուն: Բայց եւ այնպէս, դարձեալ կը շարունակուէր պատրանքը, կուսակցութեանց շարքերուն մէջ: Այն աստիճան որ, երբ երրորդ անգամ եւս խորհրդարանը հրաւիրուեցաւ, Մայիս 17ին, զինաթափութեան հաւասարութեան խնդրին շուրջը, ան միաձայնօրէն քուէարկեց կառավարութեան բանաձեւը,— մէջն ըլլալով նաեւ սոցիալ դեմոկրատները:

Այնուհետեւ դէպքերը աւելի արագօրէն զարգացան, դէպի կուսակցութեանց իսպառ վերացումը եւ ազգային — ընկերվարականներու միահեծան տիրապետութիւնը: Նախ եւ առաջ լուծուեցաւ «Պողպատէ Սաղաւարտակիրներու» կազմակերպութիւնը, իբրեւ այդպիսին, եւ ենթարկուեցաւ Հիթլէրի վերին հրամանատարութեան: Որով՝ Հիւկէնպերկ կորսնցուց իր գլխաւոր յենարանը: Այնուհետեւ, մէկը միւսի ետեւէն ինքնալուծ կամ լուծարուեցան եւ կամ փակուեցան շատ մը կազմակերպութիւններ եւ բոլոր կուսակցութիւնները — սոցիալ դեմոկրատ, ժողովրդական (Շթրեզմանական), գերման — ազգայնական, քանի մը օր առաջ ալ՝ կեդրոնի կուսակցութիւնը: Մանրերը աւելի առաջ լուծուած էին արդէն: Նրմանապէս, «Հանրապետութեան Դրօշ» եւ ուրիշ կարգի կազմակերպութիւնները:

Այսպէս ուրեմն, Հիթլէր վեց ամիս չանցած, հաշուեյարդարի ենթարկեց գերման կուսակցութիւնները, վերջիններուս իսկ աջակցութեամբ: Ան՝ կուսակցութիւններուն ձեռքով եւ իրարու ետեւէ քերեզմանեց նոյն այդ կուսակցութիւնները, ինչպէս որ աւելի առաջ ըրած էր ժողովրդապետութեան մասին, նոյն այդ ժողովրդապետութեան ընձեռած միջոցներով: Եւ անոր ու մանաւանդ իր վարիչներուն կատարեալ հանդիսութեամբ: Եւ երբ մարդիկ թօթվեցին իրենցմէ թմրութիւնը եւ բացին իրենց աչքերը, արդէն իսկ «ամենայն ինչ կատարեալ էր»:

Բ.

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԸՆԿԵՐՎԵՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԱԶԳԱՅԻՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

ԺՈՂՈՎԸ ՓԱԿՈՒԵՑԱՒ ԱՌԱՆՑ ՓԱԿԵԼՈՒ ՎԷՃԸ

Խորհրդարանական հատուածի գեկուցումը տեղի տուաւ բուռն վիճաբանութիւններու:

Խօսք առին իրարու ետեւէ Կրիմբախ, Ժ. Մօք, Մ. Մութէ, Մոնթայեօն, Լըպա, Վէնսան Օրիոլ, Փոլ Ֆոռ, Լէօն Պլում, Մառքէ, Ռընոտէլ եւն.:

«Յառաջ»ի ընթերցողներուն կ'ուզէինք ծանօթացնել վերջին չորս հատորներու ճառերը, իբրեւ տարբեր հոսանքներու արտայայտութիւն:

Վէնսան Օրիոլ խանդավառ ծափերու մէջ բեմ բարձրանալով յայտարարեց.

— «Մեր կեդրոնի խմբակը ենթարկուեցաւ երկու կողմի հարուածներուն: Հաւանօրէն, մենք ենթարկուինք տակաւին ուրիշ հարուածներու ալ: Սակայն, մեր «աշխարհագրական» դիրքը, մեզի հնարաւորութիւն կուտայ բարեկամ մնալու թէ՛ մէկին եւ թէ միւսին: Մեր առաջին գործը պիտի ըլլայ յարգել կուսակցութեան վեհապետութիւնը: Ես խորհրդարանական մեծամասնութեան մասին չէ որ պիտի խօսիմ, այլ խորհրդարանական հատուածի, եւ հոս, եթէ վճիռ մը պիտի տրուի, առիկա պէտք է ըլլայ ամբողջ հատուածի գործունէութեան վերաբերմամբ եւ ոչ թէ միմիայն մեծամասնութեան»: Եւ Օրիոլ կը քննէ արմատական կուսակցութեան առաջարկը կառավարութեան մասնակցելու, ընկերվարականներու մերժումը, նոյն իսկ Ռընոտէլի բերնով: «Արդի միջազգային քաոսային կացութեան մէջ, ըսաւ, երբ դրամատիրական կարգերը կը խորտակուին, երբ միւս կուսակցութիւնները անզօր կը դառնան, պէտք է մեր խորհրդարանական հատուածը ունենայ իր անհատականութիւնը: Ներկայ հանրային կարգերու մեր հակառակութիւնը պէտք չէ վերածել սիստեմատիկ եւ մշտնջենական ընդդիմութեան: Այո՛, կուսակցութիւնը պէտք է ամէնքին հակադրէ իր վարդապետութիւնը, բայց, միաժամանակ պէտք է արդիլէ, որ յետադիմական ուժերը իշխանութեան չը մօտենան: Մենք որքան կը մօտենանք իշխանութեան, քաղքենի դասակարգը կ'ուզէ մեզ խորտակել: Եթէ վաղը բախտի բերմամբ փաշական իշխանութիւն մը հաստատուի, ո՞ւր են մեր դիմադրական միջոցները, ո՞ւր են ընկերվարական պաշտպան ջոկատները: Մենք բոլորս պէտք է գործի անցնինք, զանգուածային այցելութիւններ կազմակերպենք, որպէսզի ցոյց տանք մեր հակառակորդներուն, թէ ի՛նչ կը նշանակէ կուսակցութեան սէրը եւ գաղափարական ջերմութիւնը...»:

Համագումարը յոտնկայս ցոյցեր ըրաւ Օրիոլին, իր խիստ հետաքրքիր վերլուծումներուն համար:

Համագումարը շատ աւելի խանդավառ եւ ջերմ ցոյցեր ըրաւ եւ «Ինտէրնասիոնալ»ը թնդացուց, երբ բեմի վրայ երեւցաւ կուսակցութեան ընդհ. քարտուղարը՝ Փոլ Ֆոռ:

Փոլ Ֆոռ եկաւ պաշտպանելու պարտաւանքի իր բանաձեւը եւ սլաքներն ուղղեց յատկապէս Ռընոտէլի խմբակին.

— «Դուք չէք ընդուներ ոչ «պարտաւանք»ի եւ ոչ «ցաւ»ի մեր առաջարկած բանաձեւերը, պատճառաբանելով խորհրդարանական մեծամասնութեան արժանապատուութեան խնդիրը: Հապա, կուսակցութեան արժանապատուութի՞ւնը: Ո՛չ, ձեր արարքը պախարակելի է եւ պէտք է պարտաւանքի բանաձեւ հանէ այս համագումարը: Իսկ, երբ դարձեալ կը կրկնուին նմանօրինակ յանցանք..., Վարիչ Մարմինը ստիպուած կ'ըլ... աւելի խիստ պատիժներ սահման...

Կարգ մը մարդիկ 1920ին, Թուրի ... հրաժարողին ատեն, դրութիւնը ... յեղափոխական դատն եւ համայնա... ներ դարձան, երբ ոչ յեղափոխա... վիճակ էր եւ ոչ ալ անոնք համայ... վարներ էին: Այժմ, ես դրութիւնը ... դտնեմ աւելի յեղափոխական: ... է մենք զինուորական ջոկատներ ... նինք, բայց ունինք պաշտպան ... բանակներ, ի՛նչ բանի մասին կը մ... ծենք: Դո'ւք բարենորոգիչներ էք առանց բարենորոգման:

Կրիմպախ ընդմիջելով ըսաւ.

— Իսկ դո'ւք, յեղափոխականներ առանց յեղափոխութեան:

Փոլ Ֆոռ, շարունակելով իր խ...քը դիտել տուաւ, թէ ձեր բարեն... ման խօսումները սուտկի կեանք... նին միայն: Մինչդեռ մենք, ... տիէի իշխանութեան տակ յեղ... խութիւն չխոստացանք: Մեզ ... բաւարարեր այլ եւս Հիկէնսի ... տական կուսակցութեան ներշն... պատրաստուած պահանջները, ... համար զուտ ընկերվարական ... հանջներ են հարկաւոր եւ ամէնէն ... առաջ, պէտք է ազգայնացնել ամէն... Որպէսզի մենք յաղթական կեր... դիմագրաւենք ֆաշիզմը, պէտք ... կեդրոնացնենք մեր բոլոր ուժերը... հանրութեան ներկայացնենք նոր ... գաղափարներ, նոր միջոցներ ու ամէն... առաջ համախմբենք արտադր... թեան բոլոր միջոցները»:

Փոլ Ֆոռէն յետոյ խօսեցաւ Մառք... եւ ակնարկ մը նետեց միջազգ... արդի կացութեան, ընկերվարա... բարենորոգումներու եւ յեղափոխա... կան մտավիճակի վրայ ու բացագ... չեց.

— «Գործադուրկը՝ յեղափոխա... տարր չէ բնաւ: Անիկա մարդկայ... տարր մըն է, մխրճուած թշուառ... թեան մէջ, տրամադիր հետեւե... ամէն մէկ արկածախնդրութեան... Գերմանիոյ մէջ եթէ հինգ մի... անգործներ չըլլային, Հիթլէրի ... ջողութիւնը կատարեալ չէր ըլլ...: Խօսքը՝ փրոփականտի տեսակէ... աւելի նուազ արժէք ունի քան ... Ամէն օր, ակամայ, մենք կլ լքենք ... խաղաղարական գետինը, տեղի տ... համար ժողովրդավարական եւ ... դային քաղաքականութեան: Այ... դէպքերը շատ աւելի հզօր են քան ... կամքերը: Ժողովուրդները հետզ... տէ կը քաշուին իրենց ազգային ... տեսանին մէջ:

Լէօն Պլում ընդմիջեց ըսելով.

— «Կը խոստովանիմ, որ ես սար... սափեցայ այս արտայայտութիւններ... րէն»:

Եւ Մառքէն եզրակացնելով շար... նակեց.

— «Երեք օր վիճաբանելէ յետոյ ոչ ոք ուզեց հասկնալ մեզ եւ բոլ... ալ կեցած ենք մեր նախկին դիրքեր... վրայ»:

Այնուհետեւ, խօսք առին Ռընոտէլ, Լաֆոն եւ ուրիշներ, առաջարկելով յետ առնուլ պարտաւանքի, ցաւի ... իր խմբակի բանաձեւերը, նոր մը ... առաջարկուելու համար:

Այս յուզումնալից վիճակին ... խօսք առաւ եւ Լէօն Պլումը, կուս... ցութեան ղեկավարը, հաշտեցնել... համար կողմերը եւ յայտարար... խոր լռութեան մէջ.

— «Երբ Մառքէն կը խօսէր, ես ըն... միջեցի եւ ըսի թէ սարսափեցայ ... լսելով: Եւ յիրաւի, որքան կը մ... ծեմ, այնքան կ'ուժեղանայ այդ ... սարսափի զգացումս: Եղաւ վայրկեան ... որ ինքզինքս կը հարցնէի թէ ... դեօ ազգային ընկերվարութեան ... ծրագիր մը չէ՞ որ մեզի կը ներկայ... ցնէ Մառքէն: Ուրեմն, Մառքէն կ'... դայ մեզի ըսելու թէ իշխանական ... նախօսքեր են հարկաւոր, ազգայ... շրջանակի մէջ միայն հետապնդ... բարենորոգչական գործեր ...

— Սիրելի բարեկամներս, ... որ ես աւելի նուազ տարիներ ... մէջ եմ եղած, քան հոս նստողներ... ոմանք, սակայն, պէտք է գիտնաք ... ես 40 տարիէ ի վեր ընկերվարակ... եմ: Եւ ի սրտէ կ'ըսեմ ձեզի, ... նուած իմ փորձառութեանս վրայ, ... զգոյշ պէտք է ըլլաք, վասնզի կայ ... կը վախնամ որ Փաշիզմի հանդէպ ... ունեցած ատելութիւնը պար... փոխ առնելու անոր գործադրած ... ջոցներն ու գաղափարաբանութ... Դուք կ'ըսէք թէ երիտասարդ... անհամբեր է եւ կրնայ օր մը ... կուսակցութիւնը եւ հեռանալ:

[illegible]

…այ: Այնուհետեւ քուէարկութեան դր-ւեցան չորս բանաձեւերը, եւ 2197 …ձայնով անցաւ պարսաւանքի բանա-ձեւը (փօլ Ֆոռ), որուն բովանդակու-թիւնը տուած էր «Յառաջ»ը, օրը օ-րին:

Այնուհետեւ էր որ Ռընոտէլ կար-դաց յայտարարութիւն մը, ուր կը յայտնէր.— «Մենք կը չարունակենք …ր քաղաքականութիւնը համաձայն …ուէսի թողած աւանդութեանց, ո-րովհետեւ ղեկավարները անկա-րելի դարձուցին համաձայնութիւնը …ն բարոյական հերձուածի պատճառ-դարձան»:

…փ. Ֆոռ եւ Պլում կրկին արտայայ-տուեցան եւ Ֆոռ իր խօսքերը վերջա-ցուց ըսելով.

— Մեծամասնութեան անունով ես …ացամ բարեկամութեան եւ համե-րաշխութեան ձեռք երկարելու ձեզ … …Իսկ Պլում վերջացուց իր խօսքը կի-…ապատնական.

— Եթէ ձեր բարոյական հերձուա-ծին յաջորդէ իրական հերձուածը, …ր վրայ յոյս մի դնէք ո՛չ այսօր եւ …չ վաղը:

Այսպէս, Համագումարը փակուե-ցաւ ընդհանուր յուզումի եւ դառն …տահոգութիւններու մէջ:

Տարակոյս չկայ թէ՝ ֆրանսական …ընկերվարական կուսակցութիւնը …կանգնած է իրական հերձուածի մը …առջեւ:

Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

ԵՒՐՈՊԱ ԿԸ ՆՈՒԱՂԻ

Վիճակագրութեան մը համաձայն, ծնունդները կը նուազին Ֆրանսայի, Անգլիոյ, Գերմանիոյ, Ռուսիոյ մէջ, մինչ անդին, ծայրագոյն Արեւելքի մէջ կ՚աճին մեծ համեմատութեամբ:

Ամէն տարի Չինաստանի մէջ կը ծը-նին 14,500,000 երախաներ, Հնդկաս-տանի մէջ 11,600,000, Ճափոնի մէջ 2,100,000:

Ամբողջ Եւրոպայի մէջ տարեկան կը ծնին 7,700,000 երախաներ:

Այս երողութիւնը մտահոգութիւն կը պատճառէ մասնաւորապէս անոր համար, որ ճերմակ ցեղը կը նուազի …եաղհեաէ:

Ազգասօնը Վիշիի մէջ

—•—

«Ռընէսանս Ֆրանսէզ»ի նախագահ Պ. Արմպրիսթէրի նախաձեռնու-թեամբ կազմակերպուած Սգատօնի հանդէսները ամենափայլուն կերպով տեղի ունեցած էին գարնան, ինչպէս ծանօթ է «Յառաջ»ի ընթերցողներուն: Արդ, նոյն առենէն իսկ որոշուած էր հետեւանք տալ Վիշիի քաղաքա-պետութեան կողմէ եւս եղած հրաւէ-րին եւ այսպէս, ամսոյս 15ի չաբաթ կէսօրին, ուսանողական խումբերուն մէկ մասը միայն, (տրուած ըլլալով ամառնային արձակուրդներու չրջա-նը) կառ մը Լիոնէն մեկնեցաւ Վիշի, խանդավառ ուրախութեան ցոյցերուն մէջ:

Հայկական խումբը որոշ փոփոխու-թիւն էր կրած: Թաւխթ ժօրժին տեղ, որ իր անհատական դրդումնե-րը չէր կրցած լքել, այս անգամ ե-կած էր Թաւխթ Արգարը: Կար նաեւ երգիչ Պ. Քէշէշեան, իսկ մնացեալ կազմը գրգալապէս նոյնն էր:

Խումբերը Վիշի հասան չաբաթ երե-կոյեան դէմ: Մեր խումբին վիճակ-ուեցաւ բնակիլ, մաս – մաս, չորս պանդոկներու մէջ: Այս բաժանումը իր քննադատելի արդիւնքը ունեցաւ, զոր պիտի բացատրենք քիչ յետոյ, եւ սակայն, հակառակ ատոր, մենք ունեցանք նշանակելի յաջողութիւն:

Նոյն գիշերը մեծ Կազինոն տեղի ու-նեցած պարահանդէսէն վերջ, բուն հանդիսութիւնները սկսան կիրակի ա-ռաւօտ, Քաղաքապետարանի շէնքին մէջ, ուր տօնակատարութեանց յանձ-նախումբի ատենապետ Պ. Պուրտէն, պատշած խօսքերով շնորհակալութիւն յայտնեց քաղաքապետականմարմինոյն, Վիշիի վարձակալ ընկերութեան, ինչպէս նաեւ Կազինոյի ընկերութեան: Ապա խօսք առաւ քաղաքապետ Պ. Լէժէ, որ սգատօնը սրտամօրէն բաղ-դատեց ժընէվի Ազգաժողովին հետ: «Պուրպոնէի այս գեղեցիկերկրամասը, ըսաւ անիկա, շատ լաւ գիտէ ըմբռնել ու վայելել ձեր նախշուն տարազնե-րուն պէսպիսութիւնները» ու ներկա-յացուց Վիշիի ուրոյն խումբը եւ իր ակերը (sources) կազմուած մանկա-մարդ աղջիկներէ, ոմանք՝ տարատ հագած եւ լայնեզր գլխարկներով: Խմբապետները (հայկական խումբին պետն էր Պ. Երջանիկ Գարաճեան) քաղաքապետին ներկայացուելէ վերջ մէն մի խումբ ստացաւ իր ազգային դրօշը, առանց բացառութեան: Ի վերջոյ ուսանողները պատուասիրուե-ցան ըմպելիներով եւ կարկանդակնե-րով:

Ժամը 2·30ին տեղի ունեցաւ տո-ղանցքը, քաղաքին գլխաւոր փողոց-ներուն մէջ: Ահա հոս է որ մեր ցը-րուած վիճակին պատճառաւ տողանց-քին սկիզբին չհասանք ու հալածելով, վազվզելով, կէս ճամբան իրար գը-տանք: Թող որ յանցանքը մասամբ վերագրելի էր ուղեցոյցին անփորձու-թեան: Ի լրումն ամենայնի՝ անձրե-ւեց, բարեբախտաբար ոչ երկար ա-տեն: Խումբերը հասան ձիարշաւի մարզադաշտը, ուր մի առ մի ներկա-յացուեցան հասարակութեան: Անոնց-մէ ոմանք, անմիջապէս յետոյ եւ յայտագրին համաձայն, ներկայացու-ցին իրենց երգի եւ պարի թիւերը:

Մերոնք ի յայտ եկան երեկոյեան, Մեծ Կազինոյի պարտէզին մէջ: Տիկին Սուրաբեան իր գեղեցիկ երգերով եւ պարով, Տիկ. Ճահպարոնեան իր հմա-յիչ մենապարով, Թաւխթ Արգար իր գործիքով, իսկ Պ. Քէշէշեան իր երգով բարձր պահեցին հայ խումբին պատիւը: Չմոռնանք աւելցնել որ խմ-բերգներու ղեկավարն էր, ինչպէս վեր-ջին անգամ, Պ. Արայ Պարթեւեան, որ կատարեալ ձեռնհասութեամբ կատարեց իր պաշտօնը:

Այս առթիւ յիշենք որ Պ. Զ. Մես-րոբեան ծաղկեփունջ մը նուիրեց ներ-կայացման միջոցին, Տիկ. Սուրաբեանի, ողջունելու համար հայ խումբը մի-ջազգային այդ. բազմութեան մէջ:

Վերջին օրը, Բշ. խումբերը խիստ հաճելի ժամանակ անցուցին Վիշիի մէջ: Առաւօտուն կանուխ, համբա-ւաւոր ջուրերուն շիշերու մէջ լեցուե-լու եւ յարակից բոլոր գործողու-թիւնները մեքենաներու գլուխը կանգ-նած բացատրող մեքենագէտի մը ըն-կերակցութեամբ այցելութիւն embouteillageի, ինչպէս նաեւ, քիչ յետոյ, pastillerieի գործարանները: Ապա, առաջին եւ երկրորդ կարգի նորաշէն եւ փառաւոր ջերմուկներուն պտոյտը եւ վերջապէս, ժամը 11էն սկսեալ, ճոխ պատուասիրութիւն՝ մեծ Կազի-նոյի պարտէզին մէջ, ուր լուսանկա-րիչ մեքենաներու եւ … ըմպելիներու տեղատարափին տակ համակրելին Պ. Արմպրիսթէր խանդավառ բառերով ի պատիւ եղած համակրական ցոյցերուն շնորհակալութիւն յայտնեց երկսեռ ուսանողութեան:

Խումբերը երեկոյեան ժամը 6ի ա-տեններ Վիշիէն մեկնելով Փարիզ հասան մօտ կէս գիշերին, ընդհանուր ոգեւորութեան մէջ:

ԳԵՂԱՍԷՐ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Հ. Յ. Դ. ՊԱՏ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

— :-: —

ՏԵՍԻՆ.— Յուլիս 14ին մինչ ֆրան-սացին կը տօնէր ազատութեան տօնը, իր հայրենիքին մէջ, նոյն տենչերով տոգորուած բուռ մը պատանիներ, զրկուած իրենց հայրենիքէն, պարտք սեպեր էին մասնակցիլ հանդիսու-թեանց, սարքելով ընտանեկան պա-րահանդէս մը, Հ. Յ. Դ. «Ժողովր-դային Տան» սրահին մէջ:

Ամբողջ սրահը դրօշազարդուած էր հայկական եւ ֆրանսական եռագոյն թղթէ դրօշակներով, իսկ տախտա-կամածը նախապէս չարամ մը ամբողջ մաքրուած եւ փայլեցուած էր Պա-տանեկան Միութեան եռանդուն ան-դամներուն կողմէ:

Հակառակ անընդհատ անձրեւին, պարասէր հասարակութիւնը խուռ-ներամ կը դիմէր դէպի սրահ, չուարե-ցնելով կարգադիր յանձնախումբը, սեղանի ու տեղի անբաւարարութեան պատճառաւ:

Պարերը տեւեցին մինչեւ առտու: Կէս գիշերին եղան հրավառութիւն-ներ: Ժողովուրդը ցրուեցաւ գոհունակ տրամադրութեամբ:

Հ. Յ. Դ. Պատ. Միութիւնը արժա-նի է ամէն գնահատանքի: Հակառակ իր անդամներուն սահմանափակ թիւ-ւին, ան կը ջանայ ամէն առթիւ խան-դավառել ոչ միայն նորահաս սերուն-դը, այլ եւ բոլոր խաւերը, իր սարքած բազմապիսի ձեռնարկներով: Փափա-քելի է որ գիտակից տարրեր ույժ տան Պատ. Միութեան, օգնելով իր մղած պայքարին ընդդէմ այլասերման:

Գ. Յ. Պօյաճեան

ՏԽՐՈՒՆԻ

■■■

Ցաւով կը տեղեկանանք մահը ընկ. Յովհաննէս Դումոյեանի, որ վերջին ծայր թշուառութեան մատնուած, ա-պաստանած էր Նիքոլայեւի գիւղերը, եւ տարին չլրացած ահա կը փակէ իր աչքերը, անտէր ձգելով երեք որբեր:

Ողբացեալը յայտնի ընկեր եղած է, Մուշի Նորաշէն գիւղին մէջ: Երբ ան-նման հերոս Հիմիկը Քիւրտերէն կը սպաննուի, Յովհաննէս խմբապետ կը նշանակուի եւ մեծ դեր կը կատարէ, թոյլ չտալով որ Թուրքերը հող առնեն եւ տեղաւորուին Նորշէն գիւղին մէջ: Օսմ. Սահմանադրութենէն մէկ տարի վերջ Ռուսաստան կ՚անցնի: Լաւ դիրք ունէր, մինչեւ բոլշեւիկներուն գալը: Եւ ահա իր կարօտակէզ աչքերը կը փակէ օտար հորիզոնի տակ, գիւղի մը մէջ որ ոչինչ ունի հայերնի:

Հանգիստ, ոսկորներուդ, սիրելի Յովհաննէս: Երբեք չպիտի մոռնանք քու անձնուիրութիւնդ, երբ կը դիմա-դրէիր Թուրքերուն, տարածելով սար-սափը Գէորգի եւ Արմենակի (Հրայր):

Ալիխան

Հ. Մ. Ը. Մ.

Տարեկան

ԲԱՆԱԿՈՒՄ-ՕԴԱՓՈԽՈՒԹԻՒՆԸ

— :-: —

Ա. Հօթ Սավուա, Աննըսի.— Կը մասնակցին Փարիզի չրջանին երէցնե-րը, 5–31 օգոստ. գին 350 ֆրանք եւ 5—20 օգոստ., գին 250 ֆրանք:

Այն հայ ծնողները, որոնց զաւակ-ները դեռ սկաուտ չեն, բայց կը փա-փաքին օգտուիլ Հ. Մ. Ը. Մ.ի սկա-ուտական ճիւղին կազմակերպած այս օդափոխութենէն, իրենց զաւակնե-րուն (10էն 18 տարեկան) արձանա-գրութեան եւ վճարումի համար կը-նան դիմել հետեւեալ հասցէներուն.—

Ալֆորվիլ.— Աւագ խմբապետ Ա. Քիւրքճեանի, 14 Rue Nouvelle.

Անկիէն եւ Մոնմօրանսի.— Ա. խմ-բապետ Վ. Մանուկեանի, 79bis Rue des Chesneaux.

Իթալի եւ Իսի.— Աւագ խմբապետ Ժ. Մինթանճեանի, 55 Rue de Meaux, Paris 19.

Փարիզ.— Նոյնը:

Պուա – Գոլոնպ, Գոլոնպ եւ Արժան-թէօյլ.— Ա. խմբապետ Դ. Յովհան-նէսեանի, 2, Rue Victor Hugo, Bois Colombes.

Վէնսէն.— Երէց սկաուտ Ա. Նազար-եանի, 22, Ave. des Petits Parcs Vincennes.

Ռէնսի, Ռոնի, Կանեի եւ Սէվրան.— Ա. խմբապետ Վ. Խանճեանի, 21, Ave. de Versailles, Gagny (Seine).

Փորթ տ'Օրլէան, Մոնրուժ, Պան-եէօ եւ Քաչան.— Ա. խմբապետ Թ. Այվազեանի, 52, Rue Julie, Paris, 14.

Վիլիէրպէլ եւ Առնուվիլ.— Ա. խմ-բապետ Ա. Շիրինեանի, 4, Rue Turin, Arnouville les Gonesses.

Սարսէլ.— Խմբապետ Մ. Սեւօր-եանի, 52, Rue de Garges, Sarcelles.

Բ.— Թռուցիկ բանակում (Camp volant).— Կը մասնակցին միայն երէց սկաուտներ եւ սկաուտ առաջնոր-դներ: Ճամբու ընթացքը.— Փարիզ – Լիոն: Լիոն – Տեսին: Տեսին – Վիէն: Վիէն – Վալանս: Վալանս - Կրընոպլ: Կրընոպլ – Աննըսի: Աննըսի – Լաք տը Ժընեւ: Լաք տը Ժընեւ – Աննըսի: Աննըսի – Փարիզ:

Կը խնդրուի վերոյիշեալ քաղաքնե-րու խումբերէն, որ նկատի ունենան իրենց Փարիզի եղբայրներուն արշա-ւանքը, որ պիտի տեղեկացուի ատե-նին: Բոլոր մասնակցողներու խմբա-յին ապահովագրութիւնը պարտաւո-րիչ է, եւ կ՚արժէ անձ գլուխ 18 Ֆր., բացէն: Բոլոր մասնակցողները պարտ են ներկայացնել բանակումի պետին՝ բժշկական, (լոգանքի արտօնութիւն եւ առողջական վիճակ) վաւերագիր, հակառակ պարագային բանակումին չեն կրնար մասնակցիլ:

Ազգային բոլոր բարեգործական եւ բարենպատակ Միութիւններէն կը խնդրուի նկատի ունենալ, այս բանա-կում – օդափոխութիւնը եւ ուղարկել ամէն առաջարկ ու նուիրատուութիւն-ներ, 17, Rue Bleu, Paris, Comité Directeur des Scouts Arméniens հասցէով:

Արձանագրութիւնները կը փակուին 25 յուլիսին: Ամէն ուրիշ մանրամաս-նութեանց համար դիմել միայն գրա-ւոր կերպով վերոյիշեալ հասցէին կամ 55, Rue de Meaux, Paris (19), Girard, հասցէներով: Գրաւոր պատասխանի սպասողները պէտք է 0,50 ս. դրոշմա-թուղթ մը կցեն իրենց նամակին:

Գ.— Դէպի Յունաստան բանակում – օդափոխութեան մանրամասնութիւն-ները շուտով:

Դ.— Փարիզի ենթաշրջանի սկաու-տական տարեկան քննութեան մրցա-նակաբաշխութեան հանդէսը, օդը ան-նպաստ ըլլալով յետաձգուեցաւ: Կը ծանուցուի յառաջիկային:

Ն.

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

ՄԱՄՈՒԼ

Նոյն պատկերը ամէն տեղ

—•—

Պէյրութի «Ազդակ»ը նկարագրելով դպրոցներու նիւթական դժուարու-թիւնները, դիտել կուտայ 1(13 յուլիս).

— «Շատ տխուր եւ յուսահատական է պատկերը: Օրէ օր քիչ մը աւելի կը դժուարանայ պիւտճէի խնդիրը եւ կր-նայ շատ աւելի աղիտաւոր արդիւնք մը պատճառել: Միակ տեւական ու ապահով աղբիւրը մեր ազգային պիւտճէին, ժողովուրդի քսակն է, որ դժբախտաբար, ներկայ տագնապի հետեւանքով սկսած է ցամքիլ: Շատ մը վարժարաններ վերջին տարիներուն գրկուած են նաեւ Բարեգործականի յատկացուցած կրթական նպաստէն:

Գլխաւոր պատասխանատուութիւնը այսօրուան վիճակին մեր հոգեւոր իշ-խանութեան եւ ազգային մարմիննե-րու անհեռատեսութիւնը եղած է: Որովհետեւ կրթական պիւտճէի այս անելին առաջին պատճառը մեր վար-ժարաններու թիւին պէտք եղածէն աւելի շատ ըլլալն է: Մեր գտնուած երկրի ժողովուրդին հետ կարծես թէ մրցման ելած ենք. ամէն թաղ, նոյն իսկ քանի մը վայրկեան իրարմէ հե-ռաւորութիւն ունեցողներ, կ՚ուզեն ունենալ իրենց առանձին եկեղեցին ու դպրոցը: Պէյրութի մէջ, ուր հազիւ 18,000 հայութիւն կը հաշուուի, 10է աւելի ազգային վարժարաններ կան, բոլորն ալ զուրկ հասոյթի ապահով աղբիւրներէ: Իրարմէ հազիւ 10 վայր-կեան հեռաւորութիւն ունեցող Նէհ-րի թաղերուն մէջ կան վեց վարժա-րաններ, առանձին ուսուցչական կազմերով:

Այս անջատողական ձգտումը հինէն ի վեր քանդած է մեր ազգային ուժեղ կառուցուածքը եւ խորտակած միու-թեան ոգին: Թաղականի սին վէճերու եւ տէրտէր – ժամկոչի խնդիրներու հետեւանք է շատ անգամ այդ ան-ջատման կամ առանձին եկեղեցի ու վարժարան ունենալու ձեռնարկներուն պատճառը: Կայ նաեւ տեղացիական ներքին կարգ մը նախապաշարումներ: Իր բուն հայրենիքի աւանդութիւններն ու սովորութիւնները պահելու նա-խանձախնդրութիւնը որքա՜ն ալ գո-վելի ըլլայ, պէտք չէ մոռնալ որ ա-ռանց նիւթական ապահով միջոցներու շատ կարճ կ՚ըլլայ կեանքը այդ ա-ւանդութեանց, մանաւանդ երբ մեր վարժարանները կորսնցնեն իրենց ար-ժանի բարձրութիւնը:

Հիմնական դարմանը ուրեմն մեր վարժարաններու ներկայ վիճակի փր-կութեան, պիւտճէի հաւասարակշ-ռութեան մէջ կը կայանայ: Անկէ վերջ ինքնին կը բարձրանայ կրթա-կան մակարդակը եւ մեր ազգային վարժարանները կը հասնին ցանկալի բարձրութեան մը:

Նախ ուրեմն՝ նիւթական ապահով վիճակ:

Դուրսէն եկած գումարներն ու եղած հանգանակութիւնները չեն կրնար գոհացնել մեր ներկայ պէտքերը: Պէտք է հաւասարակշռել մեր պիւ-տճէն, հիմնուելով դպրոցական տարե-վճարներու եւ պետական նպաստի վրայ»:

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՏՈԼԱՐԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԱԼ ՎՆԱՍԵՑ

Ճումհուրիէթ կը գրէ թէ տոլարը Թուրքիոյ եւս սկսած է վնասել: Թուրքիա Ամերիկա մասնաւորապէս կ՚արտածէ ծխախոտ, թուզ, չամիչ, մորթ, խոզկաղին, գորգ, կաղին եւն. տարեկան 12 միլիոն արժէքով Այդ գումարը տոլարով կը վճարուի: Այժմ սկսած են ֆրանս. ֆրանքով, մարքով եւն. ընել: Ծխախոտի գնումները կ՚ըլլան թրք. ոսկիով՝ Թուրքիա հաս-տատուած ծխախոտի մեծ ընկերու-թիւններու կողմէ: Իրականին մէջ, այդ ընկերութիւնները թրքական ոսկի կը հայթայթեն տոլար գնելով, որով Ամերիկա արտածուած ծխախոտի փոխարժէքներն ալ իբրեւ «տոլլր» Թուրքիա կը մտնեն: Տոլարը իյնալով Ամերիկեան ընկերութիւններ շատ ցած գինով պիտի բանան ծխախոտի հրապարակը այս տարի: Թերեւս ա-նոնք միացեալ ճակատ մըն ալ պիտի կազմեն: Կարգ մը ուրիշ նիւթերու փոխարժէքներն ալ տոլարով կը ստա-նան մեր հայրենակիցները: Թէեւ մորթ ծախողները գիները բարձրա-ցուցին՝ տոլարին անկման համեմա-տութեամբ, բայց բաւական առաջ ծախած էին, ու դրամները հիմա կը ստանան, որով կը վնասեն 30 առ հա-րիւր:

ԵՐԿՐԱՇԱՐԺԻՆ ՎՆԱՍՆԵՐԸ

Լրացուցիչ տեղեկութիւններու հա-մաձայն, Տէնիզլիի (Իզմիր) վերջին երկրաշարժէն կործանած են 14 գիւ-ղեր: Մարդկային կորուստը բաղդա-տաբար թեթեւ է, բայց արջառի կո-րուստը շատ կարեւոր:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (5)

«ՏԱՆԸ ՄԷԿ ՀԱՏԻԿ ՃՐԱԳՆ ԷՐ»...

—•—

Պառաւին յոյսերուն եւ երազներուն …թեւաքսեալ թելը անցեր էր լայն ու …նեղ ճամբաներէ, ծաղկաստաններէ ու …փրաստաններէ: Ու այժմ, յանկարծ, …եկած եւ հասած էր վտանգաւոր կէտի …մը, մազէ կամուրջ՝ կրակէ լա՛յն գե-…տի մը վրայ:

Գիտէր միայն, որ, վտանգը մօտա-…լուտ էր, ու հարկ էր հակազդել: …Բայց ինչ ձեւով: Այդ չէր գիտեր պա-…ռաւը: Այդ կեան է որ, ժամերով սար-…սափ ոստայն լարած էր իր յոգնած գան-…կին մէջ: Կը մտածէր ու չէր կրնար …ելք մը գտնել: «Թէ որ գիր սորվիլ …երկեմ քաղաք, արդէն տարիքը մենծ …ու յետոյ խենդ է չի կենար կը փախի …կուգայ, քանի որ սէվտալամիշ եղած …է Սիրանին:

«Հօրօբըրտոյը պէս գրկեմ Սոամ-…պօլ… անկարելի է: Լաւ է հոս սատ-…կի, քան Իստամպօլայ խոբերը»:

Զառամած պառաւը մտածե՛ց, մը-…տածեց ու չկրցաւ ելք մը գտնել…:

Ցուսահատ, երեկոյեան, գնաց գիւ-ղին քահանային մօտ եւ պատմեց եղե-լութիւնը: Քահանան, պահ մը մտա-ծելէ վերջ յարմար դատեց, որ, ժա-մանակի մը համար, Պայլէն հօտաղ դառնար:

«Որ ցորեկները մեր տղոց հետ դաշտ երթայ՝ դաշտային կեանքը այս-պէս կոչուած աւել պակաս բաները մոռցնել կուտայ: Ու թէ որ կ՚ուզէ գիր սորվիլ, իրիկունները իմ մօտ կուգայ, եւ ես, անոր գիր ալ կը սորվեցնեմ, միր ալ կը սորվեցնեմ: Հաւատա՛, Թուրօ-աւելցուց Տէր հայրը- այն-պէ՛ս խրատներ տամ, այնպէ՛ս բա-ներ սորվեցնեմ որ, քանի մը օրէն ճամբու գայ: Բա՛հ…տնաշէն, այդ ալ բան է որ կը մտածես: Երիտասարդ բասծ, երախայի նման պա՛րզ ու փափախամիտ է, երկու խօսքով ես անոր մոռցնել տամ Սիրանն ու Մի-րանը»:

Քահանային շռա՛յլ խօսքերը, բաւականին յուսադրեցին պառաւը: Դողդոջ ձեռքերը խօթեց ծոցը, դուր. բերաւ հինցա՛ծ այլ լեցուն քսակ մը, եւ, մէջէն դեղին ու կլոր բան մը գլտորեց Տէր հօր առջեւ: Քահանա-յին դէմքին վրայ, արտակարգ ժը-պիտ մը փայլեցաւ: «Վայ ձեր կատար քոյրս, հոգ մի ըներ, որ գործը ինծի մնաց՝ ալ գիւրին է», ըսաւ քահա-նան վճռապէս:

Պառաւը յամրաբար ոտքի ելաւ, ներքնապէս գոհ: «Տէր պապա՛… պէլքի դուն ճամբու բերես էդ տղան» ըսելով մեկնեցաւ:

Երբ տուն վերադարձաւ, Պայլէն տանիքը իր մահիճին վրայ երկա-րած, երեսը երկինքին, աստղերը կը համրէր մէկ, երկու, երեք… հինգ տասը քսան… «օ՛… չեղաւ» ու կը սկսէր նորէն համրել:

— Պայլէ՛, ձագս…

Պայլէն ոտքի ելաւ եւ մօտեցաւ մեծ մօրը.— Խե՛ղճ մամաս, ես քեզ ցուցուցի, հա՛… խուսուրին մի նա-յիր, ամա, ճիշտ ըսեմ որ, Սիրանը քեզի չափ կը սիրեմ: Էս երկնքին աստղերուն չափ: Նայէ՛… նայէ՛, էն լօս աստղը որ, էնտեղն է Սիրանին է, քովի մենծն ալ իմինս է…

Ըսաւ Պայլէն, ցուցամատը պարզելով դէպի աստղազարդ ե-թերը:

— Սո՛ւս, տղա՛ս … Աստուծոյ սիրուն, սո՛ւս… ամօ՛թ է, որ մայ-րը իմանայ, որ եղբայրը իմանայ …

— Եղբայրը իմանա՞յ ըսիր … Եղ-բայրը չէ թ՚ուզէնը թող Աստուած ի-մանայ, ինչ կայ որ, Մըկը եղօրմէն վախցող կա՞յ…

— Սո՛ւս հոգուդ մատաղ, սո՛ւս … ձագս, Պայլէ, գիտե՞ս գիր սորվիլպի-տի երթաս Տէրպապին մօտ:

— Իրա՞ւ … որ այդպէս է, ալ խե-լօք պիտի մնամ, «սուս» պիտի կենամ — ըսաւ Պայլէն ուրախ տրամադրու-թեամբ մը:

— Կեցի՛ր որ ըսեմ — յարեց պառա-ւը — ցորեկները Միրիրանց (բաժ-նուած տուն) տղոց հետ, տաւար ար-ծել պիտի երթաս, իսկ իրիկունները, Տէրպապին, գիր պիտի սորվիս, լա՞ւ է:

— Շա՛տ խաս է, մամաս, ըսաւ գո-հունակութեան ժպիտը երեսին:

Յաջորդ օր Պայլէն հօտաղ էր: Կեանքին մէջ առաջին անգամն էր որ դաշտային օրը ապրեցաւ: (Թուր-վանտօ Քուրոենք — Աննայենք — հո-ղի, արտերու, հօտերու, տէր էին, բայց չունենալով աշխատող ձեռքեր, զանոնք յանձնած էին աղքատ գիւղա-ցիներու ու անոնց տասանորդովը կ՚ապրէին պառաւն ու թոռը): Երե-կոյեան, տուն վերադարձաւ զուարթ տրամադրութեամբ մը, գիւղական սիրային երգի կտոր մը շրթներուն վրայ: Երբ մօտեցաւ Սիրանենց տա-նը, կոկորդը մաքրեց՝ եւ սկսաւ աւելի բարձր երգել:

Պաղչին պատը փըլըր ը,
Եարըս մէջը բընըր ը …
Կանչի՛մ, կանչի՛մ ձէն չի տա՛ր,
Մըկը միննս քենըր ը…

Իրիկունը, ճաշէն վերջ՝ մեծ մօրը ձեռքէն բռնած, գացին Տէր հօրը տու-նը: Մեծ մայրը, «չարտախ»ին մէջ նստեցաւ երեցկնոջ մօտ, իսկ Պայլէն ներս մտաւ, Տէր հօրը սենեակը: Դը-րան չէմքին հանեց ոտքին կօշիկները, երկիւղածութեամբ մը մօտեցաւ եւ համբուրեց Տէր հօր աջը: «Ապրի՛ս», ըսաւ Տէր հայրը, նախ նայիմ, ինտոր էս, հա՞լդ քէյֆդ, այսօր «չօպան» էիր դարձեր, լա՞ւ էր դաշտային կեանքը:

— Լաւ էր, կէսօրին քիչ մը շոգ էր, իրիկունը քիչ մը հով էր, աստուն ալ քչիկ մը զով էր — խօսեցաւ Պայլէն, միամիտ մը պարզամտութեամբ:

— Ցետո՞յ … յարեց քահանան:

— Ցետո՞յ … ալ բան չկայ, կե-րանք, խմեցինք, լողացինք, ցատկե-ցինք, պարեցինք, երգեցինք իրկուն ըրինք տուն դարձանք, ըսաւ Պայլէն թութակի պէս արագ:

— Լա՛ւ, որ այդպէս է, գիտես թէ ինչո՞ւ եկած ես մեր տունը:

— Հարկաւ գիտեմ, ձեր տունը ե-կած եմ դաս առնելու, Տէր պապա:

— Լաւ, որ այդպէս է մտիկ ըրէ: Հիմա, այս մեծ սեւ տախտակին վը-րայ ես պիտի գրեմ նշաններ — նշան-ներ ի՞նչ ըսել է, հարցուց Տէր հայր մէկէն ի մէկ:

— Նշաննե՞ր … կմկմաց Պայլէն— նշաններ … եանի գրքեր, բաներ, իրքը բա հա՛…

— Չէ, տղաս չէ,— ըսաւ Տէր հայրը խնդալով.— Նշաններ որ կ՚ըսեմ, այ-սինքն ըսել կ՚ուզեմ, գրի ձեւեր: Լաւ նայէ, որ սանկ — պատին վրայ ձեւե-րը ցուցնելով — երեք պզտիկ գիծեր վերէն վար քաշես, ու հատ մը ալ տակէն ըստոց վարի բերանները գո-ցես, կ՚ըլլի …

— Կ՚ըլլի «Այբ» … Տէր պապա:

ՄԻՍԱՔ ՄԻՐԶԷ

(Շարունակելի)

նը պահանջած է որ Իրաքի օդանաւային ուժերը մնան բրիտանական ազդեցութեան տակ, իսկ երկաթուղիներու եւ Պասրայի նաւահանգիստին շինութեան համար Անգլիոյ ծախսած գումարները ամբողջովին հատուցուին։

Թուրք երեսփոխան մը կը սպաննուի Պուլկարիոյ մէջ

Սօֆիայէն կը հեռագրեն թէ շաբաթ առտու, Սոպրանիէի անդամներէն Թուրք երեսփոխան մը Հաճի Խալիլով սպաննուեցաւ Գըրճալըի մօտ, երկու անծանօթներու կողմէ։ Մարդասպանները յաջողեցան փախչիլ։ Սպանութեան պատճառները չեն լուսաբանուած։

ՏՐՈՑԿԻ ՄԱՐՍԷՅԼ ԵԿԱՒ

Երէկ առտու Պոլսէն Մարսէյլ հասաւ Տրոցկի, որ պիտի երթայ Քորսիքա, օդափոխութեան համար։

ԾԱՆՐ ԴԷՊՔԵՐ ԳԱՒԱԼԱՅԻ ՄԷՋ

Գաւալայի ծխախոտի գործարաններէն մէկը որոշած էր արձակել 2000 բանուորներ։ Այս լուրին վրայ, 3000 բանուորներ ամրացան գործարանին մէջ եւ որոշեցին դուրս չելլել, մինչեւ որ ետ չառնուի որոշումը։ Ոստիկանութիւնը պաշարեց շէնքը եւ ազդարարեց թէ թոյլ չպիտի տայ որ ուտելիք ստանան։ Ցուցարարները անձնատուր եղան, չդիմանալով անօթութեան եւ ծարաւին։

ՀԵԾԵԼԱԶՕՐՔՈՎ ԿԸ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԻՆ ՀՈՒՆՁՔԵՐԸ

«Փրավտա», Մոսկուայի պաշտօնաթերթը, կը գրէ թէ հարկ եղած է հեծելազօրք ղրկել Հիւսիսային Կովկասի ցորենաշատ շրջանները, պաշտպանելու համար հունձքերը որոնք աւարի կը տրուին մանաւանդ անապաստան երախաներու կողմէ։ Նոյն միջոցները ձեռք առնուած են Ստորին Վոլկայի մէջ։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՇՐՋԱՆԸ ՎԵՐՋԱՑԱՒ

Ֆրանսայի շրջանը կատարող 80 հեծելանուորդները, որոնք 40ի իջած էին ճամբու ընթացքին, 23 հանգրուանով 4395 քիլոմեթր ճամբայ կտրեցին եւ կիրակի օր տաժանելի արշաւէ մը յետոյ, հասան Փարիզ (Քան — Փարիզ՝ 222 քիլոմեթր)։ Այս հանգրուանը սպասուածէն շատ աւելի հետաքրքրական եղաւ։ Առտուն կանուխէն, Սէն — Ժէրմէն Ան — Լէյէն մինչեւ Փարիզ (19 քիլոմեթր) Փարք տէ Փրէնս, մէկ միլիոն հանդիսատեսներ սկսած էին խռնուիլ, խափանելով հեծելանուորդներուն ազատ արշաւը։ Բայց նորէն հեծելանուորդները ամէն ջանք ի գործ դրին առաջնութիւնը շահելու համար։ (Իւրաքանչիւրը ժամական 33 քիլոմեթր ճամբայ կը կտրէր)։

Ժամը ճիշդ 3 ու կէսին հեծելանուորդները հասան Փարք տէ Փրէնս, ուր 50 հազարէ աւելի հանդիսատեսներ անհամբեր կը սպասէին։ Մարզարանին առջեւ ժողովուրդը այնչափ խռնուած էր որ, տնօրէնութիւնը եւ ոստիկանութիւնը համախորհուրդ՝ստիպուած էին դռները գոցել։ Հեծելանուորդները ամէնքը միասին հասնելով մարզարան, առաջին հանդիսացաւ Իտալացի ախոյեան Կուէռա, երկրորդ՝ Պելճիքացի Ժան Աէրց եւ երրորդ՝ Ֆրանսացի Անտրէ Լըտիւք (Տէտէ)։

Իտալացի Կուէռա արժանացաւ արտակարգ պատիւներու, ստանալով ծաղկեփունջեր եւ դրամական մեծ նուէրներ, որովհետեւ ինքը մինակը ամբողջ ճամբու տեւողութեան կը մրցէր միւս հինգ ազգերու հեծելանուորդներուն հետ, իր ընկերները կէս ճամբան մնացած ըլլալով։ Եթէ իր ընկերները դժուարութիւններ յարուցած չըլլային, շատ հաւանական էր որ դասաւորման ալ առաջին ըլլար, գոնէ մէկ ժամ տարբերութեամբ։

Ընդհանուր դասաւորման մէջ ալ փոփոխութիւններ տեղի ունեցած ըլլալով, առաջին հռչակուեցաւ ֆրանսացի՝ Ժօրժ Սփէշէր որ 4395 քիլոմեթր ճամբան կտրած է 147 ժամ 51 վ. 37 երկվ. երկրորդ՝ իտալացի Կուէռա (147 ժամ 55 վայր. 38 երկվ.), եւ երրորդ՝ իտալացի Մարթանօ (147 ժամ 56 վայր. 45 երկվ.)։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՇԱՎԻԼ, Մ. Սարգ.— 35 ֆրանք։
ՊՈՆԴԻ, Մ. Մեզպ.— 35։
ՊՈՒՔՐԷՇ, Գար.— 170·80։ Պ. Gueronի միջոցաւ։
ՊԷԼՄՈՆ ՇԱՎԱՆՈԶ, Ա. Մար.— 70։
ԼԱ ՍԻՕԹԱ, Գոբծ.— 255։
ՍԷՆ Թ'ԷԹԻԷՆ, Գործ.— 113·25։
ՄԱՐՍԷՅԼ, Գործ.— 760։
ՄԱՐՍԷՅԼ, Անտ.— 140։
ՌԸԹԷԼ, Աղ.— 210։ Կարգադրեցինք։
ԼԸ ՔՐԷՕԶՕ, Թ. Տ.— 70։
ԹԷՀՐԱՆ, Ս. Գաբ.— 200։
ՕԼՆԷ սու ՊՈՒԱ, Քիւր.— 70։
ՓԱՐԻԶ (16), Շ.— 35։
ՍԷՆ Թ'ԱԼՊՈՆ, Գ. Պ.— 35։
ՔԼԱՄԱՌ, Նիկ.ի հաշիւ Կէմ.ի — 70։
ՊՈՐՏՕ, Շ. Ս.— 140։
ՄԱԶԱԿԱՆ, Յ. Ղուկ.— 140։
ՊՈՒ ԱՐԱՐԻՃ, Ա. Գոհ.— 315։
ՇԱՎԻԼ, Դ. Հայր. Միութ.— 35։
ՓՐԷ ՍԷՆ ԺԷՐՎԷ, Ա. Տ.— 140։
ՕԼՆԷ սու ՊՈՒԱ, Ա. Բ.— 35։
ԼԱՆԷՍԹԷՐ, Կար.— 35։

ՆՈՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐ

ՎԱԼԱՆՍ Ա. Փ.— Սկսանք ղրկել յուլիս 18էն։
ԷՓԷՐՆԷ, Գալ.— Սկսանք ղրկել յուլիս 19էն։
ԼԸ ՔՐԷՕԶՕ, Թ. Տէմ.— Սկսանք ղրկել յուլիս 18էն։
ՓԱՐԻԶ (9), Մէշվ.— Սկսանք ղրկել յուլիս 18էն։
ՇԱՎԻԼ, Խ. Ն.— Սկսանք ղրկել յուլիս 18էն։
ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕ.— Սկսանք ղրկել յուլիս 18էն։
ԹԱՆԺԷՐ, Կէմ.— Սկսանք ղրկել յուլիս 10էն։
ՓԱՐԻԶ (14), Շիրվ.— Սկսանք ղրկել յուլիս 15էն։
ԱԼՖՈՐՎԻԼ, Քիւփել.— Սկսանք ղրկել յուլիս 12էն։
ԱԼՖՈՐՎԻԼ, Քիւփէլ.— Սկսանք ղրկել յուլիս 14էն։
ՔԱՎԱՅԵՈՆ, Թահ. Եղբ.— Սկսանք ղրկել յուլիս 8էն։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ Կ. ԽԱՉԻ Ալֆորվիլի մասնաճիւղի ընդհ. ընկերական ժողովը՝ վաղը չորեքշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին «Հայ Ակումբ»ին մէջ։ Բոլոր ընկերուհիներէն կը խնդրուի ներկայ գտնուիլ։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կարինի Կան գիւղացի Վաղարշակ եւ Վարդէս Թարգմանեան, քոյրերնին Տիգրանուհի, մայրերնին Աննա, հայրերնին Յովհաննէս կը փնտռեն իրենց քոյրը Ֆլօրիցայ որ անհետացած է, 1915ին տարագրութեան միջոցին, 12 տարեկան հասակին մէջ, Բաքքայի շրջանի Պըշըր գիւղին մէջ։ Իր մասին ստոյգ լուր տուողին հազար ֆրանք նուէր։ Իմացնել V. Tarkmaniani, Camp Victor Hugo, Marseille։

Կը խնդրուի արտասահմանեան հայ թերթերէն արտատպել։

— Թիթեղագործ (թէնէքճի) Գէորգ Թաշճեան (այժմ Աղապապեան) կը փնտռէ իր զաւակները Հայկաշոտ, Արմենակ, Արամ եւ Տիգրան, իրենց մօր անունը Իւղաբեր Տէրտէրեան (Սեբաստիոյ Պարուրի Արտէն Թաղէն), մեծ մօր անունը՝ Եղիսաբէթ։ Լուր առնուած է թէ Զինադադարին Իւղաբեր Ուրֆայի Հարան գիւղը կը գտնուէր։

Իրենց մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել՝ Tuilerie de Saint Valbert près de Héricourtl Haute Saône), France.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (22)

ԱՀԱԲԵԿԻՉԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ

Ա. ԳԼՈՒԽ

ՊԼԵՀՎԷԻ ՄԱՀԱՓՈՐՁԸ

Մէկ ամբաձիգի յապաղումով սակայն կը խանգարուէր բաշխման կարգը։ Թերեւս առիլ ալ ձախողէր մահափորձը։ Անհամբերութենէս սպառած, կը ճեմէի նոր Պետերհոֆի Պրոսպեկտին վրայ, բայց Սազոնով չէր երեւնար տակաւին։ Ժամացոյցս նայեցայ, մէկ վայրկեան չկար կորսնցնելու։ Նոյն պահուն երեւցաւ Շուայցէր, որ նստած էր Դուլերովի կառքին մէջ։ Կը հասնէր ճիշդ ժամուն։ Ըսի թէ ժամանակ չունէինք սպասելու Սազոնովին, եւ առաջարկեցի, որ նախ երթայ գտնէ Կալիայեւը, յանձնէ ռումբը եւ վերադառնայ։ Կը յուսայի տակաւին, որ Սազոնով ժամանակ կ'ունենար իր ռումբը առնելու։

Շուայցէր չարժեցաւ այնպէս ի[...]պէս առաջարկեցի։ Կալիայեւը տեսնելէ յետոյ վերադարձաւ մօտս։ Բայց չկար դեռ Սազոնովը։ Այն ատեն Շըուայցէր մեկնեցաւ Ն.ի եւ Սիկորսքիի մօտ, բայց ասոնք ալ մեկներ էին, ինչպէս ետքէն իմացանք, առանց սպասելու Շուայցէրին։ Այնպէս որ միայն Կալիայեւ ստացաւ իր ռումբը։

Երբ, Սազոնովը գտնելէ յետոյ, ըսի թէ Շուայցէր մեկնած է արդէն, հետեւաբար՝ մահափորձը ձախողած, շատ վախցայ, որովհետեւ յանկարծ այլայլեցաւ Սազոնովի դիմագիծը։ Տժգունեցաւ եւ լռիկ հեռացաւ, գլուխը խոնարհած։ Պրոսպեկտ Իսմայիլովսկիի վրայ, երբ վերստին գտայ զինք, նոյն պահուն, սրարշաւ անցաւ Պլեհվէի կառքը։ Փայլակի մը պէս նշմարեցինք լծուած ճարտուկ ձիերը, կառքին ետեւ նստած ծառան, հեծեալ լրտեսը ետեւի անիւներուն զուգահեռ,— պատկեր մը որ շատ ծանօթ էր մեզի։ Սազոնով բերան չբացաւ։ Քալեցինք լուռ ու մունջ, եւ մեր ճամբուն վրայ հանդիպեցանք Կալիայեւի։ Այս ընկերն ալ տժգոյն էր, դէմքը այլայլուած, ղռնապանի իր գդակով եւ ռումբը ձեռքին մէջ։

Որոշեալ ժամուն եւ տեղին վրայ, միայն Կալիայեւն էր, որ ստացեր էր իր ռումբը։ Մինակն էր որ դիմաւորած էր Պլեհվէն։ Սակայն չէր համարձակած իր ռումբը նետել նախարարին կառքին, որովհետեւ դէմ էր Մարտական Մարմնին որոշումներուն։ Աւելին,— ձախողութեան պարագային, պատճառ կ'ըլլար Պլեհվէի սպանութիւնը յետաձգելու երկար ժամանակով։ Մարտական Մարմինը ամբողջութեամբ գնահատեց իր այդ ընթացքը։

Սազոնովի ժամադրութիւն մը տուի իրիկուան համար Կենդանաբանական պարտէզին մէջ, ու գացի գտնելու Ն. եւ Սիկորսկին։ Այս նոր ձախողութիւնը մեզ նուազ յուզած չէր, որքան մարտ 18ի անյաջողութիւնը։

Հաստատեցի որ ճիշդ ընտրեր էինք ժամն ու տեղը։ Պլեհվէ անցաւ ճիշդ որոշեալ ժամուն։ Դիտեցի նաեւ որ դիւրին էր դիմաւորել Պլեհվէն եւ ըսպաննել զայն։ Որովհետեւ եթէ ռումբ ունենայինք, Սազոնով եւ ես, դիւրութեամբ պիտի կրնայինք վազել կառքին ետեւէն։ Վերջապէս դիտեցի նաեւ որ, մեր ձախողութեան պատճառը սխալ հասկացողութիւն մըն էր միայն, ինչ որ անխուսափելի էր, նկատելով որ շարժման մէջ դրած էինք բազմաթիւ ռմբաձիգներ կարճ ժամանակուան մը ընթացքին։ Պարզ էր ինծի համար, որ, մէկ շաբաթ յետոյ, մենք այլեւս չպիտի գործէինք նոյն սխալը, հետեւաբար պիտի կրնայինք սպաննել Պլեհվէն անպայման։

Գտայ Ն. եւ Սիկորսկին։ Արդէն Կալիայեւ իր ռումբը յանձներ էր Շըուայցէրի, որ պարպեց զայն, ինչպէս նաեւ միւսները զորս չէր կրցած բաշխել։ Իրիկունը, բոլորս, բացի երկու կառապաններէն, հաւաքուեցանք կենդանաբանական պարտէզին մէջ։

Սազոնով ընկճուած էր, ինքզինքն համարելով ձախողութեան գլխաւոր հեղինակը, եւ լուռ կը մնար։ Միւսներն ալ լռութիւն կը պահէին։ Բոլորն ալ կը ցաւէին մտածելով առտուան պատահարին վրայ, եւ չէին ուզեր խօսիլ այդ մասին։ Ի վերջոյ, Ն. խզեց լռութիւնը։

— Հասկցուեցաւ որ մեր ընկերները մօրուք չունին։ Զարմանալի չէ ուրեմն որ մենք ձախողութենէ ձախողութիւն կ'երթանք։

— Ի՞նչ ըսել կ'ուզես, հարցուց ընկեր մը։

Անվրդով, Ն. պատասխանեց.

— Ըսել կ'ուզեմ թէ մեր ընկերները շատ երիտասարդ են դեռ։ Ահա թէ ինչու չենք կրնար լրջօրէն գործել։

Սազոնով ցատկեց տեղէն, բայց լըռեց։ Իր դիմագիծը կ'արտայայտէր որ անդթօրէն կը տառապի թէ ընկերոջ դառն խօսքերէն եւ թէ իր սխալին պատճառով։ Սիկորսկի կը կարմրէր հետզհետէ, բայց լուռ կը մնար։ Կալիայեւ չհամբերեց։

— Բայց որո՞ւնն է յանցանքը, հարցուց։

— Որո՞ւնն է, որո՞ւնն է, ես գիտե՞մ։

— Ձերն է, պատասխանեց Կալիայեւ։ Եթէ դուք Լեւիին հետ մեկնած չըլլայիք, եթէ դուք սպասած ըլլայիք Շուայցէրի, երեք կ'ըլլայինք եւ առանց Սազոնովի մասնակցութեան՝ կրնայինք սպաննել Պլեհվէն։

Ն. թօթուեց ուսերը։

— Չէի կրնար աւելի սպասել։ Ես սպասեցի այնքան, որքան հրամայուած էր ինծի սպասել։ Ինչո՞ւ [...]ցաւ Շուայցէրը։

Կալիայեւ հետզհետէ կը բոր[...] որոշապէս գրգռուելով Ն.ի [...] ընթացքէն։

Այդ իրիկունը, որոշեցինք որ Ս[...]նով, Կալիայեւ, Ն. եւ Սիկորսկի[...] նին Վիլնօ, տեսնելու Ազեւը, [...] ղեկութիւն տալու անցած – դարձ[...] մասին, ինչպէս նաեւ ըսելու թէ [...] պիտի կրկնէինք մահափորձը յո[...] հինգշաբթի, յուլիս 15ին։ Շուայ[...] եւ ես մնացինք Պետերբուրգ[...] մաձայնելէ յետոյ մահափորձին [...] բամասնութիւններուն վրայ, ըն[...]ները մեկնեցան Վիլնօ։

(Շարունակելի)

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone: Glacière 15-70

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 26 ՅՈՒԼԻՍ 1933

26 Juillet 1933

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

9րդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2248

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԳՏԷՔ ՁԵՐ ՃԱՄԲԱՆ

Լոգանի տասնամեակի լրացման առթիւ, մեզի կ'իյնայ ոչ թէ ամուլ հառաչանքներ արձակել, այլ գլուխ գլխի տալ, ոգնիլ եւ կազմակերպուիլ, որպէսզի պատրաստ ըլլանք պատեհ ժամուն:

Ըսինք արդէն,— ոչ մէկ դաշնագիր յաւիտենական չէ: Մանաւանդ Թուրքիոյ հետ կնքուած դաշնագիր:

Այս միջոցին, բոլոր ժողովուրդներն ալ անհանգիստ են, կը խլրտին իրենց խարիսխին վրայ, վաղուան համար:

Բոլոր ժողովուրդներն ալ վարակուած են վերանորոգուելու, երիտասարդանալու, ուժերը բազմապատկելու տենդէն: Եւ այդ ճիգը ոչ միայն պետական կարգեր կը տապալէ, այլ եւ վերադնահատութեան կ'ենթարկէ հաստատուած ընկերային եւ քաղաքական հանգամանքները:

Ապացոյց՝ նոյն իսկ Ֆրանսայի ընկերվարական կուսակցութեան ծոցին մէջ ծագած խլրտումը:

Մարդիկ այլ եւս չեն գոհանար վարդապետական բանաձեւերով եւ ընկալեալ սովորութիւններով, նոյն իսկ ընկերվարութեան մէջ:

Ամէն տեղ եւ ամէն բանի մէջ ալ, տեսակէտները, բանաձեւերը օրուան պահանջներուն յարմարցնելու տենչն է որ կը չեչտուի:

Մանաւանդ որ, ծայրայեղ հոսանքները, լէնինականութիւն, ֆաշականութիւն, հիթլէրականութիւն այլ եւս թոյլ չեն տար չորս ճամբու վրայ փուռիլ եւ երերալ:

Ամփոփուելով մեր կեանքին մէջ, ըսել կ'ուզենք թէ՝ ժամանակները երբեք թոյլատու չեն ակադեմական բանավէճեր կամ տնավարի աուլխներ սարքելու:

Շատ բան կորսնցուցինք վերջին տասը տարիներու ընթացքին, երբ խառնելով սուտն ու իրաւը, հիմնականն ու մանկականը, կարելին եւ ցանկալին:

Զմնաց որ եւէ խելք որ արտայայտուած չըլլար: Ոչ ալ որ եւ է խելացի, որ զրկուէր խօսելու եւ գրելու իրաւունքէն:

Այն աստիճան որ, եթէ մէկը ժամանակ ունենար պրպտելու այդ բոլոր արտայայտութիւնները — գիրք թէ թերթ — պիտի կրնար ծրագիրներ կազմել յիսուն տարուան եւ յիսուն ազգի համար:

Բայց, աւաղ՛ինք,— մեր այսօրուան կեանքը կ'ընթանայ տասնամեակներով:

Մենք սովրած ենք խորհիլ ու գործել «ակսպողականութեան կարգով», ինչպէս կ'ըսեն խորհրդարաններու մէջ:

Մենք լարուած ուշադրութեամբ պիտի հետեւինք այն բոլոր շարժումներուն որ տեղի կ'ունենան մեր շրջապատին մէջ,— աշխարհի բոլոր պողոտաներուն վրայ:

Մեզի օրինակ՝ ամբողջ Արեւելքը, եւ նոյն իսկ ճշնամի Թուրքիան:

Ահաւասիկ, ամէն բանէ առաջ, գաղութներու երիտասարդութիւնը:

Բոլոր համեմատութիւնները պահելով, ան չի՞ նմանիր արձակուրդ ստացած բանակի մը:

Եթէ այդ երիտասարդութիւնը գտնուէր Թուրքիա, Կովկաս կամ Պարսկաստան, պիտի կանչուէր զինուորութեան, 20—22 տարեկանին: Կամ պիտի ենթարկուէր պարտաւորիչ աշխատանքի (Խ. Միութիւն):

Ամէն երկրի մէջ ալ, պետութիւնը իր պահանջները կը պարտադրէ երիտասարդութեան, համաձայն տարիքի:

Արդ, միայն մեր տարագիր երիտասարդութիւնն է որ, ազատ ըլլալով պետական բռնադատումէ, ինքզինք ազատ կը համարէ որ եւ է պարտականութենէ:

Մեծ ու պզտիկ ազգերէն որո՞ւն երիտասարդները կը վայելեն այս բացառիկ, արտօնեալ վիճակը:

Ամէնէն վերջին օրինակը Գերմանիան չէ՞, որ պարտաւորիչ աշխատանք հաստատեց երիտասարդութեան համար:

Զի բաւեր առարկել թէ՝ պանդուխտ ենք, երկիր չունինք, բանակ չունինք որ ծառայենք:

Ճիշդ ատոր համար, ամէն մէկ երիտասարդ ինքզինք պիտի հոչակէ կամաւոր, մտնելով կազմակերպութեան մը մէջ: Այսինքն՝ ծառայելով հիմնական գաղափարի մը,— ազատութիւն եւ հայրենիք:

Մինչդեռ բոլոր ժողովուրդները կ'երիտասարդանան, մենք ոչ միայն կը ծերանանք, այլ եւ տարուէ տարի ետ կ'երթանք:

Ուժասպառ ենք ամէն տեսակէտով: Հետզհետէ կը նօսրանան, կը պարպուին հանրային դիրքերն ու խրամները:

Մենք եղածն է որ կը մաշեցնենք, ամէն ճակատի վրայ:

Ինչ որ ունինք միջավայրէ միջավայր փոխադրուած, կը հատնի, կը ծխուի բնական օրէնքով:

Միայն այս անողոք իրականութիւնը բաւական է, որպէսզի անկուսակցական կոչուած երիտասարդութիւնը պարտականութեան կանչէ ինքզինքը,— կազմակերպուելով:

Մենք պետութիւն չունինք որ կազմակերպէ բոլոր հում տարրերը:

Անոնք որ կը խրտչին քաղաքական կուսակցութիւններէն, պարտաւոր են սեփական նախաձեռնութեամբ գտնել իրենց ճամբան:

Ի՞նչպէս պիտի լեցնենք անխուսափելի, ահաւոր պարապը, եթէ տարագիր երիտասարդութեան հարիւրէն տասը յարի այս կամ այն հոսանքին, իսկ մնացեալ իննսունը օրը իրիկուն ընէ «կեցցէ անձն իմ» երգելով ...

Եւ մանաւանդ, ի՞նչպէս կանգուն պիտի մնանք իբրեւ ժողովուրդ, եթէ, տասը տարի յետոյ ալ, չպիտի ունենանք մեր միացեալ ճակատը, ազգային ուխտով մը:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

«ԱԶԳԻՆ ԿԵԱՆՔԸ ՎՏԱՆԳԻ ՄԷՋ Է»

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿԵՆ ԲԱՑԱՌԻԿ ՕՐԷՆՔՆԵՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿԵԼ

Մ. Նահանգներու պատերազմական նախարարը աՃի օր ուշագրաւ ճառ մը խօսեցաւ 48 նահանգներու կառավարիչներու տարեկան ժողովին մէջ: Պատասխանելով նախագահ Րուզվէլթի տնտեսական քաղաքականութեան դէմ եղած քննադատութեանց, նախարարը յայտարարեց.

— Եթէ Ազգային Վերակազմութեան Օրէնքը ձախողի, պիտի հարկադրուինք աւելի ազդու միջոցներ ձեռք առնել, որովհետեւ ազգին գոյութիւնը վտանգի մէջ է: Միութեան նահանգներուն միջեւ եղած սահմանները պէտք է մոռցուին եւ պէտք է այնպէս նկատենք թէ Մ. Նահանգները այսուհետեւ կը կազմեն մէկ ամբողջութիւն: Մեր տնտեսական բարդ կեանքը կը պահանջէ որ դաշնակցային կառավարութիւնը աւելի լայն լիազօրութիւններ վայելէ:

Առաջին անգամ է որ կառավարութեան մէկ անդամը այսքան բացորոշապէս կը յայտնէ նախագահ Րուզվէլթի կեդրոնաձիգ նպատակները:

⁂ Արմտիքի շուկան կանոնաւորելու եւ գիները կայուն պահելու համար, բացառիկ միջոցներ ձեռք առնուեցան: Հողագործական նախարարը 460 միլիոն գրիւ կը հաշուէ ցորենի ներքին սպառման քանակը, այսինքն վերջին հինգ տարիներու միջին արտադրութեան հարիւրէն 54ը: Այս քանակութեան աւելցուկը 35 սէնթ տուրք պիտի գանձուի, արտադրելով 138 միլիոն տոլար, որուն 90 միլիոնը պիտի բաժնուի այն հողագործներուն որ յանձն կ'առնեն հարիւրէն 20 կրճատել ցանքը: Այսպէս, այն ագարակապանը որ 100 արտավար հող ունի ցորեն ցանելու համար եւ միայն 80 արտավար պիտի ցանէ յառաջիկայ աշնան, գրիւ գլուխ 20 սէնթ պարգեւ պիտի ստանայ ապագայ հունձքին վրայ եւ 8—10 սէնթ ալ՝ հունձքի պահուն: Իւրաքանչիւր արտավարին արտադրութիւնը կը հաշուեն տասը գրիւ: Միեւնոյն ծրագիրը պիտի գործադրուի 1935ին ալ: Տուրքէն գոյացած գումարին մնացորդը պիտի յատկացուի ցորենի արտածումը քաջալերելու եւ նոր շուկաներ գտնելու:

Հողագործական նախարարը երկար խորհրդակցութիւն մը կատարելով մասնագէտներու հետ, հետեւեալ կարգադրութիւնն ըրաւ արմտիքի սակարաններուն համար.— Եթէ արմտիքի տեսակի մը գինը 90 սէնթի փակուի, յաջորդ օրուան գործառնութիւնները չպիտի կրնան 95—98էն աւելի բարձրացնել գինը: Նոյն մեթոտին պիտի հետեւին նաեւ գիները ինկած ատեն:

⁂ Յուլիս 24ին սնանկացաւ Պ. Քրաուֆորտ, Նիւ Եորքի ցորենի սակարանին ամէնէն ազդեցիկ անդամներէն մէկը, ահագին յուզում պատճառելով: Նախապէս բժիշկ էր այս մարդը, եւ յանկարծ նետուեցաւ սակարանական խաղերու յորձանքին մէջ: Միայն Շիքակոյի հրապարակին վրայ իր գործառնութիւնները կը կատարէր 17 միջնորդներու միջոցաւ, որոնք բացարձակապէս գաղտնի կը պահէին ամէն բան: Իր գործողութիւնները ահագին գումարներու կը հասնին: Շիքակոյի մէջ կը պատմեն թէ վերջին շաբաթներու ընթացքին իր յանձնառութիւնները կը հասնէին 13 միլիոն գրիւ ցորենի եւ ահագին քանակութեամբ հաճարի: Եթէ ցորենի վրայ տասը սէնթի ելեւէջ մը տեղի ունենար, այդ յանձնառութիւնները 1,300,000 տոլարի շահ կամ վնաս կը ներկայացնէին: Անցեալ շաբթուան գահավէժ անկումները տասնեակ միլիոններ արժեցին, եւ ահա սնանկութիւնը փակեց իր արկածալի կեանքը:

Համաձայնութիւն՝ արծաթի արտածումը կրճատելու համար

Լոնտոնի տնտեսական խորհրդաժողովին մէջ, որուն վերջին նիստը կը գումարուի այսօր, համաձայնութիւն գոյացաւ արծաթին արտածումը կրճատելու համար:

Համաձայն մշակուած պայմանագրութեան, Մ. Նահանգներ, Քանատա, Աւստրալիա, Պոլիվիա եւ Փէրու յանձն կ'առնեն կրճատել իրենց արտածումները, հետեւեալ հիման վրայ.— Արծաթ արտադրող երկու երկիրները, Մ. Նահանգներ եւ Հնդկաստան, իրենց արտադրութենէն պիտի գնեն, առաջինը՝ 35 միլիոն, երկրորդը՝ 25 միլիոն ունկի, այսպէս նոյնքան կրճատելով արտածումը:

Աւելի մանրամասնելով, չորս տարուան շրջանի մը համար որ կը սկսի 1934 յունուար 1էն, Հնդկաստանի կառավարութիւնը արծաթ չպիտի ծախէ 140 միլիոն ունկիէն աւելի, (տարեկան 35 միլիոն), Սպանիա՝ 20 միլիոնէն աւելի (տարեկան 5 միլիոն):

Այս համաձայնութեան շնորհիւ, կը յուսան արծաթին գինը վերածել կայուն վիճակի մը, աւելի բարձր քան այսօր: Մէկ ամիսէ ի վեր բանակցութիւններ կը կատարուէին այս մասին, եւ վերջապէս կարելի եղաւ համաձայնութեան մը յանգիլ:

Գերմանիոյ եւ Վատիկանի համաձայնութիւնը

Յուլիս 22ին հրատարակուեցաւ Գերմանիոյ եւ Վատիկանի միջեւ գոյացած համաձայնութեան բնագիրը, որ ապարէզէն քշելով հանդերձ Գերմանիոյ կեդրոնի (կաթոլիկ) կուսակցութիւնը, որոշ առաւելութիւններ կ'ապահովէ կաթոլիկ ընկերակցութեանց եւ կազմակերպութեանց, պայմանաւ որ չխառնուին քաղաքական գործերու:

Պայմանագրին համաձայն, գերմանական կառավարութիւնը յանձն կ'առնէ պաշտպանել կղերը եւ զանոնք զերծ կացուցանել կարգ մը պարտաւորութիւններէ: Կաթոլիկ համայնքները, ընկերակցութիւնները, թեմերը, եպիսկոպոսական աթոռները, միաբանութիւնները, հաստատութիւնները եւն. կը վայելեն իրաւական հանգամանք: Բոլոր եկեղեցականները պէտք է գերմանական հպատակ ըլլան, ունենան գերմանական վկայական եւ իրենց ուսումն առած ըլլան գերմանական եւ հռոմէական համալսարանի մը մէջ: Եպիսկոպոսները եւ եկեղեցւոյ աստիճանաւորները պէտք է հաւատարմութեան երդում ընեն պետութեան: Կրօնական ուսում պիտի տրուի դպրոցներու մէջ: Կրօնական ամուսնութիւնը կրնայ քաղաքայինէն առաջ կատարուիլ, կարգ մը պարագաներու մէջ: Քահանաներուն արգիլուած է անդամակցիլ քաղաքական կուսակցութեանց:

Ռումանիոյ Թուրքերէն 90,000 հոգի Թուրքիա պիտի երթան

Թրքական եւ ռումանական թերթերը կը հաստատեն թէ Տոպրուճայէն 90,000 իսլամներ Թուրքիա պիտի գաղթեն:

Ասոնք պիտի հաստատուին Սաքարիա գետին շրջակաները, Էսկիշէհիր-Էնկիւրի գծին վրայ:

Այս առթիւ ռումանական թերթերը համակրական խօսքեր կ'ուղղեն Թուրքիոյ:

Ֆրանսայի պետական մեծ վիճակախաղը

Պաշտօնաթերթը յուլիս 23ին հրատարակեց պետական մեծ վիճակախաղին պայմանները:

Ինչպէս յայտնի է, խորհրդարանը այս մասին օրէնք մը քուէարկած էր, ելմտական նախարարութեան առաջարկով (28 մարտ): Օրէնքը ընդունուեցաւ միայն 1933 տարուան համար, եւ յանձնախումբ մը կազմուեցաւ վիճակախաղը կազմակերպելու եւ պայմանները ճշդելու համար: Յանձնախումբը երկար քննութիւններէ յետոյ, եզրակացուց թէ իրլանտական ձեւով վիճակախաղ մը անգործնական է Ֆրանսայի մէջ: Նկատի առնուեցան նաեւ Իտալիոյ եւ Չեխոսլովաքիոյ վիճակախաղերը, բայց նորէն անյարմար դատուեցան: Վերջապէս որոշուեցաւ պարզ վիճակախաղ մը սարքել, սպանիական ձեւով: Եկամուտին հարիւրէն 60ը վար պիտի դրուի պարգեւներու համար, 40ը պիտի յատկացուի պետական ելմտացոյցին: Հարիւր միլիոն ֆրանք երկրագործական աղէտներու սնտուկին յատկացնելէ յետոյ, մնացեալը պիտի գործածուի նախկին պատերազմիկներու թոշակին վրայ եղած կրճատումը լրացնելու:

Յանձնախումբը ծրագիր մը պիտի ներկայացնէ ելմտական նախարարին, ճշդելով տոմսակներուն գիները, պարգեւները, վիճակահանութեան բացումն ու փակումը, վաճառման եւ ծանուցման պայմանները եւն.:

Ուշագրաւ է որ մամուլը տաք ընդունելութիւն չըրաւ այս ծրագրին:

Կացութիւնը Գերմանիոյ մէջ

ՀՐԵԱՆԵՐԸ ՊԻՏԻ ԶՐԿՈՒԻՆ ԱՄԷՆ ԻՐԱՒՈՒՆՔԷ

Հիթլէրական կուսակցութեան քարոզչական բաժնի վարիչներէն Շրայէր հետեւեալ յայտարարութիւնն ըրաւ Տորթմունտի մէջ.

— Այսուհետեւ Հրեան պարզապէս հիւր մը պիտի ըլլայ Գերմանիոյ մէջ, առանց քաղաքացիական իրաւունքներու: Եթէ ան իր ազատ կամքով չհեռանայ Գերմանիայէն, պիտի վտարուի, երբ լաւ չպահէ ինքզինքը: Մենք կ'ուզենք որ մեզի մնայ մեր աշխատանքին արդիւնքը, եւ ոչ թէ երկրին եւ ցեղին համար խորթ խուժանի մը: Հրեաները Գերմանիան նկատած են միայն առեւտուրի ասպարէզ մը եւ կանոնաւորապէս շահագործած են զայն: Անոնք իրաւագէտ եղած են իրաւունքը սարկացնելու համար, բժիշկ եղած են հանրային առողջութիւնը վտանգելու համար, նոյնիսկ մկրտուած եւ հոգեւոր հովիւ եղած են, ժողովուրդը կրօնքէն բաժնելու համար: Անոնք ուզեցին մինչեւ իսկ բանակին մէջ մտնել, սպաննելու համար զինուորական ոգին:

Կառավարութիւնը փակեց Պերլինի հրէական գործակալութեան գրասենեակները:

⁂ Գերմանիոյ ընկերվարական կուսակցութեան ղեկավարութիւնը (բիւրօ) որ ապաստանած է Փրակա, երկար յայտարարութեամբ մը ձաղկելով կառավարութեան հալածանքները, պայքարի կը հրաւիրէ բոլոր Գերմանացիները: «Աշխատաւորներ բոլոր երկիրներու, ոտքի ելէք, վտանգի մէջ է քաղաքակրթութիւնը: Միայն ազատութեան եւ ընկերվարութեան յաղթանակը կրնայ փրկել մարդկութիւնը»:

⁂ Հինգ հարիւր նացիներ կեդրոնական բանակատեղիները փոխադրուեցան:

⁂ Յեղափոխութեան թանգարան մը բացուեցաւ Պերլինի մէջ: Մասնաւորապէս ցուցադրուած են համայնավարներու եւ ընկերվարականներու վրայ գտնուած զէնքերը:

⁂ Լոնտոնի Հրեաներու խորհուրդը ժողով գումարելով, որոշեց պոյքոթ չհրատարակել գերմանական ապրանքներուն դէմ:

Մեծ դաւադրութիւն մը Սպանիոյ մէջ

Սպանիոյ հանրապետական կառավարութիւնը երեւան հանեց մեծ դաւադրութիւն մը, որ սարքուած էր միապետականներու եւ անիշխանականներու կողմէ: Բազմաթիւ ձերբակալութիւններ կատարուեցան: Միայն Մատրիտի մէջ, երկուշաբթի օր ձերբակալուեցան 120 անիշխանականներ, որոնց 63ը անմիջապէս փոխադրուեցան բանտ: Բազմաթիւ ձերբակալութիւններ կատարուեցան նաեւ գաւառներու մէջ: Միայն առաջին օրը կալանաւորներու թիւը հասած էր 1200ի: Դաւադրութեան նպատակն էր տապալել հանրապետութիւնը:

Զրոյց կը շրջի թէ Քաթալոնիոյ մէջ նոր փորձեր կը կատարուին Սպանիայէն անջատուելու համար :

Ծանր պատիժներու դատապարտուեցան 1932 օգոստ. 10ի միապետական դաւադրութեան հեղինակները: Երկու զօրավարներ դատապարտուեցան տասը տարի բանտարկութեան, 24 հոգի՝ 20էն վեց տարի բանտարկութեան: Ժողովուրդը թեթեւ կը գտնէ երկու զօրավարներուն տրուած պատիժը, դիտել տալով թէ սարքուած դաւադրութիւնը պատճառ եղաւ 20 հոգիի մահուան և աւելի քան 50 անմեղներու վիրաւորման:

Սպառազէն ուժեր կը պաշտպանեն

ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ԱՄԷՆԷՆ ՀԱՐՈՒՍՏ ԵՐԱԽԱՆ

Այս միջոցին Նիւ Եորքի մէջ վեց սպառազէն մարդիկ, 8 ոստիկաններ և բազմաթիւ դանիական շուներ պաշտպանութեան տակ առած են փոքրիկ երախայ մը, Ջաքքրի Մէկնոլտս, որ Ամերիկայի ամէնէն հարուստ մանուկն է: Անենէ մը ի վեր սպառնալիքներ կ'ըլլան այս տղան առեւանգելու համար: Մանուկը ժառանգորդն է ծխախոտի թագաւորին, որ սպաննուեցաւ իր ծնունդէն քանի մը ամիս առաջ: Ֆիզիքապէս տկար է եւ արտասովոր խնամքներ կը վայելէ: Մօրը հետ կ'ապրի Րօտ Այլէնտի մէջ, եւ պահակները կը հսկեն գիշեր-ցերեկ: Ո՛ր եւ է անծանօթ ներս չառնուիր:

ԱՒԵԼԻ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ՝ ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒՆ

Մեծ քաղաքներու մէջ փորձանքները անպակաս են փոքրիկներու գլխուն: Շաբաթ օր, Պուա Քոլոմպի մէջ, գաղթակայանի մը ամայի տարածութեան վրայ գտնուեցաւ 6 տարեկան Իտալացի աղջիկ մը, ծանրապէս վիրաւոր-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԱՏԼԱՆՏԵԱՆԻ ԱՓԵՐԷՆ

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ՄԵԾ ԺՈՂՈՎ

Հ. Յ. Դ. 40ՐԴ ՊԱՏԳՄ. ԺՈՂՈՎԻՆ ՓԱԿՄԱՆ ԱՌԹԻՒ

ՓՐՈՎԻՏԷՆՍ.— Երէկ, յուլիս 9ին քաղաքիս չքեղ մէկ սրահին մէջ խռնուած աւելի քան հազար հինգ հարիւր հոգինոց բազմութիւն մը եկաւ անգամ մը եւս ապացուցանել թէ ազատութեան գաղափարը չի կրնար խաղալիկ դառնալ այս կամ այն մարդուն կամ խմբակցութեան քմայքին։

Հայաստանի անկախութեան տապալման թուականէն աղին չէր եղած ամբողջ Միացեալ Նահանգներու մէջ հրապարակային հանդիսութիւն մը որ այնքան խանդավառութիւն ու եռանդ ստեղծէր քան այն, որ տեղի ունեցաւ երէկ Հ. Յ. Դաշնակցութեան 40րդ Պատգ. Ժողովին փակման առթիւ Նաթանըլ Գրվայնի բարձրագոյն վարժարանի փառաւոր սրահին մէջ։

Ամբողջ չարաթ մը գիշերը ցերեկին խառնած հայ ժողովուրդին «ծաեր»ը հաւաքուեցան իրարու քով, մէկ յարկի տակ, մէկ պարզ սեղանի չուրջ, խօսեցան ու լսեցին, ուղղեցին անկեղծ եւ անվերապահ քննադատութիւններ եւ մեղադրանքներ, խիստ եւ խիստ դաշնակցական մթնոլորտի մէջ։ Եւ երբ ամէն ինչ վերջացաւ, ցոյց տուին ճէնդլմէնի կեցուածք եւ ձեռք թօթուեցին ընկերաբար։

Պատգ. Ժողովի վեհութիւնը ՛՛աւելցնէր հայկական եռագոյնը, խորհրդանշանը Միացեալ, Ազատ եւ Անկախ Հայաստանի։

Պատգ. Ժողովի բացումը որքան պարզ էր եւ անպաճոյճ, նոյնքան աւելի փառաւոր եղաւ փակումը։

Հ. Յ. Դաշնակցութեան Կեդր. Կոմիտէին ձրի տրամադրուած էր դպրոցին չքեղ սրահը։ Բեմին վրայ իրարու արթուն պահակներ կը ծածանէին ամերիկեան աստեղազարդը եւ հայկական եռագոյնը, հովանաւորելով Հ. Յ. Դաշնակցութեան սրբազան երրորդութիւնը, Քրիստափոր, Ռոստոմ ու Զաւարեան, իրենց գլխուն վերեւ բռնած Հ. Յ. Դաշնակցութեան զինանշանը։

Ժողովուրդը խուռներամ կը հոսի, նստարանները արդէն գրաւած են։ Բազմաթիւ մարդիկ պատերուն կռթնած եւ սրահի լայն տարածութեան վրայ, մինչեւ դուրսի դուռը ոտքի կանգնած՝ անհամբեր կը սպասեն լսելու Հ. Յ. Դաշնակցութեան պատգամը։

Անվերջ ծափեր. եւ ահա բեմ կուգայ նախագահը՝ ծանօթ փաստաբան ընկ. Գասպար Ռստիկեան, հրաւիրելով հասարակութիւնը յոտնկայս երգել «Մեր Հայրենիք»ը։

Բացման ճառին մէջ, ընկեր Ռստիկեան պարզելով Միացեալ եւ Անկախ Հայաստանի գաղափարը, կարգով բեմ հրաւիրեց գիշերներով անքուն անցուցած խենթերը,— ընկերներ Ջաւիկ Մաթիկեան, Արսէն Միքայէլեան, Վարդգէս Ահարոնեան եւ Կոպեռնիկ Թանդրճեան։

Անրովանդակ ճառեր չէին որ արտասանեցին մեր չորս ընկերները, այլ յեղափոխական կազմակերպութեան վայել հաւատաւորի խօսքեր, իրենց բաց աչքերով տեսած հանգամանքներ։

Այս առթիւ, անգամ մը եւս փառաւորուեցաւ հայկական եռագոյնը, որուն դէմ խայտառակ խաչակրութիւն մը սկսած են աննկարագիր մարդիկ։

Այդ անպատիւ խաչակիրներուն գլուխը կը գտնուի առաջնորդ Դուրեան եպիսկոպոսը, որուն վերջին հրապարակային անարգանքը հայկական եռագոյնին հանդէպ՝ սգատօնի ցուցահանդէսին մէջ՝ յառաջ բերած է աննկարագրելի զայրոյթ։ Ինչպէս ամբողջ գաղութը, նոյնպէս Հ. Յ. Դ. Պատգմ. Ժողովը խորապէս ցնցուած են այս անորակելի արարքէն։ Բազմաթիւ նամակներ ուղղուած Պատգմ. Ժողովին եւ «Հայրենիք»ին կը պահանջէին արժանաւոր պատիժ տալ վեղարաւոր գործակալին։ Այս հրապարակային ժողովին մէջ ալ քուէարկուեցաւ մասնաւոր բանաձեւ մը, պահանջելով Դուրեան եպիսկ.ի պաշտօնանկութիւնը։

Հրապարակային այս խանդավառ մթնոլորտին հմայքը աւելցուց մեր մեծ երգիչը, Արմենակ Շահ-Մուրատեան, կրկին եւ կրկին բեմ հրաւիրուելով։ Ան երգեց մէկէ աւելի երգեր, եւ սակայն իր «Արիք Հայեր»ով ուղղակի մագնիսացուց բազմութիւնը։

Եւ այսպէս ալ վերջացաւ Հ. Յ. Դ. Ամերիկայի 40րդ Պատգմ. Ժողովին այս եզակի ցոյցը։

Ան տուաւ իր պատգամը հայ ժողովուրդին։

Եւ ժողովուրդը լսեց զայն ու ծափահարեց։

Կեցցէ՛ միացեալ, ազատ եւ անկախ Հայաստանը։

ԱՐՏ. ՀԱՅԵԱՆ

«ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ»Ը

Փարիզի մէջ 1928ին կազմուած «Համազգային» Կրթական եւ Հրատարակչական ընկերութիւնը կը թեւակոխէ չուտով իր 5րդ տարին։

Սա վերջին տասնամեակին, գաղթաշխարհին մէջ ունեցանք բազմաթիւ ընկերակցութիւններ որոնց բոլորին ալ առաջադրութիւնները անխուսափելի կերպով «կրթական» եւ «մշակութային» եւ «հրատարակչական» էին։ Բայց, դժբախտաբար այդ միութիւններէն ոչ մէկը երկար կեանք ունեցաւ։ Եռանդն ու խանդավառութի՞ւնն էր որ կը պակսէր իրենց։ Երբե՛ք։ Միջոցնե՞ր։ Պէտք եղածէն աւելին։ Բայց կը պակսէր այն էական տարրը որ պիտի սփռէր նախ իրենց չրջանակին՝ ու յետոյ ալ աւելի լայն դանգուածներու մէջեւ։ Տեսակ մը չաղախ՝ որուն յատկանիշը պիտի կազմէր ամէն նկատումէ եւ ամէն ճաչակէ վեր նախ զուտ տոհմային ոճ մը։ Այն կչռոյթը որ կը քալէ անտես ժողովուրդի մը ներքին ծալքերէն, իր մէջ պարփակելով սեփական դիմագիծը այդ ցեղին։ Ճիշդ ըլլալու համար ըսենք թէ այդ խմբակցութիւններուն չէին պակսեր ծրագիրներ՝ որոնք օժտուած էին ոճի փայլուն դարձուածքներով։ Զեւ՝ առանց խորութեան, կանչեր՝ բոլորն ալ խորթ մեր իրականութեան ու հաւաքուած օտար մայթերու օտար ազգերուն վրայէն։

Ու ահա հրապարակ եկաւ «Համազգային»ը։ Լայն էր իր ծրագիրը ու փափուքի մը համաձայն՝ անիրագործելի։ «Անիրագործելի»ին քննութիւնը մէկ ուրիչ անգամ։ Բայց բոլորն ալ համաձայն էին սա տեսակէտին չուրջ թէ՝ եթէ իրագործուին իր առաջադրութիւնները, արտասահմանի մէջ իրմով կ'ունենանք ամուր բերդ մը սա ահաւոր ուծացումին ու այլասերումին դէմ։

Ուրեմն ան կ'առաջնորդուէր օգտապաշտ նկատումներով՝ քան թէ բառին չռայլութեամբը։

« Համազգային »ի ծրագրին ամէն մէկ յօդուածը ունի մէկ նպատակ, հայութիւնը պահել հայ՝ արտասահմանի մէջ։ Տեսակ մը մշակութային քաղաքականութիւն։ Ահարոնեանի բառով՝ համբանքի խնդիր. «Ով որ մի հայ ե-րախայ է փրկում օտարացումի, այլասերումի ճիրաններից, նա կերտում է հայութեան ապագան, նրա զօրութեան ամրոցին մի քար դնելով»։

Ազգային այլազան հոսանքներ, այլազան մտայնութիւններ եթէ կը վիճին մեր քաղաքական ուղեգիծին մասին, գոնէ մէկ կէտի մէջ համաձայն են թէ, ամէն տեսակէտէ գերիվեր նախ մեր ժողովուրդը հնրաւորութեան չափով պէտք է պահել անեղծ։ Ասիկա բան էր որ «Համազգային»ը դառնար անխուսափելի կերպով պահակներէն մէկը հոգեկան այն չքեղ դանձին, որ օղակ առ օղակ հին օրերէն չղթայուելով հասած է մեզի։ Ու ծաւալեցաւ այս միութեան համբաւը, ընդհանրացաւ իր գործը, տարածուեցաւ հմայքը։ Այսօր, իր 5րդ տարեմուտին դէնքը կը տեսնենք մեր հանրային կեանքը իմաստաւորող կենդանի հաստատութիւններէն մէկը։

×

Առեն առեն պզտիկ խծբծանքներ « Համազգային »ին դէմ, թէ ասիկա ձեւով մը Բարեգործականին դէմ կազմակերպուած միութիւն մըն է։ Բարեգործականին անունը իսկ բաւական է. « Բարեգործութիւն » ու առով դուրգուրալի բոլոր Հայերուս համար։ Իսկ « Համազգային »ը զուտ մշակութային հաստատութիւն մը, իր ծրագրին մէջ չեն մտներ ոչ Նուպարաչէններ եւ ոչ ալ Մայրանոց։ Վայրկեան մը ենթադրենք թէ այդպէս եղած ըլլար, բայց օտար ժողովուրդներու մէջ արդեօք գոյութիւն ունի միայն մէ՞կ բարեսիրական հաստատութիւն, չկա՞ն նոյնանման միութիւններ։ Ինչո՞ւ քննոտ կեցուածք հաստատութեան մը դէմ որ անկուսակցական է ու խտրութիւն չի դներ իր օժանդակութեանը մէջ երբ խնդիրը կը վերաբերի հայ մշակոյթին տարածման։

×

« Համազգային »ը իր կազմութեան օրէն իր ուշն ու կորովը կեդրոնացուցեր է Պէյրութի Ճեմարանին վրայ, որ մօտիկ կը համապատասխանէ միջնակարգ վարժարանի մը կրթական մակարդակին։ Տնօրէնութիւնը յանձնուած է մեր ամէնէն փորձ երկու մանկավարժ գրագէտներու Լ. Շանթի եւ Ն. Աղբալեանի հոգատարութեան։ Դպրոցը կը բոլորէ արդէն իր 4րդ տարին։

Տեսակ մը կեանք հնարող հնոց էայս հաստատութիւնը, որ անկախ իր դպրոցական զբաղմունքներէն եւ հոգերէն իր չրջապատին ալ կը փոխանցէ խանդավառութեան բոց մը։ Անոր չնորհիւ այսօր Պէյրութի մէջ կը խայտայ հայ երիտասարդութիւնը, հայաշունչ դասախօսութիւններ, հրատարակութիւններ, հրապարակային հաւաքոյթներ իրարու կը յաջորդեն։ Ճեմարանը դարձած է տեսակ մը կամար՝ որուն ցանցը կ'երկարի ու յաջորդաբար կապուի մինչեւ մեր այն հին վանքերուն չուքին՝ ուր աղօթքէն ու խունկի գուլայէն առաջ հնարուած հոգեղէն կեանքն էր որ կը ծփար իր չրջապատին վրայ։ Գաղտնի՞քը ասոր։ Պարզ է թէ նախ մտքի արժէքաւոր տուրքը որ տուած են այդ հաստատութեան ղեկավար անձնաւորութիւնները, ու մանաւանդ այն կուտակուած բարոյական ներքին հարստութիւնը որ լուսեղէն կոթողի մը պէս իրեն կը քաշէ, իրմով կը սփոփէ մոլորուած անցորդներ։

« Համազգային »ի չուտափոյթ տարածման ազդակներէն մէկն ալ իր ծայրայեղ ժողովրդականութիւնն է։ Դահեկաններով անանող հաստատութիւն մը որուն ամբողջ հասոյթը կը տրամադրուի մշակութային ձեռնարկներու։ Չկայ գրասենեկային մսխում։

« Համազգային »ի Փարիզի մասնաճիւղը հետեւելով կեդրոնի ժողովրդական կեցուածքին, իր գործունէութիւնը արդիւնաւոր դարձնելու համար չըջաբերութեան է հանած անդամատոմսեր որոնց վրայ գրուած են իբրեւ նըշանախօսք « ԱՄՍԱԿԱՆ ՄԷԿ ՖՐԱՆՔ» իսկ քիչ մը վարը՝ « ՔՈՒ ՄԷԿ ՖՐԱՆՔՈՎԴ Կ'ԱՊՐԵՑՆԵՍ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԸ, ԳԻՐՆ ՈՒ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ »։ Ասիկա կը յիշեցնէ Լոնտոնի մեծագոյն հիւանդանոցներէն մէկուն մատակարարման ժողովրդական ձեւը։ Դրան վրայ կախուած ցանձանակի մը վրայ կը յայտարարուի. «Անցորդ, քու մէկ փէննիովդ մէկ վայրկեան աւելի կանգուն կը պահես այս չէնքը»։ Եւ մարդիկ կ'աճապարեն տուփէն ներս փէննի մը սպրդեցնել վայրկեան մը աւելի զութ սփռելու Ֆիզիքապէս տառապողներուն վրայ։

Ֆրանսահայ գաղութը 60,000 կը հաշուէ իր թիւը։ Եթէ հինգ հազարը անդամագրուի « Համազգային »ին տրամադրելով ամիսը մէկ ֆրանքի չնչին գումար մը, մեծագոյն օժանդակութիւնը հասցուցած կ'ըլլայ այս ազգապահ հաստատութեան։

ՀԱՅԿԱՇԷՆ

ՆՈՐՈԳԵՆՔ ՄԵՐ ՈՒԽՏԸ

(Տարօնի սգատօնին առթիւ)

— :·: —

ԽՄԲ.— Այս գրութիւնը մեզի ղրկած է վաստակաւոր ընկեր մը, եղբայրը՝ Մարգար վարժապետի, Վարդավառի կիրակի օրուան համար (23 յուլիս)։ Ամէն տարի այս օրերուն Տարօն – Տուրուբերանի Հայր. Միութիւնը սգատօն կը կազմակերպէ Լիփազմայի մէջ, եւ կը փափաքին որ Ֆրանսայի մէջ ալ չմոռնան։

Զուզեցինք փոխել չարադրութեան ձեւը, որ այնքան սրտառուչ է.—

Եւ ահա կարմիր թուականի մը տարեդարձը տօնելու աչխատանքի մէջ ենք։ Ասիկա այն թուականներէն մէկն է որ անդունդի մէջ անհետացուց մի առ մի Տարօնի ամենափայլուն աստղերը եւ Տարօնի ամբողջ հայ ժողովուրդը։

Թուականներ կուգան եւ կ'անցնին եւ իրարու կը յաջորդեն արիւնոտ թուականներ, տասնըութ տարիներ անցան, եւ նաեւ տասնըութ դարուններ փթթեցան մեր սիրելիներու արիւնի ռռոգումով եւ խամրեցան. ու ժամանակն ալ աւելի կը սպառնայ եւ չի թոյլ տար իր աւերումներ. հողին ներքեւ թաղուած եւ նաեւ անթաղ ոսկորներ. եւ նոյնպէս գերեզմանի թումբեր հեղեղների յորձանքներէն տարուելով Տարօնի մեծ տարածութեան մէջ աներեւոյթ ըրին Տարօնի անթաղ եւ ցիրուցան նահատակների ոսկորները, սակայն մեր վէրքեր չատ թարմ են դեռ։ Մի՞թէ Տարօնցիներիս սրտերը պիտի չլինին անոնց նաեւ հայ ազգի բեկորներու, նուիրական յիշատակներու եւ յուշարձաններու պահապան, չէ՞ որ մենք ականատես եղանք անոնց սրբազան ուխտի խորանին վրայ զոհուելուն։ Մի՞թէ անոնց պաշտելի գաղափարի սերմեր մեր սրտերուն մէջ այնքան չուտով խամրելու պիտի դատապարտուին. եւ չէ՞ որ մենք նրանց հոգիով սնած ենք եւ նրանց գաղափարով հասակ առած, եւ նոյնպէս ականատես եղած նրանց չարչարանաց եւ խաչելութեան գողգոթային։ Եւ եթէ մենք սրբութեամբ չհետեւինք նրանց, եւ չը կատարենք մեր սրբազան պարտքը եւ չքալենք նրանց մեզի առաջնորդած ազատութեան գաղափարի փշոտ ճանապարհից, ուրեմն ողջ աշխարհ անէծք պիտի կարդայ, բիւր անէծք մեզ նման անարժան ժառանգներուս, եթէ սրբութեամբ չկատարենք զանոնք մեր ժառանգորդներին։

Մայրենի հողէն հալածուած առիւծի կորիւններու վերջին բեկորները անգամ մը եւս ի մի հաւաքուած անոնց ուխտի խորանի առջեւ ծնրադրելով սրտաբաց չնչենք անոնց յիշատակը, նորոգենք մեր ուխտը, անգամ մը եւս ամրացնենք յաւէտ Տարօնի խնկելի յիշատակը մեր սրտերուն խոր քանի չեն խոպանացած, ու քանի մեր առաջնորդներու գաղափարի սերմեր խոր արմատ ունին մեր սրտերուն մէջ եւ օր մը անոնց պատուական պտուղը ընծայելու յանուն իրաւունքի եւ արդարութեան։

Մեր սրտերն ալ նոյն եւ նման մեր առաջնորդներին, պահենք նրանց նըւիրական ուխտը, եւ նորոգենք զայն, ինչպէս որ նրանք մինչեւ վերջին ՚ունչ անդրդուելի մնացին իրենց սրբազան ուխտին եւ իտէալին, եւ թշնամին չկարողացաւ իր բիրտ ուժերով կորցնել անոնց պաշտելի իտէալը եւ նուիրական ուխտը։ Եկէք ուրեմն, ո՛վ Տարօնի թափթփուած բեկորներ, Վարդեվառի օրն է, Տարօնի խաչելութեան օրը, երթանք միասին, երթանք բոլոր ւրտով եւ հոգիով պահ մը դէպի Տարօնի խաչելութեան գողգոթան եւ անգամ մը եւս տեսնենք խարոյկների մէջ ճենճերացող մանուկներին սգմած մայրերը, եւ չկայ սակայն մէկ գերեզմանաթումբ մեր պաշտելի նահատակներին։ Սեւ հողի տակ սրտի բոց կայ չմարած, հողն է կուլայ խորունկ վէրքի կսկծից, մեր նահատակները չունին շիրիմներ, գէթ ունենան սրգացողներ։ Երթանք ծնրադիր խոնարհինք նրանց խնկելի խորանին առջեւ, եւ նրանց վէրքերից կաթիլ կաթիլ ծորացող մուգ արիւնին հետ խառնենք մեր սրտի իղձերից բղխած արտասուքի չիթեր նրանց վիշտերը մեղմելու. Չէ՞ որ բռնութեան ու զուլումի մէջ Տարօնի զանգուածային ճիչն էր բարձրանում ու զոհերը մահաստարուու կախաղանի մէջէն, հրակէզ խարոյկների պլպլան բոցերի մէջէն, գնդակների տարափների տակից իրենց վերջին զալարումով մեզի յանձնեցին իրենց դայրոյթի վերջին ազաղակները։

Մենք ծով վրէժի կրակ ունինք մեր հետ որ փարչ կուտանք երկրէ երկիր օտար հովանիի տակ, անգամ մը եւս ուխտենք անդարձ քալել նրանց ազատութեան փշոտ ճանապարհով։ Ինչպէս նրանք չըլլացան թափել իրենց թանկագին արիւնը յանուն արդարութեան։ Մենք եւս երկիւղածութեամբ խոնարհինք անոնց սատապելալ մարմնոյն առաջ եւ համբուրենք, ու միահամուռ հանդիստ մաղթենք անոնց փչըուած մարմիններին որ Տարօնի տարածութեան մէջ աւա՜ղ, չունեցան մի հողաթումբ, եւ նորէն գոչենք բոլոր սրտով.— Ցարդա՛նք, հանգիստ ձեր յոգնաբեկ ու անթաղ ոսկորներուն։

ՄԻՀՐԱՆ ԱՄԻՐԵԱՆ

ՀԱՄԱՁԱՅՆԱԿԱ՞Ր ԹԷ «ԲՈՒՀՁԻ»

—·—

Հալէպէն կը գրեն «Էլ Ահրար»ի.—

Գրիգոր անուն 50 տարեկան Հայ մը համայնավար, սպառնագրեր ղրկած է բազմաթիւ անձերու։ Առաջին սպառնագիրը ղրկած է մարզպանի պատուիրակին օգնական Պ. Բօի։ Այդ սպառնագրին մէջ, Գրիգոր կը յայտնէ թէ երկինքը պիտի թափի գլխին եւ ոտքերուն տակ երկիրը պիտի չարժի, եւ եթէ այդ բոլորը բաւական չըլլան տանջելու եւ չարչարելու, սուրը պիտի մերկանայ։

Երկրորդ նամակը ղրկած է դատաւարանի նախագահին, որուն մէջ կ'ըսէ թէ, մահը մօտ է եւ պէտք է հրաժեշտ տայ իր սիրելիներուն։

Դեռ ուրիչ չատերուն ղրկած է նոյնիմաստ սպառնագիրներ։

Ոստիկանութիւնը ձերբակալեց այս յանդուգն Հայը։

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

Կիներու ցուցահանդէս եւ գերութիւն.— Ֆրանսական նաւատորմը Միտիլլիի առջև

(«Միլլիյէթ»ի պալատական յուշերէն)

Օսմանցի կայսրերուն մէջ ներհուն ու գրագէտ անձեր եղած են, բայց մեծ մասով տգէտ են։ Մինչեւ Սուլթան Մահմուտ Բ. պալատին մէջ արեւելեան մշակոյթը կը տիրէր. ան ուզեց նոր ուղի մը բանալ, բայց չատ չի յաջողեցաւ։ Անկից յետոյ եկող սուլթաններուն կրթութիւնը միջնակարգ վարժարանի մը աստիճանն ունէր։ Սուլթան Համիտ իր նախորդներէն աւելի ուսեալ չէր, իր ձեռագիրները տեսայ որոնք տառասխալներով լեցուն էին։ Սուլթան Ազիզի հետ Համիտ Եւրոպա այցելած էր։ Երբ գահ բարձրացաւ, իր ճամբորդութեան թիկնապահ հարիւրապետ Տրէսէթը կանչեց քովը որ Ֆրանսերէն սորվեցնէ. թէեւ մեծ բան մը չսորվեցաւ, ոչ կրնար խօսիլ, ոչ ալ գրել. բայց խօսուածները քիչ չատ կը հասկնար։ Ինքը տարօրինակ մարդ մըն էր։ Պալատին Արաբ, Չէրքէզ եւ Ալպանացիներէն բառեր առնելով նօթագրած եւ զանոնք սորված էր։ Այս ալ իր կասկածամտութեան հետեւանքով էր եւ ոչ թէ ուսման փափաքին։

Սուլթան Համիտ պատուիրած էր որ պալատին ներքին դուռնէն ներս (որ կը կոչուէր «Երջանկութեան դուռ»՝ Պապ – Իւս – Սաատէ) միայն Թուրքերէն խօսուի։ Նոյն իսկ ցած խօսիլը արգիլուած էր։ Ամէն մարդ իր չուքէն կը վախնար, իրարու աչք անգամ չէին կրնար ընել եւ ամէն մարդ իրարմէ կը կասկածէր իբր լրտես։

Սուլթան Համիտ իր հօրեղբօրը՝ Սուլթան Ազիզի պէս չռայլ չէր, նոյն իսկ իր կծծիութեան պատճառով «փինթի Համիտ» մականունը դրած էին։ Եւ սակայն, պետական պիւտճէն միշտ անհաւասարակշիռ էր։ Պոլսէն արդէն գրեթէ տուրք ձեր գանձուեր. բայց Անատոլուի մէջ հարկատուին կոնակի չապիկն իսկ կը ծախէին տուրքը գանձելու համար։ Ոչ զինուորը կրնար թոշակ առնել եւ ոչ ալ պաշտօնէութիւնը, որ հազիւ տարին քանի մը ամսական կը ստանար։

Պալատին մէջ վարք ու բարքը հին առմէնուանէն մեծ տարբերութիւն մը չունէր։ Հին սուլթաններու հարէմները կիներու ցուցահանդէսներ էին, ամէն ցեղի, տեսակի, հասակի, գոյնի գեղուհիներով կը լեցուէին։ Կովկասեան փրացի աղջիկներ, Իրաքէն, Սուրիայէն, Սերպիայէն, Պուլկարիայէն Յունաստանէն եւ ուրիչ տեղերէ ընտրեալ գեղուհիներ պալատ կը ղրկուէին։ Ոչ միայն պալատին, այլ մեծամեծներու եւ հարուստներու ապարանքներուն մէջ ալ կարելի էր գտնել այդ ապրանքները, որովհետեւ Պոլսոյ մէջ, այն ատենները, գերեվաճառութիւնը սովորութիւն էր։ Կիներ, աղջիկներ չուկաները կը տարուէին եւ ապրանքի պէս կը ծախուէին։ Պոլսոյ մէջ գերիի երեք մեծ չուկայ կային. Ֆաթիհի կողմը Եսիր փազարին, Թօփհանէ՝ Քարապաշ մահլէսի եւ Սկիւտար՝ Միրահօր։

Պրիւքսէլի մէջ գումարուած միջազգային խորհրդաժողով մը երբ ջնջեց գերեվաճառութիւնը, օսմ. կառավարութիւնն ալ օրէնքով արգիլեց զայն։ Բայց նոյն բանը չարունակուեցաւ անպաշտօն կերպով, մանաւանդ պալատներուն համար։ Գաւառի պաշտօնէութիւնը, Իզմիթի, Ատափազարի, Կէյվէի, Սամսոնի, Ամասիայի, Ուզուն – Եայլայի կողմերէն խումբ խումբ աղջիկներ կը ղրկէին Սուլթանին ծածկաբար։ Ո՞վ կրնար արգիլել այս բանը մարդոց համար որոնք իրենք գրեցին «Աստուծոյ չուքը», «Մարգարէին յաջորդը», «հաւատացեալներու պետ»ը կը հռչակէին, եւ իրենց կամքն ու հաճոյքը ամէն բանէ վեր կը դասէին։

Իսլամ կրօնքն ալ կ'արգիլէ մարդերու առուծախը։ Գերութիւնը միայն պատերազմական գերիներու յատուկ է։ Եւ Քուրանը կը հրամայէ անոնց ազատագրումն ալ։ Մեղաւոր իսլամ մը ողջէսի թողութիւն ստանայ, Քուրանը կը հրաւիրէ անոր արձակել իր քովի պատերազմական գերին։ Ո՞վ կրնար համարձակիլ կրօնքի այս տրամադրութիւնը յիշեցնել։ «Ազատ» բառն իսկ վտանգաւոր էր գործածել։

Այս առթիւ պէտք է խոստովանիլ որ Սուլթան Համիտ կին առնելու մասին իր նախորդներուն պէս ծայրայեղ չէր։ Բերուած աղջիկներէն չատը չուտով ազատ կը թողուր, իսկ երբ կին ընել ուզէր՝ օրինաւորապէս նիքեահ (պսակ) կ'ըլլար անոնց հետ։

Իսլամ կրօնքը բազմակնութիւնն ալ կը սահմանափակէ։ Զորս կին մ[...] առնելու իրաւունք կուտայ, բ[...] այնպիսի ծանրակշիռ պայմաննե[...] դնէ (ամէնուն հաւասար կեր[...] վարուիլ, ամէնուն ալ հաճոյ թ[...] առանձին առանձին բնակեցնել եւ[...] որ եթէ յարգուին, ոչ ոք կրնայ մէ[...] աւելի կին ունենալ։ Եւ սակայն, [...] մասին ալ խօսիլ ու գրել կարելի չ[...] Դիտարանի տնօրէն եւ մեծահմուտ[...] լեզուագէտ անձ մը՝ Մահմուտ Խա[...] էֆ. այս բաները պարզաբանող գի[...] մը գրած ըլլալուն ինչե՛ր քաշեց։

Այս առթիւ պատմեմ նաեւ [...] բազմահմուտ եւ կարող հօճային [...] տահած ուրիշ դէպք մը։

Միջազգային օրէնքի մասնագէտ[...] յալով Մահմուտ Էսատ էֆ. գիրք[...] հրատարակած էր, ուր ամպա[...] մասին գրածները մեծ իրարան[...] առաջ բերին։ Այդ գլուխին մէջ [...] թէ Ֆրանսացիները երկու [...] Միտիլլի կղզին նաւատորմ ղրկ[...] գրաւեցին ու մաքսային հասոյթն[...] արգելքի տակ առին, ինչ որ մի[...] գային օրէնքի բռնաբարում մը եւ[...] ժամանակներու բանի արարքն[...] պէս բան մը կը նկատէր։ Ֆրանս[...] ները այդ բռնագրաւումը ըրա[...] երկու պատճառ ցոյց տալով. Նախ[...] րենց հպատակներէն Լօրանտոյի[...] Թիւպինիի 250,000 Ֆր.ի պահա[...] գանձել եւ երկրորդ՝ Հայ եւ Յ[...] պատրիարքարաններու պսակի, [...] մուսնալուծման, դրամօժիտի, [...] ռանգութեան վերաբերեալ իրաւա[...] թիւնները իբր թէ աւելի ընդարձա[...] Այս երկուքն ալ անհատական ու[...] քին հանգամանք ունենալով Ֆրան[...] յի ընթացքը ապօրինի ու կամայա[...] է։ Բ. Դուռը համաձայնելով այս [...] նին դէչ օրինակ մը կը ստեղծէր [...] ջազգային իրաւունքի եւ յարաբեր[...] թեանց մէջ։

Մահմուտ Էսատ պէյի այս գի[...] մեծ զայրոյթ առաջ բերաւ եւ Ս[...] թանը հրամայեց «վնասակար» [...] տել զայն ու հեղինակը դատել։

Իրաւ ալ դատական մարմի[...] կազմուեցաւ եւ հաւանաբար ծա[...] պէս դատապարտուէր Էսատ էֆ. [...] այն ատենի դատական նախա[...] կորովի Թուրք մը՝ Ապտիւրր[...] փաշա չմիջամտէր գոչելով.

— Հմտութիւնը յանցանք չի [...] ըլլալ...։

Մահմուտ Էսատ էֆ. անպարտ[...] չակուեցաւ այս պաշտպանութեամ[...]

Սուլթան Համիտ այսպիսի կո[...] եւ քաջ արտայայտութեանց [...] տեղի կուտար։ Չէր ուզեր դժգո[...] չատցնել իր չուրջը եւ թշնամանք[...] ւելցնել։

Երբ ուրիշ երկիրներու մէջ նմա[...] րինակ հեղինակներ կը վարձատրո[...] մեր մէջ, ճշմարտութիւնը՝ ի նպա[...] հայրենիքին յայտնողները այսպէ[...] հալածուէին։ Ի՞նչպէս կրնար ու[...] այս հայրենիքը յառաջդիմել։

ԱԶԳԱՅՆԱԿԱՆՆԵՐԸ ՀԱԼԷՊԻ ՄԷ[Ջ]

Կրօնական տօներու առթիւ Հալէ[...] ազգայնականները դարձեալ գոր[...] նէութիւն ցոյց կուտան։

Վերջերս ժողով մը տեղի ու[...] ազգայնական ծանօթ գործիչ՝ Ա[...] Բահման էլ Միսրիի տան մէջ, [...] հրաւիրեալներուն գլուխը կը գ[...] ւէին Իպրահիմ պէյ Հանանօ, Ս[...] տուլլահ պէյ Ճապրի եւ Տօքթ. Ա[...] Բահման Քաեալի։

«Հայրենիքի սէր»ը նիւթին չու[...] երիտասարդ բեմբասաց Մաճէր Ա[...] Հուսի ճառէն յետոյ, բուռն ծափ[...] մէջ խօսք առնելով, Ապտալլա[...] Ճապրի պատկերացուց Արաբներ[...] մանաւանդ Պաղեստինաբնակ Արաբ[...] րու կացութիւնը։ Բացատրութիւն[...] տուաւ Ֆէյսալ թագաւորին հետ [...] նեցած տեսակցութեան չուրջ։ «Թ[...] գաւորը յաջողեցաւ, ըսաւ ան, փար[...] տել Ն. Վսեմութեան եւ ազգայ[...] կաններու միջեւ գոյութիւն ունեց[...] թիւրիմացութիւնը, եւ յայտարար[...] թէ՝ ազգայնական պատուիրակ[...] թիւն մը մօտ ատենէն Ֆրանսա [...] տի երթայ ազգային դատը պաշտ[...] նելու համար»։

Յետոյ, Իպրահիմ պէյ Հան[...] խօսք առնելով նկարագրեց արդի [...] ռավարութեան հանդէպ ազգայնակ[...] խմբակցութեան բռնելիք դիրքը [...] սաւ թէ ընդարձակ ծրագիր մը [...] պատրաստուի որու մաս [...] կազմէ նաեւ ազգայնական պատու[...] րակութիւն մը Ֆրանսա ղրկելու հ[...] ցը։

ՄԱՐԶԱՀԱՆԴԷՍ ԹԱՒՐԻԶԻ ՄԷՋ

ԹԱՒՐԻԶ, (Յառաջ) — Յունիս 25ին Թեմական դպրոցի պարտէզում, տեղի ունեցաւ Թաւրիզի հայ որբերի եւ մարմնակրթական կազմակերպութեան վարչութեան սարքած մարզահանդէսը, որին մասնակցում էին 250 որբեր, որբուհիներ, մարզահանդէսը ունէր խնամուած ու ճոխ ծրագիր. Նուագում էր հայ որբերի երաժշտախումբը:

Առաջնորդ Ներսէս արք.ը, որ տարիներ շարունակ խրախուսել է եւ հովանաւորել հայ մարզիկներին ու նրանց ձեռնարկները, բաց արաւ մարզահանդէսը իր բանիմաց խօսքերով. գնահատեց այն մեծ դերը, որ կատարում է հայ որբերի կազմակերպութիւնը՝ նպաստելով հայ պատանիների ֆիզիքական, մտաւոր եւ մանաւանդ բարոյական դաստիարակութեանը: Այս առթիւ յայտնեց որ հայ որբերի կազմակերպութիւնը որոշ պայմաններով վարձել է Թեմական դպրոցի այգին, ուր յունիս 1ից սկսած տեղի են ունենում զբաղմունքները. Նըւագում են հայ որբերը, ինչպէս եւ պարտէզի ու բուֆէի մէջ եղած աշխատանքները սիրայօժար կատարում են որբերը իրենք, փոքրուց վարժըւելով կարգապահութեան եւ ինքնօգնութեան: Այնուհետեւ սրբազանը շեշտեց, որ այս բոլորի համար պարտական ենք Իրանի Շահն Շահին, լուսաւոր Ռիզա Շահին, որ երկրում ստեղծեց կարգ ու կանոն եւ հնարաւորութիւն տուաւ բոլոր ազգերին յառաջադիմելու թէ պետականօրէն եւ թէ ազգայնօրէն: Ի պատիւ Իրանի վեհապետի «կեցցէ» գոչեց առաջնորդը, ինչ որ ընդունուեց խանդավառ ծափերով եւ պարսկական քայլերգի նուագածութեամբ:

Ապա տեղի ունեցաւ երթը հանդիսաւոր կերպով՝ իրենց յատուկ դրօշակներով: Որբերը եւ որբուհիները քառեակներով անցնում էին մարզադաշտէն սկաուտական նուագախմբի ուղեկցութեամբ: Կատարուեցան կիրթ վարժութիւններ գործիքների վրայ, ապա բուրգեր: Հետաքրքիր եւ ծիծաղաշարժ էր պարկով վազքը, ինչպէս եւ տղաների եւ աղջիկների խաղը, դգալը բերնին վազելը, ձուն դրած դգալի մէջ, ապա ձեռներն ետեւներին դրած պնակից մածուն ուտելը, դրօշակներով վազքը, փայտերի աջակցութեամբ բուրգեր կազմելը, մանաւանդ օրինակելի տասնապետների մարզանքները գործիքների վրայ ...

Իրենց եռանդով աչքի էին ընկնում մարզիչ Վարդան Մեհրաբեանը, նուագախմբի ղեկավար Ռուբիկ Գրիգորեանը եւ ընդհանուր ղեկավար – հսկիչը՝ Պ. Խաչատուր Գրիգորեանը, որ մեծ ջանք ու ճիգ է թափել կանոնաւորելու հայ որբերի աշխատանքներն ու ձգտումները: Արժէ որ հայ ծնողները սրտանց քաջալերեն այդ առողջ շարժումը, որ իրենց մատաղահաս երեխաներին ի մի է խմբում ջերմ մթնոլորտում եւ ազատում է փողոցի յոռի ազդեցութիւնից: Հայ որբերի կազմակերպութիւնը պաշտօնական հողի վրայ է դրուած եւ կապուած Իրանի սկաուտական միութեան կեդր. վարչութեան հետ:

Յ. Ս.

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Նարդոսի մահուան տարին

Կիրակնօրեայ թիւով եւ քանի մը տողով տուեր էինք Նարդոսի մահուան լուրը:

Ահա իր կենսագրութիւնը.—

Բուն անունով Միքայէլ Յովհաննիսեան, գրական անունով Նար – Դոս (շատերը կը գրեն Նարդոս), ծնած է Թիֆլիս, 1867 մարտ 3ին: Ծնողքը, բնիկ Թիֆլիսցի, (հայրը բրդավաճառ էր), մոէպաւ ինչպէս կը կոչուէին, հազիւ քիչ մը գրել – կարդալ գիտէին վրացերէն լեզուով, այնպէս որ չմտածեցին նոյնպէս իրենց զաւկին ուսման մասին: Նարդոս նախ կը յաճախէ Հաւլաբարի ծխական վարժարանը, քանի մը տարի յետոյ կը փորձէ մտնել Ներսիսեան վարժարան, բայց անյաջող: Ուստի կը մտնէ Թիֆլիսի քաղաքային վարժարանը, զոր կ'աւարտէ, յետոյ կը մտնէ Խոնիի (Քութայիսի նահանգ) գիշերօթիկ վարժարանը: Տարի մը վերջ կը թողու վարժարանը, որովհետեւ հայրը չէր վճարեր: Նարդոս կը վերադառնայ Թիֆլիս, կը փորձէ մտնել երկաթուղային պաշտօնէութեան վարժարանը, բայց չի յաջողիր նիւթական պատճառներով: Կը մտնէ Միքայէլեան արհեստագիտական վարժարանը, փականագործութիւն սորվելու: Տարի մը վերջ կը լքէ եւ կեանքի ասպարէզ կը մտնէ իր ուսման անբաւական պաշարով:

Կը նուիրուի գրականութեան: Իր առաջին պատմուածքն է Ճշմարիտ բարեկամը (1886): Այնուհետեւ կը գրէ վիպակներ ու վէպեր: Նոր – Դարի խմբագրութեան աշխատութիւնը կը գրաւէ այս երիտասարդ գրողը, որ շուտով կը մտնէ լրագրական ասպարէզ (1890):

Մինչեւ այս վերջին տարիները, կ'աշխատէր խմբագրութեան մէջ, աշխատանք մը, զոր «մարտիրոսութիւն» կ'անուանէ: Վերջերս հանգստեան թոշակ ստանալով կառավարութենէն, վերջ գտաւ իր «մարտիրոսագրութիւնը»:

Թերթին հեւասպառ կեանքին լծուած, Նարդոս սակայն ժամանակ գտաւ ինքնազարգացման եւ գրական ստեղծագործութեան: Ահա իր գործերուն ցանկը.—

Աննա Սարոյեան, Մահը, Սպանուած աղաւնին, Նորածին մանուկը, Տանտիրոջ աղջիկը, Նեղ օրերից մէկը, Մի օր աշնան եւ Պայքար: Այս բոլորը հրատարակուած են առանձին հատորներով: Աննա Սարոյեանը եւ Մահը թարգմանուած են ռուսերէնի, իսկ Սպանուած աղաւնին՝ վրացերէնի: Հայաստանի Պետհրատը վերջերս հրատարակեց Մեր թաղը, որ ժողովածու մըն է 13 պատմուածքներու, եւ Սպանուած Աղաւնին, որ վերամշակուած է հեղինակին կողմէ: Այս վերջին գործին մասին Յառաջի մէջ (Միտք եւ արուեստի բաժին) երեւցած է կարճ ուսումնասիրութիւն մը երկու տարի առաջ, երբ կը տօնուէր Նարդոսի գրական – գեղարուեստական գործունէութեան 45ամեակը:

Նարդոս վերջերս ինքզինք նուիրած էր իր գործերուն վերամշակութեան, որպէսզի վերհրատարակութեան յանձնէ ամբողջը քանի մը ժողովածուներով: Առաջին հատորը պատրաստ է արդէն տպագրութեան:

Ասկից զատ կ'աշխատէր գրել նաեւ նոր գործեր, ինչպէս մեծ վէպ մը, որ անաւարտ կը մնայ: Պարբերականներու մէջ վերջերս երեւցաւ Վերջին մոհիկանները, ինչպէս նաեւ քանի մը գլուխ իր անաւարտ վէպէն:

Կը պատկանէր գրական իրապաշտ դպրոցին:

*** Զինք խնամող բժիշկները կը գրեն թէ հին թոքատապ ունէր, վերջերս վիճակը բարդացաւ թոքափառին բորբոքումով (pleurite): Բժիշկները յուլիս 12ին յարմար տեսան գործողութիւն մը կատարել եւ մաքրել pleurésie purulenteի թարախը: Սիրտը տկար էր գործողութիւնը չյաջողեցաւ եւ Նարդոս մեռաւ յուլիս 13ի առտուն:

Ընտրուած է թաղման յանձնաժողով մը, որուն կը մասնակցին Տորոշելիձէ, Ատրեան, Դարբինեան, Դուղուչավա, Ժղենտի, Գրիշաշվիլի, Շիրվանզադէ, Դեմիրճեան, Աճէմեան: Այս վերջին երեք հոգին Երեւանէն ղրկուած են իբրեւ ներկայացուցիչ Հայաստանի:

Հայաստանի որբերը

Յուլիս 1ին Ծաղկաձորի ճամբար ղրկուեցաւ որբերու առաջին խումբը, 1300 հոգի: Երկրորդ խումբը, 1580 հոգի, կը մեկնի մէկ ամիս յետոյ:

Ինակլուի ճամբարը պիտի ղրկուին Աշտարակի, Ղուրդուղուլուի, Վաղարշապատի, Արարատի, Թալինի շրջաններէն 190 որբեր, իսկ Ղըզըլ – Ղոչի ճամբարը պիտի ղրկուին Լենինականի 700 որբերը: Ալլահվերդիի Դիլիջանի եւ Ստեփանաւանի շրջաններէն 270 որբ պիտի ղրկուին Ղարաքիլիսայի ճամբարը:

Այս տարի ճամբարները պիտի ղրկուին 6000 որբեր:

ՆՈՐ ՍԵԲԱՍՏԻՈՅ ԹԹԵՆԻՆԵՐԸ

Երեւանի արուարձան Նոր Սեբաստիոյ մէջ, ուր կը բնակին Յունաստանէն ու Պուլկարիայէն վերջերս գաղթած աշխատաւորները, կ'աշխատուի ստեղծել մետաքսի արդիւնաբերութեան կեդրոն մը: Այս տարի թթենի պիտի տնկուի 35.5 հեկտար տարածութեան վրայ: Ներկայիս թթենիի տնկիներ կ'աճեցուին հինգ հեկտար տարածութեամբ, ամբողջ տնկարանը պատրաստ կ'ըլլայ մինչեւ հոկտեմբեր: Տնկարանի մշակութեան, ինչպէս նաեւ հնարուծութեան եւ մետաքսագործութեան գործարաններու շինութեան համար յատկացուած է 250 հազար ռուբլի:

Առաջին օդանաւը դէպի Երեւան

Յուլիս 5ին օդանաւով Երեւան հասաւ Ռուսիոյ օդային ճամբորդութեան բաժնի տնօրէնը Պետրով, Անդրկովկասի օդային կապի (հաղորդակցութեան) պետ Սերգէյեւի եւ սաւառնորդ Ռադոզենի հետ, կտրելով Թիֆլիզէն Երեւան հեռաւորութիւնը մէկ ժամ 5 վայրկեանէն: Օդանաւը հանգչեցաւ Երեւանի նորակառոյց օդային կայանին մէջ: Իր հետ կը բերէր Թիֆլիզի թերթերը:

Պետրով հետեւեալ յայտարարութիւնն ըրաւ այս առթիւ.

— Թիֆլիզ – Երեւան օդուղին շատ «ծանր» չէ: Կարելի է աշխատիլ այս ճամբուն վրայ: Իջման վայրը, քանի մը անհարթութիւններ շտկելէ եւ խնամքով տափանուելէ յետոյ, կ'ունենայ իր բոլոր յարմարութիւնները, գրաւելու համար խորհրդային Միութեան օդային լաւագոյն ճամբաներուն մէջ իր տեղը: Պէտք է բարեկարգել օդային կայանը: Քանի մը օրէն կը հաստատուի օդային գիծը եւ Հայաստան կը մտնէ Խորհրդային Միութեան օդային ճամբաներու ցանցին մէջ: Հոկտեմբերի մէկէն սկսեալ Անդրկովկասեան լեռնաշղթայի վրայով Թիֆլիզ – Մոսկուա օդային գիծը հաստատուելէ յետոյ, Երեւան – Թիֆլիզ – Մոսկուա գիծը կարելի կ'ըլլայ անցնիլ մէկ օրէն: Հայաստանի աշխատաւորներուն պարտականութիւնն է յետագային հիմնել միջշրջանային օդային գիծեր,— Երեւան – Լենինական, Երեւան – Ղափան, Երեւան – Ելենովկա - Դիլիջան: Այդ գիծերուն համար ձեռք պիտի յատկացուի երկու օդանաւ: Երեւան – Թիֆլիզ գիծին վրայ պիտի սպասարկէ K5 օդանաւը:

Օդանաւը նոյն օրը, երեկոյեան, վերադարձաւ Թիֆլիզ, իր հետ տանելով Երեւանի թերթերն ու փոստը:

Մանր լուրեր

Երեւանի Պետական թատերախումբը մեկնեցաւ Զանգեզուր, ներկայացնելու Պէպօ, Խաթաբալա, Վալս, Ղափանի պղնձահանքերու բանուորներուն, Գորիսի եւ Սիսիանի աշխատաւորներուն:

*** Անտառային գործավարութեան Հայաստանի լիազօր նշանակուեցաւ Գ. Աթարէկեան, Գ. Ըսայեանի տեղ: Իսկ Ն. Կուրսէլ տնօրէն նշանակուեցաւ Երեւանի ձգախէժի գործարանի շինութեան:

*** Յուլիս 6ին Հայաստանի ինքնաշարժներու ընկերութիւնը արշաւ մը կազմակերպեց Երեւան – Լենինական երթուդարձով: Արշաւը տեղի ունեցաւ հետեւեալ գծով,— Երեւան – Վաղարշապատ - Աշտարակ – Բաշապարան – Համամլու - Լենինական, վերադարձ Լենինական – Ղարաքիլիսա – Դիլիջան - Սեմյոնովկա – Չիբուխլու – Ելենովկա – Ներքին Ախտա Կոտայք – Երեւան:

*** Պրոլետար – զբօսաշրջիկներու ընկերութիւնը արշաւ մըն ալ կազմակերպեց դէպի Գորիս, ուսումնասիրելու համար տեղւոյն բնական հարստութիւնները: Ինչպէս գրած էինք, արշաւ մըն ալ կատարուեցաւ դէպի Արագած լերան գագաթը, ուսումնասիրելու համար լերան հանքային եւ բուսական հարստութիւնները: Այս արշաւախումբին քննութեանց համաձայն, պիտի հրատարակուի նաեւ Արագածի եւ շրջակայքի քարտէսը:

«ԱՀԱԶԱՆԳՆԵՐ» ՄՈՒՇԻ ՇՐՋԱՆԻՆ ՄԷՋ

Մուշէն կը գրեն «Սօն Փօսթա»յի.

— Աւազակութեան դէպք մը պատահեցաւ եւ երկու ոստիկան զինուորներ սպաննուեցան: Կեդրոնէն դէպի Սուլուխան գաւառակը գացող չորս ոստիկան զինուորներ, Պօյլան վայրը հասած միջոցին, աւազակներու կողմէ յանկարծական յարձակումի ենթարկուեցան: Պահուըտած աւազակներու գնդակներէն երկու ոստիկան զինուորներ անմիջապէս մեռած իսկ միւսներն ալ զէնք բռնելով ինքնապաշտպանութեան դիմած են: Ընդհարումներու միջոցին աւազակներու պետը, Ճանխասիլլին Միխօ սպաննուած է, իսկ միւս ընկերները փախած են: Խասեւ կը հետապնդուին:

ՄԱՄՈՒԼ

Հ. Յ. Դ. ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՊԱՏԳ. ԺՈՂՈՎԻՆ ՓԱԿՄԱՆ ԱՌԹԻՒ

■■■

«Հայրենիք» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ խմբագրականի մը մէջ, Հ. Յ. Դ. Ամերիկայի 40րդ Պատգ. ժողովին փակման առթիւ, որ տեղի ունեցաւ յուլիս 9ին.

— «Ըսինք թէ 40րդ Պատգամաւորական Ժողովն անցաւ խաղաղ ու սիրալիր մթնոլորտի մը մէջ, բայց ըսել չուզեցինք թէ ժողովն անցաւ բոլորովին խաղաղ: Այդպիսի բան մը պիտի լինէր վտանգաւոր ու թունաւոր մեր կազմակերպութեան համար: Այդ պիտի լինէր նշան անտարբերութեան, կենսունակութեան պակասի, ճնշումի, սկիզբը կազմակերպութեան մարմնին թունաւորման ու քայքայման:

Ոչ, մեր վերջին ժողովը, ինչպէս մեր բոլոր ժողովները, չանցաւ խաղաղ: Ժողովի մթնոլորտը երբեմն այնքան կ'ելեկտրականանար, որ որոտալի շանթ մը անխուսափելի կը թուէր: Բայց արտաքին այդ պատկերին, ուժերու բախումին ետեւ, զանոնք զսպող անտեսանելի ուժ մը կար որ յանկարծ ինքզինքը զգալի կը դարձնէր: Այդ՝ ամէն մէկ ընկերոջ հաւատքն էր Հ. Յ. Դաշնակցութեան ու անոր անելիքի մասին, որ ամբողջ 43 տարի ժխտուած է հայ ժողովուրդի դատին ու Հայ Յեղ. Դաշնակցութեան թշնամիներու կողմէ:

Եւ այդ բախումները, զսպուած այդ ամուր հաւատքէն ու սէրէն, փոխանակ իրականացնելու Դաշնակցութեան թշնամիներու ուրախութիւնները եւ բարեկամներու վախերը, ընդհակառակն աւելի կ'ամրացնէին Դաշնակցութեան միակամ ճակատը, աւելի կը լուսաւորէին անոր ճամբան, աւելի տեսանելի ու որոշ կը դարձնէին անոր նպատակներն ու իտէալները:

Այդ նոյն հաւատքով էր, որ ընկերները, մէկն ու ամէնքը, այնքան տենդոտ կերպով զբաղեցան Դաշնակցութեան ամբողջական կարգապահութեան եւ վերահաստատութեան եւ շարքերու զտման գործով, որակը գերադասելով քանակին, կարգապահ բանակը ամբոխ ժողովուրդին: Եւ 40րդ Պատգամաւորական Ժողովը այդ մասին եղաւ այնքան վճռական, որքան կ'ակնկալուէր Դաշնակցական մարմնէ մը:

Մեր Պատգամաւորական Ժողովը, եթէ ուրիշ ոեւէ աշխատանք ալ կատարած չլինէր, իր այդ կեցուածքով արդարացուց իր կոչումը, որովհետեւ այս օրերուն, մեր ժողովուրդին ու իր դատին, Դաշնակցութեան եւ իր գործին սպառնացող ամէնէն վտանգաւոր իրողութիւնն այն է, որ համաշխարհային քաոսին մէջ, ու մեր իրականութեան անորոշութեան պատճառով, այստեղ ու այնտեղ սկսած են գոյութեան կոչուիլ շարժումներ ու մարմիններ, որոնք կը ճանչնան ոչ մէկ բարոյական, ոչ մէկ առաքինութիւն, եւ ամէն կողմ կը սրսկեն ժողովուրդին հոգին թունաւոր կազերով ու կը սպառնան խանգարել անոր պաշտպանութիւնը ամէն դաւերով՝ յանուն ամէն բարձր ու նուիրական գաղափարներու եւ սկզբունքներու:

Հ. Յ. Դ. 40րդ Պատգամաւորական ժողովը եկաւ ամուր թումբ մը բարձրացնելու այդ մթնոլորտային թունաւոր կազերու դէմ, ամրացնելու ներքին կարգապահութիւնը, սեղմելու իր շարքերը, միակամ ու աննահանջօրէն առաջնորդելու ամերիկահայ գաղութի հաւատաւոր ու զոհաբեր տարրերը դէպի հայ ժողովուրդի դարաւոր իտէալներու իրագործումը, որու սրբազան խորհրդանիշն է Հայկական Եռագոյնը»:

ԹՈՒՐՔԻԱ

Բեմական ակադեմիա

Ասկէ առաջ գրեր էինք թէ Թուրքիոյ Կրթ. նախարարը արուեստից ակադեմիա մը հիմնելու ձեռնարկած է: Այդ ակադեմիին իբրեւ լրացուցիչ՝ ծրագրուած է նաեւ բեմական ակադեմի մը, որ սեպտ.ի սկիզբը պիտի բացուի Էնկիւրիի մէջ: Արդէն իսկ անհրաժեշտ պատրաստութիւնները տեսնուած են: Ան պիտի բովանդակէ թատրոնի, սինէմայի, նուագի, բեմի եւ «տէքօր»ի արհեստագիտական ճիւղերը: Նաեւ՝ պալէթի դպրոց մը: Աւելի վերջ հիմնուելիք պետական թատրոնն եւ ազգային օփէրան եւս անոր պիտի կցուին: Նախարարութիւնը պատրաստած է կազմակերպման ուղեգիծ մը, որու պատրաստութենէն առաջ Վիեննայի, Փրակայի եւ Պերլինի մէջ քննութիւններ կատարած է Մինիր Խայրի պէյ: Կարգ մը օտար մասնագէտներ թելադրութիւններ ըրած են: Ճշդուած է նաեւ թէ որ դասերուն համար օտար դասախօսներու պէտք կայ: Կ'ենթադրուի որ ակադեմիին ուսման շրջանը 3 տարի ըլլայ: Այս տարի թատերական ճիւղին համար 25, իսկ արհեստագիտական ճիւղին համար 15 աշակերտներ պիտի ընդունուին: Կը կարծուի թէ օփերան կազմելը դիւրին պիտի ըլլայ, տրուած ըլլալով որ տարրերը կան, կ'ըսուի: Նախարարութիւնը օրքէսթր մը ունի: Երգիչները՝ առժամաբար պիտի ըլլան երգի ուսուցիչներու վարժարանին աշակերտները: Վարիչը պիտի հայթայթուի: Իսկ բեմի համար առայժմ պիտի նախընտրուի Էնկիւրիի Խալք Էվիի բեմը: Կը մնայ նիւթը, ան ալ պիտի թարգմանուի: Եւ կամ՝ ազգային գրականութենէն կտոր մը օփերայի վերածուելով Հանրապետութեան 10րդ տարեդարձին առթիւ պիտի ներկայացուի:

ՀԱՅ ԴՐՈՇՄԱՀԱՒԱՔ ՄԸ ԿԸ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԻ ԱՄԵՐԻԿԱ ՄՏՆԵԼՈՒ ԺԱՄԱՆԱԿ

«Նիւ Եորք Թայմզ»ի մէջ կը կարդանք.—

Կարապետ Մեղրիկեան, նամակադրոշմներու վաճառական (26 տարեկան), Նիւ Եորք հասաւ «Իլ տը Ֆրանս» նաւով՝ Ամերիկա մտնելու համար:

Մեղրիկեան գաղտնի կերպով մտած էր «Իլ տը Ֆրանս» նաւը, եւ ձերբակալուեցաւ Ատլանտեանի մէջտեղը, նաւուն ճամբայ ելլելէն երեք օր ետք միայն:

Անոր վրայ գտնուած է 12,000 Ֆր. կանխիկ դրամ, 100,000 ֆրանքի ապահովագրական փոլիսի մը եւ հին նամակադրոշմներու մեծ թիւ մը:

Մեղրիկեան յայտնած է գաղթականական պաշտօնատարներուն թէ ինք դրոշմներու հաւաքող մըն է եւ եկած է Ամերիկա, տեսնելու իր քոյրը, որ կը բնակի Պոսթըն եւ նոյնպէս դրոշմներու գործով զբաղելու:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (6)

«ՏԱՆԸ ՄԷԿ ՀԱՏԻԿ ՃՐԱԳՆ ԷՐ»...

— Լաւ մտիկ ըրէ որ սորվիս: Այսօր հինգ գիր պիտի սորվիս:

— Եանի՛, Ա. Բ. Գ. Դ. Ե.ը տէր պապա, ըսաւ Պալլէն առանց սպասելու որ Տէր Հայրը խօսի:

— Այո, այդ հինգ գիրերը, լաւ մտիկ ըրէ:

— Բայց ... բայց Տէրպապա, ես ա. բ. գ.ը գիտեմ, թէ գրելով, թէ կարդալով: Ը՛ը՛ը՛ ... Սորվեցուց ...:

— Ինչ ... Ա. Բ. Գ.ը գիտե՞ս, այդ որտեղէ՞ն ... ուրկէ՞ց, լաւ, թէ որ այդպէս է, գրէ նայիմ սա սեւ պատին վրայ:

Ու Պալլէն հինգ վայրկեանի մէջ, Ա.էն սկսաւ, եւ Ֆ.ով վերջացուց, մեծ զարմանք պատճառելով Տէր Հօրը:

— Բա՞յց ... բայց այդ բոլորը ո՞րտեղէն սորվեցար տղաս, դուն որ այրբէն, գրել գիտես, հարկաւ կարդալ ալ գիտես:

Տէր Հայրը, աչքերը լայն բացած չորս դին նայեցաւ: Քովը, պատուհանին մէջ կար խոշոր կազմով, խոշոր գիրերով Աստուածաշունչ մը, բացաւ գիրքը եւ տուաւ Պալլէին ձեռքը:

Պալլէն, կոկորդը մաքրեց, աչքերը շփեց, հազաց եւ սկսաւ կարդալ «խա-ղ-ա-ղ-ու-թ-ի-ւն ձ-եզ, խա-ղա-ղու-թ-իւն-գ-իմ - տամ – ձ-եզ, որ-պէս – հայ-ր-ը ա-ռա-ք-ե-աց - զ - իս, նոյնպէս եւ ես առաքեմ զձեզ ...

Մինչ Պալլէն, կ'ուզէր շարունակել իր ընթերցումը, քահանան, խորապէս զարմացած այս անակնկալէն, առաւ ձեռքէն Աւետարանը եւ հարցուց.

— Բայց այդ որտեղէ՞ն սորվեցար:

— Իշտը սորվեցայ ... սորվեցուց Տէրպապա:

— Ո՞վ սորվեցուց տղա՛ս, Սահա՞կը, Հօ՞րը, Նազա՞րը.

Տէր Հայրը դեռ կը շարունակէր տալ անուններ գիւղին «կարդալ գրել» գիտցող տղոց, երբ, Պալլէն ընդհատեց անոր խօսքը ըսելով.

— Ո՛չ Տէրպապա, ո՛չ, տղայ չէր սորվեցնողը:

— Տղայ չէ՞ սորվեցնողը ... Հապա ո՞վ է ...

Քահանան, գրեթէ չմորած այս անակնկալ պատահարին վրայ՝ լուռ, երկար մտածեց: Վայրկենապէս, աչքին առջեւէն եկան ու անցան գիւղին բոլոր կարդալ – գրել գիտցող հարսներն ու աղջիկները: «Տղայ չէ», ըսաւ ապա ուրեմն աղջիկ ըլլալու է, մրմնջեց Տէր Հայրը խորհրդաւոր կերպով. «Անտարակոյս Սիրանն է, մտածեց քահանան», գիտէր ցորեկ մէկտեղ ըլլալով, ապահովաբար անոր գործը ըլլալու է: Այդ աչք – յօնք խաղցնող աղջկան ...

Քահանան, մեծ մօրմէն հասկցած էր որ «բաներ մը» ունէր Սիրանին հետ, բայց ան կարեւորութիւն չէր տուած: Զառամած պառաւները, միշտ չափազանցող կ'ըլլան, մտածած էր, եւ հաւատացած էր որ, երկու սիրողներու մէջտեղ, իրապէս ոչինչ կար, եւ եղածը լոկ կասկածի արդիւնք էր: Բայց ա՞յժմ ... Այժմ, քահանան, մասամբ ըմբռնեց որ երկուքին միջեւ իրաւ «բան» մը կար: Բայց թէ, այդ կապը որքանով հաստատուն էր, դեռ գաղտնիք էր անոր համար:

Թաքուն գաղտնիքներուն վարագոյրին մէկ ծայրը բացուած էր, Սիրանը Պալլէին գիր սորվեցուցած էր, եւ եւ գուցէ, գիր սորված ժամանակ, ուրիշ շատ մը բաներ ալ սորվեցան միասին: Մինչ Տէրհայրը, սպիտակ մօրուքը ձեռքին մէջ՝ աչքերը գետին յառած կը մտածէր, Պալլէն, կռնակը Տէրհօր դարձուցած, երեսը պատին, կաւիճը ձեռքին խոշոր, այլանդակ տառերով կը գրէր սեւ տախտակին վրայ: — «Որ աշխարհը ընծի տան, կենայ քըզմէն վազ չեմ անցնիր»:

— Լա՛ւ, տղաս լա՛ւ ... յարեց քահանան քունէն ընդոստ արթնցողի մը պէս. չեմ ուզեր հասկնալ թէ ո՞վ սորվեցուցած է: Դուն իմ քով աւելի՞ լաւ բաներ պիտի սորվիս: Բայց, ինչ է այդ պատին վրայ գրածդ — ընդհատեց խօսիլ, յանկարծ, աչքին զարնելով սեւ պատին վրայի խոշոր գիրերը:

— Հիչ, Տէրպապա, հիչ ... ու փորձեց, ձեռքը թքոտելով աւրել:

— Մի՛, մինը տղաս, վրադ գլուխդ բոլորը մուր ըրիր, երախայ ես ի՞նչ ես: Որ դաս առնել գաս, ամէն օր, այդպէ՞ս պիտի ըլլաս: «Սէվտալանմիշ» ես եղեր ի՞նչ է, ալ մեծ տղայ ես, խելքդ գլուխդ հաւաքէ, որ բան սորվիս, մարդ դառնաս: Նազնազին աղջկան չիլ – չիլ նայելով բան չիլլար, հասկցա՞ր ... ըսաւ Տէրհայրը կրքոտ՝ ինչ որ որոշ նպատակի համար էր:

Նազնազին Սիրա՞նը ... Պալլէն, ակամայ ցնցում մը ունեցաւ «Սիրանին «չիլչիլ» նայուա՞ծք ... Այդ որտեղէն տեսեր, իմացեր էր Տէր Հայրը: «Որ տունը նստող, օճղէն ու Աւետարանէն չի բաժնուող Տէրպապան իմացեր է, ուրեմն գիւղին մէջ ամէն ոք իմացած ըլլալու է, կը մտածէր:

Պալլէին տրամադրութիւնը վայրկենապէս փոխուեցաւ: Տէր Հայրը նկատեց այդ, բայց չտեսնելու զարկաւ: Ուրախ էր որ, կամաց – կամաց դժուարին հանելուկին լուծմանը կը մօտենար: Ելաւ նստած տեղէն, ու, մօտեցաւ պատին այն մասին, ուր ան բաներ մը գրած էր, ու յետոյ փորձած էր աւրել: Տէր Հայրը, բաց աչքերով, ու լարուած հետաքրքրութեամբ մը կարդաց գրածը.

— «Որ աշխարհ ընծի տան, կենայ քըզմէն վազ չիմ անցնիր»: Որ աշխարհը քեզի տան, դուն անկից վազ չես անցնիր — կրկնեց մաքէն Տէր Հայրը — օ՜ օ՜, հօ՛, ... հասկցուեցաւ ... դառնալով Պալլէին խիստ շեշտով մը «ալ ի՞նչ կեցեր ես, գնա եւ հասիր, ամա, իմացիր որ անոր եղբայրը մեռած չէ» ...

Պալլէն, արտաքնապէս չլսելու եկաւ, բայց ներքնապէս սոսկաց: Եղբա՞յրը ... Սահա՞կը ...

Յայտնի եղաւ որ, պառաւին խօսքերը ոչ միայն չափազանցութիւններ չէին, այլ, դեռ ոչ կատարեալ, լրիւ պատկերը: Գուցէ, ան ալ տեղեակ չէր ամէն ինչի: Լա՛ւ էր, լաւ էր որ այսպէս եղաւ: Տէր Հօր փափաքն էր, ճշգրիտ կերպով, շօշափել անոր տրամադրութիւնը, հասկնալու եւ չափելու համար, անոր եւ Սիրանին մէջտեղ ձգուած սիրոյ խորութիւնը: Պատին վրայ գրուած նախադասութիւնը կենդանի եւ դրական ապացոյցն էր Պալլէին սիրոյն: Իսկ Սիրա՞նը ... Անտարակոյս: Այդ գիտէր Տէր Հայրը: Գիտէր նաեւ որ, Պալլէն, հակառակ իր տարիքին փոքրութեան, յամառ եւ կռուազան տղայ մըն էր: Գիւղին տղոց ահու սարսափը: Չկար մէկը որ, անոր ըսէր «աչքիդ վրան յօնք կայ»: Սիրանը, եթէ սիրահարուած էր Պալլէին, անոր արտաքին տեսքին համար չէր անշուշտ: Ընդհակառակն, Պալլէն չունէր արտաքին, հրապուրիչ գեղեցկութիւն: Նիհարակազմ, սեւ գանգուր մազերով, սեւ աչքերով եւ ջղուտ կազմով: Դէմքին վրայ, այդ շրջանին անխուսափելի «տարուկ»ի նշանը:

ՄԻՍԱՔ ՄԻՐԶԷ

(Շարունակելի)

ուած գլուխէն: Ծանր վիճակի մէջ փոխադրուեցաւ հիւանդանոց, ուր կրցաւ քանի մը բառով յայտնել թէ յարձակողն էր դրացի տղայ մը, նոյնպէս Իտալացի, 17 տարեկան: Ոստիկանութիւնը ձերբակալեց տղան որ նոր արձակուած էր յիմարանոցէն եւ հսկողութեան կը կարօտէր:

⁂ Փլէզանսի թաղամասին մէջ, մայր մը երկու պզտիկները (4 եւ 2 տարեկան) սենեակի մը մէջ փակելով, այցելութեան կ'երթայ: Տղաքը տուփ մը լուցկի կը տեսնեն, կը սկսին խաղալ եւ ահա վարագոյրը կը բռնկի: Երբ հրշէջները հասան, տղաքներէն փոքրը մեռած էր արդէն, իսկ միւսը հիւանդանոց փոխադրուեցաւ ծանր վիճակի մէջ:

Փարիզ եւ շրջակաները

Հ. Յ. Դ.

ԱՆԻԷՌ ՊՈՒԱ-ԲՈԼՈՆՊԻ «Վիշապ» Կոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Պէքոնի կայարանին դիմացը սովորական հաւաքատեղին, Օրակարգ՝ 11րդ Շրջ. ժողովի օրակարգի հարցեր:

Հ. Յ. Դ. ՊԱՆԷԽՕ-ՔԱՇԱՆԻ «ԱՐԾԻՒ» խումբի դաշտահանդէսը տեղի պիտի ունենայ Օգոստոս 6ին Կիրակի օր: Մանրամասնութիւնները մօտ օրէն: կը խնդրուի կազմակերպութիւններէն նկատի ունենալ այդ օրը:

«ՎԷՄ»

ԵՐԿԱՄՍԵԱՅ ՀԱՆԴԷՍ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ԵՒ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ

Խմբագիր՝ Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

ՎԷՄԸ պիտի բովանդակէ ուսումնասիրութիւններ մշակոյթի եւ պատմութեան մասին, քննադատութիւններ, կենսագրականներ, յուշեր, վաւերագրեր, տեսութիւն ու գրախօսական, նկարներ: Պիտի հետեւի հայ եւ օտար կեանքի նորութիւններուն, հայ գրականութեան, արուեստներու, պատմութեան եւ մշակոյթի այլ ճիւղերու մասին: Յատկապէս լայն տեղ պիտի տայ Հայոց պատմութեան ազատագրական պայքարի շրջանին:

ՎԷՄԸ պիտի ձգտի հայ մշակոյթի դրօշակին շուրջ համախմբել հայ մտաւորականութեան եւ ընթերցող հասարակութեան լայն խաւերը՝ առանց խտրութեան:

ՎԷՄի առաջին թիւը լոյս կը տեսնէ յառաջիկայ *Սեպտեմբերին*:

Բաժանորդագրութեան պայմանները.—

Ամերիկա, Բրիտ. կայսրութիւն, Եգիպտոս, Իտալիա՝ տարեկան		65 փրանք
Ֆրանսա եւ այլ երկիրներ	»	50 փրանք
Ռումանիա, Պուլկարիա, Յունաստան, Սուրիա, Պարսկաստան	»	40 փրանք

Բաժանորդագրութեան համար այժմէն դիմել՝

L. Kévonianի 17 Rue Damesme, Paris (13)

Այրի Տիկին Կարապետեան, Պ. Կարապետ Կարապետեան, Տէր եւ Տիկին Պապիկեան, Տիկին Փարիս Կարապետեան, Գեր. Ստեփաննոս Արքեպսկ. Յովակիմեան (Պուլկարիա), Այրի Տիկին Սագաեան, ինչպէս նաեւ Մկրեան, Տէր-Կարապետեան, Գափամաճեան, Մաթիկեան ընտանիքները սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց սիրելի որդւոյն, եղբօր, քեռորդւոյն եւ ազգականին՝

ԳԷՈՐԳ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆԻ

(քարտուղար՝ փարիզի ֆութպոլի Հայկական Ակումբին)

դառնաղէտ մահը՝ որ տեղի ունեցաւ Յուլիս 24ին երիտասարդ հասակին մէջ:

Յուղարկաւորութիւնը տեղի կ'ունենայ այսօր, Չորեքշաբթի, կէսօրէ յետոյ ժամը 2.15ին, Փարիզի Հայոց Եկեղեցիին մէջ, 15 rue Jean Goujon: Հանգուցեալին մարմինը պիտի ամփոփուի Pantin-Parisienի գերեզմանատունը:

ԾԱՆՕԹ.— Մասնաւոր մահազդ դրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայս իբր այդ նկատել:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ Կ. ԽԱՉԻ Ալֆորվիլի *մասնաճիւղի ընդհ. ընկերական ժողովը՝ այսօր չորեքշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին «Հայ Ակումբ»ին մէջ: Բոլոր ընկերուհիներէն կը խնդրուի ներկայ գտնուիլ:*

ՄՈՐՆԷՆԻԿԻ Ուսում. Ընկերութեան Ֆրանսայի Կեդր. Վարչութիւնը (Վալանս) ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամները վաղը, Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8ին սովորական հաւաքատեղին: Օրակարգ՝ Հաշուետուութիւն, նոր վարչութեան ընտրութիւն եւ կարեւոր ընթացիկ հարցեր:

ՎՐԻՊԱԿ.— Երէկուան «Ազգատօնը Վիշիի մէջ» գրութեան կարգին, երկու տեղ «Ազգատօնը» տպուած է «Սզատօն»:

ԿԱՐԵՒՈՐ

Ծանօթ Օրիորդ մը կը ստանձնէ ֆրանսերէնի, անգլիերէնի, գերմաներէնի եւ հայերէնի դասեր տալ տուներու մէջ: դիմել *Յառաջի* վարչութեան:

Այժմ տուէք նոր զրականութեան

ՏԱՐԱԾԵԼՈՎ «ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ ՅԱՌԱՋ»Ի

ԱՌԱՋԻՆ ԵՐԿՈՒ ՀԱՏՈՐՆԵՐԸ

ՄԵՂԵԴԻՆԵ՛Ր, ՄԵՂԵԴԻՆԵ՛Ր...

(Հէքեաթ եւ բանաստեղծութիւն, 220 էջ)

Գրեց՝ ՇԱՒԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Գին Ֆրանսա՝ 15 փրանք, Պուլկարիա, Յունաստան, Ռումանիա եւ Պարսկաստան 18 փրանք, ուրիշ երկիրներ 20 փրանք

ԱՐԵ՛Ւ, ԱՐԵ՛Ւ...

(Հիւծախտաւորի մը կեանքէն, 144 էջ)

Գրեց՝ ՓԱՅԼԱԿ ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ

Գին՝ 10 *փրանք*

Դիմել *ՅԱՌԱՋ*ի, **17, Rue Damesme, PARIS**

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻ ԱՌԹԻՒ

կազմակերպուած ՇԱՎԻԼԻ ԱՐՂՈՒԹԵԱՆ ԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ

Հովանաւորութեամբ *Հ. Յ. Դ. ԵՒՐ. ԿԵԴՐ. ԿՈՄԻՏԷԻ*

եւ *ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ԶԱՒԱՐԵԱՆ ԽՈՒՄԲԻ*

Այս կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ

Շավիլի անտառին մէջ գերեզմանատան մօտ: ժամը 3.30ին այց Իշխան Յովսէփ եւ Սաթենիկ Արղութեաններու գերեզմաններուն:

Կը հրաւիրուին Փարիզի եւ շրջանի ընկերները եւ հայրենակիցները:

Տեղւոյն վրայ դիւրամատչելի պիւֆէ:

Ֆր. Կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղին Տարեկան դաշտահանդէսը

13 *ՕԳՈՍՏՈՍ ԿԻՐԱԿԻ ՕՐ ԱՌԱՒՕՏԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԻՐԻԿՈՒՆ*

St. CLOUDի *ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ*

Նախորդ տարուան բացատանը (Passage à Niveau)

ընդհանուր սեղան, սեղանապետութեամբ՝ **Պ. ԱՐՇԱԿ ՋԱՄԱԼԵԱՆԻ**

կը նուագէ *«ԵՓՐԱՏ»* նուագախումբը:

ջուխ պիւֆէ: դիւրամատչելի պիւֆէ:

Աստուածածնայ տօնի առթիւ տեղի պիտի ունենայ «վիճակ»:

Հաղորդակցութեան միջոցներ.— *2, եւ 25 թիւ հանրակառքերը,* St. Lazareէն *շոգեկառք եւ շոգենաւ:*

Անձրեւի պարագային դաշտահանդէսը կը յետաձգուի:

Պարահանդէս երեկոյ

կազմակերպուած *Ֆր. Կ. ԽԱՉԻ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ*

ի պատիւ *ՆԱԽՈՐԴ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ*

5 Օգոստոս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Հայ Ակումբին մէջ 1 Bld. Carnot

բանախօսութիւն, երգ, արտասանութիւն եւ պար:

Կը հրաւիրուին ընկեր-ընկերուհիները եւ համակիրները հանդերձ ընտանեօք: Մուտքը՝ ազատ է:

Հանդէս-պարահանդէս

կազմակերպուած՝ *Հ. Կ. ԽԱՉԻ ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ*

Այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9էն մինչեւ առաւօտ

Maison BEC. Place de la Gare. Arnouville-les-Gonesses

կը նուագէ *ԹԱՐԻՍՏ ԺՈՐԺԻ* նուագախումբը:

երգ, արտասանութիւն, բանախօսութիւն *Օր. Հ. ՀՕՇԵԱՆԷ:*

Գեղարուեստական ճոխ բաժին: *Գին՝ 3 եւ 4 փրանք:*

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ Ս. *Շամոնի մասնաճիւղի պարգեւաբաշխութենէն շահած են հետեւեալ թիւերը:*

35 գզգնոց մը, 19 օտը ֆօլոնը, 394 ասեղնագործուած բարձի երես, 25 մէկ շիշ շամփանեայ, 60 երկու անձեռոնց, 368 6 թաշկինակ, 500 մէկ տուփ շօքոլայ, 362 մէկ թրիքօ, 363 մէկ շիշ հին գինի, 454 ձեռագործ թաշկինակ, 373 մէկ տուփ լոգում, 351 (2) նկար մեծ եւ փոքր, 335 մէկ զոյգ գուլպայ, 328 անուշի աման, 71 մէկ տուփ շօքոլայ, 455 մէկ տուփ լոգում, 187 մէկ զոյգ կօշիկ:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կարինի Կան գիւղացի Վաղարշակ եւ Վարդէս Թարգմանեան, քոյրերնին Տիգրանուհի, մայրերնին Աննա, հայրերնին Յովհաննէս կը փնտռեն իրենց քոյրը Ֆլօրիցայ որ անհետացած է, 1915ին տարագրութեան միջոցին, 12 տարեկան հասակին մէջ, Բաքքայի շրջանի Պըշըլը գիւղին մէջ: Իր մասին ստոյգ լուր առողին հազար փրանք նուէր: *Իմացնել* V. Tarkmanianի, Camp Victor Hugo, Marseille:

Կը խնդրուի արտասահմանեան հայ թերթերէն արտատպել:

— Թիթեղագործ (Թէնէքճի) Գէորգ Թաշճեան (այժմ Աղապապեան) կը փնտռէ իր զաւակները Հայկաշոտ, Արմենակ, Արամ եւ Տիգրան, իրենց մօր անունը Իսգաբեր Տէրտէրեան (Սեբաստիոյ Պարուրի Արտէն Թաղէն), մեծ մօր անունը՝ Եղիսաբէթ: Լուր առնուած է թէ Զինադադարին Իսգաբեր Ուրֆայի Հարան գիւղը կը գտնուէր:

Իրենց մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել՝ Tuilerie de Saint Valbert près de Héricourt1 Haute Saône), France.

Ա Զ Դ

Ֆրանսական Բանակի Հայ Կամաւորներու տարեկան մեծ

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆԸ

6 Օգոստոս, կիրակի առտուան ժամը 7էն մինչեւ կէս գիշեր դէպի Արրաս եւ շրջակայքի պատմական եւ պատերազմական յիշատակներով լեցուն վայրերը:

Ուխտագնացները առտուան ժամը 7ին, շքեղ եւ հանգստաւէտ օթօքառերով պիտի մեկնին Carrefour de Chateaudun (*Փարիզ*)*էն դէպի* Arras, *անցնելով* Amiens*էն եւ* Albert*էն:*

Վերադարձին ճամբուն վրայ խումբը պիտի այցելէ **Douai, Souchez, La Bassée, Verny Noville Senvaste, Notre Dame de Lorette, Béthume, Doullens, Saint Quintin.**

Առտուան նախաճաշ, ցերեկուան եւ երեկոյեան ճաշ, ճամբու ծախքը միասին, ընդամէնը հարիւր փրանք:

Արձանագրութիւնք կը կատարուին այժմէն Պ. Darayanի *մօտ*, 44 Rue Lafayette: Tél. Provence 81—80. *Արձանագրութիւնք կը փակուին 2 Օգոստոս երեկոյին:*

Կը հրաւիրուին Ֆրանսաբնակ եւ ի մասնաւորի փարիզաբնակ բոլոր Հայերը մեծ թիւով մասնակցիլ այս հանդիսաւոր ուխտագնացութեան, որ Ֆրանսայի համար մեռած զինուորներու յիշատակին նուիրուած յարգանքի ցոյց մըն է: Այս յարգանքի ցոյցը միշտ մեծ համակրութեամբ ընդունուած է տեղական իշխանութեանց եւ ֆրանսական մամուլի կողմէ, ինչպէս նաեւ ձեր իսկ անձնական ֆրանսացի բարեկամներէն, որոնք ձեր այս վերաբերմունքին մէջ պիտի գնահատեն Ֆրանսայի համար մեռած զինուորներու յիշատակին ցոյց տրուած ձեր յարգանքը:

Վարչութիւն Ֆրանսական Բանակի Նախկին Կամաւորներու Միութեան

Վալանսի մէջ ՅԱՌԱՋի գործակալն է

ԽԱՉԱՏՈՒՐ ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆ

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ ՅԱՌԱՋ ԿԸ ԾԱԽՈՒԻ

Monsieur J. B. MAISONNEUVE *ի մօտ*

63 Rue Madier de Montjau

Տեսինի «ՅԱՌԱՋ»ի գործակալն է

Վ. ՀԻՒՍԵԱՆ

3, Rue Tellier, Décines, (Isère).

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ **(23)**

ԱՀԱԲԵԿԻՉԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ

Ա. ԳԼՈՒԽ

ՊԼԵՀՎԷԻ ՄԱՀԱՓՈՐՁԸ

Ազեւ գոհ մնաց Սազոնովի տեղեկագիրէն, բայց այս վերջինը մինչեւ վերջը չարունակեց ինքզինք գլխաւոր պատասխանատու համարել վերջին ձախողութեան, թէեւ եթէ ինք յանցաւոր էր, մենք բոլորս ալ բաժին ունէինք սխալին մէջ: Արդարեւ, եաքէն իմացանք որ Սազոնով ճիշդ ժամանակին եկած էր ժամադրավայրը, եւ եթէ չէր հանդիպած ինծի, պատճառն այն էր, որ երկուքս ալ չէինք գացած փողոցին մինչեւ ծայրը, որ կը վերջանայ Նոր Պետերհոֆի Պրոսպեկտին վրայ: Այս պատճառով չէինք կրցած տեսնել զիրար: Ասկից զատ, իրաւունք ունէր Կալիայեւ: Եթէ, առանց Մարտական Մարմնին արտօնութեան, չէր համարձակած մինակը կատարել մահափորձը, կրնար գործել եւ յաջողիլ Ն.ի եւ Սիկորսկիի հետ: Հետեւաբար, այս վերջին երկուքն ալ, որ չէին սպասած Շուայցէրի, պատասխանատուութեան իրենց բաժինն ունէին ձախողութեան մէջ:

Յուլիս 8—15, ամբողջ շաբաթը անցուցի Սիստրորեցկի մէջ, շատ քիչ անգամ այցելելով Ք.ի եւ Դուլեբովի, որոնք ալ մեզի պէս չափազանց ընկճուած էին, այսուհանդերձ մեծ հաւատք ունէին յուլիս 18ին կատարուելիք մահափորձին յաջողութեան մասին: Դուլեբով, իբրեւ բարեկամն ու ընկերը Սազոնովի, զոր ճանչցեր էր Ուֆայի մէջ, ցոյց կուտար, հակառակ իր մատղաշ տարիքին, — հազիւ քսան տարու կար, — տպաւորութիւնը մարդու մը, որ ունի բարոյական արտակարգ ուժ: Իր լռակեցութեամբ կը յիշեցնէր Ն., իր ձայնին վստահ եւ խաղաղ շեշտով՝ Շուայցէրը: Իր ժպիտին մէջ կար ինքնատիպ բան մը, որ քաղցր էր եւ գրաւիչ: Իր անհամբոյր երեւոյթին տակ, սիրտ մը ունէր, որ կը բաբախէր սիրազեղ:

Յուլիս 14ի իրիկունը Շուայցէրի հետ տեսնուեցայ Թատրոնին մէջ: Այդ գիշեր պիտի աշխատէր պատրաստելու համար այն 4 ռումբերը, որուն երեքը 3 քիլօ եւ մէկը 6 քիլօ ծանրութեամբ:

Որոշուած էր պատրաստել այդ վերջին ծանր ռումբը անոր համար, որ ռուսական նախանիւթերով պատրաստուած ումանակը չունէր պայթումի այն ուժը, որ ունէր արտասահմանէն բերուած ումանակը:

Շուայցէր հանդարտ էր, ինչպէս միշտ: Սակայն, իր սովորութիւններուն հակառակ, մէկ շիշ գինի ուզեց:

Եւ ըսաւ, գիտելով բեմը:

— Կը վախնամ Սիկորսկիի համար:

— Ինչո՞ւ:

— Կը վախնամ որ չկարենայ «խեղդել» ռումբը:

— Լաւ, ի՞նչ ընենք:

Շուայցէր թօթուեց ուսերը:

— Ոչինչ:

— Եթէ ձերբակալէ՞ն:

— Ի՞նչ կրնանք ընել: Վերջապէս չենք կրնար, մէկ հոգիի համար, վտանգել բազմաթիւ ընկերներու կեանքը: Ինծի դժուար չէ պարպել ռումբը: Սակայն նորէն յանձնելու պարագային հարկ պիտի ըլլայ շարժման մէջ դնել մեր կառապանները: Մնաց որ, յաջողութեան պարագային, ողջ մնացած ռմբաձիգները անմիջապէս պարտաւոր են հեռանալու Պետերսբուրգէն, առանց սպասելու որ վերադարձուին իրենց ռումբերը:

Շուայցէր կը խօսէր հանդարտ եւ վստահ շեշտով մը եւ ինչ որ կ'ըսէր — ճիշդ կ'ըսէր: Անկարելի էր, Սիկորսկիի պատճառով, վտանգել ամբողջ Մարտական Մարմինը:

Իրարմէ բաժնուելու ատեն, հարցուց.

— Սիկորսկի գիտէ՞ թէ ուր պիտի խեղդէ իր ռումբը:

Պատասխանեցի թէ գիտէր, թէ խնդրած էի Ն.էն, որ ցոյց տայ տեղը:

Այն ատեն, Շուայցէր ապահովուած, ըսաւ.

— Այդ պարագային պիտի կարենայ խեղդել:

Պարտէզին ցանկապատին առջեւ, յանկարծ դարձաւ ինծի:

— Իսկ դուք, կը հաւատա՞ք որ կը յաջողինք:

— Անշուշտ:

— Եթէ ինծի հարցնէք, կ'ըսեմ, թէ վաղը սպաննուած պիտի ըլլայ Պլեհվէն:

— Վստա՞հ էք:

— Վստահ եմ:

Եւ խնդալով, ինծի երկարեց ձեռքը:

— Ցտեսութիւն: Վաղը, ժամը 9ին:

VI.

15 յուլիսին, առտուան ժամը 8—9ին, գացի գտնելու Սազոնովն ու Կալիայեւը: Մէկը կուգար Նիկոլայի կայարանէն, միւսը՝ Վարշաւայի կայարանէն: Հագուած էին ճիշդ ինչպէս անցեալ հինգշաբթի, — Սազոնով երկաթուղիի պաշտօնեայի նման, իսկ Կալիայեւ՝ դռնապանի նման: Յաջորդ շոգեկառքով, Վարշաւայի կայարանէն հասան Ն. եւ Սիկորսկի, գալով Դվինսկէն, ուր գացած էին բնակելու այդ վերջին օրերուն: Երբ ես գացեր էի գտնելու մեր ընկերները, Դուլեբով, ձին իր կառքին լծել տուած՝ մեկներ էր Հիւսիսի Պանդոկը, ուր կը բնակէր, այս անգամ, Շուայցէր: Շուայցէր կը նստի կառքին մէջ եւ ժամը 9էն քիչ վերջ կը բաժնէ ռումբերը որոշուած վայրերուն մէջ: Ամենածանր ռումբը, որ կը կշռէր 6 քիլօ, էի գտնելու մեր ընկերները, Դուլ[...] ձեւ ռումբ մըն էր, լրագրով մը ծ[...] կուած եւ չուանով կապուած: Կալի[...] յեւի ռումբը փաթթուած էր թաշկի[...] նակի մը մէջ: Կալիայեւ եւ Սազոնով չէին ծածկեր իրենց ռումբերը, [...] արձակ համարձակ բռնած էին իրե[նց] ձեռքին մէջ: Ն. եւ Սիկորսկի իրե[նց] ռումբերը պահած էին նաւազի իր[...] վերարկուին տակ: Ռումբերու բա[...] խումը այս անգամ կատարուեցա[ւ] կատարեալ կարգապահութեամբ: Շո[...] ւայցէր վերադարձաւ իր տունը: Դուլեբով գնաց Արհեստագիտակա[ն] վարժարանին մօտ, Պրոսպեկտ Զագ[...] րոդնի: Ինծի պիտի սպասէր այդտեղ[...] իմանալու համար մահափորձին ա[...] դիւնքը: Ք. իր կառքով կը սպաս[էր] Օբվոդնոյի Ջրանցքին վրայ: Միւս[ներ]ը — այսինքն Սազոնով, Կալիայ[եւ], Ն., Սիկորսկի եւ ես, — հաւաքուեցանք Պոկրովի եկեղեցին, Սադովայա փողոցին մէջ:

(Շարունակելի)

Le Gérant : **H. STEPHAN**
Imprimerie **A. DER (AGOPIAN)**
17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 27 ՅՈՒԼԻՍ 1933

27 Juillet 1933

9րդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2249

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

"ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ,,

Փարիզի եւ առ հասարակ ֆրանսահայ գաղութին մէջ նոր սկսած են ըմբռնել արժէքը այս հաստատութեան, որ ծնունդ առաւ 1928ին, Եգիպտոսէն, որոշ առաջադրութիւններով:

Անոր հիմնարկութենէն մինչեւ այսօր, տեղեկութիւններ պակաս եղած չեն այս թերթին մէջ:

Եւ սակայն, մեծ քաղաքի ամենօրեայ ժխորին մէջ, մարդիկ հազիւ թէ տրամադրութիւն ունեցած են իրենց աչքերը ուղղելու դէպի արեւելք, դէպի յարատեւ եւ մեղուաջան աշխատանքի բոյները:

Տակաւին քանի մը ամիս առաջ էր որ, մասնաճիւղեր կազմուեցան Մարսէյլի, Լիոնի եւ Վիէնի, իսկ ամէնէն վերջը՝ Փարիզի մէջ: (Առաջին բջիջ մը կազմուած է մայրաքաղաքէն 3-4 ժամ հեռու, Ռըթէլի մէջ, ուր ափ մը երիտասարդներու աչքէն չի վրիպեր որ եւ է հանրային շարժում):

Որոշ տեղեկութիւններ չունինք այս մասնաճիւղերու գործունէութեան մասին, բայց կը կարծենք թէ գոնէ անոնց վարիչները հաւատքով փարած են գործին:

Մանաւանդ որ, անոնք աչքի առջեւ ունին արդէն գործունէութեան կենդանի վառարան մը, Հայ Ճեմարանը (Պէյրութ):

Մինչեւ այսօր, «Համազգային»ը կրցած է կանգուն պահել այդ հաստատութիւնը շնորհիւ հիմնադիրներուն եւ անդամներուն, Եգիպտոսի եւ Սուրիոյ համակիրներուն աջակցութեան եւ Ամերիկահայ Կ. Խաչի պարբերական նպաստներուն:

Տակաւին չենք խօսիր Ճեմարանի վարիչներուն եւ ուսուցիչներուն զոհողութեան մասին, որ այս տարի հասաւ ծայրագոյն աստիճանին:

Արդ, ինչո՞ւ միայն Եգիպտոսն ու Սուրիան — եւ հեռաւոր Ամերիկան — պիտի կրեն ծանրութիւնը գործի մը, որ սերտ կապ ունի նոր սերունդին փրկութեան հետ:

«Համազգային»ը հիմնուեցաւ Գահիրէի մէջ, բայց ոչ Եգիպտոսի համար:

Ապացոյց՝ անոր առաջին հիմնական ձեռնարկը, Հայ Ճեմարանը, որ սահմանուած է օրհնութիւն մը դառնալու բազմահայ գաղութի մը համար:

Ամէնէն առաջ, Փարիզի պարտքն էր հիմը դնել այսպիսի գործի մը:

Փարիզը վրիպեցաւ, Գահիրէն խլեց նախաձեռնութեան պատիւը, եւ հիմա խոնարհաբար կը սպասէ որ Լոյս - Քաղաքը բարեհաճի կատարել իր երէց եղբօր պարտականութիւնը:

Միայն Փարիզը կրնար ճերմակերես հանել ամբողջ ֆրանսահայ գաղութը:

Ի՞նչ կը պահանջէ «Համազգային»ը, իր Փարիզի մասնաճիւղին բերնով:

— ԱՄՍԱԿԱՆ ՄԷԿ ՖՐԱՆՔ.— «Քու մէկ ֆրանքովդ կ'ապրեցնես հայ մշակոյթը, գիրն ու գրականութիւնը»:

Այս հիման վրայ, Փարիզի մասնաճիւղը ձեռնարկած է հինգ հազար անդամներու արձանագրութեան:

Ուրիշ խօսքով, կ'ուզէ ապահովել ամսական հինգ հազար ֆրանք:

Ցնո՞րք է: Բայց, ի՞նչպէս պահուեցան ու զարգացան այնքան հանրօգուտ հաստատութիւններ, Թուրքիոյ եւ Կովկասի մէջ:

Եթէ տուն - տեղ ունէինք երէկ, այսօր ալ կը վայելէինք աւելի լայն ազատութիւններ՝ գործելու, վաստկելու, փոխադարձաբար օգնելու:

Մեր կարծիքով, մէկ ֆրանք տուողները չէ որ պիտի պակսին, այլ հաւաքողները պիտի անճրկին:

Ուրեմն, «Համազգային»ը այս քաղաքին մէջ, հայկական մշակոյթի բարեկամներէն կը սպասէ ամսական հինգ հազար ֆրանք եկամուտ,—

1. Զարգացնելու համար Ճեմարան մը, որ ահա հինգերորդ շրջանը կը թեւակոխէ: (Այս տարի ունէր 90 աշակերտ, որոնց 26ը աղջիկ):

2. Հիմնելու համար ուրիշ դպրոցներ՝ հայաշատ կեդրոններու մէջ:

3. Շարունակելու համար իր հրատարակութիւնները: (Մատենաշար դասագիրքեր):

Այս առթիւ, պէտք է նկատի ունենալ թէ՝ ընկալեալ կաղապարով դպրոց մը չէ Հայ Ճեմարանը:

Ան, ամէն բանէ առաջ, կը ձգտի լեցնել փոխանցման շրջանի պակասները, պատրաստելով ուսուցիչներ եւ մտաւոր ուժեր:

Անոր երկու վարիչները, Լեւոն Շանթ եւ Նիկոլ Աղբալեան — երկուքն ալ անվիճելի հեղինակութիւններ — գործին փարած են հաւատացեալի նուիրումով:

Անոնք իրենց եւ իրենց երիտասարդ գործակիցներուն շունչն ու ճիգը կ'արդիւնաւորեն նաեւ դպրոցական պրպտումներէն դուրս,— խմբական եւ գործնական աշխատանքներով, «շաբաթ իրիկուններ»ով, հաւաքական պտոյտներով, մարզական եւ գեղարուեստական ձեռնարկներով:

Հաստատութեան վարիչներն ու խնամակալները միայն գիտեն թէ ի՛նչ սրտմաշուքով կը կատարուին այս բոլորը, տարուէ տարի:

Մինչդեռ, հազարաւոր անդամավճարներով — ամսական մէկ ֆրանք — եւ ուրիշ աջակցութիւններով — միանուագ նուէր կամ կտակ — «Համազգային»ը ոչ միայն ազատ պիտի մնար առօրեայ տագնապներէ, այլ եւ պիտի կրնար գործի վերածել ուրիշ առաջադրութիւններ:

Մանրանկար «Միացեալ - Ազգանուէր» մըն է «Համազգային»ը, մեր օրերուն համար: Հայրենիքէն դուրս, բայց հայրենիքին համար:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Տնտեսական ժողովը կը փակուի այսօր

Այսօր, 27 յուլիս, կը փակուի Լոնտոնի Համաշխարհային Տնտեսական խորհրդաժողովը, որ բացուած էր յունիս 12ին:

Ինչպէս պիտի յիշեն ընթերցողները, խորհրդաժողովը ձախողեցաւ իր հիմնական նպատակներուն մէջ, իբրեւ հետեւանք Մ. Նահանգներու բռնած դիրքին:

Ամերիկա մինչեւ վերջը ուզեց ազատ գործել, մասնաւորապէս մերժելով դրամներու առժամեայ ամրացումը, որ կենսական էր Ֆրանսայի եւ ուրիշ կարգ մը պետութեանց համար:

Խորհրդաժողովին դիւանը յուլիս 25ին վերջնապէս կազմեց իր տեղեկագիրը, որուն առաջին մասը կատարուած աշխատանքներուն ամփոփումն է: Իբրեւ եզրակացութիւն, տեղեկագիրը կը ներկայացնէ հետեւեալ երկու բանաձեւերը,— 1. արտօնել դիւանը՝ ձեռք առնելու բոլոր անհրաժեշտ միջոցները, ապահովելու համար խորհրդաժողովին նպատակներուն յաջողութիւնը, ժողովի հրաւիրելով յանձնախումբերէն մէկն ու մէկը, կամ այն պետութիւնները որ շահագրգռուած են այսինչ հարցով, կամ մասնագէտներու քննութեան յանձնելով այս կամ այն խնդիրը,— 2. Որոշել խորհրդաժողովին յաջորդ գումարման թուականը:

Ամերիկեան Մեծ Յեղափոխութիւնը

ՆԱԽԱԳԱՀ ՌՈՒԶՎԷԼԹ ԿԸ ՀՐԱՒԻՐԷ ԿՐՃԱՏԵԼ ԱՇԽԱՏԱՆՔԸ, ԱՒԵԼՑՆԵԼ ԱՇԽԱՏԱՎԱՐՁՔԸ

Նախագահ Ռուզվէլթ նոր պատգամ մը ուղղեց ամերիկեան ժողովուրդին, եւ մասնաւորապէս հինգ միլիոն գործատէրերու, պարզելով տնտեսական վերակազմութեան ծրագիրները եւ հրաւիրելով օգնել իրեն: Այս ճառը ամբողջ երկրին մէջ կը լսուէր ձայնարձակներով:

Նախագահը կը յայտարարէ թէ՝ մարտ 4էն ի վեր ձեռք առնուած բոլոր օրէնսդրական միջոցները եւ քուէարկուած օրէնքները արկածախնդրական ծրագիրներու հաւաքածոյ մը չեն, այլ իրարու կապուած եւ տրամաբանական ամբողջութիւն մը: Ու կը մանրամասնէ այն ստիպողական տնօրինութիւնները որ եղան, տագնապը թեթեւցնելու և վարկը վերահաստատելու համար.— պետական ծախքերը կրճատուեցան, հանրօգուտ շինութիւններ ծրագրուեցան, դրամատուները բարեկարգուեցան, պարտքերու եւ տոկոսներու բեռը զեղչուեցաւ, 300,000 երիտասարդներու գործ ճարուեցաւ եւն.: Այժմ ունինք նոր առաջադրութիւններ, երկիրը առաջնորդելու համար դէպի բարգաւաճում: Երկիրը կը տառապի երկու մեծ չարիքներէ,—գործազրկութիւն եւ հողագործական բերքերու գիներու անկում: Հողագործական օրէնքը պիտի կրճատէ արտադրութիւնը, աւելցնելով հողագործներու գնողական կարողութիւնը: Անկէ պիտի օգտուի նաեւ ճարտարագործութիւնը: Ճարտարագործական օրէնքն ալ մեծ բարեփոխումներ յառաջ պիտի բերէ: Աշխատանքի ժամերու կրճատման եւ աշխատավարձքի յաւելման շնորհիւ բանուորները պիտի կրնան գնումներ կատարել իրենց աշխատանքին արդիւնքով: Ասոր համար, հարկ է որ բոլոր մեծ ճարտարագործութեանց, ինչպէս փոքր խանութներու, մեծ քաղաքներու թէ գիւղերու մէջ քաղաքացիները հասկնան ինքնակամ կարգապահութեան մը անհրաժեշտութիւնը: Նախագահը կ'եզրակացնէ.

— «Մինչդեռ առաջ եսասէր գործատէրերու փոքր խմբակ մը անօթի չմնալու գին մը վճարելով երկարատեւ աշխատանքի համար, կը ստիպէր ուրիշները կա՛մ իրեն հետեւիլ եւ կամ խանութ փակել, կացութիւնը վեր ի վայր շրջուած է այժմ: Կա՛մ պէտք է գործադրել մրցակցութեան օրէնքը, եւ կամ անհետանալ: Գործակցութեան այս պարզ գաղափարն է հիմքը ազգային վերակազմութեան ծրագրին: Ես չեմ կրնար երաշխաւորել ազգային ծրագրին յաջողութիւնը, բայց երկիրը եւ ժողովուրդը կրնան երաշխաւորել: Ես չեմ հաւատար տիեզերական դարմաններու, բայց կը հաւատամ թէ կարելի է հզօր ազդեցութիւն մը գործել տնտեսական ուժերուն վրայ: Ես չեմ սիրեր արհեստով տնտեսագէտները որոնք չեն ուզեր ձգել որ իրերը հետեւին իրենց ընթացքին, որովհետեւ անոնք ամէն հինգ - տասը տարին անգամ մը փոխած են իրենց տեսութիւնները՝ տնտեսական օրէնքներու մասին. բայց ես կը հաւատամ ամերիկեան ժողովուրդի հաւաքական գործունէութեան ուժին: Կը հրաւիրեմ բոլոր գործատէրերը՝ անձամբ ինծի հեռագրել իրենց հաւանութիւնը: Կ'ուզեմ ամէն քաղաքի իւրաքանչիւր նամակատան մէջ կախել տալ պատուոյ ցանկը բոլոր անոնց որ կը միանան ինծի:

Այս առթիւ, նախագահը կը խորհի հաստատել նաեւ շքանշան մը բոլոր անոնց համար որ կը դիւրացնեն իր ծրագրին գործադրութիւնը:

— Ես կ'ուզեմ գործազրկութեան դէմ կազմակերպուած այս մեծ յարձակողականին առթիւ կոչում ընել միայն հանրային կարծիքին եւ գործակցութեան ոգիին, բայց երթալով մինչեւ ծայրագոյն աստիճանը: Կը յուսամ թէ հարկ չպիտի ըլլայ օրինական պատիժներ տնօրինել եսասիրական շահերու դէմ:

Հաւանութեան հեռագիրներ կը տեղան

ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՊԱԼԱՏԸ

Ուաշինկթընէն կը հեռագրեն թէ, նախագահին ճառէն անմիջապէս յետոյ, հեռագիրներու տեղատարափ մը սկսաւ դէպի նախագահական պալատը:

Այս հեռագիրներով, հարիւր հազարաւոր գործատէրեր հաւանութիւն կը յայտնեն գործակցելու նախագահին:

Ինչպէս յայտնի է, Պ. Ռուզվէլթի ծրագիրը — «աշխատանքի պայմանագիրը» — կը տրամադրէ շաբաթական աշխատանքը իջեցնել առաւելագոյն 35 — 40 ժամու, իսկ աշխատավարձքը՝ 12 — 15 տոլարի:

Այս պայքարին մէջ, նախագահին աջ բազուկն է Զօր. Ճոնսըն, որ ամէն միջոցի կը դիմէ շարժումը տարածելու համար: Զօրավարը կոչով կը հրաւիրէ ժողովուրդը պոյքոթ հռչակել այն հաստատութեանց դէմ որ կ'ընդդիմանան աշխատավարձքի յաւելման: Նախագահն ալ համաձայն է խստութեան դիմելու, երբ սպառին բարոյական ճնշման բոլոր միջոցները:

Բայց և այնպէս, բազմաթիւ գործարանատէրեր կը մերժեն տեղի տալ: Բողոքներ կը տեղան մասնաւորապէս Տիթրոյթէն եւ Սան Ֆրանչիսկոյէն:

ՇՈՒՆԻԴ ԱՆՈՒՆԸ Ի՞ՆՉ Է...

Ինսպրուքի մէջ (Աւստրիա) փաստաբան մը մէկ ամիս բանտարկութեան եւ հազար շիլին տուգանքի դատապարտուեցաւ, իր շունին անունը «Տոլֆուս» դրած ըլլալով: (Վարչապետին անունն է):

Նորէն արտակարգ խուզարկութիւններ Գերմանիոյ մէջ

... ԲԱՅՑ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹԻՒՆԸ ՏԵՒԵՑ ՄԻԱՅՆ 40 ՎԱՅՐԿԵԱՆ

Երեքշաբթի օր, գերմանական ոստիկանութիւնը ընդհանուր քննութեան մը ենթարկեց բոլոր կառախումբերը եւ ինքնաշարժները, մէկ խօսքով՝ ամբողջ երթեւեկը, երկրին մէկ ծայրէն միւսը: Գործողութիւնը կը վարէր գաղտնի ոստիկանութիւնը, որուն կ'աջակցէին կանոնաւոր ոստիկանութիւնը, մարտական խումբերը, երկաթուղիներու ոստիկանութիւնը եւ ուրիշ օժանդակ ուժեր: Բայց միայն քառասուն վայրկեան տեւեց ամբողջ գործողութիւնը: Ժամը 12.40ին, բոլոր ճամբորդները տեսակ մը մաքսային քննութեան ենթարկուեցան ամբողջ երկրին մէջ: Պաշտօնական բացատրութեամբ, գործողութեան նպատակն էր բռնել համայնավար սուրհանդակները, որոնք կը շարունակեն պտտիլ եւ գործել երկրին մէջ, գաղտնի հրատարակութիւններ ցրուելով եւ խումբեր կազմելով: Բոլոր թերթերը մասնաւորապէս կը ծանրանան այս գործողութեան վրայ, զայն հռչակելով աննախընթաց՝ ոստիկանական պատմութեան մէջ: Միեւնոյն ատեն կը փառաբանեն զայն իբրեւ հրաշալիք մը կազմակերպութեան եւ կանոնաւորութեան:

Գործողութեան հետեւանքով, կատարուեցան շարք մը ձերբակալութիւններ եւ բռնուեցան արգիլուած հրատարակութիւններ:

*** Զրոյցի մը համաձայն, կառավարութիւնը անորոշ ժամանակով պիտի յետաձգէ պարտաւորիչ աշխատանքի ծրագրին գործադրութիւնը:

Համաձայն պաշտօնական տեղեկութեանց, կառավարութիւնը նախապէս առաջադրած էր յառաջիկայ հոկտեմբերէն իսկ ձեռնարկել այս ծրագրին գործադրութեան: 1934 յունուարին 350,000 գործազուրկ երիտասարդներ պիտի արձանագրուէին եւ կը կարծուէր թէ 1934 ապրիլ 1ին 700,000 երիտասարդներ զբաղում գտած պիտի ըլլան:

Առ այժմ վերապահութեամբ կ'արձանագրենք յետաձգման լուրը:

*** Հինգերորդ հրաման մը հրատարակուեցաւ յուլիս 25ին, դրամի առաքման մասին: Համաձայն այս նոր հրամանին, արգիլուած է արտասահման դրամ ղրկել առանց ապահովագրելու եւ դրոշմելու մաքսատուներու մէջ: Ետեւոյ, անոնք որ Գերմանիայէն մեկնած են 1931 օգոստ. 3էն յետոյ, այլեւս չպիտի կրնան Գերմանիայէն ստանալ նախապէս արտօնուած ամսական 200 մարքը (1200 ֆրանք), առանց մասնաւոր արտօնութեան:

Անհնազանդութեան պայքարը կը վերսկսի

Հնդկական ազգային խորհուրդին նախագահը պաշտօնապէս յայտարարեց թէ պիտի վերսկսի անհատական անհնազանդութեան պայքարը: Այս առթիւ դիկտատոր մը նշանակուած է իբրեւ յաջորդ, եթէ նախագահը ձերբակալուի: Կանտիի ծրագիրները գաղտնի կը պահուին, որպէսզի մարգարէն չձերբակալուի, պայքարին բացումէն առաջ:

Պայքարին վերաբացման մասնաւոր արժէք տալու համար, առաջին օրը հանդիսաւորապէս կրակի պիտի տրուի մեծաքանակ բրիտանական կերպաս:

Իտալական 24 օդանաւերը կը վերադառնան

ԵՐԿՈՒ ԹԵԹԵՒ ԱՐԿԱԾՆԵՐ

Իտալական 24 օդանաւերը Նիւ Եորքէն ճամբայ ելան երեքշաբթի առտու ժամը 9ին (Փարիզի ժամով՝ 2), դէպի Շէտիաք (Նոր Պրունզվիք): Հեռաւորութիւնն է՝ 1200 քիլոմեդր: Անկէ պիտի անցնին Նիւֆաունտլէնտ (900 քիլոմեդր):

Մեկնումը տեղի ունեցաւ խանդավառ ցոյցերու մէջ: Ճամբան, օդանաւերէն երկուքը ստիպուեցան վար իջնել, թեթեւ խանգարումներու հետեւանքով: Բարեբախտաբար որ եւ է արկած չպատահեցաւ, եւ երկու օդանաւերը կրցան հասնիլ կարաւանին: Երբ օդանաւերը կը թռէին Մ. Նահանգներու եւ Քանատայի սահմանին վրայ, Զօր. Պալպօ շնորհակալութեան հեռագիրներ ուղղեց նախագահ Ռուզվէլթի եւ Նիւ Եորքի քաղաքապետին:

Շէտիաքի մէջ, որ արդէն կայան եղած էր նախապէս, առաջին անգամ վար իջաւ Զօր. Պալպոյի օդանաւը, ինչպէս միշտ:

Երկրորդ կայանը հասնելէ յետոյ էր պիտի որոշուի վերադարձի վերջնական ուղեգիծը:

*** Բժիշկները բացարձակ հանգիստ պատուիրեցին Տէր եւ Տիկին Մոլիսընի, որոնք վիրաւորուած էին Նիւ Եորքի մօտ, երբ օդանաւը վար կ'իջնէր ակամայ: Ջախջախուած օդանաւին բեկորները Անգլիա պիտի փոխադրուին: Առ այժմ յետաձգուած է դէպի Պաղտատ թռիչքը:

Ամլացման օրէնք՝ ցեղը ազնուացնելու համար

Գերմանական կառավարութիւնը երէկ հրատարակութեան տուաւ օրէնք մը, որ պարտաւորիչ կը դարձնէ ամլացումը (որձատում) ախտաւոր այրերուն եւ կիներուն:

Համաձայն մշակուած օրէնքին, զաւակ չպիտի կրնան ունենալ յիմարները, ալքոլամոլները, ժառանգական հիւանդները, կոյրերը եւն. որոնց զաւակները բեռ կ'ըլլան պետութեան: Ամլացումը կրնայ պահանջուիլ ինքնաբերաբար, կամ խնամակալի մը եւ բժիշկի մը միջոցաւ: Որոշումը պիտի տրուի բժշկական ատեանի մը կողմէ, որ պիտի կցուի ամէն նախադատ ատեանի եւ որ պիտի վճռէ թէ ամլացումը նպատակայարմար է թէ ոչ: Այն այրը կամ կինը որ ամլացման կը դատապարտուի, կրնայ վերաքննութեան դիմել: Անգործ բանուոր մը, որուն կինը մասնաւորապէս բեղնաւոր է, չպիտի կրնայ ո՛ր եւ է պարագայի մէջ պաշտօնական ամլացում ստանալ ոչ իրեն, ոչ ալ կնոջը համար:

Օրէնքը արմատական ներքինացում կը տրամադրէ կարգ մը ոճրագործներու համար:

ԱՆԳԼԻԱՑԻ ՆԱՒԱՊԵՏ ՄԸ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԵՑԱՒ ՊՈԼՍՈՅ ՄԷՋ

Պոլսոյ մէջ մաքսանենգութեան գործերու յատուկ դատարանը առջի օր 15 ամիս եւ 22 օր բանտարկութեան դատապարտեց անգլիական բեռնանաւի մը նաւապետը, Բէյ, որ ամբաստանուած է թէ սիկառէթ եւ ոգելից ըմպելի փախցուցած է մաքսէն եւ փորձած է կաշառել մաքսատան պաշտօնեաները: Նաւապետը դատապարտուեցաւ նաեւ 100 ոսկի տուգանքի եւ 370 ոսկի տուրքի վճարման:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՇՐՋԱՆԸ՝ ՕԴԱՆԱՒՈՎ

Առջի օր, Ֆրանսայի շրջանը կատարող օդանաւերէն մէկը վար ինկաւ Պիւրիցի մօտ եւ կրակ առաւ: Օդանաւորդը, Լանկլուա, եւ միակ ուղեւորը ածխացան, իսկ օդանաւը բոլորովին փճացաւ:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

«ՀԱՑԻ ՊԱՅՔԱՐԸ ՊԱՅՔԱՐ Է ՍՈՑԻԱԼԻԶՄԻ ՀԱՄԱՐ»
ԿԱՄ
ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԽԾ ՊԵՏԱԿԱՆ ԿՈՂՈՊՈՒՏ

Խորհրդային իշխանութիւնը որոշած է այս տարի ամէն գնով գիւղէն կորզել իր կողմէ սահմանուած հացի քանակը։ Այդ ուղութեամբ արդէն որոշ կտրուկ միջոցներու դիմած էր եւ առաջին հերթին, հրատարակած է շարք մը դրակոնեան օրէնքներ։

Դեռ գարնանացանի ընթացքին կառավարութիւնը գիւղացիներուն ազդարարեց, թէ այս տարի հացամթերումը պիտի կատարուի ոչ թէ համաձայն ստացուած բերքի, այլ նկատի առնելով ցանքերու որոշուած ծրագիրը։ Այնպէս որ, գիւղացին ցանէ թէ ոչ, պարտաւոր է պետութեան յանձնել նախօրօք սահմանուած ցորենի քանակը։

Եւ որպէսզի այս սպառնալիքը լոկ խօսք չմնայ, Մոլոտովի եւ Ստալինի ստորագրութեամբ, յունիս 22ին, հրատարակուեցաւ օրէնք մը որով կը հրահանգուի տեղական իշխանութիւններուն հացամթերումը կատարել ոչ թէ նախորդ տարիներուն ձեւով,— գիւղացիներու հետ կնքուած պայմանագիրներով, այլ հացահատիկը պէտք է յանձնուի «այն հաստատուն, անառարկելի օրէնքի հիման վրայ, որի կատարումը պարտադիր է բոլոր կոլտնտեսութիւնների եւ մենատնտեսների համար»։ Պետութեան կողմէ սահմանուած յանձնելի հացի քանակը փոփոխութեան չի կրնար ենթարկուիլ եւ բերքը ստացած ատեն, գիւղացին պարտաւոր է հայթայթել պետութեան բաժինը, եւ ապա հոգալ իր կարիքները։ Միաժամանակ կը հրահանգուի յունիս 25էն սկսեալ Անդրկովկասում դադրեցնել հացահատիկի հաւաքական եւ անհատական առեւտուրը եւ պետական հիմնարկներու կողմէ հացահատիկի գնումը։ Հացամթերման գործին անյաջողութեան պարագային, պատասխանատու պիտի նկատուին կուսակցական մարմինները՝ կեդրոնական կոմիտէէն մինչեւ գիւղական յետին բջիջները։

Այդ օրէնքին զուգընթաց, յունիս 23ի կառավարական հրամանով, Խ. Միութեան մէջ կը հիմնուի ընդհանուր դատախազութիւն մը, որուն ենթակայ են առանձին հանրապետութիւններու դատական ու վարչական բոլոր մարմինները եւ որու վրայ պարտականութիւն կը դրուի պաշտպանել «հանրային սեփականութիւնը հակընկերային տարրերու ոտնձգութեանց դէմ»։

Խորհրդային վարիչները շատ լաւ գիտեն, որ անկարելի է սովահար ժողովուրդը որ եւ է պատիժով ետ կեցնել ուտելու պահանջէն։ Մոսկուայի մէջ նստած դիկտատորները կ'ըմբռնեն թէ ժողովուրդը հացը պիտի գողնայ, որովհետեւ երկու պարագաներուն ալ (անօթի մնալ կամ դատի քաշուիլ) մահն է որ կը սպասէ իրեն։ Ուրեմն ինչո՞ւ կուշտ փորով չմեռնիլ...

Ատոր առաջքն առնելու համար, Միութենական հողային գործավարութիւնը յունիս 21ի որոշումով կը հրահանգէ կալի ժամանակ բերքի ուժեղ պահպանութիւն կազմակերպել։ Հունձքէն 15 օր առաջ, արտերը գիշեր ցերեկ հսկողութեան տակ պիտի առնուին, պահապաններու կողմէ, որպէսզի գիւղացին ցորեն չգողնայ։ Այդպիսի հսկողութիւն պիտի կատարուի նաեւ կալերու մէջ ցորենը կամնելու ժամանակ։ Բացի այդ, յատուկ պաշտօնեաներ հաշուառման պիտի ենթարկեն հնձուած հացահատիկի խուրձերու եւ դէզերու քանակը, պիտի ստուգուի այդ թիւերը կալ հասնելէ վերջ, ամէն օր կամնելու մասին տեղեկութիւններ պիտի հաղորդուին կեդրոն, պիտի կշռուի կամնուած ցորենը եւ պահեստները պիտի փոխադրուին հսկողութեան տակ։ Եւ սահմանուած քանակը պետութեան յանձնելէ վերջ է, որ գիւղացին կամ կոլխոզն իրաւունք կ'ունենայ «տէր» դառնալու մնացած ցորենին։ Ուրիշ խօսքով, վերահաստատում աւատական կարգերու։

Այս երեք օրէնքները կը հաստատեն, որ խորհրդային աշխարհին մէջ կազմակերպուած պետականկողոպուտ տեղի կ'ունենայ։ «Պայքարը հացի համար — պայքար է սոցիալիզմի համար» նշանաբանը համատարած թալանի, ժողովուրդի ճորտացման եւ տարրական իրաւունքներու ոտնահարման քաղաքականութիւն մըն է։ Սակայն, ինչո՞վ բացատրել խորհրդային իշխանութեան այս վայրագ ընթացքը։

Պատճառը մէկ է,— ժողովուրդը կը դիմադրէ, այլեւս չի կրնար դիմանալ այն զրկանքներուն ու հալածանքներուն, որոնց ենթակայ է չարաբաստիկ հնգամեայ ծրագրի կիրառման օրէն ի վեր։ Անցեալ տարուան հացամթերումի գործի վիժումը կ'ապացուցանէ որ պայքարը իշխանութեան եւ ժողովրդի միջեւ կատաղի է եւ օրհասական։ Իշխանութիւնը կը դիմէ խիստ օրէնքներու, որովհետեւ, հակառակ ձեռք առնուած բոլոր միջոցներուն, այս տարուան մթերումներու նախանշանները շատ ալ մխիթարական չեն։

«Խ. Հ.»ի յունիս 26ի խմբագրականին մէջ կը գանգատի, թէ «բամբակի ցանքի մշակութեան գործը Հայաստանում դեռ մնում է խայտառակ վիճակում»։ Պարզ է, որ սպասուած բերքը չպիտի ստացուի եւ մթերումներու ծրագիրը անյաջողութեան դատապարտուած է։

Կաթնամթերման տարեկան ծրագրի կատարումը նոյնպէս «խայտառակ» վիճակի մէջ կը գտնուի։ Հայաստանի անասնաբուծական շրջանները (Ալլահվերդի, Ազրաբա, Շամշատին, Բասարգեչար եւ Նոր Բայազետ) ծրագիրը կատարած են 17-23 տոկոսով։ Իւղը լաւ չի պահուիր եւ կը փճանայ, լաւեղանիւթի չգոյութեան պատճառով իւղը չի հալիր եւն.։

Լրիւ չեն կատարուիր նաեւ բուրդի ու բանջարեղէնի մթերումները։ Լրիւ կատարուած է միայն մսի մթերումը։ Ատոր պատճառն այն է, որ ամէնէն դիւրին գործն է անասունը բակէն քշել եւ տանիլ սպանդանոց։ Հետաքրքրական է, որ, հակառակ մսի ծրագրի լրիւ կատարման, 17,684 տնտեսութիւն իրենց պարտականութիւնը բնաւ չեն կատարած։ Չի նշանակեր թէ կուսակցականներն ու պաշտօնեաները իրենց անասունները պահած են եւ կրկնակ են առած՝ անպաշտպան գիւղացիներէն ... Գէշ է կազմակերպուած խոտհունձը։ Հնձող, կալիչ եւ քամհար մեքենաներու կեանքն աւելի անդործածելի է։ Միայն «Ազրաբան այժմ 110ից աւելի հնձող մեքենայ ունի, որոնք ընկած են հաշմանդամ վիճակում»։

Երբ մթերումներու միւս ճիւղերուն մէջ կացութիւնը այսքան տխուր է, պիտի յաջողի՞ն հացամթերումներու մարզին մէջ։ Իրենք ալ շատ լաւ գիտեն, որ չպիտի յաջողին, ատոր համար ալ ընտրած են հարկի, սուրի եւ կողոպուտի քաղաքականութիւնը։

Թալանի այս քաղաքականութիւնն ընդդիմութեան կը հանդիպի ոչ միայն ժողովուրդի, այլ եւ շրջանային մարմիններու կողմէ։ Այս մասին վերին աստիճանի կարեւոր յայտնութիւններ կ'ընէր Հայաստանի կոմկուսի նոր քարտուղար Միրզաբէգեանը։ Իր ճառին մէջ կը կարդանք հետեւեալ խոստովանութիւնները.

«Ես Հայաստանում նոր աշխատող եմ։ Ծրագրային առաջարկների բրւերին վերաբերող հարցերն անվերջ վինաբանութիւնների առարկայ են։ Կենտկոմն ու ժողկոմխորհը բազմիցս մատնացոյց են արել շրջաններին, որ նրանք դադարեն թիւերի մասին վինելուց, որ այդ վէճերը միանգամայն աւելորդ են։ Պէտք է միանգամ ընդմիշտ ասել, որ թիւերը ոչ ոք չի վերանայի եւ պէտք է վերջնականապէս մի կողմ գցել ծրագրերի անիրագործելի լինելու վերաբերեալ խօսակցութիւնները։

«Շրջաններն անտեսել են կեդր. կոմ.ի ցուցումները։ Կենտկոմի հեռագիրները չեն կարդում եւ շաբաթներով պահում են մահուտի տակ։

«Կան մարդիկ, որոնք մտածում են, թէ նախ պէտք է լրիւ բաւարարել կոլտնտեսականներին եւ ապա երկրորդ հերթին կատարել պետութեան առաջադրանքները» ։ («Խ. Հ.» թիւ 146)։

Ի հարկէ, կեդրոնին մէջ նստած մարդիկ միայն ուսուցիկ ծրագիրներ կազմել գիտեն, առանց հաշուի առնելու շրջաններու պայմանները եւ ծրագիրներու գործնականութիւնը։ Շրջաններու գործնական տեսութիւնները եւ ընդդիմադիր տրամադրութիւնները որեւէ արժէք չեն ներկայացներ, որովհետեւ Երեւանի մէջ նստածներու համար միայն մէկ օրէնք գոյութիւն ունի՝ «հանճարեղ» Ստալինի հրամանը եւ մտրակը։

Այժմ անցնինք վիճակագրական թիւերուն։

(Վերջը յաջորդով)

ԱՇՈՏ – ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՑԱՌԱՋ»ը

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԳԵՐՄԱՆԻԱՅԷՆ

“ԳԵՐՄԱՆ ՀԵԹԱՆՈՍՆԵՐ„

Անկից առաջ ալ ներկայացուցինծի՝ մօտէն ծանօթանալու Գերմանիոյ մէջ վերջերս ծայր տուած նոր աշխարհայեացքի մը, որ կրնայ գիւրաւ մեծ համեմատութիւններ առնել ժամանակի ընթացքին։ Ան եւս տեսակ մը օղակն է հիթլէրական կամ ազգային ընկերվարական շարժման, թէեւ հիմակուհիմա սահմանափակ շրջանի մը մէջ միայն։ Պաշտօնապէս, այդ հոսանքը ինքզինքը «հիւսիսային – կրօնական շարժում» կ'անուանէ, իսկ իր առաքեալներէն եւ քարոզիչներէն ոմանք՝ պարզապէս «Գերման հեթանոսներ» շարժում կ'որակեն զայն։

Յայտնի է որ հիթլէրական գաղափարախօսութեան բուն իսկ հիմը ցեղապաշտութիւնն է։ Սկզբնապէս, հիթլէրականները իրենք զիրենք այդպէս ալ կ'անուանէին — ցեղապաշտներ։ Այսինքն, անոնք գերման ցեղը կ'ընդունին ոչ միայն իրենց ազգութեան վէմը, այլ եւ աղբիւրը ճշմարիտ մշակոյթի ու բարձր աշխարհահայեացքի, որ գերիվերոյ է միւսներէն, զոր եւ անխառն պահելը իրենց հիմնական առաջադրութիւններէն մէկը կը սեպեն։ «Գերման ցեղ» ալ ըսելով՝ միայն բուն գերմանացիները չեն հասկնար, այլ հիւսիսայինները — Շուէտացիներ, Նորվէկիացիներ, Տանիմարքցիներ եւ մանաւանդ Իսլանտացիներ, եւն.։ Այդ է պատճառը որ, այս կուսակցութեան մէջ փոխանակ «գերման ցեղ» ըսելու՝ «հիւսիսային ցեղ» կ'ըսեն, իսկ անոր անդամները՝ հիւսիսականք (Նորտիք)։ Գերման ցեղապաշտները կ'ընդունին նաեւ, որ Սքանտինաւեան ազգերը իբրեւ այդպիսին, հիւսիսական ցեղ, աւելի անխառն մնացած են քան իրենք։ Յայտնի է արդէն, որ մանաւանդ հարաւային Գերմանացիները ցեղօրէն զտարիւն տարր մը չեն, այլ մեծ չափերով խառնուրդ ցեղ մը՝ հիւսիսականներէ, Ալպեաններէ միաձուլուած։ Այդ պատճառ մը չեն նկատեր սակայն, բուն գերման կամ հիւսիսական ցեղին գերադասութեան համոզումը ամրապնդել իրենց շարքերուն մէջ եւ միեւնոյն ատեն ծրագրային հարց դարձնել՝ տակաւ զտել, բոլորովին մաքրել գերման ազգը՝ օտարացեղ տարրերէ։ Մինչեւ իսկ օրէնսդրական եւ այլ ճանապարհներով կը հետապնդեն իրենց այդ հիմնական ծրագրին իրագործումը։

Այս հարցը սակայն չի կազմեր ներկայ յօդուածին բուն նիւթը։ Զայն անցողակի յիշեցի այն պատճառով միայն, որ պարզեմ թէ «Գերման հեթանոսներ»ու շարժումն ալ մէկ մասնիկը կը կազմէ գերման ցեղապաշտութեան ընդհանուր աշխարհահայեացքին։ Համաձայն ատոր՝ քրիստոնէութիւնը օտարամուտ կրօն մըն է, արդիւնք՝ հրէական հայեցողութեան եւ մշակոյթի։ Հետեւաբար, կ'ըսեն, ան հարազատ եւ բնատնի չի կրնար ըլլալ Գերմաններուն համար, ընդհակառակն կ'աղարտէ վերջիններուս ցեղային նկարագիրը, կ'աղճատէ գերման հոգին եւ միտքը։ Եզրակացութիւնը պարզ է — այսօրուան՝ ցեղապաշտ Գերմանիան հրաժարելու է այլ եւս քրիստոնէական կրօնէն։

Շարժման բացասող կողմն է այս ի հարկէ, բայց՝ գլխաւորը եւ, եթէ կ'ուզէք, միակը։ Վասնզի, կարելի չէ լուրջի առնել քարոզութեան դրական առաջադրութիւնը —, վերադարձ դէպ ի հին Գերմաններու հայրենի կրօնը, անոնց պաշտած Օտինը, Տոնէրը եւ ուրիշ մեծ ու փոքր աստուածները։ Անոնք ցեղային ոգեւորութեան, բանաստեղծական յղացումներու աղբիւր կրնան ըլլալ, բայց ոչ աւելին։ Այս կամ գերման բանաստեղծն ալ կրնայ, հասկնալի է այդ, ներշնչուիլ հին, հայրենի պաշտամունքներէ եւ հեթանոս երգեր գրել մեր ողբացեալ Վարուժանին նման։ Մենք ալ կ'ուզէինք մեր նախապապեան խաղերը եւ տօները վերակենդանացնել, բայց ո՞վ լրջօրէն կը մտածէր՝ նոր մեհեաններ կանգնել Արամազդի, Անահիտի եւ կամ Աստղիկի մը։ Նոյնն է, իր հիմքով, գերման հեթանոսներու շարժման պարագան։ Թէեւ «կրօնական»— հիւսիսականաց կ'անուանեն զայն, բայց՝ էականին մէջ ան ժխտումն է քրիստոնէութեան, բայց եւ առհասարակ ո եւ է կրօնի։

Այս շարժումն էր ահա, որ անկից առաջ Պերլինի համալսարանի սրահին մէջ հրաւիրուած վիճաբանական երկնակ ժողովներու նիւթը կազմեց։ Նախաձեռնութիւնը կը պատկանէր գերման – բողոքական եկեղեցւոյն ներքին առաքելութեան կեդրոնական վարչութեանը։ Հրաւիրուած էին, մէկ կողմէ, գերման ցեղապաշտութեան հեղինակաւոր ներկայացուցիչ փրոֆ. Հերման Վիրթ, այլեւ քանի մը երիտասարդ « Գերման հեթանոսներ », իսկ միւս կողմէ՝ Պերլինի համալսարանին աստուածաբանութեան նշանաւոր փրոֆէսոր Լիցման (Հառնաքի յաջորդը) եւ ուրիշներ — հոգեւորական եւ աշխարհական ծանօթ դէմքեր։ Բուն դասախօս հրաւիրուած էր չէզոք մասնագէտ մը գերման հնախօսութեան եւ հին կրօնքին։ Միւսները պիտի մասնակցէին իբրեւ ջատագովներ՝ կամ հեթանոսական եւ կամ քրիստոնէական ուղղութեան։

Այդպէս ալ եղաւ։ « Գերման հեթանոսներ »ը սկիզբը յարձակողական դիրքեր գրաւեցին, իսկ քրիստոնէութեան ջատագովները՝ պաշտպանողական։ Վերջիններս կ'ըսէին նաեւ, թէ քրիստոնէութիւնը հրէական կերպարանքի տակ չէ որ կցած է Գերմանիա, այլ՝ յունական քամոցի մէջէն անցնելէ, զտուելէ յետոյ միայն։ Ան յարմարցուած է յետոյ գերման երկրի եւ ժողովուրդի ներքին պայմաններուն, կարճ՝ ազգայնացուած է։ Ատոր դէմ ալ միւսները կ'ընէին իրենց առարկութիւնները, վերը առաջ բերած հիմունքներով։ Եղան եւ բողներ, թէ մերժել, բոլորովին հրաժարիլ պէտք է հին Կտակարանէն միայն, իբրեւ զուտ հրէական մտքի արտադրութենէ մը, պահելով սակայն Նոր Կտակարանը, որ հրէական ծագում չունի, այլ յունական, որպէս թէ։

Առաջնորդ թէ աղմուկի չանցաւ ժողովը։ Վերջէն, փոն Լէէրս, ծանօթ հիթլէրական մը, ինքն ալ «հեթանոս»... զգաստութեան հրաւիրեց կողմերը, իբրեւ քաղաքական գործիչ։ Ակներեւ է նաեւ, որ յետոյ վերէն ալ զգաստացուցիչ խօսք մը ուղղուած է որու որ պէտք է։ Վասնզի կրօնական գետնի վրայ ցարդ դրուած այդ շարժումը այլապէս դիւրաւ կրնար պառակտիչ ազդակ մը հանդիսանալ տիրող — այժմ միակ — կուսակցութեան բուն իսկ շարքերուն մէջ։ Այնուհետեւ, շատ բան չի լսուիր այլ եւս «Գերման հեթանոս»ներու շարժման մասին։

Միւս կողմէ սակայն, հին եւ ականաւոր քաղաքական գործիչ եւ հիթլէրական կուսակցութեան նշանաւոր դէմք մը, որպիսին է կոմս Ռեւենթլով, վերջերս նոյն հարցերուն առթիւ հրապարակ եկաւ իր սեփական օրկանին մէջ, ստորագրելով խմբագրական մը՝ «Իրաւահաւասարութիւն՝ գերման ոչ – քրիստոնեաներուն համար» խորագրի տակ։

Ան նախ հեղինակի նիւթ կը դարձնէ Գերմանիոյ բողոքական եկեղեցիին ներսը տեղի ունեցող անվերջ գզուըտուքները եւ կը պահանջէ՝ առհասարակ կղերը հեռու պահել քաղաքական կեանքէն։ Բան մը, ըսենք անմիջապէս, որ Հիթլէր իրականացուց արդէն այս երկու օրս, ըլլայ բողոքական թէ կաթոլիկ կղերին վերաբերմամբ։ Յետոյ, կը շարունակէ Ռեւենթլով, արդի եկեղեցին քարացած հիմնարկութիւն մըն է արդէն եւ անկարելի է զայն վերակենդանացնել։ «Գերման ժողովուրդը՝ իբրեւ ամբողջութիւն կարելի չէ այլեւս քրիստոնեայ անուանել», կ'ըսէ Ռեւենթլով։ Ու կը շարունակէ.— «Միայն մարքսիստ շրջանակները չէ, զուտ ազգայնականներ եւս, միլիոններ, այսօր անուանապէս միայն անդամ են քրիստոնէական եկեղեցւոյ»։ Անոնք թէեւ տարբեր ելակէտ ունին, բայց՝ ամէնն ալ կը ժխտեն եկեղեցին։ Ատոնց կարգին են նաեւ՝ «Գերման հեթանոսներ»։ Ծայրագոյն ժամը հասեր է, կը գրէ Ռեւենթլով, որ ճանչցուին (կառավարութեան կողմէ) բոլոր այդ համախմբումները եւ անոնց համահաւասար իրաւունքներ տրուին պետութեան մէջ՝ հանդէպ քրիստոնեաներու»։

Ռ.

ԳՆՉՈՒՆԵՐՆ ԱԼ ՊԵՏՈՒԹԻՒՆ ՀԻՄՆԵԼ Կ'ՈՒԶԵՆ

Աշխարհի ամէն կողմը տարածուած 500,000 Գնչուներ, Ազգերու Դաշնակցութեան դիմելով, փափաք յայտնած են անջատ պետութիւն մը հիմնելու եւ խնդրած են որ գնչուական այս անկախ պետութեան հաստատման համար Ատլանտեան Ովկիանոսի կղզիներէն մէկը իրենց տրուի։

Առնուած տեղեկութեանց համաձայն, Ազգաժողովը յարմար կղզի կը փնտռէ, Գնչուները տեղաւորելու համար։

Թաւրիզի ազգ. դպրոցները

ՀԱՅԿԱԶԵԱՆ ԹԱՄԱՐԵԱՆ

ԹԱՒՐԻԶ, (Ցառաջ) — Յունիս 4ին Լիլաւայի դպրոցի բակում տեղի ունեցաւ Հայկազեան – Թամարեան դպրոցի ամավերջի հանդէսը։ Արտասանութիւններէն յետոյ տեղի ունեցան մարզանքներ, որոնք անցեալ տարուան համարների կրկնութիւններն էին որովհետեւ մարզանքի դասատու չունին, որպէսզի պէսպիսութիւն մտցնի։ Լաւ կ'անեն Թաւրիզի ազգային դպրոցները, ինչպէս եւ հայ արնների ու մարմնակրթական կազմակերպութեան Թաւրիզի կենտրոնական վարչութիւնը, որ միացեալ ուժերով մի յատուկ մարզիչ – դասատու պահեն։

Կրթական մաս.— Դժուարին պայմանների մէջ սկսաւ տարին։ Օտար դպրոցների տարրական դասընթացքների փակումը պատճառ դարձաւ որ հայ աշակերտները դիմեն ազգային վարժարանները։ Այս պարագան որքան որ ցանկալի էր եւ ուրախալի, նոյնքան դժուարութիւններ ստեղծեց ազգային դպրոցական վարչութիւնների համար, քանի որ նիւթական յարմարութիւնները պակասում էին։Սեպտեմբեր 20 – 21ին սկսաւ նոր աշակերտութեան հոսանքը դէպի Հայկազեան – Թամարեան դպրոցը եւ առաջին երկու օրը արձանագրուեցան մօտ 250 հոգի։ Դեռ կային դրսում հերթի սպասող աւելի քան 200 հոգի։ Խճողումից ելք գտնելու համարհարկ եղաւ սեպտեմբեր 19ին կանոնաւոր սկսուած դասերը դադարեցնել՝ 26ին վերսկսելու պայմանով։ Պակասում էին նստարաններ, գրասեղաններ, ապատսեմնակներ, պէտք էր նոր դասատուներ հրաւիրել։

Քաղաքի օտար դպրոցներից գնուած գրասեղան – նստարանների ծախսերը գոցելու համար մի կոչով դիմում եղաւ Հայր. Միութիւններին, առեւտրական հաստատութիւններին եւ առհասարակ սրտցաւ քաղաքացիներին՝ օգնութեան գալու դպրոցին։ Ուրախալի է, որ անարձագանգ չմնաց այդ կոչը եւ դիմումների մեծ մասը դրական արդիւնք տուաւ։ Դպրոցին նիւթական մեծ դժուարութիւններ չպատճառելու համար՝ նոր դասատուն մեծ մասը ընտրուում է թեմական րոցի վերջին երկու տարուան շրջանաւարտներից։ Գլխաւոր դասերը կենտրոնացնելով հին, փորձառու ուսուցիչների մօտ, համեմատաբար երկրորդ կարգի առարկաները տրուում են նորաւարտներին։

Սեպտեմբեր 26ին, երբ կատարուեցաւ աշակերտների դասարանական ցրումը, պարզուեց որ աշակերտութեան ընդհանուր թիւն է 731, որից 376 տղաներ, իսկ 355 աղջիկներ։ Այս աշակերտներից միայն 296ը անցեալ տարուան սաներն են, իսկ 435 հոգին նորեկ են։ Այս 731 հոգին այսպէս էին դասաւորուած.

162 հոգի Ա. դասարան
155 » Բ. »
124 » Գ. »
129 » Դ. »
84 » Ե. »
60 » Զ. »

Ուրեմն 731 հոգին դասաւորուած էին 18 դասարաններում, որոնց 6ը հիմնական եւ 12 զուգընթացներ։ Նըշանակելով օրական 2ական հերթական – վերակացուներ եւ 4 հոգի որպէս մշտական հսկիչներ, դաստիարակների պաշտօնների բաշխումն ու կանոնաւորումը կատարելով՝ դպրոցական կեանքը արագօրէն իր հունի մէջ մըտաւ եւ սեպտեմբեր 26ին նոր դասացուցակով վերսկսան պարապմունքները ժամացոյցիկանոնաւորութեամբ, զբաղմունքները սկսան ուսուցչական խմբի 25 անդամներով, որոնց 10ը ուսուցչուհի եւ 15 ուսուցիչ։

Աշակերտութեան 452 հոգին Թաւրիզեցիներ են, 106 հոգին Ատրպատականի գաւառներից, 140 հոգի կովկասահայ եւ Թրքահայ ծնողների զաւակներ։ 70 հոգի բարեկեցիկ ծնողների զաւակներ են (10%), 512 հոգի միջակ ապրող, այսպէս արհեստաւորների, խանութպանների եւ մանր առեւտրականների զաւակներ (74,5), 156 հոգի խոնարհ խաւերից (22%). 186 հոգի միջնակարգ կրթութիւն ստացած ծնողներ ունին (երբեմն քոյր կամ եղբայր), 462 հոգին տարրական կրթութիւն ստացած ընտանիքներից են, 700 ից միայն 52ը բոլորովին անգրագէտ ընտանիքներից են գալիս (մօտ 7,4 %ը)։ Ուսման օրերի թիւը եղել է 170, տարեկան 14350 դասով։ Աշակերտական գրադարանը շարունակել է իր գոյութիւնը, որ խղճուկ է, քանի որ 360 անուն աշակերտական գրքերը շրջանառութեան մէջ են եղել 273 հոգու միջեւ եւ իւրաքանչիւրը միջին թուով կարդացել է 16 կտոր. երեւակ[…] այդ գրքերի վիճակը տարուան […] Դպրոցում տացուում է «Արփի[…] կական ամսաթերթը, որ Ամե[…] Հայ Կարմիր Խաչի նուէրն է […] րովի վերցնում են «Հայրենի[…] սաղիրը։ Բացակայութիւննե[…] տարի շատացել են՝ տարափո[…] ւանդութիւնների եւ խառաշ[…] րան պատճառով. միջին թիւը […] կան բարձր է (49,7%)։ Իրենց […] րանական կարգերը փոխուա[…] հոգի (76,3%), մնում են 77 (21,8%), վերաքննելի են 1[…] (2%)։ Տղաներից փոխադրուա[…] հոգի (76,3%9, մնում են 7[…] (21,4%), աղջիկներից փոխ[…] են 259 հոգի (76%), մնում են […] գի (22%)։ Աւարտական […] դասարաններում, որ կային […] — 26 տղայ եւ 33 աղջիկ, […] դասընթացն աւարտում են 3[…] վերաքննելի են 6 հոգի (4 […] 2 տղայ), մնում են 14 հոգի […] ղայ եւ 4 աղջիկ)։ Վերջին […] դասարանի վերարացումից […] որ կատարուել է 1925—26 […] րուց սկսած, Հայկազեան – […] եան դպրոցը տալիս է Ը. […] ւարտների խումբը, որով 21[…] նում տարրական դասընթաց[…] տողների թիւը վերջին 8 […] ընթացքում։

Տնտեսական մաս.— Զ[…] հոգաբարձութիւնը ներկայաց[…] թ. յուլիս 1ից մինչեւ 1933 թ. […] 10ը իւր տպագիր հաշիւը, […] րում դպրոցը չորս տարուայ […] քում ընդհանուր մուտք է […] 231,282 ր. 40 դ. եւ ընդհան[…] 242,852 ր. 40 դ., որով […] տու 11 յունիս 1933 թիւ 115[…] (դրան), որի դիմաց դրամա[…] կանխիկ գտնուում է 107 ր. 70 […]

Իւր ժամանակաշրջանը լրաց[…] գաբարձութեան գործունէ[…] բաւարար պէտք է համարել. […] նա բաց է թողնում յետագայ[…] բարձական կազմին, սակայն […] է մոռանալ, որ նա նախորդ հոգ[…] ձութիւնից ստացել է 3600 րի[…] ապա իւր օրով վերաշինութեան […] է արել երկրաշարժից յետոյ […] ապաուիկներից ստացել է 700 […] մերիկայում Պ. Ջիբրայէլ […] թինեանի միջոցով հանգանակ[…] տոլար, իսկ Փարիզում 62[…] Տիկին Աննիկ Սարաճեանի […] որին օժանդակել է Համբու[…] փան Մելիք – Ասլանեանը։ […] դպրոցի հետ միացեալ ձեռն[…] մուտք ունեցել է 13000 դր. […] նարկներից, ներկայացում[…] հանգանակած գումարներ 30,0[…] շարժական կայք է թողնում 40[…] ռանի, ուսուցիչների ռոճիկներ[…] ւելում է կատարուել երկու […] հարկէ շատ չնչին չափով, ժամ[…] է Գալուստ Կիւլպենկեանի […] տունը, իսկ որ ամէնից գլխա[…] 730 աշակերտ – աշակերտուհի[…] ցի կրթութիւն է տուել։

Յ.

ՄԱՐԶԱՀԱՆԴԷՍ ՖԻԼԻՊԷԻ Մ[…]

ՖԻԼԻՊԷ, 19 յուլիս (Ցառաջ) — […] րակի, կէս օրէ վերջ, Հ. Մ. Ը. […] տեղւոյս մանուճիւղը մարզա[…] մը սարքած էր իր մար[…] տին մէջ։ Շարաթ գիշեր, ժամ[…] Հ. Մ. Ը. Մ.ի մարզիկները կ[…] ցին ջահարշաւ։ Հանդէսին ներկ[…] խուռն բազմութիւն մը։ Բոլոր […] գիկները, կայտերը, սկաուտնե[…] պարիկները ընդհանուր տողանց[…] կատարեցին։ Նուագախումբը […] դէպ «Մեր Հայրենիք»ը, որու […] թացքին բոլոր մարզիկները […] տուին հայկ. բարեւը որ պաշտ[…] կանին հետ կը պարզուէր […] կեդրոնը։ Յետոյ տեղի ունեցան […] քի, ցատկելու, գունդ նետել[…] այլ մրցումներ ու գրօշարշաւ։ […] առանձնապէս լաւ տպաւորութիւն […] ացաւ մարզանքները եւ ֆօթբ[…] Առաջինը՝ բոլորին մասնակց[…] երփներանգ ու գեղատեսիլ էր, […] տին կեդրոնը, այլատագզե[…] ռաջնորդուհիներ, կայտեր, սկ[…] մարզիկներ մանիշակ ու շրջ[…] որոնք, իրենց ամէն մէկ շար[…] գեղեցիկ համադրոյթ մը կը կազ[…] Կը շնորհաւորենք Պ. Նշան Դ[…] եանը իր ձեռք ձգած այս յաջ[…] թեանը համար։ Ուշ ատեն կազ[…] ցան գեղեցիկ բուրգեր։ Իսկ գիշ[…] տեղի ունեցաւ «կրակի շուրջ» որ[…] ներկայ էին բազմաթիւ հայրենա[…] ներ՝ նոյնիսկ հեռաւոր թաղերէ։

«ԽԱՆԱՍՈՐ»Ը ՄԵՐ ԳԻՒՂԻՆ ՄԷՋ

— :-: —

ՎԻԼԻԷ – ԼԸՊԷԼ (Յառաջ).— Փարիզի քթին տակ, գաւառական աննշան գիւղի մը կեանքն ապրեցանք անցեալ կիրակի օր, շնորհիւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան Հրայր, Ռազմիկ եւ Տարօն խումբերու ընկերներուն, որոնք իրենց պաշտահանդէսին համար ցորենի դաշտերով շրջապատուած վայր մը ընտրեր էին:

Ժլատ չէր նաեւ բնութիւնը եւ ես վստահ եմ, որ ինծի պէս շատ մը հայրենակիցներ, ի տես ցորենի այդ ոսկի խուրձերուն, քաղցր յուզումով մը իրենց գիւղերը փոխադրուեցան այդ օրը:

Ա՜խ, շատ մի տեսնէք, որովհետեւ հազուադէպ են այսպիսի վայրկեանները: Իր խորհրդանշած ժողովուրդին պէս հալածական եռագոյնը, քիչ մը սփոփուած զգալու էր ինքզինքը, երբ գինովցած ցորենի դաշտերուն տեսքէն եւ հովէն մեղմօրէն կը ծածանէր, ֆրանսական եռագոյնի մը հետ ծառի մը ճիւղերուն թառած:

Ընկ. Ս. Յակոբեանի երգչախումբին կողմէ երգուած «Մեր Հայրենիք»էն եւ «Կարկուտ տեղաց»էն վերջ, օրուան նախագահ ընկ. Լ. Գեւոնեանը բանալով հանդէսը համառօտակի բացատրեց, թէ ինչ նպատակով կազմակերպուած էր Խանասորի արշաւանքը: «Ան միայն ջարդուած հարիւրաւոր Վանեցիներու արեան վրէժը առնելու սահմանուած չէր, այլ ցոյց տալու մեր կատաղի թշնամիին, թէ ստրուկ կարծած Հայը այլ եւս արթնցած է, եւ կարելի չէ առանց պատիժի խաղալ անոր կեանքին հետ: Պէտք է միշտ վառ պահել Խանասորներու յիշատակը, վառ պահելու համար ցեղին ռազմական ոգին, մինչեւ որ հասնինք մեր նպատակին, մեր անկախ եւ միացեալ հայրենիքին»:

Ընկ. Օ. Կարապետեան շատ յաջող կերպով արտասանեց Ակնունիի «Քաջ Հայ ժողովուրդ»ը:

Օրուան բանախօս ընկ. Ա. Ջամալեան մասնաւորաբար վեր հանեց արշաւանքին գաղափարական կողմը: Ըսաւ, թէ որքան անհրաժեշտ էր նման ձեռնարկ մը, երբ թշնամին ծրագրուած ձեւով, 95—96ի ջարդերը կը կազմակերպէր, եւ երբ ինքնապաշտպանութեան դիմող Վանի երիտասարդութիւնը, հիւպատոսներու երաշխաւորութեամբ կ'ուզէր պատուաւոր կերպով դուրս ելլել երկրէն, Գարահիսարի եւ Բարթողիմէոս Առաքելի վանքին առջեւ դաժանօրէն կը կոտորուէր քիւրտ ցեղախումբերու կողմէ: Այդ պարտութիւնը ծանր ճնշեց ստրկացած ժողովուրդի հոգեբանութեան վրայ, անգամ մըն ալ ընկճելով զայն, ահա այդ պահուն էր, որ հրապարակ եկան Հ. Յ. Դաշնակցութեան ռազմիկները եւ թշնամիին պատասխանեցին ակն ընդ ական, եւ այնքան յաջող կերպով, որ յաղթուած ցեղախումբը Դաշնակցութեան բարեկամութիւնը խնդրեց: Մեծ ազգերու հասկցած ձեւով յաղթանակ մը չէր այդ արշաւանքը, ոչ ալ զինուորական մեծ արդիւնք մը, բայց մեր պատմութեան մէջ անմոռանալի կերպով արձանագրուած պիտի մնայ, որովհետեւ Դաւիթ Բէկէն վերջ, հայ ժողովուրդը չէր տեսած իր հողին վրայ եւ իր ծոցէն ելած կտրիճներու այդքան մեծ թիւ մը: Դաշնակցութեան ֆէտայիները, հակառակ իրենց այրած սիրտերուն ցոյց տուին իրենց ասպետական ոգին, կիներու եւ պզտիկներու վրայ ձեռք չբարձրացնելով:

«Հազար հինգ տարիէ ի վեր կը տօնենք Վարդանանցը, պարտութիւն մըն էր նաեւ այդ պատերազմը, բայց կան պարտութիւններ որոնք յաղթանակներ կ'արժեն, եւ Խանասորը պիտի մնայ Վարդանանցներու հետ, ցոյց տալու համար թէ այս ժողովուրդը գիտէ նաեւ կռուիլ ազատ մարդու պէս:

«Հա՛յ մայրեր, որ հոս կը գտնուիք, դո՛ւք է որ պիտի ստանձնէք, այս գեղեցիկ բայց օտար հողի վրայ մեծցող նոր սերունդին Խանասորներու ոգին, արժանի ըլլալու համար այն մայրերուն որ նման կտրիճներ տուին այս ժողովուրդին, եւ դո՛ւք, սիրելի երիտասարդներ, պէտք է սորվիք ձեր հերոսներու պատմութիւնը, հպարտութեամբ կարենալ ըսելու համար, թէ «Ես հայ եմ» եւ օր մը անոնց ճամբէն, անոնց նպատակէն քալելու համար»:

Բանախօսութենէն վերջ, եղան զանազան անակնկալներ ընկերներու կողմէ:

Չորս կողմէն կը լսուէին հայրենաշունչ երգեր, եւ մութը կոխել սկսած էր արդէն, երբ բազմութիւնը դեռ չէր ուզեր բաժնուիլ դաշտէն:

Հրանդ

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԻՆՉՊԷՍ ԿԸ ՄԵՌՆԻ ՊՈԼԻՍԸ

Ճիւմհուրիէթ դառնութեամբ կը գանգատի թէ մինչդեռ այս տարի ըզբօսաշրջիկներու եղանակին սկսելէն մինչեւ երկու շաբաթ առաջ 120է աւելի շոգենաւեր հանդիպած են Յունաստան, Պիրէայի նաւահանգիստը, ասոր փոխարէն, 12 շոգենաւ միայն եկած է Պոլիս:

Թուրք թերթը մէկ տասներորդի այս խոշոր տարբերութեան պատճառները հետեւեալ կերպով կը պարզէ.

— Տասը հազար թօնօ տարողութիւն ունեցող Թրանսատլանտեան շոգենաւի մը համար, Պիրէայի նաւահանգիստին մէջ իբր նաւուղիղի վարձք 5 անգլ. ոսկի միայն կը տրուի, մինչդեռ Պոլսոյ մէջ միեւնոյն շոգենաւին համար, ասոր տասնապատիկը, այսինքն 50 անգլ. ոսկի կը գանձուի: Փարոսի, նաւահանգիստի, առողջապահական ծախքերն ալ, այստեղ, մեր դրացի օտար նաւահանգիստներու այս կարգի ծախքերէն շատ աւելի բարձր են:

Ասկէ զատ մեր նաւահանգիստը եկող զբօսաշրջիկները, քաղաքը այցելել կարենալու համար, կը պարտաւորուին մեր շոգենաւերէն մէկը վարձելու: Մինչդեռ, բոլոր օտար նաւահանգիստներուն մէջ, զբօսաշրջիկները իրենց շոգենաւին մասնաւոր շոգեմակոյկներով ցամաք կ'ելլեն, որով զերծ կը մնան մեր նաւահանգիստին մէջ իրենց ենթարկուած աւելորդ ծախքէն:

Վերջին ժամանակներս, հաւաքաբար ճամբորդող շրջիկները եւրոպական բոլոր նաւահանգիստներու մէջ կ'արտօնուին ցամաք ելլել, առանց իրենցմէ անցագիր պահանջուելու: Այս դրութիւնը Թուրքիա եւ Եգիպտոս միայն ընդունած չըլլալով, վերջերս սկսած է առաջինէն աւելի քիչ զբօսաշրջիկ գալ այս երկու երկիրները: Կատարուած վիճակագրութեանց համաձայն, 1922ին, ամբողջ աշխարհի մէջ չորս ուկէս միլիոն հոգիէ բաղկացած զբօսաշրջիկներու մեկնումը տեղի ունեցած է: Ասոնցմէ 20 հազարը միայն մեր երկիրը այցելած է:

Միեւնոյն տարուան ընթացքին, միմիայն Հռոդոս կղզին գացած են 75 հազար զբօսաշրջիկներ: Հռոդոս այսօր Եգիպտոսի եւ Սուրիոյ ամառանոցը դարձած է: Ասկէ առաջ Պոլիս եկող Եգիպտացի հարուստ ընտանիքները, հիմա Հռոդոս կ'երթան: 1932ին զբօսաշրջիկ փոխադրող բոլոր շոգենաւերը Պիրէա հանդիպած են:

Իտալիա ալ բեռնակրողչէքները ջնջած է, զբօսաշրջիկ քաշելու համար իր երկիրը: Բեռնակիրները, զբօսաշրջիկներու գոյքերը կառավարութեան հաշւոյն կը փոխադրեն մինչեւ պանդոկ: Ասոր հետեւանքով, ամէն օր հազարաւոր զբօսաշրջիկներ կ'այցելեն Իտալիա:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Զարսանճագցիներու ժողովը

ՄԱՐՍԷՅԼ, (Յապաղած).— Զարսանճաքի Հայր. Միութեան Ե. Պատգ. ժողովը որ բացուած էր յուլիս 14ին, վերջացաւ յուլիս 16ին: Ժողովին կը մասնակցէին, Լիոնի, Վիէնի, Վալանսի, Պոմոնի, Լիլլի, մասնաճիւղերու պատգամաւորները, ինչպէս նաեւ կեդրոնական վարչութեան լիազօրները, եւ պատանեկան միութեան ներկայացուցիչը՝ խրատասու ձայնով:

Այս տարի Հալէպի եւ Պէյրութի մասնաճիւղերը, հնարաւորութիւն չէին ունեցած ղրկելու կամ նշանակելու իրենց ներկայացուցիչները: Ժողովին կը մասնակցէին նաեւ շատ մը հայրենակիցներ խորհրդակցական ձայնով: Կը նախագահէր հայրենակից Յովհ. Տէօքմէճեան քարտուղարութեամբ Վալանսի պատգամաւոր հայրենակից Արմենակ Խաչիկեանի: Բոլոր հարցերը խղճմտօրէն քննուելէ յետոյ տրուեցան համապատասխան որոշումներ: Միութեան գլխաւոր նպատակը վերաշինութեան հարցը եւս գտաւ իր լաւագոյն լուծումը: Ժողովս միաձայնութեամբ, հաստատելէ յետոյ Դ. պատգամաւորական ժողովի որոշումը, ժամանակը հասած կը նկատէ գործելու եւ կը լիազօրէ նորընտիր կեդրոնական վարչութիւնը լծուելու աշխատանքի:

Կեդրոնական վարչութեան վայր որոշուեցաւ Մարսէյլ – Պոմոն եւ ընտրուեցան հետեւեալ հայրենակիցները. Պ. Պ. Նազարէչխանեան, Պօղոս Օհանեան, Յովհ. Տէօքմէճեան, Գէորգ Կոկօեան եւ Հմայեակ Ոսկերչեան: Յաջողութիւն եւ յարատեւութիւն մեր նորընտիր Կեդր. Վարչութեան: Յիշատակութեան արժանի է նաեւ Մարսէյլի մեր բուռ մը պատանիներու մեղուաջան աշխատանքը: Անոնց Միութիւնը սարքած էր թէյասեղան մը, ուր իրենց բացակայութեամբ կը փայլէին տիտղոսաւոր հայրենակիցները: Միւս կողմէ ուշադրաւ է հայրենակիցներու ջերմ հետաքրքրութիւնը:

Զարսանճագցի

Մեր դպրոցին հանդէսը

—.—

ՊՈՄՈՆ, (Յառաջ).— Պոմոն – Սէն Ժիւլիէնի մանկապարտէզ – նախակրթարանի ամավերջի հանդէսը տեղի ունեցաւ կէս օրէ յետոյ ժամը 4ին, եկեղեցւոյ բակին մէջ: Նախագահելու հրաւիրուած էր Պալաքեան եպիսկ.:

Կրթասէր հասարակութիւնը եւ ծնողները ժամանակէն շատ առաջ եկած խռնուած էին ընդարձակ բակը: Կարգապահութեան կը հսկէին սկաուտները, իսկ բեմին երկու ճակատը կը ծածանէին ֆրանսական դրօշը եւ մեր եռագոյն դրօշը:

Հանդէսը բացաւ Թաղականութեան կողմէ Պ. Աղաճան Դարբինեան, շեշտելով.— Մէկ տարի առաջ այստեղ, պարապ հող մըն էր, իսկ այսօր կը տեսնէք որ այդ պարապ հողին վրայ կանգնած է խոշոր շէնք մը: Այս շէնքը կառուցուած է Պոմոնի եւ շրջակայ թաղեցիներու զոհողութեամբ եւ թաղականներու տքնաջան աշխատութեամբ:

Յետոյ խումբ մը սպիտակազգեստ պզտիկներ երգեցին «Մարսէյեզ»ը եւ «Զէյթունցի»ները: «Մարսէյեզ»ը ունկնդրուեցաւ յոտնկայս եւ անմիջապէս բեմ եկան ուրիշ խումբ մը պզտիկներ: Բոլորն ալ հագած կապոյտ, ֆրանսական ծովային զինուորներու պէս, երգեցին ու պարեցին ֆրանսական եւ հայկական երգեր ու պարեր: Այսպէս վերջացաւ առաջին մասը:

Երկրորդ մասին բեմ հրաւիրուեցաւ Պալաքեան եպիսկ.ը, որ ըսաւ.— Մէկ տարի առաջ Պոմոնը ունէր միայն վարձու սենեակ մը 3000 ֆրանք տարեկան վճարով, 35 աշակերտներու համար, իսկ այսօր դուք կը տեսնէք հսկայ շէնք մը 120 աշակերտ – աշակերտուհիներով, երկու ուսուցչուհի եւ մէկ տնտեսուհիով: Այնուհետեւ տուաւ Մարսէյլի եւ արուարձաններու դպրոցներու, աշակերտներուն, ուսուցիչներուն եւ ուսուցչուհիներուն ընդհանուր ցանը, որուն համաձայն Մարսէյլը ունի 12 դպրոց 1580 աշակերտ – աշակերտուհի եւ 44 ուսուցիչ ուսուցչուհի:

Յետոյ տեղի ունեցան խմբերգ, մեներգ, արտասանութիւն, պար եւ զանազան անակնկալներ: Գրեթէ բոլոր պզտիկներն ալ ունէին իրենց բաժինը, իրենց գեղեցիկ առոգանութեամբ: Գնահատանքի արժանի է ուսուցչուհիներու տարած աշխատանքը: Նաեւ ներկայացուեցաւ պզտիկ պատկեր մը: Գործողութիւնը տեղի կ'ունենայ Երեւանի մէջ, հանրապետութեան ժամանակ, երբ բոլոր երիտասարդները կամաւոր կ'արձանագրուին ճակատ մեկնելու եւ կռուելու համար: Կիներն ալ կ'արձանագրուին հիւանդապահուհի: Մեկնումը կ'ըլլայ շատ փառաւոր, եւ ահա հիւանդ զինուոր մը, վիրաւոր մը, եւ անոր շուրջը հաւաքուած Կ. Խաչի հիւանդապահուհիներ՝ մեր սիրելի եռագոյնով եւ «Մեր Հայրենիք» երգելով: Տեսարանը այնքան գեղեցիկ էր որ ժողովուրդը անընդհատ կը ծափահարէր: Նորակազմ գայլուկներու կողմէ եղան երգեր եւ անակնկալներ:

Տեղի ունեցաւ նաեւ վիճակահանութիւն: Առաջինը՝ մէկ կողով խաղող եւ դեղձ շահեցաւ Յարութիւն Ալէքսանեան, իսկ երկրորդը՝ մէկ բաղդոր շահեցաւ Գրիգոր Գասպարեան:

Հանդէսը փակուեցաւ իրիկունը ուշ ատեն, խանդավառ մթնոլորտի մէջ:

Կարապետ Կարապետեան

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

ՄԱՄՈՒԼ

ՏԱՐՐԱԿԱՆ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ

—.—

Քալիֆոռնիոյ «Ասպարէզ»ն ալ իր հերթին պատասխանելով հայկական դրօշակի գործածութեան դէմ եղած խծբծանքներուն, կը շեշտէ (7 յուլիս).

— «Հայաստանի խորհրդային կարմիր դրօշակը զուտ կուսակցական է — համայնավարական: Հայկական կուսակցական չէ, այլ բոլորովին օտար, զոր պարտադրուած է հայ ժողովուրդին բռնութեամբ: Բացի սակաւթիւ կոմունիստներէ՝ Հայաստանի մէջ չիգտնուիր հայ մը, որ չատէ պարտադրուած խորթ դրօշակը, ճիշդ այնպէս, ինչպէս կ'ատէր ցարական եւ սուլթանական դրօշակները:

Վարչաձեւի փոփոխութեան մը հետեւանքով՝ Հայաստանի ժողովուրդը իր ազատ կամքով որոշած չէ նոր դրօշակը, որպէսզի արդար համարուի նախորդը ծալլել եւ դնել թանգարանը, այլ մեր երկիրը բռնագրաւուած է օտար ուժէ մը եւ պարտադրուած անոր օտար եւ խորթ կուսակցական դրօշակը:

Խորհրդային կարմիր դրօշակը Ռուսաստանի բոլշեւիկ կուսակցութեան ստեղծած դրօշակն է, իբրեւ «նշանակ համաշխարհային յեղափոխութեան», որ պարտադրուած է Միութեան սահմաններուն մէջ գտնուող բոլոր ազգերուն, առանց անոնց կամքը հարցնելու. ապացոյց, «պրոլետարական դիկտատուրան»:

Հայաստանի Հանրապետութեան եռագոյն դրօշակը ստեղծուած է ազատագրական պայքարի արիւնին մէջէն եւ առաջնորդած է մեր մարտիկները անհաւատալի խիզախումներ.

Ու այսօր ալ տակաւին կը մնայ «քաղաքական վերածնութեան խորհրդանիշը» հայ ազատասէր տարրերու համար:

Պնդել թէ՝ «Հայ ժողովուրդը, Դաշնակցական տարրին բացառութեամբ, կը նախընտրէ մնալ դրօշազուրկ», պարզապէս կեղծիք մըն է: Ասիկա ըսելու համար, մարդ ի ձեռին պիտի ունենայ հանրաքուէի մը ճշգրիտ արդիւնքը:

Մեզի համար անտարակուսելի է, որ թէ երկրի եւ թէ արտասահմանի ազատասէր հայութիւնը կը շարունակէ ճանչնալ Հայաստանի Հանրապետութեան Եռագոյնը իբրեւ ազատագրական պայքարի խորհրդանիշը, որ յարմար առեն մը, դարձեալ պիտի առաջնորդէ մարտնչող բանակը:

Մեզի համար դարձեալ անտարակուսելի է, որ, եթէ օր մը հրաշքով մը թոյլատրուէր գործածութիւնը համայնավար կուսակցութեան «յեղափոխական կարմիր դրօշակին», արտասահմանի եւ այս երկրին մէջ, «Կոչնակ»ներ, «Պայքար»ներ եւ իրենց նմանները պիտի չվարանէին թոյն փսխել անոր դէմ, եթէ Դաշնակցութիւնը հակառակ չըլլար անոր:

Եռագոյնը չէկրնար նկատուիլ հակապետական (Հայաստանի) խորհրդանիշ մը, այլ կրնայ նկատուիլ հակաբոլշեւիկեան խորհրդանիշ մը, ու ասիկա պատճառ մը չէկրնար ըլլալ ծալլելու եւ մէկդի դնելու զայն, եթէ պիտի շարունակուի Հայ ժողովուրդի ազատագրական պայքարը՝ ընդդէմ ամէն գոյնի բռնատիրութեան:

Այն ատեն միայն եռագոյնը կը ծալլուի, երբ Հայաստանի ժողովուրդը՝ ազատ ու անկախ՝ կ'ընտրէ իրեն համար նոր դրօշակ մը, տարբեր այժմու եռագոյնէն: Այդ պարագային միայն՝ կը խոնարհինք ժողովուրդի մեծամասնութեան կամքին առջեւ:

Մինչ այդ, եռագոյնը պիտի ծածանի մեր գլխուն վերեւ, իբրեւ խորհրդանիշը մեր ազատագրական պայքարին»:

ԱՄՈՒՍՆԱԼՈՒԾՈՒԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Ամերիկայի մէջ, Նեվատայի նահանգը միակ վայրն է, ուր ամուսնալուծումները կը կատարուին կայծակի արագութեամբ: Եւ այս պարագան դարձած է տեսակ մը աղբիւր նահանգին հարստութեան: Արդարեւ Րինօ քաղաքին մէջ շինուեցան բազմաթիւ եւ հսկայ պանդոկներ, այնքան շատ էին ամուսնալուծման թեկնածու – ճամբորդները, որ քաղաք կուգային քանի մը օր անցընելու, մինչեւ ամուսնալուծման վճիռ տրուիլը: Րինօ քաղաքին այս ձեւի բարգաւաճման նախանձելով, նահանգէն կարգ մը քաղաքներու ամուսնալուծման պաշտօնեաները յայտարարեցին թէ կ'ընդունին հեռագրով հրաւէրները, մեկնելու հոն ուր ամուսնալուծման [illegible] մը կայ: Արդարեւ, այս պաշտօնեաները սկսան մրցում մը իրարու դէմ, կը վազէին հոն ուր կը կանչէին, եւ ամուսնալուծման վճիռ կուտային անմիջապէս, առանց ստիպելու որ խնդրարկուները քաղաք երթան, օր մը կորսնցնեն, պանդոկներու մէջ ծախքեր ընեն:

ՆԱԲՈՒԳՈԴՈՆՈՍՈՐ

Վերտիի մէկ մոռցուած գործն է այս: Իտալացիները սկսած են ներկայացնել զայն:

Մեծ երաժիշտը այս օփերան գրած է բացառիկ պարագաներու մէջ: Երկու շաբթուան ընթացքին կը կորսնցնէ երկու զաւակներն ու կինը: Իր վիշտին մէջ կորսուած, քաշուեցաւ սենեակ մը եւ այլ եւս հրաժարեցաւ տեսնել իր բարեկամները, ոչ ալ սիրտ ունէր ստեղծագործելու: Իր մէկ բարեկամը սենեակէն ներս կը ձգէ Տեմիստոկլէս Սոլերայի մէկ գործը: Վերտի աչք մը կը պտըտցնէ, կը կարդայ Իսրայելացիներուն ողբը, Բաբելոնի գերութեան ընթացքին: Իր վիշտն էր, որ կ'արձագանգէր կարծես: Վերտի նստաւ դաշնակին առջեւ եւ իր ցաւը փոխակերպեց երաժշտութեան մը:

Այդ երաժշտութեան անունն է «Նաբուգոդոնոսոր»:

ՄԱՆՐԱՎԷՊԵՐ

Իպսէն Միւնիխէն անցած ատեն, անգամ մը չափազանց մեծ ցասում արտայայտեց կնոջ մը հանդէպ, որ ամուսինը ձգելով՝ սիրահարին հետ փախած էր:

— Բայց, ըսաւ մէկը իրեն, ձեր «Նօրա»ն ալ չփախա՞ւ:

— Այո՛, պատասխանեց Իպսէն, բայց՝ առանձի՛ն:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՕՐԵՐՈՒՆ ՀԵՏ (բանաստեղծութիւններ): Գրեց՝ Արմէն Անոյշ: Բովանդակութիւն.— 1. Մուտք. 2. Օրերուն երգը. 3. Մեր երգը: 110 մեծադիր էջ: Տպ. Պէյրութ: Գին 50 ս. ղ.:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (7)

«ՏԱՆԸ ՄԷԿ ՀԱՏԻԿ ՃՐԱԳՆ ԷՐ»...

—.—

Եթէ չըլլար անոր կարճ համբաւը — այդ տարիքին մէջ —, համարձակ քալուածքը, առանձնայատուկ ճարպիկութիւնը, գիւղին մէջ, գուցէ, գեղեցկութեան վերջին նիշը առնէր: Բայց, Տէր հայրը գիտէր որ, գիւղին աղջիկը ո՛չ թէ սիրահար է տղամարդուն արտաքին գեղեցկութեան, անոր ֆիզիքական տեսքին ու փայլին, այլ անոր կտրիճութեան:

Սիրանը հպարտ էր անշուշտ, որ իրենց գիւղին ախոյեանը իր ամուսինը պիտի ըլլար: Հարուստ, մեծ ընտանիքի զաւակ, եւ տոքը գերեզմանը հասնող մեծ մայր մը,— Ո՞ր աղջիկը չէր ուզեր այսպիսի կտրիճ տէր դառնալ: «Որ տղայ ըսածդ կտրիճ է, անոր վստահեցէք ամէն բան» կ'ըսէր գիւղին անաչք Դալանը:

Միւս կողմէն, նոյն քան յամառ եւ խօսքը քալեցնող էր Սահակը, Սիրանին եղբայրը:

Սահակը Պապլէին լաւագոյն, մեծ ընկերն էր, բախտակից ու դրացի: Երկուքը, իրար սիրած էին հարազատ եղբօր մը խանդաղատանքով:

Սահակ Պապլէն կը սիրէր մօրը եւ կնոջը հաւասար: Անոր «հաւուն» քը՛շ... ըսողը՝ ըսած կ'ըլլար իրեն, եւ փոխադարձաբար: Բայց, խնդիրը երբ կը վերաբերէր «նամուս»ի, հօրենական տան արժանապատուութեան, այն ատեն այլ հանգամանք կը ստանար: Հօրենական տան անունը մաքուր պահելու ձգտումը այնքա՛ն զօրաւոր է գիւղացի տղամարդուն մօտ՝ որ, մէկ վայրկեանէն միւսը կրնայ վեր ի վար շրջել ամբո՛ղջ անցեալ մը, իր ապրումներով եւ երազներով, սեւ, խոշո՛ր խաչ մը քաշել, բոլո՛ր «եղած»ներուն ու «ապրած»ներուն վրայ՝ յանուն մէկ բանի —պատիւ, հօրենական տան սրբութիւն:

Պապլէն եւ Սահակը եղբայրներ էին, եւ, աւելի քան եղբայրներ: Սահակը, երեք գարուններով մեծ Պապլէէն: Երկուքն ալ անհայր, բախտակից:

Սահակը, մեծ եղբօր մը հարազատ խանդաղատանքով սիրած էր Պապլէն: «Ո՛վ կ'ըսէ թէ ես եղբայր չունիմ, Պապլէն իմ հարազատ եղբայրս է», ըսած էր ամէն անգամ՝ երբ, որեւէ մէկը, փորձուած էր իր մինակութեան մասին խօսիլ:

Փոքր հասակին երբ ձմեռը անձրեւ եւ ձիւն կ'ըլլար, երբ գիւղին ճամբաները ցեխոտ ճահիճ կը դառնային ու անհրաժե՛շտ կ'ըլլար իրենց տունէն մինչեւ Խուտիկանց ախոռը երթալ «ջան» խաղալու համար, Սահակը, այդ առանձնաշնորհիքին կը բոպիկնար, եւ Պապլէն բարձրացուցած իր շալակը, ջուրին ու ցեխին մէջէն, արիւն քրտինք մտած, մինչեւ իր տեղը կը հասցնէր: Վերադարձին նոյն բանը:

— Եավրում, Սահա՛կ, մէջքդ կը ցաւի: Էս պաղուն կը բոպիկնաս, սողը «սաթլիճանի» կը բռնուիս ձագս, վազ անցիր, ձեռքէն բռնէ, պատերուն տակէն կամաց կամաց գացէք, կ'ըսէր յաճախ Թուրվանտա Քուրօն:

— Քեզի ի՛նչ կ'ըլլի, էս իմ տանտօղը, դուն մի խառնուիր, Պապլէն իմ եղբայրս է, կ'ըսէր Սահակը բարկացած:

Թուրվանտա Քուրօն, եւ Նազնազ պաճին գոհ էին որ, իրենց երկու «պէտրախտ» որբերը այդպէս սիրով էին իրարու հետ:

Պապլէն ալ, իր կարգին, նոյնքան յարգանք եւ սէր ունէր դէպի Սահակենց ընտանիքը: Սահակին պատիւը, Պապլէին պատիւն էր: Այդ բոլորը գիւղացիները գիտէին: Տէրհօրը երեւակայութեանը առջեւ ցցուեցան երկու կենդանի պատկերներ, որ, տեղի էին ունեցեր, դեռ քանի մը շաբաթ առաջ: Անգամ մը, դրացի Երանոսենց շունը, փորձուած էր հաչել Սիրանին վրայ, եւ, Սիրանը Պապլէին գանգատած էր թէ, շատ վախցած էր: Պապլէն, առանց վարանելու, վերցուցած էր իրենց հացի շամփուրը, եւ գաղտնի, մտած էր Երանոսենց դարդանը: Շունը կը ճանչնար զայն: Վրան չէր հաչած, այլ սիրալիր հայեացքով մը, անոր մօտեցած էր պոչը շարժելէն: Պապլէն, առիթէն օգտուած էր: Դուրս հանած էր իր ետեւը պահած շամփուրը, ու խոթած էր շանը աչքը: «Աս քեզի մարդ վախցնել ... լակո՛տ» ըսելով: Շունը իր ցաւի գալարումներուն տակ ընկճուած, դարդանին մէկ անկիւնը ինկած էր:

Յաջորդ օրը, Երանոսենք, մեծ մօրը մօտ գանգատի եկած էին: Պապլէն գայրացած, պոռացած էր անոնց երեսին «որ անգամ մըն ալ էս տնեցիներուն մէկուն վրայ հաչէ, հաւատա՛, խաչ վկայ, էն մենծ փառչղին անկանձը կը թողիմ»:

— Ձեր հոգուն մատա՛ղ, էտօր լաֆերուն մի նայիք: Խենդ ջահիլ է, ըսածները չի գիտեր, ըսած էր պառաւ ու խնդիրը փակած:

Անգամ մըն ալ, դրացի Աւիրենց տղաքը, Սահակին հետ փոքր միջադէպ մը ունեցած էին, որ, յետոյ, կռիւի տեղի տուած էր: Աւիրենց չորս տղաքները, մէկին Սահակին վրայ «երիչ» եկած էին: Պապլէն իմացած էր, երբ մեծ մօրը հետ իրենց պարտէզին մէջ կաղամբները ջրելով զբաղած էր: Աւազենց Մինասը լուր բերած էր —«Տօ՛... Պապլէ՛, ի՞նչ կեցեր ես, Սահակը մեռցուցին ա՛»...

— Ո՞վքեր — մինակ հարցուցած էր Պապլէն աճապարանքով:

— Աւիրենց տղաքը, չորսը մէկէն:

Այլ եւս, հարցի ու պատասխանի հարկ չկար: Ան, քաշած էր «օրթմաի» մը տակէն սարիկնայ մը եւ հովի արագութեամբ հասած էր գիւղ:

Մեծ մայրը, չուարած հարցուցած էր.

— Տղայ Մինաս, ի՞նչ ը ըղեր:

— Հի՛չ, Թուրվանտա Քուրօ, Սահակն ու Աւիրենց տղաքը կռիւ ունին:

Պառաւը ակամայ սոսկացած էր: Գիտէր թոռանը բնութիւնը, ուստի ինքն ալ ձգելով գործերը գիւղ վերադարձած էր:

Պապլէն, պարտէզէն մինչեւ գիւղը, նժոյգի արագութեամբ սուրացած էր: Գիւղին կալերուն տակ՝ տեսած էր որ, իրենց դրան վրայ, Աւիրենց չորս «լակոտ»ները պաշարեր էին Սահակը, ու, գիւղացիները մէջ ինկած էին բաժնելու համար կռուողները իրարմէ: Տեսած էր որ, Նազնազ պաճին, մազերը խռնուած, եւ դէմքը գունատուած էր ... Տեսած էր որ, Սիրանին աչքերը թաց էին եւ դէմքը մռա՛յլ ...

ՄԻՍԱՔ ՄԻՐԶԷ

(Շարունակելի)

ՏՐՈՑԿԻՆ ՖՐԱՆՍԱ՞ ԿԸ ՀԱՍՏԱՏՈՒԻ

Թերթերը կը գրեն թէ Տրոցկի առ այժմ՝ Ռուսյա պիտի հաստատուի, Քորսիքա երթալէ առաջ։

Նախկին գործավարին ժամանումէն ի վեր, Ֆրանսայի կարմիրներուն պաշտօնաթերթը խուճապի մատնուած է, նոր դաւադրութեան մը վերագրելով այս այցելութիւնը եւ անխնայ սեւցնելով Տրոցկին։

Յ. Հ. Դ.

Փարիզ եւ շրջակաները

ԱՆԻԷՌ ՊՈԻԱ-ՔՈԼՈՆՊԻ «Վիշապ» Կոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Պէքոնի կայարանին դիմացը սովորական հաւաքատեղին, Օրակարգ՝ 11րդ Ընդ. Ժողովի օրակարգի հարցեր։

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ Վարդան կոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ Հրայր, Ռազմիկ եւ Տաւրոս խումբերու բոլոր ընկերները, այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2,30ին, Առնուվիլի կայարանի ծանօթ սրճարանին մէջ։ Օրակարգ՝ շարունակութիւն նախորդ ժողովի, պատգամաւորի ընտրութիւն եւ հաշուետուութիւն դաշտահանդէսի։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՑԻ Զաւարեան կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Շաբաթ իրիկուն, ժամը 8.30ին, Ակումբին մէջ։ Օրակարգ՝ 11րդ Ընդ. ժողովի օրակարգի հարցեր։

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼ — Պոլ. Օտտօի Վռամեան ենթակոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ, Հրայր, Մուրատ, Կայծակ եւ Գայլ Վահան խումբերը, այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 6ին, սովորական հաւաքատեղին։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ընկեր Կարօ խումբի ընկերական ժողովը այս Կիրակի ժամը 5ին, ընկեր Պօյաճեանի բնակարանին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։

ԼԻՈՆԻ կոմիտէն ընդհ. անդամական ժողովի կը հրաւիրէ Լիոնի բոլոր ընկերները վաղը Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Հ. Յ. Դ. Զարդարեան Գրադարանը։ Օրակարգ՝ 11րդ Ընդ. ժողովի օրակարգի հարցերը եւ պատգ. ընտրութիւն։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

Հ. Յ. Դ. ՊԱՆԵԸՕ-ՔԱՇԱՆԻ «ԱՐԾԻԻ» խումբի դաշտահանդէսը տեղի պիտի ունենայ Օգոստոս 6ին Կիրակի օր։ Մանրամասնութիւնները մօտ օրէն։ կը խնդրուի կազմակերպութիւններէն նկատի ունենալ այդ օրը։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՓԱՐԻԶԻ Հարաւային շրջանի (Քաշան, Պանեէօ, Պուրկլարէն) Ցառաջդիմասիրաց Միութիւնը իր երկսեռ անդամները եւ բոլոր հայրենակիցներըընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, 43 Rue Mme. Curie իր սրահին մէջ։ Օրակարգ. — 1) Նիւթական եւ բարոյական հաշուետուութիւն, 2) վարչութեան հրաժարում, 3) նոր ընտրութիւն, 4) ընթացիկ հարցեր։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻ ԱՌԹԻՒ

Կազմակերպուած ՇԱՎԻԼԻ ԱՐՂՈՒԹԵԱՆ ԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ

Հովանաւորութեամբ Հ. Յ. Դ. ԵՒՐ. ԿԵԴՐ. ԿՈՄԻՏԷԻ

եւ ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ԶԱՒԱՐԵԱՆ ԽՈՒՄԲԻ

Այս կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ

Շավիլի անտառին մէջ գերեզմանատան մօտ։ ժամը 3.30ին այց Իշխան Յովսէփ եւ Սաթենիկ Արղութեաններու գերեզմաններուն։

Կը հրաւիրուին Փարիզի եւ շրջանի ընկերները եւ հայրենակիցները՝

տեղւոյն վրայ դիւրամատչելի պիւֆէ։

Ֆր. Կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղին Տարեկան դաշտահանդէսը

13 ՕԳՈՍՏՈՍ ԿԻՐԱԿԻ ՕՐ ԱՌԱՒՕՏԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԻՐԻԿՈՒՆ

St. CLOUDի ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ

Նախորդ տարուան բացատանը (Passage à Niveau)

ընդհանուր սեղան, սեղանապետութեամբ՝ **Պ. ԱՐՇԱԿ ՋԱՄԱԼԵԱՆԻ**

կը նուագէ «ԷՓՐԱՏ» նուագախումբը։

ձոխ պիւֆէ։ դիւրամատչելի պիւֆէ։

Աստուածածնայ տօնի առթիւ տեղի պիտի ունենայ «վիճակ»։

Հաղորդակցութեան միջոցներ.— 2, եւ 25 թիւ հանրակառքերը, St. Lazareէն շոգեկառք եւ շոգենաւ։

Անձրեւի պարագային դաշտահանդէսը կը յետաձգուի։

Հանդէս-պարահանդէս

կազմակերպուած՝ Հ. Կ. ԽԱՉԻ ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

Այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9էն մինչեւ առաւօտ

Maison BEC. Place de la Gare. Arnouville-les-Gonesses

կը նուագէ ԹԱՐԻՍ ԺՈՐԺի նուագախումբը։

երգ, արտասանութիւն, բանախօսութիւն Օր. Հ. ԳՕՇԵԱՆԷ։

Գեղարուեստական ճոխ բաժին։ Գին՝ 3 եւ 4 ֆրանք։

ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ ՊԱՐՏԷԶԸ

1 ՊՈՒԼՎԱՐ ՏԻՒ ՆՕՐ :—: ԼԸ ՐԷՆՍԻ

ԿԻՐԱԿԻ 30 ՅՈՒԼԻՍ 1933. ԺԱՄԸ 14էն 22

ՇՐՋԱՆԱՒԱՐՏՆԵՐՈՒ ՎԿԱՅԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԲԱՇԽՈՒՄ

Սիրուն օփերէթ մը վարժարանի Սանուհիներու կողմէ՛

Մարզական խաղեր, երաժշտութիւն, սիրուն անակնկալներ եւ պարեր

Սանտրոսեան վերակազմուած քօսթիւմէ խումբը՝

թանկոյի եւ ֆօքսի երկու ճազեռով՛

ՊԱՐ ՃՈԽ ՊԻՒՖԷ

Անձրեւի դէմ պաշտպանուած վայր։

Մուտք 5 ֆրանք։

Հաղորդակցութեան միջոցներ. — Թրամուէյ՝ Օփէրայէն կամ Փօրթէն 21 A. — Gare de l'Estէն Կարկանի գիծը, իջնել՝ Րէնսի-Փավիյեօն։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ **(24)**

ԱՀԱԲԵԿԻՉԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ

Ա. ԳԼՈՒԽ

ՊԼԵՀՎԷԻ ՄԱՀԱՓՈՐՁԸ

Այս եկեղեցիէն էր, որ ռմբաձիգները, որոշուած կարգով, մէկը միւսին ետեւէն,— Ն. առաջին, Սազոնով երկրորդ, Կալիայեւ երրորդ, Սիկորսկի չորրորդ,— պիտի մեկնէին, անցնելով Անգլիացիներու Պրոսպեկտէն եւ Դըմորիանս փողոցէն, դէպի Օբուխովսայի Ջրանցքը, ու Բալտեան կայարանէն, յետոյ Վարշաւայի կայարանէն պիտի ուղղուէին Պրոսպեկտ Իսմայիլովսկի, դէմն ելլելու համար Պլեհվէի։ Ժամանակը այնպէս մը չափուած էր, որ պարզ քալուածքով Պլեհվէի պիտի հանդիպէին ճիշդ Պրոսպեկտ Իսմայիլովսկիի վրայ, Օբուխովոյի Ջրանցքին եւ առաջին Ռոտայի միջեւ։

Անոնք պիտի քալէին իրարմէ 40 քայլ հեռաւորութիւն պահելով, որպէսզի մէկուն ռումբին պայթումով միւսինն ալ չպայթէր նոյն ատեն։

Ն. Թոյլ պիտի տար, որ անցնէր Պլեհվէն, որպէսզի փակէր դէպի ետեւ փախուստի ճամբան։ Առաջին ռումբը պիտի նետէր Սազոնով։

Պայծառ եւ արեւոտ օր մըն էր։ Պոկրովսկիի եկեղեցիին պարտէզը հասնելով, դիտեցի հետեւեալ պատկերը։ Նստարանի մը վրայ հանգչած, Սազոնով եռանդագին եւ մանրամասն կը բացատրէր Սիկորսկիի թէ ինչպէս եւ ուր պէտք էր «խեղդել» ռումբը։

Հանդարտ էր Սազոնով, կարծես բոլորովին մոռցած էր անձնապէս ինչ որ պիտի կատարէր։ Սիկորսկի մեկ կ'ընէր իրեն ուշադիր։ Քիչ մը անդին, նոյն նստարանին վրայ կը գտնուէր նաեւ Ն., անտարբեր ինչպէս սովորաբար։ Աւելի հեռուն, եկեղեցւոյն դրան մօտ, Կալիայեւ, գլխարկը ձեռքին, սուրբի մը պատկերին առջեւ ոտքի, երեսը կը խաչակնքէր ջերմեռանդօրէն։

Մօտեցայ.

— Եանէկ։

Ինծի նայեցաւ, առանց դադրելու երեսը խաչակնքելէ։

— Ժամը հասա՞ւ, հարցուց։

Նայեցայ ժամացոյցիս։ Ժամը 9.20 էր։

— Անշուշտ, ճիշդ ժամն է, վաղէ։

Ծոյլ ծոյլ, Ն. ոտքի ելաւ, եւ առանց աճապարելու, ուղղուեցաւ դէպի Պետերհոֆի Պրոսպեկտը։

Իրմէ վերջ ոտքի ելաւ Սազոնով եւ Սիկորսկի։ Սազոնով ժպտեցաւ ինծի, ձեռքս սեղմեց եւ, արագ քալելով, գլուխը ետեւ, հետեւեցաւ Ն.ին։

Կալիայեւ տեղէն չէր շարժեր տակաւին։

— Եանէ՛կ։

— Է, ի՞նչ կայ։

— Վազէ, գնա։

Ողջագուրեց զիս եւ, աճապարանքով, եւ միշտ իր շնորհալի քալուածքով, հասաւ Սազոնովի ետեւէն։ Իր ետեւէն, յամրաբար, կը քալէր Սիկորսկին։ Աչքով հետեւեցայ անոնց։ Սազոնովի հագած երկաթուղային պաշտօնեայի համազգեստին կոճակներըկը փայլէին արեւին տակ։ Իր ռումբը դըրած էր աջ ձեռքին վրայ, զոր ծալլած էր կուրծքին։ Որոշ կը տեսնուէր որ ծանր կը կշռէր իրեն։

Ես դարձայ Սադովայա փողոցով, եւ Վօզնէսէնսկայա փողոցէն անցայ Իսմայիլովսկի Պրոսպեկտ, հանդիպելով ռմբաձիգներուն, առաջին Ռոտային ու Օբուխովոյ Ջրացքին միջեւ։ Միայն փողոցին երեւոյթը քննելով, եզրակացուցի որ Պլեհվէ պիտի անցնէր շուտով։ Ոստիկանները խիստ ուշադիր դիրք մը բռնած էին։ Կը սպասէին։ Փողոցին այս կամ այն անկիւնը կը տեսնուէին լրտեսներ։ Այն պահուն, երբ կը հասնէի եօթներորդ Ռոտային մօտ, տեսայ որ զինուոր մը հրացանը ուսին բարեւ կը կենար։ Նոյն պահուն, նշմարեցի նաեւ Սազոնովը, Օբուխովոյի Ջրանցքին վրայ։ Կը քալէր նոյն կշռոյթով, գլուխը ետեւ, ռումբը աջ բազուկին վրայ։ Յանկարծ ետեւէս լսուեցաւ ձիերու արագ դոփիւնը։ Եւ կառք մը, որուն լծուած էին ճարտուկ ձիեր, անցաւ սրարշաւ։ Կառքին ետեւը սպասաւոր չկար այս անգամ, սակայն կառքին ետեւէն եւ ձախ կողմէն լրտես մը կը հետեւէր հեծելանիւով։

— Օխրանային գործակալը, Ֆրէտէրիկ Հարշման, ինչպէս լսուեցաւ եաքէն։ Աւելի ետեւ, իշխանական նըման կառքի մը մէջ, որուն լծուած էր ճարտուկ ձի մը, կը տեսնուէին երկու գաղտնի ոստիկաններ։

Ծանչցայ, Պլեհվէն էր կ'անցնէր իր շքախումբով։

Անցան քանի մը երկվայրկեաններ։ Սազոնով կորսուած էր ամբոխին մէջ։ Բայց ես որոշ գիտէի թէ հիմա կը քալէր Պրոսպեկտ Իսմայիլովսկիի վրայ, Վարշաւայի պանդոկին զուգահեռ։ Անվերջանալի թուեցան ինծի այդ քանի մը երկվայրկեանները։

Յանկարծ, փողոցին միօրինակ աղմուկին մէջէն, ուժգնօրէն լսուեցաւ տարօրինակ եւ ծանր ձայն մը։ Կարծես պողպատեայ մուրճ մըն էր, որ զարկին պողպատեայ զանգուածի մը։ Նոյն պահուն ողբագին կերպով դեռին կ'իյնային պատուհաններու ջախջախուած ապակիներ։

Տեսայ, որ գետնէն կը բարձրանայ ծուխի սիւն մը, նեղ ձագարի մը ձեւով, գորշ – դեղին գոյնով, եզերքները գրեթէ սեւ։ Սիւնը, հետզհետէ լայննալով, ծածկեց ամբողջ փողոցը, մինչեւ տուներուն հինգերորդ յարկը։ Բայց փարատեցաւ այդ ծուխը այն արագութեամբ, որ բարձրացած էր։ Կարծես ծուխին մէջ տեսայ սեւ կտորուանքներ։

Առաջին վայրկեանին, շունչս կտրեւցաւ։ Բայց լսած էի պայթումը։ զինքս գտայ անմիջապէս։ Եւ վազելով փողոցը, դէպի Վարշաւայի պանդոկին կողմը։ Մինչ կը վազէի լսեցի սարսափահար ձայն մը։

— Մի վազէք, հիմա ուրիշ մը կը պայթի։

Երբ պայթումին վայրը հասայ, ծուխը փարատած էր ամբողջովին։ Խանձի հոտ կուգար։ Ճիշդ մայթէն 4 մեթր անդին, փոշոտ սալայատակին վրայ, տեսայ Սազոնովը։ Կիսովին պառկած էր գետինը։ Բազուկովը կը յենուր փողոցին սալերկին, եւ գլուխը աջ կողմ ծռեր էր։ Գլխարկը թռեր էր եւ շագանակագոյն մազի խոպոպները ինկեր էին ճակտին վրայ։ Տժգոյն էր դէմքը։ Ճակտին ու այտերուն վրայ, գանկին տեղեր, արեան դերձաններ կային էին։

(Շարունակելի)

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 28 ՅՈՒԼԻՍ 1933

28 Juillet 1933

9րդ ՏԱՐԻ Թիւ 2250

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՀԻԹԼԷՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՄԵՆՔ

Մի նախապաշարուիք խորագրէն։ Ոչ տեսակէտ պարզելու խնդիր կայ, ոչ ալ դիրք ճշդելու։

Այստեղ ալ, ինքնապաշտպանութեան պահանջն է որ գրի առնել կուտայ կարգ մը խորհրդածութիւններ։

Ինչպէս հաղորդած էինք անցեալ օր, հիթլէրական իշխանութեան հաստատումէն յետոյ, երբ ազգանշանը տրուեցաւ հակահրէական պայքարին, Հայերու անունն ալ խառնուեցաւ հոսանքին։

Այսպէս, բերնէ բերան եւ թերթէ թերթ շրջան ըրին հակահայ ասացուածքներ։ Նոյն իսկ պատասխանատու վարիչ մը, ֆոն Լէէրս, իւրացուց անմիտ խօսք մը,— Մէկ Յոյնը իր խորամանկութեամբ եօթը Հրեայ կ'արժէ, մէկ Հայը՝ եօթը Յոյն ...

Ֆոն Լէէրս պարկեշտօրէն խոստովանած է իր սխալը, մեր աշխատակից Տոքթ. Ա. Աբեղեանի լուսաբանութիւններէն յետոյ, խոստանալով գրել երկու նոր յօդուածներ։

Բայց, մէկ ծիծեռնակով գարուն չի գար։

Տակաւին չեն փարատած թիւրիմացութիւնները, եւ պարբերաբար տեղի կ'ունենան հակահայ արտայայտութիւններ, թէեւ ոչ սկզբնական թափով։

Ինչո՞ւ։ Որովհետեւ, Հայերն ալ կը համարուին սեմական ժողովուրդ ...

Այս նախապաշարումը այնքան արմատ բռնած է որ, հիթլէրական իշխանութեան առաջին ամիսներուն, նոյն իսկ հայաջինջ սարսափները բնական կը համարուէին, իբրեւ հետեւանք մեր «սեմական» վատութեանց ...

Անշուշտ այս անճոռնի վարկաբեկման մէջ անմեղ չեն Թուրքերը կամ անոնց գործակալները։ Որոշ վերագրումներ յատկապէս անոնք ներշնչած են։

Հարցը այն է որ, թիւրիմացութիւնները իրենց աւերները գործեցին ամիսներով։ Անշուշտ միայն բառբյապէս։

Վերջերս միայն, շնորհիւ զանազան ձեռնարկներու, կարգ մը պատասխանատու մարդիկ սկսած են անդրադառնալ գործուած անիրաւութեան, եւ յոյս կայ որ մթնոլորտը պայծառանայ։

Այս առթիւ, խորապէս գնահատելի են թէ անհատ հայրենակիցներու եւ թէ Պերլինի Գաղթ. Վարչութեան կատարած աշխատանքները։

Ի՛նչ խօսք որ, ուղղակի տեսակցութիւնն ու սրտաբաց խօսակցութիւնները յաճախ շատ աւելի ազդեցութիւն կը գործեն, քան ո՛ր եւ է խնդրագիր կամ բողոքագիր։

Միայն թէ՝ ամէն հոգ Գերմանիա հաստատուած հայրենակիցներուն վզին չփաթթենք։

Առանց խառնուելու անոնց — ինչպէս ուրիշ գաղութներու — ներքին գործերուն, հարկ է թիւրիմացութեանց փարատման օգնել երկու միջոցներով.—

1. Զգուշանալ չափազանցուած եւ կասկածելի կամ նպատակաւոր լուրերու հրատարակութենէն։ Դիւրազգածութեան շրջան է։ Անհագնադղորդ վերիվայրումներ եւ աննախընթաց խմորումներ տեղի կ'ունենան ամբողջ Գերմանիոյ մէջ, եւ մեզի ո՛ր եւ է դեր չի մնար, բացի երեւոյթներու ճշգրիտ արձանագրութենէն եւ վերլուծումէն։

2. Օգտագործել, անհատապէս թէ հաւաքաբար, հայ եւ մանաւանդ օտար — յատկապէս Գերմանացի — գիտականներու ազգագրական, բանասիրական, լեզուաբանական եւ պատմական ուսումնասիրութիւնները, ապացուցանելու համար թէ՝ Հայը սեմական չէ, այլ արիական։

Պերլինի մէջ, այս աշխատանքը դիւրաւ կը կատարուի շնորհիւ Հայեւգերման ընկերութեան։

Բայց, ի՞նչ վնաս եթէ արտասահմանէն ալ ձեռնհաս անձեր — օրինակ Մխիթարեանները — աջակցին, աշխատակցելով գերմանական թերթերու կամ նիւթեր հայթայթելով իրաւասու անձերու, Հայեւգերման Միութեան եւն.։

Թերեւս աւելորդ չըլլար հաւաքական դիմում մը՝ ուղղակի Գերմանիոյ ազգային – ընկերվարական կուսակցութեան, սրբագրելու համար գիտական – ցեղագրական կոպիտ սխալ մը։

Չէ՞ որ Նացիները այսօր ամէն բան են Գերմանիոյ մէջ, եւ իրենց լիազօրներով կը տնօրինեն ոչ միայն երկրին, այլ եւ գիտութեանց ճակատագիրը։

Ահաւասիկ հիթլէրական իշխանութիւնը ձեռնարկած է նաեւ իր վարդապետութեան յարմարցնելու ազգերու, յատկապէս գերման ցեղին պատմութիւնը։

Այսուհետեւ, պատմութիւնը պիտի աւանդուի ոչ թէ այնպէս ինչպէս գրուած է դարերու ընթացքին, այլ յատկապէս շեշտելու համար գերմանական — հիւսիսական — ցեղին գերազանցութիւնը, արհամարհելով ուրիշները։

Այս ուղղութեամբ հրահանգներ տրուած են արդէն եւ նոր դասագիրքեր կը պատրաստուին։

Արդ, շատ հաւանական է որ — կը խօսուի արդէն — վերագնահատման, վերափոխման այս յորձանքին մէջ, յատկապէս հակահրէական դիծը շեշտուած ատեն, հայ ժողովուրդն ալ դարձնեն քաւութեան նոխազ, արձանագրելով իբրեւ սեմական ցեղ ...

Բաղդատաբար դիւրին է, մամուլի միջոցաւ դարմանել հրապարակ նետուած նախապաշարումներն ու թիւրիմացութիւնները։ Միշտ ալ կարելի է լուսաբանել հասուն մարդիկը։

Բայց, անդարմանելի կը դառնայ չարիքը, եթէ միլիոնաւոր աշակերտներ եւ ուսանողներ դպրոցէն իսկ սորվին թէ ... Հայերն ալ սեմական են, արտաւորուած՝ նոյն բացասական յատկութիւններով։

Մեր ձեռքը չէ օգնել ուրիշին, բայց կրնանք օգնել մենք մեզի։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏ

Գաւառական յիմարանոց մը կը փոխադրուի

ԽՆԱՄԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԸ ԼՈՒՐ ՈՒՆԻ՞

Երէկ մեր ձեռքն անցաւ պաշտօնագիր մը, յուլիս 26 թուականով, ստորագրուած՝ Վիլ Ժիւիֆի յիմարանոցի տնօրէնին կողմէ։

Պաշտօնագիրը կ'ըսէ.—

« Համաձայն Սէնի Պ. Նահանգապետէն ստացած հրահանգներուս, Պ. ԿՈՄԻՏԱՍ ՍՈՂՈՄՈՆԵԱՆ 1933 օգոստոս 1ին պիտի տեղափոխուի Վօքլէռի յիմարանոցը (Տորտոնեըի Նահանգ, Հարաւային Ֆրանսա)։

Ձեզի հաղորդելով այս որոշումը, հարկ կը համարեմ աւելցնել թէ կրնաք կանոնաւորապէս լուր առնել Պ. Կոմիտասէն, դիմելով Վօքլէռի յիմարանոցին տեսչութեան եւ նամականիշ մը կցելով ձեր նամակին, պատասխանի համար »։

Տեղափոխութեան պատճառ կը ցուցնեն Սէնի յիմարանոցներուն խճողումը։ Բայց այս՝ տպագիր բացատրութիւն է (ֆորմիւլ)։ Թերեւս կան աւելի զօրաւոր պատճառներ,— տարաբախտ վարդապետին հիւանդութեան ծանրացումը կամ սահմանուած վճարման անկանոնութիւնը։

Այս առթիւ, զարմանալի է որ պաշտօնագիրը կ'ուղղուի Քաշան հաստատուած տիկնոջ մը։ Ուրեմն, խնամատար մարմինը ուղղակի կապ չունի՞ հիւանդանոցին վարչութեան հետ։

Ամէն պարագայի մէջ, կը սպասենք լուսաբանութեանց եւ մանաւանդ անհրաժեշտ ձեռնարկի մը, որպէսզի տեղի չունենայ այս փոխադրութիւնը։

Որո՞ւ համար գաղտնիք է որ, միայն անյոյս եւ անտէր խելագարները Փարիզէն կը ղրկեն դէպի գաւառ, անծանօթ անկիւն մը, քաշքշուելու համար մինչեւ մահ ...

Միացեալ Նահանգներու գործարանատէրերը մեծ մասով կը համակերպին

ՀԻՆԳ – ՎԵՑ ՄԻԼԻՈՆ ԳՈՐԾԱԶՈՒՐԿՆԵՐ ԳՈՐԾ ՊԻՏԻ ԳՏՆԵՆ

Ջօր.Ճոնսըն, որ նախագահ Րուզվէլթի աջ բազուկն է, իբրեւ լիազօր տնտեսական վերականգնումեան պայքարին, աւելի քան տասը հազար գործատէրերու հաւանութիւնն ստացաւ հեռագրով, նախագահական կոչին հրատարակութենէն անմիջապէս յետոյ։ Հեռագիրներու եւ նամակներու տեղատարափը կը շարունակուի անկէ ի վեր։

Շիքակոյի հանդերձեղէնի գործարաններէն 15 մեծ տուներ, որոնք 10 — 15,000 գործաւոր կը բանեցնեն, հաղորդեցին թէ երկուշաբթի օրէն իսկ պիտի գործադրեն նոր պայմանագիրը, շաբաթական աշխատանքը իջեցնելով 40 ժամուան, իսկ աշխատավարձքը աւելցնելով հարիւրին 33, միջին հաշուով։

Ջիւթի եւ անթելի գործարանները որոշեցին շաբաթական աշխատանքը վերածել 35 ժամուան, իսկ աշխատավարձքը նշանակել ժամական առնուազն 30 — 40 սէնթ։

Քանսաս քաղաքի ճարտարագործական հաստատութեանց հարիւրին 85ը, որոնց ծառայութեան մէջ կը գտնուին բանուորներուն հարիւրին 75ը, կատարեալ հաւանութիւն յայտնեցին նախագահական ծրագրին։ Սան Ֆրանչիսկոյի շարժանկարի ճարտարագործութեան ներկայացուցիչներն ալ հաւանութիւն յայտնեցին։ Ամբողջ երկրին մէջ, բազմաթիւ մեծ հաստատութիւններ որոնք տասնեակ հազարաւոր բանուորներ ունին, խոյնութեամբ ընդունած են աշխատանքի պայմանները։

Ամերիկեան Քարիւղի հաստատութեան եւ անկախ արտադրողներու ներկայացուցիչները ընդունեցին միջին ծրագիր մը, որուն համաձայն ժամը 40 — 47 սէնթ պիտի վճարուի զտման եւ վաճառման յատուկ բանուորներուն, իսկ 45 — 52 սէնթ՝ արտադրութեան բանուորներուն։ Զտման եւ արտադրութեան համար շաբաթական աշխատանքը պիտի ըլլայ 36 ժամ, վաճառման համար՝ 40 ժամ։

Ջօր.Ճոնսըն ձայնարձակով աւետեց թէ Մ.Նահանգներու եւ աշխարհի ամէնէն հզօր տուները,— պողպատի, ելեկտրականութեան, թէյի ընկերութիւնները, Սթանտարտ Օյլը, ինքնաշարժի ընկերութիւնները տուած են իրենց հաւանութիւնը։ Հռչակաւոր Ֆորտն ալ անձամբ իր աջակցութիւնը խոստացած է նախագահին։

Զօրավարը յայտարարեց թէ ոչ մէկ բան պիտի կրնայ կասեցնել նախագահին ծրագիրը եւ թէ աշխատավարձերը աւելցնելով եւ աշխատանքի ժամերը պակսեցնելով, հինգ – վեց միլիոն գործազուրկներ գործ պիտի գտնեն առաջին օրն իսկ։

⁂ Մ. Նահանգներու Աշխատանքի Դաշնակցութեան նախագահը յայտարարեց թէ նախագահին ծրագիրը ճիշդ ժամանակին հասաւ, որովհետեւ գործազրկութեան նուազումը սկսած էր դանդաղիլ։ Չորս հարիւր եօթանասուն հազար գործազուրկներ աշխատանք ճարած են ապրիլին, 310,000 գործազուրկներ՝ մայիսին եւ 600,000 հոգի՝ յունիսին։ Բայց յուլիսին այս համեմատութիւնը մեծապէս պակսեցաւ եւ տակաւին 11,000,000 գործազուրկներ կան։

⁂ Չորեքշաբթի օր ծովային նախարարին ներկայութեամբ տեղի ունեցաւ 21 մարտանաւերու շինութեան նուազուրդը։ Այս առթիւ նախարարը յայտարարեց թէ նաւարաններուն մէջ շաբաթական աշխատանքը 32 ժամուան իջեցնելով, պիտի աւելնան շինութեան ծախքերը. հետեւաբար պէտք պիտի ըլլայ 238 միլիոն տոլար աւելցնել սահմանուած վարկերը։

ՍԱՍՏԻԿ ՏԱՔ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Մինչեւ յուլիսի կէսը յարափոփոխ, անձրեւային եւ յաճախ ցուրտ անցնելէ յետոյ, Փարիզի օդը կրակ կը մաղէ քանի մը օրէ ի վեր։

Չորեքշաբթի օր ջերմաչափը կը ցուցնէր 32 աստիճան, շուքին մէջ։ Երէկ հասաւ մինչեւ 35 աստիճանի եւ հաւանաբար այսպէս շարունակուի քանի մը օր։

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՈՍՏԻԿԱՆԱԿԱՆ ԱՐՇԱՒԻՆ ԱՐԴԻՒՆՔԸ

Պերլինէն կը հեռագրեն թէ երեքշաբթի օր ամբողջ երկրին մէջ կատարուած ոստիկանական խուզարկութեանց հետեւանքով, բազմաթիւ համայնավարներ ձերբակալուած են։ Այս առթիւ բոլոր ինքնաշարժները մանրակրկիտ խուզարկութեան ենթարկուեցան եւ գաղտնի թուղթեր բռնուեցան։

Տնտեսական Ժողովին թաղումը

ՀԱՐՑԱՊՆԴՈՒՄ ԵՒ ՎԻՃԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ
ԱՆԳԼԻՈՅ ԵՐԵՍՓ. ԺՈՂՈՎԻՆ ՄԷՋ

Երէկ, 27 յուլիս, անորոշ ժամանակով յետաձգուեցաւ Համաշխարհային տնտեսական խորհրդաժողովը։

Վերջին լիագումար նիստը տեղի ունեցաւ առտուն, նախագահութեամբ Պ. Մաքտոնըլտի, եւ ժողովականներուն հաղորդուեցաւ կատարուած աշխատանքներուն տեղեկագիրը։ Կէս օրէն յետոյ տեղի ունեցաւ ընդհանուր վիճաբանութիւն մը։ Այս առթիւ խօսք առին 15 պատուիրակներ։

⁂ Չորեքշաբթի օր, վիճաբանութիւններ տեղի ունեցան Անգլիոյ երեսփ. Ժողովին մէջ, խորհրդաժողովին ձախողման առթիւ։ Առաջին հարցապնդողն էր աշխատաւորական երեսփոխան մը — նախկին նախարար — որ օգտակար գտաւ նախագահ Րուզվէլթի ծրագիրը, փոխանցման շրջանի համար։

Քննադատութիւններուն պատասխանեց ելմտական նախարարը, շեշտելով.

— « Պէտք չէ կարծել թէ խորհրդաժողովին յետաձգումը կը նշանակէ վերջնապէս փակել անոր աշխատանքները։ Ճիշդ է որ խորհրդաժողովը ստիպուած է յետաձգել իր խորհրդակցութիւնները, առանց ուղղակի շօշափելու իր օրակարգին ամէնէն կարեւոր մասը, որովհետեւ իր բացումէն յետոյ ծագած հանգամանքները առայժմ անկարելի դարձուցին գլխաւոր կէտերուն արդիւնաւէտ ուսումնասիրութիւնը։ Բոլորովին համաձայն եմ անոնց հետ որ կը կարծեն թէ, նկատի ունենալով Մ. Նահանգներուն մէջ տիրող պայմանները, ամերիկեան կառավարութեան համար բացարձակապէս անգործնական է առժամապէս կայուն վիճակի վերածել իր դրամը»։

Նախարարը խօսելով նախագահ Րուզվէլթի կատարած փորձին վրայ, ըսաւ թէ Անգլիա շատ մօտէն կը հետեւի այդ պայքարին։ Յետոյ շօշափեց դրամներու խնդիրը եւ եզրակացուց.

— Մեր քաղաքականութիւնը չի տրամադրեր ստերլինը կապել ոսկիին կամ տոլարին։ Մենք պէտք է անկախօրէն շարունակենք այն ճամբան զոր ընտրած ենք ի շահ Մեծն Բրիտանիոյ եւ կայսրութեան։ Թէեւ բարգաւաճումը չէ վերահաստատուած եւ չի կրնար գալ մօտաւոր ապագայի մը մէջ, բայց եւ այնպէս, բարենշան երեւոյթներ կան թէ վստահութիւնը կը վերահաստատուի, առեւտուրը կը վերածնի, գործազրկութիւնը կը նուազի։ Մեր քաղաքականութիւնը ճիշդ այն է ինչ որ խորհրդաժողովէն առաջ։ Մենք վստահութեամբ կը յուսանք թէ այն գործը որ յետաձգուեցաւ ակամայ, պիտի վերսկսի երբ հանգամանքները բարեփոխուին։

Էռիօ Թուրքիա եւ Ռուսիա կ'երթայ

Նախկին վարչապետ Պ. Էռիօ օգոստոս 3ին Պոլիս պիտի երթայ, Մարսէյլի ճամբով, եւ ընկերակցութեամբ երեսփոխանի մը եւ ծերակուտականի մը։ Պոլսէն պիտի անցնի Ռուսաստան։ Հաւանական է որ վերադառնայ Լեհաստանի ճամբով։

Յանցաւորը պիտի վտարուի

Գերմանական կառավարութիւնը հրամանագիր մը հրատարակեց, որուն համաձայն այն օտարականը որ առնուազն երեք ամիս բանտարկութեան կը դատապարտուի, երկրէն պիտի վտարուի, պատիժը կրելէ յետոյ։

Գերմանիա օդանաւ կ'ուզէ, Անգլիա կը մերժէ

Անգլիոյ երեսփ. Ժողովին մէջ, արտաքին նախարարութեան խորհրդականը հաստատեց թէ անցեալ յուլիս 15ին գերմանական կառավարութիւնը դիմած է Անգլիոյ օդանաւային կցորդին, հասկնալու համար թէ կարելի չէ՞ 25 — 50 զինուորական օդանաւ գնել Անգլիայէն։ « Երբ իմացանք այս լուրը, արտաքին նախարարութիւնը Պերլինի անգլիական գործակատարին միջոցաւ հաղորդեց գերմանական կառավարութեան թէ չի կրնար ո՛ր եւ է պարագայի մէջ արտօնել այդպիսի վաճառում մը, զայն հակառակ համարելով 1926ի Փարիզի համաձայնութեան։

Այս առթիւ երեսփոխան մը հարցուց թէ ճի՞շդ է որ գերմանական կառավարութիւնը ուղղակի շփման մէջ մտած է օդանաւային անհատական ընկերութեանց հետ։ Խորհրդականը պատասխան չտուաւ։

Օդանաւերու վերադարձը

Իտալական օդանաւերը վերադարձի երկրորդ հանգրուանն ալ կտրեցին, չորեքշաբթի օր Շէտիաքէն իջնելով Շօլ (Նիւֆաունտլէնտ)։ Երկու կայաններուն հեռաւորութիւն էր 900 քիլոմեդր։

Այս անգամ ալ կարաւանը թեթեւ արկած մը անցուց։ Օդանաւերէն մէկը ստիպուեցաւ վար իջնել, թեթեւ նորոգութեան մը համար եւ յաջորդ առտու միացաւ կարաւանին։

Պատմութեան դասը՝ Գերմանիոյ մէջ

Գերմանիոյ ներքին նախարարը նոր հրահանգներ ղրկեց դաշնակից պետութեանց կրթական նախարարներուն, պատմութեան դասերու բարեփոխման համար։ Համաձայն այդ հրահանգներուն, Գերմանիոյ պատմութեան մէջ պէտք չէ նկատի առնել միայն ներկայ Գերմանիան, այլեւ այն գերման ժողովուրդները որ կ'ապրին իր սահմաններէն դուրս։ Պէտք է բացորոշապէս երեւան հանել թէ՝ Եւրոպայի պատմութիւնը գործն է հիւսիսային ցեղին որուն առաջին արշաւները դէպի Ասիա եւ Ափրիկէ տեղի ունեցան Քրիստոսի հինգ հազար տարի առաջ։ Յունական պատմութիւնն ալ այս տեսակէտով պիտի աւանդուի, Յոյները համարելով Գերմաններուն ամէնէն մօտաւոր եղբայրները։ Հիւսիսական Յոյները բարձրագոյն դասը կը կազմէին եւ Յոյներուն մէջ դասակարգային պայքարները ուրիշ բան չէին եթէ ոչ ցեղային պայքարներ։ Նոյնը, Հռոմի մէջ, պատրիկներու եւ ռամիկներու պայքարները։ Մեծ արշաւներու արժէքը այն է որ հիւսիսական նոր արիւն հոսեցուցին հռոմէական բզքտուած կայսրութեան։ Այդ արիւնէն յատկապէս ազդուեցան Ֆրանսայի, Անգլիոյ, Սպանիոյ եւ Իտալիոյ ժողովուրդները, որոնց մշակոյթը հրաշքներ գործեց միջին դարուն։ Միւս երկիրները, օրինակ՝ Պալքանները եւ Ռուսաստանը մնացին խեղճ ու կրակ։

Նախակրթարաններու մէջ պատմութեան դասաւանդութիւնը պիտի սկսի գերմանական աւանդութիւններով եւ զրոյցներով։ Հինգերորդ տարիէն յետոյ միայն աշակերտներուն պիտի ներկայացուին պատմական դրուագներ եւ պատկերներ։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՈՐՈ՞Ւ ԿԸ ՎԱՅԼԷ ԴՐՕՇ ՊԱՐԶԵԼ

1.— Նախ գրեցէք դրօշ եւ ոչ երբեք դրօշակ, վասն զի խնայողութիւն։ Մանաւանդ որ կը գրէք դրօշամարտ եւ ոչ երբեք դրօշակամարտ։

2.— Աւետարանիչները կը գրեն թէ Հրեաները, երբ տեսնէին հռովմէական դրօշը, կ'առնէին իրենց գլուխը եւ կը փախչէին,— փախի՛ր, հա, փախիր։ Յիսուս է, որ վախը կուտայ.— «Յայնժամ որ ի Հրէաստանի իցեն՝ փախիցեն ի լերինս, եւ որ ի տանիս կայցէ՝ մի՛ իջցէ առնուլ ինչ ի տանէ իւրմէ, եւ որ յանդի իցէ՝ մի՛ դարձցի յետս առնուլ զձորձս իւր»։(Մատթ. Գլ. ԻԴ. 16)։

Պիտի գա՛յ ատենը, երբ Ռամկավարները, տեսնելով հայկական դրօշը, պիտի փախչին Միչըններուն, Լեւիններուն եւ Սալոմոններուն նման, «Զի աւուրք վրէժխնդրութեան են այնոքիկ առ ի կատարելոյ ամենայն գրելոց»։ (Ղուկ. Գլ. ԻԱ. 22)։

Այսպէս ըլլալով ճշմարտութիւնը, ի՞նչ աղմուկ է որ կը յարուցանեն Դաշնակցականները։ Կ'ուզեն որ Ռամկավարները հայկական դրօշ պարզե՞լ սորվին, Ռամկավարները հայկական դրօշ բռնելո՞ւ վարժուին։ Եւ ինչո՞ւ համար։ Երբ մեր մեծ նահատակները, իրենց արիւնով գոյն կուտային այդ դրօշին, ո՞ւր էին Ռամկավարները։ Երբ մեր պատմութեան հրաշալի հերոսները՝ անկախութեան այդ նուիրական պաստառը բացի պէս կը պտըտցնէին թրքական գիրքերուն վրայ, Փարիզի եկեղեցիին բանկալը նստած մարդիկ ի՞նչ կը բռնէին, զէ՞նք, դրօ՞շ թէ ... մոմ։ Ո՛չ, չենք ուզեր, որ այդ մարդիկը հայկական դրօշ պարզեն, անարգա՜նք է հայ դրօշին։ Մեր հրաշափառ անկախութեան զինուորները, որ ինկան յաղթանակի եւ փառքի գիրքերուն վրայ, վստահ եմ որ պիտի ընդվզին եւ իրենց ոգին, անթաղ ոսկորներու մէջէն, պիտի սուլէ զայրագին, երբ իմանան թէ Ռամկավարներուն է յանձնուած դրօշը։ Ո՛չ, անոնք չպիտի ուզեն իրենց դրօշը տալ Ռամկավարներուն։ Վասն զի դրօշ կը նշանակէ զէնք։ Այս այսպէս է, Դաշնակցականնե՛ր, դրօշ կը նշանակէ զէնք միայն։ Դրօշ կրնայ բռնել միայն այն որ կրնայ եւ զէնք բռնել։ Վա՜յ այն դրօշին, որ պաշտպանող չունի։

Երբ այս այսպէս է, ո՛վ Դաշնակցականներ, ալ ի՞նչ հարկ աղմուկի մեր մամուլին մէջ դրօշի մասին։

Թող յայտնի՛ ըլլայ ամէնքին, թէ արդի երիտասարդութիւնը չի սիրեր արարողութիւն կամ ցուցահանդիսային ձեւեր։ Կը յայտարարենք,— հայկական դրօշը բարձր բռնելու համար՝ անպայման անհրաժեշտ չէ դրօշ բաշխել հանդիպածին։

Երբ գիտենք թէ Զ. Ռ. Միութիւնը, Հ. Մ. Ը. Մ.ը եւ երիտասարդական այլ կազմակերպութիւններ ընդունած են,— իբրեւ ժառա՜նգ, կը հասկնա՞ք— հայկական դրօշը, կը նշանակէ թէ հայ ազգը տէրն է իր դրօշին։ Անպայման Ռամկավարնե՞րն ալ պէտք է դրօշ պարզեն, որ ազգը միաձայն ըլլայ։ Ո՛չ, ազգը երիտասարդական կազմակերպութիւններն են միայն։ Երբ երիտասարդները կ'ընդունին դրօշը, Ռամկավարներուն կը մնայ ապուր ուտել միայն։

Ազգը երիտասարդութիւնն է, կը հասկնա՞ք։

Զենք ուզեր, որ զանազան ահաւոր աղէտներէ յետոյ, հայ ժողովուրդին վիճակի նաեւ ծերութեան մը աղէտն ալ։ Այսուհետեւ, երիտասարդութի՛ւնն է որ պիտի տնօրինէ ճակատագիրն այս ժողովուրդին։ Եւ երբ այդ երիտասարդութիւնը «դրօշ կ'ուզեմ» կ'ըսէ, գործը – լմնցածներուն կը մնայ տուն երթալ եւ գուլպայ հիւսել։

Այո՛, այդ մարդոց կը մնայ խելացի նահանջ մը մը կատարել հիմա, վասն զի քանի մը տարի յետոյ թերեւս երիտասարդութիւնը բռնութիւնցոյցտայ, երբ սաստիկ հովի մը նման սկսի տապալել ինչ որ պէ՛տք է տապալել։ «Զի աւուր վրէժխնդրութեան են այնոքիկ առ ի կատարելոյ ամենայն գրելոց»։

Ուստի, այլ եւս հարկ չկայ վիճելու թէ հայկական դրօշ պէ՞տք է պարզել թէ ոչ։ Կը կրկնենք,— երիտասարդութիւնը կը պարզէ արդէն հայկական դրօշը, եւ ուրիշներու պէտք չունի իր տողացքին ատեն։

Իսկ եթէ կ'ուզուի, որ Ռամկավարներն ալ բան մը բռնեն անպայման.

— Լա՛ւ, Ռամկավարներուն ձեռքը տուէք բուրվառ կամ բանկալին պնակը, բայց ոչ երբեք հայկական դրօշ։

Ո՛չ, հայ երիտասարդութիւնը կը մերժէ դրօշ տալ անարժաններու։ Որպէսզի կատարուի ինչ որ գրուած է.

— Երբ վաղը պայթի փոթորիկը, եւ հայկական դրօշը, արծիւի մը թափահարումով, սկսի ծածանիլ ու բարախել Հայոց երկնքին մէջ, ի տես՝ Ռամկավարները պիտի փախչին առջեւէն, ինչպէս Հրեաները կը փախչէին հռոմէական դրօշին առջեւէն,— «Ան (Ռամկավարը) որ տանիքին վըրայ է, տուն չպիտի իջնէ, բան մը առնելու տունէն, ան որ արտին մէջ է, ետ չպիտի դառնայ իր հանդերձը առնելու»։ (Մարկ. Գլ. ԺԳ. 15)։

Պիտի փախչի՜ն, պիտի փախչի՜ն ...

ԱԶԱՏԱՆԻ

«ՀԱՑԻ ՊԱՅՔԱՐԸ ՊԱՅՔԱՐ Է ՍՈՑԻԱԼԻԶՄԻ ՀԱՄԱՐ» ԿԱՄ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՊԵՏԱԿԱՆ ԿՈՂՈՊՈՒՏ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Հայաստանի մէջ, ըստ հողային գործավար Անանեանի տուեալներու, կան 170,000 գիւղացիական տնտեսութիւն, որմէ 64,000ը համախմբուած են 900 հաւաքական տնտեսութիւններու մէջ («Խ. Հ.» յունիս 24)։ Ուշադրութեան արժանի է, որ այս տարի գործադրուած բոլոր միջոցները կցեր են կոլխոզներու մաս կազմող տնտեսութիւններու թիւը բարձրացնել հարիւրին կէս համեմատութեամբ (37,7 եւ 38,2 առ հարիւր)։

Կոլխոզային քաղաքականութեան սկզբնական շրջանին, գիւղացին պետական հալածանքներէն պաշտպանելու յոյսով կ'ապաստանէր կոլխոզ։ Սակայն, երբ պարզուեցաւ, որ կոլխոզը գիւղացիի սարկացման նոր միջոց մըն է, գիւղացին այլ եւս կը նախընտրէր մնալ մենատնտես եւ ենթարկուիլ ամէն ճնշման, քան թէ կամովին կրել հաւաքական տնտեսութեան սարկական շղթաները։

Խորհրդային վիճակագրութեան թիւերուն մենք միշտ ալ մօտեցած ենք վերապահութեամբ, որովհետեւ մեզի համար գաղտնիք չեն բոլշեւիկներու խարդախութիւնները։ Այդ տեսակէտէն առաջնութիւնը կը պատկանի Աղասի Խանջեանին։

Կոլտնտեսականներու առաջին համագումարին մէջ արտասանած ճառով («Խ. Հ.» թիւ 137), Խանջեանը կը պարծենար թէ այս տարի ցանքերու տարածութիւնը (425,000 հեկտար, անցեալ տարի 384,000) աւելցած է 41,000 հեկտար։ Այն ինչ, անցեալ տարի, նախկին հողային գործավար Գ. Եսայեանը, 1932ի ցանքերու տարածութիւնը ցոյց կուտար 430,000 հեկտար («Խ. Հ.» հոկտ. 1932)։ Այս վերջին թիւը բազմիցս ցուցադրուեցաւ Խանջեանի եւ միւսներու կողմէ զանազան առիթներով, թմրկահարելու հնգամեակի վերջին տարուան յաղթանակը։ Եթէ ճիշդ է անցեալ տարուան վիճակագրութիւնը, ապա այս տարի ցանուած է ոչ թէ 41,000 հեկ. աւելի, այլ, ընդհակառակն, 5000 հեկտ. պակաս։ Իսկ եթէ ճիշդ են այս տարուան թիւերը 1932ի մասին, ապա ուրեմն անցեալ տարի խաբած են երկրի ժողովուրդն ու գաղութները։ Դեռ չգիտենք, թէ գալ տարի ինչ խաղ կը խաղացուի այս տարուան թիւերուն հետ ...

Ամիսներ չարունակ Պ. Խանջեանը ձանձրացուց առաջին հնգամեակի վերջին տարուան յաղթանակներով։ Նոյնը, դասը սերտած աշակերտի նըման, կը կրկնէ իր ճառին սկիզբը։ Ինչպէս միշտ, այս անգամ ալ ճառին երկրորդ մասին մէջ կը սկսի ինքնիրեն հակասել եւ չմեղուցիչ փաստեր երեւան հանել։ Առնենք այդ փաստերէն քանի մը օրինակներ.—

Երեւանի քթին տակ կը գտնուի Ուլուխանլու գիւղը, որ միշտ յայտնի է եղած իր հարստութեամբ։ Այժմ այնտեղ գոյութիւն ունի հաւաքական տնտեսութիւն։ 1932ին կոլտնտեսականները ծեծելով կը կուրացնէին, կը սատկեցնէին անասունները եւ յանցաւորները չէին գտնուեր։ Հաւաքական տնտեսութեան գոյքը կը փճացուէր եւ գիւղատնտեսական գործիքներն անխնայ կը ջարդուէին։ Կոլտնտեսութիւնն ունէր 23 մատակ, այժմ միայն մնացած է 2 մատակ եւ 3 կով։ Մարտ 26ի որոշումով կոլտնտեսութիւնն տուած էր իր անդամներուն 5 գոմէշի ձագ, որոնց չորսն անմիջապէս ծախած եւ կերած են։ Բամբակի բերքը այս կոլտնտեսութեան մէջ եղած է՝ 1930ին՝ 4 կենդինար, 1931ին՝ 3 կենդ. և 1932 ին՝ մէկուկէս կենդ. մէկ հեկտարէն։ Այնինչ, 1927ին մէկ հեկտարէն Հայաստանի մէջ միջին հաշուով կը ըստացուէր 11,6 կենդինար։ Պ. Խանջեանը հնգամեակի վերջին տարուան յաղթանակ կը համարէ այն որ բամպակի բերքը նուազած է մէկ հեկտարին վրայ տասը կենդինար···

Հայաստանի բոլոր այգեգործական շրջաններուն մէջ (Էջմիածին, Աշտարակ, Մեղրի եւ Ղամարլու) խաղողի որթերը կը փճանան, պտղատու ծառերու բերքը սոսկալի կ'իյնայ։ « Մենք կառուցում ենք պահածոների խոշոր գործարաններ, բայց այդ գործարանները մնում են առանց հումքի, բանուորները, աշխատաւորները միրգ են պահանջում, իսկ այգեգործութեան ներկայ դրութիւնը հնարաւորութիւն չի տալիս բաւարարել նրանց իրաւացի պահանջները »։ Այս վիճակը այնպիսի երկրի մը մէջ որ իր պտուղով եւ գինիով յայտնի էր ոչ միայն Ռուսիոյ այլեւ արտասահմանի մէջ։ Այս ալ Պ. Խանջեանի համար հնգամեակի յաղթանակ է···

Թողունք Խանջեանի բերած նման բազմաթիւ փաստերը եւ կանգ առնենք կարեւոր խոստովանութեան մը վրայ։

Արտասահմանի մէջ որոշ տարրեր յամառօրէն չեն ուզեր հաւատալ, որ Հայաստանի մէջ սով կը տիրէ։ Խանջեանի յայտարարութիւնը պէտք է որ համոզէ նաեւ այդ թերահաւատները։

« Ընկերներ, գաղտնիք չէ, որ անցած ձմեռը մի շարք շրջաններում անցաւ հացի պակասութեան, իսկ առանձին կոլտնտեսութիւններում հացի սուր կարիքի պայմաններում »···

Մեզ հասկնալի է, թէ « հացի սուր կարիք » բառերն ինչ իմաստ ունին բոլշեւիկ վարիչի բերնին մէջ։

Իսկ թէ այս տարուան կազմակերպուած պետական կողոպուտը ինչպիսի « հացի սուր կարիք » պիտի ստեղծէ, դժուար չէ նախատեսել։

Եթէ բոլշեւիկները « պայքար հացի համար» կը համարեն « պայքար սոցիալիզմի համար », ապա Հայաստանի ժողովրդի համար յանուն հացի մղուած պայքարը, մահու եւ կենաց խնդիր է։

ԱՇՈՏ-ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՀԻԹԼԵՐ Կ'ԱՄԼԱՑՆԷ...

Ինչպէս գրած էինք, յուլիս 26ին օրէնք մը հրատարակուեցաւ Գերմանիոյ մէջ, որ իրաւունք կուտայ ամլացնելու ժառանգական կարգ մը հիւանդութիւններ, ինչպէս տխմարութիւն (idiotie), լուսնոտութիւն (épilepsie), չարժախտ (danse de Saint-Guy), կուրութիւն, խլութիւն, ալքոլամոլութիւն, զօսանդամները (difformités corporelles)։ Պիտի ամլացուին բոլոր անոնք, որոնք այս հիւանդութիւններէն մէկն ու միւսն ունին։ Օրէնքը յստակօրէն սահմանած է բոլոր պարագաները, արգիլելու համար կամայականութիւնները։

Ամլացումի համար անհրաժեշտ է որ հիւանդին տէրը խնդրագիր մը ներկայացնէ, կամ հիւանդանոցին բըժշկապետը մատնանշէ։ Յետոյ մասնագէտ բժիշկ մը, որ ժառանգական նման հիւանդութիւններու մէջ հեղինակութիւն կը վայելէ, արտօնագիր պիտի տայ։

Ժառանգական հիւանդութեանց քննութեան մասնաւոր խորհուրդներ պիտի զբաղին ներկայացուած պարագաներով, եւ վերջնական արտօնագիրը պիտի տան բացարձակապէս համոզուելէ յետոյ ախտին ժառանգականութեան մասին։

Ամլացման գործողութիւնները պիտի կատարուին հիւանդանոցի մէջ միայն եւ մասնագէտներու կողմէ։

Օրէնքը գործադրութեան մէջ կը մտնէ յառաջիկայ յունուար 1ին։

18 տարեկանէն վար անչափահաս հիւանդները պիտի ամլացուին իրենց պաշտպաններուն կամքով, կամ մասնաւոր դատարանի մը որոշումով։

Օրէնքը նոյնպէս կը պարզէ թէ ամլացումը (stérilisation) բոլորովին տարբեր գործողութիւն մըն է որձատումէն (castration)։ Աննշան գործողութիւն մը, որ այրերն ու կիները կը զրկէ զաւակ ունենալու կարողութենէն։

Այս օրէնքը, կ'ըսեն գերմանական թերթեր, ունի նաեւ տնտեսական կարեւորութիւն։ Արդարեւ բանտի իւրաքանչիւր բնակչի վրայ տարեկան կը ծախսուի 1900 մարք, յիմարանոցի իւրաքանչիւր բնակիչի վրայ՝ 2500 մարք։

Այս օրէնքը վերջ կը դնէ նաեւ ըընակչութեան աճման քաղաքականութեան, որ այնքան յարգի է Ֆրանսայի մէջ։ Գերմանիա կը նախընտրէ ունենալ նուազ բայց առողջ բնակչութիւն, մինչ Ֆրանսա կ'աշխատի աւելցնել իր բնակիչներուն թիւը, հոգ չէ թէ հիւանդներ ալ գտնուին։

Գերմանիոյ ցեղապաշտ կուսակցութիւնը, ուրեմն, կ'աշխատի ազնուացնել, մաքրել իր ժողովուրդին արիւնը։ Փորձ մը չէ, որ տեղի պիտի ունենայ, այլ միջոց մը ցեղը մաքրագործելու։ Արդարեւ, Հիւսիս. Ամերիկայի կարգ մը նահանգներուն մէջ փորձեր կատարուած են այս ուղղութեամբ եւ Զուիցերիոյ մէկ շրջանին մէջ կը գործադրուի արդէն ժամանակէ մը ի վեր մտային հիւանդութեամբ վարակուած անձերու վրայ։

Գալով, խենէչ ոճրագործներու, յունուար 1էն սկսեալ հրատարակելի մասնաւոր օրէնքի մը տրամադրութիւններուն համաձայն պիտի դատուին ու որձատուին։

Ֆրանսացի բժիշկները իրենց զարմանքը կը յայտնեն այս օրէնքին մասին, որովհետեւ կ'ըսեն թէ վտանգաւոր արտօնութիւն մըն է, որ կը տրուի վիրաբոյժներուն։ Եւ յետոյ դժուար է գտնել մէկը, որ առաւել կամ նուազ չափով այլասերման նշաններ չունենայ կամ վարակուած չըլլայ։ Արդարեւ, մասնաւորաբար սիֆիլիզը այնքան տարածուած է աշխարհի վրայ ամէն կողմ, որ ախտաբանութեան ամէնէն գլխաւոր էջերը, ուրիշ խօսքով՝ հիւանդութեանց մեծ մասը կապուած է սիֆիլիզին։ Վերջապէս, կառավարութիւնը կրնայ այս օրէնքէն առաջնորդուած, իբրեւ թէ ցեղը փրկելու նըպատակով այլասերումէ, իր քաղաքական հակառակորդներուն դէմ զինուիլ ամէնէն ահարկու գործիքով։ Փրոֆ. Վէրն կ'ըսէ թէ հարկ չկայ, սիֆիլիզին դէմ կռուելու համար, դիմել այսքան ծայրայեղ միջոցի մը, քանի որ դարմանելի է (որոշ չափով) սիֆիլիզը։ Դիտել կը տրուի, սակայն, թէ ամլացումը իբրեւ զէնք կ'ուղղուի ոչ թէ ուղղակի սիֆիլիզին, այլ սիֆիլիզին ձգած աւերներուն դէմ։ Բայց մեթոտ, որ կ'ենթադրէ միջնադարեան անգթութիւն մը, դժուար գործադրելի է ոչ միայն լապորաթուարներու հակասական արդիւնքներուն, այլ եւ հիւանդներու ինքնապաշտպանութեան փորձերուն պատճառով։ Ո՞ր հիւանդը պիտի յօժարի գործողութեան։ Շղթաներ պէտք պիտի ըլլան քնացնելու եւ գործողութեան ենթարկելու համար զանոնք։

Փրոֆ. Քլոտ եւս, խօսելով այս օրէնքին մասին, կ'ըսէ թէ հիւանդները ամլացնելու հարցը շատ անգամ եկած է բժշկական համագումարներու օրակարգին վրայ, շատ քննութիւններ կատարուած են այդ մասին, առանց երբեք վերջնական եզրակացութեան մը հասնելու։ Մաղթելի է, որ օր մը միջոց մը գտնուի արգիլելու այլասերածներու բազմացումը, որպէսզի նուազէր նաեւ ոճրագործութիւնը։

Գործնականին մէջ դժուար թէ լուծուի այս հարցը, այնքան փափուկ է ան։ Անկարելի է պարզ հրովարտակներով լուծել զայն։

Նախ որովհետեւ հրատարակուած օրէնքը բռնաբարում մըն է անհատական ազատութեան, յետոյ դժուար է հսկել օրէնքին արդար գործադրութեան վրայ։ Եւ վերջապէս անհանդուրժելի է գործողութեան դատապարտել ամբողջ ընտանիք մը, որուն մէկ անդամը յանկարծ մտային խանգարում է ցոյց տուեր։ Որքան ալ գաղափարը հետաքրքրական թուի, դարձեալ խղճի դէմ է ընդունիլ առհասարակ ամէն դատապարտուած անհատի ամլացում։ Թերեւս այս ոճրագործներու համար, կամ մուրացկաններու համար, ինչպէս տեղի կ'ունենայ Հիւսիս. Ամերիկայի կարգ մը Նահանգներուն մէջ։

Տօքթ. Թուլուզ եւս դիտել կուտայ թէ աննորմալ մարդոց թիւը կ'աճի հետզհետէ, ինչ որ ծանր կը նստի պետութեանց պիւտճէին վրայ։ Հետեւաբար գովելի կը գտնէ գերմանական նոր օրէնքը, որովհետեւ ինչպէս Զըւիցերիոյ մէջ փորձը ցոյց տուաւ, կուրութեան եւ մտագարութեան ենթականերու վրայ կատարուած ամլացումի գործողութիւնները լաւ արդիւնք տուին։ Պայմանով որ, կ'աւելցնէ այս հռչակաւոր բժիշկը, նոր օրէնքը չբռնաբարէ մարդկային նըւիրական իրաւունքները, անհատներու ազատութիւնը, նախանձի, թշնամութեան եւ այլ պատրուակներով եւ կամայականութեամբ։

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

Շաբաթական տեսութիւն

Այսօր պիտի խօսինք դարձեալ թէնիսի մասին· բայց նախ՝ փոքր դասախօսութիւն մը այս շատ հետաքրքրական խաղին մասին։

Թէնիսի խաղավայրերը (ինչ տեսակի ալ ըլլան, դալար, հարթ գետին կամ ծեփուած շաղախ) միեւնոյն մեծութիւնն ունին, այսինքն 23 մէթր 77 սանթիմեդր երկայն եւ 8 մէթր 23 ս. լայն։ Խաղավայրը մէջտեղէն կիսուած է 91 եւ կէս սանթիմեդր բարձրութեամբ երիզով մը եւ իւրաքանչիւր կողմ բաժնուած՝ երեք մասերու. մէկ կողմի խաղացողը պէտք է որ գնդակը ղրկէ միւս կողմը՝ առանց գծերով որոշուած սահմանէն դուրս հանելու։ Եթէ գնդակը իր իսկ բաժնին մէջ կամ դիմացինին գիծերէն դուրս նետէ՝ կը կորսնցնէ կէտ մը, կամ աւելի ճիշդը՝ իր հակառակորդը կը շահի կէտ մը։ Խաղ մը շահելու համար պէտք են նըւազագոյն չորս կէտեր, բայց երբ չորս կէտ կ'ընէք՝ պէտք չէ որ ձեր հակառակորդը երկու կէտէն աւելի ունենայ. խաղ մը շահելու համար պէտք է միշտ հակառակորդէն երկու կէտ աւելի ունենալ։ Կէտերը կը հաշուուին սա ձեւով,— 15, 30, 40 եւ խաղ։ Մէկ «սէթ» մը շահելու համար պէտք է նուազագոյն վեց խաղ ընել, պայմանաւ որ ձեր հակառակորդը 4 խաղէն աւելի չունենայ։ Եթէ ան 5 խաղ ունի, դուք պէտք է որ 7 ընէք, եթէ 6 ունի՝ պէտք է 8 ընել, այսինքն միշտ երկու խաղ աւելի «սէթ»ը շահելու համար։ Մրցում մը կրնայ խաղացուիլ 3 կամ 5 սէթի վրայ. այսինքն առաջին պարագային եթէ մրցորդներէն մէկը 2 սէթ շահած է, յաղթական կը նկատուի, իսկ երկրորդ պարագային պէտք է շահի 3 սէթ 5ի վրայ։ Միջազգային մրցումները միշտ 5 սէթի վրայ կը խաղացուին, իսկ կիներու մրցումները երբեք երեք սէթէն աւելի չեն ըլլար։

Թէնիսի «սէմբըլ» (պարզ) խաղ կ'ըսեն երբ դէմ դիմաց կը գտնուին – իւրաքանչիւր կողմէ — մէկ մէկ խաղացող։ Իսկ երբ երկերկու խաղացող կայ՝ այն ատեն կ'ըսեն «տուպըլ» եւ այդ պարագային խաղավայրին լայնքը կ'ըլլայ 10 մեդր 97 ս. — երկարութիւնը մնալով նոյնը։ Թէնիսի մրցումները հինգ տեսակ են.— 1. սէմբըլ (մէկ մէկ այր). 2. տուպըլ (երկերկու այր) 3. սէմբըլ տամ (մէկ մէկ կին), 4. տուպըլ տամ (երկերկու կին) եւ միքսթ (այր եւ կին իւրաքանչիւր կողմէ)։

Դեռ կան ուրիշ մանրամասնութիւններ, բայց անհրաժեշտ չեն օրաթերթի մը համար։ Կարելի է քանի մը խաղի ներկայ գտնուելով գաղափար կազմել։

⁂ Թէնիսը սխալմամբ ցարդ պարզ եւ մարզական յատկութիւններ չպահանջող խաղ մը նկատողները պէտք է այլ եւս փոխեն իրենց կարծիքը։ Կիրակի օր Վայնսի պէս առաջնակարգ խաղացող մը որ միեւնոյն ատեն լաւ մարզիկ մըն է, Փէրիքի դէմ իր մըրցումին ամենավերջին րոպէին ինկաւ խաղավայրին վրայ ուշակորոյս, ինչպէս կռփամարտիկը կ'իյնայ իր հակառակորդին բռունցքի հարուածներուն տակ (նօք – աութ)։ Թէնիսը զարմանալի խաղ մըն է. երբ կը դիտէք զայն՝ կ'ըսէք՝ «այս ինչ դիւրին խաղ է»։ Բայց երբ օր մը գնդահարը ձեռք առնէք եւ տասը վայրկեան խաղք վարժ խաղացողի մը հետ, պիտի տեսնէք թէ անիկա մարզական շատ մեծ յատկութիւններ կը պահանջէ։

Ամերիկացիները «մարզականօրէն» լաւ պատրաստուած չէին եւ կորսնցուցին իրենց մրցումը Անգլիոյ դէմ կիրակի օր։ Վայնս եւ Էլիսըն յոգնած էին, ուժ չունէին շարժելու եւ Օսթին ու Փէրի իրենց խաղը անոնց պարտադրեցին վճականօրէն։ Ինչպէս «Յառաջ» գրած էր, առաջին օրը Վայնս պարտուեցաւ Օսթինէ եւ Էլիսըն ալ՝ Փէրիէ. երկրորդ օրը՝ շաբաթ, ամերիկացիները շահեցան տուպըլը շնորհիւ Լօթ – Վան Ռայնի որոնք շատ զօրաւոր զոյգ մը կը կազմեն։ Ուրեմն կիրակի օրուան մրցումներէն առաջ կացութիւնն էր հետեւեալը.—

Անգլիա՝ 2 յաղթանակ, Ամերիկա 1 յաղթանակ։ Կիրակի օր կը խաղացուէին երկու վերջին սէմբըլները. պէտք էր որ Մ. Նահանգները շահէին զանոնք երկուքն ալ, եթէ կ'ուզէին յաղթական ելլել։ Արդ՝ անոնք կորսնցուցին երկու մրցումներն ալ։ Արդէն երբ առաջինին մէջ Օսթին շատ գեղեցիկ եւ նուրբ խաղէ մը վերջ պարտութեան մատնեց Էլիսընը, Անգլիա շահած էր 3 յաղթանակ եւ Ֆրանսայի դէմ մրցելու իրաւունքը։ Վերջին մրցումը երկու բարձրահասակ խաղա-
ցողներուն՝ Փէրէի եւ Վայնսի մ
կատաղի եղաւ, հակառակ անոր,
արդիւնքը որ եւ է ազդեցութիւն
չէր կրնար ունենալ դասաւորման
րայ, Անգլիա շահած ըլլալով 5 մ
մի վրայ 3 խաղ։ Հինգ սէթ
յարափոփոխ խաղէ մը վերջ Փէրէ
ռած էր վերջին կէտին՝ այսինքն
կէտ մը եւս՝ եւ մրցումը կը շա
այդ պահուն էր որ հսկայ Վա
վար ինկաւ երբ կը պատրաս
գնդակը ղրկել Փէրիի կողմը։

Այսպիսով Ֆրանսայի դէմ Անգլ
է որ պիտի մրցի այս ուրբաթ, շա
եւ կիրակի օրերը Փարիզի մէջ։ Ա
լիացիները անակնկալ մը պատճ
էին շահելով Աւստրալիոյ դէմ ի
մրցումը։ Շատ աւելի մեծ անակ
մը եղաւ իրենց յաղթանակը Մ. Ն
հանգներուն դէմ։ Այնպէս որ այլ
անակնկալ մը չպիտի ըլլայ եթէ ա
յաջողին հռչակաւոր բաժակը
Ֆրանսայէն։

Լաքօսթ, որ գործօն դեր քա
լով կը կատարէ Ֆրանսական խ
խմբապետի պաշտօնը, որոշեց ֆ
կողքին սէմբըլները խաղցնել Ֆր
սայի նորահասներէն Մէրլէնի,
Օսթին եւ Փէրի պիտի մրցին
Բօչէի եւ Մէրլէնի դէմ։ Մէրլէ
նուրբ խաղացող մը չէ, բայց
յախուռն է, կրակոտ եւ վճռակ
կրնայ հակառակորդին խաղը խա
րել։ Իսկ տուպլըն պիտի խաղայ
րօթրա – Պրիւնեօն զոյգը։ Եթէ
րանսայ կ'ուզէ բաժակը պահել
մը եւս — եւ անշուշտ կ'ուզէ —
է որ Բօչէ յաղթէ թէ Օսթինի ե
Փէրիի, իսկ Պօրօթրա – Պրիւնեօ
անգլիական զոյգին, ինչ որ պի
նէր երեք յաղթանակ։ Դարձեալ
րեմն խնդրին բոլոր ծանրութ
կեդրոնացած է Բօչէի վրայ. եթէ
չէ ինքզինքը վերագտած է, Ֆր
յոյս կրնայ ունենալ, եթէ ոչ Տէյ
բաժակը այս տարի Մանշը հա
րար անցնի, Լոնտոն երթալու
մար։

⁂ «Տէյլի Բըր» եւ հեծելան
«Ֆրանսայի Շրջանը» կիրակի օ
մարզական գլխաւոր դէպքերն
Օթէօյի կողմերը այդ օրը անկ
էր քալել փողոցներուն մէջ. թէ
տէ Փրէնս — ուր պիտի գային
լանուորդները — եւ թէ «Սթա
լան Կարօս» — ուր տեղի կ'ունեն
թէնիսի մրցումները — տեղ չկ
շատեր փողոցէն, պատերուն ե
կը ջանային բան մը հասկնալ։

Ֆրանսացի Սփէշէր է որ ի
շահեցաւ «Շրջանը» 4395 քի
ճամբան կտրելով ժամական 29
715 մ.ի արագութեամբ մը։ Երկ
կուգայ Իտալացի Կուէռա 4 վայրկ
տարբերութեամբ, երրորդ Իտա
Մարթանօ, չորրորդ Պելժիքացի
մէր, հինգերորդ Ֆրանսացի Աբ
պօ, վեցերորդ Սպանիացի Թրուէ
Վերջինն է՝ Ֆրանսացի Նէօար,
ջինին եւ վերջինին միջեւ կայ 3
57 վայրկ.ի տարբերութիւն մը։

Երբ ճամբայ ելան, հեծելանուո
ները 80 հատ էին. շրջանը խաղա
թեամբ աւարտեցին 40 հեծելանուո
միայն։ Անհատապէս վազողներուն
ռաջինն է Մարթանօ որ ընդհ. դա
սորման մէջ երրորդ է, ինչպէս
սանք։ Ազգային խումբերու դա
սորման մէջ առաջին Ֆրանսա,
րորդ՝ Պելժիքա, երրորդ՝ Գեր
նիա, յետոյ Զուիցերիա եւ Իտա
Իտալիոյ կարգը՝ հինգերորդ,
կուտայ թէ Կուէռա միակն է
խումբին մէջ արժէք մը ներկ
ցնող եւ եթէ իրեն օգնողներ ըլլ
թերեւս շահէր «Շրջանը»։

Ժ. Ե.

ՄԱՆՐԱՎԷՊԵՐ

Հիւմ, Անգլիացի փիլիսոփան,
ծերութեան ատենները գիրցած
օր մը շոգենաւով կը ճամբորդէր
ղեցիկ Տիկին Վալանի հետ, երբ
կարծ՝ փոթորիկ մը փրթաւ։

Տիկին Վալլան խնդրեց Հիւմէն,
սրտապնդէ զինք այն վտանգին առ
որ կը սպառնար իրենց. բայց փիլ
փան պաղարիւնութեամբ յայտնեց
շատ հաւանականօրէն շուտով երկ
ալ ձուկերուն կեր պիտի ըլլան։

— Իսկ առաջ զո՞վ կը կարծեք
պիտի ուտեն, հարցուց Տիկին Վա
լան։

— Որկրամոլները անկասկած պ
յարձակին իմ վրաս, պատասխան
Հիւմ, իսկ փափկաճաշակները պ
նախընտրեն ձեզ։

ԳԻՏԱԿԱՆ

Կատուաձուկը

Հետաքրքրական ձուկ մըն է այս, որ կը յիշուի նոյն իսկ ամենահին եգիպտական հէքեաթներու մէջ:

Կը պատկանի siluridéներու ընտանիքին, գիտական անունով՝ Felichtys felis: Միջին մեծութիւնը 40–45 սանթիմեթր: Բելայն եւ տափակ գլուխ մը ունի: Բերանին չուրջը պեխեր, ուրկէ իր նըմանութիւնը կատուին հետ: Լողակները ունին սուր փուշեր:

Կ'ապրի տաք եւ բարեխառն գօտիներու անուշ ջուրերուն մէջ, աւազոտ տեղերը: Այնքան խորունկէն կը լողայ, որ իր պեխերը կը կախէ իբրեւ զօշափելիք: Երբ որսի կը հանդիպի, կ'իջնէ վար եւ մեծ բերնին մէջ կ'անհետացնէ կերը: Ցատակները ապրելով հանդերձ, կատուաձուկը յաճախ կ'իյնայ ուռկանի մէջ: Ուռկանին մէջ՝ փախելու համար ամէն ճիգ ըրած ատեն, այնպէս մը իր փուշերը կը տեն ուռկանին, որ այլ եւս ձկնորսները հազար դժուարութիւն կը կրեն կատուաձուկը հանելու համար ուռկանէն: Կը ստիպուին կամ կտրել ուռկանը, կամ մէկիկ մէկիկ փրցնել փուշերը: Կատուաձուկը կ'աշխատի նաեւ մածուցիկ նիւթ մը հոսեցնելով փտեցնել ուռկանը եւ փախիլ: Արդարեւ, երբ ուռկանը շուտով չվերցուի, կատուաձուկը փախած կ'ըլլայ ուռկանին փտած ցանցին մէջէն: Ձկնորսները մեծ նեղութիւն կը քաշեն այդ մածուցիկ նիւթը անհետացնելու համար: Կատուաձուկը դեռ կը պայքարի ուրիշ ձեւով մըն ալ,— երբ ձկնորսին ձեռքը կը դպի իրեն, լսելի կ'ընէ տարօրինակ ձայն մը, խուխուն մը:

Հակառակ այս բոլոր դժուարութիւններուն, ձկնորսները մեծ եռանդով կատուաձուկ կ'որսան, որովհետեւ համեղ միս մը ունի: Որպէս զի անհետանայ աւազի համը, որ յատուկ է բոլոր խորայատակ ջուրերու ձուկերուն, եփելէ առաջ ժամանակ մը լողացնել անուշ ջուրի մէջ:

Կատուաձուկին այս փոքրիկ բնապատմութեան մէջ ամէնէն հետաքրքրական պարագան, սակայն, թխումն է:

Ձուկերը զաւկի սէր չունին ընդհանրապէս: Էգը հաւկիթը կ'ածէ ջուրերուն մէջ ու կը հեռանայ, արուն ալ կը բեղմնաւորէ ու կը մեկնի: Բեղմնաւորուած հաւկիթը կը ծփայ ջուրերուն վրայ,— ձուկերը բնազդաբար հաւկիթ կ'ածեն հոն ուր ջուրը կեցած է գրեթէ: Ալ չեն զբաղիր իրենց սերունդով:

Ընդհակառակն, կատուաձուկերը տարբեր են բոլորովին: Զաւկի սէր ունին կարծես: Զարմանալին այն է որ արուն կը ստանձնէ «զաւակ մեծցնելու» պաշտօնը: Էգը կ'ածէ հաւկիթները, որոնք բաւական խոշոր են, 18-20 միլիմէթր: Շատ քիչ հաւկիթ կ'ածէ էգը: Ու եթէ չխնամուին այդ հաւկիթները, սերունդը կը փճանայ շուտով: Ատոր համար արու կատուաձուկը կը ժողվէ իր բերնին մէջ բոլոր հաւկիթները: Հաւկիթներու ածումին յարմար միջավայր մըն է բերանը, նախ կը պաշտպանուին թշնամիէն, յետոյ ջուրը շարունակ կը փոխուի բերնին մէջ եւ թթուածինը կը ստանան առատ: Բարի հայրը հաւկիթները կը տեղաւորէ իր «թուշերուն» մէջ, այնպէս որ բերանը տարօրինակ ձեւով կ'ուռի: Թէեւ ոչ մէկ բան երբար կը կպցնէ հաւկիթները, բայց եւ այնպէս երբեք հայրը չի կորսնցներ զանոնք: Շուտով դուրս կ'ելլեն ձագերը, 20–30 հատ, կ'աճին ու կը մեծնան,— միշտ բերնին մէջ,— մէկը միւսին դէմ սեղմուած: Հայր ձուկին բերանը արտաքոյ ձեւ մը ունի այդ շրջանին, չի կրնար գոցել ծնօտները: Ձկնիկները կը լողան բերնին մէջ, երբեք դուրս չեն ելլեր, մինչեւ որ իրենք զիրենք բաւական զօրաւոր զգան: Իսկ հայր ձուկը ծոմ կը պահէ այնքան ատեն, որ իր բերնին մէջ կ'ապրին իր ձագերը: Ապահովաբար այդ շրջանին կը սնանի ճարպային իր մթերքով:

Կեանքի պահպանման այս բնազդը, այսպէս, չափազանց զօրաւոր է կատուաձուկերուն մէջ, որոնք ցոյց կուտան նաեւ հայրական բնազդի գեղեցիկ օրինակ մըն ալ:

ԹՈՒՐՔԻԱ

Թուրքիա-Ֆրանսա

— :-: —

Այս խորագրով, Ահմէտ Շիւքրիւ կը գրէ *Միլլիէթ*ի մէջ (14 յուլիս).—

Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ միջեւ գոյութիւն ունեցող յարաբերութիւնը ուղիղ ու լաւ ըլլալէն քայլ մը առաջ երթալով երբ այլ եւս անկեղծ կը դառնայ, ֆրանսական թերթերը անմիջապէս կը խօսին երկու ազգերու «աւանդական բարեկամութենէն»: Մեր արտաքին նախարարը, Թէվֆիք Րիւշտի պէյ, Փարիզէն անցած ատեն շատ անկեղծ ընդունելութիւն մը գըտաւ: Տրուած տեղեկութեան համաձայն, տնտեսական գործավար Մահմուտ Ճելալ պէյ ալ Ֆրանսայի հետ մեր առեւտրական յարաբերութիւնները կարգի կը դնէ: Լոնտոնի տնտեսական համաժողովի բանակցութիւնները Թուրքիան ալ աւելի Ֆրանսայի մօտեցուցած են: Թուրքիա մեծ կարեւորութիւն եւ արժէք կուտայ Ֆրանսայի բարեկամութեան: Եւ եթէ յետ պատերազմեան միջազգային կացութիւնը նկատի առնուի, այդ բարեկամութենէն աւելի բնական ոչինչ կրնայ ըլլալ: Այսօր, Եւրոպայի քաղաքական կեանքին տիրական հարցը հաշտութեան դաշնագիրներով հաստատուած կացութեան տեւականացման եւ այդ կացութեան փոփոխման վէճն է: Ֆրանսան տեւականացումը ուզող շրջանակին վարիչ է: Այս հիմնական կէտին մէջ, Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ արտաքին քաղաքականութիւնները չեն բախիր իրարու: Թուրքիա Լօզանի մէջ հաւասարէ հաւասար բանակցելով իրեն դէմ պատերազմող բոլոր պետութեանց հետ — որոնց մէջ եւ Ֆրանսան — հաշտութիւն կնքեց: Թուրք ազգային պետութիւնը այդ դաշինքը ընդունած է եւ Թուրք հանրապետութիւնը զայն երբեք չէ ուզած փոխել: Գալով միւս դաշնագիրներուն անոնց փոփոխումը կամ տեւականացումը մեզ չհետաքրքրող խնդիր մը չէ: Հետեւաբար, միջազգային յարաբերութեանց վրայ իշխող այս խնդրին մէջ ֆրանսական եւ թրքական քաղաքականութիւնները իրար չբախելու համար, պատճառ մը չկայ որ երկու պետութեանց յարաբերութիւնները աւելի անկեղծ փուլի մը մէջ չմտնեն:

Սակայն ֆրանսական թերթերու նոր սկսած այս անկեղծութիւնը հաստատելու համար յառաջ քշած «աւանդական բարեկամութեան» մասին եւս խորհրդածութիւններ ընել մեզ չենք կրնար արգիլել: Իրապէս, Ֆրանսայի եւ Օսմ. կայսրութեան միջեւ բարեկամական յարաբերութիւնը միջազգային բարեկամութիւններու ամենահինն է: Բայց առաջին բարեկամութեան ինչպէս սկիզբը յայտնի է: Ֆրանսայի թագաւորին մրցակից Հռոմի թագաւորին դէմ օսմանեան թագաւորին օգնութիւնը ապահովել փափաքած օրէն ասդին սկսուած Օսմանեան կայսրութեան շրջանը, եւ անկէ վերջ Թուրք – ֆրանսական բարեկամութիւնը երկու անկախ պետութեան միջեւ բարեկամութիւն մը ըլլալէ դադրելով հետզհետէ պաշտպանողի եւ պաշտպանեալի փոխյարաբերութեան ձեւը առաւ: Ֆրանսացիները 19րդ դարու երկրորդ կէսէն ասդին, ելմտական եւ տնտեսական տեսակէտէն այնքան չահագրգռուեցան Թուրքիայով, որ օսմանեան երկիրները ֆրանսական գաղութներու վիճակը առնելու վրայ էին: Ելմտական այդ չահագրգռութեան հետ, մշակոյթի գետնի վրայ չահագրգռութիւնը եւս երբ աւելցնենք, կրնանք եզրակացնել որ Օսմ. կայսրութեան վրայ Ֆրանսայի գերիշխանութիւնը կատարեալ էր: Այդ գերիշխանութիւնը Ալի փաշայի ատեն իր գերագոյն աստիճանին հասաւ: Եւ եթէ 1870ի Ֆրանսայի պարտութիւնը չըլլար, թերեւս օսմանեան կայսրութիւնը հասած պտուղի մը նման Ֆրանսայի մէկ գաղթավայրին ձեւը առնար: Երբեք չենք չափազանցեր: Ֆրանսեւ-Թուրք յարաբերութեանց պատմութիւնը մէջտեղն է: Մեր յարաբերութեանց այս պատմութիւնը ֆրանսացիներուն Թուրքիոյ մէջ առանձնաշընորհեալ դիրք մը ձեռք ձգելու պատճառ եղած է: Պոլսոյ քարափը ոտք կոխող Ֆրանսացի մը, տեսնելով որ ամէն մարդ իր խօսած լեզուն չի հասկնար, նեղուած է:

Եթէ Թուրքեւֆրանսական յարաբերութիւնները անկեղծ փուլի մը մէջ պիտի մտնեն, ամէն բանէ առաջ աւանդական յարաբերութեան ձեւը բոլորովին փոխուած ըլլալը հարկ է որ հասկնան ֆրանսացիները: Մենք մոլեռանդ ազգ մը չենք: Իր քաղաքական եւ տնտեսական անկախութիւնը նոր ձեռք ձգած եւ իր արժանապատուութեանը տէր ազգ մըն ենք: Դէմ չենք ֆրանսական մշակոյթին: Ընդհակառակն, կ'ընդունինք որ ան իր շատ մը ուժեղ կողմերը ունի: Բայց, նախապատերազմեան շրջաններուն պէս համոզուած չենք որ Արեւմտ. Եւրոպայի մէջ միակ մշակոյթը ֆրանսականն է: Եթէ կան բաներ, զորս ֆրանսական մշակոյթէն պիտի առնենք, պատճառը այն չէ որ անոնք ֆրանսական են, այլ որովհետեւ լաւ են ու մեզի յարմար: Բայց, Գերմանիայէն, Անգլիայէն եւ Սկանտինաւեան երկիրներէն եւս շատ բաներ ունինք առնելիք: Այսինքն, Թուրք ազգին եւ ֆրանսական ազգին միջեւ յարաբերութիւնները «աւանդական բարեկամութիւն» կոչուած ձեւէն շատ տարբեր կերպ մը պէտք է ըլլայ: Թուրքեւ-ֆրանսական համակրանքութեան մը կազմութեան այս օրերուն, եւ մանաւանդ ֆրանսական թերթերուն աւանդական յարաբերութիւններէ ճառած միջոցին, այս կէտերը պարզել ուզեցինք: Կ'ուզենք որ մեր յարաբերութիւններուն վերանորոգման ատեն ուղիղ ճամբէն ընթանանք: Որովհետեւ միայն ուղիղ ճամբէն քալելով է, որ երկու կողմերուն ալ արժէք տուած բարեկամութիւնը տեւական կ'ըլլայ:

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

—•—

ՌԸՆԱԺ, 25 յուլիս (Ցառաջ).— Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Գէորգ Չաւուշի խումբին եւ հովանաւորութեամբ Կրընոպլի Կոմիտէին, առաջին անգամ ըլլալով հանդիսաւորութեամբ տօնեցինք Խանասորի արշաւանքին 36րդ տարեդարձը: Ժողովուրդը գրեթէ ամբողջութեամբ լեցուած էր սըրահը: Բեմին խորքը կը ծածանէին ֆրանսական եւ հայկական եռագոյնները, որոնց մէջտեղը զետեղուած էր Հ. Յ. Դ. երրորդութեան՝ Քրիստափորի, Զաւարեանի եւ Ռոստոմի միացեալ մեծադիր նկարը: Քիչ վերը՝ Հ. Յ. Դ. արիւնազանգ զինանշանը, շրջապատուած Խանասորի խումբ մը հերոսներու նկարներով: Հանդէսը բացուեցաւ «Կարկուտ տեղաց»ով, զոր նուագեց Պ. Տ. Գրիգորեանը ջութակի վրայ: Ժողովուրդը ունկնդրեց յոտնկայս: Նախագահը ընկ. Արմենակ Թովմասեան, քանի մը խօսքով բացատրեց օրուան տօնի նշանակութիւնը, պարզեց Հ. Յ. Դաշնակցութեան դերը ազգային ազատագրութեան մէջ եւ կոչ ըրաւ պարտաճանաչութեան եւ գիտակցութեան: Ժողովուրդը յոտնկայս մէկ վայրկեանի լռութեամբ յարգեց Խանասորի զոհերուն յիշատակը:

Օր. Արաքսի Խաչատուրեան արտասանեց Սիամանթօի «Ցոյս»ը, Տիկ. Պ. Մուրատեան երգեց «Սեւ մութ ամպերը»: Ցետոյ բեմ հրաւիրուեցաւ օրուան բանախօսը՝ Դաշնակցական Պապան, որ Խանասորի դէպքը ներկայացուց իբրեւ կազմակերպուած զինուորական արշաւանք եւ պանծացուց ժողովուրդին հայրենասիրութեան ոգին:

Հանդէսը փակուեցաւ «Մենք անկեղծ զինուոր ենք»ով եւ հանդիսականները մեկնեցան գոհ տպաւորութեամբ:

Հանդէսէն յետոյ տեղի ունեցաւ ընկերա – համակրական խնջոյք մը: Սեղանապետ ընտրուեցաւ ընկ. Ա. Թովմասեան:

Սեղանը ճոխ էր եւ մթնոլորտն ալ զուարթ ու խանդավառ: Տեղի ունեցան գեղջկական պարեր ալ, մինչ խումբ մը երիտասարդներ սրահը կը թնդացնէին ազգային յեղափոխական երգերով: Խնջոյքը տեւեց մինչեւ առաւօտեան ժամը վեց:

Վ. Խաչատուրեան

Հայ աշակերտներու բանակումը

—•—

Կազմակերպուած է Միջերկրականի ափին, Մարսիլիոյ շրջակաները, հայ աշակերտներու եւ թեւիկներու համար, այս տարուան բանակումը:

Կ'ընդունուին այս բանակումին համար Փարիզ, Մարսէյլ եւ Կրընոպլի աշակերտները եւ թեւիկները:

Այն ծնողքները որ կը փափաքին արձանագրել իրենց աղջիկները իբր աշակերտ, կամ թեւիկ (աշակերտ՝ 11-18 իսկ թեւիկ՝ 7–12 տարեկան) օգոստոս 5էն առաջ, անոնց երախաները իրաւունք կ'ունենան օգտուելու բանակումի դիւրամատչելի պայմաններէն:

Մեկնում.— 10 օգոստոս:

Վերադարձ.— 31 օգոստոս:

Ծախք.— 350 ֆրանք (կերակուր, ճանապարհածախս, դեղարան, ապահովագրութիւն):

Արձանագրուելու համար բերել.—

Ա. Ծնողներու գրաւոր հաւանութիւնը:

Բ. Բժշկական վկայական: (Օրինակները խմբապետուհիներու մօտ են):

Խմբապետուհիներու հասցէներ.—

Փարիզ.— Վ. Բէգզադեան, 7, Rue Desnouettes (15). Օր. Զ. Խանճեան, 26, Rue Lacretelle (15).

Մարսէյլ.— Օր. Մ. Մարտիրոսեան 49, Rue Nationale.

Կրընոպլ.— Օր. Գ. Խաչատուրեան, 115, Ave. au Vieux Pont cité Bouchayer. Fontaine, Isère:

Զ.

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

ՄԱՄՈՒԼ

ԴԷՊԻ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԸ

—•—

Աթէնքի «Նոր Օր»ը ձայնակցելով «Ցառաջ»ի, իր կարգին դէպի արեւելեան գաղութները կը հրաւիրէ Փարիզի մտաւորականութիւնը (22 յուլիս).

— «Փարիզի հայ մտաւորականութիւնը կը փորձէ շարժիլ: «Ցառաջ» կոչ կ'ընէ անոնց, արշաւանք մը կազմակերպել դէպի Պալքաններու եւ Սուրիոյ հայ գաղութները, շփման մէջ մտնել ժողովուրդին հետ, ուսումնասիրել անոր կենցաղը, աւանդութիւնները եւ ձգտումները:

Արդի մտաւորականի մը համար բացարձակ անհրաժեշտութիւն է ներշնչուիլ ժողովուրդէն, զգալ անոր տառապանքը եւ հրճուանքը:

Հաւաքական կեանք չունի Փարիզի հայ գաղութը, ուր հաւաքուած է մտաւորականութեան կարեւոր մէկ տոկոսը: Հարկաւոր է անոնց թիւը: Քաղաքական ու մշակոյթի շարժման մեծ կեդրոն մըն է «Լոյս Քաղաքը» ու անհրաժեշտաբար հոն պիտի ունենային համապատասխան անձինք: Բայց անոնց թիւը պէտք չէր անցնէր քանի մը տասնեակը: Մինչդեռ հոն կեդրոնացած են հարիւրաւոր հայ անգործ մտաւորականներ եւ բառին բուն իմաստով իրենց կեանքը քարշ կուտան:

Երիտասարդ ուժեր, որոնք հասակ նետեցին այնտեղ և ուռճացան, չփորձեցին լծուիլ կենդանի գործի: Նախընտրեցին խամրիլ ու մենք հանդիսատես եղանք տերեւաթափներու:

Փարիզը ունի առաւելութիւններ, որպէսզի մտաւորական մը հաւաքէ մշակոյթի գանձեր: Բայց անբաւարար է այդ, կայ ուրիշ չարիք մը: Ծանօթութիւններ չեն բաւեր, որպէսզի հայ մտաւորականը կարողանայ պահել իր հոգեկան հաւասարակշռութիւնը: Ֆրանսական ազդեցութիւնը օգտակար եղած չէ մեզի երբեք: Ձգայնութիւնը, երեւակայութիւնը, ռոմանթիզմը, արդէն զօրաւոր էր մեր ցեղային խառնուածքին մէջ, ֆրանսականը աւելի խաթարեց մեզ: Միւս կողմէն փարթամութիւնը, ճոխութիւնը Փարիզին, միայն դառնութիւն ու յուսահատութիւն յառաջ պիտի բերէր հոն ապրող հայ մտաւորականին մէջ:

Հակառակ որ քանակով եւ որակով որեւէ գաղութէ տասնապատիկ անգամ աւելի մտաւորական ուժ ունի Փարիզը, անցնող տասը տարուան ընթացքին չունեցաւ նշանակելի շարժում մը եւ յաջողութիւն մը:

«Ցառաջ»ի խմբագիրը, իր իսկ արտայայտութեամբ, բախտաւորութիւն ունեցաւ յաճախ շփուելու Ցունաստանի հայ գաղութին հետ: Եւ ի վիճակի է ամէնէն աւելի, բաղդատական ընելու: Հոգիով եւ մտքով, կազդուրուած կը վերադառնամ, աւելի մեծ եռանդով նուիրուելու մտաւորական աշխատանքի, կ'ըսէր, ամէն անգամ որ հրաժեշտ կուտար Ցունաստանի հայ գաղութին: Այժմ, «Ցառաջ»ի սիւնակներէն հրաւէր կը կարդայ, մտաւորական ուժերու արշաւանք մը կազմակերպելու: Շնորհաւորելի քայլ մըն ալ առած է, տրամադրուած մտաւորականներուն ճամբու ծախքին գոնէ մէկ մասը հոգալու մտադրութեամբ թերթի մէջ հանգանակութեան ձեռնարկելով:

Նիւթական դժուարութիւնները շուտ կը հարթուին, եթէ տրամադրելի ուժին մէջ կայ գիտակցութիւն եւ նըւիրում: Ցունաստան, միշտ արշաւանքի կուգան զբօսաշրջիկներ: Եթէ Ամերիկացիները հանգստաւէտ պայմաններով կը ճամբորդեն, անդին Լեհերը, Չեխօսլովաք ու գերման երիտասարդներ դաւազան մը իրենց ձեռքը ու կոնակը կապոց մը միայն ունին:

Ցունաստան ճամբորդութիւնը այս շրջանին աւելի մատչելի դարձած է տրախմի անկումով: Եգիպտոսէն բազմաթիւ հայ ընտանիքներ, անցեալ եւ այս տարի օդափոխութեան եկան Աթէնք:

Ֆրանսայի մեր հայ մտաւորականութեան համար, այցելութիւն մը դէպի այս շրջանը պիտի նշանակէ տեսնել իրենց ցեղին կենսունակ ոգին, նորահաս երիտասարդութեան խանդավառ շարժումները, հաւաքական ճիգն ու կորովը ամէն մարզի մէջ: Վերջապէս, տեղւոյն վրայ պիտի ըմբռնեն թէ այս ժողովուրդը իր հասակը շատոնց ցցած պիտի ըլլար, եթէ հայկական Փարիզը, փոխան բիւզանդական վէճերու, գիտակցութիւնը ունենար կառավարելու, ներդաշնակելու ու գործի վերածելու այս ժողովուրդին անսպառ կարողութիւնները:

Ի սրտանց, պիտի ողջունենք այն մտաւորականները որոնք դէպի մեզի պիտի գան»:

ՄԱՆՐԱՎԷՊ

Մարք Թուէյն երբեմն եկեղեցի կ'երթար: Օր մը նորէն եկեղեցի գացած էր հրապուրուելով մանաւորապէս քահանայի մը ծանուցումէն, որ կը յայտնէր թէ քարոզը միայն 15 վայրկեան պիտի տեւէ, եւ պիտի ըլլայ շատ շահեկան ու վերացնող:

Սկիզբէն ամէն ինչ լաւ գնաց. Թուէյն այնքան գոհ էր, որ վճռեց ինքնին, գանձանակին մէջ ամէնաքիչը 100 տոլար նետել:

Բայց քահանան չպահեց իր խօսքը. քարոզին վերջը չէր գար: Կէս ժամ ետքը Թուէյն իր նուէրը կ'իջեցնէր 50 տոլարի. քառասուն վայրկեան ետքը՝ 10 տոլարէն աւելի չուզեց տալ:

Երբ վերջապէս գանձանակը մօտեցաւ իրեն, ու քահանան կը շարունակէր միշտ խօսիլ, երգիծաբանը 20 սէնթ զողցաւ անկէ:

«ՏԱՆԸ ՄԷԿ ՀԱՏԻԿ ՃՐԱԳՆ ԷՐ»...

—•—

Տեսած էր վերջապէս որ, Սահակը, անզօր կատաղութենէն աչքերը կասկարմիր, ծանր շունչով մը կը հեւար — ինչ որ չափազանց բարկութեան նշան էր:

Պայլէն, այս ամէնը տեսնելէն վերջ բարկութենէն գունտ մը սեւ, կարկուտաբեր ամպ կտրած էր: Ան այլ եւս չէր կրցած համբերել, վերցուցած էր ձեռքին սարփինան ու... «Լակոտնե՛ր, Սահակը մեռա՞կ գտաք ...»: Ու սարփինային ուժեղ հարուածին տակ՝ գետին փռած էր Ափիրենց մեծ տղան՝ Գէորգը:

Սահակը, որ քիչ անդին կեցած էր պարտուածի մը հոգեկան խռովքով, փաղած էր Պայլէին մօտ: Մինչ այդ, Ափիրենց «հերոսները» սարսափած, կծիկը դրած էին արդէն, կռնակին վայրը թողնելով իրենց կիսամեռ եղբօր մարմինը:

— Պայլէ՛, ա՜յ Պայլէ, եթէ դուն չըլլայիր ... ըսած էր Սահակը համբուրելով անոր ճակատը:

— Մինչեւ որ, մէկ մազս կը շարժի, քո «աչքիդ վրայ յօնք կայ» ըսող չըլլի, Սահակ ...:

Ու քահանան ենթադրեց որ, Պայլէն այդքան յանդուգն քայլ մը չպիտի առնէր՝ եթէ, գոյութիւն չունենար զօրաւոր, մղիչ ուժ մը, եւ այդ ուժը, անտարակոյս Սիրանի սէրն էր: Տէր հօր ենթադրութիւնը սխալ չէր: Սիրանին եւ Պայլէին մէջ սիրոյ մտերմութիւնը այնքան հաստատ եւ զօրաւոր էր որ, Պայլէն, պատրաստ էր իր կեանքը տալու, ու միշտ ներքին, ուժեղ ցանկութիւն մը ունեցած էր — որքան կարելի էր, Սահակը շատ միջադէպեր ունենար ուրիշներուն հետ, որպէսզի, իր լաւագոյն աջակցութեամբը կարենար անոր եւ մօրը սիրտը գրաւել:

Սիրանին սէրը, սկսած էր այն օրէն, երբ դեռ 15 տարու էր: Իրենց եւ Պայլէնց տունը, իրարու մէջ ըլլալով անոնք գրեթէ, իրարու շունչով մեծցան: Սիրանը երբ տասնըհինգ տարին կը թեւակոխէր, զգաց որ, բաներ մը կը փոխուէին իր սրտին մէջ: Անծանօթ ու անհասկնալի բան մը կը դառնար իր հոգեկան աշխարհին մէջ: Ի՞նչ էր այդ անօրինակ բանը: Ինքն ալ չէր գիտեր: Գիտէր միայն որ, այժմ, այդ հասակին մէջ, աշխարհը իր աչքին օրէ օր կը փոխուէր: Կը զգար որ, մարդ ու կենդանի, թեւաւոր թէ սողուն, անպայման խորհուրդ մը ունին, նպատակի իրագործման համար եկած են: Գլգլացող առուակին ջուրը, երգող թռչունին ծիծաղը, հովէն շարժող տերեւը, արեւին տակ պառկած ցորենը եւ ծառերուն վրայի սա գունաւոր, բուրումնալից մեներգը, անտարակոյս իմաստ մը ունէին:

Ու ահա, այդ օրերուն, այդ բոլոր զգացած ու ըմբռնած բաներուն քով զգաց ուրիշ, աւելի՛ զօրաւոր բան մըն ալ հանդէպ Պայլէին: Պայլէն երթալով մեծցաւ իր աչքին: Մինչ այդ ալ, սէր ու յարգանք ունէր Պայլէին հանդէպ, բայց, այն ատեն, բոլորովին ուրիշ էր: Այժմ, անոր ամէն մէկ շարժումը, ձեւը, քալուածքը, կեցուածքը, հմայք մը, տեսք մը ունէին:

Այժմ, Պայլէն Սիրանին երազներուն անպարտելի հերոսն էր: Եօթը գլխով դեւին հետ մենամարտող քաջը: «Իմոխտան»էն խնձոր՝ եւ «ճէյրան խուշէն» կաթ բերող «քաջալ» տղան էր ...

Հէք աղջնակը, երկար ատեն, երազներ հիւսեց իր հոգւոյն խորը: Ինքն իրեն մըրմռաց գիշերները, անկողնին գլուխը քաշած, շատ անգամ աչքերը թրջեցան ... Ամօթխածութիւնը, ահ ու սարսափը, մերժուելու վախը՝ թոյլ չէին տար որ, ան իր սիրոյ հայելի մը պէս բանար Պայլէին առջեւ: Եւ ի՞նչպէս բանար, ի՞նչ ձեւով, ի՞նչ ըսելով: Միասին մեծցած, միասին աղ ու հաց կերած էին մինչ այդ, իբրեւ եղբայր – քոյր ճանչցած էին իրար, յանկարծ «կը սիրեմ ... ըսել ... Ան ալ Պայլէի՞ն ... ապա եթէ մերժէ՞ր ...: Այսպէս, գոնէ, յոյս մը ունէր: Գոնէ ազատ էր, ուզած ժամանակ անոր հետ խօսիլ – խնդալու, կուշտ ու կուռ անոր հասակին ի վեր նայելու ...

Ու գիշեր եւ ցերեկ, համր ու լռելեայն մղձաւանջով մը կ'ապրէր Սիրանը:

Սիրանին դէմքին վրայ, բաներ մը կարդացեր էին թէ մայրը եւ թէ եղբայրը: Մայրը հաւատացած էր որ աղջիկը գաղտնիք մը ունի: Բայց, թէ ո՞րու հետ, Պայլէի՞ն թէ ուրիշի: Չէր գիտեր:

Եղբայրը, գիտէր որ քոյրը բաներ մը կը մտածէ: Բայց, օր մը օրանց, չէր փորձուած հարցնել լռութեանը պատճառը:

Սիրանը, երկար զսպեց իր հոգեկան զգացումները, մինչեւ որ, օր մը, պատեհ առիթը ներկայացաւ: Իր քեռին Ամերիկայէն գալով, փափաքեցաւ որ, իր քեռորդիները դպրոց երթան հակառակ իրենց չափահաս տարիքին: Ուրեմն, ժամանակի մը համար, Սահակը եւ քոյրը պիտի բաժնուէին գիւղէն, ու Պայլէէն: Այդ վերջին պատեհութիւնը պէտք էր օգտագործէր, այլապէս ... Գուցէ ամէն ի՛նչ կորսուէր:

Յաջորդ օրը, քոյր եւ եղբայր պիտի ճամբորդէին քաղաք: Ամիսը մէկ անգամ միայն իրենց մայրը տեսնելու պիտի գային:

Սիրանին համար, այդ ամիսները, երկար, անծայր, տարիներ կը թուէին: Ինք որ, օր տասն անգամ Պայլէն տեսնել կ'ուզէր, ի՛նչպէս պիտի դիմանար ամիսներով ...:

Իրիկուն է: Դուռ – դրացի եկած, լեցուած են Նազնազ պաճիին տունը, աջողութիւն մաղթելու մեկնողներուն: Սիրանը, թէ տրտում էր, թէ ուրախ: Ուրախ էր որ, քաղաք պիտի երթար, գիր պիտի սորվէր ու մարդ պիտի դառնար ... Տրտում էր, որովհետեւ, Պայլէէն պիտի բաժնուէր: Որքա՜ն ուրախ եւ երջանիկ կ'ըլլար եթէ, Պայլէն ալ իրենց ընկերանար ...Միասին մեծցած էին, օր ու արեւ վայելած էին, հիմա որ միայն զգացեր էր արեւին բարութիւնը, ու կեանքին քաղցրութիւնը, ինչո՞ւ պէտք էր բաժնուէին իրարմէ ...:

Սիրանը համարձակած էր, Թուրվանտա Քուրօին ըսել որ Պայլէն ալ իրենց հետ գիր սորվելու դրկէ. բայց ... պառաւը «ես անոր գիր սորվիլը չեմ ուզեր» ըսած էր: Հէք աղջիկը, ունէր ուրիշ ծանր մտահոգութիւն մը եւս: Եթէ ես քաղաք եղած ատենս Պայլէն Գոհարին հետ ... այս մըտատանջութիւնը որդի մը նման կը կրծէր իր սիրտը: Գիտէր որ Վառօենց Գոհարը սիրահարուած էր Պայլէին: Գիտէր նաեւ որ, Պայլէն տեղեակ էր, բայց կարեւորութիւն չէր տար:

ՄԻՍԱՔ ՄԻՐԶԷ

(Շարունակելի)

ԵՐԿՐԱՇԱՐԺ ԵՒ ՊԱՅԹԻՒՆ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

Զորեքշաբթի օր երկրաշարժի հինգ նոր ցնցումներ զգացուեցան Ջիվրիլ մէջ։ (Իզմիր)։ Ցնցումներէն երկուքը այնքան ուժգին էին որ 43 տուներ հիմնայատակ փլան։

⁂ Զոնկուլտաքի ածխահանքերուն մէջ կրիզու պայթելով, տասը բանուորներ մեռան։

ՀԱՑԸ ՆՈՐԷՆ ՍՂԵՑ

Ցորենի գինը բարձրացած ըլլալով, հացին քիլոն, որ 1·80 էր, պիտի ծախուի 1·90ի, այսօրուընէ սկսեալ (ուրբաթ)։

Յ.

Հ. Դ.

Փարիզ եւ շրջակաները

ԱՆԻԷՌ ՊՈՒԱ-ՔՈԼՈՆՊԻ «Վիշապ» կոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը այսօր Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Պէքոնի կայարանին դիմացը սովորական հաւաքատեղին, Օրակարգ՝ 11րդ Ընդհ. ժողովի օրակարգի հարցեր։

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ Վարդան կոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ Հրայր, Ռազմիկ եւ Տաւրոս խումբերու բոլոր ընկերները, այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2,30ին, Առնուվիլի կայարանի ծանօթ սրճարանին մէջ։ Օրակարգ՝ շարունակութիւն նախորդ ժողովի, պատգամաւորի ընտրութիւն եւ հաշուետուութիւն դաշտահանդէսի։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Շաբաթ իրիկուն, ժամը 8.30ին, Ակումբին մէջ։ Օրակարգ՝ 11րդ Ընդհ. ժողովի օրակարգի հարցեր։

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼ — Պոլ. Օտտօի Վռամեան ենթակոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ, Հրայր, Մուրատ, Կայծակ եւ Գայլ Վահան խումբերը, այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 6ին, սովորական հաւաքատեղին։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ընկեր Կարօ խումբի ընկերական ժողովը այս Կիրակի ժամը 5ին, ընկեր Պօյաճեանի բնակարանին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։

ԼԻՈՆԻ կոմիտէն ընդհ. անդամական ժողովի կը հրաւիրէ Լիոնի բոլոր ընկերները այսօր Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8·30ին Հ.Յ.Դ. Զարդարեան Գրադարանը։ Օրակարգ՝ 11րդ Ընդհ. ժողովի օրակարգի հարցեր եւ պատգ. ընտրութիւն։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ

ԱՂԲԻՒՐ ՍԵՐՈԲ (Մարսէյլ) Ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին Հ.Յ.Դ. Պատ.Միութեան Գրադարանին մէջ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷՆ առիպողաբար ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ Կարտանի Ենթակոմիտէի բոլոր ընկերները այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին։ Ներկայ կ'ըլլայ Կոմիտէի ներկայացուցիչը։

ԱՌԼԻ եւ ՍԱԼԻՆ ՏԸ ԺԻՐՈՅԻ խումբերու միասին դասախօսական ժողովը տեղի կ'ունենայ այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 1ին Առլի մէջ։ Կը դասախօսէ ընկեր Պ. ՀԻՒՍԵԱՆ։

Հ. Յ. Դ. ՊԱՆԵԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ «ԱՐԾԻՒ» խումբի դաշտահանդէսը տեղի պիտի ունենայ Օգոստոս 6ին Կիրակի օր։ Մանրամասնութիւնները մօտ օրէն։ Կը խնդրուի կազմակերպութիւններէն նկատի ունենալ այդ օրը։

Այրի Տիկին Յ. Էսէֆեան, Միհրան Կ. Էսէֆեան եւ զաւակունք, ինչպէս նաեւ համայն պարեկամք եւ ազգականք կը ծանուցանեն իրենց սիրելի ամուսնոյն, եղբօր եւ հօրեղբօր՝

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ԿԱՐԱՊԵՏ ԷՍԷՖԵԱՆԻ

յանկարծական եւ դառնաղէտ մահը՝ որ տեղի ունեցաւ յուլիս 21ին, իր բնակարանին մէջ **152 Cholmley Gardens, West Hampstead, London:**

Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Ս. Սարգիս եկեղեցիին մէջ, 26 յուլիս՝ Չորեքշաբթի օր։

ԾՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՓԱՐԻԶԻ Հարաւային շրջանի (Քաշան, Պանեէօ, Պուրկլարէն) Յառաջդիմասիրաց Միութիւնը իր երկսեռ անդամները եւ բոլոր հայրենակիցները ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30*ին*, 43 Rue Mme. Curie *իր սրահին մէջ։ Օրակարգ.* — 1) *Նիւթական եւ բարոյական հաշուետուութիւն*, 2) *վարչութեան հրաժարում*, 3) *նորի ընտրութիւն*, 4) *ընթացիկ հարցեր։*

Զ. Ո. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Մարսէյլի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ վաղը, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8·30ին Պար տը Կլօպի մէջ։ Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւոր է։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Մարիամ Արզումանեան, Տէր եւ Տիկին Սուրէն Արզումանեան եւ զաւակունք, Պ. Պ. Եղիշէ եւ Զաւէն Արզումանեան, Տէր եւ Տիկին Վրթանէս Ղազարեան եւ զաւակը կը ծանուցանեն թէ Սէն Ժիւլիէն Պօմոնի եկեղեցիին մէջ այս կիրակի, 30 յուլիս, Պալաքեան սրբազան հոգեհանգիստ – պատարագ պիտի մատուցանէ ի յիշատակ ողբացեալ ԱԲԳԱՐ ԱՐԶՈՒՄԱՆԵԱՆԻ, մահուան քառասունքին առթիւ։ Սկիզբ պատարագի ժամը 9ին։

Կը հրաւիրուին ազգականները եւ հանգուցեալին յիշատակը յարգողները։

ԿԱՐԵՒՈՐ

Ծանօթ Օրիորդ մը կը ստանձնէ ֆրանսերէնի, անգլիերէնի, գերմաներէնի եւ հայերէնի դասեր տալ տուներու մէջ: դիմել *Յառաջի* վարչութեան:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կարինի Կան գիւղացի Վաղարշակ եւ Վարդգէս Թարգմանեան, քոյրը՝ Տիգրանուհի, մայրը՝ Աննա, հայրը՝ Յովհաննէս կը փնտռեն իրենց քոյրը Ֆլորիցայ, որ անհետացած է, 1915ին տարագրութեան միջոցին, 12 տարեկան հասակին մէջ, Բաքքայի շրջանի Պըշըր գիւղին մէջ։ Իր մասին ստոյգ լուր տուողին հարիւր ֆրանք նուէր։ Իմացնել V. Tarkmanian*ի*, Camp Victor Hugo, Marseille:

Կը խնդրուի արտասահմանեան թերթերէն արտատպել։

— Խարբերդի Քերովէ գիւղէն Աւագ Շապոյեան, հօր անունը՝ [...], մօր անունը՝ Թուրվանտա, փնտռէ իր մօրեղբայրը Սարգիս Տէրեան, հօր անունը՝ Մարգար, մօր անունը՝ Մարիամ, որ 1925ին գտնուէր Դանիայա եւ կը թղթակցէր։ Իր հասցէն իմացնել Աւագ Շապոյեանի, 66 *P.* O. Box, [...] Syrie.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ **(25)**

ԱՀԱԲԵԿԻՉԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ

Ա. ԳԼՈՒԽ

—•—

ՊԼԵՀՎԷԻ ՄԱՀԱՓՈՐՁԸ

Կիսովին գոց իր աչքերուն փայլը պղտորեր էր։ Փորին մօտ, մարմնին վրայ արեան գիծ մը, որ տարածուելով ոտքերուն տակ կազմեր էր կարմիր լիճ մը։ Ծռեցայ Սազոնովի վրայ եւ աչքերս երկար յառեցի իրեն։ Յանկարծ մտածեցի թէ մեռած է։ Նոյն պահուն ետեւէս լսեցի ձայն մը։

— Հապա նախարա՞րը։

Կ'ըսէին թէ նախարարը անցաւ գընաց։

Այն ատեն եզրակացուցի, որ Պլեհվէ ողջ է եւ Սազոնով սպաննուած։

Միշտ հակած կը մնայի Սազոնովի վրայ, երբ ինծի մօտեցաւ ոստիկանական սպայ մը, բոլորովին տժգունած, կզակը դողդղուն։

Ինչպէս ետքէն իմացայ, Պերեպելիցին էր։ Լաւ կը ճանչնար զիս, տնօրէնն եղած ըլլալով այն բանտին, ուր կեցուած էի անգամ մը։ Այդ պահուն մէկէն ի մէկ չճանչցանք զիրար, բարեբախտաբար։

Դողդղալին շարժելով իր ձեռքերը ձեռնոցներով, ինքնակորոյս, ըսաւ ինծի աճապարանքով.

— Հեռացէք, պարոն, հեռացէք։

Ես դարձայ, եւ ուղղուեցայ, սալայատակին մէջտեղէն, դէպի Վարշաւայի կայարանը։

Հեռացած ատենս, չտեսայ որ Սազոնովէն քանի մը քայլ անդին, նախարարական խորտակուած կառքին բեկորներուն միջեւ, փռուած էր Պլեհվէի մարմինը, բզիկ բզիկ։

Դիմացէս կուգար բազմութիւն մը, որ կը հասնէր Օպվոտնոյի Ջրանցքին կողմէն, — բազմութիւն մը ոստիկաններու, կոմինարի փոշիով ծածկուած կրծկալները իրենց վրայ։ Այս մարդիկը աղաղակներ կ'արձակէին։ Իսկ ուրիշներ կը վազէին մայթերուն վրայէն։ Անցայ այս ամբոխին մէջէն։ Մէկ բան միայն կը մտածէի.

— Պլեհվէ ողջ է եւ Սազոնով մեռած։

Երկար ատեն, երկար ատեն թափառեցայ քաղաքին մէջ, մինչեւ որ մեքենաբար հասայ Արհեստագիտական կաճառին առջեւ։ Դուլեբով այնտեղ էր տակաւին։ Ինծի կը սպասէր։ Նստայ իր կառքը։ Ինծի դարձաւ.

— Ի՞նչ եղաւ։

— Պլեհվէ ողջ կը մնայ։

— Հապա Սազոնո՞վը։

— Մեռած։

Դուլեբովի աչքերը դարձան տարօրինակ ձեւով մը։ Եւ յանկարծ դող մը բռնեց իր երեսը։ Բան մը չըսաւ։ Քանի մը վայրկեան յետոյ, դարձաւ ինծի.

— Հիմա ի՞նչ պիտի ընենք։

— Ժամը 4ին պիտի վերադառնանք այնտեղ։

Գլխով այո ըսաւ։

Շարունակեցի.

— Ժամը 3ին ձեզի պիտի տամ ռումբ մը։ Ճիշդ 3ին գտնուեցէք Արհեստագիտական կաճառին առջեւ։

Ցետոյ բաժնուեցայ իրմէ եւ գացի Եուսուպովի պարտէզը, ուր, ձախողութեան պարագային, հաւաքուած պիտի ըլլային ողջ մնացած ռմբաձիգները։

Կը կարծէի թէ ամէնքն ալ ձերբակալուած չեն, թէ իրենց ռումբերը կարելի է գործածել տակաւին։ Կ'ուզէի նոր մահափորձ մը կատարել Պլեհվէի վրայ, երբ Պետերհոֆէն վերադառնար արքունական իր բնակարանը։ Գիտէի որ ցարին քովէն ընդհանրապէս կը վերադառնար ժամը 3—4ի ատենները։ Այս անգամ ռմբաձիգները պիտի ըլլային Դուլեբով, ես եւ այն ընկերները, որոնք ողջ էին եւ ազատ։

Մարդ չգտայ Եուսուպովի պարտէզին մէջ։

VII

Կալիայեւ կը քալէր Սազոնովի ետեւէն, միշտ պահելով հեռաւորութիւնը, որ ճշդուած էր, 40 քայլ։ Երբ Սազոնով հասաւ Օբվոդնոյի Ջրանցքի կամուրջին, Կալիայեւ դիտեց որ յանկարծ փութացուց քայլերը։ Հասկցաւ որ Սազոնով նշմարած էր նախարարին կառքը։ Երբ Պլեհվէ հասաւ Սազոնովի մօտ, Կալիայեւ կամուրջին վրայ էր արդէն։ Ատկից ականատես եղաւ պայթումին։ Տեսաւ որ օդը ելաւ նախարարին կառքը։ Կանգ առաւ անորոշութեան մէջ։ Պլեհվէ սպաննուեցա՞ւ։ Ձէր գիտեր։ Պէ՞տք էր թէ ոչ նետել երկրորդ ռումբը։ Երբ այսպէս կեցած էր կամուրջին վրայ, արիւնաթաթախ ձիեր, կառքի անիւներու կտորուանքները իրենց ետեւէն, սրարշաւ անցան իր առջեւէն։ Ամէն կողմէ մարդիկ կը վազէին։ Տեսնելով որ կառքէն հետք չէ մնացած, բայց միայն անիւներ, Կալիայեւ հասկցաւ որ Պլեհվէ սպաննուած է։ Այն ատեն դարձաւ գնաց Վարշաւայի կայարանին կողմը եւ յամրաբար ուղղուեցաւ Սիկորսկիի գտնուած վայրը։ Ճամբան, կառապան մը կեցուց զինք.

— Ի՞նչ պատահեցաւ այն կողմը։

— Ի՞նչ գիտնամ։

— Ի՞նչպէս, չէ՞ս գիտեր։

— Ի՞նչպէս գիտնայի։ Կ'ըսեն թէ թնդանօթ մը կը փոխադրէին, պայթեր է։

Կալիայեւ իր ռումբը խեղդեց լճակին մէջ եւ, ինչպէս որոշուած էր, կէսօրուան շոգեկառքով Պետերբուրգէն հեռացաւ գնաց Կիեւ։

Ն. պայթումը լսեց ետեւի կողմէն։ Ապակիի կտորուանքներ ինկան գլխուն։ Համոզուելէ յետոյ թէ Պլեհվէ չի վերադառնար ետ, ինք ալ ջուրը նետեց ռումբը եւ հեռացաւ Պետերբուրգէն։

Սիկորսկի, ինչպէս կը [...] չկրցաւ լաւ դուրս գալ։ [...] Պետրովսկի պարտէզին մօտէն [...] թիավարի նաւ մը վարձելու եւ [...] դէպի Նեւայի գետաբերանը, [...] Հանքային վարժարանին մօտէն [...] ւակ մը, թոյլ տալով որ [...] զինք անցընէ Նեւայէն։ Եւ նաւ[...] րին աչքերուն տակ, յածանա[...] քանի մը մեթր հեռու, ջուրը նե[տեց] իր ռումբը։ Նաւավարը, որ [...] հարցուց թէ ինչ էր նետածը։ [...] պատասխան, Սիկորսկի կ'երկար[...] բուբլի։ Այն ատեն նաւավարը [...] կ'առաջնորդէ պահականոց։ [...] ատեն չյաջողեցան գտնել Սիկոր[սկիի] ռումբը, եւ Պլեհվէի սպան[ութեան] մէջ անոր մասնակցութեան մա[սին] բեք փաստ չունեցան, մինչեւ որ [...] մը, — արդէն աշուն էր, — կոմ[...] ձկնորսները իրենց ուռկանին մէջ [...] տան զայն եւ տարին Բալտեան [...] ծարանը։

(Շարունակելի)

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ՇԱԲԱԹ 29 ՅՈՒԼԻՍ 1933

29 Juillet 1933

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

9րդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2251

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՍԹԱՓՈ՞ՒՄ...

Վերջերս ուշագրաւ ճառ մը խօսեցաւ Պ. Ա. Խանջեան, Հայաստանի կուսակցական — իրական — վարիչը, ուսուցիչներու համագումարին մէջ։

Թերթերը հրատարակեցին այդ ճառին ամփոփումը։ Բայց, անհրաժեշտ է աչքի առջեւ ունենալ անոր բնագիրը, ամբողջական գաղափար կազմելու համար։

Հակառակ իր ակներեւ հակասութեանց, խորապէս գնահատելի է այդ բանախօսութեան ոգին։

Գնահատելի մանաւանդ անոր համար որ, Հայաստանի Կեդր. Կոմիտէին քարտուղարը անգամ մըն ալ եւ աւելի ուժգնօրէն կը ծառանայ «մեծպետական» յաւակնութեանց դէմ.

— «Մենք պայքարում ենք մեծապետական շովինիզմի դէմ, որ ձգտում է նսեմացնել փոքր ժողովուրդների կուլտուրական զարգացման, ազգային ձեւով զարգացման վճռական նշանակութիւնը, որ վերից վար, արհամարհանքով է նայում փոքր ժողովուրդների կուլտուրական շինարարութեան խնդիրների վրայ, որ, ուրիշ խօսքով, արտայայտելով նախկին իշխող ազգութեան տիրող դասակարգերի իղձերն ու ձգտումները, աշխատում է փաստօրէն պահել եւ ամրացնել այն անհաւասարութիւնը որ մինչեւ յեղափոխութիւնը տիրում էր իշխող ազգութեան եւ ճնշուած ազգութիւնների միջեւ»։

Այս երկարապատում նախադասութեամբ եւ յաջորդ խօսքերով Պ. Խանջեան կը մատնանշէ վտանգ մը որ իրական է, որ կը տեւէ տակաւին եւ որուն դէմ անհրաժեշտ է կենալ արթուն եւ գործօն.

— «Մենք, ընկերներ, աւելի բարձր զգաստութեամբ (արթնութեամբ) պէտք է շարունակենք պայքարը մեծապետական շովինիզմի արտայայտութիւնների դէմ, պէտք է աչալուրջ հսկենք, որպէսզի մեծապետական շովինիզմի «հերոսները» չկարողանան ազդեցութիւն ունենալ մեր կուլտուրական շինարարութեան որ եւ է բնագաւառում»։

Ճառախօսը, այս առթիւ, կը յիշէ փաստեր, որոնք թէեւ ծիծաղելի են, բայց ամբողջական գաղափար չեն տար բուն վտանգի մասին։

Օրինակ, երբ Պետական Հրատարակչականը տպեր է Դուրեանի գործերը, գտնուեր են մարդիկ, «նոյն իսկ ... կոմունիստներ որոնք փորձ արին սունւոլ գիմաւորել այդ գործը»։

Տակաւին քանի մը տարի առաջ, մարդիկ — այսինքն կոմունիստներ — ագիտօրէն, անպատկառօրէն կը ծաղրէին անցեալ մշակոյթի ո՛ր եւ է ժառանգութիւն եւ հաւատաքննական ատեաններու առջեւ կը քաշէին վաստակաւոր բանաստեղծներ եւ լեզուագէտներ։

Այսօր պէտք է մխիթարուիլ որ, Ստալինի հայ լիազօրը հրապարակաւ ճառ կը խօսի անցեալ մշակոյթի ժառանգութեան վրայ, կը ճշդէ անոր ուսումնասիրութեան արժէքը, «մարքս — լենինեան գնահատման» ենթարկելու պայմանով։

Պ. Խանջեան կը խոստովանի որ, ժամանակ մը աւելորդ է համարուած «մեր անցեալի, մեր պատմութեան ուսումնասիրութիւնը»։ Նոյն իսկ, դպրոցական ծրագիրներէն դուրս են ձգած «մեր անցեալի, մեր ժողովրդի պատմութեան դասաւանդութիւնը»։

Այս կոպիտ սխալը դարմանուած է այս տարի միայն։

— «Մենք ուղղում ենք այդ սխալը, մենք առաջարկեցինք Լուսժողկոմատին այս իսկ ուսումնական տարուանից մտցնել Հայոց պատմութիւնը՝ մարքս - լենինեան լուսաբանութեամբ, որպէս դպրոցների դասաւանդման կարեւոր առարկաներից մէկը»։

Ուրեմն, տարիներով մեծապետական իմաստակութեանց սպասաւորելէ յետոյ, Հայաստանի վարիչները նոր են արթնցած։ Այսինքն, մեծապետական վտանգը այնքան սպառնալից համեմատութիւններ առած է որ, այժմ ինքնապաշտպանութեան լաստեր կը փնտռեն։

Ոչի՛նչ։ Գոհ ըլլանք որ աւելի չէ ուշացած սթափումը։ Ու մանաւանդ մաղթենք որ վաղը, ուրիշ Խանջեան մը չքանդէ հաստատուած բարեփոխումը, միշտ խօսելով յանուն Լենինի եւ Ստալինի։

Իր ամէն մէկ խօսքն արտասանած ատեն, Պ. Խանջեան վկայ կը կանչէ Ստալինը։

Դժբախտաբար, թէ Լենինի եւ թէ Ստալինի պատգամներուն մեկնութիւնը շատ կը նմանի Գուրանի մեկնութեան։

Կ՚ուզէինք հաւատալ թէ Հայաստանի Կեդր. Կոմիտէին քարտուղարը բոլորէն աւելի լաւ սերտած, իւրացուցած եւ մարսած է իր վարպետին միտքերը, երբ այնքան համարձակօրէն կը ձաղկէ ոչ միայն «մեծպետական շովինիզմը», այլ եւ «կեղծ ինտերնացիոնալիզմ»ը։

Այս երկու հիմնական չարիքներուն դէմ չէ՞ որ ուղղուած է Դաշնակցութեան ալ կրակը, տարիներէ ի վեր։ Եւ մանաւանդ այսօր։

«Կեղծ ինտերնացիոնալիզմ»ի գինուորեալները չէի՞ն որ, անտեսեցին նոյն իսկ Լենինի խորհուրդները, գիւղատնտեսական Հայաստանը ձեւելով անծայրածիր Ռուսաստանի վրայ։

Անոնք չէի՞ն որ ռուսական կարմիր դօտին փաթթեցին հայ հինականին ոչ թէ մէջքին, այլ վզին, երկիրը վերածելով մարգադաշտի մը։

Լաւ կ՚ըլլար որ Խանջեանները աւելի սատկացնէին իրենց կրակը այս ներքին ճակատին դէմ,— հանդիստ ձգելով գաղութները։

«Կեղծ ինտերնացիոնալիզմ»ն է բուն թշնամին, կարմիր շապիկով եւ մեծպետական «փափախ»ով։

Կը խօսինք տակաւին, մօտէնոյն ատեն վերլուծելով Պ. Խանջեանի ճառին երկրորդ մասը։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Տարօրինակ դէպք մը Իրաքի սահմանին վրայ

1300 ԶԻՆԵԱԼ ԱՍՈՐԻՆԵՐ ՍՈՒՐԻԱ Կ՚ԱՆՑՆԻՆ

ՖՐԱՆՍԱՑԻՆԵՐԸ ԿԸ ՄԵՐԺԵՆ, ԻՐԱՔՑԻՆԵՐԸ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԵՆ ՅԱՆՁՆԵԼ ԶԷՆՔԵՐԸ

Պաղտատէն կը հեռագրեն «Թայմզ»ի, յուլիս 26 թուականով.—

Արտակարգ վիճակ մը յառաջ եկած է Իրաքի հիւսիսային սահմանագլուխին վրայ։ Մէկ շաբաթ առաջ, 1300 սպառազէն Ասորիներ ձգեցին իրենց բնակած լեռները եւ Տիգրիսը անցնելով Ֆէյշ Խապուրէն մտան սուրիական հողը, հոն հաստատուելու համար։ Ասոնք հասան անակնկալ կերպով եւ առանց կատարելու սահմանային սովորական գործողութիւնները, այնպէս որ Ֆրանսացիները թոյլ չտուին աւելի յառաջանալ եւ պահանջեցին իրենց երկիրը դառնալ։

Երբ Ասորիները փորձեցին վերադառնալ, տեսան որ իրաքեան զօրքեր բռնած են Տիգրիսի իրաքեան ափը։ Իրաքցիները պահանջեցին զէնքերը յանձնել, որպէսզի կարենան վերադառնալ։ Ասորիները մերժեցին, յայտարարելով որ եթէ զինաթափ ըլլան, խաղալիք պիտի դառնան դրացի Քիւրտերուն որոնց հետ պայքար ունին դարերէ ի վեր։ Միեւնոյն ատեն օգնական ուժ կը ղրկուի իրաքեան զօրամասին որ բռնած է գետին ռազմագիտական դիրքերը։ Ասորիները նստած են գետին միւս ափը։ Ջանքեր կ՚ըլլան Պաղտատի անգլիական գործակատարինմիջամտութեամբ խաղաղօրէնկարգադրելու այս փափուկխնդիրը։ Ասորիները կ՚ըսեն թէ իրենց վիճակը յուսահատական է, որովհետեւ չեն կրնար իրենց կիներուն եւ ընտանիքներուն քով դառնալ, մինչեւ որ չյանձնեն իրենց հրացանները. իսկ առանց զէնքի կը վախնան որ արագօրէն բնաջնջուին իրենց դարաւոր թշնամիներուն կողմէ։

Լոնտոնի Խորհրդաժողովին փակումը

ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՃԱՌԵՐ, ԱՊԱՑՈՒՑԱՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ ԺՈՂՈՎԻՆ ՍՆԱՆԿՈՒԹԻՒՆԸ

Ինչպէս գրած էինք, յուլիս 27ին անորոշ ժամանակով յետաձգուեցաւ համաշխարհային տնտեսական խորհրդաժողովը, որ բացուած էր Լոնտոնի մէջ, անցեալ յունիս 12ին.

Փակման արարողութիւնը կատարուեցաւ ճառերու տեղատարափով մը,— 15 հատ։

Առտուան ժամը 10ին Պ. Մաքտոնըլտ իբրեւ նախագահ բացաւ նիստը, յայտարարելով թէ ժողովը պէտք է վերջանայ մինչեւ 5.30։ Ժամանակ շահելու համար, առաջարկեց որ անգլերէն եւ ֆրանսերէն ճառերը չթարգմանուին, քանի որ յաջորդ օրը թարգմանութիւնները պիտի երեւան խորհրդաժողովի պաշտօնաթերթին մէջ։

Յետոյ կարգով խօսք առին գլխաւոր պատուիրակները։ Ամերիկեան պատուիրակը յայտարարեց թէ ճիշդ է որ մեծ բաներ չեղան, բայց գետինը հարթուեցաւ։ «Այժմ գիտենք աշխարհի տնտեսական եւ ընկերային վիճակը»։ Անգլիոյ պատուիրակը, Պ. Չէմպըրլէն խոստովանեցաւ թէ մեծապէս յուսախաբ եղան որ խորհրդաժողովը այսքան քիչ արդիւնք տուաւ։ «Կը յուսայինք, օրինակ, թէ ժողովը պիտի կրնար ձեւակերպել միջազգային գործողութեան մը սկզբունքները, գիներու բարձրացման համար։ Դժբախտաբար հանգամանքները թոյլ չտուին ուրիշ բան ընել եթէ ոչ մակերեսէն քննել այս կենսական խնդիրները։ Բայց, աւելորդ է մեղադրանքներ տեղացնել։ Խոստովանինք թէ հանգամանքները աւելի զօրաւոր եղան քան մեր ուժը եւ պէտք է սպասենք աւելի նպաստաւոր ժամանակներու, վերսկսելու համար աշխատանքները։

Իտալիոյ պատուիրակը (ելմտական նախարար, ինչպէս միւս երկուքը), շեշտեց թէ իր երկիրը ամուր կառչած է ոսկեվճարի դրութեան։ «Մեր աշխատանքին գլխաւոր դժուարութիւնը երեւան եկաւ դրամական հարցին մէջ։ Արդ, ազգերու կեանքին մէջ, որ եւ է դրական գործունէութիւն անջատօրէն չի բանիր։ Միջազգային յարաբերութիւնները հիմէն վերի վայր կը շրջուին, երբ կարելի չէ արժէքները հաշուել հաստատուն դրամով մը։ Մենք չենք հաւատար առաձգական դրամի մը, ոչ ալ կառավարութեանց կամքով ղեկավարուած դրամական դրութեան մը»։

Նոյն տեսակէտները պաշտպանեց Պելժիոյ ներկայացուցիչը։ Գերմանական պատուիրակը ըսաւ.— «Խորհրդաժողովը ձախողեցաւ. ան որ եւ է համաձայնութեան չյանգեցաւ։ Այսօր կարծիքները աւելի բաժնուած են քան առաջ»։ Խորհրդային պատուիրակը կոպտօրէն քննադատեց խորհրդաժողովը, անոր աշխատանքները հաւասարեցնելով զերոյի։ Այս առթիւ, դատապարտելով դրամատիրական կարգերը, վախ յայտնեց որ տնտեսական ազգայնականութիւնը նոր պատերազմի մը յանգի։ Փոքր համաձայնութեան ներկայացուցիչը յայտնելով իրենց կրած յուսախաբութիւնը, շեշտեց արեւելեան Եւրոպայի պետութեան աւելի սերտ գործակցութեան անհրաժեշտութիւնը։

Վերջին երկար ճառը խօսեցաւ Պ. Ժորժ Պոնէ, Ֆրանսայի ելմտական նախարարը։ Միջանկեալ կարդացուեցաւ Պ. Րուզվէլթի մէկ գիրը՝ ուղղուած Պ. Մաքտոնըլտի։ Մ. Նահանգներու նախագահը արդարացնելով իրենց տնտեսական քաղաքականութիւնը, ձախողած չի նկատեր խորհրդաժողովը եւ յոյս կը յայտնէ թէ յառաջիկային կարելի պիտի ըլլայ գործնական արդիւնքներու յանգիլ։

Ֆրանսայի ներկայացուցիչը իր ճառին մէջ վեր հանելով խորհրդաժողովին բարոյական ազդեցութիւնը եւ 64 ազգերու անկեղծ ճիգերը, խոստովանեցաւ թէ ժողովը չկրցաւ լուծել հիմնական խնդիրը,— դրամներու ամրացումը։ Այս առթիւ, կրկին շեշտեց ոսկեվճարի հաւատարիմ պետութեանց քաղաքականութեան բարիքները եւ յոյս յայտնեց թէ շատ չանցած միւսներն ալ պիտի յանգին այս եզրակացութեան։

«Հուսկ բանք»ը խօսեցաւ Պ. Մաքտոնըլտ, որ անգամ մըն ալ շեշտեց թէ խորհրդաժողովը վերջնականապէս չի փակուիր, այլ պարզապէս կը յետաձգէ իր աշխատանքները։ «Ժողովը կը յետաձգենք ոչ թէ անոր համար որ յաղթուած կամ վհատած ենք, այլ որովհետեւ յանձնախումբերը աւելի երկար ժամանակի պէտք ունին, իրենց խորհրդակցութիւնները շարունակելու եւ եզրակացութիւնները խորացնելու համար»։

Յետոյ ձեռամբարձ քուէարկութեամբ ընդունուեցաւ տեղեկագիրը եւ բանաձեւ մը որ գիւանին իրաւասութիւն կուտայ խորհրդաժողովը նորէն հրաւիրելու, երբ որ յարմար դատէ։

Այնուհետեւ տեղի ունեցան փոխադարձ շնորհաւորութիւններ։ Մասնաւորապէս շնորհակալութիւն յայտնուեցաւ Պ. Մաքտոնըլտի, որ այնքան համբերութեամբ կատարեց նախագահի պաշտօնը։ Շնորհակալութիւն յայտնուեցաւ նաեւ Լոնտոնի Լորտ քաղաքապետին, որ 200,000 ֆրանքի հացկերոյթ մը սարքած էր 850 հիւրերու համար...

Ժողովը փակուեցաւ իրիկուան ժամը 4.37ին։

Բորոտներու ապստամբութիւնը Ռումանիոյ մէջ

ԱԹԷՆՔԻ ՄԷՋ ԱԼ ԾՈՄ ԿԸ ՊԱՀԵՆ

Պուքրէշէն կը հեռագրեն.— Երեքշաբթի օր ըմբոստութիւն մը ծագեցաւ Իսակչէայի ուրկանոցին մէջ։ Բորոտները գրաւեցին ամէն բան եւ գերի վարեցին բժիշկները, հիւանդապահներն ու պահակները։ Ըմբոստութեան պատճառ կը համարուի ամենօրեայ հացաբաժնի անբաւականութիւնը։ Պաշտօնեաները բանտարկէլէ յետոյ, բորոտները ժողով գումարեցին եւ որոշեցին քանի բորոտներէ կազմուած պատուիրակութիւն մը ղրկել կառավարութեան, ընկերակցութեամբ բժշկապետին, արդարութիւն պահանջելու համար։ Բորոտներուն երեւումը քաղաքին մէջ՝ աննկարագրելի խուճապի մատնեց ժողովուրդը։ Ամէն մարդ կը փախչէր կարաւանին առջեւէն։ Միեւնոյն ատեն բորոտները կը պոռային եւ կը սպառնային, ինչ որ կը սաստկացնէր խուճապը։

Ոստիկանները հազիւ կրցան ազատել բժշկապետը եւ ձերբակալել բորոտները, որովհետեւ մարդ չէր համարձակեր դպչիլ։ Վերջապէս կարելի եղաւ վերահաստատել խաղաղութիւնը։

Իսկ Աթէնքէն հասած հեռագիր մը կ՚ըսէ.— Զորս օրէ ի վեր Աթէնքի պատսպարանին բորոտները ծոմ հռչակած են, պահանջելով դեղ մը որ իբրեւ թէ կը զլացուի։ Հաստատութեան վարչութիւնը չուզեր տրամադրել այդ դեղը, վստահութիւն չունենալով անոր օգտակարութեան մասին։

Թուրքիոյ կրթ. գործավարը պիտի խեղդուէր

Պոլսէն կը հեռագրեն թէ Րէշիտ Կալիպ պէյ, կրթական գործավարը, մազ մնաց որ խեղդուէր չորեքշաբթի օր, երբ կը լողար Մոտայի բացերը, իր երեք զաւակներուն եւ երեք եղբօրորդիներուն հետ։ Նաւակը շրջեցաւ և գործավարը ջուրին մէջ մնաց տասը վայրկեան, վեց մանուկներուն հետ որոնք բոլորն ալ իրեն կառչած էին։ Կարելի եղաւ ազատել ճիշդ այն պահուն երբ ուշաթափ եղած էր եւ պիտի ընկղմէր։

Ազգային վերակազմութեան պայքար Մ. Նահանգներու մէջ

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՆՈՒԱԶԻ

Յառաջիկայ շաբաթներու ընթացքին բանուորներ դուռէ դուռ պիտի պտտին, առաջարկելով ընդունիլ նախագահական ծրագիրը՝ ազգային վերակազմութեան մասին (յաւելում աշխատավարձի եւ կրճատում աշխատանքի ժամերու)։ Այս բանուորներուն համար պատրաստուած են կապոյտ արծիներ՝ իբրեւ խորհրդանշան։ Աւելի քան 13,000 հայրենասիրական կազմակերպութիւններ պիտի մասնակցին պայքարին։ Ամէն նահանգի մէջ կառավարիչը նախագահ մը պիտի նշանակէ, այդ կազմակերպութիւնները վարելու համար։ Գործադիր մարմիններ պիտի կազմուին ամէն քաղաքի մէջ, նախագահութեամբ «զօրավար»ի մը, եւ աջակցութեամբ կին - զօրավարի մը եւ երեք գնդապետներու։ Ասոնց մէկուն պաշտօնը պիտի ըլլայ նշանակել պայքարի գործիչները, եւ գործազուրկները արձանագրելով, դասաւորել համաձայն իրենց ընդունակութեանց։ Ուրիշ գնդապետ մը պիտի զբաղի յայտարարութիւններով եւ երրորդ մը ճառախօսներ պիտի ճարէ։ Բազմաթիւ հազարապետներ եւ հարիւրապետներ պիտի լրացնեն ազգային վերակազմութեան բանակին շարքերը։

⁂ Առեւտրական նախարարութիւնը կը ծանուցանէ թէ մօտ երկու միլիոն գործազուրկներ գործ գտած են ապրիլ 1էն ի վեր եւ թէ գործարաններու արտադրութիւնը աւելցած է հարիւրին 45 համեմատութեամբ։ Աշխատանքի դաշնակցութիւնը հազիւ մէկուկէս միլիոն կը հաշուէ գործ գտած բանուորներուն թիւը։

⁂ Յառաջիկայ շաբթու կարեւոր խորհրդակցութիւն մը պիտի կատարուի, մէկ միլիառ տոլարի փոխառութիւն մը կնքելու համար։

«Դաւաճանական արարքներ» Թուրքիոյ դէմ

ԹՈՒՐՔ ԹԵՐԹԵՐԸ ՆՈՐԷՆ ՍՈՒՏ ԻՐԱՒ ԻՐԱՐ ԿԸ ԽԱՌՆԵՆ ՔՐՏԱԿԱՆ ՇԱՐԺՄԱՆ ԱՌԹԻՒ

«Միլլիէթ» կը գրէ, «Պատռուած վարագոյրներ» խորագրին տակ (24 յուլիս).

— Տակաւ առ տակաւ երեւան կը հանուի ներքին կողմը այն սարքին անձերուն որոնք թրքական հողերուն դաւաճանելէ վերջ փախչելով, մեր սահմաններէն դուրս Հօյպուն - Դաշնակ, Խիլաֆէթ, Տէմօքրաթ, Սալահիէյէ եւ ուրիշ հարիւրաւոր անուններու տակ խումբեր կազմած եւ սահմաններուն վրայ իրենք իրենց վիճակին ապրող հարիւրաւոր գիւղերը եւ գիւղացիները «փէրիշան» ըրած են։ Անոնք որ ատեն մը Քիւրտերը զատելով, զանոնք մերթ Հայ, մերթ Պարսիկ եւ մերթ ալ նեստորական ըրած են, հիմա դարձեալ իրենց լեզուով ու գրչով կը թուեն անոնց թուրք ըլլալը եւ Թուրքերու դէմ գործած արարքները։ Այս գործին մասին գրուած հազարաւոր գիրքերն ու գրութիւնները թուելն իսկ երկար կ՚ըլլայ։ Վերջերս, Սուրիոյ մէջ Մէսուտ Ֆանի ստորագրութեամբ հրատարակուած է գիրք մը որ կը յայտնէ թէ Քիւրտերը հարազատ Թուրք են։ Սուրիական թերթերը երկարօրէն կը խօսին այս գիրքին մասին։ Հալէպի մէջ հրատարակուող Թուրք թերթ մը թարգմանած է այս գիրքին մէկ երկու էջերը զորս կ՚արտատպենք հոս ամփոփ կերպով, առանց անոնց վրայ բան մը աւելցնելու։

Արարատի ապստամբութեան միջոցին, կրակը հրահրելու համար անգլ. գործակալներու կողմէ թափուած ջանքերը միշտ խնդրոյ առարկայ կ՚ըլլային։ Արդարեւ, այս գործակալները քիւրտ-հայ քաղաքական մերձեցման մը դրդիչները եղած են էին։ Անգլիացի հարիւրապետ Մօտ Փօլտ, այդ նպատակով Պաղտատի մէջ այս երկու ազգերուն պատկանող կարգ մը անձեր հաւաքելով, կարճ վիճաբանութենէ մը վերջ որոշած էին կազմել քիւրտ-հայ միութիւն մը, Հօյպուն, այսինքն Անկախութեան անունին տակ։ Այս միութիւնը պիտի պատրաստէր քրտական շարժումը եւ ազգային գոյն մը պիտի տար անոր, եւ

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

«ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ – ՆՈՅԵՄԲԵՐ»

(Տարեգիրք, 1932 Երեւան)

Ա.

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԴԻՏՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Անասելի տանջանք է Հայաստանից եկած գրքերի ու թերթերի ընթերցումը.— Գրեթէ միշտ թափթփած, փնթի տպագրութիւն, գորշ ու անպէտ թուղթ, չինաքարբառ հայերէն: Մըկանների ու մտքի արտակարգ լարում է հարկաւոր կարդալու եւ մի բան հասկնալու համար:

Այս տեսակէտից «Հոկտեմբեր – Նոյեմբեր» տարեգիրքը հաճելի բացառութիւն է կազմում. թուղթը թղթի նման, տպագրութիւնը համեմատաբար մաքուր, պատկերները կարելի է որոշել երբեմն շատ յստակ: Մի խօսքով, կարծես Երեւանում տպուած չլինի: Աւելի քան 650 լայնախտ էջերը կարելի է թերթել ու հաճոյքով աչքէ անցընել:

Տարեգրքի խմբագիրները՝ Ե. Զարենց, Ակսէլ Բակունց եւ Ե. Զուրար, ունենալով իրենց տրամադրութեան տակ նիւթական առատ միջոցներ, բազմաթիւ աշխատակիցներ եւ Պետհրատի մեքենայական կազմը, ջանք չեն խնայել Տարեգրքի արտաքինն ու ներքինը ճոխ դուրս բերելու համար: Եւ Հայաստանի պայմաններում այդ նրանց յաջողուել է. Տարեգիրքը կարելի է ցոյց տալ Եւրոպացումն էլ եւ չամաչել:

Արտաքինը, ինչպէս ասացինք, համեմատաբար լաւ թուղթ, մաքուր տըպագրութիւն, ճաշակաւոր զարդանըկարում Կոջոյեանի պէս շնորհալի նկարչի կողմից, բազմաթիւ նկարներ, կոմունիստական Ողիմպոսի մեծաւորների, շէնքերի, մտքի եւ բազուկի աշխատաւորների, Երեւանի գունաւոր յատակագիծը եւն.:

Ներքինը՝ նիւթերի առատութիւն, պէսպիսութիւն եւ որոշ խնամք ընտրութեան մէջ:

Եւ ինչ որ արժանի է առանձին ուշադրութեան, համարեա բոլոր յօդուածները գրուած են համեմատաբար մաքուր հայերէնով, մի բան որ անսովոր երեւոյթ է խորհրդային աշխարհում, ուր սկզբի օրերից հէնց հայերէնի տեղ գրուել է չինմաչինեան բարբառը:

Պէտք է ասել, որ սա միայն Տարեգրքին յատուկ չէ. այլ եւս ընդհանուր երեւոյթ է Հայաստանի գրողների համար — լաւ հայերէնով գրելու ճիգը: Պարզ երեւում է, որ մարդիկ սովորում են հայերէն, սկսել են հետեւել դասական հեղինակների լեզուին ու ոճին, դիմում են հայերէն բառարանին: Հայոց գրականութեան համար, ի հարկէ, սա մխիթարական երեւոյթ է: Այսօր միայն լեզուն, արտաքին ձեւը կ'ընդօրինակեն «ձեւով ազգային, բովանդակութեամբ միջազգային» գրականութիւն մշակելու համար, վաղը ուղեն – չուզեն խորքից էլ կ'օգտուեն՝ բովանդակութեամբ էլ ազգային մշակոյթ ստեղծելու համար: Կեանքի տրամաբանութիւնը կարելի չէ անվերջ խախտել:

Տարեգրքում նկատելի է մի ուրիշ պարագայ, մանաւանդ, գրական բաժնում, որ նոյնպէս վերջերս ընդհանուր երեւոյթի տպաւորութիւն է թողնում եւ կարծես որոշ վերադարձ է յատկանշում դէպի 1927ից առաջ տիրող մըտայնութիւնը: Իշխողն, ի հարկէ, դարձեալ «ընկերային ապսպրանքն» է, այսինքն՝ պատուէրով գրելու դըրութիւնը, բայց, կարծես, հեղինակներին տրուել է արտայայտութեան որոշ ազատութիւն: Տարեգրքում զետեղուած են նիւթեր, որոնց համար դեռ երէկ մարդկանց բանադրում եւ աքսոր էին ուղարկում: Այնպիսի «թեքումներ» կան, որ մարդ սկսում է վախենալ Տարեգրքի խմբագիրների ճակատագրի համար. ի՞նչ է մտածում գրական Չեկան, ի՞նչպէս է թոյլ տալիս այդպիսի թեքումներ ուղղափառ մարքս – լէնինիզմի – ստալինիզմի դաւանաբանութիւնից:

Բնորոշ է մի հանգամանք եւս. Տարեգրքի խմբագիրները համախմբել են խորհրդային սահմաններում մնացած հայ գրագէտների մեծ մասին: Ճիշդ է, ընդհանուր պայմանը խորհրդային իշխանութեան ճանաչումն է, բայց այդ, ի հարկ է, ձեւ է սոսկ: Որոշ «ազատամտութիւն» այս հարցում էլ նըկատւում է, անշուշտ. կամ, աւելի ճիշդ, որոշ ճիգ, որքան կարելի է շատ խորհրդային գրողներ ցուցադրելու: Թո՛ղ այդպէս լինի. ինչքան շատ հին ու նոր գրողներ իրար մօտենան, այնքան լաւ հայ գրականութեան համար:

Ես ընդգծում եմ՝ հայ, որովհետեւ խորհրդային պայմաններում էլ, նոյն իսկ չէկայական բռնատիրութեան ամենամռայլ շրջանում, երբ հայ մշակոյթը միայն բոլշեւիկեան ճամարտակութիւնների միջոց է նկատւում, վերջին հաշուով, հայ գրականութիւն է մշակւում: Հայաստանում, հայ ժողովրդի ծոցում ապրող հայ հեղինակը չի կարող հայ գրականութիւն չմշակել, ինչպէս աղբիւրը չի կարող ջուր չարտադրել: Տարերքի դէմ կարելի չէ անվերջ դիմադրել:

Տարեգիրքը բաղկացած է մի քանի մասերից, որոնք ընդգրկում են Հայաստանի գրականութիւնը, արուեստը, գիտութիւնը եւ ժողովրդական տնտեսութիւնը: Բոլոր բաժինները հաւասար կատարելութիւնն ու արժէքը չունին, բայց ամէն տեղ էլ կայ հետաքրքրական նիւթ Հայաստանի ճանաչման համար: Հատորին կցուած է շուրջ 50 էջ ժամանակագրութիւն՝ սկսած 1920 թ. նոյեմբեր 29ից մինչեւ 1932 թ. նոյեմ. 29: Ժամանակագրութիւնը խիստ միակողմանի է, միտումնաւոր եւ թերի: Միտումն ու միակողմանիութիւնը, սա հասարակ, ընդհանուր երեւոյթ է Տարեգրքի միւս մասերի համար էլ, որովհետեւ խմբագիրներին վերեւից տրուած է յատուկ հրահանգ — փառաւորել կոմկուսն ու խորհրդային իշխանութիւնը եւ սեւացնել հակառակորդներին: Այս պայմաններով կաշկանդուած խմբագիրներն, ի հարկ է, ուզենային էլ՝ չէին կարող անաչառութիւն երեւան բերել: Մնաց որ խորհրդային աշխարհում անաչառութիւնը, սա հասարակ, բուրժուական հասկացողութիւն է:

Ենթադրւում է, որ այս հատորը առաջինն է, եւ այսուհետեւ ամէն տարի հրատարակուելու է մէկ հատոր Տարեգիրք: Ներկայ հատորը ընդգրկում է 10 տարուայ նիւթ եւ այդ պատճառով ընդարձակ է դուրս եկել. յաջորդ տարիները պէտք է լինեն աւելի փոքր:

Տարեգիրքը տպուած է 3000 օրինակ, որից 500ը՝ չքեղ թղթի վրայ: Պէտք է ենթադրել, որ մեր ձեռքի օրինակը չքեղ հրատարակութիւն է:

Այս ընդհանուր դիտողութիւններից յետոյ, անցնենք Տարեգրքի բովանդակութեան:

Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

ԼՈՒՍԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

(Հայաստան եւ Վրաստան)

ԽՄԲ.— Վրացի աջակողմեան գործիչներէն Դաւիթ Վաչնաձէ վերջերս գրքոյկ մը հրատարակած էր «Կովկասեան Հարց»ի մասին: Թարգմանել տալով այդ առթիւ մեր աշխատակցին գրած տեսութիւնը, Պ. Վաչնաձէ մեզի ղրկած է հետեւեալ պատասխանը: Միեւնոյն ատեն կը խոստանայ գրել նաեւ հիմնական հարցի (Թուրքիոյ) մասին:

Կը հրատարակենք իր առաջին պատասխանը, վերապահելով մեր տեսութիւնները.—

«Յառաջ»ի յունիս 27 թիւին մէջ իմ «Կովկասեան Հարց»ը գրքին առթիւ Աշոտ – Արծրունիի շահեկան գրախօսականի մէջ մատնանշուած են գրքի մէջ եղած պատմական սխալները եւ ներկայ կեանքի ոչ – ճիշդ մեկնաբանումը: Մանաւանդ, որ Պ. Արծրունին կովկասեան հարցի ճիշդ բացատրութիւնը կը պայմանաւորէ այդ խնդիրներու ճիշդ լուսաբանումով:

Սիրով կը փորձեմ բացատրել անորոշ կէտերը: Բայց, նախօրօք պիտի յայտարարեմ, որ յարգելի Ա. Արծրունիի կողմէ ինձ վերագրուած սըխալները չեմ ընդունիր: Եթէ իրօք, սխալներ եղած են, անոնք ոչ թէ ինձ կը պատկանին, այլ հայ – վրացական փոխյարաբերութիւններու ներկայ վիճակին:

Գրքին մէջ «Ջաւախեաններու տոհմի» մասին եղած յիշատակումը առած եմ վրացի գրագէտ Շ. Ամիրաջիբիի յօդուածէն, որ իր հերթին քաղուած է վրացական աղբիւրներէ: Պատմական այդ դէպքին ճշդութիւնը պէտք է ստուգել համեմատելով այդ շրջանի հայկական եւ վրացական վկայութիւնները: Սակայն, նկատի ունենալով հեռաւոր անցեալի հայ – վրացական յարաբերութիւնները եւ Վրացիներու Հայերուն օգնելու աւանդական քաղաքականութիւնը, շատ հաւանական է, որ ճիշդ ըլլայ: Մանաւանդ, որ Պ. Արծրունին ինքն ալ կը բերէ Դաւիթ բէկի փաստը, որ «Վըրաստանին եւ Վրացիներու օգնութեամբ է անցած Հայաստան»: Կը խոստովանիմ, որ այդ կարեւոր դէպքն ինձ անծանօթ է եւ մեր հարուստ անցեալին մէջ շատ նման դէպքեր կան որոնք կը մնան անյայտ թէ ինձ եւ թէ Պ. Արծրունիին: Դժբախտաբար, մենք դեռ եւս չենք ձեռնարկած մեր անցեալի ուսումնասիրութեանը: Եւ եթէ Պ. Արծրունին ցաւով կը յայտնէ, որ «մեր երիտասարդութիւնը շատ աւելի բան գիտէ Փարաւոնայի մասին, քան թէ՝ մեր հարեւաններու», ապա պատճառը մեր անցեալն արհամարհելուն մէջ է: Իսկ առոր յանցանքը կ'իյնայ վրացի այն սերունդներուն վրայ, որոնք երեսուն տարիներէ ի վեր, կանակ դարձուցած ազգային անցեալին եւ ուրիշներու ազդեցութեան տակ, իրենց փոքրիկ ժողովուրդները լծելով արդիական ընկերային – քաղաքական ծրագիրներու եւ երիտասարդ սերունդներն ալ չեղելով հայրենի պատմութեան հունէն ու կոտրակելով անոնց բնական միութիւնը, հասցուցին այնտեղ, որ խորտակուեցաւ իրենց ժողովուրդներու ազգային – ազատագրական գործը:

×

Այժմ կը վայելենք այդ վնասակար ընթացքին հետեւանքները: «Իր ցախկապատէն ներս» քաղաքականութիւնը մինչեւ օրս կը շարունակեն կովկասեան ազգութիւններու ղեկավար շրջանակները եւ իւրաքանչիւրն «իր գործը» կը կատարէ «փակ դուռներու» ետեւ: Շնորհիւ անոր որ «մենք անտեղեակ ենք այն բոլորին, ինչ որ կը կատարուի մեր հարեւաններու մօտ», մեր ազգային յարաբերութիւնները չեն ազատագրուած փոխադարձ կասկածէ եւ անիմաստ ու խուլ պայքարէ: Ատոր համար ալ շատ արժէքաւոր են Պ. Արծրունիի խոստովանութիւնները, որ՝ «Եթէ ժամանակին մենք տեղեակ պահած ըլլայինք մեր հարեւանները հայ կեանքին եւ բացատրած ըլլայինք, թէ ներգաղթը տեղի կ'ունենայ հայ ազգային տարրերու ճնշման տակ, այն ատեն Դ. Վաչնաձէն ներգաղթը չէր վերագրեր բոլշեւիկներու յղացումին»:

Եւ իրօք, հայ ազգային շրջանակները ի՞նչու պէտք չզգացին ներգաղթի իրենց ծրագիրը ծանօթացնելու իրենց հարեւաններուն եւ մասնաւորաբար, Վրացիներուն: Չէ՞ որ իրենց հարեւաններէն ոչ ոքի անբնական եւ անարդար չպիտի թուէր որ Հայերը կ'ուզեն իրենց գաղթականները տեղաւորել սակաւամարդ Հայաստանի Հանրապետութեան դատարկ հողամասերուն մէջ: Մի՞թէ Հայերու ներգաղթի գործը կը տուժէր, եթէ հարեւանները նեցուկ հանդիսանային եւ գործնական խորհուրդներով օգնէին իրենց աշխատանքին, Մոսկուայի բոլշեւիկներու կողմէ ստեղծուած կովկասեան քաղաքական ներկայ պայմաններուն մէջ:

Սակայն, հայկական «փակ դուռները» կը լռէին: Իսկ իրենց հարեւաններու դուռներու ետեւ կասկածներ յառաջ կուգային եւ խուլ դժգոհութիւններ կը լսուէին: Եւ անդին, հայկական գործը վրան բաց «կ'իրականացնէին» կովկասեան ազգութիւններու ազատութեան երդուեալ թշնամիները՝ Մոսկովեան գործակալները: Եւ խորհրդային իշխանութիւնը շատ լաւ կրցաւ օգտագործել Հայերու «փակ» ընթացքը:

Պաշտօնական տեղեկութիւններու համաձայն, բոլշեւիկները 12 տարիներու ընթացքին Հայաստան են փոխադրած 15–20 հազար մարդ, որոնք տեղաւորուած են ոչ թէ հողի վրայ, այլ գործարանային բանուորներու մէջ: Այդ ընէին գործը կատարելով, բոլշեւիկները «հոգեբանական» հրաշալի արդիւնքներու հասան: Ապրիլ ամսուն Թիֆլիսէն վրաց թերթերուն ուղարկած թղթակցութիւններու մէջ կը հաղորդուի, թէ այդ գետնի վրայ հայ – վրացական յարաբերութիւնները ծայր աստիճան սրուած են:

«Հայ եւ վրացի բանուորները դանակներու վրայ են: Յարաբերութիւններն այնքան են լարուած, որ ամէն քայլափոխին, անգամ փողոցներու մէջ, պոռթկումներ տեղի կ'ունենան: Թիֆլիսի փողոցներու մէջ յաճախ կը հանդիպիք փոխադարձ ազգային ատելութեան տեսարաններու: Նոյն բանը տեղի կ'ունենայ նաեւ բանուորական կազմակերպութիւններու մէջ («Բրձոլիս Խմա», ապրիլ, 1933):

Կովկասի մէջ հայ – վրացական յարաբերութիւններու մեր օրերու այս պատկերը Պ. Արծրունին պէտք է համոզէն, որ ոչ թէ եւ «անտեղեակ ըլլալով հարցին»՝ հայկական ազգային գործը կը վերագրեմ բոլշեւիկներուն, այլ վերագրողը մեր ազգային յարաբերութիւններու փակ, բորբոսած եւ հեղձուցիչ մթնոլորտն է: Իմ գրքի մէջ ներգաղթի գործը ներկայացուցած եմ այնպէս, ինչպէս որ կը ներկայանայ այնտեղ, Կովկասի մէջ՝ Հայերը շրջապատող հարեւաններու աչքին:

Անկեղծ եւ բացայայտ ծառայելով կովկասեան ժողովուրդներու մերձեցման, միացման եւ ազատագրման գործին, ես հնարաւոր չգտայ լռութեամբ անցնիլ այդ մեծ հարցի մօտէն եւ պարտք սեպեցի զգուշացնել իմ պատմական հարեւաններս թէ ի՛նչպիսի ձեռքերու յանձնուած է հայ ժողովրդի ազգային գործը: Ներկայիս ան կը գտնուի «մուրճի եւ մանգաղի» կնիքին տակ: Յայտնի է, որ մուրճը կը կոտրակէ եւ մանգաղն ալ կը հնձէ: Հայ – վրացական միասնական պայքարի դարերու պատմութիւնը կը վկայէ, թէ թշնամիները Կովկասին տէր դառնալով, նախ կը բաժանէին եւ ապա անարգել կը հնձէին:

Դեռ երէկ էր, որ այդ գործը կը կատարէր «Երկգլխանի արծիւը»՝ մեր սրտէն եւ ուղեղէն արմատախիլ հանելով ազգային համերաշխութեան անհրաժեշտութեան գիտակցութիւնը եւ զգացումը: Այդ գիտակցութեան կորուստով մենք ամէն ինչ կորսնցուցինք: Բայց, մանաւանդ բազմաչարչար հայ ժողովուրդը: Սակայն, այդ մասին, ուրիշ անգամ:

ԴԱՒԻԹ ՎԱՉՆԱՁԷ

Թաւրիզի Հայոց ազգային դպրոցները

ԱՐԱՄԵԱՆ - Ս. ԱՆՆԱՅԵԱՆ

ԹԱՒՐԻԶ.—Յունիս 4ին տեղի ունեցաւ այս դպրոցին տարեվերջի հանդէսը:

Բանի որ շատ ուշ է հանդէսի նկարագրութեան համար, կ'անցնիմ ու՛ մէջբերել տեղեկագրէն.—

ԿՐԹԱԿԱՆ ՄԱՍ.— Դպրոցական պարապմունքը սկսուել են սեպտեմբեր 12ից, իսկ 16ից դասաբանական կանոնաւոր պարապմունքը, որոնք տեւել են մինչեւ մայիս 27ը: Ունեցել են 182 ուսման օր, տարեկան 5447 դասով: Ծրագրային նոր փոփոխութիւններ չեն եղել: Օտար դպրոցների սորբին դասաբանների փակումով, այս տարի աշակերտութեան թիւը զգալապէս աւելացել է: Անցեալ տարի ունեցել են 127 սան – սանուհիներ, իսկ այս տարի 204. տարուան ընթացքում ինքնակամ հեռացել են 18 հոգի եւ տարուան վերջին մնացել են 186 հոգի, որոնցից ճիշդ կէսը՝ 93 հոգին հին են, իսկ միւս կէսը նորեկներ: Աշակերտութեան թուին բոլորովին անհամապատասխան է Արամեան դպրոցի շէնքը, որովհետեւ դասարանները չափազանց փոքր են: Հազիւ 25–30 աշակերտի տեղ լինի, այն ինչ տեղաւորել են իւրաքանչիւրում 33–41 հոգի, իւրաքանչիւր նստարանի վրայ 2ի փոխարէն նստեցնելով 3:

186 աշակերտ – ուհիներից Թաւրիզցի են 119 հոգի (64%), գաւառացի՝ 28 հոգի, իսկ գաղութներից եկած են 45 հոգի: Ծնողների (հօր եւ մօր) խնամքի տակ են գտնւում 162 հոգի, իսկ 27 հոգի որբ են հօրից եւ գտնւում են մօր կամ օտարի խնամքի տակ: Չափազանց անմխիթար վիճակ է ներկայացնում սաների ընտանեկան – տնտեսական վիճակը: Հարուստ ընտանիքի զաւակներ են եւ լաւ պայմաններում են գտնւում միայն 16 հոգի, միջին խաւերի երեխաներ են 92 հոգի չունեւոր ընտանիքի զաւակներ են եւ զուրկ ամէն տեսակի յարմարութիւններից 78 հոգի: Սրանցից շատերը չեն կարողացել հոգալ մինչեւ անգամ իրենց դասական պիտոյքները: Դժբախտաբար դպրոցն էլ ի վիճակի չէ եղել նրանց օժանդակելու: Սաներից 143 հոգի թոշակաւոր: 43 հոգի սկզբից արձանագրուել են ձրիավարժ, որոնց համար հոգաբարձութեան դիմումների շնորհիւ վճարում են բարեբարները: Գանձուած թոշակներն էլ հաւաքուել են մեծ դժուարութեամբ՝ մասամբ ծնողների անբարեխղճութեան, մասամբ էլ տիրող տնտեսական տագնապի պատճառով: Աշակերտութեան առողջական վիճակը բաւարար պատկեր է ներկայացնում: Առողջական են եւ տարուան մէջ չեն հիւանդացել 128 հոգի, ծանր հիւանդացել են 11 հոգի, թեթեւ հիւանդացել են 47 հոգի, որ հետեւանք է անցած ձմրան խիստ ցրտերի: Ծաղկի համաճարակը շրջաններում տարածուած լինելով, Թաւրիզի ազգային դպրոցների վարչութիւններն իրենց սան – սանուհիներին ենթարկել են ծաղկի պատուաստի:

Գ. բաժանմունքից սկսած, աշակերտ – ուհիները, իրենց դաստիարակների ղեկավարութեամբ, գրքեր են ստացել եւ կարդացել տանը: Չորս դասարանների 119 սան – սանուհիները կարդացել են միասին 2143 գիրք, միջին թուով իւրաքանչիւրը 18 գիրք: Բացակայութեան միջին թիւը դասարաններում հասնում է 40–60ի: Դպրոցի ներսում աշակերտութեան կարգապահութիւնը գոհացուցիչ է եղել՝ շնորհիւ դաստիարակների եւ վերակացուների աչալուրջ հսկողութեան: Այդպէս չէ արտադպրոցական կեանքը: Ծնողները հարկ եղած ազդեցութիւնը չունին երախաների վրայ եւ մասամբ էլ անուշադրութեան են մատնում: Թէեւ դպրոցի վարչութիւնը սաներին արգիլել է առանց թոյլտուութեան հանրային վայրեր յաճախել եւ չարժանկարներին ներկայ լինել, բայց շատ ծնողների կողմից այդ որոշումը անտեսւում է: Կան աշակերտներ, որ ամէն շաբաթ մէկ կամ երկու անգամ լինում են սինէմաներում եւ երբեմն էլ ականատես են լինում ոչ ցանկալի նկարների: Այս բոլորին դպրոցը ի վիճակի չէ հետեւելու. աշակերտների արտադպրոցական կեանքի հսկողութիւնը պատկանում է ծնողներին. նրանք էլ պէտք է անշեղ ու անթերի հետեւեն դպրոցի որոշումներին, որով նպաստած կը լինեն մատաղ սերունդի կրթութեանն ու կանոնաւոր դաստիարակութեանը: Դպրոցը եւ ընտանիքը պէտք է համեբաշխ ընթանան եւ ոչ թէ դպրոցի չինածը քանդէ ընտանիքը: Նոյնպէս, ինչպէս եւ տարեկան յառաջդիմութիւնները որոշելիս, դպրոցում տեղի են ունեցել յատուկ ստուգումներ թէ գրաւոր եւ թէ բանաւոր: Զ. աւարտական դասարանը քննական ստուգման է ենթարկուել աւարտական առարկաներից՝ թուաբանութեան, բուսաբանութեան եւ աշխարհագրութեան, ինչպէս նաեւ պարսկերէնի ու Հայոց լեզուի համար՝ 186 աշակերտ – ուհիներից փոխադրւում են 136 հոգի, մընում են 33 հոգի, վերաքննելի են 17 հոգի: Աղջիկների փոխադրութեան համեմատութիւնը 8,4 առ հարիւր աւելի է տղաներից: Փոխադրուողների թիւը պէտք է համարել խիստ գոհացուցիչ եւ անցեալ տարուան յառաջադիմութիւնից 5 առ հարիւր աւելի: Զ. դասարանի 18 սաներից դպրոցի դասընթացը աւարտում են 9 հոգի, իսկ 9 հոգին էլ վերաքննելի են:

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՄԱՍ.— Հոգաբարձութիւնը իր չորսամեայ հաշիւը ներկայացրել է տպագիր, որ դժբախտաբար ձեռքիս տակ չկայ սոյն տողերը գրելիս: Սակայն յիշում եմ, որ հազարից աւելի թուման բաց ունի Արամեան դպրոցը: Ազգային երեք դպրոցները, դրանց հետ միասին եւ Առաջնորդարանը՝ բաց ունին 5—6 հազար թուման, մի գումար, որ կարելի է խոշոր համարել, մանաւանդ որ տարէց –տարի ոչ թէ պէտք է գոցուի այդ բացը, այլ պէտք է աճի, քանի որ ցամքեր են եկամուտ բերող աղբիւրներն ու տուրքերը: Ներկայ դրամական տագնապն ու անգործութիւնը խճճել են պարսկահայութեան գործերը: Շատ մը ասպարէզներում առեւտուրը կանգ է առել եւ պարսկահայ գոհարերող ազգարնակչութիւնը չէ կարող այժմ հանգամանքութիւններով եւ այլ ձեռնարկներով գոցել վերոյիշեալ բացը եւ պահել ու պահպանել նախկին տարիների պէս իր սիրած ու փայփայած դպրոցներն ու այլ մշակութային հիմնարկութիւնները: Մասնաւորապէս Թաւրիզի հայ ժողովուրդը, որ այնքան նախանձախնդիր է իր ազգային հաստատութիւնները պահելու մէջ եւ տասնեակ տարիներ շարունակ չէ խնայել եւ ոչ մի կարգի դրամական օժանդակութիւն, այժմ հազիւ է կարողանում պահպանել իր գոյութիւնը: Այս պայմաններում մեր հնդկահայ բարեբարները յարգելի Պ. Դաւթեանի գլխաւորութեամբ սիրայիր ուշադրութիւն պէտք է դարձնեն եւ Թաւրիզի ազգային հաստատութիւնների վրայ: Բարեգործ Դաւթեանները, որոնք Կալկաթայում, Սպահանում ու Թեհրանում այնքան նուիրաբերութիւններ են արել, կարծում ենք որ չեն գլանայ օգնելու Թաւրիզի պէս գիտակից հայ գաղութին, որ գալարւում է ներկայումս տնտեսական ճգնաժամի մէջ: Սիրում ենք հաւատալ, որ մեծ բարեգործ Դաւթեանը իր անունը յաւերժացնելու համար կ'ապահովէ եւ Թաւրիզի ազգային դպրոցները:

Յ. Ս.

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»ը

Զգեցէ՛ք մեզ հանգիստ

— :-: —

Եռագոյնը հրապարակէն քշելու... խաւեր չարժումը քէմալական... մըն է որ կը փորձուի մեր գլ... թէմալականութիւն է, օրը մէկ ... թիւն քանդելու փորձը:

Անհաւասիկ մարդիկ, որ տասը ... առաջ ոգեւորուած էին հայկա... դրօշով: Մարդիկ՝ որ իրենց ... լսելի դարձնելու համար ճառա... իրենց անարժան գլուխն ապաւէն... տուած են եռագոյնի հովանին, ... սօր նմանը չտեսնուած լրբութեա... հայհոյեն այդ նոյն դրօշին: Մ... որ հայ աշխատաւորի քրտինքով... ուցուած խրճիթ մը, տուն մը ... ելեկտրական մը իբրեւ հրա... ներկայացնելու սովորութիւնն... երբ ան կարմիր գծէն ներս է ... ունեցած, բայց այսօր կը մերժե... գունիլ դրօշ մը՝ որուն կարմիրը ... բողջ ժողովուրդի մը՝ հայ ժողով... դի կէսին արիւնովն է ներկո... Մեզի հետ տարագրուած դրօշ մը ... ամէն Հայու պաշտամունքի առար... պէտք է դառնայ: Դրօշ մը՝ որ ... մարմնացնէ դարերու սորկութե... փրկուած բոլոր սրբութիւնն... ցեղին: Ան կը մարմնացնէ հայ ... տատենչ աշխատաւորին, մարտի... մտաւորականին եւ յեղափոխակա... իղձերը եւ իր ծալքերուն մէջ կը ... զոհերուն աճիւնը: Ան ծնունդն է ... ժողովուրդի եւ հայրենիքի ազա... գրութեան համար ինկածներու ... նին: Ան պատուով վեր կը պահէ ... մայրերուն եւ քոյրերուն անարգ... պատիւը:

Պարոններ, չէք հաւատար մէջ... տաք, միայն թէ մեզ հանգիստ ... գեցէք մեր դրօշակով ու դուք ... պարզելու «ձեր» դրօշակը: Զգ... մեզ հանգիստ մեր դրօշակին ... Մենք պայն հպարտութեամբ կը ... րենք եւ կ'առաջնորդենք հոն՝ ու... գի յանձնուած է ան:

Հոգեկան այսքան թշուառութե... արժանապատուութեան այսքան ... կասի, քիչ անգամ կարելի է հան... պիլ: Մարդիկ կաթողիկոսական ... սրութեան պատգամաւոր ըլ... կուտան իրենք զիրենք եւ մեզի ... առաջարկեն ուրիշ դրօշակ պար... Բայց իրենց առաջարկեցէք որ ... մեր դրօշակն առնեն ու փողոց ... երթան անծանօթ զինուորին ... յարգանքը մատուցանելու: Եթէ ... տեր չեն, եթէ սոսկ հերոսնե... թող իրենք սան առաջին ազգ... ... արգելով իրենց սիրած կարմի... րօշակը նախ իրենց խմբագրա... րուն վրայ: Թող մէկ անգամ ... մար գոնէ, այդքան քաջութիւն ... տան այս ժողովուրդին՝ որուն կ'... չարկեն լքել եռագոյնը: Դէ՛հ, ըն... այդքանը, դուք կեղծ հերոսներ, ... ծովի ալիքներուն յանձնուած ... ներ, դուք չորցած հոգիներ, որ ... ձեր մեռելները կը յարգէք եւ ... անոնց կտակը, դուք ... Լռեցէ՛ք ... նէ այդքան առաքինութիւն ունեն...

Ի տես այդքան գետնաքարշ ... կամութեան, մարդ կ'ապշի կը ... ու մանաւանդ կ'ափսոսայ որ ... թիւնք չենք, իրաւասութիւնը չու... գործերը ընդմիշտ լռեցնելու:

ՍԻՍԱԿ ՍԻՍԼԵԱՆ

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԵՐԿԱԹՈՒՂԻՆԵՐՈՒ ԲԱՐԵԿԱՐԳՈՒՄԸ

— • —

Գրած էինք թէ՝ քանի մը ... կացի մասնագէտներ հրաւիրու... Թուրքիա՝ տնտեսական, ելմտակ... վարչական, հանքերու եւ երկաթ... ղային գործերու բարեկարգում... լուխ հանելու համար: Երկաթ... ներու մասնագէտ Պ. Պէլ երկար ... տարաբերութիւններ ըրած է ձեռն... բիէթի ենկիւրիի աշխատակցին: Ա... րեւ կը խտացնենք կարեւոր մասեր...

Հոս գալէս ի վեր զբաղած եմ երկ... թուղիները, բայց մանաւանդ փոխ... դրութեան գործը քննելով: Այս ... ջինին ուղղութիւնները, երկրին ը... հանուր ակերը հանգամանօրէն կը ... նեմ: Այդ կերպով կը հետապնդե... պատակ մը,— այժմէն հաշուել ... յիշեալ ակերը ապագային ի՛նչ ... մուտ կ'ապահովեն պետական երկ... թուղիներուն: Երկրին եկամու... աւելնալը ընդհանուր ակերուն ե... քերուն բազդատմամբ հետ կապ... ըլլալով, այդ ակերուն եւ հանքեր... արդիւնաւորման կերպը քննել ... գէշ կերպով օգտագործուողներ ... բարելաւել, բնաւ չօգտագործուե... ները օգտագործելու միջոցները ... սին խորհիլ, վերջապէս քնացող ... ութիւնները արթնցնել հարկ ... Մինչեւ այժմ Էնկիւրի եւ Սամսո... կէչէհիր – Աֆիոն – Գոնիա – մերս... եւ Ենիճէի ու Մալաթիոյ միջեւ ...

վարչապետութեան վիճակագրական ճիւղի մէկ հրատարակութենէն.—

Թուրքիոյ տարեկան արտածումը, ածուխն ու արջառը առանց հաշուելու 600–700 թօն է: Ներածումը՝ 500–550 թօն: Այդ փոխադրութիւնը կատարող շոգենաւերուն մեծ մասը կը պատկանին օտար ընկերութեանց: Թէեւ, ներածումը 1931ին իջած էր 450, իսկ 1932ին՝ 360 թօնի:

Արտածման համար, Թուրքիա տարին ութ միլիոն ոսկի կուտայ: Իսկ ներածման համար 12 միլիոն: Արտածումի փոխադրողչէքը քիչ է, որովհետեւ ապրանքներուն մեծ մասը մօտակայ երկիրներէ կը ղրկուին:

1931ին Թուրք նաւահանգիստները մտած են 8814 նաւեր՝ 11,799,000 թօն տարողութեամբ: Ուրեմն, ամէն մէկը միջին հաշուով երթեւեկին կը ստանայ 2300 ոսկի:

Որոշ է որ արտածման համար տրուած դրամին որոշ մէկ մասը Թրքական հաստատութիւններ կը վճարեն, որովհետեւ կը ղրկեն ապրանքներ եւ հոն կը ծախեն:

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

«ՎԻՇԱՊ»Ի ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

■■■

ԱՆԻԷՌ, (Յառաջ).— Խանասորի արշաւանքի տարեդարձին առթիւ Հ. Յ. Դ. Անիէռ – Պուա – Քոլոմպի Վի-...

...ուած վրէժխնդրութեան բուռն ոգին եւ այսպէս Խանասորի հերոսները իրենցմով հպարտանալու իրաւունք ունին մեզի: Այնուհետեւ յաջորդական պայքարները շարունակուեցան մինչեւ Հայաստանի անկախութիւնը եւ տակաւին պէտք է շարունակուին, ցորչափ ձեռք չենք բերած մեր ազգային իրաւունքները»: Բանախօսութենէն վերջ ներկաները ցրուեցան շարունակելու համար իրենց ուրախութիւնը: Կարգադիր յանձնախումբը խորոված հաւ մը եւ երկու շիշ շամփանեա աճուրդի դրաւ որ բարձրացաւ մինչեւ 370 ֆրանքի: Իսի Լէ Մուլինոյի Զաւարեան կոմիտէն 30 Ֆր. եւս տալով հաւը չահեցաւ: Եփրատ նուագախումբը հանդէսի ամբողջ տեւողութեան մէջ ընդ մէջ կը նուագէր եւրոպական եւ հայկական կտորներ: Ներկաները շուրջպար բռնելով ուրախութիւն ու խանդավառութիւնը հասցուցին ռագաթնակէտին: Այստեղ յիշատակութեան արժանի են Գազազեան երկու քոյրերը, որոնք պարեցին կովկասեան «մագիւրքա» եւ «Շամիլ»ը: Եղան նաեւ արտասանութիւններ: Հանդէսը ներդաշնակութեամբ շարունակուեցաւ մինչեւ ուշ ատեն:

Աւետիս Թութեան

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Սալնաձորցիներու դաշտահանդէսը

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Սալնաձորի հայրենակցական Միութեան դաշտահանդէսը տեղի ունեցաւ կիրակի կէսօրէն ետք, Սէնթ Անտրէի ծովահայեաց եւ օդասուն պարտէզին մէջ:

Սալնոյ – Ձորցի եւ համակիր հայրենակիցներ իրենց ընտանեկան պարագաներով կանուխէն եկած էին դաշտահանդէսի, յարգելու համար Սալնոյձորի նահատակները որոնց յիշատակին համար էր կազմակերպուած հանդէսը:

Պարտէզին դրան եւ բեմին երկու կողմերը իրար կը գրկէին զոյգ եռագոյները: Կեդրոնը զետեղուած էին Աղբիւր Սերոբի եւ իր զինակիցներու մեծադիր նկարները: Հանդէսը բացուեցաւ «Մեր հայրենիք»ով զոր հնչեցուց նուագախումբը:

Ցետոյ նախագահ Պ. Բենեամին Աւիկեան քանի մը խօսքով բացաւ հանդէսը: Ապա Պ. Թ. Ասատուրեան ուղերձ մը կարդաց հերոսներու յիշատակին:

Արտասանութիւններ ըրին Պ.Պ. Գ. Գէորգեան, Ա. Մուրատեան, օր. Ս. Գրիգորեան, օր. Ա. Վարդանեան, Պ. Խ. Դաւիթեան եւ Գառնիկ Տիրոեան: Պ. Աղատեան եւ Պ. Գեղամ զաւեշտ մը ներկայացուցին:

Օրուան բանախօսն էր Պ. Պօղոս Հիւսեան որ ամփոփեց Սերոբ Աղբիւրի եւ իր զինակից ընկերներու յեղափոխական գործունէութիւնը: (Աշոտ Երկաթ, Տելեմաք, Դանիէլ, Փալապեխ Կարապետ, Առիւծ Աւագ, Ասատուր եւ Զուլումաթ, Առաքել Մուշեղ եւ ուրիշներ):

Ցետոյ աճուրդի դրուեցաւ գորգ մը, գոյացնելով կլորիկ գումար մը:

Անցորդ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

ՓԱՐԻԶ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐ

ՄԵՐ ԾԱՂԿՈՑԻՆ ՀԱՆԴԷՍԸ

ՎԷՆՍԷՆ.— Դպրոցասէրի ծաղկոցին ամավերջի հանդէսը տեղի ունեցաւ կիրակի կէս օրէ վերջ՝ մանկապարտէզին սրահին մէջ, հովանաւորութեամբ՝ կեդր. վարչութեան անդամ Տիկ. Պօյաճեանի եւ հիմնադիր Մինասեանի: Ներկայ էր ծնողներու եւ համակիրներու բազմութիւն մը:

Աշակերտներու «Բարի եկաք» խմբերգէն ետքը, մասնաճիւղի նախագահուհի Տիկ. Ս. Նազըքեարեան պարզեց մէկ տարուան գործունէութիւնը եւ հանգիսականներու լուրջուշադրութեան յանձնեց մատաղ սերունդին սպառնացող օտարացման վտանգը: «Պէտք է հետաքրքրուինք մեր զաւակներով, գէթ նախնական կրթութիւն մը ապահովելու համար»:

Մէջընդմէջ խմբերգ եւ արտասանութիւններէ յետոյ, բանախօսութիւն մը ըրաւ Տիկին Էլլէն Բիւզանդ, որ շնորհաւորելով կատարուած աշխատանքը, յորդորեց վառ պահել ազգային ոգին եւ աւանդութիւնները որոնք զօրաւոր ազդակներ են, նորարողրոյ մանուկները զերծ պահելու համար ձուլումի ահաւոր վտանգէն»: Եւ ահա մանուկները համարձակօրէն թնդացուցին.

Մենք ալ, մենք ալ ունինք
Հիմա ազատ մեր հայրենիք.
Այն Հայաստանը փոքր է հիմա,
Վաղը սակայն պիտի մեծնայ…
Կարմիր, կապոյտ, նարնջագոյն
Ի՜նչ աղուոր է դրօշակ Հայուն.
Կեցցէ՛, կեցցէ եւ միշտ
Պանծա դրօշակ Հայուն:

(Եռագոյնի հակառակորդներուն ականջը խող խօսի)…:

Մէջընդմէջ խմբերգներէ յետոյ արտասանեցին,— Խաչիկ Սալբեան, Մելինէ Հատըրեան, Վահան Բարսեղեան, Սիւզան Աչճեան, Եղեան, Մանուշակ Հատմեան, Վերժին Սալբեան:

Աշակերտները «Լուսաբեր» այբենարանը լրացուցած են յառաջիկայ վերամուտին պիտի կարդան «Գանձարան»ը: Անշուշտ, այս յառաջդիմութիւնը կը պարտինք ուսուցչուհի օր. Մաքրուհի Զամանեանի ճիգերուն: Մէջնարարէն վերջ Պ. Բասմաջեան խօսեցաւ Անիի մասին: Նաեւ տեղի ունեցաւ վիճակախաղ մը, որուն առարկաները նուիրած էին մասնաճիւղի անդամուհիները: Փակման խօսքն ըրաւ Տիկ. Մինասեան, շնորհաւորելով մասնաճիւղի յառաջդիմութիւնը եւ ըսաւ.

— Տիկիններ, Դպրոցասէր ընկերութիւնը կազմուած շրջանին ոչ մէկ եկամուտ ունէր, այլ հայ ժողովուրդի ոսկի սիրտն էր մեր դրամագլուխը: Ո՞ր հայն է որ զօրավիգ չպիտի կանգնի իր գոյութեան: Դպրոցասէրը բռնակալութեան շրջանին հազար տանջանքներու տակ ապրեցաւ, իսկ այս ազատ երկինքին տակ ոչ մէկ արգելք կրնայ ցնցել այս հաստատութիւնը»:

«Ով մեծասքանչ» երգէն վերջ մեկնեցանք գոհունակութեամբ:

Գրիգոր Հատըրեան

ԳԻՆԻՆ ԱՌԱՏ Է ԱՅՍ ՏԱՐԻ

Այս տարի առատ գինի պիտի ունենայ Պորտոյի շրջանը: Որակն ալ աւելի լաւ պիտի ըլլայ: Ամէն տեսակէ 500,000,000 լիդր գինի կը նախատեսուի, մինչդեռ 1931ին 350,000,000 էր: Պորտոյի շրջանը ամէնէն առատ հունձքը ունեցած է 1922ին, երբ 700 միլիոն լիդր գինի արտադրեց: Այգիներու վիճակը շատ լաւ է:

ՄԱՄՈՒԼ

ԱՆԱՐԺԱՆ ԱՌԱՋՆՈՐԴ ՄԸ

—•—

Ինչպէս գրած էինք, Շիքակոյի միջազգային ցուցահանդէսին մէջ անախորժ դէպքի մը տեղի տուած է առաջնորդ Դուրեան եպիսկոպոս, պահանջելով վար առնել հայկական եռագոյնը: Առաջնորդին բռնած ընթացքը այնքան խոր զայրոյթ պատճառած է որ, այժմ անոր պաշտօնանկութիւնը կը պահանջուի: Այս առթիւ «Հայրենիք» կը շեշտէ խմբագրականի մը մէջ (12 յուլիս).

— «Մեր ընթերցողները հարկաւ մոռցած չեն տակաւին, թէ ինչպէս անցեալ տարի, երբ առաջնորդը թոյլ տուաւ իրեն անարգելու միլիոն մը հայ նահատակներու յիշատակը՝ արգիլելով Տիրայր արքեպիսկոպոսին եւ ուրիշ հոգեւորականներու խօսելու ազգային սգատօնին նուիրուած հրապա-...

...այս երկրի մէջ հայ եկեղեցիի գլուխ կանգնած անձ մը, պէտք չունէր երբեք եւ ոչ ալ իրաւունք ունէր Հայոց ազգային դրօշակը վէճի եւ կռուի առարկայ դարձնելու: Իր բարձր դիրքին մէջ գտնուող հոգեւորական մը պարտաւոր էր այնքան մը շրջահայեաց ըլլալ եւ թաքթ ունենալ, որ գէթ միջազգային բնոյթ կրող հանդէսի մը մէջ խուսափէր իր ժողովուրդի մեծագոյն մասին համար սրբութիւն եղող Եռագոյն դրօշակն անարգելու արգահատելի արարքէն:

Դուրեան արքեպիսկոպոսը չի կրնար ինքզինքը արդարացնել այն ողբալի պատճառաբանութեամբ, թէ մեր Եռագոյնին պարզուիլը Շիքակոյի մէջ կարող էր գրգռել Խորհրդային կառավարութիւնը Հայաստանի մէջ ապրող Հայերու դէմ:

Եթէ առաջնորդը անկեղծ ըլլար իր այդ խօսքին մէջ եւ քիչ մը աւելի հետեւողական, այն ատեն պէտք չէ երբ...

...ները կը վիրաւորէ հրապարակով, որ օտարներու առջեւ իսկ չի քաշուիր վարկաբեկելէ հայ ազգը, հայ եկեղեցին՝ ծաղրի ու արհամարհանքի առարկայ դարձնելով հայութեան պատիւն ու անունը:

Դուրեան արքեպիսկոպոս, իրրեւ ...

...բարձր պաշտօնէն: Ամերիկահայ գաղութները իրենց ազգային պարտականութիւնը պէտք է նկատեն բարոյական պոյքոթի ենթարկելու իր կոչումին անարժան այդ հոգեւորականը եւ պէտք է այսուհետեւ աշխատին օրինական բոլոր միջոցներով պաշտօնանկ ընելու զայն»:

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

…Խմբագիր «Յառաջ»ի

Յուլիս 27ին «Հայրենիք»էն արտատպեր էիք «Նիւ Եորք Թայմզ»ի մէկ լուրը, որուն համաձայն ես գաղտնապէս Ամերիկա մտած ըլլալով, ձերբակալուած եմ:

Ներկայիս կը յայտարարեմ թէ ինչպէս ամէն տարի, այս տարի ալ ես օրինական անցագրով մեկնած եմ Ամերիկա, եւ հոն մնացած եմ միայն 10 օր. իբրեւ հետեւանք վերջին օրէնքներուն խստութեանց:

կարապետ Մեղրիկեան

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

—•—

Վիէն.— Հ.Մ.Ը.Մ.ի մասնաճիւղը անցեալ տարի բաւարար շրջան մը բոլորելէ վերջ, այս տարի եւս աշխատանքի լծուած է, յառաջիկայ եղանակին համար:

Անարժան հակառակորդներ ամէն միջոցի դիմեցին քայքայելու համար, Հ. Մ. Ը. Մ.ը, սակայն ապարդիւն: Այս անգամ հօկը կազմած է «Արարատ» մարզական միութիւնը. որպէսզի Հ. Մ. Ը. Մ.ի մարզիկները իրենց քաշեն, նոր կօշիկ, շապիկ եւայլն խոստանալով: Բայց այս ալ նօգուտ: Արարատը այն միութիւնն է որ երեք անգամ մեռաւ: Այս անգամ ալ վախճանը նոյնն է:

⁂ Գրած էի թէ Հ. Մ. Ը. Մ.ի լաւագոյն մարզիկներէն Նշան Ղուկասեան պիտի մասնակցէր Տէսինի հեծելանիւի մրցման:

Մրցումին մաս կը կազմէին 104 մարզիկներ: Ասոնց մէջ էր նաեւ մեր մարզիկը: Պիտի վազէին 140 քիլոմեդրի վրայ: Հակառակ ձգախէժի պայթումին Նշան Զ. հանդիսացաւ: Հ. Մ. Ը. Մ.ի վարչութիւնը որոշած է շքանշան մը նուիրել:

Յ. Մաքոսեան

ԿԱՐՄԻՐ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

Մոսկուայի մէջ բացուեցաւ կարմիր բանակի ցուցահանդէս մը, որ աւելի շատ պատմական է եւ կը ներկայացնէ խորհրդային բանակին վարած բոլոր կարեւոր ճակատամարտներուն յատակագիծները, յեղափոխութեան ծագումէն մինչեւ այսօր:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (10)

«ՏԱՆԸ ՄԵԿ ՀԱՏԻԿ ՃՐԱԳՆ ԷՐ»…

—•—

Չէր տուած մինչեւ հիմա, բայց այսուհետե՞ւ… Սիրանին սրտէն դող մը կ'անցնէր… Պապլէն ալ տրտո՛ւմ էր… տրտում էր իր հոգիին ամբողջ խորութեամբը: Սահակը ու Սիրանը քաղաք կ'երթային: Ինքը մինակ պիտի մնար գիւղը: Այո, մինակը պիտի մնար, հեռո՛ւ Սիրանէն… Այն զգացումը որ Սիրանը ունէր Պապլէին հանդէպ, ...

...որ քրդու աղջիկ մը առնես, պատասխանած էր Սիրանը զայրացած:

— Էհ ընի չառնիմ, ըսի չառնիմ, հըպը վո՞վ առնիմ:

— Հըլը մեծցիր, կարգուելու հասիր, էն ատենը դիւրին է:

Ու այդքան երկար ժամանակմիջոցին, հակառակ այդքան բարեբաստիկ պատեհութիւններուն, երկուքէն ...

...պատրաստէ:

— Աղջի՛ Սիրան, գնա Թուրվանտայ Քուրօնց փինճանները բեր:

— Թուրֆանտայ – Քուրօ, բալլին տուր, փինճանները պիտի բերեմ:

— Պապլէ, տղաս, Սիրանին հետ գնա, փինճանները բերէք, ընի տեղը ...

...ձակեցաւ բռնել Պապլէին Ջղուտ ձեռքը, բարձրացնել վեր եւ, ուժգին կերպով սեղմել կուրծքին վրայ: Երկու սիրողներու աչքերը խաւարին մէջ իրարու հանդիպեցան: Մարմինները իրարու մօտեցան, թեւերը լայնցան, ծով դարձան: Կուրծքերը իրար հր-...

...ձան: Պապլէն, Նաղնաղ պաճիին հետ ներս մտաւ, հիւրերուն մօտ, իսկ Սիրանը վար իջաւ սանդուղներէն, իր աչքերուն վրայ լճացած թացը սրբելու:

Սիրանը եղբօրը հետ գացած էր ու գպրոցը կէս ձգած վերադարձած էր: ...

...ճամբայ ինկած էր:

Տանկերկու տարիքին արդէն գիտէր որ, Սիրանը իրն է: Իրենց ծնողքը — Թուրվանտա Քուրօն ու Նաղնաղ պաճին — շատ անգամներ, կատակով իրարու «խնամի» էին կանչած: «Աղջիկս տղուդ պիտի տամ», ...

ՄՍԱՔ ՄԻՐԶԷ

(Շարունակելի)

այսպէսով պիտի ջնջէր Արեւելեան Նահանգները ամբողջացնելով Թուրքիայէն ամ-կարացնել զայն։

1927 Թուականէն սկսեալ, այս կազմակերպութիւնը իր վերջնական ձեւը առաւ եւ գործունէութեան ձեռնարկեց, Հ. Փափազեանի նախագահու-թեամբ։ Հայ Դաշնակցութեան Կոմիտէն խիստ լրջօրէն շահագրգռուեցաւ այս կազմակերպութեան հաստատումով։ Արդարեւ այս գործին մէջ օգտուելիք առիթ մը կար Հայ ազգին համար եւ Քիւրտերու ու Թուրքերու բաժանումը անշուշտ պիտի դիւրացնէր Հայաստանի կազմութիւնը։

Անգլիական սպաներու կողմէ խրախուսուելով, քանի մը անձեր յանուն Քիւրտերու հաւանութիւն յայտնեցին Դաշնակցութեան հրամանին տակ աշ-խատելու։ Իրենց ծրագրին մէջ սա կէտերն ալ կային.— Փարատել հայ ազ-գին հետ գոյութիւն ունեցող բոլոր թիւրիմացութիւնները։ Լաւագոյն յարա-բերութիւններ մշակել պարսիկ կառավարութեան եւ Պարսիկ եղբայր ազգին հետ։ — Իրաքի եւ Սուրիոյ մէջ ընտրական օրէնքով Քիւրտին շնորհուած ի-րաւունքներով բաւականանալ եւ անոնց համար այդ տեղերուն մէջ քաղաքա-կան ոեւէ իրաւունք չպահանջել, եւ լաւ ապրիլ Իրաքի եւ Սուրիոյ կառավարու-թեանց հետ։

Անոնք ամէն բան ըրին, քրտական շարժումներուն վրայ ազդելու եւ այս-պէսով հայ կոմիտէին նիւթապէս օգտուելու համար։ Այդ կոմիտէին վստա-հութիւնը գրաւելու համար, Հօյպունը Թուրքիոյ եւ Թուրք ազգին դէմ քանի մը նախատական եւ զրպարտական գրքոյկներ ալ հրատարակեց։ Ասոնց մէջ, մէկ կողմէ Թուրքերը նախատելով հանդերձ, միւս կողմէ ալ Հայոց մասին այնքան փաղաքշական բաներ գրեց որ՝ ամէնքը կասկածեցան թէ այս արե-ւելեան ոճով գործին մէջ անկեղծութիւն կայ։

Երբ Դաշնակցութիւնը այս գրպանի ծախքերը կրճատեց, Հօյպունն ալ վերջ տուաւ իր հրատարակութեանց։ Արդէն անգլ. քաղաքականութիւնը հիմա յարմար կը դատէ որ Մերձաւոր Արեւելքի մէջ հանդիստի շրջան մը բոլորուի։

Հրդեհը կարելի եղաւ մարել, սակայն, այս ձեռնարկին իսկական հեղի-նակները վտանգէ դուրս մնացին։ Նոր մահափորձ մը կը պատրաստեն։ Այս պատճառով, պէտք է վերապահ ըլլալ եւ արթնցնել առաքինի Քիւրտերը»։

ԴՊՐՈՑՆԵՐՈՒ ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԸ՝ ԱՅՍՕՐ

Կրթական նախարարութեան որոշումով, նախակրթարաններու տարեկան արձակուրդը կը սկսի այսօր, շաբաթ։

ՍՊԱՆԻԱՆ ԱԼ ՃԱՆՉՑԱՒ Խ. ԻՇԽԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Սպանիոյ հանրապետութեան նախագահը առջի օր ստորագրեց հրամանա-գիր մը, որով կը ճանչնայ խորհրդային իշխանութիւնը։ Արտաքին նախա-րարը այս լուրը հեռագրեց Մոսկուա։ Շուտով բանակցութիւններ պիտի սկսին առեւտրական դաշնագրի մը համար։

ՄՈՒՍՈԼԻՆԻ ԱՄԵՐԻԿԱ՞ Կ'ԵՐԹԱՅ

Զրոյցի մը համաձայն, Պ. Մուսոլինի Ամերիկա պիտի երթայ աշնան, այ-ցելելու համար նախագահ Րուզվէլթի։ Ուաշինկթընի մէջ ցանկալի կը գտնեն այցելութիւնը, ամբողջ աշխարհի բարիքին համար։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Մարիամ Արզումանեան, Տէր եւ Տիկին Սուրէն Արզումանեան եւ զաւակունք, Պ. Պ. Եղիշէ եւ Ջաւէն Արզումանեան, Տէր եւ Տիկին Վրթանէս Ղազարեան եւ զաւակը կը ծանուցանեն թէ Սէն Ժիւլիէն Պոմոնի եկեղեցիին մէջ վաղը կիրակի, Պալաքեան սրբազան հոգեհանգիստ – պատարագ պի-տի մատուցանէ ի յիշատակ ողբացեալ ԱԲԳԱՐ ԱՐԶՈՒՄԱՆԵԱՆԻ, մահ-ուան քառասունքին առթիւ։ Սկիզբ պատարագի ժամը 9ին։

Կը հրաւիրուին ազգականները եւ հանգուցեալին յիշատակը յարգողները։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէն իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտ-նէ ընկ. Յ. Ղուկասեանի, իր տիկնոջ դառնակսկիծ մահուան առթիւ։

×

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Քրիստափոր խումբը իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ ընկ. Յ. Ղուկասեանի իր տիկնոջ կսկծալի մահուան առթիւ։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՓԱՐԻԶԻ Հարաւային շրջանի (Քա-շան, Պանեօ, Պուրկլարէն) Յառաջ-դիմական Միութիւնը իր երկսեռ անդամները և բոլոր հայրենակիցները ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ այսօր Շա-բաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, 43 Rue Mme. Curie իր սրահին մէջ։ Օրակարգ. — 1) Նիւթական եւ բարոյական հաշ-ուետուութիւն, 2) վարչութեան հրա-ժարում, 3) նորի ընտրութիւն, 4) ըն-թացիկ հարցեր։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՍԷՆ ՔԼԷՈ ՏԸ ԹՈՒՐ, Սեմ.— 35 ֆր.։

ՄԱՐՍԷՅԼ, Գործ.— 840։

ԿՐԱՆԻԹ ՍԻԹԻ, Հ.Յ.Դ. Հր Ա.— 10 տոլար։

ՎԻԷՆ, Պ. Ման.— 70։

ԼԻՈՆ, Գործ.— 700։

ՍԷՆ ԺԻՒԼԻԷՆ ՍԷՆԹ ԱԼՊՈՆ, Ս. Պ. — 35։

ՓԱՐԻԶ, Պարոնվ.— 70։

ՎԻՍՊԱՏԸՆ, Ա. Ի.— 200։

ՎԻԷՆ, Մ. Մ.— 70։

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕ, Օր. Ց.— 60։

ԹԱՒՐԻԶ, Գործ.— 2500։

ՏԷՍԻՆ, Յ. Պ.— 10։

ՍԷԹԻՖ, Լ. Իլ.— 140։

ՍԷՆ ՄՕՐԻՍ, Գործ.— 98,20։

ՄԷՕՏՕՆ, Ա. Սր.— 75։

Յ. Հ. Դ.

Փարիզ եւ գաւառներ

ՓԱՐԻԶԻ ԿՈՄԻՏԷՆ ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ ՓԱՐԻԶԻ ՇՐՋԱՆԻ բոլոր ընկերները այս Չորեքշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին, 51, rue de Rivoli, Café Samaritainի ներքնայարկը։ Մէթրօ՝ Շաթըլէ։ Օրակարգ՝ 11րդ Ընդհ. Ժողովի օրակարգի հարցեր եւ ընտրութիւն պատգամա-ւորներու։

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ Վարդան կոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ Հրայր, Ռազմիկ եւ Տաւրոս խումբերու բոլոր ընկերները, վաղը Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2,30ին, Առնուվիլի կայարանի ծանօթ սրճարանին մէջ։ Օրակարգ՝ շարունակութիւն նախորդ ժողովի, պատգամաւորի ընտրութիւն եւ հաշուե-տուութիւն դաշտահանդէսի։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բո-լոր ընկերները այսօր Շաբաթ իրիկուն, ժամը 8.30ին, Ակումբին մէջ։ Օրակարգ՝ 11րդ Շրջ. ժողովի օրակարգի հարցեր։

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼ – Պօլ. Օտոռի Վռամեան ենթակոմիտէն ընդհ. ընկերական ժո-ղովի կը հրաւիրէ, Հրայր, Մուրատ, Կայծակ եւ Գայլ Վահան խումբերը, վաղը Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 6ին, սովորական հաւաքատեղին։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ընկեր Կարօ խումբի ընկերական ժողովը վաղը Կիրակի ժամը 5ին, ընկեր Պօյաճեանի բնակարանին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։

ՍԷՆ Թ'ԷԹԻԷՆԻ «Անտօք» Կոմիտէին ընդհ. ընկերական խառն ժողովի կը հրաւիրէ Սէն Շամօնի «Վարուժան» Ենթակոմիտէի բոլոր ընկերները վաղը, Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը ճիշդ 3ին «Դուրեան» ընթերցասրահին մէջ։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։ Անհրաժեշտ ներկայութիւն։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ

ԱՂԲԻՒՐ ՍԵՐՈԲ (Մարսէյլ) Ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ վաղը Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին Հ.Յ.Դ. Պատ.Մի-ութեան Դրադարանին մէջ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷՆ առիպողաբար ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ Կարտանի Ենթակոմիտէի բոլոր ընկերները վաղը Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին։ Ներկայ կ'ըլլայ Կոմիտէի ներկայացուցիչը։

ԱՈՒԼԻ եւ ՍԱԼԻՆ ՏԸ ԺԻՐՈՅԻ խումբերու միասին դասախօսական ժո-ղովը տեղի կ'ունենայ վաղը Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 1ին Աուլի մէջ։ Կը դասախօսէ ընկեր Պ. ՀԻՒՍԵԱՆ։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻ ԱՌԹԻՒ

Կազմակերպուած ՇԱՎԻԼԻ ԱՐՂՈՒԹԵԱՆ ԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ

Հովանաւորութեամբ ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ԶԱՒԱՐԵԱՆ ԿՈՄԻՏԷԻ

վաղը կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ

Շավիլի անտառին մէջ գերեզմանատան մօտ։ Ժամը 3.30ին այց իշխան Յովսէփ եւ Սաթենիկ Արղութեանները գերեզմաններուն։

Կը խօսի՝ Ընկ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

Կը նուագեն՝ Թառիստ Ժորժ եւ Թառիստ Աբգար։ Հայկական եւ եւրո-պական պարեր։

Կը հրաւիրուին Փարիզի եւ շրջանի ընկերները եւ հայրենակիցները։

Տեղւոյն վրայ դիւրամատչելի պիւֆէ։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻ ԱՌԹԻՒ

Նախաձեռնութեամբ ԼԱ ՍԻՈԹԱՅԻ ԽԱԺԱԿ ԽՈՒՄԲԻՆ

Կը նախագահէ՝ Ընկ. Յ. ՊԻՊԷՌԵԱՆ

Կը խօսի՝ Ընկ. Ս. ՄԻԼՏՈՆԵԱՆ

ՎԱՂԸ ԿԻՐԱԿԻ ԱՌԱՒՕՏԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԵՐԵԿՈՅ

Ճոխ գեղարուեստական բաժին։ Պիւֆէ դիւրամատչելի գիներով։

ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ Է

Հ. Կ. Խաչի ԱՐՆՈՒՎԻԼ - ԼԷ - ԿՈՆԷՍԻ Մասնաճիւղին Հանդէս-Պարա-հանդէսը, որ տեղի պիտի ունենար այսօր Շաբաթ երեկոյ։

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ԱՄԱՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍ

Նախաձեռնութեամբ ԱԶԳԱՅԻՆ ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ

Այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Երրորդ Թաղապետարանի սրահին մէջ Կը նախագահէ՝ Պ. Ա. ԿԻՒԼՊԷՆԿԵԱՆ.— Ազգ. Վարչութեան կողմէ կը խօսի՝ Պ. Ղ. ՇԱՀՊԱԶԵԱՆ։ Գեղարուեստական բաժինին կը մասնակցի յայտ-նի ջութակահար Պ. Ա. ՄԵԼՔՈՆԵԱՆ։ Դպրոցի աշակերտներու կողմէ կը ներկայացուի «ԿԿՈՒՆ»...։ Երկսեռ աշակերտաց կողմէ կ'ըլլան արտասա-նութիւններ, պարեր եւայլն.։ Կարգապահութեան կը հսկեն ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐԸ։ Մուտքը՝ ազատ է։ Ծախսերու մասնակցութեան համար 2 ֆրանք։

ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ ՊԱՐՏԷԶԸ

1 ՊՈՒԼՎԱՐ ՏԻԻ ՆՈՐ :—: ԼԸ ՐԷՆՍԻ

ՎԱՂԸ ԿԻՐԱԿԻ 1933, ԺԱՄԸ 14էն 22

ՇՐՋԱՆԱՒԱՐՏՆԵՐՈՒ ՎԿԱՅԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԲԱՇԽՈՒՄ

Սիրուն օփէրէթ մը վարժարանի Սանուհիներու կողմէ,

Մարզական խաղեր, երաժշտութիւն, սիրուն անակնկալներ եւ պարե[r]

Սանտրոսեան վերակազմուած քօսթիւմէ խումբը՝

Թանկոյի եւ ֆօքսի երկու ճազերով։

ՊԱՐ ՃՈԽ ՊԻՒՖԷ

Անձրեւի դէմ պաշտպանուած վայր։

Մուտք 5 ֆրանք։

Հաղորդակցութեան միջոցներ.— Թրամուէյ՝ Օփէրայէն կամ Ժոր[ես]

21 A. — Gare de l'Estէն Կարկանի գիծը, իջնել՝ Րէնսի-Փավիյեօն։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Խարբերդի Քերովբէ գիւղացի Աւագ Շապոյեան, հօր անուն՝ Աստ-տուր, մօր անուն՝ Թուրվանտայ, կը փնտռէ իր մօրեղբայրը Սարգի[ս] Տէրեան, հօր անուն՝ Մարգար, [մօր] անուն՝ Մարիամ, որ 1925ին [...] գտնուէր Գանատա եւ կը Թղթ[ակ]-ցէր։ Իր հասցէն իմացնել Աւագ [Շապո]-յեանի, 66 P. O. Box, Ale[p] Syrie։

— Վարդեվար Սնդճեան (կէմէր[ե]-ցի) կը փնտռէ իր մեծ եղբայրը [...] րութիւն Սնդճեան որ կորսուած է [պատե]-րազմի միջոցին։ Կը կարծ[ուի] թէ այժմ կը գտնուի Սուրիա։ Իր [մա]-սին լուր ունեցողներէն կը [խնդրուի] իմացնել «Յառաջ»ի վարչութ[եան]։ Սոյդ լուր տուողին մէկ տար[ի] «Յառաջ» նուէր։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (26)

ԱՀԱԲԵԿԻՉԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ

Ա. ԳԼՈՒԽ

ՊԼԵՀՎԷԻ ՄԱՀԱՓՈՐՁԸ

Եւսոպովի պարտէզին մէջ մարդ չգտնելով, Կառացկի Պերէուլոկի լո-գարանը մտայ եւ խցիկ մը ուզելով՝ երկնցայ տիվանի մը վրայ։ Այնտեղ մնացի մինչեւ ժամը երկու (կէսօրէ յետոյ)։ Հաշիւ ըրի, որ ժամանակ է երթալ փնտռելու Շուայցէրը եւ պատ-րաստելու նոր մահափորձ մը։ Նեւսկի Պրոսպեկտ հասած պահուս, շրջուն լրագրավաճառէ մը թերթ մը գնեցի մեքենաբար։ Ցաւելուած հաներ թերթերը։ Բայց ես կարծեցի թէ ղին-ուորական դէպքերու մասին գրած են յաւելուածները։ Սակայն թերթին ա-ռաջին էջը, ճիշդ մէջտեղը, սեւով շր-ջանակուած, կը տեսնուէր Պլեհվէի լուսանկարը եւ մահագրութիւնը։

Ժամը 11ին առեններ, Սազոնով, ծանրապէս վիրաւորուած, փոխադր-ուեցաւ Աղեքսանդր հիւանդանոց՝ հանքային բանուորներու ձեռքով, եւ դատական նախարար Մուրավիեւի ներկայութեան՝ ենթարկուեցաւ գոր-ծողութեան։

Հարցաքննութեան ընթացքին, Սա-զոնով մերժեց տալ իր անունն ու պա-հանջուած տեղեկութիւնները, ինչպէս է հրահանգը Մարտական Մարմնին։

Բանտէն, Սազոնով մեզի ղրկեց հե-տեւեալ նամակը.—

«Երբ ձերբակալեցին զիս, ամբողջ դէմքս արիւնով ծեփուած էր։ Աչքերս դուրս կ'ելլէին ակնակապիճներէն։ Աջ կողմէս մահացու վէրք մը ստացած էի։ Ձախ ոտքիս երկու մատները փր-թած էին եւ ներբանս ջախջախուած էր։ Ոստիկանները, իրենք զիրենք բը-ժիշկ ձեւացնելով, անընդհատ կ'աշ-խատէին ուշարթել զիս եւ գրգռել՝ դէպքին առթիւ նախատինքներ տեղա-լով վրաս, զանազան խայտառակ բա-ներ ըսելով փոքրիկ լաճին Սիկորսկիի մասին։ Տառապանք մըն էր այս ինծի համար։ Հակառակորդը անգգամ է միշտ եւ անհունապէս, վտանգաւոր է իյնալ իր ձեռքը, վիրաւորուած վի-ճակի մէջ։ Ձեզ գիտեր թէ կրցա՞յ մինչեւ վերջը կատարել դերը, զոր ին-ծի յանձնեցիք, որուն համար խորա-պէս երախտապարտ պիտի մնամ ձե-զի։ Դուք ինծի թոյլ տուիք զգալու բարոյական գոհունակութիւն մը, ո-րուն հետ ոչինչ կարելի է բաղդատել։ Բարոյական այդ գոհունակութիւնը զիս խուլ դարձուց այն տառապանքին, զոր կրեցի ռումբին պայթումէն յե-տոյ, երբ, գործողութենէն վերջ, գի-տակցութիւնս վերստացայ եւ պառտ-րէն չնչեցի։ Ուրեմն կատարուած լը-րացած է ամէն բան։ Վերջապէս։ Կ' զէի երգել, աղաղակել երջանկութե-նէս։ Երբ ռումբը պայթեցաւ, կորսն-ցուցի գիտակցութիւնս։ Ուշարթելէ յետոյ, առանց գիտնալու թէ ինչ սա-տիճան ծանր վիրաւորուած էի, ուզե-ցի անձնասպան ըլլալ եւ ոստիկաննե-րուն ձեռքը չիյնալ։ Սակայն ձեռքս տարճանակ բռնելու չափ ուժ չունէ․ ուսափ թոյլ տուի որ ձերբակալեն զիս։ Քանի մը օր զառանցանքի մէջ ինկած էի։ Ամբողջ երեք շաբաթ չփոխեցին աչքերուս վիրակապը։ Ամբողջ երկու ամիս չկրցայ շարժիլ անկողնիս մէջ եւ օտար ձեռքեր սնուցին զիս երախայի մը նման։ Ոստիկանութիւնը ուզեց չարաչար օգտուիլ իմ անկարողութե-նէս։ Զառանցանքիս մէջէն ոստիկան-ները կը փորձէին գաղտնիք կորզել։ Յաճախ իբրեւ բժիշկ կամ հիւանդա-պահ ներկայանալով, յանկարծակի կ'արթնցնէին զիս, անմիջապէս որ խփէի աչքերս։ Ու կը սկսէին զիս գր-գռել, սարսափելի բաներ պատմելով ինծի Պրոսպեկտ Իսմայլովսկիի դէպ-քին մասին, եւ ամէն գնով կ'աշխա-տէին զիս համոզել թէ Սիկորսկի ···ս-ւաճանած ու մատնած է։ Իբրեւ թէ ը-սած էր որ, կ'ըսէին, Վիլնոյի մէջ տեսակցութիւն մը ունեցած է կնոջ մը հետ, (ինչ մեծ – մայրիկ մը ըսին, չեմ յիշեր)։ Ցետոյ կը հաւաստէին թէ ձերբակալած են նաեւ Հրեայ մը, որ հագած է եղեր գծաւոր զգեստներ, թէ Սիկորսկի ըսեր է որ Բիէլոստոկցի իր մէկ ընկերն է։ Բարեբախտաբար ոս-տիկանները չյաջողեցան օգտուիլ իր հիւանդութենէս։ Կարծես կը յիշեմ ինչ որ ըսած եմ զառանցանքիս մէջ։ Սակայն կարեւորութիւն չունին ա-տոնք, եթէ դուք ձեռք առիք անհրա-ժեշտ միջոցները։ Մէկ յիմարութիւն միայն գործեցի, միայն մէկ ոճիր։ Ձեզ գիտեր ինչպէս անունս ըսի իրենց, բայց 3 ամիս լռութենէ յետոյ միայն։ Ընկերներ, ներողամիտ եղէք։ Այլա-պէս մահ է ինծ։ Եթէ գիտնայիք թէ ինչ մահացու տառապանք կը զգայի եւ տակաւին կը զգամ, մտածելով զա-ռացանքի վտանգին մասին։ Բայց բան մըն ալ չէի կրնար ընել արգիլելու հա-մար զառանցանքս։ Ի՞նչ կրնայի ընել։ Լեզուս կտրէի՞ Բայց ատոր համար ալ անհրաժեշտ էր ուժ, եւ ես ուժ չու-նէի։ Մէկ բաղձանք ունէի, մեռնիլ կամ առողջանալ, բայց շուտ։

Դեռ բան մըն ալ կայ, որ, ընկեր-ներս, եղբայրներս, կը խռովէ զիս,— այդ այն մտածումն է թէ, թերեւս, յանցանք մը գործած եմ կուսակցու-թեան հանդէպ, ծրագրին զանազան հարցերուն մասին իմ բացատրութիւն-ներուս մէջ։

Եթէ յանցանք գործած եմ, կը խնդ-րեմ որ ներէ ինծի կուսակցութիւնը։ Թող յայտարարէ պաշտօնապէս թէ կր սխալիմ, թէ կուսակցութիւնը պա-տասխանատու չէ իրաքանչիւր ան-դամի յայտարարութիւններուն հա-մար, մանաւանդ ինծի պէս հիւանդի մը յայտարարութիւններուն համար։

Դեռ ինքզինքս գտած չեմ կատա[րե]-լապէս։ Գլուխս շատ վնասուեցա[ւ]․ Ինչ որ խորապէս կը փափաքէի մ[եզ]․․․ սիրելի ընկերներս, խոստովանի[լ] ձեզի այն բոլոր բաներուն մասին, [որոնց] րոնք կը խռովէին խիղճս։ Եթէ [․․․] իբրեւ պարզ մէկ անդամ, յանցան[ք] գործեցի հասարակաց դատին, [․․․] գործս կը մնայ սակայն։ Թող [․․․] գործս խօսի ձեզի։

Երբեք չէի սպասեր տրուած [․․․] ին, այլ մահապարտութեան մ[ասին]․ Այդ վճիռը (մշտնջենական թիա[կա]-տութիւն) չերջանկացներ զիս։ Եր[բ․․․] նիկ ըլլալու պատճառ չկայ ․․․ ռավարութեան բանտարկեալն ը[լլա]-լով։ Յուսանք որ երկար չի տեւեր․ իմ դատավճիռս կը համարեմ դ[ա]- վճիռ մը իմ դատաւորներուս դ[էմ], րոնք դատապարտեցին կերշունի[ն] ուրիշներ։

(Շարունակելի)

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone: Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 30 ՅՈՒԼԻՍ 1933

30 Juillet 1933

9րդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2252

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՆԻՄԱՆԱԼԻ ԵՒ ԱՆՃԱՆՉԵԼԻ

Ինչո՞ւ ծածկել,— մէկ տարիէն միւսը, մէկ շրջանէն միւս շրջանը աւելի կը թանձրանայ, կ'ամպոտի, կ'այլանդակուի մթնոլորտը՝ հայկական գաղութներուն մէջ:

Անէ՞ծք: Ճակատագի՞ր: Հաւաքական խելագարութի՞ւն: Արտաքի՞ն թէ ներքին դաւ:

Բացատրեցէք ինչպէս որ կ'ուզէք:

Իրականութիւնն այն է որ, անիմանալի, անճանչելի դարձած է օդը՝ մեր հանրային կեանքին մէջ: Քիչ մը ամէն տեղ:

Միայն թերթերը կարդալով, ամէնէն լաւատեսն ալ կը մատնուի սրտաբեկութեան:

Մարդիկ իրարու լեզու չեն հասկնար նոյն իսկ ամէնէն տարրական հարցերու մասին:

Եռագոյն պարզելու – չպարզելու խնդիրը դարձեր է ազդանշան՝ նոր եւ կատաղի ճակատամարտի մը, խռովելով մասնաւորապէս Ամերիկայի եւ Եգիպտոսի գաղութները:

Անճոռնի, անարգ առեւտուր մը ազգային խորհրդանշանին դէմ՝ դուռ է բացած նոյն իսկ ոստիկանական միջամտութեանց:

Եւ սխնակ – սխնակ խմբագրականներ՝ ապացուցանելո՛ւ համար թէ եռագոյնը կախելու իրաւունք չունինք:

Անշուշտ նոյնքան ալ պատասխան՝ ճիշդ հակառակն ապացուցանելու համար: Այսինքն, պատմելու համար թէ արեւը առտուն կը ծագի:

Բայց, դրօշամարտը միայն մէկ մասն է ամբողջ ողբերգութեան: Պատահական անցք մը, որ վաղը կրնայ մոռցուիլ:

Բուն չարիքը՝ տիրող անխախանութիւնն է, որ երթալով աղէտի մը համեմատութիւնները կ'առնէ:

Անխախանութիւն եւ անպատասխանատուութիւն՝ սանձարձակ ազատութեան մէջ:

Անճանաչելի դարձած է մեր հաւաքական կեանքը:

Արագ – արագ եւ չտաչալից կը փրթին, կը թափին չաղախն ու շաղկապը:

Առտուն կանուխ արթնցողը, իմաստութեան պատմուճան մը հագած, իր իշխանութիւնը կը հռչակէ: Կը գրէ ու կը խօսի միայն իրեն համար:

Ու գրիչնե՛ր, գրիչնե՛ր գոյնզգոյն, թոյն սրսկելու համար:

Կուսակցութիւննե՞րն են պատճառը այս համատարած եւ յարաճուն չարիքին:

Բայց, կուսակցութիւնները հրապարակի վրայ են, իրենց ամբողջ կերպարանքով, իրենց խօսքերով ու գործերով:

Դո՛ւն, ժողովուրդ Հայոց, դուն որ կը կոչուիս անկուսակցական, չէզոք, հայրենասէր, դուն ինչո՞ւ չես սորվիր զանազանել արդարն ու մեղաւորը:

Ինչո՞ւ չես ճշդեր դիրքդ, որպէսզի ամէն մէկը գտնէ իր տեղը:

Դուն, յաւիտենական մանուկ, մինչեւ ե՞րբ խաղ պիտի կանչես ժպտելով օր մը մէկուն, օր մը միւսին:

Մինչեւ ե՞րբ սա տնավարի ծափերդ՝ ե՛ւ մէկուն ե՛ւ միւսին:

Ահա պանդուխտ եմ տասը տարիէ ի վեր: Կը կարդաս ու կը լսես ամէն բան: Չե՞ս կրցած գաղափար կազմել:

Չե՞ս կրցած տակաւին ...

×

Մինչ այս տողերը կը գրենք, թղթաբերը կը յանձնէ նամակ մը՝ Մարսէյլէն:

Մշեցի մըն է, եւ, ինչպէս կը պատմէ, 33 տարիէ ի վեր խառնուած՝ յեղափոխական ալեկոծութեանց:

Նամակագիրը գանգատ ունի մեզի դէմ, ճիշդ այն չարիքին առթիւ զոր փորձեցինք պարզել:

Սիրով իրեն կուտանք խօսքը, որ լրացուցիչ վկայութիւն մըն է մեր եզրակացութեան.

— «Յարգելի խմբագիր, ամէն ժամանակ երբ «Յառաջ» թերթը կը կարդանք մի ուրախ լուր առնելու համար, բայց չկայ որ եւ է տող ուրախութեան: Կուսակցական պայքարը չի զօվացներ ֆրանսահայ գաղութի սիրտը: Մարսիլիոյ շրջանին մէջ կը գտնուին հազարաւոր Հայեր որ չունին կանոնաւոր թուղթ եւ չեն կրնար աշխատիլ ... Գոնէ մի օր մտածեցէք այս թափառական խեղճ ուխտի ժողովուրդի վրայ, դուք կարող էք դիմել կառավարութեան, կամ թող ճանապարհ ցոյց տան, հեռացնեն երկրէն, եւ կամ ազատութիւն տան որ ամէն մարդ թուղթ առնէ աշխատելու համար: Այսօր Ֆրանսայի մէջ կարող եմ ըսել 5000 Հայեր որ զուրկ են աշխատանքի թուղթէ: Այդ հինգ հազարէն ամէն մէկուն հաշուելով 2–3 երախայ, կ'ունենանք 10–15,000 անձ: Այս 15,000 մարդը չե՞րեւար ձեր աչքին ...

Մանրամասնութիւնները մէկդի դնելով, առէք միայն ոգին:

Ապահովաբար աշխատաւոր մըն է որ ամէն օր մօտէն կը տեսնէ բազմաթիւ անճար վիճակակիցներու թշուառութիւնը, եւ կը զարմանայ որ թերթերը կուսակցական վէճերով կը զբաղին, փոխանակ դարման խորհելու այս վիճակին:

Չպիտի փորձենք չքմեղացնել մենք մեզ, յայտնելով թէ՝ «Յառաջ»ը իր հիմնարկութենէն ի վեր անդադար կը հնչեցնէ գաղութներու կազմակերպութեան պահանջը, աչքի առջեւ ունենալով ոչ միայն ինքնութեան թուղթերու խնդիրը եւ այլասերման վտանգը, այլ եւ ուրիշ բազմազան հոգեր:

Չպիտի փորձենք, նաեւ, բացատրել թէ՝ որ եւ է թերթի խմբագրութիւն չի կրնար կարգադրել անկանոն թուղթերու խնդիրը, որ ունի յատուկ օրէնքներ եւ իրաւասու հաստատութիւններ. (Գաղթ. գրասենեակներ):

Ասոնք ալ մանրամասնութիւններ են՝ ընդհանուր ողբերգութեան մէջ: Այն անիմանալի, անճանչելի մթնոլորտին մէջ, որ կը սպառնայ կազմալուծել մեր գաղութները:

Բայց, մինչեւ ո՞ւր պիտի հասնի այս ողբերգութիւնը:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԴԻՄՈՒՄՆԵՐ՝ ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ ՀԱՄԱՐ

ԿԱՐԵԼԻ ԵՂԱԾ Է ՅԵՏԱՁԳԵԼ ԴԷՊԻ ԳԱՒԱՌ ՓՈԽԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ

Ինչպէս գրած էինք, Սէնի նահանգապետին յանձնարարութեամբ, որոշուած է օգոստոս 1ին Կոմիտաս վարդապետը Վիլ Ժիւիֆի յիմարանոցէն տեղափոխել գաւառական անկելանոց մը (Վոքլէո), ուրիշ հիւանդներու հետ:

Այս կարգադրութիւնը հաղորդուած ըլլալով նաեւ խնամատար մարմնին, ինչպէս եւ բոլոր այն այցելուներուն որոնք իրենց հասցէները արձանագրած են Վիլ Ժիւիֆի յիմարանոցի տոմարին մէջ, դիմումներ եղած են առ որ անկ է, գոնէ դէպի գաւառ փոխադրութիւնը յետաձգելու եւ վարդապետը Փարիզեան ուրիշ յիմարանոց մը տեղաւորելու համար:

Ստուգեցինք թէ խնամատար մարմնին անդամներէն Պ. Ա. Հարենց յաջողած է օգոստոս 1ին (երեքշաբթի) դէպի գաւառ փոխադրելի ցանկէն ջնջել տալ տարաբախտ վարդապետին անունը, իսկ Տոքթ. Քօլօլեան կը յուսայ անձնական դիմումներով Փարիզ պահել վարդապետը:

Այս առթիւ հաստատեցինք թէ երկար ատենէ ի վեր Վիլ Ժիւիֆի յիմարանոցէն վարչութիւնը կը պահանջէ տեղափոխել վարդապետը: Դժբախտաբար ոչ միայն անբուժելի է հիւանդութիւնը, այլեւ տեղի կուտայ վտանգաւոր ելոյթներու: Որ եւ է դրամական խնդիր չկայ, եւ ծախքերը ամսէ ամիս կը վճարուին:

Ամէն պարագայի մէջ, անկարելին պէտք է փորձել, որպէսզի չեղեալ համարուի դէպի գաւառ փոխադրութիւնը. որովհետեւ իսկապէս մահ է այդպիսի կարգադրութիւն մը: Փարիզի մէջ՝ գոնէ յիշատակ մըն է այս խորտակեալ հանճարը: Գաւառի մէջ հետքն ալ կը կորսուի ...

Ուրախ ենք որ խնամատար մարմինն ալ տարբեր կարծիք չունի:

⁂ Հարցուցինք Տոքթ. Քօլօլեանի թէ կարելի չէ՞ Հայաստան փոխադրել վարդապետը, հանգստեան տան մը մէջ անցընելու համար իր վերջին օրերը:

— Դժբախտաբար ոչ: Ոչ միայն բարեփոխման յոյս չկայ, այլեւ յանախադէպ են կատաղութեան նոպաները: Փարիզի մէջ մասնագէտ չէ մնացած որուն կարծիքն առած չըլլամ: Անգամ մը նշանաւոր փրոֆէսօրի մը աջակցութիւնը խնդրած էի: Մասնագէտը հազիւ երեւցած, վարդապետը մուճակները ձեռք առաւ յարձակելու համար, ինչպէս կ'ընէ յաճախ: Միակ ելքն է այստեղ, Փարիզի մէջ մեր աչքին առջեւ պահել եւ զգուշանալ նեղութիւններ պատճառելէ: Վերջերս իր վրայ – գլուխը, մաքրութիւնն ալ անտանելի դարձած են, որովհետեւ կը մերժէ համակերպիլ որ եւ է պատուէրի:

Տնտեսական ժողովին փակումէն յետոյ

ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՆԵՐԸ ՍԿՍԱՆ ՎԵՐԱԴԱՌՆԱԼ

Լոնտոնի Երկրաբանական Թանգարանը հետզհետէ կը գտնէ իր նախկին անդորրութիւնը: Պատուիրակները մեծ մասով իրենց բեռները կապած են արդէն, իսկ Ազգերու Դաշնակցութեան ներկայացուցիչները բազմաթիւ պաշտօնեաներ կը բանեցնեն, լեռնակուտակ թղթածրարները կապելու եւ Ժընեւ փոխադրելու համար: Շէնքը վերէն վար պիտի մաքրուի: Բայց, ժողովասրահի համար եղած կարգադրութիւնները անփոփոխ պիտի մնան, ի նախատեսութիւն նոր նստաշրջանի մը:

Վիճակագրութեան մը համաձայն, խորհրդաժողովի 46 օրուան ընթացքին պատուիրակները սպառած են 7000 բաժակ սուրճ, 12,000 բաժակ թէյ, 12,000 շիշ գարեջուր, 12,000 նարինջ եւ նոյնքան կիտրոն՝ իբրեւ զովացուցիչ ըմպելի: Կ'ըսուի թէ միայն մէկ շիշ վոտկա սպառած է այդ 46 օրուան ընթացքին:

Գլխաւոր պատուիրակներուն կարծիքն այն է թէ կարելի չպիտի ըլլայ նորէն հրաւիրել խորհրդաժողովը, եթէ յետաձգման շրջանին համաձայնութիւն չգոյանայ կայուն վիճակի մը վերածելու գլխաւոր դրամները: Այս մտահոգութեամբ ալ, մասնաւոր բանակցութիւններ պիտի կատարուին այն պետութեանց միջեւ որոնք յար եւ նման շահեր ունին:

⁂ Յուլիս 28ին լոյս տեսաւ խորհրդաժողովի պաշտօնաթերթին վերջին թիւը, որ կը ծանուցանէ թէ խորհրդաժողովին մնայուն գործադիր մարմինը արտօնած է տնտեսական յանձնաժողովին անհրաժեշտ միջոցները ձեռք առնել խորհրդաժողովի նախագահին եւ քարտուղարին հետ, կարելի եղածին չափ շուտով գործադրելու համար յանձնախումբերու որոշումները:

Եւ սակայն պատուիրակները, որոնցմէ կը բաղկանան այդ յանձնախումբերը, բեռ կապած են արդէն, ինչպէս ըսինք:

Խափանարարներ կը փնտռեն Մոսկուայի մէջ

Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ կառավարութիւնը հրամայած է նոր հետապնդումներ սկսիլ «դասակարգային թշնամիներ»ուն դէմ որոնք կը խանգարեն ելեկտրական կայաններու գործունէութիւնը: Այս առթիւ, յատկապէս կը մատնանշուի Մոսկուայի կայանը, որու մասին երկարօրէն խօսեցաւ անցեալ ապրիլին, երբ դատի քաշուեցան անգլիացի ճարտարագէտներն ալ: Զեկոյցը կ'ըսէ թէ խանգարումները կը շարունակուին:

Նոր հետապնդումներու որոշումը տրուեցաւ անցեալ շաբթու, Մոսկուայի կոմիտէին լիագումար նիստէն յետոյ: Բուէարկուած բանաձեւը կ'ըսէ թէ վերջերս աւելի յաճախադէպ դարձած են արկածները՝ Մոսկուայի քաղաքին եւ ամբողջ շրջանին ելեկտրական ուժի մատակարարման մէջ, իբրեւ հետեւանք ուժատու կայաններու անկանոն գործունէութեան: Բանաձեւը կը դատապարտէ ուժատու կայաններու տնօրէնները եւ համայնավար թէ ոչ – համայնավար պաշտօնեաները, որոնք տակաւին չեն ըմբռներ թէ իրենց զանցառութիւնը կը խանգարէ ամբողջ շրջանին ճարտարարուեստական կեանքը: Իբրեւ եզրակացութիւն, բանաձեւը կը պահանջէ գտնել եւ դատի յանձնել յանցաւորները, վերահաստատելու համար բանուորական կարգապահութիւնը:

Հետապնդումները սկսած են արդէն Մոսկուայի, Ուրալի եւ Լէնինկրատի շրջաններուն մէջ: Օգոստոսի սկիզբը ուժատու կայաններու մասնագէտները ժողով մը պիտի գումարեն Մոսկուայի մէջ, հետապնդումներու արդիւնքները քննելու եւ դարմաններ թելադրելու համար:

Այս անգամ, թերթերը օտար խափանարարներու անուններ չեն տար, այլ կը յիշեն միայն խորհրդային տնօրէններ, մեքենագէտներ, դասակարգային թշնամիներ եւայլն:

Արիներու միջազգային ճամբարը

20,000 ՍԿԱՈՒՏՆԵՐ ԿԸ ՀԱՄԱԽՄԲՈՒԻՆ ՓԷՇԹԱՅԻ ՄԷՋ

Արիներու միջազգային ճամբարը (ճէմպորի) այս անգամ տեղի կ'ունենայ Փէշթայի մօտ, Կոտոլլոյի դղեակին մէջ: Աշխարհի բոլոր մասերէն 20,000 արիներ (սկաուտ) պիտի համախմբուին այդ պատմական վայրը: Վաղը, երկուշաբթի, Փարիզէն ճամբայ պիտի ելլեն 2 մասնաւոր կառախումբեր, փոխադրելու համար հազարի չափ սկաուտներ: Այս ամբողջ բազմութեան համար պատրաստուած է մէկ հաւաքական անցագիր:

Վերջին ճամբարը տեղի ունեցաւ 1929ին, Լիվըրփուլի մէջ, եւ մասնակցողներու թիւը կը հաշուէին 50,000:

⁂ Ինչպէս հաղորդած ենք ժամանակին, ճամբարին պիտի մասնակցին նաեւ խումբ մը՝ Փարիզի հայ արիներէն, խումբ մը՝ Հ. Մ. Ը. Մ.ի Պուլկարիոյ արիներէն, թերեւս ուրիշ խումբ մըն ալ՝ Ռումանիայէն:

Իտալացիները գրաւեցին երեք ամայի կղզիներ

Իտալացիները առջի օր գրաւեցին երեք ամայի կղզիներ, Քինարոս, Մավրիկարու եւ Տիտոս, որ կը գտնուին հելլենական ջուրերուն մէջ (Կիկլատեան կղզեխումբ): Իտալացիները կ'ըսեն թէ ովկիանագիտական ուսումնասիրութեանց համար գրաւուած են երեք կղզիները և քաղաքականդիտումներ չունին: Յունաստանի վարչապետը այս լուրն առնելով, երկար խորհրդակցութիւն մը ունեցաւ ծովային նախարարին հետ: Երեք կղզիները կը գտնուին հելլենական ջուրերու ծայրագոյն սահմանին վրայ: Իտալացիները կ'ըսեն թէ՝ որոշապէս չէ ճշդուած անոնց Յունաստանի կամ Իտալիոյ պատկանիլը: Միւս կողմէ, կղզիները շատ փոքր եւ աննշան ըլլալով, վախ չկայ որ քաղաքական վէճ մը ծագի:

Ոչ «բարի լոյս» եւ ոչ ալ «ինչպէս էք»

Մայնսի (Գերմանիա) քաղաքապետութիւնը վերջնապէս ջնջեց «բարի լոյս» կամ «ի՞նչպէս էք» ասացուածքները:

Այսուհետեւ, բարեւի մէկ ձեւ միայն պիտի ընդունուի,— ողջո՛յն Հիթլէրի, թեւն երկարելով:

⁂ Օդանաւորդութիւնը քաջալերելու համար, հիթլէրական երիտասարդական միութեանց վարչութիւնը համաձայնութիւն մը կնքեց Գերմանիոյ օդանաւային միութեան հետ: Այս կարգադրութեան համաձայն, 12 — 16 տարեկանին իրենց քաղաքին մէջ նախնական կրթութիւն մը ստանալէ եւ քննութեանց մէջ յաջողելէ յետոյ, հիթլէրական երիտասարդները մինչեւ 18 տարեկանը պիտի ընդունուին օդանաւային վարժարանի մը մէջ: Այս նպատակով, 14 շրջանային վարժարաններ պիտի բացուին: Առաջինը՝ Փոցտամի մէջ, 200 աշակերտի համար:

Յիսուն տարիէն՝ ամբողջ Եւրոպան հիթլէրական

Պ. Կէօպէլս, Գերմանիոյ ազգային քարոզութեան նախարարը, հետեւեալ յայտարարութիւնն ըրաւ հիթլէրական վարժարանի մը վարիչներուն.

— «1789ի յեղափոխութիւնը տիրական դեր մը տուաւ Ֆրանսայի. այդպէս ալ, Գերմանիան տիրական դեր մը պիտի ստանայ իր ազգային յեղափոխութեամբ: Մեր յեղափոխութիւնը չպիտի սահմանափակուի Գերմանիոյ մէջ: Յիսուն տարիէն, պիտի նուաճէ ամբողջ Եւրոպան: Ինչպէս Ֆրանսական յեղափոխութիւնը, ան յառաջաբանը պիտի ըլլայ եւրոպական վերիվայրումի մը:

Նախարարը աւելցուց թէ յառաջիկայ ութ տարիներու ընթացքին հինգ համալսարաններ պիտի հիմնուին, ուր ազգային – ընկերվարութեան վեթերանները պիտի լրացնեն իրենց ուսումը իբրեւ վարիչ: Եւ եզրակացուց.

— Եթէ ամէն տարի 5000 շրջանաւարտ ելլէ այս համալսարաններէն, ազգային – ընկերվարութեան (հիթլէրականութիւն) գոյութիւնը պիտի ապահովուի ոչ թէ դարերով, այլ յաւիտեան:

„Երկրագործութիւնը որպէս ուղիղ ճանապարհ„

Նախագահ Րուզվէլթ ժողովի հրաւիրեց նախարարները եւ կարգ մը մասնագէտներ, որպէսզի ծրագիր մը կազմեն, մեծ քաղաքներու շրջակաները լքուած հողեր գնելու եւ փոքր ագարակներ հաստատելու համար: Այս հողերը մատչելի պայմաններով վարձու պիտի տրուին չքաւորներու, միայն իրենց ապրուստը ճարելու համար:

Ուրիշ միջոցներ ալ ձեռք պիտի առնուին, հողագործութիւնը քաջալերելու համար:

Միեւնոյն ատեն, կառավարութիւնը որոշեց կազմակերպել ցորենի արտադրութիւնը, առանց սպասելու միջազգային համաձայնութեան մը: Մ. Նահանգներու իւրաքանչիւրը արտադրութեան որոշ բաժին մը պիտի ունենայ, ապահովելու համար ներքին սպառումը: Մինչեւ տասը օր, հողագործական նախարարը պիտի ծանուցանէ ցորենի մշակման համար եղած կրճատումները, որոնց փոխարէն 136 միլիոն տոլար հատուցում պիտի ըլլայ հողագործներուն:

⁂ Իբրեւ տնտեսական վերակազմութեան միջոց, նախագահ Րուզվէլթ հետզհետէ աւելի տրամադիր կ'երեւայ ճանչնալու խորհրդային իշխանութիւնը:

Ի՞ՆՉ ԱՐԺԵՑ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԸ

Նախնական հաշուի մը համաձայն, համաշխարհային տնտեսական խորհրդաժողովը արժած է 15 միլիոն ֆրանք, ինչ որ վար կը մնայ նախատեսուած գումարէն: Անգլիական կառավարութիւնը ինք հրաւիրած ըլլալով ժողովը, որոշած էր ստանձնել ծախքերուն մէկ մասը, օգնելու համար Ազգերու Դաշնակցութեան: Մ. Նահանգները անդամ չեն Ազգերու Դաշնակցութեան, բայց մասնակցած ըլլալով ժողովին, յօժարութիւն յայտնած են վճարելու ծախսուած գումարին մէկ տասներորդը:

Անշուշտ պատուիրակներու ճանապարհածախսը եւ օրապահիկը իւրաքանչիւր պետութիւն ինք պիտի հոգայ: Կ'ըսուի թէ ֆրանսական պատուիրակութեան անդամներէն շատերը իրենց գրպանէն ծախսած են: Մեքենագիրներուն յատկացուած էր օրական մէկ ստեռլին, ինչ որ չէ բաւած եւ երեք շաբաթ պարտքով ապրած են:

ՀՈՒՆԳԱՐԻՈՅ ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ՊՏՈՅՏՆԵՐԸ

Այս միջոցին Հռոմ կը գտնուի Հունգարիոյ վարչապետը, որ վերջերս պտոյտներ կատարեց նաեւ ուրիշ մայրաքաղաքներու մէջ: Հռոմ հասնելէն ի վեր, հունգարական թերթերը կը շեշտեն դաշնագիրներու վերաքննութեան պէտքը: Թէեւ տնտեսական նպատակներ կը վերագրուին այս ճամբորդութեան, բայց քաղաքական շրջանակները տարբեր կարծիք ունին: Հունգարիան կ'ուզէ առաւելութիւններ ձեռք բերել, օգտուելով Հիթլէրի աջակցութենէն:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

«ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ – ՆՈՅԵՄԲԵՐ»

(Տարեգիրք, 1932 Երեւան)

Բ.

ԳՐԱԿԱՆ ԲԱԺԻՆԸ

Տարեգրքի հիմնական մասը գրական բաժինն է — 115 էջ, իսկ «Գրական ժառանգութիւն» բաժնով՝ 142 էջ, այսինքն հատորի մէկ քառորդը: 33 հին ու նոր գրողների արձակ ու չափածոյ գրուածքների է տեղ տրուած: Շիրվանզադէի, Յ. Յակոբեանի, Նար-Դոսի, Դ. Դեմիրճեանի պէս հների կողքին տեղ են գրաւել Չարենցի, Գ. Մահարիի, Ակ. Բակունցի պէս անվիճելի տաղանդաւոր նորերը եւ բազմաթիւ երիտասարդներ ու պատանիներ, ոմանք շատ շնորհալի, ոմանք դեռ բոլորովին դեղնակտուց: Գրուածքների մեծ մասին կցուած են հեղինակների նկարներն ու համառօտ կենսագրութիւնը:

Լրագրական պայմաններում անհընար է առանձին-առանձին կանգ առնել բոլոր հեղինակների վրայ, բայց մի քանիսի մասին հարկաւոր է խօսել: Ամենից առաջ, ուշադրութիւն է գրաւում Ե. Չարենցի մէկ քերթուածը՝ «Գովք խաղողի, գինու եւ գեղեցիկ դպրութեան», *որ դրուած է հատորի առաջին մասում, միւս նիւթերից անջատ: Ենթադրւում է, ուրեմն, որ առանձնապէս «բարձրորակ արտադրանք» է Չարենցի այս գործը: Այդպէ՞ս է արդեօք:*

Հանդիսաւոր և արուեստակեալ յանգով Չարենցը համեմատում է անցեալն ու ներկան: Անցեալը —

Օ՛, մռայլախօս դպիրներ սե՛ւ,—
Դո՛ւ, Շնորհալի՛, դո՛ւ, Նարե՛կ,
Դո՛ւք — մագաղաթեայ եւ հանճարեղ,
Դո՛ւք — զարհուրելի, ինչպէս Դարեհ,
Դո՛ւք — պատանի մտքի, դո՛ւք — անարեւ,
Որ սրտի համար դարե՛ր, դարե՛ր
Կերտել էք դագաղ — պատեան քարէ,
Եւ ոգու համար — դժնեայ տաճեր:

Նման սեւ գոյներով է ներկայանում հայ մշակոյթի գրեթէ ողջ անցեալը, եթէ չհաշուենք

··· Տաղեր գուսանական,
Հայրէններ ռամիկ ու ռամկական
Եւ անտունիներ թափառական ···

Այդ ժողովրդական «քերթութիւնից» ծնունդ է առել «մեր նոր արուեստը քերթողական» —

Ապա տխրադէմ եկան հանդէս
Երգիչներ տխուր ու մոխրագէս,
Երգեցին տաղեր տխրահանդէս,
Այնպէ՛ս մեղմաձայն, տխո՛ւր այնպէս —
Մինչեւ որ եկաւ, վերջապէս, նա որ գալոց էր,—
Մինչ հանդէս եկաւ նուաստս — ե՛ս,
Ե՛ւ վառուած հրով աշխարհի կէզ՝
Երգեցի երգեր ե՛ւ բորբ, ե՛ւ թեֆ,
Տաղեր հողմաձայն ու փրփրադէզ:

Բնականաբար, Եղիշէ Չարենցի աշխարհ գալուց յետոյ, այլ եւս Հայաստանում չկան «դժնէ դպրութեան կոթողները սեւ», «քերթողներ կրքի եւ տափութեան»: Այժմ ընդհակառակն, այնտեղ ամէն բան փայլուն է.

Փա՛ռք արեւին մեր, որ հիմա վառ
Լուսաւորում է հրով բերրի
Անցնող խաւարը մեր խուղերի,
Խուլ ճկուղները քաղաքների,
Եւ լեռնաշխարհում ահա մեր հին
Շաղում է շողեր անմարելի,
Որ նորոտութեան մէջ հեծող գերին
Դառնայ իր բախտի տէրը վերին:

Բռնազբօսիկ լաւատեսութիւն ու հաճոյակատարութիւն է բուրում Չարենցի այս քերթուածից սկզբից մինչեւ վերջ: «Խելագարուած ամբոխներ»-ի երգիչը դարձել է կազեռնի, յաւուր պատշաճի փառաբանական ոտանաւորներ յօրինող պալատական չինովնիկ: Ցաւալի է:

Չարենցից յետոյ պէտք է խօսել Աւ. Իսահակեանի մասին: Ո՛չ այն պատճառով, որ մի հանճարեղ երկ է արտադրել — Տարեգրքում նա զետեղել է մի աշակերտական «փրագմենտ» — այլ՝ որպէս երեւոյթ: Փարիզի «կլոշար»ներին նուիրած իր պատկերում — «Նրանք դրօշակ ունին» — նախկին Հայ Գուսանը, առանց զգալու թէ ինչ է անում, ձեւակերպում է իր նոր դաւանանքը:

— «Փողը, ի՞նչ է փողը», հարցնում է նա: Եւ պատասխանում է.—

«Ամէն բան այս երկրի վրայ արւում է փողի համար:

«Ամէն բան շուկայ ելաւ:

«Ամէն բան առնում են փողով—սէր, առողջութիւն, ուրախութիւն, տաղանդ, ազատութիւն, կանայք, հըպարտութիւն, պատիւ»:

Այո՛, ամէն բան ծախւում է փողով, նոյն իսկ տաղանդը, նոյն իսկ խիղճը, նոյն իսկ պատիւը տղամարդու ···

«Անօթի փորն Աստուած չունի», բացագանչում է Իսահակեանի մէկ հերոսը: «Հացն է Աստուած», ընդունում է ուրիշը:

Այո՛, անօթի փորն Աստուած չունի: Ի՞նչն է մնացել անօթի փորին:

Հուրը գնաց,
Մո՛ւրը մնաց···

Ա. Շիրվանզադէն *տուել է մի խանդավառ ջատագովանք Փարիզի, փարիզեան սրճարանների, Փարիզի արուարձանների, նրանց քաղքենի քաղաքակրթութեան նուաճումների: Զարմանալի է ուղղակի՝ ինչպէ՛ս այս ակնյայտնի «հակայեղափոխական» կտորը տեղ է գտել Տարեգրքում: Քիչ հեռու, մի ուրիշ հաւատափոխ,* Վ. Թոթովենց *տրամագծօրէն Շիրվանզադէի մտքերին հակառակ մտքեր է պաշտպանում՝ մահուան դատավճիռ արձակելով բուրժուական քաղաքակրթութեան: Հէ՛յ, գրաքննիչ, ո՞ւր ես:*

Զարմանալի է նոյնպէս, թէ ի՞նչպէս Տարեգրքում տեղ է գտել Նար-Դոսի *«Մի հատուած նոր վէպ»ից անկեղծ յուզումով համակուած կտորը: Նար-Դոս պատմում է, թէ ինչպէս սիրոյ ազդեցութեան տակ գործարանատէր Խանրէզեանը մարդկային ազնիւ մի գործ է կատարում: Ինչպէ՞ս թէ, գործարանատէր, ազնուութի՞ւն —խնդալէս ո՞ւր ես կորել, տնաշէն գրաքննիչ, ի՞նչ գործի վրայ ես:*

Դ. Դէմիրճեանը *կատարել է հերթական մի պատուէր. նկարագրում է «Խուժան» Լիզօի աստիճանական հոգեփոխութիւնը եւ օրինակելի կոմունիստ բանւոր դառնալը:*

Արազիի *պատմուածքը՝ «Բաբելոնի Աշտարակը» հակակրօնական մի պարզունակ շարադրութիւն է.— «Ոչ թէ Աստուած է ստեղծել էս աշխարհը, այլ թէ մարդիկ են հնարել Աստծուն»:*

Մի գողարիկ, գեղեցիկ կտոր է տըւել Ա. Բակունցը — *Հովիւ Մուրոյի գրոյցը: Հակառակ ակնյայտնի միտումի — փառաբանութիւն խորհրդային իշխանութեան — այնպէս բնական, անկեղծ ու յուզիչ է հովիւ Մուրոյի բերանը դրուած պատմութիւնը:*

Ստ. Զօրեանը *շարունակում է տալ տիպեր խորհրդային իրականութիւնից: Այս անգամ «Լիկկայանի վարժուհու» պատմութիւնն է գրել — գրական պատուէր թէեւ, բայց իրագործուած Զօրեանին յատուկ վարպետութեամբ:*

Մ. Մանուէլեանը — *«Աղա Խօսրով»ը — մռայլ գոյներով նկարագրում է նախկին հարուստ Աղա Խօսրովի տխուր վախճանը:*

Այսքանով չի սպառւում Տարեգրքի արձակը: Մենք յիշեցինք գլխաւորները: Մի քանի խօսք էլ չափածոյ գրուածքների մասին:

Այստեղ, ի հարկէ, առաջին տեղը պէտք է դնել Գուրգէն Մահարուն, *այդ տաղանդաւոր, բայց անհարթ ու դեռ չհասած բանաստեղծին: Նա տըւել է երեք գեղեցիկ բանաստեղծութիւններ: Չեմ կարող առաջ չբերել գոնէ մէկը, որ համակ թարմութիւն եւ անկեղծութիւն է սփռում:*

ՄՏԵՐՄՈՒԹԻՒՆ

Նոյն ամառն է, նոյն փոշին ··· ա՛խ, հասկացիր ինձ հիմա,
Ես լոկ քեզ եմ որոնել իմ օրերում անիմաց:
Ես լոկ քեզ եմ օրօրել ցնորքներու՛մ իմ լուսէ,
Ու տրտմութեան քո շնչով իմ այս երգերը յուզել:
Կը գայ աշունը դեղին, տերեւներով ոսկեգոյն,
Մուժ կը լցուի իմ երգում ու անապակ քո հոգում:
Բայց կը մնաս դու էլի նոյն փառքով ու թարմութեամբ,
Վերջալուսում լողացող գարնանային ոսկէ ամպ ···
Եւ երգերը քո խորունկ ու վէրքերդ մանաւանդ
Ես կը պահեմ իմ հոգում, որպէս անխաթ մի աւանդ:
Երկի՛ր, երկի՛ր իմ լուսէ, ընդունիր հուրը յետին
Ու երգերը փիրուզէ քո գանգրահեր պոէտի···

Գեղեցիկ են եւ միւս երկու ոտանաւորները՝ «Յորդոր»ը եւ «Խոհ»ը: Մի հատուած վերջինից էլ.

Ողջո՛յն քեզ, հասած մրգի, հասկե՛րի իմաստութիւն,
Շուտ եկար, շտապ եկար, բայց եկար անվերադարձ.
Յուշ բերիր ու մշուշներ, ու արեւի մի ոսկեթաս,
Բերիր բորբ բերքերը քո, վեհութիւն ու խոհ ու բո՛յն···
— Ողջո՛յն քեզ, հասած մրգի, հասկերի իմաստութիւն···

Բանաստեղծութիւններ ունին եւ Նայիրի Զարեանը, Ալազանը, Մկրտիչ Արմէնը, Վ. Նորենցը, Գ. Սարեանը, Ս. Տարոնցին, Խ. Ռադիօն *եւ ուրիշներ: Արժէ արձանագրել Նորենցի հնչեակները.*

Կան նոր կարօտներ, նոր յոյզեր կան,
Նոր բաղձանքներ կան դեռ ինձ անծանօթ···

Այո՛, դժբախտաբար, շատ բաներ կան դեռ անծանօթ Հայաստանի մեր երիտասարդութեան, որի տաղանդը այնպէս բրտօրէն փճացւում է Լէնինեան Թալմուտի հոգեսպան բանաձեւերով:

Միւս բանաստեղծները մեծ մասամբ «ընկերային պատուէր»ներ են կատարում եւ կենդանի ու մնայուն ոչինչ չունին:

Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

ՊՈՒԼԿԱՐԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՃՈՒՆԵՐԸ ԻՆՉՈ՞Ւ ԿԸ ՀԱՉԵՆ ԼՈՒՍՆԻՆ···

(ՀԷՔԵԱԹ)

Քոնսթ. Մութաֆով

Այն օրերուն, Բաբելոնի թագաւորն էր Նեմրութ, թոռնորդին՝ Նոյ նահապետի:

Անիկա թագաւոր մըն էր՝ բոլոր թագաւորներուն նման: Բայց, իբրեւ որսորդ՝ անզուգական էր: Որսի երթալ սկսած էր դեռ իր երիտասարդութեան, ու Սէնաարի հովիտին մէջ չկար մէկը որ չափուէր իրեն հետ՝ ճարպիկութեան եւ որսի նետը պրկելու տեսակէտէն: Աստուած զայն օժտած էր իմաստութեամբ՝ որպէս զի կառավարէ իր ժողովուրդը, բայց, անոր շնորհած էր նաեւ առողջ ու սրատես աչքեր՝ ամէն տեղ կարենալ տեսնելու համար երէները ու չփախցնելու համար զանոնք: Ու Բաբելոնի հզօր թագաւորը ամէն օր կը վերադառնար անհամար եւ զանազան որսերով՝ չորքոտանի թէ թեւաւոր:

Բայց, Աստուած միայն աչքով օժտած չէր այս թագաւորը, անոր պարգեւած էր եւ հրաշալի շուն մը, որ կը կոչուէր Ասուրպանիբալ:

Նեմրութ իր շունը կը կոչէր անունով կամ առաջին եւ երկրորդ կիսովը ու ան անմիջապէս կը սուրար իր քով, որովհետեւ չափազանց ընդունակ եւ մտացի էր: Ու ամբողջ Սէնաարի մէջ կ'ըսուէր. «Միայն խօսիլը պակաս է»:

Ասուրպանիբալ միանգամայն ուժեղ էր, մրցակից չունէր ու իր քով ուրիշ որ եւ է շուն չէր հանդուրժեր:

Նեմրութ իր շունը կը սիրէր, որովհետեւ Ասուրպանիբալ նապաստակին հոտը կ'առնէր երեք ժամ հեռուէն: Երբ որսը կը վերցնէր, կը նետէր մէկ կողմ, որպէսզի իր տէրը կարենար հանգստօրէն արձակել նետը: Թէեւ, Նեմրութ արտակարգ որսորդ մըն էր ու միայն ուժեղ փոթորիկները կրնային շեղեցնել իր զարկը: Վայրի ցուլեր, առիւծներ, վագրեր, վիթեր ճագարներ, նապաստակներ, աղուէսներ, բադեր,— ամէն ինչ կը սպաննէր ան: Իսկ իր շունը միշտ կը կռահէր իր տիրոջը փափաքը, որովհետեւ Նեմրութ իր Ասուրպանիբալին ամէն ինչ բառերով կը բացատրէր:

Անգամ մը միայն, գեղեցիկ օր մը, շունը չկըցաւ հասկնալ թէ ինչու Նեմրութ իր անկողնէն ելած էր մեռելի մը նման գունաթափ: Չկըցաւ ինքնիրեն բացատրել թէ ինչու այդ օրը իր տէրը աղեղը թողած էր անկիւնը, իսկ մախաղը՝ կախած էր պատէն:

Կարճ՝ չէր կըցած հասկնալ թէ իր տէրը սիրահարուած էր: Ասուրպանիբալ, ինչքան ալ խելացի ըլլար, ու թագաւորը՝ բոլոր շուներուն՝ այսուհանդերձ կ'երկմտէր, որովհետեւ իր տէրը մտախոհ էր ու մռայլ դէմք մը ունէր: Պալատականներու շշնջիւններէն Ասուրպանիբալ կռահած էր թէ իր տիրոջ իրապէս արտակարգ բան մըն էր պատահած: Նեմրութ, այդ զօրեղ ու կըքոտ որսորդը, այլեւս կ'ատէր որսորդութիւնը: Ու օրեր շարունակ, տիւ եւ գիշեր, կը մնար անշարժ՝ աչքերը յառած երկինք: Նեմրութ սիրահարուած էր:

Լաւ,— կը խորհէր շունը,— սիրահարուիլը շատ բնական բան մըն է: Նեմրութ երիտասարդ է, կուրծքին տակ կը տրոփէ սիրտ մը եւ ոչ թէ սունկ մը: Բայց՝ ո՞ւր կնոջ էր սիրահարուած: Այս էր որ երկմտութիւն կուտար Ասուրպանիբալին:

Ո՞ր կնոջ: Յիմար է այս թագաւորը որ իր խելքն է կորսնցուցեր որեւիցէ կնոջ համար: Ոչ, ոչ. անոր խոր վշտին պատճառը այդ չէր կրնար ըլլալ: Եթէ կին մը ըլլար, Ասուրպանիբալ զայն տեսած պիտի ըլլար, քանի որ երկար տարիներէ ի վեր Նեմրութ բաժնուած չէր իր շունէն:

Ինչպէս շունին, նոյնպէս եւ Նեմրութի շուրջիններուն համար գաղտնիք մըն էր այս: Բայց, օր մը Նեմրութ Ասուրպանիբալին յայտնեց այն ինչ որ կը ծածկէր մարդոցմէն: Դունչը թաթերուն, շունը մօտեցեր էր իր տիրոջը, աչքերը յառած անոր աչքերուն, ու կարծես մունջօրէն կը հարցնէր անոր տխրութեան պատճառը:

— Կը նայիս ինծի, Ասուր, կ'ուզես գիտնալ թէ ինչո՞ւ այլեւս որսի չեմ երթար··· ախ, Պանիբալ, եթէ գիտնաս···:

Նեմրութ հառաչեց: Շունը գլուխը բարձրացուց ու նայեցաւ իր տիրոջ, կարծես ըսել ուզելով. «Շարունակէ, ու ցաւդ թափէ քու հաւատարիմ շանդ կուրծքին ներս»:

— Խեղճ Ասուր, վերսկսաւ թագաւորը, դուն կը հասկնաս զիս ու ոչինչ կը փափաքիս, բայց եթէ քաղցրացընել սրտիս վէրքը: Ճար չկայ, անիկա չի կրնար առողջանալ: Խենթօրէն սիրահարած եմ: Օ, Պանիբալ, դուն չես կարող ինձ օգնել, որովհետեւ կը սիրեմ··· լուսինը: Զարմանալի՞ կը թուի քեզ, Ասո՛ւր: Այո՛, զարմացիր եւ կոչէ զիս խենթ, անմիտ, ինչ որ կ'ուզես, բայց ես կը սիրեմ արեգակին ու Աստուծոյ հարսը, որ կը փայլի երկինքի վրայ: Գիշերներ ամբողջ աչքս չեմ հեռացներ անկէ, իսկ քեզի շատ քիչ պիտի նայիմ: Անիկա գէշ նշան է որսորդի մը համար: Որսորդ մը որ կին մը կը սիրէ իր շունէն աւելի՝ որսորդ ըլլալէ կը դադրի: Այո, Ասուր, ես միայն զայն կը տեսնեմ, միայն անոր սպիտակ դիմագիծը, անոր արծաթեայ այտերը, անոր ժպտուն ու խօսուն նայուածքը: Ու ան ալ զիս կը սիրէ, գիտեմ, կը սիրէ զիս, Պանիբալ, բայց անկարող է ինծի գալու: Իր նախանձոտ ամուսինը զայն շղթայած է արծաթեայ թելերով: Իսկ ես, Ասուր, պիտի մեռնիմ, եթէ չկարենամ գտնել իր դէմքը: Խղճա ինծի, Պանիբալ, ողբա զիս այժմէն, որովհետեւ շուտով պիտի կորսնցնես տէրդ: Լուսնին անհետացումէն առաջ սուսեր մը պիտի գտնեմ: Բայց, նախքան մեռնիլս պիտի յանձնարարեմ զիս գերեզմանըչթաղել, կ'ուզեմ որ զիս թողուն բաց երկնքի տակ, աշտարակին պատշգամը, աչքերս սեւեռած լուսնին, որպէսզի իմ սիրուհիս իր արծաթազօծ շողերով կարենայ համբուրել քու թագաւորդ:

Այսպէս կը խօսէր Նեմրութ, ու հաւատարիմ Ասուրպանիբալի հոգին կը լեցուէր խորունկ կսկիծով: Ան դառնօրէն հառաչեց, շարժեց պոչը եւ ուզեց դուրս ելլել:

— Ո՞ւր կ'երթաս, Ասուր, հարցուց անոր թագաւորը:

Շունը դարձաւ իր տիրոջ, գնաց քիչ մը ետ ու, բերանը բանալով, ոստում մը ըրաւ դէպի առաջ՝ կարծես ըսել ուզելով թէ կը ցանկայ բան մը խլել բարձրէն:

—Կը հասկնամ, Պանիբալ, դունկ'ուզես խլել լուսինը:

Ասուրպանիբալ ետ գնաց երկրորդ անգամ ու հրճուեցաւ մեծապէս՝ երբ նկատեց որ իր տէրը հասկցեր էր զինքը:

— Կ'ուզես լուսի՞նը յափշտակել, յարեց Նեմրութ, կը հաւատամ, Ասուր, յանդուգն ես դուն: Բայց, աւաղ, պիտի չյաջողիս: Կը տեսնե՞ս, ան շատ բարձր է ու շատ հեռու: Պէտք է մագլցիս ամենաբարձր լերան կատարը, ուր կ'երթայ ան հանգչելու համար···

Ասուրպանիբալ, առանց սպասելու տիրոջը խօսքերուն վերջաւորութեան, նետուեցաւ դուրս ու մեկնեցաւ: Ու Նեմրութ ի զուր սպասեց անոր: Ան անհետացաւ գիշերուան մէջ:

Մտացի շուն մըն էր ան: Նեմրութ թագաւոր մըն էր, իսկ Ասուրպանիբալ շուներու թագաւորը: Այդ գիշեր ան շատ չհեռացաւ: Երբ հասաւ Սէնաարի մէջտեղը, նստաւ ու մնաց անշարժ՝ դունչը ցցած դէպի վեր, ուշադրօրէն դիտելով արեգակին հարսը, երբեմն երբեմն կը հաչէր միայն՝ գրաւելու համար անոր ուշադրութիւնը: Բայց լուսինը չէր իսկ նայեր իրեն: Ան գեղեցիկ էր ու կը փափաքէր որ հիանան իր գեղեցկութեանը: Առեն մը վերջ Ասուրպանիբալ նկատեց որ անոր դըլխուն վերեւ կը փայլի ադամանդ մը, ադամանդը այգուն: Այդ ադամանդը գլխուն, ան քիչ մը եւս շարժեցաւ երկինքին վրայ ու յետոյ կամաց կամաց անհետացաւ բարձրաձիգ լեռներու ետին:

Կ'երթար հանգչելու: Ո՞ւր, սակայն: Ասուրպանիբալ երկար չմտածեց. ու անմիջապէս ճամբայ ինկաւ դէպի այդ լեռները: Հեռուէն բան մը չէին թուեր անոնք: Բայց ինչքան կը մօտենար անոնց, այնքան կը դժուարանար հոն բարձրանալը: Այնպէս որ շունը քալեց շատ օրեր ու շատ գիշերներ: Ու քանի քանի անգամներ լողալով անցաւ Եփրատն ու Տիգրիսը: Ահաւոր, խորունկ ու փոթորկոտ գիշեր. բայց ան յանդգնօրէն նետուեցաւ անոնց ջուրերուն մէջ ու միշտ ալ ողջ առողջ դուրս ելաւ միւս եզերքէն: Սնունդ կը գտնէր ճամբան,— նապաստակ կամ այլ երէներ. բան մը միշտ կ'իյնար, վերջապէս, իր բերանը: Թէեւ ան երկար ժամանակ չէր վազեր ուտելու համար, որովհետեւ տէրը ըսեր էր,— «ամիս մը վերջ ես սուսեր մը պիտի ըլլամ»:

Նեմրութ երբ հասաւ այդ լեռը, ըսպասեց որ մթնէ ու յետոյ խորհի ընելիքի մասին, որովհետեւ լուսինը մ'այն գիշերը կ'երեւի: Ու գիշերն ամբողջ նստաւ հոն, ու ակնապիշ դիտեց արեւին հարսը, սորվելու համար թէ առտուան դէմ ուր կ'երթայ հանգչելու ան: Ու յաջորդ գիշերը բարձրացաւ այն գագաթը, որուն ետեւ կը կարծէր թէ թաւալած էր լուսինը՝ խորդ գիշեր: Բայց, խաբուած էր: Առտուն միայն հասկցաւ թէ ան դարձած էր շատ աւելի հեռուն: Ու, այսպէս, կատարէ կատար, ան հետզհետէ աւելի բարձրացաւ՝ քալելով օրեր ու գիշերներ շարունակ ու հաչելով անոր, մինչ լուսինը դեռ շատ ու շատ հեռու էր:

Ի վերջոյ ան տեսաւ ամենաբարձր լեռը, սուրաց հոն, ու ելաւ անոր կատարը: Արարատ լեռն էր, ուր բնակած էին մեր նախահայրը՝ Ադամ ու մեր նախամայրը՝ Եւա, Աստուծոյ կողմէ դրախտէն արտաքսուելէ յետոյ:

— Եթէ լուսինը հոս ալ չգայ պառկելու, չգիտեմ թէ ուր պէտք է երթամ,— մտածեց շունը:

Երկինքի գեղադէմ հարսը շատ մօտ էր, այնքան մօտ, որ իրեն այնպէս թուեցաւ թէ պիտի հասնի ահա···: Բայց խաբուած էր եւ այս անգամ: Ու համբերատարօրէն սպասեց որ ան աւելի իջնէ, միանգամայն դիտելով անոր գեղեցիկ ու սպիտակ դէմքը:

— Ախ, ըսաւ ան, քիչիկ մըն ալ մօտեցիր ու այն ատեն յայտնի կ'ըլլայ թէ ո՛վ է սանը, ո՛վ՝ սանամայրը···

Իրապէս լուսինը հետզհետէ կը ցածնար ու հետզհետէ կը մեծնար, բայց շունը ի զուր կ'երկարէր յառաջ: Հասկցաւ որ իր որսը խոյս պիտի տար, որովհետեւ շատ արագ կը սահէր: Այն ատեն, անիկա ըրաւ այնպիսի ոստում մը, զոր մինչեւ այդ որ եւ է շուն չէր ըրած, ոչ ալ իրմէ վերջ որ եւ է շուն պիտի ընէր, եւ, ահաւոր ու վտանգաւոր թափով մը նետուելով վեր՝ խածաւ երկնային գեղեցկուհիին այտերէն մին:

Ու երբ ինկաւ լերան վրայ, ակռաներուն միջեւ ունէր զայն. բայց՝ ամբողջ չէր: Կիսուած, կամ կէսն ալ պակաս: Լուսինը՝ կորացած՝ երկու եղջիւրներու նման՝ շարունակեց իր ճամբան: Իսկ ասիկա դժբախտութիւն մըն էր, որովհետեւ լաւ որսի շուն մը երբեք պէտք չէ վնասէ երէին: Բայց ինչո՞վ յանցաւոր էր ինք, շատ տարածուն էր ու քիչ էր մնացեր որ իր ատամներէն փախցնէր զայն: Եւ, բնականաբար, շունը պէտք էր տանէր այն ինչ որ արդէն մնացած էր իր բերանը:

Անդին Նեմրութ ամէն գիշեր կը հառաչէր լուսնին համար: Երբ զայն խածատուած տեսաւ, ինկաւ խոր մըտածումի մէջ: Երկնային հարսին աստուածային դէմքին ի՞նչ էր պատահած: Հաւաքեց բոլոր կախարդներն ու աստղաբաշխները՝ մեկնելու համար այդ արտակարգ երեւոյթը: Գիտուններ խոկացին երկար, ըրին շատ մը յիմարութիւններ, բայց չկրցան հասկնալ այդ երեւոյթին իսկական պատճառը: Ի վերջոյ, հասաւ շունը՝ չնչապառ ու յոգնաբեկ, եւ թագաւորին առջեւ դրաւ լուսնին կէսը:

Նեմրութ զգուեց իր սիրեցեալը, ու իր հրճուանքէն մոռցաւ շնորհակալութիւն յայտնել շանը: Շունին հանդէպ մարդուն ապերախտութիւնը շա՛տ հին է ···:

Եւ սակայն, այդ տարին շատ անըրպատ եղաւ Նեմրութի թագաւորութեանը համար: Արեւը առաքեց հրկիզող ճառագայթներ՝ Սէնաարի հողին վրայ: Զայրացած էր ու վրէժ կը լուծէր՝ իր գեղեցկուհիին կէսը գողցած ըլլալնուն համար: Ցամքեցան ակերը, ջրհորները, անհետացան գետերը, եկաւ քաղցն ու համաճարակը: Դժբախտութիւնն ու աղէտը:

Ու կրկին հաւաքուեցան իմաստ[...]ները, եւ երկար խորհրդակցելէ վերջ, վճռեցին թէ շունն էր յանցաւորը:

— Ան վիրաւորեց Արեւը, ըսին [...] թագաւորին, ու թող հ[illegible] ժամանայ անոր զայրոյթին:

— Լա՛ւ, յարեց թագաւորը [...] պատժելէն, բայց, այնքան [...] ես ողջ եմ, թոյլ չեմ տար որ [...] մէկ հատիկ արեւն իսկ իյնայ:

Նեմրութ չափազանց շատ կը [...] իր շունը, հակառակ անոր, որ [...] ջապէս շնորհակալութիւն չէր [...] նած, որովհետեւ վերադարձած էր լ[...] նով: Ու ան խորհեցաւ իր շանը [...] քին պաշտպանութեանը մասի[ն] [...] հիւներ կանչեց որպէսզի Աս[...] նիբալին համար կառուցանեն [...] աշտարակ մը:

Ու անոնք կառուցին հոյակա[պ] [...] լատ մը: Անոր վերեւ՝ աւելի նեղ մը, վրան՝ երկրորդէն աւելի նեղ մը, [...] պէս մինչեւ եօթներորդը, իսկ [...] նավերջինը բոլորովին նեղ ու [...] ծայր: Եօթը թիւը եօթը մոլոր[...] րու թիւն էր ըստ իմաստուն[...] որոնք գուշակեր էին թէ շանը [...] գալիք կայ:

Աշտարակը շատ բարձր եղա[ւ] [...] Նեմրութ չնախատեսեց որ անո[ր] [...] գաթին կրնային հպիլ կայծակն[...] փայլակներ: Եւ ահա, սկսան [...] հեղեղանման անձրեւներ, իսկ [...] ծակները հարուածեցին աշտա[...] կը ու ան բոլորապէս [...] ղուեցաւ: Ասուրպանիբալ կը [...] նար ամէնէն վարի յարկը, ու [...] հոն, աւերակներուն ներքեւ: Ա[...] եւս կորսուած էր իր տիրոջը հա[...]:

Նեմրութ, բոլորովին անմխի[...] մեռաւ սրտի կաթուածէ, իսկ Ա[...] ետ տուաւ իր գեղեցկուհիին [...] մասը, զոր Արարատի կատարը [...] Սէնաարի գիտուններն ու իմաստ[...] ները:

Երկնային գեղեցկուհիին մաս[...] խակաւ իրեն: Այդ էր պատճառը [...] ատեն ատեն կիսադէմ կ'երեւի: [...] ատիկա Սէնաարի ժողովուրդն[...] կը յիշեցնէ Նեմրութ թագաւ[...] յանդուգն որսորդութիւնը:

Եւ որովհետեւ բոլոր շուները [...] սիրեն Ասուրպանիբալը, թէեւ [...] ուած աշխարհի չորս կողմերը, [...] օրէն ի վեր իրենց սովորութի[...] ըրած հաչել Լուսնին դէմ···:

Թարգմ. ՍՕՍԵԱՑ Տ[...]

ՄԱՅՔԼ ԱՐԼԷՆ
եւ իր վերջին վէպը

Մայքըլ Ճօզէֆ, անգլիացի ան[...] նի գրագէտը, The Writer *ամսաթեր[...] մէջ խօսելով Մայքըլ Արլէնի եւ [...] վերջին երկին՝ «Մարդիկ մահկան[...] ցու են»՝ մասին, կ'ըսէ.—*

«Առաջին անգամ երբ Մայքըլ Ար[...] նին հանդիպեցայ, շատ մը տարի[...] առաջ, ան բաղդատաբար անծան[...] գրող մըն էր: Գրած էր բաւական [...] ւով կարճ պատմուածքներ, իր [...] քերէն ոմանք հրատարակուած [...] «Կանանչ Գլխարկ»ը՝ որ ամենա[...] սպառում ունեցող գիրքերէն մին [...] տի ըլլար, տակաւին լոյս չէր տես[...]:

Այդ ժամանակ իր գրական ա[...] գան նժարի մէջ էր: Եթէ ան գոհացու[...] ըլլար քանի մը յայտնի քննադա[...] րու գովասանքով, ի՞նչ պիտի ըլ[...] Հաւանաբար պիտի նմանէր այ[...] մը կարող գրողներուն, որոնք կը [...] րին ու կ'անցնին, ժողովուրդին [...] առանց որոշ ազդեցութիւն մը [...] որ այնքան կարեւոր է հեղինակի [...] համար:

Շատ կանուխէն Մայքըլ Ար[...] միակ ձգտումը եղած է մեր ժա[...] ամենայաջող հեղինակը ըլլալ: [...] մեծ յաջողութիւն մը բաւական [...] իրեն: Անսահման հաւատք ունէր [...] վրայ, եւ տակաւին ունի, եւ գի[...] ինչ կ'ուզէր:

Ան «Սեւ հրեշտակ»ը անունով [...] մը գրեց, բայց ոչ ոք կարդաց [...] իրմէ: Ես ամենադոյզն կասկած[...] չունիմ որ եթէ Մայքըլ Արլէն ուզէ[...] հրատարակել զայն, մեծ սպառու[...] պիտի ունենար եւ պիտի գոհացնէ[...] հասարակ դասակարգը, բայց Մ[...] քըլ Արլէնի չափանիշը երբեք հա[...] րակ չէ եղած: Անշուշտ հասկցած [...] թէ իր վճռական օրերուն մէջ կը [...] նուէր: Այս վէպը զինք գոհ չձգեց, [...] փճացուց ձեռագիրը:

Յետոյ գրեց «Կանանչ Գլխարկ»ը [...] եւ մնացածը դուք գիտէք: Իր յաջ[...] ղութիւնը բացորոշ ապացոյց մը է [...] թէ գրող մը պէտք է իր անձնակա[...] դատողութիւնը գործածէ: Ես աւելի հեռուն կ'երթամ եւ կ'ըսեմ թէ գրող մը պէտք է որոշ նպատակ[...] ունենայ: Առանց որոշ ձգտումի գրող մը դատապարտուած է, վերջ ի վեր[...]

... քաջութեամբ, յանուն պարտականութեան եւ սիրոյ՝ մահը կը դիմագրաւէ տարօրինակ ժպիտով մը:

ՄԵԼԻՆԷ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Նափոլէոնի սիրային նամակները

Վերջերս Նափոլէոնի սիրային նամակներէն 8 հատ ծախուեցաւ 375,000 ֆրանքի: Հնութեանց վաճառականները, ֆրանսացի, անգլիացի եւ ամերիկացի, իրարու հետ կը մրցէին՝ մասնակցելով աճուրդին: Ի վերջոյ յաջողեցաւ գնել անգլիացի գրավաճառ մը:

Այս նամակները գրուած են 1795–1800 թուականներուն, եւ ուղղուած են հռչակաւոր Ժոզէֆինին:

Նափոլէոն իր տրամադրութեան տակ ունէր գաղտնի ոստիկան մը, ծագումով Լեհ: Գաղտնի ոստիկանը նամակները ձեռք կ'անցրնէ Մալմէզոնի մէջ (Նափոլէոնի կնոջ բնակարանէն), Ժոզէֆինի ծառաներուն մէկուն քովէն:

Մարթինիք ծնած այս պերճազինը, Ժոզէֆին, որ նախ կ'ամուսնանայ կոմսի մը հետ, յետոյ Նափոլէոնի, առանց դադրեցնելու իր բարեկամութիւնները օրուան փառքերուն հետ, այնպիսի սէրմընկերչնչած էր Նափոլէոնի, որ յաճախ նախանձէն կը մրկի ու կը տագնապի: Կը տրտնջայ թէ Ժոզէֆին չի սիրեր զինք նոյն իսկ իր շանը՝ Ֆորթիւնէին չափ:

Ահա նամակ մը.—

Կ'արթննամ քեզմով լեցուած: Լուսանկարդ և երէկուան գինովցնող ժամանցին յիշատակը հանգիստ չեն տար զգայարանքներուս: Քաղցրիկ եւ աննման Ժոզէֆին, այս ի՛նչ տարօրինակ ուժ ես որ կը ներգործես սրտիս վրայ: Բարկացա՞ք: Տխո՞ւր էք: Անհանգի՞ստ էք: Հոգիս խորտակուած է ցաւէն եւ այլ եւս հանգիստ չկայ ձեր բարեկամին համար: Բայց թերեւս շնորհ մըն է ինծի՝ երբ, անձնատուր այն խոր զգացման, որ կը տիրէ հոգւոյս, ձեր շրթներուն, ձեր սրտին վրայէն կը քաղեմ բոց մը որ կ'այրէ զիս: Ա՛խ, այս գիշեր էր որ նշմարեցի թէ ձեր լուսանկարը դուք չէք: Կը մեկնիմ կէսօրին: Երեք ժամ յետոյ պիտի տեսնեմ քեզ: Մինչեւ գալս, **mio dolce et amore**, մէկ միլիոն համբոյր կը ղրկեմ: Բայց փոխարէնը համբոյր մի ղրկեր ինծի, որովհետեւ քու համբոյրներդ կը հրավառեն ամբողջ արիւնս:

Ահա ուրիշ նամակ մը, զոր Նափոլէոն գրած է ամուսնանալէ յետոյ Ժոզէֆինի հետ:

Բոլոր նամակներդ նորէն աչքէ անցուցի: Բայց ոչ մէկը վրաս այն տպաւորութիւնը թողուց, որքան վերջին նամակդ: Գրելու ատեն կը մտածե՞ս երբեք թէ ի՛նչ ձեւ կը գրես, ո՛վ իմ պաշտելի բարեկամուհիս: Կը կարծես թէ իմ կացութիւնս այնքան դժնդակ չէ՞, դեռ հոգիս չփոթորկած, ցաւերս չանցած: Ի՞նչ ոճ է այդ, ի՞նչ զգացումներ են ատոնք որ կը պատկերացնես: Կրակով յօրինուած են կարծես, այնքա՛ն կ'այրեն խեղճ սրտիկս:

Մնաս բարո՛վ, մնաս բարով: Ահա կը պառկիմ առանց քեզի: Պիտի քնանամ մինակս: Կ'աղաչեմ, թոյլ տուր որ քնանամ: Քանի՛ քանի՛ գիշերներ, բազուկներուս մէջ կը կարծեմ քեզ, երա՛զ, քա՛ղցր երազ, բայց, ափսո՛ս, որ դուն չես թեւերուս մէջ:

Ուրիշ նամակի մը մէջ, Նափոլէոն կը խնդրէ որ Ժոզէֆին իր մօտ գայ, Իտալիա:

Պիտի գաս, չէ՞: Դուն մօտս պիտի ըլլաս, այստեղ, իմ կողքիս, սրտիս վրայ, թեւերուս մէջ, բերնիս վրայ: Թեւ առ, թռի՛ր, եկո՛ւր: Բայց հանգի՛ստ ճամբորդէ, ճամբան յոգնեցուցիչ է եւ գէշ:

Ժոզէֆին կը պատասխանէ թէ հիւանդ է եւ չի կրնար ճամբորդել: Նափոլէոն կը գրէ.—

Ես քեզ կը մեղադրեմ որ Փարիզ կը մնաս, բայց պիտի իմանամ որ հիւանդ ես: Ներէ՛, իմ բարի ընկերուհիս: Սէրը, զոր դուն ներշնչեցիր ինծի, խելքս հանեց գլխէս: Եւ դժուար թէ խելքս գտնեմ, առանց հիւանդութիւն մը չի բուժուիր երբեք:

Նախազգացումներս այնքան չարագուշակ են, որ կ'ուզէի տեսնել քեզ անգամ մը, սրտիս վրայ սեղմել քեզ եւ միասին մեռնիլ: Ա՛խ, սա հիւանդութիւնդ, գիշեր ցերեկ այդ հոգն է որ զիս կը խռովէ: Ախորժակ չունիմ, քուն չունիմ, հանոյք չունիմ: Քեզի՛, քեզի՛ կը մտածեմ: Քեզմէ զատ՝ աշխարհ գոյութիւն չունի, կարծես չքացած ըլլար ամբողջովին: Պատիւ ու պարծանք կը շահիմ, որովհետեւ պատիւ ու պարծանք կ'ուզես, յաղթանակ կը տանիմ, որովհետեւ ատիկա հաճոյք կը պատճառէ քեզի, այլապէս պիտի լքէի ամէն բան՝ գալ իյնալու համար ոտքերուդ տակ:

Նափոլէոն իր սիրոյն մէջ այնքան կը տկարանայ որ, ահա թէ ինչեր կը գրէ.—

Կը յիշե՞ս այն երազը, որուն մէջ ես քու կօշիկներդ դարձեր էի, քու քուրջերդ, եւ քեզ ամբողջովին սրտիս մէջ կը մտցնէի: Ինչո՞ւ բնութիւնը թոյլ չի տար:

Ցանկարծ նախանձը կ'արթննայ նորէն, թէեւ միշտ խորունկ է իր սէրը.—

Ամիսէ մը ի վեր քեզմէ նամակի փոխարէն կը ստանամ երեք տողնոց տոմսեր միայն: Պիտի գայ օրը, երբ պիտի տեսնեմ քեզ: Այն օրը քեզի ցոյց պիտի տամ գրպաններս, լեցուն նամակներով, զորս չուզեցի ղրկել քեզի, որովհետեւ շատ յիմար բաներ գրած էի,— իրապէս յիմար: Ա՛խ, Աստուած իմ, ըսէ՛, դուն որ այնքան լաւ գիտես սիրել տալ ուրիշին՝ առանց սիրելու, գիտե՞ս թէ ի՛նչպէս կը դարմանեն սէրը: Պիտի վճարեմ, որքան ալ սուղ ըլլայ դարմանը:

Իրապէս հիւանդ է Նափոլէոն, իր սէրը հիւանդութիւն մըն է ... ծիծաղելի ըլլալու աստիճան:

ՊԵՂՈՒՄՆԵՐԸ ԱՍՈՐԵՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Մուսուլէն կը հաղորդեն թէ ամերիկեան հնախօսական ընկերութիւն մը կարեւոր վաւերաթուղթ մը երեւան հանած է իր պեղումներուն ընթացքին, որ կը կատարուին Խորսապատ քաղաքին մէջ: Ներովի մեհեանը պեղելով, հնախոյզները գտած են Ասորեստանի թագաւորներուն ամբողջական ցանկը, որ կը թուէ ամենահին թագաւորներէն սկսեալ մինչեւ անոնք որ ապրած են ութերորդ դարուն, Քրիստոսէ առաջ: Իւրաքանչիւր թագաւորի անունի դէմ կը տեսնուին նշաններ, որոնք ցոյց կուտան նոյն գահակալին իշխանութեան տեւողութիւնը: Կարգ մը թագաւորներու անուններուն դիմաց գրուած են նաեւ պատմական կարճ տեղեկութիւններ: Ցանկին գլուխը կը կարդացուին թագաւորներու բազմաթիւ անուններ, որոնք անծանօթ էին մինչեւ հիմա:

Պեղումներուն վարիչը կը կարծէ թէ այս արքայացանկը պատրաստուած է Սարգոն թագաւորին հրամանով եւ դրուած՝ Ներովլ աստուծոյն մեհեանին մէջ: Այս Աստուծոյն է, որ Ասորեստանցիները կը վերագրեն գրի գիւտը: Սարգոնի պալատը, որ կը գտնուի մեհենական բլուրին վրայ, երեւան հանուած է 1840ին Պոթթայի կողմէ: Պոթթա նոյն ատեն երեւան հանած էր նաեւ Ներովլի մեհեանը, առանց սակայն խորապէս պեղելու:

Խորսապատ, զոր տեղացիները կը կոչեն Տարը Սարգինա (Սարգոնի աշխարհ), կը գտնուի Մուսուլի հիւսիս–արեւելեան կողմը: Այդտեղ էր, որ Սարգոն սպաննուեցաւ, այն պալատին մէջ, որուն շինութիւնը լրացած իսկ չէր տակաւին:

Ի՞ՆՉ ԿԸ ՆՇԱՆԱԿԷ ՍԼԱՒ

Այս բառին մասին վէճը չվերջացաւ տակաւին: Ի՞նչ կը նշանակէ սլաւ բառը, եւ ուսկի՞ց կը ծագի: Ոմանք կը կապեն սլովօ *(խօսք) բառին, որ կը նշանակէ, նախնական եւ ընդհանուր առումով, կարողութիւնը խօսելու եւ արտայայտուելու դիւրահասկնալի բառերով, հակադրաբար խօսելու եւ արտայայտուելու կարողութեան պակասին, որ կը նշմարուի կարգ մը ժողովուրդներու մօտ,* նեմցէ *(համր) օրինակ Գերմանացիները, որոնք կ'արտայայտուին ու կը խօսին անհասկընալի բառերով:*

Ոմանք ալ կը պնդեն թէ սլաւ բառը ծագում կ'առնէ սլավա *(փառք) բառէն, որ կ'արտայայտէ մեծագործութեամբ եւ լաւագոյն յատկութիւններով օժտուածներու գաղափարը:*

Եւ դեռ կան ալ, որ կ'ըսեն թէ սլաւ բառը կը սերի սքլավուս *(գերի) բառէն, տարուելով* սքլավոնիա *անունէն, որուն կը կապէ յաճախ պատմութիւնը, սլաւ բառը:*

Պելկրատցի երկու բանասէրներ, սակայն, բոլորովին նոր տեսակէտ մը կը բերեն: Ըստ այս երկու բանասէրներուն, սլաւ բառը կը սերի սլովէնէն սլավիանին *բառերէն, որոնց արմատըն է* քլէօ*, եւ կը նշանակէ հոսիլ, հեղուլ, ողողել, թրջել, լուալ: Ուրեմն, սլաւ բառը նախապէս կը նշանակէր գետ, առուակ, լիճ, ինչպէս անթիւ են* սլավէն, սլավինաք, սլավնիք, սլովինօ, սլավա, սլավքա, սըլավութա, սլովիթա *անունները այն ամբողջ հողամասերուն մէջ, ուր կը բնակին սլաւ ժողովուրդները: Հետեւաբար սլաւ կը նշանակէ ժողովուրդ մը, որ կը բնակի ջուրերու եզերքները: Ետքէն սլաւ բառը կապուեցաւ* սլօվօ, սլավա *եւ* սքլավուս *բառերուն, որոնք հիմնովին փոխեցին նախնական նշանակութիւնը:*

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

«ԽԱՆԱՍՈՐ»Ը ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

«Հայեր յիշէք նուիրական այս օրը Յուլիս ամսոյ 25ին կատարեցէք մեր տօնը» ...

ՏԷՍԻՆ, 27 յուլիս (Յառաջ). — *Այս տարի Խանասորի արշաւանքի 36րդ տարեդարձը տօնուեցաւ դաշտահանդէսով մը, կազմակերպութեամբ Հ. Յ. Դ. կոմիտէին:*

Կիրակի առտու պայծառ արեւով եւ զովասուն օդով՝ բազմութիւնը կը փութար դէպի դաշտը: Մուտքին առջեւ, Կ. Խաչի երկու անդամուհիները՝ օր. օր. Շաքէ Պօյաճեան եւ Սիրուն Միքայէլեան եռագոյն զարդանշաններ կը բաժնէին հանդիսականներուն: Մուտքի երկու կողմի ծառերուն վրայ կը ծածանէին Ֆրանսական եւ Հայկական եռագոյնները: Ժողովուրդը խումբերու բաժնուած, ամէն մէկը իր տեղը գրաւած, սկսած էին ուտել, խմել, երգել ու զուարճանալ (ոմանց հետ կար արեւելեան նուագ), իսկ անոնց մէջտեղը Ֆրանսական ընտիր ճաշի մը առաջնորդութեամբ, պարասէր երիտասարդութիւնը կը պարէր: «Պաղ Աղբիւրի» սառն ջուրի մէջ խմիչքի շիշերը կը պարպուէին չարունակ: Ամբողջ հանդիսավայրը կատարեալ ուխտավայրի մը տեսքը ըստացած էր, շատերուս յիշեցնելով Վանի եւ Տարօնի ուխտատեղիները: Եկած էին Սէն Մօրիսէն, Վիէնէն, Լիոնէն եւ շրջականներէն խումբ խումբ եւ ընտանիքով:

Ընկեր Թ. Հերոյեան բացաւ հանդէսը քանի մը կրակոտ խօսքերով եւ պարզեց հանդէսին նպատակը: Պատ. Միութեան անդամներէն Մ. Մարտիրոսեան արտասանեց «Թշուառ Հայրենիք»ը, Տիկ. Ա. Մարկոսեան՝ «Քաջ հայ ժողովուրդ», իսկ ընկ. Միսաք Միրզէն «Անցած տարերք»ը, ու ներկաներու բուռն ծափերու տակ երկբորդեց: Յետոյ բեմ հրաւիրուեցաւ օրուան բանախօսը՝ ընկ. Կ. Սասունին: Ընկերը իր կէս ժամուան կուռ բանախօսութեամբ, ներկայացուց Խանասորի պատմական եւ եզակի արշաւանքը, շեշտեց նահատակներու թողած սրբազան կտակը, ձաղկեց այն բոլոր թերահաւատներն ու սողացողները, որոնք չեն ուզեր ճանչնալ հայկական եռագոյնը, եւ հրաւիրեց անխտիր կազմակերպուիլ ու հետեւիլ կուսակցութեան մը: Վերջ ի վերջոյ բոլորն ալ պիտի համախմբուին ներկայիս անարգուած տարագիր եռագոյնին շուրջը, որու դէմ խօլական պայքար մը սկսած է այս տարի Եգիպտոսէն մինչեւ հեռաւոր Ամերիկա: Պատիւ այդ եռագոյնին եւ յարգանք այն ժողովուրդին, որ Հ. Յ. Դ. ղեկավարութեամբ պաշտպան կանգնած է հայ նահատակներու արիւնով քանիցս մկրտուած հայ եռագոյնին:

Բանախօսութենէն յետոյ դարձեալ սկսան ուրախութիւն, պար, երգ ու նուագ ամէն մի անկիւնէն: Եւ ահա Լիոնի ընկերները, որ խմբովին նստած են, կը սկսին խմել «Յառաջ»ի խմբագիր ընկ. Շ. Միսաքեանի կենաց: Օդը կը թնդար դաշնակցական երգերով: Քիչ վերջը տեղի ունեցաւ աճուրդը, խորոված հաւ մը եւ շիշ մը շամփանեա: Զարմանալի էր մասնակցողներուն եռանդը: Կարճ ժամանակի մը մէջ գումարը բարձրացաւ 272 ֆրանքի եւ չահեցան խումբ մը Սերաստացիներ, իրենց կողմէն նուիրելով 10 ֆր. եւս, որով գումարը բարձրացաւ 282ի: Ընդհանուր ուրախութիւն, երգ ու պարի մէջ, ժամանակը կ'անցնէր: Ուշ ատեն հազիւ թէ ժողովուրդը սկսաւ ձգել դաշտը, խումբ առ խումբ միասին տանելով հայրենի քաղցր յիշատակները: Տեսինը դեռ չէր տեսած այսպիսի դաշտահանդէս, որ եզակի եղաւ իր բազմութեամբ (մօտ 1000 հոգի), կարգապահութեամբ եւ բարոյական ազդեցութեամբ, շնորհիւ Հ. ...

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (11)

«ՏԱՆԸ ՄԷԿ ՀԱՏԻԿ ՃՐԱԳՆ ԷՐ»...

...

Բահանային տունէն մինչեւ իրենց տունը, հինգ վայրկեան տեւող ճանապարհին, հինգ հազար մտքեր ու խորհուրդներ եկան ու անցան անոր մտքէն ... Ցանուն մեր երկար տարիներու եղբայրութեան վաղ անցնիմ այլ ...

... *դէպքին (1896) կը պաշտպանէր իր գիւղը»:*

Պապէին հայրը սպաննուած էր, անծանօթի մը կողմէ արձակուած գնդակէ մը: Ու այս երկու անմայր որբերը, բնազդօրէն իրարու մօտեցան, ...

... *այժմ տեսնելով անոր այս վիճակը, ծանր եւ խոր յուզումը, գրեթէ կորսնցուցած էր ինքզինքը:*

— Մամադ քեզի ղուրպա՛ն, ճաղս, Տէր պապան ի՞նչ ըսաւ որ էդչափ նեղուեցար, հարցուց պառաւը վշտա– ...

ՄԻՍԱՔ ՄԻՐԶԷ

(Շարունակելի)

ՀԵՂՁՈՒՑԻՉ ՏԱՔԷՆ ՅԵՏՈՅ՝ ԱՆՁՐԵՒ

Շուքին մէջ մինչեւ 35 աստիճանի հասնելէ յետոյ, Փարիզի տաքը սկսաւ նահանջել ուրբաթ օր (27 աստիճան), իսկ երէկ արդէն անձրեւ կը տեղար...

Գաւառներու մէջ ալ անտանելի չափերու հասած էր տաքը, բայց այժմ բարերար անձրեւներ կը սպասուին:

«ՏԷՅՎԻՍԻ ԲԱԺԱԿ»ԻՆ ՄՐՑՈՒՄՆԵՐԸ

Ուրբաթ օր Սթատ Ռօլան Կարօսի մէջ սկսաւ թէնիսի համբաւաւոր մրցաշարքին ամէնէն վերջին մրցումը՝ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի խումբերուն միջեւ: Անգլիացիները շահեցան երկու առաջին սէմփլները*, Օսթին յաղթելով դիւրութեամբ Մէրլէնի եւ Փօշէ ալ հակառակ բուռն խաղի մը պարտուելով Փերիէն: Ուրեմն այսօրուան երկու վերջին* սէմփլը *խաղերէն եթէ միայն մէկը շահի՝ Անգլիա պիտի կրնայ հուչակաւոր բաժակը խլել Ֆրանսայէն որ զայն կը պահէր 1927էն ի վեր:*

Յ. Հ. Դ.

Փարիզ եւ շրջակաները

ՓԱՐԻԶԻ ԿՈՄԻՏԷՆ *ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ ՓԱՐԻԶԻ ՇՐՋԱՆԻ բոլոր ընկերները այս Չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին, 51,* rue de Rivoli, Café Samaritain*ի ներքնայարկը: Մէթրօ՝ Շաթըլէ: Օրակարգ՝ 11րդ Ընդհ. Ժողովի օրակարգի հարցեր եւ ընտրութիւն պատգամաւորներու:*

Դ Ա Շ Տ Ա Հ Ա Ն Դ Է Ս

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻ ԱՌԹԻՒ

Կազմակերպուած ՇԱՎԻԼԻ ԱՐՂՈՒԹԵԱՆ ԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ
Հովանաւորութեամբ *ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՁԱՒԱՐԵԱՆ ԿՈՄԻՏԷԻ*

Այսօր կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ Շավիլի անտառին մէջ գերեզմանատան մօտ: ժամը *3.30*ին այց Իշխան Յովսէփ եւ Յաթենիկ Արղութեաններու գերեզմաններուն:

Կը խօսի՝ Ընկ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

Կը նուագեն՝ թառիստ Ժորժ եւ թառիստ Աբգար: *Հայկական եւ եւրոպական պարեր:*

Կը հրաւիրուին Փարիզի եւ շրջանի ընկերները եւ հայրենակիցները:

Տեղւոյն վրայ դիւրամատչելի պիւֆէ:

Մ Ե Ծ   Դ Ա Շ Տ Ա Հ Ա Ն Դ Է Ս

կ ա զ մ ա կ ե ր պ ո ւ ա ծ

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ
Դ Պ Ր Ո Ց Ա Ս Է Ր Ի   Պ Ա Ր Տ Է Զ Ը

1 ՊՈՒԼՎԱՐ ՏԻՒ ՆՈՐ :—: ԼԸ ՐԷՆՍԻ

ԱՅՍՕՐ ԿԻՐԱԿԻ 1933, *ԺԱՄԸ* 14էն 22

ՇՐՋԱՆԱՒԱՐՏՆԵՐՈՒ ՎԿԱՅԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԲԱՇԽՈՒՄ

Սիրուն օփէրէթ մը վարժարանի Սանուհիներու կողմէ:
Մարզական խաղեր, երաժշտութիւն, սիրուն անակնկալներ եւ պարեր

Սանտրոսեան վերակազմուած ֆօսթիւմէ խումբը՝
թանկոյի եւ ֆօքսի երկու ճազերով:

Պ Ա Ր   *Ճ Ո Խ   Պ Ի Ւ Ֆ Է*

Անձրեւի դէմ պաշտպանուած վայր:

Մ ո ւ տ ք **5** *ֆ ր ա ն ք:*

Հաղորդակցութեան միջոցներ. — *Թրամուէյ՝ Օփէրայէն կամ Ժօրէսէն 21 Ա.* — Gare de l'Est*էն Կարկանի գիծը, իջնել՝ Րէնսի-Փավիյեօն:*

ՀԱՅ ՄԱՐՇԷՃԻՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Կը պատրաստենք ամէն տեսակ ՊՐԸԹԷԼ եւ ՍԷՆԹԻՒՐ
Ամենայարմար գիներով:

Մ. ՏԷՐ-ԱԶԱՐԵԱՆ

9, Rue d'Aboukir, PARIS

(խանութը՝ փողոցի վրայ)

Tél. Central 82 - 49, **Métro: Sentier**

Ձեր շահը կը պահանջէ գնել ուղղակի արտադրողէն:

ՅՈՒՆԻՍ 1ԻՆ ԲԱՑՈՒԵՑԱՒ

Comptoir FRANCO-ARMÉNIEN
11, Rue de Montyon, Paris (9)

Métro: Fbr. Montmartre et Peletier   *Tél. Province 50-90*

Կը կատարէ առեւտրական վարկի գործողութիւններ եւ կը զեղչէ ֆրանսաբնակ հայ առեւտրականներու, գործարանատէրերու եւ խանութպաններու կողմէ ներկայացուած առեւտրական մուրհակները:

Վարիչ՝ Մ. ՃԱՆՇԵԱՆ

Հայերու ժամադրավայրը

ճաշարան   Ֆ Լ Օ Ր Ի Ա

61, Rue Monsieur le Price, Paris (6)

Մէթրօ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ   Հեռաձայն Danton 52- 73

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ

E. TER-MINASSIAN

Export und import, Komissionen und Vertretungen

Յանձն կ'առնէ կատարել գերմանիոյ մէջ վաճառքը հում նիւթերու (չոր պտուղ, աղիք եւ այլ ապրանքներ), ինչպէս նաեւ գնումը դարձեալ գերմանիոյ ամէն կարգի ապրանքներու:

Կը ստանձնէ ներկայացուցչութիւնը առեւտրական, վաճառականական եւ արդիւնաբերական հաստատութեանց:

Հասցէ՝ Motzstr 29, Berlin w. 30, Allemagne.

CABINET de Me V. YARJANIAN
JURISCONSULTE

Procédure Générale — Mandataire en Justice

44, Rue La Fayette, Paris (9)   Tél. TAITBOUT. **53-32**

Կը ստանձնէ ամէն տեսակ դատական գործեր: Անձամբ կը պաշտպանէ Առեւտրական եւ Հաշտարար դատարաններու առջեւ: Ամուսնութեան եւ ամուսնալուծման, եւ ժառանգական բոլոր գործողութիւնները կը կատարուին արագութեամբ: վարչական դիմումներ նախարարութեանց մօտ:

կ'ընդունի, ամէն օր, ժամը *9*էն *11*, եւ *5*էն *7*:

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Փարթ ա'Իթալիի Դպրոցասէր Տիկնանց Միութեան մանկապարտէզի Վարչութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ Պ. Սողոմոն Ջաքարեանի, իր ազգականին՝ փոքրիկին ՄԱՐԻԱՄ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆի դառնաղէտ մահուան առթիւ:

×

Վարչութիւնս փոխան ծաղկեպսակի 35 ֆրանք կը նուիրէ տեղւոյս Մանկապարտէզին:

Gentilly, *28* յուլիս *1933*

ԿԱՐԵՒՈՐ

Տանօթ օրիորդ մը կը ստանձնէ ֆրանսերէնի, անգլիերէնի, գերմաներէնի եւ հայերէնի դասեր տալ տուներու մէջ: դիմել *Յառաջ*ի վարչութեան:

գուշակուհի

ՏԻԿ. ՄԱՐԻԱ ՁԷՆԻ

Կը բացատրէ անցեալը, կ'առաջնորդէ ներկային մէջ, կը գուշակէ ապագան, ըստ ձեռքի գիծերուն, աստղերու եւ քարտերու: Ամէն օր (կիրակին ալ մէջը) ժ. *3-7*, բացի եշ.է: 62 Rue de la Rochefoucauld, բակին խորը, բ. յարկ, աջ կողմ, Métro Pigalle.

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

ՆՈՐ ՏԵՍԱԿ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ԱՄԷՆ ՀԱՅ

Ըլլայ մտաւորական, վաճառական, արուեստագէտ արհեստաւոր, շարժավար, հեծելանուորդ, ինքնաշարժի տէր կամ պարզ անցորդ

ՊԷՏՔ Է ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԻ

LIGUE de DÉFENSE GÉNÉRALE*ի*

ORGANE de CONTENTIEUX GÉNÉR L

Siège: 94, rue Saint-Lazar. Paris (9). Métro: Saint-Lazare

Directeur - Fondateur: W A H É

Jurisconsulte de Droit Français et International Privé

R. du C. Seine 572,985   Chèques Postaux Paris C. 699 - 51   Adr. télég.: Ligdefgen Paris

Consultation: de 8 à 10 & 17 à 19 heures   Tél. PIGALLE: 67 - 69

Որովհետեւ ան ստեղծագործութիւնն է ֆրանսահայ իրաւագէտի մը, որ երկար ժամանակներ վեր մասնագիտութիւն ստացած է զաղղիական եւ միջազգային իրաւաբանութեան ամէն ճիւղերուն մէջ եւ որուն անցեալն ու արուեստագիտական խղճմտութիւնը անվիճելի են.

Որովհետեւ ան ամէնուն ճշմարիտ փրկարարն է.

«La Ligue de défense Générale»*ը ձեզ խորհուրդներ պիտի տայ ամէն խնդիրներու մէջ. ձեր ներկայացուցիչը պիտի ըլլայ եւ ձեզի պիտի պաշտպանէ ամէն դատարաններու եւ ատեաններու առջեւ:*

Երբ ձեզմէ պահանջուած տուրքերը չափազանցուած են, ան ձեզ պիտի բերէ ձեր իրաւունքը ունեցած գեղչերը:

Ի դէպ արկածի, ան ձեզ վճարել պիտի տայ ձեր կառքերուն եղած վնասները, ինչպէս նաեւ ծախքերը եւ վնասուց հատուցումները, Ձեր անձին, ձեր կնոջ եւ ձեր զաւակաց համար, այս առթիւ ան իր վրայ կ'առնէ դատական բոլոր ծախքերը. եւ այն պարագաներուն մէջ որ շահագրգռութեան արժանիք կ'ունենան, ան կը հաւանի բարեացակամօրէն դրամական օժանդակութիւն ընել, վճարելի վերջնական կարգադրութեան միջոցին:

Ան կը զանձէ բոլոր վճռելի առնելիքները, նոյնպէս ստանձնելով յարակից բոլոր ծախքերը:

ՏԱՐԵԿԱՆ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳԻՆ **100** *ՖՐԱՆՔ*

Աւելի մանրամասնութեանց համար, ի մասին իր պայմաններուն եւ երաշխաւորութեանց, դիմեցէք ձեր ապահովագրութեան միջնորդին կամ «Ligue de Défense Générale»ի կեդրոնատեղին՝

94, Rue Saint - Lazare 94. Paris. Métto: Gare Saint - Lazare.

Ս Ե Դ Ր Ա Կ   Ս Ա Ս Ո Ւ Ն Ի

Վիրաբոյժ - ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

ՎԿԱՅԵԱԼ ՓԱՐԻԶԻ ԲԺՇԿԱԿԱՆ ՖԱՔԻՒԼԹԷԷՆ

14 Rue Lagrange, PARIS (5) Métro St. Michel *կամ* Maubert-Mutualité

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ՈՍԿԻ ՔՈՒՐՈՆԻ, ՊՈՒԾԻ եւ ԱՏԱՄՆԱՇԱՐԻ

բերնի, լինդերու, ակռաներու խնամք եւ վիրաբուժ. գործողութիւն

կ'ընդունի ամէն օր, ժամը *9 - 12* եւ կէս օրէ վերջ 2էն *8*: կիրակի եւ տօն օրեր 9էն մինչեւ կէսօր:

Etude de Me BERNARD WAHÉ

(12 année)

Licencié en Droit de la Faculté de Paris

Ancien élève de l'École des Hautes Etudes Sociales

J U R I S C O N S U L T E

Droit Français et International Privé

94, Rue St. Lazare, Paris (9e)   Tél. Pigalle 67-69

Կը ստանձնէ ամէն տեսակ դատական խնդիրներ, ինչպէս նաեւ փողոցի արկածներ, անձամբ կը պաշտպանէ առեւտրական եւ հաշտարար դատարաններու առջեւ, կուտայ **certificats de coutumes**ներ, կը կատարէ ամուսնութեան եւ ամուսնալուծման վերաբերեալ բոլոր գործողութիւնները:

Կ'ընդունի ժամը 9—10 *եւ* 17—19: *Նաեւ ժամադրութեամբ*

Ձեր տունը, խանութը եւայլն ճաշակաւոր եւ նպաստաւոր պայմաններով ներկելու համար դիմեցէք մասնագէտ ներկարարներ՝

ԴԱՒԻԹԵԱՆ ԵՂԲԱՅՐՆԵՐՈՒ

127, rue Etienne Dolet, Alfortville, (Seine)

Tél. Entrepôt 17 - 65

Բ Ո Ւ Ր Դ Ե Ր

Կը ծախենք ամէն տեսակ բուրդեր՝ Թրիքօ շինողներու համար:

Միշտ պատրաստ ունինք 50.000 քիլօ ամէն տեսակի գոյներով բուրդեր՝ Թիւ *2)28, 3)28, 2)32, 2)36, 2)40* (grosse laine):

Դիմել՝ **DOERFLINGER,**

31, rue de Maubeuge, Paris (9) Métro: Cadet

Մասնաւոր բուրդ լոգանքի հագուստներու համար: Շրջուն վաճառորդներու համար բուրդէ կծիկներ: Գաւառէն եկած ապսպրանքները կը ղրկուին ապսպրանքներու ստացման օրը:

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԴԱՐՄԱՆԱՏՈՒՆ

ՏԷՐ ԵՒ ՏՆՕՐԷՆ ՏՕՔԹ. ՄԻՀՐԱՆ Կ. ՔԷՇԻՇԵԱՆ

Նախկին բժշկապետ Մերսինի ֆրանս. հիւանդանոցներու

Պատուոյ մէտայլ ֆրանս. Առողջապահ. նախարարութենէն

85. Rue Julien Lacroix. Paris (20)

Métro BELLEVILLE կամ COURONNE   Tél. MENIL. 45—43

Բաց է ամէն օր կէսօրէ վերջ ժամը 2.50էն 7.50, (կէսօրէ առաջ միմիայն ժամադրութեամբ) կիրակի եւ տօն օրերը 10—12:

Հոն կը կատարուին՝ Ք. ճառագայթներով ամէն կերպ քննութիւն, շողանկարում (**radiographie**), գեր-մանիշակագոյն, յետ-կարմրագոյն եւ ուլտրաթկենեան դարմանում (**radiothérapie profonde**), նաեւ ՏԻԱԹԷՐՄԻԻ բոլոր կիրարկումները եւ ելեկտրաբուժական բոլոր ձեւերը, որ ներքին, արտաքին եւ մորթային բազմաթիւ հիւանդութիւններու դէմ գործուած գիտական ամենավերջին եւ զօրաւոր ազդակներն են:

Թոքախտաւորներու համար **pneumothorax**ի գործողութիւն: Հակաշիծախտային կանխարգելիչ եւ բուժիչ պատուաստ եւ շիճուկ (կատարելապէս անվտանգ):

Ջղային եւ հոգեկան հիւանդութիւններու դէս քնէածական թելադրական եւ Ֆրէօտեան մէթոտներ:

Դարմանատունը ունի իր մասնագէտ բժիշկները աչքի, քթի, ականջի, ինչպէս նաեւ արանց եւ կանանց ծննդամիզային եւ վեներային հիւանդութիւններու համար:

Assurance Socialeի պատկանող հիւանդներու կը տրուի լուրջ խնամք:

Տօքթ. Մ. Քէշիշեան, որպէս մասնագէտ ներքին հիւանդութեանց, կ'այցելէ նաեւ դրսի հիւանդներուն.

Ատամնաբուժարանը կը ղեկավարուի Փարիզի Համալսարանէն շրջանաւարտ ատամնաբոյժի մը կողմէ: Ամենալայն պայմաններ ակռաներու խնամքի եւ ոսկի կազմածներու (քուրօն եւայլն.) շինութեան համար:

ԹՈՄՍՈՆԻ ՄԷՋ «ՅԱՌԱՋ» ԿԸ ԾԱԽՈՒԻ

Գրավաճառ՝ **L. MOSSON***ի մօտ*   **305, Chemin de St. Julien**

ԵԹԷ ՀԱՅՐԵՆԱԲԱՂՁՈՒԹԵՆԷ ԿԸ ՏԱՌԱՊԻՔ

Խ Մ Ե Ց Է Ք   Ա Ն Ա Ր Ա Տ

Raki ERIVAN

ԱՐՏՕՆԱՏԷՐ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՀԱՄԱՐ՝

Société "PEUREUX"

12, Bld. des Vignes, MARSEILLE   Téléphone: COLBERT 58-10

ԲԺՇԿԱԿԱՆ ԵՒ ԱՏԱՄՆԱԲՈՒԺԱԿԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴԱՐՄԱՆԱՏՈՒՆ

71 rue du Fbg. St. Martin, Paris (10)

Tél. Botzaris 53-61   Métro Château d'Eau ou Gare de l'Es[t]

Գիտութեան վերջին մեթոտներով կը բժշկենք՝ վեներական *ամէն տեսակ հիւանդութիւններ (ջերմամիզութիւն, ֆրանկախտ եւայլն), մորթի, ջղային, ստամոքսի եւ կանացի հիւանդութիւններ:*

Բժշկումը կը կատարուի, X *անդրմանիշակագոյն ճառագայթներով եւ ելեկտրականութեամբ: Կը կատարենք մէզի եւ արեան տարրալուծում:*

Կը խնամենք ատամի ամէն տեսակի հիւանդութիւններ: Քուրօն՝ սկսած 100 ֆրանքէն, պրիճ՝ ամերիկեան սիստէմով:

Արժէքները շատ մատչելի. Մասնաւոր զեղչ բանուորներու եւ չքաւորներու:

Դարմանատունը բաց է ամէն օր առաւօտեան 9—12 *եւ* 3—8: *Կիրակի եւ տօն օրերը՝* 9—4:

ՏՕՔԹ.   Ս Պ Ա Ր Թ Ա Լ Ի

ՓԱՐԻԶԻ ԲԺՇ. ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԷՆ

Նախկին գլխաւոր բժիշկ եւ վիրաբոյժ Իզմիրի Ազգ. հիւանդանոցին

44 Rue Poissonnière.   Մէթրօ՝ Bonne Nouvelle

Ընդունելութիւն ամէն օր ժամը *14—18* եւ ժամադրութեամբ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԸՆԴՀ. ԴԱՐՄԱՆԱՏՈՒՆ ·POLYCLINIQUE·
Ա. ՇԱՀՊԱՂԼԵԱՆ

49, ՐԻՒ ՏԷ ՓԸԹԻԹ ՄԱՐԻ, ՄԱՐՍԷՅԼ, ԳԵՏՆԱՅԱՐԿ

49, Rue des Petites Maries, Marseille. Rez de chaussée

Tél. 62 - 46

Կը դարմանուին ամէն տեսակ հիւանդութիւններ կարող եւ մասնագէտ բժիշկներու կողմէ:

ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԵԱՆ ՕՐԵՐԸ ԵՒ ԺԱՄԵՐԸ

Թոքերու հիւանդութիւններ	Գշ. ժամը 5, Եշ. ժ. 9, Կիր. 9:
Սրտի, լայներակութեան (վարիս), վերջինիս բուժում նաեւ ներարկումներով.	Բշ. ժամը 5, Եշ. ժ. 5:
Ստամոքսի, աղիքի փայծաղի (տալախ), Թութքի (մայասըլ) հիւանդութիւններ: Մայասըլի բուժում նաեւ ասեղներով:	Բշ. ժամը 4, Ուր. ժ. 4:
Ջղային հիւանդութիւններ	Գշ. ժամը 5, Եշ. ժ. 9, Կիր. ժ. 9:
Նորածիններու եւ երախաներու հիւանդութիւններ.	Գշ. ժամը 10, Եշ. ժ. 4:
Վիրաբուժական եւ Արկածի.	Բշ. ժամը 3, Գշ. ժ. 6, Ուր. ժ.3:
Ծննդամիզային հիւանդութիւններ (ջերմամիզութիւն).	Գշ. ժամը 6, Շր. ժ. 12:
Ծննդաբերութեան եւ Արգանդի.	Գշ. ժամը 11, Շր. ժ. 10:
Քթի, կոկորդի եւ Ականջի հիւանդութիւններ	Գշ. ժամը 9, Եշ. ժ. 10:
Աչքի հիւանդութիւններ.	Դշ. ժամը 11, Շր. ժ. 11:
Մորթային հիւանդութիւններ. մազերու զօրացում	Դշ. ժամը 7, Շր. ժ. 9:
Վեներական հիւանդութիւններ. Արանց եւ կանանց	Դշ. ժամը7, Շր. ժ. 9:

Քննութիւն՝ արեան, Թուքի, մէզի, սերմի եւյլն.:

Կը կիրարկուին ելեքտրաբուժական բոլոր ձեւերը: Շողանկարում (radio): Մարձում (massage): կը կատարուին ամէն տեսակ ներարկումներ:

Assurance Socialeի հիւանդներուն, ինչպէս նաեւ արկածի դէպքերու անմիջական՝ լուրջ եւ բարեխիղճ խնամք:

Դարմանատունը բաց է ամէն օր ժամը 9-12 եւ 3 - 7: Կամ ժամադրութեամբ: Կիրակի եւ Տօն օրերը՝ ժամը 9ին:

(Տրամադրելի են նաեւ վկայեալ մանկաբարձուհիներ):